ÚRSKURÐUR
ÓBYGGÐANEFNDAR

Mál nr. 1/2022

Útmannasveit, Borgarfjörður,
Víkur og Loðmundarfjörður

ÓBYGGÐANEFND

5. nóvember 2024

EFNISYFIRLIT

1 ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD 1

2 MÁLSMEÐFERÐ 3

2.1 Hlutverk óbyggðanefndar 3

2.2 Austfirðir (svæði 11) teknir til meðferðar 3

2.3 Lýstar kröfur og kynning 3

2.4 Mál nr. 1/2022, Útmannasveit, Borgarfjörður, Víkur og Loðmundarfjörður 4

3 KRÖFUGERÐ 7

3.1 Kröfur íslenska ríkisins 7

3.2 Kröfur vegna Sandbrekku í Útmannasveit 8

3.3 Kröfur vegna Þórsness í Útmannasveit 9

3.4 Kröfur vegna Hrafnabjarga í Útmannasveit 9

3.5 Kröfur vegna Njarðvíkur við Borgarfjörð 9

3.6 Kröfur vegna Hólalands og Hólalandshjáleigu í Borgarfirði 10

3.7 Kröfur vegna Hvannstóðs í Borgarfirði 10

3.8 Kröfur vegna Gilsárvalla og Grundar í Borgarfirði 10

3.9 Kröfur vegna Desjarmýrar í Borgarfirði 11

3.10 Kröfur vegna Brúnavíkur í Víkum 11

3.11 Kröfur vegna Ytri-Álftavíkur í Víkum 12

3.12 Kröfur vegna Ness og Neshjáleiga í Loðmundarfirði 12

4 GÖGN OG GAGNAÖFLUN 13

4.1 Inngangur 13

4.2 Rannsóknarskylda óbyggðanefndar 13

4.3 Vettvangsferð 14

4.4 Skýrslutökur 15

5 SAGA LANDSVÆÐA 16

5.1 Landnám 16

5.2 Afréttir og afréttarnot 17

5.3 Unaós í Útmannasveit 19

5.3.1 Heyskálar í Útmannasveit 30

5.4 Njarðvík við Borgarfjörð og Njarðvíkurkirkja 32

5.4.1 Borg í Njarðvík 47

5.5 Hrafnabjörg í Útmannasveit 48

5.6 Sandbrekka í Útmannasveit 51

5.6.1 Þórsnes / Hlaupandagerði í Útmannasveit 56

5.7 Hjaltastaður í Útmannasveit 57

5.7.1 Svínafell í Útmannasveit 63

5.7.2 Hraundalur og Kirkjutungur 64

5.8 Hólaland í Borgarfirði 67
5.8.1 Hólalandshjáleiga í Borgarfirði 69
5.9 Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði 69
5.10 Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði 71
5.10.1 Grund í Borgarfirði (áður Gilsárvallahjáleiga) 73
5.11 Desjarmýri í Borgarfirði 77
5.11.1 Setberg í Borgarfirði 89
5.12 Brúnavík í Víkum 92
5.13 Hvalvík í Víkum 99
5.14 Húsavík í Víkum 107
5.14.1 Hólshús í Víkum 127
5.14.2 Dalland í Víkum 133
5.14.3 Dallandspartur í Víkum 138
5.15 Ytri-Álftavík í Víkum / Glaumbær 141
5.16 Nes í Loðmundarfirði 147
5.16.1 Neshjáleiga í Loðmundarfirði 154
5.16.2 Innri-Álftavík í Víkum 157
5.17 Hjálmárströnd í Loðmundarfirði 162
5.18 Nærliggjandi jarðir í Útmannasveit og Eiðaþinghá 168
5.18.1 Kóreksstaðir í Útmannasveit 168
5.18.1.1 Kóreksstaðagerði í Útmannasveit 171
5.18.2 Dalir í Útmannasveit 172
5.18.3 Ánastaðir í Útmannasveit 174
5.18.4 Hreimsstaðir í Útmannasveit 177
5.18.5 Hrjótur í Útmannasveit 179
5.18.6 Hamragerði í Eiðaþinghá 182
5.18.7 Eiðar í Eiðaþinghá og Eiðakirkja 184
5.19 Nærliggjandi jarðir í Borgarfirði 190
5.19.1 Snotrunes í Borgarfirði 190
5.19.1.1 Framnes í Borgarfirði 194
5.19.2 Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði 195
5.19.2.1 Geitland í Borgarfirði 199
5.19.2.2 Merki í Borgarfirði 200
5.19.3 Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði 200
5.19.4 Jökulsá í Borgarfirði 206
5.19.5 Hvoll í Borgarfirði 209
5.19.6 Þrándarstaðir í Borgarfirði 212
5.19.7 Hofströnd í Borgarfirði 215
5.19.8 Höfn í Borgarfirði 217
5.20 Nærliggjandi jarðir í Víkum 219

5.20.1 Glettingsnes í Víkum 219
5.20.2 Kjólsvík í Víkum 224
5.20.3 Stóra-Breiðavík í Víkum 228
5.20.4 Litla-Breiðavík í Víkum 235
5.21 Nærliggjandi jarðir í Loðmundarfirði 240
5.21.1 Seljamýri í Loðmundarfirði 240
5.21.2 Stakkahlíð í Loðmundarfirði 242
5.21.3 Klyppstaður í Loðmundarfirði 246
5.21.4 Úlfsstaðir í Loðmundarfirði 253
5.21.5 Bárðarstaðir í Loðmundarfirði 257
5.21.6 Árnastaðir í Loðmundarfirði 259
5.21.7 Sævarendi í Loðmundarfirði 263
5.22 Nærliggjandi jarðir í Seyðisfirði 266
5.22.1 Dvergasteinn í Seyðisfirði og Dvergasteinskirkja 266
5.22.2 Brimnes í Seyðisfirði 274
5.22.3 Selsstaðir í Seyðisfirði 276
5.22.4 Kolsstaðir í Seyðisfirði 280
5.22.5 Sunnuholt í Seyðisfirði 282
5.22.6 Vestdalur í Seyðisfirði 282
5.23 Eignir og ítök kirkna 285
5.23.1 Vallaneskirkja 285
5.23.2 Valþjófsstaður í Fljótsdal 292
6 SJÓNARMIÐ AÐILA 296
6.1 Íslenska ríkið 296
6.1.1 Ósafrétt og Grasdalur 297
6.1.2 Hrafnabjargaafrétt 298
6.1.3 Sandbrekkuafrétt 300
6.1.4 Hraundalur og Kirkjutungur 301
6.1.5 Afréttarland Hólalands og Hvannstóðs 302
6.1.6 Afréttarland Gilsárvalla 303
6.1.7 Desjarmýrarafrétt 304
6.1.8 Hvalvík 305
6.1.9 Ytri-Álftavík 306
6.1.10 Innri-Álftavík 308
6.1.11 Hjálmárströnd 310
6.2 Gagnaðilar íslenska ríkisins 311
6.2.1 Sandbrekka og Hrafnabjörg í Útmannasveit; Njarðvík, Hólaland og Desjarmýri í Borgarfirði; Brúnavík í Víkum og Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði 311
6.2.1.1 Sandbrekka í Útmannasveit 313
6.2.1.2 Hrafnabjörg í Útmannasveit 316

6.2.1.3 Njarðvík í Borgarfirði ... 319
6.2.1.4 Hólaland og Hólalandshjáleiga í Borgarfirði ... 324
6.2.1.5 Desjarmýri í Borgarfirði ... 325
6.2.1.6 Brúnavík ... 328
6.2.1.7 Nes og Neshjáleiga ... 330
6.2.2 Þórsnes í Útmannasveit ... 333
6.2.3 Gilsárvellir, Grund og Hvannstóð í Borgarfirði ... 341
6.2.3.1 Gilsárvellir og Grund í Borgarfirði ... 343
6.2.3.2 Hvannstóð í Borgarfirði ... 345
6.2.4 Ytri-Álftavík ... 346
7 NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR ... 350
7.1 Inngangur ... 350
7.2 Almenn atriði ... 350
7.2.1 Almennar niðurstöður óbyggðanefndar ... 350
7.2.2 Dómafordæmi í þjóðlendumálum ... 350
7.3 Landnám ... 353
7.4 Útmannasveit, Borgarfjörður, Víkur og Loðmundarfjörður ... 353
7.4.1 Ósafrétt og Grasdalur ... 354
7.4.1.1 Afmörkun ... 356
7.4.1.2 Eignarréttarleg staða ... 360
7.4.2 Hrafnabjargaafrétt ... 366
7.4.2.1 Afmörkun ... 367
7.4.2.2 Eignarréttarleg staða ... 369
7.4.3 Sandbrekkuafrétt ... 373
7.4.3.1 Afmörkun ... 375
7.4.3.2 Eignarréttarleg staða ... 380
7.4.4 Hraundalur og Kirkjutungur ... 384
7.4.4.1 Afmörkun ... 385
7.4.4.2 Eignarréttarleg staða ... 388
7.4.5 Afréttarland Hólalands og Hvannstóðs ... 393
7.4.5.1 Afmörkun ... 394
7.4.5.2 Eignarréttarleg staða ... 396
7.4.6 Afréttarland Gilsárvalla ... 399
7.4.6.1 Afmörkun ... 400
7.4.6.2 Eignarréttarleg staða ... 402
7.4.7 Desjarmýrarafrétt ... 405
7.4.7.1 Afmörkun ... 406
7.4.7.2 Eignarréttarleg staða ... 410
7.4.8 Hvalvík ... 413
7.4.8.1 Afmörkun ... 414
7.4.8.2 Eignarréttarleg staða ... 416

7.4.9 Ytri-Álftavík 419
7.4.9.1 Afmörkun 420
7.4.9.2 Eignarréttarleg staða 423
7.4.10 Innri-Álftavík 426
7.4.10.1 Afmörkun 427
7.4.10.2 Eignarréttarleg staða 429
7.4.11 Hjálmárströnd 434
7.4.11.1 Afmörkun 435
7.4.11.2 Eignarréttarleg staða 436
7.5 Um málskostnað 441
8 ÚRSKURÐARORÐ 442
VIÐAUKI I: ALMENNAR NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR I
VIÐAUKI II: MÁLSKOSTNAÐUR CXXV
FYLGISKJAL I: AÐILASKRÁ CXXVII
FYLGISKJAL II: SKJALASKRÁ CXXVIII
a) Efnisflokkuð skjalaskrá CXXVIII
b) Skjalaskrá í númeraröð CLXXXV
FYLGISKJAL III: KORT CCXLV
a) Úrskurðarkort í máli nr. 1/2022 CCXLV
b) Yfirlitskort um svæði 11 CCXLV

1 ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD

Þriðjudaginn 5. nóvember 2024 er tekið fyrir mál nr. 1/2022, Útmannasveit, Borgarfjörður, Víkur og Loðmundarfjörður, og í því kveðinn upp svohljóðandi

ÚRSKURÐUR

Úrskurð þennan kveða upp Allan V. Magnússon, Sigmar Aron Ómarsson og Víðir Smári Petersen.

Aðilar máls eru:[1]

Fjármála- og efnahagsráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna þjóðlendna.

(Edda Andradóttir og Andri Andrason lögmenn.)

Fuglaverndarfélag Íslands vegna Njarðvíkur I í Njarðvík.

Jakob Sigurðsson og Margrét I. Benediktsdóttir vegna Borgar í Njarðvík.

Múlaþing vegna Njarðvíkur III í Njarðvík.

Stórurð ehf. vegna Hrafnabjarga í Útmannasveit.

Sigurður Thoroddsen vegna Sandbrekku í Útmannasveit.

Sigurður Hannes Magnússon, Jökull Magnússon, Jón Már Halldórsson og Árndís Birgitta Georgsdóttir vegna Hólalands í Borgarfirði.

Jón Sveinsson vegna Hólalandshjáleigu í Borgarfirði.

Þjóðkirkjan vegna Desjarmýrar í Borgarfirði.

Múlaþing og db. Jóns Sigurðssonar vegna Brúnavíkur í Víkum.

Gunnhildur Gunnarsdóttir og Einar Baldursson vegna Ness í Loðmundarfirði.

Þórhallur Eyjólfsson vegna Neshjáleigu í Loðmundarfirði.

(Jón Jónsson lögmaður.)

Ágústa Sveinsdóttir, Bjarni Sveinsson, Bóthildur Sveinsdóttir, Geirlaug Sveinsdóttir, Guðrún Hvönn Sveinsdóttir, Ingibjörg Sveinsdóttir, Jón Sveinsson og Karl Sveinsson vegna Hvannstóðs í Borgarfirði.

---

[1] Sjá einnig aðilaskrá (fylgiskjal I). Auk þeirra sem hér eru nefnd var við meðferð málsins lýst kröfum vegna Húsavíkur í Víkum af hálfu Arnar Hrafnssonar, Margeirs Hrafnssonar, Elfars Þórs Tryggvasonar og Þorsteins Ragnarssonar; Dallands í Víkum af hálfu Ingibjarnar Kristinssonar og Skúla Kristinssonar; Dallandsparts í Víkum af hálfu Elfars Þórs Tryggvasonar; og Hólshúsa í Víkum af hálfu db. Guðrúnar H. Hallgrímsdóttur. Eftir breytingar á kröfugerð íslenska ríkisins í málinu tilkynntu framangreindir aðilar að þeir létu málið ekki frekar til sín taka, fyrir utan kröfur um málskostnað.

Andrés Björnsson vegna Gilsárvalla 1–3 í Borgarfirði.

Jón Sveinsson vegna Grundar 1 og 2 í Borgarfirði.

(Sigmar Páll Jónsson lögmaður.)

Vilborg Magnúsdóttir vegna Þórsness í Útmannasveit.

(Ólafur Björnsson lögmaður.)

Db. Guðrúnar H. Hallgrímsdóttur vegna Ytri-Álftavíkur (Glaumbæjar) í Víkum.

(Bjarki Már Baxter lögmaður.)

2 MÁLSMEÐFERÐ

2.1 Hlutverk óbyggðanefndar

Hinn 1. júlí 1998 tóku gildi þjóðlendulög, nr. 58/1998. Lögin kveða á um að starfa skuli óbyggðanefnd sem hafi með höndum eftirfarandi hlutverk skv. 7. gr:

a) Að kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.
b) Að skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.
c) Að úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Af ákvæði 7. gr. leiðir að gildistaka laganna og úrskurðir óbyggðanefndar fela ekki í sér afstöðu til réttinda einstakra aðila yfir eignarlandi eða hver séu mörk milli eignarlanda og leiða ekki til neinna breytinga þar á.

2.2 Austfirðir (svæði 11) teknir til meðferðar

Með bréfi dagsettu 20. apríl 2021 var fjármála- og efnahagsráðherra tilkynnt ákvörðun óbyggðanefndar um að taka til umfjöllunar svæði 11, Austfirði, sbr. 8. gr., 1. mgr. 10. gr. og 1. mgr. 11. gr. laga nr. 58/1998, og veittur frestur til 8. október 2021 til að lýsa kröfum um þjóðlendur á svæðinu, væri um slíkar kröfur að ræða. Að beiðni íslenska ríkisins var frestur fjármála- og efnahagsráðherra til að lýsa kröfum á svæðinu framlengdur fimm sinnum, síðast til 25. janúar 2022.

Landsvæði þetta, hið sextánda í röðinni hjá óbyggðanefnd,[2] tekur til sveitarfélaganna Fjarðabyggðar og hluta Múlaþings.

Svæði 11 afmarkast svo við málsmeðferð óbyggðanefndar: Að vestan afmarkast svæðið af farvegi Lagarfljóts, allt frá ósum þess á Héraðssandi að þeim stað þar sem Gilsá rennur í fljótið. Þaðan fylgja mörkin Gilsá og vesturmörkum Múlaþings gagnvart Fljótsdalshreppi þar til komið er að mörkum Sveitarfélagsins Hornafjarðar en mörkum þess og Múlaþings er síðan fylgt suðaustur til sjávar. Að öðru leyti afmarkast svæðið af hafi.

Hlutaðeigandi sýslumannsembætti og sveitarfélögum var tilkynnt um málsmeðferðina þegar kröfur ríkisins höfðu borist og gerð grein fyrir framhaldinu.

2.3 Lýstar kröfur og kynning

Kröfulýsing fjármála- og efnahagsráðherra, fyrir hönd íslenska ríkisins, um þjóðlendur á svæði 11 barst óbyggðanefnd 25. janúar 2022. Kröfulýsingin ásamt kortum var birt á vefsíðu nefndarinnar daginn eftir. Óbyggðanefnd birti síðan tilkynningu um málsmeðferð á svæðinu og útdrátt úr kröfum ríkisins, ásamt uppdrætti, í Lögbirtingablaðinu

[2] Upphaflega var meginlandinu skipt í ellefu svæði við málsmeðferð nefndarinnar. Svæðum 7, 8 og 9 var öllum skipt í tvennt á síðari stigum, þ.e. svæði 7A, 7B, 8A, 8B, 9A og 9B. Svæði 10 var síðan skipt í þrennt, þ.e. svæði 10A, 10B og 10C. Svæði 11 var því sextánda og síðasta svæðið á meginlandinu þegar þarna var komið sögu.

1. febrúar 2022, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Skorað var á þá sem teldu til eignarréttinda á landsvæðum sem féllu innan kröfusvæðis ríkisins að lýsa kröfum sínum fyrir óbyggðanefnd í síðasta lagi 6. maí 2022. Útdráttur úr efni tilkynningarinnar í Lögbirtingablaðinu var birtur með auglýsingum í dagblöðum, sbr. fyrrnefnt lagaákvæði, auk þess sem birtar voru auglýsingar í héraðsfréttamiðlum.

Kynningargögn um kröfur fjármála- og efnahagsráðherra voru gerð aðgengileg almenningi á öllum skrifstofum sýslumannsins á Austurlandi, þ.e. á Seyðisfirði, Eskifirði, Egilsstöðum og Vopnafirði, auk skrifstofu og vefsíðu óbyggðanefndar. Að auki voru gögnin send sveitarfélögum á svæðinu rafrænt með beiðni um að hafa þau aðgengileg. Enn fremur var fréttatilkynning send út um þjóðlendukröfu ríkisins, kröfulýsingarfrest annarra og hvar kynningargögn væru aðgengileg. Ríkisútvarpið, Morgunblaðið og Bændablaðið fjölluðu um þjóðlendukröfurnar 2.–3. febrúar 2022 og Múlaþing kynnti kröfurnar á vefsíðu sinni.

Tilkynningu um kröfugerð ríkisins var þinglýst á fasteignir á svæðinu 8. apríl 2022 í samræmi við 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Kröfulýsingarfrestur annarra en íslenska ríkisins var framlengdur tvisvar, síðast til 20. júní 2022. Innan frestsins bárust 32 kröfulýsingar, sumar vegna fleiri en einnar jarðar eða svæðis, og eitt erindi að auki.

Gefið var út yfirlit yfir lýstar kröfur ásamt uppdrætti. Lögboðin kynning á heildarkröfum fór fram með því að yfirlit og uppdráttur lágu frammi á öllum skrifstofum sýslumannsins á Austurlandi frá 15. nóvember 2022 til og með 15. desember 2022, sbr. 12. gr. laga nr. 58/1998. Athugasemdafrestur var til 22. desember 2022. Sveitarfélögum á svæðinu, þ.e. Múlaþingi og Fjarðabyggð, voru einnig send kynningargögn rafrænt og þau voru jafnframt aðgengileg á skrifstofu óbyggðanefndar og vefsíðu nefndarinnar. Eitt erindi barst nefndinni með athugasemdum.

Kröfugerð fjármála- og efnahagsráðherra, fyrir hönd íslenska ríkisins, tók upphaflega til 25 skilgreindra svæða en við meðferð málsins féll íslenska ríkið frá kröfum til tveggja þeirra svo að eftir stóðu 23 svæði, auk þess sem gerðar voru breytingar á afmörkun nokkurra kröfusvæða.[3] Á móti bárust 32 kröfulýsingar ýmissa aðila sem sumar sköruðust en eftir fyrrgreindar breytingar á kröfugerð ríkisins voru samtals 25 kröfulýsingar gagnaðila ríkisins til úrlausnar.

2.4 Mál nr. 1/2022, Útmannasveit, Borgarfjörður, Víkur og Loðmundarfjörður

Við fyrstu fyrirtöku mála á svæði 11, sem haldin var sameiginlega vegna allra málanna 29. mars 2023, var tilkynnt um skiptingu svæðisins í fjögur mál, nr. 1–4/2022, og að mál nr. 1/2022 nefndist *Útmannasveit, Borgarfjörður, Víkur og Loðmundarfjörður*. Gerð var grein fyrir skipan óbyggðanefndar í málunum og að hana skipuðu í máli nr.

[3] Í máli nr. 3/2022 fólu breytingar á afmörkun eins kröfusvæðis í sér að aukið var við kröfur ríkisins en um málsmeðferð vegna þeirrar breytingar fór skv. 6. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 eins og gerð er grein fyrir í kafla 2.4 í úrskurði í máli nr. 3/2022.

1/2022 Hulda Árnadóttir, Allan V. Magnússon og Valgerður Sólnes. Þá var gerð grein fyrir mati á sérstöku hæfi nefndarmanna og starfsmanns Þjóðskjalasafns Íslands sem hafði umsjón með gagnaöflun safnsins fyrir nefndina. Aðspurðir gerðu lögmenn ekki athugasemdir við þessi atriði.

Farið var yfir forsögu meðferðar svæðis 11 og stöðu málsmeðferðar. Brýnt var fyrir lögmönnum að skila skriflegum umboðum frá öllum umbjóðendum sínum til skrifstofu óbyggðanefndar og vakin athygli á því að litið væri svo á að einungis þeir sem gefið hefðu slíkt umboð væru aðilar máls, að því frátöldu ef aðilar gættu hagsmuna sinna sjálfir.

Gerð var grein fyrir gagnaöflun nefndarinnar og stöðu hennar. Einnig var greint frá verklagi við framlagningu skjala og lögð voru fram skjöl ásamt skjalaskrá. Sömuleiðis var gerð grein fyrir ýmsum atriðum sem varða málskostnað og greiðslur á útlögðum kostnaði en í því sambandi var vakin athygli á ákvæði 17. gr. þjóðlendulaga um samnýtingu á sérfræðiaðstoð o.fl. Því var beint til lögmanna og annarra fulltrúa aðila að kanna hvort ljúka mætti málinu með sátt, sbr. 15. gr. þjóðlendulaga. Enn fremur var farið yfir framhald málsmeðferðar og m.a. upplýst að vettvangsferðir væru fyrirhugaðar síðsumars eða um haustið. Lögmenn voru beðnir að kanna, í samráði við umbjóðendur sína, hvað þeir teldu helst þurfa að skoða í vettvangsferð og hvernig því yrði best komið við.

Önnur fyrirtaka í málum nr. 1–4/2022 var haldin sameiginlega 18. september 2023. Tilkynntar voru breytingar á skipan nefndarinnar í málunum, sem áður höfðu verið kynntar lögmönnum í tölvupósti, og að nefndina skipuðu í máli nr. 1/2022 Allan V. Magnússon, Sigmar Aron Ómarsson og Víðir Smári Petersen. Aðspurðir gerðu lögmenn ekki athugasemdir við breytta skipan nefndarinnar.

Greint var frá því að lögmaður ríkisins hefði upplýst nefndina um breytingar á kröfugerð ríkisins í málum nr. 1–3/2022 sem fólu í máli nr. 1/2022 í sér að fallið hefði verið frá kröfu til Herjólfsvíkur. Lögð voru fram skjöl ásamt skjalaskrá og gerð grein fyrir stöðu gagnaöflunar, auk þess sem kynnt var fyrirhugað skipulag vettvangsferðar 19.–21. september en lögmönnum höfðu áður verið sendar upplýsingar um þessi atriði í tölvupósti. Þá var gerð grein fyrir framhaldi málsmeðferðar, þar á meðal áformum um greinargerðarfresti málsaðila og samspili þeirra við aðra þætti málsmeðferðar en fram kom að lögmönnum yrði tilkynnt um nákvæma fresti þegar sæi fyrir endann á kerfisbundinni gagnaöflun nefndarinnar.

Vettvangsferð vegna máls nr. 1/2022 fór fram 21. september 2023. Fjallað er um hana í kafla 4.3 hér á eftir.

Með tölvupósti 18. október 2023 voru lögmenn upplýstir um að kerfisbundinni gagnaöflun óbyggðanefndar teldist lokið og greinargerðarfrestir yrðu ákveðnir í framhaldinu. Gögn kynnu að bætast við síðar en þau yrðu þá send lögmönnum jafnóðum og þeim gæfist færi á að tjá sig um þau ef þeim þætti tilefni til. Daginn eftir var lögmönnum svo tilkynnt í tölvupósti að íslenska ríkið hefði frest til 22. nóvember

2023 til að skila greinargerð og að aðrir málsaðilar fengju í framhaldinu frest til 20. desember 2023 til að skila greinargerðum. Síðar var frestur ríkisins framlengdur til 13. desember 2023 og frestur gagnaðila ríkisins var framlengdur tvisvar, síðara sinnið til 12. febrúar 2024.

Aðalmeðferð í málum nr. 1/2022 og 3/2022 var haldin sameiginlega 19. mars 2022. Lögð voru fram skjöl ásamt skjalaskrá. Bent var á að þótt kerfisbundinni gagnaöflun væri lokið væri hugsanlegt að fleiri skjöl ættu eftir að koma fram síðar en lögmenn og aðrir fulltrúar málsaðila fengju að sjálfsögðu afhent jafnóðum öll skjöl sem kynnu að koma fram, sem og færi á að tjá sig um þau og uppfæra málskostnaðaryfirlit sín ef þeim þætti tilefni til.

Í máli nr. 1/2022 var farið yfir atriði um málsaðild eigenda jarða á svæði þar sem íslenska ríkið hafði fallið frá kröfu. Einnig fóru fram skýrslutökur sem gerð er grein fyrir í kafla 4.4.

Þá voru málin flutt munnlega. Fyrst flutti lögmaður íslenska ríkisins mál nr. 1/2022 og 3/2022 sameiginlega. Lögmaðurinn tók fram að það væri ósk íslenska ríkisins að á svæðum þar sem gagnkröfur hefðu ekki verið gerðar kannaði óbyggðanefnd samt og skæri úr um hvaða land teldist til þjóðlendna og hver væru mörk þeirra og eignarlanda.

Þá fluttu lögmenn gagnaðila íslenska ríkisins málin.

Við lok aðalmeðferðar tilkynnti formaður að málin væru tekin til úrskurðar en ef frekari gögn kæmu fram yrðu málin þó tekin fyrir aftur af því tilefni.

Lokafyrirtaka í málum nr. 1–4/2022 var haldin sameiginlega vegna allra málanna 4. nóvember 2024. Lögð voru fram skjöl ásamt skjalaskrá, sem höfðu áður verið gerð aðgengileg lögmönnum og þeir fengið upplýsingar um. Þá gerði formaður grein fyrir því að málskostnaður sem ætlunin hefði verið að úrskurða gagnaðilum íslenska ríkisins í málunum rúmaðist ekki innan fjárheimilda óbyggðanefndar á árinu. Í ljósi þess hefði nefndin ákveðið að úrskurða um málskostnað að hluta samhliða efnislegum úrskurðum í málunum en fresta ákvörðun málskostnaðar að öðru leyti. Málin yrðu síðan endurupptekin í byrjun árs 2025 til að úrskurða um þann málskostnað sem út af stæði. Formaður lýsti því að nefndin teldi þetta ekki heppilegt en þó óhjákvæmilegt svo að unnt væri að kveða upp efnislega úrskurði í málunum á árinu 2024. Að öðrum kosti hefði nefndin þurft að fresta uppkvaðningu alfarið til ársins 2025. Aðspurðir gerðu lögmenn ekki athugasemd við þetta fyrirkomulag. Að því búnu tilkynnti formaður að málin væru tekin til úrskurðar.

3 KRÖFUGERÐ[4]

3.1 Kröfur íslenska ríkisins

Kröfum fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins er skipt í ellefu svæði í máli þessu. Þess er krafist að viðurkennt verði að allt land innan eftirfarandi kröfupunkta verði úrskurðað þjóðlenda og allt til viðmiðunarmarka kröfusvæðanna.

Ósafrétt og Grasdalur:

Upphafspunktur er í miðri Knarrará, beint austan við Völsunga (1) og þaðan upp í Geldingaskörð (2). Úr Geldingaskörðum suður með fjallshryggnum umhverfis Njarðvíkurdal og Urðardal á Múla (3) og þaðan niður Innra-Hvannagil (4) í Njarðvíkurá (5) sem er fylgt þar til Seldalsá rennur í hana. Þaðan beint upp á Grjótfjallstind (6) og eftir fjallstindum út fjallshrygginn til norðausturs og niður á Brimnes (7) og þaðan í sjó (8). Meðfram ströndinni vestur fyrir Gripdeild og suður þar til komið er í Nautárós (9) og upp Nautá á Hádegisfjall (10) og þaðan í upphafspunkt.

Hrafnabjargaafrétt:

Upphafspunktur er í miðri Knarrará, beint vestan við Völsunga (1) og þaðan upp í Geldingaskörð (2). Úr Geldingaskörðum suður með fjallshryggnum á Súlur (3) og þaðan í Ytra-Dyrfjall (4). Úr Ytra-Dyrfjalli í mið Dyrfjöll (5) og í upptök Urðardalsár (6) sem er fylgt niður í miðja Jökulsá við hlið Knarará (7) og þaðan í Knarará (8) og aftur í upphafspunkt.

Sandbrekkuafrétt:

Upphafspunktur er á Hraundalsvarpi þar sem vötn falla til beggja hliða (1) og þaðan er Hraundalsá fylgt frá upptökum þar til hún rennur í Bjarglandsá (2) og þaðan eftir Bjarglandsá þar til Sellækur rennur í ána (3). Er læknum fylgt að upptökum (4). Þaðan til norðurs í Jökulsá (5) sem er fylgt að upptökum í Dyrfjalli (6) og þaðan eftir háeggjum aftur í upphafspunkt.

Hraundalur og Kirkjutungur:

Upphafspunktur er þar sem Hölkná fellur í Bjarglandsá (Hraundalsá) (1) og er Bjarglandsá fylgt að upptökum að vatnaskilum (2). Þaðan er fjallsbrún fylgt til suðurs og austurs í Botnsdalsfjallsröð (3), frá Botnsdalsfjalli yfir Kollu að Hölkná (4) og er Hölkná fylgt aftur í upphafspunkt.

Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar:

Upphafspunktur er þar sem Selá rennur í Fjarðará (1) og er Selá fylgt að upptökum (2) og upp á Tindfell (3). Þaðan vestur á Grjótfjall (4), síðan í Upsahorn (5) og hátind Beinageitarfjalls (6). Frá Beinageitarfjalli suður um Mýrnesskörð og upp á Hvannstóðseggjar (7). Þaðan í upptök Lambadalsár og er ánni fylgt norður þar til hún sveigir til austurs í átt að Þverá (8) og þaðan sjónhending í læk þann, er rennur úr Hlaupbotni (9) og eftir honum í upphafspunkt.

Afréttarland Gilsárvalla:

Upphafspunktur er þar sem Lambadalsá rennur í Þverá (1) og er Lambadalsá fylgt alla leið inn í Lambadal og upp á Hvannstóðseggjar (2). Þaðan til austurs á Skúmhattarraðir (3). Síðan í upptök Skúmhattardalsár (4) og er ánni fylgt aftur í upphafspunkt.

Desjarmýrarafrétt:

Upphafspunktur er þar sem Skúmhattardalsá rennur í Þverá (1) og er Skúmhattardalsá fylgt alla leið inn og suður í fjöll á Skúmhattarraðir (2). Þaðan eftir fjallgarðinum á Náttmálafjall (3), síðan á Húsavíkurheiðarvarp (4) og þaðan beina sjónhending í fremra

[4] Sjá einnig fylgiskjöl nr. I (aðilaskrá) og III (kort).

eða stærra Gæsavatn (5). Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnjúka (6). Úr Hvítahnjúk í Urðarhólavatn (7) og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk (8) og aftur eftir Krossá í upphafspunkt.

Hvalvík:

Upphafspunktur er í Æðarskerssandi móts við Æðarsker (1). Þaðan upp í fjallsbrún (2) og fjallaröðum fylgt til suðurs á Súlutind (3). Frá Súlutindi til austurs með fjallgarðinum eftir því sem vötnum hallar í Glettingsgjá (4).

Ytri-Álftavík:

Upphafspunktur er í sjó við Höfðasand (1) og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll (2). Þaðan eftir fjallshryggnum norðaustur, yfir Hádegishnjúk (3) og niður á Hafnarnes (4) og þaðan í sjó og aftur í upphafspunkt.

Innri-Álftavík:

Upphafspunktur er í sjó við svokallaðan Stigaklett (1) og þaðan upp klettinn og á Víðáttufjall (2). Þaðan eftir fjallshryggnum á Sandskeið (3) og fá Sandskeið til austurs eftir fjallshryggjum á Miðmundarfjallskoll (4) og niður fjallsröð á Höfðasand (5). Frá Höfðasandi í sjó og aftur í upphafspunkt.

Hjálmárströnd:

Upphafspunktur er þar sem Grímkelsgil rennur út í sjó (1) og er Grímkelsgili fylgt úr fjöru upp á fjallsbrún (2). Þaðan meðfram fjallsbrúninni eftir því sem vötnum hallar í upptök Hjálmár (3) og meðfram Hjálmá niður í sjó (4) og aftur í upphafspunkt.

3.2 Kröfur vegna Sandbrekku í Útmannasveit

Af hálfu eiganda Sandbrekku í Útmannasveit er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins verði hafnað og krafist staðfestingar á því að allt land innan eftirgreindra marka sé eignarland, samanber merkjalýsingu og tilgreinda merkjapunkta, skv. landamerkjabréfi Sandbrekku, dags. 20. júní 1884, að teknu tilliti til þess að hjáleigan Hlaupandagerði (síðar nefnd Þórsnes) hefur verið skilin frá landi jarðarinnar:

Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós (1), rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við Arnarsetuhvamm (2); þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann er liggur í Kóreksstaðakíl (3), á hverjum stendur varða við Kíllinn; þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma (4) að sunnan og vestan allt í Selfljót (5), sem ræður að norðan og utan (6); í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi.

Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol (7), eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa (8) og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökul, er liggur undir Dyrfjalli (9); þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða (10-14) allt inn á Hraundalsvarp 15) og ofan aptur Hraundalinn (16) eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir (1).

Land Þórsness, fellur utan kröfugerðar, en það afmarkast frá Bjarglandsá (6) upp að Sellækjarósi (1) upp á Háubrún (A) og beina stefnu austur í Álfasteina ytri (B) og úr þeim í Jökulsá (8). Þaðan í Bol (7) og í Selfljót(6).

Til vara er krafist viðurkenningar á afréttareign komi til þess að einhver hluti landsins verði talinn þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt mati óbyggðanefndar og framlögðu yfirliti um málskostnað.

3.3 Kröfur vegna Þórsness í Útmannasveit

Af hálfu eiganda Þórsness í Útmannasveit er þess krafist að viðurkennt verði að þinglýstur eigandi jarðarinnar hafi beinan eignarrétt að öllu landi hennar og að viðurkennt verði að heildarlandamerki jarðarinnar séu samkvæmt landamerkjabréfi Sandbrekku, dags. 20. júní 1884, þar sem landamerkjum Sandbrekku og Þórsness er lýst saman og einnig samkvæmt landamerkjalýsingu Þórsness, dags. 5. maí 1916.

Jafnframt er þjóðlendukröfu ríkisins á svæðinu, að því marki sem hún tekur til jarðarinnar Þórsness, mótmælt og þess krafist að innan landamerkja jarðarinnar sé enga þjóðlendu að finna.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar, samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.4 Kröfur vegna Hrafnabjarga í Útmannasveit

Af hálfu eiganda Hrafnabjarga í Útmannasveit er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins verði hafnað og krafist staðfestingar á því að allt land innan eftirgreindra marka sé eignarland, samanber merkjalýsingu og tilgreinda merkjapunkta:

> Milli Óss og Hrafnabjarga ræður Knarrará (1a-1d) alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð (2), þaðan inn eggjar (3-5) til upptaka Urðardalsár, ræður þá nefnd á landamerkjum af egg (6) ofan Urðardal.
>
> Þar er aðliggjandi Sandbrekkuland og rennur Urðardalsá (7) í svo nefnda Jökulsá (8), sem ræður landamerkjum ofan fjallið þar til ofan á sléttlendi; þá ræður sá forni farvegur Jökulsár (9) þaðan eins og hann liggur norðvestur í Selfljót (10) – sá áður nefndi forni farvegur Jökulsár er nefndur Bolur. – Selfljót að norðan aðskilur Hrafnabjargaland frá landi Eyjabæja (1).

Til vara er krafist viðurkenningar á afréttareign komi til þess að einhver hluti landsins verði talinn þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt mati óbyggðanefndar og framlögðu yfirliti um málskostnað.

3.5 Kröfur vegna Njarðvíkur við Borgarfjörð

Af hálfu eigenda Njarðvíkur við Borgarfjörð er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins verði hafnað og krafist staðfestingar á því að allt land innan eftirgreindra marka sé eignarland, samanber merkjalýsingu og tilgreinda merkjapunkta:

> Milli Njarðvíkur og Snotruness: Úr Bölmóðshlein (1) beint upp á fjall (2) og inn eftir vörpum.
>
> Milli Njarðvíkur og Geitavíkur: Eftir vörpum þaðan sem Nesland þrýtur (3).
>
> Milli Njarðvíkur og Bakka: Þaðan sem Geitavíkurland þrýtur (4) inn eftir vörpum og eggjum inn undir Dyrfjöll (5) og inn á Mjóadalsvarp (6). Af Mjóadalsvarpi út eggjar norðan megin víkurinnar (7) þangað til Óssland tekur við.
>
> Milli Óss og Njarðvíkur: Þaðan sem Hrafnabjargalandi sleppir (8) út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp (9), þaðan út Smátindafjall (10), á Grasdalsvarp (11), þaðan út

> eggjar norðanmegin dalsins (12) og fram á tanga (13) þann sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan.

Til vara er krafist viðurkenningar á afréttareign komi til þess að einhver hluti landsins verði talinn þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt mati óbyggðanefndar og framlögðu yfirliti um málskostnað.

3.6 Kröfur vegna Hólalands og Hólalandshjáleigu í Borgarfirði

Af hálfu eigenda Hólalands og Hólalandshjáleigu í Borgarfirði er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins verði hafnað og krafist staðfestingar á því að allt land innan eftirgreindra marka sé eignarland, samanber merkjalýsingu og tilgreinda merkjapunkta:

> Milli Hólalands annarsvegar og Grundar og Gilsárvalla hins vegar ræður bein lína úr Merkivörðu niður við Fjarðará (1) í krókinn á Merkilæknum (2), þar sem hann fellur úr Hlíðinni. Eftir það ræður lækurinn upp í Mjóadal (3) og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl (4). Þá ráða hæstu fjallaraðir (5–8) inn í Mýnesskörð (9). Þaðan ræður merkjum á milli Hólalands og Hvannstóðs Fjarðaráin, sem fellur úr Mýnesskörðum sunnanvert við aðal Klifið (10) og alla leið út á móts við áður greinda vörðu á Aurnum (1).

Til vara er krafist viðurkenningar á afréttareign komi til þess að einhver hluti landsins verði talinn þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt mati óbyggðanefndar og framlögðu yfirliti um málskostnað.

3.7 Kröfur vegna Hvannstóðs í Borgarfirði

Af hálfu eigenda Hvannstóðs í Borgarfirði er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins í land Hvannstóðs verði hafnað og að viðurkenndur verði beinn eignarréttur landeigenda á landi jarðarinnar í samræmi við þinglýst landamerkjabréf Hvannstóðs frá 24. nóvember 1921 auk annarra landamerkjabréfa aðliggjandi jarða, þ.e. allt land innan hnitsettra merkja á framlögðum uppdrætti.

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt landeigenda að landi innan lýstra merkja, sem kunni að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þar á meðal upprekstrar-, beitar- og námuréttur ásamt veiði í vötnum og ám sem og á landi.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða framlögðum málskostnaðarreikningi lögmanns landeigenda.

3.8 Kröfur vegna Gilsárvalla og Grundar í Borgarfirði

Af hálfu eigenda Gilsárvalla og Grundar í Borgarfirði er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins í land Gilsárvalla og Grundar verði hafnað og viðurkenndur verði beinn óskiptur eignarréttur landeigenda á landi jarðanna í samræmi við þinglýsta landamerkjalýsingu Gilsárvalla með Gilsárvallahjáleigu frá 4. júlí 1884 auk annarra landa-

merkjabréfa aðliggjandi jarða, þ.e. allt land innan hnitsettra merkja á framlögðum uppdrætti.

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt landeigenda að landi innan lýstra merkja, sem kunni að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þar á meðal upprekstrar-, beitar- og námuréttur ásamt veiði í vötnum og ám sem og á landi.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða framlögðum málskostnaðarreikningi lögmanns landeigenda.

3.9 Kröfur vegna Desjarmýrar í Borgarfirði

Af hálfu eiganda Desjarmýrar í Borgarfirði er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins verði hafnað og krafist staðfestingar á því að allt land innan eftirgreindra marka sé eignarland, samanber merkjalýsingu og tilgreinda merkjapunkta:

> Að sunnanverðu á Desjarmýri land til móts við Húsavík af Skúmhattardalsvarpi (1) yfir Skúmhöttinn (2) og eftir hæstu fjallaröðum út í fjall það er Náttmálafjall (3) heitir og úr Náttmálafjalli eftir Húsavíkurheiðarvarpi (4) upp á Hvítserkshnúk (5).
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Litluvíkur eru bein lína ofan úr Hvítserkshnúk á mitt fremra eða stærra Gæsavatn (6).
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Breiðuvíkur eru bein lína úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnjúka (7) í Gatfjall (8) og þaðan út að Bálkaskarði (9) sem er hluti hæstu fjallaraðar út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru og Litlu Breiðuvíkur og Borgarfjarðar.
>
> Þaðan beint í Hrafnsá (10) og eftir henni niður í Fjarðará (11).
>
> Að norðanverðu ræður Fjarðaráin – milli Desjarmýrar að sunnan og Jökulsár, Hvols og Gilsárvalla að norðan, alt þangað til Þverá fellur í hana (12), en úr því ræður Þverá milli Desjarmýrar að austan og sunnan og Gilsárvalla, Grundar og Hvannstóðs að norðan og vestan, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana (13), en þaðan ræður Skúmhattardalsá milli Desjarmýrar að sunnan og Gilsárvalla að norðan – alla leið inn og suður í Skúmhattardalsbotn (14) og beina línu þaðan upp á Skúmhattardalsvarp (1).

Til vara er krafist viðurkenningar á afréttareign komi til þess að einhver hluti landsins verði talinn þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt mati óbyggðanefndar og framlögðu yfirliti um málskostnað.

3.10 Kröfur vegna Brúnavíkur í Víkum

Af hálfu eigenda Brúnavíkur í Víkum er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins verði hafnað og krafist staðfestingar á því að allt land innan eftirgreindra marka sé eignarland, samanber merkjalýsingu og tilgreinda merkjapunkta:

> Að sunnan úr næsta vog sunnan Gusugilsfjöru (1), í Glettingsbrún, utan við Glettingsgjót (2). Þaðan eftir röðum á Glettingskoll (3). Svo eftir hæstu fjallaröðum á Súlutind (4). Og svo eftir fjallsröð á Gagnheiði (5), þaðan norður Þrándarhrygg (6) í Miðstrýp á Grenishæðum (7). Þaðan út fjallsraðir eftir því sem vötn falla til víkurinnar

> á Stekkhvammsfell (8), þaðan austur Almenningsröð (9) og í mitt Almenningsflesjarsund (10).

Til vara er krafist viðurkenningar á afréttareign komi til þess að einhver hluti landsins verði talinn þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt mati óbyggðanefndar og framlögðu yfirliti um málskostnað.

3.11 Kröfur vegna Ytri-Álftavíkur í Víkum

Af hálfu eiganda Ytri-Álftavíkur í Víkum er þess krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur að öllu landi jarðarinnar Ytri-Álftavík samkvæmt eftirfarandi afmörkun:

> Upphafspunktur er í sjó við Mávabrík (1) og þaðan beint upp fjallsröð upp á Miðmundar (Miðdegis) fjallstopp (2). Þaðan eru landamerki út Miðmundarfjallsraðir í Miðmundarþúfu (3), þaðan í norðari Álftavíkurtind (4) og þaðan beint í sjó við Örvasand syðst (5) og aftur í upphafspunkt.

Til vara er krafist viðurkenningar á fullkomnum afnotarétti landeiganda að landi innan framangreindra merkja, sem kunni að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju.

Einnig er krafist málskostnaðar samkvæmt mati óbyggðanefndar eða framlögðu málskostnaðarreikningi.

3.12 Kröfur vegna Ness og Neshjáleiga í Loðmundarfirði

Af hálfu eigenda Ness og Neshjáleigu í Loðmundarfirði er þess krafist að þjóðlendukröfu íslenska ríkisins verði hafnað og krafist staðfestingar á því að allt land innan eftirgreindra marka sé eignarland, samanber merkjalýsingu og tilgreinda merkjapunkta:

> Frá Merkilækjarútfalli (1) og upp eftir Merkilæk (2) upp í Hrafnagil (3) til fjalls, þar er vötnum hallar (4), síðan eftir fjallseggjum, um Skæling (5) og út Nesháls, á svokallað Sandskeið, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls (6), yfir Nónfjall (7) á Miðmundarfjallskoll (8), þaðan niður Miðmundarfjallsraðir (9) og framan og vestan við svokallaðan Höfðasand, í Mávabrík (10) sem stendur fast við sjó utan við Innri-Álftavík.

Til vara er krafist viðurkenningar á afréttareign komi til þess að einhver hluti landsins verði talinn þjóðlenda.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt mati óbyggðanefndar og framlögðu yfirliti um málskostnað.

4 GÖGN OG GAGNAÖFLUN

4.1 Inngangur

Í málinu hafa verið lögð fram skjöl í skjalaflokkum nr. 1−20 ásamt undirskjölum, samtals 1.107 skjöl, auk 12 hliðsjónargagna. Sjá nánar í fylgiskjali nr. II (skjalaskrá).

Gagna var ýmist aflað af málsaðilum eða óbyggðanefnd, á grundvelli rannsóknarskyldu nefndarinnar. Gerð var leit að frumgögnum sem varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi á svæðinu, farið á vettvang og jafnframt teknar skýrslur af málsaðilum. Verður nú gerð nánari grein fyrir hverju þessara atriða.

4.2 Rannsóknarskylda óbyggðanefndar

Óbyggðanefnd ber að hafa frumkvæði að því að afla heimilda og gagna um eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem til meðferðar er og framkvæma rannsóknir og athuganir um staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu hafa fyrir niðurstöðu í einstökum málum, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga, nr. 58/1998. Markmiðið er að tryggja sem best að rétt niðurstaða fáist um einstök álitaefni.

Á vegum óbyggðanefndar fór fram kerfisbundin leit að frumgögnum, prentuðum sem óprentuðum, sem líkur voru taldar á að varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi yfir þeim landsvæðum sem hér eru til umfjöllunar. Könnun einstakra skjalaflokka skiptist á milli Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar og grundvallast á „Yfirliti yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“. Yfirlit þetta var kynnt lögmönnum og öðrum fulltrúum málsaðila og engar athugasemdir komu fram. Við samningu þess naut óbyggðanefnd ráðgjafar Gunnars Friðriks Guðmundssonar sagnfræðings, auk Bjarkar Ingimundardóttur og Jóns Torfasonar, starfsmanna Þjóðskjalasafns Íslands.

Fulltrúum aðila málsins var gerð grein fyrir því að þeir hefðu óskoraðan rétt til að fá upplýsingar um tilhögun gagnaöflunar á vegum óbyggðanefndar og afrit allra gagna. Jafnframt hafði óbyggðanefnd frumkvæði að því að upplýsa fulltrúa málsaðila um þessi atriði. Þeir gátu jafnframt bent starfsmönnum Þjóðskjalasafns eða óbyggðanefndar á gögn sem ástæða væri til að kanna eða afla. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar dregur hins vegar ekki úr skyldu málsaðila til að afla og leggja fram þær heimildir og gögn sem þeir byggja rétt sinn á, sbr. 4. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Lögmönnum/málsaðilum ber þannig að leggja sjálfstætt mat á gögn og gagnaöflun.

Þau frumgögn sem í leitirnar komu og talið var að þýðingu hefðu voru jafnóðum gerð lögmönnum aðgengileg rafrænt og síðan bókuð framlögð við fyrirtökur í málinu. Um nánari framkvæmd gagnaöflunar vísast til skilabréfs Þjóðskjalasafns Íslands um þetta efni (skjals nr. 2), inngangs að sögulegri greinargerð safnsins og minnisblaða þess um tiltekin efni (skjala nr. 3(2)–3(4)), frumgagnayfirlits og jarðalista (hliðsjónargagna nr. 5–6) og minnisblaða um leit óbyggðanefndar í tilteknum skjalaflokkum (hliðsjónargagna nr. 7–9). Um afraksturinn vísast til skjalaskrár, sjá fylgiskjal nr. II.

4.3 Vettvangsferð

Óbyggðanefnd skoðaði vettvang málsins fimmtudaginn 21. september 2023 í fylgd með lögmönnum aðila og tilteknum málsaðilum. Jafnframt voru með í för starfsmaður Þjóðskjalasafns Íslands og starfsfólk óbyggðanefndar.

Vettvangsferðin hófst um á Egilsstaðaflugvelli en þaðan var ekið að Sandbrekku og numið staðar við fjárrétt við Bjarglandsá. Þaðan var horft norður að Þórsnesi og á hluta kröfusvæðis ríkisins á Sandbrekkuafrétt, en þar sást m.a. að Sellæk sem norðurmörk kröfusvæðis ríkisins miðast við.

Ekið var aftur út á þjóðveginn og numið staðar skömmu áður en komið var að Unaósi. Þar sást vel til fjalla austur á kröfusvæði ríkisins á Sandbrekkuafrétt, t.d. sáust Eiríksdalur og Urðadalur, og einnig Hrafnabjargaafrétt og Ósafrétt.

Haldið var áfram yfir í Njarðvík og numið var staðar við Innra-Hvanngil sem kröfulína ríkisins er dregin um. Þaðan gafst góð yfirsýn um kröfusvæði ríkisins í Njarðvík.

Svo var ekið yfir í Borgarfjörð og numið staðar við Hvannstóð. Þar var horft inn Hólalands- og Hvannstóðsdal. Þar sást m.a. vel inn að Selá og upp að Nóntindi og Rauðkollutindi. Síðan var ekið eftir vegi F946 sem liggur yfir í Loðmundarfjörð þar til komið var á móts við Lambadal. Þaðan sást vel inn dalinn á mörkum Gilsárvalla og Hvannstóðs. Svo var haldið áfram eftir sama vegi að Neðri-Selhúsalæk. Þar sást einnig vel hvar Krossá og Skúmhattardalsá renna saman og mynda Þverá. Þá var ekið að Efri-Selhúsalæk en þaðan var gott útsýni yfir Desjarmýrarafrétt.

Þaðan var ekið til baka í Bakkagerði í hádegismat. Þar voru skoðaðar ljósmyndir og drónamyndir af nokkrum ágreiningssvæðum málsins. Vegna veðurs og sjólags var ákveðið að hætta við siglingu sem fyrirhuguð hafði verið vegna ágreiningsvæða í Víkum og Loðmundarfirði. Þess í stað var ákveðið að aka í Loðmundarfjörð og staðnæmast á leiðinni til að sjá staðhætti í grennd við Álftavík og horfa yfir að Hjálmárströnd. Að öðru leyti yrði í framhaldinu stuðst við loft- og drónamyndir sem teknar hefðu verið af m.a. Hvalvík og Álftavíkum. Lögmenn aðila voru allir sammála þessari tilhögun og gerðu ekki athugasemdir við hana.

Eftir hádegismat var ekið í Loðmundarfjörð með viðkomu í Húsavík og nálægt Nesháls. Staðnæmst var við skála Ferðafélags Fljótsdalshéraðs í Húsavík og horft yfir víkina og á Álftavíkurtind en um hann liggur kröfulína ríkisins vegna Ytri-Álftavíkur. Svo var haldið áfram upp úr Húsavík og í Loðmundarfjörð um Nesháls. Numið var staðar í landi Ness en þaðan sást vel yfir fjörðinn á Hjálmárströnd og inn Hjálmárdal. Þá var ekið inn Loðmundarfjörð, að Stakkahlíð, og loks haldið til baka til Egilsstaða þar sem vettvangsferð málsins lauk.

4.4 Skýrslutökur

Við aðalmeðferð málsins gáfu eftirtaldir skýrslur og svöruðu spurningum óbyggðanefndar og lögmanna málsaðila:

- Jón Sveinsson vegna jarða í Borgarfirði. Samhliða skýrslugjöf Jóns voru sýndar drónamyndir af Borgarfirði.
- Stefán Scheving Einarsson vegna Þórsness í Útmannasveit.

Að einstökum efnisatriðum í skýrslum þeirra er vikið í úrskurði þessum eftir því sem tilefni er til, en uppskriftir á þeim eru meðal hliðsjónargagna málsins.

5 SAGA LANDSVÆÐA

Í þessum kafla verður rakin saga svæðanna sem málið varðar. Í fyrstu er greint frá elstu ritheimildum um landnám þar. Því næst verða raktar heimildir um kröfusvæði málsins og nærliggjandi og tengdar jarðir, einkum afmörkun, eignarréttindi og nýtingu. Umfjöllun um þær jarðir sem liggja að ágreiningssvæðunum takmarkast oftast við heimildir um afmörkun. Að mestu er fylgt tímaröð í hverjum kafla.[5]

5.1 Landnám

Í Sturlubók og Hauksbók *Landnámu* segir eftirfarandi um landnám í Útmannasveit og Eiðaþinghá, Borgarfirði, Víkum og Seyðisfirði:

> Uni son Garðars, er fyrst fann Ísland, fór til Íslands með ráði Haralds konungs hárfagra ok ætlaði að leggja undir sik landit, en síðan hafði konungr heitit honum at gera hann jarl sinn. Uni tók land, þar sem nú heitir Unaóss, ok húsaði þar; hann nam sér land til eignar fyrir sunnan Lagarfljót, allt herað til Unalækjar. En er landsmenn vissu ætlan hans, tóku þeir at ýfask við hann ok vildu eigi selja honum kvikfé eða vistir, ok mátti hann eigi þar haldask.
>
> […]
>
> Vetrliði hét maðr, son Arnbjarnar Óláfssonar langháls, bróðir þeira Lýtings, Þorsteins torfa ok Þorbjarnar í Arnarholti. Óláfr langháls var son Bjarnar reyðarsíðu. Vetrliði nam Borgarfjǫrð ok bjó þar.
>
> Þórir lína hét maðr, er nam Breiðavík ok bjó þar; hans synir váru þeir Sveinungr ok Gunnsteinn.
>
> […]
>
> Þorsteinn kleggi nam fyrstr Húsavík ok bjó þar; hans son var Án, er Húsvíkingar eru frá komnir.
>
> […]
>
> Bjólfr fóstbróðir Loðmundar nam Seyðisfjǫrð allan ok bjó þar alla ævi; hann gaf Helgu dóttur sína Áni enum ramma, ok fylgði henni heiman ǫll en nyrðri strǫnd Seyðisfjarðar til Vestdalsár. Ísólfr hét sonr Bjólfs, er þar bjó síðan ok Seyðfirðingar eru frá komnir.[6]

Í Sturlubók segir síðan um landnám í Loðmundarfirði:

> Loðmundr enn gamli hét maðr, en annarr Bjólfr, fóstbróðir hans; þeir fóru til Íslands af Vǫrs af Þulunesi. Loðmundr var rammaukinn mjǫk ok fjǫlkunnigr. Hann skaut fyrir borð ǫndvegissúlum sínum í hafi ok kvazk þar byggja skyldu, sem þær ræki á land. En

---

[5] Þessi kafli er að mestu byggður á greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands, dagsettri 26. júní 2024, sem lögð var fram sem skjal nr. 3(2), sbr. einnig eldri gerð hennar, skjal nr. 3(1), dags. 14. júlí 2023. Þó hefur verið felld brott eða stytt umfjöllun um sumar heimildir sem ekki þykja hafa þýðingu fyrir úrlausn málsins, auk þess sem bæst hefur við umfjöllun um gögn sem aflað var annars staðar en á Þjóðskjalasafninu. Í inngangi að greinargerð Þjóðskjalasafnsins er greint frá gagnaflokkum sem leitað var í og tilhögun gagnaöflunar, sbr. einnig yfirlit um frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar og jarðalista, hliðsjónargögn nr. 5–6. Einnig skal nefnt að í heildarskilabréfi Þjóðskjalasafns Íslands, skjali nr. 2, og minnisblöðum um leit óbyggðanefndar í tilteknum skjalaflokkum, hliðsjónargögnum nr. 7–9, er gerð grein fyrir fleiri skjölum sem varða jarðir sem fjallað er um hér en ekki þótti tilefni til að leggja fram. Tilvísanir til skjalsnúmera vísa til skjalaskrár í fylgiskjali II en nánari upplýsingar en þar eru skráðar um uppruna skjala er að finna í heildarskilabréfi og greinargerð Þjóðskjalasafnsins.

[6] *Íslenzk fornrit* I (1968), bls. 299–300, 302 og 306, skjal nr. 4(7).

> þeir fóstbræðr tók Austfjǫrðu, ok nam <Loðmundr> Loðmundarfjǫrð ok bjó þar þenna vetr. Þá frá hann til ǫndvegissúlna sinna fyrir sunnan land […] hann nam þar land, sem súlurnar hǫfðu komit, ok á milli Hafrsár ok Fúlalækjar; þat heitir nú Jǫkulsá á Sólheimasandi. Hann bjó í Loðmundarhvammi ok kallaði þar Sólheima.[7]

Nokkurn veginn samhljóða frásögn er í Hauksbók en þar segir þó að Loðmundur hafi búið þrjá vetur í Loðmundarfirði.[8]

5.2 Afréttir og afréttarnot

Samþykkt um melrakkaveiðar í Hjaltastaðarhreppi er dagsett 1. apríl 1833 og árituð af sýslumanni 21. október 1833. Samþykktin inniheldur 25 greinar þar sem fjallað er um grenjaleit, skyttur, aðrar melrakkaveiðar, dýratolla og bætur. Í 4. og 5. grein samþykktarinnar er fjallað um hvar leitir skulu fara fram og afréttargöngur en þar segir:

> §4
>
> Leitírnar skulu framfara þannig: millí Lagarflióts og Self[l]jóts frá Tiarnarlandi og Stórasteinsvadi skulu bændr samegínlega leyta ár hvört í þeírra löndum frá Ketílstödum og Bóndastödum, Frá Ekru og Dratthalastödum, Frá Hrollaugstödum Asgrímsstödum og Vídustodum, Frá Holí og Holshíaleigu, Þar ej hefur ad Nÿungu ordíd vart víd Tour þar og vyst eckí í 30 fyrír farandí Ár, þá er þeím uppalagt ad gánga eína gaungu í Hrafnabíargar bufíár haga NL. Þad sem Knarar Á Rædur ad utan, og Lángahlíd ad ofan tíl Krákugíls ár, og ad framan þar sem hún fellur í Jökuls á, og Jökuls á í Selflíót; Frá Gagnstöd [og Heys]skalum leití med Os búenda í búfíarhögum þar Vídrunar Gíl rædur Rædur [svo] til Brottubreck[u] ad ofan, Brattabrecka til Síónarhrauns brúnar og ur Síónarhrauns brún í Hádeígís fíáll og sv[o] ad framan í Ríúpnafell[s] enda og svo sem Knarar á Rædur ofan til Selflíóts; Fra Hlaupandagerdí og Sandbrecku búfíárhagar þad sem Jökuls á Rædur ad utan, frá henní beínleídís í Skemuvatn sýdan í Sandvatn og loksins til Sandár ad ofan Sandá rædur ad framan til Biarglands ár, og ur því til Selflíóts. Klúku og Eíngilækíar Buendur hafí leít á ~~Eig~~ Eÿum ef þörf krefur, Frá Dolum, Korekstadagerdí ~~J~~ og Kórekstödum, Bíarglands á Rædur ad austan og beínt ur henní ad ofan í Hvannafell ad framan í Hrísá beínt ur því. Frá Jórvÿk, Jórvÿkurhlu Svínafellí og Híaltastad frá Selflíóti ad utan og Nordan alt fram ad me [svo] Merkí þrepí, þadan ad framan austur í merkí víd, og þadan í hrís á, ad austan, hún rædr þar eptír landí – Frá Raudholti og Anastödum fyrír framan ur Selflíóti upp merkí gard í Nípu og sydan í Slackan á Geitibiörgum fram vert ur Ánastadavatní í merkí þríp framanvert víd Hrafndal og utan verdt vid Háuhraun fremre og svo í Gríóthálsa læk og beinlínís sydan á Hölkna, – Frá Hreímstödum og Hríót frá Selflíótí ad vestan, Nups á Rædur ad framan, enn fyrír ~~framan~~ ofan merkígardur úr Núpsá og efrí Falkhamar og merkígardur út merkisund útí Hurdarbaks ar Krók, Þetta Hreímstadaland enn Hríótarland er ad framan, framan verdt úr Hríótarvatní og upp fyrír utan Grendals hædír, þadan í Holkna ad Austan, þá koma til Ánastada landamerkí.
>
> §5
>
> Þad Sem Afrettar Gaungur Ahrærir, þá synist Rétt ad byría Grenialeít í Framanverdum Hraundal og Kyrkíutúngum Gángi búendur af 4m Bæum sem þar eru Rettlynís Nídurundan Nl. frá Hríót Hreímstödum Ketilstödum og Tiarnarlandí, þessír komi saman ad Hríót – Enn ad utanverdu Hraundal og Stángarárfíall alt ad Sandá, Búendur frá Anastödum, Raudholti Hialtastad Svínafellí Bóndastodum Stóra Steínsvadí, Ekru

[7] *Íslenzk fornrit* I (1968), bls. 304, 306, skjal nr. 4(7).
[8] *Íslenzk fornrit* I (1968), bls. 303, skjal nr. 4(7).

> Dratthalastódum Hrollaugstódum úr frambæ; þessír komi saman ad ~~fram~~ Anastódum og byríe leít ad framanverdu – Frá Sandá til ármóta og þadann sem Lambamúli Rædur, til Dyrfíalls er til ætlad ad Gángí Búendur frá Sandbrecku Hlaupandagerdí Dölum Kórekstadagerdí Kórekstödum Jórvyk Jorvykurhl[u] út bæ Hrollaugstada Vídastödum; þessir komí saman ad Sandbrecku og byríe leít ad utan – I afrettar land ~~í~~ Hrafnabíargar, Gángí búendur frá, Hrafnabiörgum Klúku Eíngilæk og Hólsbæum hver takmórk ad eru frá ádur Nefndum ármótum sem Lambamúli Rædur til Dyrfíalls sem efftir vörp ad ofan og búfíár hagar ad Nedan alt tíl Knarar ár þessír kom[i] saman á Hrafnabiórgum og byríe leít ad utan – I afrettarland udan Osi er til ætlad ad Gángi búendur frá Gagnstód Asgrímsstodum Hejskálum og Osi Byríe leít ad Framan, og komi saman á Osí.[9]

Hinn 22. ágúst 1893 var sett reglugerð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu nr. 102/1893. Þar segir m.a.:

> 2. gr. Það skal heita afrjettarland, er búsmala er eigi haldið í á sumrum. Skal í hverri sveit aðgreina afrjettarlönd og heimalönd, og ákveða takmörk á milli. […]
>
> 3. gr. Hver búandi er skyldur að reka geldfje sitt og lömb og þeirra, er hjá honum eiga fje, á einhverja sveitarafrjett, ef til er, ellegar í afrjett annarra sveita, þar er hann getur fengið leyfi til. Sekt varðar, ef hann sleppir geldfje sínu eða lömbum í heimalandi í óleyfi nágranna sinna.
>
> […]
>
> 7. gr. Hver afrjettarbóndi er skyldur að gefa hreppsnefnd skriflega skýrslu um það á hverju vori, hve margt fje hann hefur tekið á afrjett og af hverjum, svo og hve margra göngumanna hann eigi von í haustgöngur frá fjáreigen[d]um. Varðar það sektum, ef hann vanrækir að gefa skýrsluna.[10]

Í 2. gr. reglugerðar frá árinu 1902 um fjallskil og refaveiðar í Norðurmúlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 74/1902, segir m.a.:

> Sveitarstjórnin í hverri deild hefir heimild til að annast um að þeir fjáreigendur, sem ekki hafa nægilegt upprekstrarland fyrir sig, fái upprekstur annarsstaðar. Er hver fjáreigandi skildur til að reka fje sitt á fjall, samkvæmt því sem sveitarstjór[i] kann að skipa fyrir, nema hann hafi útvegað sjer upprekstrarland annarstaðar.[11]

Samhljóða texti er í fjallskilareglugerðum frá árunum 1918 og 1934.[12]

Hinn 14. maí 1920 skrifaði Hallur Bjarnarson í Hjaltastaðarhreppi bréf til sýslumanns Norður-Múlasýslu vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands, frá 29. desember 1919, um almenninga. Svar hans var að enginn almenningur og ekkert afréttarland væri í hreppnum sem ekki tilheyrði einhverju lögbýli.[13] J. Baldvin Jóhannesson í Loðmundarfjarðarhreppi svaraði fyrirspurninni á sömu leið með bréfi dagsettu 10. maí 1920 og sama gerðu Hannes Sigurðsson í Borgarfjarðarhreppi, þann 23. júní 1920, og Sigurður Jónsson í Seyðisfjarðarhreppi, þann 25. september 1920.[14]

Hinn 20. febrúar 1989 sendi félagsmálaráðuneytið til allra sveitarstjórna fyrirspurnir um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt.[15] Oddviti Seyðisfjarðarhrepps svaraði fyrir-

9 Skjal nr. 4(108).
10 Skjal nr. 4(9).
11 Skjal nr. 4(10).
12 Skjöl nr. 4(11)–4(12).
13 Skjal nr. 2(546).
14 Skjöl nr. 2(547)–2(549).
15 Skjal nr. 2(664).

spurninni með bréfi dagsettu 5. nóvember sama ár og sagði enga afrétti vera í hreppnum. Sama svar kom frá oddvita Borgarfjarðarhrepps með bréfi dagsettu 8. nóvember sama ár og einnig frá bæjarstjóra Seyðisfjarðarkaupstaðar.[16] Í svari oddvita Hjaltastaðarhrepps frá 2. maí 1989 segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa. Um afmörkun segir eftirfarandi:

> Að hreppamörkum við Borgarfjörð (Loðmundarfjörð) og Eiðaþinghá.[17]

5.3 Unaós í Útmannasveit

Í máldaga Vilchins fyrir kirkju Jóhannesar skírara í Vallanesi frá um 1397 segir meðal annar:

> Kirkia hins heilaga Johannis baptistæ j Wallanesi a heimaland allt oc Hvams land. Sandhaga land allt oc Wijkingstanda land.
>
> […]
>
> Jtem skipadi sira Oddur kirkiunni j Wallanesi til eignar jord j Hofn i Borgarfirde. er adur laukst j stadarspioll. og adra jord ad Ose j Vtmannasveit. og skipadi ad þar skylldi kirkiutiund oc prestztiund af hvorri sem i sokninni liggur.
>
> fiordung j Osreka er Teitur Sockason gaf.[18]

Sömu upplýsingar koma fram í máldaga Vallaneskirkju er Sveinn biskup Pétursson setti 4. september 1471.[19]

Í kaupgjörningi, dagsettum 31. janúar 1539, þar sem Björn Jónsson keypti Gripdeildarreka af Eiríki Móðólfssyni segir að rekinn liggi á milli Selvogsness og Ólafssands í Borgarfirði.[20]

Hinn 5. ágúst 1560 gáfu Jón og Steingrímur Björnssynir Þorvarði bróður sínum Gripdeildarreka, sem lá inn frá Ólafssandi.[21]

Hinn 2. júlí 1598 vitnaði Stefán Jónsson að Hrafnabjörg ættu selför í Heyskálalandi. Þá kvaðst hann hafa heyrt elstu menn segja að Unaós ætti selför í Eiríksdal í landi Hrafnabjarga.[22]

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju Jóhannesar skírara að Vallanesi frá 9. ágúst 1641 segir meðal eigna kirkjunnar var jörðin Ós í Útmannasveit.[23]

Hinn 6. maí 1695 lögfesti sr. Bjarni Einarsson eign Maríukirkju undir Ási í Fellum, fjórða hlut af bæði hvala og viða í öllum rekum og rekaplássum jarðarinnar Óss og lögfesti einnig sextánda hlut Húsavíkurkirkju úr Ósrekum öllum, bæði hvala og viða.[24]

---

16 Skjöl nr. 2(665)–2(667).
17 Skjal nr. 2(669).
18 *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 204–207, skjal nr. 4(53).
19 *Íslenzkt fornbréfasafn* V, bls. 629–632, skjal nr. 4(125).
20 *Íslenzkt fornbréfasafn* X, bls. 405–406, skjal nr. 4(33).
21 *Íslenzkt fornbréfasafn* XIII, bls. 508–509, skjal nr. 4(128).
22 Skjal nr. 4(112).
23 Skjal nr. 2(423).
24 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 273, skjal H-10.

Við manntalsþing að Hjaltastað 10. júní 1785 voru upplesnar tvær lögfestur, dagsettar 6. maí 1785, þar sem sr. J. Stefánsson lögfesti alla jörðina Ós með ábýlinu Heyskálum til ystu ummerkja ásamt öllum reka að undanteknum ¼ hlut sem Ásskirkju tilheyrði. Þá lögfesti hann einnig fjórðung hvalreka á Gripdeild.[25]

Í bréfi sr. Jóns Stefánssonar í Vallanesi, dagsettu 16. júlí 1786 að Vallanesi, til Sigurðar Hallssonar og Hávarðar Guðmundssonar í Njarðvík er fjallað um lagnir og reka. Í bréfinu kemur fram að þeir Sigurður og Hávarður höfðu tekið seli við Gripdeild og Ósafles en ábúandi á Ósi, Guðmundur Ketilsson, hafði lýst yfir óánægju með það selaveiði. Sr. Jón sagði í bréfinu að Gripdeild og Ósafles liggi fyrir landi Óss og þótt Njarðvíkingar ættu ¼ hlut í reka í Gripdeild þá ættu þeir ekki nótlög eða selveiðar fyrir henni. Sr. Jón bauð þeim sátt þannig að þeir hættu að taka nokkuð við Ósland, hvorki reka né veiði, og að þeir myndu eftirláta Guðmundi á Ósi helming af því sem veiddist.[26]

Í skoðun yfir kirkjueignir Vallaness, dagsettri 29. desember 1789, er fjallað um kirkjujarðir hennar og hjáleigur. Fram kemur að Ós og Heyskálar lágu í eyði.[27]

Hinn 4. nóvember 1792 fór fram kaupgjörningur þar sem Eiríkur Hallsson seldi Gísla Halldórssyni hálfa fjöruna milli Ólafssands og Selvogsness sem kallast Gripdeild. Skjalið, sem dagsett er 24. nóvember 1792, var þinglesið á manntalsþingi á Desjarmýri 29. apríl 1793. Einnig kemur fram á skjalinu að 12. maí 1796 seldi sr. Sigfús Guðmundsson á Hjaltastað, fyrir hönd bóndans Jóns Vigfússonar á Ketilsstöðum, Gísla Halldórssyni í Njarðvík hinn helming fjörunnar Gripdeildar. Skjalið var aftur upplesið á manntalsþingi að Desjarmýri 12. maí 1796.[28]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Unaóss metinn 16 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Vallaneskirkja.[29]

Í afriti af vitnisburði, dagsettum 1. apríl 1828, sem Hávarður Vigfússon gaf um Grasdal segir eftirfarandi um dalinn gagnvart Njarðvík við Borgarfjörð og Unaósi í Útmannasveit:

> ad eptir því sem eg frekast veit þa á Niardvik allan Grasdal enn Os eckert af firrnefndum Dal. enn þad heirdi eg ad Os ætti upp undir Vorpinn á Skemmudal og Gaungudal, og ut undir Grasdals Varpid og svo út med Fjallinu ad Nordanverdu.[30]

Við manntalsþing að Hjaltastað 8. júlí 1829 var upplesið forboð prófastsins sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi hvar hann fyrirbauð að skotið yrði frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tæki við.[31] Forboð sr. Guttorms var einnig upplesið við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí.[32]

25 Skjal nr. 2(708).
26 Skjal nr. 2(212).
27 Skjal nr. 2(486).
28 Skjal nr. 2(213).
29 Skjal nr. 2(96).
30 Skjal nr. 2(215).
31 Skjal nr. 2(825).
32 Skjal nr. 2(679).

Samþykkt um melrakkaveiðar í Hjaltastaðarhreppi er dagsett 1. apríl 1833 og árituð af sýslumanni 21. október 1833. Í 4. og 5. grein samþykktarinnar er fjallað um hvar leitir skulu fara fram og afréttargöngur en sá hluti sem varðar Unaós og nágrenni er svohljóðandi:[33]

§4

Leítírnar skulu framfara þanníg: […] Frá Gagnstöd [og Heys]skalum leití med Os búenda í búfíarhögum þar Vídrunar Gíl rædur Rædur [svo] til Brottubreck[u] ad ofan, Brattabrecka til Síónarhrauns brúnar og ur Síónarhrauns brún í Hádeígís fíáll og sv[o] ad framan í Ríúpnafell[s] enda og svo sem Knarar á Rædur ofan til Selflíóts […]

§5

Þad Sem Afrettar Gaungur Ahrærir […] I afrettarland udan Osi er til ætlad ad Gángi búendur frá Gagnstód Asgrímsstodum Hejskálum og Osi Byríe leít ad Framan, og komi saman á Osí.[34]

Í bréfi sr. Guttorms Pálssonar, prófasts í Vallanesi, til sr. Guttorms Þorsteinssonar, prófasts á Hofi í Vopnafirði, dagsettu 24. nóvember 1840, kemur fram að ágreiningur var um hvort Grasdalur tilheyrði Njarðvík eða Ósi. Í bréfinu er vísað í eftirrit af vitnisburði fimm manna frá 1530 um málefnið. Þá eru bréfaskriftir undanfarinna ára vegna ágreiningsins tilgreind. Eigandi Njarðvíkur, eingöngu nefndur herra Sigurður í bréfinu, taldi Grasdal tilheyra jörðinni en sr. Guttormur Pálsson taldi dalinn tilheyra Ósi. Varðandi áreið sem sr. Guttormur Pálsson framkvæmdi á þrætulandið segir:

reid eg ásamt Séra Stepháni og Sigurdi ÿfir Gaunguskard út Ósfjall og útá hrygg er liggur innanverdt vid Grasdalinn ofan frá sonefndu Tóarfjalli, er liggur nokkud fyrir utan Njardvíkurbæ og adskilst frá því ytsta felli af fjallgardinum, Skjaldarfjalli, af dalverpi upp á milli fjallanna er nefnist Skjaldardalur og þar úr fallandi á til Njardvikurinnar er nefnist Skjaldardalsá, fellur hún beint ofaní sjó nokkud fyrir innan sokallad Skálanes er sýnist vera sá ytsti edur sudur i sjóinn leingst gángandi tángi er takmarkar Njardvíkina ad utanverdu. –

Enn þegar komid var á ádurnefndann hrygg, sást ad utan verdt vid Toarfjallid ad nordan fellur ofan á til norvesturs úr fjallgardinum ofaní dalverpi er myndast af ádur nefndum hrÿgg, hvörr ed geingur og myndar líkt sem gleidann vínkil fyrst til nordurs og sídan til nordausturs og nær á hædina þar sem hann geingur nordur, hér umbil upp í midt Tóarfjallid enn lækkar svo smásaman þartil hann beygist beint til nordausturs og er þadanaf nokkurnvegin jafnhár; hvaraf sjá má ad Tóar og Skjaldarfjöllin heÿra til adal fjallgardinum uppá hvörn Njardvíkurland nær leingst á nordur Síduna. – Jafnvel þótt ad bædi jeg og S^ra^ Stephán reÿndum til ad gjöra Sigurdi skiljanlegt ad hann eptir kálfskinns vitnisburdinum gjæti ei eignad Njardvík landid leingra nordur enn þángad sem fjallgardurinn væri hædstur, enn ekki nordur á Osfjalls nordurbrún, eptir hvörri hryggurinn geingur út eptir létst hann ekki mögulega géta skilid þad, vegna þess ad Grasdalsáin félli út um þá Fjöru á hvörri Njardvík eptir vitnisburdinum ætti vafalaust reka, og vill – einsog og bædi hefi feÿngid ad vita sídan af ýmislegu, sosem leyfi er hann hefir gefid til lambareksturs á Grasdalinn, forbodi er hann gjördi i Sumar til Ósmanna ad brúka hann og bréfinu til ydar – halda aframm sinum upptekna fjarska og þrái. – Enn fyrir utan þad ad bædi vitnisburdurinn og Lögfesturnar samanbornar vid Situationina, fráskilja Njardvík Grasdalinn, svo gét eg og leidt vitni til ad sá fyrri eigandi Gisle Sál. Haldórsson afsaladi sér bréflega Grasdalinn sosem heÿrandi til Oss

[33] Texta 4. og 5. gr. í heild er að finna í kafla 5.2.
[34] Skjal nr. 4(108).

> og Hjaltastada Þingár og neitadi þar grenjaleitum og grenjahreinsun, og þeir fyrri abúendur á Ose hafa géfid mér vitnsburd um, ad þeir hafi um 20 ára tíma brúkad Grasdalinn óátalid.[35]

Í bréfi sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi í Vopnafirði, dagsettu 30. desember 1840, til óþekkts viðtakanda um Grasdal, sem var svar við bréfi frá 11. október 1840, segir meðal annars:

> eg álít mióg tvísýnt ad Njardvík ur Njardvíkurkirkju tilheyri Grasdalur sá sem þér umskrifid hvór ekki heldur er nefndur í vitnisburdarskiali því er þér sendud mér. Ræd eg Ydur því einlægliga til ad byrja ekki málfærslu í svo vafasamri sök[36]

Hinn 16. mars 1841 vitnaði Þorvarður Gíslason um landamerki og rekamörk Njarðvíkur. Í vitnisburðinum segir:

> Reki byriast ad sunna verdu vid Bölmods hlein verdur ad gánga ofan hia Bolmods hlein fram med i sidsta bás a Niardvikur reka ogsvo a Jordinn Niardvik Reka kring Vikina og Nordur med alt i bas þann sem er a milli Olafs sands og Gripdeildar, til Lands eda Landa merki er ad Sunnann verda ad Krossiadri beint upp til Varpa og eptir Vörpumm alt i kring eptir sem Votnum hallar, asamt dal þeim er kalladr er Grasdalr og Liggr Upp frá Niardvik ur Afrétt, hvorn dal Niardvikur Abuendr fyrir Gripa gaungu Nauta og Saudfiar atolulaust haft hafa[37]

Í vitnisburði Björns Ólafssonar, dagsettum 8. maí 1841, segir eftirfarandi um Grasdal:

> Björn Olafsson giörir vitanlegt ad eg uppa æru og samvitsku Vitna sem gagnkunnugur og heimilismadur i Njardvík frá 1821 til 1827 ad þa verandi bóndi og Eignarmadur Njardvíkur og fjárhalds madur kikjunar þar Gisli sál Haldorsson helt og hafdi og sína Eign og kirkiunar haldandi dal þann Er liggur á bak vid Skialdarfjall Enn firir sunnann biarg þad sem kallad er ós Biarg og Grasdalur Er kalladur og þviad Eins i [filgi] af sinum og kirkiunar Eignar Retti Lögfesti nefndann dal ásamt ödru Njardvík~~ur~~ tilheirandi landi 1821 þan 24 Juni samqvæmt annari adur giördri af 1530 i því skini [ad] bæga fra annarz ásælni og so til [ad] Vidhalda því Er ad fornu og níu hafdi undir Niardvík leigid hefur dalur þessi Verid Jafnan geldnauta afrétt Niardvíkinga bædi á firri og seinni tímumm og hafa þeir so vídt eg til veit álitid ser fulla helgi a öllum þeim afnotum Er af dalnum geta ordid höfd Enn aungva (so framt mer er kunnugt) Veit eg þar sem [á] ósi hafa búid i næstu 30 ár hafa brúkad Eda lánad nefndan dal Eptir Eignar Rettar sialfgéfinni fullmagt.[38]

Hinn 31. maí 1841 lögfesti Guttormur Pálsson prestur á Vallanesi kirkjujörðina Unaós með rekum og ítökum. Lögfestan var fyrst þinglesin á manntalsþingi á Hjaltastað þann 2. júní 1841 og á manntalsþingi á Desjarmýri 4. júní 1841. Lögfestunni var mótmælt af sr. Snorra Sæmundssyni, eiganda Njarðvíkur, á manntalsþingsrétti að Desjarmýri þann 24. júní 1842. Lögfestunni var aftur mótmælt fyrir manntalsþingsrétti þann 10. júlí 1844 á sama stað, af bæði Snorra Sæmundssyni og Hallgrími Ólafssyni í Húsavík. Texti lögfestunnar og greindra mótmæla er eftirfarandi:

> Eg Guttormur Pálsson Prestur til Vallaness lögfesti hérmed Vallaness kyrkiujörd Ós á Utmannasveit, med öllum tilheyrandi Gögnum og Giædum, Landi og landsnytium,

35 Skjal nr. 2(217).
36 Skjal nr. 2(218).
37 Skjal nr. 2(383).
38 Skjal nr. 2(219).

> Rekum og veidistödum sem greindri Jördu tilheyra innan hér greindra ummmerkia ad innan frá Knarará, eptir sem hún fellur af vörpum ofan nidr i Selfliót og frá greindu Selflióti og Siáfarströndu austur á Fiallgarda og vörp öll þángad sem Vötn taka ad deilast til Niardvíkur innann frá greindri Knarará allt útá Skialdarfialls ytri enda, og í Sió nidr, Lögfesti eg Reka alla innan frá Knararósi allt út ad Gripdeild, allt i Fiskhelgi, (ad undanteknum Fiórdúngi i Rekunum, er As kyrkiu tilheyrir, og 16d Hlut i hálfum Hval sem Hallormsstada kyrkia á,) Sömuleidis Nót og Netlög öll, med greindri Ströndu og vid ósafles.
>
> Einnig fridlysi eg, greindum Plátsum fyrir óleyfilegum Skotum og Seladrápum, Lögfesti eg Land þad og Landsnytiar fyrir Vestan Selfliót, sem tilheyra Osi og Afbýlinu Heyskálum, allt frá greindu Flióti og í midjan Bjarglandárós, og þadann Siónhending til Siáfar.
>
> Hér med Lögfesti eg og þau Itök, er Máldagarnir eigna Vallaness kyrkiu innan Dysjarmyrar og Hialtastadar Þínglaga, nefnilega áttung i Hvalreka i Ófærurekum, hálfan Reka vid Sandbreckumenn i 10 hndr. Fiórdúng Hvalreka á Gripdeild, Tólftúng Hvalreka á Hrollaugsstadasandi, annan Tólftúng milli Þeistavogs og Spakárdals og slíkt í Fluttningi hvar sem á Land kémur. Fiórdúng i Hvalreka vid Snotrunessmenn undir Vogsfjöllum, sunnan frá Sandi til Gripsgiár, Hálfan Hvalreka á Eyri i Borgarfyrdi, milli Drángs og Kambs, áttúng í Hval i Brúnavik og i Kiólsvik og í hvalreka i hvalvik, Fiórdúng i Svínavik, hvar sem á Land kémur, Stigaás allan og Grindarás allan. Fyrirbýd eg hvörium Manni ad nota sér greint Ós Land, til Slægna beitar, edr gieldfiárgaungu, samt þau upptöldu hlunnindi og Itök án þess mitt leyfi komi til, edur Oss ábúenda ad svo miklu leiti þeirra Landsnytium vid kémur allt undir vidliggiandi Lagasektir, ber þeim er nokkud þykiast hafa hér i móti ad mæla, ad fram koma med þau Skjöl og Skílriki er þessum Vallaness kyrkiueignum géti hnekkt og þau sömu gyldandi giöra.
>
> Til Stadfestu mitt undirskrifad Nafn
>
> Vallanesi þann 31ta Maii 1841
>
> G Pálsson
>
> […]
>
> Upplesid fyrir Manntalsþíngsrétti að Desjarmyri þann 24 Junii 1842, og var þessari Lögfestu mótmælt fyrir Hönd Eiganda Niarðvíkur af prestinum Sra Snorra Sæmundssyni.
>
> […]
>
> Upplesid fyrir Manntalsþíngsrétti ad Desjarmyri þann 10d Julii 1844, hvar presturinn Sra Snorri Sæmundsson sem fullmektugr Niardvikur Eiganda protesteradi i kröptuglegasta máta á móti þessari Lögfestu að svo miklu leiti hún kémr i Strid vid Réttindi tedra Eigenda og sömuleidis protesteradi proprietarius Hallgrimur Olafsson á Húsavík i allan máta á móti tédri Lögfestu að því leiti Húsavíkur kyrkiu máldagi heimilar nefndri kyrkiu 1/16 hlut i öllum Os Rekum; hvað hérmed vitnast.
>
> J:C: Voigt const.[39]

Hinn 10. júlí 1841 vitnaði Björn Sigurðsson um Grasdal og Gripdeild. Þar segir eftirfarandi:

> jeg hef aldrej heyrt annad enn Grasdalur tilheyri Njardvík, hvor ad hefur Vered Gomul Nauta afrétt Niardvikínga fra tíd Sigurdar Magnussonar og brodir hans Havardar alt til Gisla Haldorssonar, hvor einnig hafdi Nefndan dal fyrir Nauta afrett i mínu minni, og dyrfdist einginn tedan dal ad bruka utan Niardvikur Eigendur, svo jeg hafi heyrt um getid.

[39] Skjöl nr. 2(263), 2(699), 2(673), 2(681) og 2(686).

> enn Reka Mark Niardvikur heyrdi jeg födur minn sæla seigia, væri fra Gripdeild og sudur i Bölmód, og þar til merkis vissi eg aldrej i 9iu ar sem eg var a Nesi, ad tekin væri ein Spita fyrir Nordann Adgerdarhvamm[40]

Í vitnisburði Jóns Hallgrímssonar, dagsettum 30. október 1841, segir um Grasdal:

> Jeg underskrifadur fluttist Ad Osi med Fostur forelldrum mínumm Kolbeini Saluga Geirmundssyni og Gudbiorgu Jónsdóttir, og var þar í 17 ár, alla tijd Fiármadur Vetur og Sumur og var Grasdalur að eingu brukaður þann tíma frá Osi, hvorki lédur – ellegar nokkurn tíma á hann Rekið; og þad ieg til veit hafa Njardvíkingar haldid Grasdal sína Eign, og brúkad hann[41]

Hinn 2. nóvember 1841 vitnaði Þorkell Björnsson um Grasdal en í vitnisburði hans segir:

> Jeg er nú kominn á Níundatug Ára barnfæddr og uppalinn i Hialtastadarþínghá var þar i 33iu ar Hreppstjóri, og sa umm Fiallskil öll þann tíma, og vissi jeg ej til ad oss abuendur i neinu notudu ser landstykki þad er Grasdalur heitir, og liggr uppaf Niardvíkr afrétt, hvörki léde hann ödrum fyri Géldfié eda notudu sialfir, enn þad vissi eg ad Gísli Sal: Haldorsson brukadi Nefndan Dal fyrir Nauta afrétt, än þess ad sækia Leifi til Óssmanna.[42]

Í vitnisburði Gísla Gíslasonar til Sigurðar Jónssonar, dagsettum 2. nóvember 1841, segir um Grasdal:

> Orsókinn Huarfirer Eg undirskrifadur af saladi mier þrætumm urgi og ummtali umm gripa á gang annara á grasdal og Hönumm þar med – var – ad eg Huorki gat eda nenti ad standa i Mála urgi umm hann (Jafn)vel. Þo eg sem þeir ed firer mig væru i Niardvik meintu Hann Niardv.r sina Eign. Hvad mier fanst og sislu madur Melsted Halda riett meint i lausatali vid mig umm grasdal[43]

Í bréfi dagsettu í nóvember árið 1841 frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumanns kemur fram að sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi hafi byggt Grasdal undir Vallaneskirkjujörðina Ós, en tvímenningarnir héldu því fram að Grasdalur hafi aftur á móti tilheyrt Njarðvík í árhundruð. Bréfið var tilkynning um að þeir nafnar frá Njarðvík væru búnir að gefa sr. Snorra Sæmundssyni prófasti umboð til að reka málið fyrir þeirra hönd.[44]

Í bréfi dagsettu í nóvember árið 1841 frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumanns kemur fram að sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi hafi byggt Grasdal undir Vallaneskirkjujörðina Ós, en tvímenningarnir héldu því fram að Grasdalur hafi aftur á móti tilheyrt Njarðvík í árhundruð. Bréfið var tilkynning um að þeir nafnar frá Njarðvík væru búnir að gefa sr. Snorra Sæmundssyni prófasti umboð til að reka málið fyrir þeirra hönd.[45]

Hinn 12. nóvember 1841 var hjá sáttanefnd Þingmúlaumdæmis tekið fyrir mál um Grasdal milli sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi annars vegar og Sigurðar Jónssonar og

40 Skjal nr. 2(384).
41 Skjal nr. 2(224).
42 Skjal nr. 2(385).
43 Skjöl nr. 2(223) og 2(386).
44 Skjal nr. 2(220).
45 Skjal nr. 2(220).

Sigurðar Gíslasonar hins vegar. Ákveðið var að reyna sáttatilraun síðar eða eftir að útskrift af máldögum Njarðvíkurkirkju kæmi frá biskupi.[46]

Í vitnisburði Guðrúnar Þorsteinsdóttur, dagsettum 29. desember 1841, segir eftirfarandi um Grasdal:

> J þaug 5 ar sem ieg undirskrifud var hiá Gudmundi heitnumm Kietilssÿni á ósi þá hvurki leifi hann ödrumm úti frá ad brúka grasdal firir afriett og brukad hann eÿ heldur sialfur firir sinar sképnur[47]

Með tveimur bréfum, dagsettum 10. maí 1842 og 15. maí 1842, skrifaði sr. Snorri Sæmundsson til St. Jónssonar sáttanefndarmanns um þrætuna um Grasdal. Í fyrra bréfinu er lítil teikning eða afstöðukort af Brimnesi, Kögurtanga og fjalli. Fram kemur að sáttatilraun ætti að reyna eftir að landið hafi verið skoðað. Að öðru leyti setti sr. Snorri fram álit sitt:

> mundud þér ecki finna orsök til að óreindu ad fráskilja Vallaness kirkju Grasdal? Mín meining er ad þad sé óhætt, ecki einúngis vegna Hefdar, heldur vegna Landlagsins, og færi eg til þess Litla Eptirtekt mína í Vetur þegar eg kom sjóveg af Vopnafÿrdi. – Því ecki einúngis Flesin sem ad sjálfsagt skagar af Landi Leingst út nordan vid Borgarfjörd, heldur eirnig Fjallsgnípurnar yfir Kögurtánga skaga Leingst fram vegna Lögunar Fjallsins hjá Brimnesi, sem ad er svo aflendt eins og hér sínir [vísað í teikningu neðst á síðu] Finst mér þá verda audséd ad takmark millum Héradsflóa og Borgarfjardar verdur ad vera Flesin og Kögurtángin, eda Fjallgnípan, sem ad fÿrst sést og aldrei geingur undir þó fÿrí sé róid; Þaráofan er frá Landinu Fjallröndin ósundurslitin af Dal, og eg vona i beinastri Stefnu Þadan upp í Landid.[48]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt eintak eða mögulega uppkast að bréfi, dagsettu 1. desember 1842, frá Sigurði Gíslasyni og Sigurði Jónssyni til stiftsyfirvalda vegna ágreinings við sr. Guttorm Pálsson vegna tilkalls hans til að byggja Grasdal undan Njarðvíkurkirkju. Þeir sögðu dalinn hafa tilheyrt Njarðvíkurkirkju og nýst sem afrétt en óskuðu eftir frekari upplýsingum frá stiftsyfirvöldum.[49]

Í prófastsvísitasíu Njarðvíkurkirkju frá 31. júlí 1842 segir að prófasturinn í Vallanesi, Guttormur Pálsson, hafi gert tilkall til nokkurs af heimalandi Njarðvíkur og tileinkað kirkjujörðinni Ósi.[50]

Hinn 7. desember 1842 skrifuðu Sigurður Jónsson og Sigurður Gíslason í Njarðvík bréf til biskups þar sem þeir óskuðu upplýsinga frá stiftsyfirvöldum um eignarhald á Grasdal. Bréfritarar sögðu Guttorm Pálsson prófast í Vallanesi hafa slegið eign sinni, fyrir hönd Vallanesskirkju, á Grasdal sem þeir töldu að væri eign Njarðvíkurkirkju.[51] Biskup svaraði með bréfi dagsettu 27. mars 1843 og sagði Hoppe stiftamtmann hafa gengið í gegnum gögn hjá stiftamtinu og biskupsdæminu án þess að finna upplýsingar um Grasdal. Þá segir að ekkert bréf hafi borist frá sr. Guttormi varðandi efnið.[52]

46 Skjal nr. 2(221).
47 Skjal nr. 2(222).
48 Skjal nr. 2(225).
49 Skjal nr. 2(228).
50 Skjal nr. 2(434).
51 Skjal nr. 2(572).
52 Skjal nr. 2(605).

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt skjal sem virðist vera uppkast að bréfi frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumannsins í Norður-Múlasýslu J. C. Voigt. Í bréfinu segir að prófasturinn í Vallanesi sr. Guttormur Pálsson hafi byggt Grasdal undan Njarðvík og í óþökk ábúenda til ábúanda jarðarinnar Óss. Þá var kvartað yfir því að sáttamenn og prófasturinn hafi rofið samning með því að mæta ekki á sáttafund á tilteknum stað og tíma. Að lokum var spurt hvort ekki megi taka málið til dóms án þess að leitað yrði frekari sátta. Skjalið er ódagsett en er líklega frá árinu 1842 eða 1843.[53]

Við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 var upplesin lögfesta fyrir landamerkjum Unaóss sem H. Ólafsson mótmælti vegna Svínavíkur sem máldagar Húsavíkur tileinkuðu henni. Einnig var lesin upp lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni gagnstæð.[54]

Hinn 24. júlí 1843 skrifaði sr. Snorri Sæmundsson, umboðsmaður landeigenda í Njarðvík, til sáttanefndar í landaþrætumálinu um Grasdal og fór fram á að sr. Guttormur Pálsson prófastur myndi falla frá kröfu sinni um dalinn. Fram kemur í bréfinu að reynt hafi verið árangurslaust að ná sáttum.[55]

Með bréfi dagsettu 25. mars 1844 tilkynnti biskup sr. Stefáni Árnasyni á Valþjófsstað að eigendur Njarðvíkur hafi sent inn átta skjöl máli sínu til stuðnings varðandi Grasdal. Biskup óskaði eftir áliti sr. Stefáns um málið.[56]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt skjal sem inniheldur afrit af vitnisburðum um Grasdal. Með þeim fyrsta, ódagsettum en líklega frá 1844–1845, vitnuðu Sigríður Ögmundsdóttir og Guðbjörg Jónsdóttir svo:

> Eptir beidni Prófastsins S^ra^ Guttorms Pálss: í Vallanesi vitnum vid undirskrifadar þad vid vitum, ad Grasdalur edur (Spe[ro]dalur) lá alltaf umtalslíted undir okkar þá ábúdarjörd Ós, um þann 20 ára tíma, er vid vórum þar.[57]

Í þeim næsta, dagsettum 29. desember 1844, vitnaði Einar Rafnsson svo:

> Prfastur S^ra^ Guttormur Pálsson hefir óskad af mér undirskrifudum sannleiksvitnisburdar um þad, hvör Grasdal notadi og hvurjer þar leitudu Grenja og kostudu til grejahreinsunar þann tíma sem ég var til heimilis á Ósi og géfst hann svolátandi: Eg kom hérum 18 vetra til födursystur minnar Gudbjargar Jónsdóttir og Kolbeins Geirmundssonar mans hennar, sem þar bjuggu í tvíbíle ad Ósi. Hjá tédri födursystur minni var ég 8 ár og á ~~þeir~~ þeim tíma var Grasdalur átölulaust brúkadur til géldfjárgaungu frá Ósi, þadan var líka á hvörju vori leitad grenja, og á einu þessu vori lá ég þar á greni hjá skittunni Magnúsi Péturssyni, er af þáverandi Hjaltastadaþínghár hreppstjóra Jóni Sl. Þorsteínssyni var feinginn til ad fara á grenid sem skytta.[58]

Með þeim þriðja, dagsettum 4. janúar 1845, vitnaði Guðrún Þorsteinsdóttir svo:

53 Skjal nr. 2(227).
54 Skjal nr. 2(744).
55 Skjal nr. 2(229).
56 Skjal nr. 2(614).
57 Skjal nr. 2(387).
58 Skjal nr. 2(387).

> Eptir beidni herra Prófastsins Guttorms Palssonar í Vallanesi géf ég honum soleidis Vitnisburd fyrir þann 5 ára tíma, sem ég var á Osi; ad Gudmundur Kétilsson húsbóndi minn sagdi mér ad Ós ætti Grasdal allann fyrir nordan ána, og brúkadi hann eptir þörfum þann tíma ég til vissi, en sídan eru 50 ár lidinn.[59]

Þá segir eftirfarandi í fjórða vitnisburðinum, þ.e. frá Geirmundi Jónssyni, dagsettum 4. janúar 1845:

> Einganveigin gét eg ordid vid bón herra Prófasts S^{ra} Guttorms Pálssonar í Vallanesi med ad géfa honum vitnisburd áhrærandi þad hvörjir menn í minni tíd, hafi brúkad Grasdal, utan þad ad í þau 59 ár, sem ég til man heyrdi ég eíngan ágreining brúkadann um fyrrnefndan Grasdal, hvörki af Njardvíkíngum edur Ósbændum, fyrrenn þeir höfdu jardaskiftin Sigurdur Jónsson og Gísli Gíslason[60]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt uppkast að bréfi Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar, eigenda Njarðvíkur, til J. C. Voigts sýslumanns varðandi ágreining þeirra við sr. Guttorm Pálsson um Grasdal. Bréfið er dagsett 1. mars 1845. Með bréfinu fylgdi álitsskjal sr. Stefáns Árnasonar um málið, afstöðukort yfir Brúnavík, Borgarfjörð með Njarðvík og jörðina Ós með þeim fjöllum sem aðskildu nefnd pláss hvert frá öðru. Með bréfinu lýstu tvímenningarnir afstöðu sinni varðandi hvorri jörðinni, Unaósi eða Njarðvík, Grasdalur tilheyrði. Í því er ítarlega lýst túlkun á afstöðukortinu og svæðinu í kringum Grasdal. Kortið sögðu þeir vera óáreiðanlegt. Þá efuðust bréfritarar um kunnugleika sr. Stefáns til að leggja mat sitt á málið og sögðu álitsskjal hans lýsa rangri afstöðu plássa og í sumum tilfellum óglöggri. Sigurður Jónsson og Sigurður Gíslason sendu svo með bréfinu sjö vitnisburði einstaklinga sem lýstu Grasdal sem eign Njarðvíkur. Að öðru leyti sögðu þeir brýnt að landið yrði skoðað af óvilhöllum mönnum.[61]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Ós metin 16 hundruð að dýrleika og skráð sem eign Vallaneskirkju.[62]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Ós:

> Ós
>
> Túnid kvað fódra 2½ kýr, og á útheyi og útbeit framfleitast 40 ær, 50 saudir, 20 lömb og 4 hestar. – Túnið er vída greidt enn heldur í órækt; eingið sem er upp til fjallsins er örðugt og reitingssamt, og sumstaðar undirorpið skémdum af aurskridum, enn hitt ~~h~~eingið sem er fyrir nordan Selfljót er lítid ummáls og undirorpið vatnayfirgángi; fjárgeimsla á sumrum erfið og afnot gripa lítil, enn hold vel í meðallagi; hey sem fæst er allgott til afgjafa, og beit einkum framanaf vetri kjarngóð, enn mjög er vorhardt; eingin skógur eda hrísrif, og ekkert vita menn um mótak; torfskéra slæm; hættur fyrir fé við sjóin; útræði er örðugt fyrir hafnleysi; selveiði er hér nokkur vor og haust enn mjög stopul og erfið, einkum á vorin. – Reki fylgir jörðunni, sem menn álíta að géfi af sér 4^{rbd} árlega, og afréttarland sem álitið er að géfi bóndanum 4^{rbd} inntekt á ári hverju. – Til að vinna fyrir gripunum á jördunni þurfa 4 karlmenn, 2 kvennmenn og smali að auki. – Jördin var með öllum hlynnindum vyrdt fyrir 500 (: fim hundruð:) rbd.[63]

Í sama jarðamati er ágreinings um Grasdals getið í umfjöllun um Njarðvík. Þar segir:

---

59 Skjal nr. 2(387).
60 Skjal nr. 2(387).
61 Skjal nr. 2(230).
62 Skjal nr. 4(1), bls. 359.
63 Skjal nr. 2(131).

> Á milli Njarðvíkur og jardarinnar Óss i Hjaltastaðaþinghá liggur dalverpi nokkurt sem nefnist Grasdalur og bádir jardirnar vilja eigna sér. Þar er álitin afrétt fyrir 70 kindur og geta vyrdíngarmennirnir ekki hvorri jördunni sem þrætulandið fylgir matt þad meir enn á 16 /sextán/ rbd.[64]

Í prófastsvísitasíu Vallaness frá 24. maí 1850 segir að ágreiningur sé uppi um Grasdal milli Óss og Njarðvíkur og einnig um tilkall kirkjunnar til áttungs í hvalreka í Ófærurekum.[65]

Við manntalsþing að Hjaltastað 27. maí 1854, 2. júní 1855, 29. maí 1856, 17. júní 1859 og 26. júní 1860 var friðlýst nótlögum fyrir Óslandi.[66] Við manntalsþing að Desjarmýri 28. júlí 1864 lýstu Njarðvíkurmenn og landeigendur Óss friðhelgi yfir selaveiði fyrir löndum sínum.[67]

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1883–1951 er fært inn skjal frá eigendum Njarðvíkur sem svar við ítakalýsingu prófasts í Vallanesi, dagsettri 13. febrúar 1884. Skjal Njarðvíkureigenda er dagsett 27. febrúar 1884 og var þinglesið 2. júlí sama ár. Texti þess er svohljóðandi:

> Ítakalýsing kyrkjunnar í Vallanesi frá prófasti séra B. Jónssyni, dags. 13. febr. þ.á., svörum vér á þessa leið:
>
> Sjá má af skjölum Njarðvíkurkyrkju að Vallanesskyrkja á ¼ af hvalreka í Gripdeild. En enginn veit hér hvar Eyri og Drangur er, en Kamb þekkja menn að er til. Sama er um Teistuvog og Spakárdal að menn vita eigi um þau örnefni. –
>
> Vér samþykkjum því fjórðung hvalreka í Gripdeild, en hin ítökin eigi. –
>
> Njarðvík, 27. febrúar 1884
>
> Njarðvíkureigendur.[68]

Hinn 11. mars 1884 fór fram fundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis um ágreining milli sr. Bergs Jónssonar í Vallanesi og ábúenda í Njarðvík. Ágreiningurinn laut að landamerkjum Unaóss og Njarðvíkur en ábúendur Njarðvíkur höfðu neitað að undirrita merkjalýsingu sem sr. Bergur hafði látið útbúa. Í sáttabók er kröfum málsaðila lýst svo:

> að prófasturinn telur ~~os~~ landamerki milli Óss og Njarðvíkur „eptir öllum vörpum út á svokallað Skjaldárfjalls ytri enda fyrir austan Grasdal, að þau megi haldast eins og verið hefur“, en Njarðvíkingar telja landamerkin eptir vörpum fyrir norðan allan Grasdal og þaðan til sjáfar ~~aus~~ á milli Ólafssands að sunnan og Gripdeildar að norðan.[69]

Fjölmörg skjöl voru lögð fram með vitnisburðum sem öll eignuðu Njarðvík Grasdal en umboðsmaður kæranda kvaðst ekki hafa heimild til að falla frá kröfu hans, sem hann byggði á að landamerki Óss hafi verið tilgreind í byggingarbréfum.[70]

64 Skjal nr. 2(132).
65 Skjöl nr. 2(489)–2(490).
66 Skjöl nr. 2(811) og 2(817)–(820).
67 Skjal nr. 2(799).
68 Skjal nr. 2(7).
69 Skjal nr. 2(344).
70 Skjal nr. 2(344).

Landamerkjaskrá jarðarinnar Unaóss er dagsett 8. maí 1885 en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júní 1886. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Unaóss ásamt afbýlinu Heyskálum eru þessi: Milli Hrafnabjarga og Óss ræður Knarará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan, eða frá Geldingaskörðum og út eftir eggjum.
>
> Aftur eru mörkin norðan Selfljóts milli Gagnstaðar og Heyskála þessi: Úr Selfljótsbakka móts við miðjan Bjarglandsárós beint í neðsta heygarð og eftir sömu stefnu til sjávar.
>
> Milli Óss og Njarðvíkur; þaðan sem Hrafnabjargaland sleppur út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall í Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan.
>
> Eftir máldögum Vilchins og Gísla biskups á Vallanesskirkja fjórðung hvalreka í Gripdeild, er liggur milli Selvogsness og Ólafssands.
>
> Ofanrituð landamerki samþykkir umráðamaður Vallaneskirkju.
>
> Vallanesi, 8. maí 1885.
>
> B. Jónsson.
>
> Ofanskrifaða landamerkjaskrá samþykkjum við undirskrifaðir.
>
> Sigurður Jónsson, Björn Sigurðsson eigendur og ábúendur Njarðvíkur.
>
> Framanskrifuð landamerki milli Hrafnabjarga og Njarðvíkur og svo milli Heyskála og Gagnstaðarlanda samþykki ég undirskrifaður sem eigandi og ábúandi
>
> Stefán Árnason í Gagnstöð.[71]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Unaós var metin á 4.500 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar, með hjáleigunni Heyskálum, hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðinni fylgi upprekstrarland sem gefi af sér u.þ.b. 20 kr. árlega. Eigandi jarðarinnar var Vallaneskirkja.[72]

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færður inn ódagsettur útdráttur úr lóðarsamningi vegna jarðarinnar Unaóss. Þinglýsingardags er ekki heldur getið en efni hans er svohljóðandi:

> Ós (úr landi Unaóss)
>
> í Hjaltast.hr.
>
> Útdráttur úr lóðarsamningi (Ltr. K. 75-6)
>
> Magnús Blöndal Jónsson, prestur að Vallanesi, kunngjörir: að jeg hef selt hlutafélaginu Framtíðin á leigu lóð undir 4 hús, sem það hefur byggt við Óshöfn í landi kirkjujarðarinnar Unaós og sem eru að stærð 12x10 ál., 12x7 ál., 8x10 ál. og 20x10 ál. ásamt nokkru af óbyggðarlóð með þessum skilmálum:
>
> Takmörk lóðarinnar eru: að norðan lína úr efri enda Gjögursins í norðvesturhorn nyrðsta hússins (skúrsins), þá framhlið skúrsins, þá bein lína úr suðvesturhorni þess í suðvesturhorn skemmunnar, þá suðurstafn skemmunnar, og þá bein lína frá suðaustur-horni hennar í sjó niður, sem er framlenging af úthliðarvegg hennar.[73]

[71] Skjal nr. 2(5).
[72] Skjal nr. 2(149).
[73] Skjal nr. 2(6).

Árið 2021 friðlýsti umhverfis- og auðlindaráðherra landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð, sbr. auglýsingu nr. 850/2021. Þar segir að ráðherra hafi ákveðið „að friðlýsa jarðirnar Unaós-Heyskála, Hrafnabjörg og hluta Sandbrekku sem landslagsverndarsvæði og náttúruvætti“. Auglýsingunni fylgir kort sem sýnir afmörkun friðlýsta svæðisins.[74]

5.3.1 Heyskálar í Útmannasveit

Við manntalsþing að Hjaltastað 10. júní 1785 voru upplesnar tvær lögfestur, dagsettar 6. maí 1785, þar sem sr. J. Stefánsson lögfesti alla jörðina Ós með ábýlinu Heyskálum til ystu ummerkja ásamt öllum reka að undanteknum ¼ hlut sem Ásskirkju tilheyrði. Þá lögfesti hann einnig fjórðung hvalreka á Gripdeild.[75]

Í skoðun yfir kirkjueignir Vallaness, dagsettri 29. desember 1789, er fjallað um kirkjujarðir hennar og hjáleigur. Fram kemur að Ós og Heyskálar lágu í eyði.[76]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Heyskála ekki tilgreindur en jörðin var hjáleiga frá Unaósi.[77]

Við manntalsþing að Hjaltastað 5. september 1825 framlagði sr. Guttormur Pálsson á Vallanesi stefnu til Sturla Geirmundssonar á Hóli, Árna Jónssonar á Kóreksstöðum og Bjarna Sigurðssonar á Kóreksstaðagerði sem áttu að svara fyrir hvar landamerki að fornu hafi verið milli Heyskála og Gagnstöðvar. Þorkell Björnsson eigandi Gagnstöðvar var einnig innstefndur til að heyra vitnisburð þessara manna. Þá framlagði sr. Guttormur skriflegan vitnisburð Kristbjarar Kolbeinsdóttur um landamerkin. Sturli forfallaðist en þeir Árni og Bjarni gáfu skýrslu um landamerkin og sögðu eftirfarandi:

> Hid innstefnda Vitni Arni Jónsson var þvínæst fyrst látin framkoma fyrir Rettin, og adspurdr
>
> […]
>
> Hvör Landamerki vissir edr heyrdir þú haldin vera milli Gagnstadar og Heyskála? Svar: Jeg heyrde Sigurd heitin Þorleifsson segia ad Landamerki milli nefndra Jarda væri i Pitt milli midheygards og Nedstaheygards, og væri Skurdr fram úr pittinum; En biallandsárósin heyrde eg ei nefndan.
>
> […]
>
> Biarni Sigurdsson í Koreksstadagerde, edr hid annad innstefnda Vitni mætti fyrir Rettinum: og var adspurdr: hvad hann hafi heyrt edr vitad um Landamerki milli ofannefndra Jarda? En hann segist ekkert um þau vita, og vera þeim ókunnugur, utan hann qvedst heyrt hafa ad þau væru úr midium Biallandsáros, og annadhvört i mid- edr nedsta-heygard, en segist ei muna i hvörn þeirra heldr.[78]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Heyskálar ekki metin sérstaklega en er skráð sem hjáleiga frá Unaósi.[79]

---

74 Skjal nr. 6(3).
75 Skjal nr. 2(708).
76 Skjal nr. 2(486).
77 Skjal nr. 2(95).
78 Skjal nr. 2(767).
79 Skjal nr. 4(1), bls. 360.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Heyskála:

> Heyskálar
>
> hjáleiga undan Ósi talin 4hndr. Á túninu má fóðra 1 kú, á útheyi ~~og útbeit~~ framfleitast 30 ær, 20 lömb, 18 saudir og 2 hestar, því ekki má telja útbeit á vetrum; túnid, eins og líka úthaginn liggur fyrir skemdum af sandroki; eingjar eru opt grasgefnar enn votar og verda ekki notadar fyrir vatni þá rigníngar gánga, þó er hey sem fæst sæmilegt til afgjafa; landið er yfrið lítið og afnot gripa léleg á sumrum, og eptir því þrif; fjárvögtun hin auðveldasta; torfrista eingin; skógur eingin enn um mótak vita menn ekki. – Heyskálar eiga tiltölu til afréttar í Óslandi. – Nægilegur mannabli álíst að vera 1 karlmaður, 1 kvennmaður og einn únglíngur. – Jördin var vyrdt á 200 (: tvö hundruð:) rbd.[80]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Unaóss ásamt afbýlinu Heyskálum er dagsett 8. maí 1885 en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júní 1886. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Unaóss ásamt afbýlinu Heyskálum eru þessi: Milli Hrafnabjarga og Óss ræður Knarará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan, eða frá Geldingaskörðum og út eftir eggjum.
>
> Aftur eru mörkin norðan Selfljóts milli Gagnstaðar og Heyskála þessi: Úr Selfljótsbakka móts við miðjan Bjarglandsárós beint í neðsta heygarð og eftir sömu stefnu til sjávar.
>
> Milli Óss og Njarðvíkur; þaðan sem Hrafnabjargaland sleppur út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall í Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan.
>
> Eftir máldögum Vilchins og Gísla biskups á Vallanesskirkja fjórðung hvalreka í Gripdeild, er liggur milli Selvogsness og Ólafssands.
>
> Ofanrituð landamerki samþykkir umráðamaður Vallaneskirkju.
>
> Vallanesi, 8. maí 1885.
>
> B. Jónsson.
>
> Ofanskrifaða landamerkjaskrá samþykkjum við undirskrifaðir.
>
> Sigurður Jónsson, Björn Sigurðsson eigendur og ábúendur Njarðvíkur.
>
> Framanskrifuð landamerki milli Hrafnabjarga og Njarðvíkur og svo milli Heyskála og Gagnstaðarlanda samþykki ég undirskrifaður sem eigandi og ábúandi
>
> Stefán Árnason í Gagnstöð.[81]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Heyskálar var metin á 800 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar, með heimajörðinni Unaósi, hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðinni fylgi ekkert upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Vallaneskirkja.[82]

Árið 2021 friðlýsti umhverfis- og auðlindaráðherra landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð, sbr. auglýsingu nr. 850/2021. Þar segir að ráðherra hafi ákveðið „að friðlýsa jarðirnar Unaós-Heyskála, Hrafnabjörg og hluta Sandbrekku

[80] Skjal nr. 2(131).
[81] Skjal nr. 2(5).
[82] Skjal nr. 2(150).

sem landslagsverndarsvæði og náttúruvætti“. Auglýsingunni fylgir kort sem sýnir afmörkun friðlýsta svæðisins.[83]

5.4 Njarðvík við Borgarfjörð og Njarðvíkurkirkja

Í skrá Páls biskups Jónssonar um kirkjur í Skálholtsbiskupsdæmi um 1200 er kirkju getið í Njarðvík.[84]

Í máldaga Njarðvíkurkirkju sem Árni biskup Þorlákssonar setti haustið 1269 er ekki fjallað um jarðeignir eða ítök.[85]

Í Hítardalsbók frá 1367 segir að Maríukirkju í Njarðvík eigi svo mikið í heimalandi sem prestskyld tilheyrir.[86]

Í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju í Njarðvík frá um 1397 segir eftirfarandi um eignir og ítök kirkjunnar:

> Mariukirkia j niarduik aa suo mikit j hæimalandi sem prestskyýlldh heyrir.
>
> […]
>
> holmr fylger hænni sa sæm liggr a borgarfyrdi oc torfuo skalæ oc þar medh sknipwist.
>
> fiordongr j hualræka a gripdæildh.[87]

Máldagi Maríukirkju í Njarðvík frá um 1397 var afritaður af þremur mönnum þann 8. september 1421.[88]

Í Stefánsmáldaga frá 1491–1518 segir að Njarðvíkurkirkja eigi 30 hundruð í heimalandi.[89]

Hinn 17. ágúst 1509 seldi Kolbeinn Ófeigsson, í umboði Þorvarðar lögmanns Erlendssonar, Þorvarði Bjarnasyni jörðina Njarðvík fyrir sex tugi hundraða, með tólf kirkjukúgildum og silfurkaleik er vó hálfa mörk.[90]

Árið 1524 seldi Margrét Þorvarðardóttir Birni Jónssyni jörðina Njarðvík fyrir jörðina Nes í Borgarfirði.[91] Hinn 26. mars 1530 vitnuðu Þorsteinn Finnbogason, Benedikt Einarsson og Teitur Magnússon að þeir hafi verið viðstaddir árið 1524 þegar Margrét Þorvarðsdóttir seldi jörðina Njarðvík til Björns Jónssonar fyrir jörðina Snotrunes.[92]

Hinn 1. apríl 1530 vitnaði Þorvarður Bjarnason að hann hafi haft og haldið, byggt, bælt og tíundað jörðina Njarðvík ítölulausa nema það sem Njarðvíkurkirkja átti í heimalandi. Í skjalinu segir enn fremur:

> Þat giorvm vier olafr jndridason. jon eyvindsson. jon eireksson. þorarenn arngeirsson ok jon arnorsson godvm monnum kvnegt med þessv woro opnu brefi. at þat vissum

---

83 Skjal nr. 6(3).
84 *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 4, skjal nr. 4(21).
85 *Íslenzkt fornbréfasafn* II, bls. 65, skjal nr. 4(48).
86 *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 232, skjal nr. 4(137).
87 *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 222, skjal nr. 4(49).
88 *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 296, skjal nr. 4(122).
89 *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 22, skjal nr. 4(139).
90 *Íslenzkt fornbréfasafn* VIII, bls. 289, skjal nr. 4(43).
91 *Íslenzkt fornbréfasafn* IX, bls. 253–254, skjal nr. 4(44).
92 *Íslenzkt fornbréfasafn* IX, bls. 253–254, skjal nr. 4(44).

> vier fyrir full sanendi at þoruardr bondi biarnason godrar minningar hiellt ok hafde. bygdi og bælde. tivndadi og sína eign halldandi jordina niarduik er liggr j borgarfirdi jtolvlavsa mille fiallz ok fiorv. nema þat sem heilog niarduikrkirkia æ j heimalandi ok Rekum. ok alldre heyrdum vær hier vm tvímæla æ vera. fylgia þessir Rekar greindre jordu. nordan fra gripdeilld sudr at bôlmod. enn landeign sua víjd sem vatzfoll deilazt at niarduik. Suo og eigi sidr heyrdum vier fyrr skrifadir menn at sogdu skilvisir dandimenn hinir ellri. ok sua sogduzt þeir heyrt hafa af sinum foruerurum. at niarduikr kirkia ætti holma þann er liggr fyrir hafnar landi j borgarfirdi. ok skala, skipstodu ok ueruist æ fiskabiarge. þar sem heiter j Runu er sumer kalla tofaskala ok hier epter vilivm vier sveria ef þurfa þiker.[93]

Í vitnisburði Jóns Arnórssonar, dagsettum 26. maí 1537, um Njarðvíkurkirkju í Borgarfirði, segir að kirkjan eigi hólma þann í Borgarfirði sem liggi fyrir Hafnarlandi og skipsstöðu á Eyri og Tófaskála, er sumir kalli Rúnuskála.[94]

Í vitnisburði dagsettum 2. júní 1548 segir frá sölu Margrétar Þorvarðsdóttur á jörðinni Njarðvík til Björns Jónssonar.[95]

Hinn 11. september 1552 giftust Þorvarður Björnsson og Guðrún Halldórsdóttir. Þá gáfu Björn Jónsson og Hólmfríður Þorvarðsdóttir Þorvarði syni sínum jörðina Njarðvík sem hann skyldi meðtaka eftir þeirra dag.[96]

Hinn 30. júlí 1559 keypti Þorvarður Björnsson hluta systkina sinna, Jóns, Steingríms og Guðlaugar, í jörðinni Njarðvík.[97]

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir meðal annars um Njarðvíkurkirkju:

> Kirkian ad Niardvijk ä suo myked i heimalandi sem prestz skylld heyrer.
>
> […]
>
> Holmur fylger henne. sä er liggur ä Borgarfirdi og Tofuskäle. thar med skipvijst. fiordungur i hualreka ä Gripdeilld.[98]

Hinn 8. júní 1579 gaf Þorvarður Björnsson syni sínum Magnúsi allar sínar löggjafir, þar á meðal hálfan staðinn Njarðvík.[99]

Hinn 21. júlí 1579 var gerður kaupmáli milli Magnúsar Þorvarðssonar og Herborgar Gottskálksdóttur hvar Gottskálk gifti dóttur sína Herborgu fyrrnefndum Magnúsi með svo greindu fiskkaupi að Magnús skyldi hafa til kaups með henni hundrað hundraða, meðal annars í tilgreindum kaupahlutanum í staðnum Njarðvík í Borgarfirði.[100]

Í biskupsvísitasíu frá 6. ágúst 1645 segir meðal annars um Maríukirkju í Njarðvík:

> Anno 1645. 6 Augusti, Marju kyrckja J Niardvyk ä so miked J heimalande sem Prestskylld heyrer, Hölmur fylger henne saa sem liggur aa Borgarfirde, og töuskaale, og þar med skipvist. fjordúngúr J hualreka ~~og~~ ä gripdeilld[101]

---

93 *Íslenzkt fornbréfasafn* IX, bls. 523–524, skjal nr. 4(45).
94 *Íslenzkt fornbréfasafn* X, bls. 104, skjal nr. 4(50).
95 *Íslenzkt fornbréfasafn* XI, bls. 643, skjal nr. 4(46).
96 *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 467–468, skjal nr. 4(137).
97 *Íslenzkt fornbréfasafn* XIII, bls. 434, skjal nr. 4(47).
98 *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 687, skjal nr. 4(51).
99 Skjal nr. 2(656) og *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 266, skjal H-10.
100 Skjal nr. 2(657) og *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 266, skjal H-10.
101 Skjal nr. 2(416).

Sömu upplýsingar koma fram í umboði prófasts og biskupsvísitasíum sem birtar voru við Njarðvíkurkirkju 5. september 1697, sem og biskupsvísitasíum frá 3. júlí 1727, 2. ágúst 1748.[102]

Hinn 27. febrúar 1704 auglýstu Magnús Hávarðsson, Bjarni Steingrímsson og Hallur Þorsteinsson að Magnús Arngrímsson hafi tekið hálfa jörðina Njarðvík að erfðum eftir föður sinn, Arngrím Magnússon, og eftir hann hafi svo synir hans, Jón og Páll Magnússynir, tekið jörðina og selt til Magnúsar Einarssonar.[103]

Í eigna- og ítakaskrá Narðvíkurkirkju frá 4. febrúar 1743 segir eftirfarandi um eignir og réttindi:

> Þetta Epterskrifad tilheirer Niardwÿkur kÿrkiu hvor ad er Annexia frä Desiarmÿre og bönda Eign Hennar Mäldagar seigia, ad hun eige so miked i heima lande, sem prestz skylld heirer, hvad ed meinast ad vera helmïngur jardarinnar.
>
> Hun ä Hoolm þann sem liggur a Borgarfyrde og Verstódu og Skälastæde ä Eidabiarge, fiórdung hvalreka i Gripdeilld.[104]

Í skránni segir sr. Gísli Gíslason, sem tók hana saman, að hann viti ekki hvernig kirkjan öðlast þessi ítök og þessa peninga.[105]

Í prófastsvísitasíu frá 28. maí 1774 kemur fram að bræðurnir Hávarður og Jón Vigfússynir höfðu selt bóndaeignina í jörðinni, hálfa Njarðvík, til Hávarðar Guðmundssonar.[106]

Í bréfi sr. Jóns Stefánssonar í Vallanesi, dagsettu 16. júlí 1786 að Vallanesi, til Sigurðar Hallssonar og Hávarðar Guðmundssonar í Njarðvík er fjallað um lagnir og reka. Í bréfinu kemur fram að þeir Sigurður og Hávarður höfðu tekið seli við Gripdeild og Ósafles en ábúandi á Ósi, Guðmundur Ketilsson, hafði lýst yfir óánægju með það selaveiði. Sr. Jón sagði í bréfinu að Gripdeild og Ósafles liggi fyrir landi Óss og þótt Njarðvíkingar ættu ¼ hlut í reka í Gripdeild þá ættu þeir ekki nótlög eða selveiðar fyrir henni. Sr. Jón bauð þeim sátt þannig að þeir hættu að taka nokkuð við Ósland, hvorki reka né veiði, og að þeir myndu eftirláta Guðmundi á Ósi helming af því sem veiddist.[107]

Við manntalsþing að Desjarmýri 19. júní 1788 var upplesið makaskiptabréf dagsett 27. nóvember 1787 þar sem Sigríður Árnadóttir fékk syni sínum Gísla Halldórssyni jörðina Litla-Steinsvað fyrir jörðina Geithellna, 12 hundruð að dýrleika. Í sama skjali voru skráð makaskipti milli Gísla og Sigurðar Hallssonar þar sem Sigurður tók við Litla-Steinsvaði fyrir bóndaeignina í Njarðvík, 10 hundruð að dýrleika.[108]

[102] Skjal nr. 2(417)–2(419).
[103] *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* XIII, bls. 406, skjal H-11.
[104] Skjal nr. 2(354).
[105] Skjal nr. 2(354).
[106] Skjal nr. 2(433).
[107] Skjal nr. 2(212).
[108] Skjal nr. 2(748).

Við manntalsþing að Desjamýri 30. maí 1791 var upplesið uppboðsafsal á 10 hundruðum jarðarinnar Njarðvíkur, dagsett 11. júlí 1789. Kaupandi var Gísli Halldórsson.[109]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Njarðvíkur metinn 40 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Gísli Halldórsson að helmingi og Njarðvíkurkirkja að helmingi. Hólmi í Borgarfirði tilheyrði kirkjuhluta jarðarinnar.[110]

Í lögfestu Gísla Halldórssonar fyrir jörðinni Njarðvík, dagsettri 24. júní 1821, segir eftirfarandi:

> eg undirskrifadur Løgfesti hier med Eignar-Jørd mína Niardvík ad medreiknudum kirkju hlutanumm, liggiande i Borgarfirde innann Nordur-Múla sysslu til umm-merkja þeirra sem Mældagar henni eigna, nefnilega ad Nordann úr Gripdeilld, og svo i kríng sudur med sió allt til Bølmóds, og til Fialls ad Krossinumm, og á bádar sýdur sem vatns-føll deila til Vikurinnar. Løgfeste eg tjedrar Jardar Reka innann greindra takmarka, ásamt Fiórdúng Reka i Gripdeild sem kirkjunni tilheyrir: item allann hálfann Reka samastadar sem mier (:ad Jnnkeyptum ødrumm hluta Gripdeilldar) nú tilheyrir, Fyrerbiódande allt eins einumm og sierhvørjum nockurn Reka þadann án minnar vitundar og Leyfis burt-taka: Lyka eirnig løgfeste og øll þau giæde Landkosti og nytjar til Siós og Lands Túns og haga hvørju nafni sem heita að eingu frá skylldu sem opt greindri minni Landeign Niardvik og kirkjunni samastadar fylgia á, og fylgt hefur ad fornu og Nyu J sama máta Løgfesti eg Hólma þann sem tjedri kirkju tilheyrir og liggur á Borgarfyrdi fy[ri]r Hafnar-lande med øllumm þeim giædumm sem hønum fylgja til Eggvers og grasnytja edur hvørs annars hønum kann til Herlegheita ad Reiknast undir sama skilyrde er kirkjunni tilheyrandi Skála vist Skipsuppsætur og Naust á Fiskibiargi i Hafnarlandi, Sem henni eignast eptir gømlumm og Nýumm máldøgum Hefd og Brúkun[111]

Við manntalsþing að Hjaltastað 1. september 1821 var birt lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi, dagsett 24. júní 1821.[112]

Í afriti af vitnisburði, dagsettum 1. apríl 1828, sem Hávarður Vigfússon gaf um Grasdal segir eftirfarandi um dalinn gagnvart Njarðvík við Borgarfjörð og Unaósi í Útmannasveit:

> ad eptir því sem eg frekast veit þa á Niardvik allan Grasdal enn Os eckert af firrnefndum Dal. enn þad heirdi eg ad Os ætti upp undir Vorpinn á Skemmudal og Gaungudal, og ut undir Grasdals Varpid og svo út med Fjallinu ad Nordanverdu.[113]

Hinn 27. janúar 1829 seldi Sigurður Jónsson alla sína eign, 10 hundruð að dýrleika, úr jörðinni Hóli í Útmannasveit til Gísla Gíslasonar á móti 10 hundruðum í jörðinni Njarðvík í Borgarfjarðarhreppi. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 10. júlí 1829.[114]

Við manntalsþing að Hjaltastað 8. júlí 1829 var upplesið forboð prófastsins sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi hvar hann fyrirbauð að skotið yrði frá Ósum innanverðum

[109] Skjal nr. 2(823).
[110] Skjal nr. 2(92).
[111] Skjal nr. 2(214).
[112] Skjöl nr. 2(214) og 2(804).
[113] Skjal nr. 2(215).
[114] Skjöl nr. 2(242) og 2(679).

og allt út þangað sem Njarðvíkurland tæki við.[115] Forboð sr. Guttorms var einnig upplesið við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1829.[116]

Í lögfestu S. Jónssonar og S. Gíslasonar fyrir jörðinni Njarðvík við Borgarfjörð, dagsettri 31. maí 1833, segir eftirfarandi:

> Hérmed lögfestumm vid Undirskryfadir, Jordina Niardvík 40tu hndr. ad dírleika, sem half er okkar enn half kyrkiunnar Eign; liggiandi i Borgarfyrdi Jnnann Nordur Mula-Sysslu; til ummmerkia þeirra, sem Maldagar henni eigna Fornir og Nyir; Nefnil. ad Nordann frá Gripdeild Med Sió, Sudur alt ad Bölmod og til Fialls ad Krossinumm; og á bádar sídur, sem Vörp Ráda, og Vatnsföll deila til Víkurinnar; lögfestumm vid tiedrar Jardar Reka Jnnann greindra takmarka; item allann svonefndann Gripdeildar reka er liggur milli Olafs Sands og Selvogsness sem eiginlega er okkar Eign; i sama máta logfestumm vid Hólma þann sem tédri Niardvikur kyrkiu tilheirir, og liggur i Borgarfirdi fyrir Hafnarlandi, med öllumm þeim Giædumm sem honumm Filgia til Eggvers og Grasnitia edur hvors annars honumm kann til Herlegheita ad reiknast; Undir sama Skilordi er kyrkjunni tilheirandi Skálavist, Skipsuppsátur, og Nausta a Fiskibiargi i Hafnarlandi; hvar alt tédri kyrkiu Eignast eptir Gömlumm og Niiumm Máldögumm[117]

Í bréfi sr. Guttorms Pálssonar, prófasts í Vallanesi, til sr. Guttorms Þorsteinssonar, prófasts á Hofi í Vopnafirði, dagsettu 24. nóvember 1840, kemur fram að ágreiningur var um hvort Grasdalur tilheyrði Njarðvík eða Ósi. Í bréfinu er vísað í eftirrit af vitnisburði fimm manna frá 1530 um málefnið. Þá eru bréfaskriftir undanfarinna ára vegna ágreiningsins tilgreind. Eigandi Njarðvíkur, eingöngu nefndur herra Sigurður í bréfinu, taldi Grasdal tilheyra jörðinni en sr. Guttormur Pálsson taldi dalinn tilheyra Ósi. Varðandi áreið sem sr. Guttormur Pálsson framkvæmdi á þrætulandið segir:

> reid eg ásamt Séra Stepháni og Sigurdi ÿfir Gaunguskard út Ósfjall og útá hrygg er liggur innanverdt vid Grasdalinn ofan frá sonefndu Tóarfjalli, er liggur nokkud fyrir utan Njardvíkurbæ og adskilst frá því ytsta felli af fjallgardinum, Skjaldarfjalli, af dalverpi upp á milli fjallanna er nefnist Skjaldardalur og þar úr fallandi á til Njardvikurinnar er nefnist Skjaldardalsá, fellur hún beint ofaní sjó nokkud fyrir innan sokallad Skálanes er sýnist vera sá ytsti edur sudur i sjóinn leingst gángandi tángi er takmarkar Njardvíkina ad utanverdu. –
>
> Enn þegar komid var á ádurnefndann hrygg, sást ad utan verdt vid Toarfjallid ad nordan fellur ofan á til norvesturs úr fjallgardinum ofaní dalverpi er myndast af ádur nefndum hrÿgg, hvörr ed geingur og myndar líkt sem gleidann vínkil fyrst til nordurs og sídan til nordausturs og nær á hædina þar sem hann geingur nordur, hér umbil upp í midt Tóarfjallid enn lækkar svo smásaman þartil hann beygist beint til nordausturs og er þadanaf nokkurnvegin jafnhár; hvaraf sjá má ad Tóar og Skjaldarfjöllin heÿra til adal fjallgardinum uppá hvörn Njardvíkurland nær leingst á nordur Síduna. – Jafnvel þótt ad bædi jeg og Sra Stephán reÿndum til ad gjöra Sigurdi skiljanlegt ad hann eptir kálfskinns vitnisburdinum gjæti ei eignad Njardvík landid leingra nordur enn þángad sem fjallgardurinn væri hædstur, enn ekki nordur á Osfjalls nordurbrún, eptir hvörri hryggurinn geingur út eptir létst hann ekki mögulega géta skilid þad, vegna þess ad Grasdalsáin félli út um þá Fjöru á hvörri Njardvík eptir vitnisburdinum ætti vafalaust reka, og vill – einsog og bædi hefi feÿngid ad vita sídan af ýmislegu, sosem leyfi er hann hefir gefid til lambareksturs á Grasdalinn, forbodi er hann gjördi i Sumar til

[115] Skjal nr. 2(825).
[116] Skjal nr. 2(679).
[117] Skjal nr. 2(216).

> Ósmanna ad brúka hann og bréfinu til ydar – halda aframm sinum upptekna fjarska og þrái. – Enn fyrir utan þad ad bædi vitnisburdurinn og Lögfesturnar samanbornar vid Situationina, fráskilja Njardvík Grasdalinn, svo gét eg og leidt vitni til ad sá fyrri eigandi Gisle Sál. Haldórsson afsaladi sér bréflega Grasdalinn sosem heÿrandi til Oss og Hjaltastada Þingár og neitadi þar grenjaleitum og grenjahreinsun, og þeir fyrri abúendur á Ose hafa géfid mér vitnsburd um, ad þeir hafi um 20 ára tíma brúkad Grasdalinn óátalid.[118]

Í bréfi sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi í Vopnafirði, dagsettu 30. desember 1840, til óþekkts viðtakanda um Grasdal, sem var svar við bréfi frá 11. október 1840, segir meðal annars:

> eg álít mióg tvísýnt ad Njardvík ur Njardvíkurkirkju tilheyri Grasdalur sá sem þér umskrifid hvór ekki heldur er nefndur í vitnisburdarskiali því er þér sendud mér. Ræd eg Ydur því einlægliga til ad byrja ekki málfærslu í svo vafasamri sök[119]

Hinn 16. mars 1841 vitnaði Þorvarður Gíslason um landamerki og rekamörk Njarðvíkur. Í vitnisburðinum segir:

> Reki byriast ad sunna verdu vid Bölmods hlein verdur ad gánga ofan hia Bolmods hlein fram med i sidsta bás a Niardvikur reka ogsvo a Jordinn Niardvik Reka kring Vikina og Nordur med alt i bas þann sem er a milli Olafs sands og Gripdeildar, til Lands eda Landa merki er ad Sunnann verda ad Krossiadri beint upp til Varpa og eptir Vörpumm alt i kring eptir sem Votnum hallar, asamt dal þeim er kalladr er Grasdalr og Liggr Upp frá Niardvik ur Afrétt, hvorn dal Niardvikur Abuendr fyrir Gripa gaungu Nauta og Saudfiar atolulaust haft hafa[120]

Í vitnisburði Björns Ólafssonar, dagsettum 8. maí 1841, segir eftirfarandi um Grasdal:

> Björn Olafsson giörir vitanlegt ad eg uppa æru og samvitsku Vitna sem gagnkunnugur og heimilismadur i Njardvík frá 1821 til 1827 ad þa verandi bóndi og Eignarmadur Njardvíkur og fjárhalds madur kikjunar þar Gisli sál Haldorsson helt og hafdi og sína Eign og kirkiunar haldandi dal þann Er liggur á bak vid Skialdarfjall Enn firir sunnann biarg þad sem kallad er ós Biarg og Grasdalur Er kalladur og þviad Eins i [filgi] af sinum og kirkiunar Eignar Retti Lögfesti nefndann dal ásamt ödru Njardvík~~ur~~ tilheirandi landi 1821 þan 24 Juni samqvæmt annari adur giördri af 1530 i því skini [ad] bæga fra annarz ásælni og so til [ad] Vidhalda því Er ad fornu og níu hafdi undir Niardvík leigid hefur dalur þessi Verid Jafnan geldnauta afrétt Niardvíkinga bædi á firri og seinni tímumm og hafa þeir so vídt eg til veit álitid ser fulla helgi a öllum þeim afnotum Er af dalnum geta ordid höfd Enn aungva (so framt mer er kunnugt) Veit eg þar sem [á] ósi hafa búid i næstu 30 ár hafa brúkad Eda lánad nefndan dal Eptir Eignar Rettar sialfgéfinni fullmagt.[121]

Hinn 10. júlí 1841 vitnaði Björn Sigurðsson um Grasdal og Gripdeild. Þar segir eftirfarandi:

> jeg hef aldrej heyrt annad enn Grasdalur tilheyri Njardvík, hvor ad hefur Vered Gomul Nauta afrétt Niardvikínga fra tíd Sigurdar Magnussonar og brodir hans Havardar alt til Gisla Haldorssonar, hvor einnig hafdi Nefndan dal fyrir Nauta afrett i mínu minni, og

[118] Skjal nr. 2(217).
[119] Skjal nr. 2(217).
[120] Skjal nr. 2(383).
[121] Skjal nr. 2(219).

> dyrfdist einginn tedan dal ad bruka utan Niardvikur Eigendur, svo jeg hafi heyrt um getid.
>
> enn Reka Mark Niardvikur heyrdi jeg födur minn sæla seigia, væri fra Gripdeild og sudur i Bölmód, og þar til merkis vissi eg aldrej i 9iu ar sem eg var a Nesi, ad tekin væri ein Spita fyrir Nordann Adgerdarhvamm[122]

Í vitnisburði Jóns Hallgrímssonar, dagsettum 30. október 1841, segir um Grasdal:

> Jeg underskrifadur fluttist Ad Osi med Fostur forelldrum mínumm Kolbeini Saluga Geirmundssyni og Gudbiorgu Jónsdóttir, og var þar í 17 ár, alla tijd Fiármadur Vetur og Sumur og var Grasdalur að eingu brukaður þann tíma frá Osi, hvorki lédur – ellegar nokkurn tíma á hann Rekið; og þad ieg til veit hafa Njardvíkingar haldid Grasdal sína Eign, og brúkad hann[123]

Hinn 2. nóvember 1841 vitnaði Þorkell Björnsson um Grasdal en í vitnisburði hans segir:

> Jeg er nú kominn á Níundatug Ára barnfæddr og uppalinn i Hialtastadarþínghá var þar i 33iu ar Hreppstjóri, og sa umm Fiallskil öll þann tíma, og vissi jeg ej til ad oss abuendur i neinu notudu ser landstykki þad er Grasdalur heitir, og liggr uppaf Niardvíkr afrétt, hvörki léde hann ödrum fyri Géldfié eda notudu sialfir, enn þad vissi eg ad Gísli Sal: Haldorsson brukadi Nefndan Dal fyrir Nauta afrétt, än þess ad sækia Leifi til Óssmanna.[124]

Í vitnisburði Gísla Gíslasonar til Sigurðar Jónssonar, dagsettum 2. nóvember 1841, segir um Grasdal:

> Orsókinn Huarfirer Eg undirskrifadur af saladi mier þrætumm urgi og ummtali umm gripa á gang annara á grasdal og Hönumm þar med – var – ad eg Huorki gat eda nenti ad standa i Mála urgi umm hann (Jafn)vel. Þo eg sem þeir ed firer mig væru i Niardvik meintu Hann Niardv.r sina Eign. Hvad mier fanst og sislu madur Melsted Halda riett meint i lausatali vid mig umm grasdal[125]

Í bréfi dagsettu í nóvember árið 1841 frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumanns kemur fram að sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi hafi byggt Grasdal undir Vallaneskirkjujörðina Ós, en tvímenningarnir héldu því fram að Grasdalur hafi aftur á móti tilheyrt Njarðvík í árhundruð. Bréfið var tilkynning um að þeir nafnar frá Njarðvík væru búnir að gefa sr. Snorra Sæmundssyni prófasti umboð til að reka málið fyrir þeirra hönd.[126]

Hinn 12. nóvember 1841 var hjá sáttanefnd Þingmúlaumdæmis tekið fyrir mál um Grasdal milli sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi annars vegar og Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar hins vegar. Ákveðið var að reyna sáttatilraun síðar eða eftir að útskrift af máldögum Njarðvíkurkirkju kæmi frá biskupi.[127]

Í vitnisburði Guðrúnar Þorsteinsdóttur, dagsettum 29. desember 1841, segir eftirfarandi um Grasdal:

---

122 Skjal nr. 2(384).
123 Skjal nr. 2(224).
124 Skjal nr. 2(385).
125 Skjal nr. 2(223) og 2(386).
126 Skjal nr. 2(220).
127 Skjal nr. 2(221).

> J þaug 5 ar sem ieg undirskrifud var hiá Gudmundi heitnumm Kietilssÿni á ósi þá hvurki leifi hann ödrumm úti frá ad brúka grasdal firir afriett og brukad hann eÿ heldur sialfur firir sinar sképnur[128]

Með tveimur bréfum, dagsettum 10. maí 1842 og 15. maí 1842, skrifaði sr. Snorri Sæmundsson til St. Jónssonar sáttanefndarmanns um þrætuna um Grasdal. Í fyrra bréfinu er lítil teikning eða afstöðukort af Brimnesi, Kögurtanga og fjalli. Fram kemur að sáttatilraun ætti að reyna eftir að landið hafi verið skoðað. Að öðru leyti setti sr. Snorri fram álit sitt:

> mundud þér ecki finna orsök til að óreindu ad fráskilja Vallaness kirkju Grasdal? Mín meining er ad þad sé óhætt, ecki einúngis vegna Hefdar, heldur vegna Landlagsins, og færi eg til þess Litla Eptirtekt mína í Vetur þegar eg kom sjóveg af Vopnafÿrdi. – Því ecki einúngis Flesin sem ad sjálfsagt skagar af Landi Leingst út nordan vid Borgarfjörd, heldur eirnig Fjallsgnípurnar yfir Kögurtánga skaga Leingst fram vegna Lögunar Fjallsins hjá Brimnesi, sem ad er svo aflendt eins og hér sínir [vísað í teikningu neðst á síðu] Finst mér þá verda audséd ad takmark millum Héradsflóa og Borgarfjardar verdur ad vera Flesin og Kögurtángin, eda Fjallgnípan, sem ad fÿrst sést og aldrei geingur undir þó fÿrí sé róid; Þaráofan er frá Landinu Fjallröndin ósundurslitin af Dal, og eg vona i beinastri Stefnu Þadan upp í Landid.[129]

Í prófastsvísitasíu Njarðvíkurkirkju frá 31. júlí 1842 segir að prófasturinn í Vallanesi, Guttormur Pálsson, hafi gert tilkall til nokkurs af heimalandi Njarðvíkur og tileinkað kirkjujörðinni Ósi.[130]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt eintak eða mögulega uppkast að bréfi, dagsettu 1. desember 1842, frá Sigurði Gíslasyni og Sigurði Jónssyni til stiftsyfirvalda vegna ágreinings við sr. Guttorm Pálsson vegna tilkalls hans til að byggja Grasdal undan Njarðvíkurkirkju. Þeir sögðu dalinn hafa tilheyrt Njarðvíkurkirkju og nýst sem afrétt en óskuðu eftir frekari upplýsingum frá stiftsyfirvöldum.[131]

Hinn 7. desember 1842 skrifuðu Sigurður Jónsson og Sigurður Gíslason í Njarðvík bréf til biskups þar sem þeir óskuðu upplýsinga frá stiftsyfirvöldum um eignarhald á Grasdal. Bréfritarar sögðu Guttorm Pálsson prófast í Vallanesi hafa slegið eign sinni, fyrir hönd Vallanesskirkju, á Grasdal sem þeir töldu að væri eign Njarðvíkurkirkju.[132] Biskup svaraði með bréfi dagsettu 27. mars 1843 og sagði Hoppe stiftamtmann hafa gengið í gegnum gögn hjá stiftamtinu og biskupsdæminu án þess að finna upplýsingar um Grasdal. Þá segir að ekkert bréf hafi borist frá sr. Guttormi varðandi efnið.[133]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt skjal sem virðist vera uppkast að bréfi frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumannsins í Norður-Múlasýslu J. C. Voigt. Í bréfinu segir að prófasturinn í Vallanesi sr. Guttormur Pálsson hafi byggt Grasdal undan Njarðvík og í óþökk ábúenda til ábúanda jarðarinnar Óss. Þá var kvartað yfir því að sáttamenn og prófasturinn hafi rofið samning með því að mæta ekki á sáttafund

[128] Skjal nr. 2(222).
[129] Skjal nr. 2(225).
[130] Skjal nr. 2(434).
[131] Skjal nr. 2(228).
[132] Skjal nr. 2(572).
[133] Skjal nr. 2(605).

á tilteknum stað og tíma. Að lokum var spurt hvort ekki megi taka málið til dóms án þess að leitað yrði frekari sátta. Skjalið er ódagsett en er líklega frá árinu 1842 eða 1843.[134]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt skjal sem mögulega er uppkast að lögfestu fyrir Njarðvík. Skjalið er líklega frá árinu 1843 þar sem texta þess ber að vissu leyti saman við lögfestu Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar fyrir Njarðvík, dagsettri 12. júní 1843. Í skjalinu segir eftirfarandi um landamerki o.fl.:

> ad sunnanverdu frá Bölmód uppá varp a Nesshalsi þadan inneptir vö~~g~~rpum inná Mjóadals varp, og svo þadan eptir vörpum á adal Fjallgardinum, ad inni luktum til Njardvíkur þeim æxlum og hnúkum sem frá adal Fjallgardinum Liggia innad Njardvík, med svo beirni Línu, sem Fjallgardurin gefur tilefni til bak vid alla Dali allt, út ad gnípu þeirri sem er ÿfir so kölludum Kögurtánga og á sjó út, eirnig Rekaplátsid Gripdeild sem skjallega er Eign Njardvíkur, þar hjá Lögfestum vid Hafnar Hólma í Borgarfÿrdi, med öllum gognum og gjædum, eins og Skálavist Skipsuppsátur, og Naust a Fiskibjargi i Hafnarlandi.[135]

Í lögfestu Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar fyrir landamerkjum jarðarinnar Njarðvíkur, dagsettri 12. júní 1843, segir eftirfarandi:

> Logfestum vid hérmed Jördina Njardvík 40 hndr. ad dyrleika, sem half er ockar enn hálf kyrkjunnar Eign, Liggiandi i Borgarfyrdi innann Nordur Múla sysslu. til ummerkia þeirra, sem Mäldagar og Vitnisburdir Fornir og Nyir ockar og kyrkju ockar vegna Nefnil. ~~etc. etc.~~
>
> Land og Reka Nordann frá Gripdeild og sudur ad Bölmód alt i Kring, efftir sem Vótnumm hallar ad Landinu, vid Lögfestumm svo sv frá Bölmód beint upp á varp á Neshálsi þadann jnn efftir Sudurvörpumm inná Mjóadals varp, og svo þadann eptir vörpum á adal Fjallgardinumm, ad inniluktumm til Niardvíkur þeim oxlumm og hnukumm sem frá adal Fjallgardinumm Liggia inn ad Njardvík, med svo beirni línu, sem Fjallgardurinn Gefur tilefni til, bak vid alla dali alt út á svo nefndann Fialla enda, sem er yfer ~~adur nefndumm~~ Ólafs sandi, og nyrdsta Takmark er Njardvíkurreka
>
> eirnig Lögfestumm vid Gripdeildarreka sem skjallega er ockar eign. Líka Hafnarhólma i Borgarfyrdi med øllum Gognumm og Giædumm, eins og Skálavist Skips uppsatur og Naust á Fiskibjargi i Hafnarland. Fyrerbjodumm vid því ollumm téd Land og Reka ser ad Helga, edur Nota, án ockar leyfis, under straungustu Lagasektir.
>
> Vid Logfestum þannig ecki annad enn þad sem Niardvík ad fornu og Nyu hefur tilheirt, og med Rettu tilheyrir, þo vid kynnumm ad hafa rett til ad taka frekar til, ef vid vildumm Nyta annara dæmi, sem vid vilium i þessu tilliti taka ockur til vidvörunar.[136]

Lögfestan var auglýst á kirkjufundi að Hjaltastað hinn 18. júní 1843.[137]

Við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 var upplesin lögfesta fyrir landamerkjum Unaóss sem H. Ólafsson mótmælti vegna Svínavíkur sem máldagar Húsavíkur tileinkuðu henni. Einnig var lesin upp lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni gagnstæð.[138]

---

134 Skjal nr. 2(227).
135 Skjal nr. 2(226).
136 Skjal nr. 2(231).
137 Skjal nr. 2(231).
138 Skjal nr. 2(744).

Hinn 24. júlí 1843 skrifaði sr. Snorri Sæmundsson, umboðsmaður landeigenda í Njarðvík, til sáttanefndar í landaþrætumálinu um Grasdal og fór fram á að sr. Guttormur Pálsson prófastur myndi falla frá kröfu sinni um dalinn. Fram kemur í bréfinu að reynt hafi verið árangurslaust að ná sáttum.[139]

Með bréfi dagsettu 25. mars 1844 tilkynnti biskup sr. Stefáni Árnasyni á Valþjófsstað að eigendur Njarðvíkur hafi sent inn átta skjöl máli sínu til stuðnings varðandi Grasdal. Biskup óskaði eftir áliti sr. Stefáns um málið.[140]

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var þinglesinn máldagi Gísla Jónssonar biskups frá 1575. Ekki kemur fram fyrir hvaða kirkju, en hugsanlega var það máldagi Njarðvíkurkirkju.[141]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt skjal sem inniheldur afrit af vitnisburðum um Grasdal. Með þeim fyrsta, ódagsettum en líklega frá 1844–1845, vitnuðu Sigríður Ögmundsdóttir og Guðbjörg Jónsdóttir svo:

> Eptir beidni Prófastsins S^ra^ Guttorms Pálss: í Vallanesi vitnum vid undirskrifadar þad vid vitum, ad Grasdalur edur (Spe[ro]dalur) lá alltaf umtalslíted undir okkar þá ábúdarjörd Ós, um þann 20 ára tíma, er vid vórum þar.[142]

Í þeim næsta, dagsettum 29. desember 1844, vitnaði Einar Rafnsson svo:

> Prfastur S^ra^ Guttormur Pálsson hefir óskad af mér undirskrifudum sannleiksvitnisburdar um þad, hvör Grasdal notadi og hvurjer þar leitudu Grenja og kostudu til grejahreinsunar þann tíma sem ég var til heimilis á Ósi og géfst hann svolátandi: Eg kom hérum 18 vetra til födursystur minnar Gudbjargar Jónsdóttir og Kolbeins Geirmundssonar mans hennar, sem þar bjuggu í tvíbíle ad Ósi. Hjá tédri födursystur minni var ég 8 ár og á ~~þeir~~ þeim tíma var Grasdalur átölulaust brúkadur til géldfjárgaungu frá Ósi, þadan var líka á hvörju vori leitad grenja, og á einu þessu vori lá ég þar á greni hjá skittunni Magnúsi Péturssyni, er af þáverandi Hjaltastadaþínghár hreppstjóra Jóni Sl. Þorsteínssyni var feinginn til ad fara á grenid sem skytta.[143]

Með þeim þriðja, dagsettum 4. janúar 1845, vitnaði Guðrún Þorsteinsdóttir svo:

> Eptir beidni herra Prófastsins Guttorms Palssonar í Vallanesi géf ég honum soleidis Vitnisburd fyrir þann 5 ára tíma, sem ég var á Osi; ad Gudmundur Kétilsson húsbóndi minn sagdi mér ad Ós ætti Grasdal allann fyrir nordan ána, og brúkadi hann eptir þörfum þann tíma ég til vissi, en sídan eru 50 ár lidinn.[144]

Þá segir eftirfarandi í fjórða vitnisburðinum, þ.e. frá Geirmundi Jónssyni, dagsettum 4. janúar 1845:

> Einganveigin gét eg ordid vid bón herra Prófasts S^ra^ Guttorms Pálssonar í Vallanesi med ad géfa honum vitnisburd áhrærandi þad hvörjir menn í minni tíd, hafi brúkad Grasdal, utan þad ad í þau 59 ár, sem ég til man heyrdi ég eíngan ágreining brúkadann um fyrrnefndan Grasdal, hvörki af Njardvíkíngum edur Ósbændum, fyrrenn þeir höfdu jardaskiftin Sigurdur Jónsson og Gísli Gíslason[145]

139 Skjal nr. 2(229).
140 Skjal nr. 2(614).
141 Skjal nr. 2(686).
142 Skjal nr. 2(387).
143 Skjal nr. 2(387).
144 Skjal nr. 2(387).
145 Skjal nr. 2(387).

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt uppkast að bréfi Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar, eigenda Njarðvíkur, til J. C. Voigts sýslumanns varðandi ágreining þeirra við sr. Guttorm Pálsson um Grasdal. Bréfið er dagsett 1. mars 1845. Með bréfinu fylgdi álitsskjal sr. Stefáns Árnasonar um málið, afstöðukort yfir Brúnavík, Borgarfjörð með Njarðvík og jörðina Ós með þeim fjöllum sem aðskildu nefnd pláss hvert frá öðru. Með bréfinu lýstu tvímenningarnir afstöðu sinni varðandi hvorri jörðinni, Unaósi eða Njarðvík, Grasdalur tilheyrði. Í því er ítarlega lýst túlkun á afstöðukortinu og svæðinu í kringum Grasdal. Kortið sögðu þeir vera óáreiðanlegt. Þá efuðust bréfritarar um kunnugleika sr. Stefáns til að leggja mat sitt á málið og sögðu álitsskjal hans lýsa rangri afstöðu plássa og í sumum tilfellum óglöggri. Sigurður Jónsson og Sigurður Gíslason sendu svo með bréfinu sjö vitnisburði einstaklinga sem lýstu Grasdal sem eign Njarðvíkur. Að öðru leyti sögðu þeir brýnt að landið yrði skoðað af óvilhöllum mönnum.[146]

Í lögfestu Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar fyrir landamerkjum jarðarinnar Njarðvíkur, dagsettri 23. maí 1845, segir eftirfarandi:

> Vid undirskrifadir Lögfestumm hérmed Jördina Niardvík 40 hndr. ad dyrleíka, sem hálf er okkar, enn hálf ~~er~~ Kyrkjunnar Eign – liggiandi i Borgarfyrdi jnnann Nordur Múla Sysslu, til ummerkia þeírra sem Máldagar og Vitnisburdir Fornir og Nýir ockur og kyrkju ockar Eigna, Nefnil. – Land og Reka, Nordan frá Gripdeíld og Sudur ad Bölmód allt i Kríng, eptir sem vótnumm hallar ad landínu, vid Lögfestum svo frá Bölmód beínt uppá varp á Neshálsi, þadann jnneptir Sudurvörpumm, jnn á Mióadalsvarp, Og svo þadann eptir vörpum, á adalfiallgardinumm, ad Inniluktumm til Niardvíkur þeím Øxlum og Hnúkumm, sem frá Adalfiallgardinumm liggia jnn ad Niardvík, med svo beínni Línu, sem Fiallgardurinn Géfur tilefni til, bakvid alla dali, allt út á svonefndann Fiallaenda, sem er Yfir Ólafssandi, og Nirdsta Takmark er, Niardvíkur Reka. –
>
> Einnig Lögfestumm vid Gripdeildarreka, sem Skiallega er okkar Eign. – Líka Hafnarhólma í Borgarfyrdi, med öllumm Gögnumm og Giædumm, eíns og Skálavist, Skips-uppsátur og Naust á Fiskibiargi i Hafnarlandi.[147]

Lögfestan var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 24. maí 1845 án mótmæla.[148]

Hinn 21. apríl 1846 lögfestu Sigurður Jónsson og Sigurður Gíslason land jarðarinnar Njarðvíkur, ásamt reka og ítökum. Lögfestan var þinglesin fyrir manntalsþingsréttum að Hjaltastað hinn 11. júní 1846 og að Desjarmýri hinn 20. júlí sama ár. Texti lögfestunnar er eftirfarandi:

> Vid undirskrifadir Lögfestum hérmed Jördina Niardvík 40 hndr. ad dyrleika, sem hálf er okkar, enn hálf kirkiunnar eign, liggiandi i Borgarfirdi innan Nordurmúlasyslu til ummerkia þeirra, sem máldagar og vitnisburdir fornir og nýir okkur og kyrkiu okkar eigna nl. Land og reka, nordan frá Gripdeild og sudur ad Bölmód beint uppá Varp á Neshálsi, þadan inneptir Sudur vörpum, inná Mióadalsvarp, og svo þadan eptir Vörpum á adalfiallgardinum, ad inniluktum til Niardvíkur þeim øxlum og hnúkum, sem frá adalfiallgardinum liggia innad Niardvik, med svo beinni línu, sem fiallgardurin géfur tilefni til, bak vid alla dali, allt út á svonefndan fiallaenda, sem er yfir Olafssandi, og

146 Skjal nr. 2(230).
147 Skjal nr. 2(232).
148 Skjöl nr. 2(232) og 2(745).

> nyrdsta takmark er, Niardvikurreka. Einnig lögfestum vid Gripdeildarreka, sem skiallega er okkar eign, líka Hafnarhólma i Borgarfirdi, med öllum gögnum og giædum, einsog Skálavist og Skipsuppsátur og Naust á Fiskibiargi i Hafnarlandi. Fyrirbiódum vid þvi öllum téd land og reka sér ad helga edur nota, án okkar leyfis undir straungustu lagasektir.[149]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Njarðvík metin 40 hundruð að dýrleika og skráð eign Njarðvíkurkirkju að hálfu og bændaeign að hálfu.[150]

Við manntalsþing að Desjarmýri 31. maí 1849 var þinglesin lögfesta Njarðvíkur, dagsett 28. maí 1849. Enginn mótmælti henni.[151]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Njarðvík:

> Njarðvík
>
> af túninu fæst tada handa 7 kúm og á jördunni framfleytast 130 ær 150 saudir 80 lömb og 5 hestar. Tún ogreidt vidast, en eingjar greidfærar, hentugt kringum tún til ræktunar; úthey heldur gott afgjafar; meðalærnyt á sumri rumt kvartíl eda 30 pottar rúmlega; meðalkýrnyt snembærrar á sumri hærst 7 merkur; medalsaudur skérst með 14 pundum kvíær með hérum 4 pundum; útbeit stopul á vetrum, en allgóð; sjóarbeit eins. Kvistur og líng er í landinu, torfskéra brúkandi, reidíngur ekki, grjót gott að fá og nálægt; hellutak nokkurt, en ördugt; vatni má veita vída; mótak sæmilegt og nóg. Jördin á afrétt nóga og allgóda fyrir sitt fé og gétur lánað öðrum afrétt fyrir herum 200 fjár Reki svo mikill að lítinn við þarf til húsa að kaupa; kópaveidi nokkur og fást optast 5 kópar á ári. Varpholmi fylgir, sem eignadur er Njarðvíkur kirkju og liggur fyrir Hafnarlandi og géfur af ser í meðalári 22 pund af hreinsudum æðardún; sanngjarnleg leiga eptir hólmann álítst ad vera 46 rbd, og eptir því hólminn allur 1150 rbd virdi. Jordin liggur vel vid sjáfarafla þegar hann adber, og svari aflavonin hérum 2 manneldum. – Eingjar sumar fjarlægar; skridur og aurhlaup vída; Landbrot nokkur; Lendíng vond og fyrir það afli stopull. Hæfilegt lid á jordina álítst ad vera 7 karlmenn 7 kvennmenn og 2 smalar. Þessi jörd var vyrdt á 2700 /: tuttugu og sjö hundruð :/ rbd.
>
> Á milli Njarðvíkur og jardarinnar Óss i Hjaltastaðaþinghá liggur dalverpi nokkurt sem nefnist Grasdalur og bádir jardirnar vilja eigna sér. Þar er álitin afrétt fyrir 70 kindur og geta vyrdíngarmennirnir ekki hvorri jördunni sem þrætulandið fylgir matt þad meir enn á 16 /sextán/ rbd.[152]

Í prófastsvísitasíu Vallaness frá 24. maí 1850 segir að ágreiningur sé uppi um Grasdal milli Óss og Njarðvíkur og einnig um tilkall kirkjunnar til áttungs í hvalreka í Ófærurekum.[153]

Við manntalsþing að Desjarmýri 11. apríl 1850, 11. júlí 1851, 28. maí 1852, 13. júlí 1853, 8. júlí 1854, 4. júní 1855 og 31. maí 1856 var lýst friðhelgi á Hafnarhólma, er lá undir Njarðvík, Æðarskeri sem tilheyrði Brúnavík og Vogaskeri og Kríustapa sem heyrðu undir Húsavík. Á síðastnefnda þinginu var einnig friðlýst nótalögum út af Kerlingarfjöru fyrir Bakkalandi. Þá var friðhelgi lýst á æðarvarpsplássum í Hafnarhólma og Æðarskeri við manntalsþing að Dvergasteini 23. júní 1855 og sama var gert við manntalsþing að Desjarmýri 26. júní 1861.[154] Við manntalsþing að Desjarmýri 28.

149 Skjöl nr. 2(268), 2(761) og 2(826)
150 Skjal nr. 4(1), bls. 360.
151 Skjal nr. 2(827).
152 Skjal nr. 2(132).
153 Skjöl nr. 2(489)–2(490).
154 Skjöl nr. 2(682) og 2(700)–2(707).

júlí 1864 lýstu Njarðvíkurmenn og landeigendur Óss friðhelgi yfir selaveiði fyrir löndum sínum.[155]

Við lögreglurétt að Desjarmýri 29. júní 1883 var haldin rannsókn út af því að æðarfuglar höfðu verið skotnir og ef til vill hreiður rænd eggjum í friðlýstu æðarvarpi í hólma tilheyrandi Njarðvík. Stefán Benediktsson hreppstjóri og Björn Pétursson á Engilæk gáfu skýrslu en þar vitnaðist að sést hefði til enskra sjómanna við að skjóta í varpinu.[156] Við aukarétt á skrifstofu Norður-Múlasýslu 30. apríl 1884 voru Stefán Benediktsson hreppstjóri og Runólfur Þorsteinsson í Húsavík útnefndir til að meta þær skemmdir sem enskir fiskimenn ollu þann 25. júní 1883 í friðlýstum varphólma Njarðvíkurkirkju í Borgarfirði.[157]

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1883–1951 er fært inn skjal frá eigendum Njarðvíkur sem svar við ítakalýsingu prófasts í Vallanesi, dagsettri 13. febrúar 1884. Skjal Njarðvíkureigenda er dagsett 27. febrúar 1884 og var þinglesið 2. júlí sama ár. Texti þess er svohljóðandi:

> Ítakalýsing kyrkjunnar í Vallanesi frá prófasti séra B. Jónssyni, dags. 13. febr. þ.á., svörum vér á þessa leið:
>
> Sjá má af skjölum Njarðvíkurkyrkju að Vallanesskyrkja á ¼ af hvalreka í Gripdeild. En enginn veit hér hvar Eyri og Drangur er, en Kamb þekkja menn að er til. Sama er um Teistuvog og Spakárdal að menn vita eigi um þau örnefni. –
>
> Vér samþykkjum því fjórðung hvalreka í Gripdeild, en hin ítökin eigi. –
>
> Njarðvík, 27. febrúar 1884
>
> Njarðvíkureigendur.[158]

Hinn 11. mars 1884 fór fram fundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis um ágreining milli sr. Bergs Jónssonar í Vallanesi og ábúenda í Njarðvík. Ágreiningurinn laut að landamerkjum Unaóss og Njarðvíkur en ábúendur Njarðvíkur höfðu neitað að undirrita merkjalýsingu sem sr. Bergur hafði látið útbúa. Í sáttabók er kröfum málsaðila lýst svo:

> að prófasturinn telur ~~os~~ landamerki milli Óss og Njarðvíkur „eptir öllum vörpum út á svokallað Skjaldárfjalls ytri enda fyrir austan Grasdal, að þau megi haldast eins og verið hefur“, en Njarðvíkingar telja landamerkin eptir vörpum fyrir norðan allan Grasdal og þaðan til sjáfar ~~aus~~ á milli Ólafssands að sunnan og Gripdeildar að norðan.[159]

Fjölmörg skjöl voru lögð fram með vitnisburðum sem öll eignuðu Njarðvík Grasdal en umboðsmaður kæranda kvaðst ekki hafa heimild til að falla frá kröfu hans, sem hann byggði á að landamerki Óss hafi verið tilgreind í byggingarbréfum.[160]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Njarðvíkur er dagsett 1. júlí 1885 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 14. ágúst 1885. Efni hennar er svohljóðandi:

---

155 Skjal nr. 2(799).
156 Skjal nr. 2(828).
157 Skjal nr. 2(829).
158 Skjal nr. 2(7).
159 Skjal nr. 2(344).
160 Skjal nr. 2(344).

> Milli Njarðvíkur og Snotruness: Úr Bölmóðshlein beint upp á fjall og inn eftir vörpum.
>
> Milli Njarðvíkur og Geitavíkur: Eftir vörpum þaðan sem Nesland þrýtur.
>
> Milli Njarðvíkur og Bakka: Þaðan sem Geitavíkurland þrýtur inn eftir vörpum og eggjum, inn undir Dyrfjöll og inn á Mjóadalsvarp.
>
> Milli Njarðvíkur og Hrafnabjarga: Af Mjóadalsvarpi út eggjar norðan megin víkurinnar þangað til Óssland tekur við.
>
> Milli Óss og Njarðvíkur: Þaðan sem Hrafnabjargalandi sleppir út vörp og eggjar, út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall á Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan.
>
> Eftir kaupbréfi frá 1539 á Njarðvíkurkyrkja allan reka á Gripdeild, að undanteknum fjórðung hvalreka, sem Vallanesskyrkja á eftir máldögum Vilchins og Gísla biskups.
>
> Framanskráð landamerki samþykkjum vér undirskrifaðir.
>
> Armann Egilsson, Sigurborg Egilsdóttir, eigendur Snotruness og Geitavíkur.
>
> Stefán Árnason eig. Hrafnabjarga.
>
> Bergur Jónsson umráðamaður Vallanesskyrkju.
>
> Stefán Benediktsson meðeigandi Bakka.
>
> Fyrir eigin hönd og meðeigenda:
>
> Njarðvík, 1. júlí 1885.
>
> Sigurður Jónsson.[161]

Við manntalsþing að Desjarmýri 30. júlí 1887 var þinglesið afsalsbréf, dagsett 6. júlí 1886, þar sem Þorvarður Stefánssen seldi Einari Thorlacius sýslumanni og Sigurði Jónssyni hálft hundrað að fornu mati úr Njarðvík ásamt hálfu kirkjuhundraði. Við sama þing var friðlýst æðarvarpi í svonefndum Hafnarhólma, eign Njarðvíkurkirkju.[162]

Í biskupsvísitasíu fyrir Njarðvíkurkirkju frá 26. júlí 1890 segir að kirkjan haldi eignum og ítökum sem lýst var í vísitasíu frá 1748. Þá segir að landamerkjaskrá fyrir eignum kirkjunnar og jörðinni Njarvík sé samin, samþykkt og þinglesin.[163]

Við manntalsþing að Desjarmýri 17. maí 1894 þinglesin lögfesta fyrir öllu Njarðvíkurlandi ásamt ítökum Njarðvíkurkirkju, dagsett 26. september 1893.[164]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Njarðvík var metin á 32.000 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðin hafi nægilegt upprekstrarland fyrir ábúendur en ekki sé tekið fé frá öðrum. Eigendur jarðarinnar voru dánarbú Þorsteins Magnússonar, Magnús Þorsteinsson, Sigurður Þorkelsson, dánarbú Helgu Sigurðardóttur, Helgi Björnsson, Anna Hallgrímsdóttir og Sigurlaug Björnsdóttir.[165]

---

161 Skjal nr. 2(8).
162 Skjal nr. 2(684).
163 Skjal nr. 2(420).
164 Skjal nr. 2(824).
165 Skjal nr. 2(151).

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Njarðvíkur er dagsett 8. janúar 1922 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> 1. Milli Njarðvíkur og Snotruness: Úr Bölmóðshlein beint upp á fjall og inn eftir vörpum.
>
> 2. Milli Njarðvíkur og Geitavíkur: Eftir vörpum þaðan sem Nesland þrýtur.
>
> 3. Milli Njarðvíkur og Bakka: Þaðan sem Geitavíkurland þrýtur inn eftir vörpum og eggjum, inn undir Dyrfjöll og inn á Mjóadalsvarp.
>
> 4. Milli Njarðvíkur og Hrafnabjarga: Af Mjóadalsvarpi út eggjar norðan megin víkurinnar þangað til Óssland tekur við.
>
> 5. Milli Óss og Njarðvíkur: Þaðan sem Hrafnabjargalandi sleppir út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall á Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan.
>
> Eftir kaupbrefi frá 1539 á Njarðvíkurkirkja allan reka á Gripdeild, að undanteknum fjórðung hvalreka, sem Vallaneskirkja á eftir máldögum Vilchins og Gísla biskups. Einnig á Njarðvíkurkirkja varphólma liggjandi fyrir Hafnar landi.
>
> Njarðvík 8. janúar 1922.
>
> Eigendur Njarðvíkur
>
> Helgi Björnsson, Magnús Þorsteinsson
>
> Fyrir hönd meðeiganda Bakka H/F Hinar sameinuðu íslenzku verzlanir Bakkagerði
>
> Jón Stefánsson
>
> Fyrir hönd Borgarfjarðarhrepps
>
> Vigfús I. Sigurðsson oddviti
>
> Umráðamaður Ós
>
> Hallur Bjarnason hreppstjóri Hjaltastaðahrepps
>
> Andrés Jónsson, Jón Björnsson eigendur Geitavíkur
>
> Andrés B. Björnsson, Halldór I. Ármannsson umráðamaður og eigandi Snotrunes.
>
> Eiríkur Einarsson eigandi Hrafnabjarga.[166]

Landskiptagerð milli jarðanna Njarðvíkur I, II, III og IV er dagsett 10. ágúst 1959 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 1960. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> á milli Njarðvík I-II-III-IV og V. (sjá bls. 101)
>
> Landamerki um land Bóasar Sigurðssonar eru: Girðing meðfram sjó, girðing inn með Njarðvíkurá, heimreið að nýbýli á landi Borgarfj.hr. að vestan og þaðan frá steini, sem settur var í tún, og n-austur í staur, sem settur var í girðingu við sjó.
>
> Gert var ráð fyrir vélgröfnum skurði á landamerkjum að norðan. Land Bóasar, 2 hndr. með stekkjartúni, nam 15.5 hekt. Enn fremur féll í hlut Bóasar svokallað stekkjartún.
>
> Land Borgarfjarðarhrepps takmarkast af landi Bóasar að sunnan, þaðan áfram vestur í staur, sem rekinn var niður, þaðan til norður efst í Þorragarð, þaðan út með fjalli að Stekkárgili og með því að landi Bóasar við sjó. Land Borgarfjarðarhrepps, 3½ hndr., nam 27 hekt.

166 Skjal nr. 2(9).

> Ekki var óskað skifta milli Hafnar- og Sandbrekkusystkina, en í þeirra hlut féll ræktanlegt land frá Króksfjöru inn að innri Hvannagilsá, norðan við Njarðvíkurá, ræktanlegt land frá Göngudalsá inn að Hryggjum og utan við Göngudalsá að landamerkjum um lönd Bóasar Sigurðssonar og Borgarfjarðarhrepps, og að sunnan, að eyrum við Njarðvíkurá alls 109.5 hekt. Mismunur á túnastærð, sem fram hefur komið við skiftin, skal jafnaður samkvæmt gildandi lögum, þegar ábúendaskifti verða.
>
> Hlunnindi og aðra nytjar jarðarinnar eru óskift.
>
> Skiftum lokið.
>
> Njarðvík 10.-8.-1959
>
> Sigbjörn Guðmundsson
>
> Þorsteinn Magnússon
>
> Eyjólfur Hannesson
>
> Hilmar Jónsson
>
> Bóas S. Eydal
>
> F.h. erfingja Jóhönnu Þorsteinsdóttur, Þorsteinn Sigfússon e.u.
>
> F.h. Borgarfj.hrepps, Ingvar Ingvarsson[167]

Í biskupsvísitasíu frá 12. júlí 1968 er fjallað um að flytja eignir Njarðvíkurkirkju til Bakkagerðiskirkju, þar á meðal Hafnarhólma sem sé varphólmi fyrir Hafnarlandi.[168] Sama er fjallað um í biskupsvísitasíu frá 19. ágúst 1973.[169]

Hinn 20. september 1973 seldu fjórir eigendur Njarðvíkur og Borgar í Njarðvík eignarhlutdeild sína í Hafnarhólma í Borgarfirði. Ekki er getið um þinglýsingardag en skjalið var fært inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979. Um afmörkun hins selda er vísað í meðfylgjandi uppdrátt, sem ekki er í landamerkjabókinni, en þar segir eftirfarandi:

> Nánar tilgreint er hið selda sá hluti Hafnarhólma, er verður vestan og sunnan tveggja beinna lína, sem dregnar eru hornrétt hvor á aðra, á uppdrættinum, og afmarkar athafnasvæði fyrirhugaðrar hafnar.[170]

5.4.1 Borg í Njarðvík

Landskiptagerð milli jarðanna Njarðvíkur I, II, III og IV er dagsett 10. ágúst 1959 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 1960. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> á milli Njarðvík I-II-III-IV og V. (sjá bls. 101)
>
> Landamerki um land Bóasar Sigurðssonar eru: Girðing meðfram sjó, girðing inn með Njarðvíkurá, heimreið að nýbýli á landi Borgarfj.hr. að vestan og þaðan frá steini, sem settur var í tún, og n-austur í staur, sem settur var í girðingu við sjó.
>
> Gert var ráð fyrir vélgröfnum skurði á landamerkjum að norðan. Land Bóasar, 2 hndr. með stekkjartúni, nam 15.5 hekt. Enn fremur féll í hlut Bóasar svokallað stekkjartún.

[167] Skjal nr. 2(10).
[168] Skjal nr. 2(435).
[169] Skjal nr. 2(440).
[170] Skjal nr. 2(873).

> Land Borgarfjarðarhrepps takmarkast af landi Bóasar að sunnan, þaðan áfram vestur í staur, sem rekinn var niður, þaðan til norður efst í Þorragarð, þaðan út með fjalli að Stekkárgili og með því að landi Bóasar við sjó. Land Borgarfjarðarhrepps, 3½ hndr., nam 27 hekt.
>
> Ekki var óskað skifta milli Hafnar- og Sandbrekkusystkina, en í þeirra hlut féll ræktanlegt land frá Króksfjöru inn að innri Hvannagilsá, norðan við Njarðvíkurá, ræktanlegt land frá Göngudalsá inn að Hryggjum og utan við Göngudalsá að landamerkjum um lönd Bóasar Sigurðssonar og Borgarfjarðarhrepps, og að sunnan, að eyrum við Njarðvíkurá alls 109.5 hekt. Mismunur á túnastærð, sem fram hefur komið við skiftin, skal jafnaður samkvæmt gildandi lögum, þegar ábúendaskifti verða.
>
> Hlunnindi og aðra nytjar jarðarinnar eru óskift.
>
> Skiftum lokið.
>
> Njarðvík 10.-8.-1959
>
> Sigbjörn Guðmundsson
>
> Þorsteinn Magnússon
>
> Eyjólfur Hannesson
>
> Hilmar Jónsson
>
> Bóas S. Eydal
>
> F.h. erfingja Jóhönnu Þorsteinsdóttur, Þorsteinn Sigfússon e.u.
>
> F.h. Borgarfj.hrepps, Ingvar Ingvarsson[171]

5.5 Hrafnabjörg í Útmannasveit

Hinn 2. júlí 1598 vitnaði Stefán Jónsson að Hrafnabjörg ættu selför í Heyskálalandi. Þá kvaðst hann hafa heyrt elstu menn segja að Unaós ætti selför í Eiríksdal í landi Hrafnabjarga.[172]

Hinn 22. ágúst 1602 vitnaði Markús Þorvaldsson að hann hefði aldrei heyrt annað en að Hrafnabjörg ættu selför í Heyskálalandi. Í vitnisburði Markúsar er einnig getið um landamerki en þar segir:

> Enn Landamerke J mille KnararAar og Jokulssaar Er siönhending Vr Vpptankning Greÿndrar Knararar ~~og Jokulssaar~~ og Sioonhendÿng Vr Vptokum greyndrar A J fiall up og Þar fra Alla Suulna hialla allt J Vrdudal og fjrrsagda JokulS Aa[173]

Hinn 23. febrúar 1649 keypti Hjalti Jónsson, í umboði Brynjólfs biskups Sveinssonar, jörðina Hrafnabjörg af Oddi Teitssyni og Katrínu konu hans. Á móti fékk Oddur þrjú hundruð í Sandvík í Skorrastaðarkirkjusókn og tvö hundruð og fjörutíu eða fimmtíu álnir í jörðinni Fannardal í Norðfirði.[174]

Hinn 29. janúar 1659 keypti Brynjólfur biskup Sveinsson jörðina Hrafnabjörg af Bjarna Ögmundssyni.[175]

---

171 Skjal nr. 2(10).
172 Skjal nr. 4(112).
173 Skjal nr. 4(112).
174 Skjal nr. 4(113).
175 Skjal nr. 4(114).

Hinn 2. september 1660 var Bjarna Ögmundssyni byggð jörðin Hrafnabjörg. Um landamerki segir eftirfarandi í skjalinu:

> Landamerke þeirrar Jardar greinast ad utann ut Selflioti uppepter Knararä Þangad sem hun klïfur Riupna fell. Og alla Sulna hialla medfylgandi Jordenne, og J urdardals ä rædur hun so upp J fioll, enn ad framann rædur Jokulzä fylger allur Eyreksdalur Hrafnabiorgum ad Jokulsa enn hun ofan J gegn J Selfliot. til Þessara landamerkia skal Biarni augmundson lande under Jordina hallda og Þar ad auk Þui J taki sinu meigenn fliotz J heÿskala landi sem Jnnsiglut bref menn fullnast ad fylgt hafi bæde Selfor og Þriar dælur til slægna.[176]

Hinn 28. nóvember 1662 keypti Hjalti Jónsson, í umboði Brynjólfs biskups Sveinssonar, jörðina Hrafnabjörg af Bjarna Ögmundssyni með samþykki konu hans, Guðrúnar Þorkelsdóttur. Í skjalinu að þann dag hafi verið samið og sett niður sú miðsklíð og sá ágreiningur sem orðið hafði milli Bjarna og Hjalta um kaup á Hrafnabjörgum. Þá segir að Bjarni skyldi njóta frís ábýlis á Hrafnabjörgum um sína lífdaga.[177]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hrafnabjarga metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Jón Björnsson.[178]

Hinn 18. apríl 1820 lýsti Þórunn Jónsdóttir brigðum á sölu Hrafnabjarga í Útmannasveit til Guðríðar Þórðardóttur á Gilsá í Breiðdal. Brigðalýsingin var auglýst Guðríði Þórðardóttur þann 24. apríl 1820 og þinglesin á manntalsþingsrétti að Hjaltastað 15. maí sama ár.[179]

Samþykkt um melrakkaveiðar í Hjaltastaðarhreppi er dagsett 1. apríl 1833 og árituð af sýslumanni 21. október 1833. Í 4. og 5. grein samþykktarinnar er fjallað um hvar leitir skulu fara fram og afréttargöngur en sá hluti sem varðar Hrafnabjörg og nágrenni er svohljóðandi:[180]

§4

> Leítírnar skulu framfara þannig: míllí Lagarflíóts og Self[l]íóts frá Tiarnarlandi og Stórasteinsvadi skulu bændr samegínlega leyta ár hvört í þeírra löndum frá Ketílstödum og Bóndastödum, Frá Ekru og Dratthalastödum, Frá Hrollaugstödum Asgrímsstödum og Vídustodum, Frá Holí og Holshíaleigu, Þar ej hefur ad Nÿungu ordíd vart víd Tour þar og vyst eckí í 30 fyrír farandí Ár, þá er þeím uppalagt ad gánga eína gaungu í Hrafnabíargar bufíár haga NL. Það sem Knarar Á Rædur ad utan, og Lángahlíd ad ofan tíl Krákugíls ár, og ad framan þar sem hún fellur í Jökuls á, og Jökuls á í Selflíót […]

§5

> Þad Sem Afrettar Gaungur Ahrærir […] I afrettar land ~~í~~ Hrafnabíargar, Gángí búendur frá, Hrafnabiörgum Klúku Eíngilæk og Hólsbæum hver takmórk ad eru frá ádur Nefndum ármótum sem Lambamúli Rædur til Dyrfíalls sem efftir vörp ad ofan og búfíár hagar ad Nedan alt tíl Knarar ár þessír kom[i] saman á Hrafnabiórgum og byríe leít ad utan[181]

176 Skjal nr. 4(115).
177 Skjal nr. 4(116).
178 Skjal nr. 2(97).
179 Skjöl nr. 2(238) og 2(787).
180 Texta 4. og 5. gr. í heild er að finna í kafla 5.2.
181 Skjal nr. 4(108).

Hinn 24. apríl 1843 afhenti Guðmundur Benediktsson Finni Guðmundssyni sex hundruð í jörðinni Hrafnabjörgum fyrir fjögur hundruð í jörðinni Fremraseli. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 11. maí 1844. Í athugasemd með færslunni vottaði St. Jónsson sýslumaður meðal annars, að Eiríkur hafi ekki áður haft þinglýst eignarskjal fyrir jörðinni Hrafnabjörgum.[182] Bréfið var einnig þinglesið við manntalsþing að Hjaltastað 1. júní 1844.[183]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hrafnabjörg metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[184]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hrafnabjörg:

> Hrafnabjörg
>
> Túnid fódrar 1½ kýr, og á útheyi og útbeit framfleitast 40 ær, 40 saudir, 20 lömb og 3 hestar. – Túnir er vída greidt, enn eingjar ördugar og útheyskapur heldur reitingssamur þó heyið sé gott til afgjafa; málnyta er heldur lítil á sumrum, enn þrif á skepnum í betra lagi; vetrarbeit kjarngóð og snapaseigt; kolskógur eyddur og hrísrif ekkert; um mótak vita menn ekki; torfskéra slæm. – Hættur eru í landinu þarsem fé á vetrum opt hrapar fram af björgum; í afréttartollum gjaldast bóndanum árlega hérumbil 2rbd. – gjört er að þurfi 3 karlmenn, 2 kvenmenn og smala á jördunni. – Jördin var vyrðt á 300 (: þrjú hundruð:) rbd.[185]

Við manntalsþing að Hjaltastað 26. maí 1852 var þinglýst lóðseðli Guðrúnar Jónsdóttur sem heimildarskjali fyrir einu hundraði og 36 álnum í jörðinni Hrafnabjörgum.[186]

Við manntalsþing að Hjaltastað 19. júní 1863 var þinglýst kaupbréfi frá H. Jónssyni til P. Ásmundssonar fyrir einu hundraði úr jörðinni Hrafnabjörgum.[187]

Við manntalsþing að Hjaltastað 4. júlí 1878 var þinglýst lögfestu fyrir Hrafnabjörgum, dagsettri 16. júní 1878.[188]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hrafnabjarga er dagsett 7. maí 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Hrafnabjarga og aðliggjandi jarða:
>
> 1. Milli Óss og Hrafnabjarga ræður Knarará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan inn eggjar til upptaka Urðardalsár, ræður þá nefnd á landamerkjum af egg ofan Urðardal.
>
> 2. Þar er aðliggjandi Sandbrekkuland og rennur Urðardalsá í svo nefnda Jökulsá, sem ræður landamerkjum ofan fjallið þar til ofan á sléttlendi; þá ræður sá forni farvegur Jökulsár þaðan eins og hann liggur norðvestur í Selfljót – sá áður nefndi forni farvegur Jökulsár er nefndur Bolur. – Selfljót að norðan aðskilur Hrafnabjargaland frá landi Eyjabæja.
>
> Til staðfestu eru okkar undirskrifuð nöfn.

182 Skjal nr. 2(256).
183 Skjal nr. 2(772).
184 Skjal nr. 4(1), bls. 359.
185 Skjal nr. 2(131).
186 Skjal nr. 2(781).
187 Skjal nr. 2(782).
188 Skjal nr. 2(788).

> Skrifað 7. maímán. 1884.
>
> Stefán Árnason eigandi Hrafnabjarga.
>
> Halldór Magnússon eig. Sandbrekku.
>
> B. Jónsson umráðamaður Vallaness.
>
> Þorsteinn Þorleifsson bónda á Ósi.[189]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hrafnabjörg var metin á 1.300 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðinni fylgi upprekstrarland fyrir u.þ.b. 500 fjár, en engar tekjur hafi fengist af því undanfarin ár. Eigandi jarðarinnar var H/f Framtíðin Seyðisfirði.[190]

Árið 2021 friðlýsti umhverfis- og auðlindaráðherra landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð, sbr. auglýsingu nr. 850/2021. Þar segir að ráðherra hafi ákveðið „að friðlýsa jarðirnar Unaós-Heyskála, Hrafnabjörg og hluta Sandbrekku sem landslagsverndarsvæði og náttúruvætti“. Auglýsingunni fylgir kort sem sýnir afmörkun friðlýsta svæðisins.[191]

5.6 Sandbrekka í Útmannasveit

Hinn 26. júlí 1562 var lýst kaupmála milli Einars Eyjólfssonar og Vilborgar Bjarnadóttur á Ketilsstöðum á Völlum á brúðkaupsdegi þeirra, en samkvæmt honum gaf Bjarni Erlendsson Vilborgu dóttur sinni meðal annars jarðirnar Eskifjörð og Viðfjörð fyrri 40 hundruð og Sandbrekku fyrir 25 hundruð.[192]

Hinn 17. maí 1580 fóru fram skipti á arfi Guðríðar Þorsteinsdóttur til dætra hennar, Vilborgar og Málfríðar Bjarnardætra. Skiptin urðu þannig að Vilborg fékk meðal annars jarðirnar Sandfell, Þorvaldsstaði, Geitdal, Sandbrekku, Eskifjörð, hálfa Ketilsstaði og Tunghaga, en Málfríður fékk meðal annars hálfan Mjóafjörð, hálfa Ketilsstaði og Útnyrðingsstaði.[193]

Árið 1589 fór fram gjörningur hvar hjónin Einar Ásmundsson og Málfríður Bjarnadóttir létu til sonar síns Jóns Einarssonar í arfskipti meðal annars jarðirnar Ketilsstaði á Völlum og Útnyrðingsstaði. Einnig sögðust hjónin hafa selt Jóni jörðina Sandbrekku.[194]

Árið 1604 gaf Indriði Þorvarðarson vitnisburð um landamerki á milli jarðanna Dala og Sandbrekku í Útmannasveit. Í afriti af vitnisburðinum segir um landamerkin:

> So feldan vitnisburð ber eg Indriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir

189 Skjal nr. 2(4).
190 Skjal nr. 2(148).
191 Skjal nr. 6(3).
192 *Íslenzkt fornbréfasafn* XIII, bls. 758–759, skjal nr. 4(136).
193 Skjal nr. 2(658).
194 Skjal nr. 2(663).

> framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali.[195]

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 5. ágúst 1641 er sagt frá skjölum sem voru hjá kirkjunni. Þar er meðal annars fjallað um kaupbréf frá 1470 fyrir Ánastöðum og fimm hundruðum í Sandbrekku.[196]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Sandbrekku metinn 24 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Árni Þorsteinsson prestur.[197]

Samþykkt um melrakkaveiðar í Hjaltastaðarhreppi er dagsett 1. apríl 1833 og árituð af sýslumanni 21. október 1833. Í 4. og 5. grein samþykktarinnar er fjallað um hvar leitir skulu fara fram og afréttargöngur en sá hluti sem varðar Sandbrekku og nágrenni er svohljóðandi:[198]

> §4
>
> Leítírnar skulu framfara þannig: […] Fra Hlaupandagerdí og Sandbrecku búfiárhagar þad sem Jökuls á Rædur ad utan, frá henní beínleídís í Skemuvatn sýdan í Sandvatn og loksins til Sandár ad ofan Sandá rædur ad framan til Biarglands ár, og ur því til Selflióts. […]
>
> §5
>
> Þad Sem Afrettar Gaungur Ahrærir […] Frá Sandá til ármóta og þadann sem Lambamúli Rædur, til Dyrfialls er til ætlad ad Gángí Búendur frá Sandbrecku Hlaupandagerdí Dölum Kórekstadagerdí Kórekstödum Jórvyk Jorvykurhl[u] út bæ Hrollaugstada Vídastödum; þessir komí saman ad Sandbrecku og byríe leít ad utan[199]

Hinn 26. maí 1845 komu fram mótmæli við lögfestu Guttorms Þorsteinssonar á Hofi, að því sem hún snerti Hraundal fyrir utan á þá sem eftir honum rennur. Lögfestan var þinglesin á manntalsþingsrétti á sama stað og tíma, undir mótmælum Kjartans Jónssonar hreppstjóra á Sandbrekku. Texti mótmælanna og andmælanna gegn þeim er eftirfarandi:

> Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt ad vid hermed mótmælum Lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, þvi eptir skikkanlegra og eldstu manna Vitnisburdum ásamt almennings ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadr til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar Hreppsmanna saméginleg Eign edr almenningr þángad til Prófastur sál Sr Arni Thórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningsstykkid undir Sandbrecku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó Hreppsmenn hafi verid óánægdir med þad. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undan Hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt i sínum Leigu londum og verda þessvegna ad kaupa géldfiárgaungu ad ödrum, giörum vid hermed i dag Tilkall til ádrnefnds Hraundals edr Almennings Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristángará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til Hérads.

---

195 Skjal nr. 2(198).
196 Skjal nr. 2(421). Sjá einnig *Íslenzkt fornbréfasafn* IX, bls. 38, skjal nr. 4(131).
197 Skjal nr. 2(99).
198 Texta 4. og 5. gr. í heild er að finna í kafla 5.2.
199 Skjal nr. 4(108).

> Staddir á Hialtastad þann 26t Maii 1845.
>
> Skúli Björnsson, Arni Bjarnason Björn Olafsson Jón Jónsson Þ. Gunnarsson, Björn Kolbeinsson, Einar Hálfdanarson.
>
> Upplesid fyrir Manntalsþingsrétti ad Hialtastad þann 26t Maii 1845, hvar hreppstióri Kiartan Jónsson á Sandbrecku protesteradi i kröftugasta mata móti þessu Skiali, og taldi HraunDalin sem vafalausa Eign nefndrar Ábýlisjardar sinnar.
>
> J.C. Voigt.[200]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Sandbrekka metin 24 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[201]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Sandbrekku:

> Sandbrekka
>
> með hjáleigunni Hlaupandagérði. – Á töðu má hafa 6 kýr, á úheyi og útbeit 90 ær, 110 saudi, 80 lömb og 7 hesta. – Túnid á heimajördunni er greidt, enn á hjáleigunni fremur þýft; úteingi á heimajördinni optast lítið, votlendt og úndirorpid vatna yfirgángi, þó er heyið sem fæst gott til afgjafa. – Á hjáleigunni er heyskapur mestur í kríngum bæin, að mestu leiti á vallendi, sem opt er heldur snöggt og seinunnið þá þurkar gánga; stareingi gott er nálægt hjáleigutúninu. Málnyta er í meðallagi bædi á heimajördunni og hjáleigunni, enn útbeit er hér kjarnbetri og verst leingur á vetrum, skógur fæst ekki til kola, enn hrísrif er ennþá til eldsneitis; mótak finnst ekki í landinu; bædi tún og eingjar hjáleigunnar er undirorpið skémdum af vatna yfirgángi, þegar mikill vöxtur hleipur í Bjarglandsána. – Jördunni fylgir afrétt á milli Bjarglandsár og Jökulsár sem géfur af sér í afréttartollum 4rbd á ári, líka heyra til jardarinnar 2 rekasandar nefnil. ½ Sandbrekkusandur og ½ Eyrarreki sem bádir eru 500 faðmar og álíta vyrðíngarmennirnir að 4rbd sé sanngjarnleg ársleiga eptir téda sanda. – Hæfilegt fólkshald vyrdist að vera á heimajördinni 3 karlmenn 3 kvenmenn og 1 léttíngur, enn á hjáleigunni 2 karlmenn og 1 kvennmaður. – Jördin með afbýlinu og hlunnindum sínum var vyrðt á 1025 (: eitt þúsund tuttugu og fim:) rbd. Hjáleigan hefir afskipt tún og eingi og væri hún skoduð útaf fyrir sig með því landi og landsnytjum sem henni fylgja, álíta vyrðíngarmennirnir að hana ætti að meta á 275rbd.[202]

Hinn 9. apríl 1852 lögfesti Björg Guttormsdóttir land jarðarinnar Sandbrekku með hjáleigunni Hlaupandagerði með vísun í lögfestu frá 1798. Texti lögfestunnar er svohljóðandi:

> Með bréfi þessu lögfesti eg undirskrifuð land það sem tilheyrir eignarjörðu minni Sandbrekku og hjáleigunni Hlaupandagerði í Hjaltastaðarþínghá innan eptir nefndra takmarka: Að framan úr svokallaðri Dalarétt við Bjarglandsá ræður garður sá til hvörrs enn sjest merki allt á Dalatjörn austanverða, þá ræður úr greindri Dalatjörn garður sá sem leggur úr henni norður til Kellíngar að vestanverðu úr téðri Kellíngu beinleiðis og sjónhendíngu ofaní blána, allt í garð þann sem liggur í Kóreksstaða kíl, og þaðan rétta stefnu norður í Selfljót, þá ræður greint fljót landamerkjum að norðanverðu í hverju að liggur hólmi sá sem flathólmi kallast og Sandbrekku tilheyrir; að utanverðu úr téðu Selfljóti réttlínis í svokallaðann Bol eður þann gamla farveg Hrafnabjargarár allt í hana sjálfa þá hún þareptir ræður landamerkjum allt uppá Eiríksdalsvarp og svo þaðan í Hraundalsvarp og ofan aptur á Hraundalinn allt eptir því sem Bjarglandsá rennur úteptir sem skamtar landamerki allt til fyrstgreindu takmarka móts við Dalarétt. – Sömuleiðis lögfesti eg hérmeð nefndrar jarðar Sandbrekku reka nefnil. hálfann Eyrar reka og halfann Sandbrekku sand innan takmarka þeirra sem híngaðtil hafa átölulaust haldin

[200] Skjal nr. 2(267) og 2(789).
[201] Skjal nr. 4(1), bls. 359.
[202] Skjal nr. 2(131).

> verið. Lögfesta þessi er grundvölluð svovel á lögfestu frá 1798 sem öðrum bæði eldri og yngri landamerkjaskjölum er eg hefi í höndum og hverjum enginn enn hefir með nokkrum rökum hrundið, hversvegna eg hérmeð banna einum og sérhverjum, undir landnáms- og lagasektir að nota nokkuð af hérgreindu landi eður reka án minnar vitundar og leyfis eður þeirra manna hverjum jörðin er bygð.[203]

Lögfestan var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 26. maí 1852.[204]

Við manntalsþing að Hjaltastað 19. júní 1863 var þinglýst kaupbréfi B. Guttormsdóttur til H. Magnússonar á Húsey fyrir jörðinni Sandbrekku og Hlaupandagerði með tilheyrandi rekasandi fyrir 3.300 ríkisdali.[205]

Við manntalsþing að Hjaltastað 1. júní 1870 var þinglýst landskiptabréfi milli jarðanna Sandbrekku og Dala í Útmannasveit, dagsettu 17. júní 1869.[206]

Hinn 6. júní 1872 lögfesti Halldór Magnússon land jarðarinnar Sandbrekku. Texti lögfestunnar er svohljóðandi:

> Jeg undirskrifaður logfesti hér í dag eignar- og ábýlisjörð mína, Sandbrekku í Hjaltastaðaþinghá og Norðurmúlasýslu, með öllum hennar tilheyrandi gagnsemdum, til nota og nytja hverju nafni sem heita innan eptir ritaðra takmarka. –
>
> Að framanverðu úr Dalarétt beina stefnu í svokallaða kéllingu; að vestanverðu úr téðri kerlingu beinlínis sjónhendingu ofan í blána allt í garð þann, sem liggur í Kóreksstaða kýl og þaðan rétta stefnu norður í Selfljót; þá ræður greint fljót landamerkjum að norðanverðu, í hverju að liggur Hólmi sá, er flathólmi kallast og liggur undir Sandbrekku. Að utanverðu úr téðu Selfljóti réttlínis í svo kallaðan Bol eður þann gamla farveg Jökulsáar allt í Jökulsána sjálfa og ræður þareptir hin jökullitaða á landamerkjum að upptökum sínum undir jöklinum neðan við fremra dýrfjall, og frá því takmarki ræður bein stefna uppá há Eyriksdalsvarp, og svo þaðan á Hraundalsvarp, og ofan aptur í Hraundalinn, allt eptir því sem Bjarglandsá rennur út eptir sem deilir löndum til fyrst greindra takmarka út á mots við Dalarétt. –
>
> Alla framanskrifaða landeign, sem er innan þeirra tilteknu landamerkja, lögfesti jeg að orðfullu og lögmáli réttu og fyrirbýð jeg öllum Sandbrekku land innan téðra vébanda að yrkja eða nota téða eign hverki til slægna, beitar, skógaryrkju, veiðiskapar, grasa, eða afréttar eða til nokkurra nytja hverju nafni sem heitir, utan mitt lof eða leyfi komi til, og skal hver sá, sem ætlar að brúka þetta land án míns leyfis, verða sekur við landnám undir straungustu lagasektir, samkvæmt réttu lögmáli og alls herjar lögum.
>
> Þessari lögfestu er til staðfestu mitt nafn
>
> Sandbrekka 6. junius 1872
>
> Haldór Magnússon[207]

Lögfestan var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 1. júlí 1872.[208]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Sandbrekku er dagsett 20. júní 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerkjaskrá: Landamerki milli jarðarinnar Sandbrekku og nærliggjandi jarða: Sandbrekka á land fyrir framan bæ upp við Bjarglandsá úr Sellækjarós, rétta stefnu í svokallaða Kerlingu, sem er jarðfastur steinn, er stendur á grasjaðri vestan við

[203] Skjal nr. 4(104).
[204] Skjöl nr. 2(781) og 4(104).
[205] Skjal nr. 2(782).
[206] Skjal nr. 2(843).
[207] Skjal nr. 4(105).
[208] Skjöl nr. 2(849) og 4(105).

> Arnarsetuhvamm; þaðan beina stefnu ofan blána allt í garð þann, er liggur í Kóreksstaðakíl, á hverjum stendur varða við Kílinn; þaðan ræður Kíllinn kringum svokallaðan Stekkhólma að sunnan og vestan allt í Selfljót, sem ræður að norðan og utan; í fljótinu eru hólmar, er Sandbrekka á og nefnast Flathólmar og Oddahólmi. –
>
> Millum Sandbrekku og Hrafnabjarga: Úr téðu Selfljóti upp svokallaðan Bol, eður gamlan farveg Jökulsár allt í hana sjálfa og ræður hún svo landamerkjum að utan, allt í Jökul, er liggur undir Dyrfjalli; þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir.
>
> Sandbrekku, 20. júní 1884.
>
> Halldór Magnússon, eigandi Sandbrekku
>
> Stefán Árnason eig. Gagnstaðar og Hrafnabjarga
>
> Jón Einarsson eigandi Dala.
>
> Björn Einarsson bóndi á Kóreksstöðum
>
> Þorkell Bjarnarson bóndi á Klúku.
>
> Rekamörk Sandbrekkusands:
>
> 1. Milli Sandbrekkusands að norðan og Gagnstaðarsands að austan, þegar maður stendur í meðal flóðgöngu, á há kollur á Svertlingum að bera mitt á milli tveggja grárra ráka í Ósbjargi fyrir innan Selvogsnes og kallaður hefur verið stigi. –
>
> 2. Milli Sandbrekkusands að austan og Kliptasands að norðan, þar sem yzta Kliptin í Hrafnabjargafjalli gefur sig frá Valsungaendanum, svo aðeins sjáist í lopt á milli; þar byrjar Kliptasandur.
>
> 3. Milli Kliptasands að austan og Eyrareka að norðan, þá er Stórásendi upp af Hlaupandagerði hverfur undir Hrafnabjargið, svo ekki verður að deilt hvort frá öðru; þar byrjar Eyrarreki, en Selfljótsós ræður að austan.
>
> Halldór Magnússon eig. Sandbrekku.
>
> Stefán Árnason eigandi Gagnstaðarreka og umsjónarmaður Klyptasands.[209]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Sandbrekka hafi verið metin á 3.500 kr. Tilgreint er að landamerkjum hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðinni fylgi stórt upprekstrarland sem gefi af sér 14 kr. upprekstrartoll árlega. Eigendur jarðarinnar voru Halldór Stefánsson, Sigfús Gíslason og börn Sigfúsar Halldórssonar.[210]

Árið 2021 friðlýsti umhverfis- og auðlindaráðherra landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð, sbr. auglýsingu nr. 850/2021. Þar segir að ráðherra hafi ákveðið „að friðlýsa jarðirnar Unaós-Heyskála, Hrafnabjörg og hluta Sandbrekku sem landslagsverndarsvæði og náttúruvætti“. Auglýsingunni fylgir kort sem sýnir afmörkun friðlýsta svæðisins.[211]

[209] Skjal nr. 2(2).
[210] Skjal nr. 2(146).
[211] Skjal nr. 6(3).

5.6.1 Þórsnes / Hlaupandagerði í Útmannasveit[212]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hlaupandagerðis ekki tilgreindur en það var hjáleiga frá Sandbrekku.[213]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hlaupandagerði ekki metin sérstaklega en skráð sem hjáleiga Sandbrekku.[214]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er Hlaupandagerði metið sem hjáleiga með Sandbrekku. Fram kemur að hjáleigan hafi afskipt tún og engi. Skráð er að væri hjáleigan skoðuð útaf fyrir sig þá væri hún metin á 275 ríkisbankadali.[215]

Hinn 9. apríl 1852 lögfesti Björg Guttormsdóttir land jarðarinnar Sandbrekku með hjáleigunni Hlaupandagerði með vísun í lögfestu frá 1798. Texti lögfestunnar er svohljóðandi:

> Með bréfi þessu lögfesti eg undirskrifuð land það sem tilheyrir eignarjörðu minni Sandbrekku og hjáleigunni Hlaupandagerði í Hjaltastaðarþínghá innan eptir nefndra takmarka: Að framan úr svokallaðri Dalarétt við Bjarglandsá ræður garður sá til hvörrs enn sjest merki allt á Dalatjörn austanverða, þá ræður úr greindri Dalatjörn garður sá sem leggur úr henni norður til Kellíngar að vestanverðu úr téðri Kellíngu beinleiðis og sjónhendíngu ofaní blána, allt í garð þann sem liggur í Kóreksstaða kíl, og þaðan rétta stefnu norður í Selfljót, þá ræður greint fljót landamerkjum að norðanverðu í hverju að liggur hólmi sá sem flathólmi kallast og Sandbrekku tilheyrir; að utanverðu úr téðu Selfljóti réttlínis í svokallaðann Bol eður þann gamla farveg Hrafnabjargarár allt í hana sjálfa þá hún þareptir ræður landamerkjum allt uppá Eiríksdalsvarp og svo þaðan í Hraundalsvarp og ofan aptur á Hraundalinn allt eptir því sem Bjarglandsá rennur úteptir sem skamtar landamerki allt til fyrstgreindu takmarka móts við Dalarétt. – Sömuleiðis lögfesti eg hérmeð nefndrar jarðar Sandbrekku reka nefnil. hálfann Eyrar reka og halfann Sandbrekku sand innan takmarka þeirra sem híngaðtil hafa átölulaust haldin verið. Lögfesta þessi er grundvölluð svovel á lögfestu frá 1798 sem öðrum bæði eldri og yngri landamerkjaskjölum er eg hefi í höndum og hverjum enginn enn hefir með nokkrum rökum hrundið, hversvegna eg hérmeð banna einum og sérhverjum, undir landnáms- og lagasektir að nota nokkuð af hérgreindu landi eður reka án minnar vitundar og leyfis eður þeirra manna hverjum jörðin er bygð.[216]

Lögfestan var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 26. maí 1852.[217]

Við manntalsþing að Hjaltastað 19. júní 1863 var þinglýst kaupbréfi B. Guttormsdóttur til H. Magnússonar á Húsey fyrir jörðinni Sandbrekku og Hlaupandagerði með tilheyrandi rekasandi fyrir 3.300 ríkisdali.[218]

Í landamerkjaskrá Sandbrekku, dagsettri 20. júní 1884 og þinglesinni 2. júlí 1884, er Hlaupandagerðis getið í tengslum við rekamörk Sandbrekkusands.[219] Þar segir eftirfarandi:

---

212 Jörðin Þórsnes var upphaflega hjáleiga frá Sandbrekku og nefndist þá Hlaupandagerði.
213 Skjal nr. 2(98).
214 Skjal nr. 4(1), bls. 359.
215 Skjal nr. 2(131).
216 Skjal nr. 4(104).
217 Skjöl nr. 2(781) og 4(104).
218 Skjal nr. 2(782).
219 Í landamerkjabréfinu er heildarmerkjum Sandbrekku lýst, sjá umfjöllun um jörðina framar, án þess að Hlaupandagerðis sé getið sérstaklega að öðru leyti.

> 3. Milli Kliptasands að austan og Eyrareka að norðan, þá er Stórásendi upp af Hlaupandagerði hverfur undir Hrafnabjargið, svo ekki verður að deilt hvort frá öðru; þar byrjar Eyrarreki, en Selfljótsós ræður að austan.[220]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Þórsness[221] er dagsett 10. nóvember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing að Kóreksstöðum 19. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Að sunnan ræður Sellækur þaðan sem hann fellur í Bjarglandsá og upp á Háubrún. Síðan beina stefnu úr Sellæk, þar sem hann fellur af Háubrún og austur í Álfasteina ytri og úr þeim í Jökulsá.
>
> Að austan ræður Jökulsá alt þar til hennar gamli farvegur, er Bolur nefnist, liggur úr henni norður í Bjarglandsá. Í honum eru mörkin.
>
> Að norðan og vestan ræður Bjarglandsá.
>
> Þórsnesi 10. nóv. 1921
>
> Eiríkur Þorkelsson
>
> Landamerki þessi teljum við undirritaðir rétt vera.
>
> H. Stefánsson
>
> Jón Eiríksson[222]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Þórsnes var metin á 1.100 kr. Fram kemur að jörðinni fylgi upprekstrarland fyrir afréttarfé ábúanda. Eigandi jarðarinnar var Björn Geirmundsson. Um landamerki segir eftirfarandi:

> III. Landamerki eru ekki innfærð í Landam.bók N.m.s., en samkvæmt landamerkjalýsingu dagsettri að Þórsnesi 5. maí 1916, undirritaðri af Jóni Halldórssyni fyrverandi eiganda að Þórsnesi og 2 vottum: Snorra Þórólfssyni og H. Stefánssyni, eru landamerki jarðarinnar þessi: 1. Að framan ræður Sellækur frá Bjarglandsá uppá Háubrún, þaðan bein lína í Álfasteina ytri. 2. Að vestan og norðan ræður Bjarglandsá. 3. Að utan ræður gaddavírsgirðing frá Selfljóti í Jökulsá uppað árósum Eiríksdals og Urðardals-áa.[223]

5.7 Hjaltastaður í Útmannasveit

Í skrá Páls biskups Jónssonar um kirkjur í Skálholtsbiskupsdæmi um 1200 er kirkju getið á Hjaltastað.[224]

Í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju á Hjaltastað frá um 1397 segir eftirfarandi um eignir og ítök kirkjunnar:

> Mariukirkia a Hialltastodumm a heimaland allt.
>
> Skogarteig j Hreinstada lands merki.[225]

---

220 Skjal nr. 2(2).
221 Leyfisbréfi um nafnbreytingu Hlaupandagerðis, sem fékk nafnið Þórnes, var þinglýst 16. júlí 1916, sbr. skjal nr. 4(81).
222 Skjal nr. 2(3).
223 Skjal nr. 2(147).
224 *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 4, skjal nr. 4(21).
225 *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 221, skjal nr. 4(34).

Sömu upplýsingar koma fram í máldaga Hjaltastaðarkirkju frá 1367.[226] Í máldaga Stefáns biskups Jónssonar frá 1491–1518 segir að kirkjan að Hjaltastöðum eigi allt heimaland.[227]

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir meðal annars um Hjaltastaðarkirkju:

> Kirkian ä Hialltastødum ä heimaland allt. skogarteig i Hreimsstada landzmerkium.[228]

Í biskupsvísitasíu fyrir Maríukirkju að Hjaltastað frá 5. ágúst 1645 segir meðal annars:

> Anno 1645. 5. Augusti Marjukyrkckja Aa hialltastódum Aa heimaland allt, Skögarteig J Hreimstada landa merckjum,
>
> […]
>
> Meinar .S. Sigurdur Magnusson brieff liggia a Kjetelstodum Aa Vóllum er ahrære Rekaspott Kyrckjunnar.[229]

Sömu upplýsingar koma fram í biskupsvísitasíum frá 23. ágúst 1779 og 5. ágúst 1850 og prófastsvísitasíum frá 30. maí 1763, 1. júní 1774, 14. júlí 1790, 4. maí 1823, 25. júní 1832, 17. júlí 1842, 14. ágúst 1844 og 11. september 1851, en þar er einnig fjallað um verstöðu við Ósa, þ.e. í hvammi hjá Fossvík sem kallist Hjaltastaðarver, Hjaltastaðarsand og skógarrétt í Hreimsstaðalandi sem semja þurfti um við landeiganda Hreimsstaða.[230]

Í bréfi Kristjáns Mullers amtmanns til Björns Péturssonar sýslumanns, frá 6. júlí 1699, er fjallað um rekapláss Hjaltastaðar sem þyrfti að mæla út svo ekkert gangi undan kirkjunni.[231]

Við manntalsþingsrétt að Hjaltastað 17. maí 1773 var rætt um drag af útlensku skipi er rak á land í sandbugtinni árið 1768, ástand þess og meðhöndlun ásamt hversu mikið presturinn á Hjaltastað hafði tekið af rekanum.[232]

Í vísitasíu fyrir Hjaltastaðarkirkju frá 2. júní 1749 segir meðal annars:

> Hun behelldur Sÿnu Jnventario kviku og daudu, Eignumm og Jtókumm sem henne fylgt hefur og fylgia ber, hvar med þo ecke meinast framannskrifadur Sandpartur, hvors kyrkiann hefur þö ecke i morg fyrerfarande är noted
>
> […]
>
> Framar er þess ad gieta ad kyr[k]iann ä land og Selfór ä Hraundal, effter gömlumm lógfestum og vitnisburdumm sem ä henne liggia, hvort Jtak velnefndur Stadarhalldarenn, skal hier effter færa Sier til Riettvÿslegra nota, og vel tilsiä ad Eckert undann kyrkiunne gange fyrer brukunar leyse, sem henne med Riettu fylgia ber.[233]

---

226 *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 239, skjal nr. 4(120).
227 *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 22, skjal nr. 4(139).
228 *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 686, skjal nr. 4(35).
229 Skjal nr. 2(402).
230 Skjöl nr. 2(403)–2(404), 2(452)–2(457), 2(459) og 2(461).
231 Skjal nr. 2(345).
232 Skjal nr. 2(768).
233 Skjal nr. 2(451).

Við manntalsþing að Hjaltastað 19. ágúst 1786 var auglýst lögfesta sr. Sigfúsar Guðmundssonar fyrir Hjaltastaðarkirkjulandi, reka og verstöðu.[234]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hjaltastaðar metinn 20 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Hjaltastaðarkirkja.[235]

Hinn 22. febrúar 1826 skrifaði sr. Hjörleifur Þorsteinsson á Hjaltastað í Útmannasveit biskupi og óskaði upplýsinga um hvað máldagar og biskupsvísitasíur segðu um stærð og takmörk skógarteigs í landi Hreimsstaða sem var ítak Hjaltastaðarkirkju. Hann leitaði álits biskups vegna ítaksins sem landeigandi Hreimsstaða meinaði honum að nýta.[236]

Við manntalsþing að Hjaltastað 3. júní 1833 mætti Þórsteinn Gunnarsson, eigandi Hreimsstaða, ásamt tveimur mönnum sem vitnuðu hvað þeir vissu um skógarteig þann er Hjaltastaðarkirkja átti eftir máldögum sínum í Hreimsstaðalandi. Sr. Jón Guðmundsson á Hjaltastað var einnig við þingið. Vitnin Þorkell Björnsson, húsmaður í Njarðvík, og Ísleifur Ásmundsson voru næst spurðir um skógarteiginn og sögðu hann vera nærri landamerkjum Rauðholts. Ísleifur kvað hann ekki hafa náð austar en á axlinar, þ.e. Sjónaröxl og Merkiöxl fram undir Hundsklifið.[237]

Hinn 14. janúar 1835 skrifuðu Jón Guðmundsson prestur á Hjaltastað í Útmannasveit og Þorsteinn Gunnarsson eigandi Hreimsstaða í sömu sveit sameiginlega bréf til biskups þar sem þeir tilkynntu um samning sín á milli vegna skógarítaks Hjaltastaðar í landi Hreimsstaða.[238]

Við manntals- og skattaþing að Egilsstöðum 24. júní 1836 var þinglesið skiptaakt þar sem sjö hundruð í jörðinni Hjaltastað voru útlögð til Vilhjálms Árnasonar og sjö hundruð til ekkjunnar Málfríðar Árnadóttur. Við sama manntalsþing var þinglesinn friðfjörusamningur, dagsettur 21. júlí 1835, þar sem greind Málfríður afhenti sama Vilhjálmi sjö hundruð í jörðinni Hjaltastað.[239]

Í yfirliti yfir eignir og ítök Hjaltastaðarkirkju frá 31. desember 1843 segir eftirfarandi:

> Hjaltastaðar-Prestakalli og Kirkju tilheira eptirfilgjandi Eignir og Itök. –
>
> 1. Lambafóður, Tiundir og Ljóstollar af öllum bæum í kirkjusókninni, milli Hleinargarðs og Njarðvíkur. –
>
> 2. Heimaland alt, eptir Visitium og Lögfestum, sem liggja við kirkjunnar Skjalasafn. –
>
> 3. Jörðin Svínafell 6 hndr. að dírleika, bigð úr Heimalandi kirkjunnar; jörð þessi er í fullri biggíngu, og filgir henni eitt kúgildi. –
>
> 4. Land og Selför á Hraundal, eptir gömlum Lögfestum, sem liggja á kirkjunni. –
>
> 5. Verstöðu vid Osa, í sjálfrar hennar kirkjusókn í Hvamminum hjá Fossvík.

234 Skjal nr. 2(769).
235 Skjal nr. 2(104).
236 Skjal nr. 2(551).
237 Skjal nr. 2(770).
238 Skjal nr. 2(560).
239 Skjal nr. 2(771).

> 6. Sand hefir kirkjan átt 200 faðma að leingd, og er það að sjá af Lögfestum og Visitatium, að hann hafi legið milli Kóreksstaða- og Kétilsstaða-Sands þess gétur og Máldagabréf Stepháns biksups af 1500, þegar hann „setti Halfkirkjuna á Kétilsstöðum“. –
>
> 7. Skógarteig í Hreimsstaða landamerkjum, hvurt Itak – eptir Samníngi af 14da Januar 1835 – þannig notast: að Hreimsstaða Abúandi „árl. gjörir til, flitur heim að Hjaltastað og afhendir Prestinum eina kola Tunnu –[240]

Hinn 31. maí 1844 lögfesti Jón Guðmundsson konungs- og kirkjujörðina Hjaltastað í Útmannasveit. Lögfestan var þinglesin þann 1. júní 1844, en texti lögfestunnar er eftirfarandi:

> Jeg Jón Gudmundsson Lögfesti hér í Dag konúngsins og krónunnar Beneficium Hjaltastad á Utmannasveit, Tödr Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og Veidistadi og allar þær Landsnytiar er fyrrgreindum Hialtastad éga ad fylgia og fylgt hafa ad fornu og nýu, ad öllu tilskyldu, enn eingu fráteknu, til ummerkia þeirra sem adrer menn eiga til i móti honum, og hann vard fremst Eigandi ad bædi ad ordfullu og lögfullu og lögmáli rettu.
>
> Sömuleidis lögfesti eg undir hér greinda Hialtastadar kyrkiu þann Reka sem, sem hún á eptir innsigludu bréfi og liggr nærst Koreksstadasandi ad nordann. Einnig lögfesti eg kyrkiunnar verstödu vid Ósa í Oss Vallaness Stadar kyrkiujardarlandi enn siálfrar Hialtastadar kyrkiu-kyrkiusókn med allri þeirri brúkun sem almennilega vidliggur.
>
> Sömuleidis lögfesti eg Hraundalsland fyrir nordan Ána, sem eptir dalnum flóar frá því Vötnum híngad frá Hraundalsvarpi hallar allt úti Tungu Spordinn, þar sem á sú er fellur undir Botndalsfiallinu rennr út í Biarglandsana. Lögfesti eg kyrkiunnar land til ummerkia þessara: i Merkigardin er liggur austur frá Stadaránni og í kýrhöfdan á milli Hialtastadar og Jórvíkur og þadann rétt synis i Midenni fyrir utan Kolluhraun; Úr Midenni í Skollagrenisklettin fyrir utan Töduvallagerdi; ur þeim Skollaklett út og nordr um Merkivikina ytri, allt i Selfliót, rædr svo Selfliót allt framm i Forvadaklett á milli Vidirness og Alptaness, úr þeim Forvadaklett réttsynis nordan um þvera Ása yfir Raudholtsdalin í Þrephiallan lánga utan undir stóru vördunni háu fyrir austan Raudholtsdalin (sem nú er ad likindum fallin) sidan eptir endilaungum þeim hialla allt i ytri Endan á Stórahólmanum framm í breidublánni, úr hennar fremri Enda austur i Geitabiargalækin og svo framm eptir dalnum fyrir austan lækin framm undir Merki þrep þar upp og austr yfir Ásin i Merkikerid, sem stendur hiá Stóra steini i Assendanum; austur frá kerinu rædr Sund þad, er liggr alla leid austur og ofaní ána, frá anni rædr gamall gardr uppundir Hraunfell fyrir framan Hrúgustadi. Legg eg vid þessa mína Lögfestu löglega fimtarstefnu, hvörri þeir andsvara hafa, sem greind Hialtastadarkyrkiu Itök og Egindóma (eptir þessa lands ædsta yfirvalds Skikkun) áfrýa vilja edr kyrkiunnar Landi med valdi edr ofriki i óleifi veita.
>
> Fyrirbýd eg hédan af hvörium manni i ad vinna edr hér ad nýta edr nokkurt gagn af ad hafa utan mitt sé Lof edr Last til ad vitni þeirra allra er ord mín méga heyra.[241]

Í prófastsvísitasíu fyrir Hjaltastaðarkirkju frá 6. september 1845 segir að kirkjan haldi skógarítaki sínu í Hreimsstaðalandi sem hafi verið lögfest á manntalsþingi.[242] Í prófastsvísitasíu frá 12. júní 1875 segir að skógarteigurinn í Hreimsstaðalandi sé genginn undan kirkjunni.[243]

[240] Skjal nr. 2(458).
[241] Skjal nr. 2(257) og 2(772).
[242] Skjal nr. 2(460).
[243] Skjal nr. 2(462).

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hjaltastaður ekki með tilgreindan dýrleika, en er skráð sem eign kirkjunnar (beneficium). Í neðanmálsgrein kemur fram að 1696 og 1804 hafi staðurinn verið talinn 20 hundruð að dýrleika.[244]

Skýrsla um skóga og skógarítök Hjaltastaðarkirkju er dagsett 20. ágúst 1848 en í henni segir að Hjaltastaðarkirkja átti lítilfjörlegan skóg í heimalandi og þá átti hún skógarteig í landi Hreimsstaða. Þó væri hætt að nota hann þar sem búið væri að gera samning við ábúanda Hreimsstaða um slíkt og í staðinn fengi Hjaltastaðarkirkja eina kolatunnu á ári.[245]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hjaltastað:

> Hjaltastaður
>
> með hjáleigunni Svínafelli sem talin er 6^{hndr}. Á töðu má hafa vel 4 kýr og á útheyi og útbeit 100 ær, 100 saudi, 50 lömb og 6 hesta; túnið er allt íllþýft og seinunnið; úteingi mest mýrlendt og opt erfidt; hey í meðallagi til afgjafa, og afnot gripa í meðallagi; kolaskógur er farin enn nógur sprekavidur fæst til eldsneitis; torfskéra ekki góð. – Eptir máldögum kyrkjunnar fylgir jörðunni afréttarland framá Hraundal er nefnist Kyrkjutúngur, enn er til lítilla afnota, því snjó tekur seint upp og afrétt þarf að kaupa fyrir géldfé á sumrum; jördunni fylgja annars eingin ítök eda hlynnindi. – Jörðina með hjáleigunni vyrða jardamatsmennirnir á 1000 (þúsund) rbd. Landi er skipt á milli heimajardarinnar og hjáleigunnar einúngis að túni og eingjum, og álíta skoðunarmennirnir að hjáleigan með því sem henni fylgir eigi að vyrðast á 300^{rbd} enn heimajördin á 700^{rbd}.[246]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hjaltastaðar er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Hjaltastaðar og aðliggjandi jarða.
>
> Milli Hjaltastaðar og Rauðholts: Frá Selfljóti á ytri Forvaða framan við Víðirnes beint yfir Forvaðaöxl og Stekkhöfða utanverðan á Merkihnjúk. Þaðan beint yfir Rauðholtsdal, Miðþrep, Breiðablá og Litla-Hólma í opið á Geitabjargadal; þar næst upp með læk í dalnum þangað til kemur að svo kölluðu neðra Merkiþrepi.
>
> Milli Hjaltastaðar og Ánastaða: Úr Geitabjargardal yfir Merkiþrep neðra og efra, yfir Merkiker og Miðáshæð utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utan verða. Þaðan yfir Staðará beint á fremsta Hrúgustaðaklett yzt, upp utan undir Stóru-Kinn og í Grenisöxl utanverða. Þaðan beint yfir Vallará í Hrísárbug, þar sem Hrísá kemur af hálsum ofan.
>
> Milli Hjaltastaðar og Kóreksstaða: Mörkum ræður Hrísá úr Hrísárbug allt í Hrísárós. Þaðan liggja merkin beint yfir klett í Markmó að Staðará í framanverðan hvamm austan við ána, þar sem Grafargerðislækur kemur í ána að vestan.
>
> Milli Hjaltastaðar og Jórvíkur. Frá Staðará eptir gömlu garðlagi í Sauðahraunamýri beint utan undir Kýrhöfða, yfir Lækjardal og Miðenni utan undir Kolluhrauni, yfir Magnúsarvörðuás beint í Merkivík, yfir Húsaklett og Miðhala beint á gamalt garðlag á austari Selfljótsbakka.
>
> Milli Hjaltastaðar og Hrollaugsstaða: Merkjum ræður Selfljót.
>
> Milli Hjaltastaðar og Bóndastaða: Merkjum ræður Selfljót.

244 Skjal nr. 4(1), bls. 359.
245 Skjal nr. 2(577).
246 Skjal nr. 2(131).

> Hjaltastaður á ennfremur afréttarlandið Hraundal að framan og Kyrkjutungur. Ræður þar mörkum að utan Bjarglandsá, að ofan efstu fjallaeggjar, að framan bein stefna úr ytri Botndalsfjallsröð yfir Kolluups að Hölkná; og að neðan Hölkná.
>
> Þessi merki samþykkjum vér undirskrifaðir:
>
> Stefán Pétursson, prestur á Hjaltastað.
>
> Ármann Egilsson, bóndi í Rauðholti.
>
> Jón Magnússon, bóndi á Ánastöðum.
>
> Björn Einarsson, bóndi á Kóreksstöðum.
>
> Páll Ólafsson umboðsmaður.
>
> Eiríkur Vilhjálmsson, R. Daníelsson, Ásgrímur Guðmundsson bændur í Jórvík.
>
> Magnús Einarsson, M. Jónsson, Ísleifur Sæbjörnsson búendur á Hrollaugsstöðum.
>
> Bjarni Pálsson á Bóndastöðum
>
> Halldór Magnússon á Sandbrekku
>
> Magnús Jónsson á Hrjót
>
> Magnús Rafnsson á Hamragerði.[247]

Í biskupsvísitasíu frá 25. júlí 1890 segir að landamerkjalýsing fyrir eignir kirkjunnar sé samin, samþykkt og þinglesin.[248]

Í skýrslu um tekjur og útgjöld Hjaltastaðarprestakalls, dagsettri 26. febrúar 1899, segir að hlunnindi Hjaltastaðar séu engin en jörðinni fylgi hjáleigan Svínafell. Um afréttarland segir:

> 2. Tekjur og ískyldum ítökum og hlunnindum
>
> a. Notuð af prestinum sjálfum:
>
> Afrjettarlandið Hraundalur fyrir framan Bjarglandsá með Kirkjutungum.
>
> Lítið notað. 4 kr. 50 a[249]

Hinn 10. ágúst 1909 skrifaði sr. Vigfús Þórðarson beiðni til Stjórnarráðs Íslands um kaup á jörðinni Hjaltastað. Fram kemur í beiðninni að jörðin hafi verið vel til fallin fyrir sauðfjárrækt, landrými talsvert og engjar allgóðar, en langt frá bæ, og á votviðrasumrum mjög erfiðar til heyskapar. Þá segir að jörðinni fylgi engin hlunnindi önnur en afréttarland sem sjaldan væri hægt að nota til upprekstrs sökum þess að þar leysi vanalega seint snjó á vorin.[250]

Við aukarétt Norður-Múlasýslu 19. mars 1917 voru Hallur Björnsson, hreppstjóri á Kóreksstöðum, og Þórarinn Jónsson, sýslunefndarmaður í Jórvík, útnefndir til að lýsa og meta til peningaverðs kirkjujörðina Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli.[251]

Í virðingargjörð á jörðinni Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli, dagsettri 30. júní 1917, segir að prestssetrið Hjaltastaður sé 23 hundruð að dýrleika eftir gildandi jarðamati. Einnig segir að jörðin liggi skammt fyrir austan Selfljót og að útengi hennar sé

247 Skjal nr. 2(1).
248 Skjal nr. 2(405).
249 Skjal nr. 2(585).
250 Skjal nr. 2(868).
251 Skjal nr. 2(773).

mest allt nokkuð langt frá bænum meðfram Selfljóti. Að lokum var jörðin metin án húsa á 3.450 kr. Hjáleigan Svínafell var eftir sömu virðingargjörð sögð verra 9,9 hundruð að dýrleika eftir gildandi jarðamati. Einnig var jörðin sögð liggja skammt frá heimajörðinni þar sem Staðará rann á milli bæjanna. Land jarðarinnar var óskipt úr landi Hjaltastaða. Að lokum var jörðin metin á 1.089 kr.[252]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hjaltastaður var metin á 3.500 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar ásamt hjáleigunni Svínafelli hafi verið þinglýst. Eigandi var Hjaltastaðarkirkja. Fram kemur að jörðinni fylgi upprekstrarland en ekki er getið um hvar.[253]

Hinn 29. janúar 1918 skrifaði Stjórnarráðið til biskups um að ákveðið hafi verið að selja ekki prestssetrið Hjaltastað og hjáleiguna Svínafell.[254]

Í afriti af bréfi bæjarfógeta Seyðisfjarðarkaupstaðar og sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 10. september 1965, er fjallað um reikninga um sýsluvegagjöld fyrir árið 1965, skv. 23. gr. vegalaga nr. 71/1963. Eftirtaldar fasteignir ríkisins í sýslunni eru taldar upp í bréfinu: Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmárströnd, Hjaltastaður I, Svínafell, Klyppstaður og Bæjarstæði.[255]

5.7.1 Svínafell í Útmannasveit

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Svínafells ekki tilgreindur. Eigandi jarðarinnar var Hjaltastaðarkirkja.[256]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Svínafell ekki metin sérstaklega en er skráð sem hjáleiga Hjaltastaðar.[257]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er Svínafell metið með Hjaltastað og skráð sem hjáleiga staðarins, sex hundruð að dýrleika.[258]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Svínafell var metin á 1.100 kr. Tilgreint er að landið sé óskipt úr Hjaltastaðarlandi. Eigandi var Hjaltastaðarkirkja.[259] Í umfjöllun um Hjaltastað í undirmati fasteignamatsins segir að landamerkjum jarðarinnar ásamt hjáleigunni Svínafelli hafi verið þinglýst.[260]

Við aukarétt Norður-Múlasýslu 19. mars 1917 voru Hallur Björnsson, hreppstjóri á Kóreksstöðum, og Þórarinn Jónsson, sýslunefndarmaður í Jórvík, útnefndir til að lýsa og meta til peningaverðs kirkjujörðina Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli.[261]

252 Skjal nr. 2(544).
253 Skjal nr. 2(140).
254 Skjal nr. 2(545).
255 Skjal nr. 2(649).
256 Skjal nr. 2(103).
257 Skjal nr. 4(1), bls. 359.
258 Skjal nr. 2(131).
259 Skjal nr. 2(141).
260 Skjal nr. 2(140).
261 Skjal nr. 2(773).

Hinn 15. maí 1917 skrifaði Sigfús Jónsson á Svínafelli til Stjórnarráðs Íslands og óskaði eftir úrskurði Stjórnarráðsins um hvort hann ætti forkaupsrétt á ábúðarjörð sinni.[262]

Í virðingargjörð á jörðinni Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli, dagsettri 30. júní 1917, segir að prestssetrið Hjaltastaður sé 23 hundruð að dýrleika eftir gildandi jarðamati. Einnig segir að jörðin liggi skammt fyrir austan Selfljót og að útengi hennar sé mest allt nokkuð langt frá bænum meðfram Selfljóti. Að lokum var jörðin metin án húsa á 3.450 kr. Hjáleigan Svínafell var eftir sömu virðingargjörð sögð verra 9,9 hundruð að dýrleika eftir gildandi jarðamati. Einnig var jörðin sögð liggja skammt frá heimajörðinni þar sem Staðará rann á milli bæjanna. Land jarðarinnar var óskipt úr landi Hjaltastaða. Að lokum var jörðin metin á 1.089 kr.[263]

Hinn 29. janúar 1918 skrifaði Stjórnarráðið til biskups um að ákveðið hafi verið að selja ekki prestssetrið Hjaltastað og hjáleiguna Svínafell.[264]

Í afriti af bréfi bæjarfógeta Seyðisfjarðarkaupstaðar og sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 10. september 1965, er fjallað um reikninga um sýsluvegagjöld fyrir árið 1965, skv. 23. gr. vegalaga nr. 71/1963. Eftirtaldar fasteignir ríkisins í sýslunni eru taldar upp í bréfinu: Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmárströnd, Hjaltastaður I, Svínafell, Klyppstaður og Bæjarstæði.[265]

5.7.2 Hraundalur og Kirkjutungur

Í vísitasíu fyrir Hjaltastaðarkirkju frá 2. júní 1749 segir meðal annars:

> Hun behelldur Sÿnu Jnventario kviku og daudu, Eignumm og Jtókumm sem henne fylgt hefur og fylgia ber, hvar med þo ecke meinast framannskrifadur Sandpartur, hvors kyrkiann hefur þö ecke i morg fyrerfarande är noted
>
> […]
>
> Framar er þess ad gieta ad kyr[k]iann ä land og Selfór ä Hraundal, effter gömlumm lógfestum og vitnisburdumm sem ä henne liggia, hvort Jtak velnefndur Stadarhalldarenn, skal hier effter færa Sier til Riettvÿslegra nota, og vel tilsiä ad Eckert undann kyrkiunne gange fyrer brukunar leyse, sem henne med Riettu fylgia ber.[266]

Samþykkt um melrakkaveiðar í Hjaltastaðarhreppi er dagsett 1. apríl 1833 og árituð af sýslumanni 21. október 1833. Í 4. og 5. grein samþykktarinnar er fjallað um hvar leitir skulu fara fram og afréttargöngur en sá hluti sem varðar Hjaltastað, Hraundal og nágrenni er svohljóðandi:[267]

> §4
>
> Leitírnar skulu framfara þanníg: […] Frá Dolum, Korekstadagerdí ~~J~~ og Kórekstödum, Biarglands á Rædur ad austan og beint ur henní ad ofan í Hvannafell ad framan í Hrísá

[262] Skjal nr. 2(543).
[263] Skjal nr. 2(544).
[264] Skjal nr. 2(545).
[265] Skjal nr. 2(649).
[266] Skjal nr. 2(451).
[267] Texta 4. og 5. gr. í heild er að finna í kafla 5.2.

beint ur því. Frá Jórvÿk, Jórvÿkurhlu Svínafellí og Híaltastad frá Selflióti ad utan og Nordan alt fram ad me [svo] Merkí þrepí, þadan ad framan austur í merkí víd, og þadan í hrís á, ad austan, hún rædr þar eptír landí – Frá Raudholti og Anastödum fyrír framan ur Selflióti upp merkí gard í Nípu og sydan í Slackan á Geitibiörgum fram vert ur Ánastadavatní í merkí þríp framanvert víd Hrafndal og utan verdt vid Háuhraun fremre og svo í Gríóthálsa læk og beinlínís sydan á Hölkna, – Frá Hreímstödum og Hríót frá Selflióti ad vestan, Nups á Rædur ad framan, enn fyrír ~~framan~~ ofan merkígardur úr Núpsá og efrí Falkhamar og merkígardur út merkisund útí Hurdarbaks ar Krók, Þetta Hreímstadaland enn Hríótarland er ad framan, framan verdt úr Hríótarvatní og upp fyrír utan Grendals hædír, þadan í Holkna ad Austan, þá koma til Ánastada landamerkí.

§5

Þad Sem Afrettar Gaungur Ahrærir, þá syníst Rétt ad byría Grenialeít í Framanverdum Hraundal og Kyrkíutúngum Gángi búendur af 4m Bæum sem þar eru Rettlynís Nídurundan Nl. frá Hríót Hreímstödum Ketilstödum og Tiarnarlandí, þessír komi saman ad Hríót – Enn ad utanverdu Hraundal og Stángarárfíall alt ad Sandá, Búendur frá Anastödum, Raudholti Hialtastad Svínafellí Bóndastodum Stóra Steínsvadí, Ekru Dratthalastódum Hrollaugstódum úr frambæ; þessír komi saman ad ~~fram~~ Anastódum og byríe leít ad framanverdu […][268]

Í yfirliti yfir eignir og ítök Hjaltastaðarkirkju frá 31. desember 1843 segir eftirfarandi:

Hjaltastaðar-Prestakalli og Kirkju tilheira eptirfilgjandi Eignir og Itök. –

1. Lambafóður, Tiundir og Ljóstollar af öllum bæum í kirkjusókninni, milli Hleinargarðs og Njarðvíkur. –

2. Heimaland alt, eptir Visitium og Lögfestum, sem liggja við kirkjunnar Skjalasafn. –

3. Jörðin Svínafell 6 hndr. að dírleika, bigð úr Heimalandi kirkjunnar; jörð þessi er í fullri biggíngu, og filgir henni eitt kúgildi. –

4. Land og Selför á Hraundal, eptir gömlum Lögfestum, sem liggja á kirkjunni. –

5. Verstöðu vid Osa, í sjálfrar hennar kirkjusókn í Hvamminum hjá Fossvík.

6. Sand hefir kirkjan átt 200 faðma að leingd, og er það að sjá af Lögfestum og Visitatium, að hann hafi legið milli Kóreksstaða- og Kétilsstaða-Sands þess gétur og Máldagabréf Stepháns biksups af 1500, þegar hann „setti Halfkirkjuna á Kétilsstöðum“. –

7. Skógarteig í Hreimsstaða landamerkjum, hvurt Itak – eptir Samníngi af 14da Januar 1835 – þannig notast: að Hreimsstaða Abúandi „árl. gjörir til, flitur heim að Hjaltastað og afhendir Prestinum eina kola Tunnu –[269]

Hinn 26. maí 1845 komu fram mótmæli við lögfestu Guttorms Þorsteinssonar á Hofi, að því sem hún snerti Hraundal fyrir utan á þá sem eftir honum rennur. Lögfestan var þinglesin á manntalsþingsrétti á sama stað og tíma, undir mótmælum Kjartans Jónssonar hreppstjóra á Sandbrekku. Texti mótmælanna og andmælanna gegn þeim er eftirfarandi:

Vid undirskrifadir gjörum hverium kunnugt ad vid hermed mótmælum Lögfestu prófastsins Sr Guttorms Þórsteinssonar á Hofi, ad þvíleiti sem áhrærir Hraundal fyrir utan á þá sem eptir honum rennur, þvi eptir skikkanlegra og eldstu manna Vitnisburdum ásamt almennings ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadr

[268] Skjal nr. 4(108).
[269] Skjal nr. 2(458).

> til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar Hreppsmanna saméginleg Eign edr almenningr þángad til Prófastur sál Sr Arni Thórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningsstykkid undir Sandbrecku og hafa Leigulidar þar haldid því sídan, þó Hreppsmenn hafi verid óánægdir med þad. Þar þessi áminsti Hraundalur er svona óréttvislega undan Hreppnum geingin sérilagi þeim til Skada sem ei hafa Afrétt fyrir Fé sitt i sínum Leigu londum og verda þessvegna ad kaupa géldfiárgaungu ad ödrum, giörum vid hermed i dag Tilkall til ádrnefnds Hraundals edr Almennings Lands stykkis nefnilega af Hraundals Varpi allt út í Ytristángará, frá lá þeirri sem eptir Dalnum rennur austur á Vörp sem Vötnum halla til Hérads.
>
> Staddir á Hialtastad þann 26[t] Maii 1845.
>
> Skúli Björnsson, Arni Bjarnason Björn Olafsson Jón Jónsson Þ. Gunnarsson, Björn Kolbeinsson, Einar Hálfdanarson.
>
> Upplesid fyrir Manntalsþingsrétti ad Hialtastad þann 26[t] Maii 1845, hvar hreppstióri Kiartan Jónsson á Sandbrecku protesteradi i kröftugasta mata móti þessu Skiali, og taldi HraunDalin sem vafalausa Eign nefndrar Ábýlisjardar sinnar.
>
> J.C. Voigt.[270]

Í umfjöllun um Hjaltastað í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er Hraundals og Kirkjutungna getið. Þar segir eftirfarandi:

> Eptir máldögum kyrkjunnar fylgir jörðunni afréttarland framá Hraundal er nefnist Kyrkjutúngur, enn er til lítilla afnota, því snjó tekur seint upp og afrétt þarf að kaupa fyrir géldfé á sumrum; jördunni fylgja annars eingin ítök eda hlynnindi. – Jörðina með hjáleigunni vyrða jardamatsmennirnir á 1000 (þúsund) rbd. Landi er skipt á milli heimajardarinnar og hjáleigunnar einúngis að túni og eingjum, og álíta skoðunarmennirnir að hjáleigan með því sem henni fylgir eigi að vyrðast á 300[rbd] enn heimajördin á 700[rbd].[271]

Í ódagsettri landamerkjaskrá jarðarinnar Hjaltastaðar er Hraundals og Kirkjutungna getið. Landamerkjaskráin var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júlí 1884 en þar segir:

> Hjaltastaður á ennfremur afréttarlandið Hraundal að framan og Kyrkjutungur. Ræður þar mörkum að utan Bjarglandsá, að ofan efstu fjallaeggjar, að framan bein stefna úr ytri Botndalsfjallsröð yfir Kolluups að Hölkná; og að neðan Hölkná.[272]

Í skýrslu um tekjur og útgjöld Hjaltastaðarprestakalls, dagsettri 26. febrúar 1899, segir að hlunnindi Hjaltastaðar séu engin en jörðinni fylgi hjáleigan Svínafell. Um afréttarland segir:

> 2. Tekjur og ískyldum ítökum og hlunnindum
>
> a. Notuð af prestinum sjálfum:
>
> Afrjettarlandið Hraundalur fyrir framan Bjarglandsá með Kirkjutungum.
>
> Lítið notað. 4 kr. 50 a[273]

Hinn 20. febrúar 1989 sendi félagsmálaráðuneytið til allra sveitarstjórna fyrirspurnir um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt.[274] Oddviti Hjaltastaðarhrepps svaraði fyrir-

[270] Skjal nr. 2(267) og 2(789).
[271] Skjal nr. 2(131).
[272] Skjal nr. 2(1).
[273] Skjal nr. 2(585).
[274] Skjal nr. 2(664).

spurninni með bréfi dagsettu 2. maí sama ár. Þar segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa. Um afmörkun segir eftirfarandi:

> Að hreppamörkum við Borgarfjörð (Loðmundarfjörð) og Eiðaþinghá.[275]

5.8 Hólaland í Borgarfirði

Hinn 18. mars 1540 fór fram kaupgjörningur þar sem Cecilia Loftsdóttir seldi Birni Jónssyni jörðina Egilsstaði á Völlum fyrir jörðina Hólaland í Borgarfirði.[276]

Hinn 2. júlí 1618 seldi Jón Björnsson Pétri Pálssyni jörðina Lýtingsstaði í Skagafirði, 60 hundruð að dýrleika, fyrir Húsavík, 30 hundruð að dýrleika, Breiðavík hina minni, Hólaland, tíu hundruð að dýrleika, Hvol, átta hundruð að dýrleika og Hvannstóð, sex hundruð að dýrleika. Þessar jarðir fylgdu eiginkonu Péturs, Þorbjörgu sálugu Bjarnadóttur, á giftingardegi þeirra.[277]

Í jarðabók 1693–1697 kemur fram að sýslumaðurinn í Árnesþingi, Vigfús Hannesson, eigi jarðirnar Brúnavík, Hólaland, Hvalvík, Kjólsvík og Breiðavík.[278]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hólalands metinn 10 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Petersen sýslumaður.[279]

Hinn 24. febrúar 1844 afhenti Jón Árnason ellefu hundruð í jörðinni Bárðarstöðum til Jóns Thorarenssonar og fékk á móti 10 hundruð í jörðinni Hólalandi. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 10. júlí sama ár.[280]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hólaland metin 10 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[281]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hólaland:

> Hólaland
>
> Túnid fódrar 3 kýr utheyid med vetrarbeit 60 ær 50 saudi 40 lömb 4 hesta, tún og eingi greitt. Hey allgott afgjafar. Mikid má rækta kríngum tún. Medalærnyt á sumri 30 pottar medalkýrnyt í mál á vetri hæst 10 merkur. Medalsaudur skérst med 13 pundum kvíær með 3 pundum. útbeit sæmileg þá skjaldan til hennar nær. Kvistur eingin. Lýng nóg. Torfskéra notandi, reidíngur vondur, grjót má fá, hellu ekki, vatni má veita, um mótak vita menn ekki, afrétt saman vid heimaland ekki nóg handa fénadi jardarinnar. Ná má til sjáfarafla þegar hann kémur. Svari þriðjúngi manneldis. Gripahættur eru miklar til lands. Heyskadar stundum á sumrum fyrir vedrum. Aurrennsli vída úr melum. Tún kíll stundum á vorum af uppistöduvatni. Hestagaungu þarf að kaupa á sumrum i annara land. Til ad vinna fyrir gripunum á jördunni þykir þurfa 3 karlmenn 3 kvennmenn og 1 smala. Þessi jörd var vyrdt á 500 /:fimmhundruð:/ rbd.[282]

[275] Skjal nr. 2(669).
[276] *Íslenzkt fornbréfasafn* X, bls. 514–515, skjal nr. 4(37).
[277] *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 272, skjal H-10.
[278] Skjal nr. 13(3).
[279] Skjöl nr. 2(84) og 2(686).
[280] Skjal nr. 2(260).
[281] Skjal nr. 4(1), bls. 360.
[282] Skjal nr. 2(132).

Hinn 22. janúar 1864 fór fram fundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis þar sem tekið var fyrir mál Abrahams Ólafssonar, bónda á Bakka, gegn leiguliða sínum, Sigurði Árnasyni bónda á Hólalandi. Sigurður neitaði að segja lausri ábúð sinni á Hólalandi og hlýtti ekki útbyggingarbréfi Abrahams. Sátt náðist þannig að Sigurður bauðst til að greiða frekar fyrir ábúð sína en næðu þeir ekki samkomulagi um ábúð eða afgjald jarðarinnar þá skyldu fjórir óvilhallir menn meta mál þeirra í millum.[283]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hólalands er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerkjaskrá fyrir landamörkum jarðarinnar Hólalands.
>
> Að neðan ræður Fjarðará inn í Mýrnesskörð, síðan fjallgarðurinn alla leið þar sem vötn að draga út á ytri Tindfellsöxl; frá Tindfellsöxl ytri beint ofan í Mjóadal framan við háa Hrók; þaðan ræður lækur merkjum ofan að Aur, þangað sem hann fellur í Krók út eptir; síðan úr þeim krók beina stefnu í vörðu, sem stendur við Fjarðará.
>
> Hólalandi, 4. júlí 1884.
>
> Sigurður Arnason í umboði eigandans
>
> Stefán Jónsson í umboði eigandans.
>
> Þessi landamerki samþykkjum við undirskrifaðir:
>
> Jón Stefánsson á Gilsárvelli
>
> Þorsteinn Ólafsson á Gilsárvelli.[284]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Hólalands er dagsett 27. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerkjum
>
> milli Hólalands annarsvegar og Grundar og Gilsárvalla hins vegar ræður bein lína úr merkivörðu niður við Fjarðará í krókinn á Merkilæknum, þar sem hann fellur úr Hlíðinni. Eftir það ræður lækurinn upp í Mjóadal og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl. Þá ráða hæstu fjallaraðir inn í Mýnesskörð. Þaðan ræður merkjum á milli Hólalands og Hvannstóðs Fjarðaráin, sem fellur úr Mýnesskörðum sunnanvert við aðal klifið og alla leið út á móts við áður greinda vörðu á Aurnum.
>
> Geitavík 27. desember 1921
>
> Margrét Jóhannesdóttir eigandi Hólalands.
>
> Árni Isaksson eigandi Hólalandshjáleigu.
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Grundar og Hólalands er eg samþykkur
>
> H. Ásgrímsson eigandi Grundar
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Hvannstóðs og Hólalands er eg fyrir hönd eiganda Hvannstóðs – Benedikts Jónassonar á Seyðisfirði – samþykkur
>
> Jón Stefánsson
>
> Jón Stefánsson, Magnús Þorsteinsson eigendur Gilsárvallar.[285]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hólaland var metin á 2.200 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þing-

[283] Skjal nr. 2(343).
[284] Skjal nr. 2(27).
[285] Skjal nr. 2(28).

lýst. Fram kemur að jörðin hafi nægjanlegt upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Margrét Jóhannesdóttir.[286]

5.8.1 Hólalandshjáleiga í Borgarfirði

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hólalandshjáleiga var metin á 1.200 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu sameiginleg með Hólalandi, aðeins túni og engjum hafi verið skipt. Eigandi jarðarinnar var Árni Ísaksson.[287]

5.9 Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði

Hinn 2. júlí 1618 seldi Jón Björnsson Pétri Pálssyni jörðina Lýtingsstaði í Skagafirði, 60 hundruð að dýrleika, fyrir Húsavík, 30 hundruð að dýrleika, Breiðavík hina minni, Hólaland, tíu hundruð að dýrleika, Hvol, átta hundruð að dýrleika og Hvannstóð, sex hundruð að dýrleika. Þessar jarðir fylgdu eiginkonu Péturs, Þorbjörgu sálugu Bjarnadóttur, á giftingardegi þeirra.[288]

Hinn 13. október 1644 var gerður kaupmáli þar sem Jón Björnsson taldi syni sínum, sr. Einari Jónssyni, til kaups og konumundar 60 hundruð í föstu 25 hundruð í Húsavík. Á móti lofaði sr. Bjarni Ormsson dóttur sinni Sesselju 30 hundruð í föstu Hvannstóði, sex hundruð að dýrleika.[289]

Hinn 13. júní 1673 seldi Bjarni Einarsson eldri, með samþykki foreldra sinna sr. Einars Jónssonar undir Ási í Fellum og Cecilíu Bjarnadóttur, Brynjólfi biskupi Sveinssyni jörðina Hvannstóð í Borgarfirði eystra, sex hundruð að dýrleika.[290]

Í skjali, dagsettu 9. júní 1704, yfir jarðeignir Björns Péturssonar kemur fram að meðal eigna hans voru jarðirnar Eyjólfsstaðir á Völlum, Hellisfjörður, Bakki í Borgarfirði, Hvannstóð, Breiðavík við Borgarfjörð og Hamragerði.[291]

Við manntalsþing að Desjarmýri 29. apríl 1790 var upplesið makaskiptabréf Péturs Þorsteinssonar sýslumanns og Guðmundar Guðmundssonar bónda á Gilsárvallahjáleigu, dagsett 6. nóvember 1789, þar sem Guðmundur eftirlét Pétri jörðina Ekru í Útmannasveit, 10 hundruð að dýrleika, fyrir jarðirnar Jökulsá, sex hundruð, og Hvannstóð, sex hundruð.[292]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hvannstóðs metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Magnús Magnússon.[293]

---

286 Skjal nr. 2(159).
287 Skjal nr. 2(160).
288 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 272, skjal H-10.
289 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 273, skjal H-10.
290 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 268, skjal H-10.
291 *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* XIII, bls. 410–413, skjal H-11.
292 Skjal nr. 2(796).
293 Skjal nr. 2(83).

Við manntalsþing að Desjarmýri 23. júlí 1814 var upplesið kaupbréf Halls Jónssonar hreppstjóra, dagsett 13. maí 1814, fyrir jörðinni Hvannstóði. Jörðina seldi St. Ólafsson hreppstjóri fyrir hönd ómagans og þrotsins Magnúsar Magnússonar honum til uppheldis.[294]

Hinn 11. apríl 1840 afsalaði Þórsteinn Gunnarsson sex hundruðum í jörðinni Hvannstóði til Péturs Péturssonar á Hákonarstöðum. Afsalsbréfið var þinglesið þann 11. apríl 1840.[295]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hvannstöð metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[296]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hvannstóð:

> Hvannstóð
>
> Túnid fodrar 2 kyr ~~uthye~~ utheyid 40 ær 20 saudi 30 lömb 3 hesta tún og eingi heldur greid; úthey sæmil. afgiefa, eingið liggur sumt hátt í fialli og sprettur ekki þegar gaddur liggur á þeim eptir vorum; Medal ærnyt á sumri 35 pottar medal kyrnyt á mál á sumri 5-6 merkur; saudir skérast með 13 pundum til jafnadar, kvíær með 5 pundum; hentugt er kríngum tún til ræktunar; lyng er nokkud á landinu, kvistur einginn; torfskéra sæmileg, griót nóg, hellu má fá, vatni má veita; mór hefi ekki fundist; Jördin á rekabás dalítinn á Snotruness landi; hún á afrétt fyrir sitt fé og gétur tekid af ödrum herumbil 150 kyndur; þángað er borguð hestagánga frá Hólalandi; reidíngur fæst ekki, þar eru vída aurhlaup og landhættur nokkrar, vetrarríki er þar einna verst í sveitinni. Til að vinna upp jordina þykir þurfa 2 karlmenn 2 kvenmenn og einn smaladreing. Þessi jörd var vyrdt á 350 /.þriú hundrud og fimtíu./ rbd.[297]

Við aukarétt 24. október 1892 voru að beiðni Ólafs Abrahamssonar útnefndir tveir óvilhallir menn til þess að virða jörðina Hvannstóð. Útnefndir voru þeir Þorsteinn Magnússon, hreppstjóri á Höfn, og Ármann Egilsson á Snotrunesi. Fram kom að tilefni gjörðarbeiðanda var að sækja um lán úr Landsbankanum og veðsetja nefnda jörð.[298]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hvannstóð var metin á 1.800 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu ekki innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu og engar upplýsingar fáist um þau. Fram kemur að jörðin hafi nægjanlegt upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Hallgrímur Jónsson.[299]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hvannstóðs er dagsett 24. nóvember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Að norðan ræður forn landamerkjagarður er nær á milli Fjarðará og Þverá; að austan ræður Þverá og síðan Lambadalsá uppá fjallseggjar; að vestan ræður Fjarðará frá áður umgetnum merkjagarði og uppí svonefnd Mýrnesskörð, síðan ráða að sunnan fjallseggjar milli Fjarðarár og Lambadalsár.
>
> Jörðin á reka í svonefndum Hvannstóðsbas í Snotruneslandi í sama hreppi.

294 Skjal nr. 2(797).
295 Skjal nr. 2(249).
296 Skjal nr. 4(1), bls. 361.
297 Skjal nr. 2(132).
298 Skjal nr. 2(844).
299 Skjal nr. 2(161).

Seyðisfirði 24. nóvember 1921

Benedikt Jónasson (eigandi jarðarinnar)

Vér undirritaðir eigendur og umráðamenn jarða þeirra, er að landi jarðarinnar „Hvannstóð“ liggja, erum samþykkir framanskráðum landamerkjum, og staðfestum það með undirskrift vorri.

Borgarfirði 23. desember 1921

Vigfús I. Sigurðsson (umráðamaður Desjarmýrarkirkju)

Fyrir hönd eiganda Hólalands – Margrétar Jóhannesdóttur – Andrés Jónsson.

Vegna Gilsárvalla erum vér, undirritaðir eigendur jarðarinnar, landamerkjum þessum samþykkir.

Jón Stefánsson, Magnús Þorsteinsson, H. Ásgrímsson

Árni Ísaksson, eigandi Hólalandshjáleigu.[300]

5.10 Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði

Hinn 26. maí 1485 seldi Gunnlaugur Teitsson sr. Páli Grímssyni hálfa jörðina Gilsárvöll fyrir lausafé.[301]

Hinn 31. maí 1574 seldi Jón Arnfinnsson Þorvarði Björnssyni tíu hundruð í jörðinni Gilsárvöllum.[302]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Gilsárvallar metinn 20 hundruð. Eigendur jarðarinnar voru Stefán Ólafsson og Páll Ólafsson.[303]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Gilsárvöllur metin 20 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign. Í neðanmálsgrein kemur fram að sýslumaður telji Gilsárvallahjáleigu vera átta hundruð af dýrleika jarðarinnar.[304]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Gilsárvöll:

Gilsárvöllur

með Gilsárvallahjál. sem talin hefir verið 8^{hndr}. Túnid fódrar 5½ kú, útheyið með útbeitinni fódrar 100 ær 80 saudi 80 lömb; túnið er vídast ogreitt eingið greitt. Úthey allgott afgjafa, hentugt kríngum túnið til ræktunar. Meðalærnyt á sumri 34 pottar meðalkýrnyt í mál á sumri hæst 6 merkur, meðalsaudur skérst með 13 pundum og kvíær með 6 mörkum, utbeit allgóð þá sjaldan til hennar nær. Kvistur einginn lyng nokkurt, torfskéra sæmileg, reidíngur fæst notandi, grjót má fá lángt burtu. Hella er til fjærri, vatni má veita, mótak allgott, afrétt nog fyrir jördina, og má taka i hana ad auk hérum 120 kindur, rekastufur fylgir jördunni, og heldur vid 2 úthýsum, ná má til sjáfarafla þegar hann géfst, svari hálfu manneldi, jördin er heldur hættusöm til lands. Heyskadar stundum á sumrum af vedrum og vatni, aurhlaup vída og grjótrennsli af lækjum $^{tún\ skémmist\ á\ vetrum\ af\ skara}$. Lidsafli til ad vinna fyrir gripunum sem jördin ber öll þykir þurfa 6 karlmenn 6 kvennmenn og 2 smala. Þessi jörd var metin 1000 /eittþúsund/ rbd.[305]

300 Skjal nr. 2(29).
301 *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 61–62, skjal nr. 4(32).
302 Skjal nr. 2(662).
303 Skjal nr. 2(85).
304 Skjal nr. 4(1), bls. 360.
305 Skjal nr. 2(132).

Við manntalsþing að Hjaltastað 27. júní 1883 var þinglýst gjafabréfi, dagsettu 17. júlí 1882, þar sem Ólafur Stefánsson í Klúku gaf og afhenti Guðnýju dóttur sinni fimm hundruð að fornu mati úr jörðinni Gilsárvelli í Borgarfirði.[306] Gjafabréfið var einnig þinglesið við manntalsþing að Desjarmýri 29. júní 1883.[307]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Gilsárvalla er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki jarðarinnar Gilsárvallar með Gilsárvallahjáleigu: Milli Hvolls og Gilsárvalla ræður lækur frá Fjarðará upp í Mæliskarð, upp Mælihrygg upp austan í Dyrfjall. Milli Hólalands og Gilsárvalla eru landamerki úr vörðu á Aurnum upp í krókinn á Merkilæknum, þar sem hann fellur úr hlíðinni, eptir það ræður lækurinn upp í Mjóadal og þaðan beint upp austan á Tindfellsöxl. Tunguna milli Fjarðarár og Þverár á Gilsárvöllur einn að Merkigarði. – Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörp. – Rekastykki á Gilsárvöllur í Hofstrandarkrók, frá Hvíthellu norður þangað sem hólminn kemur fram undan Láhamrinum niður við sjávarmál. –
>
> Ólafur Stefánsson, Jón Árnason, Eyjólfur Þorkelsson, Kristín Jónsdóttir, Gísli Benediktsson, eigendur jarðarinnar.
>
> Jón Stefánsson, ábúandi Gilsárvalla.
>
> Samþykkt af undirskrifuðum:
>
> Sveinn Guðmundsson í Dölum.
>
> Sigurður Árnason á Hólalandi sem fullmektugur eigandans
>
> Guðrún Stefánsdóttir á Setbergi.
>
> Stefán Benediktsson fyrir hönd Desjarmýrarprests.[308]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Gilsárvöllur var metin á 2.700 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst en að þau séu sameiginleg með Grund, fornri hjáleigu Gilsárvallar. Fram kemur að jörðin hafi upprekstrarland fyrir sig. Eigendur jarðarinnar voru Jón Stefánsson og erfingjar Stefáns Einarssonar.[309]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Gilsárvalla með Gilsárvallahjáleigu (nú Grund) er dagsett 20. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> jarðarinnar Gilsárvallar með Gilsárvallarhjáleigu – (nú Grund)
>
> Milli Gilsárvalla og Hvols ræður lækur frá Fjarðará en frá upptökum hans bein stefna upp í Mælisskarð, þaðan upp Mælishrygg upp austan í Dyrfjall. Milli Gilsárvalla og Hólalands eru landamerki úr vörðu, sem er á aurnum upp í krókinn á Merkilæknum, þar sem hann fellur úr Hlíðinni, eftir það ræður lækurinn upp í Mjóadal, og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl.
>
> Milli Gilsárvalla og Desjarmýrar ræður Þverá og svo Skúmhettudalsá inn á varp. En á milli Gilsárvalla og Hvannstóðs ræður merkigarður, sem er á Tungunum. –

306 Skjal nr. 2(757).
307 Skjal nr. 2(758).
308 Skjal nr. 2(24).
309 Skjal nr. 2(157).

Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettudalsár inn á vörp.

Rekafjöru á Gilsárvöllur í Hofstrandarkrók, frá Hvíthellu og norður þangað sem Hafnarhólmi kemur fram undan Lághamrinum niður við sjávarmál.

Gilsárvöllum 20. des. 1921

Jón Stefánsson, Magnús Þorsteinsson, H. Ásgrímsson eigendur jarðarinnar.

Rekaítakið í Hofstrandarkrók samþykkur:

Sigfús Gíslason eigandi Hofstrandar.

Framanskráðum landamerkjum milli Desjarmýrar og Gilsárvallar er eg undirritaður samþykkur.

Vigfús I. Sigurðsson – prestur að Desjarmýri

Framanskráðum landamerkjum milli Hvannstóð og Gilsárvallar er eg, fyrir hönd eiganda Hvannstóðs – Benedikts Jónassonar Seyðisfirði – samþykkur.

Jón Stefánsson verzlunarstjóri Borgarfirði.

Framanrituðum landamerkjum milli Hólalands og Gilsárvallar og Grundar er eg, fyrir hönd eiganda Hólalands – Margrétar Jóhannesdóttur, Geitavík – samþykkur.

Andrés Jónsson

Framanskráðum landamerkjum milli Hvols og Gilsárvallar er eg fyrir hönd eigandans – Þorsteins M. Jónssonar Akureyri – samþykkur.

H. Ásgrímsson kaupfélagsstjóri.[310]

5.10.1 Grund í Borgarfirði (áður Gilsárvallahjáleiga)

Við manntalsþing að Desjarmýri 17. ágúst 1786 voru upplesinn tvö kaupbréf Guðmundar Kolbeinssonar fyrir jörðinni Gilsárvallahjáleigu, dagsett 2. júlí 1785 og 11. júlí 1785. Jörðin Fram kemur að jörðin var átta hundruð að dýrleika en kaupverðið var 48 ríkisdalir.[311]

Við manntalsþing að Desjarmýri 30. maí 1792 var upplesið kaupbréf Gróu Eiríksdóttur, dagsett 14. febrúar 1792, fyrir átta hundruðum að forngildi í Gilsárvallahjáleigu frá Túnis Guðmundssyni.[312]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Gilsárvallahjáleigu ekki tilgreindur. Jörðin var hjáleiga frá Gilsárvöllum. Eigendur jarðarinnar voru Stefán Ólafsson og Páll Ólafsson.[313]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Gilsárvöllur metin 20 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign. Gilsárvallahjáleiga er ekki metin sérstaklega en hún er skráð sem hjáleiga frá Gilsárvelli. Í neðanmálsgrein kemur fram að sýslumaður telji Gilsárvallahjáleigu vera átta hundruð af dýrleika jarðarinnar.[314]

310 Skjal nr. 2(25).
311 Skjal nr. 2(756).
312 Skjal nr. 2(676).
313 Skjal nr. 2(86).
314 Skjal nr. 4(1), bls. 360.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er í umfjöllun um Gilsárvöll getið Gilsárvallahjáleigu. Þar segir að með Gilsárvallahjáleigu hafi jörðin verið metin átta hundruð að dýrleika. Hún var svo metin á 1.000 ríkisbankadali.[315]

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. júlí 1853 voru þinglesnir sex lóðseðlar barna Sigfúsar Pálssonar á Gilsárvallahjáleigu þar sem hverju þeirra er útlagt 42 álnir og 6/7 hlutar úr alin í jörðinni Gilsárvallahjáleigu.[316]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Gilsárvalla með Gilsárvallahjáleigu er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki jarðarinnar Gilsárvallar með Gilsárvallahjáleigu: Milli Hvolls og Gilsárvalla ræður lækur frá Fjarðará upp í Mæliskarð, upp Mælihrygg upp austan í Dyrfjall. Milli Hólalands og Gilsárvalla eru landamerki úr vörðu á Aurnum upp í krókinn á Merkilæknum, þar sem hann fellur úr hlíðinni, eptir það ræður lækurinn upp í Mjóadal og þaðan beint upp austan á Tindfellsöxl. Tunguna milli Fjarðarár og Þverár á Gilsárvöllur einn að Merkigarði. – Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörp. – Rekastykki á Gilsárvöllur í Hofstrandarkrók, frá Hvíthellu norður þangað sem hólminn kemur fram undan Láhamrinum niður við sjávarmál. –
>
> Ólafur Stefánsson, Jón Árnason, Eyjólfur Þorkelsson, Kristín Jónsdóttir, Gísli Benediktsson, eigendur jarðarinnar.
>
> Jón Stefánsson, ábúandi Gilsárvalla.
>
> Samþykkt af undirskrifuðum:
>
> Sveinn Guðmundsson í Dölum.
>
> Sigurður Árnason á Hólalandi sem fullmektugur eigandans
>
> Guðrún Stefánsdóttir á Setbergi.
>
> Stefán Benediktsson fyrir hönd Desjarmýrarprests.[317]

Með kaupbréfi dagsettu 19. apríl 1887 seldu Jón Sigurðsson og Magnús Einarsson, fyrir hönd Kristínar Jónsdóttur, fjögur hundruð í Gilsárvallahjáleigu til Eyjólfs Þorkelssonar.[318]

Hinn 30. júlí 1887 fór fram uppboðsþing þar sem tekið var fyrir að selja fjögur hundruð úr Gilsárvallahjáleigu fremri. Hæstbjóðandi var Sigurður Jónsson kaupmaður.[319]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Gilsárvalla með Gilsárvallahjáleigu (nú Grund) er dagsett 20. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> jarðarinnar Gilsárvallar með Gilsárvallarhjáleigu – (nú Grund)
>
> Milli Gilsárvalla og Hvols ræður lækur frá Fjarðará en frá upptökum hans bein stefna upp í Mælisskarð, þaðan upp Mælishrygg upp austan í Dyrfjall. Milli Gilsárvalla og Hólalands eru landamerki úr vörðu, sem er á aurnum upp í krókinn á Merkilæknum,

315 Skjal nr. 2(132).
316 Skjal nr. 2(703).
317 Skjal nr. 2(24).
318 Skjal nr. 2(299).
319 Skjal nr. 2(298).

> þar sem hann fellur úr Hlíðinni, eftir það ræður lækurinn upp í Mjóadal, og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl.
>
> Milli Gilsárvalla og Desjarmýrar ræður Þverá og svo Skúmhettudalsá inn á varp. En á milli Gilsárvalla og Hvannstóðs ræður merkigarður, sem er á Tungunum. –
>
> Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettudalsár inn á vörp.
>
> Rekafjöru á Gilsárvöllur í Hofstrandarkrók, frá Hvíthellu og norður þangað sem Hafnarhólmi kemur fram undan Lághamrinum niður við sjávarmál.
>
> Gilsárvöllum 20. des. 1921
>
> Jón Stefánsson, Magnús Þorsteinsson, H. Ásgrímsson eigendur jarðarinnar.
>
> Rekaítakið í Hofstrandarkrók samþykkur:
>
> Sigfús Gíslason eigandi Hofstrandar.
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Desjarmýrar og Gilsárvallar er eg undirritaður samþykkur.
>
> Vigfús I. Sigurðsson – prestur að Desjarmýri
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Hvannstóð og Gilsárvallar er eg, fyrir hönd eiganda Hvannstóðs – Benedikts Jónassonar Seyðisfirði – samþykkur.
>
> Jón Stefánsson verzlunarstjóri Borgarfirði.
>
> Framanrituðum landamerkjum milli Hólalands og Gilsárvallar og Grundar er eg, fyrir hönd eiganda Hólalands – Margrétar Jóhannesdóttur, Geitavík – samþykkur.
>
> Andrés Jónsson
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Hvols og Gilsárvallar er eg fyrir hönd eigandans – Þorsteins M. Jónssonar Akureyri – samþykkur.
>
> H. Ásgrímsson kaupfélagsstjóri.[320]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Gilsárvöllur var metin á 2.700 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst en að þau séu sameiginleg með Grund, fornri hjáleigu Gilsárvallar. Fram kemur að jörðin hafi upprekstrarland fyrir sig. Eigendur jarðarinnar voru Jón Stefánsson og erfingjar Stefáns Einarssonar.[321] Í fasteignamatinu kemur fram að jörðin Grund var metin á 2.000 kr. Þá segir að jörðin hafi upprekstrarland fyrir sig. Eigandi jarðarinnar var Ásgrímur Guðmundsson.[322]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Gilsárvalla og Grundar (áður Gilsárvallahjáleiga) er dagsett 20. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> jarðarinnar Gilsárvallar með Gilsárvallarhjáleigu – (nú Grund)
>
> Milli Gilsárvalla og Hvols ræður lækur frá Fjarðará en frá upptökum hans bein stefna upp í Mælisskarð, þaðan upp Mælishrygg upp austan í Dyrfjall. Milli Gilsárvalla og Hólalands eru landamerki úr vörðu, sem er á aurnum upp í krókinn á Merkilæknum,

[320] Skjal nr. 2(25).
[321] Skjal nr. 2(157).
[322] Skjal nr. 2(158).

þar sem hann fellur úr Hlíðinni, eftir það ræður lækurinn upp í Mjóadal, og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl.

Milli Gilsárvalla og Desjarmýrar ræður Þverá og svo Skúmhettudalsá inn á varp. En á milli Gilsárvalla og Hvannstóðs ræður merkigarður, sem er á Tungunum. –

Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettudalsár inn á vörp.

Rekafjöru á Gilsárvöllur í Hofstrandarkrók, frá Hvíthellu og norður þangað sem Hafnarhólmi kemur fram undan Lághamrinum niður við sjávarmál.

Gilsárvöllum 20. des. 1921

Jón Stefánsson, Magnús Þorsteinsson, H. Ásgrímsson eigendur jarðarinnar.

Rekaítakið í Hofstrandarkrók samþykkur:

Sigfús Gíslason eigandi Hofstrandar.

Framanskráðum landamerkjum milli Desjarmýrar og Gilsárvallar er eg undirritaður samþykkur.

Vigfús I. Sigurðsson – prestur að Desjarmýri

Framanskráðum landamerkjum milli Hvannstóð og Gilsárvallar er eg, fyrir hönd eiganda Hvannstóðs – Benedikts Jónassonar Seyðisfirði – samþykkur.

Jón Stefánsson verzlunarstjóri Borgarfirði.

Framanrituðum landamerkjum milli Hólalands og Gilsárvallar og Grundar er eg, fyrir hönd eiganda Hólalands – Margrétar Jóhannesdóttur, Geitavík – samþykkur.

Andrés Jónsson

Framanskráðum landamerkjum milli Hvols og Gilsárvallar er eg fyrir hönd eigandans – Þorsteins M. Jónssonar Akureyri – samþykkur.

H. Ásgrímsson kaupfélagsstjóri.[323]

Landskiptagerð vegna jarðanna Grundar I og II er dagsett 8. september 1970 en þinglýsingardags er ekki getið. Efni hennar er svohljóðandi:

Grund (I og II [III])

í Borgarfj.hr

Grund takmarkast að utan af bókfærðum landamerkjum Gilsárvalla og Merkilækjar, að innan á móti Hólalandi og við Gilsárvallablá að neðan. Sameiginlegt upprekstrarland með Gilsárvöllum í Innfjöllum. Grund skiptist þannig innbyrðis í Grund I og Grund II:

Gamla túninu skiptir Bæjarlækur ofantil, en gamli lækjarfarvegurinn neðar, og á Grund I ytri hlutann, en Grund II þann fremri. Blánni er skipt í miðju með framræzluskurði og á Grund I ytri hlutann en Grund II þann fremri.

Hagatúninu skiptir Hagalækur, á Grund I fremra túnið ásamt tveim afmörkuðum stykkjum neðan brekku, Grund II á ytra túnið ásamt tveim afmörkuðum stykkjum neðar. Milli heimatúns og Hagatúns eru tvö útmæld stykki og eru mörkin beint úr skurði neðan brekkunnar. Á Grund I ytra stykkið en Grund II það fremra.

Engjum skiptir Hagalækur, og á Grund I ytri Ennin og efri og neðri Græfur að Gilsárvallamörkum og Grund II á fremri Ennin og Fosslækjarmýrar að Merkilæk og niður að Gilsárvallablá. Ennfremur fjallið að sömu mörkum.

[323] Skjal nr. 2(25).

> Tungurnar skiptast þvert yfir milli Fjarðarár og Þverár á milli Grundarbæja, úr ytra Áslækjargili í dý yzt á Víðáreyrum, og á Grund I ytri hlutann að mörkum Gilsárvalla, en Grund II fremri hlutann að mörkum Hvannstóðs.
>
> Borgarfirði, 8.9. 1970
>
> Aðalsteinn Sveinsson Grund I
>
> Hannes Árnason Grund II
>
> Friðjón Árnason Hólalandi
>
> Sigurður Árnason Hólalandshjáleigu
>
> Ólafur Jónsson Gilsárvöllum[324]

5.11 Desjarmýri í Borgarfirði

Í skrá Páls biskups Jónssonar um kirkjur í Skálholtsbiskupsdæmi um 1200 er kirkju getið á Desjarmýri.[325]

Í máldaga Desjarmýrarkirkju frá 1354 segir meðal annars:

> kirkian æ land allt æ desiarmyre til motz vid husuijkinga. so sem med fornu hefer stadid. og allan hrafnsdal oc ut til motz vid hofstrandar land.
>
> þridiung i vidreka under oxafalle.
>
> allann vidreka j hellisvik fra drang þeim er gegnt stendur runuskala. og inn til þess drangs er næstr er ut fra laxæ.
>
> Hualreka i Hellisvijk oc suo huar sem kiemur inn til drangsins.
>
> vidreka allann oc suo hualreka. j mariubæs.
>
> Salltfiara i geitavijk ut æ millum lækia.
>
> Halfann hvalreka og vidreka vta sande nordann fra jokulsæ reka og austur ad Helgæ.
>
> jtem ä kirkian tveggia manna agaungu æ hval j kiolsvijk.
>
> jtem hun æ allann vidreka oc halfann hualreka æ eyre ut fra drang oc til kambs.
>
> Hun æ niundu hveria vætt j hualreka j mariufioru inn fra laxæ.
>
> […]
>
> Jtem æ kirkiann fiskevist ad aullduhamre. er Olafur prestr liet sveria. oc xxx. sauda haufn j hafnar land og hellis skiol er Olafr prestr liet sveria. Saudabeit vt a sand.
>
> Jtem æ kirkiann attatye sauda beit i Hæukinn i ness lande uppa manud oc tueggia hrossa gaungu i backa þyfe og taka ei undann folaulld.
>
> Jtem a kirkiann fiortan fota torfgrauf j jokulsær lande ærliga. og hun æ attundu hueriu uætt j hual æ uxafallsfioru.[326]

Í Hítardalsbók frá 1367 segir að Maríukirkju á Desjarmýri eigi heimaland allt og allan Hrafnsdal.[327]

Í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju á Desjarmýri frá um 1397 segir eftirfarandi um eignir og ítök kirkjunnar:

---

324 Skjal nr. 2(26).
325 *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 4, skjal nr. 4(21).
326 *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 96–98, skjal nr. 4(23).
327 *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 232, skjal nr. 4(137).

> Mariukirkia a Desiarmyri a heimaland allt med gognum oc giædumm og allann Hrafnsdal motz vid Hofstrandar land.
>
> þridiung j vidreka vnder Oxafalli.
>
> allann vidreka j Hellisvijk fra dräng þeim er stendur giegnt Runoskäla oc inn til þess er næstur (er) vt (fra) Laxä.
>
> Hualreka halfann i Hellisvijk oc so huar sem kiemur inn til Drangs.
>
> vidreka halfann i Mariubäse oc so hualreka.
>
> Salltfioru j Geitavijk milli lækia.
>
> […]
>
> fiskivist ad Ollduhamri.
>
> Saudabeit vt a Sand.
>
> xxx sauda beit i Hafnar land oc Hellisskiol.
>
> Hun a halfann hualreka oc vidreka ut a Sandi.
>
> Hun a tveggia manna agongu a hval j Kiolsvijk. Hun a hina ix hveriu vætt i hualreka j Mariufiôru inn fra Laxä. Hun a skog j Setbergi.
>
> Hun a allann vidreka oc halfann hvalreka vt fra Drang oc til Kambs.[328]

Í Stefánsmáldaga um Desjarmýrarkirkju frá 1491–1518 segir að kirkjan hafi átt allt heimaland.[329]

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir meðal annars um Desjarmýrarkirkju:

> Kirkian a Mijrastad i Borgarfijrdi. ä heimaland. med gøgnum og giædum og allan Hrafnsdal til mötz vid Hoffstrandar land.
>
> thridiung i vidreka vnder Vxafalle. allann vidreka i Hellisvijk. frä Dräng theim er stendur giegntt Runu skäla og Jnn til thess Drangs er næstur er vt Laxä(!).
>
> hualreka hälffann i Hellisvijk. og suo huar sem kiemur Jnn til Drängs. vidreka allan i Mariubäse og suo hualreka. Salltfiøru i Geitavijk mille lækia.
>
> […]
>
> fiskevist ad Øllduhamri. [er] [Olafur prestur [liet] sveria under.
>
> Saudabeit vt ä sand. xxx saudabeit i Haffnarland. og Hellis skiöl.
>
> hun ä hälffan vidreka vt ä Sande. hun ä tueggia manna ágøngu ä hual. i Kiolsvijk. ix hueria vætt i hualreka. i Mariufiøru. Jnn frä Laxä.
>
> Skög i Setbergi. hun ä allann vidreka. og hälffann hualreka vt frä Drang og til Kambs.[330]

Í afriti af afhendingu Desjarmýrarkirkju frá 1574 þegar Þorgeir prestur Þorsteinsson tók við segir eftirfarandi um jarðeignir kirkjunnar:

> Kirkiann a deseyarmyre ä ~~allt~~ heimaland alltt med gögnum og giædum. til motz vid husvijkinga suo sem ad förnu hefer stadid. og allan Hrafnsdal. og ut til motz vid hofstrandar land.[331]

[328] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 222–223, skjal nr. 4(24).
[329] *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 22, skjal nr. 4(139).
[330] *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 687–688, skjal nr. 4(25).
[331] Skjal nr. 2(660). Sjá einnig *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 787–788, skjal nr. 4(119).

Í biskupsvísitasíu frá 6. ágúst 1645 segir að Maríukirkju að Desjarmýri eigi allan Hrafnsdal til móts við Hofstrandarland. Fjallað er um rekaréttindi á ýmsum svæðum, fiskivist, sauðabeit og skógarrétt. Þá segir eftirfarandi um landamerkjavitnisburði og Setberg:

> Skilur biskup, ad landa Merckja Vittnessburder sieu tekner epter heffdarhallde og Sennder J Skalhollt. Kyrckjan aa Setberg, og Skumhattardal halffann ad heffdarhallde[332]

Hinn 24. ágúst 1672 settu Brynjólfur biskup Sveinsson og sr. Einar Jónsson og staðfestu landamerki milli jarðanna Stóru-Breiðuvíkur og Litlu-Breiðuvíkur. Í landamerkjalýsingunni er getið landamerkja Desjarmýrar. Skjalið er svohljóðandi í afriti frá 31. ágúst 1843:

> ad su varda, sem hladin var fyrir ofan flædarmál, skyldi ráda landa og fiöru mörkum midli þessara jarda, sem hun hefur ad fornu og nyu radid, sidan skylldi landamerkium rada rett sionhendíng ur fyrrskrifadri vördu, sem sa gardur tilvisar sem vid hana hladinn var í vor 1672, 25 Maji, vid votta í eignarmannanna umbodsmanna vidurvist: Hiallta Jonssonar vegna biskupsins M. Bryniolfs Sveinssonar en Biarna Einarssonar yngra vegna Sira Einars Jonssonar í vidurvist Árna Thomassonar, Sigvardar Bárdarsonar og Odds Gudmundssonar, uppí melshornid vid ána, og so upp eptir ánni í háfiöll j móts uid Desiarmyrar landamerki, so sem vötn deyla; höfdu fyrr skrifadir menn fullnadar handsöl her uppá ad þessi skylldu æfinlig landamerki þessara jarda i milli, og obrygdanlega haldast í allan mata[333]

Með bréfi dagsettu 1. apríl 1724 svaraði Jón Árnason Skálholtsbiskup fyrirspurn sr. Gísla Gíslasonar á Desjarmýri varðandi ítök Desjamýrarkirkju í hvalreka í Kjólsvík. Biskup sagði meðal annars að máldagi kirkjunnar segði að hún ætti tveggja manna ágang, þ.e.a.s. að tveir menn mættu fríir ganga að hvalnum og skera hann.[334]

Í biskupsvísitasíu frá 1. júlí 1727 segir að Desjarmýrarkirkja eigi hvalreka í Hellisvík og hvar sem kemur inn til Drangs, allan viðarreka og hvalreka í Maríubás.[335]

Í biskupsvísitasíu frá 3. ágúst 1748 er fjallað um ýmis reka- og skógarréttindi Desjarmýrarkirkju.[336] Sama kemur fram í biskupsvísitasíu frá 26. febrúar 1780.[337]

Hinn 31. maí 1772 lögfesti sr. Halldór Gíslason Desjarmýri með landi Setbergs, hálfum Skúmhattardal, öllum Hrafnsdal og Mosdal auk ítaka Desjarmýrarkirkju. Lögfestan var upplesin við Desjarmýrarkirkju 31. maí 1772, 30. maí 1773 og þinglesin þann 10. júlí 1844, en texti hennar er eftirfarandi:

> Eg Halldor p. Gislason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkiu Eign, med ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavikurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Giæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnsdal og svo allt útá Þrándarhrigg, i þann Tind sem stendst á vid Folaldsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnytiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa,

[332] Skjal nr. 2(388).
[333] Skjal nr. 2(285).
[334] Skjal nr. 2(350).
[335] Skjal nr. 2(389).
[336] Skjal nr. 2(390).
[337] Skjal nr. 2(391).

> til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkiu Landeign. Fyrirbíd eg hédan af hvörium Manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasatekiu, hagbeitar Gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til. I sama máta lögfesti eg eptirskrifud Itök undir Desjarmýrarkyrkiu, þridiungi vidreka undir Uxafelli, allan Vidreka i Hellirsvík, frá Dráng frá Dráng [svo] þeim er stendr geingt Runuskála og inn til þess er nærstur er út Laxá, Hvalreka i Hellirsvík, og svo hvar sem kémur inntil drángs; allan vidreka i Mariubási og svo Hvalreka, Saltfioru i beitavik milli Lækia. Saudabeit út á Sandi, 30 Saudabeit i Hafnar, halfan Hvalreka og vidreka út á Sandi Tveggiamanna ágáng á Hval i Kiólsvik. Níundu hvöria vætt i Mariufiöru. Vidreka allan og hálfan hvalreka út frá dráng til kambs. Fiskivist ad Øltuhamri, 80 Sauda beit um Mánud i Snotruness Landi, Husakinn og Skiól i Olafsborg, 2ia hrossa gaungu i Bakkaþýfum. Öll þessi Itök, lögfesti eg ad ord fullu og lögmáli rettu, Til merkis mitt undirskrifad nafn ad Desjarmyri þann 31t Maii 1772[338]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Desjarmýrar metinn 20 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Desjarmýrarkirkja. Fram kemur að eyðihjáleigurnar Setberg og Þrándarstaðir hafi tilheyrt Desjarmýri.[339]

Hinn 4. júní 1820 skrifaði sr. Engilbert Þórðarson á Desjarmýri í Borgarfirði biskupi og óskaði eftir að sér yrði veitt embætti sóknarprests í Þingmúla í Skriðdal í stað Desjarmýrar. Sr. Engilbert lýsti landkostum á Desjarmýri sem lélegum og bar sig illa yfir afkomu sinni. Búskapur var erfiður og hlunnindi sem fylgja áttu kirkjunni voru ýmist undan henni gengin eða arðlaus.[340]

Hinn 16. desember 1835 skrifaði sr. Benedikt Þórarinsson á Desjarmýri í Borgarfirði biskupi vegna rekaítaka Desjarmýrarkirkju. Sr. Benedikt vitnaði til máldaga um rekaítökin og staðsetningu þeirra. Hann leitaði jafnframt úrskurðar biskups á því hvort tilgreindur hluti rekaítakanna væri sameiginlegur með Valþjófsstaðarkirkju.[341]

Með bréfi dagsettu 11. mars 1836 sem Steingrímur Jónsson biskups skrifaði til sr. Benedikts Þórarinssonar á Desjamýri fylgdu staðfest afrit af Vilchins og Gísla máldögum Desjarmýrarkirkju. Í bréfinu er einnig fjallað um rekaréttindi í Borgarfirði og í Víkum.[342]

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi en henni mótmælti proprietarius Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum fyrir hönd Húsavíkurkirkju.[343]

Hinn 18. júní 1841 skrifaði biskup til sr. Guttorms Þorsteinssonar varðandi þrætuna um Efri-Fitjar. Í bréfinu er vísað í bréf sr. Snorra Sæmundssonar frá 24. nóvember 1840 og lögfestu sr. Halldórs Gíslasonar á Desjarmýri frá 31. maí 1772, vitnisburð frá 1684, biskupavísitasíur frá 1645, 1727, 1734, 1748, 1763 og 1780 og máldaga Vilchins og Gísla biskups Jónssonar. Í bréfinu kallaði biskup eftir frekari upplýsingum varðandi not á þessu landi en sendi útdrætti úr Vilchins- og Gíslamáldögum.[344]

338 Skjöl nr. 2(261) og 2(346).
339 Skjal nr. 2(82).
340 Skjal nr. 2(552).
341 Skjal nr. 2(561).
342 Skjal nr. 2(351).
343 Skjal nr. 2(722).
344 Skjal nr. 2(611).

Hinn 14. júlí 1840 óskaði sr. Snorri Sæmundsson á Desjarmýri eftir að sáttafundur yrði haldinn hjá sáttanefnd Borgarfjarðarsáttaumdæmis vegna landaþrætunnar um Efri-Fitjar. Hann var haldinn 2. október 1840 en reyndist árangurslaus.[345]

Í prófastsvísitasíu fyrir Desjarmýri frá 15. ágúst 1841 er fjallað um ágreining milli sr. Snorra Sæmundssonar vegna Desjarmýrar og Hallgríms Ólafssonar vegna Húsavíkur um landstykki sem báðir vildu tileinka sínum kirkjum. Um staðsetningu landsins segir eftirfarandi:

> landstykki ofan fra Husavík, er heldur varpi nidur ad Selshúsalæk efra frá Kroka ad vestanverdu og til Gjæsirvatna ad austanverdu[346]

Hinn 3. september 1841 skrifaði sr. Guttormur Þorsteinsson, prófastur á Hofi, til sr. Snorra Sæmundssonar um þrætulandið Efri-Fitjar. Sr. Guttormur kvaðst hafa leitað í gögnum um Desjarmýri en sagðist ekkert finna um þrætulandið. Hann lét þó með bréfinu fylgja máldaga Vilchins og Gísla biskups Jónssonar.[347]

Hinn 8. október 1841 vitnaði Jón Ögmundsson að hann hafi aldrei heyrt Efri-Fitjar tileinkaðar Húsavík heldur hafi þurft að leita leyfis hjá presti á Desjarmýri við að tína þar fjallagrös og norður við Efri-Fitjar og Krossmela ofan af Húsavíkurheiðarvarpi. Þá kvaðst hann hafa munað að fólk hefði haft tjaldstæði undir svokölluðu Magnúsarhrauni, örskammt frá fjallsrót Hvítserks eða hér um bil fyrir miðjum Efri-Fitjum frá austri til vesturs. Þá bætti hann við að gamalt heystæði stæði á Efri-Fitjum hjá Krossá sem væri tileinkað Desjarmýrarprestinum sr. Hávarði, líklega Sigurðssyni sem var prestur þar 1632–1661. Sama vitnuðu Stefán Ólafsson á Gilsárvelli og Páll Ólafsson á Gilsárvallahjáleigu. Með vitnisburði dagsettum 26. október 1841 sögðu Björn Skúlason og Björn Björnsson að þeir sem ábúendur Setbergs 1829–1836 hafi brúkað Efri-Fitjar til slægna og hagbeitar sem eign Desjarmýrarkirkju.[348]

Hinn 28. október 1841 skrifaði Snorri Sæmundsson, prestur á Desjarmýri, biskupi vegna þrætu Desjarmýrarkirkju og Húsavíkurkirkju um landstykkið Efri-Fitjar. Sr. Snorri taldi umrætt stykki tilheyra Desjarmýrarkirkju og að ábúendur hjáleigunnar Setbergs hefðu nýtt það átölulaust af hálfu landeigenda Húsavíkur. Hann lagði fram fjóra vitnisburði máli sínu til stuðnings, lýsti staðháttum á svæðinu allítarlega, vitnaði til máldaga og kvartaði yfir ágengni eigenda Húsavíkur. Landsvæðinu lýsti sr. Snorri svo:

> Máldagarnir hafa hvörugur nein landa merki til fjallsins nema þar þeir til taka hálfan Skúmhattardal, semad er nordvestur undir á landinu, liggur og dalur sá uppí Húsavíkur Fjallgardin, semad liggur hlickjalaus ad mestu millum landanna, og svo nordaustur sidan hvar tiltekid er ad kyrkjan eigi Hrafndal til móts vid Hofströnd, eru og þessi takmörkin óglöggust þessvegna: ad allstadar annarstadar eru Fjallahriggir eda Ár, hvad mer sínist medal annars færa líkur til: ad Húsavíkurheidar varp ecki undanskiljist því. – Nú hefur Proprietarie látid á sér merkja ad landstycki þetta tilheyri kyrkjukotinu

[345] Skjöl nr. 2(343) og 2(567).
[346] Skjal nr. 2(436).
[347] Skjal nr. 2(347).
[348] Skjöl nr. 2(348)–2(349) og 2(568).

> Litlubreiduvík, (Húsavíkur kyrkju Eign) sem mér vyrdist eins ósangjarnt þegar adgjætt er: ad Breidavík adgreinist frá Efri og Nedri-fitjum med lágheidi, af hvorri ad renna lækir suduraf til Breiduvíkur, og norvesturaf til Borgarfjardar edur fitjanna. – Sínist og órímilegt ad Húsavíkur kyrkjukot Litlabreidavík 6 hndr. ad dýrleika eigi land fyrir innan heidi Skackhýrníng úr annarra landi, þegar Jördin Stórabreiduvík 12 hndr. sem liggur í sömu víkinni, og hefir innan víkur – jafnvel minna land, eptir dyrleikanum helduren kotid, aldrei hefur helgad sér land leingra enn þángad, sem vötnum hallar.[349]

Hinn 12. nóvember 1841 skrifaði Stefán Árnason, prófastur á Valþjófsstað, biskupi vegna þrætustykkisins Efri-Fitja sem Húsavíkurkirkja og Desjarmýrarkirkja gerðu báðar tilkall til. Stefán tilgreindi ekki staðsetningu umrædds þrætustykkis en taldi sr. Snorra Sæmundsson á Desjarmýri hafa meira til síns máls en eigendur Húsavíkurkirkju.[350] Biskup svaraði sr. Stefáni með bréfi dagsettu 14.apríl 1842 og skýrði honum frá hvernig lagaframgang presturinn á Desjarmýri þyrfti að fara fram á.[351]

Hinn 23. júlí 1842 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekin fyrir landþræta milli sr. Snorra Sæmundssonar á Desjarmýri og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík ásamt Kjartani Ólafssyni á Dallandi vegna landstykkisins Efri-Fitja. Sátt komst á milli aðila þannig að sr. Snorri féll frá orðatiltæki sem fram kemur í lögfestu Desjarmýrarkirkju frá 1772 eða eins og skráð er í sáttabók umdæmisins:

> komst nú lox Sáttasamníngur á málspartanna á milli þannig, ad presturin finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu ad presturin finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbreckur í logfestu Disjarmÿrarkyrkju af 1772, þared í sömu lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíkna og Disjarmÿrar, vegna þess ad ur fremra Gjæsirvatni falla lækjardrög til beggja plátsanna, og vyrdist því sjálft fremra Gjæsirvatn eiga ad helmíngast og verda takmark Platsanna á milli; enn til ad fá Stefnu mid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hædsti hnúkur á svokölludu Náttmálafjalli hvadan lína takist ÿfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill lenda á gagnstandandi Fjalli. – Þessi Samníngur hlutadeiganda sendist Stipts ÿfir völdunum frá beggja hendi med undirgefini osk um Stadfestíngu.[352]

Hinn 24. október 1842 skrifaði biskup til sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað um Efri-Fitjar. Biskup óskaði eftir að fá skjöl sem eigandi Húsavíkur hafi látið þinglýsa og upplýsingar um hversu mikið hey stykkið gæfi af sér árlega.[353]

Hinn 15. maí 1843 skrifuðu sr. Snorri Sæmundsson, S. Ólafsson, V. Stefánsson og Björn Björnsson biskupi bréf vegna landamerkja Desjarmýrar og Húsavíkur, þ.e. þrætunnar um Efri-Fitjar. Í því segir að stiftsyfirvöld hafi verið treg að samþykkja hin nýju landamerki frá sáttagerðinni 23. júlí 1842. Bréfritarar töldu ljóst að Desjarmýrarkirkja myndi ekki missa nothæft land og gáfu eftirfarandi skýringar á nokkrum atriðum sem gætu hafa leitt til misskilnings:

> ad Disjarmÿrar Kyrkja heldur öllu notanlegu Landi af þrætulandinu Efrifitjum eptir þeim ný áqveðnu landamerkjum, nefnilega línum í gegnum midt fremra Gjæsirvatn ad stefna á Náttmálafjalls Hnúk sem er öllu leiti samqvæm Lögfestunni fÿrir Disjarmÿrar

[349] Skjal nr. 2(566).
[350] Skjal nr. 2(565).
[351] Skjal nr. 2(610).
[352] Skjal nr. 2(333).
[353] Skjal nr. 2(612).

> Kyrkju landareign af 1772, nema ef þess lína kan ad skéra fjallgardin Sudaustanvid Efrifitjar ad nedantil ecki eins þvert eins og greind Lögfesta meinar, þó þad sié óvíst og ecki af Lögfestunni ad ráda, enda er sá Fjallgardur nidur ad sléttu ecki annad en urdir og Melar, líka kynni vera Miskilníngi undirkastad hvad greind Lögfesta meinar med Örnefninu Fossárbreckur, sem nockrir taka einúngis brattan Hjalla austan í víknaheidi, en fleirstir – og þarámedal vid lídandi Fláa þar uppaf upp undir eystra enda greinds Vatns, og hardtnær einúngis eru (Fláarnir-) Moldar rof, grjót Hriggir, og urdir; Má best ráda, ad vatnid liggi rétt á Varpi þessarrar litlu heidar, ad úr austur enda þess rennur lækur eptir greindum Fláum austur til Breiduvíkur, en úr vestur enda vatnsins annar Lækur vestur í gégnum Efrifitjar til Borgarfjardar. – Væri nú svo: ad tédir Fláar ecki meintust med í nafninu Fossárbreckur, (hvad vid einsog á er vikid ecki höldum) þá er þad plats, bædi svo lítid og ófrjósamt eins og vid höfum list, ad ockur vyrdist eij mismunandi, hvors Eign þeir kallast. – Eins lítid gétum vid líka metid Disjarmyrar Kyrkju til neins Skada, þó landamerkja línan nýa ská skéri Fjallgardin ad nedan, hvör Fjallgardur stendur rétt vid Gjæsirvatn, svo ad línan strax lendir fyrir ofan alla Grasrót, þarhjá þikir ockur líkast ad einmidt þessi Stefna hljóti ad vera meind í optnefndri Lögfestu.[354]

Sr. Stefán Árnason, prófastur á Valþjófsstað, áframsendi bréf sama efnis frá sr. Snorra, dagsett 14. maí 1843, til stiftsyfirvalda með bréfi dagsettu 29. júní 1843.[355] Sáttagerðin var staðfest af stiftsyfirvöldum þann 12. ágúst 1843.[356] Hún var svo þinglesin þann 10. júlí 1844, en texti hennar er eftirfarandi í afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847:

> Ar 1842 þann 23ia Julii mætti ásamt Hlutadeigendum fyrir Sáttafundi ad Desjarmyri – Presturin ad Hialtastad Sr Jón Gudmundsson, sem af Amtinu ádr var settur til, ásamt þeim ödrum reglulega Forlikunarmanni ad semia milli Prestsins Sr Snorra Sæmundssonar á Dysjarmyri, og proprietari H. Olafssonar á Húsavik, samt Kiartans Olafssonar á Dallandi, hvar Landaþræta hefr upprisid millum Disjarmyrar og Húsavikur kyrkna, útaf Landsstykkinu Efrifitium, hvört Pláts bádir kyrkiu veriarar vilja helga Kyrkiunum, studdir af Lögfestum og Vitnisburdum eldri og yngri, komst nú loksins Sáttasamníngr á Málspartanna á milli, Þannig ad presturinn finnur orsok til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbreckur í Lögfestu Desjarmyrar Kyrkiu af 1772, þared i sömu Lögfestu er tilgreint þarsem Vötnum halli millum Breiduvikna og Disjarmyrar vegna þess ad úr fremra Giæsirvatni falla Lækiardrög til beggia Plátsanna, og vyrdist þvi hálft fremra Giæsirvatn éga ad helfmingast, og verda Takmark Plátsanna á milli, enn til ad fá Stefnumid, antaka bádir Hlutadégendr ad skuli vera hædsti Hnúkur á svókölludu Náttmálafialli, hvadan Lína takist yfir úr Fiallgardinum, sem sker midt greint Vatn, og þarsem hún vill lenda á gagnstandandi Fialli. Þessi Samningur Hlutadeigenda sendist Stiftsyfirvöldunum frá beggja Hendi, med úndirgefnust ósk um Stadfestingu. Ad þannig sömdu, skyldu Hlutadegande sattir. ut supra
>
> Jón Guðmundsson H. Olafsson
>
> Sem sáttir
>
> S: Sæmundsson. H. Olafsson. K. Olafsson.[357]

Í dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854 er skráð að við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 hafi verið þinglesin lögfesta frá Halldóri Gíslasyni, dagsett 23.

354 Skjal nr. 2(570).
355 Skjal nr. 2(571).
356 Skjöl nr. 2(569) og 2(613).
357 Skjal nr. 2(262).

maí 1772, fyrir Desjarmýrarkirkjueign með öllu Setbergslandi og með þar tilheyrandi afskrift úr sáttabók Borgarfjarðarhrepps, dagsettri 23. júlí 1842.[358]

Í yfirliti sr. Snorra Sæmundssonar, dagsettu 9. desember 1843, yfir eignir Desjarmýrarkirkju segir eftirfarandi:

> 1 Disjarmÿri óþektur dýrleiki Á land til afréttar hálfan Skúmhattardal uppá vörp, þadan austur á hædsta Hnjuk á svokölludu Nattmálafjalli, þadan í beirni línu í midt gjæsir vatn og gégnum þad ÿfir víknaheidi í mótstandandi Fjallgard, þadan eptir vörpum á Þrándarhrigg, og eptir hönum í klett þann, sem stendst á vid Folaldsgrov, þadan beinlínis nidur í Fjardará, eptir henni inn til þverár og þartil hún mætir Skúmhattardalsá sem ádur er á vikid. – Allt innan tédra takmarka er Disjarmýrar landareign, á hvörju standa 2 Hjábíli, hvorjum helgast eptir byggíngu fyri nærverandi tíd.[359]

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var þinglesinn máldagi Gísla Jónssonar biskups frá 1575. Ekki kemur fram fyrir hvaða kirkju, en hugsanlega var það máldagi Desjarmýrarkirkju.[360]

Í prófastsvísitasíu Desjarmýrarkirkju frá 12. ágúst 1844 er getið ágreinings um Efri-Fitjar en fram kemur að málið hafi verið útkljáð með sáttasamningi.[361]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Desjarmýri ekki metin að dýrleika en hún er skráð sem kirkjueign (beneficium). Í neðanmálsgrein kemur fram að árin 1696 og 1804 hafi Desjarmýri verið talin 20 hundruð að dýrleika.[362]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Desjarmýri:

> Desjarmýri
>
> með hiáleigunni Þrándarstödum og sem talin er 4^{hndr} og eydibylinu Setbergi, sem einnig hefir talid verid 4^{hndr}. Túnin fódra 5 kyr útheyid med vetrarbeit 110 ær 100 saudi 70 lömb og 6 hesta. Túnin mestöll ógreid eingi greitt, úthey í medallagi afgiafar; óhentugt kríngum tún til ræktunar; Medalærnyt á sumri 32 pottar; medalkyrnyt í mál á sumri hærst 6 merkur medalsaudur skérst med 13 pundum kvíær med 7-8 mörkum útbeit sæmileg þegar til hennar nær; lyng nóg í landinu, Kvistur Eingin; torfskéri sæmileg reidíngur notandi; griót nóg en fiærri, hellu má fá langt inni afrétt; vatni má veita á einstöku stöðum. Mótak sæmilegt og nóg; jördin á afrétt fyrir siálfa sig og má taka á hana að auki 240 fjár; kyrkjan á rekaítök í Hafnar og Hofstrandar löndum; fiskivist að Ølduhamri að Hofströnd, tveggja manna ágang í hval á Kjólsvík, en önnur ítök kyrkjunnar eru sum farin sum afnotalaus og verða ekki metin; til siófarafla má ná, þar i 1 manneldi, jördin lánar kúagongu Jokulsár búendum; aurhlaup á eingjar og þær mjög blautar og heyskapur sumpart lángsóttar; eingjar liggja mjög fyrir gripaágöngu fremur enn annarstadar. Til ad vinna fyrir gripunum sem jördin ber og nota dálítið sióargós og þykir þurfa 7 karlmenn 7 kvenmenn og 2 smala. – Jördin með bádum bylunum var vyrdt á 1050 (: eitt þúsund og fimtíu) rbd. Þess ber gétid ad eingin viss takmörk væru ámilli Desjarmýrar og Setbergs og ad þessi jörd hefdi optast verid í eydi.[363]

[358] Skjöl nr. 2(346) og 2(686).
[359] Skjal nr. 2(437).
[360] Skjal nr. 2(686).
[361] Skjal nr. 2(438).
[362] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[363] Skjal nr. 2(132).

Í prófstsvísitasíu frá 9. september 1852 kemur fram að Desjarmýrarkirkja hélt öllum sínum eignum og ítökum að frátöldum rekaítaki í Uxafallsfjöru, sauðabeit í Hafnar- og Snotruneslöndum, hrossagöngu á Bakkaþýfum og mógröf í Jökulsárlandi.[364]

Í skýrslu um tekjur Desjarmýrarprestakalls, dagsettri 7. ágúst 1854, er lýst landi Desjarmýrar. Þar segir meðal annars að afréttarland sé dágott og nóg fyrir geldfé staðarins, áfast við heimaland. Þá er talað um hjáleigur, ítök og hlunnindi. Um hjáleiguna Setberg segir:

> stendur í miðju landi prestssetursins og landamerki öllum ókunnug, nema hvað landsdrottnar hafa byggt kotið til slægna að vissum ummerkjum og þó sinn með hverju móti.[365]

Við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1855 var auglýst lögfesta, dagsett 2. júní 1855, fyrir jörðinni Húsavík og mótmælti umboðsmaður Skriðuklausturs henni hvað Innri-Álftavík snerti. Þá mótmælti einnig presturinn á Desjarmýri að því leyti sem snerti stefnulínuna af Húsavíkurheiðarvarpi í mitt Gæsavatn, því hún skæri horn af Desjarmýrarlandi þeim megin fjallseggja, þótt hann játaði að það land væri engri skepnu til nota.[366]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Desjarmýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi er dagsett 17. maí 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 29. júní 1891. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki jarðarinnar Desjarmýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi eru þessi:
>
> Að sunnanverðu til móts við Húsavík úr fjalli því, er „Náttmálafjall“ heitir beint á Húsavíkurheiðarvarp og eptir því eins og vötnum deilir, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn. Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda „Hvítuhnjúka“, og þaðan út öll vörp út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur og Borgarfjarðar. Þaðan skilur svonefndur „Þrándarhryggur“ land Desjarmýrar frá Brúnavík. Landamerki milli Desjarmýrar og Hofstrandar eru úr mið strípnum á svonefndum Grenishæðum, sjónhending ofan í miðja Folaldsgjót, og þaðan beint í Fjarðará.
>
> Að norðanverðu ræður Fjarðará, allt þangað til Þverá fellur í hana, en úr því ræður Þverá, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá alla leið inn og suður í fjöll.
>
> Kirkjan að Desjarmýri á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, visitatiu Brynjólfs biskups Sveinssonar 1645 þessi ítök: Þriðjung í viðreka undir Uxafelli, allan viðreka í Hellisvík frá drang þeim, er stendur gegnt Rúnaskála, og inn til þess drangs, sem næstur út Laxá. Hvalreka hálfann í Hellisvík, og svo hvar sem kemur inn til drangs; viðreka allan og allan hvalreka í Maríubás. Saltfjöru í Geitavík milli lækja. Fiskivist að Ölduhamri, Sauðabeit út á sand. XXX Sauðabeit í Hafnarlandi og hellisskjól. Hálfan viðreka og hvalreka út á sandi. Hún á tveggja manna ágöngu á hval í Kjólsvík. Hún á 4. hverja vætt í hvalreka í Maríufjöru frá Laxá. Hún á allan viðreka og hálfan hvalreka út frá drang og inn til Kambs. Kirkjan á ennfremur 30 sauðabeit í Háukinn í Snotrunesslandi og tveggja hrossagöngu í Bakkaþýfi og taka ei undan fölöld. Hún á einnig 14 feta torfgröf í Jökulsárlandi árlega og 8. hverja vætt í hval í Uxafellsfjöru.

[364] Skjal nr. 2(439).
[365] Skjal nr. 2(581).
[366] Skjöl nr. 2(363) og 2(705).

Desjarmýri, 17. maí 1890.

Sem umráðamaður Desjarmýrarkirkju

Einar Vigfússon.

Framanskrifuð landamerki Desjarmýrar til móts við Húsavík og Stóru-Breiðuvík samþykki jeg

Dvergasteini 22. apríl 1890

Björn Þorláksson

Framanskrifuð landamerki milli Desjarmýrar og Litluvíkur samþykki jeg hjer með.

Vestdalseyri, 19. júní 1890

fyrir hönd Jóns Arnesens Sigurður Jónsson.

Framanskrifuð landamerki samþykki jeg sem eigandi Dallands.

Dallandi, 22. júní 1890.

Ólafur Kjartansson.

Framanskrifuð landamerki samþykki jeg hjer með

Dallandsparti, júní 23/6 90

Jón Björnsson

Þessi landamerki samþykkjast hjer með.

Hofströnd, 11. júlí 1890.

Guðlaug Sigfúsdóttir

Framangreind landamerki samþykki jeg sem eigandi Brúnavíkur.

Brúnavík, 25. júlí 1890.

Steinn Sigurðsson.

Þessi landamerkjaskrá samþykki jeg sem eigandi og umráðamaður Snotruness.

Snotrunesi, 11. júlí 1890

Ármann Egilsson.

Framanritaða ítakaskrá samþykki jeg

Geitavík, 26. júlí 1890.

Jóhannes Jónsson.

Framanskrifuð ítök samþykkjum við sem sameigendur Bakka.

Runólfur Þorsteinsson, Egill Árnason.

Þessa landamerkjaskrá samþykki jeg sem umráðamaður og eigandi Gilsárvalla.

p.t. Desjarmýri, 27. júlí 1890

Jón Stefánsson.

Fyrir hönd sóknarprestsins í Vallanesi, séra Bergs Jónssonar

Þorsteinn Magnússon eptir fullmakt.

Hjer með gef jeg herra hreppstjóra Þorsteini Magnússyni í Höfn fullmakt til fyrir mína hönd að undirskrifa ítakaskrá Desjarmýrar kirkju í Borgarfirði; hvað snertir hvalreka í Maríufjöru í Hafnarlandi á þann hátt sem til er tekið í Wilchinsmáldaga, þar sem svo er tiltekið að Desjarmýrarkirkja eigi fjórðu hverja vætt hvalreka í Maríufjöru, en aptur er sagt í visitatíu Brynjólfs biskups Sveinssonar að Desjarmýrarkirkja eigi 9^{du} hverja

> vætt í hvalreka í Maríufjöru, og ber þetta ekki saman við Wilchinsmáldaga, en með þessu er þó gefin viðurkenning um, að kirkjan eigi hvalreka í Maríufjöru.
>
> Vallanesi, 25. júnímán. 1890
>
> B. Jónsson.[367]

Í biskupsvísitasíu frá 27. júlí 1890 segir að Desjarmýrarkirkja haldi öllum sínum eignum og ítökum. Þá segir að landamerkjaskrá hafi verið samin og samþykkt og biði þinglesturs á næsta manntalsþingi.[368]

Hinn 20. apríl 1899 sendi sr. Einar Jónsson í Kirkjubæ í Hróarstungu skýrslur um mat Desjarmýrar-, Valþjófsstaðar- og Hofsprestakalla. Sr. Einar gerði athugasemdir við skýrslu um Desjarmýri, meðal annars að Setberg hafi verið talin kirkjujörð en í öðrum gögnum sé Setberg skráð sem hjáleiga.[369]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Desjarmýri var metin á 3.800 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðin hafi nægjanlegt upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Desjarmýrarkirkja.[370]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Desjarmýrar, með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, er dagsett 10. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 16. júlí 1923. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> jarðarinnar Desjarmýri með hjáleigunum Þrándarstöðum – og – Setbergi
>
> Að sunnanverðu á Desjarmýri land til móts við Húsavík af Skúmhattardalsvarpi yfir Skúmhöttinn og eftir hæstu fjallaröðum út í fjall það, er Náttmálafjall heitir og úr Náttmálafjalli eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Litluvíkur eru bein lína ofan úr Hvítserkshnúk í mitt fremra eða stærra Gæsavatn.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Breiðuvíkur eru bein lína úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnúka í Gatfjall og þaðan út hæstu fjallaraðir út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru og Litlu Breiðuvíkur og Borgarfjarðar.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Brúnavíkur eru bein lína af Gagnheiði í efri enda á svonefndum Þrándarhrygg og eftir honum meðan hann nær og síðan beint úr honum í Miðstrýp á svonefndum Grenishæðum.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Hofstrandar eru úr Miðstrýp á Grenishæðum beint ofan í miðja Folaldsgjót að ofan og úr henni miðri að neðan beina línu í Fjarðará móts við landamerki Jökulsár og Bakkagerðis.
>
> Að norðanverðu ræður Fjarðaráin – milli Desjarmýrar að sunnan og Jökulsár, Hvols og Gilsárvalla að norðan, frá merkivörðu, sem er á norðurbakka Fjarðarár utan Grjótár – alt þangað til Þverá fellur í hana; en úr því ræður Þverá milli Desjarmýrar að austan og sunnan og Gilsárvalla, Grundar og Hvannstóðs að norðan og vestan, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá milli Desjarmýrar að

[367] Skjal nr. 2(30).
[368] Skjal nr. 2(392).
[369] Skjal nr. 2(587).
[370] Skjal nr. 2(162).

sunnan og Gilsárvalla að norðan – alla leið inn og suður í Skúmhattardalsbotn og beina línu þaðan upp á Skúmhattardalsvarp.

Kirkjan að Desjarmýri (nú prestssetrið Desjarmýri) á samkvæmt máldaga sínum frá 1354, endurrituðum 24. mai 1724, svo og máldögum Vilchins biskups frá 1397, Gísla biskups Jónssonar frá 1575 og vísitazíu Brynjólfs biskups Sveinssonar 1645 þessi ítök:

Þriðjung í viðreka undir Uxafalli í Hafnarlandi.

Allan viðreka í Hellisvík (Hellisfjöru) í Hafnarlandi frá drang þeim er stendur gegnt Runuskála og inn til þess drangs er næstur er út frá Laxá.

Hvalreka hálfan í Hellisvík og svo hvar sem kemur inn til drangsins.

Viðreka allan og allan hvalreka í Maríubás í Hofstrandarlandi.

Saltfjöru í Geitavík milli lækja.

Fiskivist að Ölduhamri og sauðfjárbeit út á Hofstrandarsand. 30 sauðabeit í Hafnarlandi og hellisskjól.

Hálfan hvalreka og viðreka út á Hofstrandarsandi norðan frá Jökulsárreka, þar sem Lómstjarnarkíll bugar beint að innan út að sandinum og austur að Gilsárvallareka, þar sem Hafnarhólmi hverfur undir Lághamarinn við sjávarmál.

Hún á tveggja manna ágöngu á hval í Kjólsvík.

Hún á fjórðu hverja vætt í hvalreka á Maríufjöru frá Laxá í Hafnarlandi.

Hún á allan viðreka og hálfan hvalreka á Eyri út frá Drang og til Kambs.

Kirkjan á ennfremur 30 sauða beit í Háukinn í Snotrunesslandi og tveggja hrossa göngu í Bakkaþýfi og taka eigi undan fölöld.

Hún á einnig 14 feta mógröf í Jökulsárlandi árlega og hún á 8. hverja vætt í hval á Uxafallsfjöru.

Desjarmýri 10. desember 1921

sem umráðamaður Desjarmýrar Vigfús I. Sigurðsson

Ofanritað ítak í jörðinni Snotrunesi samþykkjum við undirritaðir.

Snotrunesi 22. desember 1921

Halldór I. Ármannsson, Andrés B. Björnsson

Framanrituð landamerki til móts við Húsavík samþykkjum við undirritaðir.

Húsavík 26. desember 1921

Árni J. Sigurðsson – eigandi Húsavíkur.

Björn Sveinsson – eigandi Dallandsparts.

Sveinn Pálsson – eigandi Dallands.

Elís Guðjónsson (ábúandi Hólshúsa)

Framanritað ítak í jörðinni Kjólsvík samþykki ég undirritaður

Kjósvík 28. desember 1921

Guðmundur Magnússon eigandi Kjólsvíkur.

Framanrituð landamerki milli Breiðuvíkur og Desjarmýrar samþykki eg undirritaður

Njarðvík 28. desember 1921

Fyrir hönd eiganda Stóru-Breiðuvíkur – Jóns Sveinssonar – Páll Sveinsson

> Framanskráð landamerki milli Grundar og Desjarmýrar er eg undirskrifaður samþykkur
>
> H. Ásgrímsson
>
> Framanrituð landamerki milli Hvannstóðs og Desjarmýrar samþykki eg fyrir hönd Benedikts Jónassonar eiganda Hvannstóðs.
>
> Bakkagerði 30. desember 1921
>
> Jón Stefánsson
>
> Framanrituð landamerki milli Litlu-Breiðuvíkur og Desjarmýrar samþykki eg fyrir hönd Jóns F.C. Arnesens, eiganda Litlu-Breiðuvíkur
>
> Bakkagerði 30. desember 1921
>
> Jón Stefánsson
>
> Framanrituðum landamerkjum milli Desjarmýrar og Gilsárvalla, erum við undirritaðir samþykkir.
>
> Jón Stefánsson – Magnús Þorsteinsson eigendur Gilsárvalla
>
> Að Desjarmýrarkirkja muni eiga rekaítak í Hellisfjöru viðurkenni eg undirritaður.
>
> Magnús Þorsteinsson (eigandi að Höfn)
>
> Framanrituð landamerki milli Brúnavíkur og Desjarmýrar samþykki eg undirritaður sem eigandi Brúnavíkur.
>
> S. Filippusson
>
> Framanritað ítak í Geitavíkurlandi samþykkjum við undirritaðir.
>
> Jón Björnsson meðeigandi Geitavíkur
>
> Sigurður Einarsson meðeigandi Geitavíkur
>
> pr. Kaupfjelag Borgarfjarðar H. Ásgrímsson
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Desjarmýrar og Hvols er undirritaður samþykkur
>
> f.h. Þorsteins M. Jónssonar, H. Ásgrímsson
>
> Framanrituð landamerki ásamt rekaítökum í Maríubás og á Hofstrandarsandi er eg undirritaður samþykkur
>
> Sigfús Gíslason (eigandi Hofstrandar).
>
> Framanritað ítak samþykkjum við undirritaðir umráðamenn Bakka.
>
> pr. h/f Hinar samein. ísl. verzlanir, Jón Stefánsson
>
> Vigfús Í. Sigurðsson oddviti Borgarfjarðarhrepps.[371]

5.11.1 Setberg í Borgarfirði

Í biskupsvísitasíu Desjarmýrarkirkju frá 6. ágúst 1645 segir eftirfarandi um landamerkjavitnisburði og Setberg:

> Skilur biskup, ad landa Merckja Vittnessburder sieu tekner epter heffdarhallde og Sennder J Skalhollt. Kyrckjan aa Setberg, og Skumhattardal halffann ad heffdarhallde[372]

[371] Skjal nr. 2(31).
[372] Skjal nr. 2(388).

Í biskupsvísitasíu um Desjarmýrarkirkju frá 3. ágúst 1748 segir að Setberg hafi lengi legið í eyði.[373]

Hinn 31. maí 1772 lögfesti sr. Halldór Gíslason Desjarmýri með landi Setbergs, hálfum Skúmhattardal, öllum Hrafnsdal og Mosdal auk ítaka Desjarmýrarkirkju. Lögfestan var upplesin við Desjarmýrarkirkju 30. maí 1773 og þinglesin þann 10. júlí 1844, en þar segir m.a.:

> Eg Halldor p. Gislason, lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkiu Eign, med ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavikurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Giæsarvötn, allan Mosdal, og allan Hrafnsdal og svo allt útá Þrándarhrigg, i þann Tind sem stendst á vid Folaldsgröf, og svo þversynis ofan i Fiardará, ogsvo allt hid nedra i Þverá, akra og Tödur, Eingiar og Skóga, holt og haga, Vötn og veidistadi, og allar Landsnytiar, þær er því Landi eígu ad fylgia og fylgt hafa, til ummerkia þeirra, er adrir Menn eiga i móti tedrar kyrkiu Landeign. Fyrirbíd eg hédan af hvörium Manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasatekiu, hagbeitar Gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til.[374]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 kemur fram að eyðihjáleigurnar Setberg og Þrándarstaðir hafi tilheyrt Desjarmýri.[375]

Í yfirliti sr. Snorra Sæmundssonar, dagsettu 9. desember 1843, yfir eignir Desjarmýrarkirkju er fjallað um Setberg. Þar segir eftirfarandi:

> a Setberg. – gamalt Eidibýli med óþektum dýrleik, var byggt fyri innan 20 árum med 3 hndr. landskuld, án húsa og kúgyldis med um merkjum Efri Selshúsalækur og Myrká ad nordan og sunnan. Fjallgardurin og Þverá ad vestan og austan, en Formadur minn setti landskuld 4 hndr. eptir svar (40 al) en bætti vid landid nordur ad Mariulæk til haga og slægna, hvört nú er byggt um sin med því eptirsvari. –[376]

Í dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1842–1854 er skráð að við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 hafi verið þinglesin lögfesta frá Halldóri Gíslasyni, dagsett 23. maí 1772, fyrir Desjarmýrarkirkjueign með öllu Setbergslandi og með þar tilheyrandi afskrift úr sáttabók Borgarfjarðarhrepps, dagsettri 23. júlí 1842.[377]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Setberg ekki metin sérstaklega en er skráð sem eign Desjarmýrarkirkju. Í neðanmálsgrein kemur fram að árið 1804 hafi Setberg talist eyðihjáleiga Desjarmýrar en árið 1696 hafi Setberg verið metið á átta hundruð.[378]

Í skýrslu um tekjur Desjarmýrarprestakalls, dagsettri 7. ágúst 1854, er lýst landi Desjarmýrar. Þar segir meðal annars að afréttarland sé dágott og nóg fyrir geldfé staðarins, áfast við heimaland. Þá er talað um hjáleigur, ítök og hlunnindi. Um hjáleiguna Setberg segir:

---

373 Skjal nr. 2(390).
374 Skjal nr. 2(261).
375 Skjal nr. 2(82).
376 Skjal nr. 2(437).
377 Skjal nr. 2(686).
378 Skjal nr. 4(1), bls. 361.

> stendur í miðju landi prestssetursins og landamerki öllum ókunnug, nema hvað landsdrottnar hafa byggt kotið til slægna að vissum ummerkjum og þó sinn með hverju móti.[379]

Í byggingarbréfi Ásmundar Ásmundssonar fyrir jörðinni Setbergi í Borgarfirði, dagsettu 2. apríl 1855 og útgefnu af Sigurði Gunnarssyni, segir eftirfarandi um landamerki:

> Með þessu brefi byggi eg Ásmundi bonda Ásmundssyni hjáleigu Mýrastaðar Setberg í Borgarfirði 4 hndr. að dyrleika. Landamerki Setbergs tel eg Myrká að utan Þverá að neðan og innan og svo Krossá, en að ofan úr Hvítahnúk í Urðarhólavatn og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk.[380]

Þá segir í bréfinu að jörðin eigi ókeypis afrétt saman við Desjarmýri.[381]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Desjarmýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi er dagsett 17. maí 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 29. júní 1891. Þar segir m.a.:

> Landamerki jarðarinnar Desjarmýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi eru þessi:
>
> Að sunnanverðu til móts við Húsavík úr fjalli því, er „Náttmálafjall“ heitir beint á Húsavíkurheiðarvarp og eptir því eins og vötnum deilir, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn. Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda „Hvítuhnjúka“, og þaðan út öll vörp út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur og Borgarfjarðar. Þaðan skilur svonefndur „Þrándarhryggur“ land Desjarmýrar frá Brúnavík. Landamerki milli Desjarmýrar og Hofstrandar eru úr mið strípnum á svonefndum Grenishæðum, sjónhending ofan í miðja Folaldsgjót, og þaðan beint í Fjarðará.
>
> Að norðanverðu ræður Fjarðará, allt þangað til Þverá fellur í hana, en úr því ræður Þverá, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá alla leið inn og suður í fjöll.[382]

Hinn 20. apríl 1899 sendi sr. Einar Jónsson í Kirkjubæ í Hróarstungu skýrslur um mat Desjarmýrar-, Valþjófsstaðar- og Hofsprestakalla. Sr. Einar gerði athugasemdir við skýrslu um Desjarmýri, meðal annars að Setberg hafi verið talin kirkjujörð en í öðrum gögnum sé Setberg skráð sem hjáleiga.[383]

Í virðingargjörð á kirkjuhjáleigunni Setbergi í Borgarfjarðarhreppi, dagsettri 15. júlí 1915, segir að jörðin sé fjögur hundruð að fornu mati. Einnig segir að hún liggi sunnan megin Borgarfjarðar, hér um bil mílu frá sjó. Landamerkjum er lýst þannig:

> Ummerki jarðarinnar fynnast hjer hvergi skrásett, enn að sögn gamalla skilríkja ábúanda eru þau þannig:
>
> Að austan ræður Mirká til Hvítuhnúka. Að sunnan ræður bein lína úr Hvítuhnúkum í bugðu á efri Selshúsalæk ofan við efra leiti, þá ræður lækur þessi inn í Krossá, svo Krossá að vestan og Þverá að norðan.[384]

[379] Skjal nr. 2(581).
[380] Skjal nr. 2(353).
[381] Skjal nr. 2(353).
[382] Skjal nr. 2(30). Landamerkjabréfið í heild er að finna í umfjöllun um Desjarmýri hér framar.
[383] Skjal nr. 2(587).
[384] Skjal nr. 2(532).

Að lokum var jörðin metin með því sem henni fylgdi á 600 kr.[385]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Setberg hafi verið metin á 800 kr. Jörðin var þá búin að vera í eyði í nokkur ár, öll hús niðurrifin og jörðin sjálf ásamt kúgildum lögð undir Desjarmýri. Fram kemur að jörðinni fylgdi ekkert upprekstrarland. Eigandi hennar var Desjarmýrarkirkja. Um landamerki segir eftirfarandi:

> Landamerki eru sögð þessi: „Að austan ræður „Myrka“ til Hvítuhnúku. Að sunnan ræður bein lína úr „Hvítuhnukum“, í bugðu á Efra-Selhúslæk, ofan við Efra-Leiti þá ræður Selhúsalækur inn í Krossa að vestan og Þverá að norðan.“[386]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Desjarmýrar, með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, er dagsett 10. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 16. júlí 1923. Þar segir m.a.:

> Landamerki
>
> jarðarinnar Desjarmýri með hjáleigunum Þrándarstöðum – og – Setbergi
>
> Að sunnanverðu á Desjarmýri land til móts við Húsavík af Skúmhattardalsvarpi yfir Skúmhöttinn og eftir hæstu fjallaröðum út í fjall það, er Náttmálafjall heitir og úr Náttmálafjalli eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Litluvíkur eru bein lína ofan úr Hvítserkshnúk í mitt fremra eða stærra Gæsavatn.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Breiðuvíkur eru bein lína úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnúka í Gatfjall og þaðan út hæstu fjallaraðir út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru og Litlu Breiðuvíkur og Borgarfjarðar.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Brúnavíkur eru bein lína af Gagnheiði í efri enda á svonefndum Þrándarhrygg og eftir honum meðan hann nær og síðan beint úr honum í Miðstrýp á svonefndum Grenishæðum.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Hofstrandar eru úr Miðstrýp á Grenishæðum beint ofan í miðja Folaldsgjót að ofan og úr henni miðri að neðan beina línu í Fjarðará móts við landamerki Jökulsár og Bakkagerðis.
>
> Að norðanverðu ræður Fjarðaráin – milli Desjarmýrar að sunnan og Jökulsár, Hvols og Gilsárvalla að norðan, frá merkivörðu, sem er á norðurbakka Fjarðarár utan Grjótár – alt þangað til Þverá fellur í hana; en úr því ræður Þverá milli Desjarmýrar að austan og sunnan og Gilsárvalla, Grundar og Hvannstóðs að norðan og vestan, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá milli Desjarmýrar að sunnan og Gilsárvalla að norðan – alla leið inn og suður í Skúmhattardalsbotn og beina línu þaðan upp á Skúmhattardalsvarp.[387]

5.12 Brúnavík í Víkum

Hinn 27. maí 1659 ritaði sr. Hávarður Sigurðsson bréf til Brynjólfs biskups Sveinssonar um jörðina Brúnavík. Í bréfinu segir meðal annars að Brúnavík hafi verið 16 hundruð að dýrleika og að hún ætti allt land ítölulaust innan víkur.[388]

---

385 Skjal nr. 2(533).
386 Skjal nr. 2(163).
387 Skjal nr. 2(31). Landamerkjabréfið í heild er að finna í umfjöllun um Desjarmýri hér framar.
388 Skjal nr. 4(109).

Í skýrslu sr. Þorsteins Jónssonar á Eiðum yfir kúgildi og inntektir á jörðum biskups, þ.e. Brynjólfs Sveinssonar, í Borgarfirði og Seyðisfirði 1672–1673 segir eftirfarandi um jörðina Brúnavík:

> Brúnavík á allt sitt land ítölulaust fram á Þrándarhrigg og upp á hædstu fiöll á bádar sídur þar til vötnum hallar. Reka allan fyrir sínu landi ítölulausan, í midian Ædasand fyrir Ædaskeri, á móts vid Hvalvík ad austan. en ad nordan í almennings fiöru.[389]

Í jarðabók 1693–1697 kemur fram að sýslumaðurinn í Árnesþingi, Vigfús Hannesson, eigi jarðirnar Brúnavík, Hólaland, Hvalvík, Kjólsvík og Breiðavík.[390]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Brúnavíkur metinn 16 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Árni Þorsteinsson prestur.[391]

Hinn 24. október 1811 lögfesti sr. Árni Þorsteinsson land og reka jarðarinnar Brúnavíkur ásamt Hvalvík. Texti lögfestunnar er svohljóðandi:

> Her med Lögfeste eg underskrifadur Landeign og Reka Eignar-Jardar minnar Brúnavikur vid Borgarfiórd, sem er 10 hndr. ad dyrleika, ásamt þar medfylgiande Hvalvikur 4 hndr., innann eptir fylgiande Reka og Landamerkia; Nefnelega úr Fiallskerdingu utann til á Almennings-Fialle, og í midia Fles, og svo medframm Sió, allt í Gusugil, fyrir nordann Glettinganess, sidann eptir Eggium sem hallar á Þrándar Hrigg , enn þadann í Glettings-Koll allt i kríng. – Fyrirbyd eg hvörium manne, ad nota ser edur bruka – an mins leyfis – tédrar Brúnavikur Landeign edur reka, innann tiltekinna ummerkia, til skips uppsáturs, triavidar töku, Selaveidar, hvalreka afnota, beitar, slægna, edur grasatekiu, edur Nockurs þess, sem Landsnytiar edur Fiörugiæde Nefnast Kunna, allt under Frekustu Sektir; sem Lög áskilia – Stendur þesse min Lögfesta i fullu gilde nærstu 12 mánudi, [og] frammveigis Leingur, verde henne ecke ad Lögum hneckt.
>
> Til merkis mitt Nafn ad Kyrkiubæ þann 24da octobr 1811
>
> Arne Thorsteinsson[392]

Hinn 26. mars 1842 lögfesti sr. Stefán Árnason land jarðarinnar Brúnavíkur með afbýlinu Hvalvík. Texti lögfestunnar er svohljóðandi:

> Sem Umbodsmadur Jardarinnar Brúnavíkur ved Borgarfjord, Lögfeste eg Underskrifadur hermed tedrar Jardar Brunavíkur asamt ~~asamt~~ sinu medfylgjande afbyli Hvalvikur Landeign og Rekaplats innan epterfylgjandi Reka- og Landamerkia nl. ad Sunnanverdu frá Gusuguli fyrir nordan Glettinganes, uppa Glettings-Koll, sídan epter sem votnum hallar til vikurinnar epter fjallaeggjum – og vörpum á Þrandarhrigg, ~~þadan~~ fyrir víkur botninn, og ut Fialla-Eggjar og vörp úti Jadarinn edur Rödina, a því svokallada Almennings-Fjalli, og svo rétta Stefni-Linu epter henni ofaní Sjó; og reka allann edur Rekaplats med Sió, ~~med þe~~ frá þessum ummerkjum ad nordanverdu, og allt um kring vikurnar – Brunavik og Hvalvik – sudur ad Gusugili. – Er þessi min Lögfesta byggd á 30 ára gamalli Lögfestu, er eg í höndum hefi, og serilagi á Besigtelses Lovrettingu þeirre sem epter Amts-orden frá 15da Apr 1786, gjord var þann 23ia Juni f.á af Syslumanni Sál. Jóni Sveinssyni, yfir Jordina Brunavik ásamt abÿlinu Hvalvík; Fyrirbyd eg hvörjum Manni ad nóta ser edur brúka – an míns edur Egandans Leyfis ~~Jfr. Þordysar Systur minnar~~ – tedrar Brúnavikur Landeign edur Reka, innann tiltekinna ummerkja, til Skips uppsáturs, trjávidar tekju Selaveidar, hvalreka-afnota, beítar, slægna, grasatekju, edur nokkurs þess, sem

389 Skjal nr. 2(286).
390 Skjal nr. 13(3).
391 Skjal nr. 2(79).
392 Skjal nr. 4(106).

> Landsnytjar edur Fjörugjædi nefnast kunna, allt undir frekustu Sektir sem utgefin og hereptir útgefandi Lög áskilja. – Stendur þessi mín Lögfesta í fullu gyldi í nærstu 12 mánudi frá því hun er Löglega Auglyst, og framveígis, allt svo leingi, sem ei ad Lögum hnekkt verdur.
>
> Valþjófstad þann 26ta Martz 1842.
>
> St. Arnason[393]

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 var þinglesin lögfesta fyrir jörðinni Brúnavík.[394]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Brúnavík metin 16 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[395]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Brúnavík:

> Brúnavík
>
> med eydibylinu Hvalvík, túnid fódrar 3½ kyr, útheyid med fiöru og landbeit 70 ær 100 saudi 50 lömb 4 hesta; tún ógreitt og grýtt, eingi greitt enn grýtt; hey í medallagi afgiafar hentugt kríngum tún til ræktunar; ærnyt á sumri 40 pottar, kyrnyt á sumri 60 merkur hærst; saudir skérast med 14 pundum til jafnadar kvíær med 4 pundum; nokkud lyng er i landinu, kvistur ekki; griót nóg hnöttótt, hella nóg en fiærri uppí fialli; vatni má veita á tún; motak er til en lítt neytandi, útbeit vid sjó all góð og eins á landi þegar til hennar nær; jördin á afrétt fyrir heimafé og 200 fjár ad auki. – Reki heldur uppi húsum allt að bordvid; sjáfargagn svari alltad 2 manneldum; kópar má ná herumbil 3 á ári, torfskéra næstum ónyt; reidíngur eingin; griphættur miklar á landi og vid sió; aurhlaup og skridur mjög vída, eingiar sumar fiærri; bæarstædi mjög vondt, þokur eru þar miklar og óþurkar sem alla [fúga…] og skémdum á heyi; hæfilegt folkshald vyrdist vera 5 karlmenn 4 kvennmenn og 1 smali. Jördin med eydibylinu var vyrdt á 700 (siö hundrud.) rbd.[396]

Í ódagsettu bréfi, líklega frá um 1855 og ritað af Benóný Guðlaugssyni, er óskað eftir því að börn bréfritara fái að vera á Glettingsnesi með sömu kjörum og hann, hvort sem hann lifi eða deyi. Þá segir um þrætuland að það þurfi að leggjast til Glettingsness því annars sé ólifandi þar og að munur hafi verið þegar Björn Björnsson hafi verið í Brúnavík því þá hafi bréfritari mátt hafa þau afnot af Hvalvík sem hann gat haft.[397]

Hinn 6. apríl 1855 vitnaði Magnús Jónsson á Glettingsnesi um landamerki Hvalvíkur og Glettingsness. Í vitnisburði hans er lýst mælingu sem framkvæmd var með vaturpassa en vitnisburðurinn hljóðar svo:

> Ég fór á sjó norður á skjer það ~~fram undann~~ sem liggur framundann svo nefnðu gusugili, eður glettjngs gjá, og tókumm við mæljngu eptir watur passa, frá sjómáli beina stefnu uppí mel þann, er liggur í brúninni fyrir ofann tjéða gjá að norðann verðu, og svo þaðann beina stefnu norðann við tind þann, er stendur á há fjalsbruninni, hvalvíkur meiginn.[398]

393 Skjal nr. 4(107).
394 Skjal nr. 2(699).
395 Skjal nr. 4(1), bls. 361.
396 Skjal nr. 2(132).
397 Skjal nr. 2(620).
398 Skjal nr. 2(623).

Sama vitnaði E. Einarsson á Þrándarstöðum með vitnisburði dagsettum 6. apríl 1855.[399]

Í skjalasafni Skriðuklausturs er ódagsettur uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness, líklega frá 1855, en þar má meðal annars sjá þrætuland milli jarðanna. Uppdrátturinn var gerður af Benóný Guðlaugssyni en á honum koma fyrir örnefnin Kjólsvíkurá, Kjósvíkursandur, Fálkatindur, Glettingskollur syðri, Glettingskollur nyrðri, Nónfjall, Súlutindur, Geldingaskörð, Eiturtindur og Bæjartindur. Þrætulandið er afmarkað með línum og markað við ákveðin örnefni, einkum Glettingskoll syðri, Glettingskoll nyrðri og Gusugil eða Gusugilstanga.[400] Annar uppdráttur gerður af Benóný er varðveittur í sama skjalasafni, dagsettur 5. júlí 1855. Á hann hafa Einar Einarsson, Egill Árnason og Björn Björnsson ritað nöfn sín til að staðfesta að uppdrátturinn sé réttur. Efst á honum er færður inn texti til skýringa, s.s. á afmörkun og mælingaraðferðum. Neðst eru svipaðar skýringar um ýmis örnefni en einkum um mælingu á svæðinu. Þá er á miðjum uppdrættinum gerð grein fyrir staðsetningu ýmissa örnefna og þeim gerð nánari skil. Texti sem skráður er milli örnefnanna „Hvalbás“ og „Löngumalar“ segir að þar séu landamerki Kjólsvíkur og Glettingsness. Um þrætulandið segir eftirfarandi:

> [Texti ofan við afmörkun þrætulands] Þrætuland þettad er hier stendur i efre hlu^{t}a glettings fialls þessa, uppifir nesi þessu; er a hæd ofann af kolls brun $^{og\ á\ upgaungu}$ 400 hundrud fadmar, en ^{á} breidd, eitt hundrad og 70 fadmar. glettings gjá; eda nu kølluð gusu gils gja, er a hæd eda leing^{d} ofan fra upptøkumm gils eda gjáar, 3 hundrud fad^{m}ar, enn breidd hennar firir stafninn, 100 ^{o}g 3 fadmar. ofan i stafn hennar a dipt eru 100 fadmar og litid gr[e]inir þa ofan eptir færist
>
> [Texti innan afmörkunar þrætulandsins] A. hier er glettings kollurinn sem þettad þrætustikki liggur austann i, hier í hvollfinu eda efre hluta glettings Fiallsins; þessum landsblett sinist ad vil^{ia} kalla til nessinns þa stadder hia kofanum) glétting^{s}b^{r}úninn hvalvíkur meiginn er so mikid hærri enn hammra rødinn eda bruninn uppifir glettings nesi [hin …] lægre mikid, sem sia ma, þar sem tølustafirnir 1234 standa firir ofann linu^{r}nar) líka er þad ad sia þa menn horfa til af sio og so lika af landi) ad þræt^{u}landi þessu þa vel er ad giætt hallar ad glettings gja þerri er liggur aust an undir hvalvik er nær Fra tøluni 4° og 5 allt ofann i sio nidur ad tølustafnum 4ir nefnilega Fra
>
> […]
>
> Þessi strik sina hvørt þess landi hallar sem eru vatns rasir eptir hrida^{r} a sumrumm
>
> hier er sliett lendid a flaa þessum
>
> tølustafurinn 3 stendur uppifir uppgaunguklauf þeirr^{i} er Skuli biörnsso^{n} vill hafa landamerki sin og ætlast til ad þad skulu gia vera køllud stafurinn B er stendur i uppgaungu klauf þessari hun er a hæd 203 fadmar en a breidd 15 fadmar
>
> Þettad land er uppdreigid 1855
>
> 1234 Framan a þessari rød eda hamrabrun stendur þessi kofi (1 golf a stærd) hann siest ecki fra glettinganesi
>
> 3 hier er grasklauf su er Skuli vill [eyga][401]

[399] Skjal nr. 2(624).
[400] Skjal nr. 2(621). Mynd af uppdrættinum er aftast í kafla 5.13.
[401] Skjal nr. 2(622). Mynd af uppdrættinum er aftast í kafla 5.13.

Á uppdráttinn er skráður inn texti varðandi afstöðu Hvalvíkur. Þar segir meðal annars:

> [Texti efst, í kringum Súlutind] hier endar glettinganes
>
> nonfiall
>
> Þettad heitir sulutindur er stendur firir hvalvikur stafninum
>
> […]
>
> [Ritað á hlið] hier er glettingsbrun[inn] hvalvýkur meiginn
>
> [Ritað á hlið] þettad hallast ad hvalvik
>
> hvalvik á, allt sitt land fialla tinda i milli austur j glettings gja, seigir Brini[o]lfur biskup, i tuttugustu brefa Bok sinni 16 h. 72 1673[402]

E. Einarsson á Þrándarstöðum skrifaði vitnisburð 9. febrúar 1856 um þrætulandið utan í fjallinu yfir Glettingsnesi og lýsti því þannig:

> Þar eð Benoný Guðlaugsson biður míg um alít mitt skríflegt um það, hvurjum mér vírðíst til heíra ~~það~~ þrætuland það, er líggur utan í fjallínu uppyfir Glettíngsnesi, fyrir austan hvalvík, og Brúnavíkur á búandi Sk: B: S: víll að henni tíl heírí ásamt með reka fjöru sem líggur níður undan austari brún á téðu þrætu landi, þeím megin sem veít að glettingsnesi. þá ~~læt~~ [gef] ég undír skrífaður álit mitt þanninn. að mér vírðist allur efri partur lands þessa horfa að nesinu hér um 2 þríðju partar rumir, enn einn part[inn] þess sem er sá neðsti og norðasti, síníst mér muni lígga að því stóra hamragílí eða gja er hefur sín upptök í miðjufjallí þessu, sem skírsla fjrír Hvalvík vísar að séu landamerkí.[403]

Að ósk Benónýs Guðlaugssonar á Glettingsnesi skoðuðu Bjarni Jónsson á Breiðuvík og Guðmundur Eiriksson á Kjósvík land sem liggur upp af Glettingsnesi og sem Skúli Björnsson á Brúnavík vildi að tilheyrði Hvalvík. Vitnisburður Bjarna og Guðmundar, dagsettur 5. mars 1856, um skoðun sína hljóðar svo:

> bóndinn Benóný Guðlaugsson á Glettíngs nesi, hefur beðið okkur undirskrifaða að jfirlíta Land það er Liggur upp af Glettíngsnesi, utan i fiallinu, er bóndinn Skúli Björnsson a Brúnavík, Vill að heiri til Hvalvíkur Lands, okkur Sínist að Efri og meíri partur Lands þessa lúti að nesinu, jafn Vel þó Vatns Rásirnar Liggi að So nefndu gusugilili, Enn neðri og minni hluti Lands þessa Snúi til Síóar, og Liggur að nokkruleiti fjrir norðann Stefnu af niður landi nessins, So nefndur gusugíls Sandur Liggur fjrir Sunnann fírr nefnt gusugil þar sem það kémur að Sjónum[404]

Hinn 9. mars 1856 vitnuðu Bjarni Jónsson og Guðmundur Eiríksson um mælingu sem framkvæmd var á landamerkjum Glettingsness og Hvalvíkur. Þeir sögðust hafa á vissum stað á klöppinni fyrir austan Gusugilssand borið upp þráð með lóðs þannig að hann vísaði beina stefnu úr Gusugilsþröng við sjóinn og á Hádegistind, sunnan Hvalvíkur. Að þeirra sögn var mælingin gerð að ósk Benónýs Guðlaugssonar á Glettingsnesi.[405]

[402] Skjal nr. 2(622).
[403] Skjal nr. 2(625).
[404] Skjal nr. 2(626).
[405] Skjal nr. 2(627).

Hinn 29. mars 1856 vitnaði Björn Björnsson á Bóndastöðum um landa- og rekamörk Glettingsness og Hvalvíkur. Fram kemur að Hvalvík hafi verið afbýli tilheyrandi jörðinni Brúnavík en vitnisburður Björns hljóðar svo:

> Þegar Eg firir 27 árumm fluttist í borgarfiörd þá hafdi Hiorleifur Sál Arnason verandi a Snotrunesi nefndt glettingsnes til allra nota og Efftirgialds og hafdi haft þad umm í mörg ár átölulaust í allastadi úr gusugilsgiá Sem Er á milli Hvalvíkur og Glettíngsness. og ad Sunnann á moti Kiólsvíkur Eigendumm í Klöppina Sunnann við laungumöl og úr bádumm þessumm örnefnumm ad nedann og á tinda upp, næstur Hiörleifi Sál tók þad til biggingar og Sömu nota Jón Sal Einarss. umm 5 ar hann var þá bóndi á litluvík. Efftir hann fekk þessa Sömu klaustursins Eign til bigíngar Propríetaríus Hallgrímur Olafsson á Húsavík umm 5 ár og honumm næstur fekk Benóní Gudlaugsson Nesid til allra leigulida afnota og hafdi hann þá i fullu leifi Hallgríms algiörlega flutt þángad bigd Sína og hefur Sídan búid þar umm næstl. 15 ár,
>
> Jón nokkur Petursson Sem var í Brúnavik ifir i 50 ár first Sem vinnumadur og Sidann firir búi þar, og Seinast skiólstædíngur og deidi þar áttrædur arid 1843. Einar Sál Biarnarson Sem næstur á undan mér bió á Brúnavÿk og var þar lidug 30 ár og jeg Sem þar dvaldi Sem búfastur í 11ár við höfdumm aldrey neina vidleitni til (þvj vid vissumm Ekki nokkura stædu) ad vefeingia hid minsta lands Edur rekamörk millum Hvalvíkur og glettingsness þar Einginn tvjmæli léku á að þaug Ekki væru í allastaði Rett
>
> jeg hefi Séð og lesið 2ær lögfestur firir Brúnavík aðra af 1840 og hina dáterada nálægt næstl. aldamótumm og þessar lögfestur öldungis Samhljóða og bigðar á Besictelsisforrettingu giörðri nálægt miðri 18du öld og í alla stadi mun vera lögformleg uppá þá tidkanlegann hátt þvj þá var Brúnavÿk Sett niður umm 4 hndr. Efftir úrskurði við komanndi ifirvalda vegna Serlegra landbrota Sem á Jördunni skédu[406]

Við manntalsþing að Desjarmýri 11. apríl 1850, 11. júlí 1851, 28. maí 1852, 13. júlí 1853, 8. júlí 1854, 4. júní 1855 og 31. maí 1856 var lýst friðhelgi á Hafnarhólma, er lá undir Njarðvík, Æðarskeri sem tilheyrði Brúnavík og Vogaskeri og Kríustapa sem heyrðu undir Húsavík. Á síðastnefnda þinginu var einnig friðlýst nótalögum út af Kerlingarfjöru fyrir Bakkalandi. Þá var friðhelgi lýst á æðarvarpsplássum í Hafnarhólma og Æðarskeri við manntalsþing að Dvergasteini 23. júní 1855 og sama var gert við manntalsþing að Desjarmýri 26. júní 1861.[407]

Hinn 11. júlí 1856 skrifaði Pétur Havsteen amtmaður til umboðsmanns Skriðuklausturs, Björns Skúlasonar, vegna landaþrætu milli Glettingsness og Brúnavíkur. Meðfylgjandi voru 10 skjöl frá Benóný Guðlaugssyni, þar á meðal tveir uppdrættir yfir land Glettingsness.[408]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Brúnavíkur er dagsett 3. júlí 1884 en hún var þinglesin við manntalsþingsrétt að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Brúnavíkur að innan, eru af Gagnheiði ofan Þrándarhrygg, þaðan út á Svartafell og svo út allar fjallaraðir eptir því sem vötn falla til Víkurinnar og svo út Almenningsröð í mitt Flesjarsund. Og svo að sunnan af Gagnheiði og út fjallaraðir í Æðarsker. Hvalvík á allt sitt land ítölulaust fjallatinda á milli austur í Glettingsgjá. –
>
> Reka norður í Æðarsker, en að austan í vog niður undan Glettingsbrún.

406 Skjal nr. 2(628).
407 Skjöl nr. 2(682) og 2(700)–2(707).
408 Skjal nr. 2(629).

Brúnavík, 3. júli 1884.

Steinn Sigurðsson.

Samþykkir þessum landamerkjum eru:

Þorsteinn Magnússon í Höfn.

Magnús Benóníson á Glettingsnesi.

Guðni Stefánsson í Kjólsvík.

Einar Sigfússon í Breiðuvík.

Páll Geirmundsson í Breiðuvík

Gísli Benediktsson á Hofströnd

Snjólfur Sveinsson á Þrándarstöðum.[409]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Brúnavík var metin á 5.600 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðin hafi gott upprekstrarland og hrossabeit í Hvalvík. Eigendur jarðarinnar voru Stefán og Sigurður Filippussynir.[410]

Landamerkjaskrá jarðanna Hvalvíkur og Brúnavíkur er dagsett 25. janúar 1922 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

Landamerkjabref.

Landamerki Brúnavíkur og Hvalvíkur sem er sameign, eru þessi:

Að sunnan úr næsta vog sunnan við Gusugilsfjöru, í Glettingsbrún, utan við Glettingsgrjót. Þaðan eftir röðum á Glettingskoll. Svo eftir hæstu fjallaröðum á Súlutind. Og svo eftir fjallsröð á Gagnheiði, þaðan norður Þrándarhrygg í miðtind strýp á Grenishæðum. Þaðan út fjallsraðir eftir því sem vötn falla til víkurinnar á Stekkhvammsfell; þaðan austur Almenningsröð og í mitt Almenningsflesjarsund.

Brúnavík 25. janúar 1922

S. Filippusson eigandi

Eigendi Hofstrandar: Sigfús Gíslason

Magnús Þorsteinsson eigandi að Höfn

Guðmundur Magnússon eigandi Kjólsvíkur

Vigfús I. Sigurðsson prestur á Desjarmýri.

Fyrir hönd eiganda Breiðuvíkur Bjarni Sveinsson

Undirskrift vantar frá forsvarsmanni Glettingsness

Bjargi 31. janúar 1922.

Hannes Sigurðsson[411]

409 Skjal nr. 2(36).
410 Skjal nr. 2(167).
411 Skjal nr. 2(37).

Einnig er vísað sameiginlega til Brúnavíkur og Hvalvíkur í landamerkjaskrá jarðarinnar Kjólsvíkur sem er dagsett 31. janúar 1922 og var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922, en þar segir:

> Á milli Kjólsvíkur og Brúnavíkur (Hvalvíkur) úr Súlutindi út hæstu fjallaraðir á Glettingskoll þar sem hann er hæstur.[412]

5.13 Hvalvík í Víkum

Hinn 7. apríl 1670 skrifaði Brynjólfur biskups Sveinsson til Gísla Finnssonar um kaup á hálfri jörðinni Hvalvík. Brynjólfur biskup bauð á móti þrjú hundruð í jörðinni Mýnesi.[413]

Í skýrslu sr. Þorsteins Jónssonar á Eiðum yfir kúgildi og inntektir á jörðum biskups, þ.e. Brynjólfs Sveinssonar, í Borgarfirði og Seyðisfirði 1672–1673 segir eftirfarandi um Hvalvík:

> Hvalvík á allt sitt land ítölulaust fiallatinda á milli austr á Glettíngsgiá. Reka nordur í Ædasker. Ad austan í vog nidur undan Glettíngsbrún.[414]

Sama lýsing kemur fram í tuttugustu bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar, fyrir árin 1672 og 1673, samkvæmt afriti sr. Jóns Austfjörð frá 1846.[415]

Í jarðabók 1693–1697 kemur fram að sýslumaðurinn í Árnesþingi, Vigfús Hannesson, eigi jarðirnar Brúnavík, Hólaland, Hvalvík, Kjólsvík og Breiðavík.[416]

Í umfjöllun um Stóru-Breiðuvík í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 segir að eyðijarðirnar Kjólsvík og Hvalvík hafi verið nýttar sem beitiland.[417]

Hinn 24. október 1811 lögfesti sr. Árni Þorsteinsson land og reka jarðarinnar Brúnavíkur ásamt Hvalvík. Texti lögfestunnar er svohljóðandi:

> Her med Lögfeste eg underskrifadur Landeign og Reka Eignar-Jardar minnar Brúnavikur vid Borgarfiórd, sem er 10 hndr. ad dyrleika, ásamt þar medfylgiande Hvalvikur 4 hndr., innann eptir fylgiande Reka og Landamerkia; Nefnelega úr Fiallskerdingu utann til á Almennings-Fialle, og í midia Fles, og svo medframm Sió, allt í Gusugil, fyrir nordann Glettinganess, sidann eptir Eggium sem hallar á Þrándar Hrigg , enn þadann í Glettings-Koll allt i kríng. – Fyrirbyd eg hvörium manne, ad nota ser edur bruka – an mins leyfis – tédrar Brúnavikur Landeign edur reka, innann tiltekinna ummerkia, til skips uppsáturs, triavidar töku, Selaveidar, hvalreka afnota, beitar, slægna, edur grasatekiu, edur Nockurs þess, sem Landsnytiar edur Fiörugiæde Nefnast Kunna, allt under Frekustu Sektir; sem Lög áskilia – Stendur þesse min Lögfesta i fullu gilde nærstu 12 mánudi, [og] frammveigis Leingur, verde henne ecke ad Lögum hneckt.
>
> Til merkis mitt Nafn ad Kÿrkiubæ þann 24da octobr 1811
>
> Arne Thorsteinsson[418]

412 Skjal nr. 2(39).
413 Skjal nr. 4(110).
414 Skjal nr. 2(286).
415 Skjal nr. 2(619).
416 Skjal nr. 13(3).
417 Skjal nr. 2(78).
418 Skjal nr. 4(106).

Hinn 26. mars 1842 lögfesti sr. Stefán Árnason land jarðarinnar Brúnavíkur með afbýlinu Hvalvík. Texti lögfestunnar er svohljóðandi:

> Sem Umbodsmadur Jardarinnar Brúnavíkur ved Borgarfjord, Lögfeste eg Underskrifadur hermed tedrar Jardar Brunavíkur asamt ~~asamt~~ sinu medfylgjande afbyli Hvalvikur Landeign og Rekaplats innan epterfylgjandi Reka- og Landamerkia nl. ad Sunnanverdu frá Gusuguli fyrir nordan Glettinganes, uppa Glettings-Koll, sídan epter sem votnum hallar til vikurinnar epter fjallaeggjum – og vörpum á Þrandarhrigg, ~~þadan~~ fyrir víkur botninn, og ut Fialla-Eggjar og vörp úti Jadarinn edur Rödina, a því svokallada Almennings-Fjalli, og svo rétta Stefni-Linu epter henni ofaní Sjó; og reka allann edur Rekaplats med Sió, ~~med~~ ~~þe~~ frá þessum ummerkjum ad nordanverdu, og allt um kring vikurnar – Brunavik og Hvalvik – sudur ad Gusugili. – Er þessi min Lögfesta byggd á 30 ára gamalli Lögfestu, er eg í höndum hefi, og serilagi á Besigtelses Lovrettingu þeirre sem epter Amts-orden frá 15da Apr 1786, gjord var þann 23ia Juni f.á af Syslumanni Sál. Jóni Sveinssyni, yfir Jordina Brunavik ásamt abÿlinu Hvalvík; Fyrirbyd eg hvörjum Manni ad nóta ser edur brúka – an míns edur Egandans Leyfis ~~Jfr. Þordysar Systur minnar~~ – tedrar Brúnavikur Landeign edur Reka, innann tiltekinna ummerkja, til Skips uppsáturs, trjávidar tekju Selaveidar, hvalreka-afnota, beítar, slægna, grasatekju, edur nokkurs þess, sem Landsnytjar edur Fjörugjædi nefnast kunna, allt undir frekustu Sektir sem utgefin og hereptir útgefandi Lög áskilja. – Stendur þessi mín Lögfesta í fullu gyldi í nærstu 12 mánudi frá því hun er Löglega Auglyst, og framveígis, allt svo leingi, sem ei ad Lögum hnekkt verdur.
>
> Valþjófstad þann 26ta Martz 1842.
>
> St. Arnason[419]

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 var þinglesin lögfesta fyrir jörðinni Brúnavík.[420]

Í neðanmálsgrein í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er vísað til þess að Hvalvík sé bændaeign sem sé í eyði.[421]

Í ódagsettu bréfi, líklega frá um 1855 og ritað af Benóný Guðlaugssyni, er óskað eftir því að börn bréfritara fái að vera á Glettingsnesi með sömu kjörum og hann, hvort sem hann lifi eða deyi. Þá segir um þrætuland að það þurfi að leggjast til Glettingsness því annars sé ólifandi þar og að munur hafi verið þegar Björn Björnsson hafi verið í Brúnavík því þá hafi bréfritari mátt hafa þau afnot af Hvalvík sem hann gat haft.[422]

Hinn 6. apríl 1855 vitnaði Magnús Jónsson á Glettingsnesi um landamerki Hvalvíkur og Glettingsness. Í vitnisburði hans er lýst mælingu sem framkvæmd var með vatur-passa en vitnisburðurinn hljóðar svo:

> Ég fór á sjó norður á skjer það ~~fram undann~~ sem liggur framundann svo nefnðu gusugili, eður glettjngs gjá, og tókumm við mæljngu eptir watur passa, frá sjómáli beina stefnu uppí mel þann, er liggur í brúninni fyrir ofann tjéða gjá að norðann verðu, og svo þaðann beina stefnu norðann við tind þann, er stendur á há fjalsbruninni, hvalvíkur meiginn.[423]

[419] Skjal nr. 4(107).
[420] Skjal nr. 2(699).
[421] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[422] Skjal nr. 2(620).
[423] Skjal nr. 2(623).

Sama vitnaði E. Einarsson á Þrándarstöðum með vitnisburði dagsettum 6. apríl 1855.[424]

Í skjalasafni Skriðuklausturs er ódagsettur uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness, líklega frá 1855, en þar má meðal annars sjá þrætuland milli jarðanna. Uppdrátturinn var gerður af Benóný Guðlaugssyni en á honum koma fyrir örnefnin Kjólsvíkurá, Kjósvíkursandur, Fálkatindur, Glettingskollur syðri, Glettingskollur nyrðri, Nónfjall, Súlutindur, Geldingaskörð, Eiturtindur og Bæjartindur. Þrætulandið er afmarkað með línum og markað við ákveðin örnefni, einkum Glettingskoll syðri, Glettingskoll nyrðri og Gusugil eða Gusugilstanga.[425] Annar uppdráttur gerður af Benóný er varðveittur í sama skjalasafni, dagsettur 5. júlí 1855. Á hann hafa Einar Einarsson, Egill Árnason og Björn Björnsson ritað nöfn sín til að staðfesta að uppdrátturinn sé réttur. Efst á honum er færður inn texti til skýringa, s.s. á afmörkun og mælingaraðferðum. Neðst eru svipaðar skýringar um ýmis örnefni en einkum um mælingu á svæðinu. Þá er á miðjum uppdrættinum gerð grein fyrir staðsetningu ýmissa örnefna og þeim gerð nánari skil. Texti sem skráður er milli örnefnanna „Hvalbás“ og „Löngumalar“ segir að þar séu landamerki Kjólsvíkur og Glettingsness. Um þrætulandið segir eftirfarandi:

> [Texti ofan við afmörkun þrætulands] Þrætuland þettad er hier stendur i efre hlu^{t}a glettings fialls þessa, uppifir nesi þessu; er a hæd ofann af kolls brun $^{og\ á\ upgaungu}$ 400 hundrud fadmar, en ^{á} breidd, eitt hundrad og 70 fadmar. glettings gjá; eda nu kølluð gusu gils gja, er a hæd eda leing^{d} ofan fra upptøkumm gils eda gjáar, 3 hundrud fad^{m}ar, enn breidd hennar firir stafninn, 100 ^{o}g 3 fadmar. ofan i stafn hennar a dipt eru 100 fadmar og litid gr[e]inir þa ofan eptir færist
>
> [Texti innan afmörkunar þrætulandsins] A. hier er glettings kollurinn sem þettad þrætustikki liggur austann i, hier í hvollfinu eda efre hluta glettings Fiallsins; þessum landsblett sinist ad vil^{ia} kalla til nessinns þa stadder hia kofanum) glétting^{s}b^{r}úninn hvalvíkur meiginn er so mikid hærri enn hammra rødinn eda bruninn uppifir glettings nesi [hin …] lægre mikid, sem sia ma, þar sem tølustafirnir 1234 standa firir ofann linu^{r}nar) líka er þad ad sia þa menn horfa til af sio og so lika af landi) ad þræt^{u}landi þessu þa vel er ad giætt hallar ad glettings gja þerri er liggur aust an undir hvalvik er nær Fra tøluni 4° og 5 allt ofann i sio nidur ad tølustafnum 4ir nefnilega Fra
>
> […]
>
> Þessi strik sina hvørt þess landi hallar sem eru vatns rasir eptir hrida^{r} a sumrumm
>
> hier er sliett lendid a flaa þessum
>
> tølustafurinn 3 stendur uppifir uppgaunguklauf þeirr^{i} er Skuli biörnsso^{n} vill hafa landamerki sin og ætlast til ad þad skulu gia vera køllud stafurinn B er stendur i uppgaungu klauf þessari hun er a hæd 203 fadmar en a breidd 15 fadmar
>
> Þettad land er uppdreigid 1855
>
> 1234 Framan a þessari rød eda hamrabrun stendur þessi kofi (1 golf a stærd) hann siest ecki fra glettinganesi
>
> 3 hier er grasklauf su er Skuli vill [eyga][426]

[424] Skjal nr. 2(624).
[425] Skjal nr. 2(621). Mynd af uppdrættinum er aftast í kaflanum.
[426] Skjal nr. 2(622). Mynd af uppdrættinum er aftast í kaflanum.

Á uppdráttinn er skráður inn texti varðandi afstöðu Hvalvíkur. Þar segir meðal annars:

> [Texti efst, í kringum Súlutind] hier endar glettinganes
>
> nonfiall
>
> Þettad heitir sulutindur er stendur firir hvalvikur stafninum
>
> […]
>
> [Ritað á hlið] hier er glettingsbrun[inn] hvalvýkur meiginn
>
> [Ritað á hlið] þettad hallast ad hvalvik
>
> hvalvik á, allt sitt land fialla tinda i milli austur j glettings gja, seigir Brini[o]lfur biskup, i tuttugustu brefa Bok sinni 16 h. 72 1673[427]

E. Einarsson á Þrándarstöðum skrifaði vitnisburð 9. febrúar 1856 um þrætulandið utan í fjallinu yfir Glettingsnesi og lýsti því þannig:

> Þar eð Benoný Guðlaugsson biður míg um alít mitt skríflegt um það, hvurjum mér vírðíst til heíra ~~það~~ þrætuland það, er líggur utan í fjallínu uppyfir Glettíngsnesi, fyrir austan hvalvík, og Brúnavíkur á búandi Sk: B: S: víll að henni tíl heírí ásamt með reka fjöru sem líggur níður undan austari brún á téðu þrætu landi, þeím megin sem veít að glettingsnesi. þá ~~læt~~ [gef] ég undír skrífaður álit mitt þanninn. að mér vírðist allur efri partur lands þessa horfa að nesinu hér um 2 þríðju partar rumir, enn einn part[inn] þess sem er sá neðsti og norðasti, síníst mér muni lígga að því stóra hamragílí eða gja er hefur sín upptök í miðjufjallí þessu, sem skírsla fjrír Hvalvík vísar að séu landamerkí.[428]

Að ósk Benónýs Guðlaugssonar á Glettingsnesi skoðuðu Bjarni Jónsson á Breiðuvík og Guðmundur Eiriksson á Kjósvík land sem liggur upp af Glettingsnesi og sem Skúli Björnsson á Brúnavík vildi að tilheyrði Hvalvík. Vitnisburður Bjarna og Guðmundar, dagsettur 5. mars 1856, um skoðun sína hljóðar svo:

> bóndinn Benóný Guðlaugsson á Glettíngs nesi, hefur beðið okkur undirskrifaða að jfirlíta Land það er Liggur upp af Glettíngsnesi, utan i fiallinu, er bóndinn Skúli Björnsson a Brúnavík, Vill að heiri til Hvalvíkur Lands, okkur Sínist að Efri og meíri partur Lands þessa lúti að nesinu, jafn Vel þó Vatns Rásirnar Liggi að So nefndu gusugilili, Enn neðri og minni hluti Lands þessa Snúi til Síóar, og Liggur að nokkruleiti fjrir norðann Stefnu af niður landi nessins, So nefndur gusugíls Sandur Liggur fjrir Sunnann fírr nefnt gusugil þar sem það kémur að Sjónum[429]

Hinn 9. mars 1856 vitnuðu Bjarni Jónsson og Guðmundur Eiríksson um mælingu sem framkvæmd var á landamerkjum Glettingsness og Hvalvíkur. Þeir sögðust hafa á vissum stað á klöppinni fyrir austan Gusugilssand borið upp þráð með lóðs þannig að hann vísaði beina stefnu úr Gusugilsþröng við sjóinn og á Hádegistind, sunnan Hvalvíkur. Að þeirra sögn var mælingin gerð að ósk Benónýs Guðlaugssonar á Glettingsnesi.[430]

[427] Skjal nr. 2(622).
[428] Skjal nr. 2(625).
[429] Skjal nr. 2(626).
[430] Skjal nr. 2(627).

Hinn 29. mars 1856 vitnaði Björn Björnsson á Bóndastöðum um landa- og rekamörk Glettingsness og Hvalvíkur. Fram kemur að Hvalvík hafi verið afbýli tilheyrandi jörðinni Brúnavík en vitnisburður Björns hljóðar svo:

> Þegar Eg firir 27 árumm fluttist í borgarfiörd þá hafdi Hiorleifur Sál Arnason verandi a Snotrunesi nefndt glettingsnes til allra nota og Efftirgialds og hafdi haft þad umm í mörg ár átölulaust í allastadi úr gusugilsgiá Sem Er á milli Hvalvíkur og Glettíngsness. og ad Sunnann á moti Kiólsvíkur Eigendumm í Klöppina Sunnann við laungumöl og úr bádumm þessumm örnefnumm ad nedann og á tinda upp, næstur Hiörleifi Sál tók þad til biggingar og Sömu nota Jón Sal Einarss. umm 5 ar hann var þá bóndi á litluvík. Efftir hann fekk þessa Sömu klaustursins Eign til bigíngar Propríetaríus Hallgrímur Olafsson á Húsavík umm 5 ár og honumm næstur fekk Benóní Gudlaugsson Nesid til allra leigulida afnota og hafdi hann þá i fullu leifi Hallgríms algiörlega flutt þángad bigd Sína og hefur Sídan búid þar umm næstl. 15 ár,
>
> Jón nokkur Petursson Sem var í Brúnavik ifir i 50 ár first Sem vinnumadur og Sidann firir búi þar, og Seinast skiólstædíngur og deidi þar áttrædur arid 1843. Einar Sál Biarnarson Sem næstur á undan mér bió á Brúnavÿk og var þar lidug 30 ár og jeg Sem þar dvaldi Sem búfastur í 11^{ár} við höfdumm aldrey neina vidleitni til (þvj vid vissumm Ekki nokkura stædu) ad vefeingia hid minsta lands Edur rekamörk millum Hvalvíkur og glettingsness þar Einginn tvjmæli léku á að þaug Ekki væru í allastaði Rett
>
> jeg hefi Séð og lesið 2^{ær} lögfestur firir Brúnavík aðra af 1840 og hina dáterada nálægt næstl. aldamótumm og þessar lögfestur öldungis Samhljóða og bigðar á Besictelsisforrettingu giörðri nálægt miðri 18^{du} öld og í alla stadi mun vera lögformleg uppá þá tidkanlegann hátt þvj þá var Brúnavÿk Sett niður umm 4 hndr. Efftir úrskurði við komanndi ifirvalda vegna Serlegra landbrota Sem á Jördunni skédu[431]

Hinn 11. júlí 1856 skrifaði Pétur Havsteen amtmaður til umboðsmanns Skriðuklausturs, Björns Skúlasonar, vegna landaþrætu milli Glettingsness og Brúnavíkur. Meðfylgjandi voru 10 skjöl frá Benóný Guðlaugssyni, þar á meðal tveir uppdrættir yfir land Glettingsness.[432]

Fjallað er um Hvalvík í landamerkjaskrá jarðarinnar Brúnavíkur sem er dagsett 3. júlí 1884 og var þinglesin við manntalsþingsrétt að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Brúnavíkur að innan, eru af Gagnheiði ofan Þrándarhrygg, þaðan út á Svartafell og svo út allar fjallaraðir eptir því sem vötn falla til Víkurinnar og svo út Almenningsröð í mitt Flesjarsund. Og svo að sunnan af Gagnheiði og út fjallaraðir í Æðarsker. Hvalvík á allt sitt land ítölulaust fjallatinda á milli austur í Glettingsgjá. –
>
> Reka norður í Æðarsker, en að austan í vog niður undan Glettingsbrún.
>
> Brúnavík, 3. júli 1884.
>
> Steinn Sigurðsson.
>
> Samþykkir þessum landamerkjum eru:
>
> Þorsteinn Magnússon í Höfn.
>
> Magnús Benóníson á Glettingsnesi.
>
> Guðni Stefánsson í Kjólsvík.
>
> Einar Sigfússon í Breiðuvík.

[431] Skjal nr. 2(628).
[432] Skjal nr. 2(629).

Páll Geirmundsson í Breiðuvík

Gísli Benediktsson á Hofströnd

Snjólfur Sveinsson á Þrándarstöðum.[433]

Landamerkjaskrá jarðanna Hvalvíkur og Brúnavíkur er dagsett 25. janúar 1922 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

Landamerkjabref.

Landamerki Brúnavíkur og Hvalvíkur sem er sameign, eru þessi:

Að sunnan úr næsta vog sunnan við Gusugilsfjöru, í Glettingsbrún, utan við Glettingsgrjót. Þaðan eftir röðum á Glettingskoll. Svo eftir hæstu fjallaröðum á Súlutind. Og svo eftir fjallsröð á Gagnheiði, þaðan norður Þrándarhrygg í mið~~tind~~ strýp á Grenishæðum. Þaðan út fjallsraðir eftir því sem vötn falla til víkurinnar á Stekkhvammsfell; þaðan austur Almenningsröð og í mitt Almenningsflesjarsund.

Brúnavík 25. janúar 1922

S. Filippusson eigandi

Eigendi Hofstrandar: Sigfús Gíslason

Magnús Þorsteinsson eigandi að Höfn

Guðmundur Magnússon eigandi Kjólsvíkur

Vigfús I. Sigurðsson prestur á Desjarmýri.

Fyrir hönd eiganda Breiðuvíkur Bjarni Sveinsson

Undirskrift vantar frá forsvarsmanni Glettingsness

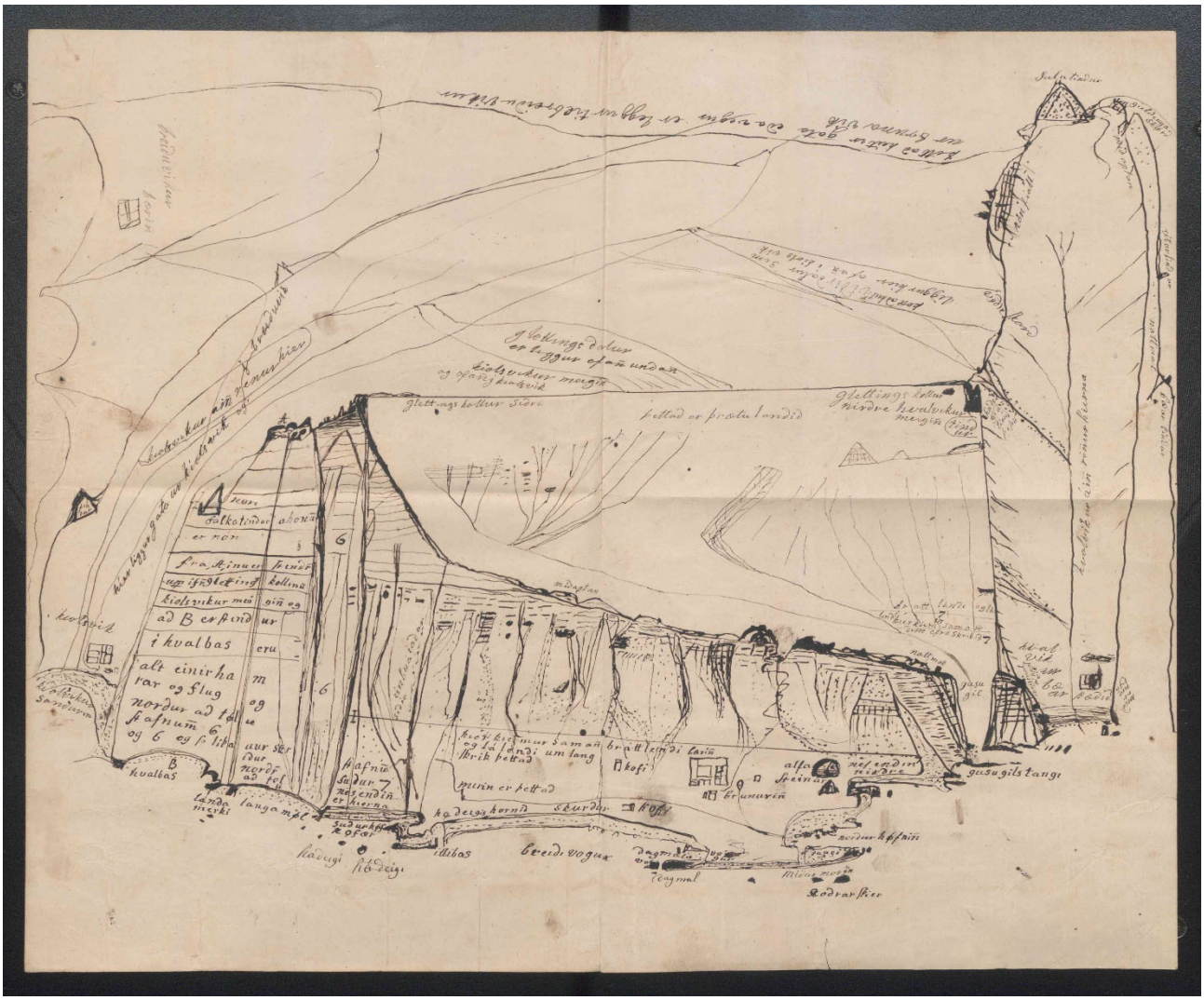
Bjargi 31. janúar 1922.

Hannes Sigurðsson[434]

Einnig er vísað sameiginlega til Brúnavíkur og Hvalvíkur í landamerkjaskrá jarðarinnar Kjólsvíkur sem er dagsett 31. janúar 1922 og var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922, en þar segir:

Á milli Kjólsvíkur og Brúnavíkur (Hvalvíkur) úr Súlutindi út hæstu fjallaraðir á Glettingskoll þar sem hann er hæstur.[435]

[433] Skjal nr. 2(36).
[434] Skjal nr. 2(37).
[435] Skjal nr. 2(39).

Uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness
eftir Benóný Guðlaugsson, ódagsettur
en líklega frá 1855. Skjal nr. 2(621).

Uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness
eftir Benóný Guðlaugsson, dags. 5. júlí 1855.
Skjal nr. 2(622).

5.14 Húsavík í Víkum

Í máldaga Vilchins fyrir Húsavíkurkirkju frá um 1397 segir eftirfarandi um eignir og ítök kirkjunnar:

> Kirkia j Hvsavijk a heimaland halftt oc Dal land. Skalanes. Breidavijk med gognumm oc giædumm.
>
> […]
>
> Hinn xvj hlut j Osreka oc attunng sudur frá Greipsgiä til Almenningarfiôru vnder vogsfiollumm og alla Kallasteins fiôru. Oc kirkiann a i ollumm samreka firir helming hiona j Hvsavijk oc helming firir Dallannd. Allann reka j Svijnavijk.[436]

Í Stefánsmáldaga um Húsavíkurkirkju frá 1491–1518 segir eftirfarandi:

> Kirkian ad husavijk a xvj[c] jord med vijkvnvm[437]

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir meðal annars um Húsavíkurkirkju:

> Kirkian i Husavijk. ä heimaland hälfftt og Dalland. Skälanes. Breidavijk med øllum giædum hinn sextanda hlut i Osreka og ättung. Sudur frä Greipsgia til almenningarfiøru vnder Vxafiollum og alla Kallasteinsfiøru. og kirkian ä i ollum smä reka. fijrer helming hiona. i Husavijk. og helming fijrer Dalsland. allann reka 1 Suijnavijk.
>
> […]
>
> Jtem vj hundrada kot bijgdtt.
>
> […]
>
> bönda hluten xxx hundrudum.
>
> [Jtem heila koted Breidavijk landskylld x. aurar.[438]

Hinn 2. júlí 1618 seldi Jón Björnsson Pétri Pálssyni jörðina Lýtingsstaði í Skagafirði, 60 hundruð að dýrleika, fyrir Húsavík, 30 hundruð að dýrleika, Breiðavík hina minni, Hólaland, tíu hundruð að dýrleika, Hvol, átta hundruð að dýrleika og Hvannstóð, sex hundruð að dýrleika. Þessar jarðir fylgdu eiginkonu Péturs, Þorbjörgu sálugu Bjarnadóttur, á giftingardegi þeirra.[439]

Hinn 13. október 1644 var gerður kaupmáli þar sem Jón Björnsson taldi syni sínum, sr. Einari Jónssyni, til kaups og konumundar 60 hundruð í föstu 25 hundruð í Húsavík. Á móti lofaði sr. Bjarni Ormsson dóttur sinni Sesselju 30 hundruð í föstu Hvannstóð, sex hundruð að dýrleika.[440]

Hinn 23. október 1644 seldi Jón Björnsson syni sínum, sr. Einari Jónssyni syni, fimm hundruð í Húsavík fyrir fimm hundruð í Skjöldólfsstöðum.[441]

Í biskupsvísitasíu um Húsavíkurkirkju frá 8. ágúst 1645 segir að meðal annars

> 8. Augusti Kyrckjan ad Husavijk aa heimaland hälfft og dalland Skaalanes, Breidavijk med gógnum og giædum, enn xvj hlut J Osreka, og attung Sudur fra Greipsgjä til

436 *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 223, skjal nr. 4(38).
437 *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 23, skjal nr. 4(139).
438 *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 688, skjal nr. 4(39).
439 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 272, skjal H-10.
440 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 273, skjal H-10.
441 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 273, skjal H-10.

> almennijngar fjóru Vnder Vogs fjóllum og alla Kallasteins fjóru, Kyrckjan aa J óllum samreka fyrer helmijng hjöna J Husavyk, og helmijng fyrer dalland allann Reka J Suijnavijk,[442]

Sömu upplýsingar koma fram í biskupsvísitasíum frá 1. júli 1727 og 4. ágúst 1748 og prófastsvísitasíum 26. ágúst 1791, 29. október 1832.[443]

Hinn 6. maí 1695 lögfesti sr. Bjarni Einarsson eign Maríukirkju undir Ási í Fellum, fjórða hlut af bæði hvala og viða í öllum rekum og rekaplássum jarðarinnar Óss og lögfesti einnig sextánda hlut Húsavíkurkirkju úr Ósrekum öllum, bæði hvala og viða.[444]

Hinn 2. ágúst 1705 lögfesti sr. Bjarni Einarsson kirkjustaðinn Húsavík í Borgarfirði. Lögfestan var upplesin í viðurvist safnaðarins. Aðeins hefur varðveist brot úr lögfestunni en þar segir:

> Jeg Biarne prestur Einarsson lógfeste hier i Dag Eign mÿna kÿrkiastadenn Hüsavÿk liggiande vid Borgarfiórd og siälfrar sinnar kÿrkiusökn: med óllum filgiande Gognum og Giædum, Jnnann þessara tiltekinna landa merkia: Ad Sunnanverdu Riettvyslega til Ness Lands i Lodmundarfirde, fÿrer Jnnann Alftavÿk [þ]adann ä fiall upp til þess vótnu[m] hallar, sydann framm og nordur efter fiallgórdum þar til vótnum hallar ad Borgarfirde; Sÿdann üt efter sómu äfóstu häfiallgórdum, þar til vótnum hallar ad Breida vÿkum, sem virdast mun ad tiltaka hiä fremra Giæsar Vatne, og so efter þeirre æ sem fellur mille Breida vÿkna til þess hæsta mels horns, sem nÿrdst og ÿdst ad sunnannverdu vid æna er, og rietta Siönhending ur sama [mels horne] i Sió ut; ä hverre Siönhending, á landølldunne fyrer ofann flædarmäl Lands og Reka merkis varda, med vidlógdum Garde til viss merkess staded hefur og standa á, efter þa[r] umm giördu Insigludu Kälfskinn[s] Brefe hvert sier lÿkast hermer
>
> Og sydann frä nefndre vórdu Sud[ur] med Siönum til riettra ädurnefndra Landa merkia mille A[l]ftavÿk[445]

Varðveitt er afrit af lögfestu sr. Bjarna frá 1705, dagsett 1. maí 1798 og 29. maí 1843. Í afritinu segir eftirfarandi:

> Jeg Bjarne (prestur) Einarsson, laugfeste hier i Dag Eign mÿna Kyrkjustadin Husavyk, liggjande vid Borgarfjord og sjálfrar sinnar Kirkju sokn med öllum fÿlgjandi gögnum og gjædum innan þessarra tiltekinna Landamerkja, ad sunanverdu rettvÿslega til Nesslands í Lodmundarfÿrdi j Stallklett fÿrir innan Alftavÿkur, þadan a fjall upp til þess vötnum hallar, sÿdan fram og nordur eptir fjallgördum þartil vötnum hallar ad Borgarfÿrdi, sidan üt og ofan í Krossá, og so í Selshusa Læk sem rennur ür fremra Gjæsarvatni, og so eptir þeirri æ sem fellur millum Breiduvïkna til þess stærsta melshorns, sem nÿrdst og ytst ad sunnanverdu vid ána er, og rétta Sjonhending ür sama mels horni í Sjó út; á hvorri Sjónhending a Land auldunni fyrir ofan Flædarmál Lands og Reka merkis varda med vid laugdum gardi til viss merkis stadid hefur og standa á eptir þarum gjördu innsigludu Kalfskins bréfi, hvört sier líkast hermir og sidan frá nefndri vordu sudur med Sjónum til rettra adurnefndra Landamerkja milli Alftavykna og Ness í Lodmundarfyrdi, Logfeste eg Land og Reka, skér og úteÿar, Eggvarp og Eydihólma, Hus og Heimile öll, Taudur ~~og~~ akra ᵒᵍ~~og~~ Eyngjar, Hollt og Haga, Votn og veidistadi, Skóga og skamvidi, grös og gjædi aull sem greindri Landeign fÿlgir og fÿlgja ber med réttu, og eÿ er med Laugum frákomid, fyrerbíd eg hvörjum manni greinda Landeÿgn med því sem henni tilheÿrir sér ad nÿta, yrkja eda í ad vinna, utan mitt sé Lof edur

442 Skjal nr. 2(406).
443 Skjöl nr. 2(407)–2(408).
444 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 273, skjal H-10.
445 Skjal nr. 2(354).

> Leyfi fÿrir, nema þeir sem so vilja gjöra, bevisi edur rigtug Skjöl og Skilmála auglýsi ad rétt til hafi.[446]

Hinn 17. júní 1722 auglýsti sr. Bjarni Einarsson að Skálanes við Húsavík væri, skv. máldaga Vilchins, eign Húsavíkurkirkju en ekki kristfjárjörð. Í bréfinu er fjallað um framfærsluskyldur gagnvart ómögum sem Húsavíkurkirkju bar að standa undir ásamt þeim jörðum sem voru undir kirkjunni, Hólshúsum, Dallandi og Skálanesi.[447]

Í prófastsvísitasíu fyrir Húsavíkurkirkju frá 25. september 1778 kemur fram að bóndinn á Nesi í Loðmundarfirði vilji hafa öll afnot af Ytri-Álftavík, sem tilheyri þó Húsavík. Prófastur tilsagði að takmarki kirkjunnar í Álftavík yrði haldið undir hana.[448]

Í prófastsvísitasíu frá 12. ágúst 1784 kemur fram að Húsavíkurkirkja hélt öllum sínum eignum og ítökum. Einnig segir að óvissa hafi verið um hvar örnefnin Greipsgjá, Vogsfjöll og Kallasteinsfjöru væri að finna.[449]

Í kirknaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt skjal varðandi sölu Hólshúsa og Húsavíkur. Á skjalinu segir að hinn 8. maí 1790 hafi farið fram kaupgjörningur þar sem Evert Wium seldi Ólafi Hallgrímssyni jörðina Hólshús í Húsavíkursókn, sex hundruð að dýrleika. Þá segir að þann 9. október 1790 hafi annar kaupgjörningur orðið milli sömu manna þar sem Evert seldi Ólafi jörðiuna Húsavík, 14 hundruð að dýrleika. Evert kvittaði svo árið 1793 að kaupverðið hafi að fullu verið greitt.[450]

Í prófastsvísitasíu frá 8. september 1790 koma fram sömu upplýsingar um eignir og ítök og áður er getið. Fram kemur að jörðin Breiðavík sé nú nefnd Litla-Breiðavík og Kallasteinsfjara sé kölluð Kaldasteinsfjara.[451]

Í prófastsvísitasíu frá 26. ágúst 1791 kemur fram að Ólafur Hallgrímsson hafi með kaupbréfi, dagsettu 9. október 1790, keypt Húsavíkurkirkju og allt sem henni fylgdi.[452]

Við manntalsþing að Desjarmýri 15. maí 1795 voru upplesin kaupbréf Ó. Hallgrímssonar, dagsett 8. maí 1790 og 9. október 1790, fyrir Hólshúsum, sex hundruð að dýrleika, og Húsavík, 14 hundruð að bóndaeignar forngildi, af Evert Wium. Við sama þing var birt annað skjal, dagsett 16. maí 1791, áhrærandi það slæma ásigkomulag túns, húsa og engja Húsavíkur þegar umræddur kaupgjörningur átti sér stað.[453]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Húsavíkur metinn 40 hundruð. Eigendur jarðarinnar var Ólafur Hallgrímsson að hálfu og Húsavíkurkirkja að hálfu. Fram kemur að eyðijörðin Dalland tilheyri Húsavík.[454]

Hinn 31. ágúst 1825 gaf Ólafur Hallgrímsson í Húsavík syni sínum Abraham fjórðungsgjöf og þar með talið fjórðung úr jörðinni Húsavík í Víkum. Gjafabréfið var

446 Skjal nr. 2(358).
447 Skjal nr. 2(368).
448 Skjal nr. 2(463).
449 Skjal nr. 2(464).
450 Skjal nr. 2(359).
451 Skjal nr. 2(465).
452 Skjal nr. 2(466).
453 Skjal nr. 2(786).
454 Skjal nr. 2(75).

innfært í afsals- og veðmálabók þann 7. september 1825, en ekki getið um dagsetningu þinglesturs.[455]

Hinn 1. nóvember 1829 lögfesti Ólafur Hallgrímsson kirkjustaðinn Húsavík. Í lögfestunni segir:

> Jeg Olafur Hallgrýmsson lögfeste hier í dag eign mýna kyrkiustaden Husavýk liggande vid Borgarfiörd og siálfrar sinnar kyrkiu sókn, med öllum hennar afbýlum bigdum og óbigdum henni fylgjande, samt gögnum og giæðum, innan þessara eftirskrifadra tiltekinna landamerkia, sem fylgir: Ad sunnanverdu, riettvýslega til Ness lands í Lodmundarfyrde í Stallklett, sem nú kallast Stígie, fyrer innann Innri[2] Alfta[3]výk[4] sokállada, og þadan riettlínes á fiall upp og eftir sem vötnum hallar, á Sandskeid, þadan á fjall upp Skjælíng kallad, og so fram og nordur, eftir fiallgördum, allt á fiall Skúmhött kallad, og þadan riettlínes efter sem vötnum hallar til Borgarfjardar og á Náttmalafiall, af Nattmálafialle í Krossá, í efri Selshúsalæk, úr efri Selshúsalæk í fremra Giæsarvatn /:þetta allt af beirni sjónhendíngu:/ og so efter á þeirre sem fellur á mille Breiduvýkna til þess stædsta melshorns sem nyrdst og ytst ad sunnanverdu vid ána er, og rietta sjóhendíng úr sama melshorne í sió út, og sýdan á sjó út alt í löglega fiskhelgi sudur med lande öllu alt til riettra ádurnefndra landamerkia mille Alftavýkur og Ness í Lodmundarfyrde; lögfeste eg land og reka (:landfastann og á flote:), skier og úteyar, eggvarp og eydehólma, hús og heimile öll, tödur og akra, eingjar, holt, haga, vötn og veidestödur, skóga og skammvide, grös og giæde öll, sem greindre landeign fylger og fylgia ber med riettu og ej er med lögum frákomed; fyrerbýd eg hvörium manni greinda landeign med því sem henni til heyrir sier að nýta, yrkia edur í ad vinna, utann mitt sie lof edur leife fyrir, nema þeir sem svo vilja giöra bevíse edur rigtug skjöl og skilmála auglýse ad riett til hafe; tilskiljande ad þesse mýn lögfesta sie eignarhalds auglýsíngarskjal greindrar fasta eignar; fyrer hvörja lögfestu sem og tiltekna landeign med því sem tilheyrer, eg legg lög og dóm, vilie nockur ágáng óriettvysann veita, og sekter vid efter lögum, á rangre og ólöglegri brúkun; lögfesti eg ad ordfullu, og eptir minni hyggiu og vitund lögfullu og lögmáli riettu; í sama laganna frelse, sem framanskrifada lögfesta, lýsi eg og tilskil ítök Húsavykur kyrkiu innann tiedra merkia sem fylger: nefnelega hinn 16da hlut ~~úr Os reka~~ í öllum Os reka og áttunda part í öllum reka sudur frá Greipsgiá til Almennings fiöru under Vogsfiöllum, allann reka á Kaldasteinsfiöru og allann reka á Svýnavýk; fyrerbýd eg öllum hier nockud ad nýta án mýns leifis af ofanskrifudum kyrkiu ítökum[456]

Í ódagsettu uppkasti að greinargerð um skiptingu kirkjujarðarinnar Húsavíkur milli eigendanna, Hallgríms og Kjartans Ólafssona, líklega frá fyrri hluta nítjándu aldar, segir að jörðin öll sé metin 60 hundruð, hvar af kirkjan átti helming. Hún hafi svo verið metin og seld Ólafi Hallgrímssyni fyrir 40 hundruð og eftir því skipt á milli hans erfingja, hvar af bændaeignin var metin á 20 hundruð.[457]

Hinn 14. mars 1832 makaskipti og afhenti Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum sjö hundruð í jörðinni Bakka í Borgarfirði til Abrahams Ólafssonar fyrir átta og hálft hundrað í jörðinni Húsavík. Meðal nánari skilmála makaskiptanna var að þegar þáverandi ábúandi Álftavíkur viki úr kotinu skilji hann við húsin í leigufæru ásigkomulagi. Makaskiptagjörningurinn var þinglesinn þann 7. júní 1833.[458]

---

455 Skjal nr. 2(240).
456 Skjal nr. 2(360).
457 Skjal nr. 2(362).
458 Skjal nr. 2(244).

Hinn 21. apríl 1832 skrifaði sr. Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum í Útmannasveit bréf til biskups vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum eftir andlát Ólafs Hallgrímssonar. Einar lýsti eignarhaldi og skiptingu jarðarinnar svo:

> Fyrrverandi Proprietarius til Husavikur Olafur Hallgrímsson – sem saladist á nærstl. Hausti – skipti i lifanda lífi bondaEigninni i tedri Jördu milli 3ia Sona sinna Abrahams Kjartans og Hallgríms, soleidis: ad Abraham feck 8½ hndr. úr HeimaJordunni Husavik – sem Kyrkjan stendur á – Kjartan 5½ hndr. úr somu Jördu, enn Hallgrímur Kotid Hólshús liggjandi i Husavikur KyrkjuSokn 6 hndr. ad dyrleika[459]

Einar kvaðst hafa fyrir bón Abrahams haft makaskipti á jarðarparti sem hann átti fyrir hlut Abrahams í Húsavík og gert samning við Kjartan þar sem hann afsalaði sér allri ábyrgð og afnotum kirkjueignarinnar eftir tiltölu. Hallgrímur héldi því hins vegar fram að sér bæri hlutdeild í kirkjuhluta jarðarinnar eftir tiltölu. Sr. Einar óskaði eftir áliti biskups um eignarhald Hallgríms, þar sem hann segðist hafa umráð yfir kirkjuhlutanum í Húsavík að jafnri tiltölu við bóndaeignina, líklega vegna þess að Hólshús hafi verið óskipt úr Húsavík.[460]

Hinn 10. desember 1832 skrifaði Abraham Ólafsson á Bakka í Borgarfirði biskupi vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum og hjáleigu hennar Hólshúsum. Abraham vitnaði í bréfinu til tveggja kaupbréfa því til stuðnings að hann væri réttmætur eigandi bónda-eignarinnar í Húsavík og jafnframt umráðamaður kirkjueignarinnar í sömu jörð.[461]

Hinn 24. desember 1832 skrifaði Kjartan Ólafsson á Dallandi í Víkum biskupi vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum. Kjartan sendi biskupi tvö skjöl varðandi málið. Annars vegar skjal um arf- og makaskipti og hins vegar samning við sóknarprestinn um þann hluta kirkjueignarinnar sem fylgdi hans eignarhluta í heimajörðinni Húsavík.[462]

Með bréfi sýslumanns P. Melsteds, dagsettu 28. desember 1832, var Hallgrími Ólafs-syni tilkynnt að hann hafi samið og sent til prófasts undir nafni Hallgríms tilkynningu eftir bréf sr. Einars.[463]

Hinn 28. desember 1832 skrifaði Hallgrímur Ólafsson eigandi Hólshúsa í Víkum bréf til biskups vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum. Hallgrímur lýsti bæjaskipan Húsavíkur, Hólshúsa, Dallands og Álftavíkur og þá er Litluvíkur og Skálaness getið. Í bréfinu segir:

> Húsavíkr Torfan, sem alkunnugt er, er öllu sömum 40 hndr. ad Dyrleika, þaraf er Helfingurinn eda 20 hndr. Bónda Eign, enn hinn helfingurinn er Eign Kyrkjunnar, sem á Lódinni stendr. A þessari Torfu eru fyrir nær verandi Tid fylgjandi bygd Byli: Húsavik og Hólshús, hvorra Tún liggja samann og ná ad Sjó nidur; Dalland innar i Vikinni bæarleidarkorn frá Sjó; Alptavik uppbygd á ny fyrir fáum árum sidann, á Nesi, sunnann til vid Húsavíkina og Litlavík nordann til vid Húsavikina. Af þessum bylum er nú óskipt Land milli Húsavíkur, Hólshúsa, og Dallands, enn Litlavík og Alptavik eru afdeild vid nattúrleg Takmörk, nefnil: Fjallsveggjar og Skridur. Ejdibilid Skálanes, er Sra Einar Hjörleifsson gétur umm, hefr leigid Húsavikur meiginn á Nesi því, er liggur

459 Skjal nr. 2(559).
460 Skjal nr. 2(559). Sjá einnig afrit bréfsins í skjali nr. 2(369).
461 Skjal nr. 2(554).
462 Skjal nr. 2(555).
463 Skjal nr. 2(370).

> milli Húsavikur og Litluvikur, enn reiknast nú med til Húsavikur Lands og brúkast nú, mest til Saudfjár beitar, sameiginnlega frá Húsavík og Hólshúsum, og, þegar áliggr, frá Dallandi Kyrjunnar Ejgn er litlavík 6 hndr., Dalland 6 hndr., eptir munnmælum Skálanes, er eg heirt hefi ad verid hafi 4 hndr., og þessvegna 4 hndr. í Húsavík, i alt 20 hndr.; Bóndaejgn er: Hólshús 6 hndr., Alptavik 4 hndr. og 10 hndr. í Húsavik, hvar hjá þess er ad géta, ad i daglegu tali, og eins í Skiptunum eptir Födur minn sáluga, er Alptavíkur reki gétid, en hennar Hundrada tal er reiknad til Húsavikur: A allri þessari Lód, stendr nú Kyrkjann med þeim Skildaga, ad henni og hennar Inventario sé öllu vid haldid og henni þarad auki gjördr réttr Reikningur og skil á hennar portjons Inntektum, samt ad Prestinum sé svarad sinu Salarjo, er nú, i þvi lánga Tid er menn til vita, 6 f: Smjörs[464]

Hallgrímur hafnaði því að samningur sá er Einar Hjörleifsson prestur gerði við Kjartan Ólafsson á Dallandi, bróður sinn, hefði nokkurt gildi.[465]

Hinn 16. janúar 1833 skrifaði Páll Melsted á Ketilsstöðum biskupi um eignarhald á Húsavík í Víkum. Páll lýsti eignarhaldi og skiptingu jarðarinnar svo:

> I fyrra Haust deydi i Husavík bóndi ad Nafni Olafr Hallgrímsson, sem átti svokallada Husavíkr Eign 40 hndr., hvaraf helfmíngr nær 20 hndr. heyrir til Kyrkjunni, en hinn Helfmíngr er bóndaEign. Eptir Olaf skiptist svo, ad Abraham Sonur hans fekk ~~9~~ 8 ½ hndr. i Husavík, Kjartan elsti Sonr 5½ hndr. en Hallgrímur næstelsi Sonur 6 hndr., hvaruppi hann kaus Hólshús, Hjáleigu i Husavíkr Túni, med óskiptu Landi öllu frá Húsavik.[466]

Páll sagði ósætti hafa verið meðal bræðranna sem leiddi til að Abraham seldi sr. Einari Hjörleifssyni sinn hlut í Húsavík. Sr. Einar hafi með hörku og stuðningi Abrahams náð undir sig kirkjuhluta eignar Kjartans en Hallgrímur hafnað samsvarandi samningi vegna Hólshúsa.[467]

Hinn 21. janúar 1833 skrifaði Guttormur Þorsteinsson prófastur biskupi vegna eignarhalds á Hólshúsum í Víkum. Guttormur bað biskup um afrit allra gagna stiftsins er snertu eignir Húsavíkurkirkju, einkum varðandi dýrleika heimajarðar kirkjunnar og eignarhlut kirkjunnar í henni.[468] Biskup svaraði með bréfi dagsettu 7. mars 1833 og sendi afrit af máldögum og vísitasíum varðandi dýrleika heimajarðar Húsavíkurkirkju og um dýrleika Skálaness.[469] Biskup sendi annað bréf til sr. Guttorms þann 12. nóvember 1833 og svaraði fyrirspurn um hvort Hólshús, sex hundruð að dýrleika, gætu átt tiltölu til umráða kirkjueignarinnar í Húsavík. Biskup sagði óneitanlegt að Hólshús væru einn hluti af Húsavíkurbændaeign, sem teldist 20 hundruð móti jafnstórri kirkjueign.[470]

Hinn 14. júlí 1833 skrifaði Guttormur Þorsteinsson prófastur biskupi vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum og hjáleigum hennar. Guttormur sagði deildar meiningar vera

464 Skjal nr. 2(556).
465 Skjal nr. 2(556).
466 Skjal nr. 2(558).
467 Skjal nr. 2(558).
468 Skjal nr. 2(553).
469 Skjal nr. 2(599).
470 Skjal nr. 2(601).

milli Hallgríms Ólafssonar og sr. Einars Hjörleifssonar um eignarhald á landi Húsavíkur og taldi Hólshús, eignarjörð Hallgríms, alfarið vera bóndaeign.[471]

Hinn 4. október 1833 seldi og afsalaði Einar Hjörleifsson kapelán átta og hálfu hundraði úr jörðinni Húsavík til Hallgríms Ólafssonar á Hólshúsum. Afsalsbréfið var þinglesið þann 29. júlí 1834.[472]

Hinn 20. maí 1835 lögfesti Hallgrímur Ólafsson kirkjustaðinn Húsavík. Lögfestan var þinglesin við manntalsþingsrétt að Húsavík sama dag en í henni segir:

> Jeg Hallgrímur Olafsson løgfesti hér í dag eign mína, og fyrir géfna fullmakt af ödrum kyrkjustaðinn Húsavík, liggjandi vid Borgarfjörd og sjálfrar sinnar kyrkjusókn, med öllum hennar afbýlum, byggdum og óbyggdum henni fylgjandi, samt gögnum og giædum innan þessara tilteknu landamerkja sem fylgir:
>
> Ad sunnanverdu réttvíslega til Ness lands í Lodmundarfyrdi í Stigaklett, sem ádur kalladist Stallklettur fyrir innan svokallada innri Alftavík, og þadan réttlínis á fjall upp, og eptir sem vötnum hallar á Sandskeid, þadan uppá fjall kallad Skjælíng, og svo fram og nordur eptir fjallgördum öllum fyrir innan adurnefnda Húsavík allt á Náttmálafjall, af Náttmálafjalli á Húsavíkurheidar varp, þadan beina sjónhendíngu í fremra Gæsavatn, og svo beint í á þá er fellur á millum Breidavíkna, og eptir henni til þess stærsta melshorns sem er nyrdst og ytst vid ána ad sunnanverdu og rétta sjónhendíng úr sama melshorni á sjó út, allt í löglegt fiskhelgi, sídan sudur med öllu landi, allt til réttra ádurnefndra landamerkja millum Ness og Alftavíkur. – Lögfesti eg land og reka – landfastann og á floti – skjer og úteyar, eggvarp og eydihólma, hús og heimili öll, tödur og akra, eingjar, holt, haga, vötn og veidistödur, skóga og skammvidi, grös og gjædi öll, sem greindri landeign fylgja ber og fylgt hefir med réttu og ei er med lögum frákomid. Fyrirbýd eg hvörjum manni greinda landeign med því sem henni tilheyrir, sér að nýta, yrkja edur í að vinna, utan mitt sie lof edur leyfi fyrir; nema þeir er svo vilja gjöra, bevísi edur rigtug skjöl og skilmála auglýsi ad rétt til hafi; tilskiljandi ad þessi mín lögfesta sé eignarhalds og lýsíngarskjal greindrar fasteignar; fyrir hvörja lögfestu, sem og tiltekna landeign ~~eg legg lög og dóm~~ med því sem henni tilheyrir eg legg lög og dóm, vilji nokkur órettvísann ágang veita, og sektir vid eptir lögum, á rángri og ólöglegri brúkun. Lögfesti eg ad ordfullu og eptir minni hyggju og vitund lögfullu og lögmáli réttu.
>
> I sama laganna frelsi sem framanskrifada lögfestu, lýsi eg og tilskil ítök Húsavíkur kyrkju innan tédra merkja sem fylgir, nefnilega: hinn 16da hlut í öllum Os-reka og 8da part í öllum reka sudur frá Greipsgjá til Almenníngsfjöru undir Vogsfjöllum, allann reka á Kaldasteinsfjörum og allann reka á Svínavík. – Fyrirbýd eg öllum sér nokkud ad nota án míns leyfis, af ofanskrifudum kyrkju ítökum ad allra þeirra vitni sem þessa mína lögfestu heyra og vita hvar þessi kyrkju ítök eru.[473]

Hinn 1. júlí 1837 skrifaði sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi til stiftamtmanns og biskups varðandi réttindi Vallaneskirkju í Ósrekum. Fram kemur að ágreiningur var milli hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og réttindi Húsavíkurkirkju, en sr. Guttormur sagði máldaga Húsavíkur aldrei hafa verið þinglesna. Sr. Guttormur óskaði eftir gögnum og stuðningi yfirvalda til að verja rétt Vallaneskirkju.[474] Biskup svaraði sr. Guttormi með bréfi dagsettu 24. ágúst 1837 og sendi staðfest afrit af máldögum Húsa-

[471] Skjal nr. 2(557).
[472] Skjal nr. 2(246).
[473] Skjal nr. 2(361).
[474] Skjal nr. 2(590).

víkurkirkju. Þá bætti hann við að ekkert benti til annars í gögnunum en að Húsavíkurkirkja mætti njóta 1/16 hluta rekans í Ósrekum.[475]

Í prófastsvísitasíu frá 16. ágúst 1837 kemur fram að Húsavíkurkirkja hélt öllum sínum eignum og ítökum, en einnig er getið ágreinings um Innri-Álftavík sem liggi á landamerkjum Húsavíkur annars vegar og Ness í Loðmundarfirði hins vegar.[476] Sama kemur fram í prófastsvísitasíu frá 14. júlí 1842. Þar segir einnig að upp sé kominn ágreiningur um hval sem rak upp fyrir landi Stóru-Breiðuvíkur.[477] Í prófastsvísitasíu frá 14. ágúst 1841 segir að ágreiningarnir séu til lykta leiddir.[478]

Hinn 23. maí 1839 skrifaði Hallgrímur Ólafsson í Húsavík biskupi vegna rekaítaka Húsavíkurkirkju, nánar tiltekið svokallaðs Ósreka. Hallgrímur óskaði úrskurðar biskups um hvar nákvæmlega viðkomandi rekaítak væri og kvartaði yfir því að aðrir umráðamenn kirkjuhluta Húsavíkurjarðar hafi hirt reka og ekki deilt með sér.[479] Biskup skrifaði Hallgrími þann 15. ágúst 1839 og sagði honum að þetta félli undir úrskurð dómstóla.[480]

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. apríl 1840 var upplesin lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi en henni mótmælti proprietarius Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum fyrir hönd Húsavíkurkirkju.[481]

Hinn 14. júlí 1840 óskaði sr. Snorri Sæmundsson á Desjarmýri eftir að sáttafundur yrði haldinn hjá sáttanefnd Borgarfjarðarsáttaumdæmis vegna landaþrætunnar um Efri-Fitjar. Hann var haldinn 2. október 1840 en reyndist árangurslaus.[482]

Hinn 18. júní 1841 skrifaði biskup til sr. Guttorms Þorsteinssonar varðandi þrætuna um Efri-Fitjar. Í bréfinu er vísað í bréf sr. Snorra Sæmundssonar frá 24. nóvember 1840 og lögfestu sr. Halldórs Gíslasonar á Desjarmýri frá 31. maí 1772, vitnisburð frá 1684, biskupavísitasíur frá 1645, 1727, 1734, 1748, 1763 og 1780 og máldaga Vilchins og Gísla biskups Jónssonar. Í bréfinu kallaði biskup eftir frekari upplýsingum varðandi not á þessu landi en sendi útdrætti úr Vilchins- og Gíslamáldögum.[483]

Í prófastsvísitasíu fyrir Desjarmýri frá 15. ágúst 1841 er fjallað um ágreining milli sr. Snorra Sæmundssonar vegna Desjarmýrar og Hallgríms Ólafssonar vegna Húsavíkur um landstykki sem báðir vildu tileinka sínum kirkjum. Um staðsetningu landsins segir eftirfarandi:

> landstykki ofan fra Husavík, er heldur varpi nidur ad Selshúsalæk efra frá Kroka ad vestanverdu og til Gjæsirvatna ad austanverdu[484]

[475] Skjal nr. 2(617).
[476] Skjal nr. 2(468).
[477] Skjal nr. 2(470).
[478] Skjal nr. 2(469).
[479] Skjal nr. 2(562).
[480] Skjal nr. 2(609).
[481] Skjal nr. 2(722).
[482] Skjöl nr. 2(331) og 2(567).
[483] Skjal nr. 2(611).
[484] Skjal nr. 2(436).

Hinn 8. október 1841 vitnaði Jón Ögmundsson að hann hafi aldrei heyrt Efri-Fitjar tileinkaðar Húsavík heldur hafi þurft að leita leyfis hjá presti á Desjarmýri við að tína þar fjallagrös og norður við Efri-Fitjar og Krossmela ofan af Húsavíkurheiðarvarpi. Þá kvaðst hann hafa munað að fólk hefði haft tjaldstæði undir svokölluðu Magnúsarhrauni, örskammt frá fjallsrót Hvítserks eða hér um bil fyrir miðjum Efri-Fitjum frá austri til vesturs. Þá bætti hann við að gamalt heystæði stæði á Efri-Fitjum hjá Krossá sem væri tileinkað Desjarmýrarprestinum sr. Hávarði, líklega Sigurðssyni sem var prestur þar 1632–1661. Sama vitnuðu Stefán Ólafsson á Gilsárvelli og Páll Ólafsson á Gilsárvalla-hjáleigu. Með vitnisburði dagsettum 26. október 1841 sögðu Björn Skúlason og Björn Björnsson að þeir sem ábúendur Setbergs 1829–1836 hafi brúkað Efri-Fitjar til slægna og hagbeitar sem eign Desjarmýrarkirkju.[485]

Hinn 28. október 1841 skrifaði Snorri Sæmundsson, prestur á Desjarmýri, biskupi vegna þrætu Desjarmýrarkirkju og Húsavíkurkirkju um landstykkið Efri-Fitjar. Sr. Snorri taldi umrætt stykki tilheyra Desjarmýrarkirkju og að ábúendur hjáleigunnar Setbergs hefðu nýtt það átölulaust af hálfu landeigenda Húsavíkur. Hann lagði fram fjóra vitnisburði máli sínu til stuðnings, lýsti staðháttum á svæðinu allítarlega, vitnaði til máldaga og kvartaði yfir ágengni eigenda Húsavíkur. Landsvæðinu lýsti sr. Snorri svo:

> Máldagarnir hafa hvörugur nein landa merki til fjallsins nema þar þeir til taka hálfan Skúmhattardal, semad er nordvestur undir á landinu, liggur og dalur sá uppí Húsavíkur Fjallgardin, semad liggur hlickjalaus ad mestu millum landanna, og svo nordaustur sidan hvar tiltekid er ad kÿrkjan eigi Hrafndal til móts vid Hofströnd, eru og þessi takmörkin óglöggust þessvegna: ad allstadar annarstadar eru Fjallahriggir eda Ár, hvad mer sínist medal annars færa líkur til: ad Húsavíkurheidar varp ecki undanskiljist því. – Nú hefur Proprietarie látid á sér merkja ad landstycki þetta tilheÿri kyrkjukotinu Litlubreiduvík, (Húsavíkur kyrkju Eign) sem mér vyrdist eins ósangjarnt þegar adgjætt er: ad Breidavík adgreinist frá Efri og Nedri-fitjum med lágheidi, af hvorri ad renna lækir suduraf til Breiduvíkur, og norvesturaf til Borgarfjardar edur fitjanna. – Sínist og órímilegt ad Húsavíkur kyrkjukot Litlabreidavík 6 hndr. ad dÿrleika eigi land fÿrir innan heidi Skackhÿrníng úr annarra landi, þegar Jördin Stórabreiduvík 12 hndr. sem liggur í sömu víkinni, og hefir innan víkur – jafnvel minna land, eptir dyrleikanum helduren kotid, aldrei hefur helgad sér land leingra enn þángad, sem vötnum hallar.[486]

Hinn 12. nóvember 1841 skrifaði Stefán Árnason, prófastur á Valþjófsstað, biskupi vegna þrætustykkisins Efri-Fitja sem Húsavíkurkirkja og Desjarmýrarkirkja gerðu báðar tilkall til. Stefán tilgreindi ekki staðsetningu umrædds þrætustykkis en taldi sr. Snorra Sæmundsson á Desjarmýri hafa meira til síns máls en eigendur Húsavíkurkirkju.[487] Biskup svaraði sr. Stefáni með bréfi dagsettu 14.apríl 1842 og skýrði honum frá hvernig lagaframgang presturinn á Desjarmýri þyrfti að fara fram á.[488]

Hinn 23. júlí 1842 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekin fyrir landþræta milli sr. Snorra Sæmundssonar á Desjarmýri og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík ásamt Kjartani Ólafssyni á Dallandi vegna landstykkisins Efri-Fitja. Sátt komst á milli

485 Skjöl nr. 2(348)–2(349) og 2(568).
486 Skjal nr. 2(566).
487 Skjal nr. 2(565).
488 Skjal nr. 2(610).

aðila þannig að sr. Snorri féll frá orðatiltæki sem fram kemur í lögfestu Desjarmýrarkirkju frá 1772 eða eins og skráð er í sáttabók umdæmisins:

> komst nú lox Sáttasamníngur á málspartanna á milli þannig, ad presturin finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu ad presturin finnur orsök til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbreckur í logfestu Disjarmÿrarkyrkju af 1772, þared í sömu lögfestu er tilgreint þar sem vötnum halli millum Breiduvíkna og Disjarmÿrar, vegna þess ad ur fremra Gjæsirvatni falla lækjardrög til beggja plátsanna, og vyrdist því sjálft fremra Gjæsirvatn eiga ad helmíngast og verda takmark Platsanna á milli; enn til ad fá Stefnu mid antaka bádir hlutadeigendur ad skuli vera hædsti hnúkur á svokölludu Náttmálafjalli hvadan lína takist ÿfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill lenda á gagnstandandi Fjalli. – Þessi Samníngur hlutadeiganda sendist Stipts ÿfir völdunum frá beggja hendi med undirgefini osk um Stadfestíngu.[489]

Hinn 24. október 1842 skrifaði biskup til sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað um Efri-Fitjar. Biskup óskaði eftir að fá skjöl sem eigandi Húsavíkur hafi látið þinglýsa og upplýsingar um hversu mikið hey stykkið gæfi af sér árlega.[490]

Hinn 15. maí 1843 skrifuðu sr. Snorri Sæmundsson, S. Ólafsson, V. Stefánsson og Björn Björnsson biskupi bréf vegna landamerkja Desjarmýrar og Húsavíkur, þ.e. þrætunnar um Efri-Fitjar. Í því segir að stiftsyfirvöld hafi verið treg að samþykkja hin nýju landamerki frá sáttagerðinni 23. júlí 1842. Bréfritarar töldu ljóst að Desjarmýrarkirkja myndi ekki missa nothæft land og gáfu eftirfarandi skýringar á nokkrum atriðum sem gætu hafa leitt til misskilnings:

> ad Disjarmÿrar Kyrkja heldur öllu notanlegu Landi af þrætulandinu Efrifitjum eptir þeim ný áqveðnu landamerkjum, nefnilega línum í gegnum midt fremra Gjæsirvatn ad stefna á Náttmálafjalls Hnúk sem er öllu leiti samqvæm Lögfestunni fÿrir Disjarmÿrar Kÿrkju landareign af 1772, nema ef þess lína kan ad skéra fjallgardin Sudaustanvid Efrifitjar ad nedantil ecki eins þvert eins og greind Lögfesta meinar, þó þad sié óvíst og ecki af Lögfestunni ad ráda, enda er sá Fjallgardur nidur ad sléttu ecki annad en urdir og Melar, líka kÿnni vera Miskilníngi undirkastad hvad greind Lögfesta meinar med Örnefninu Fossárbreckur, sem nockrir taka einúngis brattan Hjalla austan í víknaheidi, en fleirstir – og þarámedal vid lídandi Fláa þar uppaf upp undir eÿstra enda greinds Vatns, og hardtnær einúngis eru (Fláarnir-) Moldar rof, grjót Hriggir, og urdir; Má best ráda, ad vatnid liggi rétt á Varpi þessarrar litlu heidar, ad úr austur enda þess rennur lækur eptir greindum Fláum austur til Breiduvíkur, en úr vestur enda vatnsins annar Lækur vestur í gégnum Efrifitjar til Borgarfjardar. – Væri nú svo: ad tédir Fláar ecki meintust med í nafninu Fossárbreckur, (hvad vid einsog á er vikid ecki höldum) þá er þad plats, bædi svo lítid og ófrjósamt eins og vid höfum líst, ad ockur vÿrdist eij mismunandi, hvors Eign þeir kallast. – Eins lítid gétum vid líka metid Disjarmyrar Kyrkju til neins Skada, þó landamerkja línan nÿa ská skéri Fjallgardin ad nedan, hvör Fjallgardur stendur rétt vid Gjæsirvatn, svo ad línan strax lendir fyrir ofan alla Grasrót, þarhjá þikir ockur líkast ad einmidt þessi Stefna hljóti ad vera meind í optnefndri Lögfestu.[491]

Sr. Stefán Árnason, prófastur á Valþjófsstað, áframsendi bréf sama efnis frá sr. Snorra, dagsett 14. maí 1843, til stiftsyfirvalda með bréfi dagsettu 29. júní 1843.[492]

489 Skjal nr. 2(333).
490 Skjal nr. 2(612).
491 Skjal nr. 2(570).
492 Skjal nr. 2(571).

Sáttagerðin var staðfest af stiftsyfirvöldum þann 12. ágúst 1843.[493] Hún var svo þinglesin þann 10. júlí 1844, en texti hennar er eftirfarandi í afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu 1819–1847:

> Ar 1842 þann 23ia Julii mætti ásamt Hlutadeigendum fyrir Sáttafundi ad Desjarmyri – Presturin ad Hialtastad Sr Jón Gudmundsson, sem af Amtinu ádr var settur til, ásamt þeim ödrum reglulega Forlikunarmanni ad semia milli Prestsins Sr Snorra Sæmundssonar á Dysjarmyri, og proprietari H. Olafssonar á Húsavik, samt Kiartans Olafssonar á Dallandi, hvar Landaþræta hefr upprisid millum Disjarmyrar og Húsavikur kyrkna, útaf Landsstykkinu Efrifitium, hvört Pláts bádir kyrkiu veriarar vilja helga Kyrkiunum, studdir af Lögfestum og Vitnisburdum eldri og yngri, komst nú loksins Sáttasamníngr á Málspartanna á milli, Þannig ad presturinn finnur orsok til ad fráfalla ordatiltækinu Fossárbreckur í Lögfestu Desjarmyrar Kyrkiu af 1772, þared i sömu Lögfestu er tilgreint þarsem Vötnum halli millum Breiduvikna og Disjarmyrar vegna þess ad úr fremra Giæsirvatni falla Lækiardrög til beggia Plátsanna, og vyrdist því hálft fremra Giæsirvatn éga ad helfmingast, og verda Takmark Plátsanna á milli, enn til ad fá Stefnumid, antaka bádir Hlutadégendr ad skuli vera hædsti Hnúkur á svókölludu Náttmálafialli, hvadan Lína takist yfir úr Fiallgardinum, sem sker midt greint Vatn, og þarsem hún vill lenda á gagnstandandi Fialli. Þessi Samningur Hlutadeigenda sendist Stiftsyfirvöldunum frá beggja Hendi, med úndirgefnust ósk um Stadfestingu. Ad þannig sömdu, skyldu Hlutadegande sattir. ut supra
>
> Jón Guðmundsson H. Olafsson
>
> Sem sáttir
>
> S: Sæmundsson. H. Olafsson. K. Olafsson.[494]

Hinn 18. september 1842 skrifaði sr. Jón Austfjörð á Klyppstað biskupi bréf með beiðni um að fá senda útdrætti úr biskupsvísitasíum viðvíkjandi rekaítökum í landi Stóru-Breiðuvíkur í Víkum. Forráðamaður Húsavíkurkirkju gerði tilkall til nefndra ítaka sem Jón taldi tilheyra Klyppstaðarkirkju.[495] Biskup svaraði sr. Jóni með bréfi dagsettu 15. nóvember 1842. Í bréfinu er vitnað í máldaga Vilchins og Gísla biskups Jónssonar varðandi rekaréttindi Húsavíkurkirkju. Einnig er vitnað í vísitasíur. Þá segir frá skjali í bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar um landa- og fjörumerki Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur frá 1672 sem og reka- og landamerki Breiðuvíkur, Kjólsvíkur, Hvalsvíkur og Brimsvíkur, líklega átt við Brúnavík.[496]

Hinn 22. maí 1843 skrifaði sr. Jón Austfjörð á Klyppstað í Loðmundarfirði biskupi bréf vegna deilu hans við forráðamenn Húsavíkurkirkju um rekaítök í landi Stóru-Breiðuvíkur. Sr. Jón kvartaði yfir því að forráðamenn Húsavíkurkirkju hefðu heimildarlaust hagnýtt sér hvalreka á fjöru sem hann áleit tilheyra Klyppastaðakirkju. Svæðið sem um var deilt náði norðan frá Kallasteinsfjöru og suður til Svínavíkur.[497] Sr. Jón skrifaði biskupi annað bréf 25. maí 1843 með fylgigögnum til stuðnings málshöfðun sinni á hendur forráðamönnum Húsavíkurkirkju fyrir ólöglega hagnýtingu á hval er rak í bás norðan við Kallasteinsfjöru í landi Stóru-Breiðuvíkur í Víkum. Sr. Jón

493 Skjöl nr. 2(569) og 2(613).
494 Skjal nr. 2(262).
495 Skjal nr. 2(573).
496 Skjal nr. 2(604).
497 Skjal nr. 2(574).

óskaði eftir stuðningi biskups við málareksturinn.[498] Biskup skrifaði til amtmanns þann 12. ágúst 1843 og skýrði honum frá málinu auk þess að tilkynna að sr. Jón á Klyppstað hafi óskað eftir gjafsókn. Biskup lagði til að kölluð yrðu til vitni og gert yrði afstöðukort af svæðinu.[499]

Við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843 var upplesin lögfesta fyrir landamerkjum Unaóss sem H. Ólafsson mótmælti vegna Svínavíkur sem máldagar Húsavíkur tileinkuðu henni. Einnig var lesin upp lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni gagnstæð.[500]

Á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis 10. júlí 1843 var tekið fyrir mál Gunnhildar Jónsdóttur á Snotrunesi gegn bræðrunum Hallgrími og Kjartani Ólafssonum vegna hvals sem rak undir Grenmó sumarið áður, þ.e. á pláss sem Sveinn Snjólfsson, maður Gunnhildar, tileinkaði Snotrunesi. Hallgrímur og Kjartan tilkeinuðu hins vegar Húsavíkurkirkju rekaítakið og náðist engin sátt um málið.[501]

Með vitnisburði, dagsettum 30. júlí 1843, sem Hallgrímur Ólafsson í Húsavík í Víkum hafði óskað eftir vegna ágreinings um Svínavík og Kallasteinsfjörur, vitnaði Árni Þórðarson svo:

> eg heirdi Svinavik kallada á ~~á~~ milli Litlaness og Stóraness bædi til lands og sióar. – Enn Kaldasteinsfjörur Utan Undir Grenmó[502]

Hinn 5. ágúst 1843 sendi Hallgrímur Ólafsson þrjá vitnisburði til Stefáns Jónssonar á Úlfsstöðum, meðal annars áðurnefndan vitnisburð Árna Þórðarsonar.[503]

Hinn 8. september 1843 sendi biskup bréf til amtmanns varðandi Húsavík í Víkum játaði að hafa sent þann 20. júní 1843 rangan útdrátt yfir máldaga, en sá hafi verið fyrir Húsavík á Tjörnesi. Sendingin var nú leiðrétt með útdrætti úr máldögum Vilchins og Gísla biskups Jónssonar fyrir Húsavíkurkirkju í Víkum.[504]

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var þinglesinn máldagi Gísla Jónssonar biskups frá 1575. Ekki kemur fram fyrir hvaða kirkju, en hugsanlega var það máldagi Húsavíkurkirkju.[505] Við sama þing voru teknar fyrir vitnaleiðslur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörð á Klyppstað og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi vegna hvalreka í bás við Kallasteinsfjöru. Sr. Jón lagði fram nokkur skjöl en Hallgrímur og Kjartan kölluðu til nokkur vitni sem gáfu skýrslu um reka á svæðinu. Einnig voru framlagðir skriflegir vitnisburðir. Vitnin voru meðal annars spurð um afmörkun Kallasteinsfjöru en fram kom að Ólafur heitinn í Húsavík hafi eignað Húsavík reka á svæðinu, allt suður í Svínavík. Þá var við réttinn framlagt

498 Skjal nr. 2(575).
499 Skjal nr. 2(606).
500 Skjal nr. 2(744).
501 Skjal nr. 2(334).
502 Skjal nr. 2(371).
503 Skjal nr. 2(372).
504 Skjal nr. 2(608).
505 Skjal nr. 2(686).

kort af svæðinu sem vitni höfðu merkt inn á þekkt örnefni. Málinu var frestað.[506] Það var tekið fyrir að nýju við aukarétt að Stóru-Breiðuvík 18. júlí 1843. Fjölmörg skjöl voru lögð fram og þá voru nokkur vitni innstefnd. Rétturinn færðist og var settur að nýju á sjó við þrætustaðinn þar sem hinir umhöndluðu staðir og rekamerki voru skoðuð. Að því loknu var rétturinn settur að nýju í Stóru-Breiðuvík. Vitni gáfu skýrslu um rekamörk og örnefni. Í dóma- og þingbókina eru eingöngu skráð svörin en ekki spurningarnar sjálfar. Í réttinn var framlagt kort af svæðinu sem vitnin kynntu sér og staðfestu með eiði. Sr. Jón Austfjörð bað um að málinu yrði frestað þar til búið væri að fá afrit af skjölum frá Kaupmannahöfn. Málinu var í framhaldinu frestað.[507] Málið var að nýju tekið fyrir 25. júlí 1844, 26. september 1844 og 10. október 1844 þar sem lögð voru fram ný skjöl og vitni gáfu skýrslu. Einkum var leitað upplýsinga um svokallaðan Kallastein en einnig vitnaðist að þeir hafi verið tveir í samnefndri fjöru.[508] Meðal gagna málsins var dýptarmæling sem framkvæmd var þann 14. september 1844 en þar var mælt dýpi undir klettinum milli nyrðri hvalfjörunnar og báss þess sem hvalinn rak í árið 1842.[509] Að loknum aukaréttinum 10. október 1844 var málið tekið upp til dóms.[510]

Við aukarétt 21. nóvember 1844 var kveðinn upp dómur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörð og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Í dómnum er farið yfir málsatvik þar sem segir að Hallgrímur hafi látið skera hvalkálf sem rak upp þann 4. júlí 1842 en sr. Jón Austfjörð gerði tilkall til hans þar sem hann hafi rekið á land Stóru-Breiðuvíkur, kirkjujarðar Klyppstaðar. Þá er fjallað um rekaréttindi Vallaness- og Valþjófsstaðarkirkna á svæðinu, einkum í Svínavík, og farið yfir vitnisburði og önnur gögn sem lögð hafi verið fram í málinu. Samhliða rekamálinu voru tekin fyrir orð sr. Jóns um Ólaf, föður Hallgrím og Kjartan, sem ráns- og gripdeildarmaður og dæmd dauð og marklaus. Að lokum var dæmt í málinu og eru dómsorðin svohljóðandi:

> Jördin Stórabreiduvík í Borgarfyrdi sem er Tillagsjörd til Klifstadar Prestakalls dæmist ad hafa Rétt til allra Rekaplátsa fyrir sinu Landi frá Landamerkiunum milli hennar og Jardarinnar Kiólsvíkur og allt sudur ad þeim Grióthaug sem stendur á Sandinum fyrir sunnan Litlanes ad undantekinni allri Kaldasteins eda Kallasteinsfjöru eda þeim 2 Fiörum eda Básum sem kalladir eru nyrdri og Sydri Hvalfiara og Svínavíkinni frá Litlanesi ad Skipavogunum, hvör Rekapláts tildæmast Husavikur Kyrkiu i Borgarfyrdi hvar hiá þeir Innstefndu Proprietairus Hallgrimur Olafsson á Húsavik og Kiartan Olafsson á Dallandi eiga enn fyrir báda og bádir fyrir einn ad borga til Prestsins Síra Gudmundar Erlendssonar sem beneficiato til Klifstadar 6/8 parta af virdi þess Hvalkálfs sem Sumarid 1842 rak upp i Bás nokkurn undir Grenmo eptir óvidkomandi af Réttinum útnefndra Manna áliti.
>
> Ad því leiti Stefnandin hefur giört uppástand um ad fá ser til dæmda hina 2/8 Parta af Hvalsverdinu frávísast Sökinni.[511]

[506] Skjal nr. 2(686).
[507] Skjal nr. 2(714).
[508] Skjöl nr. 2(715)–2(717).
[509] Skjal nr. 2(290).
[510] Skjal nr. 2(717).
[511] Skjal nr. 2(718).

Í prófastsvísitasíu Desjarmýrarkirkju frá 12. ágúst 1844 er getið ágreinings um Efri-Fitjar en fram kemur að málið hafi verið útkljáð með sáttasamningi.[512]

Hinn 19. maí 1845 lögfesti Sigurður Guðmundsson land klausturjarðarinnar Ness. Lögfestan var þinglesin fyrir manntalsrétti að Dvergasteini þann 22. maí sama ár og aftur að Desjarmýri 24. maí undir mótmælum Hallgríms Ólafssonar í Húsavík.[513]

Í prófastsvísitasíu Húsavíkurkirkju frá 21. ágúst 1847 segir að rekamál milli Húsavíkureiganda og prests á Klyppstað sé útkljáð og að Húsavík hafi verið útdæmdar svokallaðar Kallasteinsfjörur, annars nefndar nyrðri og syðri Hvalfjara.[514] Sama kemur fram í prófastsvísitasíu Klyppstaðarkirkju frá 20. ágúst 1847.[515]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Húsavík metin 60 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign að hálfu og eign Húsavíkurkirkju að hálfu. Í neðanmálsgrein kemur fram að árið 1696 hafi hjáleigan Dalland verið metin sex hundruð.[516]

Hinn 23. september 1848 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir rekamál prófastanna sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi og sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað annars vegar og bræðranna Hallgríms og Kjartans Ólafssona hins vegar vegna tilkalls þeirra fyrrnefndu til áttungs úr hval sem rekið hafði þann 4. júlí 1842 í bás undir Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur. Fram kemur að 6/8 hlutar hvalsins höfðu verið dæmdir til Klyppstaðarkirkju með dómi dagsettum 21. nóvember 1844. Ýmis skjöl voru lögð fyrir sáttafundinn, meðal annars um að skipa þyrfti nýja sáttanefnd þar sem hinir upprunalegu nefndarmenn hefðu of mikil tengsl við málsaðila. Bræðurnir Hallgrímur og Kjartan neituðu að greiða til sækjenda tvo áttunga úr hvalnum og umboðsmaður prófastanna kvaðst enga heimild hafa til að gefa eftir kröfur þeirra. Málinu var því vísað frá nefndinni til úrskurðar dómstóla.[517]

Við aukarétt 31. maí 1849 var tekið fyrir annað mál tengt hvalnum sem rak upp við Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur árið 1842. Prófastarnir Guttormur Pálsson í Vallanesi og Stefán Árnason á Valþjófsstað gerðu tilkall til Hallgríms og Kjartans Ólafssona um að fá greidda 2/8 hluta af andvirði hvalsins.[518] Málinu var framhaldið við aukarétti 16. júlí, 15. ágúst og 21. september 1849 en var að lokum vísað frá.[519]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Húsavík:

> Húsavík
>
> med hiáleigunum Hólshúsum og Dallandi, sem hver um sig er talin 6^{hndr} ad dyrleika; túnin fódra 7 kyr, útheyid med siáfarbeit og landbeit 160 ær 180 saudi 90 lömb og 8 hesta, túnin ad miklu leiti ógreid, eingi vidast greidt, úthey allgott afgiafar; heldur óhentugt kríngum túnin til ræktunar; ærnyt á sumri 35 pottar og kyrnyt í mál á sumri 7 merkur, saudir skérast til jafnadar med 15 pundum, kvíær med 5 til 6 pundum, lyng er

512 Skjal nr. 2(438).
513 Skjöl nr. 2(266) og 2(745).
514 Skjal nr. 2(471).
515 Skjal nr. 2(483).
516 Skjal nr. 4(1), bls. 361.
517 Skjal nr. 2(335).
518 Skjal nr. 2(833).
519 Skjöl nr. 2(719)–2(721).

> til en kvistur ekki; griót má fá en óhentugt, hella fæst en vond; vatni má veita sumstadar, mótak brúkandi; landbeit þó skialdan til nær allgóð en siáfarbeit ágiæt; jördin á nóga afrétt fyrir sig. Reki fyrir landi jardarinnar heldur ad miklu leiti vid húsum; þaradauki eru Húsavikur kyrkiu eignud rekaítök fyrir Stórubreiðuvikur landi og lítid ítak fyrir Hafnar landi sem menn álíta géfi af ser til jafnadar 1rbd48s. á ári; siáfarafli svari hérumbil 4 manneldum; lending allgóð; torfskéra slæm; reidíngur eingin, gripahættur miklar á landi og vid sió; brádafár nokkurt liggur þar á landi; landbrot skadleg á heimatúninu; aurhlaup og skridur vída, eingiar sumar miög fiærri; þokur miklar og óþurkar, lid til af nota jarðirnar þykir þurfa 10 karlmenn 9 kvennmenn og 3 smalar. Jördin med bádum hiáleigunum var vyrdt á 1875 (eitt þúsund átta hundrud og siötíu og fimm.) rbd.[520]

Við manntalsþing að Desjarmýri 11. apríl 1850, 11. júlí 1851, 28. maí 1852, 13. júlí 1853, 8. júlí 1854, 4. júní 1855 og 31. maí 1856 var lýst friðhelgi á Hafnarhólma, er lá undir Njarðvík, Æðarskeri sem tilheyrði Brúnavík og Vogaskeri og Kríustapa sem heyrðu undir Húsavík. Á síðastnefnda þinginu var einnig friðlýst nótalögum út af Kerlingarfjöru fyrir Bakkalandi. Þá var friðhelgi lýst á æðarvarpsplássum í Hafnarhólma og Æðarskeri við manntalsþing að Dvergasteini 23. júní 1855 og sama var gert við manntalsþing að Desjarmýri 26. júní 1861.[521]

Hinn 2. júní 1855 lögfesti Hallgrímur Ólafsson kirkjustaðinn Húsavík. Lögfestan er svohljóðandi:

> Eg Hallgrímur Olafsson lögfesti hér í dag eign mína, kyrkjustaðinn Húsavík, liggjandi við Borgarfjörð og sjálfrar sinnar kyrkjusókn, með öllum hennar afbýlum, byggðum og óbyggðum henni fylgiandi samt gögnum og giæðum, innan þessara tilteknu landamerkja sem fylgir: að sunnanverðu réttvíslega til Ness lands í Loðmundarfyrði í Stigaklett /:sem áður kallaðist Stallklettur:/ fyrir innan svokallaða innri Alftavík, og þaðan réttlínis á fjall upp, og eptir sem vötnum hallar á Sandskeið, þaðan uppa fjall kallað Skjælíng, og svo fram og norður eptir fjallgörðum öllum fyrir innan áðurnefnda Húsavík, allt á Náttmálafjall, af Náttmálafjalli á Húsavíkur heiðarvarp, þaðan beina sjónhendíngu í fremra Giæsavatn, og svo beint í á þá er fellur ámillum Breiðavíkna, og eptir henni til þess stærsta melshorns sem er nyrðst og ytst við ána að sunnanverðu, og rétta sjónhendíng úr sama melshorni í sjó út, allt í löglega fiskhelgi, síðan suður með öllu landi, allt til réttra aðurgreindra landamerkja millum Ness og Alftavíkur; lögfesti eg land og reka – landfastann og á floti – skér og úteyar, eggvarp og eyðihólma, hús og heimili öll, töður og akra, engiar, holt, haga, vötn og veiðistöður, skóga og skammviði, grös og giæði öll, sem greindri landeign fylgja ber, og fylgt hefir með réttu, og ei er enn með lögum frákomið. – Fyrirbýð eg hvörjum manni greinda landeign, með því sem henni tilheyrir sér að nýta, yrkja eður í að vinna, utan mitt sé lof eður leyfi fyrir; nema þeir sem svo vilja giöra bevísi eður rigtug skjöl og skilmála auglýsi að rétt til hafi. – Tilskiljandi að þessi mín lögfesta sé eignarhalds auglýsingar skjal greindrar fasteignar; fyrir hvörja lögfestu, sem og tiltekna landeign með því sem henni til heyrir, ég legg lög og dóm, vilji nokkur órettvísann ágang veita, og sektir við eptir lögum á rángri og ólöglegri brúkun. –
>
> Lögfesti eg að orðfullu, og eptir minni hyggiu og vitund, lögfullu og lögmáli réttu. –
>
> J sama laganna frelsi sem framan skrifaða lögfestu, lýsi eg og tilskil ítök Húsavíkur kyrkju innan téðra merkja sem fylgir, nefnilega: hinn 16da hlut í öllum Os-reka, og 8da part í öllum reka suður frá Greipsgjá til Almenníngar fjöru undir Vogsfjöllum, allann reka a Kaldasteinsfjöru, og allann reka á Svínavík. –

[520] Skjal nr. 2(132).
[521] Skjöl nr. 2(682) og 2(700)–2(707).

> Fyrirbýð ég öllum sér nokkuð að nota án míns leyfis af ofan skrifuðum kyrkju ítökum, að allra þeirra vitni, sem þessa mína lögfestu heyra, og vita hvar þessi kyrkiu ítök eru.[522]

Við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1855 var auglýst ofangreind lögfesta, dagsett 2. júní 1855, fyrir jörðinni Húsavík og mótmælti umboðsmaður Skriðuklausturs henni hvað Innri-Álftavík snerti. Þá mótmælti einnig presturinn á Desjarmýri að því leyti sem snerti stefnulínuna af Húsavíkurheiðarvarpi í mitt Gæsavatn, því hún skæri horn af Desjarmýrarlandi þeim megin fjallseggja, þótt hann játaði að það land væri engri skepnu til nota.[523]

Hinn 8. nóvember 1854 kærði Hallgrímur Ólafsson til sáttanefndar að Eiríkur Einarsson á Álftavík hafi ekki farið aðf jörðinni þrátt fyrir auglýsta útbyggingu.[524] Við aukarétt að Desjarmýri 5. júní 1855 var tekin fyrir sök milli Hallgríms Ólafssonar, sjálfseignarbónda í Húsavík, og Eiríks Einarssonar, bónda í Álftavík. Sátt náðist milli þeirra sem fólst í því að Eiríkur lofaði að flytja frá Álftavík á fardögum 1856 gegn því að Hallgrímur krefðist ekki landskuldar fyrir hið nýbyrjaða fardagaár.[525]

Með byggingarbréfi dagsettu 3. júní 1856 var Jóni Árnasyni byggður jarðarpartur í heimalandi Húsavíkur, þ.e. upp á tvö hundruð að dýrleika. Fram kemur að jörðin var í eigu bræðranna Ólafs og Þorgríms Kjartanssona.[526]

Hinn 2. júní 1858 fór fram fundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis þar sem tekið var fyrir mál Hallgríms Ólafssonar gegn Kjartani Ólafssyni á Dallandi og sonum hans Ólafi og Þorgrími. Málið var risið af því að Kjartan hafði of seint sagt upp ábúð Hallgríms á parti í Húsavík. Sættir náðust ekki og var málinu vísað til laga.[527] Málið var tekið fyrir að nýju á fundi sáttanefndar þann 3. júní 1859 en var þó að vissu leyti tvíþætt þar sem það fjallaði einnig um bygginu Ólafs Péturssonar frá Álftavík á hluta í heimatúni Húsavíkur. Bræðurnir Ólafur og Þorgrímur Kjartanssynir höfðu byggt Ólafi þann hluta í heimatúni Húsavíkur sem þeir áttu en Kjartan faðir þeirra hafði sagt upp ábúð Hallgríms bróður síns á öðrum hluta í túninu sem var í hans eigu. Hallgrímur var ósáttur við þá framkvæmd og kærði málið til sáttanefndar árið 1858 og vildi nú á ný gera sáttatilraun. Fyrst var rætt um byggingu Ólafs Péturssonar þar sem Dallandsmenn, þ.e. bræðurnir Ólafur og Þorgrímur, höfðu byggt honum sinn part í Húsavík. Umboðsmaður Hallgríms, Jón Árnason faktor á Seyðisfirði, kvaðst ekki mótmæla þeirri byggingu. Um útbyggingu Hallgríms hins vegar lagði hann fram samning frá 13. mars 1838 milli Kjartans og sr. Einars Hjörleifssonar, sem þá átti mikinn hluta í Húsavík. Í samningnum segði að Kjartan gæfi sr. Einari öll byggingarumráð yfir sínum hluta í heimajörðinni og öll afnot, gegn því að þurfa ekki að gjalda neitt af Dallandi. Jón faktor vildi meina að af þessum samningi hefði Hallgrímur umráð yfir hluta Dallandsmanna.

[522] Skjal nr. 2(363).
[523] Skjöl nr. 2(363) og 2(705).
[524] Skjal nr. 2(294).
[525] Skjal nr. 2(802).
[526] Skjal nr. 2(380).
[527] Skjal nr. 2(339).

Sáttanefnd var þó ekki sammála gildi samningins milli bræðranna á Dallandi og Hallgríms líkt og hann hafi líkleg gert milli Kjartans og sr. Einars þegar þeir áttu jörðina saman. Þá er skráð í sáttabókina að samningurinn hafi sjaldan verið haldinn og að flestu leyti byggður á misskilningi um réttindi Húsavíkursameigenda. Sáttanefnd kvaðst því ekki geta reynt sátt byggða á samningnum. Vísir að sátt milli aðila komst hins vegar á þegar Ólafur Kjartansson kvaðst myndi láta umboðsmann Hallgríms hafa öll ráð yfir hlutnum í jörðinni til næstu fjögurra ára, með því móti að hann yrði forsvaranlega hirtur og að eigendur fengju af honum jafna landskuld. Umboðsmaður kvaðst á móti reyna koma því í verk að útlagðir væru úr Húsavíkurengjum samsvarandi engjapartar til ábýlis Ólafs Péturssonar og einnig lofaði hann að reyna að sjá til þess að Dallandsbræður fengju til stuðnings nautum sínum einhvern blett, helst inni í Húsavíkurengi í Gunnhildardal.[528]

Á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis 2. júní 1859 var tekið fyrir mál Hallgríms Ólafssonar, óðalsbónda í Húsavík, gegn Ólafi Péturssyni, bónda á Dallandi í Húsavík. Málið var risið vegna vangoldinna skulda meðan Ólafur bjó í Álftavík og ýmsum ónotum í nágrenninu. Meðal krafna á hendur Ólafi var að hann skyldi greiða þrjá ríkisdali sem honum hafði verið gert að leggja ofan á helming Álftavíkur. Sátt náðist milli aðila þannig að Ólafur lofaðist til að greiða álag við skemmubyggingu og þá var hann einnig sáttur við verkakaup sitt. Aðrir liðir voru felldir niður.[529]

Hinn 5. júní 1861 fór fram úttekt á jörðinni Húsavík vegna ábúendaskipta. Frávíkjandi var Ingibjörg Bjarnardóttir og viðtakandi Einar Jónsson. Ingibjörg fékk leyfi til að nota fjárborgir þær sem Einar tók í álag fyrir sínar kindur eftir þörfum.[530]

Með byggingarbréfi dagsettu í fardögum 1877 var Runólfi Þorsteinssyni byggð jörðin Húsavík, 33 hundruð að dýrleika að fornu mati en 36,16 hundruð að nýju mati. Í bréfinu er einkum fjallað um rekaréttindi sem fylgdu byggingunni.[531]

Með gjafabréfi, dagsettu 31. ágúst 1885, gaf Óli Carl Ferdinand Arnesen systur sinni, Guðrúnu Sigríði á Skorrastað jörðin Húsavík í Borgarfirði, 33 hundruð að dýrleika. Fram kemur að Óli hafi fengið jörðina í arf frá Ingibjörgu Björnsdóttur heitinni.[532]

Með bréfi dagsettu 24. febrúar 1887 sendi amtmaður landshöfðingja skýrslu og fylgiskjöl varðandi nokkrar landamerkjaþrætur milli jarða í Loðmundarfirði. Amtmaður ritaði umsögn og tillögu um þrætumál varðandi þjóðjörðina Nes og bændakirkjujörðina Húsavík en ágreiningurinn snerist um Innri-Álftavík. Amtmaður lagði til að ekki yrði látið undan kröfum eiganda Húsavíkur og ritaði eftirfarandi um málið:

> Að endingu er ágreiningur um landamerki þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði og Húsavíkur, sem er bændakirkjujörð, eða hjáleigunnar þaðan Álptavíkur, og er ágreiningsefni Álptavík (Alptavík Innri), sem er afrjett góð og beitiland, og er undir því komið, hvort landamerkin eru miðuð við Stafklett eða Stiga (Stallklett). Það er eigi

[528] Skjal nr. 2(342).
[529] Skjal nr. 2(340).
[530] Skjal nr. 2(355).
[531] Skjal nr. 2(381).
[532] Skjal nr. 2(365).

> annað að ráða af vitnisburðum þeim, sem hjermeð fylgja, og lögfestu umboðsmanns Skriðuklausturs, Sigurðar Guðmundssonar á Eyjólfsstöðum, 19. maí 1845, en að þræta hafi verið fyrir hjer um bil 40 árum um Álptavík þessa, og ganga vitnisburðirnir allir í þá átt, að víkin hafi um langan tíma verið notuð af Nesbændum, og verið álitin heyra undir Nes, en málsgögn Húsavíkureiganda eru eigi fram komin öðru vísi, en að þau eru nefnd í brjefi umboðsmannsins, 30 f.m., sem hjermeð fylgir og áður er nefnt; meðal þeirra er talin útskript úr máldögum Wilchins biskups og Gísla Jónssonar, sem hjermeð fylgir, en þessi útskript nefnir ekki Álptavík, eins og umboðsmaður drepur á, en á þetta atriði legg jeg enga áherzlu, þarsem það þó er ómótmælt, að Hjáleiga ein frá Húsavík nefnist Álptavík. Með því nú samt margir vitnisburðir eru fyrir því, að Alptavík (Innri) heyri til Nesi, verð jeg að álíta það rjettast, að láta eigi undan kröfum eiganda Húsavíkur, heldur leggja agreininginn í dóm.[533]

Landshöfðingi svaraði með bréfi dagsettu 7. maí 1887 og samþykkti tillögur amtmanns um málsframvindu.[534] Frekari bréfsendingar gengu síðan milli amtmanns og landshöfðingja í júní 1887 um málsgögnin.[535]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur er dagsett 17. maí 1887 en hún var þinglesin við manntalsþing að Seyðisfjarðaröldu 2. júní 1893 og að Desjarmýri 24. júní 1893. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litla-Breiðavík – eru þessi:
>
> að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjallið Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum innan við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Bálki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu.
>
> Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla, visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greipsgjá til almenningafjöru (þetta er hvorttveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorttveggja í Stóru-Breiðuvík)
>
> Dvergasteini, 17. maí 1887.
>
> Fyrir hönd síra Jónasar Hallgrímssonar á Skorrastað, eiganda Húsavíkur, Hólshúsa og Álptavíkur
>
> Björn Þorláksson
>
> Dallandi og Dallandsparti, 21. júní 1887.
>
> Ólafur Kjartansson eigandi Dallands.

[533] Skjal nr. 2(495).
[534] Skjal nr. 2(496).
[535] Skjöl nr. 2(497)–2(498).

Kristín Sæbjörnsdóttir eigandi Dallandsparts.

Vestdalseyri, 17. maí 1887.

Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens

Sigurður Jónsson.

Af hálfu Desjarmýrarkirkju, er á land á löngu svæði til móts við Húsavík, samþykkist hið framanritaða

Desjarmýri, 18. maí 1887.

Einar Vigfússon.

Sem umsjónarmaður Klyppstaðarkirkju, er á land til móts við Húsavík á fleirum stöðum, samþykki jeg hið framanritaða.

Klyppstað, 21. júní 1887

Finnur Þorsteinsson.

Lagt fram í aukarjetti Norður-Múlasýslu 27. júní 1889 –

Einar Thorlacius.[536]

Í biskupsvísitasíu frá 28. júlí 1890 segir að landamerkjaskrá hafi verið samin en ekki samþykkt af öllum hlutaðeigendum og því ekki þinglesin.[537]

Með bréfi dagsettu 9. apríl 1891 sendi amtmaður landshöfðingja afrit af tveimur landamerkjadómum, uppkveðnum 29. og 30. ágúst 1890. Annað málið varðaði Álftavík þar sem ágreiningur var milli eiganda Húsavíkur og umboðsmanns þjóðjarðarinnar Ness. Amtmaður lagði til að dómnum yrði þinglýst og hann færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Að öðru leyti ræddi amtmaður upphæðir málskostnaðar í bréfi sínu.[538] Landshöfðingi ritaði amtmanni bréf þann 6. maí 1891 og samþykkti tillögur amtmanns um viðbrögð við landamerkjadómunum og endursendi afrit þeirra.[539]

Í virðingargjörð á ¾ hlutum jarðarinnar Húsavíkur, dagsettri 19. júlí 1902 og framkvæmdri að ósk eigandans Jónasar Hallgrímssonar, segir að jörðin var metin að fornu mati á 12 hundruð en að nýju mati á 27 hundruð. Í athugasemdum sem skrifaðar voru á virðingargjörðina segir hins vegar að hundraðatal sé vitlaust og að heimajörðin Húsavík hafi að fornu verið metin 44 hundruð og hinir ¾ hlutar því verið 33 forn hundruð. Þá fylgdi jörðinni kirkja sem allir Húsvíkingar, þ.e. einnig á Dallandsparti, Hólshúsum og Dallandi, áttu að halda við.[540]

Með kaupsamningi, dagsettum 8. nóvember 1908, seldi Jónas P. Hallgrímsson Gunnari Jónssyni jörðina Húsavík í Borgarfirði með öllum húsum fyrir 3.000 kr. Í samningnum er jörðin nefnd Heima-Húsavík, 33 hundruð að dýrleika.[541] Afsalsbréf fyrir eigninni er dagsett 1. júlí 1909.[542]

536 Skjal nr. 2(43).
537 Skjal nr. 2(409).
538 Skjal nr. 2(504).
539 Skjal nr. 2(505).
540 Skjal nr. 2(356).
541 Skjal nr. 2(366).
542 Skjal nr. 2(367).

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Húsavík var metin á 6.000 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu ásamt landamerkjum Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litluvíkur. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Árni Jón Sigurðsson.[543]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, með jörðunum Hólshúsum, Dallandi og Dallandsparti, er dagsett 26. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavík í Borgarfirði
>
> – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland og Dallandspartur – eru þessi:
>
> Að sunnanverðu af Örvasandi syðst, beina línu upp í Álftavíkurtind og þaðan eftir hæstu fjallaröðum inn Álftavíkureggjar í Miðmundaþúfu. Úr Miðmundaþúfu í Miðdegisfjall og þaðan eftir Fossadalsvarpi, yfir Nónfjall, eftir Neshálsi og upp á fjallið Skæling; þar næst fram og norður eftir fjallgörðum á fjall er heitir Skúmhöttur, að því búnu eftir hæstu fjallaröðum út á svokallað Náttmálafjall og þaðan eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk. Því næst út fjallsraðir á Leirufjall og þaðan í Sólfjall og úr Sólfjallstindi beina stefnu í Gríðarnestá, er skagar lengst í sjó fram.
>
> Kirkjan í Húsavík (en kirkjuna eiga jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álftavík og Litlavík, hlutfallslega eftir hundraðatali) á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, vísitazíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðaþinghá og áttung suður frá Greipsgjá til Almenningsfjöru (þetta er hvort tveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvort tveggja í Stóru-Breiðuvík).
>
> Húsavík 26. desember 1921
>
> Arni J. Sigurðsson eigandi Húsavíkur
>
> Björn Sveinsson eigandi Dallandsparti
>
> Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens, Jón Stefánsson
>
> Framanrituð landamerki milli Desjarmýrar og Húsavíkur samþykki eg undirritaður.
>
> Desjarmýri 28. desember 1921
>
> Vigfús I. Sigurðsson (prestur á Desjarmýri)
>
> Seljamýri 15. janúar 1922
>
> Jón Jónsson (eigandi Seljamýrar)
>
> 15. janúar 1922
>
> Halld. Pálsson (eigandi Ness.)
>
> Undirskrift forsvarsmanns Álftavíkur og Hólshúsa vantar, eiganda Dallands, forsvarsmanns Óss í Hjaltastaðaþinghá, eiganda Hafnar og forsvarsmanns Breiðuvíkur.
>
> Bjargi 31. janúar 1922

[543] Skjal nr. 2(172).

Hannes Sigurðsson

[…]

Ítök reka, haga og fjörubeitar.

Jörðin Húsavík í Borgarfjarðarhreppi á 5/8 – fimm áttundu – úr öllum reka Húsavíkureignarinnar, en það eru jarðirnar Húsavík, Dallandspartur, Hólshús og Dalland, en úr haga og fjörubeit téðrar eignar eftir hundraðatali (sem er fyrir 1000 – eitt þúsund – fjár og 30 – þrjátíu – stórgripi) samkvæmt gerðri áreið.

Árni J. Sigurðsson eigandi Húsavíkur.

Þinglesið á Borgarfjarðarmanntalsþingi 17. júlí 1922.

Makaskiftasamningur.

Vjer undirritaðir gerum svofeldan samning:

Eg Sveinn Pálsson bóndi á Dallandi í Borgarfjarðarhreppi læt Árna Jón Sigurðsson bónda í Húsavík í Borgarfjarðarhreppi fá til eignar og allra afnota slægjuland það og hestabeit, er eg á á Skálanesi. Fyrir þetta fæ eg hjá téðum Árna Jóni Sigurðssyni engjastykki, er heitir Þrætutunga og er afmarkað af engjastykkinu Dallandsparti að utan, en læk, sem rennur úr Tröllgili að framan.

Til staðfestu eiginhanda nöfn okkar í viðurvist tveggja vitundarvotta.

Dallandi 20. janúar 1922

Sveinn Pálsson

Árni J. Sigurðsson

Vitundarvottar:

Bjarni Jónsson

Ásgrímur Jónsson[544]

5.14.1 Hólshús í Víkum

Í kirknaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt skjal varðandi sölu Hólshúsa og Húsavíkur. Á skjalinu segir að hinn 8. maí 1790 hafi farið fram kaupgjörningur þar sem Evert Wium seldi Ólafi Hallgrímssyni jörðina Hólshús í Húsavíkursókn, sex hundruð að dýrleika. Þá segir að þann 9. október 1790 hafi annar kaupgjörningur orðið milli sömu manna þar sem Evert seldi Ólafi jörðina Húsavík, 14 hundruð að dýrleika. Evert kvittaði svo árið 1793 að kaupverðið hafi að fullu verið greitt.[545]

Við manntalsþing að Desjarmýri 15. maí 1795 voru upplesin kaupbréf Ó. Hallgrímssonar, dagsett 8. maí 1790 og 9. október 1790, fyrir Hólshúsum, sex hundruð að dýrleika, og Húsavík, 14 hundruð að bóndaeignar forngildi, af Evert Wium. Við sama þing var birt annað skjal, dagsett 16. maí 1791, áhrærandi það slæma ásigkomulag túns, húsa og engja Húsavíkur þegar umræddur kaupgjörningur átti sér stað.[546]

[544] Skjal nr. 2(44).
[545] Skjal nr. 2(359).
[546] Skjal nr. 2(786).

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hólshúsa ekki tilgreindur. Jörðin var hjáleiga frá Húsavík. Eigandi jarðarinnar var ekki tilgreindur.[547]

Hinn 21. apríl 1832 skrifaði sr. Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum í Útmannasveit bréf til biskups vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum eftir andlát Ólafs Hallgrímssonar. Einar lýsti eignarhaldi og skiptingu jarðarinnar svo:

> Fyrrverandi Proprietarius til Husavikur Olafur Hallgrímsson – sem saladist á nærstl. Hausti – skipti i lifanda lífi bondaEigninni i tedri Jördu milli 3ia Sona sinna Abrahams Kjartans og Hallgríms, soleidis: ad Abraham feck 8½ hndr. úr HeimaJordunni Husavik – sem Kyrkjan stendur á – Kjartan 5½ hndr. úr somu Jördu, enn Hallgrímur Kotid Hólshús liggjandi i Husavikur KyrkjuSokn 6 hndr. ad dyrleika[548]

Einar kvaðst hafa fyrir bón Abrahams haft makaskipti á jarðarparti sem hann átti fyrir hlut Abrahams í Húsavík og gert samning við Kjartan þar sem hann afsalaði sér allri ábyrgð og afnotum kirkjueignarinnar eftir tiltölu. Hallgrímur héldi því hins vegar fram að sér bæri hlutdeild í kirkjuhluta jarðarinnar eftir tiltölu. Sr. Einar óskaði eftir áliti biskups um eignarhald Hallgríms, þar sem hann segðist hafa umráð yfir kirkjuhlutanum í Húsavík að jafnri tiltölu við bóndaeignina, líklega vegna þess að Hólshús hafi verið óskipt úr Húsavík.[549]

Hinn 10. desember 1832 skrifaði Abraham Ólafsson á Bakka í Borgarfirði biskupi vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum og hjáleigu hennar Hólshúsum. Abraham vitnaði í bréfinu til tveggja kaupbréfa því til stuðnings að hann væri réttmætur eigandi bóndaeignarinnar í Húsavík og jafnframt umráðamaður kirkjueignarinnar í sömu jörð.[550]

Hinn 28. desember 1832 skrifaði Hallgrímur Ólafsson eigandi Hólshúsa í Víkum bréf til biskups vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum. Hallgrímur lýsti bæjaskipan Húsavíkur, Hólshúsa, Dallands og Álftavíkur og þá er Litluvíkur og Skálaness getið. Í bréfinu segir:

> Húsavíkr Torfan, sem alkunnugt er, er öllu sömum 40 hndr. ad Dyrleika, þaraf er Helfingurinn eda 20 hndr. Bónda Eign, enn hinn helfingurinn er Eign Kyrkjunnar, sem á Lódinni stendr. A þessari Torfu eru fyrir nær verandi Tid fylgjandi bygd Byli: Húsavik og Hólshús, hvorra Tún liggja samann og ná ad Sjó nidur; Dalland innar i Vikinni bærleidarkorn frá Sjó; Alptavik uppbygd á ny fyrir fáum árum sidann, á Nesi, sunnann til vid Húsavíkina og Litlavík nordann til vid Húsavikina. Af þessum bylum er nú óskipt Land milli Húsavíkur, Hólshúsa, og Dallands, enn Litlavík og Alptavik eru afdeild vid nattúrleg Takmörk, nefnil: Fjallsveggjar og Skridur. Ejdibilid Skálanes, er Sra Einar Hjörleifsson gétur umm, hefr leigid Húsavikur meiginn á Nesi því, er liggur milli Húsavikur og Litluvikur, enn reiknast nú med til Húsavikur Lands og brúkast nú, mest til Saudfjár beitar, sameiginnlega frá Húsavík og Hólshúsum, og, þegar áliggr, frá Dallandi Kyrjunnar Ejgn er litlavík 6 hndr., Dalland 6 hndr., eptir munnmælum Skálanes, er eg heirt hefi ad verid hafi 4 hndr., og þessvegna 4 hndr. í Húsavík, i alt 20 hndr.; Bóndaejgn er: Hólshús 6 hndr., Alptavik 4 hndr. og 10 hndr. í Húsavik, hvar hjá þess er ad géta, ad i daglegu tali, og eins í Skiptunum eptir Födur minn sáluga, er Alptavíkur reki gétid, en hennar Hundrada tal er reiknad til Húsavikur: A allri þessari Lód, stendr

547 Skjal nr. 2(76).
548 Skjal nr. 2(559).
549 Skjal nr. 2(559). Sjá einnig afrit bréfsins í skjali nr. 2(369).
550 Skjal nr. 2(554).

> nú Kyrkjann med þeim Skildaga, ad henni og hennar Inventario sé öllu vid haldid og henni þarad auki gjördr réttr Reikningur og skil á hennar portjons Inntektum, samt ad Prestinum sé svarad sinu Salarjo, er nú, i þvi lánga Tid er menn til vita, 6 f: Smjörs[551]

Hallgrímur hafnaði því að samningur sá er Einar Hjörleifsson prestur gerði við Kjartan Ólafsson á Dallandi, bróður sinn, hefði nokkurt gildi.[552]

Hinn 21. janúar 1833 skrifaði Guttormur Þorsteinsson prófastur biskupi vegna eignarhalds á Hólshúsum í Víkum. Guttormur bað biskup um afrit allra gagna stiftsins er snertu eignir Húsavíkurkirkju, einkum varðandi dýrleika heimajarðar kirkjunnar og eignarhlut kirkjunnar í henni.[553] Biskup svaraði með bréfi dagsettu 7. mars 1833 og sendi afrit af máldögum og vísitasíum varðandi dýrleika heimajarðar Húsavíkurkirkju og um dýrleika Skálaness.[554] Biskup sendi annað bréf til sr. Guttorms þann 12. nóvember 1833 og svaraði fyrirspurn um hvort Hólshús, sex hundruð að dýrleika, gætu átt tiltölu til umráða kirkjueignarinnar í Húsavík. Biskup sagði óneitanlegt að Hólshús væru einn hluti af Húsavíkurbændaeign, sem teldist 20 hundruð móti jafnstórri kirkjueign.[555]

Hinn 14. júlí 1833 skrifaði Guttormur Þorsteinsson prófastur biskupi vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum og hjáleigum hennar. Guttormur sagði deildar meiningar vera milli Hallgríms Ólafssonar og sr. Einars Hjörleifssonar um eignarhald á landi Húsavíkur og taldi Hólshús, eignarjörð Hallgríms, alfarið vera bóndaeign.[556]

Með byggingarbréfi dagsettu 1 júní 1841 var Guðmundi Andréssyni og Sigurði Guðmundssyni byggð jörðin Hólshús, sex hundruð að dýrleika. Í bréfinu segir að landsetar skuldbindi sig til að bægja gripum frá svokölluðu Stekkárholti sem tilheyrði jarðeiganda.[557]

Með byggingarbréfi dagsettu 16. júlí 1844 var Stefáni Pálssyni byggð hálf jörðin Hólshús.[558]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hólshús ekki metin sérstaklega en skráð sem hjáleiga frá Húsavík.[559]

Í umfjöllum um Húsavík í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir að hjáleigan Hólshús sé talin sex hundruð að dýrleika. Jörðin með hjáleigunum Hólshúsum og Dallandi var svo metin á 1.875 ríkisbankadali.[560]

Hinn 3. júní 1859 fór fram fundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis þar sem tekið var fyrir mál ekkjunnar Önnu Jónsdóttur gegn ónefndum aðila. Ákærði mætti ekki á fundinn en bað um að honum yrði frestað og að hann yrði haldinn í Húsavík. Kærandi

551 Skjal nr. 2(556).
552 Skjal nr. 2(556).
553 Skjal nr. 2(553).
554 Skjal nr. 2(599).
555 Skjal nr. 2(601).
556 Skjal nr. 2(557).
557 Skjal nr. 2(378).
558 Skjal nr. 2(379).
559 Skjal nr. 4(1), bls. 361.
560 Skjal nr. 2(132).

féllst á frestunina en ekki tilfærslu fundarstaðar. Málið snérist um svik hins kærða við Önnu um ábúð á Hólshúsum.[561]

Í landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, sem er dagsett 17. maí 1887, er Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litlu-Breiðuvíkur getið. Landamerkjaskráin var þinglesin við manntalsþing að Seyðisfjarðaröldu 2. júní 1893 og að Desjarmýri 24. júní 1893. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litla-Breiðavík – eru þessi:
>
> að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjallið Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum innan við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Bálki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu.
>
> Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla, visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greipsgjá til almenningafjöru (þetta er hvorttveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorttveggja í Stóru-Breiðuvík)
>
> Dvergasteini, 17. maí 1887.
>
> Fyrir hönd síra Jónasar Hallgrímssonar á Skorrastað, eiganda Húsavíkur, Hólshúsa og Álptavíkur
>
> Björn Þorláksson
>
> Dallandi og Dallandsparti, 21. júní 1887.
>
> Ólafur Kjartansson eigandi Dallands.
>
> Kristín Sæbjörnsdóttir eigandi Dallandsparts.
>
> Vestdalseyri, 17. maí 1887.
>
> Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens
>
> Sigurður Jónsson.
>
> Af hálfu Desjarmýrarkirkju, er á land á löngu svæði til móts við Húsavík, samþykkist hið framanritaða
>
> Desjarmýri, 18. maí 1887.
>
> Einar Vigfússon.
>
> Sem umsjónarmaður Klyppstaðarkirkju, er á land til móts við Húsavík á fleirum stöðum, samþykki jeg hið framanritaða.

[561] Skjal nr. 2(341).

Klyppstað, 21. júní 1887

Finnur Þorsteinsson.

Lagt fram í aukarjetti Norður-Múlasýslu 27. júní 1889 –

Einar Thorlacius.[562]

Í virðingargjörð á ¾ hlutum jarðarinnar Húsavíkur, dagsettri 19. júlí 1902 og framkvæmdri að ósk eigandans Jónasar Hallgrímssonar, segir að jörðin var metin að fornu mati á 12 hundruð en að nýju mati á 27 hundruð. Í athugasemdum sem skrifaðar voru á virðingargjörðina segir hins vegar að hundraðatal sé vitlaust og að heimajörðin Húsavík hafi að fornu verið metin 44 hundruð og hinir ¾ hlutar því verið 33 forn hundruð. Þá fylgdi jörðinni kirkja sem allir Húsvíkingar, þ.e. einnig á Dallandsparti, Hólshúsum og Dallandi, áttu að halda við.[563]

Hinn 27. júlí 1912 veitti séra Jónas P. Hallgrímsson bóndanum á Nesi í Loðmundarfirði umboð til að sjá um jarðirnar Hólshús og Álftavík, eða eins og segir í afriti af umboðinu:

> Jeg undirritaður Jónas Pjetur Hallgrímsson prestur á Kolfreyjustað, gef hjer með, herra Steffáni Þorsteinssyni bónda á Nesi í Loðmundarfirði, umboð mitt, til að sjá um eignarjörðir minar Hólshús og Álptavík í Borgarfjarðarhreppi i Norðurmúlasýslu, sjá um byggingu þeirra áreiðanlegum mönnum, heimta inn landskuldir og leigur, sjá um að jarðirnar með fylgjandi jarðarhúsum gangi ei af sjer og standi mjer reikningsskil af þeim haust hvert […] Hann skal sjá um að undan nefndum jörðum gangi ei neitt á sjó, eða landi, sem þeim að lögum fylgir og fylgja ber.[564]

Sams konar umboð veitti Guðrún S. Jónsdóttir, ekkja séra Jónasar P. Hallgrímssonar, bóndanum á Nesi 5. júní 1914.[565]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hólshús var metin á 2.000 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu skráð með landamerkjum Húsavíkur. Fram kemur að jörðin á upprekstrarland í sameiningu með Húsavík. Eigendur jarðarinnar voru erfingjar sr. Jónasar Hallgrímssonar.[566] Í umfjöllun um Húsavík í fasteignamatinu segir að landamerki jarðarinnar séu innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu ásamt landamerkjum Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litluvíkur.[567]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, með jörðunum Hólshúsum, Dallandi og Dallandsparti, er dagsett 26. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavík í Borgarfirði

562 Skjal nr. 2(43).
563 Skjal nr. 2(356).
564 Skjal nr. 15(3).
565 Skjal nr. 15(3).
566 Skjal nr. 2(174).
567 Skjal nr. 2(172).

– en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland og Dallandspartur – eru þessi:

Að sunnanverðu af Örvasandi syðst, beina línu upp í Álftavíkurtind og þaðan eftir hæstu fjallaröðum inn Álftavíkureggjar í Miðmundaþúfu. Úr Miðmundaþúfu í Miðdegisfjall og þaðan eftir Fossadalsvarpi, yfir Nónfjall, eftir Neshálsi og upp á fjallið Skæling; þar næst fram og norður eftir fjallgörðum á fjall er heitir Skúmhöttur, að því búnu eftir hæstu fjallaröðum út á svokallað Náttmálafjall og þaðan eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk. Því næst út fjallsraðir á Leirufjall og þaðan í Sólfjall og úr Sólfjallstindi beina stefnu í Gríðarnestá, er skagar lengst í sjó fram.

Kirkjan í Húsavík (en kirkjuna eiga jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álftavík og Litlavík, hlutfallslega eftir hundraðatali) á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, vísitazíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðaþinghá og áttung suður frá Greipsgjá til Almenningsfjöru (þetta er hvort tveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvort tveggja í Stóru-Breiðuvík).

Húsavík 26. desember 1921

Arni J. Sigurðsson eigandi Húsavíkur

Björn Sveinsson eigandi Dallandsparti

Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens, Jón Stefánsson

Framanrituð landamerki milli Desjarmýrar og Húsavíkur samþykki eg undirritaður.

Desjarmýri 28. desember 1921

Vigfús I. Sigurðsson (prestur á Desjarmýri)

Seljamýri 15. janúar 1922

Jón Jónsson (eigandi Seljamýrar)

15. janúar 1922

Halld. Pálsson (eigandi Ness.)

Undirskrift forsvarsmanns Álftavíkur og Hólshúsa vantar, eiganda Dallands, forsvarsmanns Óss í Hjaltastaðaþinghá, eiganda Hafnar og forsvarsmanns Breiðuvíkur.

Bjargi 31. janúar 1922

Hannes Sigurðsson

[…]

Ítök reka, haga og fjörubeitar.

Jörðin Húsavík í Borgarfjarðarhreppi á 5/8 – fimm áttundu – úr öllum reka Húsavíkureignarinnar, en það eru jarðirnar Húsavík, Dallandspartur, Hólshús og Dalland, en úr haga og fjörubeit téðrar eignar eftir hundraðatali (sem er fyrir 1000 – eitt þúsund – fjár og 30 – þrjátíu – stórgripi) samkvæmt gerðri áreið.

Árni J. Sigurðsson eigandi Húsavíkur.

Þinglesið á Borgarfjarðarmanntalsþingi 17. júlí 1922.

Makaskiftasamningur.

Vjer undirritaðir gerum svofeldan samning:

> Eg Sveinn Pálsson bóndi á Dallandi í Borgarfjarðarhreppi læt Árna Jón Sigurðsson bónda í Húsavík í Borgarfjarðarhreppi fá til eignar og allra afnota slægjuland það og hestabeit, er eg á á Skálanesi. Fyrir þetta fæ eg hjá téðum Árna Jóni Sigurðssyni engjastykki, er heitir Þrætutunga og er afmarkað af engjastykkinu Dallandsparti að utan, en læk, sem rennur úr Tröllgili að framan.
>
> Til staðfestu eiginhanda nöfn okkar í viðurvist tveggja vitundarvotta.
>
> Dallandi 20. janúar 1922
>
> Sveinn Pálsson
>
> Árni J. Sigurðsson
>
> Vitundarvottar:
>
> Bjarni Jónsson
>
> Ásgrímur Jónsson[568]

5.14.2 Dalland í Víkum

Í máldaga Vilchins fyrir Húsavíkurkirkju frá um 1397 segir að kirkjan í Húsavík eigi jörðina Dalland.[569] Sömu upplýsingar koma fram í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar.[570]

Í prófastsvísitasíu fyrir Húsavíkurkirkju frá 26. ágúst 1791 kemur fram að Dalland, sex hundruð að dýrleika, var í niðurníðslu og óbyggilegt.[571]

Í umfjöllun um Húasvík í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 kemur fram að eyðijörðin Dalland tilheyrði Húsavík.[572]

Við úttekt á Húsavíkurkirkju 29. október 1832 kom fram að Kjartan Ólafsson hafði aftur byggt jörðina Dalland.[573]

Hinn 28. desember 1832 skrifaði Hallgrímur Ólafsson eigandi Hólshúsa í Víkum bréf til biskups vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum. Hallgrímur lýsti bæjaskipan Húsavíkur, Hólshúsa, Dallands og Álftavíkur og þá er Litluvíkur og Skálaness getið. Í bréfinu segir:

> Húsavíkr Torfan, sem alkunnugt er, er öllu sömum 40 hndr. ad Dyrleika, þaraf er Helfingurinn eda 20 hndr. Bónda Eign, enn hinn helfingurinn er Eign Kyrkjunnar, sem á Lódinni stendr. A þessari Torfu eru fyrir nær verandi Tid fylgjandi bygd Byli: Húsavik og Hólshús, hvorra Tún liggja samann og ná ad Sjó nidur; Dalland innar i Vikinni bæarleidarkorn frá Sjó; Alptavik uppbygd á ny fyrir fáum árum sidann, á Nesi, sunnann til vid Húsavíkina og Litlavík nordann til vid Húsavikina. Af þessum bylum er nú óskipt Land milli Húsavíkur, Hólshúsa, og Dallands, enn Litlavík og Alptavik eru afdeild vid nattúrleg Takmörk, nefnil: Fjallsveggjar og Skridur. Ejdibilid Skálanes, er S^{ra} Einar Hjörleifsson gétur umm, hefr leigid Húsavikur meiginn á Nesi því, er liggur milli Húsavikur og Litluvikur, enn reiknast nú med til Húsavikur Lands og brúkast nú,

568 Skjal nr. 2(44).
569 *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 223, skjal nr. 4(38).
570 *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 688, skjal nr. 4(39).
571 Skjal nr. 2(466).
572 Skjal nr. 2(75).
573 Skjal nr. 2(467).

> mest til Saudfjár beitar, sameiginnlega frá Húsavík og Hólshúsum, og, þegar áliggr, frá Dallandi Kyrjunnar Ejgn er litlavík 6 hndr., Dalland 6 hndr., eptir munnmælum Skálanes, er eg heirt hefi ad verid hafi 4 hndr., og þessvegna 4 hndr. í Húsavík, i alt 20 hndr.; Bóndaejgn er: Hólshús 6 hndr., Alptavik 4 hndr. og 10 hndr. í Húsavik, hvar hjá þess er ad géta, ad i daglegu tali, og eins í Skiptunum eptir Födur minn sáluga, er Alptavíkur reki gétid, en hennar Hundrada tal er reiknad til Húsavikur: A allri þessari Lód, stendr nú Kyrkjann med þeim Skildaga, ad henni og hennar Inventario sé öllu vid haldid og henni þarad auki gjördr réttr Reikningur og skil á hennar portjons Inntektum, samt ad Prestinum sé svarad sinu Salarjo, er nú, i þvi lánga Tid er menn til vita, 6 f: Smjörs[574]

Hallgrímur hafnaði því að samningur sá er Einar Hjörleifsson prestur gerði við Kjartan Ólafsson á Dallandi, bróður sinn, hefði nokkurt gildi.[575]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Dalland ekki metin sérstaklega, en skráð sem hjáleiga frá Húsavík. Í neðanmálsgrein kemur fram að árið 1696 hafi Dalland verið metið sex hundruð að dýrleika sem hjáleiga Húsavíkur.[576]

Í umfjöllum um Húsavík í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir að hjáleigan Dalland sé talin sex hundruð að dýrleika. Jörðin með hjáleigunum Hólshúsum og Dallandi var svo metin á 1.875 ríkisbankadali.[577]

Hinn 2. júní 1858 fór fram fundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis þar sem tekið var fyrir mál Hallgríms Ólafssonar gegn Kjartani Ólafssyni á Dallandi og sonum hans Ólafi og Þorgrími. Málið var risið af því að Kjartan hafði of seint sagt upp ábúð Hallgríms á parti í Húsavík. Sættir náðust ekki og var málinu vísað til laga.[578] Málið var tekið fyrir að nýju á fundi sáttanefndar þann 3. júní 1859 en var þó að vissu leyti tvíþætt þar sem það fjallaði einnig um bygginu Ólafs Péturssonar frá Álftavík á hluta í heimatúni Húsavíkur. Bræðurnir Ólafur og Þorgrímur Kjartanssynir höfðu byggt Ólafi þann hluta í heimatúni Húsavíkur sem þeir áttu en Kjartan faðir þeirra hafði sagt upp ábúð Hallgríms bróður síns á öðrum hluta í túninu sem var í hans eigu. Hallgrímur var ósáttur við þá framkvæmd og kærði málið til sáttanefndar árið 1858 og vildi nú á ný gera sáttatilraun. Fyrst var rætt um byggingu Ólafs Péturssonar þar sem Dallandsmenn, þ.e. bræðurnir Ólafur og Þorgrímur, höfðu byggt honum sinn part í Húsavík. Umboðsmaður Hallgríms, Jón Árnason faktor á Seyðisfirði, kvaðst ekki mótmæla þeirri byggingu. Um útbyggingu Hallgríms hins vegar lagði hann fram samning frá 13. mars 1838 milli Kjartans og sr. Einars Hjörleifssonar, sem þá átti mikinn hluta í Húsavík. Í samningnum segði að Kjartan gæfi sr. Einari öll byggingarumráð yfir sínum hluta í heimajörðinni og öll afnot, gegn því að þurfa ekki að gjalda neitt af Dallandi. Jón faktor vildi meina að af þessum samningi hefði Hallgrímur umráð yfir hluta Dallandsmanna. Sáttanefnd var þó ekki sammála gildi samningins milli bræðranna á Dallandi og Hallgríms líkt og hann hafi líkleg gert milli Kjartans og sr. Einars þegar þeir áttu jörðina saman. Þá er skráð í sáttabókina að samningurinn hafi sjaldan verið haldinn og að flestu leyti

574 Skjal nr. 2(556).
575 Skjal nr. 2(556).
576 Skjal nr. 4(1), bls. 361.
577 Skjal nr. 2(132).
578 Skjal nr. 2(339).

byggður á misskilningi um réttindi Húsavíkursameigenda. Sáttanefnd kvaðst því ekki geta reynt sátt byggða á samningnum. Vísir að sátt milli aðila komst hins vegar á þegar Ólafur Kjartansson kvaðst myndi láta umboðsmann Hallgríms hafa öll ráð yfir hlutnum í jörðinni til næstu fjögurra ára, með því móti að hann yrði forsvaranlega hirtur og að eigendur fengju af honum jafna landskuld. Umboðsmaður kvaðst á móti reyna koma því í verk að útlagðir væru úr Húsavíkurengjum samsvarandi engjapartar til ábýlis Ólafs Péturssonar og einnig lofaði hann að reyna að sjá til þess að Dallandsbræður fengju til stuðnings nautum sínum einhvern blett, helst inni í Húsavíkurengi í Gunnhildardal.[579]

Í landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, sem er dagsett 17. maí 1887, er Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litlu-Breiðuvíkur getið. Landamerkjaskráin var þinglesin við manntalsþing að Seyðisfjarðaröldu 2. júní 1893 og að Desjarmýri 24. júní 1893. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litla-Breiðavík – eru þessi:
>
> að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjallið Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum innan við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Bálki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu.
>
> Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla, visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greipsgjá til almenningafjöru (þetta er hvorttveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorttveggja í Stóru-Breiðuvík)
>
> Dvergasteini, 17. maí 1887.
>
> Fyrir hönd síra Jónasar Hallgrímssonar á Skorrastað, eiganda Húsavíkur, Hólshúsa og Álptavíkur
>
> Björn Þorláksson
>
> Dallandi og Dallandsparti, 21. júní 1887.
>
> Ólafur Kjartansson eigandi Dallands.
>
> Kristín Sæbjörnsdóttir eigandi Dallandsparts.
>
> Vestdalseyri, 17. maí 1887.
>
> Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens
>
> Sigurður Jónsson.

[579] Skjal nr. 2(342).

> Af hálfu Desjarmýrarkirkju, er á land á löngu svæði til móts við Húsavík, samþykkist hið framanritaða
>
> Desjarmýri, 18. maí 1887.
>
> Einar Vigfússon.
>
> Sem umsjónarmaður Klyppstaðarkirkju, er á land til móts við Húsavík á fleirum stöðum, samþykki jeg hið framanritaða.
>
> Klyppstað, 21. júní 1887
>
> Finnur Þorsteinsson.
>
> Lagt fram í aukarjetti Norður-Múlasýslu 27. júní 1889 –
>
> Einar Thorlacius.[580]

Í virðingargjörð á ¾ hlutum jarðarinnar Húsavíkur, dagsettri 19. júlí 1902 og framkvæmdri að ósk eigandans Jónasar Hallgrímssonar, segir að jörðin var metin að fornu mati á 12 hundruð en að nýju mati á 27 hundruð. Í athugasemdum sem skrifaðar voru á virðingargjörðina segir hins vegar að hundraðatal sé vitlaust og að heimajörðin Húsavík hafi að fornu verið metin 44 hundruð og hinir ¾ hlutar því verið 33 forn hundruð. Þá fylgdi jörðinni kirkja sem allir Húsvíkingar, þ.e. einnig á Dallandsparti, Hólshúsum og Dallandi, áttu að halda við.[581]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Dalland var metin á 2.000 kr. Ekki er getið um landamerki. Fram kemur að jörðinni fylgi upprekstrarland fyrir afréttarfé ábúanda. Eigandi jarðarinnar var Sveinn Pálsson.[582] Í umfjöllun um Húsavík í fasteignamatinu segir að landamerki jarðarinnar séu innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu ásamt landamerkjum Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litluvíkur.[583]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, með jörðunum Hólshúsum, Dallandi og Dallandsparti, er dagsett 26. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavík í Borgarfirði
>
> – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland og Dallandspartur – eru þessi:
>
> Að sunnanverðu af Örvasandi syðst, beina línu upp í Álftavíkurtind og þaðan eftir hæstu fjallaröðum inn Álftavíkureggjar í Miðmundaþúfu. Úr Miðmundaþúfu í Miðdegisfjall og þaðan eftir Fossadalsvarpi, yfir Nónfjall, eftir Neshálsi og upp á fjallið Skæling; þar næst fram og norður eftir fjallgörðum á fjall er heitir Skúmhöttur, að því búnu eftir hæstu fjallaröðum út á svokallað Náttmálafjall og þaðan eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk. Því næst út fjallsraðir á Leirufjall og þaðan í Sólfjall og úr Sólfjallstindi beina stefnu í Gríðarnestá, er skagar lengst í sjó fram.

[580] Skjal nr. 2(43).
[581] Skjal nr. 2(356).
[582] Skjal nr. 2(175).
[583] Skjal nr. 2(172).

Kirkjan í Húsavík (en kirkjuna eiga jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álftavík og Litlavík, hlutfallslega eftir hundraðatali) á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, vísitazíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðaþinghá og áttung suður frá Greipsgjá til Almenningsfjöru (þetta er hvort tveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvort tveggja í Stóru-Breiðuvík).

Húsavík 26. desember 1921

Arni J. Sigurðsson eigandi Húsavíkur

Björn Sveinsson eigandi Dallandsparti

Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens, Jón Stefánsson

Framanrituð landamerki milli Desjarmýrar og Húsavíkur samþykki eg undirritaður.

Desjarmýri 28. desember 1921

Vigfús I. Sigurðsson (prestur á Desjarmýri)

Seljamýri 15. janúar 1922

Jón Jónsson (eigandi Seljamýrar)

15. janúar 1922

Halld. Pálsson (eigandi Ness.)

Undirskrift forsvarsmanns Álftavíkur og Hólshúsa vantar, eiganda Dallands, forsvarsmanns Óss í Hjaltastaðaþinghá, eiganda Hafnar og forsvarsmanns Breiðuvíkur.

Bjargi 31. janúar 1922

Hannes Sigurðsson

[…]

Ítök reka, haga og fjörubeitar.

Jörðin Húsavík í Borgarfjarðarhreppi á 5/8 – fimm áttundu – úr öllum reka Húsavíkureignarinnar, en það eru jarðirnar Húsavík, Dallandspartur, Hólshús og Dalland, en úr haga og fjörubeit téðrar eignar eftir hundraðatali (sem er fyrir 1000 – eitt þúsund – fjár og 30 – þrjátíu – stórgripi) samkvæmt gerðri áreið.

Árni J. Sigurðsson eigandi Húsavíkur.

Þinglesið á Borgarfjarðarmanntalsþingi 17. júlí 1922.

Makaskiftasamningur.

Vjer undirritaðir gerum svofeldan samning:

Eg Sveinn Pálsson bóndi á Dallandi í Borgarfjarðarhreppi læt Árna Jón Sigurðsson bónda í Húsavík í Borgarfjarðarhreppi fá til eignar og allra afnota slægjuland það og hestabeit, er eg á á Skálanesi. Fyrir þetta fæ eg hjá téðum Árna Jóni Sigurðssyni engjastykki, er heitir Þrætutunga og er afmarkað af engjastykkinu Dallandsparti að utan, en læk, sem rennur úr Tröllgili að framan.

Til staðfestu eiginhanda nöfn okkar í viðurvist tveggja vitundarvotta.

Dallandi 20. janúar 1922

Sveinn Pálsson

Árni J. Sigurðsson

Vitundarvottar:

Bjarni Jónsson

Ásgrímur Jónsson[584]

5.14.3 Dallandspartur í Víkum

Í landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, sem er dagsett 17. maí 1887, er Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litlu-Breiðuvíkur getið. Landamerkjaskráin var þinglesin við manntalsþing að Seyðisfjarðaröldu 2. júní 1893 og að Desjarmýri 24. júní 1893. Efni hennar er svohljóðandi:

Landamerki

kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litla-Breiðavík – eru þessi:

að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjallið Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum innan við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Bálki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu.

Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla, visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greipsgjá til almenningafjöru (þetta er hvorttveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorttveggja í Stóru-Breiðuvík)

Dvergasteini, 17. maí 1887.

Fyrir hönd síra Jónasar Hallgrímssonar á Skorrastað, eiganda Húsavíkur, Hólshúsa og Álptavíkur

Björn Þorláksson

Dallandi og Dallandsparti, 21. júní 1887.

Ólafur Kjartansson eigandi Dallands.

Kristín Sæbjörnsdóttir eigandi Dallandsparts.

Vestdalseyri, 17. maí 1887.

Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens

Sigurður Jónsson.

Af hálfu Desjarmýrarkirkju, er á land á löngu svæði til móts við Húsavík, samþykkist hið framanritaða

584 Skjal nr. 2(44).

> Desjarmýri, 18. maí 1887.
>
> Einar Vigfússon.
>
> Sem umsjónarmaður Klyppstaðarkirkju, er á land til móts við Húsavík á fleirum stöðum, samþykki jeg hið framanritaða.
>
> Klyppstað, 21. júní 1887
>
> Finnur Þorsteinsson.
>
> Lagt fram í aukarjetti Norður-Múlasýslu 27. júní 1889 –
>
> Einar Thorlacius.[585]

Í virðingargjörð á ¾ hlutum jarðarinnar Húsavíkur, dagsettri 19. júlí 1902 og framkvæmdri að ósk eigandans Jónasar Hallgrímssonar, segir að jörðin var metin að fornu mati á 12 hundruð en að nýju mati á 27 hundruð. Í athugasemdum sem skrifaðar voru á virðingargjörðina segir hins vegar að hundraðatal sé vitlaust og að heimajörðin Húsavík hafi að fornu verið metin 44 hundruð og hinir ¾ hlutar því verið 33 forn hundruð. Þá fylgdi jörðinni kirkja sem allir Húsvíkingar, þ.e. einnig á Dallandsparti, Hólshúsum og Dallandi, áttu að halda við.[586]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Dallandspartur var metin á 2.000 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu skráð með landamerkjum Húsavíkur. Fram kemur að jörðin á upprekstrarland að tiltölu við Húsavík. Eigendur jarðarinnar voru Björn Sveinsson og Kristján Guðmundsson.[587] Í umfjöllun um Húsavík í fasteignamatinu segir að landamerki jarðarinnar séu innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu ásamt landamerkjum Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litluvíkur.[588]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, með jörðunum Hólshúsum, Dallandi og Dallandsparti, er dagsett 26. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavík í Borgarfirði
>
> – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland og Dallandspartur – eru þessi:
>
> Að sunnanverðu af Örvasandi syðst, beina línu upp í Álftavíkurtind og þaðan eftir hæstu fjallaröðum inn Álftavíkureggjar í Miðmundaþúfu. Úr Miðmundaþúfu í Miðdegisfjall og þaðan eftir Fossadalsvarpi, yfir Nónfjall, eftir Neshálsi og upp á fjallið Skæling; þar næst fram og norður eftir fjallgörðum á fjall er heitir Skúmhöttur, að því búnu eftir hæstu fjallaröðum út á svokallað Náttmálafjall og þaðan eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk. Því næst út fjallsraðir á Leirufjall og þaðan í Sólfjall og úr Sólfjallstindi beina stefnu í Gríðarnestá, er skagar lengst í sjó fram.

[585] Skjal nr. 2(43).
[586] Skjal nr. 2(356).
[587] Skjal nr. 2(173).
[588] Skjal nr. 2(172).

Kirkjan í Húsavík (en kirkjuna eiga jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álftavík og Litlavík, hlutfallslega eftir hundraðatali) á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, vísitazíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðaþinghá og áttung suður frá Greipsgjá til Almenningsfjöru (þetta er hvort tveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvort tveggja í Stóru-Breiðuvík).

Húsavík 26. desember 1921

Arni J. Sigurðsson eigandi Húsavíkur

Björn Sveinsson eigandi Dallandsparti

Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens, Jón Stefánsson

Framanrituð landamerki milli Desjarmýrar og Húsavíkur samþykki eg undirritaður.

Desjarmýri 28. desember 1921

Vigfús I. Sigurðsson (prestur á Desjarmýri)

Seljamýri 15. janúar 1922

Jón Jónsson (eigandi Seljamýrar)

15. janúar 1922

Halld. Pálsson (eigandi Ness.)

Undirskrift forsvarsmanns Álftavíkur og Hólshúsa vantar, eiganda Dallands, forsvarsmanns Óss í Hjaltastaðaþinghá, eiganda Hafnar og forsvarsmanns Breiðuvíkur.

Bjargi 31. janúar 1922

Hannes Sigurðsson

[…]

Ítök reka, haga og fjörubeitar.

Jörðin Húsavík í Borgarfjarðarhreppi á 5/8 – fimm áttundu – úr öllum reka Húsavíkureignarinnar, en það eru jarðirnar Húsavík, Dallandspartur, Hólshús og Dalland, en úr haga og fjörubeit téðrar eignar eftir hundraðatali (sem er fyrir 1000 – eitt þúsund – fjár og 30 – þrjátíu – stórgripi) samkvæmt gerðri áreið.

Árni J. Sigurðsson eigandi Húsavíkur.

Þinglesið á Borgarfjarðarmanntalsþingi 17. júlí 1922.

Makaskiftasamningur.

Vjer undirritaðir gerum svofeldan samning:

Eg Sveinn Pálsson bóndi á Dallandi í Borgarfjarðarhreppi læt Árna Jón Sigurðsson bónda í Húsavík í Borgarfjarðarhreppi fá til eignar og allra afnota slægjuland það og hestabeit, er eg á á Skálanesi. Fyrir þetta fæ eg hjá téðum Árna Jóni Sigurðssyni engjastykki, er heitir Þrætutunga og er afmarkað af engjastykkinu Dallandsparti að utan, en læk, sem rennur úr Tröllgili að framan.

Til staðfestu eiginhanda nöfn okkar í viðurvist tveggja vitundarvotta.

Dallandi 20. janúar 1922

Sveinn Pálsson

Árni J. Sigurðsson

Vitundarvottar:

Bjarni Jónsson

Ásgrímur Jónsson[589]

5.15 Ytri-Álftavík í Víkum / Glaumbær

Hinn 2. ágúst 1705 lögfesti sr. Bjarni Einarsson kirkjustaðinn Húsavík í Borgarfirði. Landamerkjalýsing lögfestunnar tekur m.a. til Álftavíkur en hún er svohljóðandi:

> Ad Sunnanverdu Riettvyslega til Ness Lands i Lodmundarfirde, fÿrer Jnnann Alftavÿk [þ]adann ä fiall upp til þess vótnu[m] hallar, sydann framm og nordur efter fiallgórdum þar til vótnum hallar ad Borgarfirde; Sÿdann üt efter sómu äfóstu häfiallgórdum, þar til vótnum hallar ad Breida vÿkum, sem virdast mun ad tiltaka hiä fremra Giæsar Vatne, og so efter þeirre æ sem fellur mille Breida vÿkna til þess hæsta mels horns, sem nÿrdst og ÿdst ad sunnannverdu vid æna er, og rietta Siönhending ur sama [mels horne] i Sió ut; ä hverre Siönhending, á landølldunne fyrer ofann flædarmäl Lands og Reka merkis varda, med vidlógdum Garde til viss merkess staded hefur og standa á, efter þa[r] umm giördu Insigludu Kälfskinn[s] Brefe hvert sier lÿkast hermer
>
> Og sydann frä nefndre vórdu Sud[ur] med Siönum til riettra ädurnefndra Landa merkia mille A[l]ftavÿk[590]

Varðveitt er afrit af lögfestu sr. Bjarna frá 1705, dagsett 1. maí 1798 og 29. maí 1843. Þar segir um landamerkin:

> ad sunanverdu rettvÿslega til Nesslands í Lodmundarfÿrdi j Stallklett fÿrir innan Alftavÿkur, þadan a fjall upp til þess vötnum hallar, sÿdan fram og nordur eptir fjallgördum þartil vötnum hallar ad Borgarfÿrdi, sidan üt og ofan í Krossá, og so í Selshusa Læk sem rennur ür fremra Gjæsarvatni, og so eptir þeirri æ sem fellur millum Breiduvïkna til þess stærsta melshorns, sem nÿrdst og ytst ad sunnanverdu vid ána er, og rétta Sjonhending ür sama mels horni í Sjó út; á hvorri Sjónhending a Land auldunni fyrir ofan Flædarmál Lands og Reka merkis varda med vid laugdum gardi til viss merkis stadid hefur og standa á eptir þarum gjördu innsigludu Kalfskins bréfi, hvört sier líkast hermir og sidan frá nefndri vordu sudur med Sjónum til rettra adurnefndra Landamerkja milli Alftavykna og Ness í Lodmundarfyrdi[591]

Í prófastsvísitasíu fyrir Húsavíkurkirkju frá 25. september 1778 kemur fram að bóndinn á Nesi í Loðmundarfirði vilji hafa öll afnot af Ytri-Álftavík, sem tilheyri þó Húsavík. Prófastur tilsagði að takmarki kirkjunnar í Álftavík yrði haldið undir hana.[592]

Hinn 14. mars 1832 makaskipti og afhenti Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum sjö hundruð í jörðinni Bakka í Borgarfirði til Abrahams Ólafssonar fyrir átta og hálft hundrað í jörðinni Húsavík. Meðal nánari skilmála makaskiptanna var að þegar þáverandi ábúandi Álftavíkur viki úr kotinu skilji hann við húsin í leigufæru ásigkomulagi. Makaskiptagjörningurinn var þinglesinn þann 7. júní 1833.[593]

589 Skjal nr. 2(44).
590 Skjal nr. 2(354).
591 Skjal nr. 2(358).
592 Skjal nr. 2(463).
593 Skjal nr. 2(244).

Hinn 28. desember 1832 skrifaði Hallgrímur Ólafsson eigandi Hólshúsa í Víkum bréf til biskups vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum. Hallgrímur lýsti bæjaskipan í víkinni og fjallaði í því sambandi einnig um Álftavík. Í bréfinu segir m.a.:

> Húsavíkr Torfan, sem alkunnugt er, er öllu sömum 40 hndr. ad Dyrleika, þaraf er Helfingurinn eda 20 hndr. Bónda Eign, enn hinn helfingurinn er Eign Kyrkjunnar, sem á Lódinni stendr. A þessari Torfu eru fyrir nær verandi Tid fylgjandi bygd Byli: Húsavik og Hólshús, hvorra Tún liggja samann og ná ad Sjó nidur; Dalland innar i Vikinni bærleidarkorn frá Sjó; Alptavik uppbygd á ny fyrir fáum árum sidann, á Nesi, sunnann til vid Húsavíkina og Litlavík nordann til vid Húsavikina. Af þessum bylum er nú óskipt Land milli Húsavíkur, Hólshúsa, og Dallands, enn Litlavík og Alptavik eru afdeild vid nattúrleg Takmörk, nefnil: Fjallsveggjar og Skridur. […] Bóndaejgn er: Hólshús 6 hndr., Alptavik 4 hndr. og 10 hndr. í Húsavik, hvar hjá þess er ad géta, ad i daglegu tali, og eins í Skiptunum eptir Födur minn sáluga, er Alptavíkur reki gétid, en hennar Hundrada tal er reiknad til Húsavikur:[594]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Álftavík ekki metin sérstaklega en skráð sem hjáleiga Húsavíkur.[595]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Álftavík:

> Alptavík
>
> hiáleiga undan Húsavík talin 4[hndr]. Túnid fóðrar vetrúng, útheyid med fiöru og landbeit 25 ær 25 saudi 8 lömb; tún og eingi greidt en grýtt. Úthey gott afgiafar; hentugt kríngum tún til ræktunar; medalærnyt 30 pottar, kyrnyt á sumri í mal 5-6 merkur; saudir skérast med 15 pundum til jafnadar og kvíær med 4-5 pundum; griót fæst all gott; siáfarbeit gód landbeit eins; reki heldur uppi húsum alltad þiljum; siáfargagn svari 1½ manneldi; mór er til lítt nytur; lyng ekkert eingin kvistur, torfskéra eingi nema á túninu; reidíngur eingin hella ekki; afrétt adkeypt og heimaland mjög lítið og hrióstrugt; hættur ekki miklar; skridur og grjótkast mikid og landbrot vid sióin; lending slæm; til ad nota jördina þykir þurfa 2 karlmenn og 2 kvenmenn. Jörd þessi var vyrdt á 225 (. tvö hundrud tuttugu og fimm.) rbd.[596]

Hallgrímur Ólafsson skrifaði til sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis 23. september 1854 um óánægju sína með ábúð Eiríks Einarssonar í Álftavík sem hann sem sæti þar enn þrátt fyrir útbyggingu. Nefndin tók mál þeirra fyrir 12. október 1854 en engin sátt komst á milli þeirra.[597] Þann 14. maí 1855 skrifaði Hallgrímur til sýslumanns og tilkynnti honum þrásetu Eiríks á Álftavík. Hann óskaði eftir að sýslumaður tæki málið fyrir.[598]

Hinn 8. nóvember 1854 kærði Hallgrímur Ólafsson til sáttanefndar að Eiríkur Einarsson á Álftavík hafi ekki farið aðf jörðinni þrátt fyrir auglýsta útbyggingu.[599] Við aukarétt að Desjarmýri 5. júní 1855 var tekin fyrir sök milli Hallgríms Ólafssonar, sjálfseignarbónda í Húsavík, og Eiríks Einarssonar, bónda í Álftavík. Sátt náðist milli

[594] Skjal nr. 2(556).
[595] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[596] Skjal nr. 2(132).
[597] Skjal nr. 2(292).
[598] Skjal nr. 2(293).
[599] Skjal nr. 2(294).

þeirra sem fólst í því að Eiríkur lofaði að flytja frá Álftavík á fardögum 1856 gegn því að Hallgrímur krefðist ekki landskuldar fyrir hið nýbyrjaða fardagaár.[600]

Með byggingarbréfi frá apríl 1856 var Magnúsi Sæbjörnssyni byggð hjáleigan Álftavík. Um landamerki segir eftirfarandi í bréfinu:

> að sunnann rettvíslega til neslands í sonefndan stiga eður stallklett innanverðt við sokallaða innri Alptavík, og þaðan eptir afstöðu á fjall upp til efstu brúna enn að norðann til þeirra ~~merkja~~ landamerkja sem viðtekin hafa verið híngað til millum Alpta og Húsavíkur.[601]

Með byggingunni fylgdi einnig mó- og torfskurður auk hagbeitar í Húsavíkurlandi.[602]

Með byggingarbréfi dagsettu 31. desember 1856 var Ólafi Péturssyni byggð hjáleigan Álftavík, sex hundruð að dýrleika. Um landamerki segir eftirfarandi í bréfinu:

> að sunnan réttvislega til Neslands i svonefndann Stiga, eður Stallklett innanverðt við svo kallaða innri Alptavik, og þaðan eptir söðlum á fjall upp til efstu brúna; en að norðan til þeirra landamerkja, sem viðtekin hafa verið hingað til millum Alpta- og Húsavikur[603]

Með byggingunni fylgdi einnig mó- og torfskurður í Húsavíkurlandi og hagbeit á Skálanesi og í Húsavíkurlandi.[604]

Á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis 2. júní 1859 var tekið fyrir mál Hallgríms Ólafssonar, óðalsbónda í Húsavík, gegn Ólafi Péturssyni, bónda á Dallandi í Húsavík. Málið var risið vegna vangoldinna skulda meðan Ólafur bjó í Álftavík og ýmsum ónotum í nágrenninu. Meðal krafna á hendur Ólafi var að hann skyldi greiða þrjá ríkisdali sem honum hafði verið gert að leggja ofan á helming Álftavíkur. Sátt náðist milli aðila þannig að Ólafur lofaðist til að greiða álag við skemmubyggingu og þá var hann einnig sáttur við verkakaup sitt. Aðrir liðir voru felldir niður.[605]

Með byggingarbréfi dagsettu 16. mars 1861 var Jóni Guðmundssyni byggð hálflenda Álftavíkur móti Magnúsi Sæbjörnssyni. Um landamerki segir eftirfarandi í bréfinu:

> að innanverðu, réttvíslega til Nesslands, í svonefndann Stallklett eður Stiga, innanverðt, við innri Alftavík, og þaðan eptir afstöðu á fjall upp til efstu brúna, og eptir þeim norður til þeirra landamerkja er viðtekin hafa híngaðtil verið millum Alftavíkur og Húsavíkur[606]

Með jörðinni fylgdi einnig mó- og torfskurður auk hagbeitar í Húsavíkurlandi.[607]

Með byggingarbréfi dagsettu 6. júní 1867 var Magnúsi Sæbjörnssyni byggð jörðin Álftavík. Um landamerki segir eftirfarandi í bréfinu:

600 Skjal nr. 2(802).
601 Skjal nr. 2(374).
602 Skjal nr. 2(374).
603 Skjal nr. 2(373).
604 Skjal nr. 2(373).
605 Skjal nr. 2(340).
606 Skjal nr. 2(375).
607 Skjal nr. 2(375).

> Stallklettur ï flugunum fyrir innan innri álftavík, og af honum beint á fjall upp, norður að þeim landamerkjum sem gilda millum Alfta og Húsavíkur[608]

Með jörðinni fylgdi ókeypis torfskurður og móstunga í Húsavíkurlandi, einnig slægjur mót endurgjaldi ef Húsavíkurbóndi mátti þær missa.[609]

Með byggingarbréfi dagsettu 29. desember 1881 var Jóel Steinssyni byggð Álftavík í Borgarfjarðarhreppi, 7,4 hundruð að dýrleika. Í bréfinu segir eftirfarandi um landamerki:

> að sunnan til Neslands í „stiga" eða „stallklett" innan við innri Alptavik – Þaðan, beint áfjall til efstu brúnar, svo eptir þeim, eða eggjunum milli Húsa og Olafsvikur á sjó útá Hafnarnesi[610]

Í byggingarbréfinu er einnig minnst á þrætuland milli Álftavíkur og Ness og ábyrgð Jóels gagnvart því, en þar segir:

> Einnig skal hann annast um að ekkert gangi það undan jörðinni sem henni hefur fylgt, fyrir brúkunarleysi hans; er það einkum þrætulandið inní Alftavík sem Nesmenn vilja einnig helga sér[611]

Í skjali frá eiganda Álftavíkur, J. P. Hallgrímssyni, dagsettu 14. desember 1884, er fjallað um landamerki milli Álftavíkur og Ness. Þar segir:

> Milli Álptavíkur lands og Nesslands í Loðmundarfirði er~~u~~ bein lina frá fjalli til fjöru um Stallklett öðru nafni „Stigi" sem er fyrir innan innri Alptavik, og ræður sú lina og fjörumörkum þeirra jarða.[612]

Í skjalinu segir einnig frá þremur samhljóða lögfestum fyrir Álftavík frá 2. ágúst 1705, 1. nóvember 1829 og 20. maí 1835, en þær segi eftirfarandi:

> Milli Álptavíkur lands og Nesslands í Loðmundarfirði er lína sú sem bein[as]t verðr dregin frá fjöru til fjalls sem Stallklett, (öðru nafni Stígi) ~~klettar)~~ sem er fyrir innan Jnnri Álptavík, og ræður sú lína og rekamörkum við sjó.[613]

Í landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, sem er dagsett 17. maí 1887, er Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litlu-Breiðuvíkur getið. Landamerkjaskráin var þinglesin við manntalsþing að Seyðisfjarðaröldu 2. júní 1893 og að Desjarmýri 24. júní 1893. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litla-Breiðavík – eru þessi:
>
> að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjallið Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum innan við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða

608 Skjal nr. 2(376).
609 Skjal nr. 2(376).
610 Skjal nr. 2(377).
611 Skjal nr. 2(377).
612 Skjal nr. 2(364).
613 Skjal nr. 2(364).

stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Bálki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu.

Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla, visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greipsgjá til almenningafjöru (þetta er hvorttveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorttveggja í Stóru-Breiðuvík)

Dvergasteini, 17. maí 1887.

Fyrir hönd síra Jónasar Hallgrímssonar á Skorrastað, eiganda Húsavíkur, Hólshúsa og Álptavíkur

Björn Þorláksson

Dallandi og Dallandsparti, 21. júní 1887.

Ólafur Kjartansson eigandi Dallands.

Kristín Sæbjörnsdóttir eigandi Dallandsparts.

Vestdalseyri, 17. maí 1887.

Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens

Sigurður Jónsson.

Af hálfu Desjarmýrarkirkju, er á land á löngu svæði til móts við Húsavík, samþykkist hið framanritaða

Desjarmýri, 18. maí 1887.

Einar Vigfússon.

Sem umsjónarmaður Klyppstaðarkirkju, er á land til móts við Húsavík á fleirum stöðum, samþykki jeg hið framanritaða.

Klyppstað, 21. júní 1887

Finnur Þorsteinsson.

Lagt fram í aukarjetti Norður-Múlasýslu 27. júní 1889 –

Einar Thorlacius.[614]

Hinn 27. júní 1889 var tekið fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar, eiganda Álftavíkur, gegn Páli Ólafssyni, umboðsmanni þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði. Framlögð voru skjöl og þá voru menn nefndir í landamerkjadóm áður en málinu var frestað.[615] Málinu var framhaldið 1. ágúst 1890 þar sem gengið var á merkin og frekari skjöl voru lögð fram.[616] Það var svo tekið fyrir að nýju 29. ágúst 1890 þar sem málsaðilar lögðu málið í dóm.[617]

614 Skjal nr. 2(43).
615 Skjal nr. 2(845).
616 Skjal nr. 2(846).
617 Skjal nr. 2(847).

Hinn 29. ágúst 1890 var við aukarétt Norður-Múlasýslu kveðinn upp dómur í landamerkjamáli Jónasar P. Hallgrímssonar, eiganda Álftavíkur, og Páls Ólafssonar, umráðamanns þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði. Í dómsmála- og lögregluréttarbók Norður-Múlasýslu 1888–1896 er farið yfir rök málsaðila og gögn málsins. Dómurinn var þinglesinn við manntalsþing á Seyðisfirði 16. júní 1892 og færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Hann hljóðar svo:

> Landamerki milli Álptavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr „Stallkletti“, sem stendur fast við sjó, utan við svokallaða „Innri-Álptavík“, en framan eða vestan við svokallaðann „Höfðasand“ og þaðan beint upp fjallsröð upp á „Miðmundarfjallskoll“, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallað „Sandskeið“, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.
>
> Af málskostnaði, sem er 58 kr. 91 eyrir, borgi sóknaraðili helminginn, eða 29 kr. 46 aur., en varnaraðili hinn helminginn, eða 29 kr. 46 aura. –
>
> Hið ídæmda ber að greiða innan 15 daga frá löglegri birtingu dómsins. Undir aðför að lögum.
>
> Einar Thorlacius
>
> Sig. Stefánsson, Björn Hermannsson, Runólfur Þorsteinsson, Einar Eiríksson
>
> Dómur þessi var hátt upplesinn í rjettinum, er síðan var sagt upp. –
>
> Einar Thorlacius.
>
> Sig. Stefánsson, Björn Hermannsson, Runólfur Þorsteinsson, Einar Eiríksson
>
> Rjetta útskript staðfestir
>
> Einar Thorlacius[618]

Með bréfi dagsettu 9. apríl 1891 sendi amtmaður landshöfðingja afrit af tveimur landamerkjadómum, uppkveðnum 29. og 30. ágúst 1890. Annað málið varðandi Álftavík þar sem ágreiningur var milli eiganda Húsavíkur og umboðsmanns þjóðjarðarinnar Ness. Amtmaður lagði til að dómnum yrði þinglýst og hann færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Að öðru leyti ræddi amtmaður upphæðir málskostnaðar í bréfi sínu.[619] Landshöfðingi ritaði amtmanni bréf þann 6. maí 1891 og samþykkti tillögur amtmanns um viðbrögð við landamerkjadómunum og endursendi afrit þeirra.[620]

Hinn 27. júlí 1912 veitti séra Jónas P. Hallgrímsson bóndanum á Nesi í Loðmundarfirði umboð til að sjá um jarðirnar Hólshús og Álftavík, eða eins og segir í afriti af umboðinu:

> Jeg undirritaður Jónas Pjetur Hallgrímsson prestur á Kolfreyjustað, gef hjer með, herra Steffáni Þorsteinssyni bónda á Nesi í Loðmundarfirði, umboð mitt, til að sjá um eignarjörðir mínar Hólshús og Álptavík í Borgarfjarðarhreppi i Norðurmúlasýslu, sjá um byggingu þeirra áreiðanlegum mönnum, heimta inn landskuldir og leigur, sjá um að jarðirnar með fylgjandi jarðarhúsum gangi ei af sjer og standi mjer reikningsskil af

618 Skjöl nr. 2(46), 2(528) og 2(848)
619 Skjal nr. 2(504).
620 Skjal nr. 2(505).

> þeim haust hvert […] Hann skal sjá um að undan nefndum jörðum gangi ei neitt á sjó, eða landi, sem þeim að lögum fylgir og fylgja ber.[621]

Sams konar umboð veitti Guðrún S. Jónsdóttir, ekkja séra Jónasar P. Hallgrímssonar, bóndanum á Nesi 5. júní 1914.[622]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Álftavík hafi verið metin á 600 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu skráð með landamerkjum Húsavíkur. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigendur jarðarinnar voru erfingjar sr. Jónasar Hallgrímssonar.[623] Í umfjöllun um Húsavík í fasteignamatinu segir að landamerki jarðarinnar séu innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu ásamt landamerkjum Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litluvíkur.[624]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Ytri-Álftavíkur er dagsett 30. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki milli Álftavíkur og Innri Álftavíkur er Mávabrík, upp raðir í Miðmundarfjallstopp. Milli Álftavíkur og Húsavíkur eru landamerki út Miðmundarfjallsraðir í norðari Álftavíkurtind og þaðan beint í sjó norðan við Örvasand.
>
> Hólshúsum 30. desember 1921
>
> Elís Guðjónsson (eigandi Álftavíkur)
>
> Halldór Pálsson (eigandi Innri Álftavíkur)
>
> Sveinn Pálsson (eigandi Dallands) Elís Guðjónsson – samkvæmt umboði
>
> Umboð
>
> Hjer með gef jeg Elíss Guðjónssyni bónda á Hólshúsum í Borgarfjarðarhreppi umboð til að undirskrifa landamerkjabréf Álptavíkur í Borgarfj.hr., fyrir mína hönd.
>
> Sómastaðagerði 20/1 ´22
>
> Stefán Þorsteinsson
>
> Vottar:
>
> Sigurbjörg Árnadóttir
>
> Sigríður Bech[625]

5.16 Nes í Loðmundarfirði

Í máldaga Desjarmýrarkirkju frá 1354 segir meðal annars:

> Jtem æ kirkiann attatye sauda beit i Hæukinn i ness lande uppa manud oc tueggia hrossa gaungu i backa þyfe og taka ei undann folaulld.[626]

621 Skjal nr. 15(3).
622 Skjal nr. 15(3).
623 Skjal nr. 2(176).
624 Skjal nr. 2(172).
625 Skjal nr. 2(45).
626 *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 96–98, skjal nr. 4(23).

Hinn 29. júlí 1497 gaf Björn Guðnason og seldi Ragnhildi Bjarnadóttur konu sinni jarðir fyrir þær jarðir sem hún átti á Austfjörðum. Þeirra á meðal voru jarðirnar Nes, Seljamýri, Bárðarstaðir, Sellátrar og Helgustaðir. Þá segir einnig að með hafi fylgt í Hlíð 80 álna partur annars hundraðs í Kjólsvík.[627]

Hinn 1. júlí 1498 urðu jarðaskipti milli Narfa príors á Skriðu og Gríms Pálssonar þannig að Narfi seldi Grími nokkrar jarðir sem á móti seldi Narfa meðal annars jörðina Brimnes og 11 hundruð í Nesi.[628]

Hinn 30. ágúst 1506 sendi Þorvarður príor á Skriðuklaustri Þorvarði Bjarnasyni jarðir, þeirra á meðal allt Snotrunes í Borgarfirði en á móti seldi Þorvarður Bjarnason Þorvarði príor meðal annars jarðirnar Nes og Úlfsstaði í Loðmundarfirði.[629]

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 5. ágúst 1641 er sagt frá skjölum sem voru hjá kirkjunni. Þar er meðal annars fjallað um kaupbréf Narfa príor á Skriðu frá 1498 fyrir jörðunum Brimnesi og Nesi.[630] Sama kemur fram í biskupsvísitasíu frá 28. ágúst 1706. Þar segir einnig frá lögfestu Skriðuklaustursjarða í Loðmundarfirði frá 1688.[631]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Ness metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Skriðuklaustursumboð.[632]

Með byggingarbréfi dagsettu 1. ágúst 1825 var jörðin Nes í Loðmundarfirði byggð Hallgrími Ólafssyni til afnota undir sitt bú yfir fardagaárið 1825.[633]

Hinn 26. apríl 1828 tók sáttanefnd Brimnesumdæmis fyrir kæru Hallgríms Ólafssonar á Nesi gegn Túnis Sigmundssyni á sama stað. Túnis vildi ekki rýma af þeim fjórum hundruðum sem hann sat á í jörðinni þegar Hallgrímur kom til hennar. Engin sátt náðist milli þeirra.[634]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum voru jarðirnar Nes og Neshjáleiga skoðaðar 10. september 1828. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki þeirra:

> Landamerki hennar asamt Hiáleigunar segir abúandinn ad seu eptir sem hann heyrt hafi, – ad framan verdu úr Merkilæk vid Sió, upp til Fialls i Hrafnagil, enn ad utanverdu úr svonefndum Stafklett vid Sió, og svo beint uppá Varp.[635]

Úttektarmennirnir Jón Jónsson og Jón Árnason staðfestu úttektir sínar á Skriðuklaustursjörðum við aukarétt að Ketilsstöðum 2. október 1828. Í dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829 var þann 12. mars 1829 skráð að Johnson amtmaður hafi með bréfi dagsettu 21. febrúar 1829 lýst sig óánægðan með úttektirnar. Sýslumaðurinn

627 *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 368–370, skjal nr. 4(133).
628 *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 393–394, skjal nr. 4(134).
629 *Íslenzkt fornbréfasafn* VIII, bls. 119–120, skjal nr. 4(135).
630 Skjal nr. 2(421).
631 Skjal nr. 2(422).
632 Skjal nr. 2(120).
633 Skjal nr. 2(634).
634 Skjal nr. 2(327).
635 Skjal nr. 2(675).

Páll Melsted skráði svo að réttur amtsins væri að taka þær til rannsóknar og álits á kostnað Bergvins Þorbergssonar umboðsmanns og dánarbús Guðmundar Pálssonar.[636]

Með byggingarbréfi dagsettu 2. september 1832 var jörðin Nes í Loðmundarfirði byggð Magnúsi Einarssyni.[637]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Neshjáleiga skoðuð 15. apríl 1841. Engar upplýsingar koma fram um landamerki en skráð er að hlunnindi hafi verið sjávarafli. Sama dag var jörðin Nes skoðuð en þar segir eftirfarandi um landamerki hennar og Neshjáleigu:

> Landamerki beggja Jardanna eru ad framan Merki lækur úr Sjó upp til Fialls í Hrafnagil, en ad utan úr sonefndumm Stafklett vid Sjó, og so beint uppá vörp.[638]

Í ódagsettu skjali, líklega frá fyrri hluta nítjándu aldar og sem lagt var fram við aukarétt Norður-Múlasýslu 30. ágúst 1890, segir eftirfarandi um Nes og Neshjáleigu:

> Nes og Neshjáleiga
>
> Landamerki beggja jarðanna eru að framan Merkilækur úr sjó upp til fjalls í Hrafnagil – en að utan úr svonefndum Stafklett við sjó og svo beint uppá vörp[639]

Með byggingarbréfi dagsettu 3. júní 1842 var jörðin Nes í Loðmundarfirði byggð Bergsveini Sveinbjörnssyni.[640]

Hinn 19. maí 1845 lögfesti Sigurður Guðmundsson land klausturjarðarinnar Ness. Lögfestan var þinglesin fyrir manntalsrétti að Dvergasteini þann 22. maí sama ár og aftur að Desjarmýri 24. maí undir mótmælum Hallgríms Ólafssonar í Húsavík. Texti lögfestunnar og greindra mótmæla er eftirfarandi:

> Sigurdur Gudmundsson umbodsmadur Skriduklausturs Lögfesti hérmed Skriduklaustursjördina Nes liggiandi í Lodmundarfiardar Hrepp og Klippstadarkyrkiu sókn, með öllu landi og Landsnytium sem tédri Jördu tilheyra, frá Merkilæk ad framan úr sió upp til Fialls í Hrafnagil, enn ad utan úr svonefndum Stafklett vid Sió, fyrir nordan Sydri Alptavík og svo beint upp á Vörp móts vid ádurnefndt Gil. Lögfesti eg Holt og Haga Tödr og Eingiar, Reka allan fyrir greindu Landi, Þáng og Þara, og hvörjar adrar Landsnytiar er vera kunna innan tédra ummerkia.
>
> Fyrirbíd eg einum sem öllum þær ad nota og sér að eigna, nema þeim sem leyfi hafa til af klaustursins réttu Umbodsmönnum, legg eg Lögsókn vid ef i móti er giört og bíd öllum er i grend búa að áfrýa Lögfestu þessa ef þeir þykiast þurfa. Enn henni til Stadfestu er mitt undirskrifad nafn og hiáþrykkt Signet.
>
> Eyólfsstödum á Völlum þann 19d Maii 1845
>
> Sig: Guðmundsson L.S.
>
> […]
>
> Upplesid fyrir manntalsþingsrétti að Desjarmyri þann 24d Maii 1845 og mótmælti bóndin Hallgrímur Olafsson á Húsavík þessari Lögfestu vegna nefndrar Eignar og abúdarjarðar sinnar.[641]

636 Skjal nr. 2(675).
637 Skjal nr. 2(635).
638 Skjal nr. 2(647).
639 Skjal nr. 2(302).
640 Skjal nr. 2(636).
641 Skjöl nr. 2(266), 2(745) og 2(822).

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Nes metin 16 hundruð að dýrleika og skráð sem eign Skriðuklaustursumboðs. Í neðanmálsgrein er bent á að líklega sé það ritvilla að Nes hafi verið metið sex hundruð að dýrleika í jarðamatinu 1804[642]

Við manntalsþing að Dvergasteini 31. maí 1848 var spurt hvort arfur sem enginn erfingi væri að, skipströnd, bætur eða annað hafi til fallið á svæðinu frá yfirstandandi fardögum. Þar vitnaðist um 19 álna langan bjálka sem rekið hafði á klausturjörðina Nes í Loðmundarfirði.[643]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Nes:

> Nes
>
> med Neshjáleigu sem talin er 4^{hndr} ad dyrleika; túnin fódrar 5 kyr og á útheyi land og fiörubeit framfleytast 80 ær, 80 saudir, 40 lomb og 5 hestar, tún á heimajördinni er þyft en á hiáleigunni greidfært; bædi eru sæmil. grasgefin. Eingjar vídslægar og greidar en fremur snöggvar, málnyta leleg en þrif sæmileg á öllum sképnum fiöru og landbeit á vetrum all góð; afrétt eingi og heimaland heldur lítið; útrædi bjargvænlegt; reki lítill; nokkurt lyng fæst í landinu en um mótak vita menn ekki; torfskéra er til en slæm; nokkur partur eingianna liggur fyrir skémdum af skriduhlaupi. Til að nota jördina þykir þurfa 5 karlmenn, 5 kvenmenn og 2 smala. Þessi jörd með hjáleigunni var vyrdt á 800 (.átta hundrud.) rbd.[644]

Með byggingarbréfi dagsettu 12. maí 1868 var jörðin Nes í Loðmundarfirði byggð Rustikus Jónssyni.[645]

Með byggingarbréfi dagsettu 29. desember 1881 var Jóel Steinssyni byggð Álftavík í Borgarfjarðarhreppi, 7,4 hundruð að dýrleika. Í bréfinu segir eftirfarandi um landamerki:

> að sunnan til Neslands í „stiga“ eða „stallklett“ innan við innri Alptavik – Þaðan, beint áfjall til efstu brúnar, svo eptir þeim, eða eggjunum milli Húsa og Olafsvikur á sjó útá Hafnarnesi[646]

Í byggingarbréfinu er einnig minnst á þrætuland milli Álftavíkur og Ness og ábyrgð Jóels gagnvart því, en þar segir:

> Einnig skal hann annast um að ekkert gangi það undan jörðinni sem henni hefur fylgt, fyrir brúkunarleysi hans; er það einkum þrætulandið inní Alftavík sem Nesmenn vilja einnig helga sér[647]

Í skjali frá eiganda Álftavíkur, J. P. Hallgrímssyni, dagsettu 14. desember 1884, er fjallað um landamerki milli Álftavíkur og Ness. Þar segir:

> Milli Álptavíkur lands og Nesslands í Loðmundarfirði er~~t~~ bein lina frá fjalli til fjöru um Stallklett öðru nafni „Stigi“ sem er fyrir innan innri Alptavik, og ræður sú lina og fjörumörkum þeirra jarða.[648]

642 Skjal nr. 4(1), bls. 361.
643 Skjal nr. 2(831).
644 Skjal nr. 2(133).
645 Skjal nr. 2(637).
646 Skjal nr. 2(377).
647 Skjal nr. 2(377).
648 Skjal nr. 2(364).

Í skjalinu segir einnig frá þremur samhljóða lögfestum fyrir Álftavík frá 2. ágúst 1705, 1. nóvember 1829 og 20. maí 1835, en þær segi eftirfarandi:

> Milli Álptavíkur lands og Nesslands í Loðmundarfirði er lína sú sem beinast verðr dregin frá fjöru til fjalls sem Stallklett, (öðru nafni Stígi) ~~klettar)~~ sem er fyrir innan Jnnri Álptavík, og ræður sú lína og rekamörkum við sjó.[649]

Með bréfi dagsettu 24. febrúar 1887 sendi amtmaður landshöfðingja skýrslu og fylgiskjöl varðandi nokkrar landamerkjaþrætur milli jarða í Loðmundarfirði. Amtmaður ritaði umsögn og tillögu um þrætumál varðandi þjóðjörðina Nes og bændakirkjujörðina Húsavík en ágreiningurinn snerist um Innri-Álftavík. Amtmaður lagði til að ekki yrði látið undan kröfum eiganda Húsavíkur og ritaði eftirfarandi um málið:

> Að endingu er ágreiningur um landamerki þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði og Húsavíkur, sem er bændakirkjujörð, eða hjáleigunnar þaðan Álptavíkur, og er ágreiningsefni Álptavík (Alptavík Innri), sem er afrjett góð og beitiland, og er undir því komið, hvort landamerkin eru miðuð við Stafklett eða Stiga (Stallklett). Það er eigi annað að ráða af vitnisburðum þeim, sem hjermeð fylgja, og lögfestu umboðsmanns Skriðuklausturs, Sigurðar Guðmundssonar á Eyjólfsstöðum, 19. maí 1845, en að þræta hafi verið fyrir hjer um bil 40 árum um Álptavík þessa, og ganga vitnisburðirnir allir í þá átt, að víkin hafi um langan tíma verið notuð af Nesbændum, og verið álitin heyra undir Nes, en málsgögn Húsavíkureiganda eru eigi fram komin öðru vísi, en að þau eru nefnd í brjefi umboðsmannsins, 30 f.m., sem hjermeð fylgir og áður er nefnt; meðal þeirra er talin útskript úr máldögum Wilchins biskups og Gísla Jónssonar, sem hjermeð fylgir, en þessi útskript nefnir ekki Álptavík, eins og umboðsmaður drepur á, en á þetta atriði legg jeg enga áherzlu, þarsem það þó er ómótmælt, að Hjáleiga ein frá Húsavík nefnist Álptavík. Með því nú samt margir vitnisburðir eru fyrir því, að Alptavík (Innri) heyri til Nesi, verð jeg að álíta það rjettast, að láta eigi undan kröfum eiganda Húsavíkur, heldur leggja agreininginn í dóm.[650]

Landshöfðingi svaraði með bréfi dagsettu 7. maí 1887 og samþykkti tillögur amtmanns um málsframvindu.[651] Frekari bréfsendingar gengu síðan milli amtmanns og landshöfðingja í júní 1887 um málsgögnin.[652]

Með byggingarbréfi dagsettu 12. júní 1888 var jörðin Nes í Loðmundarfirði byggð Valtý Valtýssyni.[653]

Hinn 27. júní 1889 var tekið fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar, eiganda Álftavíkur, gegn Páli Ólafssyni, umboðsmanni þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði. Framlögð voru skjöl og þá voru menn nefndir í landamerkjadóm áður en málinu var frestað.[654] Málinu var framhaldið 1. ágúst 1890 þar sem gengið var á merkin og frekari skjöl voru lögð fram.[655] Það var svo tekið fyrir að nýju 29. ágúst 1890 þar sem málsaðilar lögðu málið í dóm.[656]

649 Skjal nr. 2(364).
650 Skjal nr. 2(495).
651 Skjal nr. 2(496).
652 Skjöl nr. 2(497)–2(498).
653 Skjal nr. 2(638).
654 Skjal nr. 2(845).
655 Skjal nr. 2(846).
656 Skjal nr. 2(847).

Hinn 29. ágúst 1890 var við aukarétt Norður-Múlasýslu kveðinn upp dómur í landamerkjamáli Jónasar P. Hallgrímssonar, eiganda Álftavíkur, og Páls Ólafssonar, umráðamanns þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði. Í dómsmála- og lögregluréttarbók Norður-Múlasýslu 1888–1896 er farið yfir rök málsaðila og gögn málsins. Dómurinn var þinglesinn við manntalsþing á Seyðisfirði 16. júní 1892 og færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Hann hljóðar svo:

> Landamerki milli Álptavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr „Stallkletti“, sem stendur fast við sjó, utan við svokallaða „Innri-Álptavík“, en framan eða vestan við svokallaðann „Höfðasand“ og þaðan beint upp fjallsröð upp á „Miðmundarfjallskoll“, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallað „Sandskeið“, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.
>
> Af málskostnaði, sem er 58 kr. 91 eyrir, borgi sóknaraðili helminginn, eða 29 kr. 46 aur., en varnaraðili hinn helminginn, eða 29 kr. 46 aura. –
>
> Hið ídæmda ber að greiða innan 15 daga frá löglegri birtingu dómsins. Undir aðför að lögum.
>
> Einar Thorlacius
>
> Sig. Stefánsson, Björn Hermannsson, Runólfur Þorsteinsson, Einar Eiríksson
>
> Dómur þessi var hátt upplesinn í rjettinum, er síðan var sagt upp. –
>
> Einar Thorlacius.
>
> Sig. Stefánsson, Björn Hermannsson, Runólfur Þorsteinsson, Einar Eiríksson
>
> Rjetta útskript staðfestir
>
> Einar Thorlacius[657]

Með bréfi dagsettu 9. apríl 1891 sendi amtmaður landshöfðingja afrit af tveimur landamerkjadómum, uppkveðnum 29. og 30. ágúst 1890. Annað málið varðandi Álftavík þar sem ágreiningur var milli eiganda Húsavíkur og umboðsmanns þjóðjarðarinnar Ness. Amtmaður lagði til að dómnum yrði þinglýst og hann færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Að öðru leyti ræddi amtmaður upphæðir málskostnaðar í bréfi sínu.[658] Landshöfðingi ritaði amtmanni bréf þann 6. maí 1891 og samþykkti tillögur amtmanns um viðbrögð við landamerkjadómunum og endursendi afrit þeirra.[659]

Í byggingarbréfi Páls Ólafssonar fyrir jörðinni Nesi, dagsettu 18. maí 1894, segir eftirfarandi um landamerki jarðarinnar:

> Milli Álftavíkur í Borgarfirði og Ness eru þessi: Úr Sallkletti [svo], sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álftavík, en framan eða vestan við svokallaðan Höfðasand og þaðan beint upp í Miðmundarfjallskoll, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inneftir fjallseggjum inn á svokallað Sandskeið, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls. –

[657] Skjöl nr. 2(46), 2(528) og 2(848)
[658] Skjal nr. 2(504).
[659] Skjal nr. 2(505).

> Milli Seljamýrar og Ness byrja merkin við sjó við Merkilækjarútfall og liggja upp eftir Merkilæk upp í Hrafnagil til fjalls þar er vötnum hallar.[660]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Ness og Neshjáleigu mátti reka 140 kindur en afréttarlandið skyldi vera Innri-Álftavík með Nesflugum.[661]

Með bréfi dagsettu 18. febrúar 1895 óskaði Páll Ólafsson, ábúandi Ness, við sýslumann Norður-Múlasýslu að fá að kaupa jörðina Nes og Neshjáleigu.[662] Hinn 7. maí 1895 skrifaði sýslumaður Norður-Múlasýslu til landshöfðingja og sendi með þrjú skjöl varðandi beiðni Páls Ólafssonar um að fá keypta jörðina Nes og Neshjáleigu.[663]

Í lýsingu J. Baldvins Jóhannessonar, dagsettri 28. febrúar 1895, um jörðina Nes og Neshjáleigu segir að jörðin öll sé metin 16 hundruð að dýrleika en eftir nýju mati sé hún 26,3 hundruð. Að öðru leyti segir eftirfarandi í lýsingunni:

> Eptir dýrleika er jörðin landlítil í samanburði við aðrar jarðir hér um hverfis. Tún heimajarðarinnar er stórt – nálægt 10 □ teigum – og fremur grasgefið, en allt saman þýft, nema smá blettir sem sléttaðir hafa verið, er því seinlegt að vinna á því. Í meðalári mun það fóðra 3-4 kýr. Tún hjáleigunnar er nokkuð minna, nálægt 6 □ teigum, allt að helmingi þess er þýft, en þó ekki eins illa þýft og heimatúnið. Í meðalári mun það fóðra 2 kýr. Engjar eru fremur snöggar, bæði á heimajörðinni og hjáleigunni, en greiðfærar eru þær og nálægar. Á heimajörðinni má í meðalári framfleyta um 150 fjár og 3 hestum, en á hjáleigunni 70 fjár og 2 hestum. Vetrarbeit til landsins er ekki teljandi, en sjávarbeit allgóð. Afréttarland fylgir jörðinni, en illt er að nota það, vegna þess að ekki verður komist þangað, nema hættulega leið, eptir mjög miklum bratta og klettum. Útræði er þar bezt í sveitinni, þó er lendingin slæm, og brimsamt, einkum þegar á líður sumar.[664]

Sýslunefnd Norður-Múlasýslu samþykkti á fundi sínum 4.–6. mars 1895 sölu jarðarinnar Ness með Neshjáleigu til Páls Ólafssonar fyrir 3.300 kr.[665]

Ólafur Runólfsson ritaði landshöfðingja 29. ágúst 1896 og tilkynnti að Páll Ólafsson hafi veitt sér umboð til að annast fyrir sína hönd kaup á þjóðjörðinni Nesi með Neshjáleigu.[666]

Með bréfi dagsettu 1. september 1896 lagði landshöfðingi til að þjóðjörðin Nes með Neshjáleigu yrði seld.[667]

Hinn 10. maí 1898 óskaði Ólafur Runólfsson eftir að afsal yrði gefið út vegna Ness og Neshjáleigu til handa Páli Ólafssyni.[668] Hinn 12. maí 1898 sendi landshöfðingi afsalsbréf fyrir Nesi og Neshjáleigu til landfógeta. Afsalið var ætlað Páli Ólafssyni,

660 Skjal nr. 2(639).
661 Skjal nr. 2(319).
662 Skjal nr. 2(511).
663 Skjal nr. 2(510).
664 Skjal nr. 2(512).
665 Skjal nr. 2(513).
666 Skjal nr. 2(516).
667 Skjal nr. 2(515).
668 Skjal nr. 2(524).

fyrrum umboðsmanni, en átti að afhendast Ólafi Runólfssyni bókhaldara eftir að hann væri búinn að greiða ¼ hluta kaupverðsins í umboði fyrir Pál.[669]

Í skrá yfir seldar þjóðjarðir 1884–1890 kemur fram að jörðin Nes var seld árið 1898 fyrir 3.300 kr.[670]

Hinn 8. mars 1901 rituðu Jón Baldvin Jóhannesson hreppstjóri og Jón Þorsteinsson hreppsnefndarmaður í Loðmundarfirði til landshöfðingja til að greina frá áhyggjum sínum af meðferð jarðanna Ness og Neshjáleigu vegna langvarandi fjarveru ábúanda. Fram kemur að hjáleigan hafi stundum staðið í eyði en að nafninu til hafi verið búið á jörðinni. Þá segir að húsin hafi sum fallið niður og jörðin almennt í niðurníðslu. Jón Baldvin og Jón lýstu áhyggjum yfir að jörðin færi í eyði og að slíkt hefði neikvæð áhrif fyrir þeirra sveitarfélag. Þeir lögðu að lokum til að full ástæða væri til að landssjóður tæki aftur jörðina.[671]

Hinn 26. júní 1901 ritaði amtmaður til landshöfðingja og sagði frá athugun á meðferð og eignarhaldi Ness og Neshjáleigu vegna áhvílandi láns. Meðfylgjandi var bréf frá sýslumanni um efnið, dagsett 17. júní 1901. Fram kemur að Páll Ólafsson hafi gert kaupsamning við ónafngreindan mann um kaup á Nesi að hjáleigunni undanskildri fyrir 2.900 kr. Álit sýslumanns og amtmanns var að ekki skyldi segja upp láninu.[672]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Nes var metin á 4.600 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að upprekstrarland sé nægjanlegt fyrir afréttarfé ábúanda. Eigendur jarðarinnar voru Stefán Þorsteinsson og Halldór Pálsson.[673]

5.16.1 Neshjáleiga í Loðmundarfirði

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Neshjáleigu ekki tilgreindur. Jörðin er skráð sem hjáleiga frá Nesi. Eigandi jarðarinnar var Skriðuklaustursumboð.[674]

Með byggingarbréfi dagsettu 29. ágúst 1822 var jörðin Neshjáleiga í Loðmundarfirði byggð Oddi Bjarnarsyni frá fardögum 1822 til jafnlengdar árið 1823.[675]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum voru jarðirnar Nes og Neshjáleiga skoðaðar 10. september 1828. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki þeirra:

> Landamerki hennar asamt Hiáleigunar segir abúandinn ad seu eptir sem hann heyrt hafi, – ad framan verdu úr Merkilæk vid Sió, upp til Fialls i Hrafnagil, enn ad utanverdu úr svonefndum Stafklett vid Sió, og svo beint uppá Varp.[676]

Úttektarmennirnir Jón Jónsson og Jón Árnason staðfestu úttektir sínar á Skriðuklaustursjörðum við aukarétt að Ketilsstöðum 2. október 1828. Í dóma- og þingbók

669 Skjal nr. 2(523).
670 Skjal nr. 2(527).
671 Skjal nr. 2(526).
672 Skjal nr. 2(525).
673 Skjal nr. 2(185).
674 Skjal nr. 2(121).
675 Skjal nr. 2(640).
676 Skjal nr. 2(675).

Norður-Múlasýslu 1804–1829 var þann 12. mars 1829 skráð að Johnson amtmaður hafi með bréfi dagsettu 21. febrúar 1829 lýst sig óánægðan með úttektirnar. Sýslumaðurinn Páll Melsted skráði svo að réttur amtsins væri að taka þær til rannsóknar og álits á kostnað Bergvins Þorbergssonar umboðsmanns og dánarbús Guðmundar Pálssonar.[677]

Með byggingarbréfi dagsettu 22. apríl 1829 var jörðin Neshjáleiga í Loðmundarfirði byggð Ögmundi Oddssyni.[678]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Neshjáleiga skoðuð 15. apríl 1841. Engar upplýsingar koma fram um landamerki en skráð er að hlunnindi hafi verið sjávarafli. Sama dag var jörðin Nes skoðuð en þar segir eftirfarandi um landamerki hennar og Neshjáleigu:

> Landamerki beggja Jardanna eru ad framan Merki lækur úr Sjó upp til Fialls í Hrafnagil, en ad utan úr sonefndumm Stafklett vid Sjó, og so beint uppá vörp.[679]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Neshjáleiga ekki metin sérstaklega en hún var hjáleiga frá Nesi.[680]

Neshjáleigu er getið í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 sem hjáleigu frá Nesi. Þar segir eftirfarandi:

> Nes
>
> med Neshjáleigu sem talin er 4hndr ad dyrleika; túnin fódrar 5 kyr og á útheyi land og fiörubeit framfleytast 80 ær, 80 saudir, 40 lomb og 5 hestar, tún á heimajördinni er þyft en á hiáleigunni greidfært; bædi eru sæmil. grasgefin. Eingjar vídslægar og greidar en fremur snöggvar, málnyta leleg en þrif sæmileg á öllum sképnum fiöru og landbeit á vetrum all góð; afrétt eingi og heimaland heldur lítið; útrædi bjargvænlegt; reki lítill; nokkurt lyng fæst í landinu en um mótak vita menn ekki; torfskéra er til en slæm; nokkur partur eingianna liggur fyrir skémdum af skriduhlaupi. Til að nota jördina þykir þurfa 5 karlmenn, 5 kvenmenn og 2 smala. Þessi jörd með hjáleigunni var vyrdt á 800 (.átta hundrud.) rbd.[681]

Með byggingarbréfi dagsettu 12. júní 1873 var jörðin Neshjáleiga í Loðmundarfirði byggð Ólafi Péturssyni.[682] Hún var síðan byggð Jóhanni Þorbergssyni með byggingarbréfi dagsettu 29. apríl 1886,[683] Ólafi Péturssyni með byggingarbréfi dagsettu 1. júní 1887,[684] Ólafi Ásgeirssyni með byggingarbréfi dagsettu 4. febrúar 1890,[685] og Páli Ólafssyni með byggingarbréfi dagsettu 18. maí 1894.[686]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amts-

677 Skjal nr. 2(675).
678 Skjal nr. 2(641).
679 Skjal nr. 2(647).
680 Skjal nr. 4(1), bls. 361.
681 Skjal nr. 2(133).
682 Skjal nr. 2(642).
683 Skjal nr. 2(643).
684 Skjal nr. 2(644).
685 Skjal nr. 2(645).
686 Skjal nr. 2(646).

ráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Ness og Neshjáleigu mátti reka 140 kindur en afréttarlandið skyldi vera Innri-Álftavík með Nesflugum.[687]

Með bréfi dagsettu 18. febrúar 1895 óskaði Páll Ólafsson, ábúandi Ness, við sýslumann Norður-Múlasýslu að fá að kaupa jörðina Nes og Neshjáleigu.[688] Hinn 7. maí 1895 skrifaði sýslumaður Norður-Múlasýslu til landshöfðingja og sendi með þrjú skjöl varðandi beiðni Páls Ólafssonar um að fá keypta jörðina Nes og Neshjáleigu.[689]

Í lýsingu J. Baldvins Jóhannessonar, dagsettri 28. febrúar 1895, um jörðina Nes og Neshjáleigu segir að jörðin öll sé metin 16 hundruð að dýrleika en eftir nýju mati sé hún 26,3 hundruð. Að öðru leyti segir eftirfarandi í lýsingunni:

> Eptir dýrleika er jörðin landlítil í samanburði við aðrar jarðir hér um hverfis. Tún heimajarðarinnar er stórt – nálægt 10 □ teigum – og fremur grasgefið, en allt saman þýft, nema smá blettir sem sléttaðir hafa verið, er því seinlegt að vinna á því. Í meðalári mun það fóðra 3-4 kýr. Tún hjáleigunnar er nokkuð minna, nálægt 6 □ teigum, allt að helmingi þess er þýft, en þó ekki eins illa þýft og heimatúnið. Í meðalári mun það fóðra 2 kýr. Engjar eru fremur snöggar, bæði á heimajörðinni og hjáleigunni, en greiðfærar eru þær og nálægar. Á heimajörðinni má í meðalári framfleyta um 150 fjár og 3 hestum, en á hjáleigunni 70 fjár og 2 hestum. Vetrarbeit til landsins er ekki teljandi, en sjávarbeit allgóð. Afréttarland fylgir jörðinni, en illt er að nota það, vegna þess að ekki verður komist þangað, nema hættulega leið, eptir mjög miklum bratta og klettum. Útræði er þar bezt í sveitinni, þó er lendingin slæm, og brimsamt, einkum þegar á líður sumar.[690]

Sýslunefnd Norður-Múlasýslu samþykkti á fundi sínum 4.–6. mars 1895 sölu jarðarinnar Ness með Neshjáleigu til Páls Ólafssonar fyrir 3.300 kr.[691]

Hinn 21. ágúst 1896 vitnaði Þorbjörg Pálsdóttir að Sigurður Einarsson frá Sævarenda og Páll umboðsmaður Ólafsson hafi samið hvaða hluta Sigurður skyldi fá til afnota úr túni Neshjáleigu. Þorbjörg gat ekki sagt til um hvaða hlut úr túninu Sigurður fékk.[692]

Ólafur Runólfsson ritaði landshöfðingja 29. ágúst 1896 og tilkynnti að Páll Ólafsson hafi veitt sér umboð til að annast fyrir sína hönd kaup á þjóðjörðinni Nesi með Neshjáleigu.[693]

Með bréfi dagsettu 1. september 1896 lagði landshöfðingi til að þjóðjörðin Nes með Neshjáleigu yrði seld.[694]

Hinn 10. maí 1898 óskaði Ólafur Runólfsson eftir að afsal yrði gefið út vegna Ness og Neshjáleigu til handa Páli Ólafssyni.[695] Hinn 12. maí 1898 sendi landshöfðingi afsalsbréf fyrir Nesi og Neshjáleigu til landfógeta. Afsalið var ætlað Páli Ólafssyni, fyrrum umboðsmanni, en átti að afhendast Ólafi Runólfssyni bókhaldara eftir að hann væri búinn að greiða ¼ hluta kaupverðsins í umboði fyrir Pál.[696]

687 Skjal nr. 2(319).
688 Skjal nr. 2(511).
689 Skjal nr. 2(510).
690 Skjal nr. 2(512).
691 Skjal nr. 2(513).
692 Skjal nr. 2(308).
693 Skjal nr. 2(516).
694 Skjal nr. 2(515).
695 Skjal nr. 2(524).
696 Skjal nr. 2(523).

Hinn 8. mars 1901 rituðu Jón Baldvin Jóhannesson hreppstjóri og Jón Þorsteinsson hreppsnefndarmaður í Loðmundarfirði til landshöfðingja til að greina frá áhyggjum sínum af meðferð jarðanna Ness og Neshjáleigu vegna langvarandi fjarveru ábúanda. Fram kemur að hjáleigan hafi stundum staðið í eyði en að nafninu til hafi verið búið á jörðinni. Þá segir að húsin hafi sum fallið niður og jörðin almennt í niðurníðslu. Jón Baldvin og Jón lýstu áhyggjum yfir að jörðin færi í eyði og að slíkt hefði neikvæð áhrif fyrir þeirra sveitarfélag. Þeir lögðu að lokum til að full ástæða væri til að landssjóður tæki aftur jörðina.[697]

Hinn 26. júní 1901 ritaði amtmaður til landshöfðingja og sagði frá athugun á meðferð og eignarhaldi Ness og Neshjáleigu vegna áhvílandi láns. Meðfylgjandi var bréf frá sýslumanni um efnið, dagsett 17. júní 1901. Fram kemur að Páll Ólafsson hafi gert kaupsamning við ónafngreindan mann um kaup á Nesi að hjáleigunni undanskildri fyrir 2.900 kr. Álit sýslumanns og amtmanns var að ekki skyldi segja upp láninu.[698]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Neshjáleiga var metin á 1.800 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Fram kemur að jörðina skorti upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Kristján Guðmundsson.[699]

5.16.2 Innri-Álftavík í Víkum[700]

Hinn 2. ágúst 1705 lögfesti sr. Bjarni Einarsson kirkjustaðinn Húsavík í Borgarfirði. Landamerkjalýsing lögfestunnar tekur m.a. til Álftavíkur en hún er svohljóðandi:

> Ad Sunnanverdu Riettvyslega til Ness Lands i Lodmundarfirde, fÿrer Jnnann Alftavÿk [þ]adann ä fiall upp til þess vótnu[m] hallar, sydann framm og nordur efter fiallgórdum þar til vótnum hallar ad Borgarfirde; Sÿdann üt efter sómu äfóstu häfiallgórdum, þar til vótnum hallar ad Breida vÿkum, sem virdast mun ad tiltaka hiä fremra Giæsar Vatne, og so efter þeirre æ sem fellur mille Breida vÿkna til þess hæsta mels horns, sem nÿrdst og ÿdst ad sunnannverdu vid æna er, og rietta Siönhending ur sama [mels horne] i Sió ut; ä hverre Siönhending, á landølldunne fyrer ofann flædarmäl Lands og Reka merkis varda, med vidlógdum Garde til viss merkess staded hefur og standa á, efter þa[r] umm giördu Insigludu Kälfskinn[s] Brefe hvert sier lÿkast hermer
>
> Og sydann frä nefndre vórdu Sud[ur] med Siönum til riettra ädurnefndra Landa merkia mille A[l]ftavÿk[701]

Varðveitt er afrit af lögfestu sr. Bjarna frá 1705, dagsett 1. maí 1798 og 29. maí 1843. Þar segir um landamerkin:

> ad sunanverdu rettvÿslega til Nesslands í Lodmundarfÿrdi j Stallklett fÿrir innan Alftavÿkur, þadan a fjall upp til þess vötnum hallar, sÿdan fram og nordur eptir fjallgördum þartil vötnum hallar ad Borgarfÿrdi, sidan üt og ofan í Krossá, og so í

697 Skjal nr. 2(526).
698 Skjal nr. 2(525).
699 Skjal nr. 2(186).
700 Heimildir sem nefna „Álftavík“ án þess að tilgreint sé hvort um ytri eða innri víkina er að ræða varða almennt Ytri-Álftavík sem tengdist lengi Húsavík. Upplýsingar um hluta þeirra heimilda eru þó einnig birtar í þessum kafla um Innri-Álftavík vegna ágreinings um landamerki á svæðinu.
701 Skjal nr. 2(354).

> Selshusa Læk sem rennur ür fremra Gjæsarvatni, og so eptir þeirri æ sem fellur millum Breiduvïkna til þess stærsta melshorns, sem nÿrdst og ytst ad sunnanverdu vid ána er, og rétta Sjonhending ür sama mels horni í Sjó út; á hvorri Sjónhending a Land auldunni fyrir ofan Flædarmál Lands og Reka merkis varda med vid laugdum gardi til viss merkis stadid hefur og standa á eptir þarum gjördu innsigludu Kalfskins bréfi, hvört sier líkast hermir og sidan frá nefndri vordu sudur med Sjónum til rettra adurnefndra Landamerkja milli Alftavykna og Ness í Lodmundarfyrdi[702]

Hinn 28. desember 1832 skrifaði Hallgrímur Ólafsson eigandi Hólshúsa í Víkum bréf til biskups vegna eignarhalds á Húsavík í Víkum. Hallgrímur lýsti bæjaskipan í víkinni og fjallaði í því sambandi einnig um Álftavík. Í bréfinu segir m.a.:

> Húsavíkr Torfan, sem alkunnugt er, er öllu sömum 40 hndr. ad Dyrleika, þaraf er Helfingurinn eda 20 hndr. Bónda Eign, enn hinn helfingurinn er Eign Kyrkjunnar, sem á Lódinni stendr. A þessari Torfu eru fyrir nær verandi Tid fylgjandi bygd Byli: Húsavik og Hólshús, hvorra Tún liggja samann og ná ad Sjó nidur; Dalland innar i Vikinni bærleidarkorn frá Sjó; Alptavik uppbygd á ny fyrir fáum árum sidann, á Nesi, sunnann til vid Húsavíkina og Litlavík nordann til vid Húsavikina. Af þessum bylum er nú óskipt Land milli Húsavíkur, Hólshúsa, og Dallands, enn Litlavík og Alptavik eru afdeild vid nattúrleg Takmörk, nefnil: Fjallsveggjar og Skridur. […] Bóndaejgn er: Hólshús 6 hndr., Alptavik 4 hndr. og 10 hndr. í Húsavik, hvar hjá þess er ad géta, ad i daglegu tali, og eins í Skiptunum eptir Födur minn sáluga, er Alptavíkur reki gétid, en hennar Hundrada tal er reiknad til Húsavikur:[703]

Hinn 6. apríl 1837 gaf Björn Skúlason, að beiðni Hallgríms Ólafssonar, vitnisburð um nytjar í Innri-Álftavík í Víkum. Í vitnisburðinum segir:

> ad áred átiánhundrud tólf þegar eg var edur fór ad Nesi J Lodmundarf. þá heirde eg ecki nefnt umm áltavyk Hid minsta ad hun ey heyrde til mier Semm ábúanda á Nesi til allra Ummráda enn firer þá Skulld ad Broder minn M[r] SkSs var þá á Húsavyk þá mætti Gieta vered þó hann liete mier óuppatalad þó eg Brúkade þessa ummtalada Jnnre Áltavyk ad hann hafi Giört þad, bæde vegna þess ad hann hefur ey þvj midur, haft nockur Skiöl ~~haft~~ firer Húsavy edur hann hann hefde giört þad vegna Bródurlegs kiærleika vid mig veyt eg Sliettey, Jafnvel þó eg heyrde tvystædu Margbreitta Umm þetta mál[704]

Í prófastsvísitasíu frá 16. ágúst 1837 kemur fram að Húsavíkurkirkja hélt öllum sínum eignum og ítökum, en einnig er getið ágreinings um Innri-Álftavík sem liggi á landamerkjum Húsavíkur annars vegar og Ness í Loðmundarfirði hins vegar.[705] Sama kemur fram í prófastsvísitasíu frá 14. júlí 1842. Þar segir einnig að upp sé kominn ágreiningur um hval sem rak upp fyrir landi Stóru-Breiðuvíkur.[706] Í prófastsvísitasíu frá 14. ágúst 1841 segir að ágreiningarnir séu til lykta leiddir.[707]

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 voru þinglesin mótmæli frá administrator S. Guðmundssyni um að Syðri-Álftavík skyldi notuð frá Húsavík.[708]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um Innri-Álftavík:

---

[702] Skjal nr. 2(358).
[703] Skjal nr. 2(556).
[704] Skjal nr. 2(211).
[705] Skjal nr. 2(468).
[706] Skjal nr. 2(470).
[707] Skjal nr. 2(469).
[708] Skjal nr. 2(699).

> Innri alptavík
>
> heitir þrætuland milli Alptavíkur og jardarinnar Ness í Lodmundarfirdi sem er afrétt fyrir 30 til 40 kyndur; þar er dálítið lyngsrif og lítil rekafiara. Þetta land var vyrdt á 16rbd.[709]

Við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1855 var auglýst lögfesta, dagsett 2. júní 1855, fyrir jörðinni Húsavík og mótmælti umboðsmaður Skriðuklausturs henni hvað Innri-Álftavík snerti. Þá mótmælti einnig presturinn á Desjarmýri.[710]

Með byggingarbréfi frá apríl 1856 var Magnúsi Sæbjörnssyni byggð hjáleigan Álftavík, þ.e. Ytri-Álftavík. Vísað er til Innri-Álftavíkur í merkjalýsingu sem er svohljóðandi:

> að sunnann rettvíslega til neslands í sonefndan stiga eður stallklett innanverðt við sokallaða innri Alptavík, og þaðan eptir afstöðu á fjall upp til efstu brúna enn að norðann til þeirra ~~merkja~~ landamerkja sem viðtekin hafa verið híngað til millum Alpta og Húsavíkur.[711]

Samhljóða merkjalýsingar eru í byggingarbréfum fyrir Álftavík, dagsettum 31. desember 1856 og 16. mars 1861.[712] Í byggingarbréfi fyrir Álftavík dagsettu 6. júní segir síðan um landamerki:

> Stallklettur ï flugunum fyrir innan innri álftavík, og af honum beint á fjall upp, norður að þeim landamerkjum sem gilda millum Alfta og Húsavíkur[713]

Enn fremur segir um landamerki í byggingarbréfi fyrir Álftavík, dagsettu 29. desember 1881:

> að sunnan til Neslands í „stiga“ eða „stallklett“ innan við innri Alptavik – Þaðan, beint áfjall til efstu brúnar, svo eptir þeim, eða eggjunum milli Húsa og Olafsvikur á sjó útá Hafnarnesi[714]

Í síðastnefnda byggingarbréfinu, dagsettu 29. desember 1881, er einnig minnst á þrætuland milli Álftavíkur og Ness og ábyrgð ábúanda gagnvart því, en þar segir:

> Einnig skal hann annast um að ekkert gangi það undan jörðinni sem henni hefur fylgt, fyrir brúkunarleysi hans; er það einkum þrætulandið inní Alftavík sem Nesmenn vilja einnig helga sér[715]

Í skjali frá eiganda Álftavíkur, J. P. Hallgrímssyni, dagsettu 14. desember 1884, er fjallað um landamerki milli Álftavíkur og Ness. Þar segir:

> Milli Álptavíkur lands og Nesslands í Loðmundarfirði er~~u~~ bein lina frá fjalli til fjöru um Stallklett öðru nafni „Stigi“ sem er fyrir innan innri Alptavik, og ræður sú lina og fjörumörkum þeirra jarða.[716]

[709] Skjal nr. 2(132).
[710] Skjal nr. 2(705).
[711] Skjal nr. 2(374).
[712] Skjal nr. 2(373) og 2(375).
[713] Skjal nr. 2(376).
[714] Skjal nr. 2(377).
[715] Skjal nr. 2(377).
[716] Skjal nr. 2(364).

Í skjalinu segir einnig frá þremur samhljóða lögfestum fyrir Álftavík frá 2. ágúst 1705, 1. nóvember 1829 og 20. maí 1835, en þær segi eftirfarandi:

> Milli Álptavíkur lands og Nesslands í Loðmundarfirði er lína sú sem beinast verðr dregin frá fjöru til fjalls sem Stallklett, (öðru nafni Stígi) ~~klettar)~~ sem er fyrir innan Jnnri Álptavík, og ræður sú lína og rekamörkum við sjó.[717]

Með bréfi dagsettu 24. febrúar 1887 sendi amtmaður landshöfðingja skýrslu og fylgiskjöl varðandi nokkrar landamerkjaþrætur milli jarða í Loðmundarfirði. Amtmaður ritaði umsögn og tillögu um þrætumál varðandi þjóðjörðina Nes og bændakirkjujörðina Húsavík en ágreiningurinn snerist um Innri-Álftavík. Amtmaður lagði til að ekki yrði látið undan kröfum eiganda Húsavíkur og ritaði eftirfarandi um málið:

> Að endingu er ágreiningur um landamerki þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði og Húsavíkur, sem er bændakirkjujörð, eða hjáleigunnar þaðan Álptavíkur, og er ágreiningsefni Álptavík (Alptavík Innri), sem er afrjett góð og beitiland, og er undir því komið, hvort landamerkin eru miðuð við Stafklett eða Stiga (Stallklett). Það er eigi annað að ráða af vitnisburðum þeim, sem hjermeð fylgja, og lögfestu umboðsmanns Skriðuklausturs, Sigurðar Guðmundssonar á Eyjólfsstöðum, 19. maí 1845, en að þræta hafi verið fyrir hjer um bil 40 árum um Álptavík þessa, og ganga vitnisburðirnir allir í þá átt, að víkin hafi um langan tíma verið notuð af Nesbændum, og verið álitin heyra undir Nes, en málsgögn Húsavíkureiganda eru eigi fram komin öðru vísi, en að þau eru nefnd í brjefi umboðsmannsins, 30 f.m., sem hjermeð fylgir og áður er nefnt; meðal þeirra er talin útskript úr máldögum Wilchins biskups og Gísla Jónssonar, sem hjermeð fylgir, en þessi útskript nefnir ekki Álptavík, eins og umboðsmaður drepur á, en á þetta atriði legg jeg enga áherzlu, þarsem það þó er ómótmælt, að Hjáleiga ein frá Húsavík nefnist Álptavík. Með því nú samt margir vitnisburðir eru fyrir því, að Alptavík (Innri) heyri til Nesi, verð jeg að álíta það rjettast, að láta eigi undan kröfum eiganda Húsavíkur, heldur leggja agreininginn í dóm.[718]

Landshöfðingi svaraði með bréfi dagsettu 7. maí 1887 og samþykkti tillögur amtmanns um málsframvindu.[719] Frekari bréfsendingar gengu síðan milli amtmanns og landshöfðingja í júní 1887 um málsgögnin.[720]

Í landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, sem er dagsett 17. maí 1887, er m.a. getið Álftavíkur. Landamerkjaskráin var þinglesin við manntalsþing að Seyðisfjarðaröldu 2. júní 1893 og að Desjarmýri 24. júní 1893. Sá hluti sem varðar Álftavík er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litla-Breiðavík – eru þessi:
>
> að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp[721]

Hinn 27. júní 1889 var tekið fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar, eiganda Álftavíkur, gegn Páli Ólafssyni, umboðsmanni þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði. Framlögð voru skjöl og þá voru menn nefndir í landamerkjadóm áður en málinu

---

717 Skjal nr. 2(364).
718 Skjal nr. 2(495).
719 Skjal nr. 2(496).
720 Skjöl nr. 2(497)–2(498).
721 Skjal nr. 2(43). Landamerkjabréfið í heild er í köflum 5.14 og 5.15 um Húsavík og Ytri-Álftavík.

var frestað.[722] Málinu var framhaldið 1. ágúst 1890 þar sem gengið var á merkin og frekari skjöl voru lögð fram.[723] Það var svo tekið fyrir að nýju 29. ágúst 1890 þar sem málsaðilar lögðu málið í dóm.[724]

Hinn 29. ágúst 1890 var við aukarétt Norður-Múlasýslu kveðinn upp dómur í landamerkjamáli Jónasar P. Hallgrímssonar, eiganda Álftavíkur, og Páls Ólafssonar, umráðamanns þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði. Í dómsmála- og lögregluréttarbók Norður-Múlasýslu 1888–1896 er farið yfir rök málsaðila og gögn málsins. Dómurinn var þinglesinn við manntalsþing á Seyðisfirði 16. júní 1892 og færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Hann hljóðar svo:

> Landamerki milli Álptavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr „Stallkletti“, sem stendur fast við sjó, utan við svokallaða „Innri-Álptavík“, en framan eða vestan við svokallaðann „Höfðasand“ og þaðan beint upp fjallsröð upp á „Miðmundarfjallskoll“, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallað „Sandskeið“, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.
>
> Af málskostnaði, sem er 58 kr. 91 eyrir, borgi sóknaraðili helminginn, eða 29 kr. 46 aur., en varnaraðili hinn helminginn, eða 29 kr. 46 aura. –
>
> Hið ídæmda ber að greiða innan 15 daga frá löglegri birtingu dómsins. Undir aðför að lögum.
>
> Einar Thorlacius
>
> Sig. Stefánsson, Björn Hermannsson, Runólfur Þorsteinsson, Einar Eiríksson
>
> Dómur þessi var hátt upplesinn í rjettinum, er síðan var sagt upp. –
>
> Einar Thorlacius.
>
> Sig. Stefánsson, Björn Hermannsson, Runólfur Þorsteinsson, Einar Eiríksson
>
> Rjetta útskript staðfestir
>
> Einar Thorlacius[725]

Með bréfi dagsettu 9. apríl 1891 sendi amtmaður landshöfðingja afrit af tveimur landamerkjadómum, uppkveðnum 29. og 30. ágúst 1890. Annað málið varðandi Álftavík þar sem ágreiningur var milli eiganda Húsavíkur og umboðsmanns þjóðjarðarinnar Ness. Amtmaður lagði til að dómnum yrði þinglýst og hann færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Að öðru leyti ræddi amtmaður upphæðir málskostnaðar í bréfi sínu.[726] Landshöfðingi ritaði amtmanni bréf þann 6. maí 1891 og samþykkti tillögur amtmanns um viðbrögð við landamerkjadómunum og endursendi afrit þeirra.[727]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16.

722 Skjal nr. 2(845).
723 Skjal nr. 2(846).
724 Skjal nr. 2(847).
725 Skjal nr. 2(46), 2(528) og 2(848).
726 Skjal nr. 2(504).
727 Skjal nr. 2(505).

maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Ness og Neshjáleigu mátti reka 140 kindur en afréttarlandið skyldi vera Innri-Álftavík með Nesflugum.[728]

Í landamerkjabókum Norður-Múlasýslu er ekki að finna sérstaka landamerkjaskrá fyrir Innri-Álftavík, en merkja hennar er getið í landamerkjalýsingu Ytri-Álftavíkur, dagsettri 30. desember 1921 og þinglesinni við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki milli Álftavíkur og Innri Álftavíkur er Mávabrík, upp raðir í Miðmundarfjallstopp. Milli Álftavíkur og Húsavíkur eru landamerki út Miðmundarfjallsraðir í norðari Álftavíkurtind og þaðan beint í sjó norðan við Örvasand.
>
> Hólshúsum 30. desember 1921
>
> Elís Guðjónsson (eigandi Álftavíkur)
>
> Halldór Pálsson (eigandi Innri Álftavíkur)
>
> Sveinn Pálsson (eigandi Dallands) Elís Guðjónsson – samkvæmt umboði
>
> Umboð
>
> Hjer með gef jeg Elíss Guðjónssyni bónda á Hólshúsum í Borgarfjarðarhreppi umboð til að undirskrifa landamerkjabréf Álptavíkur í Borgarfj.hr., fyrir mína hönd.
>
> Sómastaðagerði 20/1 ´22
>
> Stefán Þorsteinsson
>
> Vottar:
>
> Sigurbjörg Árnadóttir
>
> Sigríður Bech[729]

5.17 Hjálmárströnd í Loðmundarfirði

Í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju að Dvergasteini frá um 1397 segir eftirfarandi um eignir og ítök kirkjunnar:

> Mariukirkia ad Dvergasteini a so micid j lanndi sem presti heyrer.
>
> […]
>
> Hialmarstrônd alla milli Hialmär oc Grijmkelzgils.[730]

Sömu upplýsingar koma fram í Stefánsmáldaga um Dvergasteinskirkju frá 1491–1518, máldaga frá 1549, máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og biskupsvísitasíu frá 9. ágúst 1645.[731]

728 Skjal nr. 2(319).
729 Skjal nr. 2(45).
730 *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 224–225, skjal nr. 4(27).
731 Skjal nr. 2(393); og *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 23–24; XI, bls. 718–719; XV, bls. 689–690, skjöl nr. 4(28)–4(29) og 4(139).

Í máldaga Valþjófsstaðarkirkju frá 1471 segir að hún hafi átt allan reka í básum fyrir utan Hjálmárströnd.[732]

Í afriti af skjali sem varðveitt er í Landsbókasafni og skráð er árið 1601 er fjallað um eignir Klyppstaðarkirkju þegar sr. Þórður Jónsson tók við kirkjunni. Skráð er efst í afritið að það hafi verið þann 28. júní 1574. Meðal eigna og ítaka kirkjunnar var fjórðungur úr reka á Hjálmárströnd.[733]

Í biskupsvísitasíu fyrir Maríukirkju á Klyppstað frá 8. ágúst 1645 segir að kirkjan eigi fjórðung í reka frá Grímkelsgili til Hjálmár og allan reka frá Hjálmá til Melrakkaþúfu. Einnig segir að hún eigi þriðjung í öllum reka milli Hjálmár og Hraunár.[734] Sama kemur fram í prófastsvísitasíu Klyppstaðarkirkju frá 9. september 1790.[735]

Í biskupsvísitasíu fyrir Maríukirkju að Dvergasteini frá 9. ágúst 1645 segir eftirfarandi um Hjálmárströnd:

> 9 Augusti. Marjukyrkja ad Duergasteine, aa so miked J lande sem Preste heyrer, Hjalmar Strónd alla Mille Hjälmär og Grijmkjelsgils[736]

Í máldaga Dvergasteinskirkju frá 1666, sem tekinn var saman eftir máldagabók Vilchins og vísitasíubók Gísla biskups Jónssonar, segir eftirfarandi um Hjálmárströnd:

> Mariukyrkia ad Dvergasteine, ä effter Wilchens Mäldaga, og Visitatiubokinne, so miked i Landi sem preste heyrer, þad vtskyra adrar skrär so, ad hun eige prest skylldu J Lande, adrar so, hun ä sex hundrada kot Hialmarstrónd alla J midle Hialmarsär og Grïmkelsgils, Enn ecke er greint hvórt su prestskyllda sie j Heimaland, eda i Vtland, nema su Hialmarstrónd sie þad vj hndr. kot sem fyrer prestskylldunne stendur, og Mäldagar henne eigna, þar skal vera prestur.[737]

Í kirkjustól Dvergasteins 1808–1855 er fært inn afrit af makaskiptabréfi Brynjólfs Sveinssonar og Bjarna Oddssonar á jörðunum Dvergasteini annars vegar og Fremri-Hlíð og Gröf í Vopnafirði hins vegar. Bréfið er dagsett 7. júlí 1666 og lýsir makaskiptunum sem áttu sér stað 6. maí 1666. Þar seldi Bjarni Brynjólfi allan staðinn Dvergastein með Selsstöðum og Kolsstöðum gegn jörðunum Fremri-Hlíð og Gröf í Vesturárdal í Vopnafirði. Í bréfinu segir eftirfarandi um Dvergastein og Dvergasteinskirkju:

> Dvergasteins landamerki eru, hid ytra i midli Brimness og Dvergasteins i Markhellu, ur Markhellu rettsynis upp eptir fjallinu, uppí þad hædst sem vötnum hallar, en fra i midli Dvergasteins og Vestdals rædur Grytua, nedan fra sjó upp eptir i háfjall.
>
> Dvergasteinskirkja a Hjalmarströnd alla i midli Hjalmardalsár og Grimkelsgils. Þessi merki öll efa og þrætulaus i allan máta[738]

Með gjafabréfi frá 11. apríl 1678 gaf Torfi Jónsson í Gaulverjabæ kaupahlutann í Dvergasteini, Selsstöðum og Kolsstöðum til uppheldis fyrir sóknarprest í Seyðisfjarðar- og Mjóafjarðarþingum. Kaupahluturinn var 12 hundruð að dýrleika og var það á ábyrgð

732 *Íslenzkt fornbréfasafn* V, bls. 634.
733 Skjal nr. 2(661).
734 Skjal nr. 2(410).
735 Skjal nr. 2(474).
736 Skjal nr. 2(393).
737 Skjal nr. 2(394).
738 Skjöl nr. 2(442) og 2(295).

biskups að úthluta honum til sóknarprests. Fjallað er um skilmála með gjöfinni og þar er meðal annars getið Hjálmárstrandar:

> Fyrst ad þesse stadur Duergsteirn me[d] kyrkiunne, hennar Inventario og utensilibus sie~~u~~ nu uttekinn effter næstkomande fardaga þessa Ars Anni 1678 ad forlagi Virduglegs Biskups Skalhollts Stifftis M. Þordar Thorlakssonar aff profastenum J Mulaþynge Heidurlegum S^ra^ Stephane Olafssyne edur þeim sem þeir þar um bioda og leggiest upp hiedan til æfenlegs presta adseturs og Beneficium þeim prestum sem þiona J Seidar og Miöafiarda þyngum til upphelldiss, enn utsuarest af mÿnum umbods manne J Mulaþynge, erlegum ungum manne Biarna Elldra Einarssÿne, so sem hann er nu standande ad kyrkiunne sialfre, heima Jardarhusunum og tilliggiande Jarda og utlanda Selstada Kolstada og Hialmarstrandar, huortt þær eru nu bygdar edur J eyde, med fiorum mattgilldum kugilldum Aanalls älags uppbootar og portiu reiknings
>
> […]
>
> J þridia mata skil eg til ad af þe[s]sum Tolfhundrudum kaupahlutans J Duergasteine s[e]u æfenlega greiddar og golldnar alla Tyunder effter þessa giof, sem ädur, sinn fiordungur hiorjum sem hafa skal, nema preststyunden fellur til hans sialfs, vil eg og endelega ad [prest]urinn sialfur […] [o]g sitie a Jordunne Duergasteine, helldur enn odrum by[g]ge þuÿ so mun helldur kyrkiann endurbætast, og Jardarhusinn eflast og vidriettast. Huad ky[rk]junne hafe eignad verid nefnelege Hialmarstrond oll midlum Hialmär og Grymkiels gils [m]ed odru[m] eignum og Jtokum greina Maldagar sem Virduglegur Biskupinn mun prestenum J tie läta, Eigi veit eg logmætt klogumal liggia a þessare Jordu, þuÿ hun hefur ad vysu Tuttugu Är, Atølulaus leiged J eign þess sæla herra M: Brynjolfs Sueinssonar, enn kome þad upp, þa verdur þuÿ sa ad gegna sem not hefur Duergasteins, og hallda lagasuørum fyrer. Enn lagarifftyngum lofa eg huorke uppa mig nie myna erfyngia ad suara þö afgange[739]

Í biskupsvísitasíu Klyppstaðarkirkju frá 30. júní 1727 segir að kirkjan eigi allan reka milli Hjálmár og Hraunár. Þá eigi hún jörðina Sævarenda.[740]

Við manntalsþing að Brimnesi í Seyðisfirði 12. júní 1797 var upplesin lögfesta Skúla Skúlasonar, dagsett 12. júní 1797, þar sem hann lögfesti Hjálmárströnd með öllum hennar herlegheitum frá Grímkelsgili að utan og inn í Hjálmá þar til vötnum hallar.[741]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er skráð að dýrleiki Hjálmárstrandar sé óviss en að hún sé kirkjujörð frá Dvergasteini. Þá segir að Skúli Skúlason hreppstjóri hafi nýtt Hjálmárströnd.[742]

Hinn 19. janúar 1833 skrifaði sr. Ólafur Indriðason á Dvergasteini til biskups og sagði að þegar hann hafi komið þangað árið 1823 hafi kirkjukotið Hjálmárströnd legið um langan tíma í eyði og menn hafi nýtt það að eigin vild, s.s. til hagbeitar og afréttar. Sr. Ólafur kvaðst þó hafa komið því í byggingu árið 1826. Að þremur árum liðnum fór leiguliðinn og skyldi eftir hús sem hann hafði þar byggt, baðstofu, búr og eldhús. Annar maður hafi svo tekið við byggingu og nefndum húsum og sagði sr. Ólafur að kotið Hjálmárströnd væri því nú sem stendur nokkurn veginn byggilegt. Sr. Ólafur spurði hvort kirkjan ætti ekki að kaupa nefnd hús til að reyna halda kotinu í byggð.[743] Hinn

739 Skjal nr. 2(382).
740 Skjal nr. 2(412).
741 Skjal nr. 2(780).
742 Skjal nr. 2(113).
743 Skjal nr. 2(588).

29. ágúst 1833 skrifaði sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi til biskups og sagði prestakallið bíða stóran skaða af byggingu Hjálmárstrandar svo að hvorki Dvergasteinn né Selsstaðir hefðu undanfæri með afrétt fyrir geldfé, sem nefnd Hjálmárströnd hafi frá gömlum tíðum verið brúkuð. Sr. Guttormur sagði álit sitt að það væri síður gjörlegt fyrir prest og kirkju á Dvergasteini að kaupa húsin.[744] Biskup svaraði sr. Guttormi með bréfi dagsettu 10. október 1833 og sagði að þar sem sr. Ólafur væri vikinn burt frá Dvergasteini og að húsin hafi verið seld til Árna Guðmundssonar, ábúanda á Hjálmárströnd, þá væri húsatilboðið fallið niður.[745]

Í skýrslu sr. Einars Hjörleifssonar á Dvergasteini, dagsettri 12. júní 1839, yfir inntektir og útgjöld Dvergasteins- og Fjarðarprestakalls segir að dýrleiki jarðarinnar sé óviss, en eftir jarðabók hafi hann verið sex hundruð. Hins vegar hafi biskupsvísitasíu Brynjólfs biskups Sveinssonar sagt jörðina vera 12 hundruð með Kolsstöðum og Selsstöðum. Þá er Hjálmárstrandar getið í skýrslunni eða eins og fram kemur:

> Prest Setrid Dvergasteinn er ovist ad dyrleika eptir Jardabokini skal hun vera anfærd fyrir 6 hndr. enn eptir kyrkjunnar Maldögum, og serilagi visitatiu mag Brinjólfs biskups – sem sjálfur gaf Jordina og gjördi ad Beneficio, er Dvergasteinn med Kolstödum og Selstödum reiknadr 12 hndr., þaradauk er kyrkjunni eignad 6 hndr. kot er sumir utleggia fyrir Part úr Heima Jördunni, er þa hefdi átt ad vera auk bóndaEignarinnar, en sumir firi Hjalmarströnd sem er kyrkjunni tilheyrand afréttarland fra Hjalmá ad Grímkelsgili, og hvar Fátæklingar einstöku sinnum hafa lafad vid kofa fá ár í senn; Fyrri meiningin er synist mér miklu likari og þá hefdi Stadurin átt ad fornu ad vera med kyrkjuhlutanum 12 hndr. Engin Itök á Stadur eda Kyrkja, sem nockud af sér géfa, er nein Herlegheit til natur eda Sjáfar nema Reka milli Þorisvogs og Stáls, hvar stokusinnum og kastar upp Spítu.[746]

Í uppteiknan yfir eignir og ítök Klyppstaðarkirkju frá 23. desember 1843 er fjallað um kirkjujarðir, skógarítök og rekaítök. Um reka við Hjálmárströnd segir eftirfarandi:

> Eptir ádurgreindumm skilrikjum er kyrkjunni eignadur ¼ungur úr öllum Reka á Hjálmarströnd, ad sönnu hefur þar ekkert rekið sidann eg kom hingad, enn i tid formanns mins hafdi þar tré ad landi borid, og hann átölulaust feingid úr því sinn hluta, og itakid, er ad minni vitund, vidurkennt af Dvergasteins prestum Klippstadar kyrkju eign.[747]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 segir í neðanmálsgrein um jörðina Selsstaði að bóndi þar hafi um tíma brúkað Hjálmárströnd. Þá segir að viðarreki sé þar nokkur en Dvergasteinskirkja eigi ¾ hluta hans á móti ¼ hlut Klyppstaðarkirkju.[748]

Hinn 3. júní 1849 lögfesti sr. Einar Hjörleifsson kirkjustaðinn Dvergastein með Selsstöðum og Kolsstöðum. Einnig er Hjálmárstrandar getið í lögfestunni en efni hennar er svohljóðandi:

> Eg undirskrifaður prestur til Dvergasteins og Fjarðar lögfesti hermeð kirkjustaðinn Dvergastein með tilheyrandi jörðum eða hjáleigum Selstöðum og Kolstöðum innan

744 Skjal nr. 2(589).
745 Skjal nr. 2(616).
746 Skjal nr. 2(595).
747 Skjal nr. 2(480).
748 Skjal nr. 4(1), bls. 362.

> þeirra landamerkja: hið ytra imiðli Brimness og Dvergasteins í Markhellu, ur Markhellu rettsynis upp eptir fjallinu, uppi það hæðzt sem vötnum hallar; en innfrá, miðli Dvergasteins og Vestdals ræður Grytuá, neðan frá sjó upp eptir í hafjall; sömuleiðis lögfesti eg Hjálmarströnd alla milli Grímkelsgils og Hjálmar, einnin reka imiðli Þórisvogs og suður að stáli og reka millum Hamarsnefs og Gullsteins. Fyrirbyð eg einum og serhvörjum að nota sér áðurgreint land til nokkurskonar afnota hvörju nafni sem heitir til sjós og lands undir alvarlegustu lagasekkir, solengi sem ecki framkoma sannanir fyrir að þessi landamerki séu afhermd.[749]

Lögfestan var lesin við manntalsþing að Dvergasteini 5. júní 1849 og þá var einnig lesin friðlýsing fyrir nótalögum í Dalalandi.[750]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hjálmarströnd:

> Hjálmarströnd
>
> ymist talin 4^{hndr} ymist 2^{hndr} ad dyrleika; hefir jördin opt legið í eydi og er nú nylega tekin til ábúdar; þar er dálítil rekavon en ~~jördin~~ landid sagt hentugt fyrir afrétt og med tilliti til þess var þad vyrdt á 100 (eitt hundrað.) rbd.[751]

Í skýrslu sr. J. J. Björnsen á Dvergasteini, dagsettri 30 september 1854, um tekjur og útgjöld Dvergasteinsprestakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1849 til fardaga 1854 segir að heimajörðin sé sex hundruð að dýrleika. Um hjáleigur segir eftirfarandi

> b. Hjáleigur heimajarðarinnar:
>
> 1. Hjálmsárströnd (afréttarpláts) Landskuld 400 al. geldst öll í Kaupstad með 4um Ríkisdölum. 4 rbd.
>
> 2. Selstaður með eyðibylinu Kolstöðum, 6 hndr. að dyrleika[752]

Hjálmárstrandar er getið í landamerkjaskrá jarðarinnar Dvergasteins sem dagsett er 3. júní 1884, en hún var þinglesin við manntalsþing að Dvergasteini 10. júní 1884. Í dómsmálabók Norður-Múlasýslu 1880–1884 segir í texta um manntalsþingið að Dvergasteini 10. júní 1884, þegar þinglesin voru landamerki fyrir Dvergasteini með hjáleigunni Selsstöðum og enn fremur fyrir Hjálmárströnd, að Hjálmárströnd sé byggð úr Dvergasteinslandi.[753] Í landamerkjalýsingunni er að finna lýsingu á landamerkjum Dvergasteins gagnvart Brimnesi frá 26. september 1883, dómsorð um landamerki Dvergasteins og Vestdals, einnig frá 26. september 1883, og loks landamerkjalýsingu Hjálmárstrandar frá 3. júní 1884. Efni skjalsins varðandi Hjálmárströnd er svohljóðandi:

> Dvergasteinskyrkja á Hjálmárströnd alla í Loðmundarfirði í milli Hjálmár og Grímkelsgils, og eru þessi landamerki skýrt mynduð af náttúrinni og geta því aldrei orðið vafa undirorpin. Sömuleiðis þessi ítök: „reka millli Hamarsnefs og Gullsteins“ – þau örnefni bæði til og vafalaus í Þórarinsstaðalandi, ennfremur „reka milli Þórisvogs (vængs) og suður að Stáli“ í Skálanesslandi og vervist á Sleitunausti (í Brimnesslandi) með öllum flutningi (afflutningi). – Samkvæmt máldögum Vilchins og Gísla (1397 og

749 Skjal nr. 2(295).
750 Skjal nr. 2(711).
751 Skjal nr. 2(133).
752 Skjal nr. 2(592).
753 Skjal nr. 2(729).

1575), kaupbréfi frá 1666 og lögfestu þinglýstri frá 1849, auk hins áðurnefnda merkjadóms.

Seyðisfirði 3. júní 1884.

Jón Bjarnason

til nærkomandi fardaga kst. prestur í Dvergasteinsprestakalli. –

Þessum landamerkjum erum við undirskrifaðir samþykkir.

Einar Hinriksson bóndi í Vestdal.

Einar Eiríksson bóndi á Sævarenda.[754]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Hjálmárstrandar mátti reka 150 kindur en afréttarlandið skyldi annars vegar vera frá Grímkelsgili að utan í Tóará og beina línu í ytra Rjúpnafell og hins vegar Hjálmárdalurinn sunnan Hjálmár frá efri Strandarbrekku.[755]

Hinn 8. janúar 1898 vitnaði Hallgrímur Metúsalemsson á Hjálmárströnd að þegar faðir hans, Metúsalem Guttormsson, bjó á Hjálmárströnd hafi hann fengið leyfi til að taka árlega svörð í Sævarendalandi eftir að Einar Eiríksson varð ábúandi í Sævarenda og án borgunar, nema Einar hafi í eitt skiptið rekið lömb í Hjálmárstrandarland.[756] Með vitnisburði dagsettum 27. janúar 1898 vottaði Hallgrímur Metúsalemsson, ábúandi á Hjálmárströnd, að hafa lánað Einari Eiríkssyni á Sævarenda hagagöngu fyrir lömb og einnig rjúpnaveiði í leigulandi sínu í skiptum fyrir mótak.[757]

Hinn 26. mars 1898 var tekið fyrir mál sr. Björns Þorlákssonar gegn Einari Eiríkssyni á Sævarenda vegna ábúðar hans á jörðinni. Sr. Björn fór fram á að Einar flytti burt af jörðinni. Meðal vitna sem kölluð voru fyrir var Hallgrímur Metúsalemsson á Hjálmárströnd. Hann var meðal annars spurður hve mörg ár faðir hans, Metúsalem Guttormsson, hafi búið á Hjálmárströnd eftir fardaga 1888 og hvort hann hafi léð Einari á Sævarenda upprekstur fyrir lömb etir að sr. Björn varð prestur til Klyppstaðar. Þá var hann spurður hvort annar eldiviður hafi verið brúkaður á Hjálmárströnd en svörður úr Sævarendalandi. Enn fremur var Hallgrímur spurður um rjúpnaveiði í landinu. Hallgrímur sagði föður sinn hafa búið tvö ár á Hjálmárströnd eftir fardaga 1888 en að hann hafi ekki léð Einari upprekstur. Þá sagði Hallgrímur að eitthvað af sauðataði hafi verið brúkað með en megnið af því hafi verið borið á tún. Varðandi rjúpnaveiði kvaðst Hallgrímur hafa léð Finni Einarssyni veiðina um tvo vetur. Hallgrímur var spurður frekari spurninga, s.s. hvort Einar hafi fengið vetrarbeit í svonefndri Tó í Hjálmárstrandarlandi sem Hallgrímur kvaðst ekki vita.[758]

754 Skjöl nr. 2(55) og 2(729).
755 Skjal nr. 2(319).
756 Skjal nr. 2(314).
757 Skjal nr. 2(316).
758 Skjal nr. 2(318).

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hjálmárströnd var metin á 500 kr. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Vestdalseyrarkirkja. Um landamerki segir:

> III. Landamerki eru: Hjálmá að framan og Grimkelsgil að utan og fjallseggar að ofan. Sjá að öðrul. landam.lysingu Dvergasteins.[759]

Í afriti af bréfi Stjórnarráðs Íslands til sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 16. október 1964, er fjallað um upphæðir á sýsluvegagjaldi ákveðinna jarða. Þar eru meðal annars taldar upp jarðirnar Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmárströnd og Klyppstaður.[760]

Í afriti af bréfi bæjarfógeta Seyðisfjarðarkaupstaðar og sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 10. september 1965, er fjallað um reikninga um sýsluvegagjöld fyrir árið 1965, skv. 23. gr. vegalaga nr. 71/1963. Eftirtaldar fasteignir ríkisins í sýslunni eru taldar upp í bréfinu: Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmárströnd, Hjaltastaður I, Svínafell, Klyppstaður og Bæjarstæði.[761]

5.18 Nærliggjandi jarðir í Útmannasveit og Eiðaþinghá

5.18.1 Kóreksstaðir í Útmannasveit

Í máldaga Vilchins frá um 1397 er fjallað um kristfé á Kóreksstöðum. Ekkert segir um eignir og ítök nema að þar fylgi fjögurra hundraða reki.[762]

Við manntalsþing að Hjaltastað 27. maí 1797 var greint frá vogreki uppbornu á Hólssand sem tilheyrði Eiðakirkju, öðru á Kóreksstaðasand og þriðja á Jórvíkurreka.[763]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Kóreksstaða metinn 20 hundruð. Eigendur jarðarinnar voru Hjaltastaðar-, Eiða- og Vallahreppar en jörðin var fátækrajörð.[764]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Kóreksstaðir ekki metin sérstaklega en skráð sem fátækraeign. Í neðanmálsgrein kemur fram að árin 1696 og 1804 sé jörðin talin eign fátækra í Hjaltastaðar-, Eiða- og Vallahreppum og talin 20 hundruð að dýrleika.[765]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Kóreksstaði:

> Kóreksstaðir
>
> með hjáleigunum Kóreksstaðagérði og Hjalla (: hin fyrri hjáleiga er talin $4^{\underline{\text{hndr}}}$ enn hin síðari $2^{\underline{\text{hndr}}}$:). Á töðu má hafa 5½ kýr, og á útheyi og útbeit 120 ær, 110 saudi, 110 lömb og 9 hesta; tún er mjög ógreidt og seinunnið; eingið stórt og mjög grasgéfið, enn vatnayfirgángur gjörir opt skada; málnyta á sumrin er lítil, þó meina menn að hún mætti vera töluvert meiri, ef selför væri höfd í fjalllendinu; útbeit á vetrum fyrir ær og lömb nær

[759] Skjal nr. 2(177).
[760] Skjal nr. 2(648).
[761] Skjal nr. 2(649).
[762] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 221, skjal nr. 4(42).
[763] Skjal nr. 2(790).
[764] Skjal nr. 2(101).
[765] Skjal nr. 4(1), bls. 359.

> eingin, eins líka fyrir hesta; kolskógur nær gjörfallinn, enn eldiviðarskógur nægur; um mótak vita menn ekki; torfskéra sæmileg; hættur fyrir saudfé opt miklar; afrétt fyrir géldfé á sumrum aðkeipt. – Jörðunni fylgir 400 faðma rekasandur, og þykir sanngjarnleg ársleiga vera af honum 4rbd. – Menn til þess aða vinna fyrir gripunum á jördunni med hjáleigunum þurfa 7 karlmenn, 6 kvenmenn og smalar að auk. – Jördina með hjáleigunum vyrda menn á 950 (: níu hundruð og fimtíu:) rbd.[766]

Með byggingarbréfi dagsettu 18. maí 1854 var Sveini Jónssyni byggð jörðin Kóreksstaðir.[767]

Hinn 1. september 1856 sendi sr. Stefán Árnason á Valþjófsstað biskupi bréf hvar hann brást við beiðni biskups um álit á ósk ábúanda kristfjárjarðarinnar Kóreksstaða í Útmannasveit um að fá að byggja Kóreksstaðagerði er sú jörð losnaði. Stefán lagðist gegn beiðni ábúandans.[768]

Með byggingarbréfi dagsettu 24. nóvember 1862 var Jóhannesi Sveinssyni byggð jörðin Kóreksstaðir ásamt meðfylgjandi hjáleigum Kóreksstaðagerði og Hjalla.[769]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Kóreksstaða er dagsett í apríl og maí 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Kóreksstaða og aðliggjandi jarða:
>
> 1. Milli Kóreksstaða og Ánastaða: Bein stefna úr Hölknárós, þar sem hún rennur í Bjarglandsá yfir Hvannafell og í Hrísárfoss, eptir það ræður Hrísá í Hrísárbug.
>
> 2. Milli Kóreksstaða og Hjaltastaðar: Merkjum ræður Hrísá úr Hrísárbug allt í Hrísárós. Þaðan liggja merkin beint yfir klett í Markmó að Staðará í framanverðan hvamm austan við ána, þar sem Grafargerðislækur kemur í ána að vestan. –
>
> 3. Milli Kóreksstaða og Jórvíkur: Merkjum ræður Staðará alla leið í Selfljót.
>
> 4. Milli Kóreksstaða og Klúku: Merkjum ræður Selfljót úr Staðarárós allt í Sandbrekkukílsós.
>
> 5. Milli Kóreksstaða og Sandbrekku: Merkin liggja úr Sandbrekkukílsós, eptir Kílnum allt að vörðu við Kóreksstaðakíl, þaðan beint í vörðu í Krossblá og beina stefnu í vörðu á Vörðuhrauni.
>
> 6. Milli Kóreksstaða og Dala: Merkjum ræður bein stefna úr vörðu á Vörðuhrauni á neðri Mannsás, þaðan beinlínis í Söðulklett við Bjarglandsá.
>
> 7. Milli Kóreksstaða og Sandbrekkuafréttar: Merkjum ræður Bjarglandsá.
>
> Þessi merki samþykkjum vér undir skrifaðir.
>
> Í apríl og maí mánuðum 1884
>
> Jón Magnússon á Ánastöðum.
>
> Björn Þorlaksson prestur á Hjaltastað.
>
> Eiríkur Vilhjálmsson bóndi í Jórvík.
>
> Þorkell Bjarnarson bóndi í Klúku.
>
> Halldór Magnússon eigandi Sandbrekku.

766 Skjal nr. 2(131).
767 Skjal nr. 2(583).
768 Skjal nr. 2(582).
769 Skjal nr. 2(584).

> Jón Einarsson eigandi Dala.
>
> Björn Einarsson, bóndi á Kóreksstöðum.
>
> Rekamörk fyrir Kóreksstaðasandi.
>
> Undirskrifaðir hafa samþykkt þessi rekamörk, nefnil. milli Kóreksstaðasands að austan, Kóreksstaðasands að norðan: maður skal standa í meðalflóðgöngu og þá svonefnd Miðþúfa miðuð á norðvestanverða Dalafjallsbrún, þar sem hún er hæst og nefndur er Snasi. Austurmörk Kóreksstaðasands við Gagnstaðarsand eru þessi: maður skal standa í meðal flóðgöngu, og þar á sandi sem Sönghofsfjallið er orðið svo hátt að það hylur Dyrfjallstindinn upp að svokölluðu Sæti, sem er efst á tindinum, eru mörkin.
>
> Takmörk milli rekaeigenda og landeiganda í rekalegu tilliti eru bein lína um yztu Melþúfur þar sem mellandið fer að þéttast utanvert við Lónaleirur allar.
>
> Sigurður Hallgrímsson, Sigríður Árnabjarnardóttir, eigendur Ketilsstaðasands.
>
> Stefán Árnason umsjónarmaður Ketilsst.sands.
>
> Ármann Egilsson í Rauðholti hreppsnefndaroddviti.
>
> Björn Einarsson bóndi á Kóreksstöðum.[770]

Hinn 15. október 1902 var við gestarétt að Hjaltastað tekið fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði.[771] Málinu var framhaldið við gestarétti 12. mars 1903, 20. maí 1903 og 20. ágúst 1903.[772] Loks var dæmt í því þann 3. október 1903. Eiða- og Vallahreppir vildu vera viðurkenndir meðeigendur Hjaltastaðarhrepps að jörðinni, að sínum þriðjungi hver hreppur. Dómur féll hins vegar þannig að Hjaltastaðarhreppur var sýknaður af kröfu hinna hreppanna.[773]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Kóreksstaðir var metin á 3.200 kr. Tilgreint er að landamerkjum hafi verið þinglýst. Fram kemur að upprekstrarland fylgi jörðinni, en ekki hvar, og að það sé ekki nægilegt. Eigandi jarðarinnar var Hjaltastaðarhreppur.[774]

Með afsalsbréfi dagsettu 17. desember 1974 seldi Ingvar Guðjónsson Sigurjóni Sævari Ingvarssyni eignarjörð sína Kóreksstaðagerði að undanskildum hluta þess í upplandi Kóreksstaða, sem var 1/3 hluti hins upphaflega og þá óskipta lands á móti Kóreksstöðum og Hjarðarhvoli. Í skjalinu er tilgreind neðri afmörkun um hið sameiginlega uppland og svo afmörkun hins selda lands:

> Mörk þessa sameiginlega upplands, eru að neðan frá landamerkjavörðu á Neðri-Mannsás í beinni línu í Hrísarsveig neðan við Neðrasel. Hið selda land afmarkast því af hér tilgreindri línu, þaðan niður með Hrísá í Gerðisá. Síðan með Gerðisá uns hún sveigir fyrir Stóratanga til norðvesturs. Þaðan með Hlíðarhólsengi í beinni línu að Brotakeldu og með henni til austurs að mörkum Dala og með þeim til suðurs um Hlíðarhól, Vörðuhraun í áðurnefnda vörðu á Neðrimannsá.[775]

[770] Skjal nr. 2(71).
[771] Skjal nr. 2(812).
[772] Skjöl nr. 2(813)–2(815).
[773] Skjal nr. 2(816).
[774] Skjal nr. 2(143).
[775] Skjal nr. 2(651).

5.18.1.1 Kóreksstaðagerði í Útmannasveit

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Kóreksstaðagerði ekki tilgreindur en jörðin var hjáleiga Kóreksstaða.[776]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Kóreksstaðagerði metin fjögur hundruð að dýrleika og skráð sem hjáleiga Kóreksstaða.[777]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er Kóreksstaðagerði metið með Kóreksstöðum og metið fjögur hundruð að dýrleika. Kóreksstaðir með hjáleigunum Kóreksstaðagerði og Hjalla voru síðan metnir á 950 ríkisbankadali.[778]

Hinn 1. september 1856 sendi sr. Stefán Árnason á Valþjófsstað biskupi bréf hvar hann brást við beiðni biskups um álit á ósk ábúanda kristfjárjarðarinnar Kóreksstaða í Útmannasveit um að fá að byggja Kóreksstaðagerði er sú jörð losnaði. Stefán lagðist gegn beiðni ábúandans.[779]

Með byggingarbréfi dagsettu 24. nóvember 1862 var Jóhannesi Sveinssyni byggð jörðin Kóreksstaðir ásamt meðfylgjandi hjáleigum Kóreksstaðagerði og Hjalla.[780]

Engin landamerkjaskrá fyrir Kóreksstaðagerði er skráð í landamerkjabækur Norður-Múlasýslu.

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Kóreksstaðagerði var metin á 1.500 kr. Tilgreint er að landamerkjum hafi verið þinglýst. Eigandi jarðarinnar var Hjaltastaðarhreppur.[781]

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færður inn sölu- og landaskiptasamningur vegna jarðarinnar Kóreksstaðagerði, dagsettur 30. desember 1972. Þinglýsingardags er ekki getið en efni hans er svohljóðandi:

> Sölu- og landaskiptasamningur.
>
> D III. 280
>
> Ingvar Guðjónsson, bóndi í Dölum í Hjaltastaðarþinghá, og hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps gera með sér svofelldan samning:
>
> Hjaltastaðarhreppur selur Ingvari Guðjónssyni jörð sína Kóreksstaðagerði með húsum og öðrum mannvirkjum, er henni fylgja, ásamt þeim hluta úr landi Sigtúns, sem liggur austan þess skurðar, sem flytur að hluta rennsli Gerðisár um Kóreksstaðaengjar í Kóreksstaðakýl til Selfljóts. Undanskilinn í sölu þessari er sá þriðjungur óskipts upphaflega upplands Kóreksstaða og Kóreksstaðagerðis, er nú tilheyrir Sigtúni. Hið sameiginlega uppland takmarkast að neðan af línu, sem dregin er sjónhending úr landamerkjavörðu á Mannsás í Hrísárkrók, neðan við Neðra-sel.
>
> Ábúandi á Kóreksstöðum eða Sigtúni skal hafa rétt til umferðar um hið selda land, vegna nytja síns hluta upplandsins.

[776] Skjal nr. 2(102).
[777] Skjal nr. 4(1), bls. 359.
[778] Skjal nr. 2(131).
[779] Skjal nr. 2(582).
[780] Skjal nr. 2(584).
[781] Skjal nr. 2(144).

> Einnig er lögrétt sveitarinnar undanskilin við þessa landssölu og réttur áskilinn til endurbyggingar hennar á hinu selda landi.
>
> Þá eru og undanskildar í sölunni þær girðingar, sem ábúandi Sigtúns hefur gert á áðurgreindu landi austan Gerðisár.
>
> Hér tilgreindar jarðeignir greiðir Ingvar Guðjónsson á eftirfarandi hátt:
>
> 1. Með þeim hluta úr eignarjörð sinni Kóreksstöðum, ásamt túni og girðingum, sem liggur vestan Gerðisár og áðurnefnds skurðar.
>
> 2. Í peningum kr. 140.000.$_{00}$ – eitt hundrað og fjörtíu þúsund $^{00/100}$ –, er greiðist við afsal.
>
> Engin veðbönd eru á þeim jarðeignum, sem samningur þessi fjallar um.
>
> Til staðfestu skulu nöfn aðila rituð í viðurvist votta.
>
> Dölum 30. des. 1972
>
> f.h. Hjaltastaðarhrepps, Sævar Sigbjarnarson – oddviti
>
> Samþykkur sem kaupandi Ingvar Guðjónsson
>
> Vottar:
>
> Ingvar Halldórsson
>
> Stefán Sigurðsson[782]

Með afsalsbréfi dagsettu 17. desember 1974 seldi Ingvar Guðjónsson Sigurjóni Sævari Ingvarssyni eignarjörð sína Kóreksstaðagerði að undanskildum hluta þess í upplandi Kóreksstaða, sem var 1/3 hluti hins upphaflega og þá óskipta lands á móti Kóreksstöðum og Hjarðarhvoli. Í skjalinu er tilgreind neðri afmörkun um hið sameiginlega uppland og svo afmörkun hins selda lands:

> Mörk þessa sameiginlega upplands, eru að neðan frá landamerkjavörðu á Neðri-Mannsás í beinni línu í Hrísarsveig neðan við Neðrasel. Hið selda land afmarkast því af hér tilgreindri línu, þaðan niður með Hrísá í Gerðisá. Síðan með Gerðisá uns hún sveigir fyrir Stóratanga til norðvesturs. Þaðan með Hlíðarhólsengi í beinni línu að Brotakeldu og með henni til austurs að mörkum Dala og með þeim til suðurs um Hlíðarhól, Vörðuhraun í áðurnefnda vörðu á Neðrimannsá.[783]

5.18.2 Dalir í Útmannasveit

Árið 1604 gaf Indriði Þorvarðarson vitnisburð um landamerki á milli jarðanna Dala og Sandbrekku í Útmannasveit. Í afriti af vitnisburðinum segir um landamerkin:

> So feldan vitnisburð ber eg Indriði Þorvarðsson um landamerki á millum Dala og Sandbrekku, hvörjar jarðir at liggja í Hjaltastaða kirkjusókn á Utmannasveit, og hef eg búið þar í samfleytt xii ár, og landamerki fyrgreindrar Sandbrekku haldin verið alt í þann garð, sem liggur á millum Dala og fyrgreindrar jarðar, hver garður at liggur fyrir framan Arnarsetuhvamm austur í á, og at þessum fyrgreindum landamerkjum fann Jón heitinn Skúlason aldrei hver þá átti fyrnefnda Dali.[784]

[782] Skjal nr. 2(72).
[783] Skjal nr. 2(651).
[784] Skjal nr. 2(198).

Við manntalsþing að Hjaltastað 10. júní 1785 var upplesið kaupbréf, dagsett 6. október 1784, þar sem Vilhjálmur Sæmundsson keypti jörðina Dali í Hjaltastaðaþinghá, sex hundruð að fornu gildi.[785]

Við manntalsþing að Hjaltastað 9. júní 1788 var upplesin kaupbréf, dagsett 26. júní 1787, hvar sr. Sigfús Guðmundsson seldi Eiríki Hallssyni hálfa jörðina Dali.[786]

Við manntalsþing að Hjaltastað 27. maí 1791 var upplesið kaupbréf, dagsett 27. mars 1791, hvar sr. Sigfús Guðmundsson seldi Eiríki Hallssyni eitt og hálft hundrað í jörðinni Dölum.[787]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Dala metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Eiríkur Hallsson.[788]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Dalir metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[789]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Dali:

> Dalir
>
> Túnid fóðrar 3 kýr, og á útheyi og nokkurri útbeit framfleitast 50 ær, 40 lömb, 40 saudir og 4 hestar; túnid mestpart íllþýft, eingi optast grasgéfið og heygott, enn liggur fyrir skémdum af vatna yfirgángi í rigníngum; afnot gripa um sumartímann eru í meðallagi og þrif eins; útbeit er nokkur og liggur haganlega við; fénadargeimsla ekki ördug; kolskógur eingin, enn hrísrif nokkuð; torfskéra í meðallagi; afrétt þarf að kaupa fyrir géldfé á sumrum. – Hæfilegt fólkshald vyrðist að vera 2 karlmenn, 2 kvenmenn og 1 únglíngur. – Jörðin var vyrðt a 400 (: fjögur hundruð:) rbd.[790]

Við manntalsþing að Hjaltastað 1. júní 1870 var þinglýst landskiptabréfi milli jarðanna Sandbrekku og Dala í Útmannasveit, dagsettu 17. júní 1869.[791]

Við manntalsþing að Þingmúla 4. júní 1880 var þinglesið makaskiptabréf, dagsett 18. apríl 1880, fyrir einu hundraði úr Þorvaldsstöðum gegn einu hundraði úr Dölum.[792]

Við manntalsþing að Hjaltastað 28. júní 1882 var þinglesið afsalsbréf, dagsett 25. júní 1880, fyrir einu hundraði úr jörðinni Dölum frá Birni Runólfssyni til Jóns Einarssonar.[793]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Dala er dagsett 2. júlí 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerkjaskrá fyrir landamerkjum Dala og nærliggjandi jarða: Milli Kóreksstaða og Dala: Úr Söðulkletti við Bjarglandsá beina stefnu í vörðu á nyrðri Mannsás, þaðan beint í vörðu á Vörðuhrauni, þaðan beint í vörðu í Krossblá, frá þeirri vörðu beint í Kerlingu, frá Kerlingu beint í Sellækjarós; þaðan skilur Bjarglandsá Sandbrekkuland og Dalaland frá Sellækjarósi og inn á móts við Söðulklett.

785 Skjal nr. 2(708).
786 Skjal nr. 2(709).
787 Skjal nr. 2(710).
788 Skjal nr. 2(100).
789 Skjal nr. 4(1), bls. 359.
790 Skjal nr. 2(131).
791 Skjal nr. 2(843).
792 Skjal nr. 2(712).
793 Skjal nr. 2(713).

> Dölum, 2. dag júlímánaðar 1884
>
> Jón Einarsson eigandi Dala.
>
> Halldór Magnússon eigandi Sandbrekku
>
> Björn Einarsson bóndi á Kóreksstöðum.[794]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Dalir var metin á 1.900 kr. Tilgreint er að landamerkjum hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðinni fylgi ekkert upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Jónína Jónsdóttir.[795]

Í afriti af bréfi dóms- og kirkjumálaráðuneytisins, dagsettu 11. ágúst 1939, til Þorsteins Jónssonar, fyrir hönd Ingvars Guðjónssonar, kemur fram að beiðni um að Jarðakaupasjóður ríkisins neyti forkaupsréttar á Dölum var hafnað.[796]

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færður inn útdráttur úr afsali vegna jarðarinnar Dala II, dagsettu 20. ágúst 1946. Þinglýsingardags er ekki getið en fjallað er um landamerki jarðarinnar:

> Dalir II
>
> í Hjaltast.hr.
>
> Útdráttur úr afsali (Ltr I II. 4)
>
> Land það, er hér um ræðir, afmarkast af fjárgirðingu, er liggur í Dalalandi úr Bjarglandsá í túngirðingu í Dölum og þaðan af beinni línu utan í – norðan í – svonefndan Háa-hól í Dalatúni í skurð við þjóðveg og síðan með þeim skurði í Dalalæk.
>
> Að öðru leyti afmarkast umrætt landsvæði af mörkum Hjarðarhvols, Kóreksstaða og Bjarglandsá.
>
> (Síðar í afsalinu stendur að landið sé um 24 ha.)
>
> p.t. Seyðisfirði, 20. ágúst 1966
>
> Ingvar Guðjónsson
>
> Vitundarvottar:
>
> Sigfús Árnason
>
> Jón Erlendsson[797]

5.18.3 Ánastaðir í Útmannasveit

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 5. ágúst 1641 segir að kirkjunni hafi verið gefin jörðin Ánastaðir af Koðráni Jónssyni árið 1500. Einnig er sagt frá skjölum sem voru hjá kirkjunni. Þar er meðal annars fjallað um kaupbréf frá 1470 fyrir Ánastöðum og fimm hundruðum í Sandbrekku.[798]

---

794 Skjal nr. 2(69).
795 Skjal nr. 2(145).
796 Skjal nr. 2(652).
797 Skjal nr. 2(70).
798 Skjal nr. 2(421).

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Ánastaða metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Skriðuklaustursumboð.[799]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Ánastaðir skoðuð 12. september 1828. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

> Um merki Lands hennar tilgreinir abúandinn þessi: ad framan úr Anastada Vatni uppi Merkihöfda, þadan á Fosshialla utanverdt vid grenishöfda, og þadann i Höltná. Ad utan: af merki þrepi, og austr i Mósdrög, þadan i Merkiurd, sidann i Mid hraunfell, hvadan rædr Hrísá til brúna, utan verdt vid Hvammafell, og þadan i Biarglandsá. Ad nedan rædr svo kalladr Geitibiarga Lækur, og fram beinleidis i Hriótarblá.[800]

Úttektarmennirnir Jón Jónsson og Jón Árnason staðfestu úttektir sínar á Skriðuklaustursjörðum við aukarétt að Ketilsstöðum 2. október 1828. Í dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829 var þann 12. mars 1829 skráð að Johnson amtmaður hafi með bréfi dagsettu 21. febrúar 1829 lýst sig óánægðan með úttektirnar. Sýslumaðurinn Páll Melsted skráði svo að réttur amtsins væri að taka þær til rannsóknar og álits á kostnað Bergvins Þorbergssonar umboðsmanns og dánarbús Guðmundar Pálssonar.[801]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Ánastaðir skoðuð 18. apríl 1841. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

> Landamerki ad framan úr Anastada Vatni uppí Merkihöfda, þadan á Foss Hialla utanverdt vid Grenishöfda, og þadan i Höltná; Ad utan á Merki þrep og [au]stur á Mósdrög, þadan í Merki urd, sídan í Midhraun fell; þadan rædur Hrísá til brúna utan vid Hvannafell og þadan í biarglandsá; Ad nedan rædur Geitabiargar lækur og framm í Hriótar blá.[802]

Við manntalsþing að Hjaltastað 2. júní 1841 var tekin fyrir klaga gegn Pétri Þorlákssyni bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð hans við fjallgöngu árið áður. Framlagður var gönguseðill frá hreppstjóra, dagsettur 20. september 1840, þar sem hreppsbændum hafi verið skikkað til að hreinsa afréttina af fé og reka ti lögréttar á Sandbrekku. Þá sagði hreppstjórinn St. Jónsson að sér hefði verið tjáð að Pétur hefði skilið sitt fé frá öðru afréttarfé við svokallaðan Rauðalæk, út við Bjallandsá, hvert landspláss væri frekar að álíta fyrir afrétt en búfjárhaga. Þá var Runólfur Einarsson, vinnupiltur á Svínafelli, yfirheyrður. Hann lýsti göngum þar sem hann, Pétur og fleiri skiptu sér niður á landið uns þeir mættust við svokallaðar Rauðalækjarár, sem væri í Króksstaðalandi. Þar hafi Pétur tekið fé sitt úr hópnum. Málinu var svo frestað.[803] Það var tekið fyrir að nýju við aukarétt 23. júlí 1842. Pétur kom þar fyrir réttinn og skýrði frá að hann kannaðist við gönguseðil hreppstjóra og að hann hafi sjálfur farið að heimta fjallið á ákveðnum stöðum, þ.e. í hálsunum fyrir ofan Hrjótarbæ og svo út eftir. Þá sagði Pétur að við svokallaðan Rauðalæk, sem rynni uppi í fjallinum fyrir utan og ofan bæ hans Ánastaði, hafi honum komið til hugar að fría fé sitt frá hrakningum með því að taka það

799 Skjal nr. 2(106).
800 Skjal nr. 2(675).
801 Skjal nr. 2(675).
802 Skjal nr. 2(647).
803 Skjal nr. 2(673).

úr í stað þess að reka það til lögréttar að Sandbrekku. Pétur sagði kindurnar hafa verið sex eða sjö talsins. Hann játaði að skýrt hafi staðið á gönguseðlinum að reka skyldi allt fé til lögréttar. Hann bað um að vera laus undan dómi en bauðst til að greiða bætur sem amtmaður teldi hæfa.[804]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Ánastaðir metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem eign Skriðuklaustursumboðs.[805]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Ánastaði:

> Ánastaðir
>
> Túnið fódrar vel 3 kýr, og á útbeit og heyi má hafa 50 ær, 50 saudi, 40 lömb og 4 hesta; túnið er nokkuð þýft; útheysskapur töluverdur og ekki ördugur, enn hey heldur létt; útbeit kjarngóð á vetrum og verst nokkuð; málnyta í betra lagi og þrif eins; enn fénaðargeimsla heldur örðug og hættur opt miklar; kolaskógur lítill en sprek til eldividar; um mótak vita menn ekki; torfrista heldur slæm; afrétt hefir bóndinn fyrir sjálfan sig. Til að vinna fyrir gripunum þurfa 3 karlmenn, 2 kvennmenn og únglíngur. – Þessi jörð var vyrdt á 450 (:fjögur hundruð og fimtíu.) rbd.[806]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Ánastaða er dagsett 28. febrúar 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 14. júní 1890. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki milli Ánastaða og Hjaltastaðar.
>
> Úr Geitabjargadal yfir Merki-þrep neðra og efra, yfir Merkiker og Miðásháls utan undir Brattahöfða beint austur í Kúabotnahöfða utanverða, þaðan yfir Staðará beint á fremsta Hrúgustaðaklett yzt, upp út undir Stórukinn og í Grenisöxl utan verða; þaðan beint yfir Vallará í Hrísábug þar sem Hrísá kemur af hálsum ofan.
>
> Milli Ánastaða og Kóreksstaða:
>
> Úr fyrnefndum Hrísárbug í Hrísárfoss á Hrísárbrún; þaðan af fossinum beina stefnu suður yfir Hvannafellshala í Höltnárós, þar sem hún fellur saman við Bjarglandsá.
>
> Milli Ánastaða og Hrjótar:
>
> Skurður er nýlega er grafinn úr Ánastaðavatni norðan verðu. Þar sem skurðurinn byrjar við vatnið eru landamerki milli Ánastaða og Hrjótar, þaðan austur yfir vatnið yfir Rjettarás og á Merkihöfða fyrir ofan Hrjótará; þaðan beina stefnu í svonefndan Goðrúnarstein uppá hálsabrún. Þaðan eptir sömu stefnu sjónhending austur í Höltná.
>
> Milli Hreimstaða og Ánastaða:
>
> Merkjum ræður Geitabjargadalur, eptir honum miðjum eru landamerki.
>
> Milli Ánastaða og Rauðholts:
>
> Merkjum ræður Geitabjargadalur, eptir honum miðjum eru landamerki. Ítök á enginn í landi jarðarinnar nje hún í annara landi.
>
> Hallfreðarstöðum 28. febrúar 1890.
>
> Páll Ólafsson[807]

Sama landamerkjalýsing er skráð í byggingarbréf Stefáns Sigurðssonar fyrir jörðinni, dagsettu 28. febrúar 1890, nema þar er talað um Miðáshæð en ekki Miðásháls og

[804] Skjal nr. 2(674).
[805] Skjal nr. 4(1), bls. 359.
[806] Skjal nr. 2(131).
[807] Skjal nr. 2(66).

þar sem í landamerkjskránni segir að merkin fari upp út undir Stórukinn segir í byggingarbréfinu að þau séu upp utan undir. Þá segir í byggingarbréfinu að enginn eigi ítök í landi jarðarinnar og að hún eigi engin ítök í annarra landi.[808]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Ánastaðir var metin á 1.500 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Eigandi var Múlasýsluumboð.[809]

Í virðingargjörð fyrir Ánastaði, dagsettri 17. júlí 1923, segir að jörðin sé samkvæmt fasteignamati frá 1922 alls 31 hundrað að dýrleika. Enn fremur segir:

> Beitiland jarðarinnar telst gott. Sumar og vetrarbeit kjarngóð og nærtæk en fremur snjóþungt á vetrum, með því að jörðin liggur við fjall.
>
> Smáskógur er nokkur í landi jarðarinnar.
>
> Afrjettarland hefur jörðin nægilegt, en um önnur sjerstök hlunnindi er ekki að ræða.[810]

Loks var jörðin metin án húsa á 2.220 kr.[811] Sveinn Ólafsson, umboðsmaður Múlasýsluumboðs, sendi virðingargerðina til Stjórnarráðs Íslands með bréfi dagsettu 1. desember 1923. Sveinn taldi matið á jörðinni of lágt og þá taldi hann kauprétt umsækjanda vafasaman þar sem hann hefði ekki formlega byggingu á jörðinni.[812]

5.18.4 Hreimsstaðir í Útmannasveit

Við manntalsþing að Hjaltastað 27. maí 1797 var upplesið kaupbréf Ásmundar Einarssonar, dagsett 15. júní 1785, fyrir jörðinni Hreimsstöðum. Kaupbréfið var undirskrifað af L. A. Thodal stiftamtmanni sem forvaltara yfir dánarbúi Jóns Árnasonar. Fram kemur að börn kaupandans, Ísleifur og Margrét, lánuðu föður sínum fyrir kaupunum sem vottaðist í skjali dagsettu 18. apríl 1797.[813]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hreimsstaða ekki tilgreindur. Eigendur jarðarinnar voru Ísleifur Ásmundsson og Runólfur Ásmundsson. Fram kemur að eyðihjáleigan Hurðarbak heyri undir Hreimsstaði.[814]

Við manntalsþing að Hjaltastað 5. september 1807 voru upplesin kaup- og makaskiptabréf, eitt dagsett 16. júní 1806, þar sem systkinin Ísleifur, Runólfur og Margrét Ásmundsbörn afsala og láta af hendi óðalsjörð sína Hreimsstaði, 16 hundruð að dýrleika, til Halls Jónssonar. Hvar á móti Hallur afsalar og lætur af hendi óðalsjörð sína Fögruhlíð með afbýlunum Hnitbjörgum og Hlíðarhúsum, samtals 10 hundruð og greiddi Hallur mismuninn. Við sama þing var upplesin lögfesta jarðarinnar Hreimsstaða, dagsett 4. september 1807, þar sem Hallur Jónsson bannaði hverjum manni að nota eða hagnýta nokkuð af því landi sem lögfestan náði yfir án hans samþykkis að

808 Skjal nr. 2(630).
809 Skjal nr. 2(138).
810 Skjal nr. 2(540).
811 Skjal nr. 2(540).
812 Skjal nr. 2(541).
813 Skjal nr. 2(790).
814 Skjal nr. 2(108).

viðlögðum sektum.[815] Kaup- og makaskiptabréfið var einnig upplesið við manntalsþing við trébrúna að Fossvöllum 11. júlí 1808.[816]

Við manntalsþing að Hjaltastað 3. júní 1833 mætti Þórsteinn Gunnarsson, eigandi Hreimsstaða, ásamt tveimur mönnum sem vitnuðu hvað þeir vissu um skógarteig þann er Hjaltastaðarkirkja átti eftir máldögum sínum í Hreimsstaðalandi. Sr. Jón Guðmundsson á Hjaltastað var einnig við þingið. Vitnin Þorkell Björnsson, húsmaður í Njarðvík, og Ísleifur Ásmundsson voru næst spurðir um skógarteiginn og sögðu hann vera nærri landamerkjum Rauðholts. Ísleifur kvað hann ekki hafa náð austar en á axlinar, þ.e. Sjónaröxl og Merkiöxl fram undir Hundsklifið.[817]

Hinn 14. janúar 1835 skrifuðu Jón Guðmundsson prestur á Hjaltastað í Útmannasveit og Þorsteinn Gunnarsson eigandi Hreimsstaða í sömu sveit sameiginlega bréf til biskups þar sem þeir tilkynntu um samning sín á milli vegna skógarítaks Hjaltastaðar í landi Hreimsstaða.[818]

Í prófastsvísitasíu fyrir Hjaltastaðarkirkju frá 6. september 1845 segir að kirkjan haldi skógarítaki sínu í Hreimsstaðalandi sem hafi verið lögfest á manntalsþingi.[819] Í prófastsvísitasíu frá 12. júní 1875 segir að skógarteigurinn í Hreimsstaðalandi sé genginn undan kirkjunni.[820]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hreimsstaðir metin 16 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[821]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hreimsstaði:

> Hreimsstaðir
>
> Vyrðíngarmenn álíta að túnið fóðri 3½ enn á útbeit og heyi framfleytist 50 ær, 80 saudir, 40 lömb, og 4 hestar. Túnid er greidt og tödufall allgott, útheyskapur reitingssamur og hey heldur slæmt, gripir heldur gagnslitlir á sumrin og lélegir til holda, útbeit allgóð; skógur nær allur fallinn en samt eldsneyti nóg; torfrista slæm og hættur opt miklar [jörðin á afrettarland fyrir lömb] til að vinna upp jörðina, þykir þurfa 3 karlmenn 2 kvenmenn og smala að auk. Þar einn af vyrðíngarmönnunum nl. Þorsteinn Gunnarsson er eigandi þessarar jarðar, vyrða hana einúngis hinir 2, og þykir þeim sanngjarlegt að meta hana á 600 (:sex hundruð:) rbd.[822]

Við manntalsþing að Hjaltastað 20. júní 1864 var þinglesið umboð Snjólaugar Jónsdóttur á Hreimsstöðum til Þorsteins Vilhjálmssonar á Fremraseli til að selja Halldóri Magnússyni á Húsey tvö hundruð úr jörðinni Hreimsstöðum og einnig var þinglesið kaupbréf frá Þorsteini til Halldórs.[823]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hreimsstaða er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 2. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

[815] Skjal nr. 2(791).
[816] Skjal nr. 2(792).
[817] Skjal nr. 2(770).
[818] Skjal nr. 2(560).
[819] Skjal nr. 2(460).
[820] Skjal nr. 2(462).
[821] Skjal nr. 4(1), bls. 359.
[822] Skjal nr. 2(131).
[823] Skjal nr. 2(793).

Landamerki Hreimsstaða og aðliggjandi jarða:

1. Milli Hreimsstaða og Hjartarstaða: Merkin liggja frá Gilsá upp eptir Núpsá í garð er liggur þvert upp yfir Timburhöfða og Fálkahamar í Merkigarð norðan við Núpsgerðisblá.

2. Milli Hreimsstaða og Hamragerðis: Merkjum ræður Merkigarður beina stefnu eptir Merkisundi í Hurðarbaksá og spölkorn þaðan eptir ánni.

3. Milli Hreimsstaða og Hrjótar: Merkjum ræður Hurðarbaksá, þar næst Merkikelda og þaðan bein stefna eptir Hrjótarblá í Geitabjargadal.

4. Milli Hreimsstaða og Ánastaða: Merkjum ræður Geitabjargadalur.

5. Milli Hreimsstaða og Rauðholts: Merkin liggja úr slakka í Geitabjörgum beint norður yfir þvera ása, utan undir Merkiöxl í Merkigarð að Selfljóti.

6. Milli Hreimsstaða og Ketilsstaða: Merkjum ræður Selfljót.

7. Milli Hreimsstaða og Hleinargarðs: Merkjum ræður Selfljót að Bergvaði og þaðan Gilsá.

Merki þessi samþykkjum vér undirskrifaðir.

Sigurður Magnússon á Hjartarstöðum.

Magnús Rafnsson bóndi í Hamragerði.

Magnús Jónsson á Hrjót.

Jón Magnússon á Ánastöðum.

Ármann Egilsson í Rauðholti.

Páll Þorsteinsson á Ketilsstöðum.

Þorvaldur Stefánsson á Ketilsstöðum.

Magnús Jónsson í Hleinargarði.[824]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hreimsstaðir var metin á 2.400 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðinni fylgi ekkert upprekstrarland. Eigandi hennar var Jón Jónsson.[825]

5.18.5 Hrjótur í Útmannasveit

Hinn 22. október 1500 gáfu Þorvarður Bjarnason og Ingibjörg Ormsdóttir Skriðuklaustri jörðina Hrjót og hálfan Hamragarð í Hjaltastaðarkirkjusókn.[826]

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 5. ágúst 1641 segir að árið 1500 hafi jörðin Hrjótur verið gefin Skriðuklaustri.[827]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hrjótar metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Skriðuklaustursumboð.[828]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Hrjótur skoðuð 12. september 1828. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

---

824 Skjal nr. 2(65).
825 Skjal nr. 2(136).
826 *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 525–526, skjal nr. 4(130).
827 Skjal nr. 2(421).
828 Skjal nr. 2(107).

> Merki Lands hennar qvedst abúandinn heyrt hafa ad væru: ad utan er gamall merkigardr úr Anastada Vatni hann liggr upp og heldst sú Stefna til Fialls, enn ad framan rædr gamall gardr úr hurdarbaksá uppi Hriótar Vatn framann til, þadan uppi Merkistein og svo beint til Fialls.[829]

Úttektarmennirnir Jón Jónsson og Jón Árnason staðfestu úttektir sínar á Skriðuklaustursjörðum við aukarétt að Ketilsstöðum 2. október 1828. Í dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829 var þann 12. mars 1829 skráð að Johnson amtmaður hafi með bréfi dagsettu 21. febrúar 1829 lýst sig óánægðan með úttektirnar. Sýslumaðurinn Páll Melsted skráði svo að réttur amtsins væri að taka þær til rannsóknar og álits á kostnað Bergvins Þorbergssonar umboðsmanns og dánarbús Guðmundar Pálssonar.[830]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Hrjótur skoðuð 17. apríl 1841. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

> Landamerki jardarinnar ad framan kvedst ábúandi hafa heyrt ad seu fremur merki jardar ur Hurdarbaksá uppí Hrjótarvatn framantil, þadan beint upp til fjals eptir stefnu gardsins. ad nedan Merkikelda beint utí læk nordur úr Anastadavatni. enn ad utan gamall gardur úr Anastastada [svo] vatni til fjals, enn þessi gardur getur nu valla sést og eru því Landamerkin talin úr fyrrnefndum lækjar os nordur úr Anastadavatni beint uppí Godrúnarstein er stendur uppa hálsum.[831]

Við manntalsþing að Hjaltastað 25. júní 1842 var upplesið bann administrators S. Guðmundssonar þar sem hann bannaði ábúanda Hamragerðis að nota land lengra út til Hrjótarlands en í fremri merkigarðinn.[832]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hrjótur metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem eign Skriðuklaustursumboðs.[833]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hrjót:

> Hrjótur
>
> Túnið kvað fódra 2 kýr enn vera heldur í órækt, á útheyi og útbeit framfleitast 50 ær, 40 sauðir, 20 lömb og 4 hestar. – Túnið er stórt og mikið greidt, úteingi víðslægt enn örðugt til aðflutnings; útbeit kjarngóð, og verst nokkuð, enn smalamennska heldur örðug skógur til kola farin enn nógur til eldsneitis; torfrista slæm og hættur opt miklar; um mótak vita menn ekki; afrétt hefir bóndinn fyrir sjálfann sig. Að vinna fyrir gripunum þurfa 3 karlmenn, 2 kvennmenn og smali. – Jörð þessi var vyrðt á 350 (þrjú hundruð og fimmtíu) rbd.[834]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hrjóts er dagsett 29. apríl 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing að Hjaltastað 14. júní 1890. Efni hennar er svohljóðandi:

> Milli Hrjótar og Ánastaða
>
> Skurður er nýlega er grafinn úr Ánastaðavatni norðanverðu, þar sem skurðurinn byrjar við vatnið eru landamerki milli Ánastaða og Hrjótar, þaðan austur yfir vatnið yfir Rjéttarás og á Merkihöfða fyrir ofan Hrjótará, þaðan beina stefnu í svo nefndan Goðrúnarstein upp á hálsabrún, þaðan eptir sömu stefnu sjónhending austur í Höltnaá.

829 Skjal nr. 2(675).
830 Skjal nr. 2(675).
831 Skjal nr. 2(647).
832 Skjal nr. 2(765).
833 Skjal nr. 4(1), bls. 359.
834 Skjal nr. 2(131).

> Milli Hrjótar og Hamragerðis:
>
> Úr Hurðarbaksá í fremri Merkigarð neðan við Hrjótarvatn, úr þessum Merkigarði beina stefnu í vörðu sem hlaðin er á eystri Sjónarásbrún, úr þessari vörðu beina stefnu í Hrjótarárbug út undir svo kölluðum Gröndalshæðum, þaðan eptir sömu stefnu austur í Höltná.
>
> Milli Hrjótar og Hreimstaða:
>
> Úr Geitibjargadal miðjum beina stefnu í Merkikeldu neðan við Sandvaðskletta.
>
> Ítök á enginn í landi jarðarinnar nje hún í annara landi.
>
> Hallfreðarstöðum 29. dag aprílm. 1890.
>
> Páll Ólafsson.[835]

Sama landamerkjalýsing er skráð í þrjú byggingarbréf fyrir jörðinni Hrjóti, þ.e. til Óla Hallgrímssonar, dagsettu 30. apríl 1890, til Eiríks Hallssonar, dagsettu 22. apríl 1896, og til Árna Ísakssonar, dagsettu 10. maí 1898, nema í þeim er talað um Guðrúnarstein sem í landamerkjalýsingunni er kallaður Goðrúnarsteinn.[836]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hrjótur var metin á 1.400 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Eigandi var Múlasýsluumboð.[837]

Við aukarétt á Seyðisfirði 10. júní 1920 voru Þórarinn Jónsson í Jórvík og Stefán Bjarnason í Klúku útnefndir til að skoða og meta til peningaverðs þjóðjörðina Hrjót.[838]

Í virðingargjörð á ríkisjörðinni Hrjót, dagsettri 26. júní 1920, segir að jörðin sé 11,5 hundruð að dýrleika eftir gildandi jarðamati. Bærinn stóð undir Nónfjalli og jörðinni fylgdu engin sérstök hlunnindi. Landamerki jarðarinnar eru skráð þannig:

> Vestan ræður Hurðarbaksá í Keldufall hjá svo kölluðum Sandvaðsklettum. Þaðan í Ánastaðavatn, að norðan úr Ánastaðavatni í Goðrúnarstein; þaðan í Höltná. Austan ræður Höltná svo langt sem landið nær, og úr henni aftur að sunnan í Húsabæ, úr Húsabæ í Merkiklett, úr Merkikletti í Hurðarbaksá.[839]

Loks var jörðin metin án húsa og kúgilda á 1.250 kr.[840]

Með bréfi dagsettu 28. október 1920 sendi Sveinn Ólafsson, umboðsmaður Múlasýsluumboðs, skjöl til Stjórnarráðsins varðandi jörðina Hrjót vegna beiðni ábúanda um kaup á henni. Hann taldi að yrði jörðin seld mætti kaupverðið ekki vera undir 3.800 kr.[841]

Við manntalsþing fyrir Eiðahrepp 2. júlí 1923 var þinglesið skjal var Malen Guttormsdóttir gaf Guttormi Sigurðssyni ¼ hlut úr jörðinni Hleinargarði.[842]

Í afriti af bréfi Stjórnarráðs Íslands til sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 16. október 1964, er fjallað um upphæðir á sýsluvegagjaldi ákveðinna jarða. Þar eru meðal

---

835 Skjal nr. 2(64).
836 Skjöl nr. 2(631)–2(633).
837 Skjal nr. 2(137).
838 Skjal nr. 2(794).
839 Skjal nr. 2(538).
840 Skjal nr. 2(538).
841 Skjal nr. 2(539).
842 Skjal nr. 2(688).

annars taldar upp jarðirnar Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmárströnd og Klyppstaður.[843]

Í afriti af bréfi bæjarfógeta Seyðisfjarðarkaupstaðar og sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 10. september 1965, er fjallað um reikninga um sýsluvegagjöld fyrir árið 1965, skv. 23. gr. vegalaga nr. 71/1963. Eftirtaldar fasteignir ríkisins í sýslunni eru taldar upp í bréfinu: Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmárströnd, Hjaltastaður I, Svínafell, Klyppstaður og Bæjarstæði.[844]

5.18.6 Hamragerði í Eiðaþinghá

Hinn 22. október 1500 gáfu Þorvarður Bjarnason og Ingibjörg Ormsdóttir Skriðuklaustri jörðina Hrjót og hálfan Hamragarð í Hjaltastaðarkirkjusókn.[845]

Í skjali, dagsettu 9. júní 1704, yfir jarðeignir Björns Péturssonar kemur fram að meðal eigna hans voru jarðirnar Eyjólfsstaðir á Völlum, Hellisfjörður, Bakki í Borgarfirði, Hvannstóð, Breiðavík við Borgarfjörð og Hamragerði.[846]

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hamragerði metinn fjögur hundruð og sem hluti af mati Hjartarstaða. Eigandi jarðarinnar var Árni Þorsteinsson prestur.[847]

Við manntalsþing að Egilsstöðum á Völlum 2. júlí 1819 var þinglýst landaskiptagjörningi milli Hamragerðis og Hjartarstaða, dagsettum 18. maí 1819.[848]

Hinn 22. febrúar 1826 skrifaði sr. Hjörleifur Þorsteinsson á Hjaltastað í Útmannasveit biskupi og óskaði upplýsinga um hvað máldagar og biskupsvísitasíur segðu um stærð og takmörk skógarteigs í landi Hreimsstaða sem var ítak Hjaltastaðarkirkju. Hann leitaði álits biskups vegna ítaksins sem landeigandi Hreimsstaða meinaði honum að nýta.[849]

Hinn 17. apríl 1842 lögfesti St. Árnason land Hamragerðis. Lögfestan var þinglesin á Egilsstöðum þann 9. maí 1842 og er texti hennar eftirfarandi:

> Eg undirskrifadr gjöri hermed vitanlegt ad eg hermed Lögfesti Landeygn Eygnarjardarinnar [svo] Hamragerdis, – liggiandi i Eyda Sókn innan Sudur Mula Sysslu, á móts vid Hreimsstada- og Hrjóts-Lönd innan þessara Takmarka: nl. ad vestanverdu úr Tjörn þeirri sem er ad nordan undir Nupagerdisás út eptir gardi þeim sem fra Tiörninni liggr í svokolludu Merkisundi út ad Hurdarbaksá þadan frá Anni útí gard þann sem liggr uppad Hrjótarvatni framarlega (þann ytri gardin en ei þann fremri sem liggr uppad vatnsfætinum) – þadan austr í svokalladan Merkistein austan til á Sjónarásnum svo Sjónhendíng austr í Merkisund fyrir ofan Hurdarbaksá og beint þadan framanvert vid Geldingshamar í kletta þá sem kallast Húsabær svo retta Stefnu austr yfir Hólkná í Mel þan sem kallast Kollups og sídan Sjónhendíng í rödina utan á Botndalsfiallinu.
>
> Fyrirbíd eg hvörjum manni og serílagi Hriótar Abuendum – undir lagatiltal og Lagasektir ad brúka edr nota í nokkurn handa Máta Hamragérdis land innan þessara

[843] Skjal nr. 2(648).
[844] Skjal nr. 2(649).
[845] *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 525–526, skjal nr. 4(130).
[846] *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* XIII, bls. 410–413, skjal H-11.
[847] Skjal nr. 2(122).
[848] Skjal nr. 2(763).
[849] Skjal nr. 2(551).

> Takmarka edr Landamerkia ad utan verdu er eg nú hefi lögfest undir Hamragerdi nema mitt leyfi komi til edr þeir hafi löglegt Skilríki fyrir ad þeir egi land þad er eg lögfest hefi hvört land Hamragérdi fylgt hefir sídan Arid 1819 ad Hamragerdis Landi var skipt úr Hjartarstada; og er Skiptagiörningrin upplesin fyrir Manntalsþíngrettinum á Egilsstödum þann 2n Julii sama Ár, án nokkurra Mótmæla, gyldir þessi mín lögfesta í næstu tólf Mánudi og framvegis alt svo leingi hún ad Lögum er ófríud edr Akiærd[850]

Við manntalsþing að Hjaltastað 25. júní 1842 var upplesið bann administrators S. Guðmundssonar þar sem hann bannaði ábúanda Hamragerðis að nota land lengra út til Hrjótarlands en í fremri merkigarðinn.[851]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hamragerði ekki metin sérstaklega en skráð sem hjáleiga Hjartarstaða. Í neðanmálsgrein kemur fram að sýslumaður telji fjögur hundruð af jarðarmati Hjartarstaða til hjáleigunnar Hamragerðis.[852]

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hamragerði:

> 17 Hamragerði
>
> hjáleiga talin 4hndr. Túnið er gott; slægjur í meðallagi og landgott. Þessa jörd meta vyrðingarmenn saméginlega 224rbd.[853]

Hinn 25. júní 1870 afhenti Hallur Einarsson Sigríði Halldórsdóttur fjögur hundruð í jörðinni Hamragerði fyrir fjögur hundruð og 44 álnir, að fornu mati, í jörðinni Rangá í Kirkjubæjarsókn. Makaskiptabréfið var þinglesið á Egilsstöðum 10. júní 1871. Athugasemd var gerð með færslunni um þinglesnar eignarheimildir fyrir hinum makaskiptu jörðum.[854]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hamragerðis er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Egilsstöðum 6. júlí 1885. Efni hennar er svohljóðandi:

> Að utan verðu milli Hrjótar, úr fremri merkigarðsenda neðan við Hrjótarvatn framanvert í vörðu, sem hlaðin er á eystri „Sjónarásbrún“ þaðan beina stefnu í efri árbug utan við svo kallaðar „Gröndalshæðir“, þaðan eptir sömu stefnu yfir hálsana í „Holtná“; en að neðanverðu milli Hreimstaða, úr „Hurðarbaksá“ inn „Langgarð“ norðanundir „Núpsgerðisás“ í vörðu ytri, sem stendur á straxnefndum ás, sem er landamerkjavarða milli Hjartarstaða og Hamragerðis, þaðan til fjalls í vörðu, sem stendur á hamrinum fram og upp af Hamragerði svo í vörðu, sem stendur á hamrinum uppvið „Hurðarbaksá“, þaðan uppí vörðu þá, sem er fyrir ofan slægjulönd hverjar fjórar vörður næsttaldar standa í beinni línu frá annari, þaðan sjónhending á fjall austur þangað sem vötnum hallar að hjeraði.
>
> Eigandi Hamragerðis
>
> Magnús Rafnsson
>
> Hlutaðeigandi
>
> Magnús Jónsson ábúandi Hrjóts.
>
> Vigfús Jónsson Hreimstöðum.

850 Skjöl nr. 2(272) og 2(764).
851 Skjal nr. 2(265).
852 Skjal nr. 4(1), bls. 369.
853 Skjal nr. 2(135).
854 Skjöl nr. 2(281) og 2(875).

> Sigurður Magnússon eigandi Hjartarstaða.
>
> Staddur á Egilsstöðum 6. júlí 1885
>
> Samþykkir Páll Ólafsson.[855]

Í undirmati að fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hamragerði var metin á 1.400 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðin hafði nægjanlegt upprekstrarland. Eigendur jarðarinnar voru erfingjar Magnúsar Rafnssonar.[856]

5.18.7 Eiðar í Eiðaþinghá og Eiðakirkja

Í skrá Páls biskups Jónssonar um kirkjur í Skálholtsbiskupsdæmi um 1200 er kirkju getið á Eiðum.[857]

Í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju að Eiðum frá um 1397 segir eftirfarandi um eignir og ítök kirkjunnar:

> Mariukirkia ad Eidumm a heimaland halft med gognumm oc giædum oc Hols land halftt med ollum gognumm oc giædumm þeim sem þar fylgia. fiordung j Ormstodumm.
>
> […]
>
> Karl Arnorsson lagdi til xiijc og v^{c} firir skogarspell oc jord a Holi.[858]

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir meðal annars um Eiðakirkju:

> Kirkian ä Eidum ä heimaland hälfft med gøgnum og giædum og Holzland hälfft med øllum giædum. fiordung i Ormsstødum. Grenmo. Grøff. Tokastade og Thuridarstade.[859]

Í biskupsvísitasíu fyrir Maríukirkju að Eiðum frá 16. ágúst 1645 segir meðal annars:

> 16. Augusti Marjukjrckia ad Eidum ä heimaland halfft med gaungum og giædum, og höls land halfft med óllum gógnum og giædum x hndr., Grænmö 4 hndr. Ormstade 12 hndr. Grof 6 hndr. Tokastade 6 hndr. Þurijdarstade, eideiord 12 hndr. skipstódu ä fiskabiarge i Borgarfirde, effter mäldógum Skalholltts kjrckiu samanbornum vid Jnncigladan Maldaga Biskups Augmundar, og heffdenne siidan, Jtem ad hefd og hallde allan reka ä kolbeinsfióru J Borgar firde i Hafnarlande, Atian hundrada sand med Grænmös sande, Verstódu i Oslande.[860]

Sömu upplýsingar koma fram í biskupsvísitasíu frá 3. september 1697, og prófastsvísitasíum frá 18. júlí 1842 og 8. ágúst 1844.[861]

Hinn 1. september 1651 seldi sr. Ívar Haraldsson, í umboði Brynjólfs biskups Sveinssonar, Guðrúnu Árnadóttur hálfa jörðina Eiða, 15 hundruð að dýrleika, fyrir

---

855 Skjal nr. 2(62).
856 Skjal nr. 2(192).
857 *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 4, skjal nr. 4(21).
858 *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 220–221, skjal nr. 4(30).
859 *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 686, skjal nr. 4(31).
860 Skjal nr. 2(397).
861 Skjöl nr. 2(398) og 2(448)–2(449).

Egilsstaði í Norður-Múlasýslu, 16 hundruð að dýrleika, og Ytri-Kleif, níu hundruð að dýrleika.[862]

Samkvæmt máldagatilvísan frá 20. júní 1703 átti Maríukirkja að Eiðum hálft heimaland með gögnum og gæðum, Hólsland hálft, Grænmó, Ormsstaði, Gröf og eyðijörðina Þuríðarstaði.[863]

Hinn 4. nóvember 1778 undirrituðu Everth Wium og Þórður Árnason kaupbréf fyrir Eiðum í Eiðaþinghá hvar Everth seldi Þórði bóndaeign Eiða, alls 30 hundruð. Auk þess fylgdu með hálf jörðin Hóll í Útmannasveit, Gröf, Ormsstaðir, Tókastaðir og Þuríðarstaðir allar í Eiðaþinghá. Á móti seldi Þórður Everth Mjóanes í Vallahreppi með afbýlinu Gunnlaugsstöðum alls 20 hundruð og átta hundruð í Breiðuvík í Borgarfirði.[864]

Við manntalsþing að Hjaltastað 27. maí 1797 var greint frá vogreki uppbornu á Hólssand sem tilheyrði Eiðakirkju, öðru á Kóreksstaðasand og þriðja á Jórvíkurreka.[865]

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Eiða metinn 60 hundruð. Eigendur jarðarinnar voru Eiðakirkja að helmingi og Vigfús Björnsson prestur og Jón Hallgrímsson, sameiginlega að helmingi.[866]

Við aukarétt 16. maí 1809 voru teknar fyrir vitnaleiðslur um rekamörk milli Eiða- og Hrollaugsstaðasanda. Nokkur vitni voru yfirheyrð, meðal annars um Markþúfu sem annaðhvort hafði færst austar eða horfið.[867]

Við manntalsþing að Egilsstöðum 15. september 1825 var upplesið makaskiptabréf, dagsett 22. september 1822, þar sem jarðeigandi Þórður Jónsson makaskipti og afhenti Benedikt Vigfússyni hálfa bóndaeignina Eiða með tilheyrandi bæjum Ormsstöðum, Tókastöðum og hálfum Þuríðarstöðum fyrir jarðirnar hálfan Fjörð með Fjarðarseli í Seyðisfirði, 15 hundruð að fornu gildi.[868]

Við manntals- og skattaþing að Egilsstöðum 24. júní 1836 var þinglesið kaupbréf, dagsett 5. ágúst 1831, þar sem Benedikt Vigfússon prestur seldi Pétri Jónssyni presti 30 hundruð í Eiðatorfu.[869]

Hinn 1. mars 1847 fór fram aukaréttur að Ketilsstöðum á Völlum til að halda próf um erfðaskrá og síðasta vilja prestsekkjunnar Guðrúnar Eyvindsdóttur á Eiðum, að kröfu Þorsteins Mikaelssonar, en hún hafði ánafnað dóttur Þorsteins, Steinunni, sex hundruðum úr jörðinni Eiðum en Þorsteinn hélt því fram að hún ætti að fá sjö hundruð. Vitni staðfestu kröfu Þorsteins með eiði.[870]

862 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 277, skjal H-10.
863 *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* XIII, bls. 405–406, skjal H-11.
864 Skjal nr. 2(550).
865 Skjal nr. 2(790).
866 Skjal nr. 2(128).
867 Skjal nr. 2(730).
868 Skjal nr. 2(731).
869 Skjal nr. 2(771).
870 Skjal nr. 2(732).

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Eiðar metin 60 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign að helmingi og eign kirkjunnar, eða beneficium, að helmingi.[871]

Hinn 1. júlí 1848 kunngerði Þorsteinn Jónsson sýslumaður að hin svokallaða Eiðatorfa hefði verið seld á uppboði þann 15. maí 1848 til Jóhanns Péturssonar á Arnórsstöðum. Eiðatorfan samanstóð af jörðunum Eiðum, Ormsstöðum, Gröf, Tókastöðum og Þuríðarstöðum í Eiðahreppi og Hóli (með Grenmó) í Hjaltastaðahreppi, samtals 60 hundruð að dýrleika. Kaupbréfið var þinglesið á Egilsstöðum þann 14. maí 1849.[872] Í dóma- og þingbók Suður-Múlasýslu 1848–1855 er skráð að við manntalsþing að Egilsstöðum 14. maí 1849 hafi verið lesið afsalsbréf, dagsett 15. júlí 1848, fyrir jörðinni Eiðum með undirliggjandi hjáleigum til Jónatans Péturssonar.[873]

Í skýrslu um skóga og skógarítök Eiðakirkju dagsettri 29. september 1848 segir að fram til ársins 1837 hafi verið mikill birkiskógur í landi Eiða. Nú væru hins vegar 2/3 hlutar hans niður fallnir.[874]

Í vitnisburði Jónatans Péturssonar, dagsettum 17. mars 1849, segir eftirfarandi um landamerkin milli jarðanna Eiða og Ormsstaða:

> Þar nú ad udannförnu hafa verid ógreinileg Landamerki, milli Jardanna Eyda og Ormsstada, og tölu verdur vafi um hvad þessum Jördum hvörri fyrir sig med réttu tilheirdi: Þá hefi jeg undirskrifadur nu verandi eigandi og umsjónarmadur ádur nefndra Jarda – í nærveru Prestsins Sira Bergvins Þorbergssonar og bóndans Jóns Einarssonar á Snjóholti skipt Löndunum svoleidis: ad Eydar skulu hedann í frá eiga land, að utann verdu, upp ad svo nefndu Helgu vadi, (á Gilsá) og þadann beina línu af sjónhendíng framm í Helfmíngatjörn, enn Ormsstadir þar fyrir ofann, frá ádur nefndu Helguvadi, allt fram í Grundarlæk, uppad gardi þeim sem liggur út í Mjóavatn.[875]

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Eiða:

> 12 Eiðar
>
> Túnid er að stærð og giædum í betralagi, út heyskapur ekki sérlega mikill, enn fremur gódur; eingiar sumar liggia fyrir hlaupum; útbeit allgóð og landrími. Rekaítak fylgir í svonefndri Kolbeinsfiöru í Borgarfirði, sem hálf tilheyrir Eyda kyrkiu; líka er jördunni til gyldis að telia lítilfiörlega sílúngsveidi. Þessa jörd meta vyrðingarmenn saméginlega fyrir 700rbd.[876]

Við aukarétt 20. september 1879 voru útnefndir Gísli Jónsson hreppstjóri og Jóhannes Sveinsson bóndi til að verðmeta eignina Eiðastólinn í Eiðahreppi.[877]

Í ódagsettum vitnisburði Th. Guðmundssonar um landamerki jarðarinnar Eiða, líklega frá um 1880, sem hann ritaði að beiðni sr. Björns Þorlákssonar og Guttorms Vigfússonar segir:

> Að jeg gæfi þeim skrifleg Landamerki þaug er Jónathan Petursson sagði mér er hann var hiá mér firsta árið sem jeg var á Eyðum eru þessi að Utan verðu frá Lagar Fljóti jfir

871 Skjal nr. 4(1), bls. 369.
872 Skjöl nr. 2(200) og 2(279).
873 Skjal nr. 2(692).
874 Skjal nr. 2(578).
875 Skjal nr. 2(201).
876 Skjal nr. 2(135).
877 Skjal nr. 2(733).

> miðan Stór ás firir utan fiski Læk og í Eyða vatn, þaðann Ur Eyða vatni utan til ræður merki garður í Gíslá enn að framan ferðu frá Lagarfljóti utan við klett sem stendur skamt frá fljótinu á ~~j~~fe hesteyum og þadann beint jfir hesteyrar eftir Steinum sem hafa verið Lagðir Upp i flata kloöpp en ofan vid Eirarnar þadan í Törn sem er framan til í Geitagerðis sundi, (Þess ~~þ~~ skal getið að J Petursson sagði mér að Oddur bóndi á sem þá var á Fljotsbakka vildi hafa Utan í Geitagerðis sundið dálítið, enn Jonathan sagð mer ad hann ætti ekkert í því svo Ur firrnefndir Törn beint í Jllutörn, þadann í klofa steina og beina línu í Helminga törn, svo sagði hann að það væri ekki viss mörk frá törninni í merkigarð er hann kallaði frá mjoa vatninu og framm í Grundarlæk (að Eyðalæk) enn það heirði jeg á Jonathan að hann vildi Eÿga mest allar breyðurnar[878]

Álitsgjörð, dagsett 8. maí 1880 að Ásgeirsstöðum, varðandi landamerki milli jarðanna Eiða, Ásgeirsstaða og Snjóholts var tekin saman af Halldóri Magnússyni, Haraldi Péturssyni og Jóni Þorsteinssyni, að beiði Ármanns Egilssonar á Rauðholti og eiganda Ásgeirsstaða, í nærveru Friðriks Guðmundssonar á Eiðum og Hallgríms Péturssonar á Ásgeirsstöðum. Í henni kemur meðal annars fram:

> þareð bændurnir Friðrik bóndi Guðmundsson á Eýðum Hallgrímur bóndi Pjetursson á Asgeirsstöðum og Armann bóndi Egilsson eigandi Asgeirsst. sem allir vóru þar til staðar, höfðu eingin skírteini fyrir landamerkjum tjeðra jarða, önnur en þau, að svonefnd Helminga tjörn aðskilji Ásgeirsstaða land að vestan frá Snjóholts og Eýða löndum, en þaðan vissu þeir óglöggt um landamerki milli Eýða og Ásgeirsstaða.
>
> Nú með því kunnugustu menn seigja að landamerki milli Eýða og Ormstaða sjeu um svonefndann Helguvaðsklett við Gilsá og þaðan beint inn eptir: þá virðist það koma í rjetta stefnu við áðurnefnda Helmingatjörn.
>
> Eptir þessu ofanskrifaða verðum við undirskrifaðir, að láta það álit okkar í ljósi, að sanngjarnast væri að landamerki Ásgeirsst. að norðan, væru frá Helmingatjörn útað landamerkjum Eýða og Ormstaða við svokallaðan Vallnaás.[879]

Í álitsgjörðina er skráð að Ármann Egilsson hafi að lokum lýst því yfir að hann myndi lögfesta landamerki Ásgeirsstaða eftir þessum landamerkjum.[880]

Við manntalsþing að Egilsstöðum 15. júní 1880 var þinglesið afsalsbréf, dagsett 18. janúar 1879, þar sem Friðrik Guðmundsson seldi Sigurði Jónssyni verslunarstjóra Eiðatorfuna.[881]

Í vitnisburði Guðmundar Guðmundssonar, dagsettum 10. júlí 1880, um landnýtingu á milli Eiða og Ormsstaða og um staðsetningu merkjagarðs segir eftirfarandi:

> Jeg undirskryfaður var 3 ár Vinnumaður á Ormstöðum hjá Þorbergi Bergvinsyni og notuðu feðgarnir land á milli Eyða og Ormstaða í sameinígu, 1 árið vorum við 2 vinnumenn að slá í sundinu fyrir neðan hraungarð, nl: Vigfús Pétursson með mjer, og var hann uppalin á Eyðum, garður liggur Eptir sundinu framan úr Mjóavatni og útí gilsá spurði jeg hann hvort þettað mundi vera merkigarður, og sagðst hann hafa heirt að þar hefði verið morkin til forna milli Eyða og Ormstaða[882]

878 Skjal nr. 2(206).
879 Skjal nr. 2(205).
880 Skjal nr. 2(205).
881 Skjal nr. 2(752).
882 Skjal nr. 2(233).

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt eintak af landamerkjaskrá Eiða með Ormsstöðum, dagsettri 16. júní 1883 og undirritaðri af Guttormi Vigfússyni, en þar segir eftirfarandi um landamerki:

> Að utanverðu (milli Grafar og Eyða) frá Lagarfljóti austur yfir miðjann Stóraás, utan við Fiskilæk, í vörðu að norðanverðu við Eyðavatv, þá skilur garður, sem liggur úr Eyðavatni utan til (~~verðu~~) austur í Gilsá, milli Eyða og Hleinargarðs, þaðan ræður Gilsá mörkum uppá Gilsárdal, þangað sem að merkjalínan kemur að neðan milli Ormsstaða og Ásgeirsstaða. –
>
> Að framanverðu (milli Eyða og Fljótsbakka) Frá Lagarfljóti utanvert við klettshorn merkt yfir þverar Hesteyrar í flata klöpp ofan við áður nefndar eyrar, þaðan beina linu að merkjavörðu austan við Illutjörn, þaðan í miðja Klofasteina og svo beina línu utaní Þorgeirshöfða í merkjavörðu við austanverða Helmingatjörn, þaðan beina stefnu yfir Grundarlæk þar sem merkjagarðurinn liggur að honum, síðan eptir nefndum garði beint útí Mjóa vatnsenda; frá Mjoavatnsenda fremi beina línu til fjalls í þverárfoss, þaðan í Merkilækarfoss [svo] og svo sömu stefnu að Gilsá.[883]

Á skjalið eru undirskriftir Ármanns Egilssonar, vegna Ásgeirsstaða, og Sigfúsar Oddssonar, umráðamanns Fljótsbakka, um að þeir hafi verið ósamþykkir ofangreindum landamerkjum.[884] Með bréfi dagsettu 21. september 1883 skrifaði Guttormur Vigfússon til sáttanefndar í Hjaltastaðaumdæmi um að hún tæki fyrir ágreining um landamerki milli Eiða og Ásgeirsstaða.[885]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Eiða með hjáleigunni Ormsstöðum er dagsett 16. júní 1883 en hún var þinglesin við manntalsþing að Egilsstöðum 10. júní 1890. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> búnaðarskólajarðarinnar Eiða í Eiðaþinghá, með hjáleigunni Ormstöðum, eru þessi:
>
> Að utanverðu milli Grafar og Eiða frá Lagarfljóti austur yfir miðjan Stóraás utan við Fiskilæk í vörðu að norðanverðu við Eiðavatn; þá skilur gardur, sem liggur úr Eiðavatni utan til austur í Gilsá milli Eiða og Hleinagards, þaðan rædur Gilsá mörkum uppá Gilsárdal, þangað sem að merkjalínan kemur að neðan milli Ormstaða og Ásgeirsstaða.
>
> Að framanverðu: milli Eiða og Fljótsbakka, úr klöppinni við Lagarfljót á Hesteyrum þvert upp í Flötuklöpp þar fyrir ofan, þaðan beina línu að merkjavördu austan við Illutjörn, og þvínæst í miðja Klofasteina, þaðan beina línu utan í Þorgeirshöfða í merkjavördu á Einbúa um miðja helmingatjörn. Síðan beina stefnu yfir Grundarlæk, yfir merkjagarðinn útí Mjóavatnsenda; frá Mjóavatnsenda fremri beina línu til fjalls í Þverárfoss, þaðan í Merkilækjarfoss og svo sömu stefnu að Gilsá.
>
> Eiðum 16. júní 1883
>
> Guttormur Vigfússon.
>
> Landamerkjum milli Eiða og Hleinagards er alveg samþykkur. –
>
> Magnús Jónsson (handsalað)

[883] Skjal nr. 2(202).
[884] Skjal nr. 2(202).
[885] Skjal nr. 2(203).

> Undirskrifadur er samþykkur ofanskrifudum landamerkjum fyrir Gilsárteigslandi.
>
> Staddur á Eiðum 2. júní 1890
>
> Jón Þorsteinsson.
>
> Undirskrifadur er samþykkur ofanskrifudum landamerkjum fyrir Snjóholtslandi.
>
> Sigfús Jónsson (hands.)
>
> Undirskrifadur er samþykkur ofanskrifudum landamerkjum fyrir Ásgeirsstaðalandi.
>
> Staddur á Eiðum 2. júní 1890
>
> Oddur Hildibrandsson (handsalað)
>
> Rjett eptirrit staðfestir
>
> Jónas Eiríksson (umráðamaður Eiðastólsjarða).[886]

Í landamerkjadómi Suður-Múlasýslu 6. júlí 1886 náðist sátt um landamerki milli Eiða og Fljótsbakka. Landamerkin eru svohljóðandi:

> Að landamerki milli Eyða og Fljótsbakka skuli framvegis vera þannig: úr klöpinni við Lagarfljót þvert yfir Hesteyrar í Flötuklöpp þarfyrir ofan, þaðan beina stefnu í Klofasteina þó þannig að Fljótsbakkabóndi má aldrei byggja beitarhús fyrir utan Hesteyrarlæk.[887]

Í biskupsvísitasíu fyrir Eiðakirkju frá 24. júlí 1890 kemur fram að jörðin með kirkjunni var orðin eign Norður- og Suður-Múlasýslufélaga.[888]

Við manntalsþing fyrir Eiða- og Vallnahreppa að Miðhúsum 7. júlí 1891 var þinglesin friðlýsing fyrir æðarvarpi á eyjum frá Eiðum undan Gröf.[889]

Við manntalsþing á Egilsstöðum 10. júlí 1907 var friðlýst varpi og skógi í hólmum í Lagarfljóti og í Eiðavatni.[890] Sama fór fram á manntalsþingi á Eyvindará þann 16. júní 1908.[891]

Í undirmati að fasteignamati Suður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Eiðar var metin á 5.500 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst með hjáleigunni Ormsstöðum. Fram kemur að jörðin hafði upprekstrarland í landi eyðijarðarinnar Þuríðarstaða. Jörðin var Búnaðarskólajörð og höfuðból Eiðastóls. Eigandi hennar var Sýslufélag Múlasýslna.[892]

Hinn 13. júní 1960 var tekið fyrir að úthluta landi til prestsseturs á Eiðum. Ekki er að sjá af lýsingu að svæðið varði þjóðlendukröfur í máli nr. 1/2022.[893]

886 Skjöl nr. 2(58) og 2(734).
887 Skjal nr. 2(204).
888 Skjal nr. 2(401).
889 Skjal nr. 2(762).
890 Skjal nr. 2(735).
891 Skjal nr. 2(736).
892 Skjal nr. 2(196).
893 Skjal nr. 2(450).

5.19 Nærliggjandi jarðir í Borgarfirði

5.19.1 Snotrunes í Borgarfirði

Hinn 30. ágúst 1506 sendi Þorvarður príor á Skriðuklaustri Þorvarði Bjarnasyni jarðir, þeirra á meðal allt Snotrunes í Borgarfirði en á móti seldi Þorvarður Bjarnason Þorvarði príor meðal annars jarðirnar Nes og Úlfsstaði í Loðmundarfirði.[894]

Árið 1524 seldi Margrét Þorvarðardóttir Birni Jónssyni jörðina Njarðvík fyrir jörðina Nes í Borgarfirði.[895] Hinn 26. mars 1530 vitnuðu Þorsteinn Finnbogason, Benedikt Einarsson og Teitur Magnússon að þeir hafi verið viðstaddir árið 1524 þegar Margrét Þorvarðsdóttir seldi jörðina Njarðvík til Björns Jónssonar fyrir jörðina Snotrunes.[896]

Hinn 16. maí 1527 vitnaði sr. Jón Koðránsson að Þorvarður Bjarnarson hafi fimmtudaginn eftir Maríumessu gefið Hólmfríði dóttur sinni jörðina Snotrunes í Borgarfirði.[897]

Hinn 30. júlí 1559 keypti Þorvarður Björnsson hluta systkina sinna, Jóns, Steingríms og Guðlaugar, í jörðinni Njarðvík.[898]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt afrit af vitnisburði um að Ingibjörg Sigurðardóttir hafi árið 1595 gefið syni sínum, Bjarna Jónssyni, 20 hundruð í jörðinni Snotrunesi. Í sama skjali er skráð afrit af gjafabréfi Ingibjargar frá 1586 þar sem hún gaf Bjarna syni sínum jörðina Snotrunes árið 1586. Mögulega eru pennaglöp í öðru skjalinu og að Ingibjörg hafi gefið Bjarna jörðina árið 1585, sem svo hafi verið vitnað um árið 1586. Í gjafabréfinu er landamerkja getið. Þar segir:

> med aullum þeim gaugnum og giædum sem greindre jórdu fylger og fylgt hefr at fornu oc nyiu boyde til sios og landz, ad tilteknum takmórkum til fialls og fioru, frá grafgile kallad er, ut frá geita vijk, og nordur at baulmöd, ecki skiemra[899]

Við manntalsþing að Desjamýri 30. maí 1791 var upplesið uppboðsafsal á bóndaeigninni Snotrunesi, 20 hundruð að dýrleika, dagsett 16. maí 1791. Kaupendur voru Hjörleifur og Jón Árnasyni.[900]

Við manntalsþing að Desjarmýri 15. maí 1795 var upplesið kaupbréf bræðranna Hjörleifs og Jóns Árnasona fyrir jörðinni Snotrunesi, 20 hundruð að forngildi. Jörðina höfðu þeir keypt á uppboði.[901]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Snotruness metinn 20 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Hjörleifur Árnason hreppstjóri.[902]

Hinn 23. apríl 1834 afhenti Sveinn Snjólfsson sex hundruð og áttatíu álnir úr jörðinni Starmýri í Álftafirði til Stefáns Hjörleifssonar og Guðrúnar Þórsteinsdóttur fyrir hálft

894 *Íslenzkt fornbréfasafn* VIII, bls. 119–120, skjal nr. 4(135).
895 *Íslenzkt fornbréfasafn* IX, bls. 253–254, skjal nr. 4(44).
896 *Íslenzkt fornbréfasafn* IX, bls. 253–254, skjal nr. 4(44).
897 *Íslenzkt fornbréfasafn* IX, bls. 408–409, skjal nr. 4(132).
898 *Íslenzkt fornbréfasafn* XIII, bls. 434, skjal nr. 4(447).
899 Skjal nr. 2(235).
900 Skjal nr. 2(823).
901 Skjal nr. 2(786).
902 Skjal nr. 2(91).

Snotrunes í Borgarfirði, tíu hundruð að fornu mati. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 29. júlí 1834.[903]

Við manntalsþing að Desjarmýri 14. maí 1836 var upplesin lögfesta, dagsett 5. maí 1836, fyrir jörðinni Geitavík útgefin af Jóni Jónssyni hreppstjóra sem fjárhaldsmanni barnanna Einars og Margrétar Guðmundsbarna. Sveinn Snjólfsson á Nesi mótmælti lögfestunni og upplas lögfestu fyrir sinni jörð.[904]

Hinn 18. september 1837 tók sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis fyrir mál milli Jón Jónssonar og Sveins Snjólfssonar til að reyna sættir um landstykki milli Snotruness og Geitavíkur, sem Jón vildi meina að tilheyrði Geitavík en Sveinn sagði að tilheyrði Snotrunesi. Fram fór skoðun á þrætustaðnum en engin sátt náðist og var málið vísað til réttargangs.[905]

Á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis 10. júlí 1843 var tekið fyrir mál Gunnhildar Jónsdóttur á Snotrunesi gegn bræðrunum Hallgrími og Kjartani Ólafssonum vegna hvals sem rak undir Grenmó sumarið áður, þ.e. á pláss sem Sveinn Snjólfsson, maður Gunnhildar, tileinkaði Snotrunesi. Hallgrímur og Kjartan tilkeinuðu hins vegar Húsavíkurkirkju rekaítakið og náðist engin sátt um málið.[906]

Hinn 2. maí 1846 makaskipti Stefán Hjörleifsson, fyrir hönd bróðurdóttur sinnar Bjargar Árnadóttur, hálfu Snotrunesi fyrir þrjú hundruð og einn þriðja hundraðs í Starmýri. Makaskiptabréfið var þinglesið á Djúpavogi þann 20. júní 1846.[907]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Snotrunes metin 20 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[908]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Snotrunes:

> Snotrunes
>
> Túnid fódrar 3 kýr og vetrúng og á jördunni má hafa 60 ær 60 saudi 40 lömb 2 hesta. Túnid er ógreidt, en hentugt kringum það til ræktunar, eingið mest ógreidt allt hey sæmilegt afgjafar. Meðalærnyt á sumri 28 potta, meðalkýrnyt hærst 7 merkur, medalsaudur skérst med 11 pundum; kvíær með 1½ pundi; vetrarbeit stopul en seig; sjóarbeit lítil nema flúdir á vorum; grjót má fá heldur fjærri; vatni má veita á tún, mótak lítid og erfidt. Reki til húsa vidurhalds nema á þil og lopt. Sjáfarafli svari hálfu ödru manneldi, Jördin er hættusöm fyrir saudfé vid sjó. einginn kvistur er i landinu líng mjög litid torfskéra vond reidíngur fæst ekki hella ekki [afrétt eingin og mjög svo landþraungt]. Aur rennur sumstadar á tún og eingjar. Lendíng óll. Hæfilegur mannafli á jördina álítst ad vera 3 karlmenn 3 kvennmenn og smaladreingur. Þessi jörd var metin á 600 /sex hundruð:/ rbd.[909]

[903] Skjal nr. 2(245).
[904] Skjal nr. 2(743).
[905] Skjal nr. 2(328).
[906] Skjal nr. 2(334).
[907] Skjal nr. 2(275).
[908] Skjal nr. 4(1), bls. 360.
[909] Skjal nr. 2(132).

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. júlí 1853 var þinglýst lóðseðli eftir Guðrúnu Sveinsdóttur þar sem Gunnari Frímanni Sigbjörnssyni var lagt út eitt hundrað í Snotrunesi og 40 álnir í Kjólsvík.[910]

Hinn 12. maí 1855 fór fram fundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis um þrætuland milli Snotruness og Geitavíkur. Fram kemur að um þrætulandið hafði verið gert samkomulag vorið 1852 þannig að landspildunni var skipt í jafna parta milli jarðanna og að það myndi halda nema skýlaus rök kæmu fram um annað. Jón Jónsson lagði nú fram vitnisburði um að Geitavík ætti þrætulandið. Hann áfrýjaði því samkomulaginu frá 1852 og óskaði sáttatilraunar við eigendur Snotruness. Framlagðir voru vitnisburðir manna sem ýmist sögðu landið hafa tilheyrt Geitavík eða Snotrunesi. Í sumum vitnisburðunum kom einnig fram að áður hafi verið deilt um landamerki jarðanna. Engin sátt náðist milli aðila og var málinu vísað til aðgerða yfirvalda.[911]

Við aukarétt 20. maí 1856 var tekið fyrir landamerkjamál milli Snotruness og Geitavíkur. Við réttinn var mættur Þorvarður Gíslason sem spurður um landamerki jarðanna. Í dómsmálabók Suður-Múlasýslu 1855–1858, þar sem fyrirtaka málsins er skráð, kemur fram að Þorvarður var spurður a.m.k. 11 spurninga. Aðeins eru skráð niður svör Þorvarðar. Þar er meðal annars getið ummæla um að Geitavíkurmenn hafi viljað eiga landamerki út í Þúfulá inn til fjalls og Nesmenn fram í Grafgil.[912]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Snotrunes er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Snotruness: Landamerki milli Ness og Geitavíkur eru þessi: Úr vörðu, sem er á bökkunum milli Þúfulágar og Grafgils, frá henni í Grafgilsups, upp miðjan Stórskriðnadal upp á vörp; svo eru þau landamerki út fjallaraðir. Að neðan úr Böðmálshlein beint upp í fjallstindinn.
>
> Ármann Egilsson, Sigurborg Egilsdóttir eigendur Snotruness.
>
> Samþykkja: Sigurborg Egilsdóttir, Sigurður Jónsson, Helgi Jónsson, Björn Sigurðsson bændur í Njarðvík.[913]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að hálf jörðin Snotrunes var metin á 2.300 kr. og hinn helmingurinn á sömu upphæð. Tilgreint er að landamerkjum beggja jarðarhluta hafi verið þinglýst. Fram kemur að jarðarhluta Björns vanti upprekstrarland en ekkert er um það getið varðandi hluta Ármanns. Eigendur jarðarinnar voru Björn Jónsson að hálfu og Ármann Egilsson að hálfu.[914]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Snotrunes er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

910 Skjal nr. 2(703).
911 Skjal nr. 2(336).
912 Skjal nr. 2(747).
913 Skjal nr. 2(11).
914 Skjal nr. 2(152).

Landamerki milli Snotrunes og Geitavíkur eru þessi:

Úr vörðu, sem er á sjávarbakkanum milli Púfulágar og Grafargils, frá henni í Grafargilsups upp miðjan Stórskriðnadal upp á vörp.

Milli Snotrunes og Njarðvíkur: Úr Bölmóðshlein undir Njarðvíkurskriðum beint upp í fjallstindinn, þaðan inn eftir efstu fjallaröðum þangað til Snotrunesland þrýtur.

Desjarmýri á beit fyrir 30 sauði í Háukinn í Snotruneslandi. Hvannstóð á hálfan tréreka í Hvannstóðsbás fyrir Neslandi móti fjárupprekstri í afréttarland Hvannstóðs.

Halldór I. Ármannsson, Björn Jónsson eigendur Snotrunes.

Samþykkja:

Fyrir hönd Njarðvíkur Helgi Björnsson, Magnús Þorsteinsson

Jón Björnsson meðeigandi Geitavíkur

Sigurður Einarsson meðeigandi Geitavíkur

pr. Kaupfélag Borgarfjarðar, meðeigandi Geitavíkur – H. Ásgrímsson

Andrés Jónsson[915]

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færður inn útdráttur úr yfirlýsingu vegna jarðanna Snotruness I og II. Hannd er dagsettur 19. mars 1945 en þinglýsingardags er ekki getið. Efni hans er svohljóðandi:

Snotrunes I og II

í Borgarfj.hr.

Útdráttur úr yfirl. um ættaróðul (Ltr. Ö. 78)

sjá bls. 102 (Ekki fullkomin lýsing)

Ef lýsa á landareign jarðarinnar Snotrunes II í Borgarfjarðarhreppi, verður ekki komist hjá að lýsa um leið landareign Snotrunes I, því raunverulega er þetta ein jörð, skipt í sundur til helminga, en þó þannig að hvorugri landareigninni er hægt að lýsa, nema gefa um leið lýsingu af hinni.

Beitiland er allt óskipt og liggur meiri hluti þess til fjalls, en engjar eru skiptar, og eru þær í 16 pörtum og tilheyra 8 partar hvorri hálflendu.

Tún eru að mestu leyti fráskilin hvort öðru, en þó æði skák af túni Snotrunes I, sem er eins og smeygt inn í tún Snotruness II.

Snotrunes er yzti bær að norðanverðu við Borgarfjörð eystri. Landamerki eru: Að sunnan eftir skurði, sem liggur neðan af sjávarbakka fyrir utan Geitavík upp eftir mýrinni og úr skurðsendanum beint upp eftir fjallinu upp á vörp, en að norðan úr Bölmóðshlein í Njarðvíkurskriðum, beint upp í fjallstindinn. Þaðan inn eftir vörpum að miðjum Stórskriðnadal. Mun láta nærri, að strandlengjan með sjó fram sé 3–3½ km. Meðfram allri ströndinni er mikill skerjaklasi og flúðir, sem koma upp um fjörur. Sauðfé sækir mjög á þessar flúðir og er því flæðihætta mikil fyrir það. Lending er mjög vond, enda liggur hún alveg fyrir opnu hafi. Undirlendi er frá 100–300 m. á breidd, þó er ekkert undirlendi nyrzt, en þar er klettabelti og skriður í sjó fram, sundurskorið af giljum en grasivaxnir jaðrar á milli.

Eins og áður er getið er beitiland mest í fjallinu og svo á undirlendi því, sem nyrzt er og kallast landsendi „Landsendi“ og „Jaðrar“ og er það allt til samans mikill meirihluti landareignarinnar.

[915] Skjal nr. 2(12).

> Engjar liggja báðum megin út frá túninu. Þær eru mest mýrar, en þó eru vallendisblettir til og frá á milli, má segja þær séu allar þýfðar, ekkert véltækt og eins og áður getur tilheyra 8 engjastykki hvorri hálflendu. Má segja þær séu í meðallagi grasgefnar, eftir því sem gerist um engjar hér í sveit. Meðalheyskapur á ári 5 síðustu árin er um 150 hestar á hálflendunni. Tún er um 14 dagsláttur að stærð, af því hafa komið að meðaltali 5 síðustu árin 175 hestar (Snotrunes II). Það er að mestu leyti slétt með dálitlum halla. Þó er það ekki allt nógu slétt fyrir sláttuvél (gamlar sléttur, missigið), þar að auki eru 5 dagsláttur í ræktun, sem væntanlega verður tún á næsta ári. Það er girt sérstaklega með gaddavír og skurðum, en er ekki áfast við eldra túnið. Gaddavírsgirðing er um tún og engjar, en er orðin gömul og af sér gengin. Hún er um 1800 m. löng, það, sem tilheyrir Snotrunesi. (Samgirðing við Geitavík). Meðaláhöfn 5 síðustu árin hefur verið 120 fjár, 3 nautgripir og 3 hestar.
>
> Reykjavík, 19. marz 1945
>
> f.h. Halldórs Ármannssonar, Páll Zóphóníasson e.u.
>
> Vitundarvottar:
>
> Ólafía Einarsdóttir
>
> Kristinn Stefánsson[916]

Hinn 17. mars 1945 afsalaði landbúnaðarráðherra, fyrir hönd Jarðakaupasjóðs ríkisins, jörðinni Snotrunesi II til Halldórs Ármannssonar.[917]

5.19.1.1 Framnes í Borgarfirði

Landamerkjaskrá jarðarinnar Framness er dagsett 5. febrúar 1957 en þinglýsingardags er ekki getið. Efni hennar er svohljóðandi:

> „Að innan eru landamerkin á milli Geitavíkur og Snotruness eins og hér segir: Landamerkjaskurður af sjávarbakka fyrir utan Grafgil beint uppeftir þangað, sem landsvegurinn liggur inn eftir norðurbyggð og síðan sömu línu að fjallsrótum. Að ofan ráða fjallsraðir út að Torflæk. Að utan ræður Torflækur milli fjalls og fjöru. Þar að auki fylgi nýbýlinu ræktunarland á svonefndum Landsenda þrír hektrarar að stærð, og liggja velgrafnir skurðir kringum spilduna.
>
> Helming beitilands Snotruness I fær nýbýlið – en beitilandi þó ekki skipt.
>
> Fjörubeit skiptist á sama hátt. Reki skiptist til helminga.
>
> Snotrunesi, 5. febrúar 1957
>
> Andrés Björnsson
>
> Halldór Ármannsson
>
> Vitundarvotta:
>
> Halldór Ármannsson
>
> Margrét Á. Halldórsd.[918]

[916] Skjal nr. 2(13).
[917] Skjal nr. 2(654).
[918] Skjal nr. 2(14).

5.19.2 Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði

Við manntalsþing að Desjarmýri 9. júlí 1756 var upplesið kaupbréf, dagsett 17. ágúst 1754, þar sem sr. Halldór Gíslason keypti fimm hundruð og 46 álnir í jörðinni Geitavík af Sveini Péturssyni.[919]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Geitavíkur metinn átta hundruð. Eigandi jarðarinnar var Sigríður Árnadóttir.[920]

Við manntalsþing að Hjaltastað 29. júní 1813 var upplesið kaupbréf fyrir Geitavík þar sem Einar Gíslason keypti jörðina, átta hundruð að dýrleika, af Ragnheiði Halldórsdóttur og Margréti Halldórsdóttur.[921] Kaupbréfið var einnig upplesið við manntalsþing að Desjarmýri 31. júlí 1813. Um það þing er í dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu heiti jarðarinnar skráð Gautavík.[922]

Við manntalsþing að Hjaltastað 16. júní 1828 var þinglesið makaskipta- og kaupbréf, dagsett 8. janúar 1828, þar sem Guðmundur Þorsteinsson seldi og makaskipti níu og hálfu hundraði úr jörðinni Stóra-Steinsvaði til Halldórs stjúpsonar síns fyrir jörðina Geitavík, átta hundruð að dýrleika.[923]

Við manntalsþing að Desjarmýri 14. maí 1836 var upplesin lögfesta, dagsett 5. maí 1836, fyrir jörðinni Geitavík útgefin af Jóni Jónssyni hreppstjóra sem fjárhaldsmanni barnanna Einars og Margrétar Guðmundsbarna. Sveinn Snjólfsson á Nesi mótmælti lögfestunni og upplas lögfestu fyrir sinni jörð.[924]

Hinn 18. september 1837 tók sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis fyrir mál milli Jón Jónssonar og Sveins Snjólfssonar til að reyna sættir um landstykki milli Snotruness og Geitavíkur, sem Jón vildi meina að tilheyrði Geitavík en Sveinn sagði að tilheyrði Snotrunesi. Fram fór skoðun á þrætustaðnum en engin sátt náðist og var málið vísað til réttargangs.[925]

Hinn 12. desember 1841 kunngerði Eiríkur Einarsson að hann hefði selt og afhent Einari Guðmundssyni á Bót tvö hundruð og tvo þriðju hluta hundraðs í jörðinni Geitavík í Borgarfirði. Skjalið var þinglesið þann 24. júní 1842. Sýslumaður gat þess að Eiríkur Einarsson hafi ekki áður haft þinglýst eignarskjal fyrir hinum selda jarðarparti.[926]

Hinn 8. mars 1843 seldu bræðurnir Jón og Eiríkur Jónssynir Einari Guðmundssyni á Bót eignarjörð sína Egilssel, sex hundruð að dýrleika, fyrir jörðina Geitavík með Geitavíkurhjáleigu, átta hundruð að dýrleika. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 16. maí 1843. Sýslumaður gat þess að Einar Guðmundsson hafi ekki áður haft þinglýst eignar-

[919] Skjal nr. 2(740).
[920] Skjal nr. 2(90).
[921] Skjal nr. 2(741).
[922] Skjal nr. 2(678).
[923] Skjal nr. 2(742).
[924] Skjal nr. 2(743).
[925] Skjal nr. 2(328).
[926] Skjöl nr. 2(253) og 2(699).

skjal fyrir Geitavík með undirliggjandi hjáleigu.[927] Bréfið var einnig þinglesið við manntalsþing að Desjarmýri 23. júní 1843.[928]

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 var þinglesinn lóðseðill, dagsettur 14. desember 1843, sem heimild Guðlaugar Jónsdóttur fyrir fjórum hundruðum í jörðinni Geitavík.[929]

Hinn 13. maí 1847 makaskipti Jarþrúður Eiríksdóttir fjórum hundruðum í Geitavík til Halldórs Einarssonar fyrir fjögur hundruð í Eyvindará. Makaskiptabréfið var þinglesið á Egilsstöðum þann 26. maí 1847.[930]

Hinn 19. maí 1847 afhenti Einar Guðmundsson, fyrir hönd Guðlaugar Jónsdóttur, fjögur hundruð í Egilsstöðum til Halldórs Einarssonar fyrir fjögur hundruð í Geitavík. Makaskiptabréfið var þinglesið að Egilsstöðum þann 26. maí 1847.[931]

Við manntalsþing að Egilsstöðum 26. maí 1847 voru þinglesin tvö makaskiptabréf. Hið fyrra var dagsett 13. maí 1847 þar sem ekkjan Jarþrúður Eiríksdóttir makaskipti fjórum hundruðum í Geitavík til Halldórs Einarssonar fyrir fjögur hundruð í Eyvindará. Hið síðara var dagsett 19. maí 1847 þar sem H. Einarsson hreppstjóri makaskipti fjórum hundruðum í Geitavík til Guðlaugar Jónsdóttur fyrir fjögur hundruð í Egilsstöðum á Völlum.[932]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Geitavík metin átta hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign. Í neðanmálsgrein kemur fram Geitavíkurhjáleiga hafi verið ætluð þrjú hundruð af dýrleika jarðarinnar.[933]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Geitavík:

> Geitavík
>
> með Geitavíkurhjál. sem talin er 3^{hndr}. Túnid fodrar 3 kýr, útheyið með sjáfar og Landbeit – 50 ær 60 saudi 40 lömb, 3 hesta, tún vídast greidt, hentugt kríngum þau til ræktunar; heyfall létt. – Meðalærnyt á sumrin 25 pottar; meðalkýrnyt hærst 6 merkr medalsaudur skérst med 12 pundum; kvíær með 3 mörkum. Sjóarbeit góð. Landbeit stopul lítil og létt, torfskéra allgóð, reidíng má fá; grjót allgott og nærri, hellutak sæmilegt en erfidt; vatni má veita. Mótak notandi reki dálítill vidheldur hérum 3 úthýsum; Lendíng sæmileg. Kvistur einginn í Landinu, líng mjög lítid, afrétt eingin, og mjög svo Landþraungt. – Storgripagaungu þarf ad kaupa á sumrum. Gripahættur til Lands. Únglömb deya ætíð á vorum, þegar ær ganga við sjó fyrir sumar. Hey fýkur opt í sjóinn. Sjáfarafli svari hálfu ödru manneldi. Til ad vinna upp jördina þykir þurfa 3 karlmenn 3 kvennmenn og smali. Jörd þessi var metin á 400 /fjögur hundruð:/ rbd. –
>
> Milli jardanna Snotruness og Geitavíkur liggur eingjastykki sem þræta eru um á milli tédra jarda; fást af því til jafnadar á ári hvörju 10 hestar af gódu útheyi og var þad metid á 6 /sex/ rbd.[934]

[927] Skjöl nr. 2(255) og 2(738).
[928] Skjal nr. 2(744).
[929] Skjal nr. 2(686).
[930] Skjal nr. 2(277).
[931] Skjal nr. 2(278).
[932] Skjal nr. 2(746).
[933] Skjal nr. 4(1), bls. 360.
[934] Skjal nr. 2(132).

Hinn 12. maí 1855 fór fram fundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis um þrætuland milli Snotruness og Geitavíkur. Fram kemur að um þrætulandið hafði verið gert samkomulag vorið 1852 þannig að landspildunni var skipt í jafna parta milli jarðanna og að það myndi halda nema skýlaus rök kæmu fram um annað. Jón Jónsson lagði nú fram vitnisburði um að Geitavík ætti þrætulandið. Hann áfrýjaði því samkomulaginu frá 1852 og óskaði sáttatilraunar við eigendur Snotruness. Framlagðir voru vitnisburðir manna sem ýmist sögðu landið hafa tilheyrt Geitavík eða Snotrunesi. Í sumum vitnisburðunum kom einnig fram að áður hafi verið deilt um landamerki jarðanna. Engin sátt náðist milli aðila og var málinu vísað til aðgerða yfirvalda.[935]

Við aukarétt 20. maí 1856 var tekið fyrir landamerkjamál milli Snotruness og Geitavíkur. Við réttinn var mættur Þorvarður Gíslason sem spurður um landamerki jarðanna. Í dómsmálabók Suður-Múlasýslu 1855–1858, þar sem fyrirtaka málsins er skráð, kemur fram að Þorvarður var spurður a.m.k. 11 spurninga. Aðeins eru skráð niður svör Þorvarðar. Þar er meðal annars getið ummæla um að Geitavíkurmenn hafi viljað eiga landamerki út í Þúfulá inn til fjalls og Nesmenn fram í Grafgil.[936]

Hinn 20. ágúst 1856 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir rekamál milli Abrahams Ólafssonar á Bakka og Jóns Magnússonar í Geitavík. Jón hafði tekið spýtu á reki og kvað Abraham hana hafa verið skemmst frá Kiðubjörgum en Jón sagði rekamart ekki vera lengra frá landi en 200 faðmar. Lengd í Kiðjubjörg hafi að minnsta kosti verið 400 faðmar. Málinu var frestað en málsaðilar voru sammála um að spyrja yfirvaldið um fiskhelgi og láta rannsaka hvort fisk sæi á borði þar sem spýtan var.[937] Málið var tekið fyrir að nýju á fundi sáttanefndar þann 17. mars 1858 en var í framhaldinu vísað til aðgerða yfirvalda.[938]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Geitavíkur er dagsett 8. febrúar 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Geitavíkur: Landamörk milli Geitavíkur og Bakka eru þessi: Merkilækurinn frá fjöru upp í Tjarnarbotna og þaðan bein stefna úr honum upp í varp framan undir Geitavíkurþúfu. Að ofan ráða fjallavörp landamerkjum. Milli Geitavíkur og Snotruness eru landamerki frá sjó í vörðu, sem er á bökkunum milli Þúfulágar og Grafgils, frá henni stefnan í Grafgilsups, svo upp miðjan Stórskriðnadal upp í vörp.
>
> Geitavík, 8. febrúar 1884.
>
> Sigurborg Egilsdóttir eigandi Geitavíkur.
>
> Samþykkir: Stefán Benidiktsson, Þorvaldur Stefánsson, Egill Árnason eigendur og ábúendur Bakka.
>
> Ármann Egilsson meðeig. Snotruness.[939]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Geitavík var metin á 5.000 kr. Tilgreint er að landamerkjum hafi verið þinglýst. Fram

935 Skjal nr. 2(336).
936 Skjal nr. 2(747).
937 Skjal nr. 2(337).
938 Skjal nr. 2(338).
939 Skjal nr. 2(15).

kemur að jörðina vanti upprekstrarland. Þurrabúðarhúsið Merki stóð þá á landi jarðarinnar, á landamerkjum Geitavíkur og Bakka. Eigendur jarðarinnar voru Andrés Jónsson, Jón Björnsson, Gunnar Jónsson og Sigurður Einarsson.[940]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Geitavíkur er dagsett 20. febrúar 1922 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamörk milli Geitavíkur og Bakka eru þessi: Merkilækurinn frá fjöru upp í Tjarnarbotna og þaðan bein stefna úr honum upp í varp framanundir Geitavíkurþúfu. Að ofan ráða fjallavörp landamerkjum.
>
> Milli Geitavíkur og Snotrunes eru landamerki frá sjó í vörðu, sem er á bökkunum milli Þúfulágar og Grafgils, frá henni stefnan í Grafargilsups, svo upp miðjan Stórskriðnadal upp í vörp.
>
> Geitavík 20. febrúar 1922
>
> Sigurður Einarsson, Jón Björnsson, Andrés Jónsson
>
> pr. Kaupfélag Borgarfjarðar – H. Ásgrímsson
>
> Samþykkja fyrir hönd Snotrunes
>
> Halldór I. Ármannsson, Björn Jónsson
>
> Fyrir hönd meðeiganda Bakka
>
> pr. H/F Hinar sameinuðu íslenzku verzlanir
>
> Jón Stefánsson
>
> Vegna Borgarfjarðarhrepps, Sigfús Gíslason[941]

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færð inn landskiptagerð á landi jarðarinnar Geitavíkur. Hún er dagsett 1. júlí 1956 en þinglýsingardags er ekki getið. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> fyrir hluta úr Geitavík I Borgarfirði
>
> Lysing á úrskiptum hluta Sigurðar Pálssonar úr jörðinni Geitavík I í Borgarfjarðarhreppi Norður-Múlasýslu.
>
> Landamörk – Að vestan: Þvergriðing meðfram fjalli.
>
> Að sunnan: Þar eru öll landamörk sameiginleg norðurmorkum nýbýlisins Geitlands, og eru sem her segir: Neðan þjóðvegar: Skurðgröfuskurður. Ofan vegar: Skurður meðfram túni á Geitlandi, en er honum sleppir girðing í beinni stefnu úr skurðinum og í þvergirðingu með fjalli, sem áður er nefnd.
>
> Að austan: Sameiginleg landamerki með Merki. – Bein lína úr landamerkjaskurði Geitlands og Merkis um efstu svarðargrafir í skurð á suðurmörkum Geitavíkur II.
>
> Að norðan: Þar eru landamerki sameiginleg með Bláar og Ennahluta Geitavíkur II og eru sem her segir: Skurðgröfuskurður upp undir neðstu Enni, úr honum bein lína í markstein við þjóðveg norðan Stekkjalækjar, þaðan úr vegaræsi þar sem Stekkalækur fer undir þjóðveg og bein lína í markahnaus í Háennum, og úr honum eins og stefnandi lína í markahnaus við áðurnefnda þvergirðingu meðfram fjalli. Stærð þessa lands er

[940] Skjal nr. 2(153).
[941] Skjal nr. 2(16).

sem hér segir: Ofan vegar 120.000 m^2 eða 12 ha. Neðan vegar 131.660m^2 eða 13.166 ha.

Þá fylgir hluta Sigurðar Pálssonar og eftirgreint land – I. Feta innan marka Geitavíkur I. Spilda milli annars og þriðja þverskurðar, talið frá þjóðvegi, liggur að skurði sunnan túns í Geitavík I að norðan, og í mörk Bláarhluta Geitavíkur II að sunnan, og spilda er takmarkast af þjóðvegi að ~~neðan~~ vestan, að norðan af skurði er tengir 1. og annan þverskurð talið frá vegi, að austan af 2. skurði frá vegi og að sunnan af mörkum í Bláarhluta Geitavíkur II – Stærð þessa lands er sem her segir: Fyrr talin spilda 16.100m^2 = 1.61 ha. – Síðar talin spilda 5950m^2 = 0,6 ha (tæpir): Allt landið er því:

120.000 m^2

131.660m^2

16.100m^2

5950m^2

273.710m^2

eða 27.371 ha.

Jarðarhluta þessum fylgir hlutfallslegt beitiland til jafns við aðra hluta Geitavíkur, hlutfallslegur reki, fjörubeit og aðstaða til útræðis og uppsáturs. – Einnig fylgir þessum hluta óúrskipt land í Geitavík I. að stærð 2.3 ha.

Geitavík 1. júlí 1956

Sigurður Pálsson

Að rétt sé hermt framanskráð

vottar:

Daníel Pálsson[942]

5.19.2.1 Geitland í Borgarfirði

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færð inn landskiptagerð á landi jarðarinnar Geitavíkur. Hún er dagsett 1. júlí 1956 en þinglýsingardags er ekki getið. Í henni er fjallað um mörk nýbýlisins Geitlands en þar segir:

Landamerki

fyrir hluta úr Geitavík I Borgarfirði

Lysing á úrskiptum hluta Sigurðar Pálssonar úr jörðinni Geitavík I í Borgarfjarðarhreppi Norður-Múlasýslu.

Landamörk – Að vestan: Þvergriðing meðfram fjalli.

Að sunnan: Þar eru öll landamörk sameiginleg norðurmorkum nýbýlisins Geitlands, og eru sem her segir: Neðan þjóðvegar: Skurðgröfuskurður. Ofan vegar: Skurður meðfram túni á Geitlandi, en er honum sleppir girðing í beinni stefnu úr skurðinum og í þvergirðingu með fjalli, sem áður er nefnd.

Að austan: Sameiginleg landamerki með Merki. – Bein lína úr landamerkjaskurði Geitlands og Merkis um efstu svarðargrafir í skurð á suðurmörkum Geitavíkur II.

942 Skjal nr. 2(17).

> Að norðan: Þar eru landamerki sameiginleg með Bláar og Ennahluta Geitavíkur II og eru sem her segir: Skurðgröfuskurður upp undir neðstu Enni, úr honum bein lína í markstein við þjóðveg norðan Stekkjalækjar, þaðan úr vegaræsi þar sem Stekkalækur fer undir þjóðveg og bein lína í markahnaus í Háennum, og úr honum eins og stefnandi lína í markahnaus við áðurnefnda þvergirðingu meðfram fjalli. Stærð þessa lands er sem hér segir: Ofan vegar 120.000 m^2 eða 12 ha. Neðan vegar 131.660m^2 eða 13.166 ha.[943]

5.19.2.2 Merki í Borgarfirði

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færð inn landskiptagerð á landi jarðarinnar Geitavíkur. Hún er dagsett 1. júlí 1956 en þinglýsingardags er ekki getið. Í henni er fjallað um sameiginleg merki með Merki en þar segir:

> Landamerki
>
> fyrir hluta úr Geitavík I Borgarfirði
>
> Lysing á úrskiptum hluta Sigurðar Pálssonar úr jörðinni Geitavík I í Borgarfjarðarhreppi Norður-Múlasýslu.
>
> Landamörk – Að vestan: Þvergriðing meðfram fjalli.
>
> Að sunnan: Þar eru öll landamörk sameiginleg norðurmorkum nýbýlisins Geitlands, og eru sem her segir: Neðan þjóðvegar: Skurðgröfuskurður. Ofan vegar: Skurður meðfram túni á Geitlandi, en er honum sleppir girðing í beinni stefnu úr skurðinum og í þvergirðingu með fjalli, sem áður er nefnd.
>
> Að austan: Sameiginleg landamerki með Merki. – Bein lína úr landamerkjaskurði Geitlands og Merkis um efstu svarðargrafir í skurð á suðurmörkum Geitavíkur II.
>
> Að norðan: Þar eru landamerki sameiginleg með Bláar og Ennahluta Geitavíkur II og eru sem her segir: Skurðgröfuskurður upp undir neðstu Enni, úr honum bein lína í markstein við þjóðveg norðan Stekkjalækjar, þaðan úr vegaræsi þar sem Stekkalækur fer undir þjóðveg og bein lína í markahnaus í Háennum, og úr honum eins og stefnandi lína í markahnaus við áðurnefnda þvergirðingu meðfram fjalli. Stærð þessa lands er sem hér segir: Ofan vegar 120.000 m^2 eða 12 ha. Neðan vegar 131.660m^2 eða 13.166 ha.[944]

5.19.3 Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði

Í kaupbréfi fyrir jörðinni Bakka í Borgarfirði, dagsettu 12. september 1569, þar sem Hjálmur Sveinsson seldi Magnúsi Björnssyni alla jörðina segir að Magnús hafi greitt 22 hundruð fyrir hana.[945]

Hinn 16. október 1671 seldi Pétur Einarsson Brynjólfi biskupi Sveinssyni átta hundruð í jörðinni Bakka í Borgarfirði eystra fyrir átta hundruð í jörðinni Gagnstöð á Héraði og að auki Gagnstaðarsand. Sama dag seldi Pétur, í umboði Steinunnar Péturs-dóttur, Brynjólfi tvö hundruð í jörðinni Bakka fyrir 24 ríkisdali.[946]

---

943 Skjal nr. 2(17).
944 Skjal nr. 2(17).
945 *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 310–311, skjal nr. 4(22).
946 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 268, skjal H-10.

Í skjali, dagsettu 9. júní 1704, yfir jarðeignir Björns Péturssonar kemur fram að meðal eigna hans voru jarðirnar Eyjólfsstaðir á Völlum, Hellisfjörður, Bakki í Borgarfirði, Hvannstóð, Breiðavík við Borgarfjörð og Hamragerði.[947]

Við manntalsþing að Desjarmýri 30. maí 1792 var upplesið kaupbréf sr. Hjörleifs Þorsteinssonar fyrir fjórum hundruðum í jörðinni Bakka frá ekkjunni Steinunni Guðmundsdóttur.[948]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Bakka metinn 13 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Hjörleifur Þorsteinsson prestur. Fram kemur að eyðihjáleigan Gerði fylgi Bakka.[949]

Við manntalsþing að Desjarmýri 19. nóvember 1811 var upplesið kaup- og makaskiptabréf sr. Hjörleifs Þorsteinssonar og Einars Gíslasonar þar sem Hjörleifur makaskipti jörðinni Bakka, þrettán hundruð að dýrleika, fyrir ellefu hundruð og ¾ hluta úr hundraði í jörðinni Stóra-Steinsvaði og jörðina Hvol, átta hundruð að dýrleika sem byggð var fyrir sex hundruð.[950] Við manntalsþing að Desjarmýri 31. júlí 1813 var framlagt bréf sr. Hjörleifs Þorsteinssonar og Einars Gíslasonar bónda, dagsett 14. júní 1813, þar sem þeir gerðu kunnugt að þeir gerðu kaup- og makaskiptagjörning frá 7. janúar 1811 að engu og hvor um sig tók aftur við sinni eign. Hjörleifur tók aftur við Bakka og Einar tók aftur við Stóra-Steinsvaði og Hvoli.[951]

Hinn 10. september 1828 seldu sr. Þorkell Árnason á Stöð og Helga Hjörleifsdóttir þrjú hundruð úr jörðinni Bakka í Borgarfirði til sr. Einars Hjörleifssonar á Ketilsstöðum. Afsals- og kaupgjörningurinn var þinglesinn þann 10. júlí 1829.[952]

Hinn 14. mars 1832 makaskipti og afhenti Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum sjö hundruð í jörðinni Bakka í Borgarfirði til Abrahams Ólafssonar fyrir átta og hálft hundrað í jörðinni Húsavík. Meðal nánari skilmála makaskiptanna var að þegar þáverandi ábúandi Álftavíkur viki úr kotinu skilji við hann húsin í leigufæru ásigkomulagi. Makaskiptagjörningurinn var þinglesinn þann 7. júní 1833.[953]

Hinn 9. október 1832 seldi Páll Melsted sýslumaður, fyrir hönd Þórðar Gunnlaugssonar á Ási, Abraham Ólafssyni þrjú hundruð í jörðinni Bakka í Borgarfjarðarhreppi að undangengnu uppboði. Afsalsbréfið var þinglesið á Desjarmýri þann 7. júní 1833.[954]

Hinn 10. september 1836 seldi Margrét Hjörleifsdóttir fimm hundruð að fornu mati í jörðinni Bakka til Sigurðar Jónssonar á Hofi. Kaupbréfið var þinglesið þann 13. maí 1839.[955] Við manntalsþing að Desjarmýri 13. maí 1839 var upplesið afsalsbréf, dagsett 10. september 1836, fyrir fjórða part úr jörðinni Bakka frá M. Hjörleifsdóttur til

947 *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* XIII, bls. 410–413, skjal H-11.
948 Skjal nr. 2(676).
949 Skjal nr. 2(89).
950 Skjal nr. 2(677).
951 Skjal nr. 2(678).
952 Skjöl nr. 2(241) og 2(679).
953 Skjal nr. 2(244).
954 Skjal nr. 2(243).
955 Skjal nr. 2(248).

Sigurðar Jónssonar, hver jörð var 20 hundruð að forngildi. Abraham hreppstjóri lýsti strax fyrir réttinum brigðum á nefnd jarðarhundruð og taldi sig sem ábúanda jarðarinnar hafa átt forkaupsrétt en sér hafi ekki verið boðið að kaupa hana.[956]

Hinn 14. október 1837 tók sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis fyrir mál varðandi rekaítak Valþjófsstaðarkirkju í landi Efri- og Neðri-Bakka skv. máldaga Gísla biskups Jónssonar frá 1575, sem væri nú jörðin Bakki og eyðibýlið Bakakgerði. Sátt náðist þannig að Abraham Ólafsson, hreppstjóri á Bakka, lofaði að gjalda til Valþjófsstaðarkirkju allan hálfan viðarreka en ef hval bæri að landi þá yrði rekaplássinu skipt milli Bakka og Bakkagerðis. Abraham kvaðst einnig vilja að ítakið fyrir Neðri-Bakka yrði hér eftir skilið sem ítak fyrir landi Bakkagerðis. Að lokum sagðist Abraham vilja að hvalreki með Áskellsá væri í Fjarðarárósnum sem tilheyrði Valþjófsstaðarkirkju.[957]

Hinn 4. apríl 1840 seldi Sigurður Ólafsson á Hofi Abraham Ólafssyni á Bakka þrjú hundruð í jörðinni Bakka í Borgarfirði.[958] Það var þinglesið við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1841.[959]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Bakki metin 20 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign. Í neðanmálsgrein kemur fram að árin 1760 og 1804 hafi eyðihjáleigan Bakkagerði verið talin sérstaklega og að dýrleiki Bakka hafi þá verið 13 hundruð.[960]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Bakka:

> Bakki
>
> Túnid fódrar 3 kýr og vetrúng; útheyid með sjáfar og landbeit fódrar herum 80 ær 100 saudi 60 lömb 4 hesta. Túnid er íllþýft og votlendt, eingjar greidar; uthey mikid létt, óhentugt kríngum tún til ræktunar. Meðalærnyt á sumri 30 pottar kýrnyt 6 merkur; medalsaudur skérst með 12 pundum kvíær með 5 til 6 mörkum. Sjáfarbeit sæmileg þó heldur létt. Landbeit stopul en i meðallagi góð, torfskéra brúkandi, grjót gott að fá hnöttótt; vatni má veita á tún og eingi. Mótak notandi. Reki lítill heldur við 3 úthýsum. Sjáfargagns svari hálfu ödru manneldi, eingin afrétt og heimaland lítið. Reidíngur einginn hella ekki. Gripahættur mjög miklar á landi. Heyskadar optast á hvörju sumri; Rokgrjót skémmir nokkuð eingi sumstadar. Tún rýfur opt til mikilla skémda af skara. Lidsafli til ad vinna upp og nota jördina álítst hæfilegur 4 karlmenn 4 kvennmenn og smali. – Meðal ókosta má telja lambadauda á vorum þegar ær gánga vid sjó fyrir sumarmál. Jördin var metin á 700 /sjö hundruð/ rbd.[961]

Við manntalsþing að Desjarmýri 31. maí 1856 var friðlýst nótalögum út af Kerlingarfjöru fyrir Bakkalandi.[962]

Hinn 20. ágúst 1856 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir rekamál milli Abrahams Ólafssonar á Bakka og Jóns Magnússonar í Geitavík. Jón hafði tekið spýtu á reki og kvað Abraham hana hafa verið skemmst frá Kiðubjörgum en Jón

956 Skjal nr. 2(680).
957 Skjal nr. 2(329).
958 Skjal nr. 2(252).
959 Skjal nr. 2(252) og 2(681).
960 Skjal nr. 4(1), bls. 360.
961 Skjal nr. 2(132).
962 Skjal nr. 2(682).

sagði rekamart ekki vera lengra frá landi en 200 faðmar. Lengd í Kiðjubjörg hafi að minnsta kosti verið 400 faðmar. Málinu var frestað en málsaðilar voru sammála um að spyrja yfirvaldið um fiskhelgi og láta rannsaka hvort fisk sæi á borði þar sem spýtan var.[963] Málið var tekið fyrir að nýju á fundi sáttanefndar þann 17. mars 1858 en var í framhaldinu vísað til aðgerða yfirvalda.[964]

Við manntalsþing að Desjarmýri 30. júní 1875 var þinglesið afsalsbréf, dagsett 24. apríl 1872, fyrir einu hundraði að fornu mati úr Bakkagerði frá Stefáni Björnssyni til Stefáns Hrólfssonar.[965]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Bakka er dagsett 24. maí 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Bakka með Bakkagerði: Landamerki milli Bakka, Bakkagerðis og Geitavíkur eru þessi: Merkilækurinn frá sjó upp í Tjarnarbotna og úr honum þar beint upp í vörp framanvið Geitavíkurþúfu. Að neðan er Fjarðaráin landamerki. Að framan: Úr Grænutópt upp í Merkiþúfuna á Móunum, úr henni bein stefna í yzta Grjótárbug, svo ræður Grjótáin upp í Brandsbalalækjarósinn, svo er Brandsbalalækurinn landamerki upp úr Brandsláginni, og svo beint úr honum upp í Grjótárgilið, svo er Grjótáin merkilína upp í fjallavörpin. Að ofan eru efstu fjallavörp landamerki, frá ytra Dyrfjalli út undir Geitavíkurþúfu.
>
> Ítök eða önnur hlunnindi vitum við eigi að aðrar jarðir eigi hér í, eða fyrir þessum jörðum okkar og eigi heldur þær í annara jörðum eða fyrir þeim.
>
> Bakka, 24. maí 1884.
>
> Stefán Benidiktsson, Þorvarður Stefánsson, Egill Árnason eigendur og ábúendur Bakka.
>
> Gísli Jónsson meðeig. Jökulsár.
>
> Sigurborg Egilsdóttir meðeig. Geitavíkur.
>
> Gísli Benidiktsson á Hofströnd.[966]

Við manntalsþing að Desjarmýri 30. júlí 1887 var friðlýst kríuvarpi fyrir Bakkalandi.[967]

Hinn 23. júní 1897 var við aukarétt að Desjarmýri tekið fyrir mál Egils Árnasonar gegn Runólfi Þorsteinssyni um jarðirnar Bakka og Bakkagerði. Við réttinn gerðist svohljóðandi samningur milli aðila:

> Landamerki milli Bakka og Bakkagerðis eru ákveðin þannig: Að austan ræður Fjarðará frá ós hennar inneptir í Grænutópt svokallaða, utan við Grjótárós þar sem hún fellur í Fjarðará; úr Grænutópt beina sjónhendingu upp í Lírittarþúfu, þaðan sömu línu upp í reiðgötur, sem er gamall og nýr vegur milli Bakka og Jökulsár; síðan úteptir reiðgötum í vesturhornið á Bakkamel, þaðan beina línu út og austur yfir melinn í stóran, jarðfastan stein, er stendur á út og austurhorni melsins, úr honum út og austur mýrina í keldu, sem liggur ofan með Bólatúni og Bólarana og síðan beint út fyrir neðan Bólarana út í Bakkaá, svo ræður hún til sjávar.

963 Skjal nr. 2(337).
964 Skjal nr. 2(338).
965 Skjal nr. 2(683).
966 Skjal nr. 2(18).
967 Skjal nr. 2(684).

> Sækjandi Egill Árnason áskilur sjer rjett til fjörubeitar og vetrarbeitar í Bakkagerðislandi fyrir gripi sína og rjett hjer eptir til lóðargjalds eptir verzlunarhús og þurrabúðir er nú eru og síðar verða byggðar í Bakkagerðislandi utan túns, að rjettri tiltölu við hundraðatal í báðum jörðunum Bakka og Bakkagerði, svo og rjett til að taka svörð handa heimli sínu í Bakkagerðislandi, en aptur skal hann láta stefnda fá hæfilegan engjablett í staðinn fyrir jarðarnámið. Á hinn bóginn hafa ábúendur Bakkagerðis rjett til sumarbeitar í Bakkalandi, en þó ekki í engjum. Ennfremur skuldbindur stefndi sig til að greiða stefnandanum 64 kr. til þess að öll þræta sje til lykta leidd og 2 kr. 50 aura í málskostnað.
>
> Ennfremur fráfellur stefnandi og afsalar sjer öllu eignartilkalli og rjettindum til Bakkagerðis að öðru leyti en því, sem að framan er ákveðið.[968]

Með skjali dagsettu 15. maí 1905 setti Einar Þórðarson fram skýringar á máli sem hann höfðaði með sáttakæru, fyrir hönd Egils Árnasonar áður á Bakka, gegn Þorsteini Jónssyni, kaupmanna á Bakkagerði. Skjalið var lagt fram við aukarétt að Bakkagerði 23. maí 1905 en í því er vísað í samning fyrrverandi eigenda jarðarinnar frá 23. júní 1897. Áður en að samningnum kom hafi Egill átt 8,5 hundrað í heimajörðinni Bakka, Runólfur Þorsteinsson 7,5 hundruð og hálft Bakkagerði eða tvö hundruð forn og Lars Imsland kaupmaður hálft Bakkagerði. Bakkagerði hafi verið hjáleiga Bakka og landinu að sönnu skipt til slægna en ekkert ákveðið um hlunnindi. Tekjur af hjáleigunni hafi hins vegar vaxið, meðal annars með því að löggiltur var verslunarstaður á Bakkagerði þann 13. desember 1895, sem Egill hafi ekki unað við og það mál endað með áðurnefndum samningi. Síðar hafi orðið ágreiningur um lóðargjöld á Bakka og Bakkagerði en Einar, sem umboðsmaður Egils, gerði kröfu um vangoldin lóðargjöld fyrir tveggja ára tímabil.[969]

Hinn 1. desember 1907 afsalaði sr. Einar Þórðarson á Bakka forkaupsrétti sínum að sjö og hálfu hundraði í Bakka og hálfu Bakkagerði til hreppsnefndar Borgarfjarðarhrepps.[970]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Bakki með þurrabúðarlóðum var metin á 21.000 kr. og Bakkagerði með þurrabúðarlóðum var metið á 5.000 kr. Tilgreint er að landamerkjum beggja jarða hafi verið þinglýst. Fram kemur að báðar jarðir vanti upprekstrarland. Eigendur jarðarinnar Bakka voru Borgarfjarðarhreppur og Hinar sameinuðu íslensku verslanir. Eigendur Bakkagerðis voru Hinar sameinuðu íslensku verslanir og Lars Imsland.[971]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Bakka er dagsett 20. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki milli Bakka og Jökulsár eru þessi: Úr merkiþúfu, sem stendur rétt neðan við sýsluveginn skamt fyrir utan Grjótána, beina stefnu upp í yzta Grjótárbug. Ræður svo Grjótáin upp í Brandsbalalækjarósinn, síðan er Brandsbalalækurinn landamerki upp úr Brandslaginni, síðan beint upp úr honum í Grjótárgilið, svo er Grjótáin merkilína upp í fjallavörpin. Að ofan eru fjallavörp landamerki frá ytra Dyrfjalli út undir Geita-

968 Skjöl nr. 2(322) og 2(842).
969 Skjal nr. 2(321).
970 Skjal nr. 2(291).
971 Skjal nr. 2(154).

víkurþúfu. Milli Bakka og Bakkagerðis eru þessi landamerki: Úr merkiþúfunni sem stendur rétt neðan við sýsluveginn, skamt utan við Grjótána, beina stefnu í merkiþúfu neðan við sýsluveginn rétt innan við Leirgrófina. Úr henni beina sjónhendingu í stóran jarðfastan stein, er stendur á út og austurhorninu á Bakkamel, úr honum beina línu í markið sem er við vesturhornið á Bólarana við sýsluveginn. Þaðan beina línu út í Bakkaá, svo ræður hún til sjávar. Milli Bakka og Geitavíkur eru landamerki: Merkilækurinn frá sjó upp í Tjarnarbotna og úr honum þar beint upp í vörp framanvið Geitavíkurþúfu.

Jörðin á rétt til fjöru- og vetrarbeitar í Bakkagerðislandi og rétt til lóðargjalds eftir verzlunarhús og þurrabúðir að réttri tiltölu við hundraðatal í báðum jörðunum, Bakki og Bakkagerði. Á hinn bóginn hafa ábúendur Bakkagerðis rétt til sumarbeitar í Bakkalandi, en þó ekki í engjum.

Bakkagerði 20. desember 1921

Fyrir hönd Borgarfjarðarhrepps, Vigfús I. Sigurðsson oddviti

pr. H/F Hinar sameinuðu íslenzku verzlanir

Jón Stefánsson (meðeig. Bakka og Bakkagerðis.)

Vjer undirritaðir eigendur og umráðamenn jarða þeirra, er að landi jarðarinnar „Bakki“ liggja, erum samþykkir ofanrituðum landamerkjum og staðfestum með undirskrift vorri.

Borgarfirði 30. des. 1921

Jón Björnsson (meðeig. Geitavíkur)

Andrés Jónsson (meðeig. Geitavíkur)

Sigurður Einarsson (meðeig. Geitavíkur)

pr. Kaupfélag Borgarfjarðar – H. Ásgrímsson (meðeig. Geitavíkur)

Helgi Björnsson meðeigandi Njarðv.

Sigfús Gíslason (eigandi Jökulsár)

Í umboði L. Imslands, Eiríkur Sigfússon[972]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Bakkagerðis er dagsett 25. ágúst 1922 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 16. júlí 1923. Efni hennar er svohljóðandi:

Landamerki milli Bakkagerðis og Hofstrandar eru: Fjarðaráin frá ós hennar inneftir í merkivörðu við Grænutópt á Fjarðarárbökkum. Milli Bakkagerðis og Jökulsár eru þessi landamerki: Úr nefndri merkivörðu beina línu upp í merkiþúfu uppi á móunum, þaðan sömu línu upp í merkiþúfu neðan við sýsluveginn, rétt utan við Grjótána.

Milli Bakkagerðis og Bakka eru landamerki: Úr síðarnefndri merkiþúfu beina línu í merkiþúfu neðan við sýsluveginn rétt innan við Leirgrófina, úr henni beina sjónhendingu í stóran jarðfastan stein, er stendur á út og austurhorninu á Bakkamel, úr honum beina línu í markið, sem er við vesturhornið á Bólarana við sýsluveginn, þaðan beina línu út í Bakkaá, svo ræður hún til sjávar.

Jörðin Bakki á rétt til fjörubeitar og vetrarbeitar í Bakkagerðislandi og rétt til lóðargjalda eftir verzlunarhús og þurrabúðir utan túns, að réttri tiltölu við hundraðatal í báðum jörðunum Bakki og Bakkagerði. Á hinn bóginn hafa ábúendur Bakkagerðis rétt til sumarbeitar í Bakkalandi, en þó ekki í engjum.

[972] Skjal nr. 2(19).

> Bakkagerði 25. ágúst 1922
>
> L.J. Imsland meðeig. Bakkagerðis
>
> pr. H/F Hinar sameinuðu íslenzku verzlanir, Jón Stefánsson (meðeig. Bakkagerðis)
>
> Vjer undirritaðir eigendur og umráðamenn jarða þeirra, er að landi jarðarinnar „Bakkagerði“ liggja, erum samþykkir framanrituðum landamerkjum og staðfestum þau með undirskrift vorri.
>
> Bakkagerði 25. ágúst 1922
>
> Fyrir hönd Borgarfjarðarhrepps, Vigfús I. Sigurðsson, oddviti
>
> Sigfús Gíslason (eigandi Hofstrandar og Jökulsár)[973]

5.19.4 Jökulsá í Borgarfirði

Í máldaga Desjarmýrarkirkju frá 1354 segir meðal annars:

> Jtem a kirkiann fiortan fota torfgrauf j jokulsær lande ærliga. og hun æ attundu hueriu uætt j hual æ uxafallsfioru.[974]

Hinn 6. september 1622 vitnaði Einar Magnússon lögréttumaður í Njarðvík um landamerki Jökulsár í Borgarfirði. Í vitnisburðinum segir eftirfarandi:

> Þad medkennist eg Einar Magnusson ad hefi heyrt af frömum mónnum mer elldri ad Jórdin Jokulsä, liggiandi J Borgarfirdi J Desiarmyrar kyrkiusökn væri vj hndr. ad dyrleika med tvegga hundrada sandj er hennar landeign J þä ä, sem fellur ofann undann dyrfióllum og kóllud er Jökulsä, effter þvi sem hun rennur ofann J fiärdarä og so üt med änni þar sem endar torf hvamm, J þann ysta torfgard, er þar landamerki milli Backa og Jókulsär, og stendst á vid þad takmark, sem kollud er folallds gróf, hvad ad eru landamerki milli Desiarmyrar og Hofstrendur, og so þvert J þá Lyrittar þufu sem þar stendur J móinum og so J fiall upp J þann ysta ärbug ä þeirri ä sem Griötä er kollud og so nordur ä varp til möts vid Niardvik, enn hennar sandur hefur verid halldinn ij hndr. fadma, og var so stikadur sidast J minu ungdæmi af Þorgeiri presti Þorsteinssyni, er hellt Desiarmyri, liggur þessi sandur hart nær allur fyrer Backalandi, rædur fiárdarär ösinn merkium ad nordann, hver ecki kann leingra nordur ad briöta enn sydri merkinn J þä griöthrugu sem stendur fyrer sunnann þä melþufu er stendur ä sandinum, Eirnin telia þeir til verstódu J Backalandi þö eignarmenn Backa hafi þar ä möti mællt þvi þar siest einginn Skälatöpt ad gómlu lagi, enn ecki hef eg meinast vid fätæka menn, þö þar hafi bät hafft, sidann eg ätti med. Se þessi Jord Jtólulaus utann Desiarmyrar kyrkia ä þar xiiij fota torf. gróf J torfhvammi, enn Jókulsä afftur Skögarpart J Stadarins land, og er eg nu siótiu og sio ära, er eg þennann vitnisburd ut gaf, og so J sannleika er, set eg mitt nafn her unnder med eigin hendi[975]

Við manntalsþing að Desjarmýri 29. apríl 1790 var upplesið makaskiptabréf Péturs Þorsteinssonar sýslumanns og Guðmundar Guðmundssonar bónda á Gilsárvallahjáleigu, dagsett 6. nóvember 1789, þar sem Guðmundur eftirlét Pétri jörðina Ekru í Útmannasveit, 10 hundruð að dýrleika, fyrir jarðirnar Jökulsá, sex hundruð, og Hvannstóð, sex hundruð.[976]

---

973 Skjal nr. 2(20).
974 *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 96–98, skjal nr. 4(23).
975 Skjal nr. 4(111).
976 Skjal nr. 2(796).

Við manntalsþing að Desjarmýri 28. maí 1800 var þinglýst kaupbréfi Gísla Halldórssonar á Njarðvík, dagsettu 10. júlí 1799, fyrir jörðinni Jökulsá. Seljandi var Vigdís Björnsdóttir í Höfn.[977]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Jökulsár metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Gísli Halldórsson.[978]

Hinn 26. júní 1821 seldi Gísli Halldórsson í Njarðvík Þorkeli Björnssyni á Gagnstöð jörðina Jökulsá, sex hundruð að dýrleika, með einu ásauðar kúgildi. Kaupbréfið var þinglesið þann 1. september sama ár.[979]

Við manntalsþing að Hjaltastað 14. júní 1822 var þinglýst brigðalýsingu Guðmundar Þorsteinssonar bónda á Stóra-Steinsvaði, vegna stjúpsonar síns Halldórs Einarssonar, í jörðina Jökulsá í Borgarfirði.[980]

Árið 1844, hinn fyrsta dag ótilgreinds mánaðar, lögfesti Einar Bjarnason land Jökulsár í Borgarfirði. Lögfestan var þinglesin þann 10. júlí sama ár en henni var mótmælt af Ólafi Stefánssyni, fyrir hönd Stefáns Ólafssonar eiganda jarðarinnar Hvols. Texti lögfestunnar er eftirfarandi:

> Eg Einar bóndi Bjarnason búandi á Sturluflöt i Fliotsdal, lögfesti hér í dag Eignarjörd mína Jökulsá liggiandi í Borgarfyrdi og Desjarmyrar sókn og allar þær landsnytiar, er þessari Jördu fylgt hafa og fylgia ega í móti mér, sem er á þá einu sídu edr millum nefndrar Jardar og Jardarinnar Bakka af Griótdalsvarpi þarsem það er lægst utan undir ytra Dyrfjallinu, þaðan rétt ofan Griótdalin og i Griótargil utan undir leinihialla, þadan beina Stefnu ofaní Lírittarþúfu svokallaða og svo réttlínis i Fiarðará; Enn á sína sídu eda milli Hvols og Jökulsár úr Fossunum utan undir Hvolsbrúninni og ofan í Slakkan í miðium Ærhól þadan beina stefnu í Fiardará til háfialla, lögfesti eg Jökulsdalinn undir dimmadalsvarp. – Fyrirbíd eg héreptir hvörium manni í ad vinna edr sér í nokkurn máta af þessari minni, innan tédra takmarka, lögfestu landareign, ad nota, nema þeim einúngis er eg hana leigt hafi, eda leigia kann framvegis, edr þeim sem mitt hiálagt leyfi þar til fá kynni[981]

Hinn 10. apríl 1846 seldi Eiríkur Einarsson Hrólfi Guðmundssyni þrjú hundruð í jörðinni Jökulsá í Borgarfirði. Kaupbréfið var þinglesið á manntalsþingi að Desjarmýri hinn 10. apríl 1847. Sýslumaður gat þess að Eiríkur hafi ekki áður haft þinglýst eignarskjal fyrir þeim seldu þremur hundruðum úr Jökulsá.[982]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Jökulsá metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[983]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Jökulsá:

> Jökulsá
>
> Túnid fódrar 1 kú og vetrúng. Úthey með landbeit 32 ær 32 s. 30 lömb 2 hesta, tún heldur ogreidt eingi greidt hentugt kríngum túnid til ræktunar; meðalærnyt sumarlángt 30 pottar meðalkýrnyt hærst 6 merkur í mál á sumrum. – Saudir skérast með 12 pundum

977 Skjal nr. 2(803).
978 Skjal nr. 2(88).
979 Skjöl nr. 2(239) og 2(804).
980 Skjal nr. 2(805).
981 Skjöl nr. 2(258) og 2(686).
982 Skjöl nr. 2(269) og 2(806).
983 Skjal nr. 4(1), bls. 360.

> til jafnadar kvíær með 6 mörkum; kvistur einginn; en lýng nokkurt til beitar í landinu, torfskéra góð; reidíngur fæst notandi; grjót má fá fjærri, vatni má veita á tún og eingi sumstaðar, mótak sæmilegt; vetrarbeit stopul en réttgóð þegar géfst; rekasandur dálítill heldur við hérum 2 úthysum. – Þott jördin eigi ekki land við sjó er hægt að ná til sjáfar afla, þegar hann adber. – og svari sjáfargagn fjórðungi manneldis. – Jördin er mjög landlítil og á einga afrétt. Heyskaðar opt á sumrum fyrir vedrum. Aurhlaup vída og nokkur landbrot. Kúabeit þarf að kaupa á sumrum; Til að nota jördina þykir þurfa 2 karlmenn 2 kvennmenn og var þessi jörd metin á 230 /:tvö hundruð og þrjátíu/ rbd.[984]

Við manntalsþing að Desjarmýri 28. júlí 1864 var lesin lögfesta St. Benediktssonar, Stefáns Pálssonar, Unu Guðlaugar Sigfúsdóttur og Jóns Stefánssonar fyrir jörðunum Jökulsá og Hvoli.[985]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Jökulsár er dagsett 30. maí 1883 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Jökulsár og nærliggjandi jarða skulu eptirleiðis vera þessi:
>
> Milli Bakka, Bakkagerðis og Jökulsár: Úr svokallaðri Grænutópt sem er á Fjarðarárbökkunum – í Merkiþúfu upp á móunum, úr henni bein stefna í yzta Grjótárbug, þá Grjótáin úr yzta bug hennar upp í Brandsbalalækjárós, hann er landamerki jarðanna upp fyrir Brandsbalalágina, svo bein stefna þar úr honum upp í Grjótárgilið, eptir það er Grjótáin landamerki upp Grjótdal upp í varp utan undir Dyrfjallinu.
>
> Milli Desjarmýrar og Jökulsár: er Fjarðaráin frá Grænutópt, sem er á Fjarðarárbakkanum utan við Grjótárósinn og í landamerki milli Hvols og Jökulsár. Milli Hvols og Jökulsár eru landamerki úr djúpu láginni, sem er fyrir framan Melshornið framan við Jökulsána, og í vörðu upp af henni (láginni) á börðunum ofan við eyrarnar, bein stefna í lágina utan við Ærhólinn, og úr henni upp í Jökulsána utan undir Strípahrauni; þar fyrir ofan er Jökulsáin landamerki upp Jökulsdalinn í miðja Þverhryggi og upp í Jökulbotn, sem er í sveifinni framan og neðan undir ytra Dyrfjallinu.
>
> Rekaítak á Jökulsá frá Fjarðarárósi á Sandinum austur á móts við Lónstjarnarkíl, þar sem hann bugar beint að innan út að Sandinum.
>
> Önnur hlunnindi vitum við ekki að Jökulsá eigi í öðrum jörðum og eigi heldur aðrar jarðir í Jökulsárlandi.
>
> Jökulsá, 30. maí 1883.
>
> Stefán Hrólfsson, Gísli Jónsson eigendur Jökulsár.
>
> Samþykkt af undirskrifuðum
>
> Stefán Benediktsson, Þorvarður Stefánsson Egill Árnason, Jón Stefánsson
>
> eigendur og ábúendur jarðanna Bakka og Bakkagerðis.
>
> Samþykkt af eigendur jarðarinnar Hvols:
>
> Samþykkt af eiganda jarðarinnar Hofstrandar rekaítakið Gísla Benediktsyni.[986]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Jökulsá var metin á 1.500 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið

[984] Skjal nr. 2(132).
[985] Skjal nr. 2(799).
[986] Skjal nr. 2(21).

þinglýst. Fram kemur að jörðina skorti upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Sigfús Gíslason.[987]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Jökulsár er dagsett 25. ágúst 1922 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 16. júlí 1923. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki milli Jökulsár og Bakkagerðis eru: Úr merkivörðu við Grænutópt á Fjarðarárbökkum beina línu upp í merkiþúfu uppi á móunum, þaðan sömu línu upp í merkiþúfu neðan við sýsluveginn, rétt utan við Grjótána.
>
> Milli Jökulsár og Bakka eru þessi landamerki: Úr síðastnefndri merkiþúfu beina stefnu í yzta Grjótárbug. Ræður svo Grjótáin upp í Brandsbalalækjarósinn, síðan er Brandsbalalækurinn landamerki upp úr Brandsláginni, síðan beint úr honum upp í Grjótárgilið, svo er Grjótáin merkilína upp í fjallavörpin.
>
> Milli Desjarmýrar og Jökulsár ræður Fjarðaráin, eins og hún hefur runnið síðastliðin ár frá landamerkjum Jökulsár og Hvols að landamerkjum Jökulsár og Bakkagerðis.
>
> Milli Hvols og Jökulsár eru landamerki: Úr Fjarðará fram undan djúpuláginni, sem er á börðunum fyrir framan melshornið, framan við Jökulsána, úr henni (djúpuláginni) bein stefna í fossinn í Jökulsánni utan undir Strípuhrauni. Þar fyrir ofan er Jökulsáin landamerki upp Jökuldalinn í miðja Þverhryggi og upp í Jökulbotn, sem er í sveifinni framan og neðan undir ytra Dirfjallinu.
>
> Hofströnd 25. ágúst 1922
>
> Sigfús Gíslason (eigandi Jökulsár)
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Jökulsár, Bakka og Bakkagerðis er ég fyrir hönd h/f Hinar samein. ísl. verzl. Borgarfirði samþykkur.
>
> Jón Stefánsson
>
> Framanrituð landamerki milli Jökulsár og Desjarmýrar samþykki eg undirritaður
>
> Vigfús I. Sigurðsson (sóknarprestur)
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Hvols og Jökulsár er eg undirritaður samþykkur
>
> H. Ásgrímsson – eigandi Hvols[988]

5.19.5 Hvoll í Borgarfirði

Hinn 2. júlí 1618 seldi Jón Björnsson Pétri Pálssyni jörðina Lýtingsstaði í Skagafirði, 60 hundruð að dýrleika, fyrir Húsavík, 30 hundruð að dýrleika, Breiðavík hina minni, Hólaland, tíu hundruð að dýrleika, Hvol, átta hundruð að dýrleika og Hvannstóð, sex hundruð að dýrleika. Þessar jarðir fylgdu eiginkonu Péturs, Þorbjörgu sálugu Bjarnadóttur, á giftingardegi þeirra.[989]

Hinn 29. ágúst 1672 seldi Loftur Torfason, með samþykki eiginkonu sinnar Ingibjargar Pálsdóttur, Brynjólfi biskupi Sveinssyni tíu hundruð í Firði í Seyðisfirði fyrir jörðina Hvol og sex hundruð í lausafé.[990]

---

987 Skjal nr. 2(155).
988 Skjal nr. 2(22).
989 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 272, skjal H-10.
990 *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 268, skjal H-10.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hvols metinn átta hundruð. Eigandi jarðarinnar var Gróa Egilsdóttir.[991]

Við manntalsþing að Desjarmýri 19. nóvember 1811 var upplesið kaup- og makaskiptabréf sr. Hjörleifs Þorsteinssonar og Einars Gíslasonar þar sem Hjörleifur makaskipti jörðinni Bakka, þrettán hundruð að dýrleika, fyrir ellefu hundruð og ¾ hluta úr hundraði í jörðinni Stóra-Steinsvaði og jörðina Hvol, átta hundruð að dýrleika sem byggð var fyrir sex hundruð.[992] Við manntalsþing að Desjarmýri 31. júlí 1813 var framlagt bréf sr. Hjörleifs Þorsteinssonar og Einars Gíslasonar bónda, dagsett 14. júní 1813, þar sem þeir gerðu kunnugt að þeir gerðu kaup- og makaskiptagjörning frá 7. janúar 1811 að engu og hvor um sig tók aftur við sinni eign. Hjörleifur tók aftur við Bakka og Einar tók aftur við Stóra-Steinsvaði og Hvoli.[993]

Hinn 1. febrúar 1841 seldi Brynjólfur Evertsson átta hundruð í jörðinni Hvoli til Stefáns Ólafssonar á Gilsárvelli fyrir jörðina hálft Hof í Fellum, 10 hundruð að dýrleika. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 6. maí 1841 og 4. júní 1841. Sýslumaður gat þess að Stefán hafi ekki áður haft þinglýst eignarskjal fyrir hálflendunni Hofi og samkvæmt framlögðu afsalsbréfi frá 24. ágúst 1840 hafi Brynjólfur aðeins átt sjö hundruð í greindri jörð.[994]

Hinn 24. ágúst 1840 afsalaði Gísli Þorvarðarson á Höskuldsstöðum í Breiðdal sjö hundruðum úr jörðinni Hvoli í Borgarfirði til Brynjólfs Evertssonar. Afsalsbréfið var þinglesið þann 4. júní 1841.[995]

Árið 1844, hinn fyrsta dag ótilgreinds mánaðar, lögfesti Einar Bjarnason land Jökulsár í Borgarfirði. Lögfestan var þinglesin þann 10. júlí sama ár en henni var mótmælt af Ólafi Stefánssyni, fyrir hönd Stefáns Ólafssonar eiganda jarðarinnar Hvols. Texti lögfestunnar er eftirfarandi:

> Eg Einar bóndi Bjarnason búandi á Sturluflöt i Fliotsdal, lögfesti hér í dag Eignarjörd mína Jökulsá liggiandi í Borgarfyrdi og Desjarmyrar sókn og allar þær landsnytiar, er þessari Jördu fylgt hafa og fylgia ega í móti mér, sem er á þá einu sídu edr millum nefndrar Jardar og Jardarinnar Bakka af Griótdalsvarpi þarsem það er lægst utan undir ytra Dyrfjallinu, þaðan rétt ofan Griótdalin og i Griótargil utan undir leinihialla, þadan beina Stefnu ofaní Lírittarþúfu svokallaða og svo réttlínis i Fiarðará; Enn á sína sídu eda milli Hvols og Jökulsár úr Fossunum utan undir Hvolsbrúninni og ofan í Slakkan í miðium Ærhól þadan beina stefnu í Fiardará til háfialla, lögfesti eg Jökulsdalinn undir dimmadalsvarp. – Fyrirbíd eg héreptir hvörium manni í ad vinna edr sér í nokkurn máta af þessari minni, innan tédra takmarka, lögfestu landareign, ad nota, nema þeim einúngis er eg hana leigt hafi, eda leigia kann framvegis, edr þeim sem mitt hiálagt leyfi þar til fá kynni[996]

[991] Skjal nr. 2(87).
[992] Skjal nr. 2(677).
[993] Skjal nr. 2(678).
[994] Skjöl nr. 2(250), 2(681) og 2(798).
[995] Skjal nr. 2(251).
[996] Skjöl nr. 2(258) og 2(686).

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hvoll metin átta hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[997]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hvol:

> Hvoll
>
> Túnid fódrar hálfa adra kú og jördin framfleytir 40 ám 40 saudum 40 lömbum og 2 hestum. Eingi greidt en tún ekki. Úthey afgjafa sæmilegt, lítid hentugt kríngum tún til ræktunar. Meðalærnyt á sumri 30 pottar meðalkýrnyt í mál á sumri 5 til 6 merkur Saudir skérast með 12 pundum til jafnadar. Kvíær með 5 mörkum beitiland allgott þá skjaldan til þess nær, kvistur enginn en lýng nokkurt, torfskéra sæmileg; grjót má fá nærri; vatni má veita; mótak er til í meðallagi, ná má til sjafarafla þegar hann géfst og svari fjórdúngi manneldis jördin á einga afrétt og heldur lítið heimaland, reidíngur fæst ekki hella ekki, heyskadar verda opt á sumrum fyrir vedrum aurhlaup eru þar vída stórgripagaungu þarf ad kaupa ad nokkru leyti á sumrum; tún skemmist á vetrum af skara. Til að vinna fyrir gripunum sem jördin ber þykir þurfa 2 karlmenn 2 kvennmenn og 1 smala. – Þessi jörd var metin á 300 (þrjúhundruð) rbd.[998]

Við manntalsþing að Desjarmýri 28. júlí 1864 var lesin lögfesta St. Benediktssonar, Stefáns Pálssonar, Unu Guðlaugar Sigfúsdóttur og Jóns Stefánssonar fyrir jörðunum Jökulsá og Hvoli.[999]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hvols er dagsett 17. júlí 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 14. ágúst 1885. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki milli Hvolls og Jökulsár eru þessi: Úr láginni framan undir melshorninu, sem er fyrir framan Jökulsána á börðunum beint upp í miðja lágina utan undir Ærhólnum og þar upp í Jökulsána, svo ræður Jökulsáin upp í miðja þverhryggi og upp í Jökulbotn, sem er í sveifinni framan og neðan við há ytra Dyrfjallið.
>
> Dölum, 17. júlí 1884.
>
> Sveinn Guðmundsson
>
> Samþykkja eigendur Jökulsár.
>
> Egill Árnason, Gísli Jónsson, Stefán Benidiktsson.
>
> Landamerki milli Hvolls og Gilsárvalla: Frá Fjarðará upp Merkilæk, upp á Mæliskarð, upp Mælihrygg og upp í Dyrfjallsröðina framan við Dyrfjallsdyrnar.
>
> Sveinn Guðmundsson – handsalað.
>
> Samþykkt: Jón Stefánsson á Gilsárvelli.
>
> Eyolfur Þorkelsson í Gilsárvallahjáleigu.[1000]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hvoll var metin á 2.500 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðina skorti upprekstrarland. Eigendur jarðarinnar voru Þórarinn Jónsson og Þorsteinn M. Jónsson.[1001]

997 Skjal nr. 4(1), bls. 360.
998 Skjal nr. 2(132).
999 Skjal nr. 2(799).
1000 Skjal nr. 2(23).
1001 Skjal nr. 2(156).

5.19.6 Þrándarstaðir í Borgarfirði

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Desjarmýrar metinn 20 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Desjarmýrarkirkja. Fram kemur að eyðihjáleigurnar Setberg og Þrándarstaðir hafi tilheyrt Desjarmýri.[1002]

Í byggingarbréfi Einars Einarssonar fyrir jörðinni Þrándarstöðum, dagsettu 7. júní 1843 og útgefnu af sr. Snorra Sæmundssyni, segir eftirfarandi um landamerki:

> Hann rækti og vidhaldi og auki jardarinnar tún og úteingi eptir kröptum, enn verndi landid; (sem ad er til fjalls med Hrafná uppá heidar varp og svo, allt sem vötnum hallar ad Borgarfyrdi eptir Þrándarhrigg í þan klett er stendst á vid Folaldsgrjót; og ad nedan jafnsídis med liptíng í Hrafná)[1003]

Í yfirliti sr. Snorra Sæmundssonar, dagsettu 9. desember 1843, yfir eignir Desjarmýrarkirkju er fjallað um Þrándarstaði. Þar segir eftirfarandi:

> Þrándarstadir í óskiptu landi, helgast þó eptir nýustu byggíngu halfur Hrafndalur ad Hrafná og uppá a Þrandarhrigg, enn ad nedan jafnsídis vid svokalladann Lipting, er eptirsvar sem af 4 hndr. og ½ ásaudar kúgyldi nýtilsett. – Sá Beneficiarius sem meigandi væri, þarfnast þessa lands, og ætti þad bíli ecki ad eiga leigu hús, sem þarimóti Setbergi ættu ad tilheyra vegna Fjarlægdar. –[1004]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Þrándarstaðir ekki metin sérstaklega en er skráð sem hjáleiga Desjarmýrar.[1005]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Desjarmýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi er dagsett 17. maí 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 29. júní 1891. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki jarðarinnar Desjarmýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi eru þessi:
>
> Að sunnanverðu til móts við Húsavík úr fjalli því, er „Náttmálafjall“ heitir beint á Húsavíkurheiðarvarp og eptir því eins og vötnum deilir, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn. Úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda „Hvítuhnjúka“, og þaðan út öll vörp út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur og Borgarfjarðar. Þaðan skilur svonefndur „Þrándarhryggur“ land Desjarmýrar frá Brúnavík. Landamerki milli Desjarmýrar og Hofstrandar eru úr mið strípnum á svonefndum Grenishæðum, sjónhending ofan í miðja Folaldsgjót, og þaðan beint í Fjarðará.
>
> Að norðanverðu ræður Fjarðará, allt þangað til Þverá fellur í hana, en úr því ræður Þverá, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá alla leið inn og suður í fjöll.
>
> Kirkjan að Desjarmýri á samkvæmt máldögum Vilchins, Gísla, visitatiu Brynjólfs biskups Sveinssonar 1645 þessi ítök: Þriðjung í viðreka undir Uxafelli, allan viðreka í Hellisvík frá drang þeim, er stendur gegnt Rúnaskála, og inn til þess drangs, sem næstur út Laxá. Hvalreka hálfann í Hellisvík, og svo hvar sem kemur inn til drangs; viðreka allan og allan hvalreka í Maríubás. Saltfjöru í Geitavík milli lækja. Fiskivist að Ölduhamri, Sauðabeit út á sand. XXX Sauðabeit í Hafnarlandi og hellisskjól. Hálfan viðreka og hvalreka út á sandi. Hún á tveggja manna ágöngu á hval í Kjólsvík. Hún á 4. hverja vætt í hvalreka í Maríufjöru frá Laxá. Hún á allan viðreka og hálfan hvalreka út frá

[1002] Skjal nr. 2(82).
[1003] Skjal nr. 2(352).
[1004] Skjal nr. 2(437).
[1005] Skjal nr. 4(1), bls. 361.

drang og inn til Kambs. Kirkjan á ennfremur 30 sauðabeit í Háukinn í Snotrunesslandi og tveggja hrossagöngu í Bakkaþýfi og taka ei undan folöld. Hún á einnig 14 feta torfgröf í Jökulsárlandi árlega og 8. hverja vætt í hval í Uxafellsfjöru.

Desjarmýri, 17. maí 1890.

Sem umráðamaður Desjarmýrarkirkju

Einar Vigfússon.

Framanskrifuð landamerki Desjarmýrar til móts við Húsavík og Stóru-Breiðuvík samþykki jeg

Dvergasteini 22. apríl 1890

Björn Þorláksson

Framanskrifuð landamerki milli Desjarmýrar og Litluvíkur samþykki jeg hjer með.

Vestdalseyri, 19. júní 1890

fyrir hönd Jóns Arnesens Sigurður Jónsson.

Framanskrifuð landamerki samþykki jeg sem eigandi Dallands.

Dallandi, 22. júní 1890.

Ólafur Kjartansson.

Framanskrifuð landamerki samþykki jeg hjer með

Dallandsparti, júní 23/6 90

Jón Björnsson

Þessi landamerki samþykkjast hjer með.

Hofströnd, 11. júlí 1890.

Guðlaug Sigfúsdóttir

Framangreind landamerki samþykki jeg sem eigandi Brúnavíkur.

Brúnavík, 25. júlí 1890.

Steinn Sigurðsson.

Þessi landamerkjaskrá samþykki jeg sem eigandi og umráðamaður Snotruness.

Snotrunesi, 11. júlí 1890

Ármann Egilsson.

Framanritaða ítakaskrá samþykki jeg

Geitavík, 26. júlí 1890.

Jóhannes Jónsson.

Framanskrifuð ítök samþykkjum við sem sameigendur Bakka.

Runólfur Þorsteinsson, Egill Árnason.

Þessa landamerkjaskrá samþykki jeg sem umráðamaður og eigandi Gilsárvalla.

p.t. Desjarmýri, 27. júlí 1890

Jón Stefánsson.

Fyrir hönd sóknarprestsins í Vallanesi, séra Bergs Jónssonar

Þorsteinn Magnússon eptir fullmakt.

> Hjer með gef jeg herra hreppstjóra Þorsteini Magnússyni í Höfn fullmakt til fyrir mína hönd að undirskrifa ítakaskrá Desjarmýrar kirkju í Borgarfirði; hvað snertir hvalreka í Maríufjöru í Hafnarlandi á þann hátt sem til er tekið í Wilchinsmáldaga, þar sem svo er tiltekið að Desjarmýrarkirkja eigi fjórðu hverja vætt hvalreka í Maríufjöru, en aptur er sagt í visitatíu Brynjólfs biskups Sveinssonar að Desjarmýrarkirkja eigi 9du hverja vætt í hvalreka í Maríufjöru, og ber þetta ekki saman við Wilchinsmáldaga, en með þessu er þó gefin viðurkenning um, að kirkjan eigi hvalreka í Maríufjöru.
>
> Vallanesi, 25. júnímán. 1890
>
> B. Jónsson.[1006]

Í virðingargjörð á kirkjujarðarhjáleigunni Þrándarstöðum í Borgarfjarðarhreppi, dagsettri 15. júlí 1915, segir að jörðin sé fjögur hundruð að fornu mati og liggi sunnan megin Borgarfjarðar, um mílufjórðung frá sjó. Landamerkjum er lýst þannig:

> Ummerki jarðarinnar fynnast hjer hvergi skrásett, enn eptir sögum gamalla og nýrra skilríkja ábúenda eru þau þannig:
>
> Að landamerki Hofstrandar ráða að austan, landamerki Brúnavíkur, eða Þrándarhriggur til Gagnheiðar, að sunnan, þá ræður fjallgarðurinn inn á móts við upptök Hrafnár. Svo ræður Hrafná að vestan, og Fjarðará að norðan.[1007]

Að lokum var jörðin metin með því sem henni fylgdi á 800 kr.[1008]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Þrándarstaðir var metin á 1.000 kr. Fram kemur að jörðin átti upprekstur í Desjarmýrarlandi. Eigandi hennar var Desjarmýrarkirkja. Um landamerki segir eftirfarandi:

> III. Landamerki eru sögð: Milli Desjarmyrar og Þrándarstaða ræður „Hrafna“ að vestan. En um hin landamerki vísast til Desjarmyrar.[1009]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Desjarmýrar, með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, er dagsett 10. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 16. júlí 1923. Þar segir m.a.:

> Landamerki
>
> jarðarinnar Desjarmýri með hjáleigunum Þrándarstöðum – og – Setbergi
>
> Að sunnanverðu á Desjarmýri land til móts við Húsavík af Skúmhattardalsvarpi yfir Skúmhöttinn og eftir hæstu fjallaröðum út í fjall það, er Náttmálafjall heitir og úr Náttmálafjalli eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Litluvíkur eru bein lína ofan úr Hvítserkshnúk í mitt fremra eða stærra Gæsavatn.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Breiðuvíkur eru bein lína úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnúka í Gatfjall og þaðan út hæstu fjallaraðir út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru og Litlu Breiðuvíkur og Borgarfjarðar.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Brúnavíkur eru bein lína af Gagnheiði í efri enda á svonefndum Þrándarhrygg og eftir honum meðan hann nær og síðan beint úr honum í Miðstrýp á svonefndum Grenishæðum.

[1006] Skjal nr. 2(30).
[1007] Skjal nr. 2(533).
[1008] Skjal nr. 2(533).
[1009] Skjal nr. 2(164).

> Landamerki milli Desjarmýrar og Hofstrandar eru úr Miðstrýp á Grenishæðum beint ofan í miðja Folaldsgjót að ofan og úr henni miðri að neðan beina línu í Fjarðará móts við landamerki Jökulsár og Bakkagerðis.
>
> Að norðanverðu ræður Fjarðaráin – milli Desjarmýrar að sunnan og Jökulsár, Hvols og Gilsárvalla að norðan, frá merkivörðu, sem er á norðurbakka Fjarðarár utan Grjótár – alt þangað til Þverá fellur í hana; en úr því ræður Þverá milli Desjarmýrar að austan og sunnan og Gilsárvalla, Grundar og Hvannstóðs að norðan og vestan, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá milli Desjarmýrar að sunnan og Gilsárvalla að norðan – alla leið inn og suður í Skúmhattardalsbotn og beina línu þaðan upp á Skúmhattardalsvarp.[1010]

5.19.7 Hofströnd í Borgarfirði

Í máldaga Desjarmýrarkirkju frá 1354 segir meðal annars:

> kirkian æ land allt æ desiarmyre til motz vid husuijkinga. so sem med fornu hefer stadid. og allan hrafnsdal oc ut til motz vid hofstrandar land.[1011]

Við manntalsþing að Desjarmýri 16. maí 1754 var upplesið kaupbréf sr. Halldórs Gíslasonar fyrir fjórum hundruðum í jörðinni Hofströnd í Borgarfirði af Árna Vigfússyni í umboði Gyríðar Hjörleifsdóttur, skrifað Geríðar. Kaupbréfið var dagsett 28. júní 1753. Við sama þing var upplesið kaupbréf sr. Gísla Gíslasonar, vegna hans sonar Árna, dagsett 25. september 1752, fyrir fjórum hundruðum og hálfri jörðinni Hofströnd í Borgarfirði af Þorkeli Þorsteinssyni.[1012]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hofstrandar metinn átta hundruð. Eigendur jarðarinnar voru Gísli Halldórsson og Jón Árnason.[1013]

Hinn 6. maí 1841 seldi og afhenti Sveinn Snjólfsson á Snotrunesi Vilborgu Guðmundsdóttur að Hofströnd fjögur hundruð í jörðinni Hofströnd fyrir hálfa jörðina Kjólsvík, þrjú hundruð að fornu mati. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 24. júní 1842. Sýslumaður gat þess að hlutaðeigendur hafi ekki áður haft þinglýst eignarskjal fyrir jörðunum Hofi, Strönd og Kjólsvík.[1014]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Hofströnd metin átta hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[1015]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Hofströnd:

> Hofströnd
>
> Túnid fódrar 2½ kyr, utheyid med fjörubeit og landbeit 30 ær 40 saudi 20 lömb og 2 hesta; tún og eingi greidt en sendid og hardslægt; úthey rétt gott afgiafa, hentugt kríngum tún til ræktunar, medalærnyt á sumri 25 pottar, kyrnyt á mál á sumri 4 merkur; medal saudur skérst med 13-14 pundum kvíær med 5 pundum, fiöru og landbeit sæmileg; lyng nóg en kvistur eingin; griót nóg og nærri; hellu má fá, vatni má veita sumstadar á tún; mótak allgott og nóg; reki, sem adsönnu er mestallur ítök frá ödrum

[1010] Skjal nr. 2(31).
[1011] *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 96–98, skjal nr. 4(23).
[1012] Skjal nr. 2(785).
[1013] Skjal nr. 2(81).
[1014] Skjal nr. 2(254).
[1015] Skjal nr. 4(1), bls. 361.

> jördum vidheldur húsum alltad loptum og þiljum; siófarafli svari alltad 1½ manneldi; stundum veidast veturgamlir selir til jafnadar 2 á ári, lending slæm; torfskéra ónýt, reidíngur eingin, aurhlaup vída og land mjög blásid upp í mela; sandfok mikid á tún og eingi; jördin er mjög svo eingialítil. Hæfilegur lidsafli á jördinni þykir vera 3 karlmenn 2 kvenmenn og 1 smali; afrétt þarf ad kaupa. – Þessi jörd var vyrdt á 350 (. þriú hundrud og fimtíu) rbd. af 4um af vyrdíngarmönnunum þar hreppst H Benedictsson er eigandi ad nokkrum hluta þessarar jarðar og vard að vikja þá.[1016]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hofstrandar er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 4. júlí 1884. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki jarðarinnar Hofstrandar í Borgarfirði eru þessi: Að utan ræður Laxá frá sjó upp til fjalls í vorðu á Brúnavíkurskarði; svo inn eptir fjallaröðum inn á Grenishæðir. Að innan eru landamerki svokölluð Folaldsgjót niður í Fjarðará og beina stefnu upp í Miðstríp á Grenishæðum; að neðan Fjarðará út að sjó.
>
> Gísli Benidiktsson eig. Hofstrandar
>
> Snjólfur Sveinsson bóndi á Þrándarstöðum
>
> Þorsteinn Magnússon bóndi í Höfn.[1017]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Hofströnd var metin á 3.200 kr. Tilgreint er að landamerkjum hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðinni átti ekkert upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Sigfús Gíslason.[1018]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Hofstrandar er dagsett 25. ágúst 1922 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 16. júlí 1923. Efni hennar er svohljóðandi:

> Milli Desjarmýrar og Hofstrandar: Úr Miðstrýp á Grenishæðum beint ofan í Folaldsgjót að ofan, þá ræður hún, og úr henni miðri að neðan beint niður í Fjarðará móts við landamerki Jökulsár og Bakkagerðis.
>
> Milli Hofstrandar og Brúnavíkur eru landamerki: Frá áðurnefndum Miðstrýp á Grenishæðum út fjallaraðir í vörðu framan við veginn á Brúnavíkurskarði.
>
> Milli Hafnar og Hofstrandar eru landamerki: Laxá frá sjó að upptökum hennar og í áðurnefnda vörðu á Brúnavíkurskarði.
>
> Að norðan: Frá Grænutópt Fjarðaráin í sjó fram.
>
> Að Hofströnd eiga reka ítök hvals og viðar, þessar jarðir: Gilsárvöllur og Grund – hér í hreppi – frá svokallaðri Hvíthellu í Hofstrandarkrók og þaðan vestur eftir sandinum þar til er sér á Hafnarhólma fram undan Lághamri. Desjarmýrarkirkja á þaðan frá og það norður mótsvið Lómstjarnarkíl, þar sem hann bugar beint að innan og út að sandinum. (Á áðurnefndu svæði á Desjarmýrarkirkja hálfan viðar og hvalreka). Þá á nefnd kirkja allan viðar og hvalreka í Maríubás fyrir inn Laxá.
>
> Þá á Jökulsá rekaítak frá áðurnefndum kíl norður í Fjarðarárós.
>
> Hofströnd 25. ágúst 1922
>
> Sigfús Gíslason (eigandi Hofstrandar)
>
> Jón Stefánsson (handsalað) eigandi að Gilsárvelli

[1016] Skjal nr. 2(132).
[1017] Skjal nr. 2(34).
[1018] Skjal nr. 2(165).

> Framanrituð landamerki milli Desjarmýrar og Hofstrandar er eg undirritaður samþykkur.
>
> Vigfús I. Sigurðsson sóknarprestur.
>
> Framanskráðum landamerkjum milli Hofstrandar og Hafnar og sömuleiðis hvað rekaítak Gilsárvalla snertir, er eg samþykkur.
>
> Magnús Þorsteinsson (eigandi að Höfn og Gilsárvelli)
>
> S. Filippusson eigandi að Brúnavík
>
> Framanrituð landamerki milli Bakkagerðis og Hofstrandar er fyrir hönd h/f Hinar samein. ísl. verzl. Borgarfirði samþykkur
>
> Jón Stefánsson[1019]

5.19.8 Höfn í Borgarfirði

Í máldaga Vilchins fyrir kirkju Jóhannesar skírara í Vallanesi frá um 1397 segir meðal annars:

> Kirkia hins heilaga Johannis baptistæ j Wallanesi a heimaland allt oc Hvams land. Sandhaga land allt oc Wijkingstanda land.
>
> […]
>
> Jtem lagdi til sira Jngi Hafnar land i Borgarfirdi firir spioll.
>
> […]
>
> Jtem skipadi sira Oddur kirkiunni j Wallanesi til eignar jord j Hofn i Borgarfirde. er adur laukst j stadarspioll. og adra jord ad Ose j Vtmannasveit. og skipadi ad þar skylldi kirkiutiund oc prestztiund af hvorri sem i sokninni liggur.[1020]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Hafnar metinn 12 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Vallaneskirkja.[1021]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Höfn metin 12 hundruð að dýrleika og skráð sem eign Vallaneskirkju.[1022]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Höfn:

> Höfn
>
> Túnid fódrar 3 kyr utheyid med fiörubeit og landbeit 50 ær 50 saudi 20 lömb og 3 hesta, túnid er vídast þyft, eingiar heldur ógreidar og fiærri, úthey fremur lett, lítið kríngum tún til útgrædslu; ærnyt 28 pottar, kyrnyt í mál 4-5 merkur á sumri; saudir með 14 pundum til jafnadar kvíær með 4 pundum; lyng nokkurt í landinu, kvistur eingin, griót nog en vondt; hellu má fá; motak lítið og næstum ónytt; fiöru og landbeit sæmilega góð, reki töluverdur og heldur uppi húsum; Auk þessara ítaka á honum sem Desiamyrar kyrkiu eru eignud, á Eyda kyrkia ½ Kolbeinsfiöru; sjáfargagn svari 2 manneldum; kopa má fá herumbil 2 á ári; lending all góð, torfskéra næstum ónytt; afrétt þarf ad kaupa; heyskortur stundum af vetrum; aurhlaup töluverd; siórok á tún skemmir stundum á vorin þegar þess er; nægilegt lid vyrdist vera 4 karlmenn 3 kvennmenn og 1 smali; þessi jörd var vyrdt á 600 (sex hundrud) rbd.[1023]

[1019] Skjal nr. 2(35).
[1020] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 204–207, skjal nr. 4(53).
[1021] Skjal nr. 2(80).
[1022] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[1023] Skjal nr. 2(132).

Landamerkjaskrá jarðarinnar Hafnar er dagsett 16. apríl 1883 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 29. júní 1883. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki milli Hafnar og Hofstrandar hef jeg vitað höfð í Laxá, eptir því sem hún fellur úr Brúnavíkurskarði til sjóar; og milli Brúnavíkur og Hafnar, úr miðju Brúnavíkurskarði út miðjar fjallaraðir út á Stekkhvammsfell, þaðan austur Almenningsröð og í mitt Almenningsflesjarsund.
>
> Önnur lönd en þessi liggja ekki að Hafnarlandi.
>
> Höfn 16. apríl 1883
>
> Þorsteinn Magnússon
>
> Ofanskrifuðum landamerkjum milli Hafnar og Brúnavíkur er jeg að öllu leyti samþykkur.
>
> Steinn Sigurðsson (ábúandi Brúnavíkur).
>
> Ofanskrifuðum landamerkjum milli Hafnar og Hofstrandar er jeg samþykkur.
>
> Gísli Benidiktsson (ábúandi Hofstrandar)[1024]

Við manntalsþing að Desjarmýri 30. júlí 1887 var friðlýst æðarvarpi, lunda og skarfavarpi fyrir Hafnarlandi.[1025]

Hinn 29. ágúst 1908 var tekið fyrir að gera lýsingu og mat á jörðinni Höfn. Jörðin var metin á 3.000 kr.[1026]

Samkvæmt uppkasti að afsalsbréfi ráðherra Íslands, dagsettu 30. september 1909, var jörðin Höfn seld til Magnúsar Þorsteinssonar fyrir 3.400 kr.[1027]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Höfn var metin á 4.800 kr. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Magnús Þorsteinsson. Um landamerki segir eftirfarandi:

> III. Landamerki eru þessi: Milli Hafnar og Hofstrandar, Laxá frá upptökum til sjávar. Milli Hafnar og Brúnavíkur úr Brúnavíkur-skarði út fjallaraðir á Stekkhvamsfjalli, þaðan austur Almenningsröð og í mitti Almenningsflesjarsund.[1028]

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Hafnar er dagsett 28. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Milli Hafnar og Hofstrandar: Laxá frá fjöru og í fjall upp og frá upptökum hennar að vörðu, sem er framan við veginn í Brúnavíkurskarði. Er milli Hafnar og Brúnavíkur: Úr miðju Brúnavíkurskarði út miðjar fjallaraðir út á Stekkhvammsfell. Þaðan austur Almenningsröð og í mitt Almenningsflesjarsund.
>
> Aðrar jarðir en áðurnefndar liggja ekki að Hafnarlandi.
>
> Desjarmýrarkirkja mun eiga reka-ítak í „Hellisfjöru“.
>
> Varphólmi fyrir Hafnarlandi er eign Njarðvíkurkirkju.
>
> Höfn 28. des. 1921

[1024] Skjal nr. 2(32).
[1025] Skjal nr. 2(684).
[1026] Skjal nr. 2(866).
[1027] Skjal nr. 2(867).
[1028] Skjal nr. 2(166).

Magnús Þorsteinsson – eigandi jarðarinnar

Ofanskrifuðum landamerkjum erum við að öllu leyti samþykkir.
J.S. Filippusson eigandi Brúnavíkur.
Sigfús Gíslason eigandi Hofstrandar.

Undirskrift vantar frá forsvarsmanni Desjarmýrar
Bjargi 31. janúar 1922
Hannes Sigurðsson[1029]

5.20 Nærliggjandi jarðir í Víkum

5.20.1 Glettingsnes í Víkum

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 5. ágúst 1641 segir að árið 1500 hafi tvö hundruð í Glettingsnesi verið seld til Þorvarðar príor á Skriðu.[1030]

Við manntalsþing að Desjarmýri 14. júní 1837 var boðið upp eyðibýlið Glettingsnes með fylgjandi trjáreka til fimm ára. Hæstbjóðandi var Hallgrímur Ólafsson bóndi á Hólshúsum. Næstbjóðandi var Abraham Ólafsson hreppstjóri á Bakka.[1031]

Í sáttabók Borgarfjarðarumdæmis er skráð þann 24. október 1839 að sáttafundur hafi farið fram eftir klögun Hallgríms Ólafssonar um að Benóný Guðlaugsson á Hvalvík hafi haft skipsuppsáttur og gripagöngu á Glettingsnesi án leyfis, en Hallgrímur hafi leigt Glettingsnes. Sátt náðist milli aðila að Benóný hefði bát sinn á nesinu óátalinn og skepnur eftir þörfum fyrir borgun. Á móti skyldi Hallgrímur greiða Benóný fyrir þær spítur sem hann kynni að bjarga á Glettingsnesi.[1032]

Hinn 6. júlí 1844 lögfesti Sigurður Guðmundsson, umboðsmaður Skriðuklausturs, jörðina Glettingsnes. Lögfestan var þinglesin 10. júlí sama ár og er texti hennar eftirfarandi:

> Sigurdur Gudmundsson umbodsmadr Skriduklaustrs lögfesti hérmed Skriduklaustr Jordina Glettinganes liggiandi innan Desjarmyrar kyrkiusóknar og þínglagi med öllu landi og Landsnytjum sem tédu byli med réttu tilheyra frá Glettingsgiá og í veg nidrundan Glettingsbrún, allt umkríng ad Gili því sem adskilur Glettinganes frá Kiólsvíkurlandi og Steinin stóra sem stendur á Laungumöl; Lögfesti eg Holt og Haga, Tödr og Eingiar, Reka allan fyrir greindu landi, þáng og þara og hvöriar adrar Landsnytiar sem vera kunna. Fyrirbíd eg öllum þar ad nota og sér ad reyna nema þeim sem leyfi hafa til, af klaustrsins réttu umbodsmönnum; Legg eg og Lögsókn vid, ef móti er giört, og bíd eg öllum er í grend búa ad á frýa lögfestu þessa ef þeir þykiast þurfa, enn henni til Stadfestu er undirskrifad nafn mitt og hiáþrykkt Signet ad Eyólfsstöðum á Völlum þann 6t Julii 1844[1033]

[1029] Skjal nr. 2(33).
[1030] Skjal nr. 2(421).
[1031] Skjal nr. 2(760).
[1032] Skjal nr. 2(330).
[1033] Skjal nr. 2(259).

Við manntalsþing að Desjarmýri 20. júlí 1846 var eyðibýlið Glettingsnesi uppboðið til ábúðar og festu frá fardögum 1847 og var Abraham Ólafsson hæstbjóðandi.[1034]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Glettingsnes ekki metin að dýrleika en er skráð sem eign Skriðuklaustursumboðs. Í neðanmálsgrein kemur fram að árið 1696 hafi Glettingsnes talist fjögur hundruð að dýrleika.[1035]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Glettingsnes:

> Glettinganes
>
> túnid géfur 8 hesta af tödu; og [á] þeim, útheyi fiöru og landbeit má framfæra 20 ær 16 saudi 8 lömb; eingi ógreitt snöggt og grytt; hey gott afgiafar; rækta má dálitid innanum griótid; ærnyt á sumri 25 pottar; saudir skérast med 23 pundum til jafnadar kvíær med 3 pundum; torfskéra lítil en brúkandi; griót nóg hella eingi; mótak lítilfiörlegt og erfitt, fiöru og landbeit seig; lyng ekkert, kvistur ekki; vatni ekki hægt ad veita; afrett eingin; land mjög svó lítid; skridr, aurhlaup og griótkast nóg, reki heldur uppi húsum; sjáfargagn svari 1 manneldi – lending rétt góð; tilhlydilegur mannafli 2 karlmenn og 1 kvennmaður. Jördin svo vyrdt á 130 (eitt hundrad og þríátíu) rbd.[1036]

Í ódagsettu bréfi, líklega frá um 1855 og ritað af Benóný Guðlaugssyni, er óskað eftir því að börn bréfritara fái að vera á Glettingsnesi með sömu kjörum og hann, hvort sem hann lifi eða deyi. Þá segir um þrætuland að það þurfi að leggjast til Glettingsness því annars sé ólifandi þar og að munur hafi verið þegar Björn Björnsson hafi verið í Brúnavík því þá hafi bréfritari mátt hafa þau afnot af Hvalvík sem hann gat haft. Varðandi áreið kvaðst bréfritari ekki hafa efni á henni en bætti við að hann teldi að umboðsmaður klausturjarða ætti að sjá til þess að ekkert gengi undan jörðunum sem þær kynnu að eiga.[1037]

Hinn 6. apríl 1855 vitnaði Magnús Jónsson á Glettingsnesi um landamerki Hvalvíkur og Glettingsness. Í vitnisburði hans er lýst mælingu sem framkvæmd var með vaturpassa en vitnisburðurinn hljóðar svo:

> Ég fór á sjó norður á skjer það ~~fram undann~~ sem liggur framundann svo nefnðu gusugili, eður glettjngs gjá, og tókumm við mæljngu eptir watur [passa], frá sjómáli beina stefnu uppí mel þann, er liggur í brúninni fyrir ofann tjéða gjá að norðann verðu, og svo þaðann beina stefnu norðann við tind þann, er stendur á há fjalsbruninni, hvalvíkur meiginn.[1038]

Sama vitnaði E. Einarsson á Þrándarstöðum með vitnisburði dagsettum 6. apríl 1855.[1039]

Í skjalasafni Skriðuklausturs er ódagsettur uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness, líklega frá 1855, en þar má meðal annars sjá þrætuland milli jarðanna. Uppdrátturinn var gerður af Benóný Guðlaugssyni en á honum koma fyrir örnefnin Kjólsvíkurá, Kjósvíkursandur, Fálkatindur, Glettingskollur syðri, Glettingskollur

[1034] Skjal nr. 2(761).
[1035] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[1036] Skjal nr. 2(132).
[1037] Skjal nr. 2(620).
[1038] Skjal nr. 2(623).
[1039] Skjal nr. 2(624).

nyrðri, Nónfjall, Súlutindur, Geldingaskörð, Eiturtindur og Bæjartindur. Þrætulandið er afmarkað með línum og markað við ákveðin örnefni, einkum Glettingskoll syðri, Glettingskoll nyrðri og Gusugil eða Gusugilstanga.[1040] Annar uppdráttur gerður af Benóný er varðveittur í sama skjalasafni, dagsettur 5. júlí 1855. Á hann hafa Einar Einarsson, Egill Árnason og Björn Björnsson ritað nöfn sín til að staðfesta að uppdrátturinn sé réttur. Efst á honum er færður inn texti til skýringa, s.s. á afmörkun og mælingaraðferðum. Neðst eru svipaðar skýringar um ýmis örnefni en einkum um mælingu á svæðinu. Þá er á miðjum uppdrættinum gerð grein fyrir staðsetningu ýmissa örnefna og þeim gerð nánari skil. Texti sem skráður er milli örnefnanna „Hvalbás“ og „Löngumalar“ segir að þar séu landamerki Kjólsvíkur og Glettingsness. Um þrætulandið segir eftirfarandi:

> [Texti ofan við afmörkun þrætulands] Þrætuland þettad er hier stendur i efre hlu^{t}a glettings fialls þessa, uppifir nesi þessu; er a hæd ofann af kolls brun $^{og\ á\ upgaungu}$ 400 hundrud fadmar, en ^{á} breidd, eitt hundrad og 70 fadmar. glettings gjá; eda nu kølluð gusu gils gja, er a hæd eda leing^{d} ofan fra upptøkumm gils eda gjáar, 3 hundrud fad^{m}ar, enn breidd hennar firir stafninn, 100 ^{o}g 3 fadmar. ofan i stafn hennar a dipt eru 100 fadmar og litid gr[e]inir þa ofan eptir færist
>
> [Texti innan afmörkunar þrætulandsins] A. hier er glettings kollurinn sem þettad þrætustikki liggur austann i, hier í hvollfinu eda efre hluta glettings Fiallsins; þessum landsblett sinist ad vil^{ia} kalla til nessinns þa stadder hia kofanum) glétting^{s}b^{r}úninn hvalvíkur meiginn er so mikid hærri enn hammra rødinn eda bruninn uppifir glettings nesi [hin …] lægre mikid, sem sia ma, þar sem tølustafirnir 1234 standa firir ofann linu^{r}nar) líka er þad ad sia þa menn horfa til af sio og so lika af landi) ad þræt^{u}landi þessu þa vel er ad giætt hallar ad glettings gja þerri er liggur aust an undir hvalvik er nær Fra tøluni 4° og 5 allt ofann i sio nidur ad tølustafnum 4ir nefnilega Fra
>
> […]
>
> Þessi strik sina hvørt þess landi hallar sem eru vatns rasir eptir hrida^{r} a sumrumm
>
> hier er sliett lendid a flaa þessum
>
> tølustafurinn 3 stendur uppifir uppgaunguklauf þeirr^{i} er Skuli biörnsso^{n} vill hafa landamerki sin og ætlast til ad þad skulu gia vera køllud stafurinn B er stendur i uppgaungu klauf þessari hun er a hæd 203 fadmar en a breidd 15 fadmar
>
> Þettad land er uppdreigid 1855
>
> 1234 Framan a þessari rød eda hamrabrun stendur þessi kofi (1 golf a stærd) hann siest ecki fra glettinganesi
>
> 3 hier er grasklauf su er Skuli vill [eyga][1041]

Á uppdráttinn er skráður inn texti varðandi afstöðu Hvalvíkur. Þar segir meðal annars:

> [Texti efst, í kringum Súlutind] hier endar glettinganes
>
> nonfiall
>
> Þettad heitir sulutindur er stendur firir hvalvikur stafninum
>
> […]

[1040] Skjal nr. 2(621). Mynd af uppdrættinum er aftast í kafla 5.13.
[1041] Skjal nr. 2(622). Mynd af uppdrættinum er aftast í kafla 5.13.

> [Ritað á hlið] hier er glettingsbrun[inn] hvalvýkur meiginn
>
> [Ritað á hlið] þettad hallast ad hvalvik
>
> hvalvik á, allt sitt land fialla tinda i milli austur j glettings gja, seigir Brini[o]lfur biskup, i tuttugustu brefa Bok sinni 16 h. 72 1673[1042]

E. Einarsson á Þrándarstöðum skrifaði vitnisburð 9. febrúar 1856 um þrætulandið utan í fjallinu yfir Glettingsnesi og lýsti því þannig:

> Þar eð Benoný Guðlaugsson biður míg um alít mitt skríflegt um það, hvurjum mér vírðíst til heíra ~~það~~ þrætuland það, er líggur utan í fjallínu uppyfir Glettíngsnesi, fyrir austan hvalvík, og Brúnavíkur á búandi Sk: B: S: víll að henni til heírí ásamt með reka fjöru sem líggur níður undan austari brún á téðu þrætu landi, þeím megin sem veít að glettingsnesi. þá ~~læt~~ [gef] ég undír skrífaður álit mitt þanninn. að mér vírðist allur efri partur lands þessa horfa að nesinu hér um 2 þríðju partar rumir, enn einn part[inn] þess sem er sá neðsti og norðasti, síníst mér muni lígga að því stóra hamragílí eða gja er hefur sín upptök í miðjufjallí þessu, sem skírsla fjrír Hvalvík vísar að séu landamerkí.[1043]

Að ósk Benónýs Guðlaugssonar á Glettingsnesi skoðuðu Bjarni Jónsson á Breiðuvík og Guðmundur Eiriksson á Kjósvík land sem liggur upp af Glettingsnesi og sem Skúli Björnsson á Brúnavík vildi að tilheyrði Hvalvík. Vitnisburður Bjarna og Guðmundar, dagsettur 5. mars 1856, um skoðun sína hljóðar svo:

> bóndinn Benóný Guðlaugsson á Glettíngs nesi, hefur beðið okkur undirskrifaða að jfirlíta Land það er Liggur upp af Glettíngsnesi, utan i fiallinu, er bóndinn Skúli Björnsson a Brúnavík, Vill að heiri til Hvalvíkur Lands, okkur Sínist að Efri og meíri partur Lands þessa lúti að nesinu, jafn Vel þó Vatns Rásirnar Liggi að So nefndu gusugilili, Enn neðri og minni hluti Lands þessa Snúi til Síóar, og Liggur að nokkruleiti fjrir norðann Stefnu af niður landi nessins, So nefndur gusugíls Sandur Liggur fjrir Sunnann fírr nefnt gusugil þar sem það kémur að Sjónum[1044]

Hinn 9. mars 1856 vitnuðu Bjarni Jónsson og Guðmundur Eiríksson um mælingu sem framkvæmd var á landamerkjum Glettingsness og Hvalvíkur. Þeir sögðust hafa á vissum stað á klöppinni fyrir austan Gusugilssand borið upp þráð með lóðs þannig að hann vísaði beina stefnu úr Gusugilsþröng við sjóinn og á Hádegistind, sunnan Hvalvíkur. Að þeirra sögn var mælingin gerð að ósk Benónýs Guðlaugssonar á Glettingsnesi.[1045]

Hinn 29. mars 1856 vitnaði Björn Björnsson á Bóndastöðum um landa- og rekamörk Glettingsness og Hvalvíkur. Fram kemur að Hvalvík hafi verið afbýli tilheyrandi jörðinni Brúnavík en vitnisburður Björns hljóðar svo:

> Þegar Eg firir 27 árumm fluttist í borgarfiörd þá hafdi Hiorleifur Sál Arnason verandi a Snotrunesi nefndt glettingsnes til allra nota og Efftirgialds og hafdi haft þad umm í mörg ár átölulaust í allastadi úr gusugilsgiá Sem Er á milli Hvalvíkur og Glettíngsness. og ad Sunnann á moti Kiólsvíkur Eigendumm í Klöppina Sunnann við laungumöl og úr bádumm þessumm örnefnumm ad nedann og á tinda upp, næstur Hiörleifi Sál tók þad til biggingar og Sömu nota Jón Sal Einarss. umm 5 ar hann var þá bóndi á litluvík.

[1042] Skjal nr. 2(622).
[1043] Skjal nr. 2(625).
[1044] Skjal nr. 2(626).
[1045] Skjal nr. 2(627).

> Efftir hann fekk þessa Sömu klaustursins Eign til bigíngar Propríetaríus Hallgrímur Olafsson á Húsavík umm 5 ár og honumm næstur fekk Benóní Gudlaugsson Nesid til allra leigulida afnota og hafdi hann þá i fullu leifi Hallgríms algiörlega flutt þángad bigd Sína og hefur Sídan búid þar umm næstl. 15 ár,
>
> Jón nokkur Petursson Sem var í Brúnavik ifir i 50 ár first Sem vinnumadur og Sidann firir búi þar, og Seinast skiólstædíngur og deidi þar áttrædur arid 1843. Einar Sál Biarnarson Sem næstur á undan mér bió á Brúnavÿk og var þar lidug 30 ár og jeg Sem þar dvaldi Sem búfastur í 11ár við höfdumm aldrey neina vidleitni til (þvj vid vissumm Ekki nokkura stædu) ad vefeingia hid minsta lands Edur rekamörk millum Hvalvíkur og glettingsness þar Einginn tvjmæli léku á að þaug Ekki væru í allastaði Rett
>
> jeg hefi Séð og lesið 2ær lögfestur firir Brúnavík aðra af 1840 og hina dáterada nálægt næstl. aldamótumm og þessar lögfestur öldungis Samhljóða og bigðar á Besictelsis-forrettingu giörðri nálægt miðri 18du öld og í alla stadi mun vera lögformleg uppá þá tidkanlegann hátt þvj þá var Brúnavÿk Sett niður umm 4 hndr. Efftir úrskurði við komanndi ifirvalda vegna Serlegra landbrota Sem á Jördunni skédu[1046]

Hinn 11. júlí 1856 skrifaði Pétur Havsteen amtmaður til umboðsmanns Skriðuklausturs, Björns Skúlasonar, vegna landaþrætu milli Glettingsness og Brúnavíkur. Meðfylgjandi voru 10 skjöl frá Benóný Guðlaugssyni, þar á meðal tveir uppdrættir yfir land Glettingsness.[1047]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Glettingsness er ódagsett en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 5. júlí 1886. Efni hennar er svohljóðandi:

> Glettingsnes á land uppá á Glettingsbrún, og reka að norðan í Vog niður undan Glettingsbrún, en að sunnanverðu reka í Klöpp, sem stendur við Löngumalarenda að sunnanverðu.
>
> Magnús Benóníson (ábúandi á Glettingsnesi)
>
> Steinn Sigurðsson (eigandi Brúnavíkur)
>
> Guðni Stefánsson, (ábúandi Kjólsvíkur)
>
> Jón Sveinsson.[1048]

Hinn 12. apríl 1893 rituðu virðingarmennirnir Ármann Egilsson og Þorsteinn Ólafsson skýrslu um skoðun á jörðinni Glettingsnesi í kjölfar skriðuhlaupa sem þar áttu sér stað vorið 1892. Lýst er í skýrslunni legu jarðarinnar og skemmdum sem urðu á landsnytjum hennar.[1049] Páll Ólafsson, umboðsmaður Múlasýslujarða, ritaði amtmanni 23. september 1893 um niðurfellingu 2/3 hluta landskuldar Glettingsness vegna skemmda á jörðinni af völdum skriðuhlaupa.[1050] Amtmaður áframsendi erindi til landshöfðingja og lagði til að landskuldin yrði lækkuð, sem landshöfðingi samþykkti með bréfi dagsettu 29. nóvember 1893.[1051]

[1046] Skjal nr. 2(628).
[1047] Skjal nr. 2(629).
[1048] Skjal nr. 2(38).
[1049] Skjal nr. 2(506).
[1050] Skjal nr. 2(507).
[1051] Skjöl nr. 2(508)–2(509).

Í matsgerð dómkvaddra matsmanna á jörðinni Glettingsnesi, dagsettri 4. júní 1912, segir að jörðin sé 4,2 hundruð að dýrleika og að hún liggi suðaustan í fjallgarði þeim sem gengur út sunnan við Borgarfjörð, og aðskilji Kjólsvík og Brúnavík.[1052]

Með bréfi dagsettu 12. ágúst 1912 sendi Sveinn Ólafsson, umboðsmaður Múlasýsluumboðs, skjöl til Stjórnarráðsins um jörðina Glettingsnes vegna beiðni um ábúanda um kaup á jörðinni. Umboðsmaður fór yfir kosti og galla jarðarinnar en mælti að lokum ekki með sölu hennar.[1053]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Glettingsnes var metin á 800 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst en að þau séu ekki ágreiningslaus gagnvart Brúnavík. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Múlasýsluumboð.[1054]

Með byggingarbréfi dagsettu 18. mars 1930 var Gunnlaugi Jóhannessyni byggð þjóðjörðin Glettingsnes. Í bréfinu segir eftirfarandi um landamerki jarðarinnar:

> Glettinganes á land upp á Glettingsbrún og reka að norðan í vog niður undan Glettingsbrún, en að sunnan verðu í Klöpp, sem stendur við Löngumalarenda að sunnanverðu.[1055]

Í afriti af bréfi Stjórnarráðs Íslands til sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 16. október 1964, er fjallað um upphæðir á sýsluvegagjaldi ákveðinna jarða. Þar eru meðal annars taldar upp jarðirnar Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmárströnd og Klyppstaður.[1056]

Í afriti af bréfi bæjarfógeta Seyðisfjarðarkaupstaðar og sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 10. september 1965, er fjallað um reikninga um sýsluvegagjöld fyrir árið 1965, skv. 23. gr. vegalaga nr. 71/1963. Eftirtaldar fasteignir ríkisins í sýslunni eru taldar upp í bréfinu: Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmárströnd, Hjaltastaður I, Svínafell, Klyppstaður og Bæjarstæði.[1057]

5.20.2 Kjólsvík í Víkum

Hinn 29. júlí 1497 gaf Björn Guðnason og seldi Ragnhildi Bjarnadóttur konu sinni jarðir fyrir þær jarðir sem hún átti á Austfjörðum. Þeirra á meðal voru jarðirnar Nes, Seljamýri, Bárðarstaðir, Sellátrar og Helgustaðir. Þá segir einnig að með hafi fylgt í Hlíð 80 álna partur annars hundraðs í Kjólsvík.[1058]

Í skýrslu sr. Þorsteins Jónssonar á Eiðum yfir kúgildi og inntektir á jörðum biskups, þ.e. Brynjólfs Sveinssonar, í Borgarfirði og Seyðisfirði 1672–1673 segir eftirfarandi um jörðina Kjólsvík:

1052 Skjal nr. 2(534).
1053 Skjal nr. 2(535).
1054 Skjal nr. 2(168).
1055 Skjal nr. 2(653).
1056 Skjal nr. 2(648).
1057 Skjal nr. 2(649).
1058 *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 368–370, skjal nr. 4(133).

> Kiölsvík á allt sitt land ítölulaust á millum fjallatinda á bádar sídur og vestur á Hávörp. Reka allan ítölulausan. Ad nordan í steininn stóra sem stendur í löngu möl vid gilid hiá Glettínganesi. Ad sunnan móts vid Breidavík stóru.[1059]

Sama lýsing kemur fram í tuttugustu bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar, fyrir árin 1672 og 1673, samkvæmt afriti sr. Jóns Austfjörð frá 1846.[1060]

Í jarðabók 1693–1697 kemur fram að sýslumaðurinn í Árnesþingi, Vigfús Hannesson, eigi jarðirnar Brúnavík, Hólaland, Hvalvík, Kjólsvík og Breiðavík.[1061]

Við manntalsþing að Desjarmýri 9. júlí 1756 var boðin upp eignarjörðin Kjólsvík til ábúðar fyrir yfirstandandi ár en engin boð komu fram.[1062]

Í umfjöllun um Stóru-Breiðuvík í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 segir að eyðijarðirnar Kjólsvík og Hvalvík hafi verið nýttar sem beitiland.[1063]

Hinn 6. maí 1841 seldi og afhenti Sveinn Snjólfsson á Snotrunesi Vilborgu Guðmundsdóttur að Hofströnd fjögur hundruð í jörðinni Hofströnd fyrir hálfa jörðina Kjólsvík, þrjú hundruð að fornu mati. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 24. júní 1842. Sýslumaður gat þess að hlutaðeigendur hafi ekki áður haft þinglýst eignarskjal fyrir jörðunum Hofi, Strönd og Kjólsvík.[1064]

Hinn 8. júlí 1842 fór fram sáttafundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis um mál sr. Jóns Austfjörð vegna Klyppstaðarkirkju gegn Hallgrími og Kjartani Ólafssonum á Dallandi vegna hvalbrots sem rekið hafði á land við ófærur milli Stóru-Breiðuvíkur og Kjólsvíkur eða undir svokölluðum Grenmó. Fram kemur að Hallgrímur og Kjartan helguðu Húsavíkurkirkju allan reka í Kallasteinsfjöru en sr. Jón sagði hvalinn hafa rekið þar sem Klyppstaðarkirkja hefði rekarétt, með öðrum orðum kallaðist fjaran ekki Kallasteinsfjara norðan við bás einn þar sem hvalinn hafði rekið að landi. Sátt náðist ekki og var málinu vísað til landslaga og réttar.[1065]

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 voru teknar fyrir vitnaleiðslur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörð á Klyppstað og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi vegna hvalreka í bás við Kallasteinsfjöru. Sr. Jón lagði fram nokkur skjöl en Hallgrímur og Kjartan kölluðu til nokkur vitni sem gáfu skýrslu um reka á svæðinu. Einnig voru framlagðir skriflegir vitnisburðir. Vitnin voru meðal annars spurð um afmörkun Kallasteinsfjöru en fram kom að Ólafur heitinn í Húsavík hafi eignað Húsavík reka á svæðinu, allt suður í Svínavík. Þá var við réttinn framlagt kort af svæðinu sem vitni höfðu merkt inn á þekkt örnefni. Málinu var frestað.[1066] Það var tekið fyrir að nýju við aukarétt að Stóru-Breiðuvík 18. júlí 1843. Fjölmörg skjöl voru lögð fram og þá voru nokkur vitni innstefnd. Rétturinn færðist og

[1059] Skjal nr. 2(286).
[1060] Skjal nr. 2(619).
[1061] Skjal nr. 13(3).
[1062] Skjal nr. 2(740).
[1063] Skjal nr. 2(78).
[1064] Skjal nr. 2(254).
[1065] Skjal nr. 2(332).
[1066] Skjal nr. 2(686).

var settur að nýju á sjó við þrætustaðinn þar sem hinir umhöndluðu staðir og rekamerki voru skoðuð. Að því loknu var rétturinn settur að nýju í Stóru-Breiðuvík. Vitni gáfu skýrslu um rekamörk og örnefni. Í dóma- og þingbókina eru eingöngu skráð svörin en ekki spurningarnar sjálfar. Í réttinn var framlagt kort af svæðinu sem vitnin kynntu sér og staðfestu með eiði. Sr. Jón Austfjörð bað um að málinu yrði frestað þar til búið væri að fá afrit af skjölum frá Kaupmannahöfn. Málinu var í framhaldinu frestað.[1067] Málið var að nýju tekið fyrir 25. júlí 1844, 26. september 1844 og 10. október 1844 þar sem lögð voru fram ný skjöl og vitni gáfu skýrslu. Einkum var leitað upplýsinga um svokallaðan Kallastein en einnig vitnaðist að þeir hafi verið tveir í samnefndri fjöru.[1068] Meðal gagna málsins var dýptarmæling sem framkvæmd var þann 14. september 1844 en þar var mælt dýpi undir klettinum milli nyrðri hvalfjörunnar og báss þess sem hvalinn rak í árið 1842.[1069] Að loknum aukaréttinum 10. október 1844 var málið tekið upp til dóms.[1070]

Hinn 7. september 1844 vitnuðu Högni Högnason, Jón Hjörleifsson og Gyríður Jónsdóttir um breytingar sem hafi orðið við Kjólsvík þannig að áður hafi verið hægt að ganga þaðan undir Glettingi og út á Glettingsnes, en síðustu ár hafi ágangur sjávar komið í veg fyrir að þessi leið hafi verið fær.[1071]

Við aukarétt 21. nóvember 1844 var kveðinn upp dómur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörð og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Í dómnum er farið yfir málsatvik þar sem segir að Hallgrímur hafi látið skera hvalkálf sem rak upp þann 4. júlí 1842 en sr. Jón Austfjörð gerði tilkall til hans þar sem hann hafi rekið á land Stóru-Breiðuvíkur, kirkjujarðar Klyppstaðar. Þá er fjallað um rekaréttindi Vallaness- og Valþjófsstaðarkirkna á svæðinu, einkum í Svínavík, og farið yfir vitnisburði og önnur gögn sem lögð hafi verið fram í málinu. Samhliða rekamálinu voru tekin fyrir orð sr. Jóns um Ólaf, föður Hallgrím og Kjartan, sem ráns- og gripdeildarmaður og dæmd dauð og marklaus. Að lokum var dæmt í málinu og eru dómsorðin svohljóðandi:

> Jördin Stórabreiduvík í Borgarfyrdi sem er Tillagsjörd til Klifstadar Prestakalls dæmist ad hafa Rétt til allra Rekaplátsa fyrir sinu Landi frá Landamerkiunum milli hennar og Jardarinnar Kiólsvíkur og allt sudur ad þeim Grióthaug sem stendur á Sandinum fyrir sunnan Litlanes ad undantekinni allri Kaldasteins eda Kallasteinsfjöru eda þeim 2 Fiörum eda Básum sem kalladir eru nyrdri og Sydri Hvalfiara og Svínavíkinni frá Litlanesi ad Skipavogunum, hvör Rekapláts tildæmast Husavikur Kyrkiu i Borgarfyrdi hvar hiá þeir Innstefndu Proprietairus Hallgrimur Olafsson á Húsavik og Kiartan Olafsson á Dallandi eiga enn fyrir báda og bádir fyrir einn ad borga til Prestsins Síra Gudmundar Erlendssonar sem beneficiato til Klifstadar 6/8 parta af virdi þess Hvalkálfs sem Sumarid 1842 rak upp i Bás nokkurn undir Grenmo eptir óvidkomandi af Réttinum útnefndra Manna áliti.

[1067] Skjal nr. 2(714).
[1068] Skjöl nr. 2(715)–2(717).
[1069] Skjal nr. 2(290).
[1070] Skjal nr. 2(717).
[1071] Skjal nr. 2(287).

> Ad því leiti Stefnandin hefur giört uppástand um ad fá ser til dæmda hina 2/8 Parta af Hvalsverdinu frávísast Sökinni.[1072]

Hinn 3. júní 1844 lögfestu Sveinn Snjólfsson og sameignamenn hans, lendur og rekaeign jarðarinnar Kjólsvíkur í Borgarfjarðarhreppi. Lögfestan var þinglesin á manntalsþingsrétti að Desjarmýri þann 10. júlí 1844 undir mótmælum Hallgríms Ólafssonar í Húsavík vegna réttinda Húsavíkurkirkju og sr. Jóns Austfjörð vegna Klyppstaðarkirkju. Texti lögfestunnar og fyrrgreindra mótmæla er eftirfarandi:

> Eg Sveinn Sniólfsson lögfesti hérmed mína og Sameignarmanna Eign, Lendur og Reka Eign Jardarinnar Kiólsvik liggiandi i Borgarfiardar Hrepp og Nordr múla Sysslu med fylgiandi Takmörkum: frá Súlutindi út med Vörpum á Midmundafialli, Grimshnaus og útá Glettingskoll, þadan beint nidur til Siáfar Sandur i Laungumöl, þadan Fjörur og Reka allan sudur á Hlein þá sem nærst geingur ut fyrir nordan svokallada Kalda edr Kalla steinsfjórur undir Grenmó, sem nærst geingur ut fyrir nordan svokallada Kalda edr Kalla steinsfjöru undir Grenmó, sem nærsthæfis mun vera i Stefnu Línu í Vörp á Grenmó, þadann uppá Grenmós Koll, og svo eptir Vörpum beina línu á Kéllingarfiall, Þadan med Vörpum eptir Háamelshrigg allt í adr greindan Súlutind; Fyrirbýd eg öllum innan tédra Ummerkia til Lands og Vatns, eda Siáfar, sér ad yrkia edr nokkud af ad nota, án míns edr Landrádanda Leyfis, undir Lagasektir, og fylgir þad af þessari minni Lögfestu; ad eg tel okkur Kiólsvíkur Eigendur Hval þann allann sem fyrir 2 árum rak undir Grenmo nordan verdt vid Grenmóskoll og þræta er af risin, nema þad, ef nokkur væri sem skýlausir löggyldir máldagar kynnu ödrum helga.
>
> Snotrunesi i Borgarfyrdi þann 3jaJuni 1844.
>
> Sveinn Sniólfsson
>
> Upplesid fyrir Manntalsþíngsrétti ad Desjarmyri þann 10d Julii 1844, hvar Presturinn Sra Jon Austfiord og proprietarius Hallgrimur Olafsson á Húsavík protesterudu á móti þessari Lögfestu ad svo miklu leiti hún kemur í Stríd med Réttindum Husavíkur kyrkiu og Klippstadar kyrkiu, hvar hérmed vitnast.
>
> J.C. Voigt[1073]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Kjólsvík metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[1074]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Kjólsvík:

> Kjólsvík
>
> Túnid fódrar 1½ kú, útheyid með landbeit og lítilli siáfarbeit 30 ær 20 saudi 20 lömb 2 hesta; tún greidt en grytt; eingi ógreidt grytt og reitingssamt mestallt í fiarlægð; úthey sæmilegt afgiafar, óhentugt kríngum tún til ræktunar; medal ærnyt á sumri 40 pottar og kyrnyt 7 merkur í mál, saudir skérast til jafnadar með 14 pundum ~~ær~~ kvíær med 4-5 pundum; lyng er til kvistur ekki; griót nóg, mótak óreynt; vetrarbeit þegar til nær heldur góð, reki heldur vid húsum alltad bordvid; torfskéra ónyt, hella eingi, vatni verdur ekki veitt hvorki á tún né eingiar; afrétt adkeypt en rúmt heymaland samt grytt allt og blásid; fiárhættur vid sió. Þokur miklar og óþurkar. til ad heynyta jördina þykir þurfa 2 karlmenn 2 kvennmenn og 1 smala. Þessi jörd var vyrdt á 200 (.tvö hundrud.) rbd.[1075]

[1072] Skjal nr. 2(718).
[1073] Skjal nr. 2(264) og 2(686).
[1074] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[1075] Skjal nr. 2(132).

Við manntalsþing að Desjarmýri 13. júlí 1853 var þinglýst lóðseðli eftir Guðrúnu Sveinsdóttur þar sem Gunnari Frímanni Sigbjörnssyni var lagt út eitt hundrað í Snotrunesi og 40 álnir í Kjólsvík.[1076]

Við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1855 var auglýst kaupbréf, dagsett 25. apríl 1854, fyrir hálfri Kjólsvík frá Guðmundi og Stefáni Hjörleifssonum til Gunnhildar Jónsdóttur.

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Kjólsvík var metin á 1.500 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu ekki innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu og að þau séu ekki ágreiningslaus. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Þorsteinn Magnússon.[1077]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Kjólsvíkur er dagsett 31. janúar 1922 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Á milli Kjólsvíkur og Stóru-Breiðuvíkur eru landamerki þannig: Af Súlutindi á Háahrygg út eftir vörpum yfir Grenmóskoll, þaðan út á Stóratind ofan röð á Flugahorn, þaðan beint í sjó.
>
> Á milli Kjólsvíkur og Brúnavíkur (Hvalvíkur) úr Súlutindi út hæstu fjallaraðir á Glettingskoll þar sem hann er hæstur. Á milli Kjólsvíkur og Glettingsness skilur bein lína af Glettingskolli á klett syðst á svokallaðri Löngumöl.
>
> Kjólsvík 20. desember 1921
>
> Eigandi jarðarinnar: Guðmundur Magnússon
>
> Fyrir hönd eiganda Stóru-Breiðuvíkur: Páll Sveinsson
>
> Undirskrift vantar frá eiganda Brúnavíkur, og forsvarsmanni Glettingsness.
>
> Bjargi 31. janúar 1922.
>
> Hannes Sigurðsson[1078]

5.20.3 Stóra-Breiðavík í Víkum

Í máldaga Vilchins fyrir Húsavíkurkirkju frá um 1397 segir að kirkjan í Húsavík eigi jörðina Breiðuvík.[1079] Sömu upplýsingar koma fram í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar.[1080]

Hinn 24. ágúst 1672 settu Brynjólfur biskup Sveinsson og sr. Einar Jónsson og staðfestu landamerki milli jarðanna Stóru-Breiðuvíkur og Litlu-Breiðuvíkur. Landamerkjalýsingin er svohljóðandi í afriti frá 31. ágúst 1843:

> ad su varda, sem hladin var fyrir ofan flædarmál, skyldi ráda landa og fiöru mörkum midli þessara jarda, sem hun hefur ad fornu og nyu radid, sidan skylldi landamerkium rada rett sionhendíng ur fyrrskrifadri vördu, sem sa gardur tilvisar sem vid hana hladinn var í vor 1672, 25 Maji, vid votta í eignarmannanna umbodsmanna vidurvist: Hiallta Jonssonar vegna biskupsins M. Bryniolfs Sveinssonar en Biarna Einarssonar yngra

[1076] Skjal nr. 2(703).
[1077] Skjal nr. 2(169).
[1078] Skjal nr. 2(39).
[1079] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 223, skjal nr. 4(38).
[1080] *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 688, skjal nr. 4(39).

> vegna Sira Einars Jonssonar í vidurvist Árna Thomassonar, Sigvardar Bárdarsonar og Odds Gudmundssonar, uppí melshornid vid ána, og so upp eptir ánni í háfiöll j móts uid Desiarmyrar landamerki, so sem vötn deyla; höfdu fyrr skrifadir menn fullnadar handsöl her uppá ad þessi skylldu æfinlig landamerki þessara jarda i milli, og obrygdanlega haldast í allan mata[1081]

Í skýrslu sr. Þorsteins Jónssonar á Eiðum yfir kúgildi og inntektir á jörðum biskups, þ.e. Brynjólfs Sveinssonar, í Borgarfirði og Seyðisfirði 1672–1673 segir eftirfarandi um jörðina Stóru-Breiðuvík:

> Breidavík stóra á allt sitt land ítölulaust. Ad sunnan úr vördu vid sand í melshorn, þadan er áin landamerki vestur á Fossabrekkur, þadan í Gæsavötn, þadan nordur eptir fiallgördum út á Grænmó þversýnis, þadan út eptir tindum og út á Sióarbiörg þar til vötnum hallar. Reka allan fyrir sínu landi utan á Svínavíkursandi og Kallasteinsfiöru (ɔ: því þad á Húsavíkur kirkia).[1082]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt afrit af landamerkjabréfi, dagsettu 24. ágúst 1681, sem Brynjólfur Sveinsson biskup og sr. Einar Jónsson, fjárhaldsmaður Húsavíkurkirkjujarða, skráðu um landamerki Litlu- og Stóru-Breiðuvíkur. Afritið er frá 28. nóvember 1785. Í skjalinu segir meðal annars:

> ad Sü Varda, Sem hladenn Var fyrer Ofann flædar mäl Skillde Räda Landar og Fióru mórkumm mille þessara Jarda, sem Hun hefur ad Fornu og Nÿu Räded; Sydann Skillde Landa Merkiumm räda riett Siónhending ür firr skrifadre Vórdu, sem sá gardur tilvÿsar, sem Vid hana hladenn Var j Vor, MDCLXXII, 25ta Maii, Vid Votta, J Eignarmannanna Ummbods Manna Vidur Vist, Hiallta Jönssonar, Vegna Biskupsens M. Brinjulfs Sveinssonar enn Biarna Einarssonar Yngra, Vegna S. Einars Jonssonar, j Vidur Vist Arna Thomassonar, Sigurdar Bärdarsonar, og Odds Gudmundssonar, uppi Melshorned Vid Äna, og so uppeffter Anne, j Hä Fióll, j möts Vid Desiarmyrar Landamerke, Sosem Vótn deila[1083]

Í jarðabók 1693–1697 kemur fram að sýslumaðurinn í Árnesþingi, Vigfús Hannesson, eigi jarðirnar Brúnavík, Hólaland, Hvalvík, Kjólsvík og Breiðavík.[1084]

Í skjali, dagsettu 9. júní 1704, yfir jarðeignir Björns Péturssonar kemur fram að meðal eigna hans voru jarðirnar Eyjólfsstaðir á Völlum, Hellisfjörður, Bakki í Borgarfirði, Hvannstóð, Breiðavík við Borgarfjörð og Hamragerði.[1085]

Hinn 4. nóvember 1778 undirrituðu Everth Wium og Þórður Árnason kaupbréf fyrir Eiðum í Eiðaþinghá hvar Everth seldi Þórði bóndaeign Eiða, alls 30 hundruð. Auk þess fylgdu með hálf jörðin Hóll í Útmannasveit, Gröf, Ormsstaðir, Tókastaðir og Þuríðarstaðir allar í Eiðaþinghá. Á móti seldi Þórður Everth Mjóanes í Vallahreppi með afbýlinu Gunnlaugsstöðum alls 20 hundruð og átta hundruð í Breiðuvík í Borgarfirði.[1086]

Með kaupbréfi, dagsettu 19. júlí 1785, seldu Árni Gíslason í Höfn og Gísli Halldórsson á Snotrunesi hvor um sig tvö hundruð í jörðinni Stóru-Breiðuvík til Jóns

[1081] Skjal nr. 2(285).
[1082] Skjal nr. 2(286).
[1083] Skjal nr. 2(236).
[1084] Skjal nr. 13(3).
[1085] *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* XIII, bls. 410–413, skjal H-11.
[1086] Skjal nr. 2(550).

Vigfússonar. Kaupbréfið var upplesið fyrir manntalsþingsrétti að Desjarmýri 26. júní 1787.[1087]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Stóru-Breiðuvíkur metinn 12 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Klyppstaðarprestakall. Fram kemur að eyðijarðirnar Kjólsvík og Hvalvík hafi verið nýttar sem beitiland.[1088]

Í prófastsvísitasíu frá 16. ágúst 1837 kemur fram að Húsavíkurkirkja hélt öllum sínum eignum og ítökum, en einnig er getið ágreinings um Innri-Álftavík sem liggi á landamerkjum Húsavíkur annars vegar og Ness í Loðmundarfirði hins vegar.[1089] Sama kemur fram í prófastsvísitasíu frá 14. júlí 1842. Þar segir einnig að upp sé kominn ágreiningur um hval sem rak upp fyrir landi Stóru-Breiðuvíkur.[1090] Í prófastsvísitasíu frá 14. ágúst 1841 segir að ágreiningarnir séu til lykta leiddir.[1091]

Hinn 8. júlí 1842 fór fram sáttafundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis um mál sr. Jóns Austfjörð vegna Klyppstaðarkirkju gegn Hallgrími og Kjartani Ólafssonum á Dallandi vegna hvalbrots sem rekið hafði á land við ófærur milli Stóru-Breiðuvíkur og Kjólsvíkur eða undir svokölluðum Grenmó. Fram kemur að Hallgrímur og Kjartan helguðu Húsavíkurkirkju allan reka í Kallasteinsfjöru en sr. Jón sagði hvalinn hafa rekið þar sem Klyppstaðarkirkja hefði rekarétt, með öðrum orðum kallaðist fjaran ekki Kallasteinsfjara norðan við bás einn þar sem hvalinn hafði rekið að landi. Sátt náðist ekki og var málinu vísað til landslaga og réttar.[1092]

Hinn 18. september 1842 skrifaði sr. Jón Austfjörð á Klyppstað biskupi bréf með beiðni um að fá senda útdrætti úr biskupsvísitasíum viðvíkjandi rekaítökum í landi Stóru-Breiðuvíkur í Víkum. Forráðamaður Húsavíkurkirkju gerði tilkall til nefndra ítaka sem Jón taldi tilheyra Klyppstaðarkirkju.[1093] Biskup svaraði sr. Jóni með bréfi dagsettu 15. nóvember 1842. Í bréfinu er vitnað í máldaga Vilchins og Gísla biskups Jónssonar varðandi rekaréttindi Húsavíkurkirkju. Einnig er vitnað í vísitasíur. Þá segir frá skjali í bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar um landa- og fjörumerki Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur frá 1672 sem og reka- og landamerki Breiðuvíkur, Kjólsvíkur, Hvalsvíkur og Brimsvíkur, líklega átt við Brúnavík.[1094]

Hinn 22. maí 1843 skrifaði sr. Jón Austfjörð á Klyppstað í Loðmundarfirði biskupi bréf vegna deilu hans við forráðamenn Húsavíkurkirkju um rekaítök í landi Stóru-Breiðuvíkur. Sr. Jón kvartaði yfir því að forráðamenn Húsavíkurkirkju hefðu heimildarlaust hagnýtt sér hvalreka á fjöru sem hann áleit tilheyra Klyppastaðakirkju. Svæðið sem um var deilt náði norðan frá Kallasteinsfjöru og suður til Svínavíkur.[1095]

[1087] Skjöl nr. 2(237) og 2(832).
[1088] Skjal nr. 2(78).
[1089] Skjal nr. 2(468).
[1090] Skjal nr. 2(470).
[1091] Skjal nr. 2(469).
[1092] Skjal nr. 2(332).
[1093] Skjal nr. 2(573).
[1094] Skjal nr. 2(604).
[1095] Skjal nr. 2(574).

Sr. Jón skrifaði biskupi annað bréf 25. maí 1843 með fylgigögnum til stuðnings málshöfðun sinni á hendur forráðamönnum Húsavíkurkirkju fyrir ólöglega hagnýtingu á hval er rak í bás norðan við Kallasteinsfjöru í landi Stóru-Breiðuvíkur í Víkum. Sr. Jón óskaði eftir stuðningi biskups við málareksturinn.[1096] Biskup skrifaði til amtmanns þann 12. ágúst 1843 og skýrði honum frá málinu auk þess að tilkynna að sr. Jón á Klyppstað hafi óskað eftir gjafsókn. Biskup lagði til að kölluð yrðu til vitni og gert yrði afstöðukort af svæðinu.[1097]

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 voru teknar fyrir vitnaleiðslur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörð á Klyppstað og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi vegna hvalreka í bás við Kallasteinsfjöru. Sr. Jón lagði fram nokkur skjöl en Hallgrímur og Kjartan kölluðu til nokkur vitni sem gáfu skýrslu um reka á svæðinu. Einnig voru framlagðir skriflegir vitnisburðir. Vitnin voru meðal annars spurð um afmörkun Kallasteinsfjöru en fram kom að Ólafur heitinn í Húsavík hafi eignað Húsavík reka á svæðinu, allt suður í Svínavík. Þá var við réttinn framlagt kort af svæðinu sem vitni höfðu merkt inn á þekkt örnefni. Málinu var frestað.[1098] Það var tekið fyrir að nýju við aukarétt að Stóru-Breiðuvík 18. júlí 1843. Fjölmörg skjöl voru lögð fram og þá voru nokkur vitni innstefnd. Rétturinn færðist og var settur að nýju á sjó við þrætustaðinn þar sem hinir umhöndluðu staðir og rekamerki voru skoðuð. Að því loknu var rétturinn settur að nýju í Stóru-Breiðuvík. Vitni gáfu skýrslu um rekamörk og örnefni. Í dóma- og þingbókina eru eingöngu skráð svörin en ekki spurningarnar sjálfar. Í réttinn var framlagt kort af svæðinu sem vitnin kynntu sér og staðfestu með eiði. Sr. Jón Austfjörð bað um að málinu yrði frestað þar til búið væri að fá afrit af skjölum frá Kaupmannahöfn. Málinu var í framhaldinu frestað.[1099] Málið var að nýju tekið fyrir 25. júlí 1844, 26. september 1844 og 10. október 1844 þar sem lögð voru fram ný skjöl og vitni gáfu skýrslu. Einkum var leitað upplýsinga um svokallaðan Kallastein en einnig vitnaðist að þeir hafi verið tveir í samnefndri fjöru.[1100] Meðal gagna málsins var dýptarmæling sem framkvæmd var þann 14. september 1844 en þar var mælt dýpi undir klettinum milli nyrðri hvalfjörunnar og báss þess sem hvalinn rak í árið 1842.[1101] Að loknum aukaréttinum 10. október 1844 var málið tekið upp til dóms.[1102]

Hinn 3. október 1844 vitnaði Hrólfur Björnsson að hann hafi heyrt nefnda tvo Kaldasteina undir fjallinu Grenmá. Sá er væri norðar væri sunnan til undir Röðinni en hinn

[1096] Skjal nr. 2(575).
[1097] Skjal nr. 2(606).
[1098] Skjal nr. 2(686).
[1099] Skjal nr. 2(714).
[1100] Skjöl nr. 2(715)–2(717).
[1101] Skjal nr. 2(290).
[1102] Skjal nr. 2(717).

nokkuð sunnar og væri hann kallaður Stærri-Kaldasteinn.[1103] Sama vottaði Jón Magnússon með vitnisburði dagsettum 4. október 1844.[1104]

Við aukarétt 21. nóvember 1844 var kveðinn upp dómur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörð og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Í dómnum er farið yfir málsatvik þar sem segir að Hallgrímur hafi látið skera hvalkálf sem rak upp þann 4. júlí 1842 en sr. Jón Austfjörð gerði tilkall til hans þar sem hann hafi rekið á land Stóru-Breiðuvíkur, kirkjujarðar Klyppstaðar. Þá er fjallað um rekaréttindi Vallaness- og Valþjófsstaðarkirkna á svæðinu, einkum í Svínavík, og farið yfir vitnisburði og önnur gögn sem lögð hafi verið fram í málinu. Samhliða rekamálinu voru tekin fyrir orð sr. Jóns um Ólaf, föður Hallgrím og Kjartan, sem ráns- og gripdeildarmaður og dæmd dauð og marklaus. Að lokum var dæmt í málinu og eru dómsorðin svohljóðandi:

> Jördin Stórabreiduvík í Borgarfyrdi sem er Tillagsjörd til Klifstadar Prestakalls dæmist ad hafa Rétt til allra Rekaplátsa fyrir sinu Landi frá Landamerkiunum milli hennar og Jardarinnar Kiólsvíkur og allt sudur ad þeim Grióthaug sem stendur á Sandinum fyrir sunnan Litlanes ad undantekinni allri Kaldasteins eda Kallasteinsfjöru eda þeim 2 Fiörum eda Básum sem kalladir eru nyrdri og Sydri Hvalfiara og Svínavíkinni frá Litlanesi ad Skipavogunum, hvör Rekapláts tildæmast Husavikur Kyrkiu i Borgarfyrdi hvar hiá þeir Innstefndu Proprietairus Hallgrimur Olafsson á Húsavik og Kiartan Olafsson á Dallandi eiga enn fyrir báda og bádir fyrir einn ad borga til Prestsins Síra Gudmundar Erlendssonar sem beneficiato til Klifstadar 6/8 parta af virdi þess Hvalkálfs sem Sumarid 1842 rak upp i Bás nokkurn undir Grenmo eptir óvidkomandi af Réttinum útnefndra Manna áliti.
>
> Ad því leiti Stefnandin hefur giört uppástand um ad fá ser til dæmda hina 2/8 Parta af Hvalsverdinu frávísast Sökinni.[1105]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Stóra-Breiðavík metin 12 hundruð að dýrleika og skráð sem eign Klyppstaðarkirkju. Í neðanmálsgrein kemur fram að 1760 og fyrr hafi Stóra-Breiðavík talist bændaeign. Þar er einnig endurtekið það sem segir í jarðamatinu 1804 að þá hafi Stóra-Breiðavík haft beitarafnot af Kjósvík og Hvalvík.[1106]

Hinn 23. september 1848 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir rekamál prófastanna sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi og sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað annars vegar og bræðranna Hallgríms og Kjartans Ólafssona hins vegar vegna tilkalls þeirra fyrrnefndu til áttungs úr hval sem rekið hafði þann 4. júlí 1842 í bás undir Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur. Fram kemur að 6/8 hlutar hvalsins höfðu verið dæmdir til Klyppstaðarkirkju með dómi dagsettum 21. nóvember 1844. Ýmis skjöl voru lögð fyrir sáttafundinn, meðal annars um að skipa þyrfti nýja sáttanefnd þar sem hinir upprunalegu nefndarmenn hefðu of mikil tengsl við málsaðila. Bræðurnir Hallgrímur og Kjartan neituðu að greiða til sækjenda tvo áttunga úr hvalnum og um-

[1103] Skjal nr. 2(288).
[1104] Skjal nr. 2(289).
[1105] Skjal nr. 2(718).
[1106] Skjal nr. 4(1), bls. 361.

boðsmaður prófastanna kvaðst enga heimild hafa til að gefa eftir kröfur þeirra. Málinu var því vísað frá nefndinni til úrskurðar dómstóla.[1107]

Við aukarétt 31. maí 1849 var tekið fyrir annað mál tengt hvalnum sem rak upp við Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur árið 1842. Prófastarnir Guttormur Pálsson í Vallanesi og Stefán Árnason á Valþjófsstað gerðu tilkall til Hallgríms og Kjartans Ólafssona um að fá greidda 2/8 hluta af andvirði hvalsins.[1108] Málinu var framhaldið við aukarétti 16. júlí, 15. ágúst og 21. september 1849 en var að lokum vísað frá.[1109]

Hinn 10. janúar 1850 sendu sr. Stefán Árnason á Valþjófsstað í Fljótsdal og sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi á Völlum biskupi bréf þar sem lýst var málavöxtum viðvíkjandi hvalrekanum í landi Stóru-Breiðuvíkur sumarið 1842, þar sem forráðamenn Húsavíkurkirkju hagnýttu sér hvalinn sem presturinn á Klyppstað í Loðmundarfirði taldi eign Klyppstaðarkirkju. Dómur gekk í málinu 1844 sem skikkaði Húsavíkurmenn til að greiða Klyppstaðarkirkju skaðabætur. Bréfritarar töldu að Valþjófsstaðar- og Vallaneskirkjum hefði borið hvorri áttungur hvalsins þar sem hann hefði rekið í ófæru og leituðu því stuðnings biskups vegna fyrirhugaðs málarekstrar fyrir Landsrétti vegna þessa.[1110] Hinn 9. janúar 1850 sendu sr. Stefán Árnason á Valþjófsstað í Fljótsdal og sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi á Völlum konungi bréf þar sem þeir fóru fram á að fá að reka ofangreint mál fyrir landsrétti.[1111] Biskup svaraði bréfi þeirra frá 10. janúar 1850 með bréfi dagsettu 22. mars 1850 og lagði til að þeir myndu hefja mál sitt í undirrétti í héraði í stað þess að áfrýja áður sögðum dómi, sem þeir voru ekki aðilar að, til yfirréttarins.[1112]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Stóru-Breiðavík:

> Stóra Breiðavík
>
> Túnid fódrar 2½ kú, útheyid med útbeitinni 80 ær 80 saudi 40 lömb og 4 hesta; tún heldur ógreidt, en eingið greidt, hey heldur gott afgiafar, óhentugt kríngum tún til ræktunar, ærnyt á sumri 34 pottar, kyrnyt í mál hærst 7 merkur, saudir skérast til jafnadar med 14 pundum kvíær med 4 pundum vetrarbeit allgód, þá skjaldan til nær; sióabeit eingi nema flúdir á vorum; lyng nóg, kvistur ekki; griót má fá lángt í burtu; hella fæst smá; mótak er til óreynt, jördin á heimaland stórt svo ekki þarf ad kaupa afrétt. Reki svarar vidum i 30 kynda kofa á ári; siáfarafli svari 1 manneldi; torfskéra vond, reidíngur eingin, vatni verdur ekki veitt á tún eda eingiar; gripahættur á landi og vid sió; aurhlaup vída og skridur; lending næsta vond; miklar þokur og óþurkar. Til ad nota jördina þykir þurfa 4 karlmenn 4 kvenmenn og 1 smali. Þessi jörd var vyrdt á 650 (.sex hundrud og fimtíu.) rbd.[1113]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Stóru-Breiðuvíkur er dagsett 10. október 1889 en hún var þinglesin við manntalsþing að Desjarmýri 31. júlí 1890. Efni hennar er svohljóðandi:

[1107] Skjal nr. 2(335).
[1108] Skjal nr. 2(833).
[1109] Skjöl nr. 2(719)–2(721).
[1110] Skjal nr. 2(579).
[1111] Skjal nr. 2(580).
[1112] Skjal nr. 2(615).
[1113] Skjal nr. 2(132).

> Landamerki
>
> Stóru-Breiðuvíkur í Borgarfjarðarhreppi, sem er eign Klyppstaðarkirkju, eru þessi:
>
> Merkin liggja að sunnanverðu úr sjávarmáli frá þeim stað, þar sem Brunkutindur ber yfir Bringuhorn, þaðan beint í Bringuhorn, sem er melur austan við Víkurána, því næst upp eftir ánni í innra Gæsavatn, að því búnu úr miðju þessu Gæsavatni upp í Hvíta-hnjúk, þaðan út eftir eggjum yfir Gagnheiði á Súlutind, af Súlutindi á Háahrygg og þaðan eftir vörpum út á Grenmóskoll og niður að sjó. Héðan og að landamerkjum hennar að sunnanveðu til móts við Litlu-Breiðuvík á hún allan reka, að undantekinni Karlasteinsfjöru eða þeim 2 básum, sem kallaðir eru nyrðri og syðri Hvalfjara, svo og Svínavík milli Skipavogs og Litlaness, þar sem reki er dæmdur Húsavíkurkirkju.
>
> Dvergasteini, 10. október 1889
>
> Björn Þorláksson.
>
> Framanskrifuð landamerki samþykkjum vér undirskrifaðir.
>
> Vestdalseyri, 12. október 1889.
>
> Fyrir hönd eiganda Litluvíkur Sigurður Jónsson.
>
> Steinn Sigurðsson (eig. Brúnavíkur)
>
> Guðni Stefánsson (ábúandi Kjólsvíkur)
>
> Fyrir hönd Desjarmýrarkirkju: Einar Vigfússon.[1114]

Hinn 12. júlí 1911 var tekið fyrir að gera lýsingu og meta til peningaverðs jörðina Stóru-Breiðuvík. Í lýsingu matsmanna segir eftirfarandi um jörðina:

> Jörð þessi liggur sunnarlega í hreppnum, hún er 12 hundruð að forngildu mati, en 21,4 hundr. eptir nýju jarðamatsbókinni; landrymi hennar er mikið, og nær frá fjöru til fjals, tún stórt, enn ósljett, útengi mikið, og fremur þægilegt, Mótak allgott. T[r]járeki talsverður, og vetrarbeit góð, eptir því sem hjer gjörist. Landhættur eru miklar, fyrir fje, sjerstaklega haust og vor. Lending er afar slæm. Aðflutningar eru fremur erfiðir, á öllu því sem kaupa þarf, og þar er ákaflega óþurkasamt að sumrinu til.[1115]

Jörðin var loks metin á 2.200 kr.[1116]

Í virðingargjörð á kirkjujörðinni Stóru-Breiðuvík, dagsettri 15. júlí 1915, segir að jörðin sé 12 hundruð að fornu mati og um 21,4 hundruð að nýju mati. Einnig segir að hún liggi sunnarlega í hreppnum, sé skilin frá Kjólsvík og Borgarfirði með háum fjallgarði og að landrými nái frá fjöru til fjalls. Loks var jörðin metin með öllu sem henni fylgdi á 2.400 kr.[1117]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Stóra-Breiðavík var metin á 3.500 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Páll Sigurðsson.[1118]

[1114] Skjal nr. 2(40).
[1115] Skjal nr. 2(865).
[1116] Skjal nr. 2(865).
[1117] Skjal nr. 2(536).
[1118] Skjal nr. 2(170).

Önnur landamerkjaskrá jarðarinnar Stóru-Breiðuvíkur er dagsett 15. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki Stóru-Breiðuvíkur og Litlu-Breiðuvíkur: Úr sjávarmáli frá þeim stað, þar sem Brunkutindur ber yfir Bringuhorn, þaðan beint í Bringuhorn, sem er melur sunnan við Víkurána. Þaðan eftir ánni í innra Gæsavatn.
>
> Landamerki milli Stóru-Breiðuvíkur og Desjarmýrar: Úr miðju innra Gæsavatni upp í Hvítahnúk, þaðan út eftir eggjum á Gagnheiði.
>
> Landamerki milli Stóru-Breiðuvíkur og Brúnavíkur: Af Gagnheiði, út eggjar í Súlutind.
>
> Landamerki milli Stóru-Breiðuvíkur og Kjólsvíkur: Af Súlutindi á Háahrygg út eftir vörpum yfir Grenmóskoll. Þaðan út á Stóratind ofan röð á Flugahorn, þaðan beint í sjó.
>
> Héðan og að landamerkjum hennar að sunnanverðu, til móts við Litlu-Breiðuvík, á hún allan reka að undantekinni Karlasteinsfjöru, eða þeim tveim básum, sem kallaðir eru nyrðri og syðri Hvalfjara, svo og Svínavík milli Skipavogs og Litla ness, þar sem reki er dæmdur Húsavíkurkirkju.
>
> Njarðvík 15. desember 1921
>
> Fyrir hönd eiganda jarðarinnar Páll Sveinsson
>
> Framanskrifuð landamerki samþykkjum vér undirskrifaðir:
>
> Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens, Jón Stefánsson
>
> Framanrituð landamerki milli Stóru-Breiðuvíkur og Desjarmýrar, samþykki ég undirritaður.
>
> Desjarmýri 28. desember 1921
>
> Vigfús Í. Sigurðsson (prestur að Desjarmýri.)
>
> Framanrituð landamerki milli Stóru-Breiðuvíkur og Kjólsvíkur samþykki eg undirritaður.
>
> p.t. Borgarfirði 4/1. 1922
>
> Guðmundur Magnússon eigandi Kjólsvíkur
>
> Undirskrift vantar frá eiganda Brúnavíkur
>
> Bjargi 31. janúar 1922.
>
> Hannes Sigurðsson[1119]

5.20.4 Litla-Breiðavík í Víkum

Í máldaga Vilchins fyrir Húsavíkurkirkju frá um 1397 segir að kirkjan í Húsavík eigi jörðina Breiðuvík.[1120] Sömu upplýsinga koma fram í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar.[1121]

Hinn 2. júlí 1618 seldi Jón Björnsson Pétri Pálssyni jörðina Lýtingsstaði í Skagafirði, 60 hundruð að dýrleika, fyrir Húsavík, 30 hundruð að dýrleika, Breiðavík hina minni,

[1119] Skjal nr. 2(41).
[1120] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 223, skjal nr. 4(38).
[1121] *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 688, skjal nr. 4(39).

Hólaland, tíu hundruð að dýrleika, Hvol, átta hundruð að dýrleika og Hvannstóð, sex hundruð að dýrleika. Þessar jarðir fylgdu eiginkonu Péturs, Þorbjörgu sálugu Bjarnadóttur, á giftingardegi þeirra.[1122]

Hinn 24. ágúst 1672 settu Brynjólfur biskup Sveinsson og sr. Einar Jónsson og staðfestu landamerki milli jarðanna Stóru-Breiðuvíkur og Litlu-Breiðuvíkur. Landamerkjalýsingin er svohljóðandi í afriti frá 31. ágúst 1843:

> ad su varda, sem hladin var fyrir ofan flædarmál, skyldi ráda landa og fiöru mörkum midli þessara jarda, sem hun hefur ad fornu og nyu radid, sidan skylldi landamerkium rada rett sionhendíng ur fyrrskrifadri vördu, sem sa gardur tilvisar sem vid hana hladinn var í vor 1672, 25 Maji, vid votta í eignarmannanna umbodsmanna vidurvist: Hiallta Jonssonar vegna biskupsins M. Bryniolfs Sveinssonar en Biarna Einarssonar yngra vegna Sira Einars Jonssonar í vidurvist Árna Thomassonar, Sigvardar Bárdarsonar og Odds Gudmundssonar, uppí melshornid vid ána, og so upp eptir ánni í háfiöll j móts uid Desiarmyrar landamerki, so sem vötn deyla; höfdu fyrr skrifadir menn fullnadar handsöl her uppá ad þessi skylldu æfinlig landamerki þessara jarda i milli, og obrygdanlega haldast í allan mata[1123]

Í jarðaskjölum í Þjóðskjalasafni er varðveitt afrit af landamerkjabréfi, dagsettu 24. ágúst 1681, sem Brynjólfur Sveinsson biskup og sr. Einar Jónsson, fjárhaldsmaður Húsavíkurkirkjujarða, skráðu um landamerki Litlu- og Stóru-Breiðuvíkur. Afritið er frá 28. nóvember 1785. Í skjalinu segir meðal annars:

> ad Sü Varda, Sem hladenn Var fyrer Ofann flædar mäl Skillde Räda Landar og Fióru mórkumm mille þessara Jarda, sem Hun hefur ad Fornu og Nÿu Räded; Sydann Skillde Landa Merkiumm räda riett Siónhending ür firr skrifadre Vórdu, sem sá gardur tilvÿsar, sem Vid hana hladenn Var j Vor, MDCLXXII, 25ta Maii, Vid Votta, J Eignarmannanna Ummbods Manna Vidur Vist, Hiallta Jönssonar, Vegna Biskupsens M. Brinjulfs Sveinssonar enn Biarna Einarssonar Yngra, Vegna S. Einars Jonssonar, j Vidur Vist Arna Thomassonar, Sigurdar Bärdarsonar, og Odds Gudmundssonar, uppi Melshorned Vid Äna, og so uppeffter Anne, j Hä Fióll, j möts Vid Desiarmyrar Landamerke, Sosem Vótn deila[1124]

Í jarðabók 1693–1697 kemur fram að sýslumaðurinn í Árnesþingi, Vigfús Hannesson, eigi jarðirnar Brúnavík, Hólaland, Hvalvík, Kjólsvík og Breiðavík.[1125]

Í skjali, dagsettu 9. júní 1704, yfir jarðeignir Björns Péturssonar kemur fram að meðal eigna hans voru jarðirnar Eyjólfsstaðir á Völlum, Hellisfjörður, Bakki í Borgarfirði, Hvannstóð, Breiðavík við Borgarfjörð og Hamragerði.[1126]

Hinn 4. nóvember 1778 undirrituðu Everth Wium og Þórður Árnason kaupbréf fyrir Eiðum í Eiðaþinghá hvar Everth seldi Þórði bóndaeign Eiða, alls 30 hundruð. Auk þess fylgdu með hálf jörðin Hóll í Útmannasveit, Gröf, Ormsstaðir, Tókastaðir og Þuríðarstaðir allar í Eiðaþinghá. Á móti seldi Þórður Everth Mjóanes í Vallahreppi með

[1122] *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 272, skjal H-10.
[1123] Skjal nr. 2(285).
[1124] Skjal nr. 2(236).
[1125] Skjal nr. 13(3).
[1126] *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* XIII, bls. 410–413, skjal H-11.

afbýlinu Gunnlaugsstöðum alls 20 hundruð og átta hundruð í Breiðuvík í Borgarfirði.[1127]

Í prófastsvísitasíu fyrir Húsavíkurkirkju frá 26. ágúst 1791 kemur fram að Litla-Breiðavík hafði verið í eyði í fimm ár.[1128]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Litlu-Breiðuvíkur metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Húsavíkurkirkja.[1129]

Við úttekt á Húsavíkurkirkju 29. október 1832 kom fram að jörðin Litla-Breiðavík hafði verið tekin út og uppskrifuð um vorið.[1130]

Í ódagsettu uppkasti að greinargerð um skiptingu kirkjujarðarinnar Húsavíkur milli eigendanna, Hallgríms og Kjartans Ólafssona, líklega frá fyrri hluta nítjándu aldar, segir að jörðin öll sé metin 60 hundruð, hvar af kirkjan átti helming. Hún hafi svo verið metin og seld Ólafi Hallgrímssyni fyrir 40 hundruð og eftir því skipt á milli hans erfingja, hvar af bændaeignin var metin á 20 hundruð. Þá segir að samkvæmt máldögum sé býlið Litla-Breiðavík innifalið í matinu. Það hafi ekki fundist hafa verið byggt fyrr en fjallað er um það í biskupsvísitasíu Brynjólfs Sveinssonar, þótt landið hafi ætíð verið talið með Húsavíkureign.[1131]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Litla-Breiðavík metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem eign Húsavíkurkirkju.[1132]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Litlu-Breiðuvík:

> Litla Breiðavík
>
> Túnid fódrar 1½ kú, útheyid med siáfar og landbeit 40 ær 30 saudi 20 lömb og 2 hesta; tún og eingi greidt úthey gott afgiafar; óhentugt kríngum tún til ræktunar og það liggur siálft fyrir skémdum af kali á vorum; ærnyt á sumri 36 pottar; kyrnyt á sumri 7 merkur í mál; saudir skérast med 14 pundum til jafnadar kvíær med 4 til 5 pundum; lyng er lítid til kvistur ekki, torfskéra brúkandi; griót má fá notanlegt, vatni má veita á tún; mótak ekki fundid; vetrarbeit allgóð þá skialdan til nær; jördin á afrett fyrir sig; siáfarbeit lítil en ekki slæm; reki heldur uppi húsum alltad fjalvid; siáfargagn svari ¼ manneldi; hella fæst ekki, gripahættur miklar ~~vid sió en minni~~ á landi einkum í svonefndum Litluvikur-skridum. Þokur og óþurkar miklir; nægilegt lid vyrdist vera 2 karlmenn 2 kvenmenn og 1 smali. Þessi jörd var vyrdt á 325 (þriú hundrud tuttugu og fimm.) rbd.[1133]

Í landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, sem er dagsett 17. maí 1887, er Hólshúsa, Dallands, Dallandsparts, Álftavíkur og Litlu-Breiðuvíkur getið. Landamerkjaskráin var þinglesin við manntalsþing að Seyðisfjarðaröldu 2. júní 1893 og að Desjarmýri 24. júní 1893. Efni hennar er svohljóðandi:

[1127] Skjal nr. 2(550).
[1128] Skjal nr. 2(466).
[1129] Skjal nr. 2(77).
[1130] Skjal nr. 2(467).
[1131] Skjal nr. 2(362).
[1132] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[1133] Skjal nr. 2(132).

Landamerki

kirkjujarðarinnar Húsavíkur í Borgarfirði – en það eru jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álptavík og Litla-Breiðavík – eru þessi:

að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjallið Skæling, og þar næst fram og norður eptir fjallgörðum á fjall, er heitir Skúmhöttur, að því búnu eptir vatnalínu á fjallgörðunum innan við Húsavík beina leið til Borgarfjarðar allt á Náttmálafjall, þaðan eptir Húsavíkurheiðarvarpi eptir því sem vötnum hallar, og síðan beina sjónhending í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eptir henni allt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunna við ána, og því næst beint til sjóar eptir línu eða beinni stefnu úr Bálki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar, yfir Melshornið eða Bringu.

Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla, visitaziubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780, þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðarþinghá, og áttung suður frá Greipsgjá til almenningafjöru (þetta er hvorttveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins- eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvorttveggja í Stóru-Breiðuvík)

Dvergasteini, 17. maí 1887.

Fyrir hönd síra Jónasar Hallgrímssonar á Skorrastað, eiganda Húsavíkur, Hólshúsa og Álptavíkur

Björn Þorláksson

Dallandi og Dallandsparti, 21. júní 1887.

Ólafur Kjartansson eigandi Dallands.

Kristín Sæbjörnsdóttir eigandi Dallandsparts.

Vestdalseyri, 17. maí 1887.

Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens

Sigurður Jónsson.

Af hálfu Desjarmýrarkirkju, er á land á löngu svæði til móts við Húsavík, samþykkist hið framanritaða

Desjarmýri, 18. maí 1887.

Einar Vigfússon.

Sem umsjónarmaður Klyppstaðarkirkju, er á land til móts við Húsavík á fleirum stöðum, samþykki jeg hið framanritaða.

Klyppstað, 21. júní 1887

Finnur Þorsteinsson.

Lagt fram í aukarjetti Norður-Múlasýslu 27. júní 1889 –

Einar Thorlacius.[1134]

[1134] Skjal nr. 2(43).

Í prófastsvísitasíu fyrir Húsavíkurkirkju frá 28. júlí 1890 segir að landamerkjaskrá hafi verið samin fyrir eignir kirkjunnar en ekki samþykkt af öllum hlutaðeigendum og því ekki þinglesin.[1135]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Litla-Breiðavík var metin á 2.000 kr. Óvíst var hvort landamerki jarðarinnar væru innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Jón Arnesen.[1136]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Litlu-Breiðuvíkur er dagsett 15. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Borgarfirði 17. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Úr Gríðarnestá, þeirri er skagar lengst í sjó, beina stefnu í Sólfjallstind. Ræður svo Sólfjallið, síðan Leirufjallið landamerkjum, miðað við fjallseggjar inn á Hvítserkshnúk. Úr honum beina stefnu í fremra eða stærra Gæsavatn, og úr Gæsavatni beint í á þá, er rennur millum Breiðuvíkna og út eftir henni, alt að svokölluðu Melshorni eða Bringu sunnan við ána, og því næst beint til sjávar eftir línu eða beinni stefnu úr Bálki eða Brunku, sem er tindur á fjallinu milli Breiðuvíkur og Borgarfjarðar yfir Melshornið eða Bringu.
>
> Jörðin á part í Húsavíkurkirkju, hlutfallslega við jarðirnar Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspart og Álftavík eftir hundraðatali.
>
> Kirkjan í Húsavík á samkvæmt máldögum Vilkins, Gísla, vísitazíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1655, Jóns biskups Árnasonar 1727, Ólafs biskups Gíslasonar 1748, Hannesar biskups Finnssonar 1780 þessi ítök: 16 hluta úr Ósreka í Hjaltastaðaþinghá, og áttung suður frá Greipsgjá, til Almenningafjöru (þetta er hvorttveggja undir Hafnarbjargi í Borgarfirði) undir Vogsfjöllum, alla Kallasteins eða Kaldasteinsfjöru og allan reka í Svínavík (þetta hvort tveggja í Stóru-Breiðuvík)
>
> p.t. Húsavík 15. desember 1921
>
> Fyrir hönd eiganda Litlu-Breiðuvíkur, Jóns Arnesens
>
> Jón Stefánsson
>
> Framanrituð landamerki samþykkjum vér undirritaðir.
>
> Húsavík 15. desember 1921
>
> Árni J. Sigurðsson (eigandi Húsavíkur)
>
> Elís Guðjónsson ábúandi Hólshúsa
>
> Sveinn Pálsson eigandi Dallands
>
> Björn Sveinsson eigandi á Dallandsparti
>
> Fyrir hönd eiganda Stóru-Breiðuvíkur: Páll Sveinsson
>
> Vigfús I. Sigurðsson (prestur á Desjarmýri.[1137]

[1135] Skjal nr. 2(472).
[1136] Skjal nr. 2(171).
[1137] Skjal nr. 2(42).

5.21 Nærliggjandi jarðir í Loðmundarfirði

5.21.1 Seljamýri í Loðmundarfirði

Hinn 29. júlí 1497 gaf Björn Guðnason og seldi Ragnhildi Bjarnadóttur konu sinni jarðir fyrir þær jarðir sem hún átti á Austfjörðum. Þeirra á meðal voru jarðirnar Nes, Seljamýri, Bárðarstaðir, Sellátrar og Helgustaðir. Þá segir einnig að með hafi fylgt í Hlíð 80 álna partur annars hundraðs í Kjólsvík.[1138]

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 5. ágúst 1641 segir að árið 1525 hafi jörðin Seljamýri verið seld til Þorvarðar príor á Skriðu.[1139]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Seljamýrar metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Klyppstaðarkirkja.[1140]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Seljamýri metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem eign Klyppstaðarkirkju. Í neðanmálsgrein kemur fram að árið 1760 var Seljamýri talin meðal stiftsjarða og 1674 var hún metin á 10 hundruð.[1141]

Hinn 21. maí 1845 lögfesti sr. Guðmundur Erlendsson land og reka kirkjujarðarinnar Seljamýrar. Lögfestan var þinglesin fyrir manntalsþingsrétti að Dvergasteini þann 22. maí sama ár og er texti hennar eftirfarandi:

> Sóknarprestur til Klippstadar og Húsavíkur lögfestir hermed i Dag þessu prestakalli tillagda Jörd Seljarmyri, liggiandi innan Lodmundarfjardarhrepps og Nordurmula Syslu með Tödum og úteingium, holtum og Haga til Fialls og Fiöru með öllum Landsnytium hennar: Innan eptirskrifadra Landamerkia: að innanverdu móti vestri Kellingadals Stafn og Midqvislin, sem rennur ofan eptir nefndum Dal, þar eptir allt þar til 3 Qvislarnar falla saman nidrá Fitiunum til ad giöra Stórahrauná – skiptir áminnst Qvisl Landamerkium milli hennar og klaustursjardarinnar Stakkahlídar og síðan Stórahrauná siálf í Sió nidr. Að Nordanverdu Kellingadals stafn, þadan móti austri á Kellingarfiall, þadan á Skúmhött; þadan á Búngufell; þadan úteptir Fiallaeggium þeim, sem skipta landeign milli hennar og Borgarfiardar, og Húsavíkur, uns Hrafnagilid (sem hefr upptök sín nedar í brekkunum) er öndverdt, ad réttri Siónhendíng þá madr stendur á Slettunni nidr undan. Sídan skiptir Merkilækrin landi millum hennar og klausturjarðarinnar Ness, móti sudaustri i Sió nidur. Banna eg einum og serhvörium án míns edr Fullmektugsleyfis, allan áverka og óheimila brúkun á landi Jardarinnar innan framanskrifadra Takmarka svo sem med vidar eda lingsrifi, Slætti, Hagbeit, Grasatekiu, Torfskurði eda hvörium ödrum Averka sem heita kynni, – undir 2falda Landnámssekt um næstu 12 mánudi og fyrir áqvedid Lagastraff framvegis. Undireins Lögfesti eg Rekann fyrir Landeign Jarðarinnar með Siónum framm ad utanverdu eda nl: frá Merkilækiarútfalli innad Stórahrauná.[1142]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Seljamýri:

> Seljamýri
>
> Túnid fódrar 1 kú og 1 vetrúng og á útheyi, land og siáfarbeit framfleytast 30 ær, 40 saudir, 20 lömb og 2 hestar; túnid er heldur greidt en lítid grasgéfid; Eingiar vídslægar og greidar, en graslitlar. Málnyta sæmileg og þrif góð; bædi land og flúdabeit vid fiöru

[1138] *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 368–370, skjal nr. 4(133).
[1139] Skjal nr. 2(421).
[1140] Skjal nr. 2(119).
[1141] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[1142] Skjöl nr. 2(265) og 2(822).

> gód á vetrum þegar til þeirra nær, lítil reka von; útrædi all gott um há sumar en stopullt á ödrum tíma sökum hafnarleysi; jördin á afrétt fyrir siálfa sig; torfskéra sæmileg; lyng nokkurt er til í landinu en kvistur ekki til [jarðir]; um mótak vita menn ekki. Hætta eru vid fiöru fyrir skepnur. Til ad nota jördina þykir þurfa 2 karlmenn, 2 kvenmenn og smala. Þessa jörd vyrdtu 3 af virdíngarmönnunum á 350rbd, 1 á 325rbd og 1 á 300rbd; verður þá vyrdíngar summan 335 (. þriú hundrud þríátíu og fimm.) rbd.[1143]

Með bréfi dagsettu 24. febrúar 1887 sendi amtmaður landshöfðingja skýrslu og fylgiskjöl varðandi nokkrar landamerkjaþrætur milli jarða í Loðmundarfirði. Amtmaður ritaði umsögn og tillögu um þrætumál varðandi þjóðjörðina Stakkahlíð og kirkjujörðina Seljamýri. Hann sagði ágreininginn snúast um allstórt fjallstykki milli Skúmhettudalsár og Kerlingardalsár, sem hafi verið notað frá Stakkahlíð. Amtmaður lagði til að presturinn í Klyppstaðarkirkju, eigandi Seljamýrar, yrði skipað að skýra stiftsyfirvöldum frá málsgögnum og framhaldið yrði ákveðið af landshöfðingja. Með sama bréfi skýrði amtmaður frá kröfu Klyppstaðarprests um reka sem kæmi upp á Stakkahlíð og lagði til að farið væri með þann ágreining með sama hætti og ágreining um landamerki Stakkahlíðar og Seljamýrar.[1144] Landshöfðingi svaraði með bréfi dagsettu 7. maí 1887 og samþykkti tillögur amtmanns um málsframvindu. Þá sendi landshöfðingi stiftsyfirvöldum bréf, dagsett sama dag, um að kallað yrði eftir málsgögnum frá prestinum á Klyppstað.[1145] Frekari bréfsendingar gengu síðan milli amtmanns og landshöfðingja í júní 1887 um málsgögnin.[1146]

Með bréfi dagsettu 5. janúar 1888 sendu stiftsyfirvöldin málsgögn prestsins á Klyppstað varðandi landamerkjamál Stakkahlíðar og Seljamýrar og rekaréttindi í landi Stakkahlíðar til landshöfðingja. Tilgreind þrjú fylgiskjöl liggja ekki með bréfinu í skjalasafni landshöfðingja.[1147] Landshöfðingi endursendi málsskjölin með bréfi dagsettu 14. janúar 1888 og krafðist frekari gagna.[1148] Með bréfi til landshöfðingja, dagsettu 21. desember 1888, tilkynntu stiftsyfirvöldin að ekki væri tilefni til málsóknar vegna landamerkja- og rekaítakakröfu prestsins á Klyppstað og að sú ákvörðun hafi verið tilkynnt prófasti Norður-Múlaprófastsdæmis.[1149] Amtmaður ritaði landshöfðingja 22. nóvember 1889 spurðist fyrir um málsframvinduna og var tilkynnt um ákvörðun stiftsyfirvalda um að láta málið falla niður með bréfi dagsettu 6. janúar 1890.[1150]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Seljamýrar er dagsett 4. mars 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing á Seyðisfirði 17. júní 1890. Efni hennar er svohljóðandi:

[1143] Skjal nr. 2(133).
[1144] Skjal nr. 2(495).
[1145] Skjal nr. 2(496).
[1146] Skjal nr. 2(497)–2(498).
[1147] Skjal nr. 2(499).
[1148] Skjal nr. 2(500).
[1149] Skjal nr. 2(501).
[1150] Skjal nr. 2(502)–2(503).

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Seljamýrar í Loðmundarfirði eru þessi:
>
> Merkin byrja við sjó við Merkilækjarútfall og liggja upp eftir Merkilæk upp í Hrafnagil til fjalls, þar er vötnum hallar, síðan eftir fjallaeggjum allt á Skúmhött, þaðan eftir Skúmhettudalsá og er henni lýkur, eftir Stóru-Hrauná allt til sjávar. Jörðin á allan reka fyrir sínu landi.
>
> Dvergasteini, 4. marz 1890.
>
> Björn Þorláksson
>
> Ofanskrifuð landamerki samþykki eg:
>
> Hallfreðarstöðum, 6. marz 1890
>
> Páll Ólafsson[1151]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Seljamýrar mátti reka 60 kindur en afréttarlandið skyldi vera frá Grenishólum inn að Skúmhettudalsá.[1152]

Hinn 9. júlí 1911 var tekið fyrir að meta og gera lýsingu um jörðina Seljamýri. Jörðin var metin af matsmönnum á 2.000 kr.[1153]

Með afsalsbréfi dagsettu 29. júní 1914 seldi ráðherra Íslands jörðina Seljamýri til Jóns Þorsteinssonar fyrir 2.300 kr.[1154]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Seljamýri var metin á 2.300 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að upprekstrarland sé nægjanlegt fyrir afréttarfé ábúanda. Eigandi jarðarinnar var Jón Þorsteinsson.[1155]

Í afriti af bréfi dóms- og kirkjumálaráðuneytisins, dagsettu 5. maí 1942, kemur fram að ráðuneytið lofaði Gunnlaugi Sigurbjörnssyni að kaupa af honum eignarjörðina Seljamýri að uppfylltum ákveðnum skilyrðum, m.a. að hann tæki upp erfðaábúð á jörðinni.[1156]

5.21.2 Stakkahlíð í Loðmundarfirði

Í afriti af skjali sem varðveitt er í Landsbókasafni og skráð er árið 1601 er fjallað um eignir Klyppstaðarkirkju þegar sr. Þórður Jónsson tók við kirkjunni. Skráð er efst í afritið að það hafi verið þann 28. júní 1574. Meðal eigna og ítaka kirkjunnar var skógur í Stakkahlíð milli Hraunsár og Titlingshóls og fjórtán feta torfgröf í sama landi.[1157]

[1151] Skjal nr. 2(47).
[1152] Skjal nr. 2(319).
[1153] Skjal nr. 2(863).
[1154] Skjal nr. 2(864).
[1155] Skjal nr. 2(184).
[1156] Skjal nr. 2(650).
[1157] Skjal nr. 2(661).

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 28. ágúst 1706 er sagt frá skjölum sem voru hjá kirkjunni. Þar er meðal annars fjallað um lögfestu Skriðuklaustursjarða í Loðmundarfirði frá 1688.[1158]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Stakkahlíðar metinn 12 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Skriðuklaustursumboð.[1159]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Stakkahlíð skoðuð 9. september 1828. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

> Abúendurnir ségiast heyrt hafa og þeir hafi brúkað svo, ad Landamerki jardarinnar séu ad framan, úr Læk þeim sem rennr úti Tiörnina fyrir framan og nedan Túnid, upp Skagann midjan milli Klippstada og Stackahlydar beint uppí Kallfellsröd, enn ad utann rædr Hrauná, alt inná Fitjar, þá nordr midjan Skúmhattadal, og þadan fram á Hraundalsvarp. Rekamörk Jardarinnar eru frá Hrauná til Melrackaþúfu.[1160]

Úttektarmennirnir Jón Jónsson og Jón Árnason staðfestu úttektir sínar á Skriðuklaustursjörðum við aukarétt að Ketilsstöðum 2. október 1828. Í dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829 var þann 12. mars 1829 skráð að Johnson amtmaður hafi með bréfi dagsettu 21. febrúar 1829 lýst sig óánægðan með úttektirnar. Sýslumaðurinn Páll Melsted skráði svo að réttur amtsins væri að taka þær til rannsóknar og álits á kostnað Bergvins Þorbergssonar umboðsmanns og dánarbús Guðmundar Pálssonar.[1161]

Hinn 4. janúar 1840 skrifaði Jón Austfjörð prestur á Klyppstað biskupi og bað um útskift af máldaga Klyppstaðarkirkju vegna deilu hans við ábúendur í Stakkahlíð um rekamörk.[1162]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Stakkahlíð skoðuð 16. apríl 1841. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

> Landamerki Jardarinnar er ad framan, úr sydstu Kallfells Röd nedan til [og] ofaní græna Hnaus Þadan í midjann Skagan nedan til og ofan í Fjardar-á; sídan rædur Áinn útí Lóninn, og þadan beint til Sjóar eptir því sem téd A rennur innann dalinn. Ad utan rædur Hrauná inná Fitjar; Þadan Skúmhettudals á.
>
> Reka mörk hennar eru frá Hrauná ad beinni línu midadri úr Melrackaþúfu í Alfastein.[1163]

Í ódagsettu skjali, líklega frá fyrri hluta nítjándu aldar og sem lagt var fram við aukarétt Norður-Múlasýslu 30. ágúst 1890, segir eftirfarandi um jörðina Stakkahlíð:

> Stakkahlíð
>
> Landamerki eru að framan úr syðstu Kallfellsröð neðan til og ofan í græna-Hnaus, þaðan í miðjann Skagann neðan til og ofan í Fjarðará – síðan ræður áin út í lónin og þaðan beint til sjóar, eptir því sem téð á rennur innan dalinn
>
> Að utan ræður Hrauná inni Fitjar þaðan Skúmhettudalsá

[1158] Skjal nr. 2(422).
[1159] Skjal nr. 2(118).
[1160] Skjal nr. 2(675).
[1161] Skjal nr. 2(675).
[1162] Skjal nr. 2(564).
[1163] Skjal nr. 2(647).

> Rekamörk hennar (jarðarinnar) eru frá Hrauná að beinni línu miðaðri úr Melrakkaþúfu í Alfastein[1164]

Við manntalsþing að Dvergasteini 22. maí 1845 var uppboðnar klausturjarðirnar hálft Skriðuklaustur og hálf Stakkahlíð.[1165]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Stakkahlíð metin 12 hundruð að dýrleika og skráð sem eign Skriðuklaustursumboðs.[1166]

Við manntalsþing að Dvergasteini 31. maí 1848 friðlýsti sr. J. Austfjörð á Klyppstað, með skjali dagsettu 26. apríl 1848, öllum selalátrum fyrir Sævarendalandi allt frá landamerkjum milli Stakkahlíðar og téðrar jarðar og allt út að Hjálmá og bannaði einnig öll skot og selaslög fyrir Sævarendalandi.[1167]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Stakkahlíð:

> Stakkahlíd
>
> Túnid fódrar 3 kyr og á útheyi, útbeit og fiörubeit framfleytast 60 ær, 60 saudir, 50 lömb, 3 hestar; túnid er mestallt greidt en sumstadar grytt; eingiar fremur vídslægar en snöggvar; medal ærnyt á sumri 30 pottar; kyrnyt í mál á sumri 6 merkur; útbeit á vetrum seig en siófarbeit lítil; nokkur rekavon; útrædi nokkurt og dálitla silungsveidi má telja, lyng nóg í hrís og brúkast til eldsneytis; mótak all gott en erfitt; torfskéra er til en ördug, reidíngur fæst til heimilis brúkunar; hættur fyrir gripi bædi á landi og vid sió; landid miög grytt, hellu má fá en slæma. Nægilegt lid á jördinni þykir vera 4 karlmenn og 4 kvenmenn. Jördin var vyrdt á 600 (. sex hundrud) rbd.[1168]

Við manntalsþing að Dvergasteini 9. júní 1883 var friðlýst æðarvarpi í Stakkahlíð og kærði bóndinn þar Jón Baldvin Jóhannesson að æðarfuglar væru iðulega drepnir af Færeyingum sem róa frá Seyðisfirði.[1169]

Með bréfi dagsettu 24. febrúar 1887 sendi amtmaður landshöfðingja skýrslu og fylgiskjöl varðandi nokkrar landamerkjaþrætur milli jarða í Loðmundarfirði. Amtmaður ritaði umsögn og tillögu um þrætumál varðandi þjóðjörðina Stakkahlíð og kirkjujörðina Seljamýri. Hann sagði ágreininginn snúast um allstórt fjallstykki milli Skúmhettudalsár og Kerlingardalsár, sem hafi verið notað frá Stakkahlíð. Amtmaður lagði til að presturinn í Klyppstaðarkirkju, eigandi Seljamýrar, yrði skipað að skýra stiftsyfirvöldum frá málsgögnum og framhaldið yrði ákveðið af landshöfðingja. Með sama bréfi skýrði amtmaður frá kröfu Klyppstaðarprests um reka sem kæmi upp á Stakkahlíð og lagði til að farið væri með þann ágreining með sama hætti og ágreining um landamerki Stakkahlíðar og Seljamýrar.[1170] Landshöfðingi svaraði með bréfi dagsettu 7. maí 1887 og samþykkti tillögur amtmanns um málsframvindu. Þá sendi landshöfðingi stiftsyfirvöldum bréf, dagsett sama dag, um að kallað yrði eftir málsgögnum frá prestinum á Klypp-

[1164] Skjal nr. 2(302).
[1165] Skjal nr. 2(822).
[1166] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[1167] Skjal nr. 2(831).
[1168] Skjal nr. 2(133).
[1169] Skjal nr. 2(687).
[1170] Skjal nr. 2(495).

stað.[1171] Frekari bréfsendingar gengu síðan milli amtmanns og landshöfðingja í júní 1887 um málsgögnin.[1172]

Með bréfi dagsettu 5. janúar 1888 sendu stiftsyfirvöldin málsgögn prestsins á Klyppstað varðandi landamerkjamál Stakkahlíðar og Seljamýrar og rekaréttindi í landi Stakkahlíðar til landshöfðingja. Tilgreind þrjú fylgiskjöl liggja ekki með bréfinu í skjalasafni landshöfðingja.[1173] Landshöfðingi endursendi málsskjölin með bréfi dagsettu 14. janúar 1888 og krafðist frekari gagna.[1174] Með bréfi til landshöfðingja, dagsettu 21. desember 1888, tilkynntu stiftsyfirvöldin að ekki væri tilefni til málsóknar vegna landamerkja- og rekaítakakröfu prestsins á Klyppstað og að sú ákvörðun hafi verið tilkynnt prófasti Norður-Múlaprófastsdæmis.[1175] Amtmaður ritaði landshöfðingja 22. nóvember 1889 spurðist fyrir um málsframvinduna og var tilkynnt um ákvörðun stiftsyfirvalda um að láta málið falla niður með bréfi dagsettu 6. janúar 1890.[1176]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Stakkahlíðar er dagsett 6. mars 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing á Seyðisfirði 16. júní 1892. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki klausturjarðarinnar Stakkahlíðar í Loðmundarfirði eru þessi:
>
> Merkin eru talin byrja að framan og liggja úr suðurröð á Karlfelli í Grænahnaus, þaðan í miðjan Skaga neðst, beint í Fjarðará. Síðan liggur merkja línan út eptir Fjarðará allt þar til er kemur að þeirri línu, er dregin verður úr flæðarmáli beint yfir Melrakkaþúfu (hún er neðan við varptjarnirnar) í Álfastein þann, sem yztur stendur á brekkunni framan við Norðdalsá. Síðan ræður þessi lína merkjum í sjó út. Í ánni eru 2 hólmar, Kríuhólmi og Stóri hólmi, er tilheyra Sævarenda. Frá sjó liggja merkin upp eptir Stóruhrauná upp á svo nefndar Fitjar og því næst upp eptir Skúmhettudalsá á varp upp, og eptir það eptir vörpum allt í kring þar til Karlfellsröðin syðri tekur við.
>
> Jörðin á 2 þriðjunga í öllum reka fyrir sínu landi.
>
> Hallfreðarstöðum, 6. marz 1890.
>
> Páll Ólafsson
>
> Ofanskrifuð landamerki samþykki jeg.
>
> Staddur á Hallfreðarstöðum, 6. marz 1890
>
> Björn Þorláksson prestur á Dvergasteini.[1177]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Stakkahlíðar mátti reka 80 kindur en afréttarlandið

[1171] Skjal nr. 2(496).
[1172] Skjal nr. 2(497)–2(498).
[1173] Skjal nr. 2(499).
[1174] Skjal nr. 2(500).
[1175] Skjal nr. 2(501).
[1176] Skjal nr. 2(502)–2(503).
[1177] Skjal nr. 2(48).

skyldi vera Hraundalur og Kerlingadalur innan við Fitjahjalla út í Skúmhettudalsá ofan við Lönguhlíð.[1178]

Með bréfi dagsettu 10. júní 1896 óskaði J. Baldvin Jóhannesson við landshöfðingja að fá keypta jörðina Stakkahlíð og veitti Tryggva Gunnarssyni bankastjóra umboð til að ganga frá kaupunum fyrir sína hönd.[1179]

Hinn 5. september 1896 seldi landshöfðingi þjóðjörðina Stakkahlíð til J. Baldvins Jóhannessonar fyrir 2.600 kr.[1180]

Í skrá yfir seldar þjóðjarðir 1884–1890 kemur fram að jörðin Stakkahlíð var seld árið 1896 fyrir 2.600 kr.[1181]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Stakkahlíð var metin á 6.000 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að upprekstrarland sé nægjanlegt fyrir afréttarfé ábúanda. Eigandi jarðarinnar var J. Baldvin Jóhannesson.[1182]

5.21.3 Klyppstaður í Loðmundarfirði

Í skrá Páls biskups Jónssonar um kirkjur í Skálholtsbiskupsdæmi um 1200 er kirkju getið á Klyppstað.[1183]

Í máldaga Klyppstaðarkirkju frá 1367 segir meðal annars:

> Mariukirkia a Klifstad j Lodmundarfirdi ä alltt heima land med gôgnum oc giædum. skog j stackahlijdar land firir ofan reidgôtur nedri vt til Hraunär so langt sem skogur vex vpp. og til geilar þeirrar sem geingur fyrer framan titlingshol. Hun á xiiij fota torfgrôf j sama jardar land fyrer vtan skaga skog j vlfstada land. frä hofsä til lækiar þess er næstr fellur fyrer framan fremri hops gierdi. Annann skog j sama land vt frä mel ä til lækiar er næstur er oc klyfs vppi skog j arnastada land frä melä til lækiar er næstvr rennur arnastôdum. Skog j hleidargardz land fra fremra skeide til ytra skeidz ofan ad mýre. fyrer nedann äs enn næsta oc vpp j fliot.
>
> […]
>
> hun a fiordung j reka frä Grimkelsgile til Hialmär. allann reka fra Hialmä til melrackaþufu. sem stendur vt fra vatni fætinum nedra j Stackahlijd. sem kollud er fiskitiornn sionhending j sio vt. þadann þridiung j ollum reka til Hraunar. skipgôngu j alvidrisvogi j neslandi.[1184]

Í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju á Klyppstað frá um 1397 segir eftirfarandi um eignir og ítök kirkjunnar:

> Mariukirkia a Klyfstodumm a alltt heimaland med gognumm oc giædum.
>
> Skogarteig j Stackahlijdar lannd firir ofann reidgôtur til Hraunär oc geilar þeirrar sem geinngur firir framann Titlingshol.

[1178] Skjal nr. 2(319).
[1179] Skjal nr. 2(517).
[1180] Skjal nr. 2(514).
[1181] Skjal nr. 2(527).
[1182] Skjal nr. 2(183).
[1183] *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 4, skjal nr. 4(21).
[1184] *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 239–240, skjal nr. 4(121).

> xiiij fota grôf i þad sama lannd.
>
> Skogarteig j Vlfstada lannd milli Melär oc lækiar þess er þar fellur næstur.
>
> Skogarteig i Hleidrargardz merki.[1185]

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir meðal annars um Klyppstaðarkirkju:

> Kirkian ad Kliffstødum. ä alltt heimaland med giædum.
>
> Skogarteig i Stackahlijdarland fijrer offan reidgøtur [nedre til Hraunär. og geilar theirrar sem geingur fijrer framan Titlingshöl.
>
> xiiij fota grøff i thad sama land.
>
> Skögarteig i Vlffstadaland. mille Melär og lækiar thess er thar fellu[r] næstur. Skogarteig i Hleidrargardz merke.
>
> thridiung i øllum reka mille Hiälmär og Hraunär.
>
> […]
>
> [Jorden a Sæfar[en]da .leiga .... aura.[1186]

Í afriti af skjali sem varðveitt er í Landsbókasafni og skráð er árið 1601 er fjallað um eignir Klyppstaðarkirkju þegar sr. Þórður Jónsson tók við kirkjunni. Skráð er efst í afritið að það hafi verið þann 28. júní 1574. Meðal eigna og ítaka kirkjunnar var jörðin Sævarendi, þriðjungur í öllum reka í Stakkahlíð, fjórðungur úr reka á Hjálmárströnd, skógur í Stakkahlíð milli Hraunsár og Titlingshóls og fjórtán feta torfgröf í sama landi. Einnig átti kirkjan skóg í Úlfsstaðalandi milli Hofsár og þess lækjar sem næst féll fyrir framan Fremra-Hofgerði. Þá átti kirkjan annan skóg í sama landi frá Melá og til þess lækjar sem næst féll þar fyrir utan. Loks átti kirkjan skóg í Árnastaðalandi frá Melá og til þess lækjar sem næstur var Árnastöðum.[1187]

Í biskupsvísitasíu fyrir Maríukirkju á Klyppstað frá 8. ágúst 1645 segir meðal annars:

> Marjukyrckja aa Kliffstódum aa Heimalannd allt med gógnum og giædum, Skögarteig J Stackahlijdarland fyrer offan reidgótur til Hraunär (kyrckjuskräen skyrer so, fyrer offan Reidgótur Nedre Vt til hraunär, suo langt sem Skögur vex vpp) og til Geilar þeirrar sem geingur fyrer framan Titlijngshöl. Fiörtän fötagróff J þad sama land (fyrer vtan skaga, kyrckjuskräen.) Skogarteig J Vlffstadaland Millum Melär og lækjar þess þar fellur næstur (kyrckjuskräen helldur so, Skog J Vlffstadaland fra Hoffs Ä, til lækjar þess er næstur fellur fyrer framan fremra Hoffsgjerde, Annann Skög J Sama lannd Vt fraa Melä, til lækjar, er næstur er, og Klyffst wpp J. Skog J Arnastadaland frä Melä, til lækjar er næst rennur Arnastódum). Skogarteig J Hleidrargardsmercke (Skraenn Skög J Hleidrargardsland frä fremra Skeide til ytra Skeids offan ad Myre fyrer offan Aasenn næsta og Vpp J fliöt Hun aa fjordung J Reka fra Grijmkjelsgile til hiälmär allann Reka fra Hjälmä til Melrackaþuffu sem Stendur Vtfra Vatz fætenum nedra J Stackahlijd sem kóllud er fiske tjórn, Sjonhendijng J Sjö vt, þadan þridjung J óllum Reka til Hraunär, Skipgaungu J Alvidress Voge J Neslande) Visitatiubökenn Skyrer so, þridjung J óllum Reka Millum Hjälmär og Hraunär, Hun ä Sæffarenda, leigest .x. aurum Skal .S.

[1185] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 223–224, skjal nr. 4(40).
[1186] *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 688–689, skjal nr. 4(41).
[1187] Skjal nr. 2(661).

> Þoruóerdur Arnason taka heffdar Vitne Stadarenz og Jardarennar, og senda handskriffad til Skalholltz.[1188]

Sömu upplýsingar koma fram í biskupsvísitasíum frá 30. júní 1727, 23. september 1763 og 22. febrúar 1780 og prófastsvísitasíum frá 9. september 1790, 21. ágúst 1805, 28. september 1813, 28. ágúst 1824, 13. ágúst 1841, 13. júlí 1842, 10. ágúst 1844, 20. ágúst 1847 og 7. september 1852 og texta í kirkjustól Klyppstaðarkirkju frá 6. ágúst 1748.[1189] Í prófastsvísitasíunni 28. september 1813 er þess getið að þriðjungur í reka fyrir landi Stakkahlíðar sé undan kirkjunni genginn. Í prófastsvísitasíunum frá 28. ágúst 1824 og 13. ágúst 1841 segir að ágreiningur sé milli Stakkahlíðar og Klyppstaðar um rekamörk og honum er lýst nánar í vísitasíunni frá 13. júlí 1842.[1190] Í vísitasíunni frá 10. ágúst 1844 er enn fjallað um rekaágreining fyrir landi Stakkahliðar og þá segir þar frá óútkljáðum ágreiningi um hval sem rak þann 4. júlí 1842 undir ófærum við Grenmó sem sé innan landamerkja Breiðuvíkur, kirkjujarðar Klyppstaðar.[1191] Í prófastsvísitasíu frá 19. júní 1845 er enn fjallað um rekaágreining fyrir landi Stakkahlíðar.[1192] Í vísitasíunni frá 7. september 1852 segir að upp sé risinn ágreiningur um landamerki Stakkahlíðar og Seljamýrar.[1193]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Klyppstaðar metinn 10 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Klyppstaðarkirkja.[1194]

Í skýrslu sr. Jóns Austfjörð á Klyppstað frá 30. ágúst 1839 yfir prestsinntekt í Loðmundarfjarðarsókn er lýst Jón ítökum staðarins, túni þess og slægjum. Sr. Jón lýsti landkostum og gat þess að engin afrétt fylgdi.[1195]

Hinn 4. janúar 1840 skrifaði Jón Austfjörð prestur á Klyppstað biskupi og bað um útskift af máldaga Klyppstaðarkirkju vegna deilu hans við ábúendur í Stakkahlíð um rekamörk.[1196]

Hinn 8. júlí 1842 fór fram sáttafundur hjá sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis um mál sr. Jóns Austfjörð vegna Klyppstaðarkirkju gegn Hallgrími og Kjartani Ólafssonum á Dallandi vegna hvalbrots sem rekið hafði á land við ófærur milli Stóru-Breiðuvíkur og Kjólsvíkur eða undir svokölluðum Grenmó. Fram kemur að Hallgrímur og Kjartan helguðu Húsavíkurkirkju allan reka í Kallasteinsfjöru en sr. Jón sagði hvalinn hafa rekið þar sem Klyppstaðarkirkja hefði rekarétt, með öðrum orðum kallaðist fjaran ekki Kallasteinsfjara norðan við bás einn þar sem hvalinn hafði rekið að landi. Sátt náðist ekki og var málinu vísað til landslaga og réttar.[1197]

[1188] Skjal nr. 2(410). Sjá einnig skjal nr. 2(411).
[1189] Skjöl nr. 2(412)–2(414), 2(473)–2(479), 2(481) og 2(483)–2(484).
[1190] Skjöl nr. 2(476) og 2(478)–2(479).
[1191] Skjal nr. 2(481).
[1192] Skjal nr. 2(482).
[1193] Skjal nr. 2(484).
[1194] Skjal nr. 2(117).
[1195] Skjal nr. 2(563).
[1196] Skjal nr. 2(564).
[1197] Skjal nr. 2(332).

Hinn 18. september 1842 skrifaði sr. Jón Austfjörð á Klyppstað biskupi bréf með beiðni um að fá senda útdrætti úr biskupsvísitasíum viðvíkjandi rekaítökum í landi Stóru-Breiðuvíkur í Víkum. Forráðamaður Húsavíkurkirkju gerði tilkall til nefndra ítaka sem Jón taldi tilheyra Klyppstaðarkirkju.[1198] Biskup svaraði sr. Jóni með bréfi dagsettu 15. nóvember 1842. Í bréfinu er vitnað í máldaga Vilchins og Gísla biskups Jónssonar varðandi rekaréttindi Húsavíkurkirkju. Einnig er vitnað í vísitasíur. Þá segir frá skjali í bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar um landa- og fjörumerki Stóru- og Litlu-Breiðuvíkur frá 1672 sem og reka- og landamerki Breiðuvíkur, Kjólsvíkur, Hvalsvíkur og Brimsvíkur, líklega átt við Brúnavík.[1199]

Hinn 22. maí 1843 skrifaði sr. Jón Austfjörð á Klyppstað í Loðmundarfirði biskupi bréf vegna deilu hans við forráðamenn Húsavíkurkirkju um rekaítök í landi Stóru-Breiðuvíkur. Sr. Jón kvartaði yfir því að forráðamenn Húsavíkurkirkju hefðu heimildarlaust hagnýtt sér hvalreka á fjöru sem hann áleit tilheyra Klyppastaðakirkju. Svæðið sem um var deilt náði norðan frá Kallasteinsfjöru og suður til Svínavíkur.[1200] Sr. Jón skrifaði biskupi annað bréf 25. maí 1843 með fylgigögnum til stuðnings málshöfðun sinni á hendur forráðamönnum Húsavíkurkirkju fyrir ólöglega hagnýtingu á hval er rak í bás norðan við Kallasteinsfjöru í landi Stóru-Breiðuvíkur í Víkum. Sr. Jón óskaði eftir stuðningi biskups við málareksturinn.[1201] Biskup skrifaði til amtmanns þann 12. ágúst 1843 og skýrði honum frá málinu auk þess að tilkynna að sr. Jón á Klyppstað hafi óskað eftir gjafsókn. Biskup lagði til að kölluð yrðu til vitni og gert yrði afstöðukort af svæðinu.[1202]

Í uppteiknan yfir eignir og ítök Klyppstaðarkirkju frá 23. desember 1843 er fjallað um kirkjujarðir, skógarítök og rekaítök. Um reka við Hjálmárströnd segir eftirfarandi:

> Eptir ádurgreindumm skilrikjum er kyrkjunni eignadur ¼[ungur] úr öllum Reka á Hjálmarströnd, ad sönnu hefur þar ekkert rekið sidann eg kom hingad, enn i tid formanns mins hafdi þar tré ad landi borid, og hann átölulaust feingid úr því sinn hluta, og itakid, er ad minni vitund, vidurkennt af Dvergasteins prestum Klippstadar kyrkju eign.[1203]

Við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1844 voru teknar fyrir vitnaleiðslur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörð á Klyppstað og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi vegna hvalreka í bás við Kallasteinsfjöru. Sr. Jón lagði fram nokkur skjöl en Hallgrímur og Kjartan kölluðu til nokkur vitni sem gáfu skýrslu um reka á svæðinu. Einnig voru framlagðir skriflegir vitnisburðir. Vitnin voru meðal annars spurð um afmörkun Kallasteinsfjöru en fram kom að Ólafur heitinn í Húsavík hafi eignað Húsavík reka á svæðinu, allt suður í Svínavík. Þá var við réttinn framlagt kort af svæðinu sem vitni höfðu merkt inn á þekkt örnefni. Málinu var

[1198] Skjal nr. 2(573).
[1199] Skjal nr. 2(604).
[1200] Skjal nr. 2(574).
[1201] Skjal nr. 2(575).
[1202] Skjal nr. 2(606).
[1203] Skjal nr. 2(480).

frestað.[1204] Það var tekið fyrir að nýju við aukarétt að Stóru-Breiðuvík 18. júlí 1843. Fjölmörg skjöl voru lögð fram og þá voru nokkur vitni innstefnd. Rétturinn færðist og var settur að nýju á sjó við þrætustaðinn þar sem hinir umhöndluðu staðir og rekamerki voru skoðuð. Að því loknu var rétturinn settur að nýju í Stóru-Breiðuvík. Vitni gáfu skýrslu um rekamörk og örnefni. Í dóma- og þingbókina eru eingöngu skráð svörin en ekki spurningarnar sjálfar. Í réttinn var framlagt kort af svæðinu sem vitnin kynntu sér og staðfestu með eiði. Sr. Jón Austfjörð bað um að málinu yrði frestað þar til búið væri að fá afrit af skjölum frá Kaupmannahöfn. Málinu var í framhaldinu frestað.[1205] Málið var að nýju tekið fyrir 25. júlí 1844, 26. september 1844 og 10. október 1844 þar sem lögð voru fram ný skjöl og vitni gáfu skýrslu. Einkum var leitað upplýsinga um svokallaðan Kallastein en einnig vitnaðist að þeir hafi verið tveir í samnefndri fjöru.[1206] Meðal gagna málsins var dýptarmæling sem framkvæmd var þann 14. september 1844 en þar var mælt dýpi undir klettinum milli nyrðri hvalfjörunnar og báss þess sem hvalinn rak í árið 1842.[1207] Að loknum aukaréttinum 10. október 1844 var málið tekið upp til dóms.[1208]

Við aukarétt 21. nóvember 1844 var kveðinn upp dómur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörð og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Í dómnum er farið yfir málsatvik þar sem segir að Hallgrímur hafi látið skera hvalkálf sem rak upp þann 4. júlí 1842 en sr. Jón Austfjörð gerði tilkall til hans þar sem hann hafi rekið á land Stóru-Breiðuvíkur, kirkjujarðar Klyppstaðar. Þá er fjallað um rekaréttindi Vallaness- og Valþjófsstaðarkirkna á svæðinu, einkum í Svínavík, og farið yfir vitnisburði og önnur gögn sem lögð hafi verið fram í málinu. Samhliða rekamálinu voru tekin fyrir orð sr. Jóns um Ólaf, föður Hallgrím og Kjartan, sem ráns- og gripdeildarmaður og dæmd dauð og marklaus. Að lokum var dæmt í málinu og eru dómsorðin svohljóðandi:

> Jördin Stórabreiduvík í Borgarfyrdi sem er Tillagsjörd til Klifstadar Prestakalls dæmist ad hafa Rétt til allra Rekaplátsa fyrir sinu Landi frá Landamerkiunum milli hennar og Jardarinnar Kiólsvíkur og allt sudur ad þeim Grióthaug sem stendur á Sandinum fyrir sunnan Litlanes ad undantekinni allri Kaldasteins eda Kallasteinsfjöru eda þeim 2 Fiörum eda Básum sem kalladir eru nyrdri og Sydri Hvalfiara og Svínavíkinni frá Litlanesi ad Skipavogunum, hvör Rekapláts tildæmast Husavikur Kyrkiu i Borgarfyrdi hvar hiá þeir Innstefndu Proprietairus Hallgrimur Olafsson á Húsavik og Kiartan Olafsson á Dallandi eiga enn fyrir báda og bádir fyrir einn ad borga til Prestsins Síra Gudmundar Erlendssonar sem beneficiato til Klifstadar 6/8 parta af virdi þess Hvalkálfs sem Sumarid 1842 rak upp i Bás nokkurn undir Grenmo eptir óvidkomandi af Réttinum útnefndra Manna áliti.
>
> Ad því leiti Stefnandin hefur giört uppástand um ad fá ser til dæmda hina 2/8 Parta af Hvalsverdinu frávísast Sökinni.[1209]

[1204] Skjal nr. 2(686).
[1205] Skjal nr. 2(714).
[1206] Skjöl nr. 2(715)–2(717).
[1207] Skjal nr. 2(290).
[1208] Skjal nr. 2(717).
[1209] Skjal nr. 2(718).

Í prófastsvísitasíu Húsavíkurkirkju frá 21. ágúst 1847 segir að rekamál milli Húsavíkureiganda og prests á Klyppstað sé útkljáð og að Húsavík hafi verið útdæmdar svokallaðar Kallasteinsfjörur, annars nefndar nyrðri og syðri Hvalfjara.[1210] Sama kemur fram í prófastsvísitasíu Klyppstaðarkirkju frá 20. ágúst 1847.[1211]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Klyppstaður ekki metin að dýrleika en er skráð sem eign kirkjunnar (beneficium). Í neðanmálsgrein kemur fram að árin 1696 og 1804 hafi Klyppstaður verið metinn á 10 hundruð og árið 1670 sé talin með henni ónefnd eyðihjáleiga.[1212]

Skýrsla um skóga og skógarítök Klyppstaðarkirkju er dagsett 28. ágúst 1848 en í henni segir að skógur í heimalandi hafi verið gjörfallinn. Aðrir skógarteigar sem kirkjan ætti væru í löndum Hleiðargarðs, Stakkahlíðar, Árnastaða og Úlfsstaða. Hann tiltók einnig að Húsavíkurkirkja ætti engin skógarítök.[1213]

Hinn 23. september 1848 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir rekamál prófastanna sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi og sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað annars vegar og bræðranna Hallgríms og Kjartans Ólafssona hins vegar vegna tilkalls þeirra fyrrnefndu til áttungs úr hval sem rekið hafði þann 4. júlí 1842 í bás undir Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur. Fram kemur að 6/8 hlutar hvalsins höfðu verið dæmdir til Klyppstaðarkirkju með dómi dagsettum 21. nóvember 1844. Ýmis skjöl voru lögð fyrir sáttafundinn, meðal annars um að skipa þyrfti nýja sáttanefnd þar sem hinir upprunalegu nefndarmenn hefðu of mikil tengsl við málsaðila. Bræðurnir Hallgrímur og Kjartan neituðu að greiða til sækjenda tvo áttunga úr hvalnum og umboðsmaður prófastanna kvaðst enga heimild hafa til að gefa eftir kröfur þeirra. Málinu var því vísað frá nefndinni til úrskurðar dómstóla.[1214]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Klyppstað:

> Klippstadr
>
> Túnid fódrar 2½ kú og á jordinni má hafa 70 ær, 50 saudi, 50 lömb og 4 hesta; túnid er mestallt slett og sæmilega grasgefid þegar ekki skemmist af kali; eingiar bæði vídslægar og grasgéfnar; málnyta í medallagi og þríf sæmileg; útbeit á vetrum notanleg þegar til hennar nær; stadnum fylgia rekaítök sem eignud eru Klippstadar kyrkiu nl. 1/3 úr reka fyrir Stakkahlídarlandi og ¼ úr Strandarreka; eru ítök þessi opt ardlítil; ná má til siáfar þegar afli kémur; mótak er til gott en erfidt; lýng er til og lítid vidarkropp í tróð; torfskéra fæst varla nema lángt frá bæ; túnid er stundum á vorin undirorpid stórum skémdum af kali og liggur fyrir grióthlaupum úr tveimur ám; gripahættur hinar mestu og snióþyngsli á vetrum. Til ad vinna upp jördina og nota álíst nægilegt lið 4 karlmenn, 4 kvenmenn og smali. Jordin var vyrdt á 600 (. sex hundrud) rbd.[1215]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Klyppstaðar er dagsett 4. mars 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing á Seyðisfirði 17. júní 1890. Efni hennar er svohljóðandi:

[1210] Skjal nr. 2(471).
[1211] Skjal nr. 2(483).
[1212] Skjal nr. 4(1), bls. 362.
[1213] Skjal nr. 2(576).
[1214] Skjal nr. 2(335).
[1215] Skjal nr. 2(133).

Landamerki og ítök

kirkjujarðarinnar Klyppstaðar í Loðmundarfirði eru þessi:

Merki eru talin byrja að utan og liggja úr suðurröð á Karlfelli í Grænahnaus, þaðan í miðjan Skaga neðst, beint í Fjarðará. Þaðan liggur merkjalínan upp eftir Fjarðará, þar til er Norðdalsá rennur í hana, þar næst upp eftir Norðdalsá eftir endilöngum Norðdal upp á Norðdalsvarp, og loks eftir eggjum yfir Oddskarð, Miðfell og Miðdalsvarp og útsuður eftir Karlfelli í áðurnefnda röð þess.

Kirkjan á Klyppstað á skógarteig í Stakkahlíðarlandi fyrir ofan reiðgötur neðri út til Hraunár og til geilar þeirrar, sem gengur fyrir framan Titlingshól, fjórtán fóta torfgróf í sama land, skógarteig í Úlfsstaðalandi milli Melaár og lækjar þess, er þar fellur næstur; allan reka frá Hjálmá að þeim stað í flæðarmáli, er bein lína verður dregin yfir Melrakkaþúfu (hún er neðan við varptjarnir) á Álfastein þann, er yztur stendur á brekkunni framan við Norðdalsá; þar næst þriðjung í öllum reka frá þessum stað allt að Hrauná eða fyrir öllu Stakkahlíðarlandi.

Dvergasteini, 4. marz 1890.

Björn Þorláksson.

Hinsvegar rituð (ofanrituð) landamerki og ítök samþykki eg

Hallfreðarstöðum, 6. marz 1890

Páll Ólafsson.

Hinsvegar (ofan) rituð landamerki og ítök samþykki eg

Úlfsstöðum, 5. apríl 1890.

Jón Þorleifsson.[1216]

Í biskupsvísitasíu frá 29. júlí 1890 kemur fram að Klyppstaðarkirkja haldin öllum eignum sínum og óskertum. Þá segir að landamerkjaskrá sé samin og samþykkt fyrir allar eignir kirkjunnar.[1217]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Klyppstaðar mátti reka 70 kindur en afréttarlandið skyldi vera Norðdalur fyrir innan Skriðulæk og ofan efri Valnahjalla út í Kirkjuá neðan við Miðdal og einnig Miðdalur.[1218]

Í skýrslu um tekjur og útgjöld Klyppstaðarprestakalls í Loðmundarfirði, dagsettri 20. desember 1899, er fjallað um land jarðarinnar. Þá segir að engin sérstök hlunnindi fylgi jörðinni og einnig segir frá dýrleika kirkjujarðanna sem og rekaítökum.[1219]

Við aukarétt Norður-Múlasýslu 19. mars 1917 voru J. B. Jóhannesson, hreppstjóri í Stakkahlíð, og Hjálmar Guðjónsson, veitingamaður á Seyðisfirði, útnefndir til að lýsa og meta til peningaverðs kirkjujörðina Klyppstað í Loðmundarfirði.[1220]

[1216] Skjal nr. 2(49).
[1217] Skjal nr. 2(415).
[1218] Skjal nr. 2(319).
[1219] Skjal nr. 2(586).
[1220] Skjal nr. 2(773).

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Klyppstaður var metin á 4.600 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að upprekstrarland sé nægjanlegt fyrir afréttarfé ábúanda. Eigandi jarðarinnar var Klyppstaðarkirkja.[1221]

Í afriti af bréfi Stjórnarráðs Íslands til sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 16. október 1964, er fjallað um upphæðir á sýsluvegagjaldi ákveðinna jarða. Þar eru meðal annars taldar upp jarðirnar Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmarströnd og Klyppstaður.[1222]

Í afriti af bréfi bæjarfógeta Seyðisfjarðarkaupstaðar og sýslumanns Norður-Múlasýslu, dagsettu 10. september 1965, er fjallað um reikninga um sýsluvegagjöld fyrir árið 1965, skv. 23. gr. vegalaga nr. 71/1963. Eftirtaldar fasteignir ríkisins í sýslunni eru taldar upp í bréfinu: Jórvík, Hrjótur, Glettinganes, Hjálmarströnd, Hjaltastaður I, Svínafell, Klyppstaður og Bæjarstæði.[1223]

5.21.4 Úlfsstaðir í Loðmundarfirði

Hinn 30. ágúst 1506 sendi Þorvarður príor á Skriðuklaustri Þorvarði Bjarnasyni jarðir, þeirra á meðal allt Snotrunes í Borgarfirði en á móti seldi Þorvarður Bjarnason Þorvarði príor meðal annars jarðirnar Nes og Úlfsstaði í Loðmundarfirði.[1224]

Í afriti af skjali sem varðveitt er í Landsbókasafni og skráð er árið 1601 er fjallað um eignir Klyppstaðarkirkju þegar sr. Þórður Jónsson tók við kirkjunni. Skráð er efst í afritið að það hafi verið þann 28. júní 1574. Meðal eigna og ítaka kirkjunnar var skógur í Úlfsstaðalandi milli Hofsár og þess lækjar sem næst féll fyrir framan Fremra-Hofgerði. Þá átti kirkjan annan skóg í sama landi frá Melá og til þess lækjar sem næst féll þar fyrir utan.[1225]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Úlfsstaða metinn 12 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Skriðuklaustursumboð. Fram kemur að eyðijörðin Árnastaðir hafi verið talin með í matinu.[1226]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Úlfsstaðir skoðuð 8. september 1828. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

> Eptir frásögn Leigulidanna um Landamerki jardarinnar ad framan verdu úr Skialdarsteini, er stendur vid Fjardará, beint til Fialls. Fyrir sunnan Fjardará tilheyrir Jördunni Land á milli Hofsár og Melár allt til Fialls, þó á Klippstada Kyrkia þar í Skógarhögg. Var svo Uttektarforrétting á þessari jördu sluttud, ut Supra.[1227]

Úttektarmennirnir Jón Jónsson og Jón Árnason staðfestu úttektir sínar á Skriðuklaustursjörðum við aukarétt að Ketilsstöðum 2. október 1828. Í dóma- og þingbók

[1221] Skjal nr. 2(182).
[1222] Skjal nr. 2(648).
[1223] Skjal nr. 2(649).
[1224] *Íslenzkt fornbréfasafn* VIII, bls. 119–120, skjal nr. 4(135).
[1225] Skjal nr. 2(661).
[1226] Skjal nr. 2(116).
[1227] Skjal nr. 2(675).

Norður-Múlasýslu 1804–1829 var þann 12. mars 1829 skráð að Johnson amtmaður hafi með bréfi dagsettu 21. febrúar 1829 lýst sig óánægðan með úttektirnar. Sýslumaðurinn Páll Melsted skráði svo að réttur amtsins væri að taka þær til rannsóknar og álits á kostnað Bergvins Þorbergssonar umboðsmanns og dánarbús Guðmundar Pálssonar.[1228]

Við manntalsþing að Dvergasteini 22. júní 1842 var upplesið makaskiptabréf H. Sigurðssonar stúdents fyrir jörðinni Úlfsstöðum, dagsett 5. september 1841.[1229]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Úlfsstaðir metin 12 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign. Í neðanmálsgrein kemur fram að Úlfsstaðir hafi verið eign Skriðuklaustursumboðs til ársins 1837.[1230]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Úlfsstaði:

> Ulfsstadir
>
> Túnid fódrar 3½ kú og á jördinni má framfleyta 70 ám, 40 saudum og 50 lömbum, 4 hestum; tún er grasgéfid en ad mestu leiti þyft; eingiar vídslægar en gras litlar og á einstöku stödum gryttar; málnyta í medallagi og þrif sæmileg; siósokn er ardlitil vegna fiarlægdar; lyng er til, mótak nokkurt en slæmt; vidarkropp í tróð; jördin á afrétt fyrir sig; hentugt er í kríngum tún til ræktunar; torfskéra ördug; gripahættur eru í landinu; og skriduhlaup nokkurt. Til að nota jördina þykir þurfa 4 karlmenn, 4 kvenmenn og smala. Þessi jörð var vyrdt á 600 (. sex hundruð.) rbd. af 4 af vyrdíngarm; þar H. Sigurdss. er eigandi hennar.[1231]

Ekkert landamerkjabréf fyrir jörðina Úlfsstaði er fært inn í landamerkjabækur Norður-Múlasýslu.

Með bréfi dagsettu 24. febrúar 1887 sendi amtmaður landshöfðingja skýrslu og fylgiskjöl varðandi nokkrar landamerkjaþrætur milli jarða í Loðmundarfirði. Amtmaður ritaði umsögn og tillögu um þrætumál varðandi þjóðjörðina Árnastaði og bændaeignina Úlfsstaði. Hann sagði þrætuna snúast um eyrar sem myndist af Fjarðará og þveránni Melá, en lagði til að Skriðuklaustursumboð legði málið í dóm.[1232] Landshöfðingi svaraði með bréfi dagsettu 7. maí 1887 og samþykkti tillögur amtmanns um málsframvindu.[1233] Frekari bréfsendingar gengu síðan milli amtmanns og landshöfðingja í júní 1887 um málsgögnin.[1234]

Landamerkjalýsing Jóns Þorleifssonar fyrir Úlfsstöðum er dagsett 27. júní 1889. Skjalið var lagt fram í aukarétti 27. júní 1889 og öðrum aukarétti 5. júlí 1894. Texti þess er svohljóðandi:

> Landamerki þau sem til heyra eignarjörð minni Úlfsstöðum í Loðmundarfjarðarhreppi, eru þessi: að innan og undan Fjarðará úr Skjaldasteini í svo nemda Landamerkjaþúfu í Goðahnúk á Herfelli; að utan og norðan Norðdalsá fyrir norðan Kolshraun á vörp; að utan og sunnan frá Norðdalsárós Fjarðará í Hofsá svo Hofsá upp fjallið; – að innan og sunnan Fjarðarár, Mela ofann fjallið beint yfir eyrarnar í Fjarðará. –

[1228] Skjal nr. 2(675).
[1229] Skjal nr. 2(810).
[1230] Skjal nr. 4(1), bls. 362.
[1231] Skjal nr. 2(133).
[1232] Skjal nr. 2(495).
[1233] Skjal nr. 2(496).
[1234] Skjal nr. 2(497)–2(498).

St. á Seyðisfirði, 27. júní 1889

Jón Þorleifsson

Lögð fram í aukarjetti Norður-Múlasýslu, 27. júní 1889. –

Einar Thorlacius.

Hins vegar rituð landamerki Úlfsstaða samþykkjast að því er til Klippstaðar og Sævarenda kemur.

Dvergasteini 6. júlí 1889

Björn Þorláksson

Sömuleiðis fyrir Bárðarstaði

Bárðarstöðum 10. Júlí

Jón Øgmundsson

Lögð fram í aukarjetti Norður-Múlasýslu í Stakkahlíð 5. júlí 1894[1235]

Hinn 27. júní 1889 var tekið fyrir mál Jóns Þorleifssonar gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni út af landamerkjum jarðanna Árnastaða og Úlfsstaða. Lögð voru fram skjöl og þá voru útnefndir menn í landamerkjadóm.[1236] Málinu var framhaldið 1. ágúst 1890 þar sem meðal annars var riðið á merki jarðanna.[1237] Þá var málið tekið fyrir að nýju 30. ágúst 1890 þar sem lögð voru fram frekari skjöl og yfirheyrður var Einar Pálsson á Ósi í Seyðisfirði en hann kvaðst muna að þrætustykkið milli Melár og Fjarðarár hafi tileinkað Úlfsstöðum.[1238] Meðal gagna í máli Jóns Þorleifssonar, eiganda Úlfsstaða, gegn Páli Ólafssyni, umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða, um landamerki milli jarðanna er varnarskjal Páls, dagsett 27. ágúst 1890. Páll gerði þá kröfu að Árnastöðum yrði dæmt hið umrædda þrætustykki og að Melá réði mörkum milli jarðanna þar sem hún féll ofan fjallið og þar til hún félli í Fjarðará.[1239]

Hinn 30. ágúst var dæmt í landamerkjamáli Árnastaða og Úlfsstaða. Fram kemur í dómnum að málið hafi verið ófullkomlega úr garði gert þar sem kæran til sáttanefndar, dagsett 15. september 1886, beri ekki með sér hvaða landspildu hafi verið um að ræða eða stærð hennar. Þá hafi sóknaraðili lagt fram landamerkjalýsingu þremur árum síðar en af henni að dæma hafi ekki verið hægt að sjá hvaða ágreiningsefni hafi verið lagt til sátta. Þá hafi vantað afstöðuupdrátt. Málinu var því vísað frá réttinum og var sóknaraðili dæmdur til að greiða málskostnað upp á 46,50 kr.[1240]

Með bréfi dagsettu 9. apríl 1891 sendi amtmaður landshöfðingja afrit af tveimur landamerkjadómum, uppkveðnum 29. og 30. ágúst 1890. Annað málið sneri að mörkum Úlfsstaða og Árnastaða.[1241] Landshöfðingi ritaði amtmanni bréf þann 6. maí 1891 og

[1235] Skjal nr. 2(310).
[1236] Skjal nr. 2(834).
[1237] Skjal nr. 2(835).
[1238] Skjal nr. 2(836).
[1239] Skjal nr. 2(301).
[1240] Skjöl nr. 2(529) og 2(837).
[1241] Skjal nr. 2(504).

samþykkti tillögur amtmanns um viðbrögð við landamerkjadómunum og endursendi afrit þeirra.[1242]

Hinn 16. júní 1891 skrifaði Jón Þorleifsson til sáttanefndar Brimnessáttaumdæmis og bað um að mál hans og Páls Ólafssonar um landamerki Úlfsstaða og Árnastaða yrði tekið fyrir. Fram kemur að landspildan sem deilt var um kallaðist Eyrar, var grasi vaxin og lá frá hinum gamla farvegi Fjarðarár, þangað sem Melá félli í hana. Jón krafðist þess að nefnd landspilda yrði dæmd sín eign samkvæmt kaupbréfi sínu fyrir Úlfsstöðum frá 1880. Sáttafundur fór fram 6. júlí 1891 en sáttum var ekki komið á.[1243]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Úlfsstaða mátti reka 320 kindur en afréttarlandið skyldi vera annars vegar land það sem Úlfsstaðir ættu sunnan Fjarðarár og hins vegar í Norðdal úr Geldingabotnum í Kolahraun og þar fyrir innan svo langt sem Úlfsstaðir ættu land.[1244]

Hinn 5. júlí 1894 var við aukarétt Norður-Múlasýslu tekið fyrir mál Jóns Þorleifssonar gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni um landamerki Árnastaða og Úlfsstaða. Fram voru lögð skjöl í málinu og þá voru útnefndir menn í landamerkjadóm. Loks var úrskurðað að Páll Ólafsson fengi 18 mánaða frest til að útvega frekari gögn.[1245]

Hinn 4. júlí 1896 vitnaði Einar Pálsson að í sínu ungdæmi hafi Halldór Sigurðsson á Úlfsstöðum komið til föður síns, Páls Guttormssonar, og tjáð honum að hann ætti allar eyrarnar milli Melár og Fjarðarár í Melárkrók en þetta hafi þeir ekki getað komið sér saman um. Síðar hafi svo Björn Halldórsson á Úlfsstöðum og Árni Jónsson á Árnastöðum gert samning sín á milli þannig að Árni skyldi slá teig í Úlfsstaðatúni fyrir afnot á eyrunum.[1246]

Landamerkjamáli Jóns Þorleifssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Árnastaða og Úlfsstaða var framhaldið 13. ágúst 1896 þar sem dómsmenn og málsaðilar riðu á merkin þar sem þrætan var um.[1247] Dómnum var framhaldið að merkjagöngu lokinni og voru þá lögð fram frekari gögn. Umboðsmaður Páls Ólafssonar óskaði eftir sex daga fresti sem var synjað en í framhaldinu bað hann að bókuð yrðu andmæli gegn nokkrum skjölum málsins og einnig að krafa Páls um merkin væri að merkjadómur dæmdi að þau væru úr Fjarðará og réði Melá merkjum fyrir sunnan ána allt til fjalls.[1248] Með skjali dagsettu 13. ágúst 1896, sem lagt var fram í landamerkjadómnum, krafðist Jón Þorleifsson þess að jörðinni Úlfsstöðum yrðu dæmdar eyrar í Melárkrók.[1249]

[1242] Skjal nr. 2(505).
[1243] Skjal nr. 2(309).
[1244] Skjal nr. 2(319).
[1245] Skjal nr. 2(838).
[1246] Skjal nr. 2(312).
[1247] Skjal nr. 2(839).
[1248] Skjal nr. 2(840).
[1249] Skjal nr. 2(311).

Við landamerkjarétt 14. ágúst 1896 var dæmt í máli um landamerki milli Úlfsstaða og Árnastaða. Í dómsmála- og lögregluréttarbók Norður-Múlasýslu 1890–1897 er farið yfir málsatvik og kröfur málsaðila.[1250] Afrit af dómnum er fært inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1883–1951 en ekki er getið þinglýsingardags. Hann er svohljóðandi:

> Því dæmist rjett að vera:
>
> Landamerkjum milli Úlfsstaða og Árnastaða ráði Melá, frá Fjarðará og til fjalls. – Af kostnaði við rjettargjöld og til dómsmanna, til samans 64 kr. 41 eyr. greiði sækjandi, Jón Þorleifsson, helminginn, en hinn helmingurinn greiðist úr landssjóði. Að öðru leyti falli málskostnaður niður. –
>
> Dóminum að fullnægja innan 15 daga frá löglegri birtingu hans, undir aðför að lögum.
>
> Eggert Briem settur.
>
> Skapti Jósepsson, Jón Þorsteinsson, Einar Eiríksson, Stefán Ásbjarnarson.
>
> Vottar:
>
> Kristján Hallgrímsson
>
> Árni Jóhannsson.
>
> Rjett eptirrit staðfestir
>
> Eggert Briem settur.[1251]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Úlfsstaðir var metin á 5.000 kr. Fram kemur að óvíst sé um skráningu landamerkja jarðarinnar. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Þorsteinn Jónsson.[1252]

5.21.5 Bárðarstaðir í Loðmundarfirði

Hinn 29. júlí 1497 gaf Björn Guðnason og seldi Ragnhildi Bjarnadóttur konu sinni jarðir fyrir þær jarðir sem hún átti á Austfjörðum. Þeirra á meðal voru jarðirnar Nes, Seljamýri, Bárðarstaðir, Sellátrar og Helgustaðir. Þá segir einnig að með hafi fylgt í Hlíð 80 álna partur annars hundraðs í Kjólsvík.[1253]

Hinn 14. ágúst 1651 fór fram kaupgjörningur milli Brynjólfs biskups Sveinssonar og Bjarna Oddssonar þar sem Brynjólfur seldi Bjarna meðal annars alla jörðina Dvergastein með Kolsstöðum og Selsstöðum og jörðina Bárðarstaði í Loðmundarfirði.[1254]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Bárðarstaða metinn 12 hundruð. Eigandi jarðarinnar var S. Petersen sýslumaður.[1255]

[1250] Skjal nr. 2(841).
[1251] Skjöl nr. 2(50) og 2(841).
[1252] Skjal nr. 2(181).
[1253] *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 368–370, skjal nr. 4(133).
[1254] Skjal nr. 2(199).
[1255] Skjal nr. 2(115).

Við manntalsþing að Egilsstöðum 10. júní 1815 var þinglesið makaskiptabréf frá Árna Jónssyni og Jóni Árnasyni, dagsett 23. janúar 1815, þar sem þeir skiptu 12 hundruðum í jörð sinni Gilsárteigi til bóndans Péturs Hildibrandssonar í skiptum fyrir Bárðarstaði í Loðmundarfirði, 12 hundruð að dýrleika.[1256]

Hinn 24. febrúar 1844 afhenti Jón Árnason ellefu hundruð í jörðinni Bárðarstöðum til Jóns Thorarenssonar og fékk á móti 10 hundruð í jörðinni Hólalandi. Makaskiptabréfið var þinglesið þann 10. júlí sama ár.[1257]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Bárðarstaðir metin 12 hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign.[1258]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Bárðarstaði:

> Bardarstadir
>
> Túnid fódrar 3 kyr og á jordinni framfleytast 60 ær, 50 saudir, 50 lömb og 3 hestar; túnid er grytt en greidt og grasgéfið; eingin vídslæg og sæmilegt grasfall; málnyta í medallagi og eins þrif; útbeit á vetrum lítil fyrren fram á lídur; jördin á afrétt fyrir sig og gétur lánad ödrum land fyrir 100 fiár; mór finnst ekki á landinu, en lyng er til og lítid vidarkropp; siósókn ardlítil sökum vegaleingdar, torfskéra slæm, gripahættur nokkrar og allt land liggur fyrir stórum skémdum af skriduhlaupi; hæfilegt lid álíst ad vera 3 karlmenn, 3 kvenmenn og smali. Þessa jord vyrdtu 4 af vyrdíngarmönnunum á 550[rbd]., 1 á 500 verdur því vyrdíngarsumman 540 (. fimm og fiörutíu.) rbd.[1259]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Bárðarstaða er dagsett 3. júní 1883 en hún var þinglesin við manntalsþing að Dvergasteini 9. júní 1883. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki þau, er tilheyra eignarjörð minni Bárðarstöðum í Loðmundarfjarðarhreppi eru þessi: að utan úr svonefndum Skjaldarsteini í landamerkjaþúfu utan við Hjáleigu engjar, svo beina línu í Goðahnúk á Herfelli; að sunnan Fjarðará að Hrævardalsárós, síðan Hrævardalsá upp fjallið; að innan á miðja heiði (Tó) og þaðan útvörp að Hrævardalsá og Goðahnúk.
>
> Bárðarstöðum 3. júní 1883
>
> Jón Ögmundsson.
>
> Ofanskrifuðum landamerkjum erum við undirskrifuð samþykk.
>
> Jón Þórleifsson (eigandi Úlfsstaða)
>
> Þorbjörg Pálsdóttir (ábúandi Árnastaða)[1260]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Bárðarstaða mátti reka 130 kindur en afréttarlandið skyldi vera frá Hrævardalsá svo langt sem Bárðarstaðir ættu land inn á Tó, að Klifá að norðan.[1261]

[1256] Skjal nr. 2(685).
[1257] Skjöl nr. 2(260) og 2(686).
[1258] Skjal nr. 4(1), bls. 362.
[1259] Skjal nr. 2(133).
[1260] Skjöl nr. 2(50) og 2(687).
[1261] Skjal nr. 2(319).

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Bárðarstaðir var metin á 3.200 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að upprekstrarland sé nægjanlegt fyrir afréttarfé ábúanda. Eigendur jarðarinnar voru Einar Sölvason og Sófonías Stefánsson.[1262]

5.21.6 Árnastaðir í Loðmundarfirði

Í afriti af skjali sem varðveitt er í Landsbókasafni og skráð er árið 1601 er fjallað um eignir Klyppstaðarkirkju þegar sr. Þórður Jónsson tók við kirkjunni. Skráð er efst í afritið að það hafi verið þann 28. júní 1574. Meðal eigna og ítaka kirkjunnar var skógur í Árnastaðalandi frá Melá og til þess lækjar sem næstur var Árnastöðum.[1263]

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 28. ágúst 1706 er sagt frá skjölum sem voru hjá kirkjunni. Þar er meðal annars fjallað um lögfestu Skriðuklaustursjarða í Loðmundarfirði frá 1688.[1264]

Í umfjöllun um Úlfsstaði, 12 hundruð að dýrleika, í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 segir að Árnastaðir hafi verið taldir með í matinu.[1265]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Árnastaðir skoðuð 9. september 1828. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

> Landmerki hennar qvedst abúandinn heyrt hafa ad væru: fyrir utan úr Fjardará rædr Melá alt til Fialls, enn ad framan rædr Hræfardalsá.[1266]

Úttektarmennirnir Jón Jónsson og Jón Árnason staðfestu úttektir sínar á Skriðuklaustursjörðum við aukarétt að Ketilsstöðum 2. október 1828. Í dóma- og þingbók Norður-Múlasýslu 1804–1829 var þann 12. mars 1829 skráð að Johnson amtmaður hafi með bréfi dagsettu 21. febrúar 1829 lýst sig óánægðan með úttektirnar. Sýslumaðurinn Páll Melsted skráði svo að réttur amtsins væri að taka þær til rannsóknar og álits á kostnað Bergvins Þorbergssonar umboðsmanns og dánarbús Guðmundar Pálssonar.[1267]

Við úttekt á Skriðklaustursjörðum var jörðin Árnastaðir skoðuð 14. apríl 1841. Þar vitnaðist eftirfarandi um landamerki hennar:

> Landamerki ad nedan er Fjardará; ad utan Melá; og ad innan innri Midmunda-á; nú umm Partinn milli hennar og Hræfardalsár er Agreiníngur millumm leigulidans og Abúandans á Bárdarstödum.[1268]

Með vitnisburði, dagsettum 29. maí 1859, vitnaði Páll Guttormsson á Árnastöðum að hann hafi í 22 ár brúkað allt land milli Melaár og Hræfardalsár, bæði í efra og neðra.[1269]

[1262] Skjal nr. 2(180).
[1263] Skjal nr. 2(661).
[1264] Skjal nr. 2(422).
[1265] Skjal nr. 2(116).
[1266] Skjal nr. 2(675).
[1267] Skjal nr. 2(675).
[1268] Skjal nr. 2(647).
[1269] Skjal nr. 2(303).

Í ódagsettu skjali, líklega frá fyrri hluta nítjándu aldar og sem lagt var fram við aukarétt Norður-Múlasýslu 30. ágúst 1890, segir eftirfarandi um jörðina Árnastaði:

> Arnastaðir
>
> Landamerki, að neðan er Fjarðará Að utan er Melá, og að innan Hræfardalsá[1270]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Árnastaðir metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem eign Skriðuklaustursumboðs.[1271]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Árnastaði:

> Arnastadir
>
> Túnid fódrar 1½ kú og á jördinni framfleytast 30 ær, 20 saudir, 20 lömb og 2 hestar; tún þyft en snöggt, eingi vídslægt en snöggt; málnyta og þrif í betra lagi; útbeit góð þegar hennar nýtur, lyng er í landinu en um mótak vita menn ekki, torfskéra góð; jördin á afrétt fyrir sig, gripahættur nokkrar, siósókn ördug vegna vegaleingdar; nægilegt lið álist ad vera 2 karlmenn, 2 kvenmenn og smali; Þessi jörd var vyrdt á 250 (. tvo hundruð og fimtíu.) rbd.[1272]

Ekkert landamerkjabréf fyrir jörðina Árnastaði er fært inn í landamerkjabækur Norður-Múlasýslu.

Með bréfi dagsettu 24. febrúar 1887 sendi amtmaður landshöfðingja skýrslu og fylgiskjöl varðandi nokkrar landamerkjaþrætur milli jarða í Loðmundarfirði. Amtmaður ritaði umsögn og tillögu um þrætumál varðandi þjóðjörðina Árnastaði og bændaeignina Úlfsstaði. Hann sagði þrætuna snúast um eyrar sem myndist af Fjarðará og þveránni Melá, en lagði til að Skriðuklaustursumboð legði málið í dóm.[1273] Landshöfðingi svaraði með bréfi dagsettu 7. maí 1887 og samþykkti tillögur amtmanns um málsframvindu.[1274] Frekari bréfsendingar gengu síðan milli amtmanns og landshöfðingja í júní 1887 um málsgögnin.[1275]

Hinn 31. desember 1888 ritaði Páll Ólafsson umboðsmaður til amtmanns og tjáði honum að Þórarinn Jónsson hafi gert tilkall um að fá keypta jörðina Árnastaði.[1276]

Með bréfi til amtmanns, dagsettu 22. mars 1889, óskaði Jón Ögmundsson eftir að fá jörðina Árnastaði til ábúðar. Jón kvaðst fyrst hafa sótt um kaup á jörðinni vorið 1887 og fengið kaupréttinn frá ábúandanum, ekkjunni Þorbjörgu Pálsdóttur, en síðan hafi umboðsmaður svarað honum að hann hefði ekki kauprétt. Jón ítrekaði við amtmann að hann hefði áhuga á að fá jörðina til ábúðar og síðar rétt til að kaupa hana.[1277]

Hinn 27. júní 1889 var tekið fyrir mál Jóns Þorleifssonar gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni út af landamerkjum jarðanna Árnastaða og Úlfsstaða. Lögð voru fram skjöl og þá voru útnefndir menn í landamerkjadóm.[1278] Málinu var framhaldið 1. ágúst 1890

[1270] Skjal nr. 2(302).
[1271] Skjal nr. 4(1), bls. 361.
[1272] Skjal nr. 2(133).
[1273] Skjal nr. 2(495).
[1274] Skjal nr. 2(496).
[1275] Skjal nr. 2(497)–2(498).
[1276] Skjal nr. 2(531).
[1277] Skjal nr. 2(530).
[1278] Skjal nr. 2(834).

þar sem meðal annars var riðið á merki jarðanna.[1279] Þá var málið tekið fyrir að nýju 30. ágúst 1890 þar sem lögð voru fram frekari skjöl og yfirheyrður var Einar Pálsson á Ósi í Seyðisfirði en hann kvaðst muna að þrætustykkið milli Melár og Fjarðarár hafi tileinkað Úlfsstöðum.[1280] Meðal gagna í máli Jóns Þorleifssonar, eiganda Úlfsstaða, gegn Páli Ólafssyni, umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða, um landamerki milli jarðanna er varnarskjal Páls, dagsett 27. ágúst 1890. Páll gerði þá kröfu að Árnastöðum yrði dæmt hið umrædda þrætustykki og að Melá réði mörkum milli jarðanna þar sem hún féll ofan fjallið og þar til hún félli í Fjarðará.[1281]

Hinn 30. ágúst var dæmt í landamerkjamáli Árnastaða og Úlfsstaða. Fram kemur í dómnum að málið hafi verið ófullkomlega úr garði gert þar sem kæran til sáttanefndar, dagsett 15. september 1886, beri ekki með sér hvaða landspildu hafi verið um að ræða eða stærð hennar. Þá hafi sóknaraðili lagt fram landamerkjalýsingu þremur árum síðar en af henni að dæma hafi ekki verið hægt að sjá hvaða ágreiningsefni hafi verið lagt til sátta. Þá hafi vantað afstöðuuppdrátt. Málinu var því vísað frá réttinum og var sóknaraðili dæmdur til að greiða málskostnað upp á 46,50 kr.[1282]

Með bréfi dagsettu 9. apríl 1891 sendi amtmaður landshöfðingja afrit af tveimur landamerkjadómum, uppkveðnum 29. og 30. ágúst 1890. Annað málið sneri að mörkum Úlfsstaða og Árnastaða. Um dóminn í fyrrnefnda málinu, lagði amtmaður til að láta þinglýsa honum og færa inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Að öðru leyti ræddi amtmaður upphæðir málskostnaðar í bréfi sínu.[1283] Landshöfðingi ritaði amtmanni bréf þann 6. maí 1891 og samþykkti tillögur amtmanns um viðbrögð við landamerkja-dómunum og endursendi afrit þeirra.[1284]

Hinn 16. júní 1891 skrifaði Jón Þorleifsson til sáttanefndar Brimnessáttaumdæmis og bað um að mál hans og Páls Ólafssonar um landamerki Úlfsstaða og Árnastaða yrði tekið fyrir. Fram kemur að landspildan sem deilt var um kallaðist Eyrar, var grasi vaxin og lá frá hinum gamla farvegi Fjarðarár, þangað sem Melá félli í hana. Jón krafðist þess að nefnd landspilda yrði dæmd sín eign samkvæmt kaupbréfi sínu fyrir Úlfsstöðum frá 1880. Sáttafundur fór fram 6. júlí 1891 en sáttum var ekki komið á.[1285]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amts-ráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Árnastaða mátti reka 60 kindur en afréttarlandið skyldi vera allt fjallið fyrir ofan Mýrarhjalla.[1286]

[1279] Skjal nr. 2(835).
[1280] Skjal nr. 2(836).
[1281] Skjal nr. 2(301).
[1282] Skjöl nr. 2(529) og 2(837).
[1283] Skjal nr. 2(504).
[1284] Skjal nr. 2(505).
[1285] Skjal nr. 2(309).
[1286] Skjal nr. 2(319).

Hinn 5. júlí 1894 var við aukarétt Norður-Múlasýslu tekið fyrir mál Jóns Þorleifssonar gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni um landamerki Árnastaða og Úlfsstaða. Fram voru lögð skjöl í málinu og þá voru útnefndir menn í landamerkjadóm. Loks var úrskurðað að Páll Ólafsson fengi 18 mánaða frest til að útvega frekari gögn.[1287]

Þórarinn Jónsson ritaði sýslumanni Norður-Múlasýslu þann 10. febrúar 1895 og beiddist kaupa á ábýlisjörð sinni Árnastöðum og óskaði jafnframt eftir aðstoð við að útvega viðeigandi gögn.[1288] Sýslumaður Norður-Múlasýslu tilkynnti landshöfðingja, með bréfi dagsettu 7. maí 1895, að Þórarinn Jónsson hefði óskað eftir að fá að kaupa ábýlisjörð sína Árnastaði.[1289]

Í áliti umboðsmanns Skriðuklausturs á þjóðjörðinni Árnastöðum, dagsettu 28. febrúar 1895, segir jörðin sé að fornu mati sex hundruð að dýrleika en að nýju mati 8,2 hundruð. Lýst er túni jarðarinnar, engjum og landkostum. Þá segir að jörðin sé fremur landlítil og að vandasamt geti verið að ákveða verð jarðarinnar þar sem óútkljáð sé landaþræta um þrætuland milli Árnastaða og Úlfsstaða. Umboðsmaður kvaðst að endingu ekki vera mótfallinn sölu jarðarinnar.[1290]

Hinn 4. júlí 1896 vitnaði Einar Pálsson að í sínu ungdæmi hafi Halldór Sigurðsson á Úlfsstöðum komið til föður síns, Páls Guttormssonar, og tjáð honum að hann ætti allar eyrarnar milli Melár og Fjarðarár í Melárkrók en þetta hafi þeir ekki getað komið sér saman um. Síðar hafi svo Björn Halldórsson á Úlfsstöðum og Árni Jónsson á Árnastöðum gert samning sín á milli þannig að Árni skyldi slá teig í Úlfsstaðatúni fyrir afnot á eyrunum.[1291]

Landamerkjamáli Jóns Þorleifssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Árnastaða og Úlfsstaða var framhaldið 13. ágúst 1896 þar sem dómsmenn og málsaðilar riðu á merkin þar sem þrætan var um.[1292] Dómnum var framhaldið að merkjagöngu lokinni og voru þá lögð fram frekari gögn. Umboðsmaður Páls Ólafssonar óskaði eftir sex daga fresti sem var synjað en í framhaldinu bað hann að bókuð yrðu andmæli gegn nokkrum skjölum málsins og einnig að krafa Páls um merkin væri að merkjadómur dæmdi að þau væru úr Fjarðará og réði Melá merkjum fyrir sunnan ána allt til fjalls.[1293] Með skjali dagsettu 13. ágúst 1896, sem lagt var fram í landamerkjadómnum, krafðist Jón Þorleifsson þess að jörðinni Úlfsstöðum yrðu dæmdar eyrar í Melárkrók.[1294]

Við landamerkjarétt 14. ágúst 1896 var dæmt í máli um landamerki milli Úlfsstaða og Árnastaða. Í dómsmála- og lögregluréttarbók Norður-Múlasýslu 1890–1897 er farið

[1287] Skjal nr. 2(838).
[1288] Skjal nr. 2(520).
[1289] Skjal nr. 2(519).
[1290] Skjal nr. 2(521).
[1291] Skjal nr. 2(312).
[1292] Skjal nr. 2(839).
[1293] Skjal nr. 2(840).
[1294] Skjal nr. 2(311).

yfir málsatvik og kröfur málsaðila.[1295] Afrit af dómnum er fært inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1883–1951 en ekki er getið þinglýsingardags. Hann er svohljóðandi:

> Því dæmist rjett að vera:
>
> Landamerkjum milli Úlfsstaða og Árnastaða ráði Melá, frá Fjarðará og til fjalls. – Af kostnaði við rjettargjöld og til dómsmanna, til samans 64 kr. 41 eyr. greiði sækjandi, Jón Þorleifsson, helminginn, en hinn helmingurinn greiðist úr landssjóði. Að öðru leyti falli málskostnaður niður. –
>
> Dóminum að fullnægja innan 15 daga frá löglegri birtingu hans, undir aðför að lögum.
>
> Eggert Briem settur.
>
> Skapti Jósepsson, Jón Þorsteinsson, Einar Eiríksson, Stefán Ásbjarnarson.
>
> Vottar:
>
> Kristján Hallgrímsson
>
> Árni Jóhannsson.
>
> Rjett eptirrit staðfestir
>
> Eggert Briem settur.[1296]

Þórarinn Jónsson sendi kaupverð Árnastaða til landshöfðingja með bréfi dagsettu 14. september 1896.[1297] Landshöfðingi seldi honum jörðina þann 25. júní 1897 fyrir 1.100 kr.[1298]

Í skrá yfir seldar þjóðjarðir 1884–1890 kemur fram að jörðin Árnastaðir var seld árið 1897 fyrir 1.100 kr.[1299]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Árnastaðir var metin á 1.600 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar séu ekki innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu og engin grein verið gerð fyrir þeim. Fram kemur að upprekstrarland sé nægjanlegt fyrir afréttarfé ábúanda. Eigandi jarðarinnar var Kristján Kristjánsson.[1300]

5.21.7 Sævarendi í Loðmundarfirði

Í afriti af skjali sem varðveitt er í Landsbókasafni og skráð er árið 1601 er fjallað um eignir Klyppstaðarkirkju þegar sr. Þórður Jónsson tók við kirkjunni. Skráð er efst í afritið að það hafi verið þann 28. júní 1574. Meðal eigna og ítaka kirkjunnar var jörðin Sævarendi.[1301]

[1295] Skjal nr. 2(841).
[1296] Skjöl nr. 2(50) og 2(841).
[1297] Skjal nr. 2(522).
[1298] Skjal nr. 2(518).
[1299] Skjal nr. 2(527).
[1300] Skjal nr. 2(179).
[1301] Skjal nr. 2(661).

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Sævarenda metinn fjögur hundruð. Eigandi jarðarinnar var Klyppstaðarkirkja.[1302]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Sævarendi ekki metin sérstaklega en er skráð sem eign Klyppstaðarkirkju. Í neðanmálsgrein kemur fram að sýslumaður telji Sævarenda sex hundruð að dýrleika en jörðin hafi árið 1804 verið talin fjögur hundruð.[1303]

Við manntalsþing að Dvergasteini 31. maí 1848 friðlýsti sr. J. Austfjörð á Klyppstað, með skjali dagsettu 26. apríl 1848, öllum selalátrum fyrir Sævarendalandi allt frá landamerkjum milli Stakkahlíðar og téðrar jarðar og allt út að Hjálmá og bannaði einnig öll skot og selaslög fyrir Sævarendalandi.[1304]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Sævarenda:

> Sævarendi
>
> talin 6^{hndr} að dyrleika, túnid fódrar 1½ kú og á jördunni framfleytast 35 ær, 50 saudir, 30 lömb, 2 hestar; túnid er greidt og grasgéfið; eingiar vídslægar en erfidar og graslitlar; malnyta í betra lagi og þríf góð; landbeit og fiörubeit sæmileg; heppin reki fylgir jördinni; hentugt útrædi og lendíngar all gódar; til eldsneytis er moleist og tad en um mótak vita menn ekki; hætt er vid skriduhlaupi og landbroti. Til ad nota jördina þykir þurfa 3 karlmenn, 2 kvenmenn og smala. Jördin var vyrdt á 400 (. fiögur hundrud) rbd.[1305]

Með byggingarbréfi dagsettu 4. janúar 1869 var Einari Eiríkssyni byggð jörðin Sævarendi frá fardögum 1869 til fardaga 1870 og svo lengi sem hann héldi skilmála sem nefndir voru í bréfinu.[1306]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Sævarenda er dagsett 4. mars 1890 en hún var þinglesin við manntalsþing á Seyðisfirði 17. júní 1890. Efni hennar er svohljóðandi:

> Landamerki
>
> kirkjujarðarinnar Sævarenda í Loðmundarfirði eru þessi:
>
> Hofsá greinir land hennar frá landi Úlfsstaða allt frá Fjarðará til fjalls. Síðan liggur merkjalínan um fjallseggjar eftir því sem vötnum hallar að upptökum Hjálmár, sem allt til sjávar skilur land Sævarenda og Hjálmárstrandar. Að norðanverðu frá ósi Hofsár ræður Fjarðará merkjum allt þar til er kemur að þeirri línu, er dregin verður úr flæðarmáli beint yfir Melrakkaþúfu (hún er neðan við varptjarnir) í Álfastein þann, sem yztur stendur á brekkunni framan við Norðdalsá. Síðan ræður þessi lína merkjum í sjó út milli Sævarenda og Stakkahlíðar. Í Fjarðaránni eru 2 hólmar: Kríuhólmi undan túninu á Sævarenda og Stórihólmi, og tilheyra þeir báðir Sævarenda.
>
> Dvergasteini, 4. marz 1890
>
> Björn Þorláksson.

[1302] Skjal nr. 2(114).
[1303] Skjal nr. 4(1), bls. 362.
[1304] Skjal nr. 2(831).
[1305] Skjal nr. 2(133).
[1306] Skjal nr. 2(313).

Ofanskrifuð landamerki samþykki eg:
Hallfreðarstöðum, 6. marz 1890
Páll Ólafsson.
Ofanskrifuð landamerki samþykki eg:
Úlfsstöðum, 5. apríl 1890.
Jón Þorleifsson[1307]

Hinn 25. júní 1894 skráðu J. B. Jóhannesson, Jón Þorleifsson og Einar Eiríksson niður afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi. Þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí 1894 með vísan í reglugjörð um fjallskil í Norður-Múlasýslu, staðfestri af amtsráðinu 22. ágúst 1893. Í afréttarland Sævarenda mátti reka 90 kindur en afréttarlandið skyldi vera Hjálmárdalurinn norðan Hjálmár frá efri Strandarbrekku.[1308]

Hinn 25. janúar 1898 fór fram skoðunargjörð á varphólma á Sævarenda. Fram kemur að hólminn lá innanvert í Lónunum, spölkorn utan við túnið á Sævarenda. Stærð hans var í kringum dagslátt og Fjarðaráin rann meðfram að norðanverðu en að sunnan væri grynnri farvegur þar sem áin rynni eptir í vöxtum.[1309]

Hinn 8. janúar 1898 vitnaði Hallgrímur Metúsalemsson á Hjálmárströnd að þegar faðir hans, Metúsalem Guttormsson, bjó á Hjálmárströnd hafi hann fengið leyfi til að taka árlega svörð í Sævarendalandi eftir að Einar Eiríksson varð ábúandi í Sævarenda og án borgunar, nema Einar hafi í eitt skiptið rekið lömb í Hjálmárstrandarland.[1310] Með vitnisburði dagsettum 27. janúar 1898 vottaði Hallgrímur Metúsalemsson, ábúandi á Hjálmárströnd, að hafa lánað Einari Eiríkssyni á Sævarenda hagagöngu fyrir lömb og einnig rjúpnaveiði í leigulandi sínu í skiptum fyrir mótak.[1311]

Hinn 1. mars 1898 vottuðu Jóhann Sveinsson og Sveinn Ásmundsson að enginn afréttur fyrir fráfærnalömb væri í landi Sævarenda, aðeins hagar fyrir búsmala. Þá sögðu þeir að mótekja sem tilheyrði Sævarenda væri langsótt til fjalls.[1312]

Hinn 26. mars 1898 var tekið fyrir mál sr. Björns Þorlákssonar gegn Einari Eiríkssyni á Sævarenda vegna ábúðar hans á jörðinni. Sr. Björn fór fram á að Einar flytti burt af jörðinni. Meðal vitna sem kölluð voru fyrir var Hallgrímur Metúsalemsson á Hjálmárströnd. Hann var meðal annars spurður hve mörg ár faðir hans, Metúsalem Guttormsson, hafi búið á Hjálmárströnd eftir fardaga 1888 og hvort hann hafi léð Einari á Sævarenda upprekstur fyrir lömb etir að sr. Björn varð prestur til Klyppstaðar. Þá var hann spurður hvort annar eldiviður hafi verið brúkaður á Hjálmárströnd en svörður úr Sævarendalandi. Enn fremur var Hallgrímur spurður um rjúpnaveiði í landinu. Hallgrímur sagði föður sinn hafa búið tvö ár á Hjálmárströnd eftir fardaga 1888 en að hann hafi ekki léð Einari upprekstur. Þá sagði Hallgrímur að eitthvað af sauðataði hafi verið

[1307] Skjal nr. 2(52).
[1308] Skjal nr. 2(319).
[1309] Skjal nr. 2(315).
[1310] Skjal nr. 2(314).
[1311] Skjal nr. 2(316).
[1312] Skjal nr. 2(317).

brúkað með en megnið af því hafi verið borið á tún. Varðandi rjúpnaveiði kvaðst Hallgrímur hafa léð Finni Einarssyni veiðina um tvo vetur. Hallgrímur var spurður frekari spurninga, s.s. hvort Einar hafi fengið vetrarbeit í svonefndri Tó í Hjálmárstrandarlandi sem Hallgrímur kvaðst ekki vita.[1313]

Hinn 1. maí 1898 vottuðu J. Baldvin Jóhannesson og Jón Þorleifsson að þeir hafi nokkrum árum fyrr verið kosnir til að ákveða afréttarlönd í Loðmundarfirði. Fyrir Sævarenda ákváðu þeir að Hjálmárdalur skyldi vera afrétt fyrir 90 fjár. Með því væri meint hvort tveggja lömb sem fullorðið fé.[1314]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Sævarendi var metin á 6.200 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Klyppstaðarkirkja.[1315]

Í virðingargjörð á jörðinni Sævarenda í Loðmundarfirði sem fór fram hinn 1. júní 1932 og undirrituð daginn eftir að Dvergasteini, hinn 2. júní 1932, kemur fram að jörðin var samkvæmt jarðamatsbókinni virt á 7.700 kr. en hafi svo árið 1929 verið virt á 8.200 kr. Að lokum segir að vegna mikilla landspjalla væri jörðin nú hæfilega metin á 4.500 kr. án húsa en 5.700 með húsum.[1316]

5.22 Nærliggjandi jarðir í Seyðisfirði

5.22.1 Dvergasteinn í Seyðisfirði og Dvergasteinskirkja

Í skrá Páls biskups Jónssonar um kirkjur í Skálholtsbiskupsdæmi um 1200 er kirkju getið á Dvergasteini.[1317]

Í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju að Dvergasteini frá um 1397 segir eftirfarandi um eignir og ítök kirkjunnar:

> Mariukirkia ad Dvergasteini a so micid j lanndi sem presti heyrer.
>
> […]
>
> Hialmarstrônd alla milli Hialmär oc Grijmkelzgils.
>
> Reka milli Hamarsness oc Gullsteins.
>
> Reka milli Þorisvægs oc sudur ad Stali. Þridiung i ollumm vidreka.
>
> Vidreka fyrer Kolstada lanndi til Selär oc halfann matreka.
>
> v aura af Brimnesi. skal halftt hafa þad prestur enn halft bondi.
>
> Kirkiann a oc vervist a Sleitunausti med ollumm afluttningi.
>
> Skogarteig milli Vijkurskäla oc Brimnes marks.[1318]

[1313] Skjal nr. 2(318).
[1314] Skjal nr. 2(320).
[1315] Skjal nr. 2(178).
[1316] Skjal nr. 2(537).
[1317] *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 4, skjal nr. 4(21).
[1318] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 224–225, skjal nr. 4(27).

Hinn 3. ágúst 1526 dæmdu þrír klerkar og þrír leikmenn, útnefndir af Ögmundi biskupi í Skálholti, að jörðin Dvergasteinn skyldi vera eign kirkju og biskups fyrir fyrning, fornan reikningsskap, innstæðu og ornamenta.[1319]

Hinn 1. júlí 1549 seldi Páll Vigfússon Birni Jónssyni jörðina Dvergastein í Seyðisfirði fyrir jörðina Þrándarholt við Þjórsá.[1320]

Í Stefánsmáldaga um Dvergasteinskirkju frá 1491–1518 segir meðal annars:

> Mariu kirkia a duergasteine a so mikit i landi sem presti heyrer. vij. kyr. xxxvj. ær. Hialmarstrond alla mille Hialmar oc Grimkelsgils.[1321]

Í máldaga Dvergasteinskirkju í Seyðisfirði frá árinu 1549 og fyrr segir eftirfarandi:

> Kyrkian æa dvergasteini æa svo micid j landi sem presti heyrir til.
>
> hialmarstravnd alla milli hialmæR oc grimkielsgils.
>
> Reka millvm hamarsness oc gvllsteins.
>
> Reka frä þorisvogi oc svdvr ad stali.
>
> þridivng j ollvm vidReka fyrir kolstadalandi ad markhellu oc halfa matReka.
>
> […]
>
> kirkian æa oc vervist æa sleitvnavsti med ollvm äflvtningi.
>
> jtem kw j stocki j bRimnesslandi.
>
> skogteig j millvm vijkvrskäla oc brimnessmarks.[1322]

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir meðal annars um Dvergasteinskirkju:

> Kirkian ä Duergasteine. ä miked so i lande sem preste heijrer til. Hialmar strønd alla. mille Hialmär og Grijmkelsgils.
>
> reka mille Hamarsness og Gullsteinsreka frä Thorisvoge og sudur ad stale. thridiung i øllum vidreka fijrer Kolstadalande. ad Markhellu. og hälffann matreka v. aura aff Brimnese. Skal hälfftt haffa thad prestur. enn hälfftt bönde.
>
> Jtem kv i stocke i Brimnes lande.
>
> Kirkian ä og vervist ä Sliett[u] nauste med øllum äflutningi.
>
> Skögarteig mille Vijkur skäla og Brimnesmarks.
>
> […]
>
> [Jt[em] Kolstade landsk[ylld] v aurar.[1323]

Í biskupsvísitasíu fyrir Maríukirkju að Dvergasteini frá 9. ágúst 1645 segir meðal annars:

> 9 Augusti. Marjukyrkja ad Duergasteine, aa so miked J lande sem Preste heyrer, Hjalmar Stránd alla Mille Hjälmär og Grijmkjelsgils, Reka Mille hamars Ness og Gullsteins/ Reka mille Þorers Vogs og Sudur ad Stäle Þridjung J óllum Vidreka fyrer Kolstadalande til Selär, og halffann matreka, (visitatiuboken seiger so Þridjung J óllum Vidreka […] fyrer Kolstadalande ad Markhellu og halffann matreka) fimm aura aff

[1319] *Íslenzkt fornbréfasafn* IX, bls. 370–371, skjal nr. 4(127).
[1320] *Íslenzkt fornbréfasafn* XI, bls. 717–718, skjal nr. 4(26).
[1321] *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 23–24, skjal nr. 4(139).
[1322] *Íslenzkt fornbréfasafn* XI, bls. 718–719, skjal nr. 4(28).
[1323] *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 689–690, skjal nr. 4(29).

> Brimnese, Skal halfft haffa þad Prestur en halfft bónde / Kyrckjan aa Vervist, ä Sleitunauste med óllum äfluttnijnge (visitatiuboken skriffar framar suo, Jtem Ku J Stocke J Brimness lande) Skögarteig millum Vijkur Skaala og Brimness Marks/[1324]

Hinn 14. ágúst 1651 fór fram kaupgjörningur milli Brynjólfs biskups Sveinssonar og Bjarna Oddssonar þar sem Brynjólfur seldi Bjarna meðal annars alla jörðina Dvergastein með Kolsstöðum og Selsstöðum og jörðina Bárðarstaði í Loðmundarfirði.[1325]

Sömu upplýsingar koma fram í máldaga frá 1666, sem tekinn var saman eftir máldagabók Vilchins og vísitasíubók Gísla biskups Jónssonar, biskupsvísitasíu frá 18. febrúar 1780, prófastsvísitasíu frá 19. ágúst 1818 og biskupsvísitasíu frá 3. ágúst 1850.[1326] Í þeirri síðastnefndu segir að við prestakallið liggi afskrift af kálfskinnsbréfi sem varðveitt sé í Sívalaturninum í Kaupmannahöfn, en það sé dagsett 6. maí 1666 og sýni að Brynjólfur biskups Sveinsson keypti jörðina Dvergastein með tilteknum landamerkjum:

> Hið Ytra í miðli Brimness og Dvergasteins í Markhellu, úr Markhellu rjettsýnis uppeptir fjallinu uppí það hæzt sem vötnum hallar en inn frá í Miðli Dvergasteins og Vestdals ræður Grýtuá, neðan frá sjó uppeptir í háfjall.[1327]

Í sömu biskupsvísitasíu er fjallað um gjafabréf, dagsett 11. apríl 1678, sem sýni gjöf Brynjólfs biskups á jörðinni Dvergasteini með Selsstöðum og Kolsstöðum til Dvergasteinskirkju. Presturinn kvaðst myndi færa bæði bréfin inn í kirkjubók.[1328]

Með gjafabréfi frá 11. apríl 1678 gaf Torfi Jónsson í Gaulverjabæ kaupahlutann í Dvergasteini, Selsstöðum og Kolsstöðum til uppheldis fyrir sóknarprest í Seyðisfjarðar- og Mjóafjarðarþingum. Kaupahluturinn var 12 hundruð að dýrleika og var það á ábyrgð biskups að úthluta honum til sóknarprests. Fjallað er um skilmála með gjöfinni og þar er meðal annars getið Hjálmárstrandar:

> Fyrst ad þesse stadur Duergsteirn me[d] kyrkiunne, hennar Inventario og utensilibus sieu nu uttekinn effter næstkomande fardaga þessa Ars Anni 1678 ad forlagi Virduglegs Biskups Skalhollts Stifftis M. Þordar Thorlakssonar aff profastenum J Mulaþynge Heidurlegum S[ra] Stephane Olafssyne edur þeim sem þeir þar um bioda og leggiest upp hiedan til æfenlegs presta adseturs og Beneficium þeim prestum sem þiona J Seidar og Miöafiarda þyngum til upphelldiss, enn utsuarest af mÿnum umbods manne J Mulaþynge, erlegum ungum manne Biarna Elldra Einarssÿne, so sem hann er nu standande ad kyrkiunne sialfre, heima Jardarhusunum og tilliggiande Jarda og utlanda Selstada Kolstada og Hialmarstrandar, huortt þær eru nu bygdar edur J eyde, med fiorum mattgilldum kugilldum Aanalls älags uppbootar og portiu reiknings
>
> […]
>
> J þridia mata skil eg til ad af þe[s]sum Tolfhundrudum kaupahlutans J Duergasteine s[e]u æfenlega greiddar og golldnar alla Tyunder effter þessa giof, sem ädur, sinn fiordungur hiorjum sem hafa skal, nema preststyunden fellur til hans sialfs, vil eg og endelega ad [prest]urinn sialfur […] [o]g sitie a Jordunne Duergasteine, helldur enn odrum by[g]ge þuÿ so mun helldur kyrkiann endurbætast, og Jardarhusinn eflast og

[1324] Skjal nr. 2(393).
[1325] Skjal nr. 2(199).
[1326] Skjöl nr. 2(394), 2(396), 2(444) og 2(446). Sjá einnig skjal nr. 2(441).
[1327] Skjöl nr. 2(295) og 2(446).
[1328] Skjal nr. 2(446).

> vidriettast. Huad ky[rk]junne hafe eignad verid nefnelege Hialmarstrond oll midlum Hialmär og Grymkiels gils [m]ed odru[m] eignum og Jtokum greina Maldagar sem Virduglegur Biskupinn mun prestenum J tie läta, Eigi veit eg logmætt klogumal liggia a þessare Jordu, þuÿ hun hefur ad vysu Tuttugu Är, Atølulaus leiged J eign þess sæla herra M: Brynjolfs Sueinssonar, enn kome þad upp, þa verdur þuÿ sa ad gegna sem not hefur Duergasteins, og hallda lagasuørum fyrer. Enn lagarifftyngum lofa eg huorke uppa mig nie myna erfyngia ad suara þö afgange[1329]

Í kirkjustól Dvergasteins 1808–1855 er fært inn afrit af makaskiptabréfi Brynjólfs Sveinssonar og Bjarna Oddssonar á jörðunum Dvergasteini annars vegar og Fremri-Hlíð og Gröf í Vopnafirði hins vegar. Bréfið er dagsett 7. júlí 1666 og lýsir makaskiptunum sem áttu sér stað 6. maí 1666. Þar seldi Bjarni Brynjólfi allan staðinn Dvergastein með Selsstöðum og Kolsstöðum gegn jörðunum Fremri-Hlíð og Gröf í Vesturárdal í Vopnafirði. Í bréfinu segir eftirfarandi um Dvergastein og Dvergasteinskirkju:

> Dvergasteins landamerki eru, hid ytra i midli Brimness og Dvergasteins i Markhellu, ur Markhellu rettsynis upp eptir fjallinu, uppí þad hædst sem vötnum hallar, en fra i midli Dvergasteins og Vestdals rædur Grytua, nedan fra sjó upp eptir i háfjall.
>
> Dvergasteinskirkja a Hjalmarströnd alla i midli Hjalmardalsár og Grimkelsgils. Þessi merki öll efa og þrætulaus i allan máta[1330]

Í biskupsvísitasíu frá 12. september 1697 segir að bændaeign Dvergasteins hafi árið 1678 verið gefinn til kirkjunnar af sr. Torfa Jónssyni. Fram kemur að gjafabréfið sé í kirkjunni með níu manna undirskriftum og innsiglum.[1331]

Í úttekt á Dvergasteinskirkju frá 20. ágúst 1802 segir meðal annars:

> Anno 1802 þann 20ta Augusti var nálægur ad Dvergasteine Prófasturenn Jón Högnason, med tilkölludum 2r Vurderings Mönnum, nefnelega: Mr Skula Skulasyni á Selstödum og Mr Sveini Sveinssyni á Vestdal, at uttaka og afhenda Prestagardenn Dvergastein
>
> […]
>
> þessu Prestakalle fylgia Jardernar liggande hér innann Sóknar: Austdalur 8 hndr. med hálfu ödru kugylde og Selstadir 6 hndr. med 1 kugylde, bádar i sæmelegu ásigkomulage ad sinne byggingu, og afhendaz hér ásamt ödru adur ummgétnu tiltrædende Sóknarpreste[1332]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Dvergasteins metinn 12 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Dvergasteinskirkja. Fram kemur að eyðihjáleigan Hóll hafi verið talin með í matinu.[1333]

Hinn 19. janúar 1833 skrifaði sr. Ólafur Indriðason á Dvergasteini til biskups og sagði að þegar hann hafi komið þangað árið 1823 hafi kirkjukotið Hjálmárströnd legið um langan tíma í eyði og menn hafi nýtt það að eigin vild, s.s. til hagbeitar og afréttar. Sr. Ólafur kvaðst þó hafa komið því í byggingu árið 1826. Að þremur árum liðnum fór leiguliðinn og skyldi eftir hús sem hann hafði þar byggt, baðstofu, búr og eldhús. Annar maður hafi svo tekið við byggingu og nefndum húsum og sagði sr. Ólafur að kotið

[1329] Skjal nr. 2(382).
[1330] Skjöl nr. 2(295) og 2(442).
[1331] Skjal nr. 2(395).
[1332] Skjal nr. 2(443).
[1333] Skjal nr. 2(42).

Hjálmárströnd væri því nú sem stendur nokkurn veginn byggilegt. Sr. Ólafur spurði hvort kirkjan ætti ekki að kaupa nefnd hús til að reyna halda kotinu í byggð.[1334] Hinn 29. ágúst 1833 skrifaði sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi til biskups og sagði prestakallið bíða stóran skaða af byggingu Hjálmárstrandar svo að hvorki Dvergasteinn né Selsstaðir hefðu undanfæri með afrétt fyrir geldfé, sem nefnd Hjálmárströnd hafi frá gömlum tíðum verið brúkuð. Sr. Guttormur sagði álit sitt að það væri síður gjörlegt fyrir prest og kirkju á Dvergasteini að kaupa húsin.[1335] Biskup svaraði sr. Guttormi með bréfi dagsettu 10. október 1833 og sagði að þar sem sr. Ólafur væri vikinn burt frá Dvergasteini og að húsin hafi verið seld til Árna Guðmundssonar, ábúanda á Hjálmárströnd, þá væri húsatilboðið fallið niður.[1336]

Í skýrslu sr. Einars Hjörleifssonar á Dvergasteini, dagsettri 12. júní 1839, yfir inntektir og útgjöld Dvergasteins- og Fjarðarprestakalls segir að dýrleiki jarðarinnar sé óviss, en eftir jarðabók hafi hann verið sex hundruð. Hins vegar hafi biskupsvísitasíu Brynjólfs biskups Sveinssonar sagt jörðina vera 12 hundruð með Kolsstöðum og Selsstöðum. Þá er Hjálmárstrandar getið í skýrslunni eða eins og fram kemur:

> Prest Setrid Dvergasteinn er ovist ad dyrleika eptir Jardabokini skal hun vera anfærd fyrir 6 hndr. enn eptir kyrkjunnar Maldögum, og serilagi visitatiu mag Brinjólfs biskups – sem sjálfur gaf Jordina og gjördi ad Beneficio, er Dvergasteinn med Kolstödum og Selstödum reiknadr 12 hndr., þaradauk er kyrkjunni eignad 6 hndr. kot er sumir utleggia fyrir Part úr Heima Jördunni, er þa hefdi átt ad vera auk bóndaEignarinnar, en sumir firi Hjalmarströnd sem er kyrkjunni tilheyrand afréttarland fra Hjalmá ad Grímkelsgili, og hvar Fátæklingar einstöku sinnum hafa lafad vid kofa fá ár í senn; Fyrri meiningin er synist mér miklu likari og þá hefdi Stadurin átt ad fornu ad vera med kyrkjuhlutanum 12 hndr. Engin Itök á Stadur eda Kyrkja, sem nockud af sér géfa, er nein Herlegheit til natur eda Sjáfar nema Reka milli Þorisvogs og Stáls, hvar stokusinnum og kastar upp Spítu.[1337]

Í prófastsvísitasíu frá 11. júlí 1845 segir að Dvergasteinskirkja haldi öllum eignum og ítökum nema landtungu milli Grítárkvíslanna, fram og upp undir fjallsöxlinni, svokallaðri Bungu. Þar séu til forna talin landamerki milli Dvergasteins og Vestdals. Þá er einnig fjallað um ágreining um lítilsháttar landtungu milli Selsstaða og Brimness.[1338]

Hinn 30. maí 1847 skrifaði sr. Einar Hjörleifsson á Dvergasteini til biskups um Kolsstaði og Selsstaði þar sem óljóst væri hvort þeir væru kirkjujarðir eða afbýli undan prestssetrinu.[1339]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Dvergasteinn ekki metin að dýrleika en skráð sem eign kirkjunnar (beneficium). Í neðanmálsgrein kemur fram að árin 1760 og 1804 hafi eyðihjáleigan Hóll talist með Dvergasteini. Þá segir að árin 1696 og 1804 hafi Dvergasteinn talist 12 hundruð að dýrleika.[1340]

1334 Skjal nr. 2(588).
1335 Skjal nr. 2(589).
1336 Skjal nr. 2(616).
1337 Skjal nr. 2(595).
1338 Skjal nr. 2(445).
1339 Skjal nr. 2(591).
1340 Skjal nr. 4(1), bls. 362.

Hinn 16. október 1848 skrifaði sr. Hallgrímur Jónsson á Hólmum til biskups um skóga sem tilheyrðu kirkjum í Suður-Múlaprófastsdæmi. Þar segir að í heimalandi Dvergasteins væri enginn skógur, en lítilsháttar skógarkropp væri í Firði í Mjóafirði.[1341]

Hinn 3. júní 1849 lögfesti sr. Einar Hjörleifsson kirkjustaðinn Dvergastein með Selsstöðum og Kolsstöðum. Einnig er Hjálmárstrandar getið í lögfestunni en efni hennar er svohljóðandi:

> Eg undirskrifaður prestur til Dvergasteins og Fjarðar lögfesti hermeð kirkjustaðinn Dvergastein með tilheyrandi jörðum eða hjáleigum Selstöðum og Kolstöðum innan þeirra landamerkja: hið ytra imiðli Brimness og Dvergasteins í Markhellu, ur Markhellu rettsynis upp eptir fjallinu, uppi það hæðzt sem vötnum hallar; en innfrá, miðli Dvergasteins og Vestdals ræður Grytuá, neðan frá sjó upp eptir í hafjall; sömuleiðis lögfesti eg Hjálmarströnd alla milli Grímkelsgils og Hjálmar, einnin reka imiðli Þórisvogs og suður að stáli og reka millum Hamarsnefs og Gullsteins. Fyrirbyð eg einum og serhvörjum að nota sér áðurgreint land til nokkurskonar afnota hvörju nafni sem heitir til sjós og lands undir alvarlegustu lagasekkir, solengi sem ecki framkoma sannanir fyrir að þessi landamerki séu afhermd.[1342]

Lögfestan var lesin við manntalsþing að Dvergasteini 5. júní 1849 og þá var einnig lesin friðlýsing fyrir nótalögum í Dalalandi.[1343]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Dvergastein:

> Dvergasteinn
>
> Túnid fóðrar 5 kýr og jördin framfleytir 50 ám, 50 saudum, 30 lömbum og 4 hestum; tunið er stórt enn meir enn helfmíngur af því nýræktadur, og sumpart grýtt; útheyskapur hægur og eingjar ekki ógrasgéfnar; sumarhagar litlir, málnyta leleg og þrif eins; útbeit á vetrum lítil; útrædi bjargvænlegt og lendíng góð; litla rekavon má telja fyrir heimalandi og staðnum tilheyrir rekaítak í Skálaness landi milli Þórisvogar og Stóls; torfskéra frekar slæm og mótak ekki til. Til að nota jördina þykir þurfa 4 karlmenn og 4 kvenmenn. – Jördin var vyrdt á 400 (: fjögur hundruð.) rbd.[1344]

Í skýrslu sr. J. J. Björnsen á Dvergasteini, dagsettri 30 september 1854, um tekjur og útgjöld Dvergasteinsprestakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1849 til fardaga 1854 segir að heimajörðin sé sex hundruð að dýrleika. Um hjáleigur segir eftirfarandi

> b. Hjáleigur heimajarðarinnar:
>
> 1. Hjálmsárströnd (afréttarpláts) Landskuld 400 al. geldst öll í Kaupstad með 4um Ríkisdölum. 4 rbd.
>
> 2. Selstaður með eyðibylinu Kolstöðum, 6 hndr. að dyrleika[1345]

Hinn 16. maí 1881 voru við aukarétt Einar Hinriksson í Vestdal, Jón Hjálmarsson í Björgvin við Seyðisfjörð, Finnbogi Sigmundsson á Þórarinsstaðaeyri og Þórarinn Finnbogason á Vestdalseyri útnefndir til að gera yfirúttekt á prestssetrinu Dvergasteini.[1346]

[1341] Skjal nr. 2(597).
[1342] Skjal nr. 2(295).
[1343] Skjal nr. 2(711).
[1344] Skjal nr. 2(134).
[1345] Skjal nr. 2(592).
[1346] Skjal nr. 2(723).

Við manntalsþing að Dvergasteini 9. júní 1883 var þinglesið bann frá Jónasi Samsonarsyni gegn því að hestum væri beitt í leyfisleysi í Dvergasteinslandi.[1347]

Hinn 8. ágúst 1883 fór fram sáttafundur hjá sáttanefnd Brimnessáttaumdæmis en þar var tekið fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar á Dvergasteini og Einars Hinrikssonar á Vestdal. Ágreiningur var um hvor Grýtuáin réði merkjum jarðanna. Sátt náðist ekki milli aðila.[1348]

Við aukarétt 10. september 1883 var tekið fyrir mál sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju gegn Einari Hinrikssyni bónda í Vestdal útaf ágreiningi um landamerki jarðanna. Framlögð voru ýmis skjöl og þá voru menn útnefndir í merkjadóm.[1349] Málinu var framhaldið 19. september og 26. september 1883 þar sem gengið var á merki jarðanna og frekari gögn voru lögð fram. Meðal gagna málsins voru afrit af máldaga fyrir Dvergasteini með hjáleigum, dagsettum 7. júlí 1666, og lögfesta frá 5. júní 1849.[1350] Þá var einnig lagður fram vitnisburður Sigurðar Jónssonar frá 19. september 1883 sem sagði aðeins ein á hafi verið nefnd Grýtá og það hafi verið sú sem nefnd hafi verið Innri-Grýtá, sem rynni til sjávar innan við hús B. Nagells.[1351] Annar vitnisburður dagsettur 19. september 1883 var undirritaður af Björgu Magnúsdóttur prestsekkju sem sagði að eigandi Vestdals hafi þóst eiga land út í Ytri-Grýtá með þeim rökum að hún væri dýpri en sú innri, en þeir sem hafi búið á Dvergasteini talið land Dvergasteins ná að Innri-Grýtá.[1352]

Við annan aukarétt 26. september var loks dæmt í málinu. Í dómsmálabók Norður-Múlasýslu 1880–1884 er rökstuðningi dómsins lýst svo og í framhaldinu dómsorðum:

> Að öllu framantöldu íhuguðu getur rétturinn ekki komist að annari niðurstöðu en þeirri, að þrætutungu þá, er kennd er við Grýtáreyri og liggur milli samnefndra áa, beri að dæma eign Dvergasteins kirkju, þannig að hin innri-Grytuá ráði landamerkjum milli Dvergasteins og Vestdals frá sjó fyrir innan hús B. Nagels norðmanns, en fyrir utan nýbýlið Eiríksstaði uppeptir hinum gamla farvegi, þaðan skáhallt uppi Grafgil eptir sjónhendingu, þar sem það endar uppí fjallshlíðinni, síðan upp eptir þessu gili beina stefnu þartil vötnum hallar og ber að setja glögg landamerki þar eptir. –
>
> Eptir þeim úrslitum er mál þetta hefur fengið virðist hinn stefndi eiga að greiða málkostnað-inn, þarámeðal dagpeninga til dómsmanna, 6 Krónur til hvers eða samtals 30 Krónur.
>
> Því dæmist rétt að vera:
>
> Þrætutunga sú, er kennd er við Grytáreyri og liggur milli samnefndra áa, á að vera eign Dvergasteinskirkju, þannig að hin svonefnda innri Grýtuá skal ráða landamerkjum milli jarðanna Dvergasteins og Vestdals, frá sjó innanvið hús B. Nagells norðmanns uppeptir hinum gamla árfarvegi fyrir utan nýbylið Eiríksstaði, þaðan skáhallt uppí Grafgil eptir sjónhendingu þar sem það endar uppí fjallshlíðinni, síðan uppeptir þessu gili beina stefnu þartil vötnum hallar.[1353]

[1347] Skjal nr. 2(687).
[1348] Skjal nr. 2(876).
[1349] Skjal nr. 2(724).
[1350] Skjal nr. 2(725)–2(727).
[1351] Skjal nr. 2(296).
[1352] Skjal nr. 2(297).
[1353] Skjal nr. 2(728).

Landamerkjaskrá jarðarinnar Dvergasteins með hjáleigunni Selsstöðum er dagsett 3. júní 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Dvergasteini 10. júní 1884. Í dómsmálabók Norður-Múlasýslu 1880–1884 segir í texta um manntalsþingið að Dvergasteini 10. júní 1884, þegar þinglesin voru landamerki fyrir Dvergasteini með hjáleigunni Selsstöðum og enn fremur fyrir Hjálmárströnd, að Hjálmárströnd sé byggð úr Dvergasteinslandi.[1354] Í landamerkjalýsingunni er að finna lýsingu á landamerkjum Dvergasteins gagnvart Brimnesi frá 26. september 1883, dómsorð um landamerki Dvergasteins og Vestdals, einnig frá 26. september 1883, og loks landamerkjalýsingu Hjálmárstrandar frá 3. júní 1884. Efni skjalsins er svohljóðandi:

> Dvergasteinn með hjáleigunni Selstöðum:
>
> Landamerki eru: hið ytra milli Dvergasteins og Brimness „í Markhellu“, og er krossmark klappað í innri Markhellubrún við sjóinn, en þaðan ræður sjónhendinga lína upp í fjallsbrún, utanvert við hæztu egg þar upp af. Hið innra ræður landamerkjum til móts við Vestdal, samkvæmt merkjadómi frá 26. september 1883, hin svo kallaða innri-Grýtuá.
>
> Dómsatkvæðið hljóðar þannig:
>
> „Ár 1883, miðvikudaginn 26. september, var á Vestdalseyri aukaréttur Norður-Múlasýslu settur og haldinn af sýslumanni Einari Thorlacius með meðdómsmönnunum Sigurði Jónssyni, Stefáni Einarssyni, Birni Halldórssyni og Birni Hermannssyni; var þar í málinu:
>
> Jón prestur Bjarnason fyrir hönd Dvergasteinskyrkju
>
> gegn
>
> Einari Hinrikssyni, bónda í Vestdal
>
> út af ágreiningi um landamerki uppkveðinn svo látandi
>
> dómur:
>
> Því dæmist rétt að vera:
>
> Þrætu tunga sú, sem kennd er við Grýtuáreyri og liggur milli samnefndra áa, á að vera eign Dvergasteinskyrkju, þannig, að hin svonefnda innri-Grýtuá skal ráða landamerkjum milli jarðanna Dvergasteins og Vestdals, frá sjó innan við hús B. Nagels Norðmanns upp eptir hinum gamla árfarvegi fyrir utan nýbýlið Eiríksstaði, þaðan skáhallt upp í „Grafgil“ eptir sjónhending þar sem það endar uppí fjallshlíðinni, síðan upp eptir ~~nefndu~~ þessu gili beina stefnu þar til vötnum hallar.
>
> Einar Thorlacius.
>
> Sigurjón Jónsson.
>
> Stefán Einarsson.
>
> B. Halldórsson.
>
> Björn Hermannsson.“
>
> Dvergasteinskyrkja á Hjálmárströnd alla í Loðmundarfirði í milli Hjálmár og Grímkelsgils, og eru þessi landamerki skýrt mynduð af náttúrinni og geta því aldrei orðið vafa undirorpin. Sömuleiðis þessi ítök: „reka millli Hamarsnefs og Gullsteins“ – þau örnefni bæði til og vafalaus í Þórarinsstaðalandi, ennfremur „reka milli Þórisvogs

[1354] Skjal nr. 2(729).

(vængs) og suður að Stáli“ í Skálanesslandi og vervist á Sleitunausti (í Brimnesslandi) með öllum flutningi (afflutningi). – Samkvæmt máldögum Vilchins og Gísla (1397 og 1575), kaupbréfi frá 1666 og lögfestu þinglýstri frá 1849, auk hins áðurnefnda merkjadóms.

Seyðisfirði 3. júní 1884.

Jón Bjarnason

til nærkomandi fardaga kst. prestur í Dvergasteinsprestakalli. –

Þessum landamerkjum erum við undirskrifaðir samþykkir.

Einar Hinriksson bóndi í Vestdal.

Einar Eiríksson bóndi á Sævarenda.[1355]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Dvergasteinn var metin á 5.500 kr. Tilgreint er að landamerki jarðarinnar hafi verið þinglesin ásamt landamerkjum Selsstaða. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var Dvergasteinskirkja.[1356]

Í úttekt fyrir Seyðisfjarðarkirkju frá 6. janúar 1943 kemur fram að óupplýst var um afnot sóknarprestsins af landspildu úr Dvergasteinslandi.[1357]

5.22.2 Brimnes í Seyðisfirði

Brimness er getið í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju að Dvergasteini frá um 1397.[1358]

Hinn 1. júlí 1498 urðu jarðaskipti milli Narfa príors á Skriðu og Gríms Pálssonar þannig að Narfi seldi Grími nokkrar jarðir sem á móti seldi Narfa meðal annars jörðina Brimnes og 11 hundruð í Nesi.[1359]

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju að Skriðu í Fljótsdal frá 5. ágúst 1641 er sagt frá skjölum sem voru hjá kirkjunni. Þar er meðal annars fjallað um kaupbréf Narfa príor á Skriðu frá 1498 fyrir jörðunum Brimnesi og Nesi.[1360] Sama kemur fram í biskupsvísitasíu frá 28. ágúst 1706.[1361]

Í biskupsvísitasíu fyrir Dvergasteinskirkju frá 18. febrúar 1780 er fjallað um Brimnestoll sem greiðast átti til kirkjunnar. Ábúendum Brimnes var tilsagt að greiða tollinn.[1362]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Brimness metinn 12 hundruð. Eigandi jarðarinnar var Eiðaprestakall.[1363]

[1355] Skjal nr. 2(55) og 2(729).
[1356] Skjal nr. 2(187).
[1357] Skjal nr. 2(447).
[1358] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 224–225, skjal nr. 4(27).
[1359] *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 393–394, skjal nr. 4(134).
[1360] Skjal nr. 2(421).
[1361] Skjal nr. 2(422).
[1362] Skjal nr. 2(396).
[1363] Skjal nr. 2(112).

Við aukarétt 29. júlí 1807 var tekið fyrir að halda vitnaleiðslur um ásigkomulag jarðarinnar Brimness. Nokkur vitni voru kölluð til og svöruðu þau spurningum um dýrleika jarðarinnar, landskuld, byggingu hennar og svokallaðan Brimnes- eða bænhústoll. Sum vitna sögðu jörðina vera 12 hundruð að dýrleika en önnur sögðu að jörðin tilheyrði að 12 hundruðum til Eiðakirkju en fjögur hundruð til Dvergasteinspresta.[1364]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Brimnes metin 12 hundruð að dýrleika og skráð sem lénsjörð Eiðaprestakalls. Í neðanmálsgrein kemur fram að árið 1760 sé Brimnes talin til stiftsjarða og árið 1674 talin 20 hundruð að dýrleika. Í registri með jarðabókinni 1760 sé getið hjáleigunnar Sléttaness, milli Brimness og Selsstaða, sem sé talin eign Dvergasteinskirkju og sé í kirkjubók talin fjögur hundruð að dýrleika og þau fjögur hundruð áður verið hluti Brimness.[1365]

Í prófastsvísitasíu frá 11. júlí 1845 segir að Dvergasteinskirkja haldi öllum eignum og ítökum nema landtungu milli Grítárkvíslanna, fram og upp undir fjallsöxlinni, svokallaðri Bungu. Þar séu til forna talin landamerki milli Dvergasteins og Vestdals. Þá er einnig fjallað um ágreining um lítilsháttar landtungu milli Selsstaða og Brimness.[1366]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Brimnes:

> Brimnes
>
> á tödu framfleytast 4 kýr á útheyi og beit 60 ær, 60 saudir, 40 lömb og 3 hestar. – Túnid er stórt og nokkud grasgéfið enn þýft og seilusamt; eingjar mestpart á fjalli og skémmast opt af grjót hlaupi; málnyta rír og þrif eins; útbeit á vetrum nokkur; enn hættur vid sjó og á landi bædi fyrir menn og sképnur; útrædi skamt og höfn allgóð; lítin reka má nefna; mótak er til enn torfskéra léleg. – Nægilegur mannabli álítst að vera 4 karlmenn og 4 kvenmenn – Jördin var vyrdt á 500 (: fim hundruð:) rbd.[1367]

Við manntalsþing að Dvergasteini 10. júní 1863 var þinglesin friðlýsing fyrir öllu Brimneslandi, fyrir skotum, fuglavarpi og eggjatekju.[1368]

Hinn 28. maí 1885 leigði Sigurður Jónsson til Björns Jónssonar og Andrésar Jónssonar hússtæði á Borgarhól í Brimneslandi. Einnig fengu þeir uppsátur í Borgarfjöru og hagagöngu í landi Brimness. Fram kemur í skjalinu að Sigurður afsalaði samningnum til Þórarins Guðmundssonar, verslunarstjóra á Seyðisfirði, eftir sætt 17. nóvember 1888. Svæðið afmarkaðist að vestan af læk sem rann milli Finnbogaskálahóls og borgarhóls, að norðan af neðsta klettabelti og að austan af landamerkjavörðu.[1369]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Brimness er dagsett 29. maí 1889 en hún var þinglesin við manntalsþing á Seyðisfirði 1. júní 1889. Efni hennar er svohljóðandi:

> Brimness
>
> landamerki eru: Hið innra milli Dvergasteins og Brimness í Markhellu og er krossmark klappað í innri Markhellubrún við sjóinn, en þaðan ræður sjónhendingalína upp í

[1364] Skjal nr. 2(697).
[1365] Skjal nr. 4(1), bls. 362.
[1366] Skjal nr. 2(445).
[1367] Skjal nr. 2(134).
[1368] Skjal nr. 2(698).
[1369] Skjal nr. 2(300).

> fjallsbrún, untanvert við hæstu egg þar upp af, og er skammt fyrir ofan Markhelluna hlaðin 1 varða úr grjóti, sem miðuð frá krossmarkinu á fjallið sýnir stefnuna.
>
> Hið ytra ræður landamerkjum milli Brimness og Hjálmárstrandar, eignar Dvergasteinskirkju, svo nefnt Grímkelsgil úr fjöru upp á fjallsbrún.
>
> Hér í milli á Brimnes allt land frá sjó upp á fjall þar til er vötnum hallar.
>
> Brimnesi, 29. maí 1889.
>
> Sigurður Jónsson (eigandi Brimness).
>
> Landamerki þessi samþykki eg fyrir hönd Dvergasteinskirkju.
>
> Björn Þorláksson.[1370]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Brimnes var metin á 20.000 kr. Tilgreint er að landamerkjum jarðarinnar hafi verið þinglýst. Fram kemur að jörðin hafi nægilegt upprekstrarland fyrir afréttarfé ábúanda. Eigandi jarðarinnar var Sigurður Jónsson.[1371]

5.22.3 Selsstaðir í Seyðisfirði

Hinn 14. ágúst 1651 fór fram kaupgjörningur milli Brynjólfs biskups Sveinssonar og Bjarna Oddssonar þar sem Brynjólfur seldi Bjarna meðal annars alla jörðina Dvergastein með Kolsstöðum og Selsstöðum og jörðina Bárðarstaði í Loðmundarfirði.[1372]

Í kirkjustól Dvergasteins 1808–1855 er fært inn afrit af makaskiptabréfi Brynjólfs Sveinssonar og Bjarna Oddssonar á jörðunum Dvergasteini annars vegar og Fremri-Hlíð og Gröf í Vopnafirði hins vegar. Bréfið er dagsett 7. júlí 1666 og lýsir makaskiptunum sem áttu sér stað 6. maí 1666. Þar seldi Bjarni Brynjólfi allan staðinn Dvergastein með Selsstöðum og Kolsstöðum gegn jörðunum Fremri-Hlíð og Gröf í Vesturárdal í Vopnafirði. Í bréfinu segir eftirfarandi um Dvergastein og Dvergasteinskirkju:

> Dvergasteins landamerki eru, hid ytra i midli Brimness og Dvergasteins i Markhellu, ur Markhellu rettsynis upp eptir fjallinu, uppí þad hædst sem vötnum hallar, en fra i midli Dvergasteins og Vestdals rædur Grytua, nedan fra sjó upp eptir i háfjall.
>
> Dvergasteinskirkja a Hjalmarströnd alla i midli Hjalmardalsár og Grimkelsgils. Þessi merki öll efa og þrætulaus i allan máta[1373]

Með gjafabréfi frá 11. apríl 1678 gaf Torfi Jónsson í Gaulverjabæ kaupahlutann í Dvergasteini, Selsstöðum og Kolsstöðum til uppheldis fyrir sóknarprest í Seyðisfjarðar- og Mjóafjarðarþingum. Kaupahluturinn var 12 hundruð að dýrleika og var það á ábyrgð biskups að úthluta honum til sóknarprests. Fjallað er um skilmála með gjöfinni og þar er meðal annars getið Hjálmárstrandar:

> Fyrst ad þesse stadur Duergsteirn me[d] kyrkiunne, hennar Inventario og utensilibus sieu nu uttekinn effter næstkomande fardaga þessa Ars Anni 1678 ad forlagi Virduglegs Biskups Skalhollts Stifftis M. Þordar Thorlakssonar aff profastenum J Mulaþynge

[1370] Skjal nr. 2(53).
[1371] Skjal nr. 2(189).
[1372] Skjal nr. 2(199).
[1373] Skjöl nr. 2(295) og 2(442).

> Heidurlegum S^ra^ Stephane Olafssyne edur þeim sem þeir þar um bioda og leggiest upp hiedan til æfenlegs presta adseturs og Beneficium þeim prestum sem þiona J Seidar og Miöafiarda þyngum til upphelldiss, enn utsuarest af mÿnum umbods manne J Mula-þynge, erlegum ungum manne Biarna Elldra Einarssÿne, so sem hann er nu standande ad kyrkiunne sialfre, heima Jardarhusunum og tilliggiande Jarda og utlanda Selstada Kolstada og Hialmarstrandar, huortt þær eru nu bygdar edur J eyde, med fiorum mattgilldum kugilldum Aanalls älags uppbootar og portiu reiknings
>
> […]
>
> J þridia mata skil eg til ad af þe[s]sum Tolfhundrudum kaupahlutans J Duergasteine s[e]u æfenlega greiddar og golldnar alla Tyunder effter þessa giof, sem ädur, sinn fiordungur hiorjum sem hafa skal, nema preststyunden fellur til hans sialfs, vil eg og endelega ad [prest]urinn sialfur […] [o]g sitie a Jordunne Duergasteine, helldur enn odrum by[g]ge þuÿ so mun helldur kyrkiann endurbætast, og Jardarhusinn eflast og vidriettast. Huad ky[rk]junne hafe eignad verid nefnelege Hialmarstrond oll midlum Hialmär og Grymkiels gils [m]ed odru[m] eignum og Jtokum greina Maldagar sem Virduglegur Biskupinn mun prestenum J tie läta, Eigi veit eg logmætt klogumal liggia a þessare Jordu, þuÿ hun hefur ad vysu Tuttugu Är, Atølulaus leiged J eign þess sæla herra M: Brynjolfs Sueinssonar, enn kome þad upp, þa verdur þuÿ sa ad gegna sem not hefur Duergasteins, og hallda lagasuørum fyrer. Enn lagarifftyngum lofa eg huorke uppa mig nie myna erfyngia ad suara þö afgange[1374]

Í úttekt á Dvergasteinskirkju frá 20. ágúst 1802 segir að prestakallinu fylgi meðal annars jörðin Selsstaðir, sex hundruð að dýrleika.[1375]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Selsstaða metinn sex hundruð. Eigandi jarðarinnar var Dvergasteinskirkja. Fram kemur að eyðijörðin Kolsstaðir hafi verið nytjuð.[1376]

Með byggingarbréfi dagsettu 6. nóvember 1828 byggði sr. Ólafur Indriðason Hermanni Halldórssyni jörðina Selsstaði. Í byggingarbréfinu er eftirfarandi landamerkjum jarðarinnar lýst:

> nefnilega frá Markhellu ad utan, og ad innann í svokalladann Nónholslæk, enn ad nordanverdu hvervetna á Fiall upp til þess Vötnum hallar.[1377]

Í prófastsvísitasíu frá 11. júlí 1845 segir að Dvergasteinskirkja haldi öllum eignum og ítökum nema landtungu milli Grítárkvíslanna, fram og upp undir fjallsöxlinni, svokallaðri Bungu. Þar séu til forna talin landamerki milli Dvergasteins og Vestdals. Þá er einnig fjallað um ágreining um lítilsháttar landtungu milli Selsstaða og Brimness.[1378]

Hinn 30. maí 1847 skrifaði sr. Einar Hjörleifsson á Dvergasteini til biskups um Kolsstaði og Selsstaði þar sem óljóst væri hvort þeir væru kirkjujarðir eða afbýli undan prestssetrinu.[1379]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Selsstaðir metin sex hundruð að dýrleika og skráð sem eign Dvergasteinskirkju. Í neðanmálsgrein kemur fram að árið 1804 hafi land Kolsstaða, eyðijarðar Dvergasteinskirkju, verið nytjað frá Selsstöðum. Þá segir að

[1374] Skjal nr. 2(382).
[1375] Skjal nr. 2(443).
[1376] Skjal nr. 2(111).
[1377] Skjal nr. 2(860).
[1378] Skjal nr. 2(445).
[1379] Skjal nr. 2(591).

Kolsstaðir hafi árið 1760 verið metnir sex hundruð að dýrleika. Ábúandi Selsstaða hafi einnig um tíma nytjað Hjálmárströnd, eyðijörð Dvergasteinskirkju. Þar eigi Dvergasteinskirkja ¾ hluta reka en Klyppstaðarkirkja ¼ hluta reka.[1380]

Hinn 3. júní 1849 lögfesti sr. Einar Hjörleifsson kirkjustaðinn Dvergastein með Selsstöðum og Kolsstöðum. Einnig er Hjálmárstrandar getið í lögfestunni en efni hennar er svohljóðandi:

> Eg undirskrifaður prestur til Dvergasteins og Fjarðar lögfesti hermeð kirkjustaðinn Dvergastein með tilheyrandi jörðum eða hjáleigum Selstöðum og Kolstöðum innan þeirra landamerkja: hið ytra imiðli Brimness og Dvergasteins í Markhellu, ur Markhellu rettsynis upp eptir fjallinu, uppi það hæðzt sem vötnum hallar; en innfrá, miðli Dvergasteins og Vestdals ræður Grytuá, neðan frá sjó upp eptir í hafjall; sömuleiðis lögfesti eg Hjálmarströnd alla milli Grímkelsgils og Hjálmar, einnin reka imiðli Þórisvogs og suður að stáli og reka millum Hamarsnefs og Gullsteins. Fyrirbyð eg einum og serhvörjum að nota sér áðurgreint land til nokkurskonar afnota hvörju nafni sem heitir til sjós og lands undir alvarlegustu lagasekkir, solengi sem ecki framkoma sannanir fyrir að þessi landamerki séu afhermd.[1381]

Lögfestan var lesin við manntalsþing að Dvergasteini 5. júní 1849 og þá var einnig lesin friðlýsing fyrir nótalögum í Dalalandi.[1382]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Selsstaði:

> Selstaðir
>
> med eydibýlinu Kolsstöðum. Túnin fódra 2 kýr og 1 vetrúng, úthey og beit 50 ær, 60 saudi, 40 lömb og 3 hesta; tún lítið enn grasgéfið; útheyskapur nærtækur og eingjar grasgefnar, málnyta frekar rír, enn þrif í medallagi, útbeit á vetrum sæmileg bædi á landi og í fiöru; hætt er við snjóflódum; útrædi bjargvænlegt enn lendíng frekar slæm; litla rekavon má telja; torfskéra brúkanleg og mótak líka; viðarkropp til tróðs. – Nægilegt lid þykir vera 3 karlmenn og 3 kvenmenn. – Jörd þessi var vyrdt á 400 (: fjögur hundruð:) rbd.[1383]

Í biskupsvísitasíu Dvergasteinskirkju frá 3. ágúst 1850 er fjallað um gjafabréf, dagsett 11. apríl 1678, sem sýni gjöf Brynjólfs biskups á jörðinni Dvergasteini með Selsstöðum og Kolsstöðum til Dvergasteinskirkju. Presturinn kvaðst myndi færa bréfið inn í kirkjubók.[1384]

Í skýrslu sr. J. J. Björnsen á Dvergasteini, dagsettri 30 september 1854, um tekjur og útgjöld Dvergasteinsprestakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1849 til fardaga 1854 segir að Selsstaðir hafi verið með eyðibýlinu Kolsstöðum verið sex hundruð að dýrleika.[1385]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Dvergasteins með hjáleigunni Selsstöðum er dagsett 3. júní 1884 en hún var þinglesin við manntalsþing að Dvergasteini 10. júní 1884. Í henni er að finna lýsingu á landamerkjum Dvergasteins gagnvart Brimnesi frá 26. september 1883, dómsorð um landamerki Dvergasteins og Vestdals, einnig frá 26. september

[1380] Skjal nr. 4(1), bls. 362.
[1381] Skjal nr. 2(295).
[1382] Skjal nr. 2(711).
[1383] Skjal nr. 2(134).
[1384] Skjal nr. 2(446).
[1385] Skjal nr. 2(592).

1883, og loks landamerkjalýsingu Hjálmárstrandar frá 3. júní 1884. Sá hluti skjalsins sem geymir merkjalýsingu Dvergasteins og Selsstaða er svohljóðandi:

> Dvergasteinn með hjáleigunni Selstöðum:
>
> Landamerki eru: hið ytra milli Dvergasteins og Brimness „í Markhellu“, og er krossmark klappað í innri Markhellubrún við sjóinn, en þaðan ræður sjónhendinga lína upp í fjallsbrún, utanvert við hæztu egg þar upp af. Hið innra ræður landamerkjum til móts við Vestdal, samkvæmt merkjadómi frá 26. september 1883, hin svo kallaða innri-Grýtuá.[1386]

Með byggingarbréfi frá ágúst 1881 var Birni Hermannssyni byggð hjáleigan Selsstaðir. Um landamerki segir í bréfinu:

> og eru landamerki Selstaða frá gamalli tíð ákveðin þannig: að utan Markhella, en innan svokallaðr Nónhólslækr; að norðanverðu nær Selstaða-land hvervetna á fjall upp til þess er vötnum hallar.[1387]

Með samningi dagsettum 4. maí 1891 sagði Björn Hermannsson lausri hjáleigunni Selsstöðum.[1388] Hinn 10. september 1893 vitnuðu Gísli Jónsson og Jón Sigurðsson að Björn Hermannsson hafi verið með fullu ráði þegar hann skrifaði undir samning við sr. Björn Þorláksson á Dvergasteini þann 4. maí 1891 um ábúð á Selsstöðum.[1389] Sr. Björn Þorláksson gerði samkomulag við Björn Hermannsson og Rannveigu Stefánsdóttur um að þau fengi að búa um eitt fardagaár á Selsstöðum og hefðu afnot af hálfu heimatúninu og hálfum engjum, að frátöldu Kolsstaðatúni.[1390]

Hinn 16. nóvember 1910 var tekið fyrir að meta og gera lýsingu um jörðina Selsstaði. Í matsgjörð um jörðina segir að landamerki hennar séu að utan frá Markhellum og að innan við svokallaðan Nónhólslæk, með vísan í byggingarbréf frá 6. nóvember 1828. Jörðin var metin af matsmönnum á 2.500 kr.[1391]

Með afsalsbréfi dagsettu 31. júlí 1913 seldi ráðherra Íslands jörðina Selsstaði til sr. Björns Þorlákssonar fyrir 3.000 kr.[1392]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Selsstaðir var metin á 3.400 kr. Ekki er getið um upprekstrarland. Eigandi jarðarinnar var sr. Björn Þorláksson. Um landamerki segir eftirfarandi:

> III. Landamerki Dvergasteins, með Selstöðum eru innfærð í landamerkjabók Norðurmúlasyslu bls. 14-15. Þingl. 10. júní 1884 og eru Selstaðir þar nefnd hjáleiga frá Dvergasteini. Þetta mun ekki vera rétt, því bæði í jarðatali J. Johnsens frá 1847 og Nyju jarðamati frá 1861, eru Selstaðir taldir kirkjujörð en ekki hjáleiga og þar af leiðandi áttu landam. Selstaða að vera innfærð sérstaklega. Hinsvegar segir núverandi eigandi Selstaða og ábúandi á báðum jörðunum – Selst. og Dvergast. – að eftirfylgjandi landamerki séu haldin þessi, milli Selstaða og Dvergasteins: „Frá sjó eftir Nónholtslæk

[1386] Skjal nr. 2(55) og 2(729).
[1387] Skjal nr. 2(305).
[1388] Skjal nr. 2(306).
[1389] Skjal nr. 2(304).
[1390] Skjal nr. 2(307).
[1391] Skjal nr. 2(861).
[1392] Skjal nr. 2(862).

> upp að Merkitungulæk, sem er innan við Töðuhvamm. Þvínæst eftir Merkitungulæk upp til fjalls eftir gili innan við Skógarhjalla.“[1393]

5.22.4 Kolsstaðir í Seyðisfirði

Kolsstaða er getið í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju að Dvergasteini frá um 1397.[1394]

Hinn 14. ágúst 1651 fór fram kaupgjörningur milli Brynjólfs biskups Sveinssonar og Bjarna Oddssonar þar sem Brynjólfur seldi Bjarna meðal annars alla jörðina Dvergastein með Kolsstöðum og Selsstöðum og jörðina Bárðarstaði í Loðmundarfirði.[1395]

Í kirkjustól Dvergasteins 1808–1855 er fært inn afrit af makaskiptabréfi Brynjólfs Sveinssonar og Bjarna Oddssonar á jörðunum Dvergasteini annars vegar og Fremri-Hlíð og Gröf í Vopnafirði hins vegar. Bréfið er dagsett 7. júlí 1666 og lýsir makaskiptunum sem áttu sér stað 6. maí 1666. Þar seldi Bjarni Brynjólfi allan staðinn Dvergastein með Selsstöðum og Kolsstöðum gegn jörðunum Fremri-Hlíð og Gröf í Vesturárdal í Vopnafirði. Í bréfinu segir eftirfarandi um Dvergastein og Dvergasteinskirkju:

> Dvergasteins landamerki eru, hid ytra i midli Brimness og Dvergasteins i Markhellu, ur Markhellu rettsynis upp eptir fjallinu, uppí þad hædst sem vötnum hallar, en fra i midli Dvergasteins og Vestdals rædur Grytua, nedan fra sjó upp eptir i háfjall.
>
> Dvergasteinskirkja a Hjalmarströnd alla i midli Hjalmardalsár og Grimkelsgils. Þessi merki öll efa og þrætulaus i allan máta[1396]

Með gjafabréfi frá 11. apríl 1678 gaf Torfi Jónsson í Gaulverjabæ kaupahlutann í Dvergasteini, Selsstöðum og Kolsstöðum til uppheldis fyrir sóknarprest í Seyðisfjarðar- og Mjóafjarðarþingum. Kaupahluturinn var 12 hundruð að dýrleika og var það á ábyrgð biskups að úthluta honum til sóknarprests. Fjallað er um skilmála með gjöfinni og þar er meðal annars getið Hjálmárstrandar:

> Fyrst ad þesse stadur Duergsteirn me[d] kyrkiunne, hennar Inventario og utensilibus sieu nu uttekinn effter næstkomande fardaga þessa Ars Anni 1678 ad forlagi Virduglegs Biskups Skalhollts Stifftis M. Þordar Thorlakssonar aff profastenum J Mulaþynge Heidurlegum S^ra^ Stephane Olafssyne edur þeim sem þeir þar um bioda og leggiest upp hiedan til æfenlegs presta adseturs og Beneficium þeim prestum sem þiona J Seidar og Miöafiarda þyngum til upphelldiss, enn utsuarest af mÿnum umbods manne J Mulaþynge, erlegum ungum manne Biarna Elldra Einarssÿne, so sem hann er nu standande ad kyrkiunne sialfre, heima Jardarhusunum og tilliggiande Jarda og utlanda Selstada Kolstada og Hialmarstrandar, huortt þær eru nu bygdar edur J eyde, med fiorum mattgilldum kugilldum Aanalls älags uppbootar og portiu reiknings
>
> […]
>
> J þridia mata skil eg til ad af þe[s]sum Tolfhundrudum kaupahlutans J Duergasteine s[e]u æfenlega greiddar og golldnar alla Tyunder effter þessa giof, sem ädur, sinn fiordungur hiorjum sem hafa skal, nema preststyunden fellur til hans sialfs, vil eg og endelega ad [prest]urinn sialfur […] [o]g sitie a Jordunne Duergasteine, helldur enn

[1393] Skjal nr. 2(188).
[1394] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 224–225, skjal nr. 4(27).
[1395] Skjal nr. 2(199).
[1396] Skjöl nr. 2(295) og 2(442).

> odrum by[g]ge þuÿ so mun helldur kyrkiann endurbætast, og Jardarhusinn eflast og vidriettast. Huad ky[rk]junne hafe eignad verid nefnelege Hialmarstrond oll midlum Hialmär og Grymkiels gils [m]ed odru[m] eignum og Jtokum greina Maldagar sem Virduglegur Biskupinn mun prestenum J tie läta, Eigi veit eg logmætt klogumal liggia a þessare Jordu, þuÿ hun hefur ad vysu Tuttugu Är, Atølulaus leiged J eign þess sæla herra M: Brynjolfs Sueinssonar, enn kome þad upp, þa verdur þuÿ sa ad gegna sem not hefur Duergasteins, og hallda lagasuørum fyrer. Enn lagarifftyngum lofa eg huorke uppa mig nie myna erfyngia ad suara þö afgange[1397]

Hinn 30. maí 1847 skrifaði sr. Einar Hjörleifsson á Dvergasteini til biskups um Kolsstaði og Selsstaði þar sem óljóst væri hvort þeir væru kirkjujarðir eða afbýli undan prestssetrinu.[1398]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 segir í neðanmálsgrein um jörðina Selsstaði að árið 1804 hafi verið með henni yrkt eyðijörðin Kolsstaðir, sem hafi verið árið 1760 sex hundruð að dýrleika.[1399]

Hinn 3. júní 1849 lögfesti sr. Einar Hjörleifsson kirkjustaðinn Dvergastein með Selsstöðum og Kolsstöðum. Einnig er Hjálmárstrandar getið í lögfestunni en efni hennar er svohljóðandi:

> Eg undirskrifaður prestur til Dvergasteins og Fjarðar lögfesti hermeð kirkjustaðinn Dvergastein með tilheyrandi jörðum eða hjáleigum Selstöðum og Kolstöðum innan þeirra landamerkja: hið ytra imiðli Brimness og Dvergasteins í Markhellu, ur Markhellu rettsynis upp eptir fjallinu, uppi það hæðzt sem vötnum hallar; en innfrá, miðli Dvergasteins og Vestdals ræður Grytuá, neðan frá sjó upp eptir í hafjall; sömuleiðis lögfesti eg Hjálmarströnd alla milli Grímkelsgils og Hjálmar, einnin reka imiðli Þórisvogs og suður að stáli og reka millum Hamarsnefs og Gullsteins. Fyrirbyð eg einum og serhvörjum að nota sér áðurgreint land til nokkurskonar afnota hvörju nafni sem heitir til sjós og lands undir alvarlegustu lagasekkir, solengi sem ecki framkoma sannanir fyrir að þessi landamerki séu afhermd.[1400]

Lögfestan var lesin við manntalsþing að Dvergasteini 5. júní 1849 og þá var einnig lesin friðlýsing fyrir nótalögum í Dalalandi.[1401]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er fjallað um Kolsstaði sem eyðibýli frá Selstöðum. Þar segir eftirfarandi:

> Selstaðir
>
> med eydibýlinu Kolsstöðum. Túnin fódra 2 kýr og 1 vetrúng, úthey og beit 50 ær, 60 saudi, 40 lömb og 3 hesta; tún lítið enn grasgéfið; útheyskapur nærtækur og eingjar grasgefnar, málnyta frekar rír, enn þrif í medallagi, útbeit á vetrum sæmileg bædi á landi og í fiöru; hætt er við snjóflódum; útrædi bjargvænlegt enn lendíng frekar slæm; litla rekavon má telja; torfskéra brúkanleg og mótak líka; viðarkropp til tróðs. – Nægilegt lid þykir vera 3 karlmenn og 3 kvenmenn. – Jörd þessi var vyrdt á 400 (: fjögur hundruð:) rbd.[1402]

[1397] Skjal nr. 2(382).
[1398] Skjal nr. 2(591).
[1399] Skjal nr. 4(1), bls. 362.
[1400] Skjal nr. 2(295).
[1401] Skjal nr. 2(711).
[1402] Skjal nr. 2(134).

Í biskupsvísitasíu Dvergasteinskirkju frá 3. ágúst 1850 er fjallað um gjafabréf, dagsett 11. apríl 1678, sem sýni gjöf Brynjólfs biskups á jörðinni Dvergasteini með Selsstöðum og Kolsstöðum til Dvergasteinskirkju. Presturinn kvaðst myndi færa bréfið inn í kirkjubók.[1403]

Í skýrslu sr. J. J. Björnsen á Dvergasteini, dagsettri 30 september 1854, um tekjur og útgjöld Dvergasteinsprestakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1849 til fardaga 1854 segir að Selsstaðir hafi verið með eyðibýlinu Kolsstöðum verið sex hundruð að dýrleika.[1404]

5.22.5 Sunnuholt í Seyðisfirði

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færður inn útdráttur úr byggingarbréfi jarðarinnar Sunnuholts, dagsettu 13. mars 1946. Þinglýsingardags er ekki getið. Fjallað er um landamerki jarðarinnar en þar segir:

> Sunnuholt
>
> í Seyðisfj.hr.
>
> Útdráttur úr byggingabréfi (Ltr. A II. 36)
>
> Landamerki jarðarinnar eru ágreiningslaus sem hér segir, samkv. landamerkjagerð frá 13/3 1946:
>
> Að vestan svonefndur Finnbogalækur, að norðan Norðanklettur, að austan Svarðarlækur frá Norðanklettsbrekkum niður á Hagakletta. Þá út Hagaklettana í mörk Dvergasteins og Selstaðalands. Að sunnan sjórinn. – Auk þess nýtur býlið beitarréttinda í Dvergasteinslandi eftir þörfum í hlutfalli við landstærð.
>
> Seyðisfjarðarhreppi, 13. marz 1946
>
> Þórarinn Sigurðsson – hreppstjóri
>
> Sig. Vilhjálmsson – úttektarmaður
>
> Ofanritaðri landamerkjaskrá er ég samþykkur
>
> Filippus Sigurðsson[1405]

5.22.6 Vestdalur í Seyðisfirði

Við manntalsþing að Brimnesi í Seyðisfirði 10. ágúst 1801 var upplesið kaupbréf Sveins Sveinssonar, dagsett 18. nóvember 1799, fyrir jörðinni Vestdal.[1406] Kaupbréfið var aftur upplesið við manntalsþing á Hánefsstaðakaupstað í Seyðisfirði þann 10. september 1804. Kaupverðið var 270 ríkisdali og kvittaði seljandinn, Guðmundur Pétursson sýslumaður, þann 10. ágúst 1801 að kaupverðið væri að fullu greitt.[1407]

[1403] Skjal nr. 2(446).
[1404] Skjal nr. 2(592).
[1405] Skjal nr. 2(54).
[1406] Skjal nr. 2(801).
[1407] Skjal nr. 2(800).

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 er dýrleiki Vestdals, með eyðihjáleigunni Vestdalsgerði, metinn níu hundruð. Eigandi jarðarinnar var Sveinn Sveinsson hreppstjóri.[1408]

Við manntalsþing að Dvergasteini 11. maí 1836 var upplesið afsalsbréf, dagsett 29. ágúst 1835, þar sem Snjólfur Einarsson bóndi á Firði seldi Sveini Sveinssyni hreppstjóra eitt og hálft hundrað í jörðinni Vestdal. Við sama þing var upplesið annað afsalsbréf, dagsett 28. september 1835, þar sem Jón Ögmundsson bóndi á Firði seldi Sveini Sveinssyni hreppstjóra eitt og hálft hundrað í jörðinni Vestdal.[1409]

Hinn 16. október 1836 seldi Tómas Sveinsson þrjú hundruð í jörðinni Vestdal til Sveins Sveinssonar hreppstjóra á Vestdal. Afsalsbréfið var þinglesið þann 16. júní 1837.[1410]

Í prófastsvísitasíu Dvergasteinskirkju frá 11. júlí 1845 segir að Dvergasteinskirkja haldi öllum eignum og ítökum nema landtungu milli Grítárkvíslanna, fram og upp undir fjallsöxlinni, svokallaðri Bungu. Þar séu til forna talin landamerki milli Dvergasteins og Vestdals. Þá er einnig fjallað um ágreining um lítilsháttar landtungu milli Selsstaða og Brimness.[1411]

Í *Jarðatali* Jóns Johnsens frá 1847 er jörðin Vestdalur metin níu hundruð að dýrleika og skráð sem bændaeign. Í neðanmálsgrein kemur fram að árin 1760 og 1804 hafi verið meðtalin eyðihjáleigan Vestdalsgerði og Vestdalur þá talist til Papeyjarumboðs.[1412]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir eftirfarandi um jörðina Vestdal:

> Vestdalur
>
> með eydibýlinu Vestdalsgerði. Túnid fódrar 3 kýr, á jördunni má hafa 50 ær, 60 saudi, 40 lömb og 3 hesta; túnid ekki ógrasgéfið enn þýft, grýtt og bratt; eingjar víðlendar enn snöggvar sem optast; málnyta léleg enn þrif í meðallagi; vetrarbeit því nær eingin í egin landi; mjög er hætt við snjóflódum á vetrum; landid er nokkud stórt enn í því eru gripahættur miklar; útræði bjargvænlegt og lendíng góð; dálitla rekavon má telja; mótak gott enn langsókt; torfskéra nær því ónýt. – Hæfilegt fólkshald álitst að vera 5 karlmenn og 4 kvenmenn. – Þar eð hreppstjóri Sveinn Sveinsson er eigandi þessarar jardar, var hún af hinum 4um vyrdíngarmönnunum metin á 450 (: fjögur hundruð og fimtíu:) rbd.[1413]

Við manntalsþing að Dvergasteini 9. júlí 1851 var þinglýst kaupbréfi, dagsettu 19. apríl 1851, fyrir eignarhólma þeim er lá á landamerkjum Vestdals og Fjarðar, millum ósa þeirra er Vestdalsá rann í.[1414]

Hinn 8. ágúst 1883 fór fram sáttafundur hjá sáttanefnd Brimnessáttaumdæmis en þar var tekið fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar á Dvergasteini og Einars

[1408] Skjal nr. 2(109).
[1409] Skjal nr. 2(795).
[1410] Skjöl nr. 2(247) og 2(778).
[1411] Skjal nr. 2(445).
[1412] Skjal nr. 4(1), bls. 362.
[1413] Skjal nr. 2(134).
[1414] Skjal nr. 2(766).

Hinrikssonar á Vestdal. Ágreiningur var um hvor Grýtuáin réði merkjum jarðanna. Sátt náðist ekki milli aðila.[1415]

Við aukarétt 10. september 1883 var tekið fyrir mál sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju gegn Einari Hinrikssyni bónda í Vestdal útaf ágreiningi um landamerki jarðanna. Framlögð voru ýmis skjöl og þá voru menn útnefndir í merkjadóm.[1416] Málinu var framhaldið 19. september og 26. september 1883 þar sem gengið var á merki jarðanna og frekari gögn voru lögð fram. Meðal gagna málsins voru afrit af máldaga fyrir Dvergasteini með hjáleigum, dagsettum 7. júlí 1666, og lögfesta frá 5. júní 1849.[1417] Þá var einnig lagður fram vitnisburður Sigurðar Jónssonar frá 19. september 1883 sem sagði aðeins ein á hafi verið nefnd Grýtá og það hafi verið sú sem nefnd hafi verið Innri-Grýtá, sem rynni til sjávar innan við hús B. Nagells.[1418] Annar vitnisburður dagsettur 19. september 1883 var undirritaður af Björgu Magnúsdóttur prestsekkju sem sagði að eigandi Vestdals hafi þóst eiga land út í Ytri-Grýtá með þeim rökum að hún væri dýpri en sú innri, en þeir sem hafi búið á Dvergasteini talið land Dvergasteins ná að Innri-Grýtá.[1419]

Við annan aukarétt 26. september var loks dæmt í málinu. Í dómsmálabók Norður-Múlasýslu 1880–1884 er rökstuðningi dómsins lýst svo og í framhaldinu dómsorðum:

> Að öllu framantöldu íhuguðu getur rétturinn ekki komist að annari niðurstöðu en þeirri, að þrætutungu þá, er kennd er við Grýtáreyri og liggur milli samnefndra áa, beri að dæma eign Dvergasteins kirkju, þannig að hin innri-Grytuá ráði landamerkjum milli Dvergasteins og Vestdals frá sjó fyrir innan hús B. Nagels norðmanns, en fyrir utan nýbýlið Eiríksstaði uppeptir hinum gamla farvegi, þaðan skáhallt uppi Grafgil eptir sjónhendingu, þar sem það endar uppí fjallshlíðinni, síðan upp eptir þessu gili beina stefnu þartil vötnum hallar og ber að setja glögg landamerki þar eptir. –
>
> Eptir þeim úrslitum er mál þetta hefur fengið virðist hinn stefndi eiga að greiða málkostnað-inn, þarámeðal dagpeninga til dómsmanna, 6 Krónur til hvers eða samtals 30 Krónur.
>
> Því dæmist rétt að vera:
>
> Þrætutunga sú, er kennd er við Grytáreyri og liggur milli samnefndra áa, á að vera eign Dvergasteinskirkju, þannig að hin svonefnda innri Grýtuá skal ráða landamerkjum milli jarðanna Dvergasteins og Vestdals, frá sjó innanvið hús B. Nagells norðmanns uppeptir hinum gamla árfarvegi fyrir utan nýbylið Eiríksstaði, þaðan skáhallt uppí Grafgil eptir sjónhendingu þar sem það endar uppí fjallshlíðinni, síðan uppeptir þessu gili beina stefnu þartil vötnum hallar.[1420]

Landamerkjaskrá jarðarinnar Vestdals er dagsett 5. desember 1921 en hún var þinglesin við manntalsþing á Seyðisfirði 7. júlí 1922. Efni hennar er svohljóðandi:

> Samkvæmt merkjadómi 26. sept. 1883, ræður Grýtá landamerkjum að austan, gagnvart Dvergasteinslandi, upp eftir hinum gamla farvegi sínum, utan við býlið Eiríksstaði,

[1415] Skjal nr. 2(876).
[1416] Skjal nr. 2(724).
[1417] Skjal nr. 2(725)–2(727).
[1418] Skjal nr. 2(296).
[1419] Skjal nr. 2(297).
[1420] Skjal nr. 2(728).

> þaðan skáhalt í neðri enda svonefnds Grafgils, síðan upp eftir nefndu gili og beina stefnu úr efri enda þess upp á fjallseggjar.
>
> Að suðvestan og vestan ræður Vestdalsá, fyrst gagnvart Vestdalseyri þangað sem Vestdalsá steypist fram af svo nefndum Arnarklettum (efri Vestdalseyrarfoss) og síðan þaðan, gagnvart Fjarðarlandi, að upptökum árinnar og þaðan beinalínu eftir síðast nefndri stefnu árinnar og upp á hæstu fjallseggjar.
>
> Að norðan ráða svo hæstu fjallseggjar milli framanskráðra merkja að vestan og austan.
>
> Seyðisfirði 5. desember 1921
>
> Í umboði eiganda jarðarinnar, Bened. Jónasson
>
> Vér undirritaðir eigendur og umráðamenn nærliggjandi landa, viðurkennum framanskráð landamerki rétt að vera og ritum því til staðfestu eiginhandar nöfn vor hér undir.
>
> Seyðisfirði 5. desember 1921
>
> Umráðamaður Dvergasteins Björn Þorlaksson prestur á Dvergasteini
>
> Eigendur Fjarðar Jón Jónsson
>
> Í umboði eiganda Vestdalseyrar Bened. Jónasson
>
> f.h. Seyðisfjarðarkaupstaðar Ari Arnalds[1421]

5.23 Eignir og ítök kirkna

5.23.1 Vallaneskirkja[1422]

Í skrá Páls biskups Jónssonar um kirkjur í Skálholtsbiskupsdæmi um 1200 er kirkju getið í Vallanesi.[1423]

Í máldaga Vallaneskirkju sem Árni biskup Þorlaksson setti sumarið 1270 segir meðal annars:

> giallda skal hvert sem vill reka þann er liggur fyrer vestan lagar fliotz ös: þat er einn teigur þriv hvndrud. og a vallaness kirkia tvo hlvte j vidreka: enn kirkivbæiar kirkia þridivnd: enn tuo hlute a kirkivbæiar kirkia j hvaleka. Vallanes kirkia a helming vidreka vid sledbriotz Menn. enn attvng j hualreka: attvng hvalreka j ofærv, þetta skvlv vera ij. kvgilldi: eda þriar m[erkr] vadmala[1424]

Í máldaga Jónskirkju í Vallanesi er Oddgeir biskup Þorsteinsson setti er hann vígði kirkju 17. júlí 1367 segir meðal annars:

> att ung j hualreka j ofærurekvm attvng j kilmanna teigh hælfuan vidreka vid sledbrottmenn j siau hvndradvm en fiordungh hualreka. vid kirkiubænga tueir hlutir vidreka j þrimr hundrodum oc suo j hualreka. þriar vetter liggia til vallanes a eyiarsandi. hælfa reka vid sandbrekkumenn j x hundrudvm hælfer osrekar bædi hualreka oc vidreka stærra en ælnar kefli. fiordung hualreka a gripdeilld tolftung vid galltstôdinga annan tolftung milli þeistavags oc spakærdals oc slik[t] j flutninghi huargi sem a land kemr. fiordunghr j bualreka vid snotrunesmenn vnder Vægsfiol[l]om sunnan fra sundi oc til

[1421] Skjal nr. 2(56).

[1422] Hér er einkum gerð grein fyrir heimildum sem varða eignir og ítök Vallaneskirkju á því svæði sem mál nr. 1/2022 varðar. Ítarlegri umfjöllun um Vallaneskirkju og Vallanes er í kafla 5.8.1 í úrskurði í máli nr. 2/2022.

[1423] *Íslenzkt fornbréfasafn* XII, bls. 4, skjal nr. 4(21).

[1424] *Íslenzkt fornbréfasafn* II, bls. 83–84, skjal nr. 4(52).

> gripsgiar tolftungh a hrollaugstaða sandi. balfuan hualreka a eyri j borgarfirði milli drangs oc kambs attvngh j hual j brunauik oc j kiolsuik oc j hualuik oc j suinavik huargi sem a land kemr stiga æs allann grindar æs allan[1425]

Í máldaga Vilchins fyrir kirkju Jóhannesar skírara í Vallanesi frá um 1397 segir um rekaréttindi kirkjunnar o.fl.:

> Attung j hualreka j Ofæru rekumm.
>
> […]
>
> attung j Kilmannateig.
>
> Halfann vidreka vid Sledbrotz menn j vijc.
>
> einn fiordung j hualreka vid Kirkbæinga. ij hluter vidreka j þrimur hundrudumm oc so i hualreka.
>
> […]
>
> Halfann reka vit Sandbreckumenn j x hundrudumm.
>
> Halfer Osrekar bæde hvalreka oc vidreka stærra enn alnarkefli.
>
> Fiordung hualreka a Gripdeilld.
>
> Tolfttung vid Salltstædinga.
>
> annan tolfttung milli Þeistavogs oc Spakardals oc slijkt j fluttningi huargi sem a land kiemur.
>
> fiordung i hvalreka vid Snotronesmenn vnder Vogsfôllumm sunnann fra sunndi og til Greipsgiär.
>
> tolfttung i Hrollaugstada lanndi.
>
> Halfann hualreka a Eyri j Borgarfirdi milli Drangs oc Kambs.
>
> attung i hval j Brunavijk og j Kiolsvijk og i hvalreka i Hualvijk.
>
> fiordung og j Svijnavijk huar sem æ land kiemur.
>
> Stigaäs allann og Grindaräs allann.
>
> […]
>
> Jtem lagdi til sira Jngi Hafnar land i Borgarfirdi firir spioll.
>
> […]
>
> Jtem skipadi sira Oddur kirkiunni j Wallanesi til eignar jord j Hofn i Borgarfirde. er adur laukst j stadarspioll. og adra jord ad Ose j Vtmannasveit. og skipadi ad þar skylldi kirkiutiund oc prestztiund af hvorri sem i sokninni liggur.
>
> fiordung j Osreka er Teitur Sockason gaf.[1426]

Sömu upplýsingar koma fram í máldaga Jónskirkju í Vallanesi sem Árni biskup Ólafsson setti árið 1419 og máldaga Sveins biskups Péturssonar frá 4. september 1471.[1427]

Í Stefánsmáldaga fyrir Vallaneskirkju frá 1491–1518 er ekki getið um jarðeignir, ítök eða hlunnindi.[1428]

[1425] *Íslenzkt fornbréfasafn* III, bls. 237–238 , skjal nr. 4(123).
[1426] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 204–207, skjal nr. 4(53).
[1427] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 270–271; V, bls. 629–632; skjöl nr. 4(124)–4(125).
[1428] *Íslenzkt fornbréfasafn* VII, bls. 25–26, skjal nr. 4(139).

Í máldaga Vallaneskirkju frá 1541 og síðar segir m.a. að hún hafi átt Ós í Útmannasveit.[1429]

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir m.a. að Vallaneskirkja eigi:

> ättung i hualreka i Öfæru rekum ättung i Kiilmannateig. hälfan vidreka vid Sledbriotzmenn. i sio hundrudum: einn fiordung i hualreka vid Kirkiubæinga tueir hluter vidreka i thremur hundrudum og so i hualreka iij vætter liggia til Vallaness ä Eijiarsandi. hälffann reka vid Sandbreckumen J x^{c}. hälffer Ösrekar bædi hualreka og vidreka stærra enn alnar kieffle. fiordung hualreka ä Gripdeilld. tolfftung vid Salttstædinga. annann tolftung mille Theistavogs og Spakardals. og slijktt i fluttningi huar sem ä land kiemur. fiordung i hualreka vid Snotonesmenn(!) vnder Vogsføllum sunnan frä Sunde. og til Greipsgeitar (!) tolfftung i Hrollaugstada sande. hälffann hualreka i Eij i Borgarfirde mille Drängs og Kambs. attung i hual i Brunnavijk og i Kiölsvijk og i hualreka i Hualvijk fiordung og i Suijnavijk huar sem ä land kiemur. Stiga Äs allann. og Grindaräs allan.
>
> Jtem ij^{c}. fadma. Sandur. er Biarne bonde Ellendsson lagdi til kirkiunnar.[1430]

Hinn 4. janúar 1572 lýsti Guðríður Þorsteinsdóttir á Ketilsstöðum því yfir að hún gaf Vallaneskirkju tvö hundruð faðma rekasand fyrir Héraðsflóa. Hinn helmingurinn heyrði áfram undir Ketilsstaði.[1431]

Í biskupsvísitasíu fyrir kirkju Jóhannesar skírara að Vallanesi frá 9. ágúst 1641 er fjallað um réttindi kirkjunnar í Útmannasveit, Borgarfirði, Víkum og Loðmundarfirði. Þar segir meðal annars:

> Johannis Baptistæ kyrkia ad Wallaness a heimaland alltt, og Hvams land, Saudhagaland, Wÿkÿngstada land, Strónd J Wallaness þÿngum, epter Breffe Biskups Sveinz og Skrä er meinast vera S. Einars, heitinz Arna Sonar, og heffdarhallde, Hóffn J Borgarfirde, og adra Jórd ad öse J wtmannasveit, og ä aff þessum og Jordum Hoffn og Öse (epter Breffe Biskups Sveinz) ad lukast kyrkiutÿund og Preststÿund, þar aff huorre fyrer sig Sem J Soknenne liggur.
>
> […]
>
> halffann hualreka A Eyre J Borgarfirde, mille drangs og kambs ättung J hual (oddgeyr, wilchinns Jon) Hualreka (Jon) (Sveirn.) J Brunavÿk og kiölsvÿk. og J hualreka J hualvÿk (Wilchinn og Sveirn) og J hualvÿk (Oddgeyr og Jön) fiördüng J Svÿna vÿk (Sveirn) fiördung og J svÿnavÿk (wilchinn) og J Svÿnavÿk (neffna eigi fiördung /(oddgeyr og Jon / Sosem samfleytt vid fyrerfarande attung J Brünavÿk og kiölsvÿk) huar sem a land kemur, Stiga äs allann og Grundar äs allann.[1432]

Í biskupsvísitasíu fyrir Vallaneskirkju frá 7. september 1657 kemur fram að biskupi þótti vísitasía Vallaness frá 1641 óskilmerkileg varðandi ítök kirkjunnar. Biskup óskaði eftir að öll skjöl kirkjunnar yrðu við næstu prestastefnu tekin saman og opinberlega orðuð og sett í skilmerkilegan máldaga.[1433]

[1429] *Íslenzkt fornbréfasafn* X, bls. 696–698, skjal nr. 4(126).
[1430] *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 683–684, skjal nr. 4(54).
[1431] *Jarðabréf frá 16. og 17. öld*, bls. 277, skjal H-10.
[1432] Skjal nr. 2(423).
[1433] Skjal nr. 2(424).

Í biskupsvísitasíu fyrir Vallaneskirkju frá 3. september 1663 voru fyrri vísitasíur, þ.e. frá 1641, 1654, 1657 og 1660 staðfestar. Þá er í vísitasíunni fjallað um rekarétt undir Vogsfjöllum í Borgarfirði, sunnan frá sundi og til Greipsgjár.[1434]

Í biskupsvísitasíum frá 8. september 1682, 1. september 1706, 28. maí 1727 og 20. ágúst 1763 koma í aðalatriðum fram sömu upplýsingar um eignir og ítök Vallaneskirkju og í eldri vísitasíum en í vísitasíunni frá 1. september 1706 er sagt frá ýmsum breytingum sem hafi orðið á ítökum og réttindum. Meðal annars er fjallað um rekaréttindi við Héraðsflóa og þá er fjallað um ýmis frumskjöl sem liggi í kirkjunni og varði nefnd ítök og réttindi.[1435]

Sömu upplýsingar um eignir og ítök Vallaneskirkju koma fram í biskupsvísitasíu frá 20. ágúst 1779 en þar er einnig getið landamerkja staðarins með vísun í biskupsvísitasíu frá 1641.[1436] Sama kemur fram í prófastsvísitasíum frá 29. júní 1847 og 24. maí 1850, en í þeirri síðarnefndu segir að ágreiningur sé uppi um Grasdal milli Óss og Njarðvíkur og einnig um tilkall kirkjunnar til áttungs í hvalreka í Ófærurekum.[1437]

Í skoðun á kirkjueignum Vallaness, dagsettri 29. desember 1789, er fjallað um kirkjujarðir hennar og hjáleigur. Fram kemur að Ós og Heyskálar lágu í eyði.[1438]

Í prófastsvísitasíu frá 29. júní 1818 og biskupsvísitasíu frá 29. júlí 1850 koma í meginatriðum fram sömu upplýsingar og áður um eignir og ítök.[1439]

Við manntalsþing að Hjaltastað 8. júlí 1829 var upplesið forboð prófastsins sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi hvar hann fyrirbauð að skotið yrði frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tæki við.[1440] Forboð sr. Guttorms var einnig upplesið við manntalsþing að Desjarmýri 10. júlí 1829.[1441]

Hinn 1. júlí 1837 skrifaði sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi til stiftamtmanns og biskups varðandi réttindi Vallaneskirkju í Ósrekum. Fram kemur að ágreiningur var milli hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og réttindi Húsavíkurkirkju, en sr. Guttormur sagði máldaga Húsavíkur aldrei hafa verið þinglesna. Sr. Guttormur óskaði eftir gögnum og stuðningi yfirvalda til að verja rétt Vallaneskirkju.[1442] Biskup svaraði sr. Guttormi með bréfi dagsettu 24. ágúst 1837 og sendi staðfest afrit af máldögum Húsavíkurkirkju. Þá bætti hann við að ekkert benti til annars í gögnunum en að Húsavíkurkirkja mætti njóta 1/16 hluta rekans í Ósrekum.[1443]

Hinn 23. maí 1839 skrifaði Hallgrímur Ólafsson í Húsavík biskupi vegna rekaítaka Húsavíkurkirkju, nánar tiltekið svokallaðs Ósreka. Hallgrímur óskaði úrskurðar biskups

[1434] Skjal nr. 2(425).
[1435] Skjöl nr. 2(426)–2(429).
[1436] Skjal nr. 2(430).
[1437] Skjöl nr. 2(489)–2(490).
[1438] Skjal nr. 2(486).
[1439] Skjal nr. 2(488).
[1440] Skjal nr. 2(825).
[1441] Skjal nr. 2(679).
[1442] Skjal nr. 2(590).
[1443] Skjal nr. 2(617).

um hvar nákvæmlega viðkomandi rekaítak væri og kvartaði yfir því að aðrir umráðamenn kirkjuhluta Húsavíkurjarðar hafi hirt reka og ekki deilt með sér.[1444] Biskup skrifaði Hallgrími þann 15. ágúst 1839 og sagði honum að þetta félli undir úrskurð dómstóla.[1445]

Í skýrslu sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi, dagsettri 18. júní 1839, yfir inntektir Vallanesprestakalls samkvæmt lögum frá 18. desember 1838, segir m.a. um ítök:

> Hálfann Vidreka vid Sledbrjótsmenn i 7 hndr. hálfann Reka vid Sandbrekkur menn i 10 hndr. hálfa Ós-Reka bædi Hvalreka og Vidreka stærri enn álnar Kébli. Fjórdúng HvalReka á Gripdeild. Fjórdung í Hvalreka vid Snotruness-menn undir Vogs-fjöllum, sunnan frá Sandi og til Gripsgjár er meinast sama sem nú svokallad Uxafall. Tólftung i Hrollaugsstada-Sandi. Hálfan Hvalreka á Eyri i Borgarfyrdi milli Drángs og Kambs. Áttúng i Hval i Brúnavík og i Kjólsvík og i Hvalreka i Hvalvík. Fjórdúng í Svínavík, hvar sem á Land kemur. – Skógarteigur milli Þræla-Ár og Hólkna-Ár vita menn ei hvar leigid hefir, ekki heldur um Hvalreka í Ófæru-Rekum, Kílmannateig eda Reka Kyrkjubæinga, i hvörjum kyrkjunni eignast Fjórdúngur i Hvalreka. Enn þeir 2 Hlutir Hvalreka i 3 hndr. sýnist líklegt ad sé á svokölludum Máriu-Reka, er svara á þessari Leingd, enn hvar Kyrkjubæar-Máldagar eigna Hallormsstada Kyrkju, eptir sem eg hefi heyrt, þetta Itak. 3 Vættir er liggja til Vallaness á Eyasandi, géra Menn sér í grun ad sé á Huseÿar-Sandi sem liggur undir Kyrkjubæ. Tólftúngur vid Saltstædinga er rangt lesid og skrifad istadin fyrir Galtstædinga, hvör Jörd Galtastadir ytri i Kÿrkjubæar Sókn komst undir Kyrkjubæ fyrir Makaskifti; Hvarum Upplysingu má finna í Visitatiu Brÿnjulfs Biskups Sveinssonar yfir Vallaness Kirkju af 1641. Enn bædi gat þetta Itak þá undangeingid vid Skiptin og líka er Galtastada Sandur nú med öllu tapadur. Reki milli Þeistavegs og Spakárdals vita menn nú ei hvar liggur. Stiga-As og Grindar-As vita Menn ei heldur med Vissu hvar liggja, þó nokkur Líkindi séu til ad þad séu Fjallhryggir 2 i Os-landi. Enn um þann 200 Fadma Sand er Kyrkjunni eignast vita menn ekkert.[1446]

Hinn 7. desember 1842 skrifuðu Sigurður Jónsson og Sigurður Gíslason í Njarðvík bréf til biskups þar sem þeir óskuðu upplýsinga frá stiftsyfirvöldum um eignarhald á Grasdal. Bréfritarar sögðu Guttorm Pálsson prófast í Vallanesi hafa slegið eign sinni, fyrir hönd Vallanesskirkju, á Grasdal sem þeir töldu að væri eign Njarðvíkurkirkju.[1447] Biskup svaraði með bréfi dagsettu 27. mars 1843 og sagði Hoppe stiftamtmann hafa gengið í gegnum gögn hjá stiftamtinu og biskupsdæminu án þess að finna upplýsingar um Grasdal. Þá segir að ekkert bréf hafi borist frá sr. Guttormi varðandi efnið.[1448]

Við manntals- og skattaþing að Þingmúla 13. júlí 1844 var þinglesin lögfesta, dagsett 14. maí 1840, þar sem G. Pálsson prófastur lögfesti meðal annars ítök Vallaneskirkju.[1449]

Hinn 23. september 1848 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir rekamál prófastanna sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi og sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað annars vegar og bræðranna Hallgríms og Kjartans Ólafssona hins vegar vegna tilkalls þeirra fyrrnefndu til áttungs úr hval sem rekið hafði þann 4. júlí 1842 í bás undir

[1444] Skjal nr. 2(562).
[1445] Skjal nr. 2(609).
[1446] Skjal nr. 2(593).
[1447] Skjal nr. 2(572).
[1448] Skjal nr. 2(605).
[1449] Skjal nr. 2(807).

Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur. Fram kemur að 6/8 hlutar hvalsins höfðu verið dæmdir til Klyppstaðarkirkju með dómi dagsettum 21. nóvember 1844. Ýmis skjöl voru lögð fyrir sáttafundinn, meðal annars um að skipa þyrfti nýja sáttanefnd þar sem hinir upprunalegu nefndarmenn hefðu of mikil tengsl við málsaðila. Bræðurnir Hallgrímur og Kjartan neituðu að greiða til sækjenda tvo áttunga úr hvalnum og umboðsmaður prófastanna kvaðst enga heimild hafa til að gefa eftir kröfur þeirra. Málinu var því vísað frá nefndinni til úrskurðar dómstóla.[1450]

Við aukarétt 31. maí 1849 var tekið fyrir mál tengt hvalnum sem rak upp við Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur árið 1842. Prófastarnir Guttormur Pálsson í Vallanesi og Stefán Árnason á Valþjófsstað gerðu tilkall til Hallgríms og Kjartans Ólafssona um að fá greidda 2/8 hluta af andvirði hvalsins.[1451] Málinu var framhaldið við aukarétti 16. júlí, 15. ágúst og 21. september 1849 en var að lokum vísað frá.[1452]

Í jarðamati Suður-Múlasýslu 1849–1850 segir m.a. um Vallanes að undir staðinn liggi rekaítök fyrir Héraðsflóa og í Borgarfirði.[1453]

Hinn 10. janúar 1850 sendu sr. Stefán Árnason á Valþjófsstað í Fljótsdal og sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi á Völlum biskupi bréf þar sem lýst var málavöxtum viðvíkjandi hvalrekanum í landi Stóru-Breiðuvíkur sumarið 1842, þar sem forráðamenn Húsavíkurkirkju hagnýttu sér hvalinn sem presturinn á Klyppstað í Loðmundarfirði taldi eign Klyppstaðarkirkju. Dómur gekk í málinu 1844 sem skikkaði Húsavíkurmenn til að greiða Klyppstaðarkirkju skaðabætur. Bréfritarar töldu að Valþjófsstaðar- og Vallaneskirkjum hefði borið hvorri áttungur hvalsins þar sem hann hefði rekið í ófæru og leituðu því stuðnings biskups vegna fyrirhugaðs málarekstrar fyrir Landsrétti vegna þessa.[1454] Hinn 9. janúar 1850 sendu sr. Stefán Árnason á Valþjófsstað í Fljótsdal og sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi á Völlum konungi bréf þar sem þeir fóru fram á að fá að reka ofangreint mál fyrir landsrétti.[1455] Biskup svaraði bréfi þeirra frá 10. janúar 1850 með bréfi dagsettu 22. mars 1850 og lagði til að þeir myndu hefja mál sitt í undirrétti í héraði í stað þess að áfrýja áður sögðum dómi, sem þeir voru ekki aðilar að, til yfirréttarins.[1456]

Við manntalsþing að Ketilsstöðum á Völlum 22. maí 1854 var þinglesin lögfesta með hverri G. Pálsson prófastur lögfesti land Vallaness með ítökum, dagsett 14. maí 1840.[1457]

Í skýrslu sr. Einars Hjörleifssonar, dagsettri í október 1854, um tekjur og útgjöld Vallanesprestakalls eftir fimm ára meðaltali 1849–1853 segir að dýrleiki jarðarinnar með hjáleigu í eyði sé óviss. Í skýrslunni eru taldar upp aðrar hjáleigur og dýrleiki þeirra. Um ítök og hlunnindi segir m.a.:

[1450] Skjal nr. 2(335).
[1451] Skjal nr. 2(833).
[1452] Skjöl nr. 2(719)–2(721).
[1453] Skjal nr. 2(874).
[1454] Skjal nr. 2(579).
[1455] Skjal nr. 2(580).
[1456] Skjal nr. 2(615).
[1457] Skjal nr. 2(821).

> 2. Tekjur af ískyldum, ítökum og hlynnindum, sem fylgja prestakallinu eptir maldögunum og öðrum skjölum
>
> a. Brúkuð af prestinum sjálfum.
>
> […]
>
> 2. hálfur viðreiki við Sleðbrjótsminni 700 f. […]
>
> 3. halfur vidreki við Sandbrekkuminni 1000 f. […]
>
> 4. hálfir Ósrekar […]
>
> 5 attung úr hvalreka i ófærum, attungur hval í Brunavík og í Kjölsvík og i hvalreka í hvalvík; fjordungr í Svinavík, hvar sem á land kemur. Fjórdúngur hvalreka í Gripdeild ~~tillftung i Hrollaugstaðasandi~~
>
> […]
>
> b. Ónotuð
>
> […]
>
> Attungur ur hvalreka i Kilmannateig – veit engin hvar er fjorðungur ur hvalreka við Kyrkjubæínga, 2 hlutir viðreka i 300, og svo i hvalreka; 3 vættir liggja til Vallaness a Eyasandi – Um þessi 3 ítök er mesta óvisni, og eru þvi ad líkindum töpuð.
>
> Tolftungur hvalreka vid Saltstædinga; annar tólftungur milli Teistavogs og Spakárdals þessi ítök veit enginn hvar eru – Fjordungur úr hvalreka vid Snotruness menn undir Vogsfjöllum – Þetta itak meina menn ad se innan landamerkja Kirkjujardarinnar Hafnar sem áður er getid. Stiga ás allur og Grindarás allur, somuleiðis 200 faðma sandur – þessi ítök þekkir enginn framar[1458]

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1883–1951 er fært inn skjal frá eigendum Njarðvíkur sem skjal við ítakalýsingu prófasts í Vallanesi, dagsettri 13. febrúar 1884. Skjal Njarðvíkureigenda er dagsett 27. febrúar 1884 og var þinglesið 2. júlí sama ár. Texti þess er svohljóðandi:

> Ítakalýsing kyrkjunnar í Vallanesi frá prófasti séra B. Jónssyni, dags. 13. febr. þ.á., svörum vér á þessa leið:
>
> Sjá má af skjölum Njarðvíkurkyrkju að Vallanesskyrkja á ¼ af hvalreka í Gripdeild. En enginn veit hér hvar Eyri og Drangur er, en Kamb þekkja menn að er til. Sama er um Teistuvog og Spakárdal að menn vita eigi um þau örnefni. –
>
> Vér samþykkjum því fjórðung hvalreka í Gripdeild, en hin ítökin eigi. –
>
> Njarðvík, 27. febrúar 1884
>
> Njarðvíkureigendur.[1459]

Engin landamerkjaskrá er skráð í landamerkjabók Suður-Múlasýslu fyrir Vallanes.

Í úttekt yfir prestssetur Vallaness, dagsettri 21. október 1970, er fjallað um hlunnindi sem fylgdu Vallanesi og eru þar talin upp þrjú rekapláss á Héraðssandi. Þá segir um fjórða plássið, Ósreka við Unaós, að það hafi ekki verið nytjað í tíð síðustu þriggja presta í Vallanesi.[1460] Sama kemur fram í skjali um afhendingu staðarins þann 27. júní 1977.[1461]

[1458] Skjal nr. 2(594).
[1459] Skjal nr. 2(7).
[1460] Skjal nr. 2(492).
[1461] Skjal nr. 2(493).

Með byggingarbréfi dagsettu 1. júní 1982 var Eymundi Magnússyni byggð jörðin Vallanes frá fardögum 1982 til lífstíðarábúðar. Í byggingarbréfinu segir að Vallanes eða Vallaneskirkja hafi átt rekaítök við Héraðsflóa en réttur þeirra ítaka væri óljós og því væru þau ekki meðtalin í byggingarbréfinu.[1462]

Yfirlýsing um eignarrétt íslenska ríkisins að jörðinni Vallanesi er dagsett 24. júní 2008. Í henni kemur fram að jörðin var á forræði landbúnaðarráðuneytisins með vísan í reglugerð um Stjórnarráð Íslands nr. 177/2007 og jarðalög nr. 81/2004. Einnig var vísað í lög nr. 78/1997 um stöðu, stjórn og starfshætti þjóðkirkjunnar sem kvæði á um eign íslenska ríkisins yfir kirkjujörðum og öðrum kirkjueignum. Yfirlýsingin var þinglesin og innfærð í afsals- og veðmálabók 8. júlí 2008.[1463]

5.23.2 Valþjófsstaður í Fljótsdal[1464]

Í máldaga Vilchins fyrir Maríukirkju á Valþjófsstað frá um 1397 segir um rekaítök kirkjunnar:

> hualreka allan a sueResteig.
>
> attung j hual oc fiordung j ollum vfæru rekum oc æ ketilstada sande.
>
> attung j hual j sanduik.
>
> þridiung j hual j seley.
>
> Jon suartr gaf kirkiunni halfann vidreka oc hualreka þann sem hann atti med gilsærwelli oc liggr med strôndinni vt fra hofstrônd.
>
> […]
>
> jtem lagdi til síra sigmundr kirkiunnar. jôrd ä arnhallzstodum fyrir x. c. oc xij. c. j rekum. kluptasandr halfr þar j.
>
> allann vidreka j geitavík hinni ytri. halfan hualreka.
>
> iij hluti vidreka oc halfann hualreka j geitavík hinni jnnri. oc flutning a díla med ytri vík og iij hluti med jnnri vik. oc allr sa hlutr er liggr til backa hins nedra. en halfann allann reka med backa hinum efra. oc hualreka med æskelsæ.
>
> hælfann huannstodsreka.
>
> halfann hualreka med desiarmyri oc settung hualreka æ vxafallzfiôru er liggr til geita-víka. oc þeirra hualreka er þar fara saman. oc ij hluter hualreka jnn fra vxafalls fiôru oc til vogs fiôru flesiar.
>
> […]
>
> fiordung hualreka j hísvík.
>
> halfr hualreki med crossvík og suo þott fluttr se.
>
> allann hual j bæsum bædum fyrir vtan hialmastrônd.
>
> fiordung at krossi j hualreka oc hlasshual.[1465]

[1462] Skjal nr. 2(870).
[1463] Skjal nr. 2(869).
[1464] Hér er einkum gerð grein fyrir heimildum sem varða ítök Valþjófsstaðar á því svæði sem mál nr. 1/2022 varðar.
[1465] *Íslenzkt fornbréfasafn* IV, bls. 209–212, skjal nr. 4(55).

Í máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og síðar segir um rekaítök Valþjófsstaðarkirkju:

> hualreka allann ä Sueristeig. ättung i hual og fiordung i ollum Öfærurekum. og ä Ketelstada sandi. ättung i hual i Sandvijk. thridiung i hual i Seleij. Jön Suartur gaff kirkiunne. thann reka sem hann ätti med Gilzarvelle. og liggur med strøndinne vt frä Hoffstrønd.
>
> Jtem lagdi Sijra Sigmundur til kirkiunnar xij^{c}. i rekum Klijptasandur halffur thar i og allann vidreka i Geitavijk enne ijtre. og hälff[an] hualreka. iij hlute vidreka og hälffann hualreka i Geitavijk enne Jnnre og fluttning ä Dijla med ytre vijk. og iij hlute med Jnnre vijk. og allur sa hlutur er liggur til Backans ens nedra. allann hälffann reka aff Backa enum effra. og hualreka med Äskelsä. hälffann Huannstodzreka. hälffann hualreka med Desiarmijre. og siettung hualreka ä Vxafallsfiørum. er liggur til Geitavijka og theirra hualreka sem thar fara samann og ij hlute hualreka Jnn frä Vxafallsfiøru. og til Vogsfiøru flesiar. hälffur fluttningur i Brunnavijk og vj vætter spikhuals. eff xx. vætter koma ä land eda meira. og ättung i ødru lage. fiordung hualreka i Husavijk hälffur hualreke med Krossavijk og Thott fluttur sie. allan reka i Bäsum bädum fijrer vtann Hiälmarsstrønd. fiordung ad Krosse i hualreka i hlasshual.[1466]

Í biskupsvísitasíu fyrir Maríukirkju að Valþjófsstað frá 1641 er fjallað um réttindi kirkjunnar í Útmannasveit, Borgarfirði, Víkum og Loðmundarfirði. Þar segir meðal annars:

> Jon Suartur gaf kyrkunni halfan Vireka og hualreka, þann sem hann atti me[d] Gilsaruelli, og liggur med stróndunni, ut frá Hofstrónd
>
> […]
>
> allann uidreka J geitauyk hinni ytri halfann hualreka þriä hluti uidreka, og halfann hualreka. J geitauyk hinni ynnri, Og flutning ä dyla, med ytri Vik og þriä hlute Jnnre vïk Og allur sa hluti er liggur til backa hins nedra, enn halfann allann ~~ba~~ reka med backa hinum efra, og hual rek med Askelsä, Halfann huannstads reka Halfann hualreka med desiarmyri, og Siottung hual reka a Vxafalls fióru, er liggur til geita Vïka og þeirra Hual reka er þar fara Samann, og tueir hluter hualreka Jnnfrá uxafalls fióru, og til Vogs fióru flesiar, Halfur flutningur J grunna Vïk og 6 Wætter Spikhuals ef xx uætter koma a land edur meira Og attung J odru lage, Fiórdung Hualreka J Hisuyk (nu nefnest Husauyk,) halfur hualreki med krossuỳk, og So þott fluttur Sie, Allann hual J bäsum badum, fyrer utann Hialmastrond, Fiordung ad Krossi J Hualreka Og Hlasshual[1467]

Sömu upplýsingar koma fram í biskupsvísitasíum frá 23. júlí 1748 og 31. júlí 1850. Í þeirri fyrrnefndu segir þó að enginn viti lengur hvar örnefnin Uxafallsfjara og Vogsfjöruflesjar séu staðsett en í þeirri síðarnefndu segir að það ítak liggi fyrir Hafnarlandi í Borgarfirði.[1468] Í biskupsvísitasíu frá 20. júlí 1890 segir að eignir Valþjófsstaðarkirkju hafi verið þær sömu og taldar voru upp í biskupsvísitasíu 31. júlí 1850, nema Langhúshólmar hafi verið undangengnir með gjörðardómi 17. október 1885. Þá hafi Ranaskógur verið undangenginn með dómi en hvalreki í Vöðlavík, áður Krossvík, verið staðfestur með undirdómi sem eign kirkjunnar.[1469]

[1466] *Íslenzkt fornbréfasafn* XV, bls. 681, skjal nr. 4(57).
[1467] Skjal nr. 2(854).
[1468] Skjöl nr. 2(855)–2(856).
[1469] Skjal nr. 2(857).

Hinn 14. október 1837 tók sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis fyrir mál varðandi rekaítak Valþjófsstaðarkirkju í landi Efri- og Neðri-Bakka skv. máldaga Gísla biskups Jónssonar frá 1575, sem væri nú jörðin Bakki og eyðibýlið Bakakgerði. Sátt náðist þannig að Abraham Ólafsson, hreppstjóri á Bakka, lofaði að gjalda til Valþjófsstaðarkirkju allan hálfan viðarreka en ef hval bæri að landi þá yrði rekaplássinu skipt milli Bakka og Bakkagerðis. Abraham kvaðst einnig vilja að ítakið fyrir Neðri-Bakka yrði hér eftir skilið sem ítak fyrir landi Bakkagerðis. Að lokum sagðist Abraham vilja að hvalreki með Áskellsá væri í Fjarðarárósnum sem tilheyrði Valþjófsstaðarkirkju.[1470]

Við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 var þinglesin lögfesta fyrir ítökum Valþjófsstaðarkirkju, dagsett 31. maí 1842.[1471]

Hinn 23. september 1848 var á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis tekið fyrir rekamál prófastanna sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi og sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað annars vegar og bræðranna Hallgríms og Kjartans Ólafssona hins vegar vegna tilkalls þeirra fyrrnefndu til áttungs úr hval sem rekið hafði þann 4. júlí 1842 í bás undir Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur. Fram kemur að 6/8 hlutar hvalsins höfðu verið dæmdir til Klyppstaðarkirkju með dómi dagsettum 21. nóvember 1844. Ýmis skjöl voru lögð fyrir sáttafundinn, meðal annars um að skipa þyrfti nýja sáttanefnd þar sem hinir upprunalegu nefndarmenn hefðu of mikil tengsl við málsaðila. Bræðurnir Hallgrímur og Kjartan neituðu að greiða til sækjenda tvo áttunga úr hvalnum og umboðsmaður prófastanna kvaðst enga heimild hafa til að gefa eftir kröfur þeirra. Málinu var því vísað frá nefndinni til úrskurðar dómstóla.[1472]

Við aukarétt 31. maí 1849 var tekið fyrir mál tengt hvalnum sem rak upp við Grenmó í landi Stóru-Breiðuvíkur árið 1842. Prófastarnir Guttormur Pálsson í Vallanesi og Stefán Árnason á Valþjófsstað gerðu tilkall til Hallgríms og Kjartans Ólafssona um að fá greidda 2/8 hluta af andvirði hvalsins.[1473] Málinu var framhaldið við aukarétti 16. júlí, 15. ágúst og 21. september 1849 en var að lokum vísað frá.[1474]

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir um rekaítök Valþjófsstaðar:

> Þrjú rekaítök er stadurinn á hér og hvar vid sjáfarsíduna, veita honum stadfasta inntekt af sem svarar 4½ hundrudum.[1475]

Hinn 10. janúar 1850 sendu sr. Stefán Árnason á Valþjófsstað í Fljótsdal og sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi á Völlum biskupi bréf þar sem lýst var málavöxtum viðvíkjandi hvalrekanum í landi Stóru-Breiðuvíkur sumarið 1842, þar sem forráðamenn Húsavíkurkirkju hagnýttu sér hvalinn sem presturinn á Klyppstað í Loðmundarfirði taldi eign Klyppstaðarkirkju. Dómur gekk í málinu 1844 sem skikkaði Húsavíkurmenn til að greiða Klyppstaðarkirkju skaðabætur. Bréfritarar töldu að Valþjófsstaðar- og Vallanes-

[1470] Skjal nr. 2(329).
[1471] Skjal nr. 2(699).
[1472] Skjal nr. 2(335).
[1473] Skjal nr. 2(833).
[1474] Skjöl nr. 2(719)–2(721).
[1475] Skjal nr. 2(852).

kirkjum hefði borið hvorri áttungur hvalsins þar sem hann hefði rekið í ófæru og leituðu því stuðnings biskups vegna fyrirhugaðs málarekstrar fyrir Landsrétti vegna þessa.[1476] Hinn 9. janúar 1850 sendu sr. Stefán Árnason á Valþjófsstað í Fljótsdal og sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi á Völlum konungi bréf þar sem þeir fóru fram á að fá að reka ofangreint mál fyrir landsrétti.[1477] Biskup svaraði bréfi þeirra frá 10. janúar 1850 með bréfi dagsettu 22. mars 1850 og lagði til að þeir myndu hefja mál sitt í undirrétti í héraði í stað þess að áfrýja áður sögðum dómi, sem þeir voru ekki aðilar að, til yfirréttarins.[1478]

Landamerkjalýsing Valþjófsstaðar er dagsett 6. júní 1885 en hún var þinglesin 8. júní 1885. Einnig er í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1883–1951 fært inn skjal um ítök Valþjófsstaðarkirkju í Fljótsdal sem er dagsett 6. júní 1885 og var þinglesið 8. júní 1885. Í hvorugu skjalinu er getið um rekaítök.[1479]

Í undirmati að fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um rekaítök Valþjófsstaðar:

> Trjáviðarreki við Héraðssanda fylgir jörðinni er líklega mætti leigja fyrir c: 10-12 kr. afgjald.[1480]

[1476] Skjal nr. 2(579).
[1477] Skjal nr. 2(580).
[1478] Skjal nr. 2(615).
[1479] Skjöl nr. 2(849) og 2(858)–2(859).
[1480] Skjal nr. 2(853).

6 SJÓNARMIÐ AÐILA

6.1 Íslenska ríkið

Hér verður fyrst gerð grein fyrir almennum sjónarmiðum íslenska ríkisins en sjónarmiðum sem varða hvert kröfusvæði sérstaklega eru síðan gerð skil í undirköflum.

Af hálfu íslenska ríkisins er almennt byggt á því að þau svæði sem gerðar eru kröfur til séu landsvæði utan eignarlanda og teljist því þjóðlendur, sbr. 1. og 2. gr. laga nr. 58/1998. Þau atriði sem einkum sé litið til við skilgreiningu á þjóðlendumörkum á svæði 11 séu heimildir um landnám, jarðir og jarðamörk, ritaðar heimildir, landfræðilegar aðstæður og önnur atriði sem gerð er grein fyrir í umfjöllun um hvert svæði fyrir sig. Að öðru leyti er vísað til almennra sjónarmiða sem gilda í þjóðlendumálum, dómafordæma Hæstaréttar og til *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, með viðaukum, sem birtar eru á heimasíðu nefndarinnar.

Af hálfu ríkisins er byggt á því að þau kröfusvæði sem fjallað sé um í greinargerð ríkisins hafi verið utan landnáms. Af frásögnum *Landnámu* verði ekki ráðið hversu langt inn til landsins landnám á svæðinu hafi náð. Verði því engar afdráttarlausar ályktanir dregnar af þeim um stofnun beins eignarréttar yfir kröfusvæðunum í öndverðu. Verði talið að kröfusvæðin kunni að hafa verið numin í heild eða að hluta er á því byggt að það hafi verið til takmarkaðra nota, eða þá að beinn eignarréttur, sem þannig kunni að hafa stofnast í öndverðu, hafi fallið niður og svæðin síðar verið tekin til takmarkaðra nota annarra. Fyrirliggjandi heimildir, m.a. um nýtingu, styðji það.

Jafnframt er byggt á því að ekki hafi komið til stofnunar beins eignarréttar að kröfusvæðunum með öðrum gildum hætti. Af fyrirliggjandi heimildum verði ekki annað ráðið en að kröfusvæðin hafi eingöngu verið nýtt með takmörkuðum hætti, sem afréttarlönd eða til annarra sambærilegra nota. Þrátt fyrir að heimildir bendi til þess að tilteknar kirkjur eða jarðir hafi kallað til réttinda á kröfusvæðunum þá bendi þær heimildir ekki til þess að slíkt tilkall hafi eða geti grundvallast á beinum eignarrétti, auk þess sem óljóst sé hvernig viðkomandi kirkjur eða jarðir hafi verið tilkomnar að þeim réttindum eða hvað hafi falist nánar í því tilkalli.

Að því er varðar öll kröfusvæðin er af hálfu ríkisins horft til staðhátta, gróðurfars og heimilda um nýtingu lands, m.a. í sýslu- og sóknalýsingum og öðrum heimildum. Af hálfu íslenska ríkisins er kröfum og málsástæðum gagnaðila vegna hvers kröfusvæðis hafnað. Í greinargerð ríkisins er að öðru leyti fjallað um helstu heimildir, röksemdir og önnur atriði sem teljist styðja kröfur þess hvað hvert kröfusvæði varðar.

Um lagarök er af hálfu ríkisins vísað til þjóðlendulaga nr. 58/1998 auk 72. gr. stjórnarskrárinnar. Byggt er á meginreglum eignarréttar um nám, töku og óslitin not, sem og um eignarráð fasteignaeigenda. Jafnframt vísast til almennra reglna samninga- og kröfuréttar auk hefðarlaga nr. 14/1905. Þá er vísað til laga um afréttarmálefni og fjallskil nr. 6/1986, auk ýmissa eignaréttarreglna Grágásar og Jónsbókar.

6.1.1 Ósafrétt og Grasdalur

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Ósafrétt og Grasdalur* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfum Unaóss og Njarðvíkur. Þá sé litið til staðhátta, lýsingar á Ósafrétt í sýslu- og sóknalýsingum og heimilda um nýtingu aðliggjandi jarða.

Í greinargerð íslenska ríkisins segir að misræmi sé á milli kröfulínu ríkisins og gagnaðila þess við Grasdal. Kröfulína ríkisins fari niður á Brimnes sunnan dalsins en kröfulína gagnaðila sé dregin út eggjar norðanmegin dalsins og fram á tanga sem skilji að Ólafssand og Gripdeild. Verði ekki annað ráðið en að um efnislegan ágreining sé að ræða er snúi að því hvort Grasdalur teljist innan eignarlands Njarðvíkur.

Af hálfu íslenska ríkisins er á því byggt að innan kröfusvæðisins séu svæði sem ekki séu undirorpin beinum eignarrétti og hafi einungis verið nýtt til takmarkaðra nota. Sé hér m.a. um að ræða svæðin Ósafrétt, Grasdal, Gripdeild, Ósafles og Urðardal, Byrðu og Dyrfjalladal í Njarðvík. Um lýsingu og nýtingu Ósafréttar vísist m.a. til sóknarlýsingar Hjaltastaðasóknar frá 1842, þar sem komi fram eftirfarandi lýsing sem taki til hluta kröfusvæðisins: „Ósafrétt (alm. Ósfjall), yst á fjallgarðinum í norðaustur frá Dyrfjalli. Það er lágt Hlíðarfjall og grasi vaxið upp eftir, en melar efst og skriður en yst flug og hengihamrar sem ganga langt í sjó út. Yst á fjallinu liggur dalur frá suðvestri til útausturs sem Grasdalur heitir.“ Einnig vísist til svars oddvita Hjaltastaðahrepps frá 2. maí 1989 við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar s.á. um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt þar sem segi að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa.

Af hálfu ríkisins er á því byggt að fyrirliggjandi heimildir bendi til þess að sá hluti kröfusvæðisins sem vísað sé til sem Grasdals hafi aðeins verið nýttur til takmarkaðra nota. Auk þess sé litið til þess að ágreiningur hafi verið um langt árabil á milli Njarðvíkur og Óss um hvorri jörðinni svæðið hafi tilheyrt. Þyki það ekki benda til þess að svæðið hafi verið undirorpið beinum eignarrétti. Um það atriði vísist til umfjöllunar um Njarðvík í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849-1850, þar sem vísað sé til Grasdals sem „dalverpis“ sem báðar jarðirnar vilji eigna sér. Einnig vísist til bréfaskipta og gagnstæðra vitnisburða sem varði ágreininginn, aðallega frá árunum 1840–1845.

Um Gripdeild og Ósafles er af hálfu ríkisins vísað til fjölmargra heimilda um reka og aðra takmarkaða nýtingu á þeim svæðum, m.a. kaupgjörnings frá 31. janúar 1539, lögfestu fyrir jörðina Ós frá 10. júní 1785, bréfs sr. Jóns Stefánssonar í Vallanesi frá 16. júlí 1786 þar sem vísað sé til sels við Gripdeild og Ósafles og fleiri síðari tíma heimildir.

Um afréttarsvæði í Urðardal, Byrðu og Dyrfjalladal vísast af hálfu ríkisins m.a. til umfjöllunar í Göngum og réttum þar sem fram komi: „Sérstaklega gott afréttarland er í Urðardal, Byrðu og Dyrfjalladal, enda gengur þar fjöldi fjár yfir sumarið, einkum Borgarfjarðarfé.“ Við afmörkun kröfusvæðisins um Njarðvík, þ.e. niður Innra-Hvanngil í Njarðvíkurá og þaðan í Seldalsá og upp á Grjótfjallstind, hafi verið leitast við að tryggja að þessi svæði féllu ekki utan kröfulýsingar.

Eldri heimildir um jörðina Njarðvík megi skilja á þann veg að hluti kröfusvæðisins falli innan merkja þeirrar jarðar. Um sé að ræða þann hluta kröfusvæðisins sem falli innan gagnkröfu eigenda Njarðvíkur I, Borgar (Njarðvíkur II) og Njarðvíkur III. Þó verði að gera sérstakan fyrirvara að því er varði línu sem sé þar dregin „fram á tanga (13) sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan“ í ljósi fyrrgreindra heimilda um nýtingu Grasdals og ágreining um hann, sem og varðandi afmörkun Urðardals, Byrðu og Dyrfjalladals. Af hálfu ríkisins er þess getið að í vitnisburði Þorvarðar Bjarnasonar frá 1. apríl 1530 sé vísað til þess að jörðin Njarðvík „liggr j borgarfirdi jtolvlavsa mille fiallz ok fiorv“ og að henni fylgi „landeign sua víjd sem vatzfoll deilazt at niarduik“. Einnig er bent á lögfestur vegna jarðarinnar Njarðvík, dags. 24. júní 1821, 31. maí 1833, 12. júní 1843, 23. maí 1845 og 21. apríl 1846, sem og landamerkjabréf, dags. 1. júlí 1885 og 8. janúar 1922. Hið sama megi og segja um heimildir um merki jarðarinnar Unaóss, sem sé í dag ríkisjörð, sbr. t.d. vitnisburð um Grasdal, dags. 1. apríl 1828, lögfestu kirkjujarðarinnar Unaóss, dags. 31. maí 1841, er hafi þó verið mótmælt f.h. Njarðvíkur, og landamerkjabréf Unaóss, dags. 8. maí 1885, þótt gera verði sérstakan fyrirvara hvað varði svæðin Ósafrétt, Gripdeild og Ósafles.

Að mati íslenska ríkisins verði að horfa til þess að tilvísaðar merkjalýsingar séu hvorki með öllu samhljóða né fullskýrar, og þess að með tilliti til staðhátta og heimilda um nýtingu megi skilja þær sem svo að þar sé lýst merkjum landsvæða sem séu bæði undirorpin beinum og óbeinum eignarrétti. Í ýmsum heimildum sé þannig, að því er virðist, greint á milli heimalands jarðanna og annars lands þeirra. Hér verði jafnframt að líta til þess að aðrar heimildir, bendi til þess að kröfusvæðið, eða a.m.k. afmörkuð svæði innan þess, hafi einungis verið nýtt með takmörkuðum hætti og það ekki einungis af eigendum jarðanna Njarðvíkur og Óss á hverjum tíma, þótt eigendur þessara jarða kunni að hafa talist eiga þar meiri rétt en aðrir. Þá hafi einnig þýðingu ágreiningur Njarðvíkur og Óss varðandi Grasdal, en sá ágreiningur virðist einnig hafa varðað merki jarðanna að öðru leyti. Um það vísast til lögfestu fyrir Vallaneskirkjujörðina Unaós (Ós) 31. maí 1841, er hafi verið mótmælt af eiganda Njarðvíkur, og gagnstæðra lögfesta fyrir Unaós og Njarðvík, sem lesnar hafi verið á manntalsþingi að Desjarmýri 23. júní 1843.

6.1.2 Hrafnabjargaafrétt

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Hrafnabjargaafrétt* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Hrafnabjarga, þar sem merkjum Hrafnabjarga upp á fjallsbrún sé lýst. Þá sé litið til lýsingar í landamerkjabréfum Sandbrekku og Unaóss, sem séu aðliggjandi til suðurs og norðurs.

Í greinargerð ríkisins er tekið fram að misræmi sé á milli kröfulínu ríkisins og gagnaðila þess. Annars vegar séu kröfulínur dregnar með mismunandi hætti á austurmörkum kröfusvæðsins þótt aðilar miði þar báðir við að lína skuli dregin úr Knarrará í Geldinga-

skörð. Í því sambandi bendi gagnaðili ríkisins á að Knarrará sé ranglega staðsett á korti, en af hálfu íslenska ríkisins sé lagt í mat óbyggðanefndar að skera úr um það. Hins vegar sé misræmi á stuttum kafla á vesturmörkum kröfusvæðisins er skýrist af því að lína ríkisins sé dregin úr miðri Jökulsá í Knarará, en kröfulína gagnaðila ríkisins fylgi fornum farvegi Jökulsár.

Um Hrafnabjargaafrétt vísast af hálfu ríkisins m.a. til sóknarlýsingar Hjaltastaðasóknar frá 1842 þar sem m.a. komi fram eftirfarandi lýsing sem taki til kröfusvæðisins: „Hrafnabjargaafrétt (alm. Hrafnabjargafjall), áfast Ósfjalli, gengur beint inn frá því og inn að Dyrfjalli. Það er að hæð, landkostum og landslagi líkt Ósfjalli og er hvörtveggi sæmilegt kostaland.“ Einnig til svars oddvita Hjaltastaðahrepps frá 2. maí 1989, við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar s.á. um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt, þar sem segi að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa.

Af hálfu ríkisins er tekið fram að skilja megi landamerkjabréf Hrafnabjarga, dags. 7. maí 1884, á þann veg að kröfusvæðið falli innan merkja jarðarinnar, a.m.k. að hluta. Til þess verði hins vegar að líta að ekki liggi fyrir eldri heimildir um merki jarðarinnar sem geti stutt að þau nái svo langt inn til landsins og til fjalla eins og landamerkjabréfið beri með sér, en með landamerkjabréfi hafi menn ekki getað aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Í þessu sambandi verði jafnframt að horfa til staðhátta og annarra heimilda sem bendi til þess að kröfusvæðið hafi einungis verið nýtt með takmörkuðum hætti, þótt eigendur Hrafnabjarga kunni að hafa talist eiga þar meiri rétt en aðrir.

Þá er tekið fram að fyrir liggi að kröfusvæðið Hrafnabjargaafrétt falli innan stærra svæðis sem hafi á árinu 2021 verið friðlýst á grundvelli laga nr. 60/2013, sbr. auglýsingu nr. 850/2021 um landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð. Í þessu sambandi sé byggt á því af hálfu gagnaðila ríkisins að þjóðlendukrafa ríkisins sé ósamrýmanleg samskiptum og ákvörðunum í tengslum við friðlýsinguna og að í ákvörðun umhverfis- og auðlindaráðherra um friðlýsingu felist staðfesting á stöðu landeigenda sem handhafa beins eignarréttar á svæðinu. Af hálfu ríkisins er byggt á því að ekki sé unnt að fallast á að tilvísuð friðlýsing, eða annað í því sambandi, geti haft þau réttaráhrif að kröfusvæðið teljist undirorpið beinum eignarrétti. Í því sambandi sé til þess að líta að hið friðlýsta svæði nái bæði til eignarlanda jarðanna Hrafnabjarga, Unaóss-Heyskála og Sandbrekku, og svæða sem teljist utan eignarlanda, en sem nefndar jarðir hafi kallað til réttinda yfir. Með vísan til þessa geti ekki talist óeðlilegt að haft hafi verið samráð og samstarf við eigendur nefndra jarða í tengslum við friðlýsinguna. Í því hafi eðli máls samkvæmt ekki falist afstaða ráðherra eða íslenska ríkisins til eignarréttarlegrar stöðu þess landsvæðis sem friðlýst hafi verið, að öðru leyti en því að lagt hafi verið til grundvallar að innan þess væru að hluta til svæði sem teldust eignarlönd og önnur sem teldust það ekki. Í því sambandi er vísað til þess að aðeins á

einum stað í auglýsingu nr. 850/2021, þ.e. í 2. mgr. 3. gr. hennar, sé vísað til þess sérstaklega að hluti svæðisins falli innan marka jarðar.

Af hálfu ríkisins er tekið fram að einnig verði að athuga að hvorki við afmörkun hins friðlýsta svæðis né í tengslum við friðlýsinguna að öðru leyti hafi verið horft sérstaklega til heimilda um merki nefndra jarða eða lagt mat á þær sérstaklega. Það sé enda ekki hlutverk umhverfis- og auðlindaráðherra við friðlýsingu að skera úr um hver séu mörk eignarlanda eða mörk þeirra og þjóðlendna. Til viðbótar sé rétt að líta til þess að friðlýsing hafi átt sér stað á árinu 2021 og á þeim tíma hafi legið fyrir að svæðið hefði verið tekið til meðferðar m.t.t. aðgreiningar í eignarlönd og þjóðlendur skv. lögum nr. 58/1998, en krafa ríkisins í málinu hafi verið sett fram stuttu síðar eða í janúar 2022. Í þessu ljósi hafi vart getað skapast réttmætar væntingar landeigenda til beins eignarréttar að kröfusvæðinu eða til þess að ekki yrði gerð til þess þjóðlendukrafa.

6.1.3 Sandbrekkuafrétt

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Sandbrekkuafrétt* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Sandbrekku, lýsingar á Sandbrekkuafrétt í sýslu- og sóknarlýsingum og afmörkunar á Sandbrekkuafrétt gagnvart Þórsnesi í *Árbók Ferðafélags Íslands* frá 2008. Jafnframt sé litið til afmörkunar á Hrafnabjörgum til norðurs og norðausturs, Dölum til vesturs og Hraundal og Kirkjutungum til suðurs.

Í greinargerð ríkisins er tekið fram að misræmi sé á milli kröfulínu ríkisins og gagnaðila þess að því er varði línu frá Sellæk í Jökulsá. Af hálfu ríkisins sé litið svo á að rétt sé að fylgja Sellæk til upptaka og að þaðan sé dregin lína í Jökulsá. Samkvæmt kröfum gagnaðila ríkisins ætti sú lína að liggja um Álftasteina ytri, en gagnaðilar ríkisins staðsetji þá hins vegar með mismunandi hætti. Ekki verði annað ráðið en að Álfasteinar ytri séu u.þ.b. rétt staðsettir hjá gagnaðila ríkisins vegna Sandbrekku, í punkti B á kröfulínukorti.

Um Sandbrekkuafrétt vísast af hálfu ríkisins m.a. til sóknarlýsingar Hjaltastaðasóknar 1842, þar sem komi fram eftirfarandi lýsing sem taki til kröfusvæðisins: „Sandbrekkuafrétt gengur inn frá Hrafnabjargafjalli fram fyrir neðan Dyrfjall, Sandadalsfjall og Beinageitarfjall. Hún er mest grashlíðar og fláar hið neðra.“ Einnig til svars oddvita Hjaltastaðahrepps frá 2. maí 1989, við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar s.á. um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt, þar sem segi að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa.

Af hálfu ríkisins er tekið fram að skilja megi landamerkjabréf jarðarinnar Sandbrekku, dags. 20. júní 1884, á þann veg að kröfusvæðið falli innan merkja jarðarinnar, a.m.k. að hluta. Til þess verði hins vegar að líta að ekki liggi fyrir eldri heimildir um merki jarðarinnar, sem geti stutt að þau nái svo langt inn til landsins og til fjalla eins og landamerkjabréfið beri með sér, en með landamerkjabréfi hafi menn ekki getað aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Í þessu sambandi vísist til

vitnisburðar Indriða Þorvarðssonar frá 1604 um landamerki á milli jarðanna Dala og Sandbrekku í Útmannasveit, en þar sé merkjum aðeins lýst utan kröfusvæðis, að því er best verði séð.

Þá er tekið fram að í þessu sambandi verði jafnframt að horfa til staðhátta og annarra heimilda sem bendi til þess að kröfusvæðið hafi einungis verið nýtt með takmörkuðum hætti og ekki einungis af eigendum jarðarinnar Sandbrekku á hverjum tíma, þótt eigendur Sandbrekku kunni að hafa talist eiga þar meiri rétt en aðrir. Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segi t.a.m. um jörðina Sandbrekku að henni fylgi „afrétt á milli Bjarglandsár og Jökulsár sem géfur af sér í afréttartollum 4$^{\underline{rbd}}$ á ári“, en jörðin hafi verið metin annars vegar „með afbýlinu og hlunnindum sínum“ og hins vegar „út af fyrir sig með því landi og landsnytjum sem henni fylgja“.

Af hálfu ríkisins er byggt á því að einnig beri að líta til þess ágreinings sem hafi verið um Hraundal, sem liggi að hluta innan kröfusvæðisins, sbr. mótmæli 26. maí 1845 við lögfestu Guttorms Þorsteinssonar á Hofi, að því marki sem hún hafi varðað Hraundal fyrir utan á þá sem eftir honum renni. Mótmælin hafi m.a. verið á þá leið að „eptir skikkanlegra og eldstu manna Vitnisburdum ásamt almennings ordromi, var Hraundalur fyrir utan Ána sagdr og átölulaust brúkadr til allrar þeirrar notkunar sem í þá daga var tidkanleg sem Hialtastadar Hreppsmanna saméginleg Eign edr almenningr þángad til Prófastur sál S$^{\underline{r}}$ Arni Thórsteinsson Lögfesti nefndan Hraundal edr Almenningsstykkid undir Sandbrecku“.

Um málsástæður íslenska ríkisins varðandi friðlýsingu á árinu 2021, sem tekur til hluta kröfusvæðisins, vísast af hálfu ríkisins til umfjöllunar þar að lútandi vegna kröfusvæðisins Hrafnabjargaafréttar í kafla 6.1.2, sem eigi við um kröfusvæðið sem hér er til umfjöllunar að breyttu breytanda.

6.1.4 Hraundalur og Kirkjutungur

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Hraundalur og Kirkjutungur* sé fyrst og fremst litið til lýsingar á landsvæðinu Hraundal að framan og Kirkjutungum í landamerkjabréfi Hjaltastaða í Hjaltastaðahreppi, en þar segi að Hjaltastaður eigi afréttarland Hraundal að framan og Kirkjutungur. Jafnframt sé litið til afmörkunar á Hrjótum, Hamragerði og Kóreksstöðum samkvæmt landamerkjabréfum þeirra, sem séu aðliggjandi til austurs og norðausturs. Í landamerkjabréfi Hjaltastaða sé kröfusvæðinu lýst með sjálfstæðum hætti og aðskildu frá öðru landi Hjaltastaða. Bendi það til þess að kröfusvæðið sé ekki undirorpið beinum eignarrétti og að ekki hafi verið litið á það sem hluta jarðarinnar.

Af hálfu ríkisins er bent á að vísað sé til kröfusvæðisins í öðrum heimildum um Hjaltastað eða kirkjuna á Hjaltastað með sambærilegum hætti og að ofan greini, að því marki sem það sé gert. Í vísitasíu fyrir Hjaltastaðakirkju frá 2. júní 1749 sé þess t.d. getið að kirkjan eigi land og selför á Hraundal „effter gömlumm lógfestum og vitnisburdumm sem ä henne liggia, hvort Jtak velnefndur Stadarhalldarenn, skal hier effter

færa Sier til Riettvÿslegra nota, og vel tilsiä ad Eckert undann kyrkiunne gange fyrer brukunar leyse, sem henne med Riettu fylgia ber“. Einnig í lögfestu vegna konungs- og kirkjujarðarinnar Hjaltastaðar frá 31. maí 1844 þar sem kröfusvæðinu virðist lýst, a.m.k. að hluta. Í umfjöllun um Hjaltastað í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segi jafnframt að eftir máldögum kirkjunnar fylgi jörðinni afréttarland framá Hraundal er nefnist Kirkjutungur, sem sé til lítilla afnota. Þá er þess einnig getið að í sóknarlýsingu Hjaltastaðasóknar 1842 komi fram að syðri hluti Hraundals sé almenningur og að kirkjan eigi „selstöðu á Hraundal utanverðum og tungu þá niður frá Botndalsfjalli norðanverðu sem verður milli Bjarglandsár og Höltnár sem fyrr er getið. Það land heitir Kirkjutungur“.

Af hálfu ríkisins er á því byggt að þrátt fyrir að fyrirliggjandi heimildir bendi til þess að Hjaltastaður hafi kallað til réttinda á kröfusvæðinu, sem sé aðskilið frá landi jarðarinnar af öðrum svæðum, sé einnig til þess að líta að ekki sé minnst á kröfusvæðið í elstu fyrirliggjandi heimildum um kirkjuna á Hjaltastað, þ.e. máldögum og vísitasíum frá um 1397, 1570 og 1645, né heldur í síðari heimildum frá 1779–1851, þrátt fyrir að þar sé getið ýmissa réttinda kirkjunnar. Athygli sé einnig vakin á mótmælum hinn 26. maí 1845 við lögfestu Guttorms Þorsteinssonar á Hofi, sem þinglesin hafi verið á sama tíma, að því marki sem hún snerti Hraundal fyrir utan á þá sem eftir honum renni, sbr. umfjöllun um Sandbrekku í kafla 6.1.3.

6.1.5 Afréttarland Hólalands og Hvannstóðs

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Hólalands, svo og til lýsinga á afréttarlandinu í sýslu- og sóknarlýsingum. Þá sé litið til lýsingar á afréttarlandi á Hólalandsfjalli í ritinu *Göngur og réttir*. Loks sé litið til afmörkunar á afréttarlandi Gilsárvalla, sem sé aðliggjandi kröfusvæðinu til austurs, og heimalandi Gilsárvalla, aðliggjandi til norðurs.

Um afréttarland Hólalands og Hvannstóðs er af hálfu ríkisins m.a. vísað til sóknarlýsingar Desjamýrarsóknar 1839-1840 þar sem sé að finna lýsingu á afréttarsvæðum inn af Borgarfirði, þar á meðal í Hólalands- og Hvannstóðsdal, sem ásamt öðrum afréttarsvæðum þar „er léður öllum Borgarfirði.“

Af hálfu ríkisins er tekið fram að skilja megi landamerkjabréf jarðarinnar Hólalands, dags. 4. júlí 1884 og 27. desember 1921, og jarðarinnar Hvannstóðs, dags. 24. nóvember 1921, á þann veg að kröfusvæðið falli innan merkja jarðanna, a.m.k. að hluta. Í eldra landamerkjabréfi Hólalands sé merkjum þannig lýst þannig að Fjarðará ráði „inn í Mýrnesskörð, síðan fjallgarðurinn alla leið þar sem vötn að draga út á ytri Tindfellsöxl; frá Tindfellsöxl ytri beint ofan í Mjóadal framan við háa Hrók“ og í landamerkjabréfi Hvannstóðs sé merkjum lýst þannig að Lambadalsá ráði „uppá fjallseggjar; að vestan ræður Fjarðará frá áður umgetnum merkjagarði og uppí svonefnd Mýrnesskörð, síðan ráða að sunnan fjallseggjar milli Fjarðarár og Lambadalsár.“ Til þess verði hins vegar

að líta að ekki liggi fyrir eldri heimildir um merki jarðanna, sem geti stutt að þau nái svo langt inn til landsins og til fjalla eins og landamerkjabréfin beri með sér, en með landamerkjabréfi hafi menn ekki getað aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Í þessu sambandi verði jafnframt að horfa til staðhátta og annarra heimilda sem bendi til þess að kröfusvæðið hafi einungis verið nýtt með takmörkuðum hætti og það ekki einungis af eigendum Hólalands, Hólalandshjáleigu eða Hvannstóðs á hverjum tíma.

6.1.6 Afréttarland Gilsárvalla

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Afréttarland Gilsárvalla* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Gilsárvalla þar sem kröfusvæðinu sé lýst sérstaklega. Þá sé litið til lýsinga í landamerkjabréfum Hólalands, sem sé vestan við kröfusvæðið, og Desjarmýrar að austan.

Í greinargerð íslenska ríkisins er tekið fram að misræmi hafi verið á milli kröfulínu ríkisins og gagnaðila þess, þar sem í upphaflegri kröfu ríkisins hafi verið miðað við að úr Lambadalsá væri farið upp á fjallsbrún á Kerlingardalsfjalli. Að athuguðu máli þyki rétt að miða við að úr Lambadalsá sé farið á Hvannstóðseggjar og þaðan austur á Skúmhattarraðir. Sé það í samræmi við afmörkun ríkisins á aðliggjandi kröfusvæðum og í samræmi við afmörkun gagnaðila ríkisins vegna Gilsárvalla og Grundar á afréttarlandi Gilsárvalla, á milli Lambadalsár og Skúmhattardalsár (Skúmhettuár) inn á vörp, sbr. landamerkjabréf Gilsárvalla með Gilsárvallahjáleigu. Kröfu ríkisins hafi verið breytt þessu til samræmis og kröfukort uppfært, en breytingin rúmist innan upphaflegrar kröfu.

Um afréttarland Gilsárvalla vísist m.a. til sóknarlýsingar Desjamýrarsóknar 1839–1840, þar sem sé að finna lýsingu á afréttarsvæðum inn af Borgarfirði, þar á meðal í Lambadal, Kækjudal og Skúmhattardal, sem ásamt öðrum afréttarsvæðum þar „er léður öllum Borgarfirði."

Fyrirliggjandi heimildir bendi til þess að Gilsárvellir hafi kallað til réttinda yfir kröfusvæðinu. Í ódagsettu landamerkjabréfi jarðarinnar Gilsárvalla með Gilsárvallahjáleigu komi m.a. fram: „Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörp." Sömu lýsingu sé að finna í landamerkjabréfi jarðarinnar Gilsárvalla með Gilsárvallhjáleigu (nú Grund), dags. 20. desember 1921. Í landskiptagerð vegna jarðanna Grundar I og II, dags. 8. september 1970, sé og vísað til þess að upprekstrarland sé sameiginlegt með Gilsárvöllum í Innfjöllum.

Ekki liggi fyrir eldri heimildir en framangreind landamerkjabréf sem bendi til þess að kröfusvæðið tilheyri Gilsárvöllum eða sem skýri nánar hvað hafi falist í réttindum jarðanna á svæðinu og á hverju þau hafi grundvallast. Í þessu sambandi verði jafnframt að athuga að land jarðanna Gilsárvalla og Gilsárvallahjáleigu (Grundar) sé aðskilið kröfusvæðinu af öðru landsvæði, og megi því ætla að í landamerkjabréfunum sé kröfu-

svæðinu lýst sem landsvæði sem jörð hafi nytjar af án þess að það fylgi henni sem annað land hennar.

6.1.7 Desjarmýrarafrétt

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Desjarmýrarafrétt* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Desjarmýrar. Þá sé litið til afmörkunar á jörðinni Setbergi, sem sé aðliggjandi, í byggingarbréfi frá 2. apríl 1855 þar sem fjallað sé um merki Setbergs gagnvart kröfusvæðinu. Loks sé litið til lýsinga á Húsavík, sem sé aðliggjandi kröfusvæðinu til suðurs.

Um Desjarmýrarafrétt er af hálfu ríkisins m.a. vísað til sóknarlýsingar Desjarmýrarsóknar 1839–1840, þar sem sé að finna lýsingu á afréttarsvæðum inn af Borgarfirði, þar á meðal í Kækjudal og Skúmhattardal, sem ásamt öðrum afréttarsvæðum þar „er léður öllum Borgarfirði.“

Af hálfu íslenska ríkisins er tekið fram að ýmsar eldri heimildir um jörðina Desjarmýri megi skilja á þann veg að kröfusvæðið hafi talist tilheyra jörðinni. Í máldaga Desjarmýrarkirkju frá árinu 1354 segi að kirkjan eigi allt land „til motz vid husuijkinga“. Jafnframt er af hálfu ríkisins vísað til lögfestu frá 31. maí 1772 vegna Desjarmýrar með landi Setbergs, hálfum Skúmhattardal, öllum Hrafnsdal og Mosdal. Hið sama eigi við um landamerkjabréf Desjarmýrar með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, dags. 17. maí 1890 og 10. desember 1921.

Af hálfu ríkisins er bent á að sömu lýsingu og greini í máldaganum frá árinu 1354 sé ekki að finna í máldögum frá árunum 1397 og 1570, auk þess sem sú lýsing kunni að takmarkast við svæði sem falli utan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Einnig verði að líta til þess að í öðrum heimildum frá svipuðum tíma sé vísað til kröfusvæðisins með öðrum hætti, og þannig að fremur sé gefinn til kynna óbeinn en beinn eignarréttur. Af hálfu ríkisins er vísað til biskupsvísitasíu frá 6. ágúst 1645 þar sem segi að Maríukirkja að Desjarmýri eigi Setberg „og Skumhattardal halffann ad heffdarhallde.“ Jafnframt verði að líta til þess að ágreiningur hafi verið á milli Desjarmýrar og Húsavíkur um landsvæði við Gæsavötn og Hvítserk, en samkvæmt prófastvísitasíu fyrir Desjarmýri 15. ágúst 1841 sé um að ræða „landstykki ofan fra Husavik, er heldur varpi nidur ad Selhúsalæk efra frá Kroka ad vestanverdu og til Gjæsirvatna ad austanverdu“, en til landstykkisins virðist vísað sem Efri-Fitjar. Þá verði jafnframt að horfa til staðhátta og annarra heimilda sem bendi til þess að kröfusvæðið hafi einungis verið nýtt með takmörkuðum hætti og það ekki einungis af eigendum jarðarinnar Desjarmýrar eða hjáleigna á hverjum tíma.

6.1.8 Hvalvík

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Hvalvík* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjabréfi Brúnavíkur.

Af hálfu ríkisins er á því byggt að kröfusvæðið Hvalvík hafi verið utan landnáms. Víkurinnar sé ekki getið í landsnámslýsingum og verði því engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um stofnun beins eignarréttar yfir kröfusvæðinu í öndverðu. Verði hins vegar talið að kröfusvæðið kunni að hafa verið numið í heild eða að hluta er á því byggt að beinn eignarréttur, sem þannig kunni að hafa stofnast, hafi fallið niður og svæðið síðar verið tekið til takmarkaðra nota. Af fyrirliggjandi heimildum að dæma virðist það hafa gerst tiltölulega snemma. Þótt heimildir bendi til þess að búseta hafi verið reynd þar á 18. og 19. öld þá virðist hún hafa verið skammvinn og stopul.

Í greinargerð íslenska ríkisins segir að í elstu fyrirliggjandi heimildum sé getið um Hvalvík sem sjálfstæðs svæðis sem falli ekki innan merkja Brúnavíkur eða annarra jarða. Í skýrslu sr. Þorsteins Jónssonar á Eiðum yfir kúgildi og inntektir á jörðum biskups, þ.e. Brynjólfs Sveinssonar, í Borgarfirði og Seyðisfirði 1672–1673 segi þannig að „Hvalvík á allt sitt land ítölulaust fiallatinda á milli austr á Glettíngsgiá“. Í sömu heimild komi fram að „Brúnavík á allt sitt land ítölulaust fram á Þrándarhrigg og upp á hædstu fiöll á bádar sídur þar til vötnum hallar“. Sömu lýsingar á Brúnavík og Hvalvík sé að finna í afriti sr. Jóns Austfjörð, dags. 5. maí 1846, tekið úr tuttugustu bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar yfir árin 1672 og 1673. Ekki verði annað ráðið en að á þessum tíma hafi verið litið á Hvalvík sem sjálfstætt svæði, aðskilið frá Breiðuvík.

Af hálfu ríkisins er bent á að samkvæmt manntali 1703 hafi þá verið búið í Hvalvík. Hvalvík virðist síðan hafa lagst í eyði aftur snemma á 18. öld, en a.m.k. ekki síðar en um aldamótin 1800, en í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 sé í tengslum við jörðina Stóru-Breiðuvík vísað til þess að eyðijörðin Hvalvík hafi þá verið nýtt sem beitiland. Einnig sé vísað til þess í *Jarðatali* Johnsens frá 1847 að Stóra-Breiðavík hafi beitarafnot af Hvalvík. Hvalvíkur sé fyrst getið í tengslum við jörðina Brúnavík í lögfestu fyrir Brúnavík frá 1811, þar sem Hvalvík sé sögð „meðfylgjandi“ Brúnavík. Í lögfestu fyrir Brúnavík frá 1842 sé síðan getið um Hvalvík sem „meðfylgjandi afbýli Hvalvíkurlandeign“. Í síðari heimildum sé síðan getið með sambærilegum hætti um tengsl Hvalvíkur við Brúnavík. Í jarðamati 1849–1850 sé þannig fjallað um jörðina Brúnavík með eyðibýlinu Hvalvík og í vitnisburði Björns Björnssonar á Bóndastöðum frá 29. mars 1856 komi fram að Hvalvík hafi verið afbýli tilheyrandi jörðinni Brúnavík. Í landamerkjabréfi Brúnavíkur, dags. 3. júlí 1884, sé merkjum þeirrar jarðar síðan lýst sérstaklega þannig að afmarkist gagnvart Hvalvík „af Gagnheiði og út fjallaraðir í Æðarsker“, en síðan sé tekið fram að „Hvalvík á allt sitt land ítölulaust fjallatinda á milli austur í Glettingsgjá“. Þá sé vísað til þess í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 að jörðin Brúnavík hafi gott upprekstrarland og hrossabeit í Hvalvík.

Af hálfu ríkisins er tekið fram að ekkert liggi fyrir um hvenær eða á hvaða grundvelli Hvalvík hafi farið að fylgja Brúnavík með þeim hætti sem framangreindar heimildir beri að nokkru með sér. Ekkert bendi hins vegar til stofnunar eða yfirfærslu beins eignarréttar að kröfusvæðinu Hvalvík, til handa eigendum jarðarinnar Brúnavíkur, með lögformlegum hætti. Að mati ríkisins þyki gögn málsins fremur gefa til kynna að aldrei hafi stofnast til beins eignarréttar að Hvalvík, eða þá hitt, að til beins eignarréttar hafi stofnast í öndverðu, en hann síðan fallið niður. Síðar hafi svæðið síðan verið tekið til takmarkaðra nota af hálfu Brúnavíkur og annarra nærliggjandi jarða, m.a. Stóru-Breiðuvíkur. Engu breyti í því sambandi að mati ríkisins þótt manntal beri með sér að tilraunir hafi gerðar til búsetu í Hvalvík á fyrri hluti 18. og 19. aldar, enda virðist verða að leggja til grundvallar að þær tilraunir hafi verið skammvinnar og stopular.

Við mat á eignarréttarlegri stöðu Hvalvíkur hafi að mati ríkisins ekki sérstaka þýðingu þótt eigandi Brúnavíkur hafi gert landamerkjabréf á árinu 1922, þar sem vísað sé til þess að Brúnavík og Hvalvík séu sameign og merkjum lýst í einu lagi þannig að taki til beggja víkna. Landamerkjabréfið eigi sér ekki stoð í eldri heimildum, sbr. sú regla að með gerð landamerkjabréfs geti menn ekki einhliða aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði.

6.1.9 Ytri-Álftavík

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Ytri-Álftavík* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjadómi frá 29. ágúst 1890 þar sem merkjum Innri-Álftavíkur, sem sé aðliggjandi, sé lýst. Þá sé einnig litið til staðarhátta þar sem nær engar heimildir hafi fundist um kröfusvæðið, svo og til lýsingar á landsvæðinu í *Árbók Ferðafélags Íslands* frá 2008.

Að mati ríkisins sé ljóst að mörkin milli kröfusvæðanna *Ytri-Álftavíkur* og *Innri-Álftavíkur* séu dregin með mismunandi hætti af hálfu ríkisins og gagnaðila þess vegna beggja kröfusvæða. Ekki verði þó annað ráðið en að aðilar miði kröfur sínar við sömu heimildir, sbr. helst áðurnefndan landamerkjadóm, og að mörkin liggi frá Miðmundarfjallskolli niður Miðmundarfjallsraðir. Snúi misræmi á milli kröfulína á kröfukorti fyrst og fremst að því hvernig Miðmundarfjallsraðir liggi frá Miðmundarfjallskolli í sjó. Af kortum þyki mega ætla að tilvísaðar fjallraðir liggi u.þ.b. þar sem kröfulína ríkisins sé dregin, en e.t.v. aðeins vestar. Í kröfu ríkisins séu mörkin við sjó miðuð við Höfðasand en í kröfum gagnaðila sé miðað við Mávabrík, framan og vestan við Höfðasand. Örnefnið Mávabrík virðist aðeins koma fram í landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur frá 30. desember 1921, en það virðist staðsett á sama eða svipuðum stað og örnefnið Stallklettur, sem miðað sé við í fyrrnefndum landamerkjadómi og „sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álptavík, en framan eða vestan við svokallaðann Höfðasand“. Ljóst megi vera að ekki sé langt á milli annars vegar Höfðasands og hins vegar Mávabríkur eða Stallkletts, hvoru tveggja framan eða vestan við Höfðasand, en staðsetning

þessara örnefna liggi að mati ríkisins ekki ljós fyrir. Með vísan til þessa þyki ekki ástæða til að hreyfa við kröfu eða kröfulínu íslenska ríkisins vegna umrædds misræmis.

Af hálfu ríkisins er á því byggt að kröfusvæðið Ytri-Álftavík hafi verið utan landnáms, en svæðisins sé ekki getið í landsnámslýsingum. Verði því engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um stofnun beins eignarréttar yfir kröfusvæðinu í öndverðu. Verði talið að kröfusvæðið kunni að hafa verið numið í heild eða að hluta er á því byggt að beinn eignarréttur, sem þannig kunni að hafa stofnast, hafi fallið niður og svæðið síðar verið tekið til takmarkaðra nota annarra. Af fyrirliggjandi heimildum að dæma virðist það hafa gerst tiltölulega snemma.

Þá er af hálfu ríkisins tekið fram að Ytri-Álftavíkur sé ekki getið í elstu heimildum um jörðina Húsavík eða Húsavíkurkirkju. Í máldögum og vísitasíum frá tímabilinu 1397 til 1832 sé t.a.m. ekki minnst á Ytri-Álftavík, þrátt fyrir að þar sé getið eigna, ítaka og réttinda kirkjunnar. Hið sama eigi við um auglýsingu frá 17. júní 1722, þar sem getið sé þeirra jarða sem þá hafi verið undir Húsavíkurkirkju. Kröfusvæðisins virðist fyrst getið í prófastvísitasíu fyrir Húsavíkurkirkju frá 25. september 1778, þar sem fram komi að bóndinn á Nesi í Loðmundarfirði vilji hafa öll afnot af „takmarkinu“ sem kallað sé Álftavík ytri, sem þó tilheyri Húsavík, en prófastur tilsagði að halda skyldi því „takmarki“ til kirkjunnar.

Í greinargerð ríkisins segir að skilja megi lögfestu frá 2. ágúst 1705 þannig að þar sé merkjum kirkjustaðarins Húsavík lýst þannig að taki til kröfusvæðisins, sbr. lýsinguna: „ad sunanverdu rettvÿslega til Nesslands í Lodmundarfÿrdi j Stallklett fÿrir innan Alftavÿkur, þadan a fjall upp til þess vötnum hallar“. Það sé þó ekki víst, m.a. ef litið sé til þess að í síðari lögfestum, frá árunum 1829, 1835 og 1855, sé lýsingin að þessu leyti með öðrum hætti, þ.e. vísað sé í Stallklett, sem nú kallist Stigaklettur, fyrir innan svokallaða Innri-Álftavík. Í landamerkjabréfi kirkjujarðarinnar Húsavíkur, dags. 17. maí 1887, þar sem Álftavíkur sé getið sem jarðar ásamt Hólshúsum, Dallandi, Dallandsparti og Litlu-Breiðuvík, sé merkjum lýst með sama hætti og í síðarnefndu lögfestunum, þ.e. fyrir innan svokallaða Innri-Álftavík. Í landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur, dags. 30. desember 1921, sé merkjum á milli Ytri- og Innri-Álftavíkur síðan lýst úr Mávabrík, upp raðir í Miðmundafjallstopp. Ekki verði skýrlega ráðið hvað ráði mismunandi merkjalýsingum samkvæmt fyrirliggjandi heimildum, en þær þyki ekki veita því sérstaka stoð að kröfusvæðið hafi verið eða sé undirorpið beinum eignarrétti. Í því sambandi er af hálfu ríkisins vísað til þeirrar reglu að með gerð landamerkjabréfs eða annars konar merkjalýsinga hafi menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði.

Af hálfu ríkisins er tekið fram að engar heimildir séu um byggð til forna í Ytri-Álftavík. Hins vegar liggi fyrir heimildir um að búseta hafi verið reynd þar á 19. öld, að því er virðist fyrir tilstuðlan eða með leyfi eiganda Húsavíkur en hún hafi verið skammvinn og stopul. Í bréfi eiganda Hólshúsa til biskups frá 28. desember 1832 sé þannig tekið fram að Álftavík sé „uppbygd á ny fyrir fáum árum sidann, á Nesi, sunnann til vid

Húsavíkina“. Í þessu sambandi er einnig vísað til heimilda um útbyggingu og þrásetu frá árunum 1854–1856 og byggingarbréfa frá árunum 1856–1881. Í *Jarðatali* Johnsens frá 1847 og jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 sé jörðin Álftavík sögð hjáleiga Húsavíkur. Þá hafi verið ágreiningur á milli eiganda Húsavíkur og umráðamanns þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði um mörk milli Innri-Álftavíkur, sem Nes hafi kallað til réttinda yfir, og Ytri-Álftavíkur, sem Húsavík hafi kallað til réttinda yfir. Hafi þeim ágreiningi lyktað með fyrrnefndum landamerkjadómi frá 29. ágúst 1890 um að landamerki skyldu vera sem að framan greini.

Við mat á eignarréttarlegri stöðu kröfusvæðisins geti að mati ríkisins ekki haft sérstaka eða sjálfstæða þýðingu að gagnaðili ríkisins geti rakið tilkall sitt til svæðisins fyrir erfðir með þeim hætti sem gert sé í kröfulýsingu gagnaðila. Að sama skapi geti ekki haft sérstaka eða sjálfstæða þýðingu að Ytri-Álftavík eða Glaumbær sé skráð sem jörð kvæmt fasteignaskrá.

6.1.10 Innri-Álftavík

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Innri-Álftavík* sé fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjadómi frá 29. ágúst 1890, þar sem merkjum Ytri-Álftavíkur gagnvart Nesi í Loðmundarfirði sé lýst. Þá sé litið til lýsingar í landamerkjabréfi Húsavíkur þar sem sé að finna sambærilega lýsingu á umræddum merkjum.

Í greinargerð íslenska ríkisins segir að ljóst sé að mörkin á milli kröfusvæðanna *Ytri-Álftavíkur* og *Innri-Álftavíkur* séu dregin með mismunandi hætti af hálfu ríkisins og gagnaðila þess vegna beggja kröfusvæða. Ekki verði þó annað ráðið en að aðilar miði kröfur sínar við sömu heimildir, sbr. helst áðurnefndan landamerkjadóm, og að mörkin liggi frá Miðmundarfjallskolli niður Miðmundarfjallsraðir. Snúi misræmi á milli kröfulína á kröfukorti fyrst og fremst að því hvernig Miðmundarfjallsraðir liggi frá Miðmundarfjallskolli í sjó. Af kortum þyki mega ætla að tilvísaðar fjallraðir liggi u.þ.b. þar sem kröfulína ríkisins sé dregin, en e.t.v. aðeins vestar. Í kröfu ríkisins séu mörkin við sjó miðuð við Höfðasand, en í kröfum gagnaðila sé miðað við Mávabrík, framan og vestan við Höfðasand. Örnefnið Mávabrík virðist aðeins koma fram í landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur frá 30. desember 1921 en það virðist staðsett á sama eða svipuðum stað og örnefnið Stallklettur sem miðað sé við í fyrrnefndum landamerkjadómi og „sem stendur fast við sjó utan við svokallaða Innri-Álptavík, en framan eða vestan við svokallaðann Höfðasand“. Ljóst megi vera að ekki sé langt á milli annars vegar Höfðasands og hins vegar Mávabríkur eða Stallkletts, hvoru tveggja framan eða vestan við Höfðasand, en staðsetning þessara örnefna liggi að mati ríkisins ekki ljós fyrir. Með vísan til þessa þyki ekki ástæða til að hreyfa við kröfu eða kröfulínu íslenska ríkisins vegna umrædds misræmis.

Af hálfu íslenska ríkisins er á því byggt að kröfusvæðið Innri-Álftavík hafi verið utan landnáms, en svæðisins sé ekki getið í landsnámslýsingum. Verði því engar

afdráttarlausar ályktanir dregnar um stofnun beins eignarréttar yfir kröfusvæðinu í öndverðu. Verði talið að kröfusvæðið kunni að hafa verið numið í heild eða að hluta sé á því byggt að beinn eignarréttur, sem þannig kunni að hafa stofnast, hafi fallið niður og svæðið síðar verið tekið til takmarkaðra nota. Af fyrirliggjandi heimildum að dæma virðist það hafa gerst tiltölulega snemma.

Þá er af hálfu ríkisins tekið fram að heimildir um Innri-Álftavík séu af skornum skammti, en svæðisins hafi helst verið getið í tengslum við ágreining á milli Ness og Húsavíkur um nýtingu svæðisins og merki milli Innri- og Ytri-Álftavíkur. Kröfusvæðisins virðist þannig fyrst getið í vitnisburði Björns Skúlasonar um nytjar í Innri-Álftavík í Víkum frá 6. apríl 1837, en af vitnisburðinum megi ráða að óljóst hafi verið hvort svæðið hafi tilheyrt Nesi eða Húsavík. Í prófastvísitasíu Húsavíkurkirkju frá 16. ágúst 1837 og 14. júlí 1842 sé einnig getið um ágreining um Innri-Álftavík og við manntalsþing að Desjarmýri 24. júní 1842 hafi verið þinglesin mótmæli um að Syðri-Álftavík skyldi notuð frá Húsavík. Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 sé jafnframt vísað til þrætulands sem heiti Innri-Álftavík sem sé afrétt fyrir 30 til 40 kindur. Við manntalsþing að Desjarmýri 4. júní 1855 hafi og verið auglýst lögfesta, dags. 2. júní 1855, fyrir jörðinni Húsavík og hafi umboðsmaður Skriðuklausturs mótmælt henni hvað Innri-Álftavík snerti.

Í greinargerð ríkisins segir að um merki á milli Innri- og Ytri-Álftavíkur sé fjallað í ýmsum heimildum, sbr. helst byggingarbréf vegna hjáleigunnar Álftavíkur (Ytri-Álftavíkur) frá 1856, 1861 og 1881, en í síðastnefnda bréfinu sé einnig minnst á þrætuland milli Álftavíkur og Ness. Þá megi geta þess að með bréfi, dags. 24. febrúar 1887, hafi amtmaður lagt til að ekki yrði látið undan kröfum eiganda Húsavíkur í þrætumáli Ness og Húsavíkur. Í bréfinu segi að Innri-Álftavík sé afrétt góð og beitiland og að þræta hafi verið um svæðið í u.þ.b. 40 ár, en vitnisburðir gangi allir í þá átt „að víkin hafi um langan tíma verið notuð af Nesbændum, og verið álitin heyra undir Nes“. Einnig vísi amtmaður til þess að málsgögn Húsavíkureiganda nefni ekki Álftavík en að því sé þó ómótmælt að hjáleiga ein frá Húsavík nefnist Álftavík. Niðurstaða amtmanns sé að Innri-Álftavík heyri til Nesi og að réttast sé að láta eigi undan kröfum eiganda Húsavíkur, heldur leggja ágreininginn í dóm. Þrætunni um merki á milli Innri- og Ytri-Álftavíkur virðist síðan ljúka með fyrrnefndum landamerkjadómi frá 29. ágúst 1890.

Þá segir að ekki liggi fyrir landamerkjabréf vegna Ness eða Neshjáleigu. Landamerkja jarðanna sé þó getið í öðrum heimildum, t.a.m. í úttektum á Skriðuklausturs-jörðum 10. september 1828 og 15. apríl 1841 og lögfestu frá 19. maí 1845 vegna lands klausturjarðarinnar Ness. Þessar heimildir megi skilja sem svo að kröfusvæðið hafi tilheyrt Nesi eða Neshjáleigu, en á því sé byggt að í því hafi ekki falist annað og meira en takmörkuð réttindi. Sé til þess að líta að aðrar fyrirliggjandi heimildir bendi ekki til annars en að kröfusvæðið hafi aðeins verið nýtt með takmörkuðum hætti og að það hafi ekki tilheyrt jörðunum með sama hætti og annað land þeirra. Til viðbótar framangreindu megi um þetta vísa til þess að í skrá um afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi frá 25.

júní 1894 sé tiltekið að afréttarland Ness og Neshjáleigu skyldi vera Innri-Álftavík með Nesflugum, en jafnframt sé vísað til afréttarlands jarðanna í lýsingu J. Baldvins Jóhannessonar, dags. 28. febrúar 1895.

6.1.11 Hjálmárströnd

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við afmörkun kröfulínu ríkisins á því kröfusvæði sem af hálfu þess er nefnt *Hjálmárströnd* sé fyrst og fremst litið til lýsingar á landsvæðinu Hjálmárströnd í landamerkjabréfi Dvergasteins. Þá sé litið til landamerkjabréfa jarðanna Sævarenda og Brimness, sem séu aðliggjandi kröfusvæðinu til vesturs og austurs.

Af hálfu ríkisins er tekið fram að ljóst sé af landamerkjabréfi Dvergasteins og öðrum fyrirliggjandi heimildum að kröfusvæðið sé í elstu heimildum talið heyra undir kirkjuna að Dvergasteini í Seyðisfirði. Sé á því byggt að í því hafi ekki falist annað og meira en takmörkuð réttindi. Í framangreindu landamerkjabréfi sé kröfusvæðinu lýst með sjálfstæðum hætti og aðskildu frá öðru landi Dvergasteins, sem bendi ekki til þess að kröfusvæðið hafi verið eða sé undirorpið beinum eignarrétti og að ekki hafi verið litið svo á. Að því marki sem vísað sé til kröfusvæðisins í öðrum heimildum um Dvergastein eða kirkjuna þar sé það gert með sambærilegum hætti og í tengslum við takmörkuð not. Í því sambandi er vísað til máldaga og annarra heimilda um kirkjuna að Dvergasteini frá um 1397, 1549, 1570, 1645 og 1666 þar sem vísað sé til þess að kirkjan að Dvergasteini eigi Hjálmárströnd alla milli Hjálmár og Grímkelsár. Einnig gjafabréfs frá 11. apríl 1678 og í lögfestu vegna kirkjustaðarins Dvergasteins með Selsstöðum og Kolsstöðum, dags. 3. júní 1849. Til viðbótar er af hálfu ríkisins á það bent að fyrir liggi heimildir um að aðrir hafi átt eða kallað til réttinda á kröfusvæðinu, sbr. heimildir um rekaítak kirkjunnar á Klyppstöðum.

Af hálfu ríkisins er bent á að í ákveðnum heimildum sé vísað til Hjálmárstrandar sem jarðar. Það virðist fyrst gert í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 þar sem vísað sé til Hjálmárstrandar sem kirkjujarðar frá Dvergasteini en þess einnig getið að Skúli Skúlason hreppstjóri hafi nýtt Hjálmárströnd. Ekkert liggi hins vegar fyrir um að búið hafi verið að Hjálmárströnd á þeim tíma eða fyrr. Á 19. öld virðist hafa verið gerðar skammvinnar og stopular tilraunir til búsetu þar, sjá bréf sr. Ólafs Indriðasonar á Dvergasteini til biskups frá 19. janúar 1833 þar sem vísað sé til þess að árið 1823 hafi kirkjukotið Hjálmárströnd legið um langan tíma í eyði og menn hafi nýtt það að eigin vild, s.s. til hagbeitar og afréttar. Í bréfinu sé svo vísað til skammvinnrar tilraunar til búsetu þar á árinu 1826. Í skýrslu sr. Einars Hjörleifssonar á Dvergasteini, dags. 12. júní 1839, yfir inntektir og útgjöld Dvergasteins- og Fjarðarprestakalls, segi m.a. um Hjálmárströnd „sem er kyrkjunni tilheyrand afréttarland fra Hjalmá ad Grímkelsgili, og hvar Fátæklingar einstöku sinnum hafa lafad vid kofa fá ár í senn“. Í öðrum síðari tíma heimildum sé jafnframt vísað til þess að búið hafi verið að Hjálmárströnd. Sjá t.d. jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850 þar sem komi fram að Hjálmárströnd hafi oft

legið í eyði og sé nú nýlega tekin til ábúðar. Samkvæmt manntali hafi verið búið að Hjálmárströnd 1850, en ekki 1855, 1860 eða 1870, og svo aftur 1880, 1890 og 1901, en ekki eftir það.

6.2 Gagnaðilar íslenska ríkisins

Hér verður gerð grein fyrir sjónarmiðum gagnaðila íslenska ríkisins. Í þeim tilvikum þar sem sami lögmaður gætir hagsmuna vegna margra jarða er fyrst getið sameiginlegra sjónarmiða vegna viðkomandi jarða en sjónarmiðum sem varða hverja jörð sérstaklega eru svo gerð skil í undirköflum, eftir því sem við á.

6.2.1 Sandbrekka og Hrafnabjörg í Útmannasveit; Njarðvík, Hólaland og Desjarmýri í Borgarfirði; Brúnavík í Víkum og Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði

Hér verður gerð grein fyrir sameiginlegum sjónarmiðum þeirra gagnaðila íslenska ríkisins sem eru eigendur jarðanna Sandbrekku og Hrafnabjarga í Útmannasveit; Njarðvíkur, Hólalands og Desjarmýrar í Borgarfirði; og Brúnavíkur, Ness og Neshjáleigu í Víkum en sjónarmiðum sem varða hverja jörð sérstaklega eru síðan gerð skil í undirköflum.

Framangreindir gagnaðilar íslenska ríkisins byggja á því að land sem kröfulýsingar þeirra taki til séu eignarlönd, í skilningi 1. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998, og því beri að fallast á kröfur þar um. Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* segi að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu. Ekkert bendi til að ágreiningssvæðin, sem eftir atvikum sé vísað til sem afrétta, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað land jarðanna. Þá liggi ekki fyrir að land jarðanna hafi nokkru sinni haft nokkra lögformlega stöðu sem afréttir. Réttarreglur Grágásar um afréttir hafi átt við þá stöðu að tveir eða fleiri ættu afrétt saman. Nærtækt sé að líta á þær reglur sem sameignarreglur fremur en að draga þá ályktun sem Bjarni frá Vogi geri í ritgerðinni *Almenningar og afréttir*, að afrétt sé beitarréttur en varði ekki eignarhald lands. Skoðun Bjarna hafi óbyggðanefnd hafnað. Afrétt vísi fyrst og fremst til þeirra nota að unnt hafi verið að halda fé frá byggðasvæði. Það hafi verið sérstaklega mikilvægt á tíma fráfæra, þegar reka hafi þurft lömb á svæði frá mjólkandi ánum og einnig til að létta beit af nærsvæðum byggðar, enda þau verið nýtt til beitar að hausti, vetri og vori. Afréttir takmarkist því oft við ár, vatnsföll eða aðrar hindranir.[1481]

Af hálfu gagnaðila ríkisins er tekið fram að ekki verði fundnir Hæstaréttardómar um jarðir/landsvæði með stöðu sem hafi líkindi við umþrætt svæði. Slík svæði hafi ávallt verið úrskurðuð eignarlönd, hafi komið fram þjóðlendukrafa á annað borð. Tilvik sem mætti benda á séu t.d. úrskurðir óbyggðanefndar í málum 5/2001, Bær í Lóni, nr. 1/2008

[1481] Sjá nánari umfjöllun um málatilbúnað gagnaðila ríkisins hvað varðar stöðu afrétta í skjali nr. 20.

vegna Þormóðsdals og Núpufellsdals og nr. 1/2009, Þorvaldsdalsafrétt. Til hliðsjónar og samanburðar verði þó sérstaklega nefndir dómar Hæstaréttar í máli nr. 498/2005 vegna Stafafells, vegna svæðis sunnan og vestan Jökulsár í Lóni og í máli nr. 41/2020 um Þóreyjartungur. Með vísan til gróðurfars og líklegra landnámsmarka bendi allt til þess að svæðin hafi verið numin, enda séu mörkin miðuð við háfjöll og vörp sem séu og hafi alla tíð verið greinileg, t.d. af láglendi Njarðvíkur og Borgarfjarðar. Staðhættir og fyrirliggjandi heimildir um gróðurfar verði taldar styðja að stofnað hafi verið til beins eignarréttar á öllum svæðunum, enda séu þau ekki fjarri byggð. Byggt er á því að engu máli skipti hversu brattlent, hálent eða gróðursnautt land sé þegar sýnt hafi verið fram á að land sé innan upphaflegs landnáms og lýsingar í landamerkjabréfi. Undir þetta álit hafi verið tekið af óbyggðanefnd og dómstólum, sbr. m.a. bls. VII í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Byggt er á því að land jarðanna, eins og því hafi verið lýst, hafi verið innan landnámssvæða og því er mótmælt að takmarkaðar lýsingar *Landnámu* verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðanna verði dregin í efa. Þá er vísað til 2. og 3. kap. Landabrigðisþáttar Grágásar og 6. kap. Landsbrigðabálks Jónsbókar. Frá upphafi byggðar hafi verið gert ráð fyrir merkjagöngu án þess að skylda væri til skjölunar landamerkja en undanþágur hafi verið frá merkjagöngu þar sem séu fjöll þau er vatnsföll deilist á millum héraða. Sýni það vel hugmyndir og endurspegli stöðu raunverulegra merkja jarða á Íslandi.

Fyrst við setningu landamerkjalaga með lögum nr. 5/1882, og síðar með lögum nr. 41/1919, hafi verið kveðið á um að stjórnvöld hefðu frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann væri uppi. Því sé staðan sú, í miklum fjölda tilfella, að elstu upplýsingar um landamerki jarða verði ekki til fyrr en í kjölfar landamerkjalaga. Kröfur landeigenda séu byggðar á eignarheimildum sem grundvallist á fyrrgreindum lögum. Kröfur íslenska ríkisins komi landeigendum því á óvart þar sem þeir hafi athugasemdalausa og þinglýsta eignarheimild fyrir landi sínu. Samkvæmt landamerkjalögum sé opinberum aðilum falið að ganga úr skugga um að lýsingar landamerkjabréfa séu réttar samkvæmt formi sínu og efni og styðji það þá meginreglu íslensks réttar að athugasemdalausri landamerkjalýsingu jarðar verði ekki hnekkt nema óyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar. Sönnunarbyrðin um annað inntak eignarréttar á landi jarðarinnar hvíli því á íslenska ríkinu.

Landeigendur telji að í kröfum ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda þeirra án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Sambærilegt eignarréttarákvæði sé einnig að finna í 1. gr. 1. viðauka mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994 um mannréttindasáttmála Evrópu. Eignarréttur landeigenda njóti verndar þessara grundvallarlaga. Landeigendur hafi í gegnum tíðina haft réttmætar væntingar til að ætla að land jarðanna væri undirorpið fullkomnum eignarrétti og hafi aðgerðir ríkisins fram að umþrættri kröfulýsingu ríkisins aðeins styrkt landeigendur í þeirri trú.

Málsmeðferð þjóðlendumála lúti ákvæðum stjórnsýslulaga nr. 37/1993. Með hliðsjón af meðalhófsreglu 12. gr. laganna sé óheimilt að leggja svo þunga sönnunarbyrði á landeigendur að þeim sé ómögulegt að mæta slíkum kröfum. Sem dæmi um óhóflegar sönnunarkröfur væri að landeigendum sé gert að sanna eignatöku að fornu innan merkja sinna jarða, og rekja framsal þeirra eignarréttinda óskertra fram á okkar daga. Slíkum kröfum sé ekki hægt að fullnægja með skjallegum sönnunargögnum. Landamerkjabréf séu oftast eina gagnið sem landeigendur hafi undir höndum sem sanni beinan eignarrétt þeirra.

Um lagarök er af hálfu landeigenda vísað til þjóðlendulaga nr. 58/1998, meginreglna í eignarrétti og eignarnámsákvæðis 72. gr. stjórnarskrárinnar, jafnræðisreglu hennar, meginreglna um málsmeðferð og sönnunarmat samkvæmt lögum nr. 91/1991 um meðferð einkamála, landamerkjalaga nr. 41/1919 auk eldri laga um landamerki, laga um hefð nr. 46/1905 og þinglýsingarlaga nr. 39/1978, auk eldri löggjafar um þinglýsingar, stjórnsýslulaga nr. 37/1993, einkum meðalhófsreglu, jafnræðisreglu og rannsóknarreglu, laga um afréttarmálefni og fjallskil nr. 6/1986, laga nr. 62/1994 um mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. einkum 1. gr. 1. viðauka sáttmálans. Um málskostnað landeigenda vísast til 17. gr. laga nr. 58/1998 og 129., 130. og 131. gr, laga nr. 91/1991.

6.2.1.1 Sandbrekka í Útmannasveit

Af hálfu eiganda jarðarinnar Sandbrekku er á því byggt að afmörkun lands samkvæmt kröfulýsingu byggi á landamerkjalýsingu jarðarinnar, dags. 20. júní 1884, en lýsingin taki til alls lands jarðarinnar, þ.m.t. Hlaupandagerðis sem hefði verið hjáleiga frá jörðinni í líklega 1.000 ár. Hlaupandagerði hafi verið selt sem sérstök jörð um árið 1895 en nafni jarðarinnar hafi verið breytt í Þórsnes árið 1914 og gert hafi verið sérstakt landamerkjabréf fyrir Þórsnes, dags. 10. nóvember 1921. Kröfusvæði ríkisins falli innan kröfulýsingar Sandbrekku, sbr. landamerkjabréf jarðarinnar. Rétt sé það sem fram komi í greinargerð ríkisins að heimild um landamerki Sandbrekku frá 1604 varði einungis afmarkað svæði niður við Selfljót á merkjum Dala og Sandbrekku utan kröfusvæðis ríkisins.

Af hálfu landeiganda er byggt á því að landfræðilegar aðstæður leiði til þess að lýsing *Landnámu* á landnámi á svæðinu feli í sér að svæðið hafi verið numið, enda hafi það í raun verið í alfaraleið, bæði vegna umferðar um Eiríksdal og Sandaskörð til Borgarfjarðar og um Hraundal til Loðmundarfjarðar. Þá séu landfræðilegar aðstæður á Austurlandi þannig að jörðum fylgi jafnan allt það beitarland sem þær hafi þurft og fáar heimildir um samnotaafrétti. Eðli máls samkvæmt hafi jarðir á láglendissvæðum getað sóst eftir afréttarnýtingu til fjalla og sýnt sé að eigendur Sandbrekku hafi veitt hagagöngu í landi sínu gegn greiðslu og/eða annarri umbun eða velvilja, sbr. t.d. upplýsingar um tekjur af hagatollum í jarðamati.

Byggt er á því að landamerkjabréf Sandbrekku falli í öllum meginatriðum saman við eldri heimildir um eignarland og merki jarðarinnar en beri þess merki að svæði nefnt

Sandbrekkuafrétt tilheyri Sandbrekku eins og annað land jarðarinnar. Beitarnotin hafi mótað örnefnið um þann hluta jarðarinnar án þess að nokkur skýr afmörkun eigi við um upphaf þess svæðis. Af hálfu ríkisins sé gerð þjóðlendukrafa til lands Sandbrekku fyrir ofan Sellæk sem falli í Bjarglandsá og frá upptökum lækjarins í Jökulsá en engar sérstakar forsendur liggi að mati gagnaðila ríkisins til grundvallar þeirri kröfulínu. Ós framangreinds Sellækjar sé fyrst nefndur í landamerkjalýsingu Sandbrekku frá 1884 og hafi þá þýðingu að afmarka línu hinum megin Bjarglandsár við Dali.

Í greinargerð landeiganda segir í umfjöllun um greinargerð íslenska ríkisins að í 27. tl. sé fjallað um staðsetningu Álfasteina ytri, en framsetning örnefnisins á korti samkvæmt kröfulýsingu Sandbrekku og Þórsness (Hlaupandagerðis) hafi verið mismunandi. Ríkið vísi til þess að staðsetning samkvæmt kröfulýsingu Sandbrekku kunni að vera rétt. Í örnefnalýsingu Sandbrekku segi m.a. að Álfasteinar séu utan í Hálsmúlanum, þar sem landamerki séu milli Sandbrekku og Þórsness. Suður af Álfasteinum sé Eiríksdalur en gegnt Álfasteinum sé Urðardalur. Af skoðun loftmynda sé að mati landeiganda glöggt að tveir stórir steinar séu staðsettir í Hálsmúlanum rétt við ármót Urðardalsár og Eiríksdalsár en þangað sé kröfulína Þórsness dregin. Ekki séu forsendur til að véfengja þá staðsetningu miðað við fyrirliggjandi gögn. Virðist Þórsnesi þannig hafa verið úthlutað hæfilegu séreignarlandi. Þá verði að telja rétt, sbr. landamerkjabréf Þórsness, að Sellæk sé fylgt á Háubrún og þaðan dregin bein lína í Álfasteina. Sú landamerkjalína sé rökrétt og myndi nokkuð beina stefnu upp með Sellæk og í Álfasteina.

Af hálfu landeiganda er tekið fram að það sé rangt sem komi fram í greinargerð ríkisins um að ekki liggi fyrir eldri heimildir en landamerkjabréf frá 1884 um merki jarðarinnar, sbr. það sem rakið sé í kröfulýsingu um heimildir fyrir lögfestum. Þá hafi komið fram lögfesta frá 6. júní 1872, þinglesin 1. júlí sama ár. Þar sé landamerkjum lýst upp með Jökulsá (þ.m.t. upp í Urðardal þar sem áin sé nú jafnan kölluð Urðardalsá þar til hún komi saman við Eiríksdalsá) upp í Fremra Dyrfjall, þaðan á há Eiríksdalsvarp og svo þaðan á Hraundalsvarp (þ.e. fyrir botni Hraundals) og svo ráði Bjarglandsáin út á móts við Dalarétt. Einnig liggi fyrir lögfesta frá 26. maí 1852. Landamerkjalýsingin á svæðinu sé svo orðuð: „úr téðu Selfljóti réttlínis í svokallaðann Bol eður þann gamla farveg Hrafnabjargarár allt í hana sjálfa þá hún þareptir ræður landamerkjum allt uppá Eiríksdalsvarp og svo þaðan í Hraundalsvarp og ofan aptur á Hraundalinn allt eptir því sem Bjarglandsá rennur úteptir sem skamtar landamerki allt til fyrstgreindu takmarka móts við Dalarétt.“ Með Hrafnabjargará sé þarna átt við Jökulsá. Þá komi fram í lýsingunni að lögfestan sé grundvölluð á lögfestu frá 1798 og öðrum bæði eldri og yngri landamerkjaskjölum.

Af hálfu landeiganda er á því byggt að óbein heimild um forn merki Sandbrekku sé jafnframt fólgin í lýsingu Hrafnabjarga samkvæmt vitnisburði frá 1598, sem virðist mega skrifa upp á þennan veg: „Í millum Knarrár og Jökulssár er sjónding úr upptökum greindrar Knarrár og sjónhending úr upptökum greindrar ár í fjall upp og þar frá alla Súlnahjalla allt í Urðardal og fyrr sagða Jökulsá“. Heimildarmaðurinn hafði dvalið í

Útmannasveit, þá í 54 ár. Þá sé einnig vísað til þess sem fram komi í kaupbréfi um Hrafnabjörg frá 29. janúar 1659: „med óllum þeim gógnum og giædum sem greindre iórdu fylger og fylgt hefur ad fornu og nyu til ytstu ummmerkia mötz vid adrar Jarder“. Textinn birti þá grundvallarhugsun að merki Hrafnabjarga séu gagnvart öðrum jörðum, þ.m.t. Sandbrekku. Í grunninn lýsi þessi heimild best fornu jarðaskipulagi í Hjaltastaðaþinghá og ekki tilefni til annars en að ætla að jörðum hafi tilheyrt land á vatnaskil við Borgarfjörð og Loðmundarfjörð. Heimildir af þessu tagi leiði til þess að það væri afkáraleg beiting sönnunarreglna að telja að jarðir á svæðinu eigi ekki land á fjöll upp.

Þá komi fram merkjalýsing í byggingarbréfi Hrafnabjarga frá 1660: „Landamerke þeirrar Jardar greinast ad utann ut Selflioti uppepter Knararä Þangad sem hun klïfur Riupna fell. Og alla Sulna hialla medfylgandi Jordenne, og J urdardals ä rædur hun so upp J fioll, enn ad framann rædur Jokulzä fylger allur Eyreksdalur Hrafnabiorgum ad Jokulsa enn hun ofan J gegn J Selfliot“. Í dag sé vísað til Eiríksdals, einkum ofan ármóta Eiríksdalsár og Urðardalsár, en dalurinn heiti einnig Eiríksdalur eftir að þær komi saman. Þessi lýsing varðandi Eiríksdal skýri e.t.v. efni lögfestunnar frá 1852 þar sem vísað sé til Hrafnabjargarár að upptökum á Eiríksdalsvarpi. Þarna sé um að ræða ákveðinn óskýrleika miðað við núverandi örnefnanotkun. Hvað sem nákvæmum merkingum jarðanna upp frá ármótum Urðardalsár og Eiríksdalsár (sbr. núverandi örnefni) líði, þá séu lýsingar afdráttarlausar heimildir um eignarréttarlega stöðu landsins. Lönd Sandbrekku og Hrafnabjarga hafi náð saman.

Byggt er á því að andmæli við lögfestu sr. Guttorms, líklega frá 1845 varðandi Hjaltastað, hafi einnig vikið að lögfestu sem sr. Árni Þorsteinsson hafði gert áður. Óánægja virðist hafa verið um að greiða hafi þurft hagatolla vegna geldfjárreksturs á Sandbrekkuafrétt á því svæði Hraundals sem liggi innan við Stangará. Mótmælalögfestan verði ekki skýrð á þann hátt að eignaréttur Sandbrekku á svæðinu verði véfengdur.

Sjónarmiðum ríkisins um að staðhættir og aðrar heimildir mæli gegn því að land Sandbrekku hafi verið réttilega afmarkað með landamerkjabréfi 1884 er mótmælt af hálfu gagnaðila. Þvert á móti beri fornar heimildir, þar sem þær séu til, um að lönd jarða á svæðinu hafi náð á fjöll upp og þá á vatnaskil við næstu sveitir. Jafnframt beri þær um að hjáleigur og afbýli hafi haft óraskaða stöðu lengur fram eftir öldum en víða séu dæmi um. Þannig megi nefna að Hlaupandagerðis hafi verið getið í Droplaugarsona sögu og enn verið hjáleiga þar til seint á 19. öld. Einnig megi nefna hjáleiguna Heyskála frá Unaósi.

Vegna umfjöllunar í greinargerð íslenska ríkisins um sóknarlýsingu frá 1842 sé byggt á að nýting hluta lands Sandbrekku sem afréttar hvíli á beinum eignarrétti eiganda Sandbrekku á landinu og beri þess merki, þ.m.t. sú umfjöllun sem komi fram í sóknarlýsingu frá 1842. Svæðinu sé lýst og taldir upp Eiríksdalur, Sandadalur og Hraundalur (hálfur), sem yfir liggi vegurinn til Loðmundarfjarðar. Þar sé beinlínis vísað til þess að landið tilheyri Sandbrekku, enda segi að undir þá jörð heyri Sandbrekkuafrétt. Í raun

beri upplýsingar sem greina megi af jarðamati frá 1849 um stöðu Sandbrekkuafréttar sem eignarlands jarðarinnar. Þannig sé ljóst að ábúandinn hafi fengið afréttartolla af jörðinni, 4rbd, á ári. Það beri fyrst og fremst um að afréttin hafi verið eignarland Sandbrekku.

Af hálfu landeiganda er jafnframt byggt á því að þjóðlendukrafa ríkisins sé ósamræmanleg þeim samskiptum sem hafi átt sér stað af hálfu íslenska ríkisins eftir gildistöku þjóðlendulaga nr. 58/1998. Sérstaklega sé vísað til samskipta við stjórnvöld og ákvörðun ráðherra um landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð, sbr. auglýsingu nr. 850/2021. Við undirbúning friðlýsingarinnar hafi Umhverfisstofnun leitað til landeigenda á þeirri forsendu að þeir væru landeigendur við Stórurð að hluta og Urðardal. Landeigandi hafi verið samþykkur vinnu við friðlýsinguna og hafi allur undirbúningur málsins markast af því. Með ákvörðun ráðherra, sbr. einkum 4. gr., 12. gr. og 16. gr. auglýsingarinnar, hafi falist staðfesting ráðherra á stöðu landeigenda sem handhafa beins eignarréttar lands á svæðinu. Sú afstaða sé fyrirvaralaus.

Krafa um þjóðlendu á svæðinu sé ósamræmanleg því forræði sem íslenska ríkið hafi á þjóðlendum, sbr. einkum 1. gr., 2. gr. og aðrar reglur um forræði ríkisins á þjóðlendum og málsforræði fyrir óbyggðanefnd í lögum nr. 58/1998. Vísað sé til Hæstaréttardóms í máli nr. 617/2012 þar sem aðild íslenska ríkisins að kaupsamningi á árinu 1999, sem hafi tekið til hluta svæðis sem íslenska ríkið hafi gert þjóðlendukröfu til í máli nr. 6/2004, hafi verið talin leiða til þess að viðurkenning hefði komið fram af hálfu ríkisins um að umrætt land væri háð beinum eignarrétti. Einnig sé vísað til Hæstaréttardóms í máli nr. 94/2017 þar sem aðkoma landbúnaðarráðherra að landskiptum á árinu 2005 hafi leitt til þess að viðurkenning hafi verið talin liggja fyrir um að landið hefði stöðu lands sem væri háð beinum eignarrétti. Í dóminum sé fjallað um að þessi aðkoma ríkisins hafi verið fyrirvaralaus og krafa um þjóðlendu á svæðinu væri ósamræmanleg afstöðu landbúnaðarráðherra, hliðsetts handhafa framkvæmdarvalds ríkisins.

6.2.1.2 Hrafnabjörg í Útmannasveit

Af hálfu eiganda jarðarinnar Hrafnabjarga er á því byggt að afmörkun lands samkvæmt kröfulýsingu hvíli á landamerkjalýsingu Hrafnabjarga, dags. 7. maí 1884. Í kröfugerðinni sé undir merkjapunktum 3–5 vísað til eggja á landamerkjum frá Geldingaskörðum að eggjum á fremra Dyrfjalli. Þá séu hnitpunktar Knarrarár merktir til áréttingar 1a–1d, en kort hafi lengi sýnt örnefnið Knarrará miðað við vatnsfall neðar sem komi ekki úr Geldingaskörðum.

Á því er jafnframt byggt að landfræðilegar aðstæður leiði til þess að lýsing *Landnámu* á landnámi á svæðinu feli í sér að svæðið hafi verið numið enda hafi það í raun verið í alfaraleið, bæði vegna umferðar um Eiríksdal og Sandaskörð til Borgarfjarðar. Þá séu landfræðilegar aðstæður á Austurlandi þannig að jörðum fylgi jafnan allt það beitarland sem þær hafi þurft og fáar heimildir um samnotaafrétti. Eðli máls samkvæmt

hafi jarðir á láglendissvæðum getað sóst eftir afréttarnýtingu til fjalla og sýnt að eigendur Hrafnabjarga hafi veitt hagagöngu í landi sínu gegn greiðslu og/eða annarri umbun eða velvilja, sbr. t.d. upplýsingar um tekjur af hagatollum í jarðamati.

Byggt er á því að landamerkjabréf Hrafnabjarga falli í öllum meginatriðum saman við eldri heimildir um eignarland og merki jarðarinnar, þótt fáar séu, en beri þess merki að svæði nefnt Hrafnabjargaafrétt tilheyri Hrafnabjörgum eins og annað land jarðarinnar, en beitarnotin hafi mótað örnefnið um efri hluta jarðarinnar án þess að nokkur skýr afmörkun eigi við um upphaf þess. Þá komi engin efnisleg sjónarmið fram í kröfulýsingu íslenska ríkisins um forsendur þjóðlendukröfunnar sem sérgreind séu þjóðlendusvæði innan landamerkja Hrafnabjarga. Gerð sé krafa um að þjóðlendusvæði sé land Hrafnabjarga fyrir ofan staði sem nefndir séu „mið Knarrará“ og „mið Jökulsá“ en engar sérstakar forsendur liggi til grundvallar þeirri kröfulínu.

Í umfjöllun gagnaðila um kröfugerð íslenska ríkisins segir að í upphaflegri kröfulýsingu þess, dags. 25. janúar 2022, hafi öll umfjöllun um jörðina Hrafnabjörg miðast við landamerkjabréf jarðarinnar Hrafnabjarga í Jökulsárhlíð. Eðli máls samkvæmt hafi óljós staða lands jarðarinnar getað verið óskýr. Með tölvubréfi dags. 3. febrúar 2022, hafi landeigandi komið því á framfæri að villa hafi verið í kröfulýsingunni því þar hafi verið lagt út frá landamerkjabréfi annarrar jarðar. Viðbrögð ríkisins hafi verið að breyta kröfulýsingu og koma að „viðauka I, leiðréttingar á kröfulýsingu“, dags. 4. febrúar 2022. Telja verði að íslenska ríkið hafi fremur átt að falla frá kröfugerð um þjóðlendu á svæðinu og sé skorað á ríkið að gera það hið fyrsta.

Þá er af hálfu landeiganda tekið fram að í 21. tl. greinargerðar íslenska ríkisins sé rakið ákveðið ósamræmi um það hvernig kröfulína ríkisins og kröfulína landeiganda falli saman. Réttilega sé þar tilgreint að mörk kröfusvæðis ríkisins falli ekki ofan í kröfulýsingu landeiganda að austan, þ.e. að utan, enda sé kröfulína landeiganda dregin eftir þeim hluta Knarrarár sem falli beinustu leið úr Geldingaskörðum. Kröfulýsing ríkisins fylgi hins vegar öðru vatnsfalli sem renni í Knarrará og eigi upptök sín nokkuð framar í landinu. Þetta misræmi hafi enga þýðingu varðandi eignarréttarlega stöðu lands, enda land innan merkja Unaóss án efa eignarland. Misræmi á kröfulínum að vestan, þ.e. innan, sé ekki réttilega útskýrt í greinargerð ríkisins. Ljóst sé að bæði kröfulýsing Hrafnabjarga og jarðanna Þórsness og Sandbrekku liggi eftir Jökulsá. Ástæða þess að kröfulína ríkisins sé staðsett utar virðist einungis að rekja til ónákvæmni í gerð korta. Það hafi enga stoð í gögnum málsins að kröfulínur landeiganda séu dregnar í gamlan farveg Jökulsár á því svæði. Ekki sé um neitt slíkt að ræða og virðist kröfulínur landeiganda vera dregnar réttilega miðað við farveg Jökulsár. Það sé fyrst niður á sléttlendi, langt fyrir neðan kröfulínu ríkisins, þar sem merki Hrafnabjarga miðist við svokallaðan „Bol“ sem sé gamall farvegur Jökulsár, nálægt þeim stað sem Jökulsá falli í Selfljót.

Vegna staðhátta og örnefna skuli nefnt að Urðardalsá renni undan Dyrfjöllum og í Eiríksdalsá. Nú nefnist áin Jökulsá eftir það. Örnefnið Eiríksdalur sé hins vegar tengt

við dalinn áfram, allt niður á „Höllin“, enda nái Hálsmúlinn sem myndi dal nokkru niður með Jökulsá. Örnefnalýsing vísi til þess að slegnar hafi verið engjar á Eiríksdal og þ.a.l. á svæði sem kröfulýsing ríkisins nái til. Þá hafi verið haft í seli frá Hrafnabjörgum á Eiríksdal. Í bréfabókum Brynjólfs biskups Sveinssonar séu að finna vitnisburði frá 1598 og 1602. Hrafnabjörg hafi samkvæmt þeim haft til selstöðu og slægjur í Heyskálalandi, sem hafi fylgt Unaósi, þ.e. fyrir norðan Selfljót. Í vitnisburðinum frá 1602 komi fram að hinir „elstu menn“ hafi sagt að Ós (Unaós) hafi haft rétt til selfarar í Eiríksdal og mánaðarbeitar 800 fjár. Þetta beri um gagnkvæm ítök milli jarðanna. Texti skjala virðist vísa til Heyskálalands, en vísað sé til presta Vallaness, enda hafi Vallaneskirkja átt Unaós.

Sömu heimildir beri um forn merki Hrafnabjarga, þ.e. vitnisburðurinn frá 1590, og þá komi fram merkjalýsing í byggingarbréfi Hrafnabjarga frá 1660. Lýsingarnar séu í megindráttum í samræmi við núgildandi landamerki, en Geldingaskarð sé þar sem Súlnahjöllum sleppi. Hvað varði lýsingu í byggingarbréfinu sé þar þó vísun til þess að allur Eiríksdalur fylgi Hrafnabjörgum. Í dag sé vísað til Eiríksdals, einkum ofan ármóta Eiríksdalsár og Urðardalsár, en Eiríksdalur heiti einnig eftir að þær komi saman. Sýnt sé að lýsingin sé afdráttarlaus heimild um eignarréttarlega stöðu landsins innan jarðarinnar Hrafnabjarga. Þá sé einnig vísað til þess sem fram komi í kaupbréfi frá 29. janúar 1629 en textinn birti þá grundvallarhugsun að merki Hrafnabjarga séu gagnvart öðrum jörðum, þ.m.t. Sandbrekku, Njarðvík og Unaósi.

Vegna umfjöllunar í greinargerð íslenska ríkisins um sóknarlýsingu frá 1842 er af hálfu landeiganda byggt á að nýting hluta lands Hrafnabjargar sem afréttar hvíli á beinum eignarrétti eiganda Hrafnabjarga á landinu og beri þess merki, þ.m.t. sú umfjöllun sem komi fram í sóknarlýsingunni. Þar sé beinlínis vísað til þess að landið tilheyri Hrafnabjörgum, enda segi að undir þá jörð heyri Hrafnabjargaafrétt. Reyndar séu heimildir um fjölbreytileg not svæðisins, s.s. slægjur, á Eiríksdal. Vegna umfjöllunar í 22. tl. greinargerðar ríkisins um að ekki séu heimildir fyrir því að Hrafnabjörg eigi land á kröfusvæði ríkisins, þá sé tekið fram af hálfu gagnaðila að það sé alrangt. Ekki að það hafi skipt öllu máli, enda séu staðhættir og nýting svæðisins fyllilega í samræmi við að um eignarland sé að ræða.

Af hálfu landeiganda er jafnframt byggt á því að þjóðlendukrafa ríkisins sé ósamræmanleg þeim samskiptum og ákvörðunum sem hafi átt sér stað af hálfu íslenska ríkisins eftir gildistöku þjóðlendulaga nr. 58/1998. Sérstaklega sé vísað til samskipta við stjórnvöld og ákvörðun ráðherra um landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð, sbr. auglýsingu nr. 850/2021. Við undirbúning friðlýsingarinnar hafi Umhverfisstofnun leitað til landeigenda á þeirri forsendu að þeir væru landeigendur við Stórurð að hluta og Urðardal. Landeigandi hafi verið samþykkur vinnu við friðlýsinguna og hafi allur undirbúningur málsins markast af því. Með ákvörðun ráðherra, sbr. einkum 4. gr., 12. gr. og 16. gr. auglýsingarinnar, hafi falist staðfesting ráðherra á stöðu

landeigenda sem handhafa beins eignarréttar lands á svæðinu. Sú afstaða sé fyrirvaralaus.

Krafa um þjóðlendu á svæðinu sé ósamræmanleg því forræði sem íslenska ríkið hafi á þjóðlendum, sbr. einkum 1. gr., 2. gr. og aðrar reglur um forræði ríkisins á þjóðlendum og málsforræði fyrir óbyggðanefnd í lögum nr. 58/1998. Vísað er til Hæstaréttardóms í máli nr. 617/2012, þar sem aðild íslenska ríkisins að kaupsamningi á árinu 1999, sem hafi tekið til hluta svæðis sem íslenska ríkið hafi gert þjóðlendukröfu til í máli nr. 6/2004, hafi verið talin leiða til þess að viðurkenning hefði komið fram af hálfu ríkisins um að umrætt land væri háð beinum eignarrétti. Einnig er vísað til Hæstaréttardóms í máli nr. 94/2017 þar sem aðkoma landbúnaðarráðherra að landskiptum á árinu 2005 hafi leitt til þess að viðurkenning hafi verið talin liggja fyrir um að landið hefði stöðu lands sem væri háð beinum eignarrétti. Í dóminum sé fjallað um að þessi aðkoma ríkisins hafi verið fyrirvaralaus og krafa um þjóðlendu á svæðinu væri ósamræmanleg afstöðu landbúnaðarráðherra, hliðsetts handhafa framkvæmdarvalds ríkisins.

Vegna umfjöllunar í greinargerð ríkisins um friðlýsingu, sbr. auglýsingu nr. 850/2021, sé af hálfu gagnaðila ríkisins vakin athygli á texta friðlýsingarinnar. Samkvæmt 1. gr. auglýsingar séu jarðirnar Unaós-Heyskálar, Hrafnabjörg og hluti Sandbrekku friðlýstar. Þannig sé ljóst að ekki séu önnur svæði friðlýst en land tilgreindra jarða. Fullyrðing undir 25. tl. í greinargerð ríkisins um að friðlýsing nái til „svæða sem teljast utan eignarlanda, en sem nefndar jarðir hafa kallað til réttinda yfir“, standist ekki miðað við eðlilega textaskýringu. Það sé svo í fyllilegu samræmi við þessa grunnforsendu friðlýsingarinnar að þess sé getið að Stórurð sé innan lands Hrafnabjarga, sbr. 2. mgr. 3. gr. Það sé fráleit skýring í greinargerð ríkisins að álykta megi að aðrir hlutar friðlýstra svæða séu ekki innan tilgreindra jarða. Þá sé vísað til stöðu landeigenda, sbr. t.d. 16. gr. varðandi veiðirétt sem einungis fylgi eignarlandi.

6.2.1.3 Njarðvík í Borgarfirði

Af hálfu eigenda jarðarinnar Njarðvíkur er á því byggt að afmörkun lands samkvæmt kröfulýsingu hvíli á gildandi landamerkjalýsingu Njarðvíkur dags. 8. janúar 1922. Landamerkjalýsingin sé nær samhljóða landamerkjalýsingu jarðarinnar frá 1. júlí 1885. Á því sé byggt á því að landfræðilegar aðstæður leiði til þess að lýsing *Landnámu* á upphaflegu landnámi Njarðvíkur sé sérstaklega skýr. Landnámið feli í sér afdráttarlausa afmörkun á landnámi innan fjallahrings sem sé svo til allur bersýnilegur af láglendi. Lýsingar allra skjala sem fyrir liggi beri að sama brunni að um eignarland Njarðvíkur sé að ræða. Í þeim endurspeglist í raun heildstætt skipulag jarða frá landnámi, þar sem merki miðist jafnan við vatnaskil. Þá séu landfræðilegar aðstæður á Austurlandi þannig að jörðum fylgi jafnan allt það beitarland sem þær hafi þurft og engar heimildir um samnotaafrétti.

Byggt er á því að landamerkjabréf Njarðvíkur falli í öllum meginatriðum saman við eldri heimildir um eignarland og merki Njarðvíkur. Þá komi engin efnisleg sjónarmið

fram í kröfulýsingu ríkisins um forsendur þjóðlendukröfunnar sem sérgreind séu þjóðlendusvæði innan landamerkja Njarðvíkur. Umþrætt svæði sé þar nefnt Ósaafrétt og Grasdalur en land í innri hluta Njarðvíkur og þar upp af hafi enga tengingu við örnefnið Ósafrétt. Örnefnið vísi einungis til hluta lands Unaóss. Þá sé Grasdalur í raun aðeins lítið svæði sem ljóst sé að landamerkjaþræta hafi staðið um milli Vallaneskirkjuprests, sem eiganda Unaóss, og eigenda Njarðvíkur á 19. öld. Samkvæmt kröfulýsingu ríkisins sé gerð krafa um að þjóðlendusvæði sé land Njarðvíkur, annars vegar svæðið Grasdalur og landið upp af ströndinni frá Brimnesi að tanganum sem skilji að Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan, og hins vegar allur innri hluti Njarðvíkur, þ.e. land fyrir innan Innri Hvanngilsá og Seldalsá. Af hálfu landeigenda er jafnframt tekið fram að svæði sem nefnist Grasdalur liggi ofan brattrar hlíðar, en svonefnd Afréttará falli úr dalnum. Lýsi það þeirri stöðu að Njarðvíkingar hafi tekið geldfé með ströndinni, t.d. fráfærulömb, í land Njarðvíkur fyrir utan ána þannig að aðheldi hafi fengist og búpeningur hafi ekki getað runnið til baka. Grasdalurinn ofan hlíðar hafi orðið tilefni landamerkjadeilna, en virðist það geta skýrst af því að svæðið sé að hluta aðgengilegra frá Unaósi en Njarðvík, þótt það liggi upp af landi Njarðvíkur meðfram ströndinni. Þetta endurspeglist í þeim framburði Björns Ólafssonar frá 8. maí 1841 um að Grasdalur hafi verið afrétt Njarðvíkinga en að ábúendur á Unaósi hafi nýtt dalinn á síðustu 30 árum. Grasdalur sé mjög grasgefinn og þar hafi jafnvel verið stundaður heyskapur. Þá séu ekki til sérstök örnefni sem vísi til innri hluta Njarðvíkur sem Njarðvíkurafréttar. Svæðið hafi verið notað sem beitiland en jafnframt til hvers kyns annarra mögulegra nota, enda liggi þjóðlendulínan um botn dalsins í um 40-50 m.y.s.

Í greinargerð landeigenda Njarðvíkur segir í umfjöllun um greinargerð íslenska ríkisins að undir 13. tl. hennar sé fjallað um afmörkun svæðisins. Ljóst sé að það svæði sem nefnt hafi verið Ósafrétt, þ.e. þar sem afréttarlausar jarðir á „Sandinum“ í Hjaltastaðaþinghá hafi fengið heimild til upprekstrar í Óslandi, sé mun minna en kröfusvæði ríkisins nái til. Ósafrétt hafi verið bundinn við land Unaóss. Um helmingur kröfusvæðis sé land innan Njarðvíkur sem aldrei hafi verið vísað til sem Ósafréttar. Grasdalur sé svo á mörkum jarðanna út við Héraðsflóa. Með vísan til þessa og umfjöllunar undir 14. tl. greinargerðar ríkisins sé eðlilegt að skipta umfjöllun um kröfusvæðið í þrennt, þ.e. svæði innan merkja Unaóss, Grasdal, þ.m.t. rekasvæði neðan Grasdals, og loks innri hluta Njarðvíkur, þ.m.t. Dyrfjalladal, Mjóadal, Byrðu og Urðardal. Vegna örnefnisins Urðardals sé sérstaklega áréttað að ekki sé um að ræða sama Urðardal og liggur að Stórurð í landi Hrafnabjarga. Urðardalur í Njarðvík liggi á móti Grjótdal í Borgarfirði og þar á milli sé Urðardalsvarp.

Af hálfu landeigenda er á því byggt að land innan landamerkja Unaóss virðist allt háð beinum eignarrétti. Heyskálar sé án efa forn hjáleiga eða afbýli en ljóst sé að ekki hafi verið um sjálfstæða jörð að ræða. Þannig séu Heyskálar nefndir undir Ós í jarðabók frá 1695. Engar forsendur séu til þess að ætla að stærstur hluti landnámsjarðarinnar Unaóss, sem hafi verið vel í sveit sett og í alfaraleið, teljist eigendalaust svæði. Hey-

skálar hafi verið hjáleiga í landi jarðarinnar. Um eignarréttarlega stöðu lands Unaóss sé eðlilegt að hafa til hliðsjónar gögn um landamerki Hrafnabjarga frá 1598 og 1660.

Varðandi Grasdal og fjörur neðan Grasdals er af hálfu landeigenda á því byggt að eldri heimildir beri um að land Njarðvíkur hafi náð að Gripdeild að fornu og nýju, þ.e. að Ólafsandur (Ólafsvogssandur) hafi tilheyrt Njarðvík. Landið þar fyrir ofan sé í raun Grasdalur og landamerki liggi nú að tanga þeim sem skilji að Gripdeild og Ólafssand. Byggt sé á því að Njarðvík hafi ekki átt land í Gripdeild en Njarðvík hafi þó tilheyrt þar fjórðungur úr hvalreka, sbr. máldaga frá 1397. Ítak í Gripdeild sé þar sérstaklega nefnt sem beri um að það svæði liggi utan lands Njarðvíkur. Njarðvík hafi átt að Gripdeild en ekki Gripdeildarsvæðið sjálft og allar líkur séu á því að Gripdeild liggi innan marka Unaóss. Ástæðan sé í grunninn sú að þar hafi stofnast rekaítök sem hvíli á því að land hafi verið eignarrétti háð og þá verið hluti jarðarinnar Óss. Ósfles sé sker, kennt við jörðina beint út af Gripdeild. Um viðskipti með rekaítök megi t.d. nefna að þegar skv. máldaga Vallaneskirkju 1397 eigi kirkjan Ósreka hálfa. Jafnframt hafi kirkjan eignast fjórðung úr Ósreka er Teitur Sockason hafi gefið. Þannig hafi Ósreki verið skilinn frá kirkjunni og það eflaust áður en kirkjan hafi eignast Ós, enda hefði kirkjan varla „einkavætt“ Ósreka eftir að hún hafi eignast Unaós. Sama eigi við um reka á Gripdeildarfjörunni þar sem ítök hafi stofnast áður en Vallanseskirkja hafi eignast Unaós. Vallanes hafi átt fjórðung í hvalreka á Gripdeild. Þá verði einnig að hafa í huga að greinarmunur sé á því hvort kirkju hafi tilheyrt jörð eða því að kirkjujörð ætti reka á grundvelli eignarréttar á landi. Því hafi orðið að tiltaka kirkjureka og önnur ítök sérstaklega, jafnvel þótt kirkja hafi eignast jörð. Reki sem kirkjujörðin hafi átt hafi getað fallið til ábúanda kirkjujarðar en ekki kirkjunnar sjálfrar. Þessi staða beri þó um að ítak hafi stofnast áður en kirkja hafi eignast jörð eða rekinn tekinn varanlega undan ábúanda kirkjujarðar. Einnig megi nefna að Hallormstaðakirkja hafi skv. máldaga 1397 átt sextánda hlut í hálfum hval í hálfum Ósrekum. Jafnframt hafi Áskirkja í Fellum átt í Ósrekum, sbr. Gíslamáldaga 1576.

Þá er af hálfu landeigenda vísað til þess að Þingmúlakirkja hafi samkvæmt máldaga 1397 átt rekaítak í Ólafssandi, sbr. einnig Gíslamáldaga frá 1570, en þetta sé ekki Ólafsvogssandur, heldur annar Ólafssandur við Héraðsflóa. Þess skuli getið að Þingmúlakirkja hafi einnig átt Backaland, þ.e. jörðina Bakka í Borgarfirði sem getið hafi verið í *Landnámu*. Ólafskirkjur hafi verið helgaðar Ólafi helga Noregskonungi. Ólafur helgi hafi látist 1030 og verið tekinn í dýrðlingatölu ári síðar. Þetta ítak hafi því stofnast snemma. Það liggi því ekkert fyrir um að nokkuð rekaítaka hafi stofnast í Ólafsvogssandi, eða öðru landi Njarðvíkur. Réttur Njarðvíkur til reka hafi hvílt á meginreglunni um að eiga reka á eigin landi, að frátöldum fjórðungs reka í Gripdeild.

Við skoðun máldaga kirkna á Austurlandi megi greina gríðarlegan fjölda rekaítaka. Ítökin hafi stofnast á svæðum sem óumdeilt sé að legið hafi fyrir eignarlandi. Ekki sé einungis um að ræða kirknaítök heldur hafi einstakar bændajarðir einnig átt ítök, sbr. rekaskrá Héraðsands, t.d. Sandaskrár frá 1579 og 1674. Stofnun ítaka hafi orðið til með

gagnkvæmum ítakaskiptum eða viðskiptum/gjöfum. Þá sé einnig mögulegt að við skiptingu landnámsjarða hafi reka ekki verið skipt og þau orðið ítak jarðar sem ekki hafi átt land að fjöru eftir slík landskipti. Þetta geti skýrt að hluta hve algengt hafi verið að kirkjur hafi átt fjórðung eða helming tiltekins reka, þ.e. kirkja hafi eignast reka eftir landskipti.

Ítök sem hafi stofnast í Gripdeild hafi bæði legið hjá kirkjum og öðrum jörðum. Viðskipti hafi farið fram með kaupgjörningi, dags. 31. janúar 1539, þar sem Björn Jónsson hafi keypt Gripdeildarreka af Eiríki Móðólfssyni en þar segi að rekinn liggi á milli Selvogsness og Ólafssands í Borgarfirði. Sama rekaítak hafi verið selt að hluta 4. nóvember 1792 með kaupgjörningi þar sem Eiríkur Hallsson hafi selt Gísla Halldórssyni hálfa fjöruna milli Ólafssands og Selvogsness sem kallist Gripdeild. Hinn hlutinn hafi verið seldur 4 árum síðar. Stofnun ítaksins og viðskipti beri um að ítakið sé í eignarlandi, enda hefði ekki verið unnt að selja ítak í almenningi.

Eignarhald reka samkvæmt vitnisburði Þorvarðar Bjarnasonar frá 1. apríl 1530 sé tilgreint norðan frá Gripdeild og suður á Bölmóð. Sé það í fullu samræmi við mörk jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi sem hefi verið gert 350 árum síðar, þ.e. að mörkin við Unaós séu á tanga við Gripdeild og mörkin við Snortrunes séu við Bölmóðshlein. Ákvæði vitnisburðarins frá 1. apríl 1530, um að landeign sé svo víð sem vötn deilist til Njarðvíkur, verði skilin í samhengi við útmerki Njarðvíkur, þ.e. milli Gripdeildar og Bölmóðs. Vitnisburðurinn segi beinlínis að Njarðvík eigi land milli fjalls og fjöru og fjara Njarðvíkur nákvæmlega tilgreind. Jafnframt vísi lýsingin til þeirra landfræðilegu aðstæðna að við Ólafsvogssand nái nesið milli Héraðsflóa og Njarðvíkur lengst í sjó fram og það sé nyrsti hluti nessins.

Af hálfu landeigenda er tekið fram að upphaf þrætumála um Grasdal virðist að einhverju leyti mega rekja til þess að árið 1786 hafi Vallanesprestur gert athugasemd við að Njarðvíkingar hafi tekið seli við Gripdeild. Þótt Njarðvík ætti fjórðung úr reka í Gripdeild stæði réttur þeirra ekki til selveiða. Í bréfi prests sé vísað til þess að Gripdeild og Ósfles liggi fyrir landi Óss. Það hafi svo gerst að Gísli Halldórsson í Njarðvík hafi keypt árið 1792 og 1796 frekara rekaítak í Gripdeild. Þá sé líklegt að lögfesta fyrir Njarðvík, dags. 24. júní 1821, af tilefni „óforsvaranlegs og óþolandi gripaágangi annarra“ hafi vísað til nágrannanna á kirkjujörðinni Ósi en á þessum árum hafi hjáleiga Óss, Heyskálar, einnig verið byggð. Lögfestan sé enda lesin upp á Hjaltastaðamanntalsþingi, en ekki Desjarmýrar. Eftir þetta komi m.a. fram vitnisburður frá 1. apríl 1828 sem beri um að Grasdalur tilheyri Njarðvík. Í lögfestunni sé vandlega vísað til forns fjórðungs reka Njarðvíkur í Gripdeild auk keypts rekaítaks. Í næstu lögfestu fyrir Njarðvík frá 21. maí 1833 sé vísað í „alan svonefndan Gripdeildarreka“. Þá sé rétt að nefna að bréf Guttorms Pálssonar á Vallanesi, frá 24. nóvember 1840, vísi til þess að Sigurður Jónsson í Njarðvík hafi skrifað presti bréf 14. maí 1833 og kynnt að Grasdalur væri eign Njarðvíkur.

Landamerkjaþrætan sé þarna komin skýrt fram. Ljóst sé að afstaða Guttorms prests hvíli einkum á skoðunum hans á staðháttum að Njarðvík afmarkist af Skjaldarfjalli og það fjall gangi fram í Njarðvík. Það takmarki Njarðvíkina að utanverðu og virðist þannig vísa til orðalags þar sem vísað sé til þess að vötn falli að Njarðvík. Augljóslega hafi þarna verið um landamerkjadeilu að ræða sem hafi hvílt á textaskýringum af hálfu Vallanessprests. Sú textaskýring, sem greinargerð ríkisins byggi einnig á nú, taki ekki tillit til þess að frá 1530 hafi útmerki Njarðvíkur verið óumdeild, þ.e. að Gripdeild. Vitnisburðurinn frá 1530 vísi til þess að land á vatnasviði þessar strandlengju sé Njarðvík. Þessi skipan sé í fullu samræmi við fleiri landamerkjalýsingar þar sem nægjanlegt og skilmerkilegt hafi verið að tilgreina útmerki í sjó fram. Af umfjöllun um landamerkjaágreininginn um 1840 megi greina að vitnisburðir hafi verið skýrir um að Njarðvík hafi að fornu notað Grasdalinn, og talið Njarðvíkureign, þótt Ós hafi nýtt hann næstu 20 ár þar á undan. Grasdalurinn hafi verið notaður sem afrétt, m.a. nautaafrétt, en það rýri ekki eignarréttarlega stöðu svæðisins.

Varðandi innri hluta Njarðvíkur, þ.m.t. Urðardal, Byrða og Dyrfjalladal er í greinargerð landeigenda tekið fram að undir 18. tl. í greinargerð ríkisins sé vísað til þess að afmörkun kröfusvæðis um Innra Hvanngil og Seldalsá sé gerð til að tryggja að svæði féllu ekki utan kröfulýsingar. Með öðrum orðum, engar heimildir styðji að kröfulína skuli dregin um þau svæði. Sjónarmiðum ríkisins um þýðingu ritsins Göngur og réttir sé alfarið hafnað. Ekki sé hins vegar véfengt að innan svæðisins sé gott afréttarland, sem þýði einfaldlega að þar séu góðir sumarhagar. Þá sé eðlilegt að margt Borgarfjarðarfé hafi gengið í Urðardal, Byrðu og Dyrfjalladal, enda liggi varp milli Grjótdals Borgarfjarðarmegin og Urðardals. Eflaust hafi fé alltaf leitað úr Borgarfirði, enda sé þar þéttbýl sveit. Vegna svæðisins sé vísað til fylgiskjals um stöðu afrétta. Það skuli haft í huga að Njarðvík hafi verið margbýl um aldir og ábúð byggð á eignarhlutum í víkinni. Jörðin hafi verið hálfkirkja en bændahlutinn gengið kaupum og sölum þar sem einstök býli hafi átt tiltekin hundruð í Njarðvík. Hlutar Njarðvíkur hafi sannarlega verið afrétt, en það rýri í engu eignarréttarlega stöðu svæðanna. Nefna megi að úr Grasdal renni svokölluð Afréttará, sem beri um að fé/naut hafi verið rekin ströndina yfir ána frá Njarðvík og geldfé þannig komið í afrétt, svo gripirnir myndu síður ganga til baka í haga búsmala Njarðvíkurbænda.

Loks er sjónarmiðum í 20. tl. greinargerðar ríkisins um að merkjalýsingar séu óglöggar mótmælt af hálfu landeigenda. Merkjalýsing samkvæmt vitnisburði frá 1530, sem tilgreini fjöru Njarðvíkur og að jörðin eigi ítölulaust land milli fjalls og fjöru eins og vötnum halli, sé efnislega samhljóða landamerkjabréfi Njarðvíkur. Þá sé mikilvægt að hafa í huga að Njarðvík hafi verið hálfkirkja þar sem kirkjan hafi átt helming í heimalandi. Heimaland kirkju vísi til lands kirkjujarðarinnar, til aðgreiningar frá mögulegum kirkjujörðum eða öðrum landsvæðum. Þegar talað sé um heimaland Njarðvíkur verði alls ekki gagnályktað að Njarðvík fylgi önnur landsvæði.

6.2.1.4 Hólaland og Hólalandshjáleiga í Borgarfirði

Af hálfu eigenda jarðanna Hólalands og Hólalandshjáleigu er á því byggt að afmörkun lands samkvæmt kröfulýsingu hvíli á gildandi landamerkjalýsingu Hólalands, dags. 27. desember 1921. Í kröfugerðinni sé undir merkjapunktum 5–8 vísað til helstu fjalla á vatnaskilum; Tindfells, Grjótfjalls og Beinageitarfjalls. Landamerkjalýsingin lýsi sömu merkjum og landamerkjalýsing jarðarinnar frá 4. júlí 1884, en eldri lýsing greini merkin réttsælis. Hólalandshjáleigu sé ekki getið í jarðamötum á 19. öld en ritað sé undir landamerkjabréf Hólalands, dags. 27. desember 1921, af hálfu eiganda Hólalands annars vegar og Hólalandshjáleigu hins vegar. Engjaskipti hafi verið milli jarðanna og hafði Hólalandshjáleiga m.a. til afnota engi innan við Selá.

Byggt er á því að landfræðilegar aðstæður leiði til þess að lýsing *Landnámu* á upphaflegu landnámi Borgarfjarðar sé sérstaklega skýr. Landnám Borgarfjarðar feli í sér afdráttarlausa afmörkun á landnámi innan fjallahrings sem sé svo til allur bersýnilegur af láglendi. Land Hólalands sé nánast allt sýnilegt af bæjarhólnum og fjarstæðukennt sé að telja það hafa mismunandi eignarréttarlega stöðu. Þá séu landfræðilegar aðstæður á Austurlandi þannig að jörðum fylgi jafnan allt það beitarland sem þær hafi þurft og fáar heimildir um samnotaafrétti. Nýting hluta lands Hólalands sem afrétt hvíli á beinum eignarrétti landeigenda á landinu og beri þess merki, þ.m.t. sú umfjöllun sem komi fram í sóknarlýsingu frá 1839. Þar sé beinlínis vísað til þess að landið tilheyri Hólalandi, en afréttur sé „léður“ öðrum. Reyndar séu heimildir um fjölbreytileg not svæðisins, s.s. slægjur o.fl., og sérstaklega sé vísað til örnefnalýsingar jarðarinnar vegna þess.

Landamerkjabréf Hólalands falli í öllum meginatriðum saman við eldri heimildir um eignarland og merki jarðarinnar, þótt fáar séu, beri þess merki að Hólalandsdalur tilheyri Hólalandi eins og annað land jarðarinnar. Þá sé ljóst að kröfusvæði íslenska ríkisins á svæðinu falli innan landamerkja jarðanna Hólalands og Hvannstóðs. Merki milli jarðanna séu skýr og nái í Mýrnesskörð. Ekki verði séð að sjónarmið sem fram komi í 40. tl. greinargerðar ríkisins hafi sérstaka þýðingu til stuðnings kröfugerð ríkisins. Þvert á móti verði ráðið að landsvæðið sé allt innan landamerkja jarða skv. landamerkjabréfum. Þá komi engin efnisleg sjónarmið fram í kröfulýsingu ríkisins um forsendur þjóðlendukröfunnar sem sérgreind séu þjóðlendusvæði innan landamerkja Hólalands. Þar sé umþrætt svæði nefnt afréttarland Hólalands. Þess skuli getið að ekki sé sérstakt örnefni sem vísi til afréttar í landi Hólalands, þótt landið hafi verið nýtt sem slíkt, enda þörf á að skilja geldfé frá öðru fé við búskap á jörðinni. Ljóst sé að innan kröfusvæðisins séu svæði sem nýtt hafi verið af eigendum Hólalands eins og jarðareiganda hafi verið heimilt, t.a.m. hafi engjar verið slegnar víða innan Selár. Þar sé jafnframt víða að finna fornar kolagrafir og merki um svarðartekju. Einnig hafi Hólalandssel verið innan Selár, sem skýri nafngift árinnar.

Af hálfu landeigenda er byggt á því að jarðirnar innst í norðanverðum Borgarfirði hafi án efa byggst úr jörðinni Bakka eða Gilsárvöllum. Þótt Bakka sé getið í landnáms-

frásögn kunni Gilsárvellir að hafa stofnast um svipað leyti og séu Hvannstóð og Hólaland án efa einnig fornar jarðir og stofnaðar úr Gilsárvöllum. Á Bakka hafi Sveinungi búið, sonur Þóris landnámsmanns í Breiðuvík. Bróðir Sveinunga, Gunnsteinn, hafi búið á Desjarmýri handan Fjarðarár og Þverár. Því hafi verið velt upp hvort synirnir hafi kvongast dætrum Veturliða landnámsmanns í Borgarfirði sem skýrt gæti af hverju synir landnámsmanns Breiðuvíkur hafi sest að í landnámi Veturliða í Borgarfirði. Jarðir þeirra bræðra hafi getað verið innan við bústað Veturliða landnámsmanns sem velt hafi verið upp að hafi verið á Hofströnd, utar með firðinum.

Forsaga jarða innst í Borgarfirði gefi tilefni til forvitnilegra álitamála um hvernig rekaréttindi jarða hafi komið til. Ákvæði 2. kap. Landabrigðisþáttar Grágásar hafi gert grein fyrir að telja ætti upp reka við landkaup. Þá hafi í 16. kap. verið fjallað um þá stöðu að m.a. ætti að skipta rekum við landskipti, þótt búar sæu ekki skipti á landi. Í Grágás séu annars ítarleg ákvæði um þá stöðu að annar eigi reka en landeigandi, sem beri um að sú staða hafi verið algeng og stofnast þegar í öndverðu. Heimildir séu um að til staðar hafi verið Hvannstóðsrekar og einnig rekaréttindi Gilsárvalla. Sama aðstaða sé við Héraðsflóa þar sem fornar jarðir séu langt inn í landi Jökulsárhlíðar og Hróarstungu og Hjaltastaðarþinghá hafi átt reka við Héraðsflóa. Líklegt sé að stofnun rekaréttinda slíkra fornjarða hafi komið til við landskipti þegar í kjölfar landnáms og á gildistíma Grágásar. Við skiptingu jarða hafi verið tryggt að jarðir fengju rekaréttindi þó þær fengju ekki land við sjó. Í raun hafi stofnun rekaréttinda orðið með svipuðum hætti og margra afrétta, þar sem við landskipti hafi orðið að tryggja nýjum jörðum á láglendi aðgang að sumarbeitilandi sem fylgt hafði upprunalegu landnámi eða fornjörð. Á Austurlandi hafi hins vegar víðast hvar verið auðvelt að skipta landi þannig að við landskipti fengi hver jörð sumarhaga.

Báðar jarðirnar Hólaland og Hvannstóð hafi verið í einkaeigu um aldir, en Hólaland hafi þó verið persónuleg eign Brynjólfs biskups Sveinssonar á 17. öld. Það sé því eðlilegt að ekki liggi fyrir eldri heimildir en landamerkjabréf um landsvæði sem heyri undir jarðirnar. Þessi heimildaskortur sé einmitt tilefni til ályktana í þá átt að ekkert bendi til þess að neinir aðrir en eigendur Hólalands hafi átt réttindi yfir svæðinu sem kröfulýsing jarðarinnar nái til. Ef á svæðinu væri sameignarafrétt eða almenningur, líkt og íslenska ríkið virðist halda fram, væru til heimildir um slík réttindi. Svo sé ekki. Greining á staðháttum mæli með engu móti með því að land Hólalands eða Hvannstóðs sé þjóðlenda. Hóland sé ekki stór jörð á austfirskan mælikvarða og í raun megi nánast sjá yfir allt kröfusvæði ríkisins, þ.e. Hólalandsdal og fjallahringinn um hann, af bæjarhólnum við Hólaland. Þetta hafi ágætlega sést í vettvangsferð, þar sem stoppað hafi verið við bæjarhlaðið í Hvannstóði.

6.2.1.5 Desjarmýri í Borgarfirði

Af hálfu eiganda jarðarinnar Desjarmýrar er á því byggt að afmörkun lands samkvæmt kröfulýsingu hvíli á gildandi landamerkjalýsingu jarðarinnar, dags. 10. desember 1921,

sem jafnframt hafi tekið til hjáleiganna Þrándarstaða og Setbergs. Við afmörkun kröfugerðar hafi sérstaklega verið tekið tillit til þess að land fyrrum hjáleigunnar Þrándarstaða hafi verið skilið frá Desjarmýri og jörðin sé nú sjálfstæð fasteign. Það hafi gerst með því að nýbýlið Sólbakki hafi verið reist árið 1938 og náð yfir landið sem jafnan hafi fylgt hjáleigunni Þrándarstöðum, þ.e. ysta hluta fyrrum lands Desjarmýrar sem hafi legið að Hofströnd, Brúnavík og Breiðuvík að nokkru marki. Svæðið liggi utan þjóðlendukröfu ríkisins. Setberg hafi verið hjáleiga frá Desjarmýri og land sem hjáleigunni hafi fylgt verið hluti lands Desjarmýrar.

Staðhættir og mat á heimildum bendi eindregið til þess að land innan merkja Desjarmýrar sé allt eignarland. Í raun sé landið láglent og ekki um stóra jörð að ræða á austfirskan mælikvarða. Svæðið hafi allt verið alfaraleið milli Borgarfjarðar og Víkna, þegar frá landnámi. Nýting hluta lands Desjarmýrar sem afréttar hvíli á beinum eignarrétti eiganda Desjarmýrar á landinu og beri þess merki, þ.m.t. sú umfjöllun sem komi fram í sóknarlýsingu frá 1839. Reyndar séu heimildir um fjölbreytileg not svæðisins, s.s. slægjur o.fl.

Landfræðilegar aðstæður leiði til þess að lýsing *Landnámu* á upphaflegu landnámi Borgarfjarðar sé sérstaklega skýr. Landnám Borgarfjarðar feli í sér afdráttarlausa afmörkun á landnámi innan fjallahrings sem sé svo til allur bersýnilegur af láglendi. Lýsingar allra skjala sem fyrir liggi beri að sama brunni að um eignarland Desjarmýrar sé að ræða. Heimildirnar séu til þar sem um kirkjujörð sé að ræða, en í þeim endurspeglist í raun heildstætt skipulag jarða frá landnámi, þar sem merki miðist jafnan við vatnaskil. Þá séu landfræðilegar aðstæður á Austurlandi þannig að jörðum fylgi jafnan allt það beitarland sem þær hafi þurft og engar heimildir um samnotaafrétti. Heitið Desjamýrarafrétt vísi til slíkra nota og aðstæðna að unnt hafi verið að halda fé frá byggðasvæði. Þá sé ljóst að Borgarfjörður hafi í raun þéttbýl sveit á austfirskan mælikvarða og jarðir utar í firðinum landminni en þær sem framar liggi. Því hafi eigendur Desjarmýrar getað heimilað afréttarnýtingu. Heimildir séu um víðtækari not á svæðinu en venjuleg beitarnot, til dæmis um heyskap.

Af hálfu landeiganda er byggt á því að landamerkjabréf Desjarmýrar falli í öllum meginatriðum saman við eldri heimildarskjöl. Þá komi engin efnisleg sjónarmið fram í kröfulýsingu ríkisins um forsendur þjóðlendukröfunnar sem sérgreind séu þjóðlendusvæði innan landamerkja Desjarmýrar. Gerð sé krafa um að þjóðlendusvæði sé land Desjarmýrar fyrir innan þau merki sem lýst hafi verið fyrir hjáleiguna Setberg í byggingarbréfi á árinu 1855. Sérstök athygli sé vakin á ósamræmi í afmörkun svæðisins samkvæmt textanum og kröfulínukorti ríkisins, sbr. til hliðsjónar kort af byggingarbréfsmerkjum Setbergs. Af hálfu landeiganda er hvers kyns lagasjónarmiðum hafnað um að merki Setbergs samkvæmt byggingarbréfi frá 1855 og/eða öðrum heimildum um önnur merki Setbergs, sem gerð séu í krafti eignarhalds á jörðinni Desjarmýri, hafi nokkra þýðingu varðandi þjóðlendusvæði. Staða Setbergs sem hjáleigu og/eða e.t.v. kirkjujarðar, á grundvelli eignarréttarlegra heimilda eiganda Desjarmýrar

til að byggja jörðina eða afmarka land úr Desjarmýri, hafi með engu mót rýrt eða takmarkað eignarréttarlega stöðu heildarlands Desjarmýrar. Sjónarmið ríkisins séu ekki í samræmi við stöðu og eðli hjáleigna að íslenskum rétti.

Í greinargerð landeiganda segir í umfjöllun um greinargerð íslenska ríkisins að Desjarmýri sé forn jörð sem Gunnsteinn, sonur Þóris landnámsmanns í Breiðuvík, hafi búið á. Bróðir Gunnsteins, Sveinungi, hafi búið á Bakka. Því hafi verið velt upp hvort synirnir hafi kvongast dætrum Veturliða landnámsmanns í Borgarfirði, sem skýrt gæti af hverju synir landsnámsmanns Breiðuvíkur hafi sest að í landnámi Veturliða í Borgarfirði. Jarðir þeirra bræðra hafi getað verið innan við bústað Veturliða landnámsmanns sem velt hafi verið upp að hafi verið á Hofströnd, utar með firðinum. Máldagar Desjarmýrar séu frá upphafi skýrir um mörk Desjarmýrar út eftir, þ.e. að mörkin hafi miðast við Hrafnsdal á móts við Hofstrandarland. Í greinargerð íslenska ríkisins sé vakin athygli á því að texti allra máldaga sé ekki eins ítarlegur og máldagans frá 1354. Í máldaganum sé vísað til þess að kirkjan eigi land allt á móts við Húsvíkinga. Land Desjarmýrar á móts við Húsvíkinga geti aðeins verið fremst í Borgarfirði, þ.e. úr hlíðum Skúmhattardals. Þó megi hafa í huga að Litla-Breiðuvík (Litlavík), virðist hafa orðið kirkjujörð Húsavíkur snemma, sbr. t.d. máldaga Húsavíkurkirkju 1397, og lönd Desjarmýrar hafi því náð á móts við Litlu Breiðuvík einnig.

Lýsing máldaga 1397, sem máldagi 1570 endurtaki, á landi Desjarmýrar vísi til heimalands alls og markanna á móts við Hofstrandarland. Lýsingin sé ekki frábrugðin öðrum lýsingum lands jarða á fjöll upp og vatnaskil sem algengar séu. Í ljósi þeirra grundvallarreglna sem hafi birst bæði í Grágás og Jónsbók, að tíðkanlegt væri að merki lægju á vatnaskilum, hafi ekki verið talin nauðsyn á lýsingu svo skýrra merkja. Þetta hafi einnig birst í því að engin af eldri lýsingum Desjarmýrar vísi til þess að Fjarðará, Þverá og upptök hennar um Krossá og í Skúmhattardal, séu merki gagnvart öðrum jörðum í Borgarfirði. Lýsingar máldaganna 1397 og 1570 vísi því til sama svæðis og eldri máldagi, en því sem augljóst hafi þótt sé sleppt. Engar vísbendingar séu um að land hafi gengið undan Desjarmýri milli 1354 til 1397. Þá megi vegna ofangreindrar umfjöllunar um máldagann frá 1570 hafa í huga að samkvæmt afhendingu Desjarmýrarkirkju frá 1574, hafi skýrlega verið vísað til lands Desjarmýrar á móts við Húsvíkingana.

Að mati landeiganda standist ekki skoðun, í ljósi hinna fornu heimilda, að vísun biskupsvísitasíu frá 1645 í eignarhald hálfs Skúmhattardals „ad heffdarhallde“ bendi til óbeinna eignaréttinda. Eignarréttartilkall Desjarmýrar sé einstaklega skýrt, enda Desjarmýri nefnd sem jörð sem stofnuð hafi verið úr landnámi Bogarfjarðar. Vísun til hefðarhalds sé e.t.v. ekki rétt, miðað við nútíma lögfræðiviðhorf um stofnun eignarréttar, en sannarlega felist ekki í þessu orðlagi nein tilvísun til óbeinna eignarréttinda yfir svæðinu.

6.2.1.6 Brúnavík

Af hálfu eigenda jarðarinnar Brúnavíkur er á því byggt að afmörkun samkvæmt kröfulýsingu hvíli á gildandi landamerkjalýsingu Brúnavíkur og Hvalvíkur, dags. 25. janúar 1922, en yfirskrift hennar sé „Landmerki Brúnavíkur og Hvalvíkur sem er sameign“. Landamerkjalýsing, dags. 3. júlí 1884, lýsi merkjum Brúnavíkur og Hvalvíkur sérstaklega og séu heildarmerki jarðanna þau sömu þótt að hluta sé vísað til annarra kennileita eða örnefna á merkjaleiðinni.

Byggt er á því að landamerkjabréf Brúnavíkur falli í öllum meginatriðum saman við eldri heimildir um eignarland og merki jarðarinnar þegar tekið hafi verið tillit til lands sem Hvalvík hafi tilheyrt. Nýting hluta lands Brúnavíkur og Hvalvíkur sem afréttar hvíli á beinum eignarrétti á jörðinni og beri þess merki. Í kröfulýsingu ríkisins komi engin efnisleg sjónarmið fram um forsendur þjóðlendukröfunnar sem sérgreind séu þjóðlendusvæði innan landamerkja Brúnavíkur. Lagasjónarmið að baki þjóðlendukröfunni séu óskýr og mögulega telji íslenska ríkið að um Hvalvík gildi að eignarréttur yfir landi jarðarinnar hafi glatast, fremur en að telja að eignarréttur hafi aldrei stofnast. Ekkert bendi til annars en að þessi hluti austasta hluta Íslands hafi verið numinn, enda hafi landnámsmenn komið þar að landi í fyrstu og Hvalvík verið talið fornbýli. E.t.v. sé ríkið að horfa til sjónarmiða sambærilegra og á hafi reynt í Hæstaréttardómi í máli nr. 496/2005 varðandi jörðina Breiðármörk. Um Hvalvík gildi að jörðin hafi verið í eigu sama aðila og jörðin Brúnavík árið 1682 og gögn beri með sér að hún hafi síðar orðið hluti jarðarinnar Brúnavíkur. Afsöl um Brúnavík beri að skoða í ljósi þessarar stöðu. Þá sé sýnt að Hvalvík hafi hentað vel til þess brúks að halda fé frá byggðasvæði eftir að hún hafi orðið hluti lands Brúnavíkur.

Í greinargerð gagnaðila ríkisins vegna Brúnavíkur er fjallað nánar um eignarhald Hvalvíkur og Breiðuvíkur frá 17. öld og fleiri jarða Brynjólfs biskups á svæðinu. Þá er sérstaklega tekið fram í umfjöllun um 50. tl. greinargerðar íslenska ríkisins að ekkert liggi sjónarmiðum ríkisins til stuðnings um að Hvalvík hafi ekki verið numin. Sú staða sé með fádæmum ósennileg í ljósi legu Víkna og hvernig Austurland hafi legið við landnámi. Vegna 51. tl. greinargerðar ríkisins sé af hálfu landeigenda tekið undir þá afstöðu ríkisins að Hvalvík hafi verið sérstök eign og upphaflega ótengd Brúnavík. Í greinargerð ríkisins sé vísað til Hvalvíkur sem „svæðis“. Engin gögn styðji að rétt sé að vísa til Hvalvíkur með öðrum hætti en „jarðar“ eða eftir atvikum eyðijarðar. Jarðirnar séu tilgreindar í jarðabókum 1696 og 1760, hvor í sínu lagi.

Gömul landamerkjalýsing fyrir jörðina sé til í skýrslu sr. Þorsteins Jónssonar á Eiðum yfir kúgildi og inntektir á jörðum Brynjólfs biskups, árin 1672–1673. Sýnt sé að lýsingin sé ástæðan fyrir því að á síðari tímum sé stundum gerð sérstök lýsing merkja gömlu Hvalvíkur og Brúnavíkur, sbr. landamerkjabréf. Það eigi við þótt litið hafi verið á eignirnar sem tiltekna eignarheild allt frá gerð lögfestunnar frá 1811, sbr. einnig síðari lögfestu frá 1842. Álitamál um landamerki Brúnavíkur og Glettingsness, sem hafi komið upp um 1855, beri um að deilan hafi varðað lítið svæði þar sem óskýrt hafi verið

hvort vötnum hafi hallað til Hvalvíkur eða á Glettingsnes. Gögn um deiluna beri með sér eignatengsl Brúnavíkur og Hvalvíkur.

Heimildir úr bréfabókum Brynjólfs biskups beri um að eignarhald Hvalvíkur og Brúnavíkur hafi verið aðgreint og ótengt, áður en hann hafi keypt báðar eignirnar. Sjálfstæðar heimildir séu um kaup hans á báðum jörðunum frá miðri 17. öld. Eignarhald Brúnavíkur og Hvalvíkur hafi verið á sömu hendi frá miðri 17. öld og nýting jarðanna hafi verið eftir hentisemi eiganda á hverjum tíma, en ljóst að Hvalvík hafi ekki haldist í stöðugri byggð. Eignarréttur að jörðunum hafi verið skýrlega tryggður, sbr. m.a. skráningu í jarðabækur og þinglýsingu kaupbréfa á Alþingi 1733.

Í jarðamati 1804 hafi verið vísað til þess að Hvalvík hafi verið nýtt frá Stóru Breiðuvík ásamt annarri eyðijörð, Kjólsvík. Ekkert sé óeðlilegt við það og slíkt rýri með engu eignarréttarlega stöðu jarðarinnar Hvalvíkur. Í greinargerð ríkisins sé vísað til þess að Hvalvík hafi verið nýtt af Stóru Breiðuvík samkvæmt *Jarðatali* Johnsens frá 1847. Þessi umfjöllun sé röng/villandi en í jarðatalinu neðanmáls við Kjólsvík sé vísað til þess að Hvalvík sé bændaeign. Þá sé neðanmáls, vegna Stóru Breiðuvíkur, einungis vísað til þess sem komið hafi fram við jarðamatið 1804, að Hvalvík hafi þá verið notuð af Stóru Breiðuvík. Ekki sé tiltekið að Hvalvík hafi verið notuð af Stóru Breiðuvík árið 1847. Það væri líka ólíklegt, sbr. lögfestur frá árunum 1811 og 1842, gerðar af eiganda Hvalvíkur og Brúnavíkur, sem þá hafi verið einn og sami maðurinn. Einnig vegna þess að Hvalvík hafi verið byggð ábúanda á hluta þessa tíma.

Byggt er á því að staða Hvalvíkur sem formlegs hluta Brúnavíkur hafi verið staðfest í *Nýrri jarðabók fyrir Ísland* frá 1861, en matið hafi farið fram 1849. Þar sé Hvalvík með skýrum hætti tilgreind með Brúnavík. Undir 54. tl. greinargerðar ríkisins komi fram að ekkert liggi fyrir um á hvaða grundvelli Hvalvík hafi farið að fylgja Brúnavík. Þessi staðhæfing sé ekki rétt, enda beri gögn með sér að sami eigandi hafi verið að jörðunum frá því þær hafi báðar komist í eigu Brynjólfs biskups á miðri 17. öld. Ljóst sé að vegna rýrra kosta Hvalvíkur hafi eigandinn sameinað jarðarinnar og það ekki verið gert síðar en 1849. Það standist enga skoðun að staða Hvalvíkur, sem hluta af Brúnavík, hvíli ekki á eignarréttarlegum grundvelli. Fullyrðing um að Brúnavík hafi lagt undir sig Hvalvík sem hafi verið eigandalaust svæði styðjist ekki við nein gögn og sé í beinni andstöðu við gögn málsins.

Vegna stöðu Hvalvíkur sem fornrar jarðar, þar sem til hafi verið eldri heimildir um landamerki frá því hún hafi verið sjálfstæð eign, hafi merki Hvalvíkur verið tilgreind sérstaklega við gerð landamerkjabréfs Brúnavíkur. Algengt sé að í landamerkjabréfum komi fram fornyrtar og gamlar lýsingar á merkjum jarðar, þar sem landeigendur hafi litið svo á að skrá ætti landamerki miðað við eldri heimildir um merki jarða. Slíkar heimildir hafi getað verið skriflegar, eins og í tilviki Brúnavíkur og Hvalvíkur, en einnig munnlegar. Hafa megi í huga að oft sé landamerkjum aðliggjandi jarða lýst með ólíku orðalagi eða úr sitt hvorri áttinni, en merkin staðfest athugasemdalaust. Það beri um að merki jarða hafi oft varðveist í munnlegri geymd eða í skjölum, sjálfstætt á hverri jörð,

en við gerð landamerkjabréfa hafi menn lagt þá lýsingu fyrir nágrannann, þar sem önnur gögn eða „þula“ um landamerkin hafi verið til staðar. Mörg landamerkjamál hafi sprottið af þessari stöðu.

6.2.1.7 Nes og Neshjáleiga

Af hálfu eigenda jarðanna Ness og Neshjáleigu er á því byggt að afmörkun lands samkvæmt kröfulýsingu hvíli á gildandi landamerkjalýsingum varðandi land jarðanna en heildstæðu landamerkjabréfi hafi ekki verið þinglýst vegna þeirra. Innsti hluti Ness liggi á móti Seljamýri í Loðmundarfirði, sbr. landamerkjabréf, dags. 4. mars 1890, samþykktu af Páli Ólafssyni sem umboðsmanni Ness. Á fjallseggjum og vörpum liggi land Ness á móti landi Húsavíkur og hvíli lýsingin á landamerkjabréfi Húsavíkur, dags. 26. desember 1921, samþykktu af Halldóri Pálssyni eiganda Ness þann 15. janúar 1922. Loks sé bent á landamerkjabréf Álftavíkur, dags. 30. desember 1921, sem Halldór Pálsson eiganda Ness, og tilgreindur eigandi Innri-Álftavíkur samþykkti. Jafnframt sé í lýsingunni notað til nánari fyllingar dómsorð í landamerkjamáli milli Ness og Álftavíkur, dags. 29. ágúst 1890. Sú lýsing sé að hluta fyllri en síðari lýsing, en þar sé vísað til Stallkletts, sem ætla verði að sé sami klettur og svokölluð Mávabrík. Landamerkjalýsing Ness falli í öllum meginatriðum saman við eldri heimildir. Í kröfulýsingu ríkisins komi engin efnisleg sjónarmið fram um forsendur þjóðlendukröfunnar sem sérgreind séu þjóðlendusvæði innan landamerkja Ness.

Af hálfu landeigenda er m.a. vísað til þess að land það sem nefnt sé Innri-Álftavík í kröfulýsingu sé í raun hluti Ness og Neshjáleigu. Vegna málsins sé mikilvægt að halda því til haga að á mörgum kortum sé Innri-Álftavík skráð nærri litlu víkinni suður af Ytri-Álftavík en það sé röng staðsetning. Sú smávík heiti í raun Höfðasandur, en Höfðinn sé í syðri hluta lands Ytri-Álftavíkur. Örnefnið Innri-Álftavík vísi með réttu til landsvæðis sem séu grastorfur og óverulegt láglendi í hlíðinni Loðmundarfjarðarmegin við bergflug og skriður sem aðskilji Álftavíkurnar. Stallklettur sé þar niður af.

Þá sé ekki til heildstæð landamerkjalýsing fyrir Nes. Ef til vill virðist það að rekja til þess að landamerkjaágreiningur hafi verið til staðar við Álftavík, sem nú beri heitið Glaumbær, sem virðist hafa orðið sjálfstæð jörð seint á 19. öld en hafi áður verið ein hjáleigna Húsavíkur. Niðurstöðu landamerkjadómsins frá 1890 hafi verið þinglýst, en jafnframt hafi Páll Ólafsson, umboðsmaður Skriðuklaustursjarða, komið að því að samþykkja merkjalýsingar gagnvart Seljamýri og síðar gagnvart Húsavík.

Ekki séu til þinglýst landskipti milli Ness og Neshjáleigu en ljóst sé að engjaskipti hafi verið milli jarðanna. Í gögnum sem liggi með örnefnalýsingum jarðanna sé að finna þrjá vitnisburði um þau skipti. Í skýrslu Helgu Rustikusdóttur, dags. 13. febrúar 1928, segi að engjum hafi verið skipt milli Ness og Neshjáleigu þannig að Nes eigi engjar, allt sem slægt sé fyrir framan Hjáleigulæk upp í Sniðabrekkur fram að Merkilæk milli Ness og Seljamýrar. Neshjáleiga eigi engjar frá Hjáleigulæk út að Dalsá og upp að Dalsmelum. Landsendinn og Dalurinn séu taldir bithagi beggja jarðanna. Sama sé að

segja um annað graslendi, hvar sem væri í landinu. Allt beitiland sé óskipt milli jarðanna. Svarðartekja fari eftir engjamerkjum. Hún segi að Neshjáleiga hafi átt reka fyrir utan Hjáleigulæk. Jón Bergsveinsson segi lýsinguna rétta og bæti við að það sem í Innri-Álftavík hafi rekið hafi Neshjáleiga átt að ¼ og en Nes ¾, sbr. skýrslu dags. 12. júlí 1929. Sveinn Jóhannsson votti þessar skýrslur réttar, sbr. skýrslu, dags. 26. ágúst 1929. Lýsing þessi samræmist vel jarðamati 1861. Innri-Álftavík, Nesflug og fleiri hlutum jarðarinnar hafi ekki verið skipt, enda hafi það enga þýðingu haft varðandi engjaskipti. Ljóst sé að jarðirnar hafi sameiginlega nýtt hluta Nesjarðarinnar, sem hafi fallið utan við engjaskipti, þ.m.t. Innri-Álftavík.

Þá er byggt á því að lagasjónarmið að baki þjóðlendukröfunni séu óskýr og mögulega telji íslenska ríkið að eignarréttur yfir landi jarðarinnar hafi glatast, fremur en að telja að eignarréttur hafi aldrei stofnast. Ekkert bendi til annars en að þessi hluti austasta hluta Íslands hafi verið numinn, enda hafi landnámsmenn komið þar að landi í fyrstu og svæðið bersýnilegt af hafi og þýðingarmikið fyrir búskap. E.t.v. sé ríkið að horfa til sjónarmiða sambærilegra og á hafi reynt í Hæstaréttardómi í máli nr. 496/2005 varðandi jörðina Breiðármörk. Um svæðið sem beri örnefnið Innri-Álftavík sé ekkert tilefni til að ætla að það hafi nokkru sinni fallið undan eignarráðum Ness. Efalaust hafi fé verið rekið á Innri-Álftavík um aldir, en mikilvægi þess svæðis komi m.a. fram í örnefnalýsingum einstaklinga sem fæddir hafi verið fyrir aldamótin 1900.

Af hálfu landeigenda er vísað til þess að í 64. og 65. tl. greinargerðar íslenska ríkisins sé fjallað um afmörkun kröfusvæðis. Kröfulína ríkisins sé dregin í Höfðasand, en engar heimildir séu fyrir því að skil Húsavíkur og Ness liggi þar um. Línan nái í svokallaða Mávabrík sem sé sami klettur og nefndur sé Stigi, Stigaklettur eða Stallklettur. Kletturinn hafi einstakt útlit og ofan hans liggi Stigahlíð, nefnd eftir útliti klettsins. Í kröfulýsingum landeigenda sé vísað til Mávabríkur, sbr. það að heiti á Stallkletti/Stigakletti komi í raun aðeins fyrir í landamerkjabréfi Álftavíkur frá 1921. E.t.v. hafi kletturinn fengið nýtt nafn en einnig kunni að vera um misskilning að ræða, enda sé kletturinn Mávabrík í Snotruneslandi vel þekktur. Hvað sem þessu líði sé ljóst að Mávabrík sé sami klettur áður nefndist Stigi, Stigaklettur eða Stallklettur.

Af hálfu landeigenda er á því byggt að svæðið Innri-Álftavík hafi án nokkurs vafa verið innan landnáms. Það hafi tilheyrt landnámi Loðmundarfjarðar og verið þýðingarmikið vegna reka, beitar og annarra nytja. Landnámsmenn hafi komið af sjó og numið og nýtt landið eftir þörfum. Engar forsendur séu fyrir ályktunum um að svæðið hafi ekki verið numið. Allar heimildir beri um að svæðið Innri-Álftavík sé í raun hluti af Nesi, en svæðið liggi út með ströndinni og sé framhald af Nesflugum. Eðlilega séu ekki verulegar heimildir til um svæðið Innri-Álftavík, enda það hluti af jörðinni Nesi í Loðmundarfirði. Svæðið hafi aldrei verið sjálfstæð fasteign eða aðskilin með nokkrum hætti frá Nesi.

Elstu heimildir um svæðið og stöðu þess gagnvart jörðum af svæðinu falli saman við elstu heimildir um landamerki jarðanna Ness í Loðmundarfirði og Húsavíkur í Víkum

og sé fullt samræmi milli þessara heimilda. Um Húsavík þurfi að hafa í huga að um hálfkirkju hafi verið að ræða, þ.e. kirkjan hafi átt hálft heimaland Húsavíkur, sbr. máldaga 1397 og einnig síðari heimildir. Kirkjan hafi svo átt meiri rétt til reka í Svínavík og einnig rekaítök utan Húsavíkur. Elsta landamerkjaheimild sé lögfesta, dags. 2. ágúst 1705. Í varðveittu afriti af lögfestunni, dags. 1. maí 1798 og 29. maí 1843, komi fram fyllri lýsing og þar séu Álftavíkur komnar í fleirtölu. Í lýsingunni sé vísað til Stallkletts til nánari skýringar um mörk við Nes. Í lögfestum frá 1829, 1835 og 1855 komi fram önnur tilvísun, þ.e. að merkin liggi „réttvíslega til Ness lands í Loðmundarfyrði í Stigaklett /:sem áður kallaðist Stallklettur/ fyrir innan svokallaða innri Alftavík“.

Elsta fyrirliggjandi heimild fyrir landamerkjum Ness sé úttekt á Skriðuklausturs-jörðum, dags. 10. september 1828. Í lögfestu Ness, dags. 3. júní 1842, komi fram lýsing merkja Ness þar sem vísað sé til Stafkletts við sjó. Í byggingarbréfum fyrir hjáleigu Húsavíkur, Álftavík (ytri), hafi verið fjallað nánar um klettinn. Sú skýring að Stallklettur sé sami klettur og Stafklettur komi í raun fram í landamerkjadóminum frá ágúst 1890 en umrætt landamerkjamál styðji með engu móti þjóðlendukröfu ríkisins. Þvert á móti beri það um að um eignarlönd hafi verið að ræða og elstu heimildir vísi til þess að land Húsavíkur og Ness hafi sannarlega legið saman.

Af hálfu landeigenda er því haldið fram að sú þræta sem hafi orðið um landamerki við Innri-Álftavík skýrist af því hvernig skráning landamerkja hafi verið gerð fyrir tíð landamerkjalöggjafar. Eigendur aðliggjandi jarða hafi þá ekki skrifað upp á landamerkjalýsingar til samþykkis. Þá sé algjört grundvallaratriði að landamerkjabréf hafi verið gerð miðað við afstöðu til staðhátta frá viðkomandi jörð. Ljóst sé að Húsvíkingar, umráðamenn bændakirkjunnar í Húsvík, hafi miðað landamerkjalýsingu við afstöðuna frá Húsavík. Elsta lögfesta Húsavíkur vísi til Álftavíkur í eintölu og þá rökrétt að kletturinn hafi verið fyrir innan víkina frá Loðmundarfirði, enda sé Álftavík ytri áberandi. Í síðari lögfestum Húsvíkur sé textinn farinn að vísa til Álftavíkna í fleirtölu. Þá sé í byggingarbréfum farið að vísa til þess að kletturinn sé innan við Innri-Álftavík. Þar geti verið um misskilning að ræða byggðan á yngri útgáfum lögfestunnar eða einfaldlega að Stallklettur sé sagður fyrir innan Innri-Álftavík, frá Húsvík séð. Kletturinn sé fyrir innan Innri-Álftavík, ef miðað sé við afstöðu frá Húsavík. Landamerkjamál hafi sprottið af öðrum eins misskilningi. Upphaflega örnefnið Innri- og Ytri-Álftavík miðist við stöðu víknanna frá Loðmundarfirði. Það sé fyllilega eðlilegt að landamerkja-ágreiningur hafi skapast. Samkvæmt landamerkjadóminum komi í raun fram að Stall-klettur/Stigi væri einfaldlega ekki til þar sem Álftvíkingar hafi bent á hann og vitnis-burðir hafi borið um eignarráð Ness. Staða Innri-Álftavíkur sem hluta lands Ness sé einnig rökrétt við skoðun á landfræðilegum aðstæðum, sbr. t.d. loftmynd af svæðinu. Innri-Álftavík sé óaðgengileg til hvers kyns nytja frá Ytri-Álftavík.

Nýting hluta lands Ness, þ.m.t. Neshjáleigu, sem afrétt, hvíli á beinum eignarrétti eigenda jarðanna á landinu og beri þess merki. Skrá um afréttarlönd í Loðmundar-

fjarðarhreppi, dags. 25. júní 1894, beri um eignarhald jarðanna á svæðinu. Sérstaklega sé vísað til skilgreiningar fjallskilasamþykktar Noður-Múlasýslu um afmörkun afréttar.

6.2.2 Þórsnes í Útmannasveit

Af hálfu eiganda jarðarinnar Þórness í Útmannasveit er á því byggt að með kröfugerð ríkisins fyrir óbyggðanefnd sé gerð alvarleg aðför að eignarrétti þeirra sem njóti verndar 72. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944 (stjskr.), sbr. 10. gr. stjórnskipunarlaga nr. 97/1995 og 1. gr. samningsviðauka nr. 1 við mannréttindasáttmála Evrópu sem lögfestur hafi verið með lögum nr. 62/1994 (MSE). Í ljósi kröfugerðar ríkisins telji landeigandi að óbyggðanefnd verði að taka skýra afstöðu til þeirra röksemda sem byggðar séu á 72. gr. stjskr. sem og 1. gr. samningsviðauka nr. 1 við MSE við mat á því hvort sönnur hafi tekist fyrir löglegu eignarhaldi.

Hafa beri í huga að hugtakið „eign“ í skilningi 1. gr. samningsviðauka nr. 1 við MSE hafi af Mannréttindadómstól Evrópu (MDE) verið túlkað á þá leið að það hafi sjálfstæða merkingu. Með sjálfstæðri merkingu sé átt við að við mat á því hvort í tilteknu máli sé um að ræða eign sem njóti verndar 1. gr. þurfi að kanna hvort svo sé samkvæmt innanlandsrétti þess ríkis, sem eigi hlut á. Skortur á slíkri vernd að landsrétti ráði hins vegar ekki alltaf úrslitum um mat á því hvort um eign sé að ræða í skilningi 1. gr. Þannig geti verið um að ræða eign í skilningi ákvæðisins þótt dómstólar viðkomandi aðildarríkis hafi ekki talið að um eign væri að ræða samkvæmt innanlandsrétti þess ríkis.

Það sé mat MDE með tilliti til atvika í hverju máli fyrir sig sem ráði för. MDE hafi ítrekað áréttað að við mat þetta beri að líta til allra atvika máls í heild sinni. Þannig hafi dómstóllinn bæði litið til staðreynda og lagalegra atriða. Við matið hafi í ákveðnum málum ráðið úrslitum, hvernig farið hafði verið með umrædda eign í framkvæmd, sérstaklega í lögskiptum og hvaða traust menn hafi borið til þeirrar framkvæmdar. Þá hafi framkoma handhafa ríkisvaldsins í garð eigenda einnig skipt máli. Í þeim málum þar sem komið hafi verið fram við einstaklinga/lögaðila sem réttmæta eigendur ákveðinna eigna hafi slík framkoma verið talin vekja ákveðnar væntingar hjá þeim aðilum um löglegt eignarhald sitt á þeim eignum. Af þessu megi ráða að afskipti og afskiptaleysi ríkisvaldsins skipti máli við þetta sönnunarmat. Um framangreind sjónarmið vísist til dóms MDE í máli Papamichaloppulos gegn Grikklandi, dóms yfirdeildar MDE í máli Fyrrum Grikklandskonungs og fleiri gegn Grikklandi og dóms yfirdeildar MDE í máli Beyeler gegn Ítalíu.

Þá byggi landeigandi einnig á þeim sjónarmiðum sem MDE hafi lagt til grundvallar um lögmætar væntingar. Þannig hafi MDE lagt til grundvallar að væntingar einstaklinga eða lögaðila til að njóta eigna sinna séu verndaðar af 1. gr. samningsviðauka nr. 1 við MSE ef þær eru byggðar á sanngjörnu og réttlætanlegu trausti á réttargerning, sem sé tengdur við eignarréttindi og hafi áreiðanlegan lagagrundvöll. Um framangreind sjónarmið vísist til dóms MDE í máli Pine Valley Developments Ltd. og fleiri gegn

Írlandi, dóms MDE í máli Stretch gegn Bretlandi og dóms yfirdeildar MDE í máli Kopecký gegn Slóvakíu.

Við setningu landamerkjalaganna nr. 5/1882, og síðan nr. 41/1919, hafi það verið ætlun löggjafans að framkvæmdavaldið hefði frumkvæði að því að gengið yrði frá landamerkjum jarða, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann væri fyrir hendi. Þannig sé í 6. gr. laganna frá 1919 lögð ákveðin eftirlitsskylda á embættismenn þannig að við gildistöku þeirra laga hafi valdsmönnunum hverjum í sínu umdæmi borið að rannsaka hvort landamerkjum þar hefði verið þinglýst. Landamerkjalögin frá 1882 hafi ekkert kveðið á um það hvaða land eða landgæði fylgi jörðum eða öðrum fasteignum enda hafi ekkert verið um það deilt, þar sem sú skoðun hafi virst óumdeild á þeim tíma að jarðeigandi ætti fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Þannig virðist ljóst allt frá tíma Grágásar og fram á þennan dag að landeigandi hafi átt beit og annan gróður á jörð sinni. Hann hafi sjálfur stjórnað því hvenær, hversu lengi og hvaða fjölda fjár þar væri beitt. Á sama tíma hafi að meginreglu verið kveðið á um einkarétt jarðeiganda til veiði fugla, fiska og annarra nytjadýra á jörð sinni. Í sumum tilvikum hafi beinlínis verið tekið fram að rétt landamerki jarðar hverrar skyldu ráða veiði á landi. Hér megi að auki nefna þá meginreglu vatnalaga, nr. 15/1923, að vatnsréttindi fylgi landareign hverri, sbr. ákvæði 2. gr. Regla þessi eigi rætur að rekja til ákvæða Grágásar og Jónsbókar.

Á því sé byggt af hálfu landeigeada að landsvæðið sé innan marka upphafslegs landnáms á svæðinu. Svæðið sé ekki mjög hálent, allvel gróið og frekar einsleitt og því ekki rök til að efast um að landnámslýsingar nái yfir það. Af hálfu landeiganda vísist til heimildaskjala, fornra og nýrra, sem sýni ótvírætt fram á beinan eignarrétt þeirra í gegnum tíðina. Landamerki Þórness (áður Hlaupandagerðis) séu mjög gömul, en jarðarinnar sé getið í fornum ritum. Jörðin hafi verið hjáleiga frá Sandbrekku og nytjuð þaðan 1842–1895, þá undir nafninu Hlaupandagerði, og hafi hún síðan verið keypt og nafninu breytt í Þórsnes og hafi verið sjálfstæð bújörð síðan, sbr. t.d. *Jarðatal* Johnsens frá 1842 og jarðamat Norður-Múlasýslu 1849–1850. Sérstaklega sé vísað til landamerkjaskráa fyrir jarðirnar Sandbrekku, dags. 20. júní 1884, og Þórsnes, dags. 10. nóvember 1921, þar sem landamerkjum jarðarinnar sé lýst. Landamerkjaskrárnar séu áritaðar um samþykki eigenda aðliggjandi jarða og þinglesnar. Þá sæki landamerkjaskrárnar stoð í eldri heimildir, m.a. í lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 9. apríl 1852, þar sem lögfest hafi verið land jarðarinnar Sandbrekku með hjáleigunni Hlaupandagerði með vísun í lögfestu frá 1798. Einnig lögfestu fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði, dags. 6. júní 1872, þar sem landamerkjum sé lýst með svipuðum hætti.

Samkvæmt þessum eignarheimildum og öðrum þeim sem vísað sé til í málinu sé ljóst að allt sameiginlegt og óskipt land jarðarinnar, samkvæmt landamerkjum þeim sem kröfulýsing landeigeada hljóði á um, sé háð beinum eignarrétti og tilheyri allt land innan þeirra merkja Þórsnesi. Af hálfu landeiganda er byggt á því, með vísan til lýsinga í *Landnámu*, að hið umþrætta land hafi verið í óslitinni einkaeign frá landnámi en ekki

almenningur eða samnotaafrétt. Landeigandi telji því að fyrir liggi að allt land í Múlaþingi hafi frá landnámi verið undirorpið beinum eignarrétti. Engir almenningar og samnotaafréttir séu á svæðinu og nýting og búseta bendi til þess að allt land á svæðinu hafi verið nytjað allt frá landnámi og tilheyrt ákveðnum jörðum. Ekkert bendi til þess að þetta landsvæði hafi verið undanskilið beinu eignarnámi. Land Þórness sé greinilega allt innan landnáms, og hafi verið byggt á því alla tíð að ágreiningssvæðið sé eign jarðarinnar og innan landamerkja þeirrar jarðar á sama máta og annað landsvæði hennar. Krafa ríkisins um að viðurkennt verði að land þetta hafi aldrei verið undirorpið beinum eignarrétti eða sá eignarréttur síðar fallið niður fái ekki staðist, sbr. hina löngu eignaskráningu á jörðinni. Landsvæðið sé beintengt hinum hluta jarðarinnar og ekkert sérstakt sem aðskilji það frá hinum hluta jarðarinnar á þann hátt að ótækt sé að telja það hluta jarðarinnar sem eignarland, rétt eins og aðra hluta hennar.

Á því sé byggt að um sé að ræða land jarðar frá öndverðu, og styðji fornar merkjalýsingar við það. Jörð með þinglýstu landamerkjabréfi sem styðjist við eldri eignarheimildir sé eignarland, sá er haldi öðru fram hafi sönnunarbyrðina fyrir því. Megi í þessu sambandi vísa til Hrd. 48/2004 (Úthlíð) og Hrd. 722/2009, Hvammur /Hvammsheiði, Þistilfirði, og Hrd. 748/2009, Vatnsendi á Álandstungu, og einnig til úrskurðar óbyggðanefndar í máli nr. 2/2009 um Kolbeinsdalsafrétt (Hólaafrétt).

Byggt er á því að landamerkjalýsingar þær sem gerðar hafi verið í kjölfar landamerkjalaganna 1882 hafi víða verið byggðar á eldri heimildum svo sem lögfestum máldögum og eldri landamerkjabréfum. Þessum lýsingum hafi síðan verið gefið aukið vægi með þinglýsingu og eftirlitsskyldu valdsmanna sem landeigandi telji að leiði til þess að þarna verði til fullkomnar heimildir um landamerkin og þannig eignarrétti þinglýstra eigenda. Þessi landamerki og þetta fyrirkomulag beri að virða að mati landeiganda. Þess sé krafist að land sem í tugi ára hafi verið talið innan þinglýstra landamerkja jarða teljist eignarland. Á þessi sjónarmið hafi óbyggðanefnd fallist í almennum niðurstöðum sínum og sú niðurstaða hafi verið staðfest í meginatriðum af Hæstarétti, sbr. mál nr. 48/2004, þó þannig að rétturinn telji að meta verði gildi hvers landamerkjabréfs fyrir sig. Þegar landamerkjabréf þeirra landsvæða sem nú sé fjallað um séu skoðuð með hliðsjón af eldri heimildum um jarðirnar, sem og í ljósi landfræðilegrar staðsetningar hins umþrætta lands, hljóti niðurstaðan að vera sú að ekki sé um þjóðlendu að ræða á þessu landsvæði. Merkjalýsingar nái hér víða upp á háfjöll á vatnaskil. Engar heimildir séu um afréttaralmenning, heldur beri heimildir með sér að allt land á þrætusvæðinu heyri vissum jörðum til.

Af hálfu landeiganda er tekið fram að Þórnes í Útmannasveit sé jörð með þinglýstu landamerkjabréfi, sem ekki fari í bága við eldri heimildir. Þess vegna hafi ríkið sönnunarbyrðina fyrir því að innan merkja jarðarinnar sé þjóðlendu að finna. Hér sé því um eignarland að ræða, og því beri að hafna þjóðlendukröfu til þess. Vísað sé til þess að þó heimalönd sumra stórjarða séu geysi víðfeðm, hafi þau engu að síður verið viðurkennd sem eignarlönd. Sjá m.a. Hrd. 48/2004, (Úthlíð og efstu lönd í Biskupstungum),

Hrd. 65/2012 (Reykjahlíð), Hrd. nr. 723/2009 (Laxárdalur/Dalsheiði), Hrd. 722/2009 (Hvammur/Hvammsheiði) og Hrd. 40/2011 (Sameignarland Fagradals, Víðirhóls, Hólssels og Nýhóls). Þessu svæði hafi ekki verið lýst sérstaklega og aðgreindu frá heimalandi jarðarinnar og ekkert fram komið sem bendi til þess að það sé ólíkt öðru landi jarðarinnar að þessu leyti.

Staðhættir og gróðurfar á hinu umþrætta landsvæði styðji við þá niðurstöðu að jörðin öll sé öll undirorpin beinum eignarrétti og þar með að þjóðlendukröfu verði hafnað. Landsvæðið sé ekki mjög hálent og vel gróið, að stórum hluta. Þar að auki sé jörðin aðliggjandi landsvæðum sem talin hafi verið til landsvæða jarða allt frá tímum landnáms. Engin rök hnígi að þeirri niðurstöðu að kröfusvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en aðrar slíkar jarðeignir á svæðinu. Engar heimildir séu um að land þetta hafi nokkurn tíma farst undan einkaeignarrétti, eða eignarréttur á því týnst. Engar fornar heimildir finnist um slíkt. Þau fáu skrif sem til séu um svæðið bendi einmitt til hins gagnstæða líkt og áður hafi verið rakið. Notkun landsvæðisins í gegnum aldirnar hafi ekki verið með þeim hætti að það flokkist til svokallaðra almennings-afrétta, né heldur hafi þær staðið almenningi frítt til afnota. Landsvæðið falli ekki undir forna skilgreiningu lögbókanna fornu um afréttir „það eru afréttir sem tveir eða fleiri eigu saman.“ Þvert á móti hafi umþrætt landsvæði verið nýtt af landeigendum eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma, allt frá því að svæðið hafi verið numið til eignar.

Í ljósi ofangreinds sé því haldið fram að land innan þinglýstra landamerkja Þórsness sé allt eignarland, og styðjist það við ofangreindar eignarheimildir, en einnig við fullnaða hefð. Á því sé byggt að venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Hefð megi rekja allt til rómaréttar og sé hún vissulega skyld námi þannig að segja megi að hefð hafi tekið við þegar eiginlegu landnámi taldist lokið. Hefð hafi síðan fyrst og fremst gildi sem eignarheimild eftir gildistöku laga nr. 46/1905. Fyrstu grein hefðarlaga frá 1905 sé ætlað að taka af öll tvímæli um að hefð verði unnin á verðmæti enda þótt það hafi verið opinber eign. Að þessu leyti sé greininni ekki ætlað að takmarka svið hefðar heldur þvert á móti að rýmka það. Samkvæmt því megi fremur segja að úr því að hefðarlög heimila eignarhefð lands, sem sé í opinberri eigu, þeim mun fremur hljóti að vera unnt að hefða land sem sé ekki eignarrétti háð. Í fyrri Landmannaafréttardómnum sé beinlínis gert ráð fyrir því að eignarhefð geti unnist á landi sem sé afréttareign. Sama megi lesa út úr 3. gr. þjóðlendulaga i.f.

Talið hafi verið af fræðimönnum að eignarhefð verði unnin á landi, hvort heldur sé afrétt eða almenningur ef skilyrðum hefðar sé á annað borð fullnægt en að gera verði strangari kröfur um not ef um eigendalaust landsvæði sé að tefla. Því sé þó alls ekki haldið fram að umþrætt landsvæði hafi verið eigendalaust land fram eftir öldum, heldur bendi allt til þess að landið hafi verið numið, m.a. í ljósi gróðurfars og heimilda um búsetu. Sjónarmiðin um hefð séu því til staðfestingar náminu þ.e. til þess að festa í sessi eignarrétt þessara aðila. Af hálfu landeiganda er tekið fram að eigendur hafi farið með

öll hefðbundin eignarréttindi jarðarinnar, sem m.a. hafi lýst sér í því að þeir hafi bannað öðrum not eignarinnar. Smölun sauðfjár hafi ætíð verið skipulögð af landeigendum en ekki opinberum aðilum, enginn hafi getað nýtt landið til beitar, hvað þá annars, nema með samningum við landeigendur. Þá hafi þeir borgað af allri eigninni lögboðin gjöld, þ.m.t. eignarskatta.

Í H.1997:2792 (Laugavellir) hafi eignarhefð verið viðurkennd, enda þótt not hefðanda, sem jafnframt hafi stutt rétt sinn við kaupsamning, hefðu verið sambærileg afréttarnotum, þ.e. beit og eftir atvikum önnur þrengri nýting. Í H.1939:28 (Einarsnes) hafi eignarhefð einnig talist fullnuð, enda þótt eignarheimild væri sögð glötuð og ekki annar grundvöllur fyrir hendi en takmörkuð not.

Í ljósi ofangreindra heimilda telji landeigandi að hann, með hliðsjón af framangreindum gögnum og fyrirliggjandi upplýsingum um staðhætti, gróðurfar og nýtingu, hafi réttmæta ástæðu til að ætla að það svæði sem lýst sé í landamerkjabréfum þeirra sé fullkomin eign hans. Þessar væntingar landeiganda njóti verndar 72. gr. stjórnarskrárinnar, sbr. einnig 1. gr. 1. viðauka mannréttindasáttmála Evrópu. Líkt og að ofan greini hafi MDE túlkað 1. gr. samningsviðauka nr. 1. MSE, þannig að hún veiti eignarréttinum jafnvel enn ríkari vernd en 72. gr. STS. Í þessu ljósi verði lög nr. 58/1998 ekki skýrð á þá leið að landeigandi þurfi að sýna frekar fram á, en þegar hafi verið gert, að umrætt landsvæði, eins og það sé afmarkað í landamerkjabréfum, sé utan þjóðlendu.

Kröfugerð landeiganda byggi m.a. á þinglýstum afsölum/eignarheimildum sem hann hafi fyrir þessari eign sinni, og einnig þinglýstum landamerkjabréfum. Á því sé byggt að landamerkjabréf jarðanna séu löglega frá gengin og að þau fari ekki í bága við eldri heimildir. Ekki verði annað séð af gögnum málsins en að merki hafi verið virt milli aðila um áratugskeið án árekstra og jarðirnar skráðar í veðmálabækur með hefðbundnum hætti.

Af hálfu landeiganda er lögð áhersla á þau tengsl sem séu milli þeirra eignarheimilda sem hann færi fram til sönnunar á eignatilkalli sínu. Sú víðtekna meginregla gildi í eignarrétti að ein eignarheimild geti stutt aðra. Hefð, venjuréttur og réttmætar væntingar styrki enn frekar þann rétt sem tiltekin sé í þinglýstum eignarheimildum. Í dómi Héraðsdóms Suðurlands frá 6. nóvember 2003 í máli nr. E-986/2002 hafi dómurinn farið þá leið að túlka framlagðar eignarheimildir með þeim hætti að hver gæti stutt aðra. Þar hafi verið tekin afstaða til sjónarmiða landeigeada um réttmætar væntingar eins og þær hafi komið fram í dómum Mannréttindadómstóls Evrópu. Sú umfjöllun standi óröskuð af Hæstarétti.

Vísað sé til þess að um málsmeðferð fyrir óbyggðanefnd gildi ákvæði stjórnsýslulaga nr. 37/1993 sem byggi á almennum óskráðum meginreglum stjórnsýsluréttar. Samkvæmt meðalhófsreglu stjórnsýsluréttar sem lögfest hafi verið í 12 gr. ssl., beri ríkisvaldinu ætíð að hafa meðalhóf að leiðarljósi í samskiptum sínum við borgarana, sér í lagi er taki til íþyngjandi ákvarðana. Landeigandi verði á þeim grundvelli ekki sviptur eignaréttindum sínum bótalaust, né á hann lögð óhófleg sönnunarbyrði.

Við málsmeðferð fyrir óbyggðanefnd sé óhjákvæmilegt að líta til reglna um sönnun og mat sönnunargagna sem gildi fyrir dómi við meðferð einkamála sbr. ákvæði VI.–XII. kafla einkamálalaga nr. 91/1991. Sú almenna regla hafi verið talin gilda í eignarrétti að sá sem haldi fram beinum eignarrétti verði að færa sönnur á eignarrétt sinn. Á því sé byggt að sá sem hafi í hendi þinglýsta eignarheimild sé talinn eiga tilsvarandi rétt yfir eigninni þar til annað sannist (Hrd. 1961:629). Ríkisvaldið hafi því sönnunarbyrði fyrir því að umrætt land sé ekki fullkomin eign landeiganda.

Landeigandi telji sig hafa sannað eignarrétt sinn með framlagningu heimildarskjala og landamerkjabréfa fyrir jörð sinni. Eldri heimildir mæli þeim almennt ekki á mót, heldur þvert á móti staðfesti þær. Ríkisvaldið hafi því sönnunarbyrði fyrir því að umrætt land landeiganda sé ekki fullkomin eign hans. Vísist einnig um þetta til fyrri úrskurða óbyggðanefndar, þar sem meginniðurstaða nefndarinnar hafi verið sú að land sem samkvæmt elstu heimildum væri sjálfstæð jörð með þinglýstum landamerkjum væri eignarland, og sá sem héldi öðru fram hefði sönnunarbyrði fyrir þeirri staðhæfingu sinni. Jafnframt sé það niðurstaða óbyggðanefndar að vafann um hvort land hafi verið numið í öndverðu eigi að meta landeiganda í vil, ef athugasemdalausar landamerkjagjörðir, einkum ef þær fari ekki í bág við eldri heimildir, bendi til beins eignarréttar. Að sömu niðurstöðu hafi Héraðsdómur Suðurlands komist að í dómi sínum frá 6. nóvember 2003 í máli nr. E-986/2002, sem hafi staðið óbreyttur í Hæstarétti, sbr. Hrd. 48/2004, þó rétturinn hafi talið að meta yrði gildi hvers landamerkjabréfs fyrir sig.

Af hálfu landeiganda er sérstaklega vísað til jafnræðisreglu stjórnsýslulaga og stjórnarskrár um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu og að jafnræði ríki milli borgaranna. Einnig hafi verið litið til þess af Mannréttindadómstóli Evrópu að skoða verði 1. gr. samningsviðauka nr. 1 MSE, með hliðsjón af jafnræðisreglu sáttmálans sem orðuð sé í 14. gr. MSE. En það ákvæði mæli fyrir um að gæta verði jafnræðis milli þeirra sem njóti þeirra réttinda sem sáttmálanum sé ætlað að vernda. Þannig hafi oft í dómum MDE verið litið svo á að þótt ákveðin háttsemi hafi ekki talist brjóta gegn reglunni friðhelgi eignarréttarins hafi háttsemi talist vera brot á þeirri reglu með hliðsjón af jafnræðisreglunni. Landeigandi hafi í ljósi eignarheimilda sinna og viðurkenningu ríkisvaldsins á þeim, lengi haft réttmætar ástæður til að vænta þess að jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Önnur og þyngri sönnunarbyrði verði því ekki lögð á hann en aðra landeigendur á Íslandi.

Af hálfu landeiganda er vakin athygli á því að um kröfugerð ríkisins gildi ákvæði stjórnsýslulaga nr. 37/1993 (ssl). Samkvæmt meðalhófsreglu stjórnsýsluréttar sem lögfest hafi verið í 12. gr. ssl., beri ríkisvaldinu að velja vægasta úrræðið sem völ sé á við úrlausn máls. Kröfugerð ríkisins um þjóðlendur frá 25. janúar 2022, og greinargerð dags. 13. desember 2023, inná landsvæði landeiganda, sé mótmælt. Svo virðist sem einkum sé byggt á því að land það sem um ræði hafi ekki verið numið í öndverðu eða eignarréttur á því hafi síðar fallið niður, og að það hafi einkum verið nýtt sem afréttur. Þetta leiði til þess að landið sé þjóðlenda. Þessum sjónarmiðum sé mótmælt af hálfu

landeiganda. Með kröfum ríkisins um framangreint landsvæði sé farið inn á land jarðarinnar Þórness.

Af lýsingum *Landnámu* megi ráða að allt land á þessu svæði hafi verið numið, og landnám hafi verið samfellt. *Landnáma* hafi einnig í dómaframkvæmd verið túlkuð til stuðnings beinum eignarrétti, sbr. dóm Hæstaréttar í máli frá 1960, bls. 726 og dóm Hæstaréttar frá 1994, bls. 2228, sbr. og Mýrdalsdóma Hæstaréttar. Landeigandi telji að taka verði *Landnámu* með fyrirvara sem réttarheimild. Hins vegar verði að telja þá skoðun ríkisins að landnám hafi ekki náð til þessa landsvæðis órökstuddar, enda ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Þvert á móti bendi allt til þess að svæðið hafi verið numið og nýtt allar götur síðan. Landsvæðið hafi þannig allt frá landnámi verið eigendum þess nauðsynlegt til þess að lifa af á hinu harðbýla Íslandi. Það sé einnig í samræmi við niðurstöðu Hæstaréttar í mörgum málum, t.d. Hrd. 748/2009 (Vatnsendi) og Hrd. 40/2011 (sameignarland Fagradals, Víðihóls, Hólssels og Nýhóls, á Hólsfjöllum), að landnám hafi almennt verið samfellt á Íslandi, sjá einnig nýlegan dóm Landsréttar í máli nr. 490/2020 (Ystutunguafrétt) og Hrd. 41/2020 (Þóreyjartungur).

Af hálfu landeiganda er tekið fram að ósannaðar séu röksemdir fjármálaráðherra þess efnis að svæðin hafi ekki verið numin til beinnar eignar, heldur aðeins til afnota eða eignarréttur á því síðar glatast eða fallið niður. Svæðin hafi verið numin og nýtt með öllum mögulegum hætti, eftir fremsta megni hverju sinni. Eigendur hafi farið með öll hefðbundin eignarréttindi jarðarinnar, sem m.a. hafi lýst sér í því að þeir hafi bannað öðrum not eignarinnar. Þá hafi þeir borgað af allri eigninni lögboðin gjöld, þ.m.t. eignarskatta. Smölun sauðfjár hafi ætíð verið skipulögð af landeigendum en ekki opinberum aðilum, enginn hafi getað nýtt landið til beitar, hvað þá annars, nema með samningum við landeigendur. Sé þetta skýlaus sönnun þess að land þetta land sé háð beinum eignarrétti.

Að mati landeiganda virðist sem kröfugerð íslenska ríkisins byggist einkum á landfræðilegri legu jarðarinnar og staðháttum. Með kröfugerð ríkisins sé farið inn á landsvæði jarðarinnar suðaustast á jörðinni við upptök Sellækjar í Jökulsá (punktar 4 og 5 á kröfulínukorti íslenska ríkisins). Við afmörkun hafi íslenska ríkið fyrst og fremst horft til landamerkjabréfs Sandbrekku, en einnig lýsingar á Sandbrekkuafrétt í *Sýslu- og sóknarlýsingum* Múlasýslna og afmörkunar á Sandbrekkuafrétt gagnvart Þórsnesi í *Árbók Ferðafélags Íslands* frá 2008. Jafnframt komi fram að litið hafi verið til afmörkunar á Hrafnabjörgum til norðurs og norðausturs sem sé gagnvart Þórsnesi. Að mati landeiganda staðfesti eldri gögn landamerki Sandbrekku sem og að Hlaupandagerði sé hjáleiga Sandbrekku, sbr. lögfestu dags. 9. apríl 1852. Samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar Sandbrekku, dags. 20. júní 1884, sem Þórsnes hafi þá tilheyrt sem hjáleigan Hlaupandagerði, sé hin svonefnda Sandbrekkuafrétt tilgreind innan landamerkja jarðarinnar.

Landeigandi telji ljóst að „Sandbrekkuafrétt“ tilheyri jörðinni Sandbrekku, líkt og annað eignarland þeirrar jarðar. Svæðið sé ekki almenningur eða þjóðlenda líkt og

íslenska ríkið virðist byggja kröfugerð sína á. Þetta sæki m.a. stoð í *Sýslu- og sóknarlýsingum* Múlasýslna þar sem segi um Sandbrekku að „Henni tilheyrir öll Sandbrekkuafrétt.“ Það eitt að svæðisins sé getið sem afrétt geti ekki leitt til þess að svæðið sé þjóðlenda. Að því er varði eignarréttarlegt inntak hugtaksins afrétt bendi landeigandi á að í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* hafi nefndin komist að þeirri niðurstöðu að hugtakið hafi ekki mikið sjálfstætt gildi við mat á grunneignarrétti á landi. Hugtakið hafi margræða merkingu í löggjöf fyrr og síðar. Afréttarlönd geti allt eins verið eignarlönd, eins og marg dæmt hafi verið, sbr. meðal annars Hrd. 448/2006 (Stórhöfði) og Hrd. 536/2006 (Hvítmaga).

Að mati landeiganda sé ljóst að innan merkjalýsingar í landamerkjabréfi Sandbrekku rúmist landamerki Þórsness eins og þeim sé lýst skv. landamerkjalýsingu dagsettri að Þórsnesi 5. maí 1916. Nokkuð síðar hafi nafnið Hlaupandagerði vikið frá og jörðin farin að þekkjast undir nafninu Þórsnes. Landamerkjum Þórsness í Hjaltastaðahreppi sé lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 10. nóvember 1921. Samkvæmt lýsingunni telji landeigandi ljóst að Þórsnes eigi land inn í svokallaða „Álfasteina ytri“ sem séu staðsettir töluvert fyrir innan þjóðlendukröfu ríkisins. Einnig ráði Jökulsá upp að árósum Eiríksdals og Urðardalsáa sem sé töluvert fyrir innan kröfusvæðið. Landeigandi telji ljóst að íslenska ríkið hafi metið landamerki jarðarinnar ranglega. Þá skorti rökstuðning fyrir því að lína sé dregin á milli punkta 4 og 5 í kröfugerð ríkisins. Engar heimildir finnist fyrir þeirri landamerkjalínu, og telji landeigandi hana bersýnilega ranga og sé henni mótmælt sem slíkri. Á það sé bent að lög um landamerki hafi verið til að fastsetja þau og þess vegna oft ekki að vænta að til séu eldri heimildir um nákvæm landamerki jarða. Núverandi landamerki séu þinglýst athugasemdalaust og hafi verið viðurkennd af öllum aðilum, þ.m.t. hinu opinbera um áratugaskeið.

Landeigandi telji rétt að miða við fjallseggjar og vatnaskil um merki, að teknu tilliti til og til samræmis við orðalag fyrirliggjandi landamerkjabréfa og legu jarða á svæðinu almennt. Landeigandi byggi á því að rétt sé að vatnaskil ráði merkjum, svo sem almennt sé á þessu svæði, og miða beri við þau og þá túlkun að miðað sé við hvert regndropi falli, sbr. úrskurð óbyggðanefndar í máli nr. 4/2008 (Skagafjörður austan Vestari-Jökulsár). Því sé harðlega mótmælt að landfræðileg lega og gróðurfar svæðisins að öðru leyti, og ágiskanir um nýtingu þess í gegnum árin út frá því, geti leitt til þess að svæðið teljist þjóðlenda líkt og ríkið virðist byggja á í kröfulýsingu sinni. Bent sé sérstaklega á í þessu tilliti að landsvæðið sé ekki frábrugðið fjölmörgum svæðum sem talin hafi verið til eignarlanda.

Um lagarök er vísað til meginreglna eignarréttar og stjórnarskrár lýðveldisins Íslands, sérstaklega 72. gr. og 65. gr. Einnig sé vísað til mannréttindasáttmála Evrópu, einkum 2. og 6. gr. og 1. gr. 1. samningsviðauka við hann. Þá sé vísað til landamerkjalaga nr. 41/1919, laga nr. 46/1905 um hefð og laga um skráningu og mat fasteigna nr. 6/2001. Vísað sé til venjuréttar og til almennra reglna samninga og kröfuréttar um skuldbindingargildi samninga. Jafnframt sé vísað til almennra meginreglna stjórnsýslu-

réttar sem ákvæði stjórnsýslulaga nr. 37/1993 séu byggð á. Sérstaklega sé vísað til rannsóknarreglu, jafnræðisreglu og meðalhófsreglu.Vísað sé til þinglýsingarlaga nr. 39/1978, einkum 25.–27. gr. Þá sé vísað til laga um afréttamálefni, fjallskil o.fl. nr. 6/1986. Jafnframt sé vísað til laga nr. 58/1998 um þjóðlendur, einkum 1., 5., 15., 17., 11. og 2. mgr. 12. gr. Krafa um málskostnað byggi á XXI. kafla laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, sbr. 17. gr. þjóðlendulaga.

6.2.3 Gilsárvellir, Grund og Hvannstóð í Borgarfirði

Af hálfu eigenda jarðanna Gilsárvalla, Grundar og Hvannstóðs í Borgarfirði er á því byggt að umrætt land sem íslenska ríkið hafi lýst þjóðlendukröfum í hafi verið numið í öndverðu og sé því fullkomið eignarland. Allt það land sé innan landnáms Veturliða sem hafi numið land í Borgarfirði og búið þar. Landið sé því að mati landeigenda undirorpið beinum eignarrétti þeirra og verði ekki af þeim tekið nema að gættum skilyrðum 72. gr. stjórnarskrárinnar þar um, sbr. og 1. gr. samningsviðauka nr. 1. við MSE, sem lögfestur hafi verið með lögum nr. 62/1994. Samkvæmt framangreindum lagaákvæðum sé eignarréttur manna friðhelgur og engan megi skylda til að láta af hendi eign sína nema almenningsþörf krefji. Þjóðlendulög veiti ekki heimild til að svipta menn eignum sínum, hvorki eignarlöndum né öðrum réttindum.

Landeigendur byggja á því að sögulegar heimildir staðfesti að land jarðanna sé ekki minna en það sem lýst sé í landamerkjabréfum þeirra. Þá sýni aðrar sögulegar heimildir og gögn ótvírætt fram á að umrætt land hafi ávallt verið háð einkaeignarrétti og að sá eignarréttur hafi flust á milli manna með venjubundnum hætti. Land innan framangreindra landamerkjabréfa hafi aldrei verið talið til almennings eða afréttar eða annars konar svæðis sem sætt hafi notkun annarra en eigenda þess á hverjum tíma, nema þá með þeirra leyfi. Öllum kröfum íslenska ríkisins sé því mótmælt enda sé enga þjóðlendu að finna innan landamerkja jarðanna.

Í greinargerðum landeigenda segir að þegar norrænir landnámsmenn hafi hafið landnám á Íslandi sé talið að þeir hafi fyrst komið að landi á Austfjörðum og þannig hafi Austfirðir snemma verið numdir. Borgarfjörður eystri sé um þrettán býla land, en svæðið sé skýrlega afmarkað af fjöllum. Þótt *Landnáma* tilgreini ekki með nákvæmum hætti landfræðilega afmörkun landnáms Veturliða í Borgarfirði bendi lega landsins eindregið til þess að landnámið hafi afmarkast við fjallgarðinn, og því tekið til alls Borgarfjarðar eystri. Lýsing *Landnámu* á upphaflegu landnámi Borgarfjarðar sé skýr. Landnám Borgarfjarðar feli í sér afdráttarlausa afmörkun innan fjallahrings, sem sé svo til allur bersýnilegur af láglendi. Þeirri málsástæðu ríkisins sé því mótmælt að *Landnáma* sé ekki skýr með það hve langt inn til landsins landnám nái.

Með vísan til gróðurfars og líklegra landnámsmarka bendi allt til þess að landið hafi verið numið, enda séu mörkin miðuð við háfjöll og vörp sem séu og hafi alla tíð verið greinileg af láglendi Borgarfjarðar. Staðhættir og fyrirliggjandi heimildir um gróðurfar verði talin styðja að stofnað hafi verið til beins eignarréttar á öllu svæðinu enda það

ekki fjarri byggð, en ýmsar heimildir séu um engjanýtingu og tengd afnot af svæðinu. Ekki verði heldur séð að atriði á borð við staðhætti og gróðurfar bendi til þess að svæðin hafi síðar orðið undirorpin beinum eignarrétti en aðliggjandi svæði, en að ágreiningssvæðinu liggi eignarlönd til allra átta. Eignarréttarleg staða aðliggjandi svæða séu þannig meðal þeirra atriða sem máli skipti við mat á stofnun og viðhaldi eignarréttar, sbr. t.d. dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 og frá 13. október 2021 í máli nr. 41/2020.

Landfræðilegar aðstæður á Austurlandi séu þannig að jörðum fylgi jafnan allt það beitarland sem þær hafi þurft og fáar heimildir séu um samnotaafrétti. Í því sambandi vísist meðal annars til svars Hannesar Sigurðssonar við fyrirspurn Stjórnarráðsins frá 29. desember 1919 um almenninga með bréfi dagsettu 23. júní 1920, á þá leið að enginn almenningur og ekkert afréttarland væri í hreppnum sem ekki hafi tilheyrt einhverju lögbýli, og svars oddvita Borgarfjarðarhrepps með bréfi, dags. 8. nóvember 1989, við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt frá 20. febrúar sama ár, þar sem hann sagði enga afrétti vera að finna í hreppnum.

Landeigendur byggi á þeirri skýringu sem Jón Jónsson lögmaður setji fram í umfjöllun sinni í framlögðu fylgiskjali með greinargerðum til óbyggðanefndar vegna málsmeðferðar á svæði 11, þ.e. að hugtakið afrétt vísi fyrst og fremst til þeirra nota að unnt væri að halda fé frá byggðasvæði. Það hafi verið sérstaklega mikilvægt á tíma fráfæra, þegar reka hafi þurft lömb frá mjólkandi ánum og einnig til að létta beit af nærsvæðum byggðar, enda þau nýtt til beitar að hausti. Afréttir takmarkist því oft við ár, vatnsföll eða aðrar hindranir. Vísun til lands sem afréttar á Austurlandi feli ekki í sér neina vísbendingu um að það land hafi verið eigendalaust. Afrétt hafi nú verið skilgreind sem landsvæði utan byggðar sem að staðaldri hafi verið notað til sumarbeitar fyrir búfé, sbr. 1. gr. laga nr. 58/1998. Óbyggðanefnd flokki afréttir í þrennt á grundvelli uppruna sbr. kafla 4.4 og 4.5 í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*. Í fyrsta lagi sé þar um að ræða samnotaafréttir, í öðru lagi afréttir einstakra jarða og stofnana, og í þriðja lagi jarðir sem að hluta eða öllu leyti hafi verið lagðar til afréttar. Þannig sé ljóst að það eitt að landsvæði hafi verið brúkað sem afréttarland geti ekki eitt og sér haft þá þýðingu að viðkomandi landsvæði hafi ekki verið háð einkaeignarrétti.

Landeigendur byggi á því að afrétt Hvannstóðs, sem raunar sé ekki afrétt, sé þá í besta falli dæmi um afrétt einstakra jarða og hafi því sömu eignarréttarlegu stöðu og aðrir hlutar jarðarinnar og sé sem slík undirorpin beinum eignarrétti. Í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar hafi einnig komið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu. Ekkert bendi til þess það að landsvæði sem vísað sé til sem afréttar hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað land jarðarinnar. Til stuðnings þessu megi benda á það að engar heimildir hafi fundist um „Afréttarland Gilsárvalla“ eða „Afréttarland Hvannstóðar og Hólalands“. Skýrist það sennilega af því

að framangreint séu ekki sérstök örnefni sem vísi til afréttar í landi jarðanna þótt landið hafi verið nýtt sem slíkt eftir atvikum af landeigendum hverju sinni.

Landeigendur hafi óskoraðan eignarrétt fyrir jörð sinni með öllum gögnum og gæðum, m.a. á grundvelli hefðar. Þannig hafi landeigendur farið með öll hefðbundin eignarréttindi jarðarinnar, sem m.a. hafi lýst sér í því að þeir hafi bannað öðrum not eignarinnar. Þá hafi þeir borgað af allri eigninni lögboðin opinber gjöld. Byggi landeigendur á því að ríkisvaldið undanfarnar aldir hafi margsinnis viðurkennt að umræddar jarðir, innan þeirra landamerkja sem kröfulýsingar landeigenda byggi á, sé undirorpin fullkomnum eignarrétti og hafi ríkisvaldið aldrei haldið öðru fram fyrr en nú. Byggt sé á því að sá sem hafi í hendi þinglýsta eignarheimild, líkt og landeigendur jarðarinnar hafi, sé talinn eiga tilsvarandi réttindi yfir eigninni þar til annað sannist. Ríkisvaldið hafi því sönnunarbyrði fyrir því að umræddur hluti jarðanna sé ekki fullkomin eign þeirra. Þá byggja landeigendur á því að einkaréttur þeirra til þeirra nota sem krafist sé í varakröfu sé byggður á reglum um hefð, enda hafi þeir og fyrri eigendur jarðarinnar einir nýtt gæði jarðanna allt frá landnámi.

Um lagarök er af hálfu landeigenda fyrst og fremst vísað til þjóðlendulaga nr. 58/1998. Þá er vísað til eignarréttarákvæðis 72. gr. stjórnarskrárinnar, meginreglna eignarréttar um nám, töku og óslitin not, sem og meginreglna um eignarráð fasteignareiganda, almennra reglna samninga- og kröfuréttar, auk hefðarlaga nr. 14/1905. Þá er vísað til laga um afréttarmálefni og fjallskil nr. 6/1998, auk ýmissa eignarréttarreglna Grágásar og Jónsbókar. Þá er að lokum vísað til staðbundinnar venju um skil landamerkja við vatnaskil og skilgreiningu hugtaksins fjallsbrún. Málskostnaðarkrafan er byggð á 17. gr. laga nr. 58/1998, sbr. lög um meðferð einkamála nr. 91/1991, einkum 130. og 131. gr. laganna.

6.2.3.1 Gilsárvellir og Grund í Borgarfirði

Af hálfu eigenda jarðanna Gilsárvalla og Grundar er á því byggt að nýting landsins, lega þess og staðhættir almennt renni stoðum undir stöðu þess sem eignarlands. Landsvæði það er íslenska ríkið hafi lýst þjóðlendukröfu í sé ekki aðliggjandi öðrum hlutum jarða landeigenda heldur standi sér innar í firðinum. Þetta eigi sér sögulegar ástæður. Sögulegar heimildir sýni fram á það að jörðin Gilsárvellir hafi verið umtalsvert stærri í upphafi, en í gegnum tíðina hafi hlutar smám saman verið seldir frá henni. Þrátt fyrir þetta hafi landskiki sá sem um sé deilt í þessu máli ekki verið seldur enda hafi það þótt mikilvæg jarðgæði á Austurlandi að eiga afréttarland fyrir fé sitt. Landeigendur byggi á því að með þessu sé komin fram skýring á því að Gilsárvellir eigi landskika til fjalla, sem sé slitinn frá jörðinni.

Við sjónskoðun á landsvæðinu við vettvangsgöngu haustið 2023 hafi sést að svæðið sé vel aðgengilegt. Vel sjáist inn í Lambadal, Kækjudal og Skúmhattardal frá láglendi og séu dalirnir allir stuttir og vel grónir. Gömul þjóðleið og vinsæl gönguleið liggi um Kækjudal yfir til Loðmundarfjarðar. Hafi þetta verið helsta þjóðleið Borgfirðinga á leið

sinni til Seyðisfjarðar þaðan er þeir hafi sótt ýmsa þjónustu á öldum áður. Á landsvæðinu sjáist móta fyrir heytóftum á víð og dreif sem bendi til þess að engjar hafi verið nýttar á svæðinu. Þá séu til gamlar heimildir um fjárhús neðst í Kollatungum sem sé innan þess svæðis sem íslenska ríkið hafi nú lýst kröfu sinni í.

Í umfjöllun landeigenda um kröfur íslenska ríkisins segir að fjallað sé um *Afréttarland Gilsárvalla* í greinargerð íslenska ríksins, dags. 13. desember 2023. Reisi íslenska ríkið kröfur annars vegar á sóknarlýsingu Desjarmýrarsóknar frá 20. janúar 1840 og hins vegar á orðnotkunni „afrétt“ í landamerkjabréfum jarðarinnar Gilsárvalla. Áðurgreinda sóknarlýsingu Desjarmýrarsóknar hafi sr. Snorri Sæmundsson gert sem hafi verið vígður til prests að Desjarmýri, Borgarfirði eystri árið 1837 og flutt þangað ári síðar. Hafði Snorri því einungis búið á Borgarfirði eystri í stuttan tíma er hann hafi ritað sóknarlýsinguna og verði að hafa það í huga við lestur lýsinga hennar. Segi Snorri þannig sjálfur í formála að sóknarlýsingunni að hann hafi illa getað gert lýsingu þessa m.a. þar sem hann „má heita nær ókunnugur“. Af lýsingu hans á meintri afrétt sé óumdeilt að hálfur Lambadalur, Kækjudalur og hálfur Skúmhattardalur sé eign Gilsárvalla, sbr. síðari landamerkjalýsingar og kröfulýsingu landeigenda. Tali Snorri um að dalirnir tilheyri Gilsárvelli. Segi aukinheldur að afrétt Dysjarmýri (Desjarmýri), sé afrétt sem sé léð öllum Borgarfirði. Þetta rími þannig við staðhætti enda ávallt talað um Desjarmýrarafrétt en hið umdeilda landsvæði hafi aldrei nefnst afrétt í daglegu tali eða í örnefnaskrám. Sé litið til þess að Desjarmýri hafi verið prestsetur og kirkjujörð renni það frekari stoðum undir að afrétt þeirrar jarðar kunni að hafa verið afrétt í skilningi þess hugtaks.

Vísað sé til þess í greinargerð íslenska ríkisins að kröfusvæðið sé aðskilið frá öðru landsvæði jarðanna Gilsárvalla og Grundar. Megi ætla að skýring á því sé líkt og áður greinir fundin í því að Gilsárvellir hafi verið fyrsti bærinn til að byggjast í innsveitum Borgarfjarðar. Þannig hafi jörðinni í nokkur skipti verið skipt upp í fleiri jarðir allt frá árinu 1485. Megi ætla að jörðunum Hvannstóð og Hólalandi hafi þannig m.a. verið skipt út úr Gilsárvöllum og að landeigendur Gilsárvalla hafi þannig tekið ákvörðun um að halda eftir kröfusvæðinu í sinni eigu til að geta nýtt það m.a. sem afrétt og upprekstrarland. Sé í elsta landamerkjabréfi Gilsárvalla talað um kröfusvæðið sem afréttarland. Segi þannig í ódagsettu landamerkjabréfi jarðarinnar Gilsárvalla með Gilsárvallahjáleigu: „Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörp.“ Sömu lýsingu sé síðan að finna í landamerkjabréfi frá 20. desember 1921.

Af hálfu landeigenda er á því byggt að með afréttarlandi sé þarna átt við afrétt einstakra jarða, sbr. umfjöllun um eðli afrétta. Um sé að ræða svæði sem landeigendur hafi einir haft stjórn á og nýtt einir eða þá eftir atvikum heimilað öðrum að nýta svæðið með leyfi sínu. Ekki sé um sameignarafrétt eða almenning að ræða, sbr. m.a. svar hreppstjóra Borgarfjarðarhrepps frá 1920 um að enga afrétt sé að finna í hreppnum sem ekki sé í eigu einstakra jarða. Íslenska ríkið hafi ekki lagt fram nein gögn eða stutt það neinum rökum að með landamerkjabréfum frá 1884 og 1921 hafi landeigendur með einhverjum

hætti aukið við land sitt eða rétt umfram það sem verið hafði. Þvert á móti samþykki eigendur aðliggjandi jarða landamerkjalýsingu Gilsárvalla í báðum landamerkjabréfum, þ.m.t. landareign Gilsárvalla að kröfusvæðinu.

6.2.3.2 Hvannstóð í Borgarfirði

Af hálfu eigenda jarðarinnar Hvannstóðs er á því byggt að nýting landsins, lega þess og staðhættir almennt renni stoðum undir stöðu þess sem eignarlands. Þannig sé stór hluti þess landsvæðis sem íslenska ríkið hafi lýst þjóðlendukröfu í sjáanlegt sé staðið við bæinn á jörðinni og liggi nærri að mörk þjóðlendu samkvæmt kröfum ríkisins taki til heimatúna, svo nærri bænum liggi mörkin.

Við sjónskoðun á landsvæðinu við vettvangsgöngu haustið 2023 hafi sést að svæðið sé heldur láglent. Vel sjáist inn í Hvannstóðsdal, frá bænum að Hvannstóði og/eða frá fjárhúsunum. Engjar hafi í gegnum tíðina verið nýttar á því svæði sem íslenska ríkið hafi nú gert þjóðlendukröfu í. Þannig megi m.a. finna örnefnin Innstastykki, Miðstykki og Ystastykki inni í dalnum, innan kröfusvæðis ríkisins. Í dalnum sé einnig að finna vísanir til að þar hafi verið sel frá Hvannstóði og séu seltóftir að finna í dalnum við Ystastykki. Þá séu og heytóftir víðs vegar í dalnum. Landsvæðið sé heldur láglent eða allt inn að Þrætutungum og Klifum en þar hækki landið heldur án þess þó að vera ókleift eða ónýtanlegt og gangi fé að sumarlagi á landsvæðinu öllu sem sé allt smalað að hausti. Þá hafi um árabil verið þjóðleið til Héraðs um Sandaskörð sem séu innan kröfumarka íslenska ríkisins. Tíðar ferðir hafi þannig jafnan verið um landsvæðið. Sandaskörð séu Hólalandsdalsmegin en við ferðalöngum hafi blasið við landareign Hvannstóðs hinum megin í dalnum. Hvannstóð eigi og land í Lambadal að vestanverðu. Sömu sjónarmið eigi að miklu leyti um það svæði. Þannig sé Lambadalur opinn og breiður dalur sem vel sjáist allur af láglendi. Dalurinn sé að mestu gróinn utan efst í Lambadalsbotni og gangi fé í honum öllum.

Í sögulegri greinargerð komi fram að engin gögn hafi fundist um afréttarlönd Hólalands og Hvannstóðs. Skýrist þetta eflaust á því að slík afrétt sé í raun ekki til, þ.e.a.s. landsvæðið sem sé undir í málinu hafi aldrei verið kallað afrétt af landeigendum eða af íbúum Borgarfjarðar. Þá fjalli örnefnaskrár í engu um „afrétt“ á þessu landi. Hið rétta sé að landsvæðið kallist Hvannstóðs- og/eða Hólalandsdalur eftir því hvoru megin við Fjarðará í dalnum verið sé.

Í umfjöllun landeigenda um kröfur íslenska ríkisins segir að fjallað sé í einu máli um *Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar* í greinargerð ríkisins, dags. 13. desember 2023. Reisi íslenska ríkið kröfur sínar að því er virðist nær eingöngu á sóknarlýsingu Desjarmýrarsóknar frá 20. janúar 1840. Sóknarlýsingu þessa hafi sr. Snorri Sæmundsson gert sem hafi verið vígður til prests að Desjarmýri, Borgarfirði eystri árið 1837 og flutt þangað ári síðar. Hafði Snorri því einungis búið á Borgarfirði eystri í stuttan tíma er hann hafi ritað sóknarlýsinguna og verður að hafa það í huga við lestur lýsinga hennar. Segi Snorri þannig sjálfur í formála að sóknarlýsingunni að hann hafi illa getað

gert lýsingu þessa m.a. þar sem hann „má heita nær ókunnugur“. Sé sóknarlýsing þessi eina heimildin sem til sé bæði fyrr og síðar um meinta afrétt að Hvannstóði, sbr. kröfugerð íslenska ríkisins. Af lýsingu hans á meintri afrétt sé óumdeilt að Hólalands- og Hvannstóðsdalur sé eign samnefndra bæja og að auki Lambadalur hálfur eign Hvannstóðs, sbr. síðari landamerkjalýsingar og kröfulýsingu landeigenda Hvannstóðs. Segi aukinheldur að Hólalands- og Hvannstóðsdalur sé þeirra afrétt en að afrétt Dysjarmýri (Desjarmýri), sé afrétt sem sé léð öllum Borgarfirði. Þetta rími þannig við staðhætti enda ávallt talað um Desjarmýrarafrétt en sem áður segi sé þetta eina ritaða heimildin um Hvannstóðsafrétt. Sé litið til þess að Desjarmýri hafi verið prestsetur og kirkjujörð renni það frekari stoðum undir að afrétt þeirrar jarðar kunni að hafa verið afrétt í skilningi þess hugtaks.

Vísað sé til þess í greinargerð íslenska ríkisins að ekki séu að finna eldri heimildir um merki jarðarinnar Hvannstóðs heldur en í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 24. nóvember 1921. Hafi það enda ekki verið fyrr en við það tímamark sem fyrst hafi verið farið í að þinglesa landamerkjum jarðarinnar sem áður höfðu talist óumdeild, sbr. m.a. eldri heimildir um eign jarðarinnar á Lambadal að vestanverðu. Þrátt fyrir að landamerkjum Hvannstóðs hafi einungis fyrst verið lýst 1921 þá liggi fyrir eldri landamerkjabréf aðliggjandi jarða. Þannig sé landamerkjabréf Hólalands frá 4. júlí 1884 og landamerkjabréf Gilsárvalla frá sama degi. Samræmast þessi landamerkjabréf landamerkjum Hvannstóðs sem þinglesin hafi verið 1921. Hafi íslenska ríkið ekki lagt fram nein gögn eða stutt það neinum rökum að með landamerkjabréfi frá 1921 hafi landeigendur með einhverjum hætti aukið við land sitt eða rétt umfram það sem verið hafði. Þvert á móti samþykki landeigendur aðliggjandi jarða landamerkjalýsingu Hvannstóðs frá 1921 og áriti hana sem rétta.

6.2.4 Ytri-Álftavík

Af hálfu eiganda jarðarinnar Ytri-Álftavíkur er byggt á því að land jarðarinnar sé eignarland í skilningi 1. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998. Landið hafi verið numið og þannig hafi eignarréttur stofnast. Landeigandi mótmæli því að óljósar lýsingar *Landnámu* geti orðið til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja verði dregnar í efa.

Skjalfestar heimildir séu samhljóða um að Ytri-Álftavík hafi tilheyrt landnámsjörðinni Húsavík. Heimildir um Ytri-Álftavík þurfi því að skoða samhliða heimildum um Húsavík sem og landamerkjum gagnvart Innri-Álftavík sem sé aðliggjandi og tilheyri landi Ness í Loðmundarfirði. Landamerkjum sé lýst með sambærilegum hætti í lögfestum, vísitasíum, landamerkjaskrám, landamerkjabréfum, byggingarbréfum og öðrum heimildum auk þess sem fyrir liggi dómur í landamerkjamáli vegna landamerkja Innri- og Ytri-Álftavíkur. Elsta skráða heimildin sé væntanlega lögfesta sr. Bjarna Einarssonar um kirkjustaðinn Húsavík í Borgarfirði frá 2. ágúst 1705 og sé þar vísað til *Stallkletts* til skýringar um mörk við land Ness í Loðmundarfirði. Afmörkun sé með

sambærilegum hætti í lögfestum frá 1829, 1835 og 1855. Þessar heimildir séu frá því áður en landamerkjalög hafi verið sett og þar með áður en skylt hafi verið að skjala landamerki skriflega. Eins og rakið sé í dómi Hæstaréttar í máli nr. 41/2020 (26. málsgrein) hafi slíkar heimildir þýðingu við úrlausn þess hvort landsvæði teljist undirorpið beinum eignarrétti, sérstaklega ef þær styðji við yngri heimildir, svo sem landamerkjabréf eins og í máli þessu.

Það hafi fyrst verið með setningu landamerkjalaga árið 1882 sem kveðið hafi verið á um að stjórnvöld skyldu hafa frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi en landamerki Húsavíkur og Ytri-Álftavíkur hafi verið skráð eftir setningu landamerkjalaganna. Í landamerkjaskrá jarðarinnar Húsavíkur, dags. 17. maí 1887, sé Álftavíkur getið. Landamerkjabréf Ytri-Álftavíkur sé frá 1921 og undirritað af hálfu eigenda aðliggjandi landsvæða og auk þess þinglesið. Feli landamerkjabréfið því í sér ríka sönnun um að um eignarland sé að ræða, sbr. m.a. dóma Hæstaréttar í málum nr. 345/2005 og nr. 722/2009. Yngra landamerkjabréf Húsavíkur sé dagsett 26. desember 1921 og taki eðli máls samkvæmt mið af því að Ytri-Álftavík hafi þá verið skipt úr landi Húsavíkur.

Þá séu röksemdir og lagasjónarmið að baki kröfu íslenska ríkisins óskýr. Ríkið hafi fallið frá þjóðlendukröfu vegna Hvalvíkur, sem sé hluti Húsavíkur, án skýringa og hefði að mati landeiganda með réttu átt að falla frá kröfum vegna Ytri-Álftavíkur jafnframt með vísan til jafnræðisreglu. Eins og rakið sé í dómi Hæstaréttar í máli nr. 41/2020 hafi niðurstaða í dómaframkvæmd Hæstaréttar í þjóðlendumálum um hvort landsvæði teljist hafa verið numið í öndverðu og hvort það teljist eignarland eða þjóðlenda meðal annars ráðist af samanburði við niðurstöður um aðliggjandi landsvæði sem telja verði sambærileg, meðal annars með tilliti meðal gróðurfars og hæðar yfir sjávarmáli.

Röksemdum íslenska ríkisins um að eignarréttur hafi hugsanlega glatast sé jafnframt hafnað með vísan til þýðingar Ytri-Álftavíkur fyrir búskap, nytjar, staðhátta og landslags. Þar sé tún, búskapur á tímabili, útræði gott og mjög stutt á fiskimið. Náttúrleg höfn sé í Lotnu, fjörubeit góð og einnig hagbeit. Örnefni, svo sem *Norskafjara* og *Norskalág*, eigi samkvæmt örnefnaskrá að draga nafn sitt af því að norskir sjómenn hafi gert tilraun til þess að ræna nauti sem þar hafi verið höfð til göngu að sumarlagi. Örnefnin *Bæjarfjara, Lambarákar, Skjónaþúfa, Folaldabás* og fleiri vísi til búskapar á jörðinni og þá sé staðfest búseta á jörðinni á 19. öld.

Landeigandi árétti að sönnunarbyrði hvíli í máli þessu á íslenska ríkinu. Gögn málsins beri með sér að landið hafið verið undirorpið eignarrétti og hafi landeigandi haft til þess réttmætar væntingar í ljósi skráðra heimilda um eignarhaldið og landamerki Ytri-Álftavíkur og þar áður Húsavíkur. Hlutverk óbyggðanefndar og dómstóla sé ekki að svipta menn eignarlöndum sínum eða skerða eignarréttindi þeirra á annan hátt og færa eignarréttindi með þeim hætti til íslenska ríkisins, sbr. dóm Hæstaréttar í máli nr. 48/2004.

Byggt er á því að Húsavík sé forn jörð sem hafi verið numin af Þorsteini Klegga landnámsmanni, sbr. túlkun Haraldar Matthíassonar í riti sínu *Landið og Landnáma*. Engar forsendur séu fyrir þeirri ályktun í greinargerð íslenska ríkisins að Ytri-Álftavík hafi verið utan landnámsins. Landnámsmenn hafi komið af sjó, numið land og nýtt það eftir þörfum. Landeigandi vísi því til þess að staðhættir, gróðurfar og möguleikar til nýtingar landsins styðji ótvírætt að jörðin hafi verið numin í öndverðu. Nýting landsins hafi verið í samræmi við búskaparhætti og umfang bús á hverjum tíma. Húsavík hafi verið svokölluð hálfkirkja, þ.e. kirkjan hafi átt hálft heimaland Húsavíkur. Í máldaga Vilchins fyrir Húsavíkurkirkju frá um 1397 segi um eignir og ítök kirkjunnar að kirkjan eigi í öllum samreka „firir helming hiona j Hvsavijk oc helming firir Dallannd. Allann reka j Svijnavijk“. Með þessu sé vísað til rekaréttinda á grundvelli eignarhalds á landi. Einnig sé vísað til máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1570 og vísitasíu Brynjólfs biskups frá 1645 þar sem sama komi fram.

Á þeim tíma hafi Ytri-Álftavík verið óútskipt land úr landi jarðarinnar Húsavík. Þorsteinn Kleggi hafi búið á jörðinni og hafi Húsavík orðið kirkjustaður um árið 1200. Ytri-Álftavík hafi lengst af verið hluti jarðarinnar Húsavík og því liggi ekki fyrir margar skráðar heimildir um Ytri-Álftavík eðli máls samkvæmt. Ytri-Álftavík hafi svo orðið hjáleiga frá Húsavík, sbr. t.d. Jarðabók frá 1861, en síðar verið skipt út úr landi Húsavíkur á tímabilinu 1887–1914. Fleiri jarðir hafi verið hjáleigur frá Húsavík eins og Hólshús sem einnig séu í eigu landeiganda en Hólshús séu óútskipt land.

Það hafi verið Húsavík, og síðar Hólshús, sem hafi nytjað Ytri-Álftavík, bæði til upprekstrar og til þess að sækja sjó auk þess sem rekafjara hafi verið við Örvasand. Ýmsar heimildir gefi vísbendingar um byggð í Ytri-Álftavík. Samkvæmt ýmsum heimildum hafi verið bær í Ytri-Álftavík og megi á loftmyndum og ljósmyndum greinilega sjá rústir bæjarins. Ólafur Olavíus hafi verið á ferðinni um svæðið um eða uppúr 1775 og geti þess í *Ferðabók* sinni að öll býlin á jörðinni hafi verið stórskemmd af skriðum eða sjógangi. Það gefi skýra vísbendingu um byggð í Ytri-Álftavík fyrir 1775, allavega til útgerðar, sem virðist þó hafa lagst af á tímabili en síðan hafi verið þar óslitin byggð frá 1829 til um 1904. Í ýmsum heimildum um byggð í Víkum við Borgarfjörð eystra sé þess getið að byggð hafi verið í Ytri-Álftavík til ársins 1903 eða 1904 en þá hafi jörðin lagst í eyði eða á sama tíma og kotbúskapur hafi almennt lagst af hér á landi. Við bæinn hafi verið tún, þótt það hafi ekki verið landmikið. Þar hafi einnig verið frábærar aðstæður til að stunda fiskveiðar og væntanlega ein besta náttúrulega höfn landsins í Lotnu sem sé vík sem tilheyrir jörðinni. Í Lotnu hafi farið allt að 60 tonna bátar á síðari árum. Ytri-Álftavík hafi því fyrr á öldum verið útgerðarbýli út frá Húsavík, enda skammt að róa á fiskimið frá útnesjum Ytri-Álftavíkur. Samkvæmt heimildum hafi verið gert út frá Ytri-Álftavík fram á 19. öld. Þá hafi verið skráður búfénaður og heimilismenn í bænum að Ytri-Álftavík í kirkjubókum og ýmsum öðrum heimildum fyrr á öldum. Í greinargerð íslenska ríkisins sé í neðanmálsgrein 13 vísað til þess að samkvæmt manntali hafi verið búið í Ytri-Álftavík 1845 og 1880 en ekki 1703, 1816,

1835, 1840, 1850, 1855, 1860, 1870, 1890, 1901, 1910 eða 1920. Framangreindar upplýsingar séu ekki í samræmi við upplýsingar í Sóknarmannatölum fyrir Desjarmýrarkirkju og Klyppsstaðakirkju frá 1789–1950 þar sem byggð sé talin samfelld frá 1829 til um 1900 en ekki njóti við heimilda á árunum 1878–1888.

Í kröfulýsingu og greinargerð landeiganda er farið yfir tilurð eignarheimildar landeiganda að svæðinu og vísað til þess að gagnaðili málsins sé réttur og löglegur eigandi Ytri-Álftavíkur. Landeigandi hafi hlotið hreindýraarð af jörðinni í samræmi við eignarheimild sína sem Umhverfisstofnun hafi hlotið undanfarið ár á grundvelli laga. Landeigandi telji eignarheimild sína ótvíræða og að í kröfum ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda hans án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Sambærilegt eignarréttarákvæði sé einnig að finna í 1. gr. 1. viðauka laga nr. 62/1994 um mannréttindasáttmála Evrópu. Telji landeigandi að eignarréttur hans njóti verndar þessara grundvallarlaga.

7 NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR

7.1 Inngangur

Hér á eftir verður fyrst fjallað um *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* og vikið að fyrirliggjandi dómafordæmum í þjóðlendumálum. Að því búnu verður gerð grein fyrir landnámi á því svæði sem mál þetta varðar og því næst koma niðurstöður óbyggðanefndar um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins. Loks verður fjallað um ákvörðun málskostnaðar.

7.2 Almenn atriði

7.2.1 Almennar niðurstöður óbyggðanefndar

Í úrskurðum óbyggðanefndar í málum á svæði 1 var í kaflanum *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* gerð grein fyrir athugunum og niðurstöðum um staðreyndir og lagaatriði sem almenna þýðingu geta haft við úrlausn þjóðlendumála. Í úrskurðum í málum á svæði 2 var aukið við þessa umfjöllun og nokkrum nýjum atriðum bætt við. Kaflar þessir voru felldir saman, með lítils háttar breytingum, og birtir þannig sem viðauki við úrskurði í málum á svæðum 3–6. *Almennu niðurstöðurnar* fylgdu einnig í viðauka með úrskurðum í málum á svæði 7A, en þá hafði verið bætt við þær nokkrum köflum úr úrskurðum á svæðum 5–6. Í þeim köflum hafði verið tekin almenn afstaða til tiltekinna staðreynda og lagaatriða sem þar reyndi á. Þær útgáfur *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar* sem fylgdu úrskurðum á svæðum 7B, 8A, 8B, 10A, 10B og í málum sem voru til meðferðar á grundvelli 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga höfðu með sama hætti verið uppfærðar með umfjöllun um almenn atriði úr úrskurðum á næsta svæði á undan. Þegar úrskurðað var um svæði 9A, 9B og 10C þótti hins vegar ekki þörf á að uppfæra þær að nýju með efni úr úrskurðum á svæðunum á undan. Nú hafa *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* að nýju verið uppfærðar með efni úr úrskurðum í málum sem voru til meðferðar á grundvelli 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga um nýgengna dóma og álitaefni um stjórnskipulegt gildi 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga, lagagrundvöll málsmeðferðar samkvæmt því ákvæði og réttmætar væntingar vegna fyrri athafna ríkisins.

Umfjöllun og niðurstöður óbyggðanefndar um eignarland eða þjóðlendu á einstökum landsvæðum, sbr. kafla 7.4 hér á eftir, eru í beinu samhengi og samræmi við *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar*, með framangreindum viðbótum, og þar er vísað til þeirra eftir því sem við á.

7.2.2 Dómafordæmi í þjóðlendumálum

Í úrskurðum óbyggðanefndar á hverju svæði hefur jafnan verið gerð grein fyrir þeim dómum Hæstaréttar eða Landsréttar sem hafa fallið frá uppkvaðningu úrskurða á næsta svæði á undan. Úrskurðir í málum sem voru til meðferðar á grundvelli 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga voru kveðnir upp 17. október 2024. Hæstiréttur hefur ekki kveðið

upp neina dóma í þjóðlendumálum síðan þá. Því liggja sem áður fyrir samtals 69 dómar Hæstaréttar í málum sem varða ágreining um eignarréttarlega stöðu lands samkvæmt þjóðlendulögum, nr. 58/1998.

Frá því að framangreindir úrskurðir voru kveðnir upp hefur á hinn bóginn orðið ljóst að fjórir dómar Landsréttar í þjóðlendumálum sem kveðnir voru upp 7. júní 2024 munu ekki koma til kasta Hæstaréttar og eru því endanlegir, sbr. ákvarðanir Hæstaréttar 24. október 2024 nr. 2024-96, 2024-97, 2024-98 og 2024-99 þar sem beiðnum um áfrýjunarleyfi til Hæstaréttar var í öllum tilvikum hafnað. Um er að ræða dóma Landsréttar 7. júní 2024 í málum nr. 430/2022 (Hamraendar), 431/2022 (Stóru-Hnausar), 432/2022 (Miðvellir) og 433/2022 (Hellnar). Hins vegar liggur enn ekki fyrir hvort dómar Landsréttar 10. október 2024 í málum nr. 40/2023 (Stóra-Vatnshornsmúli) og 41/2023 (Jörfaafréttur), sem vörðuðu úrskurð óbyggðanefndar 3. maí 2018 í máli nr. 2/2016 (Haukadalshreppur og Miðdalahreppur austan Miðár), komi til kasta Hæstaréttar og því verður ekki fjallað nánar um þá hér að sinni.

Framangreindir dómar Landsréttar í málum nr. 430–433/2022, sem fyrir liggur að eru endanlegir, vörðuðu allir úrskurð óbyggðanefndar frá 15. ágúst 2019 í máli nr. 1/2018 (Snæfellsjökull og landsvæði sunnan og austan hans) um að landsvæði sunnan og austan Snæfellsjökuls væri þjóðlenda. Í öllum málunum, sem höfðuð voru af eigendum fjögurra jarða sem töldu til réttinda á umræddu svæði, staðfesti Landsréttur niðurstöður óbyggðanefndar.

Meginágreiningsefnið í öllum málunum laut að túlkun á lýsingum í landamerkjabréfum viðkomandi jarða á merkjum þeirra til fjalla. Eigendur jarðanna byggðu á því að merki þeirra næðu upp á vatnaskil milli norðurs og suðurs á Snæfellsnesi, á Snæfellsjökli og austan hans, en íslenska ríkið byggði á því að draga ætti beinar línur á milli efstu merkjapunkta samkvæmt landamerkjabréfunum. Í úrskurði óbyggðanefndar var við túlkun landamerkjabréfanna m.a. litið til staðhátta og samanburðarskýringar á landamerkjabréfum jarða vestan og austan við ágreiningssvæði málsins. Efstu merkjapunktar til fjalla samkvæmt landamerkjabréfum jarðanna sem deilt var um voru tiltekin örnefni sem eru talsvert langt frá jöklinum og vatnaskilunum sem landeigendur byggðu á að miða bæri við. Mat nefndarinnar var að gögn málsins styddu ekki að merki jarðanna næðu lengra til fjalls en að umræddum örnefnum og þar sem merkjum milli efstu merkjapunkta væri ekki lýst væri eðlilegast, að teknu tilliti til staðhátta, að draga beinar línur þar á milli, m.a. með vísan til dóms Hæstaréttar frá 18. október 2007 í máli nr. 79/2007 (Mörtunga, Prestsbakki og Prestsbakkakot). Í því sambandi var m.a. horft til þess að rannsókn nefndarinnar leiddi í ljós að í landamerkjabréfum jarða vestan ágreiningssvæðisins væri merkjum almennt lýst berum orðum í Snæfellsjökul eða örnefni við jökulrönd og í landamerkjabréfum austan svæðisins væri merkjum almennt lýst berum orðum í vatnaskil. Það var ekki gert í landamerkjabréfum jarðanna sem deilt var um og því var orðalag þeirra talið mæla gegn því að merki jarðanna næðu að jöklinum eða vatnaskilum. Þá var jafnframt litið til þess að línur sem dregnar væru beint á

milli efstu merkjapunkta í landamerkjabréfum jarðanna væru á eða nærri frambrún fjallanna sem risu nokkuð skarpt upp frá láglendi þeirra, en þar fyrir ofan tæki við aflíðandi land upp að vatnaskilum og jöklinum. Staðhættir voru því taldir mæla með afmörkun íslenska ríkisins á landi jarðanna.

Í öllum framangreindum dómum Landsréttar var, að virtum gögnum málanna, fallist á framangreindar röksemdir og niðurstöður óbyggðanefndar um túlkun á afmörkun jarðanna sem deilt var um.

Gagnaðilar ríkisins í öllum málunum byggðu einnig á því að íslenska ríkið hefði með fyrri athöfnum sínum í tengslum við ríkisjörðina Arnarstapa, sem liggur að ágreiningssvæði málanna, skapað öðrum landeigendum á svæðinu réttmætar væntingar um eignarréttarlega stöðu svæðisins. Í úrskurði óbyggðanefndar var því hafnað með vísan til þess að þær athafnir sem vísað væri til, m.a. útleiga lóðar innan ágreiningssvæðisins til námurekstrar árið 1936, beindust ekki að öðrum landeigendum og væru því ekki til þess fallnar að skapa öðrum réttmætar væntingar um eignarréttarlega stöðu svæðisins. Í dómi Landsréttar í máli nr. 430/2022 var fallist á þá niðurstöðu nefndarinnar með svofelldum rökstuðningi:

> Þá hafa áfrýjendur vísað til þess að stefndi hafi um árabil farið með ríkisjörðina Arnarstapa eins og væri hún undirorpin eignarrétti ríkisins upp að vatnaskilum á því svæði sem það telji nú þjóðlendu. Þannig hafi umboðsmaður þjóðjarða í Arnarstapa- og Skógarstrandarumboði leigt út lóð til námurekstrar á Arnarstapa árið 1936 en leigusamningurinn var staðfestur fyrir hönd atvinnu- og samgöngumálaráðherra. Vikurnámur voru á jökulhálsinum suðaustan við Snæfellsjökul en námuvinnsla mun hafa lagst þar af um miðjan sjöunda áratug síðustu aldar. Einnig liggur fyrir minnisblað Ríkiseigna 25. febrúar 2019 þar sem kemur fram að Arnarstapaland hafi verið í eigu stjórnvalda frá árinu 1556. Landamerkjalýsingar jarðarinnar frá 1887 á austur- og vesturmerkjum nái frá sjó og upp í fjallshlíðar en lýsi ekki hvernig mörkum sé háttað þar fyrir ofan. Segir í minnisblaðinu að litið sé svo á að landamerkjalínur jarðarinnar nái upp í jökulrætur. Í dómaframkvæmd Hæstaréttar hefur verið litið svo á að tilteknar athafnir ríkisins geti skapað ákveðnar væntingar hjá aðilum og haft þýðingu við úrlausn á eignarréttarlegri stöðu viðkomandi lands, sbr. dóma réttarins 11. maí 2006 í máli nr. 496/2005, 10. október 2013 í máli nr. 617/2012 og 28. september 2017 í málum nr. 93/2017 og 94/2017. Hér háttar á hinn bóginn svo til að þessar athafnir og yfirlýsingar íslenska ríkisins, sem eru tiltölulega nýtilkomnar, samrýmast ekki eldri heimildum og lutu auk þess einvörðungu að jörðinni Arnarstapa en beindust ekki að aðliggjandi jörðum. Verður því ekki fallist á það með áfrýjendum að þær hafi verið til þess fallnar að skapa öðrum landeigendum réttmætar væntingar um eignarréttarlega stöðu ágreiningssvæðisins.

Sama eða sambærilegan rökstuðning um þetta atriði er að finna í hinum dómum Landsréttar sem hér eru til umfjöllunar. Í dómunum var staðfest túlkun óbyggðanefndar á dómaframkvæmd um áhrif fyrri athafna ríkisins á eignarréttarlega stöðu lands sem deilt er um á grundvelli þjóðlendulaga. Af þeim verður ráðið að svo til álita geti komi hvort tilteknar athafnir ríkisins hafi skapað landeigendum réttmætar væntingar um eignarréttarlega stöðu lands, þannig að þýðingu hafi við úrlausn þjóðlendumála, þá verði þær að hafa beinst að öðrum en ríkinu sjálfu eða jörðum í eigu þess. Af þeim verður einnig ráðið að athafnir eða yfirlýsingar ríkisins sem beinast að tiltekinni jörð

geti almennt ekki skapað eigendum annarra nærliggjandi jarða réttmætar væntingar um eignarréttarlega stöðu þeirra. Athafnir og yfirlýsingar ríkisins verði að hafa beinst að tiltekinni jörð og eigendum hennar svo að til álita komi hvort þær hafi skapað viðkomandi eigendum síkar væntingar.

7.3 Landnám

Óbyggðanefnd hefur í fyrri úrlausnum sínum byggt á því að skýrar frásagnir *Landnámu* hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar en talið hæpið að af takmörkuðum lýsingum í *Landnámu* verði afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til eignarréttar yfir landsvæði með námi.[1482] Má í þessu sambandi t.d. vísa til dóms Hæstaréttar frá 28. september 2006 í máli nr. 497/2005 (Hoffells-Lambatungur í Nesjum).

Í kafla 5.1 hér að framan er gerð grein fyrir frásögnum *Landnámu* sem lúta að landsvæði því sem hér er til umfjöllunar. Eins og þar kemur fram greinir *Landnáma* frá því að Uni Garðarsson hafi komið á land á Unaósi og reist sér þar bæ. Þá hafi hann numið land fyrir sunnan Lagarfljót, allt Hérað til Unalækjar. Einnig kemur þar fram að Þorkell fullspakur hafi numið Njarðvík alla og búið þar, Veturliði Arnbjarnarson hafi numið Borgarfjörð og búið þar, Þórir lína hafi numið Breiðuvík og búið þar og Þorsteinn kleggi hafi numið Húsavík og búið þar. Fram kemur að Loðmundur gamli hafi numið Loðmundarfjörð og búið þar. Í Sturlubók *Landnámu* segir að hann hafi búið þar þennan vetur en í Hauksbók segir að hann hafi búið þar þrjá vetur. Eftir það hafi hann numið land austan Jökulsár á Sólheimasandi.

Af framangreindum frásögnum *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum þykja miklar líkur á að þjóðlendukröfusvæði ríkisins hafi verið numin, a.m.k. að mestu leyti. Gera verður þann fyrirvara að ekki kemur fram hversu hátt til fjalla landnám á svæðinu hafi náð og því ekki hægt að fullyrða með afdráttarlausum hætti um nákvæma stærð þess, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*. Óvissa um þetta atriði er meiri eftir því sem ofar dregur á svæðunum.

7.4 Útmannasveit, Borgarfjörður, Víkur og Loðmundarfjörður

Í þeim undirköflum sem hér fylgja á eftir verða þjóðlendukröfusvæði ríkisins, sem eru ellefu í þessu máli, tekin til skoðunar með aðgreindum hætti. Tilhögun þeirrar umfjöllunar er þannig að fyrst verður fjallað um þjóðlendukröfusvæði ríkisins í Útmannasveit og Njarðvík, en þau eru *Ósafrétt og Grasdalur*, *Hrafnabjargaafrétt*, *Sandbrekkuafrétt* og *Hraundalur og Kirkjutungur*. Næst verður fjallað um kröfusvæði ríkisins í Borgarfirði, þ.e. *Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar*, *Afréttarland Gilsárvalla* og *Desjarmýrarafrétt*. Þar á eftir verður fjallað um *Hvalvík* í Víkum og loks um

[1482] Sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

kröfusvæði ríkisins í Loðmundarfirði, en þau eru *Ytri-Álftavík*, *Innri-Álftavík* og *Hjálmárströnd*.

Fyrst verður fjallað um staðhætti einstakra þjóðlendukröfusvæða málsins og þá verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki kröfusvæðanna og aðliggjandi jarða. Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar svæðanna er rakin í 5. kafla hér að framan. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæða ríkisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða þau, þar á meðal hvort samræmi sé milli heimilda og afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Kröfur íslenska ríkisins um þjóðlendur á svæðunum byggjast að mestu leyti á því að kröfusvæði ríkisins hafi aðra eignarréttarlega stöðu en heimaland þeirra jarða sem um ræðir þrátt fyrir að þeim sé lýst innan landamerkja viðkomandi jarða samkvæmt landamerkjabréfum þeirra, að nokkru eða öllu leyti. Á þjóðlendukröfusvæðunum sem nefnd eru *Hvalvík*, *Ytri-Álftavík* og *Hjálmárströnd*, byggir ríkið hins vegar á því að um sé að ræða sérstök afmörkuð landsvæði sem hafi aðeins verið nýtt með takmörkuðum hætti og ekki hafi stofnast til beins eignarréttar. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðanna.[1483]

7.4.1 Ósafrétt og Grasdalur

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Ósafrétt og Grasdalur*. Að svæðinu norðaustanverðu liggur óumdeilt eignarland jarðarinnar Njarðvíkur í samnefndri vík. Gerð er krafa vegna jarðarinnar til syðri hluta kröfusvæðis ríkisins. Að suðaustanverðu liggja að kröfusvæðinu óumdeild eignarlönd jarðanna Bakka, Jökulsár og Hvols í Borgarfirði. Að sunnanverðu liggur að kröfusvæðinu það kröfusvæði íslenska ríkisins sem nefnt er *Hrafnabjargaafrétt*. Að vesturmörkum kröfusvæðisins liggur syðst óumdeilt eignarland Hrafnabjarga, þar norðan við óumdeilt eignarland Unaóss í Útmannasveit og að norðvestanverðu og norðanverðu liggur kröfusvæðið að sjó við austanverðan Héraðsflóa. Á þeim hluta kröfusvæðisins sem er vestan vatnaskila milli Útmannasveitar og Njarðvíkur er aðeins gerð gagnkrafa syðst af hálfu eiganda Hrafnabjarga. Að öðru leyti er ekki gerð gagnkrafa vegna þessa hluta kröfusvæðis ríkisins. Af málatilbúnaði ríkisins og gögnum málsins er ljóst að sá hluti svæðisins hefur tengsl við Unaós, sem er ríkisjörð.

[1483] Umfjöllun um staðhætti á svæðinu er byggð á ýmsum útgefnum kortum, kortasjá og landupplýsingagátt Landmælinga Íslands, vistgerðakorti Náttúrufræðistofnunar, loft- og gervitunglamyndum, drónamyndum, örnefnaskrám frá nafnfræðisviði Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, athugunum í vettvangsferð, sbr. kafla 4.3, og almennum upplýsingum, svo sem *Árbókum* Ferðafélags Íslands.

Sú ályktun verður dregin af dómum Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006 (Rangárvallaafréttur) og 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 (Skaftafell I og III) að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, þó innan þeirra takmarka sem kröfugerð íslenska ríkisins setur hverju sinni, og leysa verði úr málum á þeim grundvelli. Þrátt fyrir að ekki sé gerð krafa til hluta svæðisins af öðrum en íslenska ríkinu er eignarréttarleg staða þess hluta engu að síður til rannsóknar af hálfu óbyggðanefndar á grundvelli fyrirvara sem kom fram af hálfu íslenska ríkisins við aðalmeðferð málsins, sem fór fram 19. mars 2024, þess efnis að það væri ósk íslenska ríkisins að á svæðum þar sem gagnkröfur hefðu ekki verið gerðar kannaði óbyggðanefnd samt og skæri úr um hvaða land teldist til þjóðlendna og hver væru mörk þeirra og eignarlanda.

Þjóðlendukröfusvæðið er í fjallgarðinum milli ysta hluta Útmannasveitar og Njarðvíkur og tekur þar einkum til Ósfjalls í vestanverðum fjallgarðinum. Þrátt fyrir að sá hluti fjallgarðsins sem kröfusvæðið tekur til sé jafnan nefnt einu nafni Ósfjall bera einstakir tindar á svæðinu líka sérstök heiti. Á svæðinu eru t.a.m. Geldingafjall, Sönghofsfjall, Grjótfjall, Kerlingarfjall og Tóarfjall, auk þess sem kröfusvæðið tekur til Grasdals sem er yst í fjallgarðinum, ofan við Brimnes. Þá tekur svæðið einnig til stórs hluta Njarðvíkur, austan fjallgarðisins, þ.e. þess hluta sem er innan við Selá og Innra-Hvannagil. Inn úr Njarðvík ganga nokkrir dalir sem jafnframt eru innan kröfusvæðisins; hálfur Seldalur, Urðardalur, Dyrfjalladalur og Mjóidalur inn af honum. Svæðið er lægst nyrst þar sem það liggur að sjó en hækkar inn til landsins á fjallgarðinum milli Útmannasveitar og Njarðvíkur. Hæstu tindar þar eru í um 600–700 m hæð. Í Njarðvík tekur kröfusvæðið til talsverðs láglendis, þar sem nokkur hluti svæðisins er undir 100 m hæð, en hækkar til fjalla umhverfis dalina inn úr Njarðvík. Þeir eru að mestu leyti í um 600–700 m hæð, en hæsti tindur er á Miðfelli í um 1.100 m hæð syðst á svæðinu. Svæðið er að mestu leyti vel gróið en gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Frá bæjarstæði Unaóss að þeim hluta kröfusvæðisins sem næst liggur eru um 800 m í beinni loftlínu en frá bæjarstæði Njarðvíkur að þeim hluta kröfusvæðisins sem næst liggur eru um 2 km.

Í kafla 7.4.1.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki svæðisins, svo og jarða og landsvæða sem liggja að kröfusvæði ríkisins. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar aðila á kröfusvæðinu. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á kröfusvæðinu byggist einkum á því að því sé lýst í heimildum sem afréttarsvæði. Í málinu er því einkum uppi það álitaefni hvort stofnast hafi til beins eignarréttar að kröfusvæðinu. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og

úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.1.2.

7.4.1.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki kröfusvæðis ríkisins.

Upphafspunktur kröfulínu ríkisins er í Knarará, austan við ásinn Valsunga, og henni er síðan fylgt til upptaka í Geldingaskörðum. Þaðan er fjallshryggnum umhverfis Njarðvík fylgt til suðurs og svo austurs að Innra-Hvannagili. Þá er Innra-Hvannagili fylgt niður í Njarðvíkurá, sem er svo fylgt út að þeim stað þar sem Selá rennur í hana. Þaðan fer kröfulínan beint upp á Grjótfjallstind og svo eftir fjallstindum út með fjallshryggnum milli Útmannasveitar og Njarðvíkur til norðausturs allt niður að sjó við Brimnes. Þaðan fylgir kröfulína ríkisins strandlengjunni til vesturs og svo suðurs, m.a. um Gripdeild, Selvog, Stapavík, Miðvík og Fossvík að ósi Selfljóts sem svo er fylgt suður að ósi Nautár. Þaðan er Nautá fylgt á Hádegisfjall, en þaðan er dregin bein lína í upphafspunkt.

Eins og áður segir er gerð gagnkrafa til þess hluta kröfusvæðis ríkisins sem er í Njarðvík vegna samnefndrar jarðar með vísan til landamerkjabréfs hennar frá 8. janúar 1922. Á þeim hluta kröfusvæðisins sem telst til Útmannasveitar, þ.e. vestan vatnaskila gagnvart Njarðvík, er aðeins gerð gagnkrafa syðst vegna Hrafnabjarga með vísan til landamerkjabréfs jarðarinnar frá 7. maí 1884, en að öðru leyti gerir íslenska ríkið eitt kröfu til svæðisins. Samkvæmt því má skipta kröfusvæði ríkisins í þrennt, þ.e. þann hluta sem er í Njarðvík og gerð er krafa til vegna Njarðvíkur, hluta sem ekki er gerð gagnkrafa til en sem heimildir benda til að tengist Unaósi, og loks hluta sem gerð er krafa til vegna Hrafnabjarga.

Eftirfarandi umfjöllun um merki svæðisins verður skipt í þrennt í samræmi við þetta. Fyrst kemur til skoðunar sá hluti sem gerð er krafa til vegna Hrafnabjarga.

Krafa vegna Hrafnabjarga styðst, eins og áður segir, við landamerkjabréf jarðarinnar frá 7. maí 1884. Þar er merkjum gagnvart Unaósi lýst um Knarará frá Selfljóti upp á Geldingaskörð. Ljóst er að ágreiningur ríkisins og eiganda Hrafnabjarga varðar einungis staðsetningu Knararár, sem báðir aðilar miða kröfur sínar við en staðsetja með mismunandi hætti. Af hálfu ríkisins er miðað við á sem á kortum er merkt Knarará og rennur vestan við Rjúpnafell. Af hálfu gagnaðila ríkisins er hins vegar byggt á því að Knarará sé, og hafi um langan tíma verið, merkt rangt á kort og að hin raunverulega Knarará sé í reynd aðeins austar. Sú á rennur austan við Rjúpnafell undir Geldingaskörðum. Í umfjöllun um kröfusvæði ríkisins á *Hrafnabjargaafrétt* í kafla 7.4.2.1 er þetta atriði tekið til sérstakrar skoðunar og komist að þeirri niðurstöðu að rétt sé að miða við þann farveg sem gagnaðili íslenska ríkisins byggir á að sé farvegur Knararár. Með vísan til umfjöllunar í kafla 7.4.2.1 er ljóst að sá hluti svæðisins sem gerð er krafa til vegna Hrafnabjarga er innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1884 og eldri fyrirliggjandi heimildir um merki jarðarinnar styðja við þá niðurstöðu. Með

vísan til sömu umfjöllunar er jafnframt ljóst að kröfusvæði ríkisins á *Hrafnabjarga-afrétt*, sem er sunnan þess kröfusvæðis sem hér er til umfjöllunar, er að öllu leyti innan merkja Hrafnabjarga samkvæmt umræddu landamerkjabréfi jarðarinnar.

Næst kemur til skoðunar sá hluti svæðisins sem ekki er gerð gagnkrafa til en ljóst er, samkvæmt málatilbúnaði ríkisins og gögnum málsins, að hefur tengsl við Unaós sem er ríkisjörð.

Í landamerkjabréfi Unaóss, ásamt „afbýlinu“ Heyskálum, frá 8. maí 1885, sem var þinglýst 2. júní 1886, er merkjum gagnvart Hrafnabjörgum til suðvesturs lýst með sama hætti og í áðurnefndu landamerkjabréfi Hrafnabjarga, þ.e. um Knarará frá Selfljóti upp í Geldingaskörð. Á láglendi, vestan Selfljóts, er merkjum jarðarinnar lýst um línu sem dregin er úr Selfljótsbakka á móts við Bjarglandsárós „beint í neðsta heygarð og eftir sömu stefnu til sjávar“. Til fjalla, milli Unaóss og Njarðvíkur, er merkjum lýst frá þeim stað þar sem Hrafnabjargalandi sleppir, þ.e. úr Geldingaskörðum, „út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall í Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann, sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan“. M.ö.o. er merkjum til fjalla lýst um fjallseggjar á fjallgarðinum milli Unaóss og Njarðvíkur, allt frá Geldingaskörðum og norðaustur til sjávar norðan við Grasdal.

Samkvæmt þessu, og að teknu tilliti til niðurstöðu um staðsetningu Knararár, er ljóst að sá hluti kröfusvæðis ríkisins sem ekki er gerð gagnkrafa til er innan merkja Unaóss samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1885.

Fyrir liggur nokkur fjöldi skjala frá árunum 1828–1884 sem varða ágreining milli forsvarsmanna Vallaneskirkju, sem átti Unaós, og eigenda Njarðvíkur um eignarhald á Grasdal, sem er yst í fjallgarðinum milli jarðanna. Af þeim verður ráðið að eigendur beggja jarða hafi talið Grasdal eign viðkomandi jarða. Svo virðist sem búið hafi verið að leysa deiluna þegar landamerkjabréf Unaóss var gert árið 1885, þar sem merkjum milli jarðanna er lýst eftir fjallgarðinum á milli þeirra og út eggjar norðan megin Grasdals þannig að hann fellur innan merkja Njarðvíkur. Sömu lýsingu er að finna í landamerkjabréfi Njarðvíkur frá 1. júlí 1885, eins og vikið verður að síðar.

Þrátt fyrir að flest skjöl sem tengjast Unaósi frá þessum tíma varði fyrst og fremst Grasdal liggur fyrir lögfesta fyrir jörðina frá 31. maí 1841 þar sem heildarmerkjum jarðarinnar er lýst svo:

> … ad innan frá Knarará, eptir sem hún fellur af vörpum ofan nidr i Selfliót og frá greindu Selflióti og Siáfarströndu austur á Fiallgarda og vörp öll þángad sem Vötn taka ad deilast til Niardvíkur innann frá greindri Knarará allt útá Skialdarfialls ytri enda, og í Sió nidr …

Merkjum til fjalla er lýst eftir vatnaskilum gagnvart Njarðvík, frá Knarará út á Skjaldarfjall, sem er suðaustan Grasdals, og þaðan til sjávar. Merkjalýsingin tekur þannig til þess hluta kröfusvæðis ríkisins sem er í Útmannasveit og ekki er gerð gagnkrafa til, auk Grasdals en eins og áður segir stóð mikill ágreiningur um hann á þessum tíma. Lögfestunni var enda mótmælt á manntalsþingum að Desjarmýri 24. júní 1842 og 10. júlí 1844 af hálfu eiganda Njarðvíkur og ætla má að það hafi verið vegna ágreinings-

ins um Grasdal. Henni var einnig mótmælt á síðarnefnda manntalsþinginu af hálfu prestsins í Húsavík vegna ágreinings um hlutdeild Húsavíkurkirkju í reka fyrir landi Unaóss.

Í lýsingu Hjaltastaðasóknar frá 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna er fjallað um Ósafrétt, einnig nefnd Ósfjall, sem er sögð yst á fjallgarðinum norðaustur frá Dyrfjalli, utan við Hrafnabjargaafrétt. Í umfjöllun um Unaós í sömu sóknarlýsingu segir að Ósafrétt liggi undir jörðina.

Í svari oddvita Hjaltastaðahrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa. Um afmörkun segir aðeins eftirfarandi: „Að hreppamörkum við Borgarfjörð (Loðmundarfjörð) og Eiðaþinghá.“ Ekki er fjallað nánar um innbyrðis afmörkun þessara svæða eða afmörkun þeirra gagnvart heimalöndum.

Eins og áður segir er ljóst að sá hluti kröfusvæðis ríkisins sem ekki er gerð gagnkrafa til er innan merkja Unaóss samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1885. Önnur fyrirliggjandi skjöl um jörðina ýmist styðja við þá afmörkun eða mæla henni a.m.k. ekki í mót.

Loks kemur til skoðunar sá hluti svæðisins sem gerð er krafa til vegna jarðarinnar Njarðvíkur í samnefndri vík.

Í landamerkjabréfi Njarðvíkur frá 8. janúar 1922, sem var þinglýst 17. júlí sama ár, er merkjum lýst svo:

> 1. Milli Njarðvíkur og Snotruness: Úr Bölmóðshlein beint upp á fjall og inn eftir vörpum.
>
> 2. Milli Njarðvíkur og Geitavíkur: Eftir vörpum þaðan sem Nesland þrýtur.
>
> 3. Milli Njarðvíkur og Bakka: Þaðan sem Geitavíkurland þrýtur inn eftir vörpum og eggjum, inn undir Dyrfjöll og inn á Mjóadalsvarp.
>
> 4. Milli Njarðvíkur og Hrafnabjarga: Af Mjóadalsvarpi út eggjar norðan megin víkurinnar þangað til Óssland tekur við.
>
> 5. Milli Óss og Njarðvíkur: Þaðan sem Hrafnabjargalandi sleppir út vörp og eggjar út á Gönguskarðsvarp, þaðan út Smátindafjall á Grasdalsvarp, þaðan út eggjar norðan megin dalsins og fram á tanga þann sem skilur Ólafssand að sunnan og Gripdeild að norðan.

Samkvæmt landamerkjabréfinu á jörðin sér skýr landfræðileg mörk. Merkjum er lýst eftir vörpum og fjallseggjum umhverfis Njarðvík frá Bölmóðshlein að norðaustan, gagnvart Borgarfirði, og að tanga sem skilur Ólafssand og Gripdeild að norðvestan, gagnvart Útmannasveit. Af því leiðir að víkin öll, ásamt þeim dölum sem ganga inn úr henni, er innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfinu, auk Grasdals. Það er í samræmi við málatilbúnað gagnaðila íslenska ríkisins vegna Njarðvíkur og afmörkun kröfulínu vegna jarðarinnar og einnig í samræmi við lýsingu landamerkjabréfs Unaóss frá 1885 um merki milli jarðanna.

Fyrir liggur eldra landamerkjabréf fyrir Njarðvík frá 1. júlí 1885, sem var þinglýst 14. ágúst sama ár, þar sem merkjum jarðarinnar er lýst með sama hætti og einnig fleiri eldri heimildir með sambærilegum merkjalýsingum, eins og nú verður rakið.

Í vitnisburði frá 1. apríl 1530 um Njarðvík kemur m.a. fram að land jarðarinnar sé milli fjalls og fjöru.

Í lögfestu Njarðvíkur frá 24. júní 1821 er merkjum lýst svo: „ad Nordann úr Gripdeilld, og svo i kríng sudur med sió allt til Bølmóds, og til Fialls ad Krossinumm, og á bádar sýdur sem vatns-føll deila til Vikurinnar“. Gripdeild er norðvestan Grasdals en Bölmóður er örnefni í fjörunni undir Njarðvíkurskriðum milli Njarðvíkur og Borgarfjarðar. Frá þessum örnefnum er merkjum lýst til fjalla eftir því sem vötnum hallar til Njarðvíkur. Í öðrum lögfestum Njarðvíkur frá 31. maí 1833, 12. júní 1843, 23. maí 1845 og 21. apríl 1846, svo og vitnisburði um landamerki og rekamörk Njarðvíkur frá 16. mars 1841, er merkjum lýst með efnislega sama hætti.

Líkt og áður segir liggur fyrir nokkur fjöldi skjala frá árunum 1828–1884 um ágreining milli forsvarsmanna Vallaneskirkju, eiganda Unaóss, og eigenda Njarðvíkur um eignarhald á Grasdal en sá ágreiningur virðist úr sögunni við gerð landamerkjabréfa jarðanna árið 1885, þar sem Grasdal er lýst innan merkja Njarðvíkur en ekki Unaóss.

Af framangreindum heimildum er ljóst að sá hluti kröfusvæðis ríkisins sem gerð er krafa til af hálfu eigenda Njarðvíkur er allur innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar frá 1922 og sú afmörkun fær einnig stoð í eldri heimildum um merki jarðarinnar, allt aftur á 16. öld.

Næst koma til skoðunar heimildir um aðliggjandi jarðir. Eins og áður segir liggur kröfusvæði ríkisins að norðan- og norðvestanverðu að sjó. Að vestanverðu liggur það að óumdeildu eignarlandi Unaóss og Hrafnabjarga, sem þegar hefur verið fjallað um. Að sunnanverðu liggur að kröfusvæðinu það kröfusvæði ríkisins sem nefnist *Hrafnabjargaafrétt* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.2. Líkt og áður segir er það kröfusvæði allt innan merkja Hrafnabjarga samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1884. Að norðausturmörkum kröfusvæðisins liggur óumdeilt eignarland Njarðvíkur sem þegar hefur verið fjallað um. Aðeins stendur því eftir að kanna heimildir um merki jarða sem liggja að suðausturmörkum kröfusvæðisins. Frá norðri til suðurs er þar um að ræða jarðirnar Bakka, Jökulsá og Hvol, allar í Borgarfirði.

Í landamerkjabréfi Bakka frá 20. desember 1921, sem var þinglýst 17. júlí 1922, er merkjum til fjalla lýst svo: „Að ofan eru fjallavörpin landamerki frá ytra Dyrfjalli út undir Geitavíkurþúfu“.

Í landamerkjabréfi Jökulsár frá 25. ágúst 1922, sem var þinglýst 16. júlí 1923, er merkjum til fjalls gagnvart Bakka að norðanverðu lýst um Grjótárgil „upp í fjallavörpin“ og að sunnanverðu gagnvart Hvol er merkjum lýst upp í „Jökulbotn, sem er í sveifinni framan og neðan undir ytra Dirfjallinu“.

Í landamerkjabréfi Hvols frá 17. júlí 1884, sem var þinglýst 14. ágúst 1885, er merkjum til fjalls að norðanverðu gagnvart Jökulsá lýst með sama hætti, þ.e. upp í

Jökulbotn undir Ytra-Dyrfjalli en að sunnanverðu gagnvart Gilsárvöllum upp í „Dyrfjallsröðina framan við Dyrfjallsdyrnar“.

Í öllum tilvikum er merkjum þessara aðliggjandi jarða í Borgarfirði lýst upp í fjallstinda eða vörp milli Borgarfjarðar og Njarðvíkur, sem er í samræmi við afmörkun aðila á suðausturmörkum svæðisins.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að kröfusvæði ríkisins sé allt innan merkja jarða samkvæmt landamerkjabréfum Hrafnabjarga frá 1884, Unaóss frá 1885 og Njarðvíkur frá 1922. Það á sér einnig stoð í eldri heimildum um merki jarðanna og heimildum um merki aðliggjandi jarða. Jafnframt er niðurstaða nefndarinnar að gögn málsins styðji ekki aðgreiningu ríkisins milli óumdeilds eignarlands umræddra jarða og kröfusvæðisins við norðaustur- og vesturmörk svæðisins.

7.4.1.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða kröfusvæðis ríkisins. Þrátt fyrir að íslenska ríkið geri eitt kröfu til hluta svæðisins er eignarréttarleg staða þess hluta til rannsóknar af hálfu óbyggðanefndar á grundvelli áðurnefnds fyrirvara íslenska ríkisins þess efnis að á svæðum þar sem gagnkröfur hefðu ekki verið gerðar væri þess óskað að óbyggðanefnd kannaði og skæri úr um hvort svæðið væri eignarland eða þjóðlenda.

Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Uni Garðarsson hafi komið á land á Unaósi og reist sér þar bæ. Þá hafi hann numið land fyrir sunnan Lagarfljót, allt Hérað til Unalækjar. Einnig kemur þar fram að Þorkell fullskapur hafi numið Njarðvík alla og búið þar.

Af þessum frásögnum *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar mjög miklar líkur á að svæðið hafi verið numið. Gera verður þann fyrirvara að ekki kemur fram hversu hátt til fjalla landnám á svæðinu hafi náð og því ekki hægt að fullyrða með afdráttarlausum hætti um nákvæma stærð þess, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda

hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessa máls reynir því helst á hvort þjóðlendukröfusvæðið hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðið hafi frá upphafi verið utan marka jarða og sé þar með þjóðlenda sem eftir atvikum er háð óbeinum eignarréttindum.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að kröfusvæði ríkisins væri allt innan merkja jarða samkvæmt landamerkjabréfum Hrafnabjarga frá 1884, Unaóss frá 1885 og Njarðvíkur frá 1922. Það á sér einnig stoð í eldri heimildum um merki jarðanna og heimildum um merki aðliggjandi jarða. Eins og áður segir er krafa íslenska ríkisins um þjóðendu einkum á því byggð að kröfusvæðinu sé lýst sem afrétt í gögnum málsins. Í málinu er því einkum uppi það álitaefni hvort kröfusvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeild eignarlönd jarðanna sem um ræðir, þrátt fyrir að vera lýst innan merkja í landamerkjabréfunum án neinnar aðgreiningar.

Umfjöllun um afmörkun svæðisins hér að framan var skipt í þrennt. Fyrst var fjallað um þann hluta sem gerð er krafa til vegna Hrafnabjarga, næst um þann hluta sem ekki er gerð gagnkrafa til en tengist ríkisjörðinni Unaósi, og loks þann hluta sem gerð er krafa til vegna Njarðvíkur. Eins og áður greinir er svæðið innan merkja þessara jarða samkvæmt landamerkjabréfum þeirra. Í eftirfarandi umfjöllun verður fyrst fjallað um þann hluta sem er innan merkja Hrafnabjarga og tengist náið umfjöllun um það kröfusvæði ríkisins sem nefnist *Hrafnabjargaafrétt* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.2. Síðan verður fjallað um þá hluta sem samkvæmt framansögðu eru innan merkja Unaóss og Njarðvíkur samkvæmt landamerkjabréfum þeirra.

Líkt og áður segir snýst ágreiningur ríkisins og eiganda Hrafnabjarga á þessu svæði fyrst og fremst um staðsetningu Knararár á mörkum Hrafnabjarga og Unaóss. Eins og þar kemur fram, sbr. einnig kafla 7.4.2.1, telur nefndin að rétt sé að miða við þann farveg sem gagnaðili íslenska ríkisins byggir á að sé farvegur Knararár. Að fenginni þeirri niðurstöðu, og að öðru leyti með vísan til umfjöllunar um Hrafnabjörg og Hrafnabjargaafrétt í kafla 7.4.2.2, er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að sá hluti kröfusvæðis ríkisins sem er innan merkja Hrafnabjarga samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar sé þjóðlenda.

Næst koma til skoðunar heimildir um eignarréttarlega stöðu lands innan merkja Unaóss samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar.

Fyrir liggur nokkur fjöldi skjala frá 17. öld og síðar sem varða reka fyrir landi Unaóss, einkum á svæðinu milli Ólafssands og Selvogs sem nefnist Gripdeild og er nyrst á kröfusvæði ríkisins, vestan Grasdals. Það svæði er innan merkja Unaóss samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1885. Af skjölum málsins verður ráðið að þrátt fyrir að talið hafi verið að Gripdeild væri í landi Unaóss ættu aðrir þar ítök, t.d. Áskirkja í Fellum, Húsavíkurkirkja og Hallormsstaðarkirkja.

Í lýsingu Hjaltastaðarsóknar frá 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna er fjallað um Ósafrétt, einnig nefnd Ósfjall, sem er sögð yst á fjallgarðinum norðaustur frá Dyrfjalli, utan við Hrafnabjargaafrétt. Í umfjöllun um Unaós í sömu sóknarlýsingu segir að Ósafrétt liggi undir jörðina.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 kemur fram að á Unaósi sé afréttarland „sem álitið er að gefi bóndanum 4rbd inntekt á ári hverju“. Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur einnig fram að jörðinni fylgi upprekstrarland sem gefi af sér u.þ.b. 20 kr. árlega.

Líkt og áður segir liggur fyrir landamerkjabréf fyrir Unaós frá 1885 og einnig lögfesta frá 1841 þar sem heildarmerkjum jarðarinnar er lýst. Þær lýsingar taka til alls þess hluta af kröfusvæði ríkisins sem ekki er gerð gagnkrafa til án þess að gerður sé greinarmunur á landi innan merkjanna.

Í svari frá Hjaltastaðarhreppi við fyrirspurn Stjórnarráðs Íslands frá 29. desember 1919 um almenninga segir að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli.

Í landamerkjabók Norður-Múlasýslu 1921–1979 er færður inn ódagsettur útdráttur úr lóðarsamningi vegna jarðarinnar Unaóss. Þar kemur fram að eigandi Unaóss hafi selt hlutafélaginu Framtíðinni á leigu lóð undir fjögur hús við Óshöfn í landi Unaóss, auk þess sem afmörkun lóðarinnar er lýst. Óshöfn er við Krosshöfða við ós Selfljóts, þar sem það rennur í Héraðsflóa, innan kröfusvæðis ríksins. Í *Árbók* Ferðafélags Íslands frá 2008 segir að á Krosshöfða hafi verið verslunarstaður á tímabilinu 1902–1945, nefndur Óshöfn. Þar kemur einnig fram að verslunin Framtíðin á Seyðisfirði hafi rekið þar verslun 1907–1923. Ætla má að fyrrnefndur lóðarsamningur hafi verið gerður vegna verslunarhúsa félagsins á svæðinu.

Í svari oddvita Hjaltastaðahrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa.

Fyrir liggur að sá hluti kröfusvæðis ríkisins sem er innan merkja Unaóss samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar er allur innan marka svæðis sem umhverfis- og auðlindaráðherra friðlýsti 2. júlí 2021 sem landslagsverndarsvæði með auglýsingu nr. 850/2021 á grundvelli 50. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd. Í 1. gr. auglýsingarinnar kemur fram að með henni séu friðlýstar jarðirnar Unaós-Heyskálar, Hrafnabjörg og hluti Sandbrekku. Af auglýsingunni verður þannig ráðið að litið hafi verið svo á að hið friðlýsta

svæði hafi að öllu leyti verið innan merkja jarða og ekki er gerður fyrirvari um eignarréttarlega stöðu svæðisins.

Næst koma til skoðunar heimildir um eignarréttarlega stöðu lands innan merkja Njarðvíkur samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar.

Elstu fyrirliggjandi heimildir um Njarðvík eru skrá Páls biskups Jónssonar um kirkjur í Skálholtsbiskupsdæmi um 1200 þar sem kirkju er getið í Njarðvík og máldagar Njarðvíkurkirkju frá 13. og 14. öld. Í máldaga frá 1397 kemur m.a. fram að kirkjan eigi svo mikið í heimalandi „sem prestskyýlldh heyrir“. Hið sama kemur fram í síðari heimildum um Njarðvíkurkirkju fram á 19. öld. Af gögnum málsins er ljóst að jörðin hefur að hluta verið kirkjueign og að hluta bændaeign. Í *Jarðatali* Johnsens frá 1847 segir t.d. að jörðin sé eign Njarðvíkurkirkju að hálfu og að hálfu bændaeign. Ýmsar heimildir liggja fyrir frá 16. öld og síðar um eigendaskipti á þeim hluta jarðarinnar sem var bændaeign, ýmist fyrir gjöf, kaup eða erfðir.

Í lýsingu á Desjamýrarsókn frá 1839–1840 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna kemur m.a. fram að selstöður hafi verið frá Njarðvík inni í víkinni „en ekki brúkaðar svo menn viti marga mannsaldra“. Þar er einnig fjallað um afrétti í sókninni en ekki er getið um slíka í Njarðvík.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir m.a. um Njarðvík að jörðin eigi afrétt nóga og allgóða fyrir sitt fé og geti lánað öðrum afrétt fyrir um 200 fjár. Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin hafi nægilegt upprekstrarland fyrir ábúendur en ekki sé tekið fé frá öðrum.

Í svari frá Borgarfjarðarhreppi við fyrirspurn Stjórnarráðs Íslands frá 29. desember 1919 um almenninga segir að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli.

Líkt og áður segir liggur fyrir landamerkjabréf fyrir Njarðvík frá 1922, eldra landamerkjabréf frá 1884 og nokkrar lögfestur fyrir Njarðvík frá 1821, 1833, 1843, 1845 og 1846 þar sem heildarmerkjum jarðarinnar er lýst. Þær lýsingar taka til alls svæðisins sem gerð er krafa til vegna jarðarinnar án þess að gerður sé greinarmunur á landi innan merkjanna.

Í ritinu *Göngur og réttir* V frá 1987 er fjallað um afréttarmál í Njarðvík í sérstökum kafla. Þar segir m.a. að Njarðvík eigi gott og víðáttumikið afréttarland, „kjarrivaxin fjöll, hjalla, hlíðar og höfða, grösuga hvamma, bakka, mýrar, botna og móa. Þar sprettur allur hugsanlegur fjallagróður. […] Þarna eru ágætir sumarhagar fyrir búpening og kjarnmikil vetrarbeit“. Einnig kemur m.a. fram að á Grasdal gangi margt fé á sumrum, einkum Héraðsfé, sem reynist mjög vænt. Fyrr á árum hafi trippi og geldneyti verið höfð á Grasdal yfir sumarið. Þá segir að neðan við Grasdal heiti Afrétt, sem sé stórt svæði þar sem brattir grasjaðrar liggi að sjó fram. Margt fé gangi á Afrétt, einkum Njarðvíkurfé, og þar sé gott sauðland. Einnig kemur fram að í Urðardal, Byrðu og Dyrfjalladal sé sérstaklega gott afréttarland, enda gangi þar fjöldi fjár yfir sumarið, einkum Borgarfjarðarfé.

Í svari oddvita Borgarfjarðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að engar afréttir séu í hreppnum.

Auk framangreindra heimilda um Unaós og Njarðvík liggja einnig fyrir ýmis skjöl frá árunum 1828–1884 um ágreining milli eigenda jarðanna um eignarhald á Grasdal, líkt og áður hefur verið fjallað um. Af þeim verður ráðið að eigendur beggja jarða hafi álitið Grasdal hluta jarða sinna. Við gerð landamerkjabréfa Unaóss og Njarðvíkur árið 1885 virðist deilan hafa verið leyst, enda er merkjum jarðanna í báðum landamerkjabréfunum lýst með sama hætti vestan Grasdals sem samkvæmt því fellur innan merkja Njarðvíkur.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að þeir hlutar kröfusvæðis ríkisins sem hér eru til umfjöllunar séu að öllu leyti innan merkja Unaóss og Njarðvíkur samkvæmt landamerkjabréfum jarðanna frá 1885 og 1922. Þar er heildarmerkjum jarðanna lýst og kröfusvæðið er ekki aðskilið frá öðru landi þeirra. Enginn greinarmunur er gerður á einstökum hlutum jarðanna og að mati nefndarinnar bendir það til þess að ekki hafi verið munur á eignarréttarlegri stöðu svæða innan merkja jarðanna. Þá eiga merkjalýsingar landamerkjabréfanna sér stoð í eldri heimildum um merki jarðanna, eins og áður er getið, og ekki liggja fyrir eldri heimildir sem mæla þeirri afmörkun í mót.

Þrátt fyrir að ágreiningur hafi verið um eignarhald á Grasdal á 19. öld bera gögn málsins með sér að hann hafi snúið að því hvort hann tilheyrði Unaósi eða Njarðvík. Af hálfu íslenska ríkisins er m.a. á því byggt að ágreiningurinn bendi til þess að svæðið hafi ekki verið undirorpið beinum eignarrétti en að mati nefndarinnar benda gögn málsins þvert á móti til þess að það hafi verið afdráttarlaus afstaða eigenda jarðanna að Grasdalur hafi verið undirorpinn beinum eignarrétti og að gögn málsins styðji það. Þau benda m.a. til þess að Grasdalur hafi verið talsvert nýttur og að sú nýting hafi verið talin þýðingarmikil fyrir búskap á jörðunum. Að öðrum kosti hefðu svo miklar og langvarandi deilur varla risið. Telja verður að andmæli við lögfestum frá þessum tíma hafi verið vegna þessa ágreinings en ekki vegna óvissu um inntak eða eðli eignarréttinda á þeim svæðum sem um ræddi.

Kröfusvæði ríkisins er nokkuð vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess og nærri árfarvegum. Gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Að mati nefndarinnar mæla gróðurfar og staðhættir að öðru leyti ekki gegn því að stofnast hafi til beins

eignarréttar á svæðinu. Að svæðinu sunnanverðu liggur annað kröfusvæði ríkisins sem er til umfjöllunar í kafla 7.4.2 og þar sunnan við tekur við annað kröfusvæði ríkisins sem er til umfjöllunar í kafla 7.4.3. Þessi kröfusvæði ríkisins eru einnig í fjallgarðinum milli Útmannasveitar og Borgarfjarðar og þar eru gróðurfar og staðhættir sambærilegir. Sé litið heildstætt á niðurstöður í máli þessu er þar um að ræða eignarlönd.

Íslenska ríkið byggir einkum á því að sá hluti þjóðlendukröfusvæðisins sem hér er til umfjöllunar sé afrétt sem einungis hafi verið undirorpin óbeinum eignarréttindum. Samkvæmt *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* hefur afréttur oft verið skilgreindur sem afmarkað landsvæði, að jafnaði utan byggðar, sem að fornu og/eða nýju hefur verið nýtt sem sumarbeitiland en land utan jarða, þar á meðal afréttarland, hefur að meginreglu verið talið þjóðlenda. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Að mati óbyggðanefndar verður ekki fram hjá því litið að gögn málsins benda fremur til beins eignarréttar á landi innan þjóðlendukröfusvæðisins en óbeinna eignarréttinda. Óbyggðanefnd telur líklegt að notkun hugtaksins afrétt vísi í þessu tilfelli til gamalgróinnar notkunar á viðkomandi jarðarhluta sem beitilandi fremur en að endurspegla mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðarinnar, sbr. til hliðsjónar úrskurð óbyggðanefndar frá 14. nóvember 2003 í máli nr. 5/2001 (Lón), að því er varðar jörðina Bæ í Lóni. Í þessu sambandi má nefna að samkvæmt fjallskilareglugerðum Múlasýslna á 19. öld var búendum gert skylt að reka geldfé og lömb á afrétt ásamt því að aðgreina afréttir frá heimalöndum. Í 2. gr. reglugerðar um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, dags. 22. ágúst 1893, segir að það skuli heita afréttarland, er búsmala er eigið haldið í á sumrum og skuli í hverri sveit aðgreina afréttarlönd og heimalönd og ákveða takmörk á milli. Að mati nefndarinnar bendir þetta orðalag reglugerðarinnar, sem var sett skömmu eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 5/1882, til þess að orðið *afrétt* hafi á svæðinu fyrst og fremst verið notað í þeim tilgangi að lýsa því með hvaða hætti landsvæði var nýtt, fremur en að lýsa mismunandi eignarréttarlegri stöðu landsvæða. Ekki liggja fyrir heimildir sem benda til annars en að viðkomandi landeigendur hafi í gegnum tíðina farið með umráð og hagnýtingu yfir þjóðlendukröfusvæðinu og ekki er að sjá að svæðið hafi tilheyrt eða verið nýtt af öðrum án leyfis landeigenda. Þvert á móti liggja fyrir heimildir um að landeigendur hafi leyft öðrum að nýta kröfusvæðið og jafnvel haft tekjur af því, sbr. umfjöllun um jarðirnar í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850. Þá hefur ekkert komið fram í málinu sem bendir til þess að kröfusvæði ríkisins hafi nokkru sinni haft stöðu samnotaafréttar. Að mati nefndarinnar bendir framangreint til þess að kröfusvæðið sé háð beinum eignarrétti.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að land innan marka kröfusvæðis þess sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til

þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.2 Hrafnabjargaafrétt

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Hrafnabjargaafrétt*. Að svæðinu norðanverðu liggur óumdeilt eignarland Hrafnabjarga í Útmannasveit en krafa er gerð vegna jarðarinnar til alls ágreiningssvæðisins. Að svæðinu norðaustanverðu liggur það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Ósafrétt og Grasdalur*, en austast liggur að svæðinu óumdeilt eignarland jarðanna Hvols og Gilsárvalla í Borgarfirði. Að svæðinu sunnanverðu liggur það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Sandbrekkuafrétt* og að svæðinu vestanverðu liggur óumdeilt eignarland Þórsness í Útmannasveit.

Þjóðlendukröfusvæðið er í fjallgarðinum milli Útmannasveitar og Borgarfjarðar. Það tekur til hálfs Urðardals, norðan Urðardalsár, sem gengur inn í fjallgarðinn undir Dyrunum í Dyrfjöllum. Í Urðardal er m.a. náttúruvættið Stórurð, sem var friðlýst sem slíkt árið 2021, og um dalinn rennur Urðardalsá sem sameinast Eiríksdalsá við dalsmynnið og heitir eftir það Jökulsá. Svæðið afmarkast af Urðardalsá og Jökulsá að sunnan- og vestanverðu en fjallseggjum ofan Urðardals frá upptökum Urðardalsár að Geldingaskörðum og svo Knarará að austan- og norðaustanverðu. Svæðið er lægst í um 200 m hæð á norðvesturmörkum þess við Jökulsá og Knarará en hækkar eftir því sem sunnar og austar dregur inn til fjalla og rís hæst í um 1.100 m hæð á Miðfelli á austurmörkunum. Svæðið er að miklu leyti vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess og nærri árfarvegum. Gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Frá bæjarstæði Hrafnabjarga er aðeins um 1 km í beinni loftlínu að þeim hluta ágreiningssvæðisins sem næst liggur.

Í kafla 7.4.2.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu byggist einkum á því að vísað sé til svæðisins sem afréttar Hrafnabjarga. Ágreiningur aðila snýr því einkum að því hvort ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeilt eignarland jarðarinnar. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.2.2.

7.4.2.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða.

Kröfusvæði ríkisins afmarkast að mestu leyti af vatnsföllum og fjallgarðinum ofan Urðardals. Upphafspunktur kröfulínu ríkisins er í Knarará, austan við ásinn Valsunga. Þaðan er Knarará fylgt til upptaka í Geldingaskörðum, milli Útmannasveitar og Njarðvíkur. Svo er farið suður og austur eftir fjallgarðinum, um Súlur, Mjóadalsvarp, Miðfell og að upptökum Urðardalsár í Fremra-Dyrfjalli. Þaðan er Urðardalsá fylgt til vesturs um Urðardal þar til hún sameinast Eiríksdalsá og verður Jökulsá en Jökulsá er svo fylgt norðvestur á móts við upphafspunkt, þar sem dregin er bein lína úr Jökulsá í upphafspunkt í Knarará.

Eins og áður segir er gerð krafa til alls ágreiningssvæðisins vegna Hrafnabjarga með vísan til landamerkjabréfs jarðarinnar frá 7. maí 1884. Einkum er byggt á því að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfinu og sé eignarland á þeim grundvelli.

Í umræddu landamerkjabréfi Hrafnabjarga frá 7. maí 1884, sem var þinglýst 2. júní sama ár, er merkjum jarðarinnar lýst svo:

> 1. Milli Óss og Hrafnabjarga ræður Knarará alla leið frá Selfljóti upp í svo nefnd Geldingaskörð, þaðan inn eggjar til upptaka Urðardalsár, ræður þá nefnd á landamerkjum af egg ofan Urðardal.
>
> 2. Þar er aðliggjandi Sandbrekkuland og rennur Urðardalsá í svo nefnda Jökulsá, sem ræður landamerkjum ofan fjallið þar til ofan á sléttlendi; þá ræður sá forni farvegur Jökulsár þaðan eins og hann liggur norðvestur í Selfljót …

Samkvæmt landamerkjabréfinu ræður Knarará merkjum milli Hrafnabjarga og Unaóss, frá Selfljóti á láglendi og upp í Geldingaskörð. Þaðan ráða fjallseggjar að upptökum Urðardalsár. Gagnvart Sandbrekku að sunnan- og vestanverðu ráða svo Urðardalsá og Jökulsá merkjum. Samkvæmt þessu er ágreiningssvæðið allt innan merkja Hrafnabjarga eins og þeim er lýst í landamerkjabréfinu, en auk ágreiningssvæðisins tekur landamerkjalýsingin til óumdeilds eignarlands jarðarinnar norðan þess, allt að Selfljóti.

Í málinu liggja fyrir tvær eldri heimildir um merki Hrafnabjarga. Í vitnisburði frá 1602 er sagt frá landamerkjum jarðarinnar en þeim er lýst milli Knararár og Jökulsár og til fjalla eftir fjöllunum ofan Urðardals milli upptaka ánna tveggja.

Í byggingarbréfi fyrir Hrafnabjörg frá 1660 er merkjum jarðarinnar að norðanverðu lýst um Knarará þangað sem hún klýfur Rjúpnafell, en Rjúpnafell stendur undir Geldingaskörðum. Svo segir að Urðardalsá ráði merkjum upp á fjöll, en að framan ráði Jökulsá. Loks er þess getið að allur Eiríksdalur fylgi Hrafnabjörgum að Jökulsá, en að hún ráði merkjum að Selfljóti. Eiríksdalur er næsti dalur sunnan við Urðardal. Í byggingarbréfinu virðist merkjum þannig bæði lýst um Urðardalsá, sem rennur um Urðardal, og einnig þannig að hálfur Eiríksdalur tilheyri Hrafnabjörgum. Hið síðarnefnda kann að skýrast af því að Urðardalur er stundum talinn ganga inn úr Eiríksdal

og þrátt fyrir að innsti hluti Eiríksdals sé sunnan Urðardals haldi fyrrnefndi dalurinn áfram neðan við ármót Eiríksdalsár og Urðardalsár. Þar eru t.d. Eiríksdalshlíðar austan Jökulsár, innan ágreiningssvæðisins. Því kann að vera að með þeirri lýsingu að Eiríksdalur tilheyri Hrafnabjörgum að Jökulsá sé átt við þann hluta dalsins sem er austan Jökulsár og utan Urðardals.

Í öllu falli er ljóst að ágreiningssvæðinu er öllu lýst innan merkja Hrafnabjarga í þessum tveimur skjölum frá 17. öld og þau styðja þannig við lýsingu á merkjum jarðarinnar í landamerkjabréfinu frá 1884. Í málinu liggja ekki fyrir önnur skjöl sem lýsa merkjum jarðarinnar.

Í svari oddvita Hjaltastaðahrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa. Um afmörkun segir aðeins eftirfarandi: „Að hreppamörkum við Borgarfjörð (Loðmundarfjörð) og Eiðaþinghá.“ Ekki er fjallað nánar um innbyrðis afmörkun þessara svæða eða afmörkun þeirra gagnvart heimalöndum.

Aðilum málsins ber í öllum aðalatriðum saman um afmörkun ágreiningssvæðisins en þá greinir á um hvaða á sé Knarará, sem ræður norðausturmörkum svæðisins. Af hálfu ríkisins er miðað við á sem á kortum er merkt Knarará og rennur vestan við Rjúpnafell. Af hálfu gagnaðila ríkisins er hins vegar byggt á því að Knarará sé, og hafi um langan tíma verið, merkt rangt á kort og að hin raunverulega Knarará sé í reynd aðeins austar. Sú á rennur austan við Rjúpnafell undir Geldingaskörðum. Í ritinu *Sveitir og jarðir í Múlaþingi* frá 1975 kemur fram að Knarará sé austan við þá á sem nafngreind er sem slík á kortum. Í byggingarbréfinu frá 1660 segir enn fremur að merki jarðarinnar séu um Knarará, þangað sem hún klýfur Rjúpnafell. Sú á sem gagnaðili ríkisins byggir á að miða eigi við rennur úr skarði í austanverðu Rjúpnafelli og lýsingin á ánni í byggingarbréfinu verður talin eiga betur við um hana heldur en ána sem íslenska ríkið miðar við. Þar að auki á fyrrnefnda áin greinilegri upptök við Geldingaskörð, en eins og áður segir lýsir landamerkjabréf jarðarinnar því að Knarará ráði merkjum milli Hrafnabjarga og Unaóss frá Selfljóti í Geldingaskörð. Að teknu tilliti til alls þessa fellst nefndin á að rétt sé að miða við þann farveg sem gagnaðili íslenska ríkisins byggir á að sé farvegur Knararár.

Að ágreiningssvæðinu norðaustanverðu liggur það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Ósafrétt og Grasdalur* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.1. Norðan þess svæðis er óumdeilt eignarland Unaóss í Útmannasveit en gerð er krafa til syðri hluta svæðisins vegna jarðarinnar Njarðvíkur í samnefndri vík. Í landamerkjabréfi Unaóss frá 8. maí 1885 er merkjum gagnvart Hrafnabjörgum lýst með sama hætti og í landamerkjabréfi Hrafnabjarga, þ.e. um Knarará frá Selfljóti upp í Geldingaskörð. Í landamerkjabréfi Njarðvíkur frá 1. júlí 1885 er merkjum gagnvart Hrafnabjörgum lýst svo:

> Milli Njarðvíkur og Hrafnabjarga: Af Mjóadalsvarpi út eggjar norðan megin víkurinnar þangað til Óssland tekur við.

Báðar þessar lýsingar eru í samræmi við afmörkun aðila á norðausturhluta ágreiningssvæðisins.

Að austanverðu liggur að ágreiningssvæðinu óumdeild eignarlönd jarðanna Hvols og Gilsárvalla í Borgarfirði. Í landamerkjabréfi Hvols frá 17. júlí 1884 er merkjum að utanverðu lýst til fjalls í Ytra-Dyrfjall en að innanverðu „upp í Dyrfjallsröðina framan við Dyrfjallsdyrnar“. Í landamerkjabréfi Gilsárvalla er merkjum til fjalla lýst upp í Dyrfjall að utanverðu en Tindfellsöxl að innanverðu. Í báðum landamerkjabréfunum er merkjum jarðanna lýst upp í fjallshrygginn milli Útmannasveitar og Borgarfjarðar sem er í samræmi við afmörkun aðila á austurmörkum ágreiningssvæðisins.

Að svæðinu sunnanverðu liggur kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Sandbrekkuafrétt* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.3. Þar norðan við liggur óumdeilt eignarland Þórsness í Útmannasveit að vesturmörkum ágreiningssvæðisins. Gerð er krafa til alls kröfusvæðis ríkisins á *Sandbrekkuafrétt* vegna Sandbrekku í Útmannasveit, en einnig er gerð krafa til hluta þess vegna Þórsness. Báðar kröfurnar byggjast á landamerkjabréfi Sandbrekku frá 20. júní 1884, en á þeim tíma var Þórsnes, sem þá hét Hlaupandagerði, hjáleiga frá Sandbrekku. Í umræddu landamerkjabréfi er merkjum gagnvart Hrafnabjörgum lýst um Jökulsá, allt frá Selfljóti og upp í Jökul, sem liggur undir Fremra-Dyrfjalli í Urðardal, og þaðan upp á háeggjar. Að teknu tilliti til staðhátta á svæðinu er ljóst að í landamerkjabréfinu er heitið Jökulsá einnig notað um Urðardalsá, allt til upptaka í Urðardal. Lýsing landamerkjabréfsins er þannig í samræmi við afmörkun aðila á suður- og vesturmörkum kröfusvæðisins.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að afmörkun aðila á ágreiningssvæðinu eigi sér stoð í gögnum málsins, að því undanskildu að gögn málsins styðja ekki afmörkun íslenska ríkisins á norðausturhluta ágreiningssvæðisins sem miðast við Knarará. Hins vegar er niðurstaða nefndarinnar að rétt sé að miða við þann farveg sem gagnaðili íslenska ríkisins byggir á að sé farvegur Knararár. Að teknu tilliti til þessa er ljóst að ágreiningssvæðið er allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Hrafnabjarga frá 1884. Eldri heimildir um merki jarðarinnar og heimildir um merki aðliggjandi jarða og landsvæða styðja við þá niðurstöðu.

7.4.2.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða ágreiningssvæðisins. Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Uni Garðarsson hafi komið á land á Unaósi og reist sér þar bæ. Þá hafi hann numið land fyrir sunnan Lagarfljót, allt Hérað til Unalækjar.

Af þessari frásögn *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar miklar líkur á að ágreiningssvæðið hafi verið numið, a.m.k. að mestu leyti. Gera verður þann fyrirvara að ekki kemur fram hversu hátt til fjalla landnám á svæðinu hafi náð og því ekki hægt að fullyrða með afdráttarlausum hætti um nákvæma stærð þess, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessa máls reynir því helst á hvort þjóðlendukröfusvæðið hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðið hafi frá upphafi verið utan marka jarða og sé þar með þjóðlenda sem eftir atvikum er háð óbeinum eignarréttindum.

Að framan var komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja Hrafnabjarga samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1884. Eins og áður segir er krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu einkum á því byggð að ágreiningssvæðinu sé lýst sem afrétt Hrafnabjarga í sóknarlýsingu Hjaltastaðasóknar frá 1842, auk þess sem fram kemur í svari oddvita Hjaltastaðahrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt að Hrafnabjargafjall sé meðal svæða þar sem íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt. Í málinu er því einkum uppi það álitaefni hvort ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeilt eignarland jarðarinnar, þrátt fyrir að vera lýst innan merkja í landamerkjabréfinu án neinnar aðgreiningar.

Elsta fyrirliggjandi skjal um Hrafnabjörg er vitnisburður frá 1598 um að Hrafnabjörg eigi selför í Heyskálalandi. Sá sem gaf vitnisburðinn kvaðst jafnframt hafa heyrt elstu menn segja að Unaós ætti selför í Eiríksdal í landi Hrafnabjarga. Fyrir liggur annar vitnisburður frá 1602 þar sem kemur fram að Hrafnabjörg eigi selför í Heyskálalandi. Þar er einnig fjallað um merki jarðarinnar sem áður hefur verið vikið að.

Fyrir liggja ýmis skjöl sem varða yfirfærslu eignarréttar að jörðinni, í heild eða að hluta, allt frá 17. öld og fram á 19. öld.

Í lýsingu Hjaltastaðasóknar frá 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna er fjallað um Hrafnabjargaafrétt. Þar segir að hún sé áföst Ósfjalli og gangi beint inn frá því og inn að Dyrfjalli, en milli Súlna og Dyrfjalls liggi dalur sá er heiti Urðardalur. Í umfjöllun um Hrafnabjörg í sömu sóknarlýsingu kemur fram að Hrafnabjargaafrétt liggi undir jörðina.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir m.a. um Hrafnabjörg að „í afréttartollum gjaldast bóndanum árlega hérumbil 2^{rbd}“ og í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðinni fylgi upprekstrarland fyrir u.þ.b. 500 fjár, en engar tekjur hafi fengist af því undanfarin ár.

Í svari oddvita Hjaltastaðahrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa.

Fyrir liggur að ágreiningssvæðið er allt innan marka svæðis sem umhverfis- og auðlindaráðherra friðlýsti 2. júlí 2021 sem landslagsverndarsvæði með auglýsingu nr. 850/2021 á grundvelli 50. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem hluti ágreiningssvæðisins, í Urðardal, var með sömu auglýsingu friðlýstur sem náttúruvættið Stórurð á grundvelli 48. gr. laganna. Í 1. gr. auglýsingarinnar kemur fram að með henni séu friðlýstar jarðirnar Unaós-Heyskálar, Hrafnabjörg og hluti Sandbrekku. Af auglýsingunni verður þannig ráðið að litið hafi verið svo á að hið friðlýsta svæði hafi að öllu leyti verið innan merkja jarða og ekki er gerður fyrirvari um eignarréttarlega stöðu svæðisins.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að kröfusvæði ríkisins sé allt innan merkja Hrafnabjarga samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1884. Þar er heildarmerkjum jarðarinnar lýst og kröfusvæðið er ekki aðskilið frá öðru landi hennar. Enginn greinarmunur er gerður á einstökum hlutum jarðarinnar og að mati nefndarinnar bendir það til þess að ekki hafi verið munur á eignarréttarlegri stöðu svæða innan merkjanna. Þá á lýsing landamerkjabréfsins á merkjum jarðarinnar sér stoð í eldri heimildum frá 17. öld og ekki liggja fyrir eldri heimildir sem mæla þeirri afmörkun í mót.

Ágreiningssvæðið er að miklu leyti vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess og nærri árfarvegum. Gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Að mati nefndarinnar mælir gróðurfar þannig ekki gegn því að stofnast hafi til beins eignarréttar,

einkum þegar horft er til þess að aðliggjandi svæði til austurs, handan Dyrfjalla í Borgarfirði, er um margt mjög sambærilegt gróðurfarslega en engu að síður óumdeilt eignarland jarða í Borgarfirði. Ekki verður séð að atriði á borð við staðhætti og gróðurfar bendi til þess að ágreiningssvæðið hafi síður orðið undirorpið beinum eignarrétti en þessi aðliggjandi svæði. Þessi atriði eru til þess fallin að styðja við niðurstöðu um að réttindi innan kröfusvæðisins hafi falist í beinum eignarrétti fremur en óbeinum, enda er eignarréttarleg staða aðliggjandi svæða meðal þeirra atriða sem máli skipta við mat á stofnun og viðhaldi eignarréttar. Um það vísast t.d. til hliðsjónar til dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum), að því er varðar land jarðarinnar Hóla, frá 16. maí 2007 í máli nr. 448/2006 (Stórhöfði) og frá 13. október 2021 í máli nr. 41/2020 (Þóreyjartungur).

Að svæðinu norðaustanverðu og sunnanverðu liggja önnur kröfusvæði ríkisins sem eru til umfjöllunar í köflum 7.4.1 og 7.4.3. Sé litið heildstætt á niðurstöður í máli þessu er þar um að ræða eignarlönd.

Íslenska ríkið byggir einkum á því að þjóðlendukröfusvæðið sé afrétt sem einungis hafi verið undirorpin óbeinum eignarréttindum. Samkvæmt *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* hefur afréttur oft verið skilgreindur sem afmarkað landsvæði, að jafnaði utan byggðar, sem að fornu og/eða nýju hefur verið nýtt sem sumarbeitiland en land utan jarða, þar á meðal afréttarland, hefur að meginreglu verið talið þjóðlenda. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Að mati óbyggðanefndar verður ekki fram hjá því litið að gögn málsins benda fremur til beins eignarréttar á landi innan ágreiningssvæðisins en óbeinna eignarréttinda. Óbyggðanefnd telur líklegt að notkun hugtaksins afréttur vísi í þessu tilfelli til gamalgróinnar notkunar á viðkomandi jarðarhluta sem beitilandi fremur en að endurspegla mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðarinnar, sbr. til hliðsjónar úrskurð óbyggðanefndar frá 14. nóvember 2003 í máli nr. 5/2001 (Lón), að því er varðar jörðina Bæ í Lóni. Í þessu sambandi má nefna að samkvæmt fjallskilareglugerðum Múlasýslna á 19. öld var búendum gert skylt að reka geldfé og lömb á afrétt ásamt því að aðgreina afréttir frá heimalöndum. Í 2. gr. reglugerðar um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, dags. 22. ágúst 1893, segir að það skuli heita afréttarland, er búsmala er eigið haldið í á sumrum og skuli í hverri sveit aðgreina afréttarlönd og heimalönd og ákveða takmörk á milli. Að mati nefndarinnar bendir þetta orðalag reglugerðarinnar, sem var sett skömmu eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 5/1882, til þess að orðið *afrétt* hafi á svæðinu fyrst og fremst verið notað í þeim tilgangi að lýsa því með hvaða hætti landsvæði var nýtt, fremur en að lýsa mismunandi eignarréttarlegri stöðu landsvæða. Ekki liggja fyrir heimildir sem benda til annars en að viðkomandi landeigendur hafi í gegnum tíðina farið með umráð og hagnýtingu yfir þjóðlendukröfusvæðinu og ekki er að sjá að svæðið hafi tilheyrt eða verið nýtt af öðrum án leyfis landeigenda. Þvert á móti liggja fyrir heimildir um að land-

eigendur hafi haft tekjur af því að leyfa öðrum að nýta ágreiningssvæðið. Þá hefur ekkert komið fram í málinu sem bendir til þess að kröfusvæði ríkisins hafi nokkru sinni haft stöðu samnotaafréttar. Að mati nefndarinnar bendir framangreint til þess að ágreiningssvæðið sé háð beinum eignarrétti.

Af hálfu gagnaðila íslenska ríkisins er einnig byggt á því að þjóðlendukrafa ríkisins sé ósamrýmanleg þeirri ákvörðun umhverfis- og auðlindaráðherra árið 2021 að friðlýsa svæðið sem landslagsverndarsvæði, og að hluta sem náttúruvætti, með auglýsingu nr. 850/2021. Byggt er á því að umhverfis- og auðlindaráðherra hafi með umræddri ákvörðun, og í aðdraganda hennar, fyrirvaralaust lagt til grundvallar að hluti hins friðlýsta svæðis væri háð beinum eignarrétti gagnaðila ríkisins. Til stuðnings þessari málsástæðu er vísað til dóma Hæstaréttar í málum nr. 617/2012 (landsvæði sunnan Ölfusafréttar) og 94/2017 (Hvassafellsdalur). Í þessum dómum réðu tilteknar athafnir ríkisins, sem taldar voru ósamrýmanlegar síðari þjóðlendukröfum, niðurstöðum um að þau svæði sem deilt var um væru eignarlönd en ekki þjóðlendur. Um þetta atriði má einnig vísa til dóms Hæstaréttar í máli nr. 496/2005 (Skaftafell II) og úrskurða óbyggðanefndar í málum nr. 3/2016 (Hörðudalshreppur og Miðdalahreppur vestan Miðár) og 4/2018 (Fjalllendið milli Elliða og Lágafells auk Baulárvalla). Hins vegar er niðurstaða óbyggðanefndar að önnur atriði sem hér hefur verið fjallað um leiði til þeirrar niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé ekki þjóðlenda og í því ljósi kemur þessi málsástæða gagnaðila ríkisins ekki til frekari skoðunar.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að land innan marka kröfusvæðis þess sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.3 Sandbrekkuafrétt

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Sandbrekkuafrétt*. Að vestasta hluta norðurmarka svæðisins liggur óumdeilt eignarland Þórsness í Útmannasveit og þar vestan við, norðvestan þjóðlendukröfusvæðisins, er óumdeilt eignarland Sandbrekku í sömu sveit. Af hálfu eiganda Sandbrekku er gerð krafa til alls kröfusvæðis ríkisins en einnig er gerð krafa til lítils hluta af norðanverðu kröfusvæðinu af hálfu eiganda Þórsness. Þrátt fyrir að kröfur gagnaðila ríkisins skarist á kröfulínukorti er ljóst að þær miðast við sömu örnefni og fram kemur í greinargerð eiganda Sandbrekku að ekki sé ágreiningur milli gagnaðila ríkisins um afmörkun Þórsness. Að austari hluta norðurmarka svæðisins liggur það kröfusvæði ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Hrafnabjargaafrétt*. Að nyrsta hluta austurmarka svæðisins liggur óumdeilt eignarland Gilsárvalla í Borgarfirði en þar sunnan við liggur

það kröfusvæði ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Afréttir Hólalands og Hvannstóðar* að austurmörkum svæðisins. Að syðsta hluta austurmarka svæðisins liggur óumdeilt eignarland Stakkahlíðar í Loðmundarfirði. Að svæðinu sunnanverðu og að syðsta hluta vestanverðs svæðisins liggur það kröfusvæði ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Hraundalur og Kirkjutungur*. Þar norðan við liggja að vestanverðu svæðinu óumdeild eignarlönd Kóreksstaða og Dala í Útmannasveit.

Þjóðlendukröfusvæðið er í fjallgarðinum milli Útmannasveitar og Borgarfjarðar, auk þess sem syðsti hluti þess er milli Útmannasveitar og Loðmundarfjarðar. Svæðið afmarkast að vestanverðu af Bjarglandsá og að austanverðu af fjallseggjum á fjallgarðinum, allt frá Fremra-Dyrfjalli í Urðardal í norðri að Hraundalsvarpi í Hraundal í suðri. Svæðið tekur þannig til hálfs Urðardals, Eiríksdals, Sandadals og hálfs Hraundals. Um svæðið renna nokkur vatnsföll. Bjarglandsá afmarkar svæðið að sunnan- og vestanverðu, frá upptökum í Hraundal og norður að þeim stað þar sem Sellækur rennur í hana. Bjarglandsá er einnig stundum nefnd Hraundalsá í Hraundal og svo Bjarglandsá þegar komið er út úr dalnum. Norðan Hraundals stendur Beinageitarfjall en ofan af því rennur Stangará til vesturs í Bjarglandsá um Stangarárfjall. Norðan Beinageitarfjalls er Sandadalur, sem afmarkast að norðanverðu af Grjótfjalli og Tindfelli, og um hann rennur Sandá frá Sandaskörðum til vesturs í Bjarglandsá. Norðan Tindfells og Grjótafjalls er Eiríksdalur en Lambamúli skilur hann frá Urðardal sem er næsti dalur þar norðan við. Um Eiríksdal rennur Eiríksdalsá ofan af Eiríksdalsvarpi en neðan við Lambamúla sameinast hún Urðardalsá sem rennur ofan úr Urðardal. Eftir að árnar sameinast nefnist áin Jökulsá. Norðurmörk svæðisins eru að hluta til miðuð við Urðardalsá og Jökulsá. Þau miðast einnig við Sellæk, sem rennur ofan af Háubrún undir Hálsmúla, sem er vestan Urðardals og Eiríksdals, niður í Bjarglandsá. Svæðið er lægst í um 100 m hæð á norðvesturmörkunum en stærstur hluti þess er í um 200–600 m hæð. Hæst rís svæðið á fjallstindum á austurmörkunum í allt að 1.100 m hæð. Svæðið er nokkuð vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess og nærri árfarvegum. Gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Frá bæjarstæðum Sandbrekku og Þórsness að þeim hluta ágreiningssvæðisins sem næst þeim liggur eru á bilinu 2–2,5 km.

Í kafla 7.4.3.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu byggist einkum á því að vísað sé til svæðisins í heimildum sem afréttar Sandbrekku. Ágreiningur aðila snýr því einkum að því hvort ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeilt eignarland þeirra jarða sem um ræðir. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins.

Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.3.2.

7.4.3.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða.

Upphafspunktur kröfulínu íslenska ríkisins er á Hraundalsvarpi á vatnaskilum milli Útmannasveitar og Loðmundarfjarðar á suðausturhorni kröfusvæðisins. Að sunnan- og vestanverðu afmarkast kröfusvæðið af Bjarglandsá[1484] frá upptökum á Hraundalsvarpi norður að þeim stað þar sem Sellækur rennur í ána. Á vestasta hluta norðanverðs svæðisins er Sellæk fylgt að upptökum og er kröfulínan því næst dregin norður í Jökulsá. Kröfulínan er svo dregin til austurs eftir Jökulsá í Urðardalsá og eftir henni að upptökum í Dyrfjöllum. Þaðan er háeggjum á fjallgarðinum milli annars vegar Útmannasveitar og hins vegar Borgarfjarðar og Loðmundarfjarðar fylgt suður í upphafspunkt á Hraundalsvarpi. Afmörkun ríkisins á þjóðlendukröfusvæðinu styðst fyrst og fremst við landamerkjabréf Sandbrekku frá 20. júní 1884, lýsingar á Sandbrekkuafrétt frá 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna og afmörkun á Sandbrekkuafrétt gagnvart Þórsnesi í *Árbók* Ferðafélags Íslands 2008. Eins og áður segir er gerð krafa til alls kröfusvæðisins vegna Sandbrekku og lítils hluta af norðanverðu kröfusvæðinu vegna Þórsness, sem áður hét Hlaupandagerði og var hjáleiga frá Sandbrekku. Kröfur gagnaðila ríkisins byggjast á því að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja þeirra og eignarland á þeim grundvelli.

Landamerkjabréf Sandbrekku frá 20. júní 1884, sem var þinglýst 2. júlí sama ár, var útbúið áður en Þórsnesi var skipt út úr jörðinni. Þar er heildarmerkjum jarðarinnar lýst og þau taka einnig til þess svæðis sem nú tilheyrir Þórsnesi. Í landamerkjabréfinu er merkjum gagnvart Hrafnabjörgum, næstu jörð norðan við Sandbrekku og Þórsnes, lýst úr Selfljóti um gamlan farveg Jökulsár, sem er sögð ráða landamerkjum allt í Jökul „er liggur undir Dyrfjalli“. Jökull er í botni Urðardals og því er ljóst að merkjum er lýst um Jökulsá og svo Urðardalsá að upptökum í Urðardal, en eins og áður segir sameinast Urðardalsá og Eiríksdalsá og heita eftir það Jökulsá. Í landamerkjalýsingunni er hins vegar talað um Jökulsá allt að upptökum Urðardalsár í Urðardal. Þaðan er merkjum lýst eftir háeggjum „sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp“ og svo eftir Bjarglandsá til vesturs og norðurs. Af samhengi við lýsingu landamerkjabréfsins á norðvesturmörkum jarðarinnar má ráða að Bjarglandsá ráði merkjum allt norður í Sellækjarós.

Að mati nefndarinnar er samkvæmt þessu ljóst að kröfusvæði ríkisins er allt innan merkja Sandbrekku samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1884. Auk landa-

[1484] Eins og áður segir er Bjarglandsá einnig stundum nefnd Hraundalsá í Hraundal og svo Bjarglandsá þegar komið er út úr dalnum.

merkjabréfsins liggja fyrir eldri heimildir sem geta um afmörkun jarðarinnar eins og nú verður rakið.

Fyrir liggur afrit af vitnisburði frá 1604 um landamerki milli Sandbrekku og nágrannajarðarinnar Dala. Þar er merkjum lýst um tiltekin kennileiti milli bæjarstæða jarðanna, sem eru norðvestan ágreiningssvæðisins, og „austur í á“. Að teknu tilliti til staðhátta er ljóst að merkjum er lýst austur í Bjarglandsá, sem ræður vesturmörkum ágreiningssvæðisins.

Í lýsingu á Hjaltastaðarsókn frá 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna er að finna umfjöllun um Sandbrekkuafrétt. Þar segir að hún gangi „inn frá Hrafnabjargafjalli fram fyrir neðan Dyrfjall, Sandadalsfjall og Beinageitarfjall“. Fram kemur að Sandbrekkuafrétt, sem sé langstærst afrétta í sókninni, tilheyri Eiríksdalur, Sandadalur og hálfur Hraundalur, „Beinageitarfjalls megin upp á varp“.

Hinn 26. maí 1845 komu fram mótmæli við lögfestu sr. Guttorms Þorsteinssonar prófasts á Hofi, að því marki sem hún varðaði hluta Hraundals. Sú lögfesta hefur ekki fundist við rannsókn málsins þrátt fyrir ítarlega leit. Í mótmælalögfestunni kemur fram að mótmælendur telji hluta Hraundals, þ.e. frá Hraundalsvarpi og út í Ytri-Stangará á sunnanverðu ágreiningssvæðinu, vera sameiginlega eign hreppsmanna eða almenning „eptir skikkanlegra og eldstu manna Vitnisburdum ásamt almennings ordromi“. Slíkir vitnisburðir hafa þó ekki fundist við rannsókn málsins. Þar kemur einnig fram að svæðið hafi fyrst verið eignað Sandbrekku í lögfestu sr. Árna Þorsteinssonar fyrir jörðina, en fyrir liggur að Árni var áður eigandi jarðarinnar, sbr. t.d. jarðamat Norður-Múlasýslu 1804 þar sem hann er skráður eigandi. Umrædd lögfesta hefur hins vegar heldur ekki fundist þrátt fyrir ítarlega leit. Þá kemur fram að hreppstjóri, sem bjó á Sandbrekku, „protesteradi i kröftugasta mata“ á móti mótmælalögfestunni á manntalsþinginu þar sem hún var þinglesin, og taldi Hraundal vafalausa eign ábýlisjarðar sinnar. Af þessari mótmælalögfestu má ráða að tvær aðrar eldri lögfestur fyrir Sandbrekku, sem ekki hafa fundist þrátt fyrir leit, hafi legið fyrir, önnur eftir sr. Guttorm Þorsteinsson og hin eftir sr. Árna Þorsteinsson. Miðað við efni mótmælalögfestunnar er líklegt að í þessum tveimur eldri lögfestum hafi merkjum Sandbrekku verið lýst allt suður í Hraundal.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir að Sandbrekku fylgi afrétt milli Bjarglandsár og Jökulsár.

Fyrir liggur lögfesta frá 9. apríl 1852 fyrir Sandbrekku með hjáleigunni Hlaupandagerði þar sem merkjum jarðarinnar er m.a. lýst. Sá hluti lögfestunnar sem viðkemur ágreiningssvæðinu er svohljóðandi:

> að utanverðu úr téðu Selfljóti réttlínis í svokallaðann Bol eður þann gamla farveg Hrafnabjargarár allt í hana sjálfa þá hún þareptir ræður landamerkjum allt uppá Eiríksdalsvarp og svo þaðan í Hraundalsvarp og ofan aptur á Hraundalinn allt eptir því sem Bjarglandsá rennur úteptir sem skamtar landamerki allt til fyrstgreindu takmarka móts við Dalarétt.

Hér er merkjum lýst um Hrafnabjargará upp á Eiríksdalsvarp, þaðan áfram á Hraundalsvarp og svo eftir Bjarglandsá. Hrafnabjargará er ekki þekkt örnefni á svæðinu núna

en að teknu tilliti til staðhátta verður að ætla að átt sé við Jökulsá sem er á mörkum Hrafnabjarga og Sandbrekku samkvæmt landamerkjabréfum beggja jarða. Þegar ofar dregur skiptist Jökulsá í Urðardalsá, sem rennur um Urðardal, og Eiríksdalsá, sem rennur um Eiríksdal. Ármót þeirra eru neðan við Lambamúla sem skilur á milli Urðardals og Eiríksdals. Þar sem lögfestan lýsir merkjum upp á Eiríksdalsvarp má ætla að lýsingin miðist við þá kvísl Jökulsár sem kemur úr Eiríksdal og nefnist Eiríksdalsá þegar ofar dregur, þ.e. sunnan Lambamúla. Eins og áður segir lýsir landamerkjabréf Sandbrekku frá 1884 norðurmörkum jarðarinnar eftir Jökulsá upp í Jökul, sem er í botni Urðardals, og þessi lögfesta frá 1852 lýsir þeim hluta merkjanna því aðeins sunnar þar sem Eiríksdalur er næsti dalur sunnan Urðardals. Að öðru leyti er hún í samræmi við landamerkjabréfið frá 1884. Í lögfestunni frá 1852 segir að hún sé m.a. grundvölluð á lögfestu frá 1798. Lögfesta frá 1798 hefur ekki fundist við rannsókn málsins þrátt fyrir ítarlega leit. Í mótmælalögfestunni frá 1845 sem áður er fjallað um kemur fram að sr. Árni Þorsteinsson hafi lögfest land jarðarinnar og ætla má að lögfestan frá 1798, sem hér er vísað til, kunni að vera sú lögfesta, enda liggur fyrir að sr. Árni var a.m.k. orðinn eigandi Sandbrekku árið 1804 samkvæmt jarðamati Norður-Múlasýslu það ár. Þrátt fyrir að lögfestan frá 1798 hafi ekki fundist benda þessar tvær lögfestur frá 1845 og 1852 til þess að land Sandbrekku hafi verið lögfest árið 1798 og merkjum jarðarinnar þá lýst allt suður í Hraundal. Um það er þó ekki hægt að fullyrða.

Fyrir liggur önnur lögfesta Sandbrekku frá 6. júní 1872 þar sem merkjum jarðarinnar, að því er varðar ágreiningssvæðið, er lýst svo:

> Að utanverðu úr téðu Selfljóti réttlínis í svo kallaðan Bol eður þann gamla farveg Jökulsáar allt í Jökulsána sjálfa og ræður þareptir hin jökullitaða á landamerkjum að upptökum sínum undir jöklinum neðan við fremra dýrfjall, og frá því takmarki ræður bein stefna uppá há Eyriksdalsvarp, og svo þaðan á Hraundalsvarp, og ofan aptur í Hraundalinn, allt eptir því sem Bjarglandsá rennur út eptir sem deilir löndum til fyrst greindra takmarka út á mots við Dalarétt.

Hér er norðurmörkum lýst með sama hætti og í landamerkjabréfinu frá 1884, eftir Jökulsá að upptökum í jöklinum neðan við Fremra-Dyrfjall, þ.e. í botni Urðardals, þaðan í Eiríksdalsvarp og áfram suður á Hraundalsvarp og svo eftir Bjarglandsá.

Í svari oddvita Hjaltastaðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins frá 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa. Um afmörkun segir eftirfarandi: „Að hreppamörkum við Borgarfjörð (Loðmundarfjörð) og Eiðaþinghá.“ Mörkum er þar ekki lýst nánar, t.d. á milli mismunandi afrétta.

Samkvæmt framangreindu er ljóst að ágreiningssvæðið er allt innan merkja Sandbrekku samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1884. Landamerkjalýsingin þar fær einnig stoð í eldri skjölum, lögfestum Sandbrekku frá 1852 og 1872, auk þess sem vísbendingar eru um að tvær aðrar lögfestur, önnur frá 1798 og hin líklega frá 1845 eða skömmu áður, sem ekki hafa fundist, hafi lýst merkjum með sambærilegum hætti, þó að ekki sé hægt að fullyrða um það. Þá liggur fyrir mótmælalögfesta frá 1845 þar sem

því er mótmælt að syðsti hluti ágreiningssvæðisins, þ.e. sunnan Ytri-Stangarár, tilheyri Sandbrekku og því haldið fram að sá hluti svæðisins hafi verið almenningur. Það fær hins vegar ekki stoð í öðrum gögnum málsins, auk þess sem fyrir liggur að mótmælalögfestunni var andmælt þegar við þinglestur hennar á manntalsþingi.

Sem fyrr segir er gerð krafa vegna Þórsness til lítils hluta af norðanverðu ágreiningssvæðinu en óumdeilt eignarland Þórsness liggur að vestari hluta norðurmarka ágreiningssvæðisins. Þórsnes hét áður Hlaupandagerði en nafni jarðarinnar var breytt árið 1914. Hlaupandagerði var hjáleiga frá Sandbrekku fram að lokum 19. aldar þegar hún varð sjálfstæð jörð. Það var eftir gerð landamerkjabréfs Sandbrekku árið 1884 og 10. nóvember 1921 var gert sérstakt landamerkjabréf fyrir Þórsnes, sem var þinglýst 19. júlí 1922. Þar er merkjum jarðarinnar lýst svo:

> Að sunnan ræður Sellækur þaðan sem hann fellur í Bjarglandsá og upp á Háubrún. Síðan beina stefnu úr Sellæk, þar sem hann fellur af Háubrún og austur í Álfasteina ytri og úr þeim í Jökulsá.
>
> Að austan ræður Jökulsá alt þar til hennar gamli farvegur, er Bolur nefnist, liggur úr henni norður í Bjarglandsá. Í honum eru mörkin.
>
> Að norðan og vestan ræður Bjarglandsá.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um landamerki Þórsness:

> 1. Að framan ræður Sellækur frá Bjarglandsá uppá Háubrún, þaðan bein lína í Álfasteina ytri. 2. Að vestan og norðan ræður Bjarglandsá. 3. Að utan ræður gaddavírsgirðing frá Selfljóti í Jökulsá uppað árósum Eiríksdals og Urðardals-áa.

Þessar lýsingar eru í samræmi við afmörkun eiganda Þórsness á kröfu vegna jarðarinnar, sem eins og áður segir tekur til lítils hluta af norðanverðu ágreiningssvæðinu og afmarkast af línu sem dregin er frá Háubrún, þar sem Sellækur fellur fram af henni, til austurs í Álfasteina ytri og þaðan í Jökulsá sem svo er fylgt til norðvesturs.

Kröfulína ríkisins er hins vegar dregin með aðeins öðrum hætti á þessum hluta svæðisins. Hún fylgir Sellæk til upptaka og liggur svo þaðan beint norður í Jökulsá, en fylgir henni svo til fjalls. Ekki verður séð að fyrirliggjandi heimildir um merki Sandbrekku eða Þórsness veiti afmörkun ríkisins á þessum hluta svæðisins stoð.

Næst koma til skoðunar heimildir um aðliggjandi jarðir og landsvæði umhverfis kröfusvæði ríkisins.

Eins og áður segir liggur að austari hluta norðurmarka ágreiningssvæðisins það kröfusvæði ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Hrafnabjargaafrétt* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.2. Gerð er krafa til þess svæðis vegna Hrafnabjarga. Samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 7. maí 1884 ráða Jökulsá og Urðardalsá suðurmörkum hennar allt á fjall upp gagnvart Sandbrekku. Það er í samræmi við afmörkun aðila á austari hluta norðurmarka svæðisins.

Að nyrsta hluta austurmarka svæðisins liggur óumdeilt eignarland Gilsárvalla í Borgarfirði. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 20. desember 1921 er merkjum til fjalla að utanverðu lýst í Dyrfjall og að innanverðu á Tindfellsöxl, þ.e. í tinda á fjallgarðinum milli Útmannasveitar og Borgarfjarðar.

Að stærsta hluta austurmarka svæðisins liggur það kröfusvæði ríkisins sem nefnist *Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.5. Gerðar eru kröfur til þess svæðis vegna annars vegar Hólalands og Hólalandshjáleigu og hins vegar Hvannstóðs, en allar eru jarðirnar í Borgarfirði. Í landamerkjabréfi Hólalands frá 27. desember 1921 er norðurmerkjum jarðarinnar gagnvart Gilsárvöllum lýst með sama hætti og í landamerkjabréfi Gilsárvalla, eða á Tindfellsöxl. Þaðan eru hæstu fjallaraðir sagðar ráða í Mýnesskörð, sem eru sunnarlega á austurmörkum ágreiningssvæðisins. Í landamerkjabréfi Hvannstóðs frá 24. nóvember 1921 er merkjum til fjalla lýst í Mýrnesskörð og svo eftir fjallseggjum að Lambadalsá, sem er austan ágreiningssvæðisins.

Að syðsta hluta austurmarka svæðisins liggur óumdeilt eignarland Stakkahlíðar í Loðmundarfirði. Landamerkjabréf jarðarinnar frá 6. mars 1890 lýsir merkjum m.a. „eptir Skúmhettudalsá á varp upp, og eptir það eptir vörpum allt í kring þar til Karlfellsröðin syðri tekur við“.

Samkvæmt framangreindu er merkjum jarða sem liggja að austurmörkum ágreiningssvæðisins lýst um fjallseggjar og tinda á fjallgarðinum sem skilur Útmannasveit frá Borgarfirði og Loðmundarfirði. Það er í samræmi við afmörkun aðila á austurmörkum svæðisins.

Að svæðinu sunnanverðu og að syðsta hluta vestanverðs svæðisins liggur það kröfusvæði ríkisins sem nefnist *Hraundalur og Kirkjutungur* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.4. Í ódagsettu landamerkjabréfi Hjaltastaðar í Útmannasveit, sem var þinglýst 2. júlí 1884, er greint frá afréttarlandi í eigu staðarins. Þar er merkjum þess m.a. lýst um Bjarglandsá frá efstu fjallseggjum.

Að vestanverðu svæðinu að öðru leyti liggja óumdeild eignarlönd Kóreksstaða og Dala í Útmannasveit. Í landamerkjabréfi Kóreksstaða frá apríl og maí 1884 er sunnanverðum merkjum gagnvart Ánastöðum lýst beina stefnu úr Hölknárós, þ.e. þar sem Hölkná rennur í Bjarglandsá. Norðanverðum merkjum gagnvart Dölum er lýst í Söðulklett við Bjarglandsá. Þá segir að Bjarglandsá ráði merkjum milli Kóreksstaða og Sandbrekkuafréttar. Í landamerkjabréfi Dala frá 2. júlí 1884 er merkjum gagnvart Kóreksstöðum lýst með sama hætti og í bréfi Kóreksstaða, þ.e. úr Söðulkletti við Bjarglandsá. Merkjum er síðan lýst til vesturs og norðurs um ýmis örnefni milli jarðanna og loks austur úr Kerlingu beint í Sellækjarós, sem er á norðvesturmörkum ágreiningssvæðisins. Þá segir að Bjarglandsá skilji Sandbrekkuland og Dalaland frá Sellækjarósi og inn á móts við Söðulklett.

Merkjum jarða og landsvæða sem liggja að ágreiningssvæðinu sunnan- og vestanverðu er samkvæmt þessu lýst um Bjarglandsá, sem er í samræmi við afmörkun aðila á þeim hluta ágreiningssvæðisins.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að afmörkun aðila á ágreiningssvæðinu eigi sér stoð í gögnum málsins, að undanskildum þeim hluta af norðurmörkum kröfulínu ríkisins sem er dreginn frá upptökum Sellækjar í Jökulsá. Afmörkun gagnaðila ríkisins á þeim hluta svæðisins á sér hins vegar stoð í landamerkja-

bréfi Þórsness frá 1921. Í því sambandi er þess að gæta að þrátt fyrir að kröfulínur gagnaðila ríkisins skarist á korti miðast þær við sömu örnefni og þeir hafa lýst því yfir að ekki sé ágreiningur milli þeirra um afmörkunina. Að mati nefndarinnar er ljóst að ágreiningssvæðið er allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Sandbrekku frá 1884, sem útbúið var áður en Þórsnesi var skipt út úr jörðinni.

7.4.3.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða ágreiningssvæðisins. Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Uni Garðarsson hafi komið á land á Unaósi og reist sér þar bæ. Þá hafi hann numið land fyrir sunnan Lagarfljót, allt Hérað til Unalækjar.

Af þessari frásögn *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar miklar líkur á að svæðið hafi verið numið, a.m.k. að mestu leyti. Gera verður þann fyrirvara að ekki kemur fram hversu hátt til fjalla landnám á svæðinu hafi náð og því ekki hægt að fullyrða með afdráttarlausum hætti um nákvæma stærð þess, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessa máls reynir því helst á hvort þjóðlendukröfusvæðið hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðið hafi frá upphafi

verið utan marka jarða og sé þar með þjóðlenda sem eftir atvikum er háð óbeinum eignarréttindum.

Að framan var komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Sandbrekku frá 1884. Eins og áður segir er krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu einkum á því byggð að ágreiningssvæðinu sé lýst sem afrétt Sandbrekku í heimildum. Í málinu er því einkum uppi það álitaefni hvort kröfusvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeilt eignarland jarðarinnar, þrátt fyrir að vera lýst innan merkja í landamerkjabréfinu án neinnar aðgreiningar.

Elsta fyrirliggjandi skjal sem varðar Sandbrekku er frá 17. maí 1580 og varðar skipti á arfi nafngreindrar konu til tveggja dætra hennar, en Sandbrekka er meðal jarða sem komu í hlut annarrar þeirra. Í málinu liggja einnig fyrir önnur skjöl um yfirfærslu eignarréttar að jörðinni fram á 19. öld. Í þeim skjölum er ekki gerður greinarmunur á heimalandi eða afrétt jarðarinnar.

Fjallað er um Sandbrekkuafrétt í lýsingu á Hjaltastaðarsókn frá 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna. Þar er afréttinni lýst og segir að hún sé langstærst afrétta í sókninni. Í umfjöllun um Sandbrekku í sömu lýsingu segir að jörðinni tilheyri öll Sandbrekkuafrétt.

Eins og áður segir liggur fyrir mótmælalögfesta frá 26. maí 1845 þar sem því var mótmælt að syðsti hluti ágreiningssvæðisins, þ.e. frá Hraundalsvarpi og út í Ytri-Stangará, væri hluti Sandbrekku og þar var það svæði sagt sameiginleg eign hreppsmanna eða almenningur „eptir skikkanlegra og eldstu manna Vitnisburdum ásamt almennings ordromi“. Þar kemur einnig fram að hreppstjóri, sem bjó á Sandbrekku, „protesteradi i kröftugasta mata“ á móti mótmælalögfestunni á manntalsþinginu þar sem hún var þinglesin, og taldi Hraundal vafalausa eign ábýlisjarðar sinnar.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 kemur fram að Sandbrekku fylgi „afrétt milli Bjarglandsár og Jökulsár sem géfur af sér í afréttartollum 4$^{\underline{\text{rbd}}}$ á ári“.

Líkt og áður segir liggja fyrir tvær lögfestur Sandbrekku frá 1852 og 1872 þar sem merkjum jarðarinnar er lýst eins og áður hefur verið fjallað um. Í þeim báðum kemur einnig fram að öðrum séu bönnuð not af því landi sem um ræðir nema með leyfi eiganda eða ábúanda Sandbrekku.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að Sandbrekku fylgi stórt upprekstrarland sem gefi af sér 14 kr. upprekstrartoll árlega.

Í svari oddvita Hjaltastaðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins frá 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa.

Fyrir liggur að sá hluti ágreiningssvæðisins sem er í Urðardal, austast á norðurhluta svæðisins, er innan marka svæðis sem umhverfis- og auðlindaráðherra friðlýsti 2. júlí 2021 sem landslagsverndarsvæði með auglýsingu nr. 850/2021 á grundvelli 50. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem hluti þess var með sömu auglýsingu friðlýstur sem náttúruvættið Stórurð á grundvelli 48. gr. laganna. Í 1. gr. auglýsingarinnar

kemur fram að með henni séu friðlýstar jarðirnar Unaós-Heyskálar, Hrafnabjörg og hluti Sandbrekku. Af auglýsingunni verður þannig ráðið að litið hafi verið svo á að hið friðlýsta svæði hafi að öllu leyti verið innan merkja jarða og ekki er gerður fyrirvari um eignarréttarlega stöðu svæðisins.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að kröfusvæði ríkisins sé allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Sandbrekku frá 1884. Þar er heildarmerkjum jarðarinnar lýst og kröfusvæðið er ekki aðskilið frá öðru landi hennar. Enginn greinarmunur er gerður á einstökum hlutum jarðarinnar og að mati nefndarinnar bendir það til þess að ekki hafi verið munur á eignarréttarlegri stöðu svæða innan merkjanna. Þá á lýsing landamerkjabréfsins á merkjum jarðarinnar sér stoð í eldri heimildum um merkin og ekki liggja fyrir eldri heimildir sem mæla þeirri afmörkun í mót, að undanskilinni mótmælalögfestunni frá 1845 þar sem því er mótmælt að syðsti hluti ágreiningssvæðisins sé innan merkja Sandbrekku. Eins og áður segir verður hins vegar ekki séð að fullyrðingar þar um að sá hluti svæðisins hafi verið almenningur, eigi sér stoð í öðrum gögnum málsins, auk þess sem mótmælalögfestunni var andmælt af hálfu ábúanda Sandbrekku, sem einnig var hreppstjóri, þegar við þinglestur á manntalsþingi. Að teknu tilliti til þessa verður hún ekki talin draga úr gildi landamerkjabréfs Sandbrekku.

Ágreiningssvæðið er nokkuð vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess og nærri árfarvegum. Gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Að mati nefndarinnar mælir gróðurfar þannig ekki gegn því að stofnast hafi til beins eignarréttar, einkum þegar horft er til þess að sunnan Hraundals, í fjallgarðinum sem skilur á milli Héraðs og Loðmundarfjarðar og Seyðisfjarðar, er gróðurfar mjög sambærilegt því sem er á ágreiningssvæðinu en þar eru engu að síður óumdeild eignarlönd. Ekki verður séð að atriði á borð við staðhætti og gróðurfar bendi til þess að ágreiningssvæðið hafi síður orðið undirorpið beinum eignarrétti en þessi nærliggjandi svæði. Þessi atriði eru til þess fallin að styðja við niðurstöðu um að réttindi innan kröfusvæðisins hafi falist í beinum eignarrétti fremur en óbeinum, enda er eignarréttarleg staða aðliggjandi svæða meðal þeirra atriða sem máli skipta við mat á stofnun og viðhaldi eignarréttar. Um það vísast t.d. til hliðsjónar til dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum), að því er varðar land jarðarinnar Hóla, frá 16. maí 2007 í máli nr. 448/2006 (Stórhöfði) og frá 13. október 2021 í máli nr. 41/2020 (Þóreyjartungur).

Að svæðinu norðan-, austan- og sunnanverðu liggja önnur kröfusvæði ríkisins sem eru til umfjöllunar í köflum 7.4.2, 7.4.5 og 7.4.4. Sé litið heildstætt á niðurstöður í máli þessu er þar um að ræða eignarlönd í öllum tilvikum.

Íslenska ríkið byggir einkum á því að þjóðlendukröfusvæðið sé afrétt sem einungis hafi verið undirorpin óbeinum eignarréttindum. Samkvæmt *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* hefur afréttur oft verið skilgreindur sem afmarkað landsvæði, að jafnaði utan byggðar, sem að fornu og/eða nýju hefur verið nýtt sem sumarbeitiland en land utan jarða, þar á meðal afréttarland, hefur að meginreglu verið talið þjóðlenda. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Að mati óbyggðanefndar verður ekki fram hjá því litið að gögn málsins benda fremur til beins eignarréttar á landi innan ágreiningssvæðisins en óbeinna eignarréttinda. Óbyggðanefnd telur líklegt að notkun hugtaksins afréttur vísi í þessu tilfelli til gamalgróinnar notkunar á viðkomandi jarðarhluta sem beitilandi fremur en að endurspegla mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðarinnar, sbr. til hliðsjónar úrskurð óbyggðanefndar frá 14. nóvember 2003 í máli nr. 5/2001 (Lón), að því er varðar jörðina Bæ í Lóni. Í þessu sambandi má nefna að samkvæmt fjallskilareglugerðum Múlasýslna á 19. öld var búendum gert skylt að reka geldfé og lömb á afrétt ásamt því að aðgreina afréttir frá heimalöndum. Í 2. gr. reglugerðar um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, dags. 22. ágúst 1893, segir að það skuli heita afréttarland, er búsmala er eigið haldið í á sumrum og skuli í hverri sveit aðgreina afréttarlönd og heimalönd og ákveða takmörk á milli. Að mati nefndarinnar bendir þetta orðalag reglugerðarinnar, sem var sett skömmu eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 5/1882, til þess að orðið *afrétt* hafi á svæðinu fyrst og fremst verið notað í þeim tilgangi að lýsa því með hvaða hætti landsvæði var nýtt, fremur en að lýsa mismunandi eignarréttarlegri stöðu landsvæða. Ekki liggja fyrir heimildir sem benda til annars en að viðkomandi landeigendur hafi í gegnum tíðina farið með umráð og hagnýtingu yfir þjóðlendukröfusvæðinu og ekki er að sjá að svæðið hafi tilheyrt eða verið nýtt af öðrum án leyfis landeigenda. Þvert á móti liggja fyrir heimildir um að landeigendur hafi haft tekjur af því að leyfa öðrum að nýta ágreiningssvæðið, sbr. það sem áður segir um afréttartolla í jarðamati 1849–1850 og fasteignamati 1916–1918. Að mati nefndarinnar bendir framangreint til þess að ágreiningssvæðið sé háð beinum eignarrétti.

Af hálfu eiganda Sandbrekku er einnig byggt á því að þjóðlendukrafa ríkisins sé ósamrýmanleg þeirri ákvörðun umhverfis- og auðlindaráðherra árið 2021 að friðlýsa hluta svæðisins sem landslagsverndarsvæði, og að hluta sem náttúruvætti, með auglýsingu nr. 850/2021. Byggt er á því að umhverfis- og auðlindaráðherra hafi með umræddri ákvörðun, og í aðdraganda hennar, fyrirvaralaust lagt til grundvallar að hluti hins friðlýsta svæðis væri háð beinum eignarrétti gagnaðila ríkisins. Til stuðnings þessari málsástæðu er vísað til dóma Hæstaréttar í málum nr. 617/2012 (landsvæði sunnan Ölfus-

afréttar) og 94/2017 (Hvassafellsdalur). Í þessum dómum réðu tilteknar athafnir ríkisins, sem taldar voru ósamrýmanlegar síðari þjóðlendukröfum, niðurstöðum um að þau svæði sem deilt var um væru eignarlönd en ekki þjóðlendur. Um þetta atriði má einnig vísa til dóms Hæstaréttar í máli nr. 496/2005 (Skaftafell II) og úrskurða óbyggðanefndar í málum nr. 3/2016 (Hörðudalshreppur og Miðdalahreppur vestan Miðár) og 4/2018 (Fjalllendið milli Elliða og Lágafells auk Baulárvalla). Hins vegar er niðurstaða óbyggðanefndar að önnur atriði sem hér hefur verið fjallað um leiði til þeirrar niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé ekki þjóðlenda og í því ljósi kemur þessi málsástæða gagnaðila ríkisins ekki til frekari skoðunar.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að land innan marka kröfusvæðis þess sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.4 Hraundalur og Kirkjutungur

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Hraundalur og Kirkjutungur*. Þjóðlendukröfusvæðið tekur til Hraundals í Hjaltastaðaþinghá, sunnan Bjarglandsár,[1485] en dalurinn teygir sig austur milli Beinageitarfjalls að norðan og Botndalsfjalls að sunnan. Svæðið afmarkast að norðanverðu af Bjarglandsá upp á Hraundalsvarp, af vatnaskilum að austan- og sunnanverðu og af Hölkná[1486] að vestanverðu.

Að nyrðri hluta vestanverðs svæðisins er aðliggjandi óumdeilt eignarland Ánastaða sem aðskilur kröfusvæðið frá óumdeildu eignarlandi Hjaltastaðar í Útmannasveit. Gögn málsins benda til þess að kröfusvæðið tengist Hjaltastað en ekki er gerð krafa í málinu vegna jarðarinnar sem er í eigu íslenska ríkisins. Sunnan Ánastaða liggur að vestanverðu svæðinu óumdeilt eignarland Hrjótar í Útmannasveit en að syðsta hluta vestanverðs svæðisins og vestari hluta sunnanverðs svæðisins liggur óumdeilt eignarland Hamragerðis í Eiðaþinghá. Að svæðinu austanverðu liggja óumdeild eignarlönd Klyppstaðar og Stakkahlíðar í Loðmundarfirði. Að svæðinu norðanverðu liggur það kröfusvæði ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Sandbrekkuafrétt* en fjallað er um það í kafla 7.4.3. Gerð er krafa til þess svæðis vegna Sandbrekku í Útmannasveit en krafan skarast ekki við svæðið sem hér er til umfjöllunar. Engar gagnkröfur bárust vegna kröfusvæðisins og íslenska ríkið gerir því eitt kröfu til þess.

[1485] Í lýsingu á Hjaltastaðasókn frá 1842 er því lýst að Bjarglandsá eigi upptök sín í Hraundalsvarpi og renni ofan endilangan Hraundal. Samkvæmt ýmsum heimildum um örnefni nefnist áin Hraundalsá í dalnum en Bjarglandsá neðar, utan dalsins. Hér verður þó almennt notað heitið Bjarglandsá.

[1486] Áin er ýmist nefnd Höltná eða Hölkná en hér verður síðarnefnda heitið notað.

Sú ályktun verður dregin af dómum Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006 (Rangárvallaafréttur) og 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 (Skaftafell I og III) að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, þó innan þeirra takmarka sem kröfugerð íslenska ríkisins setur hverju sinni, og leysa verði úr málum á þeim grundvelli. Þrátt fyrir að ekki sé gerð krafa til svæðisins af öðrum en íslenska ríkinu er eignarréttarleg staða kröfusvæðisins engu að síður til rannsóknar af hálfu óbyggðanefndar á grundvelli fyrirvara sem kom fram af hálfu íslenska ríkisins við aðalmeðferð málsins, sem fór fram 19. mars 2024 þess efnis að það væri ósk íslenska ríkisins að á svæðum þar sem gagnkröfur hefðu ekki verið gerðar kannaði óbyggðanefnd samt og skæri úr um hvaða land teldist til þjóðlendna og hver væru mörk þeirra og eignarlanda.

Svæðið er lægst í um 300 m hæð á norðvesturhlutanum, þar sem Hölkná rennur í Bjarglandsá, en stærstur hluti þess er í um 300–500 m hæð. Hæst rís svæðið í rúmlega 1.000 m hæð á vatnaskilum við suðurmörkin. Frá vesturmörkum svæðisins að austurmörkum þess eru rúmlega 9 km í beinni loftlínu og frá norðurmörkum til suðurmarka svæðisins eru að jafnaði á bilinu 2–2,5 km í beinni loftlínu en um 4,5 km vestast. Mikið votlendi er á vesturhluta svæðisins sem er jafnframt allvel gróið en gróðurþekja minnkar eftir því sem austar og ofar dregur.

Í kafla 7.4.4.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki þjóðlendukröfusvæðisins. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar ríkisins á svæðinu sem krafa þess tekur til. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á kröfusvæðinu byggist á því að í landamerkjabréfi Hjaltastaðar, þinglesnu 2. júlí 1884, sé kröfusvæðinu lýst með sjálfstæðum hætti og aðskildu frá öðru landi Hjaltastaðar. Það bendi að mati ríkisins til þess að kröfusvæðið sé ekki undirorpið beinum eignarrétti og að ekki hafi verið litið á það sem hluta jarðarinnar. Um nánari afmörkun kröfu ríkisins vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.4.2.

7.4.4.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af heimildum um merki kröfusvæðis ríkisins.

Kröfulína íslenska ríkisins er dregin frá punkti þar sem Hölkná fellur í Bjarglandsá og síðarnefndu ánni er síðan fylgt að upptökum á vatnaskilum. Þaðan er fjallsbrúnum austan og sunnan Hraundals fylgt til suðurs og vesturs í Botndalsfjall og svo eftir Botndalsfjallsröð, um Kolluufs, vestur í Hölkná. Þaðan er ánni síðan fylgt til norðurs í upphafspunkt. Afmörkun ríkisins á þjóðlendukröfusvæðinu er fyrst og fremst sögð miðast við lýsingar í landamerkjabréfi Hjaltastaðar á landsvæðinu Hraundal og Kirkjutungum.

Í umræddu landamerkjabréfi Hjaltastaðar, sem er ódagsett en var þinglýst 2. júlí 1884, segir að Hjaltastaður „á […] afréttarlandið Hraundal að framan og Kyrkjutungur“, en merkjum þess er lýst um Bjarglandsá að norðan, um efstu fjallseggjar að ofan og loks um Hölkná. Af lýsingunni er ljóst að kröfusvæði ríkisins er allt innan merkja afréttarlands Hjaltastaðar samkvæmt landamerkjabréfinu, enda er afmörkun íslenska ríkisins á svæðinu byggð á þeirri merkjalýsingu.

Í lýsingu Hjaltastaðasóknar frá 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna segir að afréttir Hjaltastaðaþinghár liggi upp frá bæjunum fram með háfjöllunum en dalirnir, sem einnig séu afréttir, liggi frá suðaustri til norðvesturs og „aðskilji tinda- eður háfjöllin; en allstaðar á fjallgarði þessum ráða eggjar á fjöllum en vörp í dölum löndum milli Hjaltastaðasóknar og þeirra sem hinumegin liggi við fjallgarðinn“. Í umfjöllun um afréttir segir að syðri hluti Hraundals með Botndalsfjalli sé almenningur en nyrðri hluti dalsins sé hluti af Sandbrekkuafrétt. Í umfjöllun um Hjaltastað segir að kirkjan þar eigi selstöðu á Hraundal utanverðum „og tungu þá niður frá Botnsdalsfjalli norðanverðu sem verður milli Bjarglandsár og Höltnár“, en það land heiti Kirkjutungur.

Í lögfestu fyrir Hjaltastað frá 31. maí 1844 segir m.a.:

> Sömuleidis lögfesti eg Hraundalsland fyrir nordan Ána, sem eptir dalnum flóar frá því Vötnum híngad frá Hraundalsvarpi hallar allt úti Tungu Spordinn, þar sem á sú er fellur undir Botndalsfiallinu rennr út í Biarglandsana.

Hér er lýst svæði sem fellur innan kröfusvæðisins, milli Bjarglandsár frá Hraundalsvarpi og Hölknár, sem á upptök sín í Botndal undir Botndalsfjalli.

Í ritinu *Sveitir og jarðir í Múlaþingi* frá 1975 segir að Hjaltastaður eigi stórt afréttarsvæði fráskilið heimajörð, Kirkjutungur ofan við Hölkná, og ennfremur Hraundal sunnan Hraundalsár[1487] að hreppamörkum við Eiðaþinghá á Botndalsfjalli og Loðmundarfjörð á Hraundalsvarpi.

Í svari oddvita Hjaltastaðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins frá 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa. Um afmörkun segir eftirfarandi: „Að hreppamörkum við Borgarfjörð (Loðmundarfjörð) og Eiðaþinghá.“ Ekki er fjallað nánar um innbyrðis afmörkun þessara svæða eða afmörkun þeirra gagnvart heimalöndum.

Í örnefnaskrá fyrir Hraundal, sem þar er sagður afrétt, er örnefnum í dalnum inn að Hraundalsvarpi lýst án aðgreiningar á landi norðan og sunnan Hraundalsár. Þá segir að Kirkjutungur myndist milli Hraundalsár og Hölknár.

Næst koma til skoðunar heimildir um aðliggjandi jarðir og landsvæði umhverfis kröfusvæði ríkisins.

Óumdeilt eignarland Ánastaða í Útmannasveit aðskilur kröfusvæðið og óumdeilt eignarland Hjaltastaðar, norðanvestan svæðisins, en bæjarstæði Ánastaða er í austanverðum Geitabjargadal sunnan Hjaltastaðar. Landamerkjabréf Ánastaða frá 28. febrúar

[1487] Sem fyrr segir nefnist áin ýmist Bjarglandsá eða Hraundalsá.

1890 lýsir merkjum gagnvart Kóreksstöðum, sem eru norðan Ánastaða, m.a. „í Höltnárós, þar sem hún fellur saman við Bjarglandsá“. Samkvæmt þessu liggja landamerki Ánastaða og Kóreksstaða saman við upphafspunkt kröfulínu íslenska ríkisins, nyrst á vesturmörkum kröfusvæðisins. Landamerkjabréf Ánastaða lýsir síðan merkjum gagnvart Hrjóti, sem er næsta jörð sunnan Ánastaða og liggur að vestanverðu kröfusvæðinu, um „Merkihöfða fyrir ofan Hrjótará; þaðan beina stefnu í svo nefndan Goðrúnarstein uppá hálsabrún. Þaðan eptir sömu stefnu sjónhending austur í Höltná“. Í landamerkjabréfinu er bæði norður- og suðurmörkum lýst austur í tiltekna staði í Hölkná.

Landamerkjabréf Hrjótar frá 29. apríl 1890 lýsir merkjum gagnvart Ánastöðum með sama hætti og áðurgreint landamerkjabréf Ánastaða, þ.e. austur í Hölkná. Merkjum gagnvart Hamragerði, næstu jörð til suðurs, er m.a. lýst úr vörðu á eystri Sjónarásbrún „beina stefnu í Hrjótarárbug út undir svokölluðum Gröndalshæðum, þaðan eptir sömu stefnu austur austur í Höltná“.

Í landamerkjabréfum Ánastaða og Hrjótar er merkjum lýst austur í Hölkná og nærtækast er að túlka lýsingar þeirra svo að áin ráði austurmörkum beggja jarða þótt það sé ekki tilgreint sérstaklega.

Í ódagsettu landamerkjabréfi Hamragerðis, þinglesnu 6. júlí 1884, er norðanverðum merkjum jarðarinnar gagnvart Hrjóti lýst með svipuðum hætti og í landamerkjabréfi Hrjótar, þ.e. um svokallaðar „Gröndalshæðir“ og í „Holtná“. Sunnanverðum merkjum gagnvart Hreimsstöðum er lýst um ýmsar vörður á landamerkjum milli jarðanna og „þaðan sjónhending á fjall austur þangað sem vötnum hallar að hjeraði“.

Samkvæmt framangreindum lýsingum liggja austurmörk Ánastaða og Hrjótar um Hölkná og merkjum Hamragerðis er lýst austur að vatnaskilum milli Héraðs og Loðmundarfjarðar. Er afmörkun jarðanna samkvæmt landamerkjabréfum þeirra því í samræmi við afmörkun ríkisins á vestur- og suðurmörkum kröfusvæðisins.

Austan vatnaskila milli Héraðs og Loðmundarfjarðar liggur óumdeilt eignarland Klyppstaðar í Loðmundarfirði að austari hluta suðurmarka kröfusvæðisins. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 4. mars 1890 er merkjum m.a. lýst „upp eftir Norðdalsá eftir endilöngum Norðdal upp á Norðdalsvarp, og loks eftir eggjum yfir Oddskarð, Miðfell og Miðdalsvarp og útsuður eftir Karlfelli í áðurnefnda röð þess“.

Norðaustan Klyppstaðar liggur óumdeilt eignarland Stakkahlíðar í Loðmundarfirði að austurmörkum kröfusvæðisins. Landamerkjabréf jarðarinnar frá 6. mars 1890 lýsir merkjum m.a. „eptir Skúmhettudalsá á varp upp, og eptir það eptir vörpum allt í kring þar til Karlfellsröðin syðri tekur við“.

Landamerkjabréf framangreindra jarða í Loðmundarfirði lýsa merkjum upp á þau vörp sem ráða austanverðum suðurmörkum og austurmörkum kröfusvæðisins.

Sem fyrr segir liggur að kröfusvæðinu norðanverðu það kröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Sandbrekkuafrétt* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.3. Gerð er krafa til alls svæðisins vegna Sandbrekku í Útmannasveit en landamerkjabréf jarðarinnar frá 20. júní 1884 lýsir merkjum m.a. í jökul sem liggi undir Dyrfjalli og „þaðan

eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp og ofan aptur Hraundalinn eptir sem Bjarglandsá rennur úr eptir“. Landamerkjabréfið lýsir því merkjum Sandbrekku á þessu svæði um Bjarglandsá allt frá Hraundalsvarpi, sem er í samræmi við afmörkun ríkisins á norðurmörkum svæðisins.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að afmörkun ríkisins á kröfusvæðinu eigi sér stoð í gögnum málsins og styður afmörkun aðliggjandi jarða samkvæmt landamerkjabréfum þeirra einnig þá niðurstöðu. Að mati nefndarinnar er ljóst að kröfusvæðið er að öllu leyti innan merkja afréttarlands Hjaltastaðar samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar.

7.4.4.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða þjóðlendukröfusvæðisins. Þrátt fyrir að íslenska ríkið geri eitt kröfu til svæðisins er eignarréttarleg staða þess til rannsóknar af hálfu óbyggðanefndar á grundvelli áðurnefnds fyrirvara íslenska ríkisins þess efnis að á svæðum þar sem gagnkröfur hefðu ekki verið gerðar væri þess óskað að óbyggðanefnd kannaði og skæri úr um hvort svæðið væri eignarland eða þjóðlenda.

Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Uni Garðarsson hafi komið á land á Unaósi og reist sér þar bæ. Þá hafi hann numið land fyrir sunnan Lagarfljót, allt Hérað til Unalækjar.

Af þessari frásögn *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar miklar líkur á að svæðið hafi verið numið, a.m.k. að mestu leyti. Gera verður þann fyrirvara að ekki kemur fram hversu hátt til fjalla landnám á svæðinu hafi náð og því ekki hægt að fullyrða með afdráttarlausum hætti um nákvæma stærð þess, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega

gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessa máls reynir því helst á hvort þjóðlendukröfusvæðið hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðið hafi frá upphafi verið utan marka jarða og sé þar með þjóðlenda sem eftir atvikum er háð óbeinum eignarréttindum.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að kröfusvæði ríkisins væri allt innan merkja afréttarlands Hjaltastaðar samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar. Íslenska ríkið byggir einkum á því að svæðið hafi aðra stöðu en óumdeilt eignarland Hjaltastaðar og því kemur það atriði til nánari skoðunar.

Elsta fyrirliggjandi heimild um kröfusvæðið er vísitasía fyrir Hjaltastaðarkirkju frá 2. júní 1749. Þar segir:

> Framar er þess ad gieta ad kyr[k]iann ä land og Selfór ä Hraundal, effter gömlumm lógfestum og vitnisburdumm sem ä henne liggia, hvort Jtak velnefndur Stadarhalldarenn, skal hier effter færa Sier til Riettvÿslegra nota, og vel tilsiä ad Eckert undann kyrkiunne gange fyrer brukunar leyse, sem henne med Riettu fylgia ber.

Þarna er vísað til þess að um réttindi Hjaltastaðarkirkju í Hraundal sé fjallað í gömlum lögfestum og vitnisburðum, en slík gögn hafa ekki fundist við rannsókn málsins.

Í yfirliti yfir eignir og ítök Hjaltastaðarkirkju frá 31. desember 1843 kemur hið sama fram, þ.e. að kirkjunni tilheyri land og selför á Hraundal.

Í lýsingu Hjaltastaðasóknar frá 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna kemur fram að syðri hluti Hraundals með Botndalsfjalli sé almenningur. Þá segir í umfjöllun um Hjaltastað að kirkjan eigi selstöðu á Hraundal utanverðum og Kirkjutungum milli Bjarglandsár og Höltnár.

Í lögfestu Hjaltastaðar frá 31. maí 1844 segir m.a.:

> Sömuleidis lögfesti eg Hraundalsland fyrir nordan Ána, sem eptir dalnum flóar frá því Vötnum híngad frá Hraundalsvarpi hallar allt úti Tungu Spordinn, þar sem á sú er fellur undir Botndalsfiallinu rennr út í Biarglandsana.
>
> […]
>
> Fyrirbýd eg hédan af hvörium manni i ad vinna edr hér ad nýta edr nokkurt gagn af ad hafa utan mitt sé Lof edr Last til ad vitni þeirra allra er ord mín méga heyra.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir um afréttarland Hjaltastaðar:

> Eptir máldögum kyrkjunnar fylgir jörðunni afréttarland framá Hraundal er nefnist Kyrkjutúngur, enn er til lítilla afnota, því snjó tekur seint upp og afrétt þarf að kaupa fyrir géldfé á sumrum; jördunni fylgja annars eingin ítök eda hlynnindi.

Eins og áður segir lýsir landamerkjabréf Hjaltastaðar því að jörðin eigi afréttarland á Hraundal að framan og Kirkjutungum, en það er aðskilið frá heimalandi jarðarinnar.

Í skýrslu um tekjur og útgjöld Hjaltastaðarprestakalls frá 26. febrúar 1899 er afréttarlandið Hraundalur fyrir framan Bjarglandsá með Kirkjutungum talið meðal ítaka og hlunninda sem notuð séu af prestinum sjálfum. Tekið er fram að það sé lítið notað.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðinni Hjaltastað fylgi upprekstrarland en ekki tilgreint hvar það er.

Í svari frá Hjaltastaðarhreppi við fyrirspurn Stjórnarráðs Íslands um almenninga frá 29. desember 1919 kemur fram að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli.

Í ritinu *Sveitir og jarðir í Múlaþingi* frá 1975 segir að afréttum sveitarinnar sé skipt í fimm afréttarsvæði, og sé Hraundalur þeirra erfiðast fyrir gangnamenn, ef snjó hafi lagt í fjöll fyrir göngur. Þá er greint frá því að Hjaltastaður eigi stórt afréttarsvæði fráskilið heimajörð, Kirkjutungur, og ennfremur Hraundal sunnan Hraundalsár. Þá segir um gæði jarðarinnar:

> H þótti varla stórhöfðingjabrauð sakir þeirra kosta og veldis, sem gerðu staði stóra. Kirkjujörð engin, hjáleiga ein, Svínafell, og annað vart teljandi. Tekjur 212 ríkisdalir 59 skildingar og brauðið nr. 12 í tekjum af 21 í Múlaþingi 1854. Heimajörðin er þá (Brauðmat) sögð erfið og mannfrek en þó „ekki affaraill“. Athyglisvert er, að kirkjan á engan reka á Héraðssöndum.

Í svari oddvita Hjaltastaðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt frá 2. maí 1989 segir að íbúar sveitarfélagsins eigi upprekstrarrétt í Ósafjall, Hrafnabjargafjall, Sandbrekkuafrétt, Hraundal og Hálsa.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að kröfusvæði ríkisins sé allt innan merkja afréttarlands Hjaltastaðar eins og því er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar. Af landamerkjabréfinu verður ráðið að svæðið hafi ekki beinlínis verið innan merkja heimajarðarinnar Hjaltastaðar heldur sérstaklega afmarkað svæði sem fylgdi jörðinni, eða þar sem jörðin taldi til réttinda.

Í dómum Hæstaréttar hefur nokkrum sinnum verið fjallað um svæði sem eru landfræðilega aðskilin heimalandi jarðar og hefur sú aðstaða alloft leitt til niðurstöðu um þjóðlendu. Meðal þeirra atriða sem horft hefur verið til í því sambandi er hvort og þá hvernig svæði er lýst í landamerkjabréfi, sbr. t.d. dóma Hæstaréttar frá 28. september 2006 í máli nr. 497/2005 (Hoffells-Lambatungur) og frá 28. febrúar 2013 í máli nr. 432/2011 (Þorbrandsstaðatungur) þar sem Hæstiréttur taldi að landamerkjabréf jarðanna Hoffells annars vegar og Þorbrandsstaða hins vegar bæru með sér að ágreiningssvæði málsins hefðu ekki verið hlutar jarðanna. Einnig hefur verið horft til fjarlægðar

svæðis frá heimalandi jarðar og þess hvort margar jarðir liggi þar á milli, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar frá 13. október 2016 í máli nr. 20/2016 (Arnarstaðatungur) þar sem þess var getið í dómnum að milli jarðarinnar Arnarstaða og ágreiningssvæðis málsins væru meira en 13 km í beinni loftlínu og að sjö jarðir lægju þar á milli. Það var talið mæla gegn beinum eignarrétti að ágreiningssvæði málsins. Þá hefur einnig verið horft til staðhátta, sbr. áðurnefndan dóm Hæstaréttar frá 28. september 2006 í máli nr. 497/2005 (Hoffells-Lambatungur) þar sem þess var getið að ágreiningssvæðið væri gilskorið, erfitt yfirferðar og nánast allt yfir 400 m hæð, en hæsti tindur í 1.240 m hæð.

Í dómi Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 448/2006 (Stórhöfði) var niðurstaða um eignarland hins vegar m.a. byggð á því að þótt Péturseyjarjarðir ættu ekki land að Stórhöfða, sem um var deilt í málinu, mælti það ekki gegn eignarhaldi þeirra, enda hefðu landkostir verið þröngir og ábúendum borið nauðsyn til að tryggja fé sínu nægt beitarland.

Eins og áður segir er kröfusvæðið aðskilið heimalandi Hjaltastaðar en norðvesturmörk kröfusvæðisins eru um 5,5 km frá suðausturmörkum óumdeilds eignarlands Hjaltastaðar. Þar á milli liggur hins vegar einungis ein jörð. Þrátt fyrir að kröfusvæðið og heimaland Hjaltastaðar séu landfræðilega aðskilin er til þess að líta að gögn málsins bera með sér að beitarland í heimalandinu hafi verið takmarkað og ábúendum því borið nauðsyn að tryggja fé sínu nægt beitarland annars staðar. Í þessu sambandi vísast m.a. til jarðamats Norður-Múlasýslu 1849–1850 þar sem segir að þrátt fyrir að afréttarland á Hraundal og Kirkjutungum fylgi jörðinni þurfi að kaupa afrétt fyrir geldfé á sumrum, enda taki snjó oft seint upp á afréttarlandinu. Það bendir til þess að nauðsyn hafi borið til að tryggja beitarland utan heimalands jarðarinnar. Hér vísast einnig til umfjöllunar um jörðina í *Sveitum og jörðum í Múlaþingi* frá 1975 þar sem m.a. kemur fram að jörðin hafi ekki þótt stórhöfðingjabrauð og að heimajörðin hafi verið sögð erfið. Að mati nefndarinnar er staðan að þessu leyti sambærileg þeirri sem uppi var í áðurnefndum dómi Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 448/2006 (Stórhöfði) og því er mat nefndarinnar að aðskilnaður frá heimalandi Hjaltastaðar mæli ekki endilega gegn beinu eignarhaldi á kröfusvæðinu. Í því sambandi er einnig til þess að líta að staðhættir á svæðinu eru talsvert ólíkir þeim sem voru til umfjöllunar í dómi Hæstaréttar frá 28. september 2006 í máli nr. 497/2005 (Hoffells-Lambatungur). Svæðið sem hér er til umfjöllunar er ekki gilskorið og erfitt yfirferðar og að mati nefndarinnar mæla staðhættir á svæðinu ekki beinum eignarrétti í mót.

Um eðli og inntak réttinda yfir svæðinu er þess að gæta að í heimildum um svæðið er notað orðalag á borð við að Hjaltastaðarkirkja eigi land á Hraundal. Orðalag á borð við þetta getur í sumum tilfellum bent til eignarlands en þess er að gæta í því sambandi að ekki kemur fram í framangreindum skjölum hvers eðlis réttindi kirkjunnar hafi verið eða um hvers konar land sé að ræða. Hæstiréttur hefur í dómum sínum tekið afstöðu til þess að ummæli í máldögum og vísitasíum af þessu tagi geti ekki ráðið úrslitum um hvort átt hafi verið við beinan eignarrétt eða réttindi af öðrum toga, sbr. dóma Hæsta-

réttar frá 22. september 2011 í máli nr. 294/2010 og frá 21. febrúar 2013 í máli nr. 433/2011 sem fjölluðu um sambærilegt orðalag í máldögum og vísitasíum varðandi landsvæðin Mælifell og Steinvarartungu í Vopnafjarðarhreppi. Í báðum tilvikum var niðurstaða óbyggðanefndar um þjóðlendu staðfest. Hér má einnig benda á úrskurð óbyggðanefndar frá 22. desember 2020 í máli nr. 4/2020 (Hvannahlíð).

Í ýmsum heimildum sem eru raktar hér að framan er svæðisins fyrst og fremst getið í tengslum við beit eða önnur sambærileg takmörkuð not, líkt og á við um marga afrétti einstakra jarða eða stofnana. Þannig bendir ýmislegt til þess að inntak réttinda yfir svæðinu hafi verið bundið við þau óbeinu eignarréttindi sem felast í rétti til upprekstrar búfjár og annarra hefðbundinna afréttarnota. Svæðið hafi þannig hugsanlega lotið sjálfstæðri afmörkun sem afrétt en ekki sjálfstæð jörð. Í dómum Hæstaréttar og úrskurðum óbyggðanefndar hafa atriði af þessu tagi í mörgum tilvikum legið til grundvallar niðurstöðu um þjóðlendu og óbein eignarréttindi, nánar tiltekið afréttareign. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Í þessu sambandi er þess að gæta að gögn málsins benda ekki til þess að svæðið hafi verið nýtt sem samnotaafrétt.

Þjóðlendukröfusvæðið er nokkuð vel gróið og að því liggur óumdeilt eignarland að vestan-, sunnan- og austanverðu, á svæðum sem eru mjög sambærileg kröfusvæðinu hvað gróðurfar og staðhætti snertir. Ekki verður séð að atriði á borð við staðhætti og gróðurfar bendi til þess að svæðið hafi síður orðið undirorpið beinum eignarrétti en aðliggjandi svæði. Þessi atriði eru til þess fallin að styðja við niðurstöðu um að réttindi innan kröfusvæðisins hafi falist í beinum eignarrétti fremur en óbeinum, enda er eignarréttarleg staða aðliggjandi svæða meðal þeirra atriða sem máli skipta við mat á stofnun og viðhaldi eignarréttar. Um það vísast t.d. til hliðsjónar til dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum), að því er varðar land jarðarinnar Hóla, frá 16. maí 2007 í máli nr. 448/2006 (Stórhöfði) og frá 13. október 2021 í máli nr. 41/2020 (Þóreyjartungur).

Sem fyrr segir liggur að svæðinu norðanverðu annað kröfusvæði íslenska ríkisins sem er til umfjöllunar í kafla 7.4.3. Sé litið heildstætt á niðurstöður í máli þessu er þar um að ræða eignarland.

Nokkur vafi er um eignarréttarlega stöðu kröfusvæðisins en til þess er að líta að nefndin telur miklar líkur á að kröfusvæði ríkisins hafi verið numið og að svæðið er ekki mjög víðáttumikið eða langt frá heimalandi Hjaltastaðar, auk þess sem það er, þegar niðurstöður málsins eru virtar í heild, umlukið eignarlöndum á allar hliðar. Að mati nefndarinnar mæla staðhættir og gróðurfar á svæðinu ekki gegn beinum eignarrétti og þrátt fyrir að gögn málsins séu að einhverju marki misvísandi um eignarréttarlega stöðu svæðisins telur nefndin að þau bendi fremur til eignarlands. Í því ljósi er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að land innan marka kröfusvæðis þess sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. lag-

anna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.5 Afréttarland Hólalands og Hvannstóðs

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar*. Að svæðinu norðaustanverðu liggja óumdeild eignarlönd Hólalands, Hólalandshjáleigu og Hvannstóðs innst í Borgarfirði en kröfum er lýst vegna jarðanna sem taka til alls kröfusvæðis ríkisins. Sameiginleg krafa til vestari hluta þjóðlendukröfusvæðisins vegna Hólalands og Hólalandshjáleigu styðst við landamerkjabréf Hólalands frá 27. desember 1921 og eldra landamerkjabréf jarðarinnar sem er ódagsett en var þinglýst 4. júlí 1884. Krafa til eystri hluta þjóðlendukröfusvæðisins vegna Hvannstóðs styðst við landamerkjabréf jarðarinnar frá 24. nóvember 1921 og landamerkjabréf aðliggjandi jarða. Að norðvestan-, vestan- og suðvestanverðu liggur að ágreiningssvæðinu það kröfusvæði ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Sandbrekkuafrétt* og fjallað er um í kafla 7.4.3. Að suðaustanverðu liggur að ágreiningssvæðinu óumdeilt eignarland Stakkahlíðar í Loðmundarfirði og að austanverðu liggur að svæðinu það kröfusvæði ríkisins sem nefnist *Afréttarland Gilsárvalla* og fjallað er um í kafla 7.4.6.

Þjóðlendukröfusvæðið er innst í Borgarfirði og tekur til Hólalandsdals og Hvannstóðsdals sem eru landfræðilega einn dalur í suðvestanverðum Borgarfirði en ber mismunandi heiti sitt hvorum megin við Fjarðará sem rennur um dalinn. Þá tekur svæðið einnig til hálfs Lambadals, sem er næsti dalur. Að austanverðu, í Lambadal, afmarkast svæðið af Lambadalsá og að sunnan- og vestanverðu afmarkast það af eggjum fjallgarðsins inn af Borgarfirði, frá upptökum Lambadalsár í suðaustri að Tindfelli í norðvestri. Að norðanverðu afmarkast svæðið af Selá og læk sem rennur úr Hlaupbotni. Svæðið er lægst í tæplega 100 m hæð þar sem Selá rennur í Fjarðará en rís hæst í um 1.100 m hæð á vatnaskilum á Beinageitarfjalli. Frá bæjarstæðum Hólalands og Hvannstóðs að þeim hluta ágreiningssvæðisins sem liggur næst bæjunum eru aðeins á bilinu 700–1.300 m. Svæðið er að mestu leyti mjög vel gróið en gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur.

Í kafla 7.4.5.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Ágreiningur aðila snýr einkum að því hvort

ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeilt eignarland jarðanna. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.5.2.

7.4.5.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og jarða sem liggja að því.

Kröfulína íslenska ríkisins er dregin frá punkti þar sem Selá rennur í Fjarðará og Selá er síðan fylgt að upptökum og upp á Tindfell. Þaðan er línan dregin eftir fjallseggjum umhverfis Hólalands- og Hvannstóðsdal um Grjótfjall, Upsahorn, Beinageitarfjall, Mýrnesskörð og Hvannstóðseggjar og í upptök Lambadalsár. Ánni er fylgt norður þar til hún sveigir til austurs í átt að Þverá og þaðan sjónhending í læk er rennur úr Hlaupbotni og eftir honum í upphafspunkt. Afmörkun ríkisins er fyrst og fremst sögð styðjast við lýsingar í landamerkjabréfi Hólalands, svo og lýsingar á afréttarlandi jarðanna í sóknarlýsingu Desjarmýrarsóknar frá 1839–1840. Þá er jafnframt litið til lýsingar á afréttarlandi á Hólalandsfjalli í ritinu *Göngur og réttir*. Loks er litið til afmörkunar á afréttarlandi Gilsárvalla, sem er aðliggjandi kröfusvæðinu til austurs, og heimalandi Gilsárvalla, sem er aðliggjandi til norðurs, samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar.

Gerð er sameiginleg krafa til vestari hluta kröfusvæðis ríkisins, í Hólalandsdal vestan Fjarðarár, vegna Hólalands og Hólalandshjáleigu með vísan til landamerkjabréfs Hólalands frá 27. desember 1921 og eldra landamerkjabréfs sem er ódagsett en var þinglýst 4. júlí 1884. Þá er gerð krafa vegna Hvannstóðs til eystri hluta kröfusvæðisins, í Hvannstóðsdal austan Fjarðarár og vesturhluta Lambadals, með vísan til landamerkjabréfs jarðarinnar frá 24. nóvember 1921, auk landamerkjabréfa aðliggjandi jarða.

Gagnaðilar ríkisins byggja kröfur sínar á því að allt landsvæðið sem lýst er í landamerkjabréfum Hólalands og Hvannstóðs sé háð beinum eignarrétti. Í eftirfarandi umfjöllun verða teknar til skoðunar heimildir um merki framangreindra jarða og annarra jarða sem liggja að ágreiningssvæðinu.

Sem fyrr segir er gerð sameiginleg krafa til vestari hluta ágreiningssvæðisins vegna Hólalands og Hólalandshjáleigu en bæjarstæði þeirra og óumdeild eignarlönd eru norðaustan kröfusvæðisins. Af hálfu eigenda jarðanna er á því byggt að þessi hluti ágreiningssvæðisins sé óskipt land þeirra. Í yngra landamerkjabréfi Hólalands frá 27. desember 1921, sem var þinglýst 17. júlí 1922, er merkjum jarðarinnar lýst svo:

> milli Hólalands annarsvegar og Grundar og Gilsárvalla hins vegar ræður bein lína úr merkivörðu niður við Fjarðará í krókinn á Merkilæknum, þar sem hann fellur úr Hlíðinni. Eftir það ræður lækurinn upp í Mjóadal og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl. Þá ráða hæstu fjallaraðir inn í Mýnesskörð. Þaðan ræður merkjum á milli Hólalands og Hvannstóðs Fjarðaráin, sem fellur úr Mýnesskörðum sunnanvert við aðal klifið og alla leið út á móts við áður greinda vörðu á Aurnum.

Í eldra landamerkjabréfi Hólalands, sem er ódagsett en var þinglýst 4. júlí 1884, er merkjum til fjalla lýst með efnislega sambærilegum hætti og gert er í bréfinu frá 1921.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 er tilgreint að landamerki Hólalandshjáleigu séu sameiginleg með Hólalandi, aðeins túni og engjum hafi verið skipt.

Í landamerkjabréfi Hvannstóðs sem er dagsett 24. nóvember 1921 og þinglýst 17. júlí 1922 er heildarmerkjum jarðarinnar lýst en sá hluti merkjalýsingarinnar sem varðar ágreiningssvæðið er svohljóðandi:

> Að norðan ræður forn landamerkjagarður er nær á milli Fjarðará og Þverá; að austan ræður Þverá og síðan Lambadalsá uppá fjallseggjar; að vestan ræður Fjarðará frá áður umgetnum merkjagarði og uppí svonefnd Mýrnesskörð, síðan ráða að sunnan fjallseggjar milli Fjarðarár og Lambadalsár.

Landamerkjabréfin lýsa heildarmerkjum jarðanna sem um ræðir og lýsingarnar taka til alls ágreiningssvæðisins. Enginn greinarmunur er þar gerður á heimalandi og afréttum.

Næst koma til skoðunar heimildir um merki aðliggjandi jarða.

Að norðvestan-, vestan- og suðvestanverðu liggur að ágreiningssvæðinu það kröfusvæði ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Sandbrekkuafrétt* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.3. Gerð er krafa til þess svæðis vegna Sandbrekku í Útmannasveit. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 20. júní 1884 er merkjum til fjalla lýst „í Jökul, er liggur undir Dyrfjalli; þaðan eptir háeggjum sem vötn falla til beggja hliða allt inn á Hraundalsvarp“. Merkjunum er lýst eftir fjallgarðinum milli Útmannasveitar og Borgarfjarðar sem er í samræmi við afmörkun aðila á umræddum hluta ágreiningssvæðisins.

Merkjum Stakkahlíðar í Loðmundarfirði er lýst að suðausturmörkum ágreiningssvæðisins í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 6. mars 1890. Þar kemur m.a. fram að merki jarðarinnar nái upp á svonefndar Fitjar „og því næst upp eptir Skúmhettudalsá á varp upp, og eptir það eptir vörpum allt í kring þar til Karlfellsröðin syðri tekur við“. Það er einnig í samræmi við afmörkun aðila á umræddum hluta ágreiningssvæðisins.

Aðliggjandi ágreiningssvæðinu austanverðu er það kröfusvæði ríkisins sem nefnist *Afréttarland Gilsárvalla* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.6. Heimalönd jarðanna Gilsárvalla og Grundar liggja norðan við heimalönd Hólalands, Hólalandshjáleigu og Hvannstóðs. Í landamerkjabréfi Gilsárvalla frá 20. desember 1921 segir að jörðin eigi afréttarland milli Lambadalsár og Skúmhattardalsár inn á vörp. Vesturmörkin fylgja samkvæmt þessu Lambadalsá sem er í samræmi við austurmörk ágreiningssvæðisins.

Í landamerkjabréfum Hólalands og Hvannstóðs er merkjum lýst eftir vatnsföllum upp á fjöll umhverfis ágreiningssvæðið og lýsingarnar taka til alls svæðisins. Merkjalýsingar í landamerkjabréfum aðliggjandi jarða falla síðan saman við lýsingarnar í landamerkjabréfum Hólalands og Hvannstóðs. Hvort tveggja styður afmörkun málsaðila á ágreiningssvæðinu og engum eldri heimildum er fyrir að fara sem mæla því í mót. Af hálfu ríkisins er byggt á því að norðausturmörk ágreiningssvæðisins séu á mörkum heimalands og afréttarlands jarðanna. Eins og áður segir er enginn greinarmunur gerður á landi innan merkja jarðanna samkvæmt landamerkjabréfunum og ekki verður séð að þessi hluti kröfulínu ríkisins fái stoð í gögnum málsins.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að afmörkun aðila á ágreiningssvæðinu eigi sér stoð í gögnum málsins, að undanskildum norðausturmörkum kröfulínu ríkisins. Ljóst er að ágreiningssvæðið er allt innan merkja Hólalands og Hvannstóðs samkvæmt landamerkjabréfum jarðanna frá 1921.

7.4.5.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða ágreiningssvæðisins. Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Veturliði Arnbjarnarson hafi numið Borgarfjörð og búið þar.

Af þessari frásögn *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar miklar líkur á að ágreiningssvæðið hafi verið numið, a.m.k. að mestu leyti. Gera verður þann fyrirvara að ekki kemur fram hversu hátt til fjalla landnám á svæðinu hafi náð og því ekki hægt að fullyrða með afdráttarlausum hætti um nákvæma stærð þess, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessara mála reynir því helst á hvort ágreiningssvæðin hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðin hafi frá upphafi verið utan marka jarða og séu þar með þjóðlendur sem eftir atvikum eru háðar óbeinum eignarréttindum.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið væri að öllu leyti innan merkja jarða samkvæmt landamerkjabréfum Hólalands og Hvannstóðs frá 1921. Íslenska ríkið byggir fyrst og fremst á því að ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeild eignarlönd jarðanna sem að því liggja, einkum þar sem fyrir liggi heimildir sem lýsi svæðinu sem afréttarlandi. Því er tilefni til að kanna það atriði nánar.

Í lýsingu Desjarmýrarsóknar frá 1839–1840 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna segir m.a. í lýsingu á afréttum: „Inn af Borgarfirði, Hólalands- og Hvannstóðsdalur, þeirra afréttur og Lambadalur hálfur tilheyrir Hvannstóði“.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir um jörðina Hólaland: „afrétt saman vid heimaland ekki nóg handa fénadi jardarinnar […] Hestagaungu þarf að kaupa á sumrum i annara land.“ Um jörðina Hvannstóð segir í sama jarðamati: „hún á afrétt fyrir sitt fé og gétur tekid af ödrum herumbil 150 kyndur; þángað er borguð hestagánga frá Hólalandi.“

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jarðirnar Hólaland og Hvannstóð hafi nægjanlegt upprekstrarland.

Í ritinu *Göngur og réttir* frá árinu 1987 er afréttarlandi á Hólalandsfjalli lýst svo: „Afréttarlönd voru þá talin Hólalandsfjall innan Selár, Innfjöllin og Desjamýrarafrétt […] Þó var nyrsti hluti Innfjallanna, Hvannstóðsfjall norðan „Tinds“ talið heimaland Hvannstóðs.“

Í svari Borgarfjarðarhrepps 23. júní 1920 til sýslumanns Norður-Múlasýslu vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands um almenninga frá 29. desember 1919 kemur fram að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Í svari oddvita Borgarfjarðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt frá 20. febrúar 1989 segir að engar afréttir séu í hreppnum.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Af hálfu íslenska ríkisins er vísað til lýsinga á afréttarsvæðum inn af Borgarfirði í framangreindri lýsingu Desjarmýrarsóknar frá 1839–1840 til stuðnings kröfu um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu. Í landamerkjabréfum Hólalands og Hvannstóðs er hins vegar ekki að finna neitt sem bendir til þess að ágreiningssvæðið hafi ekki verið háð beinum eignarrétti, enda svæðið allt skýrlega innan merkja jarðanna. Þá hefur ekkert komið fram í málinu sem bendir til þess að svæðið hafi nokkru sinni haft stöðu samnotaafréttar.

Samkvæmt *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* hefur afréttur oft verið skilgreindur sem afmarkað landsvæði, að jafnaði utan byggðar, sem að fornu og/eða nýju hefur verið nýtt sem sumarbeitiland en land utan jarða, þar á meðal afréttarland, hefur að meginreglu verið talið þjóðlenda. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Að mati óbyggðanefndar verður ekki fram hjá því litið að gögn málsins benda fremur til beins eignarréttar á landi innan ágreiningssvæðisins en óbeinna eignarréttinda. Óbyggðanefnd telur líklegt að lýsingar sem vísi til afrétta á svæðinu vísi í þessu tilfelli til gamalgróinnar notkunar á viðkomandi jarðarhlutum sem beitilandi fremur en að endurspegla mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðanna, sbr. til hliðsjónar úrskurð óbyggðanefndar frá 14. nóvember 2003 í máli nr. 5/2001 (Lón), að því er varðar jörðina Bæ í Lóni. Í þessu sambandi má nefna að samkvæmt fjallskilareglugerðum Múlasýslna á 19. öld var búendum gert skylt að reka geldfé og lömb á afrétt ásamt því að aðgreina afréttir frá heimalöndum. Í 2. gr. reglugerðar um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, dags. 22. ágúst 1893, segir að það skuli heita afréttarland, er búsmala er eigið haldið í á sumrum og skuli í hverri sveit aðgreina afréttarlönd og heimalönd og ákveða takmörk á milli. Að mati nefndarinnar bendir þetta orðalag reglugerðarinnar, sem var sett skömmu eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 5/1882, til þess að orðið *afrétt* hafi á svæðinu fyrst og fremst verið notað í þeim tilgangi að lýsa því með hvaða hætti landsvæði var nýtt, fremur en að lýsa mismunandi eignarréttarlegri stöðu landsvæða. Að mati nefndarinnar styður það við þann skilning á orðinu sem gagnaðilar ríkisins leggja til grundvallar í málinu. Ekki liggja fyrir heimildir sem benda til annars en að viðkomandi landeigendur hafi farið með umráð og hagnýtingu yfir ágreiningssvæðinu og ekki er að sjá að svæðið hafi tilheyrt eða verið nýtt af öðrum án leyfis landeigenda. Að mati nefndarinnar bendir framangreint til þess að ágreiningssvæðið sé háð beinum eignarrétti.

Íslenska ríkið byggir m.a. á því að þrátt fyrir að kröfusvæðið geti talist falla í heild eða hluta innan merkjalýsinga samkvæmt landamerkjabréfum jarðanna liggi ekki fyrir eldri heimildir um merki jarðanna sem geti stutt að merki nái svo langt inn til landsins og til fjalla eins og landamerkjabréfin bera með sér. Í þessu sambandi er hins vegar einnig til þess að líta að ekki liggja heldur fyrir eldri heimildir um merki jarðanna sem lýsa merkjum skemur en í landamerkjabréfum jarðanna eða mæla þeim í mót. Sem fyrr segir er ágreiningssvæðið innan merkja jarða samkvæmt landamerkjabréfum Hólalands og Hvannstóðs. Þar er heildarmerkjum jarðanna lýst og ágreiningssvæðið er ekki sérstaklega aðskilið frá landi jarðanna að öðru leyti. Þá er enginn greinarmunur gerður á því landi jarðanna sem er innan og utan þjóðlendukröfusvæðisins en óumdeild eignarlönd jarðanna liggja norðaustan svæðisins. Að mati nefndarinnar bendir það til þess að ekki hafi verið munur á eignarréttarlegri stöðu þessara svæða.

Þá benda staðhættir og gróðurfar einnig að mati nefndarinnar eindregið til þess að ágreiningssvæðið sé háð beinum eignarrétti en það er vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess sem liggja nærri árfarvegum, þótt gróðurþekja minnki því ofar sem dregur. Ágreiningssvæðið er samliggjandi óumdeildu eignarlandi jarðanna, það er ekki stórt og fjarlægðir frá bæjarstæðum jarðanna eru litlar. Þegar niðurstöður óbyggðanefndar í málinu eru virtar heildstætt er enn fremur ljóst að ágreiningssvæðið er umlukið eignarlandi á allar hliðar.

Að öllu framangreindu virtu hefur íslenska ríkið ekki sýnt fram á að ágreiningssvæðið sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar séu eignarlönd, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.6 Afréttarland Gilsárvalla

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Afréttarland Gilsárvalla*. Að norðvestur- og norðurmörkum svæðisins liggur óumdeilt eignarland Hvannstóðs í Borgarfirði en þar sunnan við liggur að vesturmörkum svæðisins það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar*. Að sunnanverðu liggur að svæðinu óumdeilt eignarland Stakkahlíðar í Loðmundarfirði og að austanverðu liggur að því það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Desjarmýrarafrétt*. Gerð er krafa til alls ágreiningssvæðisins vegna Gilsárvalla og Grundar en óumdeild eignarlönd jarðanna eru norðan ágreiningssvæðisins, aðskilin af nyrsta hluta af óumdeildu eignarlandi Hvannstóðs. Grund hét áður Gilsárvallahjáleiga og var, eins og nafnið gefur til kynna, hjáleiga Gilsárvalla en varð síðar sjálfstæð jörð þegar heimalöndum jarðanna var skipt. Afréttarland þeirra mun þó enn vera óskipt.

Þjóðlendukröfusvæðið er innst í Borgarfirði og tekur til austurhluta Lambadals, Kækjudals og vesturhluta Skúmhattardals en Miðfjall og Þriggjahnjúkafjall skilja á milli dalanna og skaga norður úr fjallgarðinum sem skilur á milli Borgarfjarðar og Loðmundarfjarðar. Ágreiningssvæðið afmarkast af tveimur vatnsföllum, Lambadalsá og Skúmhattardalsá, og svo vatnaskilum á fjallgarðinum milli Borgarfjarðar og Loðmundarfjarðar, milli upptaka vatnsfallanna. Um mitt svæðið rennur Kækjudalsá um Kækjudal úr Kækjuskörðum. Svæðið er lægst í um 100 m hæð á nyrsta hluta þess við ármót Lambadalsár og Skúmhattardalsár en rís hæst í um 880 m hæð á Innstahnjúk á Þriggjahnjúkafjalli á suðaustanverðu svæðinu. Svæðið er vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess og nærri árfarvegum. Gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Frá bæjarstæðum Gilsárvalla og Grundvar að þeim hluta ágreiningssvæðisins sem næst þeim liggur eru um 3 km.

Í kafla 7.4.6.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu byggist einkum á því að vísað sé til svæðisins í heimildum sem afréttarlands Gilsárvalla og Grundar. Ágreiningur aðila snýr því einkum að því hvort ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeilt eignarland þeirra jarða sem um ræðir. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.6.2.

7.4.6.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins.

Kröfulína íslenska ríkisins er dregin frá punkti þar sem Lambadalsá rennur í Þverá og Lambadalsá er fylgt alla leið inn í Lambadal og upp á Hvannstóðseggjar. Þaðan er línan dregin til austurs á Skúmhattarraðir, síðan í upptök Skúmhattardalsár og ánni er fylgt aftur í upphafspunkt. Afmörkun ríkisins er fyrst og fremst sögð styðjast við lýsingar í landamerkjabréfi Gilsárvalla, þar sem kröfusvæðinu er lýst sérstaklega.

Gerð er sameiginleg krafa til alls kröfusvæðis ríkisins vegna Gilsárvalla og Grundar með vísan til landamerkjabréfs Gilsárvalla frá 1921 auk landamerkjabréfa aðliggjandi jarða. Gagnaðilar ríkisins byggja kröfur sínar á því að allt landsvæðið sem lýst er í landamerkjabréfinu sé háð beinum eignarrétti. Í eftirfarandi umfjöllun verða teknar til skoðunar heimildir um merki framangreindra jarða og annarra aðliggjandi jarða og landsvæða.

Af hálfu gagnaðila ríkisins er á því byggt að ágreiningssvæðið sé óskipt land sem tilheyri Gilsárvöllum og Grund. Áður var Grund hjáleiga frá Gilsárvöllum og hét þá Gilsárvallahjáleiga en heimalöndum jarðanna hefur síðan verið skipt og Gilsárvallahjáleiga fengið nafnið Grund.

Í yngra landamerkjabréfi Gilsárvalla,[1488] frá 20. desember 1921, sem var þinglýst 17. júlí 1922, er merkjum jarðarinnar lýst svo:

> Milli Gilsárvalla og Hvols ræður lækur frá Fjarðará en frá upptökum hans bein stefna upp í Mælisskarð, þaðan upp Mælishrygg upp austan í Dyrfjall. Milli Gilsárvalla og Hólalands eru landamerki úr vörðu, sem er á aurnum upp í krókinn á Merkilæknum,

[1488] Í fyrirsögn landamerkjabréfsins kemur fram að það taki einnig til Gilsárvallahjáleigu, sem nú nefnist Grund. Sama máli gegnir um eldra landamerkjabréf jarðarinnar.

> þar sem hann fellur úr Hlíðinni, eftir það ræður lækurinn upp í Mjóadal, og þaðan beint upp austan á Tindafellsöxl.
>
> Milli Gilsárvalla og Desjarmýrar ræður Þverá og svo Skúmhettudalsá inn á varp. En á milli Gilsárvalla og Hvannstóðs ræður merkigarður, sem er á Tungunum. –
>
> Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettudalsár inn á vörp.

Í landamerkjabréfinu er fyrst lýst merkjum heimalands jarðarinnar gagnvart Hvoli að norðanverðu og Hólalandi og Hvannstóði að sunnanverðu. Í niðurlaginu segir svo að Gilsárvellir eigi afréttarland milli Lambadalsár og Skúmhettudalsár inn á vörp. Lýsing landamerkjabréfsins er í samræmi við afmörkun aðila á ágreiningssvæðinu.

Í eldra landamerkjabréfi Gilsárvalla, sem er ódagsett en var þinglýst 4. júlí 1884 er merkjum afréttarlandsins lýst með sama hætti: „Afréttarland á Gilsárvöllur milli Lambadalsár og Skúmhettuár inn á vörp.“

Af lestri landamerkjabréfanna er ljóst að ágreiningssvæðið er aðskilið frá heimalöndum Gilsárvalla og Grundar en land jarðarinnar Hvannstóðs liggur á milli. Hins vegar er ágreiningssvæðið nálægt heimalöndunum, en norðurmörk ágreiningssvæðisins eru um 3 km frá bæjarstæðum Gilsárvalla og Grundar og aðeins um 1,5 km frá suðurmörkum heimalands jarðanna.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 er tilgreint að landamerkjum Gilsárvalla hafi verið þinglýst en að þau séu sameiginleg með Grund, fornri hjáleigu Gilsárvalla. Í landskiptagerð vegna Grundar I og II frá 8. september 1970 kemur einnig fram að Grund eigi sameiginlegt upprekstrarland með Gilsárvöllum í Innfjöllum en merki þess eru ekki tilgreind.

Ekki liggja fyrir frekari heimildir um merki ágreiningssvæðisins. Koma því næst til skoðunar heimildir um merki aðliggjandi jarða.

Að ágreiningssvæðinu norðvestan- og norðanverðu liggur óumdeilt eignarland Hvannstóðs en þar sunnan við liggur að vesturmörkum ágreiningssvæðisins það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Afréttarland Hólalands og Hvannstóðar*, og er til umfjöllunar í kafla 7.4.5. Krafa vegna Hvannstóðs tekur til austurhluta þess svæðis. Í landamerkjabréfi Hvannstóðs frá 24. nóvember 1921 er merkjum lýst að norður- og vesturmörkum ágreiningssvæðisins en þar segir m.a. að Lambadalsá ráði „uppá fjallseggjar“. Það er í samræmi við afmörkun aðila á norður- og vesturmörkum ágreiningssvæðisins sem liggja um Lambadalsá.

Að sunnanverðu liggur að ágreiningssvæðinu óumdeilt eignarland Stakkahlíðar í Loðmundarfirði. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 6. mars 1890 er merkjum til norðurs gagnvart ágreiningssvæðinu lýst upp á svonefndar Fitjar „og því næst upp eptir Skúmhettudalsá á varp upp, og eptir það eptir vörpum allt í kring þar til Karlfellsröðin syðri tekur við“. Merkjum er þarna lýst upp á fjöllin sem skilja að Borgarfjörð og Loðmundarfjörð, sem er í samræmi við afmörkun aðila á suðurmörkum svæðisins.

Að austanverðu liggur að ágreiningssvæðinu það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Desjarmýrarafrétt* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.7. Gerð er krafa til þess svæðis vegna Desjarmýrar. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 10. desember 1921 er vesturmörkum

hennar lýst að austurmörkum ágreiningssvæðisins. Þar kemur fram að Skúmhattardalsá ráði merkjum milli Desjarmýrar að sunnan og Gilsárvalla að norðan, alla leið inn og suður í Skúmhattardalsbotn og beina línu þaðan upp á Skúmhattardalsvarp.

Í landamerkjabréfum Gilsárvalla er merkjum afréttarlands jarðarinnar lýst eftir vatnsföllum upp á fjöll umhverfis ágreiningssvæðið og lýsingarnar taka til alls svæðisins. Merkjalýsingar í landamerkjabréfum aðliggjandi jarða falla síðan saman við lýsingarnar í landamerkjabréfum Gilsárvalla. Hvort tveggja styður afmörkun málsaðila á ágreiningssvæðinu og engum eldri heimildum er fyrir að fara sem mæla því í mót.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að afmörkun aðila á ágreiningssvæðinu eigi sér stoð í gögnum málsins. Ljóst er að ágreiningssvæðið er allt innan merkja afréttarlands Gilsárvalla eins og því er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1921.

7.4.6.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða ágreiningssvæðisins. Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Veturliði Arnbjarnarson hafi numið Borgarfjörð og búið þar.

Af þessari frásögn *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar miklar líkur á að ágreiningssvæðið hafi verið numið, a.m.k. að mestu leyti. Gera verður þann fyrirvara að ekki kemur fram hversu hátt til fjalla landnám á svæðinu hafi náð og því ekki hægt að fullyrða með afdráttarlausum hætti um nákvæma stærð þess, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta

segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessara mála reynir því helst á hvort ágreiningssvæðin hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðin hafi frá upphafi verið utan marka jarða og séu þar með þjóðlendur sem eftir atvikum eru háðar óbeinum eignarréttindum.

Að framan var komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé að öllu leyti innan merkja afréttarlands Gilsárvalla samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1921. Þar er lýst sameiginlega merkjum Gilsárvalla og Gilsárvallahjáleigu sem nú er sjálfstæð jörð og nefnist Grund. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu er einkum byggð á því að ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeild eignarlönd jarðanna sem eru aðskilin frá ágreiningssvæðinu, einkum þar sem svæðinu sé lýst í heimildum sem afréttarlandi. Því er tilefni til að kanna það atriði nánar.

Í lýsingu Desjarmýrarsóknar frá 1839–1840 í *Sýslu- og sóknalýsingum Múlasýslna* segir m.a. í lýsingu á afréttum: „Inn af Borgarfirði […] hálfur Lambadalur, Kækjudalur og hálfur Skúmhattardalur tilheyrir Gilsárvelli“.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir m.a. um jörðina Gilsárvelli: „afrétt nog fyrir jördina, og má taka i hana ad auk hérum 120 kindur“.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram í færslu um Gilsárvelli að jörðin eigi upprekstrarland fyrir sig og í færslu um Grund að þar sé nægilegt upprekstrarland fyrir afréttarfé ábúanda.

Í landskiptagerð vegna Grundar I og II frá 8. september 1970 kemur m.a. fram að Grund eigi sameiginlegt upprekstrarland með Gilsárvöllum í Innfjöllum.

Í ritinu *Göngur og réttir* frá árinu 1987 kemur fram að Gilsárvellir eigi afrétt á Kollutungum norður af Miðfjalli milli Lambadalsár og Kækjudalsár.

Í svari Borgarfjarðarhrepps 23. júní 1920 til sýslumanns Norður-Múlasýslu vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands um almenninga frá 29. desember 1919 kemur fram að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Í svari oddvita Borgarfjarðarhrepps við fyrirpspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt frá 20. febrúar 1989 segir að engar afréttir séu í hreppnum.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að kröfusvæði ríkisins sé allt innan merkja afréttarlands Gilsárvalla samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar. Merkjalýsing þess tekur sameiginlega til Gilsárvalla og Gilsárvallahjáleigu sem nú er sjálfstæð jörð og nefnist Grund. Þegar heimalöndum Gilsárvalla og Grundar var skipt mun afréttarlandið hafa haldist áfram óskipt. Landamerkjabréfið lýsir heildarmerkjum og þrátt fyrir að ágreiningssvæðið sé landfræðilega aðskilið heimalöndum Gilsárvalla og Grundar mælir það ekki endilega gegn eignarhaldi á ágreiningssvæðinu, enda hafa landkostir verið þröngir og ábúendum því borið nauðsyn til að tryggja fé sínu nægt beitiland, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 448/2006 (Stórhöfði), auk þess sem mjög stutt er milli ágreiningssvæðisins og heimalanda jarðanna.

Af hálfu íslenska ríkisins er einkum vísað til þess að ágreiningssvæðinu sé í landamerkjabréfum Gilsárvalla og öðrum heimildum lýst sem afréttarsvæði. Ríkið byggir á því að það bendi til þess að svæðið sé ekki háð beinum eignarrétti þótt einhverjir kunni að hafa notið þar óbeinna eignarréttinda.

Samkvæmt *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* hefur afréttur oft verið skilgreindur sem afmarkað landsvæði, að jafnaði utan byggðar, sem að fornu og/eða nýju hefur verið nýtt sem sumarbeitiland en land utan jarða, þar á meðal afréttarland, hefur að meginreglu verið talið þjóðlenda. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Að mati óbyggðanefndar verður ekki fram hjá því litið að gögn málsins benda fremur til beins eignarréttar á landi innan ágreiningssvæðisins en óbeinna eignarréttinda. Óbyggðanefnd telur líklegt að lýsingar sem vísi til afrétta á svæðinu vísi í þessu tilfelli til gamalgróinnar notkunar á viðkomandi jarðarhlutum sem beitilandi fremur en að endurspegla mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðanna, sbr. til hliðsjónar úrskurð óbyggðanefndar frá 14. nóvember 2003 í máli nr. 5/2001 (Lón), að því er varðar jörðina Bæ í Lóni. Í þessu sambandi má nefna að samkvæmt fjallskilareglugerðum Múlasýslna á 19. öld var búendum gert skylt að reka geldfé og lömb á afrétt ásamt því að aðgreina afréttir frá heimalöndum. Í 2. gr. reglugerðar um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, dags. 22. ágúst 1893, segir að það skuli heita afréttarland, er búsmala er eigið haldið í á sumrum og skuli í hverri sveit aðgreina afréttarlönd og heimalönd og ákveða takmörk á milli. Að mati nefndarinnar bendir þetta orðalag reglugerðarinnar, sem var sett skömmu eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 5/1882, til þess að orðið *afrétt* hafi á svæðinu fyrst og fremst verið notað í þeim tilgangi að lýsa því með hvaða hætti landsvæði var nýtt, fremur en að lýsa mismunandi eignarréttarlegri stöðu landsvæða. Að mati nefndarinnar styður það við þann skilning á orðinu sem gagnaðilar ríkisins leggja til grundvallar í málinu. Ekki liggja fyrir heimildir sem benda til annars en að viðkomandi landeigendur hafi farið með umráð og hagnýtingu yfir ágreiningssvæðinu og ekki er að sjá að svæðið hafi tilheyrt eða verið nýtt af öðrum án

leyfis landeigenda. Að mati nefndarinnar bendir framangreint til þess að ágreiningssvæðið sé háð beinum eignarrétti.

Íslenska ríkið byggir m.a. á því að ekki liggi fyrir eldri heimildir en framangreind landamerkjabréf sem bendi til þess að kröfusvæðið tilheyri Gilsárvöllum og Grund eða sem skýri nánar hvað hafi falist í réttindum jarðanna á svæðinu og á hverju þau hafi grundvallast. Í þessu sambandi er hins vegar einnig til þess að líta að ekki liggja fyrir eldri heimildir sem mæla því í mót að svæðið sé eignarland Gilsárvalla og Grundar.

Þá benda staðhættir og gróðurfar einnig að mati nefndarinnar eindregið til þess að ágreiningssvæðið sé háð beinum eignarrétti en það er vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess sem liggja nærri árfarvegum, þótt gróðurþekja minnki því ofar sem dregur. Þrátt fyrir að ágreiningssvæðið sé aðskilið óumdeildum eignarlöndum jarðanna, er það ekki víðfeðmt og fjarlægðir frá bæjarstæðum jarðanna eru litlar. Þegar niðurstöður óbyggðanefndar í málinu eru virtar heildstætt er enn fremur ljóst að ágreiningssvæðið er umlukið eignarlandi á allar hliðar.

Að öllu framangreindu virtu hefur íslenska ríkið ekki sýnt fram á að ágreiningssvæðið sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.7 Desjarmýrarafrétt

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Desjarmýrarafrétt*. Að norðanverðu liggur að svæðinu óumdeilt eignarland Desjarmýrar í Borgarfirði og gerð er krafa vegna jarðarinnar til alls ágreiningssvæðisins. Að austanverðu liggja að svæðinu óumdeild eignarlönd Litlu- og Stóru-Breiðuvíkur og Húsavíkur í samnefndum víkum og að sunnanverðu óumdeilt eignarland Seljamýrar í Loðmundarfirði. Að vestanverðu liggur að svæðinu það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Afréttarland Gilsárvalla*.

Þjóðlendukröfusvæðið er innst í austanverðum Borgarfirði og teygir sig frá Skúmhattardalsá í vestri að Víknaheiði og Húsavíkurheiði í austri, þar sem svæðið afmarkast af vatnaskilum gagnvart Beriðuvík og Húsavík. Að sunnanverðu afmarkast svæðið af vatnaskilum á fjallgarðinum milli Borgarfjarðar og Loðmundarfjarðar en að norðanverðu af efri Selhúsalæk. Svæðið er lægst í um 100 m hæð á norðvesturmörkum þess og hækkar aflíðandi til suðurs og austurs en stærstur hluti svæðisins er í um 100–400 m hæð. Hæst rís það á Skúmhetti í um 870 m hæð á suðurmörkum svæðisins. Á austurmörkum svæðisins eru Hvítserkur og Náttmálafjall áberandi í landslaginu og Hvítuhnjúkar á norðausturmörkum. Svæðið er vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess

og nærri árfarvegum. Gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Frá bæjarstæði Desjarmýrar að þeim hluta ágreiningssvæðisins sem næst liggur eru um 5 km.

Í kafla 7.4.7.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu byggist einkum á því að vísað sé til svæðisins í heimildum sem Desjarmýrarafréttar. Ágreiningur aðila snýr því einkum að því hvort ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeilt eignarland jarðarinnar. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.7.2.

7.4.7.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og jarða sem liggja að því.

Kröfulína íslenska ríkisins er dregin frá punkti þar sem Skúmhattardalsá og Lambadalsá renna saman og mynda Þverá og er Skúmhattardalsá fylgt alla leið suður að upptökum á Skúmhattarröðum. Þaðan er línan dregin til norðausturs eftir fjallgarðinum á Náttmálafjall, síðan á Húsavíkurheiðarvarp og Hvítserk og þaðan beina línu norðvestur í stærra Gæsavatn. Þá er línan dregin upp á svonefnda Hvítuhnjúka og þaðan suðvestur í Urðarhólavatn. Þaðan er línan dregin í fossinn í efri Selshúsalæk og svo eftir læknum í Skúmhattardalsá. Afmörkun ríkisins er fyrst og fremst sögð styðjast við lýsingar í landamerkjabréfi Desjarmýrar frá 1921. Þá er jafnframt vísað til lýsingar á merkjum hjáleigunnar Setbergs í byggingarbréfi frá 1855.

Gerð er krafa til alls kröfusvæðis ríkisins vegna Desjarmýrar með vísan til landamerkjabréfs jarðarinnar frá 1921. Gagnaðili ríkisins byggir kröfu sína á því að allt landsvæðið sem lýst er í landamerkjabréfinu sé háð beinum eignarrétti. Í eftirfarandi umfjöllun verða teknar til skoðunar heimildir um merki framangreindrar jarðar og annarra jarða sem liggja að ágreiningssvæðinu.

Í landamerkjabréfi Desjarmýrar, með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, sem er dagsett 10. desember 1921 og var þinglýst 16. júlí 1923, er heildarmerkjum jarðarinnar lýst en sá hluti merkjalýsingarinnar sem varðar ágreiningssvæðið er svohljóðandi:

> Að sunnanverðu á Desjarmýri land til móts við Húsavík af Skúmhattardalsvarpi yfir Skúmhöttinn og eftir hæstu fjallaröðum út í fjall það, er Náttmálafjall heitir og úr Náttmálafjalli eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk.
>
> Landamerki milli Desjarmýrar og Litluvíkur eru bein lína ofan úr Hvítserkshnúk í mitt fremra eða stærra Gæsavatn.

> Landamerki milli Desjarmýrar og Breiðuvíkur eru bein lína úr miðju Gæsavatni upp á svonefnda Hvítuhnúka í Gatfjall og þaðan út hæstu fjallaraðir út á Gagnheiði, sem er á milli Stóru og Litlu Breiðuvíkur og Borgarfjarðar.
>
> […]
>
> Að norðanverðu ræður Fjarðaráin – milli Desjarmýrar að sunnan og Jökulsár, Hvols og Gilsárvalla að norðan, frá merkivörðu, sem er á norðurbakka Fjarðarár utan Grjótár – alt þangað til Þverá fellur í hana; en úr því ræður Þverá milli Desjarmýrar að austan og sunnan og Gilsárvalla, Grundar og Hvannstóðs að norðan og vestan, þangað til Skúmhattardalsá fellur í hana, en þaðan ræður Skúmhattardalsá milli Desjarmýrar að sunnan og Gilsárvalla að norðan – alla leið inn og suður í Skúmhattardalsbotn og beina línu þaðan upp á Skúmhattardalsvarp.

Í landamerkjabréfinu er merkjum að vestanverðu lýst um Skúmhattardalsá allt suður að upptökum á Skúmhattardalsvarpi og til fjalla að sunnan- og austanverðu er merkjum lýst um hæstu fjöll og vörp, m.a. Náttmálafjall, Húsavíkurheiðarvarp, Hvítserk, stærra Gæsavatn og Hvítuhnjúka. Því er ljóst að ágreiningssvæðið er allt innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfinu og þar er ekki gerður neinn greinarmunur á landi innan heildarmerkjanna.

Í eldra landamerkjabréfi Desjarmýrar, með hjáleigunum Þrándarstöðum og Setbergi, sem er dagsett 17. maí 1890 og var þinglýst 29. júní 1891, er merkjum jarðarinnar að því er varðar ágreiningssvæðið lýst með sama hætti. Bæði eldra og yngra landamerkjabréf Desjarmýrar eru m.a. árituð um samþykki vegna Húsavíkur og Litlu- og Stóru-Breiðuvíkur sem eru aðliggjandi ágreiningssvæðinu að suðaustan- og austanverðu.

Í máldaga Desjarmýrarkirkju frá 1354 kemur m.a. fram að: „kirkian æ land allt æ desiarmyre til motz vid husuijkinga. so sem med fornu hefer stadid.“ Húsavík er suðaustan ágreiningssvæðisins þannig að vísun til þess að Desjarmýri tilheyri land á móts við Húsvíkinga verður ekki túlkuð á annan veg en að jörðinni sé eignað land allt að suðausturmörkum ágreiningssvæðisins.

Í máldögum Desjarmýrarkirkju frá 1397 og 1570 og öðru skjali um afhendingu kirkjunnar til nýs prests árið 1574 kemur fram að kirkjan eigi heimaland allt, en afmörkun þess er ekki lýst.

Í biskupsvísitasíu Desjarmýrarkirkju frá 1645 segir að kirkjan eigi Setberg, sem var hjáleiga, „og Skumhattardal halffann ad heffdarhallde“.

Hinn 24. ágúst 1672 staðfestu Brynjólfur biskup Sveinsson og sr. Einar Jónsson landamerki milli Stóru-Breiðuvíkur og Litlu-Breiðuvíkur, sem eru austan ágreiningssvæðisins, en merkjalýsingin er varðveitt í afriti frá 31. ágúst 1843. Þar kemur m.a. fram að merki jarðanna hafi náð: „upp eptir ánni í háfiöll j móts uid Desiarmyrar landamerki, so sem vötn deyla“. Skjalið sýnir að litið hafi verið svo á að handan fjallanna, þar sem ágreiningssvæðið er, tæki við land Desjarmýrar.

Í lögfestu Desjarmýrar frá 31. maí 1772, sem var þinglýst 10. júlí 1844, er merkjum að því er varðar ágreiningssvæðið lýst svo:

> … lögfesti hér i Dag Desjarmýrarkyrkiu Eign, med ollu Setbergs Landi, hálfann Skúmhattardal og svo sudr á Husavikurheidi, þar til Vötnum hallar, og allt útá Fossabrekkur fyrir utan Giæsarvötn …

Í yfirliti yfir eignir Desjarmýrarkirkju frá 9. desember 1843 segir m.a. eftirfarandi:

> Á land til afréttar hálfan Skúmhattardal uppá vörp, þadan austur á hædsta Hnjuk á svokölludu Nattmálafjalli, þadan í beirni línu í midt gjæsir vatn og gégnum þad ÿfir víknaheidi í mótstandandi Fjallgard, þadan eptir vörpum á Þrándarhrigg, og eptir hönum í klett þann, sem stendst á vid Folaldsgrov, þadan beinlínis nidur í Fjardará, eptir henni inn til þverár og þartil hún mætir Skúmhattardalsá sem ádur er á vikid. – Allt innan tédra takmarka er Disjarmýrar landareign, á hvörju standa 2 Hjábíli, hvorjum helgast eptir byggíngu fyri nærverandi tíd.

Við manntalsþing 4. júní 1855 var auglýst lögfesta frá 2. júní sama ár fyrir jörðinni Húsavík og mótmælti presturinn á Desjarmýri þeim hluta hennar sem snerti stefnulínu af Húsavíkurheiðarvarpi í mitt Gæsavatn, því að hún skæri horn af Desjarmýrarlandi þeim megin fjallseggja, þó hann játaði að það land væri engri skepnu til nota.

Að öllu framangreindu virtu er ljóst að ágreiningssvæðið er allt innan merkja Desjarmýrar samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1921, en það á sér einnig stoð í ýmsum öðrum heimildum, allt aftur á 14. öld.

Í landamerkjabréfum Desjarmýrar eru tilgreindar hjáleigurnar Þrándarstaðir og Setberg. Eins og áður segir er afmörkun ríkisins m.a. sögð styðjast við lýsingu á merkjum Setbergs sem liggur að norðurmörkum ágreiningssvæðisins. Því verða heimildir um merki Setbergs kannaðar nánar.

Í áðurnefndu yfirliti yfir eignir Desjarmýrarkirkju frá 9. desember 1843 segir m.a um Setberg:

> gamalt Eidibýli med óþektum dýrleik, var bÿggt fyri innan 20 árum med 3 hndr. landskuld, án húsa og kúgÿldis med um merkjum Efri Selshúsalækur og Mÿrká ad nordan og sunnan. Fjallgardurin og Þverá ad vestan og austan

Í byggingarbréfi fyrir Setberg frá 2. apríl 1855 segir eftirfarandi um landamerki: „Landamerki Setbergs tel eg Myrká að utan Þverá að neðan og innan og svo Krossá, en að ofan úr Hvítahnúk í Urðarhólavatn og þaðan í fossinn í efri Selshúsalæk.“ Þá segir í bréfinu að jörðin eigi ókeypis afrétt saman við Desjarmýri.

Í virðingargjörð á kirkjuhjáleigunni Setbergi frá 15. júlí 1915 segir að hún sé fjögur hundruð að fornu mati. Einnig segir að hún liggi sunnan megin Borgarfjarðar, hér um bil mílu frá sjó. Landamerkjum er lýst þannig:

> Ummerki jarðarinnar fynnast hjer hvergi skrásett, enn að sögn gamalla skilríkja ábúanda eru þau þannig:
>
> Að austan ræður Mirká til Hvítuhnúka. Að sunnan ræður bein lína úr Hvítuhnúkum í bugðu á efri Selshúsalæk ofan við efra leiti, þá ræður lækur þessi inn í Krossá, svo Krossá að vestan og Þverá að norðan.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir eftirfarandi um landamerki Setbergs:

> Landamerki eru sögð þessi: „Að austan ræður „Myrka“ til Hvítuhnúku. Að sunnan ræður bein lína úr „Hvítuhnukum“, í bugðu á Efra-Selhúslæk, ofan við Efra-Leiti þá ræður Selhúsalækur inn í Krossa að vestan og Þverá að norðan.“

Í framangreindum heimildum um merki hjáleigunnar Setbergs er merkjum að sunnanverðu lýst úr Hvítuhnjúkum í efri Selhúsalæk, og eftir læknum í Krossá, sem er annað heiti á Skúmhattardalsá. Það er í samræmi við afmörkun ríkisins á norðurmörkum ágreiningssvæðisins.

Af hálfu íslenska ríkisins er einnig vísað til þess að í lýsingu á Desjarmýrarsókn frá 1839–1840 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna sé að finna eftirfarandi lýsingu á afrétt Desjarmýrar: „þá Dysjarmýri, hálfur Skúmhattardalur, Setbergsupsir, Krossmelar og Fitjar og allt til Gæsirvatna. Þessi afréttur er léður öllum Borgarfirði.“ Ágreiningssvæðið tekur m.a. til hálfs Skúmhattardals og örnefnin Setbergsupsir, Krossmelar og Fitjar, allt að Gæsavötnum, eru öll innan svæðisins. Í lýsingunni er norðurmörkum afréttarinnar hins vegar ekki lýst.

Ekki liggja fyrir aðrar heimildir um merki jarðarinnar. Koma því næst til skoðunar heimildir um merki aðliggjandi jarða.

Að vestanverðu liggur að ágreiningssvæðinu það kröfusvæði ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Afréttarland Gilsárvalla* og er til umfjöllunar í kafla 7.4.6. Heimaland Gilsárvalla liggur síðan vestan við heimaland Desjarmýrar. Í landamerkjabréfi Gilsárvalla frá 20. desember 1921 segir að jörðin eigi afréttarland milli Lambadalsár og Skúmhattardalsár inn á vörp. Austurmörk afréttarlands Gilsárvalla fylgja samkvæmt þessu Skúmhattardalsá sem er í samræmi við vesturmörk ágreiningssvæðisins.

Merkjum óumdeilds eignarlands Seljamýrar í Loðmundarfirði er lýst að suðurmörkum ágreiningssvæðisins í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 4. mars 1890. Þar kemur m.a. fram að merki jarðarinnar nái „upp í Hrafnagil til fjalls, þar er vötnum hallar, síðan eftir fjallaeggjum allt á Skúmhött“. Það er í samræmi við afmörkun aðila á umræddum hluta ágreiningssvæðisins.

Að syðri hluta austurmarka ágreiningssvæðisins liggur óumdeilt eignarland Húsavíkur. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 26. desember 1921 er merkjum lýst upp á fjallið Skæling og „þar næst fram og norður eftir fjallgörðum á fjall er heitir Skúmhöttur, að því búnu eftir hæstu fjallaröðum út á svokallað Náttmálafjall og þaðan eftir Húsavíkurheiðarvarpi upp á Hvítserkshnúk“. Landamerkjabréfið er m.a. áritað um samþykki vegna Desjarmýrar sem sýnir að litið hefur verið svo á að jarðirnar lægju saman. Framangreind lýsing er einnig í samræmi við afmörkun aðila á umræddum hluta ágreiningssvæðisins.

Merkjum óumdeildra eignarlanda Litlu- og Stóru-Breiðuvíkur er lýst að nyrðri hluta austurmarka ágreiningssvæðisins. Í landamerkjabréfi Litlu-Breiðuvíkur frá 15. desember 1921 er merkjum að því er varðar ágreiningssvæðið lýst með eftirfarandi hætti: „Ræður svo Sólfjallið, síðan Leirufjallið landamerkjum, miðað við fjallseggjar inn á Hvítserkshnúk. Úr honum beina stefnu í fremra eða stærra Gæsavatn“. Í landamerkjabréfi Stóru-Breiðuvíkur frá sama degi kemur fram að merki milli Stóru-Breiðuvíkur og Desjarmýrar séu „úr miðju innra Gæsavatni upp í Hvítahnúk, þaðan út eftir

eggjum á Gagnheiði“. Framangreindar lýsingar eru í samræmi við afmörkun aðila á umræddum hluta ágreiningssvæðisins.

Í landamerkjabréfi Desjarmýrar er merkjum lýst eftir vatnsföllum upp á fjöll umhverfis ágreiningssvæðið og lýsingin tekur til alls svæðisins. Hún á sér stoð í eldri heimildum, allt aftur á 14. öld, og merkjalýsingum í landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Hvort tveggja styður afmörkun málsaðila á ágreiningssvæðinu og engum eldri heimildum er fyrir að fara sem mæla því í mót.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að afmörkun aðila á ágreiningssvæðinu eigi sér stoð í gögnum málsins. Ljóst er að ágreiningssvæðið er allt innan merkja Desjarmýrar samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1921.

7.4.7.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða ágreiningssvæðisins Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Veturliði Arnbjarnarson hafi numið Borgarfjörð og búið þar.

Af þessari frásögn *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar miklar líkur á að ágreiningssvæðið hafi verið numið, a.m.k. að mestu leyti. Gera verður þann fyrirvara að ekki kemur fram hversu hátt til fjalla landnám á svæðinu hafi náð og því ekki hægt að fullyrða með afdráttarlausum hætti um nákvæma stærð þess, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við

staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessara mála reynir því helst á hvort ágreiningssvæðin hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðin hafi frá upphafi verið utan marka jarða og séu þar með þjóðlendur sem eftir atvikum eru háðar óbeinum eignarréttindum.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið væri að öllu leyti innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Desjarmýrar frá 1921, sem ætti sér einnig stoð í eldri heimildum allt aftur á 14. öld. Íslenska ríkið byggir fyrst og fremst á því að ágreiningssvæðið hafi aðra eignarréttarlega stöðu en óumdeilt eignarland jarðarinnar, einkum þar sem fyrir liggi heimildir sem lýsi svæðinu sem afréttarlandi. Því er tilefni til að kanna það atriði nánar.

Í lögfestu Desjarmýrar frá 31. maí 1772, sem var þinglýst 10. júlí 1844, er merkjalýsing sem, eins og áður segir, tekur til alls ágreiningsvæðisins. Þar segir einnig:

> Fyrirbíd eg hédan af hvörium Manni i ad vinna edr sér ad nýta, til Skógarnáms, Grasatekiu, hagbeitar Gripagaungu, edur nokkurra annara afnota, nema mitt sé leyfi til.

Ýmsar heimildir frá 1840–1843 fjalla um ágreining milli Desjarmýrar og Húsavíkur um landstykki innan ágreiningssvæðisins sem nefnist Efri-Fitjar. Deilt var um hvorri kirkjunni þrætuparturinn tilheyrði. Í prófastsvísitasíu fyrir Desjarmýri frá 15. ágúst 1841 segir eftirfarandi um staðsetningu landsins: „landstykki ofan fra Husavík, er heldur varpi nidur ad Selshúsalæk efra frá Kroka ad vestanverdu og til Gjæsirvatna ad austanverdu“. Hinn 23. júlí 1842 komst á sátt milli aðila með því að miða við hæsta hnúk á Náttmálafjalli „hvadan lína takist ÿfir úr Fjallgardinum sem skéri midt greint vatn og þar sem hún vill lenda á gagnstandandi Fjalli“.

Í áðurnefndu yfirliti yfir eignir Desjarmýrarkirkju frá 9. desember 1843 er merkjum jarðarinnar lýst og tekið fram að hún eigi „land til afréttar hálfan Skúmhattardal uppá vörp“. Þá segir að allt innan þeirra marka sem sé lýst í yfirlitinu sé Desjarmýrar landareign.

Í sóknarlýsingu Desjamýrarsóknar frá 1839–1840 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna er, eins og áður segir, að finna eftirfarandi lýsingu á svæðinu: „Inn af Borgarfirði […] þá Dysjarmýri, hálfur Skúmhattardalur, Setbergsupsir, Krossmelar og Fitjar og allt til Gæsirvatna. Þessi afréttur er léður öllum Borgarfirði.“

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 kemur fram að jörðin Desjarmýri „á afrétt fyrir siálfa sig og má taka á hana að auki 240 fjár“.

Í skýrslu um tekjur Desjarmýrarprestakalls, dagsettri 7. ágúst 1854, er lýst landi Desjarmýrar. Þar segir m.a. að afréttarland sé dágott og nóg fyrir geldfé staðarins, áfast við heimaland.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að jörðin Desjarmýri hafi nægjanlegt upprekstrarland.

Í svari Borgarfjarðarhrepps 23. júní 1920 við fyrirspurn Stjórnarráðs Íslands um almenninga frá 29. desember 1919 kemur fram að enginn almenningur og ekkert

afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Í svari oddvita Borgarfjarðarhrepps við fyrirpspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt frá 20. febrúar 1989 segir að engar afréttir séu í hreppnum.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Af hálfu íslenska ríkisins er m.a. vísað til lýsinga á afréttarsvæðum inn af Borgarfirði í sóknarlýsingu Desjamýrarsóknar frá 1839–1840 til stuðnings kröfu um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu. Í landamerkjabréfum Desjarmýrar og öðrum gögnum málsins er hins vegar ekki að finna neitt sem bendir til þess að ágreiningssvæðið hafi ekki verið háð beinum eignarrétti, enda svæðið allt skýrlega innan merkja jarðarinnar. Þá hefur ekkert komið fram í málinu sem bendir til þess að svæðið hafi nokkru sinni haft stöðu samnotaafréttar.

Samkvæmt *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* hefur afréttur oft verið skilgreindur sem afmarkað landsvæði, að jafnaði utan byggðar, sem að fornu og/eða nýju hefur verið nýtt sem sumarbeitiland en land utan jarða, þar á meðal afréttarland, hefur að meginreglu verið talið þjóðlenda. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Að mati óbyggðanefndar verður ekki fram hjá því litið að gögn málsins benda fremur til beins eignarréttar á landi innan ágreiningssvæðisins en óbeinna eignarréttinda. Óbyggðanefnd telur líklegt að lýsingar sem vísi til afrétta á svæðinu vísi í þessu tilfelli til gamalgróinnar notkunar á viðkomandi jarðarhlutum sem beitilandi fremur en að endurspegla mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðanna, sbr. til hliðsjónar úrskurð óbyggðanefndar frá 14. nóvember 2003 í máli nr. 5/2001 (Lón), að því er varðar jörðina Bæ í Lóni. Í þessu sambandi má nefna að samkvæmt fjallskilareglugerðum Múlasýslna á 19. öld var búendum gert skylt að reka geldfé og lömb á afrétt ásamt því að aðgreina afréttir frá heimalöndum. Í 2. gr. reglugerðar um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, dags. 22. ágúst 1893, segir að það skuli heita afréttarland, er búsmala er eigið haldið í á sumrum og skuli í hverri sveit aðgreina afréttarlönd og heimalönd og ákveða takmörk á milli. Að mati nefndarinnar bendir þetta orðalag reglugerðarinnar, sem var sett skömmu eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 5/1882, til þess að orðið *afrétt* hafi á svæðinu fyrst og fremst verið notað í þeim tilgangi að lýsa því með hvaða hætti landsvæði var nýtt, fremur en að lýsa mismunandi eignarréttarlegri stöðu landsvæða. Að mati nefndarinnar styður það við þann skilning á orðinu sem gagnaðilar ríkisins leggja til grundvallar í málinu. Ekki liggja fyrir heimildir sem benda til

annars en að viðkomandi landeigendur hafi farið með umráð og hagnýtingu yfir ágreiningssvæðinu og ekki er að sjá að svæðið hafi tilheyrt eða verið nýtt af öðrum án leyfis landeigenda. Að mati nefndarinnar bendir framangreint til þess að ágreiningssvæðið sé háð beinum eignarrétti.

Merkjalýsingar í landamerkjabréfum Desjarmýrar ná til alls ágreiningssvæðisins og eldri heimildir, allt aftur á 14. öld, styðja við þá afmörkun. Þar er heildarmerkjum jarðarinnar lýst og ágreiningssvæðið er ekki sérstaklega aðskilið frá öðru landi jarðarinnar. Þá er enginn greinarmunur gerður á því landi jarðarinnar sem er innan og utan ágreiningssvæðisins en óumdeilt eignarland jarðarinnar er norðan svæðisins. Að mati nefndarinnar bendir það til þess að ekki hafi verið munur á eignarréttarlegri stöðu þessara svæða.

Þá benda staðhættir og gróðurfar að mati nefndarinnar einnig til þess að ágreiningssvæðið sé háð beinum eignarrétti en það er vel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess sem liggja nærri árfarvegum, þótt gróðurþekja minnki eftir því sem ofar dregur. Ágreiningssvæðið er samliggjandi óumdeildu eignarlandi jarðarinnar, það er ekki stórt og fjarlægðir frá bæjarstæði jarðarinnar eru ekki miklar. Þegar niðurstöður óbyggðanefndar í málinu eru virtar heildstætt er enn fremur ljóst að ágreiningssvæðið er umlukið eignarlandi á allar hliðar.

Að öllu framangreindu virtu hefur íslenska ríkið ekki sýnt fram á að ágreiningssvæðið sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.8 Hvalvík

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Hvalvík* en gerð er krafa til alls svæðisins vegna Brúnavíkur. Að svæðinu vestanverðu liggur óumdeilt eignarland Brúnavíkur, að sunnanverðu óumdeilt eignarland Kjólsvíkur og að austanverðu óumdeilt eignarland Glettinganess. Að norðanverðu liggur svæðið að sjó. Ágreiningssvæðið tekur til Hvalvíkur í Víkum. Það er skýrt afmarkað af náttúrunnar hendi, annars vegar af sjó og hins vegar fjallgarðinum umhverfis Hvalvík. Af helstu fjöllum þar má m.a. nefna Gletting, Víðidalsfjall, Súlutind, Geldingahnjúk og Dagmálafjall. Ágreiningssvæðið er allvel gróið, sérstaklega á láglendari hlutum þess og nærri vatnsföllum en gróðurþekja minnkar þó eftir því sem ofar dregur. Svæðið er lægst við sjó að norðanverðu en hæstu fjallstindar umhverfis víkina eru í um 550–570 m hæð. Stærstur hluti svæðisins er í 50–300 m hæð.

Í kafla 7.4.8.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða. Rétt er að taka skýrt fram að

í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu byggist einkum á því að svæðið hafi verið utan landnáms eða þá að beinn eignarréttur hafi fallið niður hafi hann stofnast yfir svæðinu í heild eða að hluta. Ágreiningur aðila snýr þess vegna að því hvort ágreiningssvæðið sé undirorpið beinum eignarrétti. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.8.2.

7.4.8.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og jarða sem liggja að því.

Kröfulína íslenska ríkisins er dregin frá upphafspunkti á Æðarskerssandi móts við Æðarsker við norðvestanverða Hvalvík, þaðan upp í fjallsbrún og eftir fjallaröðum til suðurs á Súlutind. Þaðan er línan dregin til austurs með fjallgarðinum, eftir því sem vötnum hallar, í Glettingsgjá og til sjávar. Þaðan er strandlengjunni fylgt til vesturs í upphafspunkt. Afmörkun ríkisins er fyrst og fremst sögð styðjast við lýsingar í landamerkjabréfi Brúnavíkur frá 3. júlí 1884.

Gerð er krafa til alls ágreiningssvæðisins vegna Brúnavíkur með vísan til landamerkjabréfs Hvalvíkur og Brúnavíkur frá 1922. Af hálfu gagnaðila ríkisins er einkum byggt á því að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfinu og sé eignarland á þeim grundvelli. Í eftirfarandi umfjöllun verða teknar til skoðunar heimildir um merki framangreindra jarða og annarra aðliggjandi jarða og landsvæða.

Í landamerkjabréfi Hvalvíkur og Brúnavíkur frá 25. janúar 1922, sem var þinglýst 17. júlí sama ár, er merkjum jarðanna tveggja lýst sameiginlega með eftirfarandi hætti:

> Landamerki Brúnavíkur og Hvalvíkur sem er sameign, eru þessi:
>
> Að sunnan úr næsta vog sunnan við Gusugilsfjöru, í Glettingsbrún, utan við Glettingsgrjót. Þaðan eftir röðum á Glettingskoll. Svo eftir hæstu fjallaröðum á Súlutind. Og svo eftir fjallsröð á Gagnheiði, þaðan norður Þrándarhrygg í mið~~tind~~ strýp á Grenishæðum. Þaðan út fjallsraðir eftir því sem vötn falla til víkurinnar á Stekkhvammsfell; þaðan austur Almenningsröð og í mitt Almenningsflesjarsund.

Samkvæmt eldra landamerkjabréfi Brúnavíkur frá 3. júlí 1884, sem var þinglýst 4. júlí sama ár, á Hvalvík „allt sitt land ítölulaust fjallatinda á milli austur í Glettingsgjá“. Í sama landamerkjabréfi er merkjum Brúnavíkur lýst að vesturmörkum ágreiningssvæðisins, þ.e. „af Gagnheiði og út fjallaraðir í Æðarsker“.

Elsta fyrirliggjandi heimild um merki Hvalvíkur er skýrsla yfir kúgildi og inntektir á jörðum biskups í Borgarfirði og Seyðisfirði 1672–1673, þar sem segir að Hvalvík eigi „allt sitt land ítölulaust fiallatinda á milli austr á Glettíngsgiá. Reka nordur í Ædasker.

Ad austan í vog nidur undan Glettíngsbrún“. Í sömu skýrslu kemur fram að Brúnavík eigi „allt sitt land ítölulaust fram á Þrándarhrigg og upp á hædstu fiöll á bádar sídur þar til vötnum hallar. Reka allan fyrir sínu landi ítölulausan, í midian Ædasand fyrir Ædaskeri, á móts vid Hvalvík ad austan“. Sama lýsing á merkjum Hvalvíkur kemur fram í afriti frá 1846 á texta úr bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar yfir árin 1672 og 1673.

Í lögfestu Brúnavíkur ásamt Hvalvík frá 24. október 1811 er sameiginlegum merkjum jarðanna lýst með eftirfarandi hætti:

> úr Fiallskerdingu utann til á Almennings-Fialle, og í midia Fles, og svo medframm Sió, allt í Gusugil, fyrir nordann Glettinganess, sidann eptir Eggium sem hallar á Þrándar Hrigg , enn þadann í Glettings-Koll allt i kríng.

Í lögfestu fyrir Brúnavík með afbýlinu Hvalvík frá 26. mars 1842 kemur eftirfarandi fram um merki jarðanna:

> ad Sunnanverdu frá Gusuguli fyrir nordan Glettinganes, uppa Glettings-Koll, sídan epter sem votnum hallar til vikurinnar epter fjallaeggjum – og vörpum á Þrandarhrigg, ~~þadan~~ fyrir víkur botninn, og ut Fialla-Eggjar og vörp úti Jadarinn edur Rödina, a því svokallada Almennings-Fjalli, og svo rétta Stefni-Linu epter henni ofaní Sjó; og reka allann edur Rekaplats med Sió, ~~med þe~~ frá þessum ummerkjum ad nordanverdu, og allt um kring vikurnar – Brunavik og Hvalvik – sudur ad Gusugili.

Ýmsar heimildir frá 1855–1856 fjalla um ágreining milli ábúenda Brúnavíkur og Glettingsness um lítið landsvæði austast á ágreiningssvæðinu undir Glettingskolli. Ljóst er af gögnum málsins að litið var svo á að Hvalvík tilheyrði Brúnavík og deilt var um yfirráð yfir þrætupartinum. Í skjalasafni Skriðuklausturs er ódagsettur uppdráttur af svæðinu milli Hvalvíkur og Glettingsness, líklega frá 1855. Þrætulandið er afmarkað með línum og markað við ákveðin örnefni, einkum Glettingskoll syðri, Glettingskoll nyrðri og Gusugil eða Gusugilstanga. Annar uppdráttur er varðveittur í sama skjalasafni, dagsettur 5. júlí 1855. Þar er um merki Hvalvíkur m.a. vísað í áðurnefnda lýsingu úr bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar:

> hvalvik á, allt sitt land fialla tinda i milli austur j glettings gja, seigir Brinio lfur biskup, i tuttugustu brefa Bok sinni 16 h. 72 1673

Ekki liggur fyrir hvort og þá hvernig leyst hafi verið úr þessum ágreiningi. Á hinn bóginn virðist sem sátt hafi verið um merki milli jarðanna þegar gerð voru landamerkjabréf fyrir þær en landamerkjabréf Brúnavíkur frá 1884, sem hefur að geyma lýsingu á merkjum Hvalvíkur, er áritað af ábúanda á Glettingsnesi og landamerkjabréf Glettingsness, sem er ódagsett en var þinglýst 1886, er áritað af eiganda Brúnavíkur.

Ekki liggja fyrir frekari heimildir um merki Hvalvíkur og koma því næst til skoðunar heimildir um merki aðliggjandi jarða.

Líkt og áður hefur komið fram er jörðin Brúnavík aðliggjandi vesturmörkum ágreiningssvæðisins samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 3. júlí 1884. Þá er einnig ljóst að ágreiningssvæðið er innan merkja Hvalvíkur og Brúnavíkur samkvæmt landamerkjabréfi frá 25. janúar 1922 þar sem merkjum þeirra er lýst í einu lagi.

Merkjum óumdeilds eignarlands Kjólsvíkur er lýst að suðurmörkum ágreiningssvæðisins í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 31. janúar 1922. Þar kemur fram að merki milli Kjólsvíkur og „Brúnavíkur (Hvalvíkur)“ séu „úr Súlutindi út hæstu fjallaraðir á Glettingskoll þar sem hann er hæstur“. Það er í samræmi við afmörkun aðila á umræddum hluta ágreiningssvæðisins.

Aðliggjandi ágreiningssvæðinu austanverðu er óumdeilt eignarland Glettingsness. Í landamerkjabréfi jarðarinnar sem er ódagsett en var þinglýst 5. júlí 1886 segir að jörðin eigi „land uppá á Glettingsbrún, og reka að norðan í Vog niður undan Glettingsbrún“. Sú afmörkun er í samræmi við afmörkun aðila á umræddum hluta ágreiningssvæðisins.

Í landamerkjabréfi Brúnavíkur frá 3. júlí 1884 og landamerkjabréfi Hvalvíkur og Brúnavíkur frá 25. janúar 1922, þar sem merkjum jarðanna er lýst sameiginlega, er merkjum lýst upp á fjöll umhverfis ágreiningssvæðið og lýsingin tekur til alls svæðisins. Merkjalýsingin á sér jafnframt stoð í eldri heimildum um merkin og merkjalýsingum í landamerkjabréfum aðliggjandi jarða. Hvort tveggja styður afmörkun málsaðila á ágreiningssvæðinu og engum eldri heimildum er fyrir að fara sem mæla því í mót.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að fyrirliggjandi heimildir styðji afmörkun aðila á ágreiningssvæðinu. Því er niðurstaða óbyggðanefndar að ágreiningssvæðið sé að öllu leyti innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Hvalvíkur og Brúnavíkur frá 1922.

7.4.8.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða ágreiningssvæðisins. Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Veturliði Arnbjarnarson hafi numið Borgarfjörð og búið þar og Þórir lína hafi numið Breiðuvík og búið þar. Ekki er fjallað um landnám milli Borgarfjarðar og Breiðuvíkur í *Landnámu* en þar á milli liggja Kjólsvík, Hvalvík og Brúnavík. Færð hafa verið rök fyrir því að þessar víkur hafi líklega verið innan landnáms Þóris línu, þó að það verði ekki ráðið af texta landnámslýsingarinnar.[1489]

Þrátt fyrir að Hvalvík sé samkvæmt framansögðu ekki skýrlega innan landnámslýsinga í *Landnámu* eru að mati nefndarinnar, einkum að teknu tilliti til staðhátta og annarra heimilda um svæðið, mjög miklar líkur á að hún hafi verið numin.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði,

[1489] Sjá t.d. *Landið og Landnáma*, bls. 363.

svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessa máls reynir því helst á hvort þjóðlendukröfusvæðið hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðið hafi frá upphafi verið utan marka jarða og sé þar með þjóðlenda sem eftir atvikum er háð óbeinum eignarréttindum.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Hvalvíkur og Brúnavíkur frá 1922. Það á sér einnig stoð í eldri heimildum um merki Hvalvíkur. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu byggist einkum á því að svæðið hafi verið utan landnáms eða þá að beinn eignarréttur hafi fallið niður hafi hann stofnast yfir svæðinu í heild eða að hluta. Um hið síðarnefnda er einkum vísað til þess að óljóst sé að mati ríkisins hvernig tengsl Brúnavíkur og Hvalvíkur séu til komin.

Elstu fyrirliggjandi heimildir sem varða Hvalvík eru bréf Brynjólfs biskups Sveinssonar frá 7. apríl 1670 um kaup á hálfri jörðinni Hvalvík og skýrsla yfir kúgildi og inntektir á jörðum biskups í Borgarfirði og Seyðisfirði 1672–1673 þar sem m.a. er fjallað um Hvalvík. Jafnframt liggja fyrir skjöl sem sýna að á svipuðum tíma komst Brúnavík í eigu Brynjólfs biskups og því ljóst að eignarhald á þessum tveimur jörðum var komið á sömu hendi á seinni hluta 17. aldar. Hvalvík og Brúnavík eru síðan skráðar sem tvær sjálfstæðar jarðir í jarðabókum frá 1686 og 1696.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 kemur fram að eyðijörðin Hvalvík hafi verið nýtt sem beitiland frá Stóru-Breiðuvík.

Fyrir liggur lögfesta fyrir Brúnavík „ásamt þar medfylgiande Hvalvikur“ frá 24. október 1811 og önnur fyrir Brúnavík ásamt „sinu medfylgjande afbyli Hvalvikur Landeign“ frá 26. mars 1842. Af þeim verður ráðið að Hvalvík hafi á þeim tíma fylgt Brúnavík og verið nýtt þaðan en eins og áður segir sýna gögn málsins að eignarhald á jörðunum tveimur var komið á sömu hendi á seinni hluta 17. aldar.

Í neðanmálsgrein við umfjöllun um Kjólsvík í *Jarðatali* Johnsens frá 1847 er vísað til þess að Hvalvík sé bændaeign sem sé í eyði.

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 er Hvalvík sögð eyðibýli og metin með Brúnavík.

Eins og áður segir fjalla ýmsar heimildir frá 1855–1856 um ágreining milli eigenda Brúnavíkur og Glettingsness um landsvæði austast á ágreiningssvæðinu í Hvalvík. Ljóst er af þessum heimildum að á þeim tíma var litið svo á að Hvalvík tilheyrði Brúnavík. Ekki liggur fyrir hvort og þá hvernig leyst hafi verið úr þessum ágreiningi.

Sem fyrr segir er merkjum Hvalvíkur lýst í landamerkjabréfi Brúnavíkur frá 3. júlí 1884 og í yngra landamerkjabréfi Brúnavíkur og Hvalvíkur frá 25. janúar 1922 er merkjum þeirra lýst sameiginlega. Einnig er sérstaklega tilgreint að Brúnavík og Hvalvík séu sameign.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 kemur fram að Brúnavík hafi gott upprekstrarland og hrossabeit í Hvalvík.

Í örnefnaskrá fyrir Brúnavík frá 1957 segir að jarðeignin Brúnavík sé tvær víkur sunnan Borgarfjarðar „er heita Brúnavík sú norðari og er næst Borgarfirði, en hin syðri Hvalvík og nær að Glettingsnesi“.

Samkvæmt manntali 1703 var þá búið í Hvalvík en svo virðist sem jörðin hafi fljótlega eftir það farið í eyði og verið nýtt frá Brúnavík. Aftur mun hafa verið búið á jörðinni í um áratug á fyrri hluta 19. aldar en ekki eftir það.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Hvalvíkur og Brúnavíkur frá 1922 þar sem heildarmerkjum er lýst sameiginlega. Þá á lýsing landamerkjabréfsins sér stoð í eldri heimildum og ekki liggja fyrir aðrar eldri heimildir sem mæla þeirri afmörkun í mót.

Af gögnum málsins verður ráðið að Hvalvík hafi verið sjálfstæð jörð fram á 18. öld en eignarhald á Hvalvík og Brúnavík hafi verið komið á sömu hendi á seinni hluta 17. aldar. Svo virðist sem byggð hafi lagst af í Hvalvík á fyrri hluta 18. aldar og hún hafi síðan aðallega verið nýtt frá Brúnavík, fyrir utan skammvinna búsetu á fyrri hluta 19. aldar. Í lögfestum fyrir Brúnavík frá 1811 og 1842 er Hvalvíkur getið á þann veg að hún fylgi Brúnavík, auk þess sem Hvalvík er metin með Brúnavík í jarðamati 1849–1850 og fasteignamati 1916–1918. Merkjum Hvalvíkur er svo lýst í landamerkjabréfi Brúnavíkur 1884 og sameiginlega með landamerkjum Brúnavíkur í landamerkjabréfi Hvalvíkur og Brúnavíkur 1922.

Að mati óbyggðanefndar styðja gögn málsins þannig við þann málatilbúnað gagnaðila ríkisins að Hvalvík hafi verið sjálfstæð jörð til forna en eftir að eignarhald á

Brúnavík og Hvalvík hafi verið komið á sömu hendi og byggð lagst af í Hvalvík hafi hún verið nýtt frá Brúnavík og eigandi jarðanna síðar sameinað þær, ekki síðar en 1849. Það hafi svo verið staðfest með landamerkjabréfum frá 1884 og 1922. Að mati nefndarinnar bendir framangreint til þess að ágreiningssvæðið hafi frá öndverðu verið jörð eða hluti jarðar og sé háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli.

Þá mæla staðhættir, gróðurfar eða önnur atriði því ekki í mót að mati óbyggðanefndar að ágreiningssvæðið sé eignarland en það er lítið, allvel gróið og liggur að sjó. Að ágreiningssvæðinu liggja jafnframt óumdeild eignarlönd á allar hliðar í víkum þar sem staðhættir og gróðurfar er mjög sambærilegt.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að land innan marka kröfusvæðis þess sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.9 Ytri-Álftavík

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Ytri-Álftavík* en gerð er krafa til alls svæðisins vegna samnefndrar jarðar.[1490] Aðliggjandi að suðvestanverðu er það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Innri-Álftavík* og að svæðinu vestan- og norðanverðu liggur óumdeilt eignarland Húsavíkur.[1491] Ágreiningssvæðið er í syðsta hluta Víkna, milli Húsavíkur og Loðmundarfjarðar og nær frá sjó upp á fjallgarðinn milli þeirra. Það tekur til stærsta hluta Ytri-Álftavíkur, sem í sumum heimildum er einungis nefnd Álftavík og hér í framhaldinu verða bæði heitin notuð. Þrátt fyrir takmarkað undirlendi er svæðið allvel gróið upp í hlíðar en skriður og klettabelti setja aðgengi að því talsverðar skorður. Innan svæðisins er Álftavíkurdalur, allbreiður og vel gróinn grashjalli í rúmlega 300 m hæð vestan undir Álftavíkurtindi, en um dalinn liggur aðalleiðin milli Ytri-Álftavíkur og Húsavíkur. Svæðið er lægst við sjó að austanverðu en rís hæst í rúmlega 640 m hæð á Miðmundafjalli.

Í kafla 7.4.9.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og

[1490] Jörðin Ytri-Álftavík nefnist nú Glaumbær í fasteignaskrá.

[1491] Auk jarðarinnar Húsavíkur eru í samnefndri vík einnig jarðirnar Hólshús, Dalland og Dallandspartur sem skipt var út úr Húsavíkurjörðinni en land jarðanna í víkinni er að mestu leyti óskipt. Til einföldunar verður einungis vísað til Húsavíkurjarðarinnar í eftirfarandi umfjöllun enda eru heimildir um landamerki tengdar henni.

afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu byggist einkum á því að svæðið hafi verið utan landnáms eða þá að beinn eignarréttur hafi fallið niður hafi hann stofnast yfir svæðinu í heild eða að hluta. Ágreiningur aðila snýr að því hvort ágreiningssvæðið sé undirorpið beinum eignarrétti. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.9.2.

7.4.9.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða.

Upphafspunktur kröfulínu ríkisins er á Höfðasandi við sjó og þaðan er línan dregin beint upp fjallsröð upp á Miðmundarfjallskoll. Þaðan er fjallshryggnum fylgt norðaustur, yfir Hádegishnjúk og niður að sjó á Hafnarnesi. Þaðan er línan dregin með sjó í upphafspunkt. Við afmörkun kröfusvæðis ríkisins er fyrst og fremst litið til lýsingar í dómi um landamerki milli Álftavíkur og Ness í Loðmundarfirði frá 29. ágúst 1890.

Sem fyrr segir er gerð krafa til alls ágreiningssvæðisins vegna Ytri-Álftavíkur. Af hálfu gagnaðila ríkisins er byggt á því að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar frá 1921 og sé eignarland á þeim grundvelli, auk þess sem byggt er á áðurnefndum landamerkjadómi frá 29. ágúst 1890 og landamerkjabréfi Húsavíkur, dags. 26. desember 1921.

Munur er á textalýsingum aðila á kröfulínum þeirra á norðvesturmörkum svæðsins. Ríkið lýsir því að kröfulína þess sé dregin yfir Hádegishnjúk „og niður á Hafnarnes“ en kröfulína gagnaðila ríkisins er sögð dregin úr norðari Álftavíkurtindi „og þaðan beint í sjó við Örvasand syðst“. Kröfulínur beggja aðila eru þó dregnar eins á kort og af málatilbúnaði þeirra er ljóst að ekki er uppi ágreiningur um afmörkun þess hluta svæðisins í málinu.

Við suðvesturmörk svæðisins er munur á því hvernig aðilar málsins draga kröfulínu milli sjávar og Miðmundafjalls. Kröfulína ríkisins miðast við Höfðasand, fjallsröð og Miðmundafjallskoll en kröfulínur gagnaðila ríkisins, bæði vegna Ness og Neshjáleigu annars vegar og Ytri-Álftavíkur hins vegar, miðast við Mávabrík, fjallsröð eða fjallsraðir og Miðmundafjallskoll/-topp. Þótt allnokkur munur sé á því hvernig línurnar eru dregnar á kröfulínukort málsins, þá ber textalýsingunum saman fyrir utan þann hluta sem næstur er sjónum þar sem ríkið miðar við Höfðasand en gagnaðilar þess við Mávabrík sem er af hálfu eiganda Ness lýst svo að hún sé „framan og vestan við svokallaðan Höfðasand“. Í vefsjám Landmælinga Íslands er Höfðasandur mun nær Mávabrík en þeim stað þar sem íslenska ríkið hefur staðsett hann á kröfulínukorti og staðsetningin í vefsjánni fær stuðning af lýsingum í örnefnaskrám. Því verður hér lagt til grundvallar að afmörkun aðila á þessum hluta kröfusvæðisins beri saman ef frá er talinn lítill hluti næst sjónum. Sem fyrr segir liggur að ágreiningssvæðinu suðvestanverðu kröfusvæði

ríkisins sem nefnist *Innri-Álftavík* og vegna þessa munar á afmörkun ríkisins og gagnaðila tekur krafa vegna Ytri-Álftavíkur einnig til hluta þess. Til hins hlutans er gerð krafa vegna Ness og Neshjáleigu í Loðmundarfirði, sbr. kafla 7.4.10. Að öðru leyti er ekki ágreiningur um afmörkun svæðisins.

Landamerkjabréf Álftavíkur, þ.e. Ytri-Álftavíkur, frá 30. desember 1921 lýsir merkjum að suðvestanverðu gagnvart Innri-Álftavík um Mávabrík og „upp raðir í Miðmundarfjallstopp“. Gagnvart Húsavík að norðan- og norðvestanverðu er merkjum lýst „út Miðmundarfjallsraðir í norðari Álftavíkurtind og þaðan beint í sjó norðan við Örvasand“. Í landamerkjabréfinu er heildarmerkjum Ytri-Álftavíkur lýst og kröfusvæði ríkisins er að öllu leyti innan merkja jarðarinnar samkvæmt því.

Fyrir liggja ýmis eldri gögn um landamerki á svæðinu. Óumdeilt eignarland Húsavíkur liggur að svæðinu norðvestan- og norðanverðu og landamerkjabréf Húsavíkur frá 17. maí 1887 tekur m.a. til Álftavíkur, enda sést af ýmsum gögnum málsins að Ytri-Álftavík tengdist lengi Húsavík. Sem dæmi má nefna að lögfesta Húsavíkur frá 1705 tekur m.a. til Álftavíkur, í lýsingu Húsavíkurtorfunnar frá 1832 er Álftavíkur getið og tilgreint að hún sé „uppbygd á ny fyrir fáum árum sidann“ og í *Jarðatali* Johnsens 1847 og jarðamatinu 1849–1850 er hún sögð hjáleiga Húsavíkur. Í áðurnefndu landamerkjabréfi Húsavíkur 1887 er heildarmerkjum kirkjujarðarinnar Húsavíkur síðan lýst og tilgreint að innan þeirra séu Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Álftavík og Litla-Breiðavík. Þeim hluta landamerkjanna sem varða ágreiningssvæðið er lýst á eftirfarandi hátt en innan þeirra merkja er Ytri-Álftavík og ágreiningssvæðið allt:

> að sunnanverðu til móts við Nesland í Loðmundarfirði úr sjó yfir Stigaklett, er áður kallaðist Stallklettur, fyrir innan svo kallaða innri Álptavík beint á fjall upp, síðan eptir vatnalínu á Sandskeið, þaðan upp á fjallið Skæling

Af gögnum málsins um Húsavík og Álftavík verður ráðið að þegar hjáleigum jarðarinnar Húsavíkur í samnefndri vík var skipt út úr jörðinni og þær seldar hafi land jarðanna í víkinni að mestu haldist óskipt. Hins vegar hafi eignarhald á Álftavík, sem er skýrt aðgreind landfræðilega, fylgt Húsavíkurjörðinni, sbr. að í ýmsum gögnum frá síðari hluta 19. aldar kemur fram að eigandi þeirra sé sá sami. Eignarhaldið var hins vegar ekki lengur á sömu hendi þegar yngra landamerkjabréf Húsavíkur var gert 26. desember 1921 og það tekur ekki til Ytri-Álftavíkur. Þar er sunnanverðum merkjum Húsavíkur lýst „af Örvasandi syðst, beina línu upp í Álftavíkurtind og þaðan eftir hæstu fjallaröðum inn Álftavíkureggjar í Miðmundaþúfu“. Þaðan er merkjum m.a. lýst í Miðdegisfjall og eftir Fossadalsvarpi.

Eins og áður segir var gert sérstakt landamerkjabréf fyrir Ytri-Álftavík árið 1921 sem er dagsett fjórum dögum á eftir yngra landamerkjabréfi Húsavíkur. Lýsingum þessara tveggja landamerkjabréfa á merkjum milli jarðanna ber saman og þær eru í samræmi við afmörkun aðila á norðan- og norðvestanverðu svæðinu.

Hvað heimildir um sunnanverð merkin varðar liggur fyrir dómur frá 29. ágúst 1890 í landamerkjamáli milli eiganda Álftavíkur, sem var jafnframt eigandi Húsavíkur, og umráðamanns þjóðjarðarinnar Ness í Loðmundarfirði. Þar segir:

> Landamerki milli Álptavíkur í Borgarfirði og Ness í Loðmundarfirði skulu vera þessi: Úr „Stallkletti“, sem stendur fast við sjó, utan við svokallaða „Innri-Álptavík“, en framan eða vestan við svokallaðann „Höfðasand“ og þaðan beint upp fjallsröð upp á „Miðmundarfjallskoll“, sem er yzta og hæsta fjall milli Húsavíkur og Ness, og þaðan inn eptir fjallseggjum inn á svokallað „Sandskeið“, sem er efst á fjallinu á veginum yfir Nesháls.

Hér segir að landamerki milli Álftavíkur, þ.e. Ytri-Álftavíkur, og Ness skuli vera um Stallklett við sjó og þaðan upp á Miðmundarfjallskoll. Tekið er fram að Stallklettur sé utan við Innri-Álftavík en vestan við Höfðasand, sem er syðst í Ytri-Álftavík.

Einnig er vísað til Stallkletts í ýmsum eldri gögnum. Elsta fyrirliggjandi heimild um landamerki Húsavíkur er brot úr lögfestu frá 2. ágúst 1705. Þar er merkjum að sunnanverðu lýst svo: „Ad Sunnanverdu Riettvyslega til Ness Lands i Lodmundarfirde, fÿrer Jnnann Alftavÿk [þ]adann ä fiall upp til þess vótnu[m] hallar , sydann fram og nordur efter fiallgórdum þar til vótnum hallar ad Borgarfirde“. Í afriti af lögfestunni, sem er dagsett 1. maí 1798 og 29. maí 1843, er vísað til Stallkletts „fÿrir innan Alftavÿkur“ til skýringar um mörk við land Ness í Loðmundarfirði. Einnig er merkjum lýst frá Stallkletti og á fjall upp í lögfestu Húsavíkur frá 1829 og sama máli gegnir um lögfestur frá 1835 og 1855 en þar er vísað til hans sem Stigakletts „sem ádur kalladist Stallklettur fyrir innan svokallada innri Alftavík“. Þá segir í byggingarbréfi Álftavíkur í apríl 1856 að suðurmerkin séu „í sonefndan stiga eður stallklett innanverðt við sokallaða innri Alptavík“ og í fjórum byggingarbréfum til viðbótar frá árunum 1856–1881 er landamerkjum lýst með efnislega sama hætti. Enn fremur lýsti eigandi Álftavíkur árið 1884 landamerkjum hennar gagnvart Nesi á sama veg, þ.e. að þau miðuðust við Stallklett sem öðru nafni nefndist Stigi og væri innan við Innri-Álftavík.

Í öllum framangreindum heimildum um merki Húsavíkur og Ytri-Álftavíkur er suðurmörkum gagnvart Nesi í Loðmundarfirði lýst um Stiga, Stigaklett eða Stallklett og til fjalls, að undanskildu landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur frá 1921, sem lýsir sunnanverðum merkjum jarðarinnar um Mávabrík. Í gögnum málsins kemur skýrt fram að Stigi, Stigaklettur og Stallklettur séu mismunandi heiti á sama kennileiti. Örnefnin finnast ekki á kortum af svæðinu og staðsetningin er ekki fyllilega ljós. Í landamerkjadómi frá 1890 segir að kletturinn sé *utan* við Innri-Álftavík en eldri heimildir, sem fjallað hefur verið um hér að framan, greina frá því að Stallklettur, Stigi eða Stigaklettur sé fyrir *innan* Innri-Álftavík. Af gögnum landamerkjamálsins sem lauk með dómi 1890 verður ráðið að ágreiningur aðila hafi einkum snúist um staðsetningu Stiga- eða Stallkletts, þ.e. hvort hann væri innan eða utan við Innri-Álftavík og þar með hvort víkin tilheyrði Nesi eða Ytri-Álftavík. Eins og áður segir var niðurstaða dómsins að miða skyldi við Stallklett sem væri *utan* við Innri-Álftavík en framan eða vestan við Höfðasand, og Innri-Álftavík væri þar með innan merkja Ness. Samkvæmt því er Stallklettur

á sama eða svipuðum stað og Mávabrík sem vísað er til í landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur frá 1921. Eins og áður segir miðast kröfulínur gagnaðila ríkisins við Mávabrík frá sjó og til fjalls en kröfulína ríkisins miðast við Höfðasand. Því er ljóst að gögn málsins styðja við afmörkun gagnaðila ríkisins á umræddum hluta merkjanna en afmörkun ríkisins á þessum hluta verður ekki fundin stoð í gögnum málsins.

Í lýsingu Húsavíkurtorfunnar frá 28. desember 1832 er Álftavík tilgreind sem hluti hennar en hún sögð „afdeild vid nattúrleg Takmörk, nefnil: Fjallsveggjar og Skridur“. Þá er um merki milli Álftavíkur og Húsavíkur í byggingarbréfi Álftavíkur í apríl 1856 vísað til þeirra landamerkja „sem viðtekin hafa verið hingað til“.

Eins og áður segir liggur kröfusvæðið að sjó að austan- og suðaustanverðu. Aðliggjandi að suðvestanverðu er síðan það kröfusvæði ríkisins sem nefnt er *Innri-Álftavík* en eigendur Ness og Neshjáleigu í Loðmundarfirði gera tilkall til meginhluta þess, auk þess sem krafa vegna Ytri-Álftavíkur tekur til hluta svæðisins en ekki er innbyrðis ágreiningur milli gagnaðila ríkisins um merki milli þessara jarða. Í málinu liggur ekki fyrir eiginlegt landamerkjabréf fyrir Nes eða Neshjáleigu en áðurnefndur landamerkjadómur frá 1890 um merkin gagnvart Ytri-Álftavík var færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Þá er merkja milli Innri- og Ytri-Álftavíkur getið í áðurnefndu landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur frá 1921 sem er áritað vegna Innri-Álftavíkur af eigandanda Ness. Í báðum tilvikum miðast merkjalýsingarnar við Mávabrík og Miðmundafjallstopp.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að fyrirliggjandi heimildir um merki Ytri-Álftavíkur styðji afmörkun aðila á ágreiningssvæðinu, að því undanskildu að þau styðja ekki við afmörkun ríkisins á suðvesturmörkum svæðisins. Því er niðurstaða óbyggðanefndar að ágreiningssvæðið sé að öllu leyti innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur frá 1921. Það á sér einnig stoð í eldri heimildum um merki Húsavíkur, sem taka til Ytri-Álftavíkur.

7.4.9.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða ágreiningssvæðisins. Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Loðmundur gamli hafi numið Loðmundarfjörð og búið þar. Í Sturlubók *Landnámu* segir að hann hafi búið þar þennan vetur en í Hauksbók segir að hann hafi búið þar þrjá vetur. Eftir það hafi hann numið land austan Jökulsár á Sólheimasandi. Þá segir frá því að Þorsteinn kleggi hafi numið Húsavík og búið þar.

Af þessum frásögnum *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar mjög miklar líkur á að svæðið hafi verið numið.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði

sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessa máls reynir því helst á hvort þjóðlendukröfusvæðið hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðið hafi frá upphafi verið utan marka jarða og sé þar með þjóðlenda sem eftir atvikum er háð óbeinum eignarréttindum.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur frá 1921. Það á sér einnig stoð í eldri heimildum um merki Húsavíkur sem taka til Ytri-Álftavíkur. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu er einkum á því byggð að Ytri-Álftavíkur sé ekki getið í elstu heimildum um jörðina Húsavík eða Húsavíkurkirkju, þrátt fyrir að þar sé getið eigna, ítaka og réttinda kirkjunnar, auk þess sem engar heimildir séu um byggð til forna í Ytri-Álftavík.

Sem fyrr segir er vísað til Álftavíkur í elstu fyrirliggjandi heimild um landamerki Húsavíkur, þ.e. lögfestu fyrir kirkjustaðinn Húsavík frá 2. ágúst 1705, en eins og áður segir er Ytri-Álftavík einnig oft nefnd Álftavík. Um Ytri-Álftavík er síðan fjallað í prófastsvísitasíu fyrir Húsavíkurkirkju frá 1778 þar sem ágreiningur var milli ábúanda Ness í Loðmundarfirði, sem á þessum tíma var í eigu Skriðuklausturumboðs, og Húsavíkurkirkju um nýtingu Ytri-Álftavíkur en niðurstaða prófasts var Húsavíkurkirkju í vil.

Hinn 14. mars 1832 fóru fram makaskipti á hluta úr Bakka í Borgarfirði fyrir hluta í jörðinni Húsavík en meðal skilmála fyrir makaskiptunum var að þegar þáverandi ábúandi Álftavíkur viki úr kotinu skildi hann við húsin í leigufæru ásigkomulagi.

Í lýsingu Húsavíkurtorfunnar frá 28. desember 1832 er Álftavík tilgreind sem hluti hennar. Þar segir að Álftavík sé uppbyggð á ný fyrir fáum árum síðan en hún sé metin

4 hundruð. Textinn bendir til þess að byggð hafi áður verið í Ytri-Álftavík en fallið niður um tíma.

Í lýsingu á Klyppstaðarsókn frá 18. janúar 1842 í *Sýslu- og sóknalýsingum* Múlasýslna er að finna lýsingu „Húsavíkurannexíu kirkjusóknar“. Það er fjallað um jörðina „Álftavík ytri, með hinni innri, sunnan í fjöllunum milli Húsavíkur og Loðmundarfjarðar“. Þá segir að víkin hafi lengi verið í eyði en sé nú byggð.

Í *Jarðatali* Johnsens frá 1847 er Álftavík ekki metin sérstaklega en skráð sem hjáleiga Húsavíkur. Hún er einnig tilgreind sem hjáleiga Húsavíkur í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 og talin 4 hundruð. Þar segir jafnframt að afrétt sé aðkeypt og heimaland mjög lítið og hrjóstrugt.

Í málinu liggja fyrir heimildir frá árunum 1854–1855 um óánægju bóndans í Húsavík vegna ábúðar bóndans í Álftavík þar sem sá síðarnefndi sæti þar enn þrátt fyrir útbyggingu. Sátt náðist þeirra á milli við aukarétt að Desjarmýri 5. júní 1855 sem fólst í því að bóndinn í Álftavík lofaði að flytja þaðan á fardögum 1856 gegn því að Húsavíkurbóndinn krefðist ekki landskuldar fyrir hið nýbyrjaða fardagaár.

Á fundi sáttanefndar Borgarfjarðarumdæmis 2. júní 1859 náðist sátt milli óðalsbóndans í Húsavík og bóndans á Dallandi í Húsavík vegna máls sem hafði m.a. risið vegna vangoldinna skulda þess síðarnefnda meðan hann bjó í Álftavík. Með sáttinni lofaði hann að greiða álag við skemmubyggingu.

Í málinu liggja fyrir nokkur byggingarbréf fyrir Álftavík frá árunum 1856–1881. Í því yngsta er minnst á þrætuland milli Álftavíkur og Ness í Loðmundarfirði, en þar segir:

> Einnig skal hann annast um að ekkert gangi það undan jörðinni sem henni hefur fylgt, fyrir brúkunarleysi hans; er það einkum þrætulandið inní Alftavík sem Nesmenn vilja einnig helga sér

Sem fyrr segir er Ytri-Álftavík innan heildarmerkja Húsavíkur samkvæmt eldra landamerkjabréfi jarðarinnar frá 17. maí 1887. Landamerkjabréfið er ekki áritað vegna Ness sem skýrist hugsanlega af landamerkjadeilu milli umráðamanns jarðarinnar og eiganda Ytri-Álftavíkur, sem var einnig eigandi Húsavíkur. Eins og áður segir var deilan til lykta leidd með landamerkjadómi 29. ágúst 1890, sem fjallað er um í kafla 7.4.9.1.

Í fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–1918 segir um Álftavík að jörðin sé í eyði, en leigð Hólshúsum til afnota. Tekið er fram að túnið sé allt slétt frá náttúrunnar hendi, sumarhagar séu ágætir fyrir sauðfénað en lakari fyrir nautgripi og hross. Þá sé vetrarbeit fremur þrönglend og áveðurs en jarðsælt og snjólétt. Enn segir að útræði til fiskjar sé gott og oft aflasælt.

Af gögnum málsins verður ráðið að lengi hafi Álftavík talist hluti af jörðinni Húsavík. Þegar hjáleigum síðarnefndu jarðarinnar í samnefndri vík var skipt út úr jörðinni og þær seldar hafi eignarhald á Álftavík fylgt Húsavíkurjörðinni, sbr. að Húsavík og Álftavík eru nefndar með aðgreindum hætti í ýmsum gögnum frá síðari hluta 19. aldar

en fram kemur að eigandi þeirra sé sá sami og merkjalýsingar Húsavíkur taka einnig til Álftavíkur. Eignarhaldið aðgreindist hins vegar snemma á 20. öld og árið 1921 var gert sérstakt landamerkjabréf fyrir Ytri-Álftavík þar sem merki jarðarinnar voru skrásett. Landamerkjabréfinu var þinglýst 17. júlí 1922.

Ýmsar heimildir liggja fyrir í málinu sem greina frá því að búið hafi verið í Ytri-Álftavík á 19. öld og í byrjun 20. aldar, auk þess sem vísbendingar eru um að þar hafi verið búseta áður en fallið niður um tíma.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að ágreiningssvæðið sé allt innan merkja Ytri-Álftavíkur samkvæmt landamerkjabréfi hennar frá 1921 þar sem heildarmerkjum er lýst. Þá á lýsing landamerkjabréfsins sér stoð í eldri heimildum um landamerki Húsavíkur frá 18. öld sem taka til Ytri-Álftavíkur og ekki liggja fyrir eldri heimildir sem mæla þeirri afmörkun í mót.

Þá mæla staðhættir, gróðurfar eða önnur atriði því ekki í mót að mati óbyggðanefndar að ágreiningssvæðið sé eignarland en það er lítið, nokkuð vel gróið og liggur að sjó. Þegar niðurstöður óbyggðanefndar í málinu eru virtar heildstætt er enn fremur ljóst að ágreiningssvæðið er umlukið eignarlandi á allar hliðar.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að land innan marka kröfusvæðis þess sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.10 Innri-Álftavík

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Innri-Álftavík.* Að svæðinu vestanverðu liggur óumdeilt eignarland Ness og Nes-hjáleigu í Loðmundarfirði en gerð er sameiginleg krafa vegna jarðanna til meginhluta kröfusvæðis ríkisins. Að svæðinu norðvestanverðu liggur óumdeilt eignarland Húsavíkur í Víkum. Að norðaustanverðu liggur að svæðinu það kröfusvæði íslenska ríkisins sem nefnt er *Ytri-Álftavík* en gerð er krafa til þess svæðis vegna samnefndrar jarðar[1492]

[1492] Jörðin Ytri-Álftavík nefnist nú Glaumbær í fasteignaskrá en hér verður notað heitið Ytri-Álftavík.

auk þess sem krafan tekur jafnframt til austasta hluta ágreiningssvæðisins sem hér er til umfjöllunar. Ágreiningssvæðið er við mörk Víkna og Loðmundarfjarðar og nær frá sjó upp á fjallgarðinn milli fjarðarins og Húsavíkur. Þrátt fyrir takmarkað undirlendi er svæðið allvel gróið upp í hlíðar en að mestu leyti er um að ræða brattar brekkur grónar lyngi og grasi. Svæðið er lægst við sjó að suðaustanverðu en rís hæst í um 640 m hæð á Miðmundafjalli.

Í kafla 7.4.10.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar málsaðila á svæðum sem kröfur þeirra varða. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu á ágreiningssvæðinu byggist einkum á því að svæðið hafi verið utan landnáms eða að beinn eignarréttur hafi fallið niður hafi hann stofnast yfir svæðinu í heild eða að hluta. Ágreiningur aðila snýr að því hvort ágreiningssvæðið sé undirorpið beinum eignarrétti. Um nánari afmörkun krafna aðila vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.10.2.

7.4.10.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki ágreiningssvæðisins og aðliggjandi jarða.

Kröfulínu ríkisins er lýst á þann veg að upphafspunktur sé í sjó við Stigaklett og þaðan er línan dregin upp klettinn og á Víðáttufjall. Þaðan er fjallshryggnum fylgt á Sandskeið, þaðan til austurs eftir fjallshryggnum á Miðmundafjallskoll og niður fjallsröð að sjó við Höfðasand. Loks er línan dregin með ströndinni suðvestur í upphafspunkt. Við afmörkun kröfusvæðis ríkisins er fyrst og fremst litið til lýsingar í landamerkjadómi milli eiganda Álftavíkur og Ness í Loðmundarfirði frá 29. ágúst 1890.

Nokkur munur er á afmörkun krafna aðila við norðausturmörk svæðisins sem lýtur að því hvernig aðilar málsins draga kröfulínu milli sjávar og Miðmundafjalls. Kröfulína ríkisins miðast við Höfðasand, fjallsröð og Miðmundafjallskoll en kröfulínur gagnaðila ríkisins, bæði vegna Ness og Neshjáleigu annars vegar og Ytri-Álftavíkur hins vegar, miðast við Mávabrík, fjallsröð eða fjallsraðir og Miðmundafjallskoll/-topp. Þótt allnokkur munur sé á því hvernig línurnar eru dregnar á kröfulínukort málsins, þá ber textalýsingunum saman fyrir utan þann hluta sem næstur er sjónum þar sem ríkið miðar við Höfðasand en gagnaðilar þess við Mávabrík sem er af hálfu eiganda Ness lýst svo að hún sé „framan og vestan við svokallaðan Höfðasand“. Í vefsjám Landmælinga Íslands er Höfðasandur mun nær Mávabrík en þeim stað þar sem íslenska ríkið hefur staðsett hann á kröfulínukorti og staðsetningin í vefsjánni fær stuðning af lýsingum í

örnefnaskrám. Því verður hér lagt til grundvallar að afmörkun aðila á þessum hluta kröfusvæðisins beri saman ef frá er talinn lítill hluti næst sjónum. Mismunur á kröfulínum þar veldur því að krafa vegna Ytri-Álftavíkur tekur til hluta þess kröfusvæðis sem hér er til umfjöllunar og kennt er við Innri-Álftavík en ekki er innbyrðis ágreiningur milli gagnaðila ríkisins um merkin. Gerð er sameiginleg krafa vegna Ness og Neshjáleigu til þess hluta kröfusvæðis ríkisins sem liggur vestan línu sem dregin er milli Miðmundafjalls og Mávabríkur. Til þess hluta kröfusvæðisins sem liggur austan línunnar er gerð krafa vegna Ytri-Álftavíkur, með vísan til landamerkjabréfs jarðarinnar frá 30. desember 1921 og áðurnefnds landamerkjadóms frá 1890. Eftirfarandi umfjöllun um merki verður skipt í tvennt í samræmi við þetta.

Fyrst kemur til skoðunar sá hluti sem gerð er krafa til vegna Ytri-Álftavíkur. Sú krafa styðst, sem áður segir, fyrst og fremst við landamerkjabréf jarðarinnar frá 30. desember 1921. Þar er merkjum gagnvart Innri-Álftavík lýst um Mávabrík og upp í Miðmundafjallstopp og kröfulína gagnaðila ríkisins tekur mið af því, en eins og áður segir miðar ríkið við Höfðasand. Þá er einnig stuðst við landamerkjadóm frá 1890 um merki milli Ness og Ytri-Álftavíkur. Í umfjöllun um kröfusvæði ríkisins sem nefnist *Ytri-Álftavík* í kafla 7.4.9.1 er þetta atriði tekið til sérstakrar skoðunar og komist að þeirri niðurstöðu að afmörkun gagnaðila ríkisins á þessum hluta svæðisins eigi sér stoð í gögnum málsins en ekki afmörkun íslenska ríkisins. Með vísan til þeirrar umfjöllunar er því ljóst að sá hluti ágreiningssvæðisins sem gerð er krafa til vegna Ytri-Álftavíkur, þ.e. austan línu sem dregin er milli Mávabríkur og Miðmundafjalls, er innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar frá 1921, sem einnig er í samræmi við landamerkjadóminn frá 1890.

Næst kemur til skoðunar meginhluti svæðisins sem gerð er krafa til vegna Ness og Neshjáleigu en eins og nafnið gefur til kynna var Neshjáleiga áður hjáleiga frá Nesi. Ekki hafa fundist eiginleg landamerkjabréf fyrir þessar jarðir þrátt fyrir leit við rannsókn málsins en fyrir liggja ýmis skjöl sem greina frá landamerkjunum. Í því sambandi er þýðingarmikill áðurnefndur landamerkjadómur frá 1890 sem var færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Eins og áður segir hefur nefndin komist að þeirri niðurstöðu að afmörkun gagnaðila ríkisins á norðausturhluta svæðisins sé í samræmi við niðurstöðu dómsins. Í málinu var fjallað um landamerki Ness og Ytri-Álftavíkur og í niðurstöðu málsins fólst þannig viðurkenning á því að ágreiningssvæðið væri í heild innan merkja jarðanna. Annars vegar að lítill hluti við norðausturmörk svæðisins væri innan merkja Ytri-Álftavíkur, sbr. framangreinda niðurstöðu, og hins vegar að sá hluti ágreiningssvæðisins sem gerð er krafa til vegna Ness og Neshjáleigu, og tekur til Innri-Álftavíkur, væri innan merkja þeirra.

Í nokkrum fjölda fyrirliggjandi skjala frá því áður en dómurinn gekk er fjallað um merki milli Ness og Ytri-Álftavíkur og þau ýmist sögð vera innan eða utan við Innri-Álftavík, þ.e. Innri-Álftavík var ýmist sögð innan merkja Ness og Neshjáleigu eða Ytri-

Álftavíkur. Ágreiningur eigenda jarðanna um þetta var hins vegar leiddur til lykta með áðurnefndum dómi 1890.

Í byggingarbréfi fyrir Nesi frá 18. maí 1894 er landamerkjum að utanverðu milli Ytri-Álftavíkur og Ness lýst með sama hætti og í dóminum frá 1890, þ.e. frá sjó og upp í Miðmundafjallskoll. Þaðan er merkjum lýst til vesturs eftir fjallgarðinum milli Loðmundarfjarðar og Húsavíkur. Að innanverðu er merkjum milli Ness og Seljamýrar lýst um tiltekin örnefni sem eru um 3,5 km vestan við ágreiningssvæðið. Samkvæmt því er sá hluti ágreiningssvæðisins sem hér er til umfjöllunar allur innan merkja Ness.

Eins og áður segir liggur ekki fyrir eiginlegt landamerkjabréf fyrir Nes eða Neshjáleigu en áðurnefndur landamerkjadómur frá 1890 um merkin gagnvart Ytri-Álftavík var færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu. Þá er merkja milli Innri- og Ytri-Álftavíkur getið í áðurnefndu landamerkjabréfi Ytri-Álftavíkur frá 1921 sem er áritað um samþykki vegna Innri-Álftavíkur af eiganda Ness. Í báðum tilvikum miðast merkjalýsingarnar við Mávabrík og Miðmundafjallstopp sem er í samræmi við afmörkun gagnaðila ríkisins.

Í ódagsettri örnefnaskrá fyrir Nes segir að Neshjáleigulækur ráði merkjum milli jarðarinnar og Neshjáleigu. Landamerki séu þó sameiginleg gagnvart Húsavík, „enda beiti- og afréttarland sameiginlegt fyrir báða bæina“.

Framangreindar heimildir um merki Ness, Neshjáleigu og Ytri-Álftavíkur eru í samræmi við afmörkun gagnaðila ríkisins á merkjum jarðanna.

Norðan ágreiningsvæðisins liggur óumdeilt eignarland Húsavíkur í samnefndri vík en landamerkjabréf jarðarinnar frá 26. desember 1921 lýsir merkjum m.a. úr Miðmundaþúfu í Miðdegisfjall og þaðan eftir Fossadalsvarpi, yfir Nónfjall, eftir Neshálsi og upp á Skæling. Merkjum er þar lýst eftir fjallstindum í fjallgarðinum milli Loðmundarfjarðar og Húsavíkur, sem er í samræmi við afmörkun aðila á norðurmörkum svæðisins.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að fyrirliggjandi heimildir um merki Ness, Neshjáleigu og Ytri-Álftavíkur styðji afmörkun gagnaðila ríkisins á ágreiningssvæðinu. Því er niðurstaða óbyggðanefndar að sá hluti ágreiningssvæðisins sem gerð er krafa til af hálfu eigenda Ness og Neshjáleigu sé allur innan merkja jarðanna samkvæmt fyrirliggjandi heimildum um merki þeirra og að sá hluti svæðisins sem gerð er krafa til vegna Ytri-Álftavíkur sé allur innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar frá 1921 sem á sér einnig stoð í eldri heimildum um merkin. Aftur á móti verður ekki séð að afmörkun ríkisins á ágreiningssvæðinu eigi sér stoð í gögnum málsins.

7.4.10.2 Eignarréttarleg staða

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða kröfusvæðis ríkisins. Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Loðmundur gamli hafi numið Loðmundarfjörð og búið þar. Í Sturlubók *Landnámu* segir að hann hafi búið þar

þennan vetur en í Hauksbók segir að hann hafi búið þar þrjá vetur. Eftir það hafi hann numið land austan Jökulsár á Sólheimasandi. Þá segir frá því að Þorsteinn kleggi hafi numið Húsavík og búið þar.

Af þessum frásögnum *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar mjög miklar líkur á að svæðið hafi verið numið.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessa máls reynir því helst á hvort þjóðlendukröfusvæðið hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðið hafi frá upphafi verið utan marka jarða og sé þar með þjóðlenda sem eftir atvikum er háð óbeinum eignarréttindum.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að meginhluti ágreiningssvæðisins væri innan merkja Ness og Neshjáleigu og austasti hlutinn innan merkja Ytri-Álftavíkur samkvæmt fyrirliggjandi heimildum um merki jarðanna. Það á sér einnig stoð í heimildum um merki aðliggjandi jarða. Krafa íslenska ríkisins um þjóðlendu er m.a. á því byggð að kröfusvæðisins hafi helst verið getið í tengslum við ágreining á milli Ness og Húsavíkur og þrátt fyrir að heimildir bendi til þess að svæðið hafi tilheyrt Nesi eða Neshjáleigu hafi einungis verið um að ræða takmörkuð réttindi.

Eignarréttarleg staða lands innan merkja Ytri-Álftavíkur samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1921 er tekin til skoðunar í kafla 7.4.9.2. Sú umfjöllun á jafnt við um þann hluta ágreiningsvæðis innan merkja jarðarinnar sem hér er til umfjöllunar.

Með vísan til þeirrar umfjöllunar er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að sá hluti kröfusvæðis ríkisins sé þjóðlenda.

Næst koma til skoðunar heimildir um eignarréttarlega stöðu lands innan merkja Ness og Neshjáleigu samkvæmt fyrirliggjandi heimildum.

Elsta fyrirliggjandi heimild sem varðar Nes er máldagi Desjarmýrarkirkju frá 1354 þar sem þess er getið að kirkjan eigi áttatíu sauða beit í Neslandi. Fyrir liggja ýmis skjöl allt frá 15. öld sem fjalla um eigendaskipti að Nesi fyrir erfðir eða sölu.

Í málinu liggur fyrir vitnisburður fyrrum ábúanda á Nesi um nytjar í Innri-Álftavík frá 6. apríl 1837. Í vitnisburðinum segir:

> ad áred átiánhundrud tólf þegar eg var edur fór ad Nesi J Lodmundarf. þá heirde eg ecki nefnt umm áltavyk Hid minsta ad hun ey heyrde til mier Semm ábúanda á Nesi til allra Ummráda enn firer þá Skulld ad Broder minn M[r] SkSs var þá á Húsavyk þá mætti Gieta vered þó hann liete mier óuppatalad þó eg Brúkade þessa ummtalada Jnnre Álta-vyk ad hann hafi Giört þad, bæde vegna þess ad hann hefur ey þvj midur, haft nockur Skiöl ~~haft~~ firer Húsavy edur hann hann hefde giört þad vegna Bródurlegs kiærleika vid mig veyt eg Sliettey, Jafnvel þó eg heyrde tvystædu Margbreitta Umm þetta mál

Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850 segir að Innri-Álftavík heiti þrætuland milli Álftavíkur og Ness í Loðmundarfirði sem sé afrétt fyrir 30 til 40 kindur. Í sama mati segir m.a. í umfjöllun um Nes, með Neshjáleigu: „afrétt eingi og heimaland heldur lítið“.

Í bréfi amtmanns til landshöfðinga um landamerkjaþrætur milli Ness og Húsavíkur um Innri-Álftavík, dags. 24. febrúar 1887, segir að víkin sé „afrjett góð og beitiland“. Amtmaður vísar til þess að af vitnisburðum megi ráða að þrætur um landsvæðið hafi staðið yfir í um 40 ár og gangi allir vitnisburðirnir í þá átt að víkin hafi um langan tíma verið notuð af Nesbændum og verið álitin heyra undir Nes. Í niðurlagi bréfsins álítur hann réttast að leggja ágreininginn í dóm. Í málinu liggja einnig fyrir ýmis önnur skjöl frá 19. öld sem fjalla um þennan ágreining. Sem fyrr segir var hann til lykta leiddur með landamerkjadómi árið 1890 þar sem komist var að þeirri niðurstöðu að miða skyldi landamerki Ness og Álftavíkur við „Stallklett“ sem væri *utan* við Innri-Álftavík en framan eða vestan við Höfðasand, og Innri-Álftavík þar með innan merkja Ness.

Fyrir liggur skjal frá 25. júní 1894 þar sem þrír nafngreindir menn skráðu afréttar-lönd í Loðmundarfjarðarhreppi, en þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí sama ár, með vísan til reglugerðar um fjallskil í Norður-Múlasýslu frá 22. ágúst 1893. Þar kemur fram að í afréttarland Ness og Neshjáleigu megi reka 140 kindur en afréttarlandið skuli vera Innri-Álftavík með Nesflugum.

Í lýsingu á Nesi og Neshjáleigu frá 28. febrúar 1895 kemur m.a. fram að afréttarland fylgi jörðinni „en illt er að nota það, vegna þess að ekki verður komist þangað, nema hættulega leið, eptir mjög miklum bratta og klettum. Útræði er þar bezt í sveitinni, þó er lendingin slæm, og brimsamt, einkum þegar á líður sumar“.

Í svari frá Loðmundarfjarðarhreppi við fyrirspurn Stjórnarráðs Íslands frá 29. desember 1919 um almenninga segir að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli.

Í afriti af vitnisburði um eignaskiptingu milli Ness og Neshjáleigu frá 1928, sem fylgir örnefnaskrá fyrir Neshjáleigu frá 1989, kemur fram að reki í Innri-Álftavík skiptist þannig að Neshjáleiga eigi einn fjórða en Nes þrjá fjórðu.

Í ritinu *Sveitir og jarðir í Múlaþingi* frá 1975 segir að Innri-Álftavík sé óskipt eign Nesbæja. Þá segir að munnmæli séu um byggð þar en skriflegar heimildir engar nema tvíræðar.

Í svari oddvita Borgarfjarðarhrepps[1493] við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins 20. febrúar 1989 um afrétti, mörk þeirra og upprekstrarrétt segir að engar afréttir séu í hreppnum.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að sá hluti kröfusvæðis ríkisins sem hér er til umfjöllunar sé að öllu leyti innan merkja Ness og Neshjáleigu samkvæmt fyrirliggjandi heimildum um merki jarðanna. Eiginleg landamerkjabréf fyrir Nes og Neshjáleigu hafa ekki fundist þrátt fyrir leit við rannsókn málsins en títtnefndur landamerkjadómur frá 1890 um merki milli Ness og Ytri-Álftavíkur var færður inn í landamerkjabók Norður-Múlasýslu og hann hefur verulega þýðingu fyrir afmörkun kröfu gagnaðila ríkisins vegna jarðanna. Þá á afmörkun gagnaðila sér stoð í öðrum gögnum málsins sem lýsa merkjum jarðanna án sérstakrar aðgreiningar ágreiningssvæðisins. Að mati nefndarinnar bendir framangreint til þess að ekki hafi verið munur á eignarréttarlegri stöðu ágreiningssvæðisins og óumdeilds eignarlands jarðanna.

Þrátt fyrir að ágreiningur hafi verið um eignarhald á Innri-Álftavík á 19. öld bera gögn málsins með sér að hann hafi snúið að því hvort hún tilheyrði Nesi og Neshjáleigu eða Ytri-Álftavík. Af hálfu íslenska ríkisins er m.a. á því byggt að ágreiningurinn bendi til þess að svæðið hafi ekki verið undirorpið beinum eignarrétti en að mati nefndarinnar benda gögn málsins þvert á móti til þess að það hafi verið afdráttarlaus afstaða eigenda jarðanna að Innri-Álftavík hafi verið undirorpin beinum eignarrétti og að gögn málsins styðji það. Þau benda m.a. til þess að Innri-Álftavík hafi verið talsvert nýtt og að sú nýting hafi verið talin þýðingarmikil fyrir búskap á jörðunum. Að öðrum kosti hefðu umræddar deilur varla risið.

[1493] Loðmundarfjarðarhreppur sameinaðist Borgarfjarðarhreppi árið 1973.

Þrátt fyrir brattlendi er kröfusvæði ríkisins nokkuð vel gróið þó að gróðurþekja minnki eftir því sem ofar dregur. Svæðið er auk þess lítið og liggur að sjó. Að mati nefndarinnar mæla gróðurfar og staðhættir að öðru leyti ekki gegn því að stofnast hafi til beins eignarréttar á svæðinu. Þegar niðurstöður óbyggðanefndar í málinu eru virtar heildstætt er enn fremur ljóst að ágreiningssvæðið er umlukið eignarlandi á allar hliðar.

Íslenska ríkið vísar til þess að eldri heimildir fjalli um þjóðlendukröfusvæðið sem hér er til umfjöllunar sem afrétt sem hafi verið nýtt með takmörkuðum hætti og hafi einungis verið undirorpin óbeinum eignarréttindum. Samkvæmt *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* hefur afréttur oft verið skilgreindur sem afmarkað landsvæði, að jafnaði utan byggðar, sem að fornu og/eða nýju hefur verið nýtt sem sumarbeitiland en land utan jarða, þar á meðal afréttarland, hefur að meginreglu verið talið þjóðlenda. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Að mati óbyggðanefndar verður ekki fram hjá því litið að gögn málsins benda fremur til beins eignarréttar á landi innan ágreiningssvæðisins en óbeinna eignarréttinda. Óbyggðanefnd telur líklegt að notkun hugtaksins afrétt vísi í þessu tilfelli til gamalgróinnar notkunar á viðkomandi jarðarhluta sem beitilandi fremur en að endurspegla mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðarinnar, sbr. til hliðsjónar úrskurð óbyggðanefndar frá 14. nóvember 2003 í máli nr. 5/2001 (Lón), að því er varðar jörðina Bæ í Lóni. Í þessu sambandi má nefna að samkvæmt fjallskilareglugerðum Múlasýslna á 19. öld var búendum gert skylt að reka geldfé og lömb á afrétt ásamt því að aðgreina afréttir frá heimalöndum. Í 2. gr. reglugjörðar um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, dags. 22. ágúst 1893, segir að það skuli heita afréttarland, er búsmala er eigið haldið í á sumrum og skuli í hverri sveit aðgreina afréttarlönd og heimalönd og ákveða takmörk á milli. Að mati nefndarinnar bendir þetta orðalag reglugerðarinnar, sem var sett skömmu eftir gildistöku landamerkjalaga nr. 5/1882, til þess að orðið *afrétt* hafi á svæðinu fyrst og fremst verið notað í þeim tilgangi að lýsa því með hvaða hætti landsvæði var nýtt, fremur en að lýsa mismunandi eignarréttarlegri stöðu landsvæða. Í málinu liggur fyrir að deilur hafi verið uppi um ágreiningssvæðið á miðri 19. öld sem voru útkljáðar með landamerkjadómi árið 1890. Að öðru leyti liggja ekki fyrir heimildir sem benda til annars en að óumdeilt hafi verið að viðkomandi landeigendur hafi í gegnum tíðina farið með umráð og hagnýtingu yfir ágreiningssvæðinu. Þá hefur ekkert komið fram í málinu sem bendir til þess að kröfusvæði ríkisins hafi nokkru sinni haft stöðu samnotaafréttar.

Að öllu framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að land innan marka kröfusvæðis þess sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber

jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.4.11 Hjálmárströnd

Hér verður fjallað um það þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins sem af hálfu þess er nefnt *Hjálmárströnd*. Að svæðinu austan- og suðaustanverðu liggur óumdeilt eignarland Brimness í Seyðisfirði og að suðvestanverðu óumdeilt eignarland Selsstaða í Seyðisfirði. Að vestanverðu liggur að kröfusvæðinu óumdeilt eignarland Sævarenda í Loðmundarfirði og að norðanverðu liggur kröfusvæðið að sjó í sama firði. Engar gagnkröfur bárust vegna Hjálmárstrandar og íslenska ríkið gerir því eitt kröfu til svæðisins, en ríkið er skráð þinglýstur eigandi Hjálmárstrandar á grundvelli eignayfirlýsingar frá 2004.

Sú ályktun verður dregin af dómum Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006 (Rangárvallaafréttur) og 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 (Skaftafell I og III) að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, þó innan þeirra takmarka sem kröfugerð íslenska ríkisins setur hverju sinni, og leysa verði úr málum á þeim grundvelli. Þrátt fyrir að ekki sé gerð krafa til svæðisins af öðrum en íslenska ríkinu er eignarréttarleg staða kröfusvæðisins engu að síður til rannsóknar af hálfu óbyggðanefndar á grundvelli fyrirvara sem kom fram af hálfu íslenska ríkisins við aðalmeðferð málsins, sem fór fram 19. mars 2024, þess efnis að það væri ósk íslenska ríkisins að á svæðum þar sem gagnkröfur hefðu ekki verið gerðar kannaði óbyggðanefnd samt og skæri úr um hvaða land teldist til þjóðlendna og hver væru mörk þeirra og eignarlanda.

Þjóðlendukröfusvæðið er við sunnanverðan Loðmundarfjörð, milli Hjálmár að vestan og Grímkelsgils að austan. Að sunnanverðu afmarkast svæðið af fjallgarðinum milli Loðmundarfjarðar og Seyðisfjarðar frá Fjallshnaus í austri, um Ytra- og Innra-Rjúpnafell, og að upptökum Hjálmár í vestri. Kröfusvæðið tekur til hálfs Hjálmárdals, austan Hjálmár, og dalverpanna Innri-Sveifar, milli Innra- og Ytra-Rjúpnafells, og Ytri-Sveifar, milli Ytra-Rjúpnafells og Fjallshnauss. Svæðið er lægst nyrst þar sem það liggur að sjó en hækkar svo aflíðandi á stöllum og hjöllum til suðurs upp á fjallgarðinn milli fjarðanna, sem rís hæst í um 760 m hæð á Innra-Rjúpnafelli. Undirlendi er mjög takmarkað en svæðið er engu að síður nokkuð vel gróið upp í um 400–500 m hæð. Þar fyrir ofan taka við klettabelti undir hæstu hlutum fjallanna á suðurmörkum svæðisins.

Í kafla 7.4.11.1 verður tekið til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki svæðisins, svo og jarða og landsvæða sem liggja að kröfusvæði ríkisins. Rétt er að taka skýrt fram að í þeirri athugun sem gerð er grein fyrir hér á eftir felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, enda ekki á verksviði óbyggðanefndar að skera úr um þau. Markmið athugunarinnar er að upplýsa um merki kröfusvæðisins og þeirra jarða sem um ræðir að því leyti sem merkin varða kröfusvæðið, þar á meðal hvort samræmi sé á milli heimilda og afmörkunar ríkisins á kröfusvæðinu. Krafa íslenska ríkisins

um þjóðlendu á kröfusvæðinu byggist einkum á því að því sé lýst í heimildum sem afréttarsvæði. Í málinu er því einkum uppi það álitaefni hvort stofnast hafi til beins eignarréttar að kröfusvæðinu. Um nánari afmörkun kröfu ríkisins vísast til 3. kafla og úrskurðarkorts málsins. Að fenginni niðurstöðu um merki verður fjallað um eignarréttarlega stöðu svæðisins í kafla 7.4.11.2.

7.4.11.1 Afmörkun

Fyrst kemur til skoðunar hvað ráðið verður af fyrirliggjandi heimildum um merki kröfusvæðis ríkisins.

Eins og áður segir afmarkast kröfusvæðið að vestanverðu af Hjálmá, frá upptökum árinnar á vatnaskilum milli Loðmundarfjarðar og Seyðisfjarðar, að ósi hennar. Þaðan er strandlengjunni fylgt til austurs að Grímkelsgili. Því er svo fylgt suður til fjalls að vatnaskilum milli Loðmundarfjarðar og Seyðisfjarðar. Umræddum vatnaskilum er svo fylgt til vesturs að upphafspunkti við upptök Hjálmár. Við afmörkun kröfusvæðis ríkisins er fyrst og fremst litið til lýsingar á Hjálmárströnd í landamerkjabréfi Dvergasteins í Seyðisfirði frá 3. júní 1884, sem var þinglýst 10. júní sama ár. Um Hjálmárströnd segir í umræddu landamerkjabréfi:

> Dvergasteinskyrkja á Hjálmárströnd alla í Loðmundarfirði í milli Hjálmár og Grímkelsgils, og eru þessi landamerki skýrt mynduð af náttúrinni og geta því aldrei orðið vafa undirorpin.

Samkvæmt landamerkjabréfinu er Hjálmárströnd í Loðmundarfirði milli Hjálmár og Grímkelsgils, sem er í samræmi við afmörkun ríkisins á svæðinu.

Í málinu liggur fyrir nokkur fjöldi annarra skjala sem lýsa merkjum Hjálmárstrandar með sama hætti, þ.e. milli Hjálmár og Grímkelsgils. Um er að ræða máldaga Dvergasteinskirkju frá 1397, 1549, 1570 og 1666, biskups- og prófastsvísitasíur fyrir Dvergasteinskirkju frá miðri 17. öld og fram á 19. öld, afrit af makaskiptabréfi frá 1666, gjafabréf frá 1678 fyrir hluta í Dvergasteini, lögfestu Hjálmárstrandar frá 1797, skýrslu yfir inntektir og útgjöld Dvergasteins- og Fjarðarprestakalls frá 1839, lögfestu Dvergasteins frá 1849, skjal um afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi frá 1894 og fasteignamat Norður-Múlasýslu 1916–1918. Ekki liggja fyrir nein skjöl sem lýsa merkjum Hjálmárstrandar með öðrum hætti og ekki liggja því fyrir skjöl sem mæla afmörkun svæðisins í landamerkjabréfi Dvergasteins frá 1884 í mót.

Næst koma til skoðunar heimildir um aðliggjandi jarðir.

Að austan- og suðaustanverðu liggur að kröfusvæði ríkisins óumdeilt eignarland Brimness í Seyðisfirði. Land jarðarinnar er að mestu leyti yst á norðurströnd Seyðisfjarðar en teygir sig þó inn í sunnanverðan Loðmundarfjörð, fyrir Borgarnes sem er milli fjarðanna. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 29. maí 1889 er merkjum gagnvart Hjálmárströnd, sem sögð er eign Dvergasteinskirkju, lýst um Grímkelsgil „úr fjöru og upp á fjallsbrún“. Merkjum gagnvart Dvergasteini í Seyðisfirði er lýst um Markhellu, sem er örnefni við sjó, „en þaðan ræður sjónhendingalína upp í fjallsbrún, utanvert við

hæstu egg þar upp af“. Lína sem dregin er beint frá Markhellu upp á fjallsbrún lendir aðeins vestan við Innra-Rjúpnafell. Þessar lýsingar eru í samræmi við afmörkun ríkisins á kröfusvæðinu.

Vestan við land Brimness í Seyðisfirði tekur við land Selsstaða, sem áður voru hjáleiga frá Dvergasteini. Óumdeilt eignarland Selsstaða liggur að suðvesturmörkum kröfusvæðisins. Í áðurnefndu landamerkjabréfi Dvergasteins frá 1884 er merkjum jarðarinnar lýst „með hjáleigunni Selstöðum“. Merkjum að utan, gagnvart Brimnesi, er þar lýst með sama hætti og í landamerkjabréfi Brimness, um Markhellu og upp í fjallsbrún. Merkjum að innanverðu, gagnvart Vestdal, er lýst um Innri-Grýtuá en hún er talsvert vestan við kröfusvæðið. Í landamerkjabréfinu er ekki gerður greinarmunur á landi Dvergasteins og hjáleigunnar Selsstaða en í byggingarbréfi fyrir Selsstaði frá 1881 segir að landamerki að utan séu í Markhellu en að innan liggi þau um Nónhólslæk. Svo segir að land hjáleigunnar að norðanverðu nái „hvarvetna á fjall upp til þess er vötnum hallar“. Þessar lýsingar eru í samræmi við afmörkun ríkisins á kröfusvæðinu. Þær sýna jafnframt að Hjálmárströnd lá að suðvestanverðu saman við land Dvergasteins áður en Selsstöðum var skipt út úr landi jarðarinnar.

Vestan kröfusvæðisins liggur óumdeilt eignarland Sævarenda í Loðmundarfirði. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 4. mars 1890 er merkjum að austanverðu lýst um Hjálmá, frá upptökum hennar á vatnaskilum og til sjávar. Það er í samræmi við afmörkun ríkisins á kröfusvæðinu.

Eins og áður segir liggur kröfusvæðið að norðanverðu að sjó. Heimildir um jarðir sem liggja að kröfusvæðinu að austan-, sunnan- og vestanverðu styðja samkvæmt framansögðu við afmörkun ríkisins á kröfusvæðinu.

Að framangreindu virtu er niðurstaða óbyggðanefndar að afmörkun ríkisins á kröfusvæðinu sé í samræmi við afmörkun Hjálmárstrandar í landamerkjabréfi Dvergasteins frá 1884. Sú afmörkun á sér stoð í öðrum skjölum um Hjálmárströnd, bæði eldri og yngri, og heimildir um merki aðliggjandi jarða styðja einnig við hana.

7.4.11.2 Eignarréttarleg staða

Þá kemur til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða svæðisins. Þrátt fyrir að íslenska ríkið geri eitt kröfu til svæðisins er eignarréttarleg staða þess til rannsóknar af hálfu óbyggðanefndar á grundvelli áðurnefnds fyrirvara íslenska ríkisins þess efnis að á svæðum þar sem gagnkröfur hefðu ekki verið gerðar væri þess óskað að óbyggðanefnd kannaði og skæri úr um hvort svæðið væri eignarland eða þjóðlenda.

Í kafla 7.3 er fjallað um landnám á svæðinu en í *Landnámu* segir frá því að Loðmundur gamli hafi numið Loðmundarfjörð og búið þar. Í Sturlubók *Landnámu* segir að hann hafi búið þar þennan vetur en í Hauksbók segir að hann hafi búið þar þrjá vetur. Eftir það hafi hann numið land austan Jökulsár á Sólheimasandi.

Af þessari frásögn *Landnámu* og með hliðsjón af staðháttum eru að mati nefndarinnar miklar líkur á að svæðið hafi verið numið.

Um almenna þýðingu landamerkjabréfa og hugtakanna jörð og afrétt(ur) við mat á sönnun um eignarhald á landi vísast til fyrirliggjandi dóma Hæstaréttar og *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*, sem birtar eru í viðauka með úrskurði þessum. Við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæða skiptir almennt mestu máli hvort viðkomandi svæði sé eða hafi verið jörð eða hluti af jörð samkvæmt fyrirliggjandi heimildum. Þá liggur fyrir að landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Landamerkjabréf hafa þó bæði verið gerð fyrir jarðir og annars konar réttindasvæði, svo sem ítök og afrétti(r). Það á einnig við um aðrar tegundir heimilda um merki landsvæða en auk landamerkjabréfa er t.a.m. algengt að merkjum landsvæða sé lýst í máldögum, vísitasíum og lögfestum. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd. Frá þessari meginreglu eru tilteknar undantekningar, enda hefur sú áhersla dómstóla á landamerkjabréf jarða sem að framan var lýst frá upphafi verið með skýrum fyrirvörum, sjá t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þar kemur fram að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs og að með því að gera landamerkjabréf hafi menn ekki getað aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Um þetta segir einnig svo: „Er þá einkum til þess að líta hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins.“ Við úrlausn þessa máls reynir því helst á hvort þjóðlendukröfusvæðið hafi upprunalega verið hluti af jörð eða jörðum, og verið háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli, eða hvort svæðið hafi frá upphafi verið utan marka jarða og sé þar með þjóðlenda sem eftir atvikum er háð óbeinum eignarréttindum.

Hér að framan var komist að þeirri niðurstöðu að kröfusvæði ríkisins væri allt innan merkja Hjálmárstrandar samkvæmt landamerkjabréfi Dvergasteins frá 1884. Það á sér einnig stoð í öðrum skjölum um Hjálmárströnd. Íslenska ríkið byggir einkum á því að Dvergasteinskirkja í Seyðisfirði hafi notið óbeinna eignarréttinda á svæðinu en það hafi ekki verið háð beinum eignarrétti.

Elsta fyrirliggjandi heimild sem fjallar um Hjálmárströnd er máldagi Dvergasteinskirkju frá 1397 þar sem þess er getið að kirkjan á Dvergasteini eigi Hjálmárströnd alla milli Hjálmár og Grímkelsgils. Sambærilegt orðalag er að finna í ýmsum öðrum skjölum: máldögum kirkjunnar frá 1549, 1570 og 1666, biskups- og prófastsvísitasíum frá miðri 17. öld fram á 19. öld, afriti af makaskiptabréfi frá 1666 og gjafabréfi frá 1678 fyrir hluta í Dvergasteini.

Við manntalsþing að Brimnesi í Seyðisfirði 12. júní 1797 var upplesin lögfesta Skúla Skúlasonar hreppstjóra, dagsett sama dag, þar sem hann lögfesti Hjálmárströnd „með öllum hennar herlegheitum frá Grímkelsgili að utan og inn í Hjálmá þar til vötnum hallar“.

Fyrir liggja bréfaskipti frá árinu 1833 milli prestsins á Dvergasteini og biskups annars vegar og prófasts Suður-Múlaprófastsdæmis og biskups hins vegar um Hjálmarströnd. Í þeim kemur m.a. fram að árið 1823, þegar þáverandi prestur kom að Dvergasteini, hafi kirkjukotið Hjálmarströnd lengi legið í eyði og menn hafi nýtt það að eigin vild, s.s. til hagabeitar og afréttar. Því hafi hins vegar verið komið í byggingu árið 1826 og verið í byggingu síðan. Presturinn lýsti áhuga á að kirkjan keypti bæjarhúsin og héldi kotinu í byggð en prófastur lýsti efasemdum um það, enda hefði Hjálmarströnd frá gamalli tíð verið nýtt sem afrétt fyrir geldfé frá Dvergasteini og Selsstöðum. Fram kemur að málið hafi verið leyst með því að þáverandi ábúandi á Hjálmarströnd keypti húsin.

Í skýrslu yfir inntektir og útgjöld Dvergasteins- og Fjarðarprestakalls frá 12. júní 1839 kemur m.a. fram að Hjálmarströnd sé „kyrkjunni tilheyrandi afréttarland fra Hjalmá ad Grímkelsgili, og hvar Fátæklingar einstöku sinnum hafa lafad vid kofa fá ár í senn“. Í sambærilegri skýrslu frá 30. september 1854 er Hjálmarströnd talin upp meðal hjáleigna heimajarðarinnar, en einnig nefnd „afréttarpláts“.

Eins og áður segir er merkjum Hjálmarstrandar lýst í landamerkjabréfi Dvergasteins frá 3. júní 1884. Landamerkjabréfið var þinglesið á manntalsþingi að Dvergasteini 10. júní sama ár en í dómsmálabók Norður-Múlasýslu 1880–1884 segir í texta um umrætt manntalsþing að þinglesin hafi verið landamerki fyrir Dvergasteini með hjáleigunni Selsstöðum og enn fremur fyrir Hjálmarströnd, sem sé byggð úr Dvergasteinslandi.

Fyrir liggur skjal frá 25. júní 1894 þar sem þrír nafngreindir menn skráðu afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi, en þeir voru til þess kosnir á hreppamóti 16. maí sama ár, með vísan til reglugerðar um fjallskil í Norður-Múlasýslu frá 22. ágúst 1893. Þar kemur fram að í afréttarland Hjálmarstrandar megi reka 150 kindur, auk þess sem afmörkun þess er lýst.

Fyrir liggja vitnisburðir frá árinu 1898 sem varða m.a. samskipti ábúenda á Hjálmarströnd og nágrannajörðinni Sævarenda í Loðmundarfirði. Þar kemur fram að ábúandi á Hjálmarströnd hafi lánað ábúanda á Sævarenda hagagöngu fyrir lömb og einnig rjúpnaveiði í skiptum fyrir mótak.

Í svari Loðmundarfjarðarhrepps við fyrirspurn Stjórnarráðs Íslands frá 29. desember 1919 um almenninga kom fram að enginn almenningur og ekkert afréttarland væri í hreppnum sem ekki tilheyrði einhverju lögbýli.

Af fyrirliggjandi jarða- og fasteignamötum virðist sem Hjálmarströnd hafi verið skráð sem sjálfstæð matseining, a.m.k. frá 1804. Í jarðamati Norður-Múlasýslu 1804 segir að Hjálmarströnd sé kirkjujörð frá Dvergasteini, en að dýrleiki sé óviss. Í *Jarðatali* Johnsens frá 1847 er Hjálmarströnd ekki skráð sem sjálfstæð jörð en í neðanmálsgrein um jörðina Selsstaði segir að bóndi þar hafi um tíma brúkað Hjálmarströnd. Hennar er hins vegar getið sem jarðar í jarðamati Norður-Múlasýslu 1849–1850. Þar kemur fram að jörðin hafi oft legið í eyði en sé nýlega tekin til ábúðar. Hjálmarströnd er einnig skráð sem jörð í *Nýrri jarðabók fyrir Ísland* frá 1861, fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916–

1918 og fasteignabókum 1921, 1932 og 1942–1944. Meðal gagna málsins eru enn fremur afrit af bréfum opinberra aðila frá 1964 og 1965 sem varða sýsluvegagjöld ákveðinna jarða í Norður-Múlasýslu, en Hjálmárströnd er meðal þeirra jarða sem þar eru taldar upp. Hjálmárströnd er nú skráð sem sjálfstæð fasteign í fasteignaskrá og íslenska ríkið er skráð þinglýstur eigandi jarðarinnar á grundvelli eignayfirlýsingar frá 2004.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er fjallað um að landsvæði hverrar jarðar hafi frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Þá er tekið fram að nefndin telji hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og að af einstökum dæmum verði engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Leggja megi þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Sem fyrr segir hefur verið komist að þeirri niðurstöðu að kröfusvæði ríkisins sé allt innan merkja Hjálmárstrandar eins og þeim er lýst í landamerkjabréfi Dvergasteins frá 1884. Af landamerkjabréfinu verður ráðið að Hjálmárströnd hafi ekki beinlínis verið innan merkja heimajarðarinnar Dvergasteins heldur sérstaklega afmarkað svæði sem fylgdi jörðinni, eða sem jörðin taldi til réttinda á. Milli Hjálmárstrandar og Dvergasteins liggur nú jörðin Selsstaðir í Seyðisfirði en þegar tekið er tillit til þess að Selsstaðir voru áður fyrr hjáleiga frá Dvergasteini, og síðar skipt út úr jörðinni, er þó ljóst að Hjálmárströnd var áður samliggjandi öðru landi Dvergasteins og því er ekki um að ræða aðskilið svæði sem liggur fjarri heimajörðinni.

Í þeim heimildum sem eru raktar hér að framan er Hjálmárstrandar fyrst og fremst getið í tengslum við beit eða önnur sambærileg takmörkuð not, líkt og á við um marga afrétti einstakra jarða eða stofnana. Þó eru heimildir um byggð innan kröfusvæðisins, sem virðist að vísu hafa verið frekar stopul, og af gögnum málsins verður ráðið að farið hafi verið að líta á Hjálmárströnd sem sjálfstæða matseiningu, a.m.k. frá 1804.

Af sumum heimildum verður ráðið að litið hafi verið á Hjálmárströnd sem nokkurs konar hjáleigu frá Dvergasteini, sbr. t.d. skýrslu um tekjur og útgjöld Dvergasteinsprestakalls frá 1854 sem telur Hjálmárströnd upp meðal hjáleigna Dvergasteins, en í öðrum heimildum er svæðið aðeins nefnt afréttarland jarðarinnar, sbr. t.d. sambærilega skýrslu frá 1839 og bréfaskipti kirkjunnar manna frá 1833. Til samanburðar eru Selsstaðir í ýmsum gögnum taldir hjáleiga Dvergasteins án þess að Hjálmárströnd sé sett í sama flokk. Því virðist sem greinarmunur hafi verið gerður á stöðu þessara svæða. Sem dæmi má nefna að í landamerkjabréfi Dvergasteins frá 1884 segir að um sé að ræða landamerkjabréf Dvergasteins með hjáleigunni Selsstöðum, og merkjum þeirra er lýst sameiginlega. Svo kemur fram að Dvergasteinskirkja eigi Hjálmárströnd alla og merkjum hennar er lýst sérstaklega. Framsetning landamerkjabréfsins bendir þannig ekki til þess að litið hafi verið á Hjálmárströnd sem hjáleigu á þeim tíma sem landamerkjabréfið var gert.

Fyrir liggja ýmsar fleiri heimildir, allt aftur til 14. aldar, sem geta þess að Dvergasteinskirkja eigi Hjálmárströnd alla. Orðalag á borð við þetta getur í sumum tilfellum bent til eignarlands en þess er að gæta í því sambandi að ekki kemur fram í framangreindum skjölum hvers eðlis réttindi kirkjunnar hafi verið eða um hvers konar land sé að ræða. Hæstiréttur hefur í dómum sínum tekið afstöðu til þess að ummæli í máldögum og vísitasíum af þessu tagi geti ekki ráðið úrslitum um hvort átt hafi verið við beinan eignarrétt eða réttindi af öðrum toga, sbr. dóma Hæstaréttar frá 22. september 2011 í máli nr. 294/2010 og frá 21. febrúar 2013 í máli nr. 433/2011 sem fjölluðu um sambærilegt orðalag í máldögum og vísitasíum varðandi landsvæðin Mælifell og Steinvarartungu í Vopnafjarðarhreppi. Í báðum tilvikum var niðurstaða óbyggðanefndar um þjóðlendu staðfest. Hér má einnig benda á úrskurð óbyggðanefndar frá 22. desember 2020 í máli nr. 4/2020 (Hvannahlíð).

Að mati óbyggðanefndar eru gögn málsins nokkuð misvísandi um eignarréttarlega stöðu svæðisins. Þannig bendir ýmislegt til þess að inntak réttinda yfir svæðinu hafi verið bundið við þau óbeinu eignarréttindi sem felast í rétti til upprekstrar búfjár og annarra hefðbundinna afréttarnota. Hjálmárströnd hafi þannig hugsanlega lotið sjálfstæðri afmörkun sem afrétt en ekki sjálfstæð jörð. Í dómum Hæstaréttar og úrskurðum óbyggðanefndar hafa atriði af þessu tagi í mörgum tilvikum legið til grundvallar niðurstöðu um þjóðlendu og óbein eignarréttindi, nánar tiltekið afréttareign. Notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur þó ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Að mati nefndarinnar verður ekki fram hjá því litið að ýmis gögn málsins benda til þess að Hjálmárströnd hafi haft sambærilega stöðu og hjáleiga og síðar verið skráð og metin fasteignamati sem sjálfstæð matseining, þrátt fyrir að hafa nokkuð snemma farið í eyði. Þá liggur einnig fyrir að þjóðlendukröfusvæðið, sem er fremur lítið, er að miklu leyti láglent og liggur að sjó, auk þess sem það er nokkuð vel gróið og umlukið óumdeildum eignarlöndum á allar hliðar. Ekki verður því séð að atriði á borð við staðhætti og gróðurfar bendi til þess að svæðið hafi síður orðið undirorpið beinum eignarrétti en aðliggjandi svæði. Þessi atriði eru til þess fallin að styðja við niðurstöðu um að réttindi innan kröfusvæðisins hafi falist í beinum eignarrétti fremur en óbeinum, enda er eignarréttarleg staða aðliggjandi svæða meðal þeirra atriða sem máli skipta við mat á stofnun og viðhaldi eignarréttar. Um það vísast t.d. til hliðsjónar til dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum), að því er varðar land jarðarinnar Hóla, frá 16. maí 2007 í máli nr. 448/2006 (Stórhöfði) og frá 13. október 2021 í máli nr. 41/2020 (Þóreyjartungur).

Þrátt fyrir að nokkur vafi sé um eignarréttarlega stöðu kröfusvæðisins er niðurstaða óbyggðanefndar, í ljósi þess að nefndin telur miklar líkur á að kröfusvæði ríkisins hafi verið numið og að teknu tilliti til þess að svæðið er fremur lítið og umlukið óumdeildum eignarlöndum á allar hliðar auk heimilda um búsetu og skráningu í fasteigna- og jarða-

möt, að íslenska ríkið hafi ekki sýnt fram á að land innan marka kröfusvæðis þess sé þjóðlenda í skilningi 1. gr. laga nr. 58/1998, sbr. einnig a-lið 7. gr. laganna. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Með vísan til sama ákvæðis ber jafnframt að taka fram að í umfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja á milli eignarlanda, enda ekki á verksviði nefndarinnar að skera úr um þau.

7.5 Um málskostnað

Í samræmi við 2. mgr. 17. gr. laga nr. 58/1998 hefur óbyggðanefnd lagt mat á það hvað telja megi nauðsynlegan kostnað vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni í máli þessu. Við það mat lítur nefndin almennt til þess hvort aðilar, sem svipaðra hagsmuna eigi að gæta, hafi sameinast um aðstoð lögmanns og annarra sérfræðinga, enda rekist hagmunir ekki á. Einnig er við mat á fjárhæð kostnaðar litið til þess hvað telja mætti sanngjarnt og eðlilegt endurgjald fyrir hagsmunagæslu í máli þessu, miðað við framlagðar tímaskýrslur og umfang ágreiningsmálsins, og málskostnaður úrskurðaður til málsaðila að því marki sem aðild og sundurliðun málskostnaðarreikninga gaf tilefni til.

Í samræmi við framangreint var gagnaðilum íslenska ríkisins í máli þessu úrskurðaður málskostnaður á fundi óbyggðanefndar 17. október 2024. Vegna takmarkaðra fjárheimilda óbyggðanefndar var þó einungis úrskurðað um hluta af málskostnaðinum. Ákvörðun um málskostnað að öðru leyti er frestað og málið verður endurupptekið í byrjun árs 2025 í því skyni að úrskurða um það sem eftir stendur.

Áður hafði óbyggðanefnd, á fundi 19. desember 2023, úrskurðað gagnaðilum íslenska ríkisins í málinu málskostnað í tilvikum þar sem ekki var lengur ágreiningur um mörk jarða. Sú ákvörðun er endanleg og málskostnaður samkvæmt henni hefur þegar verið greiddur.

Úrskurður um málskostnað er birtur í viðauka II.

8 ÚRSKURÐARORÐ

Ekki eru þjóðlendur á landsvæðinu sem fjallað hefur verið um í máli þessu.

Allan V. Magnússon

Sigmar Aron Ómarsson

Víðir Smári Petersen

A L M E N N A R N I Ð U R S T Ö Ð U R
Ó B Y G G Ð A N E F N D A R

— með viðaukum —

Svæði 1–10A, 10B, 10C o.fl.

Sérprentun 5. nóvember 2024

FORMÁLI

Í úrskurðum óbyggðanefndar í málum á svæði 1 var í kaflanum *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* gerð grein fyrir athugunum og niðurstöðum um nokkrar staðreyndir og lagaatriði sem almenna þýðingu geta haft við úrlausn þjóðlendumála. Í úrskurðum í málum á svæði 2 var aukið við þessa umfjöllun og nokkrum nýjum atriðum bætt við. Kaflar þessir voru felldir saman, með lítilsháttar breytingum, og birtir þannig sem viðauki við úrskurði frá og með svæði 3. Fer sá texti hér á eftir, í 1.–6. kafla.

Í úrskurðum á einstökum svæðum hefur jafnan verið gerð grein fyrir nýgengnum dómum í þjóðlendumálum og öðrum atriðum sem almenna þýðingu geta haft við úrlausn þjóðlendumála. Lagt hefur verið á það mat hvort breyta þyrfti eða bæta enn við fyrirliggjandi *Almennar niðurstöður*. Þegar tilefni til umfjöllunar eða viðauka af þessu tagi hefur gefist fer sá texti lítillega styttur hér á eftir í 7.–15. kafla.

Niðurstöður óbyggðanefndar um eignarland eða þjóðlendu á einstökum landsvæðum eru í beinu samhengi og samræmi við *Almennar niðurstöður* með viðaukum og vísa til þeirra.

EFNISYFIRLIT

1. INNGANGUR IV

2. GRÓÐURFAR VIÐ LANDNÁM OG SÍÐARI BREYTINGAR V

3. STOFNUN EIGNARRÉTTINDA VI

3.1. Landnám VI
3.2. Hefð VIII
3.3. Lög XII

4. FLOKKUN LANDS XIV

4.1. Almennt XIV
4.2. Jörð XV
4.3. Almenningar XX
4.4. Afréttir XXII
4.5. Jörð eða afréttur? XXIX
4.6. Jöklar XXX
4.7. Fjallskil XXXV
4.8. Ítök XXXIX
4.9. Fjörur og rekaeign XLII

5. HEIMILDIR UM EIGNARHALD XLVII

5.1. Almennt XLVII
5.2. Jarðamöt og jarðabækur XLVII
5.3. Máldagar og vísitasíur XLIX
5.4. Lögfestur LI
5.5. Jarðabréf og landamerkjabréf LII
5.6. Afsals- og veðmálabækur LVI
5.7. Aðrar heimildir LVIII

6. NIÐURSTAÐA LIX

7. VIÐAUKI 1: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 5 LXIV

7.1. Almenn atriði og dómafordæmi í þjóðlendumálum LXIV
7.1.1. Gildi landamerkjabréfa jarða LXIV
7.1.2. Heiðarbýli á Norðausturlandi LXVII

8. VIÐAUKI 2: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 6 LXIX

8.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum LXIX
8.2. Afréttir einstakra jarða og stofnana LXIX

9. VIÐAUKI 3: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 7A LXXIII

9.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum LXXIII

10. VIÐAUKI 4: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 7B LXXIII

10.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum LXXIII
10.2. Heimildir mæla í mót landamerkjabréfi jarðar LXXIV
10.3. Heimildir um legu jarða til forna LXXVI

11. VIÐAUKI 5: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 8A LXXVIII

11.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum LXXVIII
11.2. Um túlkun landamerkjabréfa jarða og samspil við aðrar heimildir LXXVIII
11.3. Áhrif fyrri lögskipta íslenska ríkisins og annarra vegna viðkomandi landsvæðis LXXXI
11.4. Réttaráhrif og sönnunargildi eldri dómsúrlausna LXXXIV

12. VIÐAUKI 6: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 9B LXXXVIII

12.1. Þinglýsing landamerkjabréfa og færsla í landamerkjabækur LXXXVIII
12.2. Almenningar stöðuvatna LXXXIX

13. VIÐAUKI 7: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 10C XCI

13.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum XCI
13.2. Stofnun eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunar frá 1776 XCI

14. VIÐAUKI 8: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 10B XCVII

14.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum XCVII
14.2. Almenn álitaefni um eignarréttarlega stöðu efstu hluta fjalla C

15. VIÐAUKI 9: ÚR ÚRSKURÐUM Í MÁLUM NR. 1–5/2023 CXIII

15.1. Almenn álitaefni um stjórnskipulegt gildi 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 CXIII
15.2. Almenn álitaefni um lagagrundvöll málsmeðferðar skv. 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 CXVI
15.3. Almenn álitaefni um réttmætar væntingar vegna fyrri athafna ríkisins CXVIII

1. INNGANGUR

Hér verður gerð grein fyrir almennum athugunum og niðurstöðum óbyggðanefndar um nokkrar staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu geta haft við úrlausn þeirra mála sem undir nefndina heyra.

Í upphafi verður gefið yfirlit um gróðurfar á Íslandi við landnám og þeim breytingum sem á því hafa orðið síðan. Þá verður fjallað um landnám, hefð og lög sem stofnunarhætti eignarréttinda.

Því næst verður gerð grein fyrir flokkun lands í *jarðir*, *almenninga* og *afrétti* og eignarréttarlegri þýðingu þessara hugtaka. Hugað verður sérstaklega að ákveðnum tilvikum sem virðast á mörkum framangreindra flokka ásamt eignarhaldi á landi undir jöklum og mörk við jökul eða á. Þá verður fjallað um hvort og þá hvaða vísbendingar um eignarréttarlega stöðu lands má draga af fyrirkomulagi fjallskila og tilvist ítaka til lands eða sjávar, hvaða réttur felist í fjörueign og hver séu merki sjávarjarða til hafsins.

Loks verður fjallað um efni og gildi þeirra heimilda sem einna helst fjalla um eignarréttindi fyrr á tímum. Gerð verður sérstök grein fyrir jarðamötum og jarðabókum, máldögum og vísitasíum, lögfestum, jarðabréfum og landamerkjabréfum, afsals- og veðmálabókum.

2. GRÓÐURFAR VIÐ LANDNÁM OG SÍÐARI BREYTINGAR

Íslandi má skipta í þrjú hæðar- eða gróðurbelti, þ.e. *láglendisbelti, hlíðabelti og hálendis- eða fjallbelti.*[1] Þessi skipting byggist á því að lífsskilyrði fyrir plöntur og aðrar lífverur, þ. á m. búsetuskilyrði fyrir fólk, fara stigversnandi með vaxandi hæð yfir sjávarmáli og lækkandi meðalhita. Höfuðeinkenni gróðurfars breytast því frá láglendisbelti og upp til efstu gróðurmarka á hálendi, tegundum plantna fækkar mjög, harðgerar tegundir verða ríkjandi, uppskerumagn minnkar og gróðurþekjan verður gisnari.

Gróðurbeltin eru í mismunandi hæð í hinum ýmsu landshlutum, eftir því hvort um er að ræða innhéruð eða útnes, eftir snjóalögum o.s.frv. Milli gróðurbeltanna eru að sjálfsögðu ekki skörp skil heldur breytist gróðurfar stig af stigi með vaxandi hæð yfir sjávarmáli. Í grófum dráttum nær láglendisbelti landsins upp í 100–150 m hæð og sums staðar nokkru hærra sunnanlands. Hlíðabeltið tekur við og nær upp í 300–400 m hæð, en þar ofan við er hálendisbeltið. Ætla má að um landnám hafi mörkin legið nokkru ofar.

Talið er að við landnám hafi gróður þakið um $^{2}/_{3}$ hluta af yfirborði landsins.[2] Mikill hluti láglendis- og hlíðabelta, svo og hálendisbeltis upp að 600–700 m hæð á miðhálendinu, hefur verið þakinn nokkuð samfelldum gróðri og jarðvegi. Ofar hefur gróðurinn orðið stöðugt gisnari, uns hann hefur horfið að mestu í 800–1000 m hæð. Í fjalllendi útnesja og í bröttum fjallahlíðum hafa efri mörk samfellds gróðurs legið neðar.

Við landnám hefur birkiskógur og kjarr sett mestan svip á gróðurfar í láglendis- og hlíðabeltum og jafnvel teygt sig upp í hálendisbelti við bestu aðstæður. Áætlað er að skóglendi og kjarr hafi þakið um $^{1}/_{4}$ hluta landsins. Það var langverðmætasta gróðurlendi landsins vegna mikillar grósku, fjölþættra nota og jarðvegsverndar. Ofan skógarmarka hafa smárunnar, ýmsar lyngtegundir og harðgerar jurtir verið ríkjandi tegundir. Þar sem jarðvatnsstaða var há, á láglendi og hálendi, var gróskumikill votlendisgróður. Rýr mosagróður tók við þegar nálgaðist efri mörk gróðurs, og loks voru plöntur á stangli á því landi sem í daglegu tali er nefnt ógróið.

Nú þekur gróður aðeins um $^{1}/_{4}$ hluta landsins í heild og um $^{10}/_{100}$ hluta ísfrírra svæða miðhálendisins, í stað nær helmings um landnám. Aðeins um $^{1}/_{100}$ hluti landsins er skógi eða kjarri vaxinn. Gróðurþekja landsins hefur þannig bæði dregist saman og gæði hennar rýrnað.

Langmest hefur rýrnun landgæða orðið í hálendisbeltinu, einkum á miðhálendinu. Afleiðingar þessa eru m.a. þær að verulegur hluti miðhálendisins, sem um landnám og fram eftir öldum var vel fallið til sumarbeitar, er nú gróðursnauðar auðnir.

---

1 Steindór Steindórsson, 1964: *Gróður á Íslandi*. Reykjavík. S. 28.

2 Ingvi Þorsteinsson og Sigurður Blöndal, 1986: *Gróðureyðing og endurheimt landgæða*. Reykjavík. S. 13.

3. STOFNUN EIGNARRÉTTINDA

Þeir stofnunarhættir eignarréttinda sem huga þarf sérstaklega að í þessu sambandi eru landnám, hefð og lög.

3.1. Landnám

Hér á landi var fyrst stofnað til eignarréttar yfir landi með námi. Telja verður líklegt að eigi síðar en með gildistöku ákvæða Jónsbókar um afrétti og almenninga hafi nám verið útilokað. Vafalaust er þó að eftir lögtöku nýbýlatilskipunar 1776 er nám úr sögunni sem stofnunarháttur eignarréttar hér á landi.[3]

Landnámabók hefur löngum verið talin mikilvægasta heimildin um upphaf byggðar á Íslandi. Þar eru nefndir um 430 karlar og konur sem námu land eða eignuðust það úr landnámi annarra. Þá eru þar nöfn um 600 bæja sem risið eiga að hafa á landnámsöld, þ.e. á árunum 874–930. Efni Landnámu er spunnið úr þremur meginþáttum: landnámafrásögnum, greinargerð fyrir landnámsmönnum, ætt þeirra og niðjum og fróðleik af ýmsum toga sem lýsir m.a. viðskiptum manna, stjórnarfari, trú og siðum, skipakosti, húsakynnum, búpeningseign og landsháttum.

Landnáma er varðveitt í fimm gerðum, misjafnlega heillegum. Þrjár þeirra eru að stofni til frá miðöldum en tvær voru ritaðar á 17. öld. Melabók mun vera elst þeirra og standa næst frumgerð Landnámabókar, sem talin er rituð á fyrri hluta 12. aldar en er nú glötuð. Ljóst er því að tvö hundruð ár hið minnsta hafa liðið þar til frásagnir um landnám voru skráðar. Allmikill efnislegur munur er á varðveittum gerðum Landnámabókar en þó eru landnámalýsingar yfirleitt nokkuð samhljóða.

Ýmsar sagnir er að finna í Landnámu um það hvernig menn fóru að því að nema land. Í Hauksbókargerð Landnámu er greint frá því að Íslendingar hafi leitað til Haralds konungs hárfagra um aðstoð við að setja reglur um stærð landnáma. Þá voru sett ákvæði um að enginn skyldi víðara nema en hann mætti eldi yfir fara á einum degi með skipverjum sínum.[4] Um konur virðist hins vegar hafa gilt sú regla að þær skyldu ekki nema víðara land en leiða mætti kvígu tvævetra vorlangan dag sólsetra á milli, vel fóðraða.[5] Fleiri aðferðir eru tilfærðar. Helgi magri, sem nam allan Eyjafjörð, er t.d. sagður hafa gert eld mikinn við hvern vatnsós og helgað sér svo allt hérað, væntanlega allt vatnasvæði árinnar. Stundum virðist kvikfé sjálft hafa ráðið ferðinni. Í upphafi þess hluta Landnámu sem fjallar um Sunnlendingafjórðung segir m.a. á þessa leið: „Sumir þeir, er fyrstir kómu út, byggðu næstir fjǫllum ok merkðu at því landskostina, at kvikféit fýstisk frá sjónum til fjallanna.“[6]

---

3 Sbr. Gaukur Jörundsson: „Um afrétti og almenninga“, óbirt fjölrit, bls. 10–11. Gaukur Jörundsson, 1982–83: *Eignaréttur* II (fjölr.). Reykjavík. S. 133–134. Þorgeir Örlygsson, 1994: „Um eignarhald á landi og náttúruauðlindum.“ *Afmælisrit. Gaukur Jörundsson sextugur 24. september 1994*. Reykjavík. S. 565.

4 *Landnámabók*, 1986. Jakob Benediktsson gaf út. (Íslensk fornrit. 1. b.) Reykjavík. S. 337.

5 *Landnámabók* 1986, s. 321.

6 *Landnámabók* 1986, s. 337.

Á síðustu áratugum hafa ýmsir fræðimenn á sviði sagnfræði og bókmennta sett fram kenningar um sannfræði Landnámu. Annars vegar hefur því verið haldið fram að treysta megi frásögnum Landnámu í meginatriðum. Hér má nefna kenningar eins og þær að markmiðið með ritun Landnámu hafi verið að skapa grundvöll fyrir innleiðingu óðalsréttar hér á landi, undirbúa skiptingu landsins í kirkjusóknir eða varðveita ættartölur, með tilliti til erfða, hjúskapar o.fl., auk áhuga á sögu forfeðranna.[7] Hins vegar hefur því verið haldið fram að frásagnir Landnámu eigi lítið skylt við sögulegan veruleika. Í því sambandi ber að nefna þá kenningu að markmiðið hafi verið að renna stoðum undir eignarheimildir höfðingjaættanna fyrir þeim jörðum, einkum aðalbólum, sem þær töldu sig eiga á ritunartíma Landnámu.[8] Ennfremur hefur því verið haldið fram að sum nöfn landnámsmanna séu dregin af kennileitum, náttúrufari eða búskaparháttum.[9] Heimildargildi Landnámu er því umdeilt meðal fræðimanna.

Í úrlausnum dómstóla hafa skýrar lýsingar Landnámu á umfangi landnáms verið taldar hafa sönnunargildi við mat á því hvort stofnast hafi til eignarréttar yfir tilteknu landsvæði. Þessi afstaða kemur fram í H 1994 2227 (Geitland). Þar er frásögn Landnámu um nám Geitlands talin sanna að í kjölfar landnáms hafi landsvæðið verið eignarland. Jafnframt ber að nefna H 1960 726 (Skeljabrekka) þar sem talið var auðsætt af frásögn Landnámu að landspilda hefði í öndverðu verið hluti af landi jarðarinnar Skeljabrekku. Takmarkaðar lýsingar í Landnámu hafa hins vegar fremur verið taldar mæla gegn því að land hafi verið numið og þannig orðið undirorpið beinum eignarrétti, sbr. H 1997 1162 (Auðkúluheiði), H 1997 1183 (Eyvindarstaðaheiði), H 1997 2420 (Neðri-Hundadalur), H 1999 111 (Gilsá) og H 1999 2006 (Sandfellshagi). Þá hafa dómstólar litið til gróðurfars og staðhátta við mat á því hvort líkur séu á að landsvæði hafi verið numið, sbr. einkum H 1997 2420 (Neðri-Hundadalur) og H 1999 111 (Gilsá).

Það er álit óbyggðanefndar að Landnáma lýsi a.m.k. þeirri skiptingu lands sem menn töldu rétta eða voru ásáttir um á ritunartíma einstakra gerða. Þá er ljóst að landnámalýsingar hennar hafa verið vel kunnar landsmönnum og sannleiksgildi þeirra óumdeilt fram á síðustu áratugi. Þetta endurspeglast í úrlausnum dómstóla. Nefndin telur því að skýrar frásagnir Landnámu hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar. Jafnframt benda frásagnir Landnámu almennt séð til þess að landnám hafi í einhverjum tilvikum náð lengra inn til landsins en lýst landamerki jarða á síðari tímum. Rannsóknir á sviði sagn-

---

7 Sbr. Barði Guðmundsson, 1938: „Uppruni Landnámabókar.“ *Skírnir. Tímarit Hins íslenska bókmenntafélags*. S. 6–7, 20. Jón Jóhannesson, 1954–58: „Sannfræði og uppruni Landnámu.“ *Saga. Tímarit Sögufélags.* S. 225–226. Einar Gunnar Pétursson, 1986: „Efling kirkjuvalds og ritun Landnámu.“ *Skírnir. Tímarit Hins íslenska bókmenntafélags*. S. 193–222.

8 Sveinbjörn Rafnsson, 1974: *Studier i Landnámabók. Kritiska bidrag till den isländska fristatstidens historia.* Lundi. S. 203–217. Sveinbjörn Rafnsson, 1976: „Aðferðir og viðhorf í Landnámurannsóknum.“ *Skírnir. Tímarit Hins íslenska bókmenntafélags*. S. 222–225, 231–233.

9 Sbr. Þórhallur Vilmundarson, 1982: „- stad. Island.“ *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. 16. b. Kaupmannahöfn. D. 578–584. Sjá ennfr. greinar Þórhalls Vilmundarsonar í *Grímni. Riti um nafnfræði*. 1–3. b. (1980–1996).

fræði, fornleifafræði og náttúrufræði styðja þetta.[10] Svo sem fram kemur í kafla 2. hefur gróðurfar inn til landsins verið þannig að landnámsmenn kunna að hafa séð sér hag í að nema land ofar en byggð hefur náð á síðari tímum. Hins vegar hljóta staðhættir, þar á meðal hæð yfir sjávarmáli og fjarlægð frá byggð, að hafa takmarkað möguleika á nýtingu. Afar takmarkaðar ályktanir verða því dregnar af gróðurfari.

Í Landnámu er hins vegar sjaldan lýst nákvæmlega umfangi landnáms eða landamerkjum. Þetta á ekki hvað síst við inn til landsins. Óbyggðanefnd telur hæpið að af takmörkuðum lýsingum í Landnámu verði afdráttarlausar ályktanir dregnar um það hvort í öndverðu hafi verið stofnað til eignarréttar yfir landsvæði með námi.

Þá er ýmislegt óljóst um aðferðir við landnámið og hverju landnámsmenn sóttust eftir, þ.e.a.s. hvort þeir hafi einvörðungu miðað við gróðurfar og staðhætti eða hvort önnur atriði skiptu einnig máli, svo sem heppileg kennileiti, samgönguleiðir, völd og áhrif o.s.frv. Óvissa um aðferðir við landnám er of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli.

3.2. Hefð

Hugtakið hefð er hvorki að finna í Grágás né Jónsbók. Í Jónsbók má þó sjá þess merki að afnot manna af tilteknum fasteignatengdum hlunnindum hafi þótt benda til ákveðinna réttinda. Í 26. kapitula landsleigubálks stendur m.a.: „Nú hefir maður skóg, eng eða haga, reka eða aðrar landsnytjar .xx. [þ.e. 20] vetr eða lengr ,átǫlulaust, þá á sá er haft hefir, nema hinn hafi lǫgleg vitni til, at hann á, ef hann skal úræntr vera.“[11]

Enda þótt hugtakið komi ekki fyrir í lögbókunum virðist sem mönnum hafi snemma verið það kunnugt. Undir lok 12. aldar deildu leikmenn og Þorlákur biskup Þórhallsson um yfirráð kirkjueigna (staðamál fyrri). Bændur kröfðust forræðis yfir kirkjueignum í krafti „landsskapar ok fornrar hefðar“ en biskupinn kvað forna hefð ekki vega þyngra en lög kirkjunnar[12]. Þessi frásögn getur ekki ein og óstudd talist heimild um hefð í lagalegum skilningi. Allt eins er líklegt að orðið sé hér notað um eitthvað sem haldist hafi órofa um ótiltekinn tíma (sbr. orðasambandið „í hefð og haldi“).

Sumir fræðimenn hafa getið sér þess til að *hefð* sé komin inn í norræn lög úr kanónískum rétti. Í því sambandi er bent á að orðasamböndin „…sem að fornu hefir verið“ og „frá arilds tíð“ gætu verið þýðingar á latneska hugtakinu „praescriptio immemorialis“.[13]

---

10 Sbr. Kristján Eldjárn, 1974: „Fornþjóð og minjar.“ *Saga Íslands*. 1. b. Reykjavík. S. 115. Jakob Benediktsson, 1974: „Landnám og upphaf allsherjarríkis.“ *Saga Íslands*. 1. b. Reykjavík. S. 165.

11 *Jónsbók*. Kong Magnus Hakonssons lovbog for Island vedtaget paa Altinget 1281 og réttarboetr de for Island givne retterbøder af 1294, 1305 og 1314. Kaupmannahöfn 1904. S. 156.

12 Sbr. *Biskupa sögur*. 1. b. Kaupmannahöfn 1858. S. 281 (Oddaverja þáttur, ritaður í byrjun 13. aldar).

13 Wallén, Per-Edwin, 1981: „Hævd. Sverige.“ *Kulturhistorisk lexikon for nordisk middelalder.* 7. b. Kaupmannahöfn (2. útg.). D. 285. Magnús Már Lárusson, 1981: „Hævd. Island.“ Sama rit, d. 287–288.

Kaldangursrecess (Koldinghúsrecess) frá 13. desember 1558 var lögleiddur með konungsbréfi 20. mars 1563. Í konungsbréfi þessu segir að recessinn „skuli einnig ganga fyrir lög um þau efni, „sem íslensk lög þar um ekki áhræra né forklára“.“ Í recessnum, 50. kapitula, segir m.a. um 20 vetra hefð:

> Jtem huada godz og eigner nauckur madur hefur med haund haft og halldit xx wetur oklagad og okiært. þui ma hann kuijdulaust hallda og skal þad ecki wndan honum ganga nema suo finnist og bijuijsist þad sie j panta sett edur lient.[14]

Jón Þorkelsson þjóðskjalavörður athugaði á sínum tíma hvar vitnað væri til Kaldangursrecess í dómum og skjölum. Nefndi hann að í alþingisdómi 30. júní 1581, um Bjarneyjartolla, og í dómi Erlends sýslumanns Magnússonar 9. apríl 1594, um Kleifarblá, sé vitnað í 50. kapitula í recessinum.[15] Af rannsókn Jóns verður ekki séð að recess þessi hafi haft þýðingu utan þessa.

Rétt er að taka fram að Kaldangursrecess er að engu getið í þeim umræðum sem fram fóru um miðja 19. öld um setningu hefðarlaga.

Af athugun á dómum í Íslensku fornbréfasafni og Alþingisbókum Íslendinga verður ekki dregin önnur og víðtækari ályktun en sú, að sá sem hafði haft umráð eignar um árabil væri líklegur eigandi hennar nema annað kæmi fram í dómum eða skjölum, svo sem oft er gerður fyrirvari um. Er sá fyrirvari einnig í samræmi við fyrrnefnt ákvæði Jónsbókar.

Í Dönsku lögum Kristjáns V. frá 1683 voru ákvæði um hefð og fleira. Samsvarandi ákvæði voru í Norsku lögum frá 1687 og segir þar m.a. svo í 5. bók, 5. kapitula, 3. gr:

> Hvis andet Gods og Ejendom nogen haver haft i Haand og Hævd i tyve Aar ulast og ukært til Tinge, det beholder hand uden anden Adkomst at fremvise, angerløst og uafvundet, med mindre det bevisis, at hand hafde det, enten til Pant, eller i Forlæning, eller i Forsvar.

Ákvæði þessi voru aldrei birt hér á landi en mörg dæmi eru þess að Yfirréttur og Landsyfirréttur beittu þessum lögum, sbr. t.d. dóm frá 5. maí 1830 þar sem vitnað er án nokkurs fyrirvara til Norsku laga 5-5-3.[16]

Þá var í erindisbréfi fyrir biskupana á Íslandi frá 1. júlí 1746 ákvæði í 16. gr. þar sem gert var ráð fyrir því að á 100 árum mætti hefða eignir og réttindi, sem verið hefðu kirkjueign.[17]

Vorið 1836 lagði Bjarni Thorsteinson amtmaður til við kansellíið í Kaupmannahöfn að 26. kapituli landsleigubálks Jónsbókar yrði numinn úr gildi og tekin upp ákvæði Dönsku laga um hefð. Fram kom að óljóst þætti hvort reglan í Jónsbók tæki einungis til hlunninda eða einnig til fasteigna. Kansellíið bar málið undir Landsyfirrétt og síðan embættismannanefndina sem skipuð var 22. ágúst 1838. Við athugun lögfróðra manna

---

14 *Íslenskt fornbréfasafn*. 13. b. Reykjavík 1933–1939. S. 355. Sbr. *Alþingisbækur Íslands*. 1. b. Reykjavík 1912–1914. S. 425–426. *Alþingisbækur Íslands*. 3. b. Reykjavík 1917–1918. S. 33–35.

15 *Íslenskt fornbréfasafn*. 13., s. 351.

16 *Landsyfirrjettardómar og hæstarjettardómar í íslenzkum málum 1802–1873*. 3. b. Reykjavík 1925–1931. S. 360–374.

17 *Lovsamling for Island*. 2. b. Kaupmannahöfn 1853. S. 653.

kom í ljós að íslenskir dómstólar á 17. og 18. öld og fram á þá 19. höfðu í langflestum tilvikum tekið mið af Dönsku og Norsku lögum í þeim málum sem snertu hefð. Flestir nefndarmanna voru þeirrar skoðunar að rétt væri að innleiða hér dönsk hefðarlög.[18]

Árið 1845 var lagt fyrir ráðgjafaþingið frumvarp kansellísins til tilskipunar um hefð og fyrningu. Var þar gert ráð fyrir að ákvæði Dönsku laga um hefð og fyrningu yrðu lögleidd hér á landi.

Í umræðum á ráðgjafaþinginu kom fram að algengt var að farið væri að ákvæðum Dönsku og Norsku laga um hefð enda þótt þau ákvæði hefðu ekki verið lögleidd hér. Skiptar skoðanir voru um þetta frumvarp. Þeir sem voru því fylgjandi töldu að hefðarlög gætu verndað eignarréttinn og leyst úr þeirri réttaróvissu sem ríkt hefði. Þeir sem andvígir voru tilgreindu ýmis rök gegn frumvarpinu. Í fyrsta lagi væru eignir og ítök oft langt hvert frá öðru og frá eigendum og þess vegna væri erfitt fyrir þá að verja rétt sinn gagnvart þeim sem vildu sölsa undir sig eignir þeirra í skjóli hefðarlaga. Að auki vísaði frumvarpið almennt til danskra lagareglna um hefð án þess að ljóst væri hver ákvæði lögleiða ætti hér. Ef hin danska hefð fengi lagagildi hér á landi gegn vilja þjóðarinnar þá væri það band á komið sem ekki yrði seinna leyst. Einnig var bent á að ákvæði Jónsbókar hefði ekki valdið neinum ágreiningi eða misskilningi fyrr en á síðustu tímum þegar íslenskir lögfræðingar hefðu farið að meta íslensk lög minna en hin dönsku. Loks tóku þeir fram að búast mætti við málaferlum sem ekki yrði séð fyrir endann á og myndu valda ærnum kostnaði ef frumvarpið yrði samþykkt. Lyktir málsins urðu þær að frumvarpið var fellt með 16 atkvæðum gegn 8 og engin tilskipun sett.[19]

Þrátt fyrir að Landsyfirréttur hefði um árabil dæmt eftir Dönsku og Norsku lögum fór að bera á efasemdum um gildi þeirra er leið á 19. öld. Loks var kveðið á um það í dómi 19. desember 1887 að enda þótt „eignar-hald á fasteign (possessio)“ hafi varað óátalið í 30–40 ár, veitti það eigi eignarheimild eftir íslenskum lögum.[20] Í dómi Landsyfirréttar frá 12. október 1896 var upprekstrarfélagi fjögurra hreppa í Mýrasýslu hins vegar dæmdur beinn eignarréttur að landsvæðinu Hellistungum á grundvelli upprekstur „um ómuna tíð“ og með skírskotan til Jónsbókar, 26. kap. llb. i.f.[21]

Samkvæmt framansögðu voru réttarreglur um hefð yfir fasteignum óljósar og lagaframkvæmd misvísandi allt til loka 19. aldar. Með setningu hefðarlaga, nr. 46/1905, fengust loks skýrar reglur á þessu sviði. Felld voru úr gildi þau ákvæði hér að lútandi sem löggjafinn taldi gildandi rétt, þ.e. ákvæði 26. kapítula landsleigubálks Jónsbókar sem og 16. gr. í erindisbréfi til biskupa frá 1. júlí 1746. Fleiri atriði tengd lögtöku hefðarlaga skipta og verulegu máli í þessu sambandi. Í greinargerð með frumvarpi til hefðarlaga segir svo:

---

18 *Tíðindi frá Alþingi Íslendinga. Fyrsta þing 1. júlí til 5 augúst 1845*. Reykjavík 1845. S. 2–12.

19 *Tíðindi frá Alþingi … 1845,* s. 466.

20 *Landsyfirrjettardómar og hæstarjettardómar í íslenzkum málum*. 3. b. (1886–1889). Reykjavík 1890. S. 236–241.

21 *Landsyfirrjettardómar og hæstarjettardómar í íslenzkum málum*. 5. b. (1895–1898). Reykjavík 1901. S. 327–330.

> Þar sem nú hefur fundizt ástæða til að leggja fyrir alþingi frumvarp til laga um hefð, þá byggist þetta ekki að eins á því, að eins og hefð er til í lögum allra siðaðra þjóða og hefur verið álitin nauðsynleg til að tryggja viðskiptalífið, eins muni vera þörf á þessu rjettartæki hjer á landi, heldur miklu fremur á því, að svo að segja árlega eykst þörfin á því fyrir landbúnaðinn að hafa greið og góð lántökuskilyrði, en eitt aðalskilyrði fyrir því er, að eigendur jarðanna hafi formlega eignarheimild fyrir jörðum sínum. Nú er það vitanlegt, að hjer á landi hafa menn verið mjög skeytingarlausir með að láta þinglýsa eignarheimildum sínum. Hefur löggjafinn fundið það vel, að þetta var óheppilegt fyrir viðskiptalífið, og sjest það meðal annars af því, að með lögum 15. febr. 1895 var fasteignarsölugjaldið afnumið, til þess að fá menn því heldur til að láta þinglýsa eignarheimildum sínum. …
>
> Auk framangreindra ástæðna fyrir því að lögleiða hefð hjer á landi, skal það einnig tekið fram, að með því að nú mun víðast vera búið að þinglýsa landamerkjum fyrir jörðum samkv. landamerkjalögum 17. marz 1882, þá er þar viss grundvöllur á að byggja um eignarhaldið milli jarðanna innbyrðis, og virðast því að miklu leyti burtfallnar ástæður þær, er menn höfðu á móti hefðinni 1845 …[22]

Af þessu má ráða að setning laga um hefð 1905 hafi verið þáttur í viðleitni löggjafans í lok 19. aldar og byrjun þeirrar 20. að skapa traustan grundvöll undir sölu, veðsetningu og skattlagningu jarða og annarra fasteigna, sjá einnig í köflum 5.2. og 5.5. Þess er jafnframt að geta að eitt meginhlutverk hefðar er að styðja við og auka réttarvernd eignarréttinda sem eru lögmæt einnig af öðrum ástæðum.[23]

Samkvæmt 1. gr. hefðarlaga má vinna hefð á hverjum hlut, jafnt fasteign sem lausafé, er getur verið eign einstakra manna, án tillits til þess, hvort hann var áður einstaks manns eign eða opinber eign. Niðurlag ákvæðisins verður ekki skilið svo að hefð verði ekki unnin á verðmætum sem ekki eru beinum eignarrétti háð. Þvert á móti verður að líta svo á að þar sem hægt er að hefða eign einstaklings eða hins opinbera sé því fremur hægt að hefða fasteignaréttindi sem ekki eru beinum eignarrétti háð.[24] Meginskilyrðið fyrir hefð á fasteign er 20 ára óslitið eignarhald sem fullnægir tilteknum huglægum og hlutlægum skilyrðum, sbr. 2. gr. laganna.

Ótvírætt er að virk yfirráð og bein hagnýting án löggernings eru veigamiklir þættir við mat á eignarhaldi samkvæmt hefðarlögum. Jafnframt hafa ráðstafanir að lögum, t.d. afsal eignar, veðsetning, stofnun ítaks og veiting leyfa til hagnýtingar eignar, verið taldar veigamikil vísbending um eignarhald. Þá getur viðhorf hefðanda og annarra aðila haft þýðingu í þessu sambandi, auk annarra atriða sem minna máli skipta.

Í Hæstarétti hafa gengið nokkrir dómar þar sem reynt hefur á hvort aðilar hafi hefðað beinan eignarrétt að afréttum eða öðrum svæðum utan landamerkja jarða. Ber hér að nefna H 1955 108 (Landmannaafréttardómur fyrri), H 1981 1584 (Landmannaafréttardómur síðari), H 1997 1162 (Auðkúluheiði) og H 1997 1183 (Eyvindarstaðaheiði). Í öllum tilvikum var eignarhefð talin ósönnuð en ekki örlar á ráðagerð um að eigendalaus svæði verði ekki hefðuð. Af þessum dómum er ljóst að hefðbundin afréttarnot, þ.e.a.s. sumarbeit og e.t.v. önnur takmörkuð notkun, eru ekki nægjanleg ein sér. Jafnframt

---

22 *Alþingistíðindi* 1905. A. Þingskjöl. Reykjavík 1905. S. 148, sbr. s. 426–428.
23 *Alþingistíðindi* 1905, A, s. 140. Gaukur Jörundsson, 1982–1983: *Eignarréttur* II, s. 156, 159.
24 Sbr. Gaukur Jörundsson: „Um afrétti og almenninga“ (óbirt fjölrit), s. 14–15.

virðast ráðstafanir að lögum, svo sem sala tiltekinna réttinda, ekki hafa þýðingu við þetta mat. Samt sem áður verður af þessum dómum ráðið að ekki sé útilokað að hefða eignarrétt að slíku landsvæði. Skilyrði til þess eru hins vegar þröng.

Þá kemur til skoðunar hverjar séu kröfur dómstóla til eignarhefðar þegar um er að ræða land sem liggur innan merkja jarðar. Í H 1997 2792 (Laugavellir) var eignarhefð viðurkennd, enda þótt not hefðanda, sem jafnframt studdi rétt sinn við kaupsamning, hefðu verið sambærileg afréttarnotum, þ.e. beit og eftir atvikum önnur þrengri nýting. Í H 1939 28 (Einarsnes) taldist eignarhefð einnig fullnuð, enda þótt eignarheimild væri sögð glötuð og ekki annar grundvöllur fyrir hendi en takmörkuð not.

Þá er og ljóst að nytjar af þessu tagi hafa ekki nægt til að vinna eignarhefð með útrýmandi hætti innan marka jarðar svo sem þau hafa verið afmörkuð í landamerkjabréfi hennar, sbr. H 1991 1444 (Skógar og Brúsholt) og H 1995 2120 (Nefsholt og Gata).

Það er áður rakið að skýrum réttarreglum um hefð var ekki til að dreifa fyrir setningu hefðarlaga nr. 46/1905. Í 12. gr. laganna kom fram að telja mætti eignarhald hefðanda fyrir gildistöku laganna til hefðartíma, þó þannig að engin hefð teldist fullnuð fyrr en í árslok 1910. Ljóst er að með þessu var ákveðið að hefðarlög giltu afturvirkt en ákvæðið tók þó aðeins til hefðarhalds sem fyrir hendi var við gildistöku laganna.

Um þýðingu venjuréttar er það að segja að afnot lands sem ekki uppfylla skilyrði hefðarlaga til hefðarhalds, geta ekki stofnað til eignarréttinda yfir landinu. Hins vegar kann viðurkennd beiting tiltekinna eignarráða, sem styðjast við aðrar eignarheimildir, að hafa áhrif á mat á því hvers eðlis eignarráðin eru, t.d. um sönnunarbyrði fyrir gildi eða efni eignarheimildar. Þýðing venju er því sönnunarlegs eðlis fremur en að þar geti verið um að ræða sjálfstæða eignarheimild.

3.3. Lög

Þá verður hugað að stofnun eignarréttinda með lögum. Átjánda öldin hefur löngum verið talin eitt mesta harðindatímabil í sögu þjóðarinnar og fjöldi jarða lagðist í eyði. Viðbrögð stjórnvalda voru þau að senda til landsins þriggja manna nefnd (landsnefndina fyrri) til að kynna sér landshagi og leggja fram tillögur um úrbætur. Það var við þessar aðstæður sem nýbýlatilskipunin um landnám og byggingu eyðijarða var gefin út, 15. apríl 1776. Í henni fólst heimild til að byggja jarðir á óbyggðum svæðum, jafnvel innan eignarlanda. Tilgangurinn var að hamla gegn fólksfækkun og eyðingu jarða með því að hvetja ungt fólk til að stofna heimili og byggja upp hin eyddu býli.

Samkvæmt ákvæðum tilskipunarinnar var skylt að taka í notkun „útlendi“ jarða sem lá notalaust og átti jarðeigandinn að hafa forgangsrétt til að byggja þar upp nýbýli. Ef hann gerði það ekki var öðrum látið það eftir. Á öðrum óbyggðum landsvæðum, þ. á m. „afréttaralmenningum“, höfðu allir jafnan rétt til að stofna nýbýli samkvæmt tilteknum reglum. Þetta gilti einnig um lönd og jarðir sem forðum voru í byggð en höfðu um

langan aldur legið í eyði. Var þá litið svo á að enginn gæti lengur talist eigandi eða erfingi slíkra jarða.

Nýbýlatilskipunin var í gildi í rúm hundrað ár en ekki verður séð að hún hafi borið þann árangur sem til var ætlast. Þó er talið að um þrjátíu jarðir og hjáleigur hafi verið byggðar fyrstu tíu árin sem tilskipunin var í gildi, flestar að frumkvæði þeirra sem töldust eigendur þessara eyðijarða. Sjaldgæft er því að stofnað hafi verið til eignarréttinda á grundvelli nýbýlatilskipunar.[25]

Í 1. gr. nýbýlalaga, nr. 15/1897, sem við tóku af nýbýlatilskipuninni var kveðið á um að nýbýli mætti stofna á eyðijörðum og í öðrum óbyggðum löndum, er enginn gæti sannað sína eign. Í 2. gr. laganna var kveðið sérstaklega á um það að nýbýlingur skyldi láta vita um fyrirætlun sína ef hann vildi stofna nýbýli á eyðijörð eða í óbyggðu landi og var þá gefinn sex mánaða frestur ef einhver vildi gefa sig fram með heimildarskírteini fyrir landinu. Skilyrði til stofnunar nýbýla voru þannig þrengd verulega og munu þess engin þekkt dæmi að nýbýli hafi verið reist á grundvelli þessara nýbýlalaga.[26]

[25] Þorkell Jóhannesson, 1950: *Saga Íslendinga*. 7. b. Reykjavík. S. 254–255.

[26] Þorkell Jóhannesson, 1948: *Alþingi og atvinnumálin. Landbúnaður og útvegsmál. Höfuðþættir*. (Saga Alþingis IV.) Reykjavík. S. 70.

4. FLOKKUN LANDS

4.1. Almennt

Flokkun lands á grundvelli eignarhalds hefur verið með ýmsu móti í íslenskum rétti og hugtakanotkun ekki alltaf samræmd. Lengst af var að meginstefnu til greint á milli *jarða* og *afrétta*, auk *almenninga*. Þessi skipting kemur þegar fram í Grágás og má glögglega sjá í eftirfarandi ákvæði Jónsbókar:

> Svá skulu almenningar vera sem at fornu hafa verit, bæði hit efra ok hit ytra; en ef menn skilr á, kallar annarr sér, annar afrétt eða almenning, þá festi sá lǫg fyrir er sér kallar ok stefni þing er menn eigu því máli at skipta, ok hafi haft upp þingboð fyrir fimt. [27]

Hér má að auki nefna tilskipun um veiði á Íslandi 1849 og frumvarp til landbúnaðarlaga 1878.[28] Í nýbýlatilskipun 1776 og landamerkjalögum, bæði 1882 og 1919, er gengið út frá flokkun lands í jarðir og afrétti en hugtakið almenningur er ekki notað. Þess í stað er í nýbýlatilskipun talað um „afréttaralmenninga“ og í landamerkjalögum um „aðrar óbyggðar lendur“.[29] Á síðari tímum hefur þessi flokkun riðlast, ný hugtök komið fram og hin eldri verið notuð í fleiri en einni merkingu.

Með þjóðlendulögunum er komið á þeirri nýskipan að land er flokkað í tvennt, *eignarland* og *þjóðlendu*, sjá 1. gr. laga nr. 58/1998. Eignarland er skilgreint sem „landsvæði sem er háð einkaeignarrétti þannig að eigandi landsins fer með öll venjuleg eignarráð þess innan þeirra marka sem lög segja til um á hverjum tíma.“ Þjóðlenda er skilgreind sem „landsvæði utan eignarlanda þó að einstaklingar eða lögaðilar kunni að eiga þar takmörkuð eignarréttindi.“ Hugtakið afréttur er ekki lengur notað sem lýsing á ákveðnu eignarformi lands og er skilgreint sem „landsvæði utan byggðar sem að staðaldri hefur verið notað til sumarbeitar fyrir búfé.“ Afréttur getur þannig verið hvort heldur er í eignarlandi eða þjóðlendu.

Hugtökin jörð, afréttur og almenningur samkvæmt hinni eldri flokkun hafa þýðingu við úrlausn mála á grundvelli þjóðlendulaga. Ræðst hún nánar af því hvernig þau falla að hugtökunum *eignarland* og *þjóðlenda*. Verður nú hugað að *jörðum*, *afréttum* og *almenningum* í þessu sambandi og einkanlega litið til stofnunar, nýtingar, afmörkunar og inntaks réttinda og skyldna. Óbyggðanefnd leggur þó áherslu á að sú flokkun er ekki fortakslaus og að dæmi finnist um landsvæði sem ekki verða felld í neinn framangreindra flokka, sbr. einnig umfjöllun í kafla 4.5.

---

27 *Jónsbók* 1904, s. 185 (52. k. llb). Sbr. einnig *Grágás. Lagasafn íslenska þjóðveldisins.* Gunnar Karlsson, Kristján Sveinsson, Mörður Árnason sáu um útgáfuna. Reykjavík 1992. S. 342, 369 (46. k., 74. k. lbþ.).

28 Frumvarp til landbúnaðarlaga fyrir Ísland (álit meirihlutans), Reykjavík 1877. Frumvarp til landbúnaðarlaga fyrir Ísland (álit minnihlutans). Reykjavík 1878. Sjá einnig 1.–2. gr. veiðitilskipunar frá 20. júní 1849 (*Lovsamling for Island*. 14. b. Kaupmannahöfn 1868. S. 316).

29 Í nýbýlatilskipuninni er greint á milli víðátta í byggðum sveitum, eignarlanda, afréttaralmenninga og loks eyðilanda og eyðijarða í byggð (*Lovsamling for Island.* 4. b. Kaupmannahöfn 1854. S. 251–257). Sjá 1. gr. landamerkjalaga nr. 5/1882 og 41/1919.

4.2. Jörð

Komið hefur fram að helstu stofnunarhættir beins eignarréttar hér á landi eru nám, hefð og lög. Samkvæmt því sem í Landnámu greinir voru sum landnám í öndverðu mjög stór en var smám saman skipt niður í smærri einingar, jarðir. Um þetta eru ýmis dæmi, sbr. t.d. eftirfarandi frásögn af Skalla-Grími Kveldúlfssyni:

> Skalla-Grímr var þar um vetrinn, sem hann kom af hafi, ok kannaði þá allt herað. Hann nam land útan frá Selalóni ok et efra til Borgarhrauns ok suðr allt til Hafnarfjalla, herað allt svá vítt sem vatnfǫll deila til sjóvar. …Síðan skipaði hann heraðit sínum félǫgum, ok þar námu margir menn síðan land með hans ráði. Skalla-Grímr gaf land Grími enum háleyska fyrir sunnan fjǫrð á milli Andakílsár ok Grímsár; hann bjó á Hvanneyri. Úlfr hét son hans, faðir Hrólfs í Geitlandi.[30]

Allt frá tíma Grágásar hafa íslensk lög gert ráð fyrir að landsvæði jarðar væri afmarkað með landamerkjum.[31] Þannig er mælt fyrir um það í Jónsbók að við sölu lands skyldu aðilar „kveða á um merki með sér, um land ok skóga ok engjar ok reka, veiðar ok afréttu ef eru, ok allra gœða skulu þeir geta þeira, er því landi eigu at fylgja, þó at þat sé í ǫnnur lǫnd, eða aðrir menn eigi þanneg tǫk“. Jafnframt var seljanda jarðar skylt að ganga á merki innan tólf mánaða, með þeirri undantekningu m.a. að eigi var „skylt at ganga á merki þar er fjǫll þau eru, er vatnfǫll deilaz millum heraða, ok eigi er skylt at ganga ór búfjárgangi á fjǫll upp, kveða skal þar á merki“[32]. Væri uppi ágreiningur um eignarhald á tilteknu landsvæði og „kallar annarr sér, annarr afrétt eða almenning“ skyldi leysa úr því máli eftir ákveðnum reglum. Í því fólst m.a. að sá „er sér kallar þá jǫrð“ þurfti að leiða fram vitni máli sínu til stuðnings. Svardagi vitnis skyldi vera á þessa leið: „þat hefir ek heyrt, at þar skilr mark á meðal eignar bónda ok almennings eða afréttar …“[33]

Með landamerkjalögum, nr. 5/1882, var þó fyrst kveðið á um almenna skyldu landeiganda eða umráðamanns jarðar til að setja glögg landamerki fyrir jörð sinni, þar sem þau voru ekki fyrir, halda þeim við og skrásetja, sbr. 1.–3. gr. Samsvarandi ákvæði eru í 1.–3. gr. núgildandi landamerkjalaga, nr. 41/1919.

Þá kemur til skoðunar hver hafi verið réttur jarðeiganda innan merkja jarðar sinnar. Þar verður einna helst litið til þeirra landsnytja sem lengst hafa verið til umfjöllunar í löggjöf hér á landi, þ.e. beitar, veiði, vatns, reka og jarðefna. Síðar verður vikið að hliðstæðum atriðum varðandi afrétti.

Frá tíma Grágásar og fram á þennan dag hefur landeigandi átt beit og annan jarðargróður á jörð sinni, sjá nánar í kafla 4.7. Hann hefur sjálfur stjórnað því hvenær, hversu lengi og hvaða fjölda fjár þar væri beitt.

---

30 *Landnámabók* 1986, s. 71, sbr. einnig s. 139–146, 230–232.
31 *Grágás* 1992, s. 342 (46. k. lbþ.).
32 *Jónsbók* 1904, s. 124 (6. k. lbb). Samkvæmt ákvæðum Jónsbókar voru menn einnig í vissum tilvikum skyldir til að gera svokallaðan „löggarð“ um töðuvöll sinn, engjar og einnig bæja á milli, sbr. bls. 159-163 (31.–32. k. llb.).
33 *Jónsbók* 1904, s. 186 (52. k. llb.).

Á sama tíma hefur að meginreglu verið kveðið á um einkarétt jarðeiganda til veiði fugla, fiska og annarra nytjadýra á jörð sinni.[34] Í sumum tilvikum hefur beinlínis verið tekið fram að rétt landamerki jarðar hverrar skyldu ráða veiði á landi.[35]

Hér má að auki nefna þá meginreglu vatnalaga, nr. 15/1923, að vatnsréttindi fylgi landareign hverri, sbr. ákvæði 2. gr.[36] Regla þessi á rætur að rekja til ákvæða Grágásar og Jónsbókar.[37] Um vatnsréttindi voru þó að sönnu fábrotin fyrirmæli lengst af í íslenskri löggjöf og lutu þá fyrst og fremst að notum vatns til neyslu og áveitu. Stóð um það nokkur fræðilegur ágreiningur í hvaða mæli vatnsréttindi tilheyrðu viðkomandi fasteign og endurspeglast sá ágreiningur m.a. í viðhorfum innan Fossanefndarinnar svo-kölluðu sem lagði drögin að gildandi löggjöf um vatnsréttindi, vatnalögum nr. 15/1923.[38] Með þeim var sú tilhögun þó óumdeilanlega staðfest að allir helstu þættir vatnsréttinda og vatnsnota tilheyrðu þeirri fasteign sem land ætti undir vatninu, þ.m.t. orkunýtingarrétturinn, sbr. 49. gr. laganna. Hefur það enn frekar verið staðfest með síðari niðurstöðum Hæstaréttar, sbr. t.d. H 1955 431 og H 1963 173. Með lögtöku laga nr. 57/1998 var jafnframt staðfest að eigandi fasteignar færi með eignarráð þess grunn-vatns sem undir fasteign hans fyndist.

Á sama hátt hefur sú meginregla gilt að hver maður ætti reka fyrir sínu landi.[39] Reka-bálkur Jónsbókar er að stærstum hluta enn í gildi, sjá nánar í kafla 4.9.

Af ákvæðum Grágásar um rétt leiglendings til mótaks í leigulandi og Jónsbókar um sams konar rétt til torfskurðar verður jafnframt ályktað að jarðeigandi hafi átt einkarétt til jarðefna á jörð sinni.[40] Sama meginregla virðist koma óslitið fram í síðari tíma löggjöf.[41] Framangreind lagaákvæði miðast við og endurspegla tilganginn með stofnun hverrar jarðar, að stunda þar búskap og nýta þannig landið til viðurværis.

---

34 Sjá t.d. *Jónsbók* 1904, s. 188–192 (56.–57. k. llb.); 1. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 20. júní 1849; 1. mgr. 121. gr. vatnalaga, nr. 15/1923; 1. mgr. 2. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 61/1932; 2. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 112/1941; 1. mgr. 2. gr. laga um fuglaveiðar og fuglafriðun, nr. 63/1954; 1. mgr. 2. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 53/1957; 1. mgr. 2. gr. laga um fuglaveiðar og fuglafriðun, nr. 33/1966; 1. mgr. 2. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 76/1970, og 2. mgr. 8. gr. laga um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum, nr. 64/1994.

35 Sjá t.d. 3. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 20. júní 1849; 1. mgr. 4. gr. laga um fuglaveiðar og fuglafriðun, nr. 63/1954 og 1. mgr. 4. gr. laga um fuglaveiðar og fuglafriðun, nr. 33/1966.

36 Sjá nú einnig 2.–3. gr. laga nr. 57/1998 um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu.

37 Sjá t.d. *Grágás* 1992, s. 324–325, 350–351 (34., 35. og 52. k. lbþ.). *Jónsbók* 1904, s. 188–190 (56. k. llb.).

38 Ólafur Lárusson sýnist þó hafa verið þeirrar skoðunar að vatnsréttindi, þ.m.t. réttur til grunnvatns, hafi jafnan fylgt landareign og studdi þá skoðuna sína m.a. túlkun ákvæða Grágásar og Jónsbókar þ.a.l., sbr. Ólafur Lárusson, Skrifaðir kaflar úr hlutarétti, Vatnsrjettur, Reykjavík 1929. Í H 1963 173 segir síðan beinlínis að það sé forn regla í íslenskum rétti að hver maður eigi vatn og veiði fyrir sinni jörð, sbr. 56. kap. llb. Jónsbókar.

39 Sbr. *Jónsbók* 1904, s. 134–136, 194–196 (6. og 60. k. llb.).

40 Sjá *Grágás* 1992, s. 345 (48. k. lbþ.). *Jónsbók* 1904, s. 135–136 (6. og 7. k. llb.).

41 Sjá 3. k., 8.–10. gr. tilskipunar frá 13. júní 1787 um verslunar og siglingamálefni á Íslandi (*Lovsamling for Island*. 5. b. Kaupmannahöfn 1855. S. 454–455), 1. mgr. 3. gr. og 13. gr. námulaga, nr. 61/1907, 1. gr. námulaga, nr. 24/1973 og 3. gr. laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu, nr. 57/1998.

Þá hafa eigendur og ábúendur jarða átt sérstökum lögákveðnum skyldum að gegna. Nefna má að samkvæmt ákvæðum Grágásar og Jónsbókar skyldu þeir bera boð um þinghald milli bæja.[42] Höfuðskyldan hefur þó fyrr og síðar falist í skattgreiðslum.

Elsta dæmi um jarðamat á Íslandi er að finna í tíundarlögunum 1096/97.[43] Tíund var í reynd 1% eignarskattur sem lagður var á jarðnæði bænda og flestar aðrar eigur landsmanna. Með jarðabókum á 17. öld og síðar leituðust stjórnvöld við að fá sem gleggsta hugmynd um skattskyldar jarðeignir í landinu og verðmæti þeirra og eru dæmi um að reynt hafi verið að meta jarðir að nýju til að komast sem næst raunvirði þeirra. Sjá nánar í kafla 5.2.

Notkun hugtaksins *jörð* í löggjöf hefur verið breytileg og á stundum óljós. Þannig bregður fyrir hugtakinu *aðalbóli* í Grágás og *höfuðbóli* í Jónsbók þegar rætt er um þær jarðir sem síst skyldi farga undan ættargóssi. Hugtakið *staður* er einnig víða notað í heimildum um sérstakan flokk kirkjujarða. Það táknaði fyrst og fremst full eignarráð kirkjustofnunar yfir heimalandi sínu.[44]

Í Grágás og Jónsbók er ekki minnst á hjáleigur enda var leiguliða óheimilt að leigja út frá sér nema með leyfi landeiganda.[45] Ekkert virðist þó hafa verið því til fyrirstöðu að sjálfseignarbóndi leigði öðrum skika af landi sínu. Sjálft hugtakið *hjáleiga* kemur ekki fyrir í heimildum fyrr en í byrjun 15. aldar.[46] Fram að þeim tíma voru önnur hugtök notuð eins og *heimalönd*, *smálönd* og *hjábýli*.[47] Hjáleigubyggð mun fyrst hafa myndast á 13. öld en vaxið mjög á 14. öld.[48]

Sumar hjáleigur urðu til í sellöndum þegar reynt var að breyta selstæði í varanlegan bústað.[49] Á grundvelli nýlegra rannsókna hefur þeirri kenningu verið haldið fram að seljabúskapur hafi mjög snemma orðið mikilvægur þáttur í íslenskum landbúnaði. Þar er jafnframt dregin sú ályktun að selstæði hafi í fyrstu verið í heimalöndum en snemma færst yfir á svæði sem öllum var heimilt að nýta. Þessi sameiginlegu sellönd hafi síðan

42 *Grágás* 1992, s. 182 (42. k. um fjárleigur). *Jónsbók* 1904, s. 106–108, 110–112 (29. og 32. k. ffb.).
43 Sjá einnig t.d. lög um fasteignamat, nr. 22/1915, 3/1938, 70/1945, 28/1963, 94/1976, 6/2001.
44 Sbr. Magnús Stefánsson 2000: *Staðir og staðamál. Studier i islandske egenkirkelige og beneficialrettslige forhold i middelalderen*. I. Bergen. S. 35.
45 *Grágás* 1992, s. 344 (48. k. lbþ.).
46 *Íslenskt fornbréfasafn*. 3. b. Kaupmannahöfn 1896. S. 660 (árið 1401). Ólafur Lárusson (1944) telur elstu öruggu heimildina þar sem *hjáleiga* kemur fyrir vera frá 1431 (*Byggð og saga*. Reykjavík. S. 55).
47 Árni Daníel Júlíusson, 1996: *Bønder i pestens tid. Landbrug, godsdrift og social konflikt i senmiddelalderens islandske bondesamfund*. Kaupmannahöfn. S. 94.
48 Helgi Þorláksson, 1991: *Vaðmál og verðlag*. Reykjavík. S. 462–463.
49 Sbr. *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.* 4. b. Kaupmannahöfn 1925 og 1927. S. 398. *Jarðabók Árna og Páls* 5 (Kph. 1931–1933), s. 98. *Jarðabók Árna og Páls* 6 (Kph. 1938), s. 231. *Jarðabók Árna og Páls* 7 (Kph. 1940), s. 232. *Jarðabók Árna og Páls* 8 (Kph. 1926), s. 382, 398, 431. *Jarðabók Árna og Páls* 9 (Kph. 1930), s. 335. *Jarðabók Árna og Páls* 10 (Kph. 1943), s. 4, 298. *Jarðabók Árna og Páls* 11 (Kph. 1943), s. 13, 66, 96, 98, 111, 123, 148, 153, 225, 252, 257, 272, 280, 333, 347, 368.

komist í einkaeigu eða ábúendur einstakra jarða gert tilkall til þeirra.[50] Um þetta verður þó varla fullyrt nema hvert tilvik sé skoðað sérstaklega.

Hvernig sem til hjáleigubúskapar var stofnað í öndverðu var lengi ekki gert ráð fyrir að hjáleigur væru tíundaðar sérstaklega í jarðabókum. Það er ekki fyrr en í tilskipun um nýtt jarðamat frá 1. september 1848 að kveðið er á um að hjáleigur skuli metnar sem sérstakar jarðir ef þær hafi sín sérstöku landmerki og virðist þeirri reglu hafa verið fylgt í löggjöf eftir þann tíma.

Lögbýli var annað hugtak yfir jörð og þá gjarnan notað til að greina á milli *heimajarðar* og hjáleigu. Elstu dæmi þess í Orðabók Háskólans eru frá 16. öld. Í Grágás kemur þó fyrir hugtakið *lögbú* þegar rætt er um þá menn sem rétt sé að kveðja til búakviðar, en merkingin er að öðru leyti óljós. Í Jarðabók Árna og Páls má einnig sjá þess merki að lögbýli hafi verið skilgreint sem jörð er ætti skyldurekstur á afrétt.[51] Þau hugtök sem hér hefur verið gerð grein fyrir lýsa mismunandi tegundum jarða en veita ekki frekari vitneskju um eignarréttarlega þýðingu hugtaksins jörð í samanburði við hugtökin afréttur og almenningur.

Þá kemur til athugunar hvort land innan jarðar geti haft mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Hugtakið *heimaland* kemur víða fyrir í heimildum, ekki síst máldögum. Í Jónsbók birtist það fyrst í fyrirsögn 53. kafla landsleigubálks: „Um afréttarfé ef það gengur í heimaland.“ Einnig er minnst á það í réttarbót Hákonar Magnússonar konungs árið 1305:

> Þat er góðr vilji várr um geldfé at þat sé sektalaust í heimalǫndum ef hreppstjórar og grannar lofa ok gefa enga sǫk á því.[52]

Hér sýnist *heimaland* merkja jörð aðskilda frá því landsvæði þar sem geldfé gengur að jafnaði, þ.e. afrétti.

Í máldögum er heimaland haft um þá jörð sem kirkja stóð á, stundum til aðgreiningar frá öðrum jörðum sem eignaðar voru kirkjunni. Í yngri heimildum eru þó dæmi um að heimaland hafi verið sérstök bújörð, aðskilin frá þeirri jörð sem hún heyrði undir. Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns segir t.d. um jörðina Íshól í Ljósavatnshreppi að hún sé eign staðarins í Laufási og kallist „heimaland þess staðar“, þó að þaðan liggi næstum hálf önnur þingmannaleið, eða 50 km, til Íshóls.[53]

Einnig hefur verið bent á að í heimildum frá 18. öld virðist heimaland stundum vera haft um „einskonar millistig á milli lögbýlis og hjáleigu, þó skyldara hjáleigu“. Býli sem á þennan hátt nefnist heimalönd í fyrrgreindum heimildum séu einatt mjög forn hjálönd eða hjáleigur sem byggst hafi áður en kom til hinnar eiginlegu hjáleigubyggðar.

---

50 Hitzler, Egon 1979: *Sel – Untersuchungen zur Geschichte des isländischen Sennwesens seit der Landnahmezeit.* Ósló. S. 213–215, 226.

51 *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.* 13. b. *Fylgiskj*öl. Reykjavík. S. 24.

52 *Jónsbók* 1904, s. 292.

53 *Jarðabók Árna og Páls* 11, s. 143.

Venjuleg merking orðsins heimaland sé önnur, þ.e. afmörkuð landareign ákveðinnar, einstakrar jarðar heima fyrir, gagnstætt afrétti.[54]

Hugtök þau sem hér hefur verið fjallað um koma víða fyrir í fjallskilareglugerðum án þess að þau séu skilgreind nánar. Þó er að finna undantekningar eins og fjallskilareglugerð fyrir Mýrasýslu, nr. 88/1892, en þar segir meðal annars svo í 4. gr.:

> *Heimalönd*. Heimaland jarðar liggur umhverfis bæ hennar og út frá túni, og er hvergi sundur skorið af annarri landareign. Sumra jarða heimalandi utanhúss má aftur skipta í tvennt:
> a. *Búfjárhagar* er sá hluti af landareign jarðar, er búpeningur hennar gengur jafnaðarlega í árið um kring. Hér með teljast og engjar í heimalöndum. Flestra jarða heimaland heyrir allt undir þennan staflið.
> b. *Útlenda* kallast hér sá hluti af heimalandi jarðar, er liggur út frá búfjárhögum hennar á eina hlið eða fleiri, og verður sökum fjarlægðar eða afstöðu eigi varinn almennings fé, eða notaður stórum meir til sumarbeitar af ábúanda þeirrar jarðar en mörgum öðrum. Þetta á aðeins við um landmiklar jarðir, er liggja við afrétt.[55]

Í tilvitnaðri fjallskilareglugerð er gert ráð fyrir að útlenda sé hluti heimalands. Sami eða svipaður skilningur kemur reyndar fram í nýbýlatilskipuninni 15. apríl 1776 þegar fjallað er um „útlendi“ eignarlanda en þar skyldi jarðeigandinn hafa forgangsrétt til að byggja upp nýbýli. Einnig er rétt að benda á það sem Þorvaldur Thoroddsen segir í riti sínu Lýsing Íslands að útlendur „[heiti] þeir hlutir af heimalandi, er liggja út frá búfjárhögum“.[56]

Í löggjöf tuttugustu aldar gætir þess í sívaxandi mæli að þær fasteignir eða fasteignaréttindi sem áður höfðu án sundurgreiningar verið felld undir jarðarhugtakið séu flokkaðar og skipt upp með nýjum hætti. Í fjölda laga er vikið að hugtökunum jörð, lögbýli, landareign lögbýla, eyðijarðir og heimaland jarða. Settar eru fram ýmsar skilgreiningar, sem oft vísa til annarra laga að einhverju leyti.[57]

Niðurstaða óbyggðanefndar er sú að almennt megi gera ráð fyrir því að jörð sé landsvæði sem upprunalega hefur verið ráðstafað úr einstökum landnámum, stofnað til nýbýlis á eða eignarhefð unnin yfir. Tilgangurinn með stofnun hverrar jarðar hefur verið að stunda þar búskap árið um kring. Samt sem áður getur að sjálfsögðu verið land innan jarðar sem ekki verður nýtt til landbúnaðar, enda getur setning merkja hæglega hafa tekið mið af öðrum atriðum. Nýting landsins hefur ráðist af búskaparháttum og umfangi bús á hverjum tíma. Innan merkja jarðar sinnar hefur eigandi farið með umráð og hagnýtingu, ráðstafanir með löggerningum, veðsett jörðina og látið hana ganga að erfðum, á sama hátt og gildir um eignarland almennt.

Landsvæði hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Óbyggðanefnd telur hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

---

54 Björn Teitsson,1973: *Eignarhald og ábúð á jörðum í Suður-Þingeyjarsýslu 1703–1930*. Reykjavík. S. 78–79.

55 *Stjórnartíðindi fyrir Ísland árið 1892*. B-deild. Reykjavík 1892. S. 140.

56 Þorvaldur Thoroddsen, 1919: *Lýsing Íslands*. 3. b. Kaupmannahöfn. S. 189.

57 Sjá t.d. vatnalög, lög um lax- og silungsveiði, jarðalög, ábúðarlög og lög um fasteignamat.

Heimaland jarðar sýnist að jafnaði hafa tekið til alls lands henni tilheyrandi, gagnstætt hins vegar afréttum. Ekki virðist almennt hafa verið gert ráð fyrir skiptingu jarðar í heimaland, undirorpið sérstakri og meiriháttar nýtingu, og annað land, úthaga eða afréttarland, í takmarkaðri notum. Einstök dæmi um slíka skiptingu finnast þó og eins kann það í öðrum tilvikum að valda nokkrum vafa þegar undir einstakar jarðir lá eða liggur sjálfstætt afréttur, sjá einnig kafla 4.4. og 4.5. Í slíkum tilvikum er þó oft fyrir að fara glöggum og óumdeildum merkjum milli heimajarðar og afréttar, sbr. t.d. afréttina Auðkúluheiði og Eyvindarstaðaheiði. Af slíkum einstökum dæmum verða hins vegar engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar. Sýnist þvert á móti mega leggja þá meginreglu til grundvallar að heimaland jarðar nái til alls lands henni tilheyrandi, nema sérstök frávik leiði til annars.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að líkur séu á því að land sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum er eða hefur verið jörð eða hluti hennar sé beinum eignarrétti háð.

Þó svo að hugtakanotkun hafi ekki fyrr og síðar verið samræmd milli einstakra laga á þessu sviði, er ekki þar með sagt að hún stangist á. Mestu máli skiptir í þessu sambandi að við það mat sem fram fer fyrir óbyggðanefnd sýnist eftir sem áður mega líta til hinnar fornu og almennu skiptingar í *jarðir*, *afrétti* og *almenninga*, þar sem *jörð* hefur þá réttarstöðu og réttarsögulegu stöðu, sem hér hefur verið gerð grein fyrir.

4.3. Almenningar

Hugtakið almenningur hefur haft margræða merkingu í löggjöf fyrr og síðar. Hefðbundin greining gerir ráð fyrir að almenningar séu á landi, hafi og í vötnum en hugtakið hefur allt eins verið notað um ítaksrétt, t.d. rétt til nytja af skógi eða fjöru.[58] Eftirfarandi umfjöllun miðast fyrst og fremst við landalmenninga, þ.e. afmarkað landsvæði. Um slík landsvæði giltu tilteknar reglur sem einkum vörðuðu rétt til beitar, veiði og reka.

Fræðimenn hefur greint á um hvernig háttað sé eignarrétti að almenningum og hvort þá sé fyrst og fremst að finna inn til lands eða út við haf.[59] Sett hefur verið fram sú kenning að land sé annað hvort eignarland eða almenningur. Almenningar séu svæði inn til lands sem fjórðungsmenn hafi átt saman á grundvelli Grágásar og síðar Jónsbókar. Þar væri um að ræða sektarfé til fjórðungsmanna, land sem varð eftir þegar farið var að setja merki á milli býla, eða ónumið land.[60] Eignarrétturinn hefði flust yfir til ríkisins ekki síðar en við gildistöku nýbýlatilskipunarinnar 1776. Hugtakið afréttur fæli einvörðungu í sér ítaksrétt í almenningsland, þ.e. ríkisland, að þeim tilvikum undan-

58 Sjá t.d. *Íslenskt fornbréfasafn.* 2. b. Kaupmannahöfn 1893. S. 305, 310, 620, 708, 866, 868–869. *Íslenskt fornbréfasafn.* 4. b. Kaupmannahöfn 1897. S. 141. *Íslenskt fornbréfasafn.* 9. b. Reykjavík 1909–1913. S. 642.

59 Sbr. Þorvaldur Thoroddsen 1919, s. 187–189.

60 Bjarni Jónsson frá Vogi, 1917–1919: *Almenningar og afrjettir.* Nefndarálit meiri hluta Fossanefndar (B). S. 20–22, 24. Sjá hins vegar Eggert Briem, 1917: „Um afrjettir og almenninga." *Lögrjetta* 11. apríl 1917. S. 61–62.

skildum þegar um beitiland tilheyrandi einstökum jörðum væri að ræða.[61] Ítaksrétturinn fæli fyrst og fremst í sér rétt til beitar og veiði. Þessum sömu sjónarmiðum var haldið fram af hálfu ríkisins í H 1981 1584 (Landmannaafréttardómur síðari) en var hafnað.

Einnig hafa komið fram gerólíkar kenningar um almenninga. Almenningar hafi legið við sjó og verið veiðistöðvar en ekki grasnytjar eða upprekstrarlönd til fjalla. Þeir hafi orðið til löngu eftir að landið var numið, með samkomulagi við landeiganda. Alþýða manna í fjórðungnum hafi þá öðlast þar þau réttindi sem lög gerðu ráð fyrir í almenningum, yfirleitt gegn greiðslu tolls.[62]

Helsta ákvæði Grágásar um almenninga hljóðar svo:

> Það er mælt að almenningar eru á landi hér. Það er almenning er fjórðungsmenn eiga allir saman. Þar eiga menn að fiskja og fygla svo að koma þangað er mánaður lifir vetrar og vera þar sjö mánaði. Þá skal almenning liggja fimm mánaði svo að sá einn skal þá beita er næstur býr. Þar eiga menn að höggva við og telgja og færa til skips eða búða, og er þá heilagur viðurinn.[63]

Helsta ákvæði Jónsbókar um almenninga hljóðar svo:

> Þat eru almenningar er at fornu hafa verit. Sætr má hverr þeira gera er þann almenning eigu er vill at sitja í sumarsetri, ef þat er ór búfjárgangi. En ef tveir menn ganga báðir í eina sláttu senn, hafi báðir þat er þeir slá. En ef þá skilr á, hvárr þeira fyrri orti á, hafi sá sitt mál er sannar með einseiði, nema hinn hafi fleiri vátta í móti. Fiskivǫtn ǫll i almenningi eru ǫllum jafnheimil; þar megu menn fiskja ok fygla. Engi skal beita almenning frá krossmessu á vár ok til Bótólfsvǫku; þar eigu menn at telgja við ok færa til skips eða búða, ok er þá heilagr viðrinn. Nú koma menn þar ǫðru skipi ok fá eigi þar farm, en aðrir hafa meirr en farm sínu skipi, hvárt er þat er viðr eða hvalr, þá er rétt at þeir taki farm sínu skipi, ok bœti hinum fyrir starf sitt. Nú kemr hvalr, þá er menn eru í almenningi, þá skal boð upp skera sá er næstr býr ok láta fara alla vega sem dagr deiliz; sekr er hann sex aurum við konung, ef hann skerr eigi boð upp, en eyri hverr er fellir, nema nauðsyn banni …[64]

Samkvæmt Jónsbók var gerður sá meginmunur á almenningum og afréttum að í þeim fyrrnefndu mátti slá og gera sel en í þeim síðarnefndu ekki.[65]

Því hefur verið haldið fram að ýmis ákvæði Jónsbókar um almenninga upp til fjalla miðist við aðstæður í Noregi en ekki á Íslandi.[66] Í því sambandi hefur verið bent á beina samsvörun tveggja helstu ákvæða Jónsbókar um þetta efni, í 52. og 59. k. llb., við norsk lög.[67] Óvíst er því að hve miklu leyti þau hafa haft raunverulega þýðingu hér á landi, a.m.k. er ljóst að afréttarsvæði er að finna víða um land en almenninga „hið efra“ sér lítinn stað. Að löggjöf frátalinni eru heimildir um þá ekki aðrar en örnefni á stöku stað. Heimildir um almenninga við sjávarsíðuna eru hins vegar allnokkrar. Þá sjaldan vísað

---

61 Bjarni Jónsson frá Vogi 1917–1919, s . 27–30.
62 Eggert Briem 1917, s. 61–62.
63 *Grágás* 1992, s. 369 (74. k. lbþ.).
64 *Jónsbók* 1904, s. 193–194 (59. k. llb.).
65 *Jónsbók* 1904, s. 176, 193 (46. og 59. k. llb.).
66 Eggert Briem 1917, s. 61–62.
67 Sjá eldri Frostaþingslög (k. XIV, 7 og 8) og landslög Magnúsar Hákonarsonar (llb., 61. k.) í *Norges gamle love indtil 1387*. 1. b. Christiania 1846. S. 250–251. *Norges gamle love indtil 1387*. 2. b. Christiania 1848. S. 144–145.

er í fyrrnefnt ákvæði Jónsbókar virðist hafa verið um slíka almenninga að ræða.[68] Hins vegar verður ekki séð að almenningur hafi almennt verið notað um óbyggð svæði sem enginn hafði nytjar af. Um slík svæði virðist fremur hafa verið notað orðið óbyggðir, stundum e.t.v. einnig öræfi.[69]

Þess eru samt sem áður ýmis dæmi í síðari tíma löggjöf að fjallað sé um almenninga.[70] Hugtakið er þá oft notað í mun víðtækari merkingu en áður. Þannig er gert ráð fyrir að almenningar séu landsvæði sem enginn aðili geti talið til einstaklingseignarréttinda yfir.[71] Ekki er þá gerður greinarmunur á annars vegar almenningum skv. hinum eldri skilningi hugtaksins, og hins vegar öræfasvæðum, sem engar hefðbundnar nytjar eru af.[72]

Óbyggðanefnd telur að heimildir bendi ekki til að hér á landi hafi verið að finna afmörkuð landsvæði inn til landsins sem lotið hafi reglum um almenninga. Hafi einhvern tíma svo verið, hefur munur á þeim og afréttum orðið lítill eða enginn er tímar liðu fram.[73] Heimildir skortir hins vegar um hvernig það kann að hafa gerst. Í því sambandi má benda á að í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns eru jöfnum höndum notuð orðin afréttur og almenningur eða almenningsafrétt, þegar um er að ræða afrétt sem margir nota sameiginlega.[74] Þá er ljóst að stærstur hluti lands utan einstakra jarða hefur fyrr og síðar verið í afréttarnotum. Samkvæmt þessu verður ekki talið að hugtakið almenningur hafi mikið sjálfstætt gildi við mat á grunneignarrétti á landi sem verið hefur í slíkum notum. Ekki er þó útilokað að slík landsvæði finnist og eins getur hugtakið haft þýðingu við mat á takmörkuðum eignarréttindum.

4.4. Afréttir

Uppruni hugtaksins *afréttur* er óljós en sett hefur verið fram sú kenning að afréttur hafi í upphafi merkt þá athöfn að reka geldfé úr heimahögum til fjarlægara beitilands. Síðar

---

68 Sjá t.d. *Íslenskt fornbréfasafn.* 8. b. Reykjavík 1906–1913. S. 485. Að vísu kemur hugtakið almenningur fyrir sem afmarkað beitiland í svonefndum Þjórsártungudómi, en um sanngildi hans leikur vafi. Sbr. Aðalgeir Kristjánsson og Stefán Karlsson, 1979: „Fimm hundruð ára dómur eða fals?“ *Gripla* III. S. 104–114.

69 Sbr. *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 43.

70 Sjá t.d. 1. gr. nýbýlalaga, nr. 15/1879 ásamt fylgiskjölum þeirra laga, 4. gr laga um afréttarmálefni, fjallskil o.fl., nr. 42/1969, 4. gr. laga um afréttarmálefni, fjallskil o.fl., nr. 6/1986.

71 Gaukur Jörundsson, 1982–1983: *Eignaréttur* II, s. 133. Þorgeir Örlygsson: „Um eignarhald á landi og náttúruauðlindum.“ *Afmælisrit: Gaukur Jörundsson sextugur 24. september 1994*. Reykjavík. S. 576. Sjá einnig 2. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 20. júní 1849; 2. mgr. 5. gr. laga um fuglaveiðar og fuglafriðun, nr. 63/1954; 2. mgr. 5. gr. laga um fuglaveiðar og fuglafriðun, nr. 33/1966; 1. mgr. 8. gr. laga um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum, nr. 64/1994; 8.–1. gr. tilskipunar frá 13. júní 1787 um verslunar og siglingamálefni á Íslandi. Sjá einnig 1. gr. námulaga, nr. 50/1909.

72 Sbr. t.d. 1. gr. landamerkjalaga, nr. 5/1882, 1. mgr. 1. gr. landamerkjalaga, nr. 41/1919.

73 Ólafur Lárusson, 1950*: Eignarréttur.* Reykjavík. S. 83.

74 Sbr. *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.* 12. b. Atriðisorðaskrá. Reykjavík 1990. S. 7 (almenningsafrétt, almenningur).

hafi það að auki farið að merkja réttinn til að reka fé í þetta beitiland. Loks hafi þriðja merkingin komið við hlið hinna, þ.e. svæðið sem rekið var á.[75]

Afréttur hefur oft verið skilgreindur sem afmarkað landsvæði, að jafnaði utan byggðar, sem að fornu og/eða nýju hefur verið nýtt sem sumarbeitiland.[76] Þessi skýring virðist komast einna næst því sem sagt er um afrétti í Grágás og Jónsbók.[77]

Allt frá tíma Grágásar hafa íslensk lög fyrst og fremst gert ráð fyrir að afréttur væri afmarkaður frá aðliggjandi jörðum, fremur en að þess gerðist þörf að hann væri skýrt afmarkaður í heild sinni. Í kafla 4.2. var gerð grein fyrir ákvæðum Jónsbókar um úrlausn ágreinings er „kallar annarr sér, annarr afrétt eða almenning“ og merkjalýsingu (eða merkjagöngu) við sölu lands. Sá er næstur bjó afrétt gat stefnt þeim við sig til garðlags er afréttinn áttu, að tilteknum skilyrðum uppfylltum.[78] Ákvæði Grágásar voru mjög keimlík því sem hér hefur verið lýst en ekki eins ítarleg. Í landamerkjalögum, nr. 5/1882, er einungis kveðið á um að landamerkjum afrétta og annarra óbyggðra lendna skuli haldið við „að því leyti því verður við komið“. Skylda jarðeigenda til merkjasetningar, viðhalds merkja og skrásetningar þeirra er hins vegar afdráttarlaus. Landamerkjalög, nr. 41/1919, sem enn gilda, verður að skilja svo að landamerki afrétta skuli skrásett. Hins vegar kemur skýrt fram að einungis skuli setja merki og halda við merkjum ef sá krefst þess sem land á að afrétti. Enn sem fyrr miðast því ákvæði landamerkjalaga fyrst og fremst við að afmarka lönd jarða. Síður er talin þörf á að afmarka afrétti í heild sinni með skýru móti. Sjá nánar í kafla 5.5.

Ætla má að sum afréttarlönd hafi legið innan upphaflegra landnáma. Önnur hafa legið utan þeirra. Sú kenning hefur verið sett fram að réttur til afrétta hafi í upphafi orðið til með afnotanámi á landi sem hvorki var háð eignarrétti einstaklinga né ríkis.[79] Af heimildum verður hins vegar ekki ráðið að landnámsmenn hafi numið land til annars en fullrar eignar. Afréttir virðast þannig hafa orðið til á þrennan hátt. Í fyrsta lagi er mögulegt að landsvæði hafi verið numið, gengið kaupum og sölum og fyrr eða síðar verið lagt til afréttar. Í öðru lagi getur verið um það að ræða að land hafi verið numið en beinn eignarréttur ekki yfirfærst og fallið niður. Í aldanna rás hafi menn óátalið farið að nýta svæðið sem afrétt. Í þriðja lagi kann ónumið landsvæði að hafa verið tekið til afnota sem afréttur, enda þótt með óformlegum hætti væri.

Með tilliti til uppruna afrétta má flokka þá í þrennt. Í fyrsta lagi er um þá afrétti að ræða sem kalla má *samnotaafrétti*. Þar er um að ræða afrétti sem skv. elstu heimildum hafa verið í sameiginlegum notum jarða í tilteknu sveitarfélagi eða á afmörkuðu svæði. Sýnast afréttir þeir sem lögbækurnar tóku til einkum falla í þennan flokk. Óhætt sýnist

---

75 Bjarni Jónsson frá Vogi 1917–1919, s. 43.

76 Efnislega svo í lögum um afréttarmálefni, fjallskil o.fl. Sjá jafnframt 1. gr. þjóðlendulaga, nr. 58/1998.

77 *Jónsbók* 1904, s. 176–177, 187 (46. og 54. k. llb.). Sbr. einnig Grágás 1992, s. 330–331, 340, 342 (38., 44. og 46. k. lbþ.).

78 *Jónsbók* 1904, s. 187 (54. k. llb.).

79 Þórður Eyjólfsson: „Um afrétti og réttindi, sem afréttareign fylgja.“ September 1970 (ópr. fjölr.). S.1.

að álykta sem svo að hluti þeirra landsvæða, a.m.k., sem viðkomandi afréttir taka og/eða tóku til hafi legið utan þeirra svæða sem numin voru en eignarheimildir snemma fallið niður, hafi svo verið. Rétturinn til þeirra hafi orðið til með því að íbúar byggðarlagsins hafi tekið viðkomandi landsvæði, sem legið hefur utan þáverandi byggðarmarka, til sumarbeitar fyrir búpening og eftir atvikum annarra takmarkaðra nota.

Í öðru lagi er um að ræða *afrétti einstakra jarða og stofnana*, en þar er um þá afrétti að ræða sem skv. elstu heimildum tilheyrðu einstökum jörðum, lögpersónum eða stofnunum, fyrst og fremst kirkjunum. Rekstur annarra aðila var þá heimill skv. venjum og samningum, en gegn greiðslu afréttartolls. Umræddir afréttir eru að meginstefnu til skildir frá viðkomandi heimajörð með sjálfstæðum merkjum eða í sumum tilvikum af öðrum fasteignum. Tilurð þessara afrétta er ekki með öllu ljós en þeim skýringum hefur m.a. verið hreyft að umræddir afréttir hafi verið hluti af landnámi einstakra landnámsjarða, en vegna legu sinnar, landkosta og búskaparhátta verið nýttir til upprekstrar.

Í þriðja lagi er svo um það að ræða að land eða hluti lands einstakra jarða hafi verið lagt til afréttar.

Eignarréttarleg þýðing hugtaksins í löggjöf hefur verið á reiki. Hefðbundin greining gerir ráð fyrir að afréttir verið flokkaðir í þrennt. Í fyrsta lagi er um að ræða afrétti sem eru fullkomið eignarland, t.d. þegar lönd jarðar hafa verið lögð til afréttar. Í öðru lagi geta afréttir verið í afréttareign, og hún eingöngu talin fela í sér þrengri eignarráð, fyrst og fremst beitarrétt og veiði. Í þriðja og síðasta lagi er um að ræða afréttarítök sem felast þá í rétti jarðar eða jarða til upprekstur á afrétt tilheyrandi annarri jörð eða stofnun, oftast gegn gjaldi. Sá afréttur getur verið hvort heldur er háður beinum eignarrétti eða einungis afréttareign, sbr. fyrri flokkana tvo. Hugtakið afréttareign getur svo haft víðtækari skírskotun, þ.e. framangreint afbrigði takmarkaðra eignarréttinda að landi.

Þá kemur til skoðunar hver hafi verið réttur manna til landsnytja innan afrétta (og almenninga). Þar verður einna helst litið til þeirra landsnytja sem lengst hafa verið til umfjöllunar í löggjöf hér á landi, þ.e. beitar, reka, veiði, vatns og jarðefna, sbr. kafla 4.2.

Frá tíma Grágásar og fram á þennan dag hefur verið kveðið á um það í löggjöf hverjir mættu reka á afrétt, hvenær, hversu lengi mætti beita þar og hverjar skorður yrðu settar við fjölda fjár. Ákvæði Grágásar og Jónsbókar miðuðust við afrétt er menn „eigu tveir eða fleiri saman.“ Samkvæmt lögum um afréttamálefni, fjallskil o.fl., nr. 42/1969 áttu „allir búfjáreigendur, sem landsafnot hafa í hreppi eða á félagssvæði …“ upprekstrarrétt á afrétt hrepps eða annars upprekstrarfélags. Um upprekstrarrétt á afréttarland, sem lá undir einstaka jörð eða stofnun, fór hins vegar eftir fornri venju eða samningum. Sömu reglur er að finna í núgildandi lögum um afréttamálefni, fjallskil o.fl., nr. 6/1986.[80] Sjá nánar í kafla 4.7.

[80] *Jónsbók* 1904, s. 176–177 (46. k. llb.). *Grágás* 1992, s. 330–331 (38. k. lbþ.). Lög um afréttamálefni, fjallskil o.fl., nr. 42/1969, 7.–8. gr., og nr. 6/1986, 7.–8. gr.

Ákvæði lögbókanna um beit í almenningi voru rýmri en varðandi afréttina. Enn fremur var tekið fram að hver sem vildi mætti gera sel í almenningi, en það var bannað í afréttum, og öllum var heimilt að nýta sér reka í almenningi, hvort heldur var viður eða hvalur, svo framarlega sem hann hafði ekki áður verið öðrum merktur, sjá nánar í kafla 4.9.[81]

Í Grágás er kveðið á um rétt manna til að veiða í almenningum.[82] Sams konar ákvæði voru í gildi samkvæmt Jónsbók.[83] Ekki er minnst á afrétti sérstaklega í þessu sambandi. Árið 1849 er gefin út tilskipun um veiði á Íslandi og réttur til veiði á afréttum, sem fleiri eigi saman, bundinn við þá menn sem afrétt heyri til en í almenningum er veiði öllum mönnum jafnheimil.[84] Með lögum nr. 63/1954 eru reglur um fuglaveiðar rýmkaðar mjög og öllum íslenskum ríkisborgurum heimilaðar fuglaveiðar í almenningum og afréttum utan landareigna lögbýla, enda gæti enginn sannað eignarrétt sinn til þeirra. Heimild til dýraveiða í almenningum og afréttum utan landareigna lögbýla, enda geti enginn sannað eignarrétt sinn til þeirra, er veitt íslenskum ríkisborgurum og erlendum ríkisborgurum með lögheimili hér á landi með lögum nr. 64/1994.[85]

Engin sérákvæði hafa verið í íslenskri löggjöf um vatnsréttindi á afréttum og almenningum. Miklar deilur urðu um það í byrjun síðustu aldar hvernig eignarrétti að vatni væri háttað, í tilefni af auknum möguleikum til nýtingar vatnsorku. Lyktir urðu þær að í vatnalögum, nr. 15/1923, er sett sú almenna regla að vatnsréttindi fylgi eignarrétti að landi. Þess skal þó getið að við undirbúning vatnalaganna var Fossanefndin svokallaða sammála um að ríkið ætti öll vatnsréttindi utan landareigna einstakra manna.[86]

Með vatnalögum, nr. 15/1923, var heimild til veiða í vötnum á afréttum og almenningum, sem héruð ættu eða notuðu með löglegri heimild og væru ekki einstaks manns eign, bundin við héraðsmenn. Öllum var hins vegar heimil veiði í vötnum á afréttum og almenningum og öðrum lendum utan landareigna lögbýla, enda gæti enginn sannað einstaklingsréttar heimild til þeirra. Umrædd regla þótti ekki fyllilega skýr og var það fyrst með dómi Hæstaréttar í Landmannaafréttarmálinu, H 1955 108 og með gildistöku 5. gr. lax- og silungsveiðilaga nr. 53/1957 sem tekið var af skarið um það, og án tillits til þess hvort að fyrir lægi sönnun um eignarrétt að viðkomandi landsvæði, að veiði í vötnum á afrétti tilheyrði búendum sem upprekstrarrétt ættu á afréttinn til búsþarfa á sama hátt sem verið hefði enda væri veiðiréttur í þeim vötnum ekki í einkaeign, sbr. nú 5. gr. laga nr. 76/1970 um lax- og silungsveiði.

---

81 *Jónsbók* 1904, s. 193–194 (59. k. llb.). Grágás 1992, s. 369 (74. k. lbþ.).
82 *Grágás* 1992, s. 349, 369 (50. og 74. k. lbþ.).
83 *Jónsbók* 1904, s. 193–194 (59. k. llb.).
84 Sjá 2. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 20. júní 1849.
85 Sjá 2. mgr. 5. gr. laga um fuglaveiðar og fuglafriðun, nr. 63/1954, 2. mgr. 5. gr. laga fuglaveiðar og fuglafriðun, nr. 33/1966 og 1. mgr. 8. gr. laga um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum, nr. 64/1994.
86 Nefndarálit minnihluta Fossanefndar, bls. IV og 32 og Nefndarálit meirihluta Fossanefndar, sbr. 16. og 17. gr. þess frumvarps og athugasemdir við þær greinar.

Allt að einu þykir verða að skýra 5. gr. lax- og silungsveiðilaga til samræmis við eignarhald viðkomandi afréttar/landsvæðis og að hún samkvæmt hljóðan sinni taki fyrst og fremst til samnotaafrétta. Lúti viðkomandi landsvæði, þ.e. afréttur beinum eignarrétti er veiðirétturinn að sama skapi á hendi þess sama aðila og fer með hinar beinu eignarréttarheimildir, skv. meginreglu 1. mgr. 2. gr. laga nr. 76/1970, einstaklinga, sveitarfélaga eða annarra. Sé afréttarland ekki undirorpið beinum eignarrétti, en allt að einu í afréttareign ákveðinna aðila, sbr. flokkunin í afrétti kirkna og stofnana hér að framan og afréttareignin eftir atvikum verið framseld sem slík, þá er ástæða til þess að ætla að veiðiréttur sé á hendi þess aðila sem er handhafi afréttareignarinnar. Á öðrum þeim landsvæðum sem hvorki falla í flokk afrétta né sýnt verði fram á tilvist einstaklingseignarréttarheimilda til veiði þá tilheyrir veiðiréttur, að óbreyttu, íslenska ríkinu, sbr. 1. mgr. 2. gr. laga nr. 58/1998.[87]

Í Grágás og Jónsbók er ekki fjallað um rétt til jarðefna utan eignarlanda. Með tilskipun frá árinu 1878 er mælt fyrir um heimild hvers og eins til hagnýtingar tilgreindra jarðefna á fjöllum, þjóðvegum og öðrum stöðum, sem einskis eign væru. Árið 1907 er kveðið á um það í lögum að landssjóður teljist námueigandi í „afrjettum, almenningum og öræfum, sem ekki eru metin til dýrleika“.[88]

Skyldur þeirra er hagsmuna hafa átt að gæta á afréttum hafa fyrst og síðast falist í að fylgja lagareglum, samþykktum eða samningum um tilhögun nýtingarinnar. Heimildir benda ekki til þess að afréttir hafi verið tíundaðir sérstaklega til skatts fyrr en á 20. öld. Sjá nánar í kafla 5.2.

Frá tíma nýbýlatilskipunarinnar 1776 má, a.m.k. framan af, merkja þann mun á samnotaafréttum og afréttum einstakra jarða og stofnana að löggjafinn hefur talið sig hafa rýmri heimildir til að skipa málum á hinum fyrrnefndu.[89] Í nýbýlatilskipuninni er einn flokkur óbyggðra landsvæða nefndur *afréttaralmenningur,* sbr. kafla 4.3. Það hugtak á sér eldri sögu og kemur m.a. fyrir í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns í svipaðri merkingu og *samnotaafréttur.* Í nýbýlatilskipuninni virðist ekki gert ráð fyrir að afréttaralmenningar séu háðir beinum eignarrétti en viðurkennt að eigendur og ábúendur nærliggjandi jarða kunni að eiga þar einhvern nýtingarrétt.

Í 1. gr. nýbýlalaga, nr. 15/1897, sem við tóku af nýbýlatilskipuninni segir svo:

---

87 Sjá 123. gr. vatnalaga, nr. 15/1923, lög um lax- og silungsveiði, nr. 61/1932; lög um lax- og silungsveiði, nr. 112/1941; 5. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 53/1957 og 5. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 76/1970.

88 Sbr. tilskipun frá 13. júní 1787 um verslunar og siglingamálefni á Íslandi, 8.–10. gr.; 13. gr. námulaga, nr. 61/1907; og 1. gr. námulaga, nr. 50/1909. Í síðari löggjöf um þetta efni er ekki fjallað sérstaklega um afrétti og almenninga.

89 Skýr dæmi um þetta má sjá í 1. og 4. gr. nýbýlalaga frá 1897, hugsanlega 2. gr. veiðitilskipunar frá 20. júní 1849, 1. og 13. gr. námulaga nr. 61/1907, 1. mgr. 12. gr. laga um fasteignamat og fasteignaskráningu nr. 28/1963, 7. og 8. gr. laga um afréttamálefni, fjallskil o.fl. nr. 6/1986, sbr. greinargerð með upphaflegu frumvarpi til þeirra laga. Auk þess má benda á þau gögn sem lágu til grundvallar þingsályktunartillögum frá 1917 og 1919 og svo sjálfum vatnalögunum frá 1923. Það veldur þó vafa að í viðkomandi lögum eru ekki alltaf gerðir fyrirvara vegna þeirra landsvæða eða afrétta sem sveitarfélög hafa eignast á síðari tímum og eiga hugsanlega fullkomnar eignarheimildir fyrir.

> Nýbýli má stofna á eyðijörðum og í öðrum óbyggðum löndum, er enginn getur sannað sína eign. Svo má og stofna nýbýli í afrjettum, er sveitarfélög eiga, og almenningum, ef sveitarstjórnir þeirra sveitarfélaga er afrjettina eiga eða eiga hagsmuna að gæta í almenningnum, leyfa það, og sýslunefndin veitir til þess samþykki sitt.

Í 2. gr. laganna er kveðið sérstaklega á um það að nýbýlingur skuli láta vita um fyrirætlun sína ef hann vilji stofna nýbýli á eyðijörð eða í óbyggðu landi og var þá gefinn sex mánaða frestur ef einhver vildi gefa sig fram með heimildarskírteini fyrir landinu.

Í upphaflegu frumvarpi til nýbýlalaga var ekki miðað við afrétti sveitarfélaga heldur afrétti ótilgreint. Stjórnarráðið taldi það hins vegar ekki ætlun þingsins að lögin tækju til afrétta sem væru eign einstakra aðila, jarða eða kirkna og því var orðalagi ákvæðisins breytt til þessa horfs.

Á sama tíma sýnast afréttir einstakra jarða og stofnana hafa verið aðgreindir frá samnotaafréttum og þá yfirleitt ekki neinir fyrirvarar gerðir varðandi grunneignarrétt jarðeigandans. Sama afstaða endurspeglast og í þeim sölum ríkisjarða sem áttu sér stað á fyrstu áratugum aldarinnar en þá voru afréttir einstakra jarða og stofnana seldir, að því er virðist sem bein og fyrirvaralaus eignarlönd.[90] Breytingar má þó merkja í síðari tíma löggjöf þar sem ekki virðist gerður neinn grundvallarmunur á samnotaafréttum og afréttum einstakra jarða og stofnana.[91]

Dómstólar hafa frá árinu 1955 fjallað um eignarréttartilkall einstaklinga, sveitarfélaga og ríkis til einstakra afrétta.[92] Í H 1955 108 (Landmannaafréttardómur fyrri) og H 1981 1584 (Landmannaafréttardómur síðari) var tekist á um eignarréttartilkall að Landmannaafrétti. Í fyrra málinu var beinu eignarréttartilkalli afréttarhafa hafnað, enda voru þeir ekki taldir hafa sýnt fram á tilvist slíks réttar, hvorki fyrir nám, löggerninga, hefð né með öðrum hætti. Afnot sem falist hefðu í sumarbeit fyrir sauðfé, veiði og öðrum takmörkuðum notum styddu ekki eignarréttartilkall í beinni merkingu. Í H 1969 510 (Nýjabæjarafréttur), H 1971 1137 (Reyðarvatn) um afrétt Lundarreykjadalshrepps austan Reyðarvatns, H 1997 1162 (Auðkúluheiði) og H 1997 1183 (Eyvindarstaðaheiði) var eignarréttartilkalli afréttarhafa í öllum tilvikum hafnað.

Auk þeirra atriða sem réðu tilhögun sönnunarbyrði í Landmannaafréttardóminum fyrri sýnast lega, staðsetning og landshættir hafa áhrif, sem og upplýsingar sem raktar verða til Landnámu og þá eru gerðar kröfur um heimildir varðandi órofa framsal réttinda yfir viðkomandi afréttum. Afsöl og/eða aðrar eignarheimildir sýnast þá ekki heldur duga einar og sér heldur eru þær kröfur gerðar að meintur rétthafi sýni fram á að sá sem afsalaði hafi í raun verið réttilega komin að umræddum réttindum. Í H 1971 1137 (Reyðarvatn) var eignarréttur Andakílshrepps að afrétti sínum staðfestur en til af-

---

90 Sjá H 1994 2227 (Geitland) og H 1997 1162 (Auðkúluheiði).

91 Í dæmaskyni má benda á að samkvæmt ákvæði 2. mgr. 5. gr. laga nr. 33/1966 um fuglaveiði og fuglafriðun og 2. gr. námulaga nr. 24/1973, sbr. athugasemdir með þeirri grein, sýnist sönnunarbyrðin um beinan eignarrétt að afrétti í öllum tilvikum hvíla á þeim aðila, sem heldur slíkum rétti fram.

92 Sjá jafnframt Lyfrd. eldri VII-223 og Lyfrd. yngri V-327.

réttarins hafði sérstaklega verið lögð Gullberastaðatunga, úr landi jarðarinnar Gullberastaða. Til athugunar í því sambandi er einnig niðurstaðan í H 1975 55, landamerkjamáli á Arnarvatnsheiði, þar sem engir fyrirvarar voru a.m.k. gerðir um eignarrétt Hálsa- og Reykholtsdalshreppa að afrétti sínum, landsvæði sem fyrrum hafði verið skipt út úr jörðinni Kalmanstungu.

Séu framangreindir dómar skoðaðir með hliðsjón af því sem áður greindi um flokkun afrétta með tilliti til uppruna virðist óhætt að fella Landmannaafrétt undir *samnotaafrétt*, sbr. H 1955 108 og H 1981 1584. Þá sýnast afréttir Lundarreykjadalshrepps austan Reyðarvatns, Auðkúluheiði og Eyvindarstaðaheiði verða felldir undir flokkinn *afréttir einstakra jarða og stofnana*, sbr. H 1971 1137, H 1997 1162, H 1997 1183 og að auki H 1969 510 (Nýjabæjarafréttur). Loks virðast Gullberastaðatunga við Reyðarvatn og Kalmanstunguland á Arnarvatnsheiði dæmi um það að *lönd eða hluti lands einstakra jarða hafi verið lögð til afréttar*, sbr. H 1971 1137 og H 1975 55.

Óbyggðanefnd telur ekki hægt að útiloka að landsvæði sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum eru samnotaafréttir hafi verið numin eða á annan hátt orðið undirorpin beinum eignarrétti. Samhengi eignarréttar og sögu liggur hins vegar ekki fyrir. Nýting landsins hefur fyrr og síðar fyrst og fremst falist í sumarbeit fyrir búfénað. Reglur um afmörkun á afréttum hafa verið mun rýmri en varðandi jarðir og fyrst og fremst miðast við hagsmuni eigenda aðliggjandi jarða. Þá er ljóst að löggjafinn hefur ráðstafað eignarréttindum á afréttum til annarra en afréttarhafa og ekki lagt á þá sömu skyldur og eigendur jarða. Í stað þeirra almennu heimilda til umráða, hagnýtingar, ráðstöfunar o.s.frv. sem eigandi jarðar hefur um aldir verið talinn fara með hefur einungis verið um að ræða heimildir til takmarkaðrar nýtingar sem snemma urðu lögbundnar. Með vísan til úrlausna dómstóla er ljóst að beinn eignarréttur verður ekki byggður á slíkum notum. Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að líkur séu á því að land sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum er samnotaafréttur sé þjóðlenda.

Að því er varðar afrétti einstakra jarða og stofnana, virðist munurinn sá að réttindi einstakra jarða til landsvæðisins og tilheyrsla þess í því sambandi eru meiri en varðandi samnotaafréttina. Jafnframt hefur löggjafinn ekki ráðstafað eignarréttindum á slíkum svæðum á sama hátt og á samnotaafréttum. Hvort tiltekinn afréttur einstakrar jarðar eða stofnunar er undirorpinn beinum eða óbeinum eignarrétti heimajarðar er hins vegar ekki einhlítt og verður að meta í hverju tilviki fyrir sig. Kröfur dómstóla til sönnunar að því er varðar annars vegar afrétti einstakra jarða og stofnana og hins vegar samnotaafrétti virðast þó sambærilegar.

Um lönd eða hluta lands einstakra jarða sem lagt hefur verið til afréttar vísast til kafla 4.2. um hugtakið *jörð*, sbr. einnig H 1971 1137 (Reyðarvatn) og H 1975 55 (Arnarvatnsheiði).

4.5. Jörð eða afréttur?

Hér hefur að framan verið gerð grein fyrir þeirri flokkun lands sem byggt var á fram að gildistöku þjóðlendulaga og fól í sér skiptingu í jarðir, afrétti og almenninga. Í kafla 4.2. kemur fram að jörð sé landsvæði sem upprunalega hefur verið ráðstafað úr einstökum landnámum, stofnað til nýbýlis á eða eignarhefð unnin yfir. Um hugtakið jörð segir einnig að þó svo hvorki verði ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt sé gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu, annars vegar heimaland, undirorpið sérstakri og meiriháttar nýtingu, og hins vegar annað land, úthagi eða afréttarland í takmarkaðri notum, þá finnist allt að einu einstök dæmi um slíka skiptingu. Af slíkum dæmum verði þó engar almennar ályktanir dregnar um mismunandi eignarréttarlega stöðu lands innan jarðar.

Afrétti hefur óbyggðanefnd flokkað í þrennt á grundvelli uppruna, sbr. kafla 4.4. Í fyrsta lagi samnotaafrétti, þ.e. þá afrétti sem skv. elstu heimildum hafa verið í sameiginlegum notum jarða í tilteknu sveitarfélagi eða á afmörkuðu svæði. Í öðru lagi afrétti einstakra jarða og stofnana, sem skv. elstu heimildum tilheyrðu einstökum jörðum, lögpersónum eða stofnunum, fyrst og fremst kirkjunum. Umræddir afréttir eru að meginstefnu skildir frá viðkomandi heimajörð með sjálfstæðum merkjum eða, í sumum tilvikum, af öðrum fasteignum. Í þriðja lagi er um að ræða jarðir sem að hluta eða öllu leyti hafa verið lagðar til afréttar og gilda þar um sambærilegar sönnunarkröfur og um eignarhald að landi jarða yfirleitt.

Til viðbótar og fyllingar þessum meginforsendum er óhjákvæmilegt að huga nokkru nánar að ákveðnum tilvikum sem virðast á mörkum framangreindra flokka. Innan merkja jarða kunna að finnast svæði sem kölluð eru afréttur en hafa þó ekki sjálfstæða afmörkun. Jafnvel er sá möguleiki fyrir hendi að þau séu á einhvern hátt afmörkuð. Hér má einnig nefna svæði sem kölluð eru afréttarland, fjallhagi, beitiland, upprekstrarland eða eru auðkennd með sambærilegum hætti. Í þessu þarf ekki að felast mismunandi eignarréttarleg staða lands innan jarðarinnar. Hugsanlegt er að vísað sé til gamalgróinnar notkunar á viðkomandi jarðarhluta sem beitarlandi. Þýðing hugtaksins afréttur hefur lengi verið á reiki og ekki ósennilegt að notkun þess í tímans rás sé með einhverjum afbrigðum, e.t.v. tengdum staðháttum. Í sveitarfélögum þar sem ekki finnast afréttir samkvæmt þeirri flokkun sem óbyggðanefnd hefur lagt til grundvallar kann það jafnvel að vera notað um fjalllendi jarða á svæðinu almennt. Það er mat óbyggðanefndar að slík aðstaða ein og sér, og þá einkum ef svæði er kallað afréttur án sjálfstæðrar afmörkunar, raski ekki þeim eignarréttarlegu forsendum, þ.m.t. sönnunarstöðu, sem óbyggðanefnd hefur byggt á viðvíkjandi réttarstöðu jarða. Gera þarf hins vegar skýran greinarmun á tilvikum af þessu tagi og afréttum einstakra jarða eða stofnana sem eru skildir frá viðkomandi heimajörð með sjálfstæðum merkjum eða öðrum fasteignum.

Í þessu samhengi skal það rifjað upp að land jarða kann að vera nýtt sem beitiland með svipuðum hætti og afréttir, jafnvel þannig að viðkomandi landsvæði sé alfarið tekið undir fjallskilaframkvæmd. Eins og fram kemur í almennri umfjöllun óbyggðanefndar

um fjallskil, sbr. kafla 4.7., gefur slík tilhögun ein og sér hins vegar enga vísbendingu um eðli eignarhalds að því landi. Í sögulegu ljósi getur það þó haft þýðingu við sönnunarmat um tilvist eignarréttar ef einstök landsvæði, sem gert er tilkall til sem hluta jarðar, hafa verið nýtt sem upprekstrarland af einhverju tagi af eigendum og ábúendum annarra jarða. Einstök tilvik af þessum toga verður að meta sérstaklega.

4.6. Jöklar

Í Landnámu er þess hvergi getið að menn hafi numið jökla til eignar, og kann því að hafa verið trúað að þar byggju hálftröll eða goðumlíkar persónur (sbr. frásagnirnar um Bárð Snæfellsás og Hallmund í Balljökli). Enda þótt jöklar séu ekki nefndir sérstaklega í lögbókunum fornu verður sú ályktun dregin að lögsaga þjóðveldisins hafi einnig náð til þeirra; sakamenn voru a.m.k. ekki óhultir á „fjöllum“ og í „óbyggðum“.[93] Ef marka má frásögn Grettis sögu hafa grið milli manna tekið jafnt yfir fjöll og jökla sem byggðar lendur.[94]

Því hefur verið haldið fram að einhverjir hinna norsku landnámsmanna hafi þekkt jökla af eigin raun úr heimkynnum sínum. Hins vegar er erfitt að segja til um hversu nákvæm og víðtæk þekking þeirra á jöklum var.[95] Elsta lýsing á jöklum á Íslandi er í riti Saxo Grammaticus (Saxa hins málspaka), *Gesta Danorum*, sem samið var um 1200. Þar er í fyrsta skipti lýst hreyfingu skriðjökla, nánar tiltekið hverfihreyfingu, þegar neðri hluti jökulsins hverfist upp á yfirborðið.[96] Saxi lýsir þessu sem furðufregn, og er alls ekki víst að frumbyggjar Íslands hafi í öndverðu verið betur að sér en hann um þann eiginleika skriðjökla að færast úr stað.[97] Hér er einnig ástæða til að benda á það sem stendur í formála Guðmundar sögu Arasonar eftir Arngrím ábóta Brandsson (rituð um 1350):

> Á sjánum liggja þeir hafísar, at með sínum ofvægilegum vexti taka þeir at fylla norðrhöfin, en yfir háfjöll landsins svo *óbræðiligir jöklar* með yfirvættis hæð og vídd, at þeim mun ótrúligt þykkja, sem fjarri eru fæddir.[98]

Landsmenn áttu eftir að komast að því, þótt síðar yrði, að stærð jökla var ekki föst og óbreytanleg heldur gátu þeir hlaupið fram í náttúruhamförum eins og gerðist við eldgosið í Knappafellsjökli 1362. En hægfara breytingar gátu einnig átt sér stað, og má nefna sem dæmi að um 1700 var landnámsbærinn Fell (Fjall) við Breiðá kominn undir jökul.[99] Um svipað leyti (1695) lauk Þórður Þorkelsson Vídalín Skálholtsrektor við rit-

---

93 Sbr. *Grágás* 1992, s. 472. *Jónsbók* 1904, s. 43, 272–273.

94 *Íslendinga sögur*. 6. b. Guðni Jónsson bjó til prentunar. [Reykjavík] 1953. S. 233 (72. k.): „Nú skulum vér vera sáttir ok sammála hverr við annan í huga góðum, hvárt sem vér finnumst á fjalli eða fjöru, skipi eða skíði, jörðu eða jökli, í hafi eða á hestbaki…“

95 Sigurður Þórarinsson, 1960: „Glaciological Knowledge in Iceland before 1800. A Historical Outline.“ *Jökull. Ársrit Jöklarannsóknafélags Íslands*. S. 1–2, 15.

96 Sigurður Þórarinsson 1960, s. 14–15.

97 Sbr. Saxo Grammaticus, 1985: *Danmarks Krønike*. Kaupmannahöfn. S. XXII–XXIII.

98 *Byskupa sögur*. 3. b. Hólabyskupar. Guðni Jónsson bjó til prentunar. [Reykjavík] 1953. S. 150. (Skáletur óbn.)

99 *Landnámabók* 1986, s. 233 (1. nmgr.).

gerð sína um jökulfjöll á Íslandi þar sem hann, sennilega fyrstur manna, setti fram frostþenslukenninguna svonefndu til skýringar á jöklaskriði.[100] Þá er þess að geta að jökulhlaup voru eitt af því sem Árni Magnússon og Páll Vídalín áttu að gefa sérstakan gaum að þegar þeir voru sendir í rannsóknarleiðangur um landið í byrjun 18. aldar.[101]

Jökull hefur verið skilgreindur sem massi af ís og snjó sem orðinn er þjáll og hreyfanlegur og hnígur og skríður undan eigin fargi.[102] Í aðdraganda að setningu vatnalaga í byrjun 20. aldar var ágreiningur um eignarrétt að vatni og eignarhæfi þess. Niðurstaðan varð sú að í vatnalögum, nr. 15/1923, er ekki kveðið á um eignarrétt landeiganda að vatni á landi sínu heldur felst í þeim að landeigandi á aðeins þann rétt sem lögin heimila honum sérstaklega. Þar var raunar um að ræða allar helstu hagnýtingarheimildir vatns.[103] Vatnalögin gera mun á mismunandi afbrigðum vatns en um jökla er ekki fjallað sérstaklega.

Eignarréttarleg staða jökulsvæða hefur ekki verið til sérstakrar umfjöllunar í íslenskri lögfræði. Jöklar hafa einna helst verið nefndir sem dæmi um óbyggð svæði sem enginn hafi nytjar af, eða landalmenninga samkvæmt síðari tíma flokkun. Með því hefur þó alls ekki verið útilokað að jökull geti fallið innan eignarlands og jafnvel gerður skýr fyrirvari um að sá möguleiki væri fyrir hendi.[104]

Í almennum athugasemdum við frumvarp til þjóðlendulaga kemur fram að byggt sé á nokkrum meginatriðum, m.a. þessum:

> Tekið verði upp nýtt hugtak fyrir landsvæði utan eignarlanda, þjóðlenda. Þetta hugtak taki til þeirra landsvæða sem nú eru ýmist nefnd afréttur, almenningur, óbyggðir eða hálendi utan eignarlanda. Jöklar, sem ekki teljast innan eignarlanda, falli undir flokk þjóðlendna.[105]

Um jökla er ekki fjallað að öðru leyti í greinargerðinni og þeir eru ekki nefndir í ákvæðum laganna.

---

100 *Dissertationcula de montibus Islandiæ chrystallinis* (Smárit um jökulfjöll Íslands) (sbr. Sigurður Þórarinsson 1960, s. 16–17).

101 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 38.

102 Minnisblað Odds Sigurðssonar, jöklafræðings, til óbyggðanefndar, dags. 13.1.2003.

103 Um aðdragandann að setningu vatnalaganna, sjá t.d. Gaukur Jörundsson, 1982–83: *Eignaréttur* I. Reykjavík. S. 43.

104 Sbr. þessi orð Sigurðar Líndals: „Auk afrétta og almenninga kunna að vera til lönd inni á hálendinu, til dæmis öræfa- og jöklasvæði, sem enginn einstaklingur getur leitt heimildir að eða skírskotað til sérréttinda yfir né heldur neinn almannaréttur er bundinn við“ („Eignarréttur á landi og orkulindum.“ *Sérprentun úr skýrslu aðalfundar Sambands íslenskra rafveitna* 1983. S. 18). – Sbr. einnig Þorgeir Örlygsson: „Landalmenningur er landsvæði, sem enginn aðili telur til einstaklingseignarréttinda yfir. Nú á tímum er erfitt að benda á staði, sem ótvírætt verða taldir til landalmenninga, þótt e.t.v. sé það ekki útilokað. Miðað við landnýtingu og búskaparhætti síðustu áratugi má ætla, að erfitt sé að finna landsvæði utan fullkominna eignarlanda og sérstakra friðlanda, sem ekki hafa að einhverju marki verið nýtt til sauðfjárbeitar eða sauðfé farið þar um á sumrin og verið smalað að hausti. Ekki er þó hægt að útiloka, að slík svæði finnist inni á hálendinu. Jöklar landsins, að því marki sem þeir falla ekki innan fullkominna eignarlanda, teljast að öllum líkindum almenningar“ („Um eignarhald á landi og náttúruauðlindum.“ *Afmælisrit: Gaukur Jörundsson sextugur 24. september 1994*. Reykjavík 1994. S. 592).

105 Þskj. 598. Alþtíð. 1997–1998, 122. lögþ. A: 2598.

Um ákvörðun eignarmarka/landamerkja að eða á jökli hefur ekki verið tekið af skarið í íslenskri réttarframkvæmd. Jaðrar jökla taka breytingum, ýmist ganga fram eða hopa. Meginálitaefnið er hvernig með skuli fara þegar landamerki virðast miðuð við jökuljaðar og merkjum jarðar að jökli því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi.

Í úrskurðum óbyggðanefndar í málum á svæði 1 er vikið að mörkum afréttar innan þjóðlendu við jökul og talið að með hliðsjón af því að um einhliða ákvörðun afréttarmarka sé að ræða en ekki mörk tveggja afrétta eða afréttar og eignarlands sé fullnægjandi að miða við jaðar jökulsins eins og hann var við gildistöku laga nr. 58/1998, sbr. 3. mgr. 1. gr. laganna, enda eingöngu um beitarréttindi að ræða sem ráðist af gróðurfari og hafi ekki þýðingu í öðru sambandi. Engin afstaða er tekin til þessa álitamáls að því er eignarland varðar, enda ekki gefið að sömu reglur eigi að gilda. [106] Verður nú hugað nánar að því atriði.

Í grein sinni „Landamerki fasteigna“ reifar Tryggvi Gunnarsson þrjár leiðir sem til álita komi um mörk eignarlanda við jökul. Í fyrsta lagi mætti hugsa sér að merkin væru breytileg og miðuðust við jökulbrún á hverjum tíma. Í öðru lagi gætu þau náð að elstu þekktu jökulbrún, sbr. reglu vatnalaga um „fornan miðjan farveg“ í ám. Loks væri í þriðja lagi hægt að taka mið af jökulbrún á þeim tíma þegar landamerkin voru skráð eða þau ákveðin með öðrum hætti.[107] Taka ber fram að grein þessi er rituð fyrir gildistöku þjóðlendulaganna 1998. Niðurstaða Tryggva er sú að réttast sé að landamerkin séu breytileg og miðist við jökulbrúnina eins og hún er á hverjum tíma. Telur Tryggvi að þeir sem völdu jökul sem landamerkjaviðmiðun hafi gert sér grein fyrir því að jökulbrúnin færðist til. Með vísan til reglna íslensks réttar varðandi breytingu á fjöru og landauka sem þar myndast sé ástæða til að ætla að dómstólar beiti hliðstæðri reglu varðandi breytingar á landamerkjum þar sem jökulbrún færist til og landamerki í samræmi við breytingar á jökulbrúninni. Sérstök sjónarmið kunni síðan að koma upp, ef jökull hverfi með öllu þar sem hann hafi áður skilið að fasteignir.

Ástæða er til að huga hér nánar að reglum um merki sjávarjarða til hafsins, sjá einnig kafla 4.9. Þau hafa ýmist verið miðuð við neðri mörk fjöru eða netlög.[108] Fjaran er svæðið á milli stórstraumsflóðmáls og stórstraumsfjörumáls. Netlög eru í ýmsum lögum skilgreind sem sjávarbotn 115 metra út frá stórstraumsfjörumáli landareignar. Dómstólar hafa lagt til grundvallar að eigandi sjávarjarðar eignist landauka til sjávar.[109] Fjara jarðarinnar og netlög færast út og inn í samræmi við landauka eða landtap, þ.e. breytt stórstraumsfjörumál, og landamerki hennar þar með. Með lögum nr. 73/1990 voru auðlindir hafsbotnsins utan netlaga og svo langt til hafs sem fullveldisréttur Íslands

[106] Sjá t.d. kafla 12.10. í máli nr. 5/2000 hjá óbyggðanefnd.
[107] Tryggvi Gunnarsson, 1994: „Landamerki fasteigna.“ *Afmælisrit: Gaukur Jörundsson sextugur 24. september 1994*. Reykjavík. S. 510–512.
[108] Í H 1996 2518 og 2525 er talinn vafi um beinan eignarrétt fasteignareiganda í netlögum.
[109] Sbr. H 1946 345. Sjá einnig Ólafur Lárusson, 1950: *Eignaréttur* I. Reykjavík. S. 45. Gaukur Jörundsson, 1982–83: *Eignaréttur* II. Reykjavík. S. 136.

nær lýstar eign íslenska ríkisins, sbr. 1. gr. Netlög eru þar skilgreind með sama hætti og áður, sbr. 3. mgr. 2. gr., og ekki verður talið að ætlunin hafi verið að afnema til frambúðar áðurgreindan rétt sjávarjarða til landauka og fastsetja þar með í eitt skipti fyrir öll mörk sjávarjarða til hafsins. Vilji löggjafans til slíkrar breytingar hefði þurft að koma skýrt fram. Gildistaka laga nr. 73/1990 hafði þannig ekki í för með sér að merki sjávarjarða til hafsins væru endanlega fastsett.

Samkvæmt ákvæði 1. gr. laga um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, er eignarhaldi á landi skipt í tvo flokka, eignarlönd og landsvæði utan eignarlanda, þ.e. þjóðlendur. Um leið eru þjóðlendur lýstar eign íslenska ríkisins, sbr. 2. gr. Í greinargerð með frumvarpi til þjóðlendulaganna kemur skýrt fram að jökull getur hvort heldur er verið í eignarlandi eða þjóðlendu, sbr. þá athugasemd sem að framan greindi. Þetta bendir ótvírætt til þess að löggjafinn hafi ekki álitið að jökulrönd væri í eðli sínu afmörkun á eignarlandi og þjóðlendu. Breytingar á stöðu jökuls ættu því ekki að hafa í för með sér að eignarland breyttist í þjóðlendu og öfugt. Um eignarréttarlega stöðu þess lands sem hulið er jökli fer þannig eftir sömu reglum og um önnur landsvæði. Gildistaka þjóðlendulaganna hafði í för með sér endanlega skiptingu lands í annars vegar eignarland og hins vegar þjóðlendur. Hér skilur á milli laga um eignarrétt íslenska ríkisins að auðlindum hafsbotnsins og þjóðlendulaga. Í fyrra tilvikinu er gert ráð fyrir að nýtt land, þ.e. landauki, eigi eftir að verða til og merki eða eignamörk því ekki fastsett. Í síðara tilvikinu er hins vegar fjallað um allt land sem við gildistöku laganna var ofan sjávar, þ.m.t. landsvæði undir jökli, og merki endanlega fastsett. Land sem kemur undan jökli er þannig ýmist eignarland eða þjóðlenda, um það fer ekki eftir reglunni um merki sjávarjarða til hafsins.

Vatnsréttindi á jökulsvæðum í eignarlandi og túlkun vatnalaga í því sambandi er ekki til úrlausnar fyrir óbyggðanefnd. Tilkall annarra en íslenska ríkisins til vatnsréttinda á jökulsvæðum í þjóðlendum verður að meta í hverju tilviki fyrir sig.

Kemur þá til skoðunar hvort taka skuli mið af elsta þekkta jökuljaðri, legu jökuls þegar landamerki voru skráð, við gildistöku þjóðlendulaganna eða einhverju öðru, í þeim tilvikum að landamerki virðast miðuð við jökuljaðar.

Vísindamenn hafa slegið því föstu að jöklar landsins séu stærri nú en á landnámstíma.[110] Hafi landnám náð að jökli hefur það land sem horfið hefur undir jökul tilheyrt aðliggjandi jörðum. Þar getur jafnvel verið um að ræða heilar jarðir sem lítið eða ekkert er vitað um í dag. Lega jökuls á landnámstíma verður ekki ákvörðuð með nokkurri vissu. Töluvert er hins vegar vitað um stöðu jökuls við lok nítjándu aldar og byrjun

[110] Sjá eftirfarandi greinar Odds Sigurðssonar jarðfræðings: „Útbreiðsla jökla á Íslandi á sögulegum tíma.“ Greinargerð, júlí 2001. „Minnispunktar um breytingar jökla frá landnámi Íslands“, dags. 7.6.2002. „Variations of termini of glaciers in Iceland in recent centuries and their connection with climate.“ Óbirt handrit, ódags. Minnisblað Odds Sigurðssonar, jarðfræðings, um hugtakið jökul o.fl., dags. 13.1.2003. – Helgi Björnsson, 1979: „Glaciers in Iceland.“ *Tímaritið Jökull. Jöklarannsóknafélag Íslands*. 29. árg. – Sigurður Þórarinsson, 1974: „Ofgnótt jökla.“ *Saga Íslands*. 1. b. Reykjavík. S. 43–48.

þeirrar tuttugustu, þegar sett höfðu verið landamerkjalög og ætla má að flest landamerkjabréf hafi verið gerð. Jöklar voru þá stærstir á sögulegum tíma en síðan hafa þeir almennt hopað, þó ekki alla leið aftur til stöðu sinnar um landnám. Innan þess jökuljaðars sem miðað kann að hafa verið við í kringum 1900 er í sumum tilvikum jökullaust land nú. Við gildistöku þjóðlendulaga 1998 lá jökuljaðarinn þannig á milli upphaflegra landnámsmarka og stöðu við gerð flestra landamerkjabréfa um aldamótin 1900, almennt séð þó nær hinni síðarnefndu. Óhætt er þannig að slá fastri þeirri meginreglu að land sem komið hefur undan jökli á tímabilinu frá því landamerkjalög eru sett 1882 og þar til þjóðlendulög taka gildi 1998 var jökullaust við landnám.

Óljóst er hvort landnámsmenn hafa gert sér grein fyrir því að jökuljaðar væri breytingum undirorpinn en ekki fer á milli mála að um aldamótin 1900 var löngu orðið ljóst að svo væri. Jaðar jökulsins hefur að sjálfsögðu afmarkað það landsvæði sem nýtanlegt hefur verið og með honum eru dregin glögg skil frá náttúrunnar hendi. Eðli máls samkvæmt er hins vegar erfitt að finna þar fastan viðmiðunarpunkt. Mun þetta ástæða þess að merkjum er oft lýst „í jökul“ ótilgreint eða kennileiti skammt undan jökli. Sums staðar á landinu hagar þannig til að ein og sama jörðin liggur milli sjávar og jökuls. Jafnglögg merki af völdum náttúrunnar kunna að hafa verið talin svo sjálfsögð viðmiðun að ekki þyrfti umfjöllunar við í landamerkjalýsingu. Gagnvart jöklinum sjálfum er þá engri landamerkjalínu lýst. Ekki verður talið að viðkomandi jarðeigandi hafi þar með lýst því yfir að hann gæfi eftir eignarrétt eða afsalaði sér tilkalli til þess lands sem í tímans rás hefur horfið undir jökul. Líkur eru hins vegar á að í flestum tilvikum sé útilokað að afmarka það. Óbyggðanefnd ber að draga mörk á milli eignarlanda og þjóðlendna, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998, og niðurstaðan hverju sinni hlýtur að ráðast af tiltækum heimildum og almennum sönnunarreglum. Staðhættir og sönnunarstaða geta því leitt til sambærilegrar niðurstöðu og ef eignarréttur hefði verið gefinn eftir.

Ef líkindi eru fyrir því að land hafi verið numið inn til jökla styður það þá niðurstöðu að land sem jökullinn hefur skilað frá gerð landmerkjabréfanna falli til aðliggjandi jarða. Ekki verður talið að jökull hafi hopað svo hratt undanfarna rúma öld að komið sé í ljós að ráði land jarða sem ofar kunna að hafa legið, enda staða jökuls 1998 nær því sem var um 1900 en um landnám. Tilkall til lands sem komið hefur undan jökli kann jafnframt að byggjast á hefðarreglum. Til skoðunar koma þá almenn atriði eins og tímalengd, yfirráð, hagnýting, ráðstafanir að lögum, viðhorf hefðanda og annarra aðila o.fl. Staðhættir kunna að vera með þeim hætti að um eðlilegt framhald tiltekinnar jarðar sé að ræða, líkt og landauki til hafs, og nýting annarra útilokuð. Frávik frá þessum almennu ályktunum eru þó að sjálfsögðu möguleg og verður að skoða hvert tilvik fyrir sig. Jafnframt hlýtur réttur þessi að takmarkast við land sem komið var undan jökli við gildistöku þjóðlendulaga 1998, þegar löggjafinn kvað á um eignarhald ríkis á öllu því landi sem ekki væri sannanlega undirorpið beinum eignarrétti. Mögulegar væntingar jarðeigenda um rétt til þess lands sem kemur undan jökli eftir þann tíma njóta ekki réttarverndar sem eignarréttindi í skilningi 72. gr. stjórnarskrár. Þá ber þess að geta að

frá gildistöku þjóðlendulaganna er ekki unnt að öðlast eignarréttindi innan þjóðlendna fyrir nám eða hefð, sbr. 8. mgr. 3. gr.

Niðurstaða óbyggðanefndar er því sú að gildistaka þjóðlendulaga hafi undir þessum kringumstæðum haft það í för með sér að merki jarða gagnvart jökli væru fastsett, án tillits til síðari breytinga á jökuljaðrinum. Sú niðurstaða er jafnframt í eðlilegu samræmi við markmið og tilgang löggjafarinnar. Þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi ber þannig að miða við stöðu jökuljaðarsins 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll., enda sé jökullinn í þjóðlendu. Lega jökuljaðarsins kann þó að virðast óljós þar sem smájöklar eða fannir liggja aðskilið frá meginjöklinum. Í þeim tilvikum þar sem eignarland liggur að jökli í þjóðlendu verður að telja eðlilegt að íslenska ríkið beri hallann af þeim vafa sem þannig kann að vera fyrir hendi. Óbyggðanefnd telur því eðlilegt að í slíkum tilvikum miðist þjóðlendulína við jaðar meginjökuls, eins og hann er skilgreindur af sérfræðingum á því sviði. Smájöklar og fannir verða þá innan eignarlands á sama hátt og jökulsker eða annað land umlukið jökli verður innan þjóðlendu.

Sé jökulsvæði innan merkja jarðar gilda hins vegar þau almennu sjónarmið um túlkun landamerkja sem óbyggðanefnd hefur áður gert grein fyrir. Ljóst er að enda þótt lega jökuljaðarsins verði ákvörðuð með landfræðilegum gögnum er hann óhentug viðmiðun vegna lögunar sinnar og breytileika. Önnur og e.t.v. heppilegri útfærsla er hins vegar ekki á valdsviði óbyggðanefndar, en sá möguleiki fyrir hendi að ríkisvaldið og einstakir jarðeigendur nái um slíkt samkomulagi, eftir atvikum með nauðsynlegri aðkomu löggjafarvalds, sbr. ákvæði 40. gr. stjórnarskrár og II. kafla þjóðll.

4.7. Fjallskil

Af dómsúrlausnum má ráða að fyrirkomulag og tilhögun fjallskila og smölunar og nýting því tengd kunni að hafa áhrif við mat á eðli og inntaki eignarréttar að viðkomandi landi og þá þannig að litið sé til þess hvort með land hefur verið farið sem eignarland varðandi fjallskil eða ekki.

Lagafyrirmæli um smölun og fjallskil hafa haldist í hendur við byggð og búskap í landinu. Í þjóðveldislögunum, Grágás, voru allmörg ákvæði um afrétti, almenninga og ágang búfjár og munu þau flest hafa verið tekin upp í Jónsbók. Þá voru ennfremur tekin upp ákvæði í þessa veru í Réttarbót Eiríks konungs frá 1294. Þessi ákvæði giltu, a.m.k. að formi til, allt til þess að sett voru lög nr. 42/1969, um afréttamálefni, fjallskil o.fl.

Í Jónsbók kemur skýrt fram að landeigandi eða leiguliði hans átti einn beit á jörð sinni og skyldi greiða honum bætur, áverkabót og landnám, ef þessi réttur var brotinn.[111] Í réttarbót Hákonar konungs frá 1305 er þó mælst til þess að geldfé sé sektarlaust í heimalöndum ef hreppstjórar og grannar lofa og gefa enga sök á því.[112] Jarðeigandi átti

[111] Sbr. *Jónsbók* 1904, s. 134–136, 144–145 (6. og 18. k. llb.).
[112] *Jónsbók* 1904, s. 292.

einnig gróður á jörð sinni að því undanskildu að sá sem átti engi á annars manns landi mátti eiga þar rifhrís.[113]

Í Grágás og Jónsbók giltu mjög svipaðar reglur um hvenær mætti fara með búfé í sel, almenninga og afrétti og hvaða leiðir skyldu farnar. Markmiðið var hvort tveggja að vernda nærliggjandi bújarðir fyrir ágangi upprekstrarfjár og tryggja hagsmuni allra þeirra sem hlut áttu í afréttinum. Meginreglan var sú að allir þeir sem afrétt áttu skyldu reka fé sitt í miðjan afrétt er átta vikur voru af sumri en úr afrétti er fjórar vikur lifðu sumars. Tekið var sérstaklega fram að menn skyldu ekki reka málnytu sína í afrétt nema ítala væri. Samkvæmt Grágás máttu þeir menn er næstir bjuggu afrétti beita þangað búfé sínu yfir vetrarmánuðina en í Jónsbók var þetta bundið því skilyrði að þeir ættu hlut í afréttinum. Afréttareiganda var vetrarbeit því aðeins heimil að hann þyrfti ekki að reka fé sitt yfir land annarra. Þó skyldi ævinlega hvíla afrétt í tvær vikur, frá því er sex vikur voru af sumri til áttundu viku.[114]

Fleiri ákvæði voru sett til að vernda hina sameiginlegu beit afréttareigenda; t.d. mátti ekki gera sel og slá í afrétti.

Um lögréttir á haust og fjallgöngur sagði svo m.a. í 49. kapítula landsleigubálks Jónsbókar:

> Eigi skulu réttir fyrr vera en .iiii.[þ.e. fjórar] vikur lifa sumars. Hverr maðr er sauði á skal ganga eitt sinn á fjall, ok um landeign sína hvert sinn er lǫgr¬tt skal vera, skipa svá ǫðrum gǫngum sem þeir ráða. Sekr er sá hálfri mǫrk við konung er eigi gengr um landeign sína, ok ábyrgiz sauði við þá er eigu, alla þá er í hans landi váru sénir þá er hann átti gǫnguna.

Síðan er kveðið á um það hvað gert skuli við óskilafé. Í tilvitnaðri grein er gert ráð fyrir að hver maður smali sitt eigið land jafnframt því sem hann gangi á fjall að hausti ásamt öðrum afréttareigendum. Ef afréttarfé gekk í land bónda var honum heimilt að reka það í miðjan afrétt. Hann gat einnig haft það áfram í sínu eigin landi eða rekið það heim til þess manns sem féð átti. Í Jónsbók er ekki fjallað um aðra afrétti en þá sem voru í sameign tveggja manna eða fleiri. Í heimildum frá miðöldum má þó finna dæmi um beitarlönd sem kölluð voru afréttir og töldust í einkaeign. Var þá greint á milli „eignar sérlegrar“, sem var í einkanotum, og „afréttar“, sem tilteknir bændur höfðu heimild til að nýta gegn ítölu.[115]

Ákvæði lögbókanna um beit í almenningi voru að því leyti frábrugðin því sem hér hefur verið greint frá að nýtingartími þeirra var annar. Samkvæmt Grágás var heimilt að beita almenning frá því er mánuður lifði vetrar og næstu sjö mánuði en með lögtöku Jónsbókar virðist beit hafa verið leyfð í almenningi allan ársins hring nema frá krossmessu á vor (3. maí) til Bótólfsvöku (17. júní). Í Grágás var þeim sem næstur bjó almenningi heimilað að beita almenning þá fimm mánuði sem hann annars átti að liggja ónýttur en um slíkt er ekki getið í Jónsbók. Enn fremur var tekið fram að hver sem vildi

113 *Jónsbók* 1904, s. 152–154 (24. k. llb.).
114 *Jónsbók* 1904, s. 176–177 (46. k. llb.). *Grágás* 1992, s. 330–331 (38. k. lbþ.).
115 *Íslenskt fornbréfasafn*. 8. b. Reykjavík 1906–1913. S. 149.

mætti gera sel í almenningi, en það var bannað í afréttum, og öllum var heimilt að nýta sér reka í almenningi, hvort heldur var viður eða hvalur, svo framarlega sem hann hafði ekki áður verið öðrum merktur.[116]

Í tilskipun um sveitarstjórn 4. maí 1872, 39. gr., var svo fyrir mælt að sýslunefnd skyldi semja reglugerðir um notkun afrétta, fjallskil, fjárheimtur o.fl. Fóru sýslunefndir eftir það að semja fjallskilareglugerðir. Voru í fjallskilareglugerðunum sett ítarleg ákvæði um þessi efni er byggðu að mestu á ákvæðum Jónsbókar. Í mörgum tilvikum voru ákvæði þessara reglugerða misvísandi og í öðrum tilvikum stönguðust þau beinlínis á við gildandi rétt. Af fjallskilareglugerðum verða ekki dregnar almennar ályktanir um það efni sem hér er til úrlausnar, en einstaka reglugerð, sett með stoð í tilskipuninni frá 1872 eða síðari löggjöf, getur vissulega skipt máli að því er tekur til mats einstakra svæða.

Um afréttamálefni og fjallskil voru fyrst sett heildarlög hér á landi árið 1969, lög nr. 42/1969, um afréttamálefni, fjallskil o.fl. Voru þau lög síðar endurútgefin með áorðnum breytingum sem núgildandi lög nr. 6/1986. Það var þannig fyrst með löggjöf þessari sem hin dreifðu ákvæði í landsleigubálki Jónsbókar og réttarbót Eiríks konungs frá 1294 voru leyst af hólmi. Ákvæði gildandi laga taka í ýmsu mið af reglum eldri löggjafar.

Ef litið er til helstu fyrirmæla gildandi laga er ljóst þegar af 3. og 4. gr. laganna að fyrirmæli þeirra taka að meira eða minna leyti til afrétta, annarra sameiginlegra sumarbeitilanda og heimalanda. Skulu nánari fyrirmæli sett í fjallskilasamþykktir fyrir einstök svæði, sbr. 3. gr. Í 4. gr. er skilgreint það land sem fjallskil taka til og það greint í annars vegar afrétti og hins vegar heimalönd. Samkvæmt lögunum er stjórn afréttamálefna og fjallskila í höndum héraðsnefndar. Í II. kafla laganna er fjallað um afrétti og notkun þeirra og þá greint á milli sameiginlegra afrétta hreppa eða upprekstrarfélaga, sbr. 7. gr., afréttarlanda, sem liggur undir einstaka jörð eða stofnun, sbr. 8. gr., og loks beitilanda einstakra jarða sem notað sé sameiginlega til beitar með líkum hætti og afréttir, sbr. 12. gr., og skuli reglum laganna um afrétti beitt um þau svæði eftir því sem við geti átt. Í V. kafla laganna eru síðan fyrirmæli um göngur og réttir, í VI. kafla er fjallað um smölun heimalanda eftir réttir og í VII. kafla er fjallað um eftirleitir og öræfaleitir.

Í meginatriðum má greina lagareglur þessar á þann veg að þar er í fyrsta lagi fjallað um notkun afrétta og rétt til þeirra nota. Í annan stað er síðan fjallað um smölun afréttanna og fyrirkomulag smölunar sem og skiptingu þess sameiginlega kostnaðar sem af hlýst og falla í þann flokk lönd þeirra einstöku jarða sem fjallað er um í 12. gr. laganna. Allt að einu er í lögunum, sbr. einkum ákvæði V. og VI. kafla, fjölþætt ákvæði sem taka til heimalanda einstakra jarða og kveða m.a. á um skyldu til vorsmölunar, sbr. 36. gr., skyldu jarðeiganda til smölunar heimlands samhliða leitum á afrétti, sbr. 39. gr., skyldu til smölunar heimalanda eftir réttir, sbr. 52. gr. o.s.frv. Um smölun eyðijarða er svo ákvæði í 41. gr. laganna. Að meginstefnu til er hins vegar gert ráð fyrir því að

116 *Jónsbók* 1904, s. 193–194 (59. k. llb.). *Grágás* 1992, s. 369 (74. k. lbþ.).

smölun heimalands annist jarðeigandinn sjálfur og beri af henni allan kostnað. Sinni eigandi ekki þeirri skyldu skal honum gert að greiða kostnað eftir mati. Í 2. mgr. 40. gr. laganna er svo sérstök regla þess efnis að heimilt sé að ákveða í fjallskilasamþykkt að haustsmölun heimalanda verði metin til aðalfjallskila, að meira eða minna leyti, eftir því sem til hagar á hverjum stað.

Þá mun nokkuð víða hátta þannig til að bændur sammælist um smölun heimalanda sinna og standa sameiginlega að smölun í landi tveggja eða fleiri jarða. Slík samvinna um smölun fellur þó alla jafna algjörlega utan þeirra lögbundnu fjallskila sem um er fjallað í lögum og fjallskilasamþykkt.

Af öllu þessu má sjá að löggjafinn hefur um langan aldur mælt fyrir um skyldur landeigenda til að smala jarðir sínar, sbr. upphaflega fyrirmæli 49. kapítula landsleigubálks Jónsbókar. Þá sýnist líka beinlínis hafa verið gengið út frá því að land einstakra jarða sé nýtt sem beitiland með svipuðum hætti og afréttir, jafnvel þannig að viðkomandi landsvæði sé alfarið tekið undir fjallskilaframkvæmd. Í slíkum tilvikum gefa fjallskil þannig alls enga vísbendingu um eðli eignarhalds að því landi.

Í dómum Hæstaréttar Íslands hefur svo sem fyrr segir verið litið til þess í nokkrum tilvikum hvernig fjallskilum hefur verið háttað á landsvæði því sem þá er til eignarréttarlegrar meðferðar. Í þessum dómum hefur ekki verið talið sannað að um beinan eignarrétt væri að ræða að viðkomandi landsvæði og sú niðurstaða þá m.a. rökstudd með vísan til þess að ekki hafi verið sýnt fram á eða í ljós leitt að með viðkomandi land hafi verið farið sem eignarland varðandi fjallskil. Verður ekki annað ráðið af dómum þessum en að fjallskil geti út af fyrir sig haft þýðingu um úrlausn máls en verði þó ekki ráðandi um niðurstöðu. Í dómum eru vísbendingar fremur í þá átt að framkvæmd fjallskila gæti hugsanlega stutt eignartilkall en að eignarréttur sem talin verður sannaður á grundvelli annarra gagna verði vefengdur á grundvelli þess hvernig framkvæmd fjallskila hefur verið háttað.

Í ljósi alls þessa er það mat óbyggðanefndar að ekki verði dregnar víðtækar ályktanir um eignarrétt að landi af upplýsingum um framkvæmd fjallskila að fornu og nýju. Skiptir þar auðvitað mestu máli sú staðreynd að lengst af hefur smölun heimlanda, þ.e. lands einstakra jarða, ekki einungis verið háð lögbundnum skyldum og kvöðum um skyldur til smölunar, heldur hefur því jafnframt verið þannig háttað að lönd einstakra jarða hafa verið nýtt með sambærilegum hætti og afréttir og þá fallið í einu og öllu undir viðkomandi fjallskilaframkvæmd. Eftir sem áður hafa slík landsvæði ekki verið talin falla í flokk afrétta, þau óumdeilt legið innan landamerkja viðkomandi jarðar og eftir atvikum enginn ágreiningur verið uppi um eignarrétt að þeim. Þannig getur bæði háttað svo til að með öllu skorti á upplýsingar um fjallskilaframkvæmd og/eða smölun á viðkomandi landsvæði eða að forsendur séu með einhverju því sérstaka móti sem nú hefur verið gerð grein fyrir. Hvað sem þessu líður verður þó ekki útilokað fyrirfram að upplýsingar í þessa veru geti haft eitthvert vægi við eignarréttarlegt mat. Það þarfnast þá

sérstakrar skoðunar í hverju einstöku tilviki þar sem glöggar upplýsingar um tilhögun og forsendur fjallskila liggja á annað borð fyrir.

4.8. Ítök

Í íslenskum rétti hafa ítök eða ítaksréttindi verið skilgreind sem réttindi er veiti rétthafa tiltekin þröng umráð og takmörkuð not fasteignar sem er í eigu og umráðum annars eða annarra aðila.[117] Réttindi af þessum toga eiga sér langa sögu hér á landi og verður fyrst vikið að því hvað ráða megi af eldri rétti um ítök og inntak ítaksréttinda.

Í lögbókunum Grágás og Jónsbók er hugtakið *ítak* ekki skilgreint sérstaklega, en af einstökum ákvæðum má ráða í merkingu þess. Í landabrigðisþætti Grágásar er fjallað um þær réttarathafnir sem fram áttu að fara þegar maður vildi brigða öðrum land. Þar segir m.a. að brigðandi skyldi kveðja sér kviðar (væntanlega búakviðar) til að ganga úr skugga um hvort unnt væri að selja leiguból „eða ítök í annarra manna löndum“ áður en til þess kæmi að aðalbólið væri selt.[118]

Kaflinn um landamerki og lagakaup í Jónsbók (6. k. landsbrigðabálks) hefst á þessa leið:

> Nú vill maðr selja land sitt við verði, þá skulu þeir kveða á um merki með sér, um land ok skóga ok engjar ok reka, veiðar ok afréttu ef eru, ok allra gœða skulu þeir geta þeira, er því landi eigu at fylgja, þó at þat sé í ǫnnur lǫnd, eða aðrir menn eigi þanneg ítǫk; síðan skulu þeir takaz í hendr ok kaupa með váttum tveim eða fleirum.[119]

Annars staðar í lögbókinni er nánar rætt um sams konar réttindi án þess þó að tekið sé fram að um ítök sé að ræða. Þannig er fjallað um skóg, beituteig, fjöru, veiði og engi í annars jörðu en síður eða jafnvel ekki notuð orðin skógar-, beitar-, fjöru-, veiði- og engjaítak.[120] Ákvæði lögbókanna leiðir því til þeirrar niðurstöðu að ítak sé „réttur til ákveðinna nytja á landi annars“,[121] og fær það vel samrýmst hinni lögfræðilegu skilgreiningu hugtaksins nú á dögum.

Til ítaka var stofnað með ýmsum hætti. Ítakaeign mun t.d. hafa orðið til við tímabundin lán hlunninda, kaup og ítakaskipti.[122] Elsta skjallega heimildin um ítakaeign mun vera máldagi Stafholtskirkju sem talinn hefur verið frá miðri 12. öld.[123] Þar er greint frá því að prestur nokkur, Steini Þorvarðsson, hafi gefið kirkjunni m.a. þrjá hluti laxveiðar í Þverá, kerveiði í Norðurá undir fossi, Engines á Ströndum norður „ok reki

---

117 Þorgeir Örlygsson, 1998: *Kaflar úr eignarétti* I. Reykjavík. S. 28 (hdr.). Gaukur Jörundsson, 1982–83: *Eignaréttur* I, s. 6. Ólafur Lárusson, 1950: *Eignaréttur* I, s. 13.

118 Sbr. *Grágás* 1992, s. 288.

119 *Jónsbók* 1904, s. 124. Sambærilegur kafli er í Grágás (1992, s. 290) án þess að orðið *ítak* sé þar notað.

120 Sbr. *Grágás* 1992, s. 296, 321, 329. *Jónsbók* 1904, s. 147–148, 150.

121 Grágás 1992, s. 537. Sbr. Magnús Már Lárusson, 1981: „Jordejendom. Island.“ *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. 7. b. Kaupmannahöfn. D. 671.

122 Páll Sigurðsson, 1992: „Kirknaítök. Saga þeirra og réttarþróun.“ *Svipmyndir úr réttarsögu. Þættir um land og sögu í ljósi laga og réttarframkvæmdar.* Reykjavík. S. 277.

123 *Íslenskt fornbréfasafn.* 1. b. Kaupmannahöfn 1857–76. S. 178–180. Sbr. Páll Sigurðsson 1992, s. 279.

með“ og selför í Þverárdal upp frá Kvíum. Í máldaganum er lýst einum algengasta stofnunarhætti kirknaítaka sem var gjöf í sáluhjálparskyni. Þannig hefur frá fyrstu tíð byggðar hér á landi verið stofnað til ítaka með beinni yfirfærslu eða afhendingu tiltekinna réttinda.

Frá 13. öld hafa varðveist nokkrar skrár um ítök, einkum reka, m.a. elsta rekaskrá Skálholtskirkju frá um 1270. Bendir það til þess að á þeim tíma hafi ítök verið orðin eftirsótt gæði sem ekki síst kirkjulegar stofnanir sóttust eftir.[124] Ítökum fjölgaði síðan jafnt og þétt, og í byrjun 18. aldar, þegar Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns var tekin saman, hafði myndast þéttriðið net ítaka um land allt.[125]

Ljóst er að ítakaeign skipti í margar aldir verulegu máli fyrir afkomu landsmanna og mun að einhverju leyti hafa stuðlað að jafnari dreifingu landgæða. Á sumum stöðum á landinu hagaði þannig til að jörð sem ekki átti mikilvæg hlunnindi eins og upprekstrarland, skóg eða fjörunytjar eða gat ekki nýtt þau í eigin landi vegna staðhátta fékk þau sem ítök í öðru landi. Nefna má sem dæmi að í Þórisdal í Lóni áttu nokkrar jarðir skógarítak. Ein þeirra var Efri-Fjörður í Lóni. Hún átti skógarítak í Skálahvömmum í Þórisdal eða Laxárdal, en í staðinn var heimilað útræði frá Klifunum (Þorgeirsstaðaklif).[126] Slík ítakaskipti munu víðar hafa tíðkast, ekki síst á þeim svæðum þar sem útræði var gott. Hraunskarð undir Jökli átti t.d. „frí kolatak í Hrísaskóg og raptvidahögg í jördunne til upheldis“ í staðinn fyrir uppsátur og „ítaksbúðir“ í Hraunskarðsjörð.[127] Annars staðar þar sem ekki var um ítök eða ítakaskipti að ræða var venjulega greitt ákveðið gjald fyrir útræðið, svonefndur vertollur.[128]

Mörg ítök gengu smám saman úr sér ýmist af völdum eyðingarafla náttúrunnar, ofnýtingar eða vegna breyttra búskaparhátta og urðu því ekki annað en inntakslaus réttur sem setti ákveðnar hömlur á eignarrétt fasteigna.[129] Um miðbik nýliðinnar aldar var því svo komið að fjölmörg þeirra ítaka sem á jörðum hvíldu komu ítakshafanum að litlu sem engu gagni auk þess sem ýmis þeirra virtist augljóslega hagkvæmara að nýta samhliða nýtingu á viðkomandi jörð. Lagasetning frá þeim tíma ber skýran vott um þá stefnu löggjafans að tryggja það, að eðlileg gæði fasteigna fylgi þeim sjálfum og séu nytjuð í sambandi við notkun þeirra.[130] Það var einkum gert með því að banna að tiltekin

---

124 *Íslenskt fornbréfasafn* 1, s. 67–76. Tímasetning rekaskrárinnar er ekki örugg. Sbr. einnig sama rit, s. 4, 246–248 (ítakaskrá Viðeyjarklausturs [1284]), 248–251 (reka- og landamerkjaskrá Þingeyraklausturs [1285]).

125 Sbr. *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*. 12. b. (Atriðisorðaskrá), undir *afrétt, beit/beitarítak, melaslægja/meltak, lax/laxveiði, fugl/fuglatekja, eggjatak/eggjatekja/eggver, skógur/skógarítak, hrís/hrísrif/hrístak, torf, móskurður/mótak, engjatak/engjaítak, reki/rekaítak*.

126 Þetta kom fram í vitnisburði Vilhjálms Geirs Þórhallssonar, eiganda Efra-Fjarðar, við skýrslutöku 9.9. 2002 í máli nr. 5/2001 hjá óbyggðanefnd. Sbr. einnig vitnisburð Þorsteins Geirssonar á Reyðará við sömu skýrslutöku.

127 *Íslenskt fornbréfasafn*. 3. b. Kaupmannahöfn 1896. S. 141. Fleiri dæmi eru um slík ítakaskipti í þessari heimild sem talin er frá um 1360.

128 Sbr. *Jarðabók Árna og Páls* 12, undir *naust, uppsátur, útræði, verbúð, vertollur*.

129 Sbr. hugtakið *servitut* í merkingunni *ítak eða ískylda*.

130 Þegar um miðja 19. öld tók að gæta þeirrar tilhneigingar löggjafans að sporna við frekari stofnun ítaka, sbr. 4. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 20. júní 1849.

hlunnindi, sem fasteign fylgdu, væru frá henni skilin auk þess sem eigendum fasteigna sem ítök hvíldu á var gert kleift að leysa þau af eignum sínum gegn fjárgreiðslu. Þannig var t.d. lausn veiðiítaka í ám og vötnum heimiluð með lögum nr. 40/1942, sbr. nú lög nr. 76/1970 og lausn skógarítaka af jörðum með lögum nr. 100/1940, sbr. nú lög nr. 3/1955, sbr. lög nr. 76/1984. Þá fjalla lög nr. 13/1956 um sölu kirkjuítaka. Veigamesti þátturinn í þessari viðleitni löggjafans var þó setning laga nr. 113/1952 um lausn ítaka af jörðum en þau taka til allra ítaka í jarðir annarra en lax- og silungsveiðiítaka í ám og vötnum og skógarítaka, sbr. 2. og 3. gr. laganna.[131] Með þeim var sú skylda lögð á þá sem töldu sig eiga slík ítök að lýsa þeim í samræmi við efni laganna. Væri það ekki gert féll ítakið úr gildi. Lögin hafa enn fremur að geyma reglur um það hvernig eigandi jarðar, sem ítak er í, eldra en 25 ára, getur leyst það af jörð sinni. Þrátt fyrir þessa viðleitni löggjafans er þó ljóst að enn kunna að finnast gild ítök hér á landi.

Óbyggðanefnd telur að tilvist ítaks í fasteign bendi fremur til þess að svæði það sem ítakið er á sé eða hafi einhvern tíma verið eignarland.[132] Þannig hafi réttur yfir viðkomandi landsvæði verið nauðsynlegur grundvöllur undir stofnun ítaks á því og ítakshafinn öðlast rétt sinn innan marka þess réttar sem handhafi hinna beinu eignarréttinda átti.

Þrátt fyrir þetta kunna að finnast ítök í landsvæðum sem ekki eru undirorpin beinum eignarrétti nú og ekki unnt að sýna óyggjandi fram á að hafi nokkurn tíma verið það. Sem dæmi um slíkt má nefna ákvæði í máldögum um takmörkuð réttindi kirknanna í Biskupstungum á Biskupstungnaafrétti. Þannig segir í máldaga kirkjunnar á Torfastöðum frá 1331 að hún eigi „skógarteig í Sandvatnshlíð“.[133] Hið sama kemur fram í Vilkinsmáldaga frá 1397[134] og Gíslamáldaga frá 1570.[135] Þá segir í Gíslamáldaga um kirkjuna í Bræðratungu að hún eigi „Skógartungu undir Bláfelli“.[136] Í máli nr. 4/2000, Biskupstungnaafréttur og efstu lönd í Biskupstungnahreppi, komst óbyggðanefnd að þeirri niðurstöðu að Framafréttur Biskupstungna, það landsvæði sem framangreind réttindi kirknanna náðu til, væri þjóðlenda. Nefndin útilokaði þó ekki að umrætt landsvæði hefði einhvern tíma verið undirorpið beinum eignarrétti en taldi umræddda máldaga eina og sér ekki veita næga sönnun í þeim efnum. Í slíkum tilvikum kann þó að vera um annars konar réttindi að ræða en ítök í hinni hefðbundnu lögfræðilegu merkingu hugtaksins.

---

131 Í 1. gr. laga nr. 113/1952 segir að ítak merki í lögunum hvers konar afnot fasteignar, sem eigi séu samfara vörslum hennar eða þess hluta hennar, sem afnotin taki til, enda sé réttur til afnotanna byggður á heimild einkaréttareðlis. Í greinargerð með frumvarpi því sem varð að umræddum lögum segir í athugasemdum að fylgt sé hinni venjulegu fræðilegu skýringu á því hvað ítak sé.

132 Í greinargerð með frumvarpi því sem varð að lögum nr. 113/1952 er í athugasemdum tekið fram að lögin taki ekki til ítaka í kaupstaðarlóðir eða í afrétti, sem sveitarfélög eiga. Í lögunum er þannig gert ráð fyrir því að unnt sé eða hafi verið að stofna til ítaka í afréttarlöndum. Með hliðsjón af hinni almennu lögfræðilegu skilgreiningu á hugtakinu ítak verður þó að ætla að með því sé átt við afréttarlönd sem undirorpin eru beinum eignarrétti eða hafi verið það á þeim tíma þegar til ítaksins var stofnað.

133 *Íslenskt fornbréfasafn* 2, s. 669.

134 *Íslenskt fornbréfasafn* 4, s. 49.

135 *Íslenskt fornbréfasafn* 15, s. 647.

136 *Íslenskt fornbréfasafn* 15, s. 648.

4.9. Fjörur og rekaeign

Eignarréttur að fasteign sem liggur að sjó nær einnig til fjörunnar fram af henni, þ.e. svæðisins á milli stórstraumsflóðmáls og stórstraumsfjörumáls.[137] Undir yfirborði sjávar taka við svokölluð netlög, sem í ýmsum lögum eru skilgreind sem sjávarbotn 115 metra út frá stórstraumsfjörumáli landareignar, sjá nánar síðar í þessum kafla.[138] Óumdeilt er að netlög fylgi sjávarjörðum en um hitt hefur fremur verið ágreiningur hvort eignarráð fasteignareiganda feli í sér beinan eignarrétt eða séu bundin við þau réttindi sem sérstaklega er mælt fyrir um í einstökum lögum.[139]

Kemur þá til skoðunar hver hafi verið réttur landeigandans í fjöru og netlögum jarðar sinnar. Þar verður helst litið til þeirra fjörunytja sem lengst hafa verið til umfjöllunar í löggjöf hér á landi, þ.e. reka og veiði.

Rekinn hefur verið helsta verðmæti fjörunnar. Elstu ákvæði laga um reka eru í Grágás. Þau voru síðan tekin upp lítið breytt í rekabálk Jónsbókar, og er sá bálkur enn í gildi ásamt viðbótum um skotinn hval og skotmannshlut sem gefnar voru út í konungsbréfum 1778 og 1779.[140] Meginreglan var sú að jarðeigandi átti reka fyrir landi sínu. Í Jónsbók er reki nánar skilgreindur með svofelldum hætti: „Hverr maðr á reka allan fyrir sínu landi viðar ok hvala, sela ok fiska, fugla og þara, nema lǫgum sé frá komit.“[141] Eignarréttur jarðeiganda á viðar- eða hvalreka var þó því aðeins hafinn yfir vafa að hann merkti sér rekann eða kæmi böndum á hann.[142] Allan reka utan *rekamarka* var hverjum manni heimilt að flytja að landi, marka sér og slá eign sinni á, en landeigandi skyldi eiga alla aðra flutninga hvals og viðar.[143]

Sú skýring hefur verið gefin á rekamarki að það sé „sá hluti fjöru og hafs sem bóndi eða rekamaður má nýta á allan reka“.[144] Lúðvík Kristjánsson taldi hins vegar rekamark vera sömu merkingar og fjörumark og tákna merki milli deildra reka.[145] Í Staðarhólsbók Grágásar er rekamark við það miðað „að sjá mundi mega þaðan fisk á borði ef eigi bæri

---

137 Ólafur Lárusson, 1950: *Eignaréttur* I, s. 45. Gaukur Jörundsson, 1982–83: *Eignaréttur* I, s. 37. Þorgeir Örlygsson, 1998: *Kaflar úr eignarétti* I, s. 57.

138 Sjá t.d. 3. mgr. 2. gr. laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu, nr. 57/1998; 1. gr. laga um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum, nr. 64/1994; og 1. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 76/1970.

139 Í H 1996 2518 og 2525 er talinn vafi um beinan eignarrétt fasteignareiganda í netlögum.

140 Sbr. opið bréf um rekatilkall á Íslandi frá 4. maí 1778, 5. gr., og konungsbréf (til stiftamtmanns) um landshlut af flutningshvölum á Íslandi frá 23. júní 1779, 1.–2. gr.

141 *Jónsbók* 1904, s. 194.

142 *Grágás* 1992, s. 351–352. Sbr. *Jónsbók* 1904, s. 194–195.

143 *Grágás* 1992, s. 353–354. *Jónsbók* 1904, s. 196–197. Á öðrum stað í *Jónsbók* (s. 203) segir þó að þess hvals sem fluttur sé, eigi flytjendur þriðjung en landeigandi tvo hluti nema skot finnist í, þá eigi skotmaður þriðjung. Þetta ákvæði virðist eiga sér nokkra samsvörun í 71. k. landabrigðisþáttar Grágásar (*Grágás* 1992, s. 365).

144 *Grágás* 1992, s. 552. Í Jónsbók virðist einnig gert ráð fyrir að rekamark geti tekið til hafsvæðis *út fyrir* netlög, sbr. þetta orðalag: „Ef maðr veiðir hval í rekamarki, þar er fisk sér á borði ok fyrir utan netlÄg, þá á sá allan er veiðir“ (*Jónsbók* 1904, s. 206 sbr. einnig s. 197).

145 Lúðvík Kristjánsson, 1980: *Íslenzkir sjávarhættir*. 1. b. Reykjavík. S. 219.

land fyrir“.[146] Lýsing Konungsbókar á rekamarki er nokkru ítarlegri, og er hún sambærileg við skilgreiningu Jónsbókar á *fiskhelgi*:

> Maður á að flytja við þann er hann finnur á floti fyrir utan það er fisk sér af borði, óflattan, fyrir annars manns landi. Það skal þorskur vera, sá skal svo mikill vera að hann sé álnar í öxarþærum flattur [álnarbreiður milli þunnildisnefja]. Sá fiskur heitir gildingur. Á því borði skal sjá þann fisk er til lands veit, þaðan úr fjöru er fyrvir [fellur út] utast.[147]

Fiskhelgi í þessu samhengi táknar svæðið út að rekamörkum sem að sínu leyti miðast við að óflattur þorskur sé í sjónmáli frá ströndinni.[148]

Síðar, sennilega snemma á 14. öld, var kveðinn upp svofelldur alþingisdómur um rekamark til lands:

> Rekamarck til landz sem leingst ut fiarar. og flod geingur leingst i logne. þa hvorke æser brim nie vindur.
>
> Þad var logtekid um rekamark a Auxararþijnge af badum l¹gm¹nnunum og allri logriettunne a dogum Häkonar kongz. sem væri i almennelegu flædarmäle þa siör rædur sier. Enn hvad hann æser brim edur vindur. edur kastar yfer Mälarkamp. edur eírartanga. so sem i logbok utvijsar. edur a land upp. þar sem so vid vijkur. þa eignast þad landeigande hvort þad er trie edur hvalur.[149]

Hér virðist lögrétta skilgreina það sem í síðari löggjöf er nefnt stórstraumsflóðmál.

Algengt var á miðöldum og síðar að fjara innan merkja tiltekinnar jarðar væri nýtt frá annarri jörð. Eigandi hinnar síðarnefndu nefndist þá *rekamaður* eða *fjörumaður*, en rétturinn var þó bundinn jörð hans en ekki persónu. Landeigandi og fjörumaður skiptu með sér fjörugögnum eftir ákveðnum reglum. Um þetta segir í Jónsbók:

> Ef maðr kaupir reka af landi manns at lǫgmáli réttu, ok skilja þeir þat eigi gjørr en svá, þá á landeigandi af fjǫru þeiri álnarlǫng kefli ǫll ok smæri, en rekamaðr á þar við allan annan útelgdan er þar rekr upp, ok svá hvali alla er þar hlaupa kvikir á land, nema menn valdi, og svá á hann þá hvali er þar rekr. Sá maðr er land á, hann á þara allan ok fugla alla, sela alla ok rostunga, ok svá ef maðr drepr sel; hann á þar at hafa hnísur ok háskerðinga, ok fiska alla, nema þar reki fleiri senn á land en .v. [5], þá á rekamaðr.[150]

Rekamaður átti einnig allan ómerktan við og hval sem menn fluttu úr almenningi[151], ef þeir fylgdu ekki festum eins og skylt var, og að auki allt það sem flaut í netlögum. Landeigandi átti hins vegar veiði alla í netlögum, flutninga hvals og viðar og allt það sem flaut utan netlaga og að rekamörkum og aðrir höfðu ekki áður eignað sér.[152] Enn fremur skyldi landeigandi en ekki fjörumaður (rekamaður) varðveita vogrek, þar til eigandi kæmi fram en eignast ella, og skotmannshlut og fá ágóða af og hafa þriðjung af

---

146 *Grágás* 1992, s. 353 (Staðarhólsbók). Skilgreining Konungsbókar er ítarlegri (sbr. *Grágás* 1992, s. 353–354). Samkvæmt *Jónsbók* 1904 (s. 206) var rekamark „þar er fisk sér á borði“.

147 *Grágás* 1992, s. 353–354. Sbr. *Jónsbók* 1904, s. 203 og 206 (6. og 8. k. rekabálks).

148 Sbr. Magnús Már Lárusson, 1981: „Hvalfangst“ *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. 7. Kaupmannahöfn. D. 169.

149 *Íslenskt fornbréfasafn* 11, s. 1–2.

150 *Jónsbók* 1904, s. 196–197.

151 Í Jónsbók er landeiganda eignaður allur flutningur (*Jónsbók* 1904, s. 197).

152 *Grágás* 1992, s. 354–355, 365. *Jónsbók* 1904, s. 196–197. Sambærilegt ákvæði um rétt rekamanns til flutninga úr almenningi er ekki í Jónsbók.

öllum þeim hvölum „er fyrir mönnum hlaupa á land“.[153] Í heimildum frá miðöldum eru einnig mörg dæmi um að rekinn væri ekki miðaður við ákveðið svæði heldur tiltekið magn af viði sem ýmist var kallað afdráttur eða afreiðsla.[154]

Af því sem hér hefur verið rakið má álykta að fjörueign í landi annarrar jarðar hafi fyrst og síðast verið ítak en ekki falið í sér eignarrétt á landinu sjálfu.[155] Í því sambandi má benda á þau orð Hans Kuhn að fjöruítök séu í elstu máldögum og skrám aðeins kölluð fjörur eða rekafjörur.[156] Hér verður þó að hafa á þann fyrirvara að rekamanni tilheyrði ekki einvörðungu fjaran í merkingunni fjöruítak heldur einnig *rekagrunnur-inn*, enda missti hann ekki rétt sinn til rekans þótt orpinn væri sandi eða grjóti.[157] Þegar þess er gætt að fjörur (reki) voru í mörgum tilvikum ítak í landi annarra en þeirra sem áttu rekann, þarf ekki að koma á óvart að fjörumörk og landamerki jarða til sjávar fóru ekki alltaf saman eins og t.d. landamerkjabréf jarða í Öræfum vitna um. Samkvæmt lögum um lausn ítaka af jörðum, nr. 113/1952, féllu önnur ítök en skógarítök og lax- og silungsveiðiítök úr gildi væri ítaksrétti ekki lýst með tilteknum hætti, sjá nánar í kafla 4.8.

Í lögbókunum er einnig gert ráð fyrir að fjörur geti verið almenningur og heimildir um almenninga við sjávarsíðuna eru allnokkrar.[158] Þar skyldu fjórðungsmenn eiga reka allan nema þann sem skot var í. Þá skyldu þeir menn varðveita „er lönd eigu næst“.[159] Samkvæmt þessu virðist ekki gert ráð fyrir því að almenningsfjara sé ítak í eignarlandi, en dæmi um slíkt kunna þó að finnast.[160]

Netlögum má líkja við „fiskveiðilögsögu“ sjávarjarða. Þau eru skilgreind á þessa leið í fornlögum:

> Þar eru netlög utast í sæ er selnet stendur grunn, tuttugu möskva djúpt, af landi eða af skeri og komi flár [þ.e. flotholt] upp úr sjánum að fjöru þá er þinur [þ.e. teinn á neti] stendur grunn. En fyrir það utan á hver að veiða að ósekju er vill.[161]

Landeigandinn átti einn alla veiði í netlögum og í fjörunni, og gilti einu þó að annar hefði eignast aðrar nytjar í fjöru og netlögum.[162] Eins og áður hefur komið fram virðist

---

153 *Grágás* 1992, s. 354. *Jónsbók* 1904, s. 197, 201–203, 208–209.

154 Lúðvík Kristjánsson 1980, s. 220. Sjá einnig *Íslenskt fornbréfasafn* 3, s. 56–57.

155 Sbr. einnig hugtakið *ítaksreki* um þann reka jarða eða hluta hans sem gengið hafði undan jörðinni (Lúðvík Kristjánsson 1980, s. 204).

156 Kuhn, Hans, 1943–1948: „Hátúningamelur og Gnúpverjahreppur.“ *Árbók Hins íslenzka fornleifa-félags*. S. 73. Austfirðingar nota orðið *sandur* um það sem Sunnlendingar kalla fjöru (Lúðvík Kristjánsson 1980, s. 218).

157 Lúðvík Kristjánsson 1980, s. 203.

158 Sjá nánar í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar um hugtakið almenningar.

159 *Grágás* 1992, s. 369. Sbr. *Jónsbók* 1904, s. 193–194.

160 Af þessu yfirliti má sjá að samkvæmt lögbókunum, Grágás og Jónsbók, áttu nokkrir aðilar lög-verndaðan rétt til hvals eftir ákveðnum reglum: Í fyrsta lagi var það landeigandinn, í öðru lagi reka-maður, ef rekinn hafði verið seldur undan jörð, í þriðja lagi skotmaður, sem átti hálfan hval sem hann náði ekki að festa í fjöru og loks fjórðungsmenn ef um almenningsfjöru var að ræða. Fleiri áttu einnig sinn rétt til rekahvals að uppfylltum ákveðnum skilyrðum eins og leiglendingur og sá sem fyrstur kom að hval er fluttur hafði verið úr almenningi (sbr. „finnandaspik“). Sbr. *Grágás* 1992, s. 356, 365. *Jónsbók* 1904, s. 135.

161 *Grágás* 1992, s. 354. Sbr. *Jónsbók* 1904, s. 196.

162 *Jónsbók* 1904, s. 197.

fiskhelgi samkvæmt Jónsbók hafa verið miðuð við rekamörk og verður því ekki í öllum tilvikum lögð að jöfnu við netlög.

Ekki er ljóst af lögbókunum hversu langt til sjávar netlög náðu enda mun það að nokkru hafa farið eftir aðstæðum eins og grunnsævi við sjávarstrendur. Lúðvík Kristjánsson getur sér þess til að netlög hafi verið miðuð við 6 þumlunga selmöskvalegg, og hefur því mesta dýpt netlaga um fjöru verið 120 þumlungar eða 6 álnir.[163] Alin jafngilti um 47,7 sm svo að netlög hafa náð út að 2,9 m dýpi.

Í skipan goðorðsmannsins Sæmundar Ormssonar um almenninga í Hornafirði, sem talin er frá um 1245, er því lýst yfir að land og fjöru skyldi helga 30 faðma þaðan frá sem efst féll í meðalflæðum. Rekald þar fyrir utan skyldi vera *almenningur*.[164] Talið hefur verið að Sæmundur hafi í skipan sinni verið að lýsa netlögum.[165] Í löggjöf frá miðbiki 19. aldar var miðað við 60 faðma (u.þ.b. 112 metra) frá stórstraumsfjörumáli.[166] Í 20. aldar löggjöf hefur fyrst og fremst verið við það miðað að netlög séu 115 metrar á haf út miðað við stórstraumsfjörumál.[167] Sýnist nú óhætt að miða þau mörk sem meginreglu, þó svo önnur viðmið gildi vissulega skv. þeim eldri lögum sem enn eru í gildi.

Merki sjávarjarða til hafsins miðast annað hvort við ytri mörk fjöru eða netlaga. Um þetta álitaefni er ekki þörf ítarlegrar umfjöllunar hér, enda fjalla þjóðlendulögin einungis um land ofan sjávar. Ljóst er að strandlengja landsins tekur breytingum, á einum stað kann að verða landrof en á öðrum landauki. Dómstólar hafa lagt til grundvallar að eigandi sjávarjarðar eignist þann landauka sem til verður í fjöru og netlögum fyrir landi hans.[168] Það á a.m.k. við um þann landauka sem til verður af náttúrulegum ástæðum eða fyrir tilverknað þriðja manns.[169]

Með lögum nr. 73/1990 voru auðlindir hafsbotnsins utan netlaga og svo langt til hafs sem fullveldisréttur Íslands nær lýstar eign íslenska ríkisins, sbr. 1. gr. Netlög eru þar skilgreind með sama hætti og áður, sbr. 3. mgr. 2. gr., og ekki verður talið að ætlunin hafi verið að afnema til frambúðar áðurgreindan rétt sjávarjarða til landauka og fastsetja þar með í eitt skipti fyrir öll mörk sjávarjarða til hafsins. Vilji löggjafans til slíkrar breytingar hefði þurft að koma skýrt fram. Gildistaka laga nr. 73/1990 hafði þannig ekki í för með sér að merki sjávarjarða til hafsins væru endanlega fastsett. Fjara og netlög

---

163 Lúðvík Kristjánsson 1980, s. 203.

164 *Íslenskt fornbréfasafn* 1, s. 536.

165 Sbr. Þorgeir Örlygsson, 1993: „Er Hornafjörður almenningur?“ *Tímarit Háskóla Íslands*. 6. árg. nr. 6. Reykjavík. S.33.

166 Sbr. t.d. 3. gr. tilskipunar um veiði á Íslandi frá 20. júní 1849.

167 Sjá t.d. 3. mgr. 2. gr. laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu, nr. 57/1998; 1. gr. laga um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum, nr. 64/1994, og 1. gr. laga um lax- og silungsveiði, nr. 76/1970.

168 Sbr. H 1946 345. Sjá einnig Ólafur Lárusson, 1950: *Eignaréttur* I, s. 45 og Gaukur Jörundsson, 1982–83: *Eignaréttur* II, s. 136.

169 Ekki verður ráðið af fyrirliggjandi réttarheimildum og fræðiskrifum að greinarmunur sé í þessu sambandi gerður á landauka sem til verður fyrir tilstilli fasteignareigandans sjálfs. Á það er þó bent að réttur fasteignareiganda í þessa veru geti ekki, í ljósi tækniframfara og nýrra viðhorfa, verið án takmarkana. Þær takmarkanir helgast þá af hagsmunum íslenska ríkisins, fullveldisrétti þess og eignarrétti, sbr. t.d. lög nr. 73/1990.

færast út og inn í samræmi við landauka eða landtap, þ.e. breytt stórstraumsfjörumál, og landamerki þar með.

5. HEIMILDIR UM EIGNARHALD

5.1. Almennt

Í köflunum „Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð voru“ undir „Gögn og gagnaöflun“ í hverjum úrskurði fyrir sig kemur fram hvaða flokkar frumheimilda, útgefinna og óútgefinna, voru yfirfarnir á vegum óbyggðanefndar í þeim tilgangi að fullnægja rannsóknarskyldu nefndarinnar, sbr. einnig sérstakan kafla í hverjum úrskurði um það efni. Hér verður gerð nánari grein fyrir nokkrum mikilvægum heimildum og þýðingu þeirra fyrir úrlausnarefni óbyggðanefndar.

5.2. Jarðamöt og jarðabækur

Elsta dæmi um jarðamat á Íslandi er að finna í tíundarlögunum 1096/97. Jarðir voru metnar til hundraða en eitt hundrað á landsvísu jafngilti 120 álnum vöruvaðmáls eða einu kýrverði. Í tilefni af sölu konungsjarða á 17. öld var ákveðið að hvert jarðarhundrað skyldi jafngilda tveimur hundruðum á landsvísu (kúgildum).[170]

Lítið er vitað um matsreglur eða viðmiðanir þegar jarðamatið fór upphaflega fram. Þegar elsta varðveitta jarðabókin var gerð 1639, um jarðeignir konungs, var við það miðað að dýrleiki skyldi vera tuttuguföld landskuld. Sama var gert í jarðabókinni 1686 en hún er elsta varðveitta jarðabókin sem hefur að geyma jarðir í einkaeign. Í jarðabókinni 1695 var aftur snúið til hins gamla mats enda jafnan við það stuðst í fasteignaviðskiptum.[171] Þó ber að taka fram að í þessari jarðabók var eignarhlutur kirkju í heimalandi yfirleitt ekki reiknaður með í jarðamatinu og þess vegna var dýrleiki sumra kirkjujarða ekki í fullu samræmi við raunvirði þeirra.[172]

Á árunum 1702–1712 var gerð hér á landi ný og mjög nákvæm jarðabók. Jarðabók þessi er jafnan kennd við þá tvo menn sem unnu mest að henni, Árna Magnússon og Pál Vídalín. Jarðabókin þykir mjög traust heimild og skýrist það einkum af því hvernig að verki var staðið. Þeir Árni og Páll eða umboðsmenn þeirra ferðuðust um nær land allt að boði konungs og reyndu að kynna sér aðstæður á hverjum stað en jafnframt höfðu þeir þann háttinn á að boða bændur í héraði til fundar og láta hvern ábúanda gera vandlega grein fyrir jörð sinni. Þetta var jafnharðan skráð niður og í lokin staðfest af áreiðanlegum mönnum í sveitinni. Þrátt fyrir það voru brögð að því að vitnisburður manna um jarðir sínar væri ekki nákvæmur, t.d. að meira væri gert úr landspjöllum en efni stóðu til eða að ekki væri samræmi á milli þess sem landeigendur sögðu og leiguliðar þeirra. En þá var stundum hægt að leiðrétta misræmið með samanburði við jarðabréf sem þeir Árni og Páll söfnuðu einnig á ferðum sínum. Í tengslum við jarðabókarverkið voru samdar tillögur að nýju jarðamati. Í tillögunum var gert ráð fyrir að grundvöllur matsins

[170] Sbr. *Lovsamling for Island*. 1. b. Kaupmannahöfn. S. 356.
[171] Sbr. Björn Lárusson, 1967: *The Old Icelandic Land Registers*. Lundi. S. 18. Björn Lárusson, 1982: *Islands jordebok under förindustriell tid.* Lundi. S. 18.
[172] Björn Lárusson 1967, s. 63.

væri fóðurgildi jarðar, þ.e. hversu mörg kúgildi hún gæti borið í meðalári. Afréttur, útigangur, sellönd og ýmis hlunnindi skyldu metin til hundraða eftir ákveðnum reglum og greiða af þessu bæði tíund og landskyld. Frá því var horfið að ráðast í nýtt jarðamat hér á landi. Í stað þess lögðu þeir Árni og Páll hið forna jarðamat til grundvallar og höfðu hliðsjón af „almúgans tilsögn og undirrjettingu“ í votta viðurvist. Þó má sjá þess merki að reynt hafi verið í einhverjum mæli að leggja nýtt mat á jarðirnar, einkum þegar getið er sérstaklega um heyfóður og nýtingu úthaga, afrétta og hlunninda.

Tillögur þær sem hér hefur verið vikið að eru að verulegu leyti í samræmi við svonefnda „Bergþórsstatútu“ sem sögð var frá fyrri hluta 12. aldar. Í statútunni var þó reiknað með að ákveðið hlutfall væri á milli fóðurgildis jarðar og stærðar hennar; eins kýreldis tún væri 140 norskir faðmar að stærð. Afrétti og heiðalönd skyldi meta til helmings á við beit í heimalandi og virðast því tún hafa verið sex sinnum verðmætari miðað við hverja einingu lands en afréttir.[173] Þess skal getið að samkvæmt Jónsbók var meðalkýr lögð að jöfnu við sex ær „og fæði lömb sín, órotnar, loðnar og lembdar.“[174]

Flestum fræðimönnum ber saman um að Bergþórsstatúta sé fölsuð. Hún getur því ekki talist heimild um annað en það hvernig menn töldu á sínum tíma eðlilegt að meta jarðir og hlunnindi þeirra. Engu að síður má ætla að fóðurgildið, bæði af heyfeng og hagbeit, hafi upphaflega verið lagt til grundvallar jarðamatinu og þá ef til vill reiknað sem ákveðið hlutfall af smjörfjórðungum.[175] Þessu til stuðnings má nefna að skerðing á engi jarðar gat lækkað dýrleika hennar verulega og einnig eru dæmi um að selland hafi verið metið sérstaklega til tíundar.[176] Á sama hátt er svo að sjá sem afréttur einstakra jarða hafi, að minnsta kosti í sumum tilvikum, verið reiknaður með í jarðamatinu, einkum ef þær höfðu tekjur af upprekstrartollum.

Dýrleikinn var mikilvægt auðkenni jarða og grundvöllur skattlagningar og erfðaskipta en ýmsar heimildir, einkum kaupbréf, benda til að dýrleikinn hafi ekki ævinlega sýnt raunvirði jarða. Úr því var reynt að bæta í byrjun 19. aldar þegar fram fór jarðamat um land allt á árunum 1800–1806. Viðmiðunarreglur voru þó hinar sömu og áður, þ.e. hversu mörg kúgildi hver jörð gat borið, en jafnframt skyldu ýmis hlunnindi og útigangur metin sérstaklega til dýrleika.[177] Árið 1848 kom út jarðatal kennt við J. Johnsen en þar var nær einvörðungu farið eftir gömlu jarðamati. Sama ár, 27. maí, gaf konungur út tilskipun um nýtt jarðamat á Íslandi og skyldi hver jörð metin til peningaverðs „að því sem slíkar jarðir verða sanngjarnlega seldar eptir gæðum sínum“.[178] Hjáleigur voru ekki metnar sérstaklega til dýrleika fyrr en 1848 og því ekki getið um dýrleika þeirra í jarðamötum fyrr en eftir þann tíma. Jarðamat þetta var gefið út 1861 undir heitinu *Ný*

[173] Halldór Einarsson, 1833: *Om Værdie-Beregning paa Landsviis og Tiende-Ydelsen i Island*. Kaupmannahöfn. S. 165–175.
[174] *Jónsbók* 1904, s. 215 (6. k. kb.).
[175] Björn Lárusson 1982, s. 17.
[176] Sbr. *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.* 10. b. Kaupmannahöfn 1943. S. 177. *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.* 4. b. Kaupmannahöfn 1925 og 1927. S. 317.
[177] *Lovsamling for Island*. 6. b. Kaupmannahöfn 1856. S. 475–481.
[178] *Lovsamling for Island*. 14. b. Kaupmannahöfn 1868. S. 175.

jarðabók fyrir Ísland. Hinni fornu verðeiningu, hundraði, er haldið, en að baki henni stóð ekki lengur kúgildi heldur slegin mynt og seðlar.

Með lögum um fasteignamat nr. 22/1915, var kveðið svo á í 1. gr., að allar jarðeignir, lóðir og hús á landinu skyldi meta til peningaverðs tíunda hvert ár. Hér var um að ræða mikla breytingu frá því óreglulega fasteignamati sem tíðkast hafði, oft með löngu millibili.

Heimildir segja ekki ótvírætt til um það hvort afréttir hafi verið tíundaðir sérstaklega til skatts þó að sjá megi viðleitni í þá veru í þeim tillögum um nýjar jarðamatsreglur frá byrjun 18. aldar sem Árni Magnússon og Páll Vídalín virðast hafa ætlað að fara eftir og áður er getið. Þær tillögur tóku þó aldrei gildi. Í reglugerð rentukammers um nýtt jarðamat 1. sept. 1848 er gert ráð fyrir að tún og engjar, hagi og útbeit séu metin og einnig hlunnindi jarða en ekki er þar minnst á afrétti. Það mun ekki hafa verið fyrr en með fasteignalögunum nr. 22/1915 sem kveðið var skýrt á um að afréttir skyldu teknir til greina við jarðamat. Í 7. gr. laganna segir á þessa leið:

> Afrjettarlönd þau, sem eru eign sveita og einungis notuð til upprekstur, skal eigi meta sjerstaklega, en aftur á móti ber að taka upprekstrarrjettinn til greina við mat jarða þeirra, er hann eiga.
>
> Þrætulönd milli jarða skulu metin sjer í lagi.

Óbyggðanefnd telur að jarðamöt sýni tilvist sjálfstæðrar jarðar á þeim tíma sem um ræðir. Dýrleiki jarðar sé hins vegar fyrst og fremst heimild um landgæði fyrr á tímum, einkum grasfeng og útigang, en miklu síður um stærð jarða eða víðáttu. Jarðabækur og jarðamöt geta þannig gefið vísbendingar um eignarréttindi, landnýtingu og í einstaka tilvikum jafnvel um landamerki.

5.3. Máldagar og vísitasíur

Hugtakið *máldagi* var í fornu máli haft um hvers kyns samninga, munnlega og skriflega, en í þrengri merkingu var máldagi samningur sem gerður var við stofnun kirkju. Máldaginn kvað á um réttindi og skyldur allra þeirra sem hagsmuna áttu að gæta, en hann var jafnframt skrá yfir eignir viðkomandi kirkju. Í kristinna laga þætti Grágásar segir svo:

> Þar er maður leggur fé til kirkju, hvort sem það er í löndum eða lausum aurum, í búfé eða tíundum af þeim bólstöðum er héraðsmenn skulu þangað inna, og skal sá maður er kirkju varðveitir láta gera þann máldaga á skrá allan, hvað hann hefir fjár gefið þangað, eða aðrir héraðsmenn til þeirrar kirkju. Þann máldaga er honum rétt að lýsa að Lögbergi eða í lögréttu eða á vorþingi því er hann heyr, hvað þar liggur fjár til þeirrar kirkju. Hann skal láta ráða [lesa] skrá og lýsa þann máldaga heima að kirkju um sinn [einu sinni] á tólf mánuðum hverjum, þá er menn hafa þangað tíðasókn flestir.[179]

[179] *Grágás* 1992, s. 12.

Ákvæði þetta er talið vera frá biskupsárum Gissurar Ísleifssonar (1082–1118) og að líkindum sett í kjölfar tíundarlaganna 1096/1097.[180] Eins og fram kemur í tilvitnuðu ákvæði öðlaðist máldagi gildi um leið og honum hafði verið þinglýst á alþingi eða vorþingi.

Máldagi var í reynd samningur milli þriggja aðila: kirkjubónda, biskups og safnaðar. Bóndinn lagði kirkjunni til ákveðið stofnfé í samráði við biskup og nefndist það *heimanfylgja* hennar. Ávöxtur stofnfjár, svonefnd *afvinna*, ásamt tíund átti að duga fyrir rekstri kirkju en að auki bættust smám saman við gjafir af ýmsum toga, bæði í föstu og lausu, sem kirkjubóndinn eða einhver annar, er biskup skipaði til þess, hafði umsjón með. Sóknarfólkið greiddi tíund en fékk í staðinn kirkjulega þjónustu, sálusorgun og sakramenti í kirkju sinni. Hlutverk biskups var fyrst og síðast fólgið í því að gæta þess að kirkjan væri ekki hlunnfarin. Það gerði hann einkum í árlegum vísitasíuferðum sínum.[181]

Eins og flest opinber skjalagögn frá miðöldum fylgdi efnisskipan máldaga ákveðinni reglu sem var þáttur í trúverðugleika skjalsins. Venja var að greina fyrst frá stofnfé kirkjunnar. Engin eign var kirkju mikilvægari en grunnurinn sem hún stóð á og þess vegna var yfirleitt byrjað á því að tilgreina hversu stóran hlut kirkjan átti í heimalandi, þ.e. þeirri jörð sem hún stóð á. Hvorki aðrar fasteignir, eins og útjarðir (þ.e. jarðir utan heimajarðar kirkjunnar), né heldur afréttir gátu myndað þann grundvöll sem kirkja þurfti til að geta talist myndug og sjálfstæð, m.ö.o. *staður* að skilningi kirkjulaga. Þetta kom skýrt fram í svokölluðum *staðamálum* á síðari hluta 13. aldar.[182] Jafnframt gilti sú regla að kirkjueign mátti aldrei láta af hendi hvorki að hluta til né í heild sinni, nema önnur jafngóð kæmi í staðinn.[183]

Því næst voru aðrar eignir kirkjunnar taldar upp, fasteignir, fríður peningur og hlunnindi, síðan kirkjugripir, messuskrúði og bækur sem notaðar voru við helgihaldið. Að lokum var lýst kvöðum sem hvíldu á kirkjueigninni, ef nokkrar voru, og greint frá tíundarumdæmi eða upphæð tíundar um tiltekinn tíma. Þessi niðurröðun gat raskast af ýmsum ástæðum. Það gerðist t.d. þegar ný eign var færð inn í máldaga neðan við þann texta sem fyrir var í stað þess að skrifa hann allan upp að nýju. Í máldögum má því stundum sjá fasteignir nefndar á fleiri en einum stað ef þær voru lagðar til kirkju á mismunandi tímum.

Í kristinna laga þætti Grágásar var tekið fram að máldaginn skyldi lesinn upp við kirkju á þeim degi þegar tíðasókn þangað var mest. Trúlega hefur það verið á vígsludegi kirkjunnar eða einhverjum öðrum hátíðisdegi. Á þann hátt var reynt að tryggja hagsmuni kirkju og sóknarbarna í viðurvist vitna jafnframt því sem réttargildi heimildar-

[180] Magnús Stefánsson, 1999: „Die isländischen Stiftungsurkunden – Kirkjumáldagar.“ *Karl von Amira zum Gedächtnis.* Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften. S. 134–135.

[181] Hólabiskup átti að fara um allt umdæmi sitt á einu ári en Skálholtsbiskup á þremur árum.

[182] Sjá t.d. Magnús Stefánsson, 1978: „Frá goðakirkju til biskupskirkju.“ *Saga Íslands*. 3. b. Reykjavík. S. 123–126, 223–226.

[183] Sjá *Álitsgerð kirkjueignanefndar.* Fyrri hluti. 1984. S. 40–49.

innar var endurnýjað. Ákvæði þetta hélst að mestu óbreytt í nýjum kristinrétti sem samþykktur var fyrir Skálholtsbiskupsdæmi 1275 og síðar (1354) einnig fyrir Hólabiskupsdæmi.[184] Þar var hins vegar ekki lengur tekið fram að máldaga skyldi lýst á alþingi (Lögbergi, lögréttu) eða vorþingi. Líklega hefur staðfesting biskups í viðurvist votta þá verið talin nægja til löggildingar máldaga. Um líkt leyti hafa biskupar eða skrifarar þeirra farið að skrá máldaga í sérstakar máldagabækur sem geymdar voru á biskupsstólunum. Á vísitasíuferðum hefur biskup síðan borið saman máldaga einstakra kirkna við það sem áður hafði verið skráð í máldagabók embættisins og var máldagabókin talin að öllu jöfnu hafa meira réttargildi. Elsta varðveitta máldagasafnið er frá 1318, kennt við Auðun rauða Þorbergsson biskup á Hólum.[185]

Máldagar eru flestir varðveittir í afskriftum frá 17. öld og eru þeir birtir í Íslensku fornbréfasafni. Sú útgáfa er með þeim annmörkum að þar hefur máldagasöfnum verið sundrað og einstakir máldagar tímasettir af mismikilli nákvæmni. Engu að síður hafa máldagar verið taldir með mikilvægustu heimildum okkar frá fyrri tíð. Til marks um það má geta þess að í íslensku lagasafni er enn að finna konungsbréf frá 5. apríl 1749 þar sem kveðið er á um að máldagi Gísla biskups Jónssonar (frá um 1575) sé auk máldagabókar Vilkins biskups (frá 1397) „áreiðanlegt og authentiskt“ kirkjuregistur.[186] Eftir siðaskipti tóku vísitasíubækur við af máldagabókum og voru þær lögboðnar með konungsbréfi 1. júlí 1746.[187]

Sagnfræðingar hafa yfirleitt ekki séð ástæðu til að efast um heimildargildi máldaga þó að sjálfsagt þyki að kynna sér varðveislusögu þeirra, aldur og samsetningu. Af úrlausnum dómstóla má ráða að heimildargildi máldaga og vísitasía um tilvist eignarréttinda er metið með mikilli varfærni en að þessar heimildir geti þó, ásamt öðru, haft nokkra þýðingu.

5.4. Lögfestur

Í íslenskum réttarheimildum kemur hugtakið *lögfesta* fyrst fyrir í Jónsbók (1281) en mun þangað komið úr landslögum Magnúsar lagabætis. Lögfesta var að fornu notuð um lögformlega athöfn sem átti að tryggja tiltekin réttindi í fasteign. Leiguliði gat lögfest ábúðarrétt sinn gagnvart landeiganda (llb. 4), heimilt var að lögfesta landamerki milli jarða, beitarrétt og önnur ítök o.s.frv. (llb. 16, 26). Í öllum þessum tilvikum beindist lögfestan gegn ákveðnum einstaklingum (llb. 26). Einnig var unnt að lögfesta réttindi í þeim tilgangi að hún gilti almennt, en þá skyldi henni lýst við kirkju eða á þingi. Slík lögfesta gilti aðeins í 12 mánuði (llb. 17).[188]

---

184 *Norges gamle love indtil 1387*. 5. b. Christiania, 1895. S. 35.
185 Magnús Már Lárusson, 1981: „Máldagi.“ *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. 11. b. Kaupmannahöfn. D. 265.
186 *Lagasafn. Íslensk lög 1. október 1995*. S. 513–514.
187 Björn K. Þórólfsson, 1956: *Biskupsskjalasafn*. Skrár Þjóðskjalasafns 3. Reykjavík. S. 47–48.
188 Sbr. Sigurður Líndal, 1982: „Foreløpige rettsmidler. Island.“ *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. 21. b. Kaupmannahöfn. D. 175–176.

Í Jónsbók er ætlast til að lögfestu sé fylgt eftir með dómsmáli, að öðrum kosti falli hún úr gildi (llb. 52). Í 26. kafla landsleigubálks segir í upphafi:

> Alt þat er menn skilr á um áverka á akri eða eng, holti eða haga, skóga, eða reka, þá skal lǫgfesta fyrir. Sá leggi fimtarstefnu er heldr þykkiz þurfa; hann skal svá mæla: Ek lǫgfesti eign þessa er N. heitir eða þar liggr, bú ok lóð, og alt þat er þar má til gagns af hafa, þar til er dómr fellur á, at lǫgmáli réttu…

Að vísu er ekki alls staðar tekið fram þar sem fjallað er um lögfestur að þeim skuli fylgt eftir með málsókn en gera verður ráð fyrir að til þess hafi verið ætlast. Páll Vídalín lögmaður skýrir þetta svo að lögfesta sé „að festa lög, lofa lögum“, þ.e. fylgja máli eftir til laga.[189] Fleiri dæmi má nefna um að löglærðir menn hafi lagt þennan sama skilning í ákvæði Jónsbókar um lögfestur. Ólafur Árnason á Höfðaströnd í Jökulfjörðum greinir t.d. frá því í bréfi 10. apríl 1704 að hann hafi 12. apríl 1686 lögfest 6 hundruð í Neðrabakka. Lögmaðurinn hafi hins vegar sagt sér í lögréttu (á Alþingi) að hafa lagasókn á eigninni eftir landabrigðum. Ólafur hafði enn ekki komið lagasókninni í verk með heimstefnu, þegar hann ritaði fyrrnefnt bréf, „sökum harðinda, fjúka og óveðráttu“. Hann varð því að sjá af þessum 6 hundruðum í Neðrabakka.[190] Annað dæmi er fimmtarstefna og dómsúrskurður sem fylgdi í kjölfar lögfestu Sigurðar Sigurðssonar landþingsskrifara fyrir jörðinni Háeyri.[191]

Hér má einnig geta þess að á Alþingi 1751 var langvarandi hefð eigenda Holts í Flóa á engjaplássinu Ljósateigi dæmd áreiðanlegri eignarheimild en einhliða lögfesta ráðsmannsins í Skálholti.[192] Þrátt fyrir fleiri dæmi af sama toga[193] virðist sú skoðun hafa verið almenn að lögfesta hafi nægt sem eignarheimild ef enginn hreyfði við andmælum.

Dómstólar hafa lagt lítið upp úr lögfestum sem sönnunargögnum um tilvist eignarréttinda en ekki er þó útilokað að þær geti, ásamt öðru, haft nokkra þýðingu.

5.5. Jarðabréf og landamerkjabréf

Fyrir gildistöku landamerkjalaga, nr. 5/1882, voru í gildi ákvæði Jónsbókar um að gera skyldi skriflegan samning við jarðakaup.[194] Fjöldi jarðabréfa hefur varðveist frá fyrri tíð en jafnljóst er að mikið hefur glatast auk þess sem ekki er víst að slíkir samningar hafi ævinlega verið gerðir við jarðakaup þrátt fyrir ákvæði laganna. Jarðabréfin eru einnig með þeim annmörkum að í þeim er sjaldan lýst umfangi jarða eða landamerkjum. Á vegum óbyggðanefndar fór fram athugun á rúmlega 1500 útgefnum jarðabréfum frá ýmsum tímum, einkum 17. og 18. öld. Niðurstaðan var sú að í 72 þeirra (um 5%) er landamerkjum lýst, stundum ítrekað um sömu jörð. Tekið skal fram að hér er ekki

---

189 Páll Vídalín, 1854: *Skýríngar yfir Fornyrði Lögbókar þeirrar, er Jónsbók kallast…* Reykjavík. S. 165.

190 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 303. Sbr. *Jarðaskjöl frá 16. og 17. öld. Útdrættir.* Reykjavík 1993. S. 162.

191 *Alþingisbækur*. 15. b. Reykjavík 1982. S. 519–521.

192 Sjá *Alþingisbækur.* 14. b. Reykjavík 1977. S. 17, 28. Sbr. einnig *Alþingisbækur* 15, s. 300.

193 Sjá t.d. *Alþingisbækur*. 10. b. Reykjavík 1967. S. 179.

194 Sjá *Jónsbók* 1904, s. 222 (12. k. kb.).

einungis um kaupbréf að ræða, heldur jarðabréf af hvers kyns toga, svo sem testamentisbréf, eignayfirlýsingar og vísitasíur. Jarðir voru gjarnan seldar „með öllum þeim gögnum og gæðum, landsnytjum og ítökum sem fylgt hefur og fylgja ber að fornu og nýju í ystu landamerki“ eða álíka orðalagi. Gera verður ráð fyrir að samningsaðilum hafi verið kunnugt um landamerkin, hvort sem þau voru til skráð eða einvörðungu varðveitt í munnlegri geymd.

Frá 1847 og til setningar landamerkjalaga 1882 komu ítrekað fram á Alþingi mál er vörðuðu nauðsyn þess að landamerki jarða hér á landi yrðu skýrð og skráð.[195] Af umfjöllun þingsins má ráða það almenna álit þingmanna að landamerki víða um land væru í ólestri.[196] Þingmenn virtust sammála um að eignarrétturinn væri að sama skapi óviss og brýn þörf úrbóta. Gera þyrfti mönnum mögulegt að vernda eignarréttindi sín til fasteigna landsins. Koma þyrfti fastri og áreiðanlegri skipan á landamerki og fyrirbyggja óvissu eftirleiðis.[197] Skyldu landeigenda til að gera landamerkjalýsingar var líkt við að skipa mönnum að merkja fé sitt, svo sem lögskipað hefði verið frá ómunatíð.[198] Þá var nefnt að slík skrásetning skapaði hentugan grundvöll fyrir nýtt fasteignamat.[199] Af þessu má ráða að setning landamerkjalaga 1882 hafi verið þáttur í viðleitni löggjafans í lok nítjándu aldar og byrjun þeirrar tuttugustu að skapa traustan grundvöll undir sölu, veðsetningu og skattlagningu jarða og annarra fasteigna, sjá einnig í köflum 3.3. og 5.2.

Í lögum um landamerki, nr. 5/1882, var í fyrsta skipti í íslenskri löggjöf kveðið á um almenna skyldu eigenda og umráðamanna jarða til að skrásetja nákvæma lýsingu á landamerkjum jarða sinna. Skyldi einnig getið ítaka eða hlunninda annarra í viðkomandi jörð svo og meðfylgjandi henni í annarra manna lönd. Eigendur aðliggjandi lands sem og aðilar ítaka skyldu rita samþykki sitt á bréfið, enda væru þeir sammála efni þess. Auk þinglesturs á næsta manntalsþingi var varðveisla landamerkjaskráa nú tryggð með færslu í landamerkjabók sýslumanns. Skrásetningu landamerkja, merkjasetningu og þinglýsingu landamerkjaskráa skyldi lokið innan fimm ára frá gildistöku laganna, að viðlögðum sektum. Kveðið var á um eftirlit sýslumanns með því að menn uppfylltu skyldur sínar í þessu efni. Ágreining skyldi útkljá fyrir merkjadómi.

Skylda til að halda við glöggum landamerkjum gilti því aðeins um afrétti og aðrar óbyggðar lendur „að því leyti því verður við komið“, sbr. 1. gr., í stað afdráttarlausrar skyldu jarðeigenda. Í ákvæði 2. gr. um skyldu til merkjasetningar virðist miðað við mörk milli tveggja jarða og skylda til skrásetningar landamerkja hvíldi á eiganda eða

---

195 Sjá *Tíðindi frá Alþingi Íslendinga* 1847, s. 67–68; 1849, s. 26, 261–263. *Alþingistíðindi* 1877 (fyrri partur), s. 515–516; 1879 (fyrri partur), s. 24–28; 1881 (síðari partur), s. 118.

196 Sjá *Tíðindi frá Alþingi Íslendinga* 1849, s. 28–29, 31, 337 *Alþingistíðindi* 1877 (fyrri partur), s. 516–518; 1879 (fyrri partur), s.197, 485; 1879 (síðari partur), s. 763–764, 766; 1881 (fyrri partur), s. 553; 1881 (síðari partur), s. 408, 422.

197 Sjá *Tíðindi frá Alþingi Íslendinga* 1849, s. 29, 31, 261, 274–275, 281, 513. *Alþingistíðindi* 1877 (fyrri partur), s. 517; 1879 (síðari partur), s. 763–764, 766, 783; 1879 (fyrri partur), s. 485. Sjá ennfr. *Alþingistíðindi* 1919 A I, s. 172.

198 Sjá *Alþingistíðindi* 1879 (síðari partur), s. 766.

199 Sbr. *Alþingistíðindi* 1877 (fyrri partur), s. 516–518; 1879 (síðari partur), s. 783. Sjá ennfr. *Alþingistíðindi* 1919, A I, s. 172.

umráðamanni „hverrar jarðar“, sbr. 3. gr. Ekkert er minnst á afrétti eða aðrar óbyggðar lendur í því sambandi. Lögunum virtist þannig fyrst og fremst ætlað að fjalla um landamerki milli jarða.

Landamerkjalögin frá 1882 þóttu ekki ná tilgangi sínum til hlítar. Landamerkjaskrár voru ekki gerðar fyrir allar jarðir á landinu og margar einungis að nafninu til, án samþykkis allra hlutaðeigandi. Af þessum ástæðum þótti nauðsynlegt að endurskoða lögin og lauk þeirri vinnu með setningu núgildandi laga um landamerki o.fl., nr. 41/1919.[200] Í 1. gr. þeirra laga er kveðið á um skyldu eigenda eða fyrirsvarsmanna jarða til merkjasetningar. Jafnframt segir svo í ákvæðinu: „Sama er um merki milli jarða og afrjetta eða annara óbygðra lendna, ef sá krefst þess, er land á að afrjetti eða lendu.“ Í ákvæði laganna um viðhald merkja segir að eiganda eða fyrirsvarsmanni „lands“ sé skylt að halda við löglega settum merkjum að sömu tiltölu sem í 1. gr. segi um merkjagerð, sbr. 3. gr. Þá virðist ákvæði laganna um skyldu til skrásetningar landamerkja rýmra en ákvæði eldri laga að því leyti að þar er nú fjallað um „land“ í stað „jarðar“ og „fyrirsvarsmann“ í stað „umráðamanns“, sbr. 2. gr. laga nr. 41/1919 og 3. gr. laga nr. 5/1882. Eðlilegt virðist að túlka ákvæðið þannig að afréttir falli þar undir eins og önnur landsvæði. Sú skylda kemur þó ekki skýrt fram. Samkvæmt þessu skyldi skrásetja fyrirliggjandi landamerki afrétta en einungis setja merki og halda við merkjum ef sá krafðist þess sem land átti að afrétti. Enn sem fyrr miðast því ákvæði landamerkjalaga fyrst og fremst við að afmarka lönd jarða. Þessi ákvæði eru enn í gildi.

Þá er kveðið á um það í 6. gr. að jafnskjótt sem lögin komi til framkvæmda skyldu valdsmenn, hver í sínu umdæmi, rannsaka það hvort merkjaskrám þar hafi verið þinglýst. Komi í ljós að merkjaskrám hafi ekki verið þinglýst eða að samþykki sumra aðilja vanti á þinglýsta merkjaskrá, skyldi valdsmaður gefa til þess ákveðinn frest, að viðlögðum sektum, sbr. 7. gr. Jafnframt var kveðið á um að valdsmaður skyldi af sjálfsdáðum kveðja aðila fyrir dóm þegar hann fengi vitneskju um ágreining eða vafa þeirra á meðal um landamerki eða merkjaskrá væri eigi afhent til þinglýsingar, sbr. 8. gr.

Ljóst er að landamerkjalögin mæla fyrir um formsatriði, svo sem hvernig landamerki skuli úr garði gerð og hvað skuli koma fram í landamerkjaskrá.[201] Orðin landamerkjalýsing og -bréf hafa einnig verið notuð um þessa löggerninga. Lögin kveða hins vegar ekki á um efnisleg atriði, þ.e. hvar mörk skuli dregin eða hvaða réttindi fylgja í lönd annarra. Í samræmi við þetta felur landamerkjabréf ekki í sér sönnun um beinan eignarrétt yfir því landsvæði sem afmarkað er.

Gildi landamerkjabréfs er komið undir ýmsum atriðum. Þannig dregur augljóslega úr vægi þess ef eigendur eða fyrirsvarsmenn aðliggjandi lands hafa ekki áritað um samþykki sitt. Samanburður við landamerkjabréf þeirra, séu þau fyrir hendi, ætti þó að geta leitt í ljós hvort þar var um ágreining að ræða. Þá gat verið vandkvæðum bundið að afla tilskilinna áritana ef menn áttu mörk til óbyggða. Eignarhald á slíku svæði eða

[200] Sjá *Alþingistíðindi* 1919, A I, s. 172.
[201] Sbr. *Alþingistíðindi* 1919, A I, s. 174.

fyrirsvar vegna þess var e.t.v. óljóst eða ekki á neins manns hendi. Væri um afrétt að ræða verður að telja hreppsnefnd í fyrirsvari, en samkvæmt 17. gr. tilskipunar um sveitastjórn á Íslandi frá 4. maí 1872 skyldi hreppsnefnd sjá um „notkun afrjetta, fjallskil, fjárheimtur og ráðstafanir til að eyða refum …“ Þess eru enda ýmis dæmi í kjölfar landamerkjalaganna að fyrirsvarsmenn hreppa áriti landamerkjabréf jarða sem liggja að afrétti og að gerð séu sérstök landamerkjabréf fyrir afrétti.

Auk þess að uppfylla formskilyrði þarf viðkomandi bréf að vera lögmætt að efni til. Þannig er ljóst að með gerð landamerkjabréfs máttu menn ekki einhliða auka við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Því dregur úr gildi landamerkjabréfs ef eldri heimildir mæla því í mót. Á sama hátt eykur það gildi landamerkjabréfs ef því má finna stuðning í eldri heimildum.

Samkvæmt ákvæðum landamerkjalaga 1882 og 1919 skyldi sýslumaður hafa eftirlit með því að menn uppfylltu skyldu sínar til skrásetningar merkja. Hafi bréf verið þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki tiltekinnar jarðar, án athugasemda yfirvalda eða ágreinings við nágranna eða sveitarfélag, virðist það benda til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Í þessu sambandi ber þess að geta að könnun óbyggðanefndar á dómum Landsyfirréttar á tímabilinu 1886–1920 bendir ekki til þess að í kjölfarið á setningu landamerkjalaganna hafi komið upp umtalsverður ágreiningur milli sveitarfélaga og eigenda efstu jarða um mörk jarða og afrétta. Jafnframt er ljóst að þinglýstir eigendur hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Ljóst virðist af úrlausnum dómstóla í einkamálum að við mat á gildi landamerkjabréfs skiptir máli hvort um er að ræða jörð eða annað landsvæði. Þegar um hefur verið að ræða svæði sem áður höfðu legið innan landamerkja jarða en verið keypt af hreppsfélögum og lögð til afrétta hefur landamerkjabréf verið talið ákvarða mörk eignarlands, sbr. H 1971 1137 (Reyðarvatn) og H 1975 55 (Arnarvatnsheiði).[202]

Hafi svæði hins vegar ekki legið innan landamerkja jarðar hefur landamerkjabréf haft aðra þýðingu. Litið hefur verið til margra atriða, svo sem Landnámu, staðhátta, gróðurfars og nýtingar, og komist að þeirri niðurstöðu að beinn eignarréttur væri ekki fyrir hendi. Tilvist landamerkjabréfs hefur ekki breytt þeirri niðurstöðu en bréfið talið ákvarða mörk afréttareignar, sbr. H 1955 108 (Landmannaafréttardómur fyrri), H 1997 1162 (Auðkúluheiði) og H 1997 1183 (Eyvindarstaðaheiði).

Hæstiréttur hefur hins vegar í þremur refsimálum sýknað menn af ákæru um ólöglegar fuglaveiðar á eignarlandi, þrátt fyrir að veiðarnar færu örugglega fram innan landamerkja jarðar samkvæmt landamerkjabréfi, sbr. H 1999 2006 (Sandfellshagi), H 1997 2420 (Neðri-Hundadalur), og H 1994 2227 (Geitland).[203] Í öllum tilvikum var um að ræða jarðir með mörk til óbyggða. Taldi Hæstiréttur að vafi léki á um beinan eignarrétt yfir viðkomandi landsvæði. Í tveimur þessara mála var um það að ræða að eldri

[202] Ennfremur til athugunar í þessu sambandi er H 1997 2792.
[203] Þess ber þó að geta að Geitland hefur ekki verið nýtt sem jörð um langan aldur.

heimildir en landamerkjabréf jarðarinnar voru ekki fyrir hendi, sbr. H 1999 2006 (Sandfellshagi) og H 1997 2420 (Neðri-Hundadalur). Staðhættir, gróðurfar og nýting þóttu hins vegar ekki benda til að stofnast hefði til beins eignarréttar yfir landsvæðinu. Sömu sjónarmið voru uppi í H 1999 111 (Gilsá), auk þess sem vafi var um hvar ákærði var við veiðarnar og hvar hann náði bráð sinni. Í H 1994 2227 (Geitland) var hins vegar um það að ræða að eldri heimildir voru taldar valda vafa um hvort landið væri eignarland. Niðurstöður Hæstaréttar í þessum málum ber að skoða í ljósi þeirrar meginreglu refsiréttar að vafa beri að meta ákærða í hag. Tekið er sérstaklega fram í H 1997 2420 (Neðri-Hundadalur) og H 1999 111 (Gilsá) að vafi sé um að stofnast hafi að lögum til beins eignarréttar „þrátt fyrir“ umrætt landamerkjabréf.

Í málum þessum var til úrlausnar hvort brotið hefði verið gegn einkarétti landeiganda til fuglaveiða og vafi um beinan eignarrétt nægði til sýknu. Með hliðsjón af því að dómstólar hafa ekki tekið óyggjandi afstöðu til þess að einkarétti hvernig jarðir skuli afmarkaðar gagnvart öðrum landsvæðum, fyrst og fremst óbyggðum, er skiljanlegt að í refsimálum hafi verið talinn vafi á ferðum. Það er hins vegar verkefni óbyggðanefndar að úrskurða að einkarétti um slík mörk þar sem vafi er á ferðum. Óbyggðanefnd telur því að almennar eða bindandi ályktanir um eignarréttarlega þýðingu landamerkjabréfa verði ekki dregnar af umræddum fjórum refsidómum.

5.6. Afsals- og veðmálabækur

Samkvæmt Grágás þurfti ekki að lýsa landakaupum á þingi en ýmsum kvöðum (lögmálum), svo sem forkaupsrétti og veði, skyldi lýsa að Lögbergi.[204] Samkvæmt 11. og 12. kapítula kaupabálks Jónsbókar var skylt að gera kaupbréf þegar menn keyptu jarðir. Ekki þurfti að lýsa gerningunum en áfram skyldi lesa lögmála á Alþingi, sbr. 8.–9. kapítula landsbrigðaþáttar í Jónsbók.[205]

Í 28. gr. 3. kapítula 5. bókar Dönsku laga, um kaup og sölu og makaskipti, sagði m.a. að afsöl á húsum og jörðum skyldu fram fara á þingi þar sem jörðin væri og skyldi lesa og árita öll afsalsbréf á fyrsta eða öðru þingi. Réttarfarsákvæði Norsku laga Kristjáns V. voru lögleidd hér með opnu bréfi 2. maí 1732. Í 1. bók, 10. gr. 3. kafla, voru ákvæði um störf manntalsþinga en á þeim skyldu fara fram þinglýsingar. Landsmenn hirtu ekki nægilega um skyldu þessa og var hún áréttuð með úrskurðum kansellísins 3. nóvember 1766 og 22. apríl 1790. Var stiftamtmanni falið að áminna menn um að láta lesa, áskrifa og bóka öll eignarskjöl og veðbréf en við það var miðað að þinglýsingar færu fram við lögþingsrétt. Áminning þessi kom fram með auglýsingu í lögþingsbókinni 1793. Ekki voru nánari reglur um hvernig skyldi standa að þinglýsingu jarðakaupa-, gjafa- og veðbréfa og var um það mikil óvissa hvar skyldi þinglýsa heimildarbréfum. Með tilskipun frá 24. apríl 1833, um afsalsbréf og pantsetningar á Íslandi, voru settar ítarlegri reglur

[204] *Grágás* 1992, s. 300 (14. k. lbþ.).
[205] *Jónsbók* 1904, s. 127–128 (8.–9. k. lbb.), 221–222 (11.–12. k. kb.).

um þetta efni. Var þar kveðið svo á að efni heimildarbréfs um fasteign skyldi lesast á því þingi sem eigindómurinn heyrði til. Eftir gildistöku laga nr. 30/1928, um þinglýsing skjala og aflýsing, fóru þinglýsingar fram á manntalsþingi, en í Reykjavík bæjarþingi. Hætt var lestri sérhvers skjals en þess í stað voru ákvæði um lestur skrár yfir skjöl sem borist höfðu til þinglýsingar. Lög þessi tóku nær eingöngu til framkvæmdar þinglýsinga en snertu ekki efnisatriði nema í litlum mæli. Þau lög giltu fram að setningu núgildandi þinglýsingalaga nr. 39/1978.

Þinglýsingareglur fjölluðu fyrir gildistöku núgildandi þinglýsingalaga ekki um þýðingu þinglýsingar. Engu að síður var litið svo á að registur samkvæmt tilskipuninni frá 1833 ættu að veita hverjum sem hafa vildi „áreiðanlega skírslu um heimild að fasteignum, ískyldur þær (ítök, veðsetníngar o.s.frv.) er þeim fylgja, og hvört nokkuð það sé á þíngi birt sem verið geti umráðum eigandans til tálmunar …“[206] Þá var talið að í gildistíð laga nr. 30/1928 mætti binda nokkurt traust við þær upplýsingar sem fá mátti í afsals- og veðmálabókum ásamt tilheyrandi skrám þeirra.[207] Nær engin ákvæði fjölluðu þó um réttaráhrif þinglýsingar og var það m.a. yfirlýst hlutverk með frumvarpi því, sem varð að þinglýsingalögum nr. 39/1978, að bæta úr brýnni þörf að því leyti.[208]

Eins og áður segir virðist hafa verið brotalöm í framkvæmd þinglýsinga fram undir lok 18. aldar og að þá hafi verið um það óvissa hvort lesa ætti heimildarbréf að fasteignum á manntalsþingum eða lögþingsréttinum (á Alþingi, síðar Landsyfirréttinum). Eftir gildistöku tilskipunarinnar frá 1833 voru skjöl einungis lesin við undirrétt (manntalsþing) og hefur þá verið miðað við að það teldist til dómstarfa. Sama gegndi um þinglýsingar í gildistíð laga nr. 30/1928 og síðan núgildandi þinglýsingalaga nr. 39/1978 þangað til lög nr. 92/1989, um aðskilnað dómsvalds og umboðsvalds í héraði, öðluðust gildi 1. júlí 1992. Þá var kveðið svo á að störf við þinglýsingar teldust til stjórnsýslu. Enda þótt þinglýsing teldist til dómstarfa til ársins 1992, var viðurkennt að þau væru frábrugðin venjulegum dómstörfum þar sem um væri að ræða skráningu í bækur, samningu á skrám og framlagningu þeirra.[209] Það girti ekki fyrir dómsmeðferð ágreinings um efnisatriði skjala, þótt þeim hefði áður verið þinglýst og hafði þinglýsingin þannig ekki gildi sem dómur um það sem í skjalinu fjallaði. Einskorðaðist starf við þinglýsingu við formkönnun skjala.

Lestur skjala á þingi og skrásetning skjala í registur og síðar þinglýsingabækur hefur verið gerð í þeim tilgangi að skrá réttindi manna yfir viðkomandi eign. Skrár þessar hafa því verið réttindaskrár en þeim hefur aldrei verið ætlað það hlutverk að lýsa eiginleikum eignar eða ástandi á hverjum tíma.[210] Vissum skjölum hefur þó verið ætlað sérstakt hlutverk, svo sem jarðabréfum og landamerkjabréfum, en um þau hefur áður

206 Jón Johnsen, 1840: *Hugvekja um þinglýsingar, jarðakaup, veðsetningar og peningabrúkun á Íslandi.* Kaupmannahöfn. S. 57.
207 Þorgeir Örlygsson, 1993: *Þinglýsingar. Mistök í þinglýsingum. Réttarreglur.* Reykjavík. S. 29.
208 *Alþingistíðindi* A 1977–1978, s. 1382.
209 Þorgeir Örlygsson 1993, s. 46.
210 Þorgeir Örlygsson 1993, s. 19.

verið rætt. Þinglýsing slíkra skjala hefur þá haft svipað gildi og yfirlýsing gagnvart aðliggjandi jörðum eða svæðum, í því skyni að draga fram hugsanlegan ágreining um landamerki, en í þinglýsingunni fólst ekki staðfesting á efni skjalanna um stærð, legu eða annan eiginleika jarðanna.

5.7. Aðrar heimildir

Upplýsingar um eignarréttindi getur einnig verið að finna í ýmsum öðrum heimildum en þeim sem að framan greinir. Má þar fyrst nefna eldri dóma. Í því sambandi ber að líta til þess að vafi getur leikið á því hvort um frumrit sé að ræða, seinni tíma uppskrift eða jafnvel fölsun. Auk þess kann að vera vafi um upprunalegt gildi dómsins skv. þágildandi lögum. Þá er viðfangsefnið oft greiðsla afréttartolla, skylda til upprekstrar o.þ.h. Af úrlausnum verður sjaldan ráðið hvort til grundvallar er lagður beinn eða óbeinn eignarréttur að viðkomandi landsvæði, enda ekki ljóst í hvaða mæli hugtök eignarréttar voru notuð í sambærilegri merkingu og í dag. Almennt gildi eldri dóma verður því að teljast takmarkað en einstakir dómar hljóta að koma til athugunar á þeim svæðum sem þeir fjalla um. Hlýtur aldur dóms að skipta nokkru máli og óhjákvæmilegt annað en að gildir dómar sem gengið hafa í gildistíð samtíma réttarskipunar okkar verði eftir því sem við á lagðir til grundvallar efnislegri niðurstöðu um einstök álitaefni.

Heimildir um stjórnsýslu veraldlegra yfirvalda er að finna í bréfa- og gerðabókum sýslumanna og hreppstjóra og enn fremur í skjalasöfnum æðstu embættismanna þjóðarinnar. Um hendur þeirra fóru m.a. flest erindi sem snertu sölu kirkjueigna.

Heimildir um eignaumsýslu kirkjunnar eru umtalsverðar. Áður var gerð grein fyrir máldögum og vísitasíum en fleiri má nefna. Bréfabækur biskupa eru einhliða heimildir en styðjast þó oft við eldri gögn að því leyti sem lýst er eignum og ítökum kirkna. Þá voru við flestar kirkjur sérstakar bækur sem nefndust kirkjustóll. Í þær voru skráðar eignir kirknanna og annað efni eftir skoðunargerð biskups eða prófasts. Skjalaflokkurinn klausturumboð veitir einnig mikilsverðar upplýsingar um eignir þeirra jarða sem á miðöldum heyrðu undir klaustrin en konungur lagði hald á eftir siðbreytingu.

Hér hefur verið fjallað um þær heimildir sem óbyggðanefnd telur almennt ástæðu til að kanna í hverju máli. Auk þeirra getur að sjálfsögðu verið sérstök ástæða til að kanna önnur prentuð eða óprentuð frumgögn. Jafnframt geta eftirheimildir á borð við almenn uppsláttarrit og ítarefni um svæðið, svo sem byggðar- og héraðslýsingar, t.d. sýslu- og sóknarlýsingar frá 19. öld og landfræðisaga Þorvaldar Thoroddsens, árbækur, o.s.frv. haft nokkra þýðingu. Loks geta fornleifarannsóknir varpað ljósi á búsetusögu viðkomandi svæðis.

Af úrlausnum dómstóla má ráða að heimildir af því tagi sem hér hefur verið gefið ágrip af, geti ásamt öðru haft nokkra þýðingu við mat á tilvist eignarréttinda.

6. NIÐURSTAÐA

Af úrlausnum dómstóla fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998 var ljóst að tiltekin landsvæði á hálendi Íslands væru ekki í eigu sveitarfélaga eða ríkis. Jafnframt mátti ætla að svipað ætti við um fleiri landsvæði en þau sem komið höfðu til umfjöllunar dómstóla. Réttarstaða þessara landsvæða var því að miklu leyti óljós. Þörfin á skýrum reglum um eignarráð og forræði jókst hins vegar með aukinni og fjölbreyttari nýtingu.

Þjóðlendulögin voru sett til að leysa úr þessum vanda. Með þeim er íslenska ríkið lýst eigandi slíkra svæða, þau kölluð þjóðlendur og óbyggðanefnd falið að greina á milli þeirra og eignarlanda. Jafnframt er gert ráð fyrir að innan þjóðlendu geti einstaklingar eða lögaðilar átt takmörkuð eignarréttindi og óbyggðanefnd falið að úrskurða um þau.

Hlutverk óbyggðanefndar er skilgreint í 7. gr. laga um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998. Samkvæmt því skal óbyggðanefnd:

a. Kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.
b. Skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.
c. Úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Verkefni óbyggðanefndar er þannig lögbundið og felst í að upplýsa um mörk eignarlanda og þjóðlendna og skilgreina óbein eignarréttindi innan þjóðlendu. Við úrlausn verkefnis síns hlýtur óbyggðanefnd að byggja annars vegar á heimildum um eignarréttindi og hins vegar almennum sönnunarreglum. Það er ekki á valdsviði óbyggðanefndar að ákvarða frá grunni mörk, eftir atvikum ný mörk, svo sem á grundvelli hæðarlínu eða annarra almennra viðmiðana af því tagi, sbr. 5. gr. laga nr. 58/1998. Óbyggðanefnd hefur ekki heimild til að svipta menn eignarlöndum sínum eða skerða eignarréttindi þeirra á annan hátt. Í vafa- og takmarkatilvikum er þó óhjákvæmilegt annað en að ætla nefndinni nokkurt svigrúm við mat á mörkum eignarlanda og þjóðlendna, í samræmi við þær sönnunarreglur íslensks réttar sem nefndin er bundin af og grein er gerð fyrir í forsendum þessum. Þá telur nefndin að heimildir hennar til afmörkunar og ákvörðunar marka afrétta innan þjóðlendu séu eðli málsins samkvæmt rýmri en þegar um fyrrgreind mörk eignarlanda og þjóðlendna er að ræða.

Frumstofnun eignarréttar hér á landi hefur farið fram með landnámi, hefð og lögum, sbr. löggjöf um nýbýli og þjóðlendur.

Landnáma er grundvallarheimildin um landnám Íslands en heimildargildi hennar er umdeilt meðal fræðimanna. Óbyggðanefnd telur að Landnáma lýsi a.m.k. þeirri skiptingu lands sem menn töldu rétta eða voru ásáttir um á ritunartíma einstakra gerða hennar. Af frásögnum þar og rannsóknum á sviði sagnfræði, fornleifafræði og náttúrufræði virðist jafnframt óhætt að draga þá almennu ályktun að landnám hafi víða náð lengra inn til landsins en byggð á síðari tímum. Óbyggðanefnd telur jafnframt að skýrar frásagnir Landnámu hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar. Af takmörkuðum

lýsingum í Landnámu verða hins vegar engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um það hvort í öndverðu hafi verið stofnað til eignarréttar yfir landsvæði með námi.

Hefð er annar frumstofnunarháttur eignarréttar. Dómstólar hafa hafnað því að eignarhefð verði unnin á grundvelli hefðbundinna afréttarnota af landi utan landamerkja jarða. Eignarhefð hefur hins vegar verið viðurkennd á grundvelli sambærilegra nota innan landamerkja jarðar. Jafnframt er ljóst að nytjar af þessu tagi hafa ekki nægt til að vinna eignarhefð með útrýmandi hætti innan marka jarðar svo sem þau hafa verið afmörkuð í landamerkjabréfi hennar. Óbyggðanefnd telur að við mat á því hvort tekist hafi að fullna eignarhefð yfir landsvæði skipti máli hvort það er innan eða utan landamerkja jarðar. Skilyrði fyrir því að eignarhefð verði unnin á landsvæði utan landamerkja jarðar eru þröng, þó að ekki sé slíkt útilokað.

Þá telur óbyggðanefnd það ekki á færi sínu, þrátt fyrir lögbundna rannsóknarskyldu nefndarinnar, að ákvarða einstökum aðilum réttindi á grundvelli réttarskapandi úrræðis sem hefðar, án þess að til komi beint og ótvírætt tilkall viðkomandi aðila um ákveðin og afmörkuð eignarréttindi og að hann eftir atvikum beri fyrir sig og byggi rétt á hefð.

Lög eru þriðji frumstofnunarháttur eignarréttar. Stofnun nýbýla á grundvelli nýbýlatilskipunar frá 15. apríl 1776 eða laga um nýbýli frá 6. nóvember 1897 virðist þó ekki hafa mikla almenna þýðingu í þessu sambandi enda fátíð, þó ekki sé hún dæmalaus.

Fram að gildistöku þjóðlendulaga var land að meginstefnu flokkað á grundvelli eignarhalds í *jarðir*, *afrétti* og *almenninga*. Þýðing þeirrar flokkunar nú ræðst af því hvernig hún fellur að hugtökunum *eignarland* og *þjóðlenda*.

Óbyggðanefnd telur að almennt megi gera ráð fyrir að jörð sé landsvæði sem upprunalega hefur verið ráðstafað úr einstökum landnámum, stofnað til nýbýlis á eða eignarhefð unnin yfir. Tilgangurinn með stofnun hverrar jarðar hefur verið að stunda þar búskap árið um kring. Samt sem áður getur að sjálfsögðu verið land innan jarðar sem ekki verður nýtt til landbúnaðar, enda getur setning merkja hæglega hafa tekið mið af öðrum atriðum. Nýting landsins hefur verið í samræmi við búskaparhætti og umfang bús á hverjum tíma. Land hverrar jarðar hefur frá öndverðu borið að afmarka með landamerkjum. Innan merkja jarðar sinnar hefur eigandi almennt séð farið með umráð og hagnýtingu, gert ráðstafanir með löggerningum, veðsett jörðina og látið hana ganga að erfðum, á sama hátt og gildir um eignarland yfirleitt. Óbyggðanefnd telur hvorki verða ráðið af eldri né yngri löggjöf að almennt séð hafi verið gert ráð fyrir því að land innan jarðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu. Staðhættir, gróðurfar og nýtingarmöguleikar verða ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Einstök dæmi um slíka skiptingu finnast þó og eins kann það í öðrum tilvikum að valda nokkrum vafa þegar afréttur liggur eða lá sjálfstætt undir einstakar jarðir. Þá kunna að finnast svæði innan merkja jarða sem kölluð eru afréttur, e.t.v. með vísan til þess að sá hluti hennar hafi helst verið nýttur til beitar, án þess þó að eignarréttarleg staða þess landsvæðis hljóti að vera önnur. Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að líkur séu á því að land sem

samkvæmt fyrirliggjandi heimildum er eða hefur verið jörð sé beinum eignarrétti háð. Sönnunarbyrðin hvílir því á þeim sem öðru heldur fram.

Óbyggðanefnd telur að tilvist ítaks í fasteign bendi fremur til þess að svæði það sem ítakið er á sé eða hafi einhvern tíma verið eignarland. Þannig hafi réttur yfir viðkomandi landsvæði verið nauðsynlegur grundvöllur undir stofnun ítaks á því og ítakshafinn öðlast rétt sinn innan marka þess réttar sem handhafi hinna beinu eignarréttinda átti. Þrátt fyrir þetta kunna að finnast ítök í landsvæðum sem ekki eru undirorpin beinum eignarrétti nú og ekki unnt að sýna fram á að hafi nokkurn tíma verið það. Í slíkum tilvikum kann þó að vera um annars konar réttindi að ræða en ítök í hinni hefðbundnu merkingu hugtaksins.

Óbyggðanefnd telur að heimildir bendi ekki til að hér á landi hafi verið að finna afmörkuð landsvæði inn til landsins sem lotið hafi reglum um almenninga svo óyggjandi sé. Hafi einhvern tíma svo verið, hefur munur á þeim og afréttum orðið lítill eða enginn er tímar liðu fram. Þá er ljóst að stærstur hluti lands utan einstakra jarða hefur fyrr og síðar verið í afréttarnotum. Samkvæmt þessu verður ekki talið að hugtakið almenningur hafi mikið sjálfstætt gildi við mat á grunneignarrétti á landi sem verið hefur í slíkum notum. Það getur hins vegar haft þýðingu við mat á takmörkuðum eignarréttindum og eins verður ekki útilokað að slík landsvæði finnist.

Óbyggðanefnd telur ekki hægt að útiloka að landsvæði sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum eru samnotaafréttir hafi verið numin eða á annan hátt orðið undirorpin beinum eignarrétti. Samhengi eignarréttar og sögu liggur hins vegar ekki fyrir. Nýting landsins hefur fyrr og síðar fyrst og fremst falist í sumarbeit fyrir búfénað. Reglur um afmörkun á afréttum hafa verið mun rýmri en varðandi jarðir og fyrst og fremst miðast við hagsmuni eigenda aðliggjandi jarða. Þá er ljóst að löggjafinn hefur ráðstafað eignarréttindum á afréttum til annarra en afréttarhafa og ekki lagt á þá sömu skyldur og eigendur jarða. Í stað þeirra almennu heimilda til umráða, hagnýtingar, ráðstöfunar o.s.frv. sem eigandi jarðar hefur um aldir verið talinn fara með hefur einungis verið um að ræða heimildir til takmarkaðrar nýtingar sem snemma urðu lögbundnar. Með vísan til úrlausna dómstóla er ljóst að beinn eignarréttur verður ekki byggður á slíkum notum. Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að líkur séu á því að land sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum er samnotaafréttur sé þjóðlenda. Sönnunarbyrðin hvílir því á þeim sem öðru heldur fram.

Að því er varðar afrétti einstakra jarða og stofnana, virðist munurinn sá að réttindi einstakra jarða til landsvæðisins og tilheyrsla þess í því sambandi eru meiri en varðandi samnotaafréttina. Jafnframt hefur löggjafinn ekki ráðstafað eignarréttindum á slíkum svæðum á sama hátt og á samnotaafréttum. Hvort tiltekinn afréttur einstakrar jarðar eða stofnunar er undirorpinn beinum eða óbeinum eignarrétti heimajarðar er hins vegar ekki einhlítt og verður að meta í hverju tilviki fyrir sig. Kröfur dómstóla til sönnunar að því er varðar annars vegar afrétti einstakra jarða og stofnana og hins vegar samnotaafrétti virðast þó sambærilegar.

Um lönd eða hluta lands einstakra jarða sem hefur verið lagt til afréttar vísast til umfjöllunar um hugtakið *jörð*.

Landfræðileg afmörkun fasteigna var ekki skráð á samræmdan máta fyrr en í lok 19. aldar. Fram er komið að fyrir þann tíma eru heimildir um mörk jarða fágætar. Þá liggur fyrir að heimildargildi Landnámu er umdeilt og lýsingar hennar oft ónákvæmar. Úrskurður um eignarland eða þjóðlendu verður ekki byggður á þeim einum.

Með setningu laga um landamerki, nr. 5/1882, var í fyrsta skipti í íslenskri löggjöf kveðið á um almenna skyldu eigenda og umráðamanna jarða til að skrásetja nákvæma lýsingu á landamerkjum jarða sinna. Tilgangur löggjafans með setningu laga um landamerki 1882 og laga um hefð 1905 var sá að koma fastri skipan á afmörkun fasteigna og heimildir til þeirra. Hér má einnig nefna lög um fasteignamat 1915 þar sem kveðið var á um reglubundið mat fasteigna á tíu ára fresti. Með þessu móti leitaðist löggjafinn við að skapa traustan grundvöll undir sölu, veðsetningu og skattlagningu jarða og annarra fasteigna.

Samkvæmt ákvæðum landamerkjalaganna skyldi sýslumaður hafa eftirlit með því að menn uppfylltu skyldur sínar til skrásetningar merkja. Hafi bréf verið þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki tiltekinnar jarðar, án athugasemda yfirvalda eða ágreinings við nágranna eða sveitarfélag, virðist það benda til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Séu bréf aðliggjandi jarða samhljóða hlýtur það að benda til hins sama. Könnun óbyggðanefndar á dómum Landsyfirréttar á tímabilinu 1886–1920 bendir ekki til þess að í kjölfarið á setningu landamerkjalaganna hafi komið upp umtalsverður ágreiningur milli sveitarfélaga og eigenda efstu jarða um mörk jarða og afrétta. Jafnframt er ljóst að þinglýstir eigendur hafa haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst. Ennfremur hlýtur gildistaka hefðarlaga árið 1905 að styrkja eignartilkall slíkra aðila.

Ljóst virðist af úrlausnum dómstóla að við mat á gildi landamerkjabréfs, skiptir máli hvort um er að ræða jörð eða annað landsvæði. Hafi gögn máls þótt bera með sér að afréttarlandsvæði væri einungis óbeinum eignarréttindum háð hefur tilvist landamerkjabréfs ekki breytt þeirri niðurstöðu. Í slíkum tilvikum hafa landamerkjabréf einungis verið talin ákvarða mörk afréttareignar. Hins vegar hafa dómstólar í einkamálum talið landamerkjabréf ákvarða mörk eignarlands í tilvikum þar sem um var að ræða landsvæði sem áður höfðu legið innan landamerkja jarða.

Með vísan til tilgangs landamerkjalaga 1882, síðari tíma löggjafar og úrlausna dómstóla, telur óbyggðanefnd að leggja verði til grundvallar að jörð, svo sem hún er afmörkuð í landamerkjabréfi, sé beinum eignarrétti háð. Útilokað er að fullyrða um rétta afmörkun og órofa yfirfærslu eignarréttinda allt frá landnámi og til dagsins í dag. Í þeim tilvikum þar sem einstaklingar eða lögaðilar hafa samkvæmt elstu heimildum farið með þau réttindi og skyldur sem í beinum eignarrétti felast, verður að telja eðlilegt að íslenska ríkið beri hallann af þeim vafa sem fyrir hendi kann að vera. Einstaklingar og lögaðilar hafa haft réttmætar ástæður til að vænta þess að beinn eignarréttur væri fyrir

hendi og getað leitað til handhafa opinbers valds honum til verndar. Hins vegar er þó ljóst að meta verður sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs. Þannig dregur úr gildi landamerkjabréfs ef eldri heimildir mæla því í mót.

Á hinn bóginn telur óbyggðanefnd að líkur séu á því að land sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum hefur ekki með einum eða öðrum hætti tilheyrt jörð, hafi ekki orðið beinum eignarrétti háð fyrr en með setningu þjóðlendulaga. Ekki er hægt að útiloka að þessi landsvæði hafi verið numin eða á annan hátt orðið undirorpin beinum eignarrétti en samhengi eignarréttar og sögu liggur ekki fyrir. Í stað þeirra almennu heimilda til umráða, hagnýtingar, ráðstöfunar o.s.frv. sem eigandi jarðar hefur um aldir verið talinn fara með hefur einungis verið um að ræða heimildir til takmarkaðar nýtingar sem snemma urðu lögbundnar. Með vísan til úrlausna dómstóla er ljóst að beinn eignarréttur verður ekki byggður á slíkum notum. Sönnunarbyrðin hvílir því á þeim sem slíku heldur fram.

Um eignarréttarlega stöðu þess lands sem hulið er jökli fer eftir sömu reglum og um önnur landsvæði. Þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi ber þannig að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga, 1. júlí 1998, enda sé jökullinn í þjóðlendu. Sé jökulsvæði innan merkja jarðar gilda hins vegar almenn sjónarmið um túlkun landamerkja. Merki sjávarjarða til hafsins fylgja breytingum á stórstraumsfjörumáli og landamerki færast inn og út í samræmi við landauka eða landtap.

7. VIÐAUKI 1: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 5

7.1. Almenn atriði og dómafordæmi í þjóðlendumálum[211]

[…]

Á þeim tíma sem liðinn er frá því *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* og viðauki við þær [sbr. kafla 1–6 hér að framan] birtist hefur Hæstiréttur kveðið upp nokkurn fjölda dóma sem fela í sér afstöðu réttarins til atriða sem almenna þýðingu hafa við efnislega úrlausn þjóðlendumála. Skal þar fyrst getið um dóm Hæstaréttar frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005, sem fjallað var um í inngangi að niðurstöðum óbyggðanefndar í málum á svæði 4 [mál nr. 1–6/2004]. Svo sem þar segir verður sú ályktun af honum dregin, sbr. nú einnig dóm Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006, að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, og verði að leysa úr máli á þeim grundvelli. Í tilvikum ríkisjarða hefur því þó verið lýst yfir af hálfu íslenska ríkisins að í þjóðlendukröfu felist ekki afsal á eignarlandi og því eigi niðurstaða óbyggðanefndar, að því leyti sem hún tekur til ríkisjarða, að ráðast af sömu atriðum og lögð séu til grundvallar um annað eignarland. Aðrir dómar varða fremur heimildamat og sönnunarkröfur, nánar tiltekið tveir dómar Hæstaréttar frá 21. október 2004 (mál nr. 47 og 48/2004); þrír dómar frá 11. maí 2006 (mál nr. 496/2005, 454/2005 og 345/2005); tveir dómar frá 28. september 2006 (mál nr. 497/2005 og 498/2005); tveir dómar frá 5. október 2006 (mál nr. 67/2006 og 133/2006) og nú síðast þrír dómar frá 16. maí 2007 (mál nr. 448/2006, 536/2006 og 24/2007).

[…]

Hér á eftir verður fyrst lagt mat á hvort dómar gefi tilefni til að herða sönnunarkröfur til landamerkjabréfa jarða og að því loknu fjallað almennt um stofnun heiðarbyggðar á Norðausturlandi. […]

7.1.1. Gildi landamerkjabréfa jarða[212]

Í forsendum dóms Hæstaréttar í máli nr. 48/2004, sem birtur er í dómasafni þess árs á bls. 3796, tók rétturinn almenna afstöðu til mats á gildi landamerkjabréfa, annars vegar jarða og hins vegar annarra landsvæða, og inntaks eignarréttar á svæði, sem lýst er í landamerkjabréfi jarðar, sbr. einnig tilvísanir í síðari dómum í þjóðlendumálum, t.d. máli nr. 345/2005. Orðrétt segir svo:

> Við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði, sem þar er lýst, skiptir almennt máli hvort um er að ræða jörð eða annað landsvæði, en þekkt er að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig til dæmis afrétti, sem ekki tengjast sérstaklega tiltekinni jörð. Felur landamerkjabréf fyrir jörð í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega.

---

211 Kafli 6.1 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2005 (svæði 5), dags. 29. maí 2007.

212 Kafli 6.1.1 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2005 (svæði 5), dags. 29. maí 2007.

Einnig kemur fram það álit réttarins að áritun um samþykki eigenda aðliggjandi jarða, þinglýsing og innfærsla í landamerkjabók auki sönnunargildi landamerkjabréfs. Sama máli gegnir ef ekki hefur verið ágreiningur um merki viðkomandi jarðar. Hins vegar verði ekki litið fram hjá þeirri staðreynd að fyrir gildistöku laga nr. 58/1998 hafi engum verið til að dreifa sem gat sem handhafi beins eignarréttar gert samninga um mörk þess lands sem nú nefnist þjóðlenda. Þá verði þess að gæta að með því að gera landamerkjabréf gátu menn ekki einhliða aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Verði til þess að líta hvort til séu eldri heimildir sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfi, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu lands.

Segja má einnig að í nýjustu dómum, sbr. mál nr. 536/2006 og 24/2007, hafi enn verið hnekkt á þýðingu þess að landsvæði teljist innan merkja jarðar. Samkvæmt þessu er óbyggðanefnd rétt að leggja áfram áherslu á landamerkjabréf jarða, sbr. umfjöllun um þau í *Almennum niðurstöðum*, enda þótt með skýrum fyrirvörum sé.

Umfjöllun dómstóla um landamerkjabréf jarðanna Úthlíðar, Stafafells (hluta), Skaftafells og Hóla gefur þó tilefni til að huga sérstaklega að því hvort óbyggðanefnd beri að herða kröfur til sönnunar eignarlands innan landamerkjabréfa jarða, frá því sem lagt er til grundvallar í *Almennum niðurstöðum*. Viðkomandi landsvæði voru öll talin eignarlönd en í forsendum dóma samt sem áður lýst efasemdum um að svo væri að öllu leyti.

Í tilvikum Úthlíðar og þess hluta Stafafellslands sem liggur sunnan og vestan Jökulsár, sbr. mál nr. 48/2004 og 498/2005, lágu fyrir bæði landamerkjabréf og eldri heimildir um merki. Lýsingar þessar fengu vel samrýmst en beinn eignarréttur á hluta þeirra landsvæða sem afmörkuð voru þrátt fyrir það talinn vafa undirorpinn. Fram kemur að staðhættir og fyrirliggjandi heimildir um gróðurfar styðji ekki að þar hafi verið stofnað til beins eignarréttar með námi. Ekki voru þó talin skilyrði til að skilja þessi landsvæði undan eignarlandi jarðanna, einkum þar sem ekkert hefði komið fram af hálfu íslenska ríkisins sem leggja mætti til grundvallar við nánari afmörkun að þessu leyti. Varðandi umræddan hluta Úthlíðar var einnig tekið fram að ekki hefði verið sýnt fram á að landsvæðið hefði verið nýtt sem samnotaafréttur.

Í tilvikum Skaftafells og Hóla, sbr. mál nr. 496/2005 og 48/2004, voru landamerkjabréf fyrir hendi en engar eldri heimildir. Um landamerkjabréf Skaftafells, sem er ódagsett en var þinglesið á árinu 1890, segir svo í dómi Hæstaréttar:

> Þótt landamerkjabréfið geti haft sönnunargildi um mörk eignarlands Skaftafells með því að það var áritað um samþykki af eigendum aðliggjandi jarða, þinglesið og fært í landamerkjabók, verður að líta til þess að ekki var á valdi eigenda jarðarinnar að auka með landamerkjabréfinu við land sitt eða annan rétt umfram það, sem áður hafði verið. Getur landamerkjabréf þetta því ekki eitt og sér nægt gegn andmælum áfrýjanda til að sanna beinan eignarrétt eigenda Skaftafells II að landinu á Skeiðarársandi, sem deilt er um í málinu, heldur verða önnur atriði jafnframt að koma til, sem stutt geta sömu niðurstöðu, sbr. dóm Hæstaréttar 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 [sem fjallar m.a. um Hóla], sem birtur er í dómasafni þess árs á bls. 3796.

Hér skal einnig getið dóms í máli nr. 345/2004, varðandi jörðina Fell í Suðursveit. Þar lá fyrir skýr eldri heimild, nánar tiltekið lögfesta frá árinu 1851, þar sem merki inn til landsins voru m.a. miðuð við aðliggjandi jökul. Landamerkjabréf jarðarinnar frá árinu 1922 var mun óskýrara, náði skemur inn til landsins, þ.e. í átt að jökli, og gat ekki sérstaklega um merki gagnvart jöklinum. Fjalllendið næst jökli var dæmt þjóðlenda og þannig fremur miðað við hina yngri heimild, þ.e. landamerkjabréfið, sem náði skemur en hin eldri. Þar höfðu þó önnur atriði einnig vægi.

Óbyggðanefnd hefur nú þegar kveðið upp úrskurði sem fjalla um fjölda jarða á sunnanverðu landinu, þ.e. svæðum 1–4, og heimilda um afmörkun og eignarréttindi á ágreiningssvæðum verið skipulega leitað, m.a. á Þjóðskjalasafni og hjá sýslumannsembættum. Séu þær skoðaðar heildstætt kemur í ljós að landamerkjabréf hátt í tvöhundruð jarða hafa verið könnuð sérstaklega. Í upp undir helmingi tilvika hefur það verið elsta lýsing á merkjum jarðar og beinn samanburður við eldri heimildir þannig ekki mögulegur. Því fer einnig fjarri að eldri heimildir séu almennt heildstæðar merkjalýsingar. Þvert á móti geta þær verið brotakenndar og jafnvel fremur falið í sér vísbendingar en ótvíræðar lýsingar. Loks eru tíu tilvik þar sem ekkert landamerkjabréf, í skilningi landamerkjalaga, er fyrir hendi og verður ekki séð að það hafi nokkurn tíma verið gert. Að því er varðar mikinn meirihluta jarða á svæðum 1–4, var niðurstaðan sú að aðrar heimildir um merki, væru þær til, ýmist styddu lýsingu bréfs eða mæltu henni ekki í mót. Merkjum væri því rétt lýst í landamerkjabréfi, svo sem óbyggðanefnd skýrði það. Tekið skal fram að sú skýring var í ákveðnum tilvikum önnur en málsaðila.

Svo sem að framan greinir virðast dómstólar þannig gera fremur strangar kröfur til landamerkjabréfa jarða, þ. á m. að þau hafi stuðning af öðru og þá einkum eldri heimildum. Til þess ber þó að líta að fleiri atriði eru hér samofin og lögð til grundvallar niðurstöðu hverju sinni, þar á meðal mismunandi vægi eða trúverðugleiki einstakra heimilda, nýting, gróðurfar og staðhættir. Með hliðsjón af því og með tilliti til stjórnskipulegrar jafnræðisreglu telur óbyggðanefnd að fara beri varlega í að draga víðtækar ályktanir af þessari umfjöllun. Líta ber til þess að eftir að gengið hafði verið frá landamerkjabréfi, með tilheyrandi opinberri skráningu, hafði jarðeigandi síður ástæðu til að varðveita skjöl sem þar kann að hafa verið byggt á. Eðlilegt verður að telja að íslenska ríkið beri hallann af þeim vafa sem fyrir hendi kann að vera í slíkum tilvikum.

Niðurstaða óbyggðanefndar er því sú að ekki sé ástæða til að herða sérstaklega kröfur um sönnun eignarlands innan lýsingar í landamerkjabréfi jarðar, umfram það sem áður hefur verið lagt til grundvallar og samrýmist vel þeirri almennu afstöðu Hæstaréttar til landamerkjabréfa sem áður var lýst. Eftir sem áður er ljóst að dómstólar gera nokkuð strangar kröfur til sönnunar eignarlands, sbr. einnig þá meginreglu í íslenskum rétti að sá sem telur til eignarréttar yfir landi verður að færa fram heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Jafnframt liggur fyrir að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2005, þar sem segir svo:

> … nær frá upphafi Íslandsbyggðar mörkuðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig mörk ítaka, afrétta og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu manna. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda merkjum réttindanna við, hvers eðlis sem þau voru. Af framanrituðu þykir leiða að skýra verði hvaða réttindi það séu sem menn voru að skipta á milli sín.

7.1.2. Heiðarbýli á Norðausturlandi[213]

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er gerð almenn grein fyrir þeirri stofnun eignarréttar sem heimilaður var í nýbýlatilskipun frá 15. apríl 1776, um landnám og byggingu eyðijarða, og síðar nýbýlalögum, nr. 15/1897.[214] Að því er varðar Norðausturland sérstaklega í þessu sambandi benda heimildir til að í kjölfar nýbýlatilskipunar og fram yfir miðja 19. öld hafi þar verið stofnað til heiðarbyggðar í meiri mæli en á þeim landshlutum sem áður hafa komið til umfjöllunar hjá óbyggðanefnd. Byggð þessi stóð að jafnaði stutt, oft slitrótt, og þegar komið var fram á miðja 20. öld var henni nær alveg lokið. Í kjölfar gildistöku landamerkjalaga voru ýmist gerð sérstök landmerkjabréf fyrir slík heiðarbýli eða þau felld innan landamerkjalýsingar tiltekinnar jarðar.

Samkvæmt ákvæðum nýbýlatilskipunar gat slík býlisstofnun hvort heldur er verið í landi jarðar eða utan þess. Kveðið var á um útmælingu viðkomandi landsvæðis undir stjórn sýslumanns og útgáfu amtmanns á byggingarbréfi til handa nýbýlingi, enda hefði skilyrðum verið fullnægt.

Í þeim tilvikum að stofnað var til nýbýlis í landi jarðar með lögformlegum hætti, sbr. einkum 2. gr. nýbýlatilskipunar, er ljóst að með því hefur ekki orðið breyting á eignarréttarlegri stöðu landsvæðisins. Hér gegnir sama máli og ef þar var stofnað til byggðar með öðrum hætti, svo sem leigu eða sölu hluta jarðar.[215] Um slík landsvæði hlýtur því að fara eftir sömu sjónarmiðum og jarðir almennt, hvernig sem formlegum frágangi hefur verið háttað. Um jarðir almennt vísast nánar til *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*.

Hafi hins vegar tekist byggð utan jarðar, sbr. einkum 4. gr. nýbýlatilskipunar, verður að kanna hvort þar hafi verið stofnað til lögformlegs nýbýlis. Hafi svo verið, er ljóst að viðkomandi landsvæði er eignarland, þá þegar af þeirri ástæðu. Ella verður að líta svo á að ekki hafi verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli þeirrar löggjafar. Eignarréttarleg staða viðkomandi landsvæðis breyttist því ekki, hvernig sem henni var farið. Annað mál er að í kjölfarið kann að hafa stofnast þar eignarland á öðrum grundvelli, sbr. lög nr. 46/1905 um hefð.

Heiðarbyggð á Norðausturlandi er nefnd ýmsum nöfnum í heimildum, einkum nýbýli, afbýli, heiðarkot og hjáleiga. Notkun þessara hugtaka er misvísandi og tekur ekki endilega mið af ákvæðum nýbýlatilskipunar eða nýbýlalaga. Þannig kann tiltekið býli

---

213 Kafli 6.1.2 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2005 (svæði 5), dags. 29. maí 2007.
214 Sbr. kafla 3.3 […].
215 Sbr. kafla 4.2 […].

að vera nefnt nýbýli í heimildum án þess að byggingarbréf liggi fyrir. Málsmeðferð nýbýlaumsóknar getur þá af einhverjum ástæðum hafa lokið á einhverju stigi, svo sem eftir útmælingu, eða jafnvel ekki hafist yfirleitt. Á hinn bóginn getur verið að byggingarbréf hafi verið gefið út en býlið þrátt fyrir það nefnt annað en nýbýli, t.d. hjáleiga.

Útgáfa byggingarbréfs, sem stundum er nefnt nýbýlaleyfi, tekur af vafa um stofnun eignarlands og að landsvæði hafi frá þeim tíma öðlast stöðu jarðar að lögum. Að öðru leyti hlýtur að þurfa að leggja mat á eignarréttarlega stöðu viðkomandi landsvæðis áður en þar tókst byggð og hvort sú staða hafi tekið breytingum síðan. Í því sambandi ber að líta til þeirra krafna sem Hæstiréttur hefur gert til sönnunar eignarlands, sbr. kafla [7].1.1.

8. VIÐAUKI 2: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 6

8.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum[216]

[…]

Frá því óbyggðanefnd kvað upp […] úrskurði [síðast], í málum nr. 1–5/2005 (svæði 5), hafa gengið níu Hæstaréttardómar sem tengjast fyrri svæðum. Nánar tiltekið eru þetta fimm dómar frá 14. júní 2007, þ.e. í málum nr. 22/2007 (Þórsmörk og Goðaland), nr. 23/2007 (Steinsholt), nr. 25/2007 (Almenningar), nr. 26/2007 (Merkurtungur), nr. 28/2007 (Stakkholt), einn dómur frá 4. október 2007, í máli nr. 27/2007 (Grænafjall/ Fljótshlíðarafréttur), einn dómur frá 11. október 2007, í máli nr. 99/2007 (Skaftártunguafréttur) og loks tveir dómar frá 18. október 2007, í málum nr. 47/2007 (Núpsstaður og fleiri jarðir í Fljótshverfi) og 79/2007 (Mörtunga og Prestbakkajarðir).

Tveir hinir síðastnefndu dómar eru fremur til staðfestingar á […] niðurstöðu [þeirri sem greinir í kafla 7.1.1.], þ.e. að ekki beri að herða sérstaklega kröfur til landamerkjabréfa jarða. Að öðru leyti telur óbyggðanefnd nauðsynlegt að taka til athugunar samhengi eldri og yngri dóma um eignarréttarlega stöðu tiltekinna afrétta einstakra jarða og/eða stofnana og hvort tilefni sé til breytinga á sönnunarmati óbyggðanefndar í sambærilegum tilvikum. Fer sú umfjöllun hér á eftir.

8.2. Afréttir einstakra jarða og stofnana[217]

Um þýðingu hugtakanna jörð, afréttur og almenningur er rækilega fjallað í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* […]. Að því er varðar hugtakið jörð er niðurstaðan sú að almennt megi gera ráð fyrir að slíku landi hafi upphaflega verið ráðstafað úr einstökum landnámum, stofnað til nýbýlis á eða eignarhefð unnin yfir. Þannig eru taldar líkur á því að jörð, svo sem hún er afmörkuð í landamerkjabréfi eða innan annarra ótvíræðra merkja, sé beinum eignarrétti háð. Tilvist landamerkjabréfs ein og sér ræður því ekki úrslitum um mat á eignarrétti, heldur staða landsvæðisins sem jarðar.

Afrétti hefur óbyggðanefnd flokkað í þrennt á grundvelli uppruna, sbr. kafla 4.4. og 4.5. í áðurnefndum *Almennum niðurstöðum*. Þar eru í fyrsta lagi samnotaafréttir, þ.e. þeir afréttir sem skv. elstu heimildum hafa verið í sameiginlegum notum jarða í tilteknu sveitarfélagi eða á afmörkuðu svæði. Í öðru lagi eru afréttir einstakra jarða og stofnana, sem skv. elstu heimildum tilheyrðu einstökum jörðum, lögpersónum eða stofnunum, fyrst og fremst kirkjunum. Í þriðja lagi er um að ræða jarðir sem að hluta eða öllu leyti hafa verið lagðar til afréttar og gilda þar um sambærileg sjónarmið og að framan greindi um eignarhald á landi jarða yfirleitt.

Hafi umþrætt landsvæði ekki legið innan merkja jarðar hefur óbyggðanefnd talið að líkur séu á því að það hafi ekki orðið beinum eignarrétti háð fyrr en með setningu þjóðlendulaga. Tilvist landamerkjabréfs skiptir þá ekki grundvallarmáli en litið til atriða svo

[216] Kafli 6.1.2 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2007 (svæði 6), dags. 6. júní 2008.
[217] Kafli 6.1.3 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2007 (svæði 6), dags. 6. júní 2008.

sem umfjöllunar í heimildum, nýtingar, staðhátta, gróðurfars og landnáms. Ekki er þó alltaf augljóst hvort landsvæði hefur stöðu jarðar eða afréttar. Á það álitaefni hefur sérstaklega reynt þegar undir einstakar jarðir og/eða stofnanir hafa legið svæði sem skilin hafa verið frá viðkomandi heimajörð með sjálfstæðum merkjum eða, í sumum tilvikum, af öðrum fasteignum. Eru aðstæður þá oft þær að landsvæðisins er getið með sérstökum hætti í heimildum, stundum beinlínis kallað afréttur og heimildir um afnot einskorðaðar við beit eða önnur þrengri og þá sambærileg not.

Til úrlausnar hjá óbyggðanefnd hefur komið nokkur fjöldi landsvæða sem fella má undir framangreinda lýsingu. Þessi landsvæði hafa verið úrskurðuð þjóðlendur og afréttir/landsvæði í afréttareign, eftir atvikum með vísan til heimilda, legu, sögu, staðhátta, nota o.fl. Ber hér að nefna Afrétt norðan vatna í máli nr. 4/2000 (svæði 1), Hrunaheiðar í máli nr. 5/2000 (svæði 1); Hoffellslambatungur í máli nr. 4/2001 (svæði 2); Þórsmörk, Goðaland, Almenninga, Teigstungur, Múlatungur, Merkurtungur, Stakkholt, Steinsholt, Hólatungur, Borgartungur og Skógafjall í máli nr. 5/2003 (svæði 3); Hvítmögu og Stórhöfða í máli nr. 6/2003 (svæði 3); Villingadal, Suðurfell og Múla í máli nr. 1/2005 (svæði 5); Steinvarartungu og Þorbrandsstaðatungur í máli nr. 3/2005 (svæði 5); Þverfellsland og sunnanverða Grímólfsártungu í máli nr. 4/2005 (svæði 5) og loks afréttarland á Hólsfjöllum í máli nr. 5/2005 (svæði 5).

Segja má að Hæstiréttur hafi einnig tekið skýra afstöðu til landamerkjabréfa annarra landsvæða en jarða, þegar í fyrstu dómum í þjóðlendumálum. Í forsendum réttarins í dómi frá 21. október 2004, máli nr. 48/2004, segir þannig svo:

> Við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði, sem þar er lýst, skiptir almennt máli hvort um er að ræða jörð eða annað landsvæði, en þekkt er að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig til dæmis afrétti, sem ekki tengjast sérstaklega tiltekinni jörð. Felur landamerkjabréf fyrir jörð í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega.

Að auki segir svo í dómi réttarins frá 28. september 2006 í máli nr. 497/2005:

> … nær frá upphafi Íslandsbyggðar mörkuðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig mörk ítaka, afrétta og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu manna. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda merkjum réttindanna við, hvers eðlis sem þau voru. Af framanrituðu þykir leiða að skýra verði hvaða réttindi það séu sem menn voru að skipta á milli sín.

Þá hefur komið fram það skýra mat Hæstaréttar að sé ekki um jörð að ræða hafa landamerkjabréf takmarkaðra vægi sem „sönnunargagn um beinan eignarrétt“, sbr. dóm Hæstaréttar 14. júní 2007 í máli nr. 22/2007.

Úrskurðir óbyggðanefndar um þær þjóðlendur og afrétti/landsvæði í afréttareign sem áður voru tilgreindar hafa verið staðfestir efnislega með dómum Hæstaréttar að því er varðar Afrétt norðan vatna, Hoffellslambatungur, Hrunaheiðar, Þórsmörk, Goðaland, Steinsholt, Almenninga, Merkurtungur og Stakkholt, sbr. dóma frá 21. október 2004, 28. september 2006, 5. október 2006 og 14. júní 2007 í málum nr. 47/2004, nr.

497/2005, nr. 133/2006, nr. 22/2007, nr. 23/2007, nr. 25/2007, nr. 26/2007 og nr. 28/2007. Í tilvikum Skógafjalls, Hvítmögu og Stórhöfða var sams konar niðurstöðum óbyggðanefndar á hinn bóginn snúið við og komist að þeirri niðurstöðu að þar væru eignarlönd en ekki þjóðlendur í afréttareign, sbr. dóma frá 16. maí 2007 í málum nr. 24/2007, nr. 536/2006 og nr. 448/2006. Önnur framangreind landsvæði hafa ekki komið til kasta dómstóla en af dómum um eignarland frá því fyrir gildistöku þjóðlendulaga ber að nefna Hrd. frá 29. febrúar 1996 (Hrd. 1996/696) um Blikdal í Esju og dóm aukadómþings Árnessýslu 23. febrúar 1980 um Tunguheiði í Biskupstungum.

Úrskurðir óbyggðanefndar um þjóðlendur í afréttareign á þessum svæðum eru þannig almennt í góðu samræmi við úrlausnir Hæstaréttar, fyrr og síðar, þó svo forsendur séu ekki einsleitar í öllum tilvikum og taki þess utan mið af sérstöðu einstakra svæða. Dómar Hæstaréttar um landskikana þrjá sunnan Mýrdalsjökuls, þ.e. Skógafjall, Hvítmögu og Stórhöfða, skera sig þar hins vegar nokkuð úr.

Framangreind úrlausnarefni eiga það sameiginlegt að viðkomandi landsvæði hefur legið undir einstaka jörð/jarðir eða stofnun, landfræðilega aðskilið frá henni/þeim með einum eða öðrum hætti, jafnan getið með sérstökum hætti í heimildum, stundum beinlínis kallað afréttur og afnot einskorðuð við beit eða önnur þrengri og þá sambærileg not.

Ef reynt er að taka saman þau sameiginlegu atriði sem leiða til niðurstöðu Hæstaréttar um eignarland í umræddum þremur undantekningartilvikum, þá sýnist landfræðileg lega, m.a. gagnvart aðliggjandi eignarlöndum og að einhverju marki almennir staðhættir, vega mjög þungt. Í tilvikum Hvítmögu og Skógafjalls var á því byggt að svæðin hefðu verið innan merkja jarða og að hvorki staðhættir né gróðurfar mæltu gegn því að þau hefðu verið numin, a.m.k. að einhverju leyti. Beinn eignarréttur hefði þannig stofnast. Um Stórhöfða segir að líkur séu fyrir því að hann hafi verið innan upphaflegs landnáms eins og aðliggjandi lönd. Hann hafi ekki verið talinn til samnotaafrétta og ekkert sé komið fram í málinu sem stutt geti að munur verði að þessu leyti gerður á Stórhöfða og aðliggjandi landsvæðum. Nægilega sé því leitt í ljós að hann hafi frá landnámi verið háður beinum eignarrétti sem heiðaland jarðar.

Dómar Hæstaréttar um þjóðlendur í Þórsmörk, Goðalandi, Almenningum, Merkurtungum, Stakkholti og Steinsholti, eru kveðnir upp mánuði síðar en dómar um eignarlönd í Stórhöfða, Hvítmögu og Skógafjalli. Fyrstnefndu svæðin sex liggja norðan Eyjafjallajökuls og voru öll talin heyra undir einstaka jörð/jarðir sem þau eru landfræðilega aðskilin frá. Í forsendum Hæstaréttar er m.a. vísað til möguleikans á landnámi, legu og staðhátta, skorts á skriflegum eignarheimildum og samræmis milli þeirra innbyrðis. Tekið er sérstaklega fram að ekki sé sýnt fram á önnur not meintra rétthafa en hefðbundin afréttarnot til sumarbeitar fyrir búfé. Í öllum þessum sex tilvikum var dæmd þjóðlenda í afréttareign.

Sýnist þannig ekki vera fullt samræmi í mati réttarins að því er varðar hin tilgreindu atriði í annars vegar tilvitnuðum þremur dómum og hins vegar öðrum úrlausnum um sams konar landsvæði, auk eldri dóma um Hoffellslambatungur og Hrunaheiðar.

Draga má þá ályktun af framangreindum dómum að það séu fyrst og fremst staðbundnar aðstæður, þ.m.t. staðhættir, en þó einkum lega viðkomandi þriggja landsvæða að eignarlöndum til annarra átta en gagnvart Mýrdalsjökli sem úrslitum ráði. Til þess ber þó að líta að fleiri atriði eru hér samofin og lögð til grundvallar hverju sinni. Þá liggja fyrir eldri dómar um þjóðlendur á landsvæðum með svipaða legu gagnvart annars vegar eignarlöndum og hins vegar þjóðlendum, sbr. einkum Hoffellslambatungur og Hrunaheiðar í Hrd. 28. september 2006 í máli nr. 497/2005 og Hrd. 5. október 2006 í mál nr. 133/2006. Ekki liggur fyrir skýr yfirlýsing Hæstaréttar um breytta afstöðu að þessu leyti. Með hliðsjón af framangreindu og að teknu tilliti til stjórnskipulegrar jafnræðisreglu telur óbyggðanefnd útilokað að líta svo á að umræddir þrír dómar, um Hvítmögu, Skógafjall og Stórhöfða, feli í sér að lega þrætusvæðis að eignarlandi eða eignarlöndum geti ein og sér vegið svo þungt að önnur sú sönnunarfærsla sem ella fer fram við slíkar kringumstæður hafi hverfandi þýðingu.

Óumdeilt er hins vegar að eignarréttarleg staða aðliggjandi svæða getur auk hefðbundinna og viðurkenndra eignarheimilda haft vægi við eignarréttarlegt mat og ásamt öðru leitt til þeirrar niðurstöðu að um eignarland sé að ræða. Má þar um vísa til dóms Hæstaréttar 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 varðandi efstu jarðir í Biskupstungnahreppi, sbr. einnig úrskurð óbyggðanefndar um þau landsvæði. Hið sama má segja um eignarland í dómi Hæstaréttar 18. október 2007 í máli nr. 47/2007 um jarðir í Fljótshverfi, sbr. og úrskurð óbyggðanefndar um sama svæði.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að ekki séu forsendur til þess að breyta því sönnunarmati sem lagt hefur verið til grundvallar um afrétti einstakra jarða og/eða stofnana og styðst við fjölda dóma í sambærilegum tilvikum. Fyrir liggur að í málum nr. 4 og 5/2007 á svæði 6 hjá óbyggðanefnd snúa sérstök álitaefni af þessum toga að eftirtöldum landsvæðum: Hálsmannatungur, Draflastaðakirkjuland á Gönguskarði, Tjarnahverfi á Gönguskarði, Finnsstaðadalur, Grímsland og Kambsmýrar í máli nr. 4/2007 og Upprekstrarland milli Höfðagilja og Eyvindará/Laufáshagi í máli nr. 5/2007.

9. VIÐAUKI 3: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 7A

9.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum[218]

[…]

Við uppkvaðningu úrskurða í málum nr. 1–5/2008, á svæði 7 suður, liggja ekki fyrir nýir dómar Hæstaréttar í þjóðlendumálum en geta ber um ákvörðun Mannréttindadómstóls Evrópu frá 23. september 2008 í máli nr. 46461/06. Þar var því hafnað að taka til efnismeðferðar kærumál sem varðaði dóm Hæstaréttar Íslands frá 11. maí 2006 í máli nr. 496/2005. Kærumálið varðaði nánar tiltekið landsvæðin Fjall og Breiðármörk í Öræfum, sem Hæstiréttur hafði dæmt þjóðlendur, og til skoðunar voru ákvæði Mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994, í 1. gr. 1. viðauka [Friðhelgi eignarréttar], 1. mgr. 6. gr. [Réttur til réttlátrar málsmeðferðar fyrir dómi] og 14. gr. [Bann við mismunun]. Kvörtun málshefjenda til Mannréttindadómstólsins varðaði bæði lög nr. 58/1998, um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, og meðhöndlun Hæstaréttar á umræddu máli, þar á meðal sönnunarkröfur.

Mannréttindadómstóllinn komst að þeirri niðurstöðu að 1. gr. 1. viðauka við sáttmálann ætti ekki við í umræddu máli þar sem umþrætt land teldist ekki eign kærenda í skilningi ákvæðisins. Í því sambandi tók dómstóllinn sérstaklega fram að þegar um kröfu til eignarréttinda er að ræða geti sá sem hana hefur uppi einungis átt lögmætar væntingar til að um eign sé að ræða ef krafa hans hefur fullnægjandi stoð í landsrétti viðkomandi aðildarríkis, svo sem þegar fyrir hendi eru fordæmi dómstóla í þá veru. Þá kvað dómstóllinn Hæstarétt Íslands bæði hafa farið að viðeigandi lagaákvæðum og fylgt eigin fordæmum um að landamerkjabréf eitt og sér teljist ekki fullnægjandi sönnun ef eldri gögn mæla því í mót. Þannig taldi dómstóllinn að kærendur hefðu ekki sýnt fram á að þeir ættu lögmætar væntingar til þess að umþrætt land teldist eign þeirra og þeir gætu því ekki notið verndar 1. gr. 1. viðauka við sáttmálann að þessu leyti. Mannréttindadómstóllinn komst enn fremur að þeirri niðurstöðu að ekkert benti til þess að brotið hefði verið gegn 1. mgr. 6. gr. eða 14. gr. sáttmálans í máli kærenda og taldi því ekki að á þá hefði verið lögð óhóflega þung sönnunarbyrði.

10. VIÐAUKI 4: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 7B

10.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum[219]

[…]

Hér verður gerð grein fyrir þeim 22 dómum sem gengið hafa frá því óbyggðanefnd kvað síðast upp úrskurði. Sambærileg umfjöllun um eldri dóma í fyrri úrskurðum, að því marki sem hún hefur almenna þýðingu, hefur verið felld inn í framangreindar *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* og vísast þangað.

---

[218] Kafli 6.1.2 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2008 (svæði 7A), dags. 19. júní 2009.
[219] Kafli 6.1.2.1 í úrskurðum í málum nr. 1–2/2009 (svæði 7B), dags. 10. október 2011.

Um er að ræða eftirfarandi 22 dóma Hæstaréttar: Dómur frá 24. september 2009 í máli nr. 102/2009 (Brú og Brúaröræfi); dómur frá 29. október 2009 í máli nr. 685/2008 (Afréttur Seltjarnarneshrepps hins forna, Elliðavatn, Vatnsendi, Lækjarbotnar og Geirland); dómur frá 19. nóvember 2009 í máli nr. 69/2009 (Gunnarsstaðir); dómur frá 25. mars 2010 í máli nr. 409/2009 (Skriðuklaustur); tveir dómar frá 3. júní 2010, í málum nr. 198/2009 (Selvogs- og Ölfusafréttur) og 184/2009 (Landsvæði aðliggjandi Ölfusafrétti); dómur frá 16. september 2010 í máli nr. 473/2009 (Krepputunga); sjö dómar frá 7. október 2010, í málum nr. 379/2009 (Heiðarmúli), nr. 517/2009 (Grímólfsártunga), nr. 722/2009 (Hvammur), nr. 723/2009 (Laxárdalur), nr. 748/2009 (Vatnsendi), nr. 749/2009 (Þverfellsland) og nr. 750/2009 (Hvappur); dómur frá 11. nóvember 2010 í máli nr. 768/2009 (Afréttur Álftaneshrepps hins forna/norðaustanverður hluti Almenningsskóga Álftaness, Skógræktarsvæði norðan Krýsuvíkur og sunnan Garðakirkjulands og Garðakirkjuland vegna Selskarðs); dómur frá 10. febrúar 2011 í máli nr. 299/2010 (Valþjófsstaður í Fljótsdal); dómur frá 11. apríl 2011 máli nr. 199/2011 (Hofsafréttur); tveir dómar frá 22. september 2011 í málum nr. 293/2010 (Þorvaldsstaðir og Hamar) og nr. 294/2010 (Mælifell og Selsárvellir); og loks þrír dómar frá 29. september 2011, í málum nr. 40/2011 (Sameignarland Fagradals, Víðirhóls, Hólssels og Nýhóls), nr. 75/2011 (Grímsstaðir á Fjöllum) og nr. 56/2011 (Hvannstaðir).

Nítján af framangreindum 22 dómum fjalla um efnisleg atriði og í fjórtán þeirra var niðurstaða óbyggðanefndar staðfest í öllum meginatriðum. Í fimm tilvikum var henni hins vegar hnekkt og dæmt eignarland þar sem óbyggðanefnd hafði úrskurðað þjóðlendu. Nánar tiltekið er þar um að ræða landsvæðin Hvamm, Laxárdal, Vatnsenda, sameignarland Fagradals, Víðirhóls, Hólssels og Nýhóls og Hvannstaði.

Þau fimm mál, þar sem úrskurði óbyggðanefndar var hnekkt, varða í meginatriðum mat á efni og samhengi fyrirliggjandi heimilda um viðkomandi landsvæði. Niðurstöður þeirra leiða ekki til breytinga á sönnunarmati í málum af þessu tagi almennt en hnykkja á fyrirliggjandi meginreglum, sbr. *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* sem fylgja í viðauka með úrskurði þessum. Í næstu tveimur köflum er gerð nánari grein fyrir samhengi umræddra dóma og meginreglna.

10.2. Heimildir mæla í mót landamerkjabréfi jarðar[220]

Í tveimur dómum Hæstaréttar frá 7. október 2010, um eignarland Hvamms og Laxárdals í Svalbarðshreppi, er fjallað um land innan afmörkunar í þinglýstum landamerkjabréfum jarða. Slíkt land hefur að meginreglu verið dæmt og úrskurðað eignarland en óbyggðanefnd taldi að önnur afmörkun í tiltekinni eldri heimild leiddi til þeirrar niðurstöðu að innan bréfa Hvamms og Laxárdals væru þjóðlendur að hluta.

Það er ekki tilvist landamerkjabréfs ein og sér sem hefur ráðið úrslitum um mat á eignarrétti, heldur staða landsvæðisins sem jarðar. Mikilvægi landamerkjabréfa jarða

[220] Kafli 6.1.2.2 í úrskurðum í málum nr. 1–2/2009 (svæði 7B), dags. 10. október 2011.

felst í sönnunargildi þeirra en hvert og eitt bréf er metið sérstaklega. Hefur þá einkum verið til þess litið hvort fyrir hendi séu eldri heimildir, sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfinu, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu landsins. Mæli heimild í mót landamerkjabréfi jarðar, hvort heldur er afmörkun lands og/eða stöðu þess sem jarðar, þarf að meta hvort vægi hennar sé slíkt að það rýri sönnunargildi bréfsins að sama skapi.

Á svæðum 1-7A eru fimmtán tilvik þar sem óbyggðanefnd hefur úrskurðað að land innan landamerkjabréfs jarðar væri eignarland að hluta og þjóðlenda að hluta. Er þá miðað við yngra landamerkjabréf viðkomandi jarðar, hafi verið gerð tvö, og skýringu óbyggðanefndar á texta viðkomandi bréfs, en hún getur verið önnur en skýring málsaðila.

Þau fimmtán tilvik sem hér um ræðir eru eftirfarandi: Þingvellir; Mörtunga á Síðu; Fell í Suðursveit; Stafafell í Lóni; Skriðuklaustur og Valþjófsstaður í Fljótsdal; Brú á Jökuldal; Þorvaldsstaðir og Hamar í Selárdal; Gunnarsstaðir, Kverkártunga og Miðfjörður í Skeggjastaðahreppi; Hvammur og Laxárdalur í Svalbarðshreppi; Reykjahlíð í Mývatnssveit. Að undanskildum Hvammi og Laxárdal hafa þeir dómar Hæstaréttar sem gengið hafa um þessi tilvik staðfest niðurstöðu óbyggðanefndar í öllum meginatriðum. Umfjöllun um Kverkártungu og Miðfjörð í fyrrum Skeggjastaðahreppi og Reykjahlíð í Mývatnssveit er ólokið hjá dómstólum.

Í flestum þessara tilvika hafa legið fyrir eldri heimildir um afmörkun jarðarinnar, stundum eldri landamerkjabréf, sem mælt hafa í mót lýsingu landamerkjabréfs. Þetta er þó ekki einhlítt og mál Þingvallakirkjulands, Skriðuklausturs og Valþjófsstaðar í Fljótsdal vörðuðu fremur mat á heimildum um takmörkuð réttindi innan merkja. Loks getur hvort tveggja hafa verið fyrir hendi, eldri merkjalýsingar og heimildir um takmörkuð réttindi, sbr. einkum Stafafell í Lóni og Fell í Suðursveit.

Til viðbótar við framangreind fimmtán tilvik eru þess tvö dæmi á svæðum 1–7A að eignarréttur að jörð hafi verið gefinn upp eða glatast, sbr. dóma Hæstaréttar um Fjall og Breiðármörk frá 11. maí 2006.

Af framangreindu er ljóst að undantekningar frá meginreglunni um eignarland innan afmörkunar í landamerkjabréfi jarðar eru fáar og ríkar kröfur gerðar í því sambandi. Nýjar úrlausnir dómstóla um jarðirnar Hvamm og Laxárdal í Svalbarðshreppi árétta þetta enn frekar. Þar taldi Hæstiréttur að land innan landamerkjabréfa annars vegar Hvamms og hins vegar jarðarinnar Laxárdals væri í heild sinni eignarland. Hafnað var þeirri röksemdafærslu óbyggðanefndar að önnur afmörkun í tiltekinni eldri heimild leiddi til þeirrar niðurstöðu að þar væru þjóðlendur að hluta.

Loks skal þess getið að ýmis dæmi eru um að uppi hafi verið álitaefni af þeim toga sem hér um ræðir í málum sem lyktað hefur með niðurstöðu óbyggðanefndar um eignarland. Úrskurðum um eignarland hefur almennt verið unað og þeir því ekki komið til endurskoðunar hjá dómstólum. Sem dæmi um ríkt sönnunargildi landamerkjabréfs jarðar í slíku máli má nefna Hjaltadal og Kambfellskjálka í máli nr. 3/2007 á svæði 6.

10.3. Heimildir um legu jarða til forna[221]

Eftir er þá að gera grein fyrir þremur nýjum dómum þar sem hnekkt var úrskurðum óbyggðanefndar um þjóðlendu, nánar tiltekið varðandi Vatnsenda í Svalbarðshreppi, sameignarland Fagradals, Víðirhóls, Hólssels og Nýhóls í Öxarfjarðarhreppi og Hvannstaði, einnig í Öxarfjarðarhreppi.

Í þessum málum er fjallað um þýðingu þess að landsvæði hafi upphaflega verið hluti jarðar. Slíkt land hefur að meginreglu verið úrskurðað og dæmt eignarland, svo sem áður sagði. Flokkun landsvæða í jarðir, afrétti(r) jarða, afrétti(r) kirkna og klaustra, samnotaafrétti(r) og annað land er þannig veigamikið atriði.

Landamerkjabréf hafa einnig verið gerð fyrir annars konar réttindasvæði en jarðir, svo sem ítök og afrétti(r). Slík bréf hafa takmarkaðra vægi sem sönnunargögn um beinan eignarrétt og að meginreglu hefur verið við það miðað í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum að svæði utan lands jarða sé þjóðlenda. Þá getur verið bæði jörð og afrétt(ur) innan sama bréfs, með eða án aðgreiningar af einhverju tagi, svo sem að framan greindi.

Jafnframt er ljóst að notkun hugtaksins afrétt(ur) í landamerkjabréfi og/eða öðrum heimildum hefur ekki úrslitaþýðingu um að þar sé þjóðlenda, enda hefur merking þess ekki verið einhlít. Slíkt landsvæði er því eftir atvikum eignarland eða þjóðlenda. Á meðal þeirra atriða sem máli skipta við mat á stofnun og viðhaldi eignarréttar er eignarréttarleg staða aðliggjandi landsvæða. Þessu til viðbótar er mögulegt að unninn hafi verið réttur að áður eigendalausu landi, svo sem á grundvelli hefðar.

Umfjöllun í landamerkjabréfi og notkun hugtaksins afrétt(ur) eru þannig dæmi um atriði sem veita ekki einhlít svör við því hvort tiltekið landsvæði sé jörð, afrétt(ur) jarðar, afrétt(ur) kirkju og klausturs, samnotaafrétt(ur) eða annað land. Þess utan kunna heimildir að vera óljósar og brotakenndar, afmörkun og nýting breytileg, réttindi jafnvel gefin upp eða glötuð.

Heimildir um legu jarða til forna, enda þótt takmarkaðar séu, geta hins vegar gefið mikilvægar vísbendingar um að landsvæði hafi upphaflega haft stöðu jarðar en síðar verið nýtt sem afrétt(ur). Í framangreindum þremur dómum Hæstaréttar, um Vatnsenda, sameignarland Fagradals, Víðirhóls, Hólssels og Nýhóls og Hvannstaði, felst áhersla á þetta atriði, enda þótt fleira komi þar til. Þar lagði dómstóllinn til grundvallar að umrædd landsvæði hefðu talist hluti af jörðinni Álandi, í tilviki Vatnsenda, og jörðinni Hólum, í tilvikum Fagradals, Víðirhóls, Hólssels, Nýhóls og Hvannstaða. Þau hefðu því verið háð beinum eignarrétti. Hafnað var þeirri niðurstöðu óbyggðanefndar að landsvæðin hefðu ekki stöðu jarðar að lögum.

Sem dæmi um skyld álitaefni í úrskurðum óbyggðanefndar þar sem niðurstaðan hefur verið eignarland má hér nefna Núpufellsdal og Þormóðsstaðasel í máli nr. 1/2008

[221] Kafli 6.1.2.3 í úrskurðum í málum nr. 1–2/2009 (svæði 7B), dags. 10. október 2011.

á svæði 7a, Gnýsstaði í máli nr. 3/2005 á svæði 5 og Hárekstaði í máli nr. 2/2005 á svæði 5.

11. VIÐAUKI 5: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 8A

11.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum [222]

[…]

Hér verður gerð grein fyrir þeim tíu dómum sem gengið hafa frá því óbyggðanefnd kvað síðast upp úrskurði. Sambærileg umfjöllun um eldri dóma í fyrri úrskurðum, að því marki sem hún hefur almenna þýðingu, hefur verið felld inn í framangreindar *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* og vísast þangað.

Um er að ræða eftirfarandi [10] dóma Hæstaréttar: Dómur frá 20. september 2012 í máli nr. 65/2012 (Reykjahlíð); dómur frá 27. september 2012 í máli nr. 350/2011 (vesturhluti Hofsafréttar og Lambatungur); dómur frá 21. febrúar 2013 í máli nr. 433/2011 (Steinvarartunga og hluti Mela); dómur frá 28. febrúar 2013 í máli nr. 432/2011 (Þorbrandsstaðatungur); dómur frá 19. september 2013 í máli nr. 656/2012 (Möðruvallaafréttur); dómur frá 26. september 2013 í máli nr. 411/2012 (Bleiksmýrardalur austan Fnjóskár og mörk jarðanna Mjóadals, Kambfellskjálka, Hjaltadals og Sörlastaða); dómur frá 26. september 2013, í máli nr. 413/2012 (Bleiksmýrardalur vestan Fnjóskár); dómur frá 10. október 2013 í máli nr. 617/2012 (landsvæði sunnan Ölfusafréttar); dómur frá 28. nóvember 2013 í máli nr. 546/2012 (Eyvindarstaðaheiði og Hraunin) og loks dómur frá 18. september 2014 í máli nr. 24/2014 (Vaskárdalur).

Allir framangreindir dómar fjalla um efnisleg atriði og í átta þeirra var niðurstaða óbyggðanefndar staðfest í öllum meginatriðum. Í tveimur af dómunum var niðurstöðu nefndarinnar hins vegar hnekkt. Í öðrum þeirra var dæmt eignarland þar sem óbyggðanefnd hafði úrskurðað þjóðlendu. Nánar tiltekið er þar um að ræða þann dóm er varðar landsvæði sunnan Ölfusafréttar. Í máli því sem varðaði ágreining um eignarréttarlega stöðu Bleiksmýrardals austan Fnjóskár og mörk jarðanna Mjóadals, Kambfellskjálka, Hjaltadals og Sörlastaða í Þingeyjarsveit gagnvart þjóðlendu var aftur á móti hnekkt þeirri niðurstöðu óbyggðanefndar að Bleiksmýrardalur austan Fnjóskár væri eignarland og dæmt að um þjóðlendu væri að ræða. Þá var mörkum umræddra jarða gagnvart þjóðlendu breytt nokkuð, nánar tiltekið á þann veg að landsvæði sem óbyggðanefnd hafði talið innan marka jarðanna var dæmt þjóðlenda.

[…]

11.2. Um túlkun landamerkjabréfa jarða og samspil við aðrar heimildir[223]

Af forsendum fyrir niðurstöðu dóms Hæstaréttar um mörk framangreindra jarða í Þingeyjarsveit gagnvart þjóðlendu má ráða að það sé einkum tvennt sem ráði því að niðurstaða réttarins um afmörkun jarðanna er frábrugðin niðurstöðu óbyggðanefndar. Fyrra atriðið er að í tilvikum Hjaltadals ásamt Kambfellskjálka og Sörlastaða er afmörkun jarðanna til fjalla að nokkru leyti miðuð við almenna staðhætti sem einkenna fjalllendið

[222] Kafli 6.1.2.1 í úrskurðum í málum nr. 1–4/2013 (svæði 8A), dags. 19. desember 2014.
[223] Kafli 6.1.2.2 í úrskurðum í málum nr. 1–4/2013 (svæði 8A), dags. 19. desember 2014.

á svæðinu en ekki ákveðin náttúruleg kennileiti eða örnefni sem unnt er að staðsetja með nákvæmum hætti. Nánar tiltekið er fjallað um „eyðigrót og sanda“ í landamerkjabréfi Sörlastaða og „fjallið“ og „öræfi“ í landamerkjabréfi Hjaltadals. Taldi óbyggðanefnd að þrátt fyrir að landamerkjabréf jarðanna væru óljós um afmörkun þeirra til suðurs fengi sú afmörkun jarðanna sem krefjendur beins eignarréttar héldu fram, stoð í landamerkjabréfum þeirra og öðrum heimildum um þær. Hæstiréttur leit aftur á móti svo á að kröfur eigenda jarðanna um merki þeirra ættu sér ekki stoð í landamerkjabréfum þeirra að þessu leyti.

Síðara atriðið sem veldur mismunandi niðurstöðu óbyggðanefndar og Hæstaréttar varðar samspil landamerkjabréfs og yngri heimildar um jörðina Mjóadal. Nánar tiltekið taldi Hæstiréttur að um merki Mjóadals til suðurs og vesturs yrði ekki byggt á landamerkjaskjali frá 1897 svo sem gert hafði verið í úrskurði óbyggðanefndar, þar sem leggja yrði til grundvallar að með því að eigandi jarðarinnar hefði látið útbúa og þinglýsa skrá yfir afréttarlönd árið 1904, sem tók m.a. til lands Mjóadals, hefði hann í raun fellt landamerkjaskjalið úr gildi að því leyti sem ekki gætti samræmis milli umræddra skjala. Óbyggðanefnd hafði aftur á móti lagt landamerkjabréfið til grundvallar um afmörkun Mjóadals og taldi að lýsing þess á vesturmerkjum Mjóadals samræmdist öðrum heimildum um merkin, þ.m.t. afréttarskránni. Í landamerkjabréfinu er vesturmerkjum Mjóadals lýst þannig að frá „hágrjóti“ liggi merkin norður háfjallið, eftir því sem vatnsföll deili sveita milli, norður gegnt upptökum Syðri-Bótarár. Í afréttarskránni er vesturmerkjunum lýst þannig að þeim ráði bein stefna vestan við öll drög er liggi að tilteknum ám að botni Syðri-Bótarár. Taldi óbyggðanefnd að samræmi væri milli þessara tveggja merkjalýsinga en Hæstiréttur ekki.

Í þessu samhengi skal þess ennfremur getið að þrátt fyrir að niðurstaða óbyggðanefndar og Hæstaréttar um mörk jarðarinnar Reykjahlíðar gagnvart þjóðlendu væri hin sama má sjá af forsendum fyrir niðurstöðu dómsins að Hæstiréttur metur heimildir um tiltekinn hluta ágreiningssvæðisins með öðrum hætti en óbyggðanefnd gerði. Var þar um að ræða þann hluta ágreiningssvæðisins sem liggur handan við fjallgarðana sem liggja austan Mývatns og suður að línu sem liggur frá Veggjafelli í Bræðraklif í Hafragjá og þaðan beina stefnu til austurs í Jökulsá á Fjöllum. Umrætt svæði er innan lýstra merkja Reykjahlíðar samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar en mat Hæstaréttar og óbyggðanefndar á tilteknum eldri heimildum um viðkomandi hluta ágreiningssvæðisins var ólíkt. Einkum voru það þrjú efnisatriði í þeim sem rétturinn taldi mæla gegn því að umræddur hluti ágreiningssvæðisins væri háður beinum eignarrétti. Í fyrsta lagi var þar um að ræða heimildir um að Möðrudal tilheyrðu tiltekin afnotaréttindi á svæðinu án þess að tiltekið væri að um væri að ræða ítak í landi annarra jarða. Í öðru lagi taldi rétturinn það sem fram kom í heimildunum um tilkall eigenda Reykjahlíðar til ómerkinga á svæðinu mæla gegn því að það væri háð beinum eignarrétti. Í þriðja lagi taldi rétturinn að umfjöllun í úrskurði frá 1506 um átölulaus afnot til rökstuðnings

eignarrétti, m.a. með vísan til 26. kap. landsleigubálks Jónsbókar, mælti gegn því að svæðið væri háð beinum eignarrétti.

Í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* sem birtar voru með úrskurðum á svæði 1 og fylgja í viðauka með úrskurði þessum er m.a. fjallað um sönnunargildi landamerkjabréfa. Fram kemur að ljóst virðist af úrlausnum dómstóla í einkamálum að við mat á gildi landamerkjabréfs skipti máli hvort um er að ræða jörð eða annað landsvæði Með vísan til tilgangs landamerkjalaga 1882, síðari tíma löggjafar og úrlausna dómstóla, telji óbyggðanefnd að leggja verði til grundvallar að jörð, svo sem hún er afmörkuð í landamerkjabréfi, sé beinum eignarrétti háð. Hins vegar sé þó ljóst að meta verði sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs. Þannig dragi úr gildi landamerkjabréfs ef eldri heimildir mæla því í mót.

Í köflum 6.1.1 í úrskurðum óbyggðanefndar á svæði 5 er frekari umfjöllun um gildi landamerkjabréfa jarða og hefur sá kafli verið felldur inn í *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar*. Þar er fjallað um nokkra dóma Hæstaréttar sem þá höfðu nýlega fallið og varða mat á sönnunargildi landamerkjabréfa jarða. Fram kemur það mat að í tilteknum dómum hafi enn verið hnykkt á þýðingu þess að landsvæði teldist innan merkja jarðar. Samkvæmt þessu sé óbyggðanefnd rétt að leggja áfram áherslu á landamerkjabréf jarða, samanber umfjöllun um þau í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar, enda þótt með skýrum fyrirvörum sé. Lýst er þeirri niðurstöðu óbyggðanefndar að ekki sé ástæða til að herða sérstaklega kröfur um sönnun eignarlands innan lýsingar í landamerkjabréfi jarðar, umfram það sem áður hafi verið lagt til grundvallar og samrýmist vel almennri afstöðu Hæstaréttar til landamerkjabréfa. Eftir sem áður sé ljóst að dómstólar geri nokkuð strangar kröfur til sönnunar eignarlands, samanber einnig þá meginreglu í íslenskum rétti að sá sem telji til eignarréttar yfir landi verði að færa fram heimildir fyrir eignartilkalli sínu.

Afstaða óbyggðanefndar hefur samkvæmt framansögðu frá upphafi verið sú að þrátt fyrir meginregluna um að land sem afmarkað er í landamerkjabréfi jarðar sé háð beinum eignarrétti sé ljóst að meta þurfi sérstaklega gildi hvers landamerkjabréfs. Þannig dragi úr gildi landamerkjabréfs ef eldri heimildir mæla því í mót. Dómarnir sem að framan er getið um mörk jarðanna Hjaltadals ásamt Kambfellskjálka, Sörlastaða, Mjóadals og Reykjahlíðar gagnvart þjóðlendu fá að mati óbyggðanefndar fyllilega samræmst umræddri meginreglu, enda er hún háð tilteknum undantekningum. Mismunandi niðurstaða óbyggðanefndar og Hæstaréttar varðandi mörk Hjaltadals ásamt Kambfellskjálka og Sörlastaða gagnvart þjóðlendu skýrist af mismunandi túlkun á landamerkjabréfunum að því leyti sem merkjalýsingar þeirra eru óljósar. Þá skýrist mismunandi afstaða nefndarinnar og réttarins til tiltekinna hluta þeirra landsvæða sem eru innan lýstra merkja samkvæmt landamerkjabréfum Mjóadals og Reykjahlíðar af ólíkum ályktunum af öðrum heimildum um viðkomandi landsvæði. Forsendur og niðurstöður Hæstaréttar í þeim dómum sem hér hefur verið fjallað um kunna að kalla á breytt sönnunarmat óbyggðanefndar ef upp koma tilvik sem eru í öllum aðalatriðum sambærileg en kalla

að mati nefndarinnar ekki, fremur er dómarnir sem raktir eru í köflum 6.1.1 í úrskurðum á svæði 5, á að nefndin herði almennt kröfur um sönnun þess að land sem afmarkað er í landamerkjabréfi jarðar teljist eignarland.

11.3. Áhrif fyrri lögskipta íslenska ríkisins og annarra vegna viðkomandi landsvæðis[224]

Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 617/2012 snéri ágreiningurinn að því hvort tiltekið landsvæði sunnan Ölfusafréttar væri þjóðlenda eða eignarland. Umræddu ágreiningssvæði hafði verið skipt út úr landi tiltekinna jarða sunnan afréttarins og selt til Orkuveitu Reykjavíkur árið 1999. Íslenska ríkið var meðal seljenda. Í forsendum Hæstaréttar kemur fram að rétturinn túlkar landamerkjabréf umræddra jarða á þann veg að ágreiningssvæðið sé samkvæmt þeim innan merkja jarðanna. Rétturinn taldi hins vegar að eldri heimildir mæltu gegn því að land jarðanna hafi náð svo langt til norðurs áður en landamerkjabréf þeirra voru gerð á ofanverðri 19. öld.

Aftur á móti var litið til þess að íslenska ríkið var meðal þeirra sem gerðu kaupsamninga við Orkuveitu Reykjavíkur um landið. Í kaupsamningunum var vísað um afmörkun landsins til tiltekins uppdráttar þar sem mörk hins selda lands til norðurs og suðurs voru sýnd og þau jafnframt tilgreind nákvæmlega með hnitum. Að auki kom fram á uppdrættinum að ágreiningur væri um legu þverlínu á mörkum jarðanna til norðurs og í því sambandi voru sýndir tveir kostir. Í kaupsamningi íslenska ríkisins og Orkuveitunnar hafi þessu til viðbótar verið ákvæði þar sem fram hafi komið að báðum samningsaðilum væri kunnugt um að ágreiningur kynni að rísa um hvor þverlínan sem sýnd væri á uppdrættinum ætti að ráða merkjum jarðanna gagnvart Ölfusafrétti og tæki Orkuveitan alla áhættu af þeim ágreiningi. Í forsendum fyrir niðurstöðu Hæstaréttar kom fram að óhjákvæmilegt væri að líta svo á að fyrirvarinn hlyti a.m.k. öðrum þræði að hafa verið settur með tilliti til þess að lög nr. 58/1998 höfðu tekið gildi. Í samningsákvæðinu hafi aðeins verið getið um tvo hugsanlega kosti um legu þverlínu á norðurmerkjum landsins og þeir hafi báðir reynst vera langt norðan við þá línu sem þjóðlendukrafa ríkisins miðaðist við. Tekið er fram að því hafi verið haldið fram af hálfu Orkuveitu Reykjavíkur að aðrir jarðeigendur sem áttu í hlut hafi ekki viljað ljúka samningum um kaupin fyrr en ljóst væri hvort og þá að hvaða leyti íslenska ríkið myndi í tengslum við söluna til Orkuveitunnar draga í efa að land á þessu svæði væri háð beinum eignarrétti. Þessari staðhæfingu hefði íslenska ríkið ekki andmælt. Síðan segir í dómnum:

> Með þessum gerðum viðurkenndi hann [þ.e. íslenska ríkið] ekki aðeins í lögskiptum sínum við áfrýjanda [þ.e. Orkuveitu Reykjavíkur] að landið, sem skipt hafði verið út úr jörðunum Kröggólfsstöðum og Þúfu og var sýnt sunnan við þverlínu 1 á uppdrætti Forverks ehf. frá október 1998, væri háð beinum eignarrétti, svo sem leiða mátti samkvæmt áðursögðu af landamerkjabréfum fyrir þær frá 4. og 9. júní 1890, heldur mátti honum og vera ljóst að aðrir jarðeigendur, sem hér áttu í hlut, myndu leggja traust á að það sama hlyti að eiga við um landareignir þeirra. Aðalkrafa stefnda íslenska ríkisins fyrir

[224] Kafli 6.1.2.3 í úrskurðum í málum nr. 1–4/2013 (svæði 8A), dags. 19. desember 2014.

> óbyggðanefnd um mörk þjóðlendu og eignarlanda á landsvæðinu, sem áfrýjandi keypti eftir að því var skipt út úr jörðunum […], var þessu alls ósamrýmanleg, sbr. dóm Hæstaréttar 11. maí 2006 í máli nr. 496/2005. Verður því að taka til greina kröfu áfrýjanda um að fellt verði úr gildi ákvæði í úrskurði óbyggðanefndar í máli nr. 6/2004 um að landsvæðið á Hellisheiði sunnan Ölfusafréttar, sem um ræðir í máli þessu, sé þjóðlenda.

Af þessu má sjá að það eru fyrri athafnir íslenska ríkisins í lögskiptum við eigendur umræddra jarða sem ráða niðurstöðu Hæstaréttar um að ágreiningssvæðið sé eignarland en ekki þjóðlenda.

Óbyggðanefnd hafði áður úrskurðað að umrætt landsvæði væri þjóðlenda. Líkt og Hæstiréttur gerði síðar túlkaði óbyggðanefnd fyrirliggjandi heimildir um jarðirnar á þann veg að ágreiningssvæðið teldist ekki vera innan þeirra. Nefndin hafnaði því aftur á móti að framangreindar athafnir íslenska ríkisins í lögskiptum við kaupendur landsins hefðu áhrif á niðurstöðuna. Var sú niðurstaða einkum rökstudd með því að eigandi fasteignar getur ekki afsalað víðtækari eignarréttindum en hann sjálfur er sannanlega kominn að. Aðild ríkisins að umræddum kaupsamningnum gæti ekki haft aðra þýðingu en að styðja mögulegar og réttmætar væntingar samningsaðila til inntaks þess eignarréttar sem ráðstafað var í umræddum samningum. Þess væri á hinn bóginn að gæta að umrædd lögskipti hafi átt sér stað eftir lögtöku þjóðlendulaga og afsalshafa í lófa lagið að hafa uppi alla þá eignarréttarlegu fyrirvara sem þörf var á við samningsgerðina í ljósi þess réttarástands sem skapað var við lögfestingu þjóðlendulaga á árinu 1998. Að þessu virtu var því hafnað að aðkoma ríkisins með þessum hætti hefði getað skapað neinar þær væntingar sem gætu haft efnisleg áhrif á mat eignarréttar á svæðinu.

Vert er að fjalla í þessu samhengi einnig um dóm Hæstaréttar frá 11. maí 2006 í máli nr. 496/2005. Þar var m.a. deilt um landsvæði á Skeiðarársandi sem er innan merkja jarðarinnar Skaftafells II samkvæmt ódagsettu landamerkjabréfi sem var þinglesið árið 1890. Hæstiréttur taldi aftur á móti að eldri heimildir styddu ekki að landið sem ágreiningur var um hefði verið numið til eignar og þannig orðið hluti jarðarinnar. Til þess verði á hinn bóginn að líta að í tengslum við ráðagerðir um stofnun þjóðgarðs í Skaftafelli hafi tveir af þáverandi eigendum jarðarinnar gefið út afsal árið 1966 handa „Náttúruverndarráði vegna ríkissjóðs“ fyrir hluta jarðarinnar. Í afsalinu, sem m.a. hafi verið undirritað af menntamálaráðherra fyrir hönd kaupandans, hafi verið vísað í landamerkjabréfið og „landamerki við það miðuð við söluna“. Skeiðarársandur hafi verið undanskilinn við söluna. Þá hafi menntamálaráðherra og eigandi Skaftafells gert samning árið 1969 um að fela gerðardómi að draga landamerkjalínu samkvæmt fyrrnefndu afsali „til ríkissjóðs“ og að „framkvæma landskipti milli samningsaðila á öllu óskiptu landi jarðarinnar Skaftafells“. Við landskiptin, sem gerðardómurinn kvað á um sama ár, hafi stór hluti landsins, sem kom í hlut tiltekinna eigenda Skaftafells (annarra en íslenska ríkisins) og sé nú jörðin Skaftafell II, verið það sama og deilt var um í þessum þætti málsins. Þá liggi fyrir yfirlýsing Náttúruverndarráðs frá árinu 1987, þar sem fram komi að umrætt ágreiningssvæði liggi utan þjóðgarðsins og sé í eigu lög-

býlisins. Var þar um merkin vísað til landamerkjabréfsins frá 1890. Síðan segir í dómnum:

> Með þessum gerðum hafa menntamálaráðherra og Náttúruverndarráð, sem hafði meðal annars með höndum stjórn þjóðgarða samkvæmt ákvæðum þágildandi laga nr. 47/1971 um náttúruvernd, ítrekað í orði og verki lagt til grundvallar í lögskiptum við þá, sem núverandi eigendur Skaftafells II leiða rétt sinn frá, að landið á Skeiðarársandi, sem hér er deilt um, sé eignarland þeirra, svo sem leitt verður af landamerkjabréfinu frá 1890. Dómkröfur áfrýjanda á hendur stefndu […] eru þessu alls ósamrýmanlegar. Verður því staðfest niðurstaða héraðsdóms um sýknu þessara stefndu af kröfum áfrýjanda.

Af þessum forsendum fyrir niðurstöðu dómsins má ráða að hún hefði orðið önnur ef umræddar athafnir menntamálaráðherra og Náttúruverndarráðs í lögskiptum við eigendur jarðarinnar hefðu ekki komið til. Óbyggðanefnd hafði áður komist að þeirri niðurstöðu að umrætt ágreiningssvæði væri innan marka jarðarinnar Skaftafells og væri eignarland. Ekki var sérstaklega fjallað um umrædd lögskipti ríkisins og eigenda Skaftafells í rökstuðningi fyrir þeirri niðurstöðu nefndarinnar heldur voru það aðrar heimildir sem réðu niðurstöðunni.

Það vekur athygli að í báðum þeim dómum Hæstaréttar sem hér um ræðir, þ.e. annars vegar um landsvæði sunnan Ölfusafréttar og hins vegar um landsvæði á Skeiðarársandi, ráða fyrri lögskipti handhafa ríkisvalds við eigendur viðkomandi jarða úrslitum um að umrædd landsvæði eru talin innan þeirra, jafnvel þótt viðkomandi handhafar ríkisvalds hafi ekki verið bærir að lögum til að afsala landinu eða breyta eignarréttarlegri stöðu þess. Þau lögskipti sem um ræðir vegna landsvæðisins sunnan Ölfusafréttar áttu sér stað eftir gildistöku þjóðlendulaga og það var landbúnaðarráðherra sem undirritaði umrætt afsal fyrir hönd ríkisins. Framangreind lögskipti menntamálaráðherra og Náttúruverndarráðs við eigendur Skaftafells áttu sér aftur á móti stað fyrir gildistöku þjóðlendulaga. Af forsendum Hæstaréttar má ráða að rétturinn líti svo á að fyrir þann tíma hafi umrætt landsvæði á Skeiðarársandi verið eigendalaust en orðið undirorpið beinum eignarrétti vegna téðra lögskipta þrátt fyrir að þágildandi réttarreglur hafi ekki haft að geyma heimildir til handa menntamálaráðherra eða Náttúruverndarráði til að stofna til beins eignarréttar á eigendalausum svæðum.

Umræddir dómar Hæstaréttar kunna að leiða til breytts sönnunarmats óbyggðanefndar í tilvikum þar sem athafnir handhafa ríkisvalds í lögskiptum við hagsmunaaðila benda til að litið hafi verið svo á að viðkomandi ágreiningssvæði sé háð beinum eignarrétti. Í slíkum tilvikum þarf að meta sérstaklega hvort þau lögskipti hafi áhrif á niðurstöðu um eignarréttarlega stöðu svæðisins. […] Aðrir fyrirliggjandi dómar hafa að mati óbyggðanefndar ekki áhrif á sönnunarmat nefndarinnar að þessu leyti.[225]

---

[225] Auk framangreindra dóma hefur óbyggðanefnd skoðað sérstaklega m.t.t. þessa eftirfarandi dóma Hæstaréttar: Dóm frá 3. nóvember 1994 í máli nr. 247/1994 (Geitland), dóm frá 10. apríl 1997 í máli nr. 66/1996 (Auðkúluheiði), dóm frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur), dóm frá 28. september 2006 í máli nr. 498/2005 (Stafafell), dóm frá 18. október 2007 í máli nr. 79/2007 (Mörtunga), dóm frá 22. september 2011 í máli nr. 294/2010 (Mælifell), dóm frá 26. september 2013 í máli nr. 411/2012 (Bleiksmýrardalur austan Fnjóskár) og loks dóm einnig frá 26. september 2012 í máli nr. 413/2012 (Bleiksmýrardalur vestan Fnjóskár).

11.4. Réttaráhrif og sönnunargildi eldri dómsúrlausna[226]

[…]

Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 411/2012 kom til skoðunar hvaða þýðingu dómur Landsyfirréttar frá 25. júní 1855 í máli nr. 1/1855, um Bleiksmýrardal austan Fnjóskár, hefði fyrir úrlausn málsins. Afstaða Hæstaréttar til þýðingar umrædds dóms Landsyfirréttar var frábrugðin afstöðu óbyggðanefndar, sem varð til þess að Hæstiréttur hnekkti niðurstöðu nefndarinnar um að þar væri eignarland.

Í máli því sem lauk með umræddum dómi Landsyfirréttar deildu Munkaþverárklaustur og eigendur Illugastaða um eignarrétt á svæðinu. Í dómi aukahéraðsréttar Þingeyjarsýslu, sem var að því leytinu til staðfestur af Landsyfirrétti, segir meðal annars:

> Afrjettarlandið Bleiksmýrardalur allur fyrir austan Fnjóská frá Hamarslæk og sudur á öræfi, á ad tilheyra Múnkaþverár klaustri, sem fullkomin og átölulaus eign, og eigindómur þess.

Í máli nr. 3/2007 hjá óbyggðanefnd deildu íslenska ríkið og Þingeyjarsveit um eignarréttarlega stöðu svæðisins. Nefndin komst að þeirri niðurstöðu að um eignarland væri að ræða. Í úrskurði óbyggðanefndar kom m.a. fram að nefndin teldi ljóst að beinn eignarréttur hafi verið til úrlausnar í umræddum dómi Landsyfirréttar. Réð dómurinn niðurstöðu óbyggðanefndar um að um eignarland væri að ræða.

Í dómi Hæstaréttar er dregin sú ályktun af fyrirliggjandi heimildum að réttur Munkaþverárklausturs yfir landsvæðinu hafi verið bundinn við óbein eignarréttindi. Tekið er fram að aðilar að því máli sem lauk með dómi Landsyfirréttar hafi ekki verið þeir sömu og málsaðilar fyrir Hæstarétti og þeir síðarnefndu hafi heldur ekki á báða vegu komið í stað þeirra fyrrnefndu, enda hafi íslenska ríkið ekki komið í stað eigenda Illugastaða þó svo að Þingeyjarsveit leiddi rétt sinn frá Munkaþverárklaustri. Í skilningi einkamálaréttarfars hafi sakarefnið í því máli því ekki verið það sama. Dómur Landsyfirréttar hafi því ekki þau áhrif sem um ræði í 1. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála en hann hafi á hinn bóginn fullt sönnunargildi um þau málsatvik sem í honum greinir, þar til hið gagnstæða sé sannað, sbr. 4. mgr. sömu lagagreinar. Hæstiréttur komst síðan að þeirri niðurstöðu að þótt dómsorð héraðsréttarins, sem Landsyfirréttur létt standa óraskað, hafi kveðið á um að afréttarlandið Bleiksmýrardalur fyrir austan Fnjóská tilheyrði Munkaþverárklaustri sem fullkomin og átölulaus eign hafi ekki að öllu leyti verið leyst úr því hvert inntak þessara réttinda væri. Dómur Landsyfirréttar geti því ekki haft sönnunargildi um það atriði skv. 4. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991, sem vikið geti til hliðar þeirri ályktun, sem dregin var af öðrum fyrirliggjandi heimildum í málinu, að Munkaþverárklaustur hafi aðeins notið óbeinna eignarréttinda yfir Bleiksmýrardal fyrir austan Fnjóská.

---

[226] Kafli 6.1.2.4 í úrskurðum í málum nr. 1–4/2013 (svæði 8A), dags. 19. desember 2014.

Í dómi Hæstaréttar um Eyvindarstaðaheiði í máli nr. 546/2012 reyndi einnig á atriði tengd áhrifum eldri dómsúrlausnar. Var þar um að ræða dóm réttarins frá 10 apríl 1997 í máli nr. 67/1996 en í því máli deildu Bólstaðahlíðarhreppur, Lýtingsstaðahreppur og Seyluhreppur við Landsvirkjun um bótarétt vegna annars vegar fallréttinda (virkjunarréttinda) í Blöndu og hins vegar lands á heiðinni sem Landsvirkjun hafði fengið til ótímabundinna umráða og afnota vegna Blönduvirkjunar á grundvelli nánar tiltekins samnings við hreppana. Íslenska ríkinu var stefnt til réttargæslu. Hæstiréttur sýknaði Landsvirkjun af kröfum hreppanna í umræddu máli og var sú niðurstaða reist á því að Eyvindarstaðaheiði væri ekki háð beinum eignarrétti.

Í máli nr. 546/2012 deildu annars vegar íslenska ríkið og hins vegar Sjálfseignarstofnunin Eyvindarstaðaheiði og Sveitarfélagið Skagafjörður um eignarréttarlega stöðu Eyvindarstaðaheiðar. Í dómi Hæstaréttar kom fram að Sjálfseignarstofnunin Eyvindarstaðaheiði og Sveitarfélagið Skagafjörður væru komin í stað hreppanna sem voru aðilar að fyrra málinu. Gagnaðili þeirra hafi á hinn bóginn verið Landsvirkjun en íslenska ríkið hafi aðeins átt þar hlut að máli á grundvelli 1. mgr. 21. gr. laga nr. 91/1991 (réttargæsluaðild) og hafi af þeim sökum ekki verið aðili að því í skilningi 1. mgr. 116. gr. sömu laga. Þótt hrepparnir þrír hafi reist áðurnefndar dómkröfur sínar í fyrra málinu á þeim grunni að þeir nytu beins eignarréttar yfir Eyvindarstaðaheiði hafi þær snúið að viðurkenningu réttar hreppanna til bóta úr hendi Landsvirkjunar. Dómkröfur í þessu máli snéru á hinn bóginn að því hvort hnekkt yrði úrskurði óbyggðanefndar um að Eyvindarstaðaheiði og Hraunin séu þjóðlenda og eftir atvikum ákvörðun um hvers konar réttindi gagnaðilar íslenska ríkisins kynnu að njóta að þessum landsvæðum. Í skilningi einkamálaréttarfars væri sakarefnið málinu þannig ekki það sama og í fyrra dómsmálinu. Dómur Hæstaréttar í máli nr. 67/1996 hafi því ekki þau áhrif hér, sem um ræði í 1. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991, en hann hafi á hinn bóginn fullt sönnunargildi um þau málsatvik, sem í honum greinir, þar til það gagnstæða sé sannað, sbr. 4. mgr. sömu lagagreinar.

Í úrskurði óbyggðanefndar í máli nr. 5/2008, sem tók til landsvæðisins, kom fram að nefndin teldi ljóst að beinn eignarréttur hafi verið til úrlausnar í dómi Hæstaréttar í máli nr. 67/1996. Þannig lægi fyrir dómsúrlausn um eignarréttarlega stöðu Eyvindarstaðaheiðar. Til þess beri þó að líta að dómurinn feli ekki í sér úrlausn um eignarréttarlega stöðu Eyvindarstaðaheiðar samkvæmt lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998 með síðari breytingum. Til athugunar hljóti því að koma hjá óbyggðanefnd hvaða áhrif aðild að málinu sem þá var til umfjöllunar hjá nefndinni, gögn eða önnur þau atriði sem dómstólar hafa ekki þegar tekið afstöðu til, hafi á eignarréttarlega stöðu Eyvindarstaðaheiðar samkvæmt lögum nr. 58/1998. Síðan rakti nefndin að Sjálfseignarstofnunin Eyvindarstaðaheiði (sem var í eigu Húnavatnshrepps) og Sveitarfélagið Skagafjörður væru komin í stað þeirra hreppa sem áttu aðild að umræddu máli hjá Hæstarétti. Í málinu lægju ekki fyrir nein gögn sem sýni fram á rýmri rétt annarra hreppa sem sameinuðust undir merkjum

Sveitarfélagsins Skagafjarðar og Húnavatnshrepps, til Eyvindarstaðaheiðar. Þá taldi nefndin, eftir að hafa borið skjalaskrá málsins saman við skjalaskrá Hæstaréttarmáls nr. 67/1996 að engin ný gögn væru komin fram í málinu sem skipt gætu máli að þessu leyti.

Af framangreindum dómi Hæstaréttar í máli nr. 411/2012 má ráða þá afstöðu réttarins að dómar Landsyfirréttar kunni að vera bindandi um úrslit sakarefnis milli aðila máls og þeirra sem þeir leiða rétt sinn til að uppfylltum þeim skilyrðum og fram koma í 1. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, með sambærilegum hætti og dómar þeirra dómstóla sem starfa samkvæmt núverandi réttarskipan. Samkvæmt ákvæðinu er dómur bindandi um úrslit sakarefnis milli aðila og þeirra sem koma að lögum í þeirra stað, um þær kröfur sem eru dæmdar þar að efni til. Í umræddu máli var um það að ræða að annar málaðilanna, þ.e. íslenska ríkið, átti ekki aðild að máli nr. 1/1855 fyrir Landsyfirrétti og leiddi ekki heldur rétt sinn til aðila þess máls. Dómurinn var því að mati Hæstaréttar ekki bindandi um úrslit sakarefnisins jafnvel þótt þar hafi verið dæmt um að svæðið væri „fullkomin og átölulaus eign“ þess aðila sem krefjendur eignarréttar í máli nr. 411/2012 leiddu rétt sinn til.

Með sambærilegum hætti var dómur Hæstaréttar í máli nr. 67/1996 ekki bindandi um úrslit sakarefnisins í máli nr. 546/2012 þar sem íslenska ríkið átti ekki aðild að fyrrnefnda málinu auk þess sem dómkröfur voru ekki hinar sömu. Gilti einu í því sambandi þótt krefjendur beins eignarréttar í máli nr. 546/2012 leiddu rétt sinn til aðila sem Hæstiréttur hafði í máli nr. 67/1996 í reynd hafnað að ættu beinan eignarrétt á svæðinu. Er það í aðalatriðum í samræmi við þá afstöðu óbyggðaefndar til áhrifa hins eldra dóms sem fram kemur í forsendum fyrir niðurstöðu nefndarinnar í máli nr. 5/2008, enda lagði nefndin sjálfstætt mat á sönnunargildi dómsins en taldi hann ekki bindandi um úrslit sakarefnisins í skilningi 1. mgr. 116. gr. laga nr. 91/1991.

Fyrir liggja nokkrir dómar Hæstaréttar í þjóðlendumálum þar sem eldri dómsúrlausnir hafa verið taldar bindandi um niðurstöðu málsins. Í fyrsta lagi má nefna dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 þar sem íslenska ríkið og Bræðratungukirkja deildu um eignarréttarlega stöðu Tunguheiðar. Í málinu lá fyrir dómur aukadómþings Árnessýslu frá 23. febrúar 1980 í eignardómsmáli þar sem Bræðratungukirkja og íslenska ríkið deildu um eignarrétt á landinu. Viðurkennt var að Bræðratungukirkja ætti beinan eignarrétt á landinu. Í forsendum fyrir niðurstöðu dóms Hæstaréttar í máli nr. 48/2004 kemur fram að umræddur dómur aukadómsþings Árnessýslu sé bindandi um úrslit sakarefnisins og hafi hlotið að vekja réttmætar væntingar Bræðratungukirkju um að eignarréttur kirkjunnar á landinu væri óumdeildur. Kröfugerð ríkisins í þjóðlendumálinu fengi ekki samrýmst þeirri afstöðu íslenska ríkisins að una dómi aukadómþingsins.

Í máli því sem lauk með dómi Hæstaréttar 11. nóvember 2010 í máli nr. 768/2009 (Afréttur Álftaneshrepps hins forna) lá fyrir dómur landamerkjadóms Gullbringu- og Kjósarsýslu og Hafnarfjarðar frá 14. desember 1971 þar sem skorið var úr um hver væru mörk Krýsuvíkur til norðurs og Garðakirkjulands til suðurs. Málið var rekið sem eignar-

dómsmál og íslenska ríkið var þar meðal málsaðila. Aðildin að máli því sem lauk með dómi Hæstaréttar í máli nr. 768/2009 var að nokkru leyti önnur en í landamerkjadómnum. Í dómi Hæstaréttar kemur fram að dómur landamerkjadómsins hafi fullt sönnunargildi um þau atvik sem þar var ráðið til lykta og feli í sér „bindandi úrslit sakarefnisins jafnt fyrir áfrýjendur sem aðra“. Dómurinn var því lagður til grundvallar um afmörkun þjóðlendunnar.

Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 294/2010, sem kveðinn var upp 22. september 2011, kom til skoðunar hvaða þýðingu dómur Héraðsdóms Austurlands frá 8. janúar 2004 í eignardómsmáli hefði varðandi eignarréttarlega stöðu Mælifells og Selsárvalla. Í dómi Hæstaréttar kemur fram að þeir sem fengu eignardóminn hafi orðið eins settir og ef gefin hefði verið út skiptayfirlýsing um ráðstöfun viðkomandi réttinda. Þá segir að slík skiptayfirlýsing hefði í engu breytt réttarstöðu dómhafanna og áfrýjenda sem leiddu rétt sinn til þeirra gagnvart ákvæðum laga nr. 58/1998 og leiði þá af sjálfu sér að dómurinn frá 8. janúar 2004 geri það ekki heldur.

Þær forsendur fyrir niðurstöðum Hæstaréttar í málum nr. 411/2012 og 546/2012 sem að framan eru raktar kunna að hafa áhrif á mat óbyggðanefndar á þýðingu eldri dómsúrlausna um eignarréttarlega stöðu landsvæða ef upp koma sambærileg tilvik. […] Aðrir fyrirliggjandi dómar Hæstaréttar gefa að mati óbyggðanefndar ekki tilefni til breytinga á sönnunarmati nefndarinnar. Niðurstaðan af framangreindri skoðun er í meginatriðum sú að meta þurfi áhrif eldri dómsúrlausna af varfærni. Þær geta haft sönnunargildi um þau atvik sem þar greinir en fela aftur á móti ekki í sér bindandi niðurstöðu um úrslit sakarefnisins nema milli aðila viðkomandi máls og þeirra sem leiða rétt sinn frá þeim með beinum hætti, sé sakarefnið það sama. Auk þess má draga þá ályktun að eldri dómsúrlausn feli því aðeins í sér bindandi niðurstöðu um eignarréttarlega stöðu landsvæðis ef þar hefur ótvírætt verið tekin afstaða til inntaks viðkomandi eignarréttinda.

12. VIÐAUKI 6: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 9B

12.1. Þinglýsing landamerkjabréfa og færsla í landamerkjabækur[227]

Í kafla 5.5 í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* er lýst þeirri afstöðu nefndarinnar að hafi landamerkjabréf verið þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki tiltekinnar jarðar, án athugasemda yfirvalda eða ágreinings við nágranna eða sveitarfélag, virðist það benda til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt sé ljóst að þinglýstir eigendur hafi um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Í þeim málum sem óbyggðanefnd hefur til meðferðar á svæði 9B, þar á meðal því máli sem hér er til úrlausnar, eru allmörg dæmi um að ekki liggi fyrir upplýsingar um hvort og þá hvenær landamerkjabréfum jarða sem tengjast ágreiningssvæðunum hafi verið þinglýst og það þótt landamerkjabréfin séu varðveitt í landamerkjabók Snæfellsness- og Hnappadalssýslu. Á öðrum svæðum sem nefndin hefur haft til meðferðar hefur upplýsingar um þetta oftast verið að finna í dóma- og þingbókum viðkomandi sýslu, í registrum þinglýsingarbóka og/eða á landamerkjabréfunum sjálfum.

Í þessu sambandi skal þess getið að skv. 4. gr. eldri landamerkjalaga, nr. 5/1882, skyldi landeigandi, eftir að hann hafði aflað samþykkis eigenda aðliggjandi jarða á merkjalýsinguna (landamerkjabréfið), fá hana sýslumanni í hendur til þinglesturs á næsta manntalsþingi. Þá skyldi sýslumaður skv. 6. gr. laganna „hafa löggilta landamerkjabók, til að rita í allar merkjalýsingar, samninga og dóma um landamerki, sem á þingi eru lesnir“. Núgildandi landamerkjalög, nr. 41/1919, leystu lög nr. 5/1882 af hólmi. Í 5. gr. þeirra kemur fram að í hverju lögsagnarumdæmi skuli vera löggilt landamerkjabók og skuli sýslumaður[228] rita í hana alla þinglýsta gerninga og dóma um landamerki. Þá kemur fram í 2. gr. laganna að eigandi lands eða fyrirsvarsmaður skuli færa hreppstjóra merkjaskrá eftir að aflað hafi verið áritana vegna aðliggjandi landsvæða og hreppstjóri skuli, eftir athugun á skránni, senda sýslumanni hana til þinglýsingar.

Af þessu verður ráðið að allt frá gildistöku eldri landamerkjalaga, nr. 5/1882, hafi gilt reglur sem fólu í sér að ekki skyldi færa landamerkjabréf í landamerkjabók nema þeim hefði verið þinglýst. Jafnframt er ljóst að frá upphafi hefur sú skylda hvílt á sýslumönnum að halda landamerkjabækur, auk þess sem það hefur verið á þeirra hendi að annast þinglýsingar. Það að þau landamerkjabréf sem hér um ræðir sé að finna í landamerkjabók Snæfellsness- og Hnappadalssýslu bendir a.m.k. til þess að þeir sem kölluðu til réttinda á grundvelli þeirra hafi uppfyllt þá skyldu að afhenda þau viðkomandi sýslu-

---

227 Úr kafla 6.3.3 í úrskurði í máli nr. 1/2018 (svæði 9B), dags. 15. ágúst 2019. Í málinu voru til umfjöllunar tilvik þar sem ekki kom með ótvíræðum hætti fram í heimildum að ákveðnum landamerkjabréfum hefði verið þinglýst. Af því tilefni fjallaði nefndin með ítarlegri hætti en gert er í kafla 5.5 um samspil þinglýsingar landamerkjabréfa og færslu þeirra í landamerkjabækur.

228 Í upphaflegri gerð þessarar greinar laganna og allt þar til henni var breytt með 6. gr. laga nr. 92/1991 um breyting á ýmsum lögum vegna aðskilnaðar dómsvalds og umboðsvalds í héraði o.fl. var orðið *valdsmaður* notað þar sem nú segir *sýslumaður*. Að öðru leyti er þessi lagagrein óbreytt. Ljóst er að sýslumaður bar þó frá upphafi þær skyldur valdsmanns sem kveðið er á um í greininni.

mannsembætti til þinglýsingar og varðveislu í landamerkjabók eða, séu bréfin frá því eftir gildistöku laga nr. 41/1919, afhenda þau hreppstjóra sem síðan hafi sent þau til sýslumanns. Í ljósi þessa verður að mati óbyggðanefndar engu slegið föstu um að óvissa um þinglýsingu umræddra landamerkjabréfa á Snæfellsnesi bendi til þess að eigendur viðkomandi jarða hafi vanrækt skyldur sínar samkvæmt landamerkjalögum. Þessi landamerkjabréf hafa því eftir sem áður ríkt sönnunargildi um landamerki jarðanna, að öðrum framangreindum skilyrðum uppfylltum.

12.2. Almenningar stöðuvatna[229]

Í 1. tölul. 4. mgr. 1. gr. vatnalaga, nr. 15/1923, sbr. 1. gr. laga nr. 132/2011, er *almenningur* skilgreindur sem sá hluti vatns sem liggur fyrir utan netlög landareigna. Þá eru *netlög* skilgreind í 17. tölulið sömu málsgreinar sem vatnsbotn 115 metra út frá bakka stöðuvatns eða vatnsfalls sem fasteign liggur að. Sambærilegar skilgreiningar á þessum hugtökum er einnig að finna í 2. og 30. tölul. 3. gr. laga nr. 61/2006, um lax- og silungsveiði. Fram kemur í 1. mgr. 4. gr. vatnalaga að þegar landareign liggur að stöðuvatni fylgi vatnsbotn þeim bakka sem hann verður talinn framhald af, 115 metra út í vatn (netlög). Í 3. mgr. sömu greinar segir að ef gras vex upp úr vatni við lágflæði fylgi vatnsbotn landi sem þurrt land væri og í 4. mgr. kemur fram að ef eyjar, hólmar eða sker eru í stöðuvatni fylgi þeim netlög. Þá segir í 5. mgr. að jafnan skuli miða við lágflæði í vatni. Af athugasemdum við 4. gr. frumvarps sem varð að vatnalögum, nr. 15/1923, verður ótvírætt ráðið að gengið hafi verið út frá því að aðliggjandi fasteignir næðu ekki lengra út í stöðuvötn en næmi netlögunum. Niðurstaða dóms Hæstaréttar sem birtur er á bls. 182 í dómasafni réttarins 1981 (Mývatnsbotn) er í samræmi við þetta. Veiðiréttur í almenningum stöðuvatna tilheyrir aftur á móti jafnan fasteignum sem að þeim liggja, sbr. 6. gr. laga um lax- og silungsveiði. Samkvæmt þessu verður að telja að almenningar stöðuvatna teljist að jafnaði til landsvæða utan eignarlanda í skilningi 1. gr. þjóðlendulaga og eigi því að falla í flokk þjóðlendna samkvæmt lögunum, enda verður að telja að *landsvæði* í þessum skilningi geti bæði átt við um vatn og þurrlendi. Ekki verður þó útilokað fyrir fram að í einstökum tilvikum kunni að hafa stofnast til beinna eignarréttinda á slíkum svæðum, t.d. á grundvelli hefðar.

Þrátt fyrir þetta verður ekki ráðið af þeim gögnum sem varða undirbúning þess að þjóðlendulög voru sett að litið hafi verið til almenninga stöðuvatna í því sambandi og framkvæmd laganna hefur einnig endurspeglað það. Á þeim svæðum sem óbyggðanefnd hefur fjallað um til þessa eru fjölmörg dæmi um stöðuvötn sem eru það stór að þar gætu verið almenningar, þ.e. vötnin breiðari en 230 metrar. Þessi vötn eru ýmist innan eða utan svæða sem kröfugerðir íslenska ríkisins um þjóðlendur hafa lotið að. Í þeim tilvikum þar sem vötnin hafa verið innan marka þjóðlendukrafna hefur málatil-

[229] Úr kafla 6.3.3 í úrskurði í máli nr. 4/2018 (svæði 9B) , dags. 15. ágúst 2019. Í málinu fjallaði óbyggðanefnd með almennum hætti um almenninga stöðuvatna í tilefni af því að tiltekið stöðuvatn og hluti af öðru vatni voru innan ágreiningssvæðis málsins.

búnaður ríkisins ekki lotið sérstaklega að almenningum þeirra heldur byggst á því að vötnin væru, ýmist að hluta eða heild, innan stærri svæða sem væru þjóðlendur á öðrum grundvelli. Að sama skapi hafa úrlausnir óbyggðanefndar ráðist af stöðu viðkomandi svæða og ekki hefur verið úrskurðað um almenninga vatnanna sérstaklega.

Í máli þessu hefur íslenska ríkið ekki gert varakröfu um að almenningar Baulárvallavatns og Hraunsfjarðarvatns séu þjóðlendur og ekki heldur byggt málatilbúnað sinn á því að hann sé þjóðlenda á þeim grundvelli að hann sé utan netlaga aðliggjandi fasteigna. Sú ályktun verður dregin af dómum Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006 (Rangárvallaafréttur) og frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005 (Skaftafell I og III) að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, þó innan þeirra takmarka sem kröfugerð íslenska ríkisins setur hverju sinni, og verði að leysa úr málum á þeim grundvelli. Þá verður ráðið af dómi Hæstaréttar frá 24. september 2009 í máli nr. 102/2009 (Brú á Jökuldal) að málsástæður aðila kunni að reisa nefndinni skorður hvað varðar niðurstöður sem þó rúmist innan kröfugerða þeirra. Enn fremur verður að telja sjónarmið um jafnræði mæla gegn því að úrskurðað verði um þjóðlendu í almenningi Baulárvallavatns og hluta af almenningi Hraunsfjarðarvatns án þess að aðrir almenningar stöðuvatna sæti sams konar málsmeðferð og rannsókn. Að teknu tilliti til þessara atriða er að mati óbyggðanefndar eðlilegra að úrlausn um almenninga stöðuvatna á landinu fari eftir atvikum fram með heildstæðum hætti síðar og í ljósi þess hvernig þjóðlendulög hafa hingað til verið framkvæmd að þessu leyti kynni lagabreyting, þar sem tekin væru af tvímæli um afstöðu löggjafans til þessa, að vera æskilegur undanfari þeirrar vinnu.

13. VIÐAUKI 7: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 10C

13.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum[230]

Í úrskurðum óbyggðanefndar á hverju svæði hefur jafnan verið gerð grein fyrir þeim dómum Hæstaréttar sem hafa fallið frá uppkvaðningu úrskurða á næsta svæði á undan. Úrskurður á svæði 10A, þ.e. Strandasýslu ásamt fyrrum Bæjarhreppi, var kveðinn upp 21. febrúar 2020. Hæstiréttur hefur ekki kveðið upp neina dóma í þjóðlendumálum síðan þá. Því liggja sem fyrr fyrir samtals 68 dómar Hæstaréttar í málum sem varða ágreining um eignarréttarlega stöðu lands samkvæmt þjóðlendulögum, nr. 58/1998.

Með lögum nr. 50/2016, um dómstóla, sem tóku gildi 1. janúar 2018, var Landsrétti komið á fót og verður dómum héraðsdómstóla á sviði þjóðlendumála nú áfrýjað þangað í stað Hæstaréttar áður. Frá uppkvaðningu úrskurðar á svæði 10A, 21. febrúar 2020, hefur Landsréttur kveðið upp fjóra dóma í þjóðlendumálum, sem jafnframt eru þeir fyrstu á því sviði sem kveðnir eru upp þar. Um er að ræða dóma réttarins frá 2. október 2020 í málum nr. 63/2019 (Fannlaugarstaðir), nr. 184/2019 (Auðkúluheiði) og nr. 190/2019 (Forsæludalskvíslar), og frá 16. október 2020 í máli nr. 322/2019 (Þóreyjartungur). Í tveimur fyrstnefndu dómunum var staðfest niðurstaða óbyggðanefndar um að þau svæði sem deilt var um væru þjóðlendur. Í þeim þriðja var komist að niðurstöðu um að hluti svæðisins sem þar var til umfjöllunar væri eignarland en niðurstaða óbyggðanefndar, sem hafði úrskurðað allt svæðið þjóðlendu, var staðfest að öðru leyti.[231] […]

13.2. Stofnun eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunar frá 1776[232]

Í tveimur af framangreindum dómum Landsréttar reyndi á álitaefni í tengslum við stofnun eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 15. apríl 1776.[233] Verður nú vikið nánar að þeim. Í dómi Landsréttar frá 2. október 2020 í máli nr. 63/2019 (Fannlaugarstaðir) var m.a. fjallað um þá málsástæðu gagnaðila íslenska ríkisins að áreið og útmæling vegna stofnunar nýbýlis á Fannlaugarstöðum hefði farið fram á grundvelli 3. gr. nýbýlatilskipunarinnar, sem fjallar um stofnun nýbýlis í eignarlandi, og þar með væri ljóst að um eignarland hefði verið að ræða. Landsréttur hafnaði því að sýnt hefði verið fram á það í málinu með svofelldum rökstuðningi:

> Áreið og útmæling Fannlaugarstaða 10. júlí 1823 fór fram á vegum sýslumannsins í Skagafjarðarsýslu í samræmi við ákvæði nýbýlatilskipunar 15. apríl 1776. Samkvæmt

---

230 Kafli 7.1.2 í úrskurðum í málum nr. 1–4/2020 (svæði 10C), dags. 22. desember 2020.

231 Áfrýjunarleyfis var óskað vegna þriggja af fjórum dómum Landsréttar, allra nema dóms í máli nr. 190/2019 (Forsæludalskvíslar). Hæstiréttur hafnaði beiðni um áfrýjunarleyfi vegna dóma Landsréttar í málum nr. 184/2019 (Auðkúluheiði) og 63/2019 (Fannlaugarstaðir) og þeir dómar eru því endanlegir, sem og dómur Landsréttar í máli nr. 190/2019 (Forsæludalskvíslar). Hins vegar féllst Hæstiréttur á beiðni um áfrýjunarleyfi vegna dóms Landsréttar í máli nr. 322/2019 (Þóreyjartungur) og dómur Hæstaréttar var kveðinn upp 13. október 2021 (mál nr. 41/2020). Um hann er fjallað í úrskurðum á svæði 10B (Ísafjarðarsýslum).

232 Kafli 7.1.2.1 í úrskurðum í málum nr. 1–4/2020 (svæði 10C), dags. 22. desember 2020.

233 „Tilskipun um fríheit fyrir þá, sem vilja upp taka eyði-jarðir eða óbygð pláz á Íslandi."

> ákvæðum tilskipunarinnar var hvort heldur unnt að stofna til nýbýlis á landi sem enginn kallaði til eignarréttar yfir, sbr. 4. og 5. gr. hennar, eða í eignarlandi annarra, sbr. 3. gr. Fyrir liggur að fullgild stofnun nýbýlis á grundvelli tilskipunarinnar hafði í för með sér stofnun beins eignarréttar yfir landi óháð því hvort 3., 4. eða 5. gr. ætti við, að fullnægðum skilyrðum tilskipunarinnar. Stefndi byggir á því að jafnvel þótt talið yrði að hann hafi ekki fært fram fullnægjandi sönnunargögn um beinan eignarrétt sinn að landinu fyrir árið 1823 sé ótvírætt að slík gögn hafi legið fyrir við áreið og útmælingu landsins 10. júlí það ár. Af hans hálfu er á því byggt að áreiðin og útmælingin hafi farið fram á grundvelli 3. gr. tilskipunarinnar sem fjallar um þær aðstæður þegar einhver „kemur fram með óefanlegan eignarrétt til landsins“. Um nánari rökstuðning fyrir þessu vísar hann einkum til þess að í fyrrgreindri útskrift úr dómsmálabókinni komi fram að Bjarni Þorleifsson sem eigandi Víkur í Sæmundarhlíð, hafi í aðdraganda áreiðarinnar og útmælingu landsins framvísað skjölum sem hafi borið þetta með sér. Í útskriftinni segir nánar tiltekið orðrétt um þetta: „Mr Bjarni Þorleifsson á Reinistað hefir þar skjöl, sem eigna það útþryckilega Vík og fleiri lönd þar nærverandi, enn enginn hefir getað þar á móti haft.“
>
> Fyrir liggur að þau skjöl sem vísað er til í útskriftinni hafa ekki fundist þrátt fyrir leit. Samkvæmt því liggur ekkert fyrir um hvert efni þeirra og innihald var. Er því ekki unnt að staðreyna hvers eðlis sá ætlaði eignarréttur var sem skjölin hafi fengið eiganda Víkur í Sæmundarhlíð yfir landinu. Í ljósi þess sem fyrr hefur verið rakið um efni þeirra skjala sem hafa fundist um landið Fannlaugarstaði og gefa eindregið til kynna að enginn hafi kallað til beins eignarréttar yfir landinu verður í ljósi þessa óskýrleika ekki fallist á að unnt sé að leggja til grundvallar að til hafi staðið að stofna til nýbýlis á grundvelli 3. gr. tilskipunarinnar. Verður því ekki fallist á að fyrrgreind tilvísun í útskrift Dómsmálabókar Skagafjarðarsýslu 1820–1823, til ótilgreindra skjala sem ekki hafa fundist, geti ein og sér dugað sem fullgild sönnun fyrir því að Bjarni Þorleifsson, sem eigandi Víkur í Sæmundarhlíð, hafi árið 1823 farið með beinan eignarrétt að landi Fannlaugarstaða.

Þrátt fyrir það sem fram kemur í tilvitnuðum texta er ljóst af orðalagi 3. og 10. gr. nýbýlatilskipunarinnar að ef stofnað var til nýbýlis á grundvelli 3. gr., á landsvæði sem var háð beinum eignarrétti fyrir, var ekki gert ráð fyrir yfirfærslu þess eignarréttar til nýbýlings nema um það semdist við landeigandann, heldur var þá hugmyndin að nýbýlingurinn fengi ótímabundna ábúð á leigulandi. Jafnframt er ljóst að undir þessum kringumstæðum getur skipt verulegu máli hvort sá sem hefur uppi kröfu um beinan eignarrétt leiðir rétt sinn frá nýbýlingnum eða þeim aðila sem talinn var eiga landið. Um bæði þessi atriði vísast til dóms Hæstaréttar frá 7. október 2010 í máli nr. 379/2009 (Heiðarmúli).

Í úrskurði óbyggðanefndar frá 19. desember 2014 í máli nr. 1/2013 var komist að sömu niðurstöðu um þetta atriði en í dómi Héraðsdóms Norðurlands vestra frá 31. desember 2018 í máli nr. E-23/2015 var aftur á móti komist að þeirri niðurstöðu að umrætt svæði væri eignarland, m.a. á þeim grundvelli að í dómsmálabók Skagafjarðarsýslu kæmi fram að Bjarni Þorleifsson hefði haft skjöl sem vafalaust sýndu að hann hefði verið eigandi landsins þegar áreið og útmæling Fannlaugarstaða fór fram. Gagnaðila íslenska ríkisins yrði ekki kennt um að þau skjöl sem vísað var til í dómsmálabókinni um þetta hefðu ekki fundist.

Að fenginni niðurstöðu um þetta atriði tók Landsréttur til skoðunar hvort til beins eignarréttar hefði stofnast að landi Fannlaugarstaða með stofnun nýbýlis á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar. Um það segir í dómi Landsréttar:

> Upplýst er að byggingarbréf fyrir stofnun nýbýlis að Fannlaugarstöðum hafi ekki fundist þrátt fyrir leit og heimildir sem liggja fyrir í málinu gefa heldur ekki til kynna að slíkt bréf hafi verið gefið út eða að eftir því hafi verið gengið af hálfu fyrrgreinds Bjarna Þorleifssonar, eiganda Víkur í Sæmundarhlíð, eða Sigurðar Gíslasonar, ábúanda landsins. Af þeim sökum er óhjákvæmilegt að leggja til grundvallar að byggingarbréf hafi ekki verið gefið út en engar upplýsingar liggja fyrir um hugsanlegar ástæður þess. Engin gögn liggja heldur fyrir um að áreið og útmælingu Fannlaugarstaða 10. júlí 1823 hafi verið lýst á þingi í samræmi við fyrrgreindan áskilnað 6. gr. tilskipunarinnar.
> Gera verður þá kröfu svo að beinn eignarréttur verði viðurkenndur á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar að fyrir liggi að farið hafi verið eftir ákvæðum hennar um stofnun nýbýlis. Leggja verður til grundvallar að útgáfa byggingarbréfs af hálfu amtmanns á grundvelli fyrrgreindrar 6. gr. tilskipunarinnar hafi falið í sér staðfestingu á rétti nýbýlings til stofnunar nýbýlis og sé þar með forsenda þess að hægt sé að viðurkenna stofnun beins eignarréttar að landi á grundvelli hennar. Sem fyrr greinir liggur fyrir að ekki var gætt að ákvæði 6. gr. tilskipunarinnar um útgáfu amtmanns á byggingarbréfi til þess sem átti að verða nýbýlingur í landinu. Um orsakir þess er sem fyrr greinir óupplýst en eins og aðstæður máls þessa eru verður ekki fallist á að unnt sé að láta áfrýjanda bera hallann af því með þeim afleiðingum að beinn eignarréttur yfir landi teljist hafa stofnast á grundvelli tilskipunarinnar. Af fyrrgreindu leiðir að ekki er unnt að fallast á að lögformlegt nýbýli hafi stofnast að Fannlaugarstöðum á grundvelli tilskipunarinnar við fyrrgreinda áreið og útmælingu 10. júlí 1823. Verður því ekki fallist á að stofnast hafi beinn eignarréttur að landinu á grundvelli hennar sem stefndi geti byggt rétt á.

Hér virðist ráða úrslitum að ekki hafi legið fyrir byggingarbréf og engar heimildir gefi til kynna að slíkt bréf hafi verið gefið út eða að eftir því hafi verið gengið af hálfu þeirra sem stóðu að nýbýlisstofnuninni. Á þeim grundvelli taldi Landsréttur að ekki hefði verið gætt að ákvæði 6. gr. nýbýlatilskipunarinnar og þannig hefði ekki stofnast beinn eignarréttur að landinu á grundvelli hennar.

Í dómi Landsréttar frá 2. október 2020 í máli nr. 190/2019 (Forsæludalskvíslar) reyndi einnig á það hvort skilyrðum 6. gr. nýbýlatilskipunarinnar hefði verið fullnægt í tengslum við nýbýlisstofnun á hluta ágreiningssvæðis málsins. Talið var sannað að byggingarbréf hefði verið gefið út vegna stofnunar nýbýlis að Réttarhóli. Óbyggðanefnd komst að þeirri niðurstöðu í úrskurði 19. desember 2014 í máli nr. 2/2013 að nýbýli hefði ekki stofnast þar sem byggingarbréfinu hefði ekki verið þinglýst, svo sem nefndin taldi að skylt hefði verið samkvæmt 6. gr. nýbýlatilskipunarinnar, og fyrirliggjandi gögn bentu ekki til þess að mistökum eða vanrækslu embættismanna væri um að kenna. Um þetta atriði er nokkuð ítarlega fjallað í dómi Landsréttar:

> Fyrir liggur að sýslumaður sendi amtmanni endurrit af áreiðargjörðinni og að amtmaður sendi sýslumanni 17. október 1889 byggingarbréf sem hann óskaði eftir að yrði afhent Birni Eysteinssyni. Þá kemur fram í gögnum málsins að sýslumaður hafi með bréfi 29. sama mánaðar sent byggingarbréfið áfram til Björns samkvæmt áðurgreindum fyrirmælum amtmanns. Frumrit byggingarbréfsins liggur ekki fyrir í málinu en leggja verður til grundvallar að byggingarbréfið sem gefið var út til Björns

> hafi að efni til verið í samræmi við endurrit sem er að finna í skjalasafni amtmanns og áður er getið.
> Í málinu er ekki að finna nein gögn um að „foréttíngunni“ hafi verið lýst á þingi svo sem mælt var fyrir um í 6. gr. nýbýlatilskipunarinnar. Í greininni er þess ekki getið hver eigi að annast lýsingu á „foréttíngunni“ á þingi og ekki er sérstaklega kveðið á um að byggingarbréfinu skuli þinglýst. Ljóst er af ákvæði 6. gr. að gerður var greinarmunur á útgáfu byggingarbréfsins og „foréttíngunni“ sjálfri. Þá liggur fyrir að áreiðin var á höndum sýslumannsins og þeirra matsmanna sem hann kvaddi til og að sýslumaður hafði umsjón með manntalsþingi þar sem „forréttíngunni“ skyldi lýst.
> Á þeim tíma sem áreiðargerðin fór fram og byggingarbréfið var gefið út var í gildi tilskipun um afsalsbréf og pantsetningar á Íslandi frá 24. apríl 1833. Í 2. og 3. gr. tilskipunarinnar er mælt fyrir um að ef skjal hljóðar upp á afhendingu fasteignar eigi ætíð að lesa það á þingi „til hvers eigindómurinn heyrir“ sem utan Reykjavíkur skuli vera hið árlega manntalsþing. Í 4. gr. tilskipunarinnar kemur fram að réttarverkun þinglýsingar gagnvart þriðja manni reiknist almennt frá þinglýsingardegi. Af ákvæðinu má ráða að þinglýsingu skjals um afhendingu eignar hafi fyrst og fremst verið ætlað að verja rétt eiganda gagnvart þriðja manni.
> Í úrskurði óbyggðanefndar og hinum áfrýjaða dómi er á því byggt að Birni hafi verið skylt að láta þinglýsa byggingarbréfinu samkvæmt báðum tilskipunum. Svo sem rakið er að framan var ekki mælt fyrir um það í nýbýlistilskipuninni að nýbýlingi hefði borið skylda til þess að þinglýsa byggingarbréfi til þess að fullkomna stofnun nýbýlis heldur er einungis mælt fyrir um að „foréttíngunni“ skuli lýsa á þingi. Það liggur á hinn bóginn fyrir að ef nýbýlingur hefði viljað tryggja eignarrétt sinn á nýbýlinu gagnvart þriðja manni hefði hann getað óskað eftir því að byggingarbréfinu yrði lýst á þingi eins og öðrum skjölum um afhendingu eignar. Fyrir liggur að áreiðargerðin og þar með „foréttíngin“ var á höndum sýslumannsins auk þess sem sýslumaður og amtmaður höfðu báðir haft undir höndum byggingarbréfið sem gefið var út til Björns. Embættismönnunum var því fullkunnugt um gilda stofnun nýbýlisins að Réttarhóli. Ekki verður úr því skorið hvers vegna „foréttíngunni“ var ekki lýst á þingi enda liggja engar upplýsingar fyrir um það í málinu. Þegar framangreint er haft í huga og það markmið þinglýsingar að tryggja eignarrétt gagnvart þriðja manni verður því hafnað að vanhöld á þinglýsingu hafi leitt til þess að ekki hafi stofnast til einkaeignarréttar Björns á umræddu landi samkvæmt nýbýlatilskipuninni. Gagnvart aðaláfrýjanda verður því að miða við að nýbýli hafi stofnast og Björn þannig eignast einkaeignarrétt að því svæði sem önnur varakrafa gagnáfrýjenda í héraði tekur til, sbr. 1. mgr. 1. gr. laga nr. 58/1998.

Í dómnum er byggt á því að 6. gr. nýbýlatilskipunarinnar hafi einungis kveðið á um skyldu til að láta þinglýsa „forréttíngunni“ eða áreiðargerðinni en ekki byggingarbréfinu. Þrátt fyrir það var því hafnað að vanhöld á þinglýsingu „forréttíngarinnar“ hafi leitt til þess að ekki hafi stofnast til einkaeignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar, m.a. með hliðsjón af því að óljóst hafi verið hvers vegna „forréttíngunni“ hafi ekki verið þinglýst og því markmiði þinglýsingar að tryggja eignarrétt gagnvart þriðja manni. Ályktun um markmið þinglýsingar var dregin af túlkun á 4. gr. þágildandi tilskipunar um afsalsbréf og pantsetningar á Íslandi frá 24. apríl 1833.

Af framangreindum dómum Landsréttar má ráða þá afstöðu réttarins að þrátt fyrir að 6. gr. nýbýlatilskipunarinnar hafi kveðið á um skyldu til útgáfu byggingarbréfs og þinglýsingar „forréttingarinnar“ ráði útgáfa byggingarbréfs í raun úrslitum um það hvort stofnast hafi til eignarréttar á grundvelli tilskipunarinnar. Þinglýsingu „forréttíngarinnar“ hafi fyrst og fremst verið ætlað að tryggja eignarrétt gagnvart þriðja

manni og hún hafi því ekki verið fortakslaust skilyrði fyrir stofnun eignarréttar á grundvelli tilskipunarinnar.

Í dómi Hæstaréttar frá 7. október 2010 í máli nr. 379/2009 (Heiðarmúli) var m.a. fjallað um skilyrði 6. gr. nýbýlatilskipunarinnar í tengslum við stofnun eignarréttar á grundvelli hennar í Heiðarmúla í Svalbarðshreppi. Í málinu lá fyrir að áreiðar- og skoðunargerð fór fram í samræmi við reglur tilskipunarinnar. Ekki lá hins vegar fyrir hvað gert hefði verið í framhaldinu og um það segir í dómi Hæstaréttar:

> … til að ljúka meðferð málsins stóð eftir að sýslumaður léti af hendi til amtmanns útskrift af áreiðar- og skoðunargerðinni, amtmaður gæfi [nýbýlingi] út byggingarbréf og gerðinni yrði lýst á þingi, svo sem mælt var fyrir um í 6. gr. tilskipunarinnar.
> […]
> Í málinu hefur ekkert komið fram um að byggingarbréf fyrir Heiðarmúla hafi verið þinglesið eða gerð sýslumanns lýst á manntalsþingi. Að þessu öllu virtu er ekki unnt að leggja annað til grundvallar en að látið hafi verið hjá líða að ljúka stofnun nýbýlisins með áðurnefndum aðgerðum, sem kveðið var á um í 6. gr. tilskipunarinnar frá 15. apríl 1776. Til þess verður á hinn bóginn að líta að um þessi atriði, sem málsmeðferðinni var áfátt, varð [nýbýlingi] ekki kennt, heldur er óhjákvæmilegt að rekja þau til mistaka eða vanrækslu embættismanna.

Sú niðurstaða málsins að um þjóðlendu væri að ræða réðst síðan af öðrum atriðum.

Sú afstaða Landsréttar sem að framan var lýst, þess efnis að útgáfa byggingarbréfs ráði í raun úrslitum um hvort stofnað hafi verið til beins eignarréttar á landi á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar, er í meginatriðum í samræmi við þá afstöðu sem óbyggðanefnd hefur haft til þessa atriðis, þó að niðurstaða nefndarinnar varðandi nýbýlisstofnun að Réttarhóli hafi verið önnur en Landsréttar. Má í því sambandi benda á umfjöllun nefndarinnar um heiðarbýli á Norðausturlandi í kafla 7.1.2 í *Almennum niðurstöðum* nefndarinnar sem birtar eru sem viðauki með úrskurði þessum. Umræddur kafli snýr einkum að stofnun eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar, en þar segir m.a. um það atriði: „Útgáfa byggingarbréfs, sem stundum er nefnt nýbýlaleyfi, tekur af vafa um stofnun eignarlands og að landsvæði hafi frá þeim tíma öðlast stöðu jarðar að lögum.“ Þrátt fyrir þetta komst óbyggðanefnd að þeirri niðurstöðu í máli nr. 2/2013, m.a. með hliðsjón af framangreindum dómi Hæstaréttar frá 7. október 2010 í máli nr. 379/2009 (Heiðarmúli), að þar sem engar heimildir væru um að byggingarbréfi Réttarhóls hefði verið þinglýst og fyrirliggjandi gögn bentu ekki til þess að þar væri mistökum eða vanrækslu embættismanna um að kenna stæðu ekki rök til að viðurkenna að til fullnaðrar nýbýlisstofnunar hefði komið á Réttarhóli í samræmi við ákvæði tilskipunarinnar.

Eins og áður segir var ekki óskað áfrýjunarleyfis til Hæstaréttar vegna dóms Landsréttar frá 2. október 2020 í máli nr. 190/2019 (Forsæludalskvíslar) og beiðni um áfrýjunarleyfi vegna dóms réttarins frá sama degi í máli nr. 63/2019 (Fannlaugarstaðir) var hafnað af Hæstarétti. Dómarnir eru því endanlegur í málunum og hafa það fordæmisgildi sem af því leiðir. Samanburður þeirra þriggja dóma sem hér um ræðir, þ.e. dóma Landsréttar í málum nr. 190/2019 (Forsæludalskvíslar) og 63/2019 (Fannlaugarstaðir) og dóms Hæstaréttar í máli nr. 379/2009 (Heiðarmúli), leiðir til

álykunar um að eftir sem áður ráði útgáfa amtmanns á byggingarbréfi til nýbýlings á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 1776 mestu um hvort stofnast hafi til beins eignarréttar á áður eigandalausu landi. Ekki ræður endilega úrslitum um þetta þótt látið hafi verið hjá líða að þinglýsa áreiðargerð („forréttingu“) sýslumanns vegna stofnunar nýbýlisins eða eftir atvikum byggingarbréfinu, heldur þarf að meta hvert tilvik sérstaklega. Þá leiða vanhöld á útgáfu byggingarbréfs ekki endilega sjálfkrafa til niðurstöðu um að eignarréttur hafi ekki stofnast á þessum grundvelli, ef þau vanhöld verða rakin til mistaka eða vanrækslu embættismanna, sbr. margnefndan dóm Hæstaréttar í máli nr. 379/2009 (Heiðarmúli). Þau sjónarmið sem koma fram af hálfu Landsréttar í umræddum tveimur dómum eru meðal þess sem hlýtur að koma til skoðunar við mat á því hvort eignarréttur hafi stofnast á þessum grundvelli, í tilvikum sem talist geta sambærileg.

14. VIÐAUKI 8: ÚR ÚRSKURÐUM Á SVÆÐI 10B

14.1. Dómafordæmi í þjóðlendumálum[234]

Í úrskurðum óbyggðanefndar á hverju svæði hefur jafnan verið gerð grein fyrir þeim dómum Hæstaréttar eða Landsréttar sem hafa fallið frá uppkvaðningu úrskurða á næsta svæði á undan. Úrskurðir í málum á svæði 10C, þ.e. Barðastrandarsýslu, voru kveðnir upp 22. desember 2020. Frá þeim tíma hefur Hæstiréttur kveðið upp einn dóm í þjóðlendumáli. Um er að ræða dóm réttarins frá 31. október 2021 í máli nr. 41/2020 (Þóreyjartungur). Því liggja fyrir samtals 69 dómar Hæstaréttar í málum sem varða ágreining um eignarréttarlega stöðu lands samkvæmt þjóðlendulögum, nr. 58/1998. Frá sama tíma hefur Landsréttur kveðið upp fjóra dóma í þjóðlendumálum sem ekki hafa komið til kasta Hæstaréttar og eru því endanlegir. Um er að ræða dóma réttarins frá 28. maí 2021 í máli nr. 104/2020 (Tvídægra, Sámsstaðaselland, Reykholtsselland, austurhluti Síðumúlaskógar og Helgavatnsselland)[235], 3. júní 2022 í máli nr. 490/2020 (Austurhluti Ystutunguafréttar)[236], og frá 4. nóvember 2022 í málum nr. 514/2021 (Fjalllendi Borgarhrepps)[237] og nr. 515/2021 (Fjalllendi Hraunhrepps)[238].

Í öllum framangreindum dómum Landsréttar voru niðurstöður óbyggðanefndar um svæðin sem deilt var um staðfestar. Í framangreindum dómi Hæstaréttar komst meirihluti réttarins hins vegar að þeirri niðurstöðu að svæðið sem deilt var um, Þóreyjartungur í Borgarfirði, væri eignarland, en óbyggðanefnd hafði komist að þeirri niðurstöðu að það væri þjóðlenda. Minnihluti Hæstaréttar taldi að staðfesta bæri niðurstöðu óbyggðanefndar. Verður nú vikið nánar að dómi Hæstaréttar.

Í úrskurði óbyggðanefndar 11. október 2016 í máli nr. 5/2014 komst nefndin að þeirri niðurstöðu að Þóreyjartungur í Borgarfirði væru þjóðlenda í afréttareign Sjálfseignarstofnunarinnar Oks. Í dómi Hæstaréttar kom fram að þrátt fyrir að lýsingar í hinum ýmsu gerðum *Landnámu* af landnámi á svæðinu væru ekki að öllu leyti glöggar og samrýmanlegar yrði sú ályktun dregin af þeim að umþrætt landsvæði hefði í upphafi tilheyrt hinu víðfeðma landnámi Skalla-Gríms. Um landnám Þóreyjartungna vísaði dómurinn til þess að óbyggðanefnd hefði komist að þeirri niðurstöðu að aðliggjandi heiðarlönd, Lundartunga og Oddsstaðatunga, hefðu verið numin í öndverðu og teldust eignarlönd. Þá hefði íslenska ríkið ekki gert kröfu fyrir óbyggðanefnd um að landsvæði norður af Þóreyjartungum teldist þjóðlenda. Að mati meirihluta Hæstaréttar ættu flest sömu sjónarmið við um Þóreyjartungur og umrædd heiðarlönd, að því er varðaði lýsingar *Landnámu* á landnámi á svæðinu, staðháttum, hæð yfir sjávarmáli og gróðurfari. Ekki stæðu rök til annars en að niðurstaðan yrði sú sama hvað varðaði nám Þóreyjartungna

[234] Kafli 7.2.2 í úrskurðum í málum nr. 1–8/2021 (svæði 10B), dags. 30. ágúst 2023.
[235] Ekki var óskað áfrýjunarleyfis til Hæstaréttar.
[236] Beiðni um áfrýjunarleyfi til Hæstaréttar hafnað með ákvörðun réttarins 10. október 2022 nr. 2022-98.
[237] Beiðni um áfrýjunareyfi til Hæstaréttar hafnað með ákvörðun réttarins 31. janúar nr. 2022-151.
[238] Beiðni um áfrýjunarleyfi til Hæstaréttar hafnað með ákvörðun réttarins 31. janúar nr. 2022-152.

og því talið nægilega sýnt fram á að þær hefðu verið numdar með þeim hætti að beinn eignarréttur hefði stofnast yfir þeim.

Að fenginni þeirri niðurstöðu tók Hæstiréttur til skoðunar hvort beinn eignarréttur hefði haldist frá landnámi. Dómurinn tiltók að niðurstaða um það réðist einkum af heildarmati á heimildum um eignarréttindi yfir Þóreyjartungum og inntaki þeirra, heimildum um nýtingu þeirra og fyrirliggjandi upplýsingum um gróðurfar og staðhætti. Að mati meirihluta Hæstaréttar veittu fyrirliggjandi heimildir um jörðina Hrísa í Flókadal og Þóreyjartungur því næga stoð að Þóreyjartungur hefðu lengst af verið hluti af jörðinni Hrísum og að beinn eignarréttur hefði ekki fallið niður þótt Reykholtskirkja, sem átti hálfa jörðina Hrísa og ýmist hálfar eða allar Þóreyjartungur, hefði í lok 19. aldar selt landsvæðið til sveitarfélags. Með vísan til ólíkrar niðurstöðu óbyggðanefndar um eignarréttarlega stöðu Þóreyjartungna annars vegar og Lundartungu og Oddsstaðatungu hins vegar taldi dómurinn rétt að bera saman þá þætti sem helst þættu skipta máli varðandi eignarréttarlega stöðu landsvæðanna. Um þá þætti sem talið var að greindu Þóreyjartungur frá hinum heiðarlöndunum segir eftirfarandi í dóminum:

> Í fyrsta lagi eru heimildir ekki jafn skýrar um hvaða landnámi Þóreyjartungur tilheyrðu og hvað varðar Lundartungu og Oddsstaðatungu. Samkvæmt framansögðu er þó líklegast að öll landsvæðin hafi verið innan upphaflegs landnáms Skalla-Gríms. Í öðru lagi eru eignarréttarleg tengsl jarðarinnar Hrísa og Þóreyjartungna ekki jafn skýr og samfelld og jarðarinnar Lundar og Lundartungu annars vegar og jarðarinnar Oddsstaða og Oddsstaðatungu hins vegar að því leyti að á löngu tímabili átti Reykholtskirkja hálfa jörðina Hrísa en allar Þóreyjartungur. Í þriðja lagi var Þóreyjartungna jafnan getið sérstaklega í eldri heimildum þótt yfirleitt hafi það verið í tengslum við jörðina Hrísa en jörðinni Oddsstöðum og landamerkjum hennar hins vegar að jafnaði lýst þannig að landsvæðið Oddsstaðatunga taldist í raun hluti af henni. Í fjórða lagi hafði verið gert landamerkjabréf fyrir jörðina Oddsstaði 29. maí 1885 áður en Oddsstaðatunga var seld frá Oddsstöðum árið 1930 og náði lýsing á merkjum einnig yfir Oddsstaðatungu án þess að hún hafi sérstaklega verið þar tilgreind eða afmörkuð.

Hvað varðar þá þætti sem talið var að umrædd heiðarlönd ættu sameiginlega í eignarréttarlegu tilliti segir eftirfarandi:

> Í fyrsta lagi eru landsvæðin afar einsleit hvað varðar landfræðilega legu, gróðurfar og hæð yfir sjávarmáli. Í öðru lagi hafa landsvæðin svo lengi sem elstu heimildir greina verið nýtt sem séreignarafréttir sem ekki hafa staðið öðrum en eigendum þeirra til afnota án leyfis. Í þriðja lagi rofnuðu eignarréttarleg tengsl milli landsvæðanna og þeirra jarða sem landsvæðin tengdust ekki fyrr en í lok 19. og byrjun 20. aldar og þau þá gerð að samnotaafréttum. Í fjórða lagi hefur meðferð eigenda landsvæðanna verið án athugasemda yfirvalda og nágranna og að mestu ágreiningslaus. Í fimmta lagi fjalla heimildir um öll landsvæðin fyrst og fremst um beit og önnur þrengri og sambærileg not svo sem selstöðu sem heimildir eru um á þeim öllum. Í sjötta lagi var landsvæðanna ekki getið sérstaklega í lýsingu á jörðunum Hrísum, Lundi og Oddsstöðum í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns frá árinu 1708 en takmarkaðar ályktanir verða af því dregnar. Í sjöunda lagi var Lundartungu lýst með svipuðum hætti í eldri heimildum í tengslum við lýsingu á Lundi eða Lundarkirkju og Þóreyjartungum var lýst í tengslum við lýsingu á Hrísum. Lundartungu eða Lundarheiði var þannig ekki getið sérstaklega í eldri heimildum um jörðina Lund og Lundarkirkju en svæðisins fyrst getið í vísitasíu fyrir Lund frá árinu 1647 og staðsetningu hennar þar fyrst lýst. Í lögfestum Lundar frá árunum 1665, 1671, 1679, 1694 og 1703 var Lundarheiði tilgreind með svipuðum hætti

> gagnvart jörðinni Lundi og Þóreyjartungur gagnvart jörðinni Hrísum. Þannig var Lundarheiði lögfest Lundi sérstaklega í lögfestu frá árinu 1694 og í vísitasíum fyrir Lundarkirkju frá árunum 1827 og 1868 er landamerkjum Lundar lýst annars vegar og Lundarheiðar hins vegar gagnvart öðrum landsvæðum. Í áttunda lagi hafði hvorki verið gert landamerkjabréf fyrir Hrísa né Lund áður en Þóreyjartungur voru seldar árið 1895 og Lundartungur árið 1910, gagnstætt við Oddsstaði þegar Oddsstaðatunga var seld árið 1930.

Samkvæmt þessu taldi meirihluti Hæstaréttar að Þóreyjartunga og Lundartunga ættu að nær öllu leyti og Oddsstaðatunga að flestu leyti þá þætti sameiginlega sem mestu máli skiptu við afmörkun á eignarlöndum og þjóðlendum. Ekkert væri fram komið sem stutt gæti að munur yrði gerður á Þóreyjartungum og aðliggjandi landsvæðum og því stæðu ekki rök til annars en að niðurstaðan yrði sú sama hvað varðaði eignarréttarlega stöðu Þóreyjartungna, Lundartungu og Oddsstaðatungu, þ.e. að Þóreyjartunga teldist eignarland en ekki þjóðlenda.

Í sératkvæði tveggja dómara Hæstaréttar var komist að öndverðri niðurstöðu. Að því marki sem talið yrði að Þóreyjartungur hefðu verið numdar í öndverðu hefðu þær verið innan landnáms Björns gullbera, sem hefði numið land milli Grímsár og Flókadalsár. Þar sem því væri lýst í *Landnámu* að síðarnefnda áin hefði skilið milli landa hans og jarðarinnar Hrísa hefðu Þóreyjartungur ekki verið hluti af landnámsjörðinni Hrísum. Að mati minnihluta Hæstaréttar veittu heimildir um Hrísa og Þóreyjartungur því ekki stoð að Þóreyjartungur hefðu verið hluti af jörðinni Hrísum, enda væru tungurnar tilgreindar sérstaklega og í lögfestum allt frá árinu 1739 með öðrum eignum og ítökum Reykholtskirkju. Þvert á móti taldi minnihluti Hæstaréttar að heimildir bentu fremur til þess að Þóreyjartungur hefðu verið sérstakt landsvæði og ekki hluti af jörðinni. Í sératkvæðinu er þess getið að ekkert hafi komið fram í heimildum um að Þóreyjartungur hefðu verið nýttar til annars en upprekstrar búfjár. Engin viðhlítandi rök stæðu því til annars en að líta svo á að réttindi Reykholtskirkju, og þeirra sem leiddu rétt sinn til landsins frá henni, hefðu verið fólgin í óbeinum eignarréttindum til hefðbundinna nota á því til upprekstrar og annars þess sem afréttir hefðu í aldanna rás almennt verið hafðir til. Um samanburð á Þóreyjartungum og aðliggjandi landsvæðum segir í sératkvæðinu:

> Við tökum undir þá lýsingu í atkvæði meirihluta dómenda að niðurstaða um hvort landsvæði telst hafa verið numið í öndverðu og hvort það telst eignarland eða þjóðlenda geti meðal annars ráðist af samanburði við niðurstöður um aðliggjandi landsvæði sem telja verður sambærileg með tilliti til gróðurfars og hæðar yfir sjávarmáli. Þetta er þó aðeins einn af mörgum þáttum í heildarmati en kemur ekki í stað kröfu um að efnislega áþekkar heimildir séu til stuðnings eignarhaldi á samliggjandi landsvæðum.
> Þegar litið er til aðliggjandi landsvæða, Lundartungu og Oddsstaðatungu, sem liggja sunnan Þóreyjartungna og talin voru eignarlönd í fyrrnefndum úrskurði óbyggðanefndar, sést að til grundvallar þeirri niðurstöðu lágu mun skýrari heimildir í samanburði við Þóreyjartungur, bæði um nám í öndverðu og þaðan í frá um óslitin og óumdeild tengsl þeirra sem hluta viðkomandi landsnámsjarða. Allt þetta landsvæði er vissulega áþekkt að gróðurfari og staðháttum sem rennir stoðum undir þá ályktun að Þóreyjartungur hafi verið numdar í upphafi. Þar sem ekki nýtur við styrkari heimilda um að Þóreyjartungur hafi upphaflega verið hluti af landnámsjörðinni Hrísum og beinn eignarréttur að landinu hafi með henni færst á hendur annarra geta áþekkir staðhættir þó ekki einir sér ráðið úrslitum til staðfestingar því að um eignarland stefndu sé að ræða.

Að þessu virtu var niðurstaða minnihluta Hæstaréttar að staðfesta bæri niðurstöðu óbyggðanefndar.

Af dómnum má ráða að talsverð áhersla hafi verið lögð á samanburð við aðliggjandi landsvæði og miklu virðist hafa ráðið í niðurstöðu meirihluta Hæstaréttar að óbyggðanefnd hafi komist að öndverðri niðurstöðu um eignarréttarlega stöðu Lundartungu og Oddsstaðatungu, þrátt fyrir að margt væri sameiginlegt með þeim og Þóreyjartungum. Þessi sjónarmið sem koma fram af hálfu meirihluta Hæstaréttar í dómnum eru meðal þess sem hlýtur að koma til skoðunar við mat á eignarréttarlegri stöðu í tilvikum sem talist geta sambærileg. Hins vegar virðist munurinn á niðurstöðu meirihluta Hæstaréttar og óbyggðanefndar einnig grundvallast á ólíku mati á sambandi jarðarinnar Hrísa og Þóreyjartungna, en óbyggðanefnd komst að þeirri niðurstöðu að heimildir um Hrísar og Þóreyjartungur bentu til þess að Þóreyjartungur hefðu ekki verið hluti jarðarinnar heldur sérstakt landsvæði, aðskilið frá jörðinni, líkt og minnihluti Hæstaréttar.

14.2. Almenn álitaefni um eignarréttarlega stöðu efstu hluta fjalla[239]

[14.2.3.1] Almennt

Sá ágreiningur sem uppi er milli íslenska ríkisins og gagnaðila þess í málum nr. 1–8/2021 á svæði 10B snýr að verulegu leyti að því hvort efstu hlutar fjalla séu þjóðlendur eða hvort eignarlönd jarða beggja vegna nái saman uppi á fjöllum. Íslenska ríkið byggir gjarnan á því að þær fjallsbrúnir sem mynda skörp skil í landslagi, t.d. við frambrún kletta, ráði merkjum eignarlanda gagnvart þjóðlendum. Vísað er til þess af hálfu ríkisins að í slíkum tilvikum séu landfræðilegar aðstæður oft með þeim hætti að innan fjallsbrúna, þ.e. ofan á fjalli, liggi tiltölulega flatlent svæði eða skýrt afmarkað. Þegar landamerkjum sé lýst í fjallsbrún, í fjall eða á fjall sé almennt litið svo á að merki séu dregin í fjallsbrúnir í þeirri merkingu. Sé merkjum ekki lýst lengra, landamerkjalýsingar séu óskýrar eða landfræðilegar aðstæður með þeim hætti að svæði séu t.d. lítt aðgengileg, lítt gróin og í töluverðri hæð sé víða gerð krafa um að slíkt land, ofan fjallsbrúna, verði úrskurðað þjóðlenda. Kröfugerð ríkisins er í þeim tilvikum iðulega háttað þannig að kröfulínur eru sagðar fylgja fjallsbrúnum, eins og þær eru skilgreindar af hálfu ríkisins, en tilgreindir punktar á línunum sem miðast við efstu punkta í landamerkjalýsingum, en eru ekki endilega nákvæmlega þeir sömu. Þá eru kröfulínur ríkisins í sumum tilvikum miðaðar við hæðarlínur. Fram kemur í kröfugerð ríkisins að það sé gert þegar fyrir liggi að um jörð sé að ræða en landamerkjalýsing liggi ekki fyrir, sé óljós eða óskýr og ekki sé hægt að draga beina línu milli þekktra punkta þar sem það myndi leiða til niðurstöðu sem ekki væri hægt með sanngirni eða skynsemi að réttlæta og ekki sé hægt að finna skýra landfræðilega afmörkun til að miða við. Hæðarlína hafi þó jafnan verið

[239] Kafli 7.2.3 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2021 og 7–8/2021 (svæði 10B), dags. 30. ágúst 2023. Undirkaflarnir eru þar nr. 7.2.3.1–7.2.3.8

valin með hliðsjón af þekktum punkti eða punktum í merkjalýsingu og reynt að miða við landshætti, s.s. gróðurfar og landslag.[240]

Gagnaðilar íslenska ríkisins byggja aftur á móti jafnan á því að túlka beri landamerkjabréf og aðrar heimildir um merki jarða á þessu svæði á þann veg að landamerki jarðanna nái upp á efstu hluta fjallanna og að þegar hugtakið fjallsbrún kemur fyrir í merkjalýsingum sé átt við vatnaskil. Því séu engar þjóðlendur uppi á fjöllunum.[241] Við úrlausn um framangreind atriði reynir m.a. á túlkun hugtaksins „fjallsbrún“ og sambærilegra hugtaka í merkjalýsingum, mat á þýðingu þess að merkjalýsingar til fjalla séu óljósar og áhrif atriða á borð við staðhætti, gróðurfar og fjarlægð frá byggð á sönnunarmat. Þar sem víða reynir á atriði af þessu tagi við úrlausn málanna er ástæða til að fjalla almennt um þau hér, áður en að því kemur að taka afstöðu til einstakra tilvika.

Við úrlausn þjóðlendumála skal m.a. gætt samræmis og jafnræðis. Í því sambandi ber ekki einungis að líta til niðurstaðna einstakra ágreiningsmála heldur einnig þess hvernig kröfugerð íslenska ríkisins hefur verið háttað. Má í því sambandi geta um dóm Hæstaréttar frá 11. maí 2006 í máli nr. 345/2006 (Fell í Suðursveit). Þar var m.a. deilt um hvort miða ætti mörk þjóðlendu á Vatnajökli við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga árið 1998 eða þann tíma þegar landamerkjabréf jarðarinnar Fells var gert. Þar sem ríkið undi þeirri niðurstöðu óbyggðanefndar að miða við fyrrnefnda tímamarkið gagnvart öðrum jörðum í Suðursveit og Öræfum án þess að láta reyna á þau fyrir dómi taldi Hæstiréttur að vegna jafnræðisreglu yrði ekki hróflað við ákvörðun nefndarinnar gagnvart eignarlandi Fells að þessu leyti.

Fyrir uppkvaðningu úrskurða í málum á svæði 10B hefur óbyggðanefnd lokið almennri málsmeðferð á um 91% meginlandsins og úrskurðir nefndarinnar í þjóðlendumálum eru orðnir 66 talsins, en í hverju máli hefur iðulega verið fjallað um nokkur ágreiningssvæði og fjölda jarða. Þá liggja fyrir 69 hæstaréttardómar í þjóðlendumálum, 8 dómar Landsréttar og 107 héraðsdómar. Þegar litið er heildstætt á endanlegar niðurstöður málanna finnast ekki dæmi þess að efstu hlutar fjalla teljist þjóðlendur nema um sé að ræða nokkuð víðfeðm heiðarlönd eða hluta af þjóðlendum sem ná jafnframt yfir nærliggjandi landsvæði. Þá hafa gjarnan legið fyrir heimildir um að viðkomandi svæði hafi aðra stöðu að eignarrétti en land aðliggjandi jarða, svo sem að þar séu eða hafi verið afréttir eða almenningar.[242] Enn fremur hafa fjölmörg fjöll talist eignarlönd í heild þegar af þeirri ástæðu að íslenska ríkið lýsti ekki kröfum um að þau eða hlutar þeirra væru þjóðlendur. Ætla verður að til grundvallar þeirri afstöðu ríkisins hafi legið það mat að um eignarlönd væri að ræða. Víða um land eru staðhættir sambærilegir við Ísafjarðarsýslur að því leyti að fjöll skilja þar gjarnan á milli eignarlanda jarða í dölum og fjörðum, án þess að endilega sé um að ræða víðáttumikla fjallgarða eða stór og samfelld

[240] Fjallað er um kröfur og sjónarmið íslenska ríkisins í máli þessu í köflum 3.1 og 6.1.
[241] Fjallað er um kröfur og sjónarmið annarra en ríkisins í köflum 3.2–3.12 og 6.2.
[242] Hvað varðar nánari umfjöllun um jarðir, afrétti og almenninga vísast til kafla 4.2–4.5 í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* sem birtar eru í viðauka með úrskurðinum.

heiðarlönd. Má í því sambandi nefna sem dæmi Barðastrandarsýslur sem auðkenndar voru sem svæði 10C við málsmeðferð óbyggðanefndar en um ágreiningssvæði þar var fjallað í úrskurðum nefndarinnar í málum nr. 1–4/2021.

Greining óbyggðanefndar á landamerkjum sem varða ágreiningssvæði í þeim landshlutum þar sem nefndin hefur lokið málsmeðferð hefur leitt í ljós að mjög algengt er að vatnaskil efst á fjöllum ráði merkjum milli jarða, sérstaklega í tilvikum þar sem ekki er um að ræða mjög víðfeðma fjallgarða eða heiðarlönd, eða að lönd jarða nái a.m.k. saman uppi á fjöllum án þess að nákvæmlega sé skilgreint með hvaða hætti. Í þessu sambandi má nefna sem dæmi fjallgarðinn milli Lóns og Nesja í málum nr. 4/2001 (Nes) og 5/2001 (Lón), Esju í sameinuðum málum nr. 3–4/2004 (Kjalarnes og Kjós), Smjörfjöll í málum nr. 2/2005 (Jökuldalur norðan og vestan Jökulsár á Jökuldal ásamt Jökulsárhlíð) og 3/2005 (Vopnafjarðarhreppur), Lambafjöll og fjallgarðinn á Tjörnesi í máli nr. 2/2007 (Tjörnes og Þeistareykir), Kinnar- og Víknafjöll í máli nr. 4/2007 (Kinnar- og Víknafjöll ásamt Flateyjardalsheiði austan Dalsár), fjalllendi í Grýtubakkahreppi í máli nr. 5/2007 (Grýtubakkahreppur ásamt Flateyjardalsheiði vestan Dalsár), fjöll sem skilja að jarðir í fyrrum Hörðudals- og Miðdalahreppum í Dalasýslu í máli nr. 3/2016 (Hörðudalshreppur og Miðdalahreppur vestan Miðár) og fjalllendi inn af Vatnsfirði í máli nr. 2/2020 (Austurhluti fyrrum Barðastrandarhrepps). Niðurstöður allra þessara mála standa óraskaðar af dómstólum að þessu leyti enda undi íslenska ríkið við þær. Þá eru ótalin tilvik þar sem ágreiningslaust var milli íslenska ríkisins og landeigenda að eignarlönd næðu saman uppi á fjöllum þar sem ríkið lýsti ekki kröfum um þjóðlendur þar.

Algengt er þó að merkjalýsingar til fjalla séu ekki eins nákvæmar og niðri á láglendi. Að mati nefndarinnar er líklegt að oft stafi það annars vegar af því að meiri hagsmunir voru bundnir við að merki milli nytjalanda jarða á láglendi væru skýr heldur en merki til fjalla. Hins vegar má að mati nefndarinnar ætla að sú útbreidda venja, sbr. fyrrgreind dæmi, að vatnaskil og hæstu brúnir fjalla ráði merkjum hafi gert það að verkum að minni ástæða hafi þótt til að lýsa þeim hluta merkjanna en merkjum gagnvart aðliggjandi jörðum á láglendi í tilvikum þar sem fjöllin fólu í sér skýr landamerki af náttúrunnar hendi. Þar sem fjöll skilja að dali og firði sem eru eða hafa verið í byggð má að mati nefndarinnar oft telja líklegt að merki jarða nái saman á fjöllunum, nema heimildir eða staðhættir mæli því sérstaklega í mót.

[14.2.3.2] Nánar um áhrif staðhátta o.fl. á sönnunarmat

Fjölmörg dæmi eru um það í réttarframkvæmd að atriði á borð við staðhætti, gróðurfar og fjarlægð frá byggð hafi haft áhrif á mat á því hvort landsvæði væru eignarlönd eða þjóðlendur. Staðhættir geta verið þannig að meiri kröfur en ella séu gerðar um sönnun þess að svæði sé eignarland. Til marks um það eru t.d. tveir dómar sem voru meðal þeirra fyrstu sem Hæstiréttur kvað upp í þjóðlendumálum en þar gaf rétturinn til kynna þá afstöðu að í ljósi staðhátta og gróðurfars hefðu tiltekin svæði átt að teljast þjóðlendur

ef ríkið hefði gert sérstakar kröfur um það. Um er að ræða dóma réttarins frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum), að því er varðar fjalllendi nærri mörkum fyrrum Biskupstungna- og Laugardalshreppa, og frá 28. september 2006 í máli nr. 498/2005 (Stafafell) að því er varðar tiltekið landsvæði sunnan og vestan Jökulsár í Lóni. Tilvikin sem um ræðir í þessum tveimur dómum eru frábrugðin flestum tilvikum í Ísafjarðarsýslum sem nú eru til umfjöllunar að því leyti að þar er ekki um að ræða tiltölulega mjó fjöll eða víðáttulítið fjalllendi sem skilur milli eignarlanda jarða heldur lítt gróin hálendissvæði sem eru nokkuð fjarri byggð en liggja nærri samfelldri þjóðlendu á miðhálendinu. Þá hefur Hæstiréttur einnig staðfest að hálend og lítt gróin svæði geti verið innan eignarlanda ef fullnægjandi heimildir liggja því til grundvallar, sbr. t.d. dóm réttarins frá 18. október 2007 í máli nr. 47/2007 (Fljótshverfi). Með dómnum var staðfest niðurstaða óbyggðanefndar um að hin umdeildu svæði, sem afmörkuð voru í landamerkjabréfum viðkomandi jarða, væru eignarlönd. Þar á meðal var lítt gróið land í um og yfir 1.000 m hæð yfir sjávarmáli sem heimildir bentu til að hefði einungis verið háð mjög takmörkuðum notum.

Af framangreindu er ljóst að það að svæði er hálent, lítt gróið, fjarri byggð og lítt nytjað leiðir ekki sjálfkrafa til niðurstöðu um þjóðlendu, þótt allt séu þetta atriði sem geta ásamt skriflegum heimildum haft áhrif á sönnunarmatið.

[14.2.3.3] Áhrif þess að landamerkjabréf skortir eða merkjalýsing er óljós

Með lögum um landamerki nr. 5/1882 var í fyrsta skipti í íslenskri löggjöf kveðið á um almenna skyldu eigenda og umráðamanna jarða til að skrá landamerki jarða sinna. Skrásetja skyldi nákvæma lýsingu á landamerkjum, afla áritana eigenda aðliggjandi landsvæða ef þeir voru samþykkir lýsingunni og fá sýslumanni skrána í hendur til þinglýsingar á næsta manntalsþingi, sbr. 3. og 4. gr. laganna. Kveðið var á um sambærilegar skyldur í 2. gr. laga um landamerki nr. 41/1919 sem leystu lög nr. 5/1882 af hólmi. Þessar skrár eða merkjalýsingar sem lög nr. 5/1882 og síðar lög nr. 41/1919 kváðu á um eru jafnan nefndar landamerkjabréf. Landamerkjabréf jarða hafa almennt haft ríkara vægi en aðrar heimildir sem sönnunargögn um beinan eignarrétt á landi og í fyrirliggjandi dómum og úrskurðum hefur að meginreglu verið komist að þeirri niðurstöðu að þau afmarki eignarlönd.

Þrátt fyrir að landamerkjabréf jarða hafi almennt mjög mikið vægi við sönnun um eignarland[243] hefur í réttarframkvæmd ekki verið gerð fortakslaus krafa um að merkjalýsingar þeirra séu að öllu leyti ótvíræðar og raunar eru nokkur dæmi um að svæði hafi verið talin eignarlönd þótt ekki séu fyrir hendi landamerkjabréf og jafnvel ekki heldur aðrar merkjalýsingar. Á það sérstaklega við ef landamerki geta talist glögg af náttúrunnar hendi, t.d. ár og lækir, strandlengjan og jökulrendur. Má í því sambandi nefna

[243] Sjá umfjöllun um landamerkjabréf í köflum 5.5, 7.1.1, 10.2, 11.2 og 12.1 í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

úrskurði óbyggðanefndar í málum á svæði 2 (Sveitarfélagið Hornafjörður) og svæði 3 (Rangárvallasýsla og Vestur-Skaftafellssýsla) þar sem merkjum jarða gagnvart jöklum var ekki endilega lýst í landamerkjabréfum en nefndin komst þó almennt að þeirri niðurstöðu að jöklarnir hefðu afmarkað það land sem máli skipti með svo augljósum hætti að umfjöllunar hefði ekki talist þörf.

Í þessu sambandi er vert að leggja áherslu á að þótt lögð væri á skylda til skrásetningar landamerkja með lögum nr. 5/1882 og síðar lögum nr. 41/1919 var ræksla þeirrar skyldu aldrei forsenda þess að eignarréttindi héldust við. Eignarréttindi féllu ekki niður vegna vanrækslu skyldunnar og að sama skapi hefur aldrei verið unnt að stofna til nýrra eignarréttinda, umfram þau sem fyrir voru, með því að útbúa landamerkjabréf.[244] Um var að ræða skrásetningu réttinda sem þegar voru til staðar og eftir atvikum ákvörðun um mörk þeirra, í samráði við eigendur eða umráðamenn aðliggjandi landsvæða. Af þessu leiðir að þýðing landamerkjabréfs við úrlausn þjóðlendumála er fyrst og fremst sönnunarlegs eðlis en tilvist þess er ekki fortakslaust skilyrði þess að fallist sé á að landsvæði sé háð beinum eignarrétti, ef rétt þykir að draga slíka ályktun af öðrum atriðum.

Að mati óbyggðanefndar leiðir það af eðli máls að ef fyrir liggur að landsvæði hafi stöðu jarðar að lögum en merkjalýsingu skortir þarf að ákvarða merkin að álitum, m.a. út frá staðháttum. Sem dæmi um tilvik þar sem úrskurðað hefur verið um eignarland þrátt fyrir vöntun á landamerkjabréfi og öðrum merkjalýsingum má nefna úrskurð óbyggðanefndar í máli nr. 3/2018 (Eyrarbotn). Þar voru ekki fyrir hendi landamerkjabréf eða aðrar merkjalýsingar fyrir jörðina Hrafnkelsstaði en með hliðsjón af staðháttum og öðrum fyrirliggjandi heimildum komst nefndin að þeirri niðurstöðu að mörk jarðarinnar gagnvart þjóðlendu í Eyrarbotni lægju um efstu brúnir Gunnungsfells á vatnaskilum.

Í réttarframkvæmd finnast á hinn bóginn nokkur dæmi þess að mörk þjóðlendna og eignarlanda séu dregin um beinar línur milli efstu kennileita sem getið er um í landamerkjabréfum eða öðrum merkjalýsingum. Má í því sambandi fyrst nefna úrskurð óbyggðanefndar í máli nr. 1/2018 (Snæfellsjökull og landsvæði sunnan og austan hans) en nánar er vikið að honum í kafla 7.2.3.5. Sömu nálgun var beitt í úrskurði óbyggðanefndar í máli nr. 8/2003 (Síða, Landbrot og Brunasandur ásamt fyrrum Leiðvallahreppi) og dómi Hæstaréttar frá 18. október 2007 í máli nr. 79/2007 (Mörtunga og Prestbakkajarðir). Með dómnum staðfesti Hæstiréttur þá niðurstöðu óbyggðanefndar að

[244] Um stofnunarhætti eignarréttinda er fjallað í 3. kafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* sem birtar eru í viðauka með úrskurðinum. Tekið skal fram að þótt ekki sé hægt að stofna til nýrra eignarréttinda með landamerkjabréfi, þá er unnt að semja með landamerkjabréfi um breytingu á landamerkjum milli eignarlanda, enda eru landamerkjabréf í eðli sínu samningar, sbr. til hliðsjónar dóma Hæstaréttar í málum nr. 457/2011 (Krýsuvík), 547/2012 (Reykjahlíð), 360/2013 (Hrollaugsstaðir og Ásgrímsstaðir), 222/2014 (Miðhús og Barmar), 637/2014 (Brekka/Snartastaðir), 127/2015 (Dyrhólaey) og 136/2017 (Á og Skarð), sem og: Þorgeir Örlygsson, Karl Axelsson og Víðir Smári Petersen: *Eignaréttur II*. Reykjavík 2023, bls. 168–171. Ef þannig er samið um breytingu á landamerkjum er um að ræða svonefnda *afleidda stofnun* eignarréttinda en ekki frumstofnun þeirra.

mörk þjóðlendunnar Síðumannaafréttar gagnvart umræddum jörðum skyldu dregin um beina línu milli upptaka Geirlandsár og Þverár. Niðurstaða óbyggðanefndar um að miða merkin að þessu leyti við beina línu byggðist m.a. á því að náttúrulegar aðstæður á svæðinu veittu litla vísbendingu um legu norðurmerkja jarðanna og engin glögg skil væru frá náttúrunnar hendi til að styðjast við. Hæstiréttur staðfesti niðurstöðu nefndarinnar að þessu leyti. Annað dæmi um að Hæstiréttur dragi mörk þjóðlendu gagnvart eignarlöndum eftir beinum línum milli þeirra kennileita sem getið er um í landamerkjabréfum og liggja næst viðkomandi þjóðlendum er dómur réttarins frá 26. september 2013 í máli nr. 411/2012 (Mjóidalur, Sörlastaðir og Hjaltadalur ásamt Kambfellskjálka) en þar breytti rétturinn niðurstöðu óbyggðanefndar um mörk þjóðlendunnar afréttarlands í Þingeyjarsveit gagnvart umræddum jörðum, sbr. úrskurð nefndarinnar í máli nr. 3/2007 (Þingeyjarsveit sunnan Ljósavatnsskarðs og vestan Skjálfandafljóts). Við samanburð þessara tilvika við þau sem til úrlausnar eru á svæði 10B ber þess að gæta að bæði Síðumannaafréttur og afréttarland í Þingeyjarsveit eru svæði sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum nutu stöðu afrétta að lögum fyrir gildistöku þjóðlendulaga nr. 58/1998 og tilheyra nú víðáttumiklu og samfelldu svæði þjóðlendna á miðhálendi Íslands. Í þessum tilvikum var því ekki um að ræða álitaefni um efstu hluta fjalla sem skilja á milli eignarlanda jarða.

[14.2.3.4] Túlkun hugtaksins „fjallsbrún“ og sambærilegra tilvísana í merkjalýsingum

Í málunum sem hér eru til úrlausnar hefur óbyggðanefnd lagt fram álitsgerð Orðabókar Háskólans frá árinu 2006 um merkingu hugtaksins fjallsbrún en hennar var á sínum tíma aflað vegna meðferðar nefndarinnar á málum 3–4/2004 (Kjalarnes og Kjós). Meginniðurstaðan sem þar er lýst er sú að fjallsbrún geti verið hvort sem er „hæsti hluti fjalls eða sá hluti sem hæst ber, séður af tilteknum stað“. Í umræddum málum reyndi á túlkun hugtaksins í landamerkjabréfum jarða umhverfis Esju. Þá líkt og nú byggði íslenska ríkið á því að fjallsbrún væri þar sem halli breyttist mest á tilteknum stað, t.d. í klettabrún, en jarðeigendur byggðu á því að fjallsbrún væri þar sem fjall er hæst eða þar sem vötnum hallar. Í úrskurði óbyggðanefndar í sameinuðum málum nr. 3–4/2004 (Kjalarnes og Kjós) fjallaði nefndin um landamerkjabréf jarða sem liggja að Esju og komst að þeirri niðurstöðu að merki nokkurra jarða tækju að einhverju leyti til hæsta hluta fjallsins. Aðrar lýsingar væru óljósari en nefndu þó gjarnan vatnaskil, brúnir eða jafnvel hæstu brúnir. Nefndin túlkaði umræddar heimildir með hliðsjón af staðháttum og komst að þeirri niðurstöðu að landamerki jarða næðu upp á efstu brúnir Esju, þ.e. vatnaskil, sbr. eftirfarandi texta í úrskurðinum:

> Esjan er hár og brattur móbergsstapi, mótaður af jöklum, ám og lækjum; skorin með dölum og giljum í allar áttir. Á hryggjum milli dala er víðast bratt til beggja hliða og ekki mikið um flatt land ofan á fjallinu. Á flestum stöðum eru því engin vandkvæði á að finna hvar vötnum hallar á Esjunni. Hugtakið fjallsbrún er notað í landamerkja-

> bréfum jarða í kringum Esjuna, jafnvel þar sem erfitt er að átta sig á hvar fjallsbrún í skilningi íslenska ríkisins ætti að vera, nema þá að litlum hluta.
> Samkvæmt framangreindum heimildum um merki og staðháttum á Esjusvæðinu telur óbyggðanefnd eðlilegt að leggja til grundvallar að hugtakið fjallsbrún í umræddum landamerkjalýsingum vísi til þeirra hluta Esjunnar sem hæstir eru og vötnum hallar frá.

Niðurstaða nefndarinnar varð því sú að ekki væri þjóðlenda á efsta hluta Esju. Íslenska ríkið skaut þeirri niðurstöðu ekki til dómstóla. Sambærileg álitaefni voru uppi varðandi Smjörfjöll í málum nr. 2/2005 (Jökuldalur norðan og vestan Jökulsár á Jökuldal ásamt Jökulsárhlíð) og 3/2005 (Vopnafjarðarhreppur). Í úrskurðum óbyggðanefndar kemur fram að Smjörfjöll séu firnabreiður fjallgarður sem sé mikill um sig og rísi hæstu hnjúkarnir í yfir 1.200 m hæð yfir sjávarmáli. Jökulsárhlíðarmegin halli Smjörfjöll mót austri og séu skorin giljum. Frá bæjarstæðum í Jökulsárhlíð að sveitarfélagamörkum séu um 12–13 km í beinni loftlínu. Vopnafjarðarmegin séu Smjörfjöll með hamróttar brúnir, þar sem smáir hvilftarjöklar hafi grafið sig niður á nokkrum stöðum og myndað skálar og ekið fram jökulruðningi á nokkrum stöðum. Frá bæjarstæðum jarða Vopnafjarðarmegin að sveitarfélagamörkum á Smjörfjöllum séu um 9,5–13 km, mælt í beinni loftlínu.

Í umræddum málum greindi óbyggðanefnd landamerkjabréf jarða sem liggja að Smjörfjöllum með sambærilegum hætti og gert var í áðurnefndum málum vegna jarða sem liggja að Esju. Sú greining leiddi í ljós að í landamerkjabréfum jarða Jökulsárhlíðarmegin væri merkjum oftast lýst að vatnaskilum í Smjörfjöllum eða svo að merki næðu að fjallsbrún. Í öðrum tilvikum væri vísað til upptaka áa í Smjörfjöllum við sveitarfélagamörk Fljótsdalshéraðs og Vopnafjarðar. Vopnafjarðarmegin væri landamerkjum sömuleiðis gjarnan lýst að vatnaskilum og stundum vísað til kennileita í háfjöllunum. Þá voru eldri heimildir taldar renna frekari stoðum undir landamerkjabréfin hvað varðaði efri mörk jarðanna til fjalla. Niðurstaða nefndarinnar varð því sú að jarðir í Vopnafjarðarhreppi og í Jökulsárhlíð lægju saman í Smjörfjöllum og þar með væru ekki þjóðlendur efst á fjöllunum. Líkt og í tilviki Esju undi íslenska ríkið þessum niðurstöðum.

Fyrir liggur hæstaréttardómur þar sem lagt var til grundvallar að með tilvísun til fjallsbrúnar í landamerkjabréfi væri átt við vatnaskil, þ.e. dómur Hæstaréttar frá 20. október 2016 í máli nr. 59/2016 (Torfufell, Hólsgerði og Úlfá). Í dómnum segir m.a.:

> Í landamerkjabréfi Úlfár sagði sem áður var getið að merki jarðarinnar til suðurs fylgdu Hafrá „til fjallsbrúnar“, en að vestan réði „fjallsbrúnin.“ Úr því að lýsingin hljóðaði á þennan veg verður að teknu tilliti til úrskurðar óbyggðanefndar og krafna málsaðila að líta svo að fjallsbrúnin, sem fylgja átti Hafrá til, sé við upptök árinnar og þar með við vatnaskil. Merkin til vesturs fylgi síðan þessari fjallsbrún og þar með vatnaskilum.

Með þessu er ljóst að Hæstiréttur hefur fallist á að með tilvísun til fjallsbrúnar í landamerkjabréfi kunni að vera átt við efsta hluta fjalls, þ.e. vatnaskil. Að mati óbyggðanefndar er þó ekki unnt að líta á það sem algilda reglu að túlka beri slíkt orðalag í landamerkjabréfum á þann hátt. Eftir sem áður þarf að túlka orðalag landamerkjabréfa og annarra merkjalýsinga með atviksbundnum hætti, m.a. að teknu tilliti til staðhátta á

viðkomandi svæði. Þá þarf jafnframt að gæta að því að með gerð landamerkjabréfs gátu menn ekki aukið einhliða við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði og fyrir gildistöku þjóðlendulaga nr. 58/1998 var engum til að dreifa sem gat sem handhafi beins eignarréttar gert samninga um mörk þess lands sem nú nefnist þjóðlenda, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum).

[14.2.3.5] Þjóðlendur ofan „fjallsbrúna“

Sem dæmi um tilvik þar sem svæði ofan þeirra brúna sem mynda skörp skil í landslagi, neðan vatnaskila, var úrskurðað þjóðlenda má nefna úrskurð óbyggðanefndar í máli nr. 1/2018 (Snæfellsjökull og landsvæði sunnan og austan hans). Þar var úrskurðað um þjóðlendu á landsvæði sunnan og austan Snæfellsjökuls. Suður- og austurmörk þjóðlendunnar liggja að talsverðu leyti um kennileiti sem eru nærri fjallsbrúnum í þessum skilningi, nánar tiltekið eftir línum sem dregnar eru í beina stefnu milli efstu kennileita sem getið er um í landamerkjabréfum og öðrum merkjalýsingum jarða sem liggja að þessum hluta þjóðlendumarkanna. Byggðist sú niðurstaða m.a. á heildstæðu mati á heimildum sem lágu fyrir um viðkomandi jarðir með hliðsjón af staðháttum, þar á meðal því að sýnilegar fjallsbrúnir mynduðu sums staðar glögg skil í landslaginu. Einnig hafði samanburðarskýring á landamerkjabréfum jarða á vestanverðu Snæfellsnesi áhrif á þetta mat, þ.e. samanburður við jarðir sem óumdeilt var að ættu land upp að jökli. Þau landamerkjabréf voru talin benda til þess að alvanalegt væri á þessum slóðum að lýsa merkjum í Snæfellsjökul berum orðum þar sem landeigendur töldu sig á annað borð eiga land að honum. Það var aftur á móti ekki gert í tilvikum umræddra jarða sem liggja hlið við hlið sunnan og austan jökulsins, sem ásamt öðru var talið benda til þess að eignarlönd jarðanna næðu skemur til fjalla þar. Sú niðurstaða að draga mörk þjóðlendunnar um beinar línur milli efstu punkta sem getið var um í viðkomandi merkjalýsingum byggðist m.a. á því að ekki væri fyrir að fara glöggum náttúrulegum skilum á borð við vatnaskil sem eðlilegt væri að styðjast við. Þó kemur fram í úrskurðinum að brúnir Botnsfjalls og Hamraendafjalls myndi að vísu nokkuð glögg skil í landslaginu, þótt ekki séu þar vatnaskil, en með því að draga beinar línur milli framangreindra efstu merkjapunkta sé brúnunum að mestu leyti fylgt. Norðurmörk sömu þjóðlendu voru aftur á móti miðuð við vatnaskil gagnvart óumdeildu eignarlandi jarðarinnar Fossárdals í samræmi við breytingu sem gerð var á legu kröfulínu ríkisins eftir að aflað var greiningar frá Veðurstofu Íslands á vatnaskilunum. Í úrskurði óbyggðanefndar kemur fram að heimildir mæli því ekki í mót að línan sé dregin með þessum hætti milli syðstu punkta á merkjum Fossárdals, enda liggi punktarnir á vatnaskilum og algengt sé að mörk fasteigna liggi um vatnaskil þegar svo háttar til.

[14.2.3.6] Samanburður tilvika

Að framan var fjallað um niðurstöður óbyggðanefndar í málum nr. 3–4/2004 og 2–3/2005 þess efnis að eignarlönd jarða umhverfis Esju og Smjörfjöll næðu upp á efstu brúnir fjallanna, þ.e. vatnaskil, en nú síðast um úrskurð nefndarinnar í máli nr. 1/2018 þar sem niðurstaðan var að landamerki jarða austan Snæfellsjökuls næðu einungis að kennileitum nærri þeim fjallsbrúnum sem mynda skörp skil í landslagi, milli brattra hlíða og hallaminna lands ofan þeirra, en ofan þessara fjallsbrúna væri þjóðlenda. Vert er að skoða nánar hvað þarna skilur helst á milli. Annars vegar er einkum um það að ræða að í fyrrnefndu málunum voru fyrir hendi landamerkjabréf og aðrar merkjalýsingar sem lýstu merkjum jarða upp á efstu fjallsbrúnir á vatnaskilum en í síðastnefnda málinu voru ekki fyrir hendi nein landamerkjabréf eða aðrar heimildir sem veittu því viðhlítandi stoð að merki jarðanna næðu hærra upp til fjalla en að þeim kennileitum sem þjóðlendumörkin voru miðuð við. Hins vegar er munur á staðháttum sem styður við þessar ólíku niðurstöður. Svæðið sem deilt var um í máli nr. 1/2018 tilheyrir samfelldu fjalllendi sem skilur á milli norðan- og sunnanverðs Snæfellsness og rís hæst í Snæfellsjökli sem einnig er þjóðlenda og liggur að umræddri þjóðlendu sunnan og austan jökulsins. Þá er víðátta svæðisins allnokkur í samanburði við stærð eignarlanda umræddra jarða neðan þeirra fjallsbrúna sem liggja nærri þjóðlendumörkunum, ólíkt því sem á við um a.m.k. flestar jarðir sem liggja að Esju og Smjörfjöllum.

[14.2.3.7] Hæðarlínur

Eins og að framan greinir miðar íslenska ríkið kröfugerð sína í sumum tilvikum við hæðarlínur, þ.e. þegar óumdeilt er að um jörð er að ræða en landamerkjalýsing liggur ekki fyrir eða er óljós eða óskýr að mati ríkisins og „ekki hægt að draga beina línu milli þekktra punkta þar sem það myndi leiða til niðurstöðu sem ekki væri hægt með sanngirni eða skynsemi að réttlæta og ekki hægt að finna skýra landfræðilega afmörkun sem hægt var að styðja kröfulínu við“, eins og segir í rökstuðningi kröfugerðar ríkisins.

Þegar á fyrsta svæðinu sem óbyggðanefnd tók til meðferðar, þ.e. svæði 1 (Árnessýsla), byggði íslenska ríkið kröfugerð sína að talsverðu leyti á hæðarlínum, innan lýstra merkja samkvæmt landamerkjabréfum jarða, sbr. t.d. mál nr. 4/2000 (Biskupstungnaafréttur og efstu lönd í Biskupstungnahreppi), þar sem gjarnan var miðað við hæðarlínur, ýmist í 250, 300 eða 400 m hæð yfir sjávarmáli. Kröfugerð ríkisins var m.a. byggð á því að hálendi, fjöll og öræfi hefðu ekki verið numin til eignar og að hæðarlínur skiptu miklu máli í því tilliti. Óbyggðanefnd féllst ekki á þessi sjónarmið ríkisins heldur úrskurðaði að um eignarlönd væri að ræða innan þeirra merkja sem lýst er í landamerkjabréfum jarða á svæðinu. Hæstiréttur staðfesti þá niðurstöðu nefndarinnar með dómi 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Þá eru fjölmörg dæmi um það í síðari réttarframkvæmd að fallist hafi verið á eignarlönd í mun meiri hæð en kröfur ríkisins í umræddu máli miðuðust við, sbr. t.d. áðurnefndan dóm Hæstaréttar frá 18. október 2007 í máli nr. 47/2007 (Fljótshverfi). Því

er ljóst að hæðarlínur eru ekki í eðli sínu eignarréttarleg mörk heldur er það háð mati hverju sinni hvort hálend svæði séu háð beinum eignarrétti eða ekki.

Eins og áður kom fram getur þurft að ákvarða mörk eignarlands að álitum, m.a. út frá staðháttum, ef fyrir liggur að um er að ræða jörð en landamerkjabréf og aðrar merkjalýsingar skortir. Ekki er útilokað að hæðarlínur geti í einhverjum tilvikum þótt eðlileg mörk við þær aðstæður. Ef um er að ræða tilvik þar sem tiltölulega mjó fjöll eða víðáttulítið fjalllendi skilur á milli eignarlanda jarða í dölum og fjörðum, líkt og víða er raunin í Ísafjarðarsýslum, liggur þó að mati óbyggðanefndar beinna við að ganga út frá því að merki jarða nái saman efst á fjöllum og á vatnaskilum, enda eru merkin þá glögg af náttúrunnar hendi.

[14.2.3.8] Landamerkjalýsingar og staðhættir í Ísafjarðarsýslum

Líkt og áður hefur verið vikið að eru staðhættir meðal þeirra atriða sem horfa þarf til við túlkun merkjalýsinga. Jafnframt hefur verið greint frá dæmum um hvernig munur á staðháttum hefur stutt við ólíkar niðurstöður óbyggðanefndar um hversu langt til fjalla landamerki jarða hafi talist ná.

Andstæður í landslagi eru einkennandi fyrir Ísafjarðarsýslur og þar eru há og tiltölulega mjó fjöll eða víðáttulítið fjalllendi iðulega á mörkum eignarlanda jarða í dölum og fjörðum. Fjöllin fela í sér glögg landamerki af náttúrunnar hendi og fjarlægðir frá bæjarstæðum upp á efstu hluta fjalla eru oftast litlar. Hér á eftir verður fjallað um einkenni merkjalýsinga á svæðinu og áritanir um samþykki landamerkjabréfa.

Almenn athugun óbyggðanefndar á landamerkjabréfum jarða í Ísafjarðarsýslum þar sem staðhættir eru af fyrrgreindu tagi leiðir í ljós að orðalag merkjalýsinga er iðulega með þeim hætti að merkjum milli jarða er lýst frá tilteknum stað á láglendi *til fjalls,* í *fjallsbrún* eða í tiltekið örnefni í fjalli, sé merkjum á annað borð lýst til fjalla, en ekki er gerð grein fyrir því hvernig merki liggi milli efstu kennileita sem vísað er til. Oft geyma landamerkjabréf tvær lýsingar af þessu tagi, þ.e. á merkjum tiltekinnar jarðar gagnvart jörðunum beggja vegna en einnig lýsa sum landamerkjabréf merkjum milli tveggja jarða án þess að gerð sé grein fyrir merkjum þeirra að öðru leyti. Sem dæmi um slíkt má nefna ýmis landamerkjabréf jarða í Jökulfjörðum og á Hornströndum þar sem merkjum milli tveggja jarða er gjarnan lýst með vísan til ákveðins kennileitis, oft við sjó.[245]

Að mati óbyggðanefndar má jafnan telja ljóst að ætlunin hafi ekki verið að gera merkjum viðkomandi jarða tæmandi skil eða takmarka beinan eignarrétt jarðanna við land neðan efstu kennileita sem nefnd eru. Þá eru óglöggar merkjalýsingar til fjalla ekki endilega til marks um að jarðirnar hafi ekki talist ná þangað, enda fjöllin glögg skil af náttúrunnar hendi. Í þessu sambandi má nefna að í 2. gr. eldri landamerkjalaga, nr.

[245] Hér má sem dæmi nefna bréf um landamerki milli Álfsstaða í Hrafnfirði og Kvía í Lónafirði, dags. 24. júní 1889, sjá kafla 5.3 í úrskurði í máli nr. 8/2021.

5/1882, voru fjöll nefnd sem dæmi um „glögg landamerki, er náttúran hefur sett“, í tengslum við þá skyldu sem lögð var á að setja merki þar sem þau væru ekki glögg af náttúrunnar hendi. Að því gættu að fjöllin mynda glögg náttúruleg merki er að mati nefndarinnar ekki hægt að leggja almennt til grundvallar að jarðirnar afmarkist í slíkum tilvikum af línum sem dregnar eru í beina stefnu milli efstu punkta í merkjalýsingum eða eftir atvikum um klettabrúnir eða önnur skil í landslagi sem íslenska ríkið vísar til sem fjallsbrúna í málatilbúnaði sínum, né heldur af hæðarlínum. Þá eru jafnframt dæmi þess að merkjum jarða sé lýst um önnur glögg merki af náttúrunnar hendi, svo sem tiltekna á. Telja má að viðkomandi kennileiti í fjalli, árfarvegur eða lína sem dregin var til fjalls, hafi þótt skýr og hentug viðmiðun en að mati nefndarinnar má telja líklegt að litið hafi verið svo á að línan lægi áfram efst upp á fjall eða að vatnaskilum. Í sumum tilfellum eru efstu kennileiti í merkjalýsingum jafnvel niðri við sjó og þá er augljóst að heildarmerkjum er ekki lýst. Þegar landamerkjabréfin eru skoðuð í samhengi við þá staðhætti sem að framan er lýst, þar sem tiltölulega mjó fjöll eða víðáttulítið fjalllendi skilur að jarðir og fjarlægðir eru litlar á milli bæjarstæða og efstu hluta fjalla, telur óbyggðanefnd í ljósi framangreindrar umfjöllunar alla jafna hægt að leggja til grundvallar að jarðir nái saman á fjöllum, nema annað mæli því sérstaklega í mót.

Í landamerkjabréfum jarða í Ísafjarðarsýslum er merkjum samkvæmt framansögðu sjaldan lýst berum orðum í hæsta punkt fjalls eða að vatnaskilum en þó má finna landamerkjabréf á svæðinu þar sem sú er raunin. Til að mynda er merkjum Karlsstaða við Arnarfjörð m.a. lýst „eftir því sem vötnum hallar til Karlsstaðalanda“ í landamerkjabréfi jarðarinnar. Ekki er að sjá að landamerkjabréf sem lýsa merkjum berum orðum til vatnaskila eigi endilega önnur einkenni sameiginleg. Flest þeirra eru reyndar gerð í gildistíð yngri landamerkjalaga, nr. 41/1919, en það er ekki algilt. Þá finnast jafnframt dæmi um að merkjum milli jarða sé lýst að hreppamörkum en í landamerkjabréfum Hvilftar og Eyrar í Önundarfirði frá 1921 er merkjum milli jarðanna lýst „til fjalls að hreppatakmörkum“. Hreppamörk milli Suðureyrarhrepps og Mosvallahrepps voru eftir endilöngum fjallgarðinum milli Súgandafjarðar og Önundarfjarðar og því á þeim stað þar sem eigendur jarða beggja vegna fjallgarðsins telja þær ná saman.

Ekki liggur fyrir hvers vegna merkjum er lýst nánar til fjalla í fyrrgreindum landamerkjabréfum en almennt gerist á svæðinu en að mati óbyggðanefndar er ólíklegt að merki jarðanna og beinn eignarréttur eigenda þeirra hafi í reynd náð lengra til fjalls en merki aðliggjandi jarða í sama dal eða firði og jarða hinum megin fjallsins. Í þessu samhengi skal bent á að meðal atriða sem geta haft áhrif á úrlausn þjóðlendumála er eignarréttarleg staða aðliggjandi svæða, sbr. t.d. dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004, að því er varðar efstu jarðir í Biskupstungum, 16. maí 2007 í máli nr. 448/2006, að því er varðar Stórhöfða í Mýrdal, og 13. október 2021 í máli nr. 41/2020, að því er varðar Þóreyjartungur í Borgarfirði. Það skyti skökku við ef komist yrði að mismunandi niðurstöðu um eignarréttarlega stöðu sambærilegra aðliggjandi landsvæða án þess að annað og meira en óljós merkjalýsing annars svæðisins styddi

slíka ályktun. Telja verður hið sama eiga við um landsvæði þar sem merkjalýsingu skortir, sbr. umfjöllun í kafla 7.2.3.3, og að því verði að horfa til eignarréttarlegrar stöðu aðliggjandi svæða auk staðhátta við mat á eignarréttarlegri stöðu.

Líkt og áður hefur komið fram hafa landamerkjabréf jarða almennt mikið vægi við sönnun um eignarland. Í lögum um landamerki, nr. 5/1882, var kveðið á um almenna skyldu eigenda og umráðamanna jarða til að skrásetja nákvæma lýsingu á landamerkjum jarða sinna. Svo framarlega sem eigendur aðliggjandi jarða og rétthafar ítaka væru sammála um efni landamerkjabréfsins skyldu þeir árita samþykki sitt á bréfið. Af áritunum um samþykki landamerkjabréfa vegna aðliggjandi jarða má stundum sjá vísbendingar um hvort sátt eða ágreiningur hafi verið uppi um merki milli jarðanna við gerð bréfanna og það hverjir árita tiltekið landamerkjabréf getur gefið til kynna hvaða jarðir hafa talist aðliggjandi. Ekki verður litið fram hjá því að svo virðist sem landamerkjabréf jarða í Ísafjarðarsýslum hafi alla jafna ekki verið árituð vegna jarða sem liggja hinum megin fjalla en ekki er endilega hægt að draga almennar ályktanir af því. Almenn könnun óbyggðanefndar á landamerkjabréfum á svæði 10C, í Barðastrandarsýslum, leiddi t.d. á sínum tíma í ljós að landamerkjabréf jarða þar eru almennt aðeins árituð um samþykki vegna jarða sem eru aðliggjandi á láglendi, þ.e. í sama firði, sbr. úrskurð óbyggðanefndar í máli nr. 2/2020 (Austurhluti fyrrum Barðastrandarhrepps). Við mat á merkjum tiltekinnar jarðar þar þótti ekki hafa sérstaka þýðingu að landamerkjabréf jarða í aðliggjandi fjörðum væru almennt ekki árituð um samþykki vegna jarðarinnar. Almenn könnun óbyggðanefndar á landamerkjabréfum í Ísafjarðarsýslum leiðir hið sama í ljós, þ.e. að þau séu almennt aðeins árituð um samþykki vegna jarða sem eru aðliggjandi á láglendi eða í sama dal. Því verður ekki talið hafa sérstaka þýðingu að landamerkjabréf jarða í Ísafjarðarsýslum séu ekki árituð vegna jarða hinum megin fjalla, enda virðist það hafa verið venjan á Vestfjörðum, og raunar víðar um landið, þegar staðhættir eru með fyrrgreindum hætti.

[14.2.3.9] Ályktanir og niðurstöður

Eins og að framan greinir er sú venja útbreidd víða um land að eignarlönd nái saman efst á fjöllum eða á vatnaskilum, sérstaklega þar sem staðhættir eru þannig að fremur mjó fjöll eða víðáttulítið fjalllendi skilur á milli dala og fjarða. Sú er almennt raunin í landshlutum þar sem óbyggðanefnd hefur lokið málsmeðferð, þ.e. á langstærstum hluta landsins.[246] Þá hefur réttarframkvæmd ótvírætt leitt í ljós að hálend svæði geta eftir atvikum verið eignarlönd, þótt þau séu lítið eða jafnvel ekkert gróin og þótt nytjar af þeim séu litlar eða jafnvel engar. Séu merkjalýsingar landamerkjabréfa og annarra heimilda um merki óljósar eru þær jafnan túlkaðar með hliðsjón af atriðum á borð við staðhætti, gróðurfar og fjarlægð frá byggð. Minni kröfur en ella hafa verið gerðar til skýrleika merkjalýsinga ef merki teljast glögg frá náttúrunnar hendi. Þá eru þess dæmi

[246] Ísafjarðarsýslur eru það fimmtánda af sextán svæðum á meginlandinu sem óbyggðanefnd úrskurðar um en fyrri svæðin fjórtán ná yfir 91% af meginlandinu.

að dregin hafi verið ályktun um merki út frá staðháttum, eftir atvikum með hliðsjón af landamerkjum nærliggjandi jarða, ef landamerkjabréf og aðrar skriflegar heimildir um merki skortir, eða ef ljóst þykir að heildarmerkjum jarðar sé ekki lýst í landamerkjabréfi. Í tilvikum þar sem ekki er fyrir að fara víðáttumiklu fjalllendi eða heiðarlöndum telur óbyggðanefnd, líkt og áður segir, alla jafna hægt að leggja til grundvallar að jarðir nái saman á fjöllum, nema annað mæli því sérstaklega í mót.

Að framan voru niðurstöður óbyggðanefndar í málum nr. 3–4/2004 og 2–3/2005 annars vegar og í máli nr. 1/2018 hins vegar bornar saman og greint frá því að munur á staðháttum hafi meðal annars stutt við ólíkar niðurstöður. Almennt má að mati óbyggðanefndar segja um þau tilvik í Ísafjarðarsýslum þar sem deilt er um efstu hluta fjalla að þau eru mun líkari framangreindum tilvikum Esju og Smjörfjalla heldur en tilviki svæðisins sunnan og austan Snæfellsjökuls að því leyti að fjalllendi milli jarða er ekki víðfeðmt í samanburði við stærð óumdeildra eignarlanda jarðanna neðan þeirra fjallsbrúna sem íslenska ríkið miðar kröfur sínar við. Skoðun landamerkjabréfa og annarra heimilda um merki jarða í Ísafjarðarsýslum leiðir þó í ljós að þar er algengara en í tilvikum Esju og Smjörfjalla að merkjalýsingar til fjalla séu óljósar eða að merkjum sé yfirhöfuð ekki lýst til fjalla. Aftur á móti eru fjarlægðir frá bæjarstæðum upp á efstu hluta fjallanna í flestum tilvikum litlar og fjöllin mynda skýr náttúruleg skil. Að teknu tilliti til alls þess sem hér hefur verið rakið er því að mati óbyggðanefndar í flestum tilvikum þar sem deilt er um efstu hluta fjalla í Ísafjarðarsýslum rétt að leggja til grundvallar að land jarða nái saman á fjöllum og því séu ekki þjóðlendur þar. Á þetta við um flest ágreiningssvæði sem fjallað er um í málum nr. 1–4/2021 og hluta þeirra svæða sem fjallað er um í málum nr. 5/2021 og 7–8/2021, þ.e. svæði þar sem fremur mjó fjöll eða víðáttulítið fjalllendi skilur á milli dala og fjarða. Þessi almennu sjónarmið eiga aftur á móti síður við í tilvikum þar sem staðhættir eru öðruvísi og deilt er um víðáttumeiri hálendissvæði. Við úrlausn um einstök ágreiningssvæði hér á eftir verður vísað til þessarar almennu umfjöllunar eftir því sem við getur átt hverju sinni.

[…]

15. VIÐAUKI 9: ÚR ÚRSKURÐUM Í MÁLUM NR. 1–5/2023

15.1. Almenn álitaefni um stjórnskipulegt gildi 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998[247]

Gagnaðilar íslenska ríkisins í málum nr. 1–5/2023 byggja á því að málsmeðferð á grundvelli 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 brjóti gegn 2. gr. stjórnarskrárinnar um þrískiptingu ríkisvalds og 72. gr. stjórnarskrárinnar um friðhelgi eignarréttar. Á þessum grundvelli er þess krafist að óbyggðanefnd vísi kröfum ríkisins um þjóðlendur frá nefndinni. Þar sem flestir gagnaðilar íslenska ríkisins í málum nr. 1–5/2023 byggja á sjónarmiðum af þessu tagi þykir rétt að taka þau til almennrar umfjöllunar.

Með 4. gr. laga nr. 34/2020 um breytingu á lögum nr. 58/1998 bættist ný 7. mgr. 10. gr. við síðarnefndu lögin. Samkvæmt 1. málsl. hennar er óbyggðanefnd heimilt að taka til meðferðar svæði, þ.e. landshluta, sem áður hafa sætt meðferð hennar, ef hún hefur í úrskurði gert athugasemd við kröfugerð ráðherra. Í athugasemdum við frumvarp það sem varð að lögum nr. 34/2020 kemur fram að við útfærslu ákvæða sem heimila óbyggðanefnd að fjalla aftur um landshluta þar sem málsmeðferð er lokið hafi verið gætt að ákvæðum stjórnarskrár og mannréttindasáttmála Evrópu um réttláta málsmeðferð og vernd eignarréttar. Samkvæmt því liggur fyrir mat löggjafans um að 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga samræmist stjórnarskrá að þessu leyti.

Í því sambandi er þess einnig að gæta að skv. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga fer um málsmeðferð á grundvelli ákvæðisins eftir málsmeðferðarreglum þjóðlendulaga. Mál sem rekin eru á þessum grundvelli fá því sömu málsmeðferð og önnur mál sem óbyggðanefnd hefur haft til úrlausnar. Sú málsmeðferð hefur verið talin standast ákvæði stjórnarskrárinnar og mannréttindasáttmála Evrópu, líkt og fjallað hefur verið um í fjölda dóma Hæstaréttar[248] og jafnframt í ákvörðun Mannréttindadómstóls Evrópu í máli Þorláks Arnar Bergssonar o.fl. gegn Íslandi, nr. 46461/06. Í síðastnefnda málinu gat Mannréttindadómstóll Evrópu þess m.a. — til stuðnings því að málsmeðferðin bryti ekki gegn ákvæðum mannréttindasáttmála Evrópu — að í þjóðlendulögum væri því ekki fyrirfram lýst yfir, eða gefið í skyn, að íslenska ríkið nyti eignarréttar sem skert gæti eignarréttindi einkaaðila og jafnframt að með lögunum væri ekki verið að færa land í einkaeign í hendur ríkisins. Hið sama á við um málsmeðferð skv. 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laganna. Með ákvæðinu er því ekki lýst yfir eða gefið í skyn að íslenska ríkið njóti eignarréttar sem skert geti eignarréttindi einkaaðila og ætlunin er eftir sem áður ekki sú að land í einkaeign færist í hendur ríkisins. Þvert á móti er óbyggðanefnd falið að leysa úr eignarréttarlegri stöðu þeirra landsvæða sem til umfjöllunar eru með sama hætti og í öðrum málum sem nefndin hefur haft til meðferðar. Við meðferð málanna hafa gagnaðilar íslenska ríkisins öll sömu tækifæri til að koma sjónarmiðum sínum á

---

247 Kafli 7.2.3 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2023, dags. 17. október 2024.

248 Í þessu sambandi vísast m.a. til fyrsta dóms Hæstaréttar í þjóðlendumáli frá 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 ((Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum), þar sem nokkuð ítarlega er fjallað um atriði af þessu tagi.

framfæri og í öðrum málum fyrir óbyggðanefnd. Að mati nefndarinnar er því ekki tilefni til að telja að málsmeðferð á grundvelli 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga brjóti gegn ákvæðum stjórnarskrár eða mannréttindasáttmála Evrópu um friðhelgi eignarréttar.

Athugasemdir gagnaðila ríkisins sem varða 2. gr. stjórnarskrárinnar byggjast á því að öll kröfusvæði ríkisins í málum nr. 1–5/2023 eru aðliggjandi svæðum sem óbyggðanefnd hefur úrskurðað þjóðlendur og dómstólar hafa í flestum tilvikum tekið afstöðu til þeirra. Í öllum þeim tilvikum þar sem dómstólar hafa tekið afstöðu til úrskurða óbyggðanefndar um svæði aðliggjandi kröfusvæðum ríkisins í málum nr. 1–5/2023 voru niðurstöður óbyggðanefndar um þjóðlendur staðfestar.[249] Byggt er á því af hálfu gagnaðila ríkisins að í niðurstöðum dómstóla um að staðfesta úrskurði óbyggðanefndar um þjóðlendumörk hafi jafnframt falist bindandi úrlausn um að landsvæði utan þjóðlendumarka samkvæmt úrskurðunum væru eignarlönd. Með því að heimila nefndinni nú að taka svæði til meðferðar sem liggja að umræddum þjóðlendumörkum sé farið á svig við 2. gr. stjórnarskrárinnar þar sem dómstólar hafi þegar tekið afstöðu til eignarréttarlegrar stöðu meirihluta þeirra landsvæða sem til meðferðar eru í málum nr. 1–5/2023.

Í þessu sambandi er til þess að líta að sakarefni þeirra dómsmála sem rekin hafa verið á grundvelli 19. gr. laga nr. 58/1998 um gildi viðkomandi úrskurða óbyggðanefndar hefur í öllum tilvikum einskorðast við afmörkun og eignarréttarlega stöðu þeirra landsvæða sem óbyggðanefnd úrskurðaði þjóðlendur. Kröfugerð gagnaðila ríkisins í öllum málunum var á þá leið að felld yrðu úr gildi ákvæði í úrskurðum nefndarinnar um að land innan tiltekinna marka væri þjóðlenda. Í sumum tilvikum var þess einnig krafist að viðurkennt væri að innan sömu marka væri enga þjóðlendu að finna eða að viðurkennt væri að land innan sömu marka væri eignarland. Í öllum málunum var íslenska ríkið sýknað af kröfum gagnaðila þess. Með því voru staðfestar niðurstöður óbyggðanefndar um að umrædd landsvæði væru þjóðlendur. Eignarréttarleg staða aðliggjandi landsvæða var hins vegar ekki til umfjöllunar í dómunum og þar með ekki hluti af sakarefni þeirra, enda var engin afstaða tekin til þeirra í úrskurðum óbyggðanefndar. Skv. 1. mgr. 116. gr. laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991, er dómur bindandi um úrslit sakarefnis milli aðila og þeirra sem koma að lögum í þeirra stað, um þær kröfur

[249] Um er að ræða dóma Hæstaréttar 10. febrúar 2011 í máli nr. 299/2010 (Valþjófsstaður), 22. mars 2010 í máli nr. 409/2009 (Skriðuklaustur), 7. október 2010 í máli nr. 517/2009 (Grímólfsártunga), 28. nóvember 2013 í máli nr. 546/2012 (Eyvindarstaðaheiði og Hraunin), 18. september 2014 í máli nr. 24/2014 (Vaskárdalur), 20. október 2016 í máli nr. 59/2016 (Torfufell, Hólsgerði og Úlfá); dóma Landsréttar 20. október 2020 í máli nr. 184/2019 (Auðkúluheiði) og 4. nóvember 2022 í máli nr. 515/2021 (Fjalllendi Hraunhrepps); dóm Héraðsdóms Austurlands frá 5. mars 2010 í máli nr. E-345/2007 (suðurhluti Kverkártungu), dóma Héraðsdóms Norðurlands eystra frá 14. október 2013 í máli nr. E-75/2010 (Almenningur) og frá 15. október 2013 í máli nr. E-74/2010 (Bakkasel, syðri hluti), og dóm Héraðsdóms Norðurlands vestra frá 31. desember 2018 í máli nr. E-24/2015 (Skrapatunguafrétt). Í tilviki tveggja svæða sem nú eru til meðferðar liggja ekki fyrir dómsúrlausnir um úrskurði óbyggðanefndar um aðliggjandi landsvæði. Það eru Kornsártungur í máli nr. 2/2023 og svæði sunnan og austan Drangajökuls í máli nr. 4/2023.

sem eru dæmdar þar að efni til. Með öðrum orðum eru bindandi réttaráhrif dóms, *res judicata* áhrif, bundin við það sakarefni sem leyst er úr í viðkomandi dómi á grundvelli þeirra efniskrafna sem gerðar eru. Þeir dómar sem hér eru til umfjöllunar eru samkvæmt framansögðu bindandi um það álitaefni hvort þau landsvæði sem þá voru til umfjöllunar og eru aðliggjandi kröfusvæðum ríkisins í málum nr. 1–5/2023 séu þjóðlendur en ekki um eignarréttarlega stöðu kröfusvæðanna sem nú eru til meðferðar eða annarra landsvæða utan þeirra þjóðlendna sem voru til umfjöllunar í dómsmálunum. Umræddir dómar standa þannig ekki í vegi fyrir því að óbyggðanefnd fjalli um eignarréttarlega stöðu kröfusvæða ríkisins í málum nr. 1–5/2023. Að sama skapi er ekki fallist á að með 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 sé nefndinni ætlað að ganga inn á svið dómstóla og að með því sé brotið gegn 2. gr. stjórnarskrárinnar.

Í öllu falli er ljóst að óbyggðanefnd, sem er stjórnvald og handhafi framkvæmdarvalds, hefur almennt ekki heimild til að víkja lögum eða einstökum lagaákvæðum sem henni er falið að vinna eftir til hliðar á þeim grundvelli að þau samræmist ekki stjórnarskrá. Ef nefndin gerði það stigi hún inn á svið dómstóla í andstöðu við 2. gr. stjórnarskrárinnar, enda er slíkt almennt aðeins á forræði dómstóla. Aðeins hefur verið talið að játa verði stjórnvöldum heimild til að láta hjá líða að beita lögum ef tiltekið lagaákvæði er bersýnilega í andstöðu við stjórnarskrá eða skýrt dómafordæmi liggur fyrir um það, en jafnframt að gera verði afar ríkar kröfur til þess að ósamræmi laga við stjórnarskrá sé bersýnilegt og slík niðurstaða sé hvorki háð vafa né flókinni lagatúlkun, sbr. dóm Hæstaréttar 25. október 2023 í máli nr. 9/2023. Að mati óbyggðanefndar eru slíkar aðstæður ekki uppi í máli þessu. Telji gagnaðilar íslenska ríkisins að vafi sé uppi um stjórnskipulegt gildi 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga, sem meðferð mála nr. 1–5/2023 byggist á, geta þeir látið á það reyna fyrir dómstólum að fengnum úrskurði óbyggðanefndar, að gættum skilyrðum réttarfarslaga. Í því sambandi er bent á að sá sem ekki vill una úrskurði óbyggðanefndar skal höfða einkamál innan sex mánaða frá útgáfudegi þess Lögbirtingablaðs sem útdráttur úr úrskurði er birtur í, sbr. 1. mgr. 19. gr. þjóðlendulaga, og heimilt er að veita aðila gjafsókn í slíkum einkamálum, sbr. 2. mgr. sömu greinar.

Að öllu framangreindu virtu er ekki fallist á að vísa máli þessu frá eða hafna kröfum ríkisins á þeim grundvelli að 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 brjóti gegn ákvæðum stjórnarskrár eða mannréttindasáttmála Evrópu. Málsástæður sem varða réttmætar væntingar vegna fyrri athafna ríkisins verða teknar til skoðunar í kafla 7.2.5.[250]

[250] Sjá kafla 15.3 hér á eftir.

15.2. Almenn álitaefni um lagagrundvöll málsmeðferðar skv. 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998[251]

Gagnaðilar íslenska ríkisins í málum nr. 1–5/2023 byggja í mörgum tilvikum á því að athugasemdir óbyggðanefndar við kröfugerð ráðherra í fyrri úrskurðum nefndarinnar, sem liggja til grundvallar meðferð mála nr. 1–5/2023, geti ekki talist vera *athugasemdir* í skilningi 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga. Á þessum grundvelli er þess krafist að óbyggðanefnd vísi kröfum ríkisins um þjóðlendur frá nefndinni. Þar sem margir gagnaðilar íslenska ríkisins í málum nr. 1–5/2023 byggja á sjónarmiðum af þessu tagi þykir rétt að taka þau til almennrar umfjöllunar.

Líkt og áður segir var 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 bætt við lögin með 4. gr. laga nr. 34/2020. Skv. 1. málsl. hennar er óbyggðanefnd heimilt að taka til meðferðar svæði, þ.e. landshluta, sem áður hafa sætt meðferð hennar, ef hún hefur í úrskurði gert athugasemd við kröfugerð ráðherra. Í athugasemdum við frumvarp það sem varð að lögum nr. 34/2020 segir að markmiðið með þessari heimild sé að stuðla að því að niðurstöður ráðist af efnislegu mati á fyrirliggjandi heimildum og öðrum atriðum sem geta haft áhrif á sönnunarmat, frekar en því að svæði hafi orðið útundan í upphaflegri kröfugerð ríkisins vegna mistaka eða vegna þess að þýðingarmikil gögn voru ekki komin fram þegar kröfum var lýst. Lagt sé til að slík heimild verði bundin svæðum þar sem óbyggðanefnd hafi í úrskurðum gert athugasemdir við kröfur ríkisins, en í nokkrum úrskurðum hafi óbyggðanefnd vakið máls á því að tiltekin svæði sem féllu utan við kröfur ríkisins kynnu einnig að vera utan eignarlanda. Nefndinni hafi ekki verið heimilt að rannsaka svæðin nánar vegna þess að ekki voru uppi kröfur frá ríkinu þar að lútandi. Því leiki enn vafi á um hvort þau séu háð beinum eignarrétti. Jafnframt segir í athugasemdum með frumvarpinu að til að ná því markmiði þjóðlendulaga að skera úr um mörk þjóðlendna og eignarlanda á landinu öllu sé mikilvægt að taka af öll tvímæli um að nefndinni sé heimilt að taka svæði af þessu tagi til meðferðar. Niðurstaða um hvort svæðin séu í reynd þjóðlendur eða eignarlönd ráðist sem endranær af mati á gögnum sem koma fram, innan marka kröfugerðar. Þá er tekið fram að ríkið geti ekki á grundvelli þessarar heimildar afmarkað kröfur sínar þannig að þær nái inn á land sem áður hefur sætt slíkum kröfum, enda væri þá um tvöfalda málsmeðferð að ræða sem vafi væri á að samræmdist 6. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994.

Enn fremur eru í athugasemdum við frumvarpið talin upp þau tilvik sem sögð eru uppfylla skilyrði 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga um að óbyggðanefnd hafi í úrskurði gert athugasemd við kröfugerð ráðherra, fram að framlagningu frumvarpsins sem varð að lögum nr. 34/2020. Þar segir að um sé að ræða úrskurði óbyggðanefndar í málum:

- nr. 1/2005 (Fljótsdalur og Jökuldalur austan Jökulsár á Jökuldal) hvað varðar annars vegar mörk Skriðuklausturs gagnvart afréttarsvæðunum Rana og Undir

[251] Kafli 7.2.4 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2023, dags. 17. október 2024.

Fellum og hins vegar mörk Valþjófsstaðar gagnvart svokölluðum Vesturöræfum,
- nr. 4/2005 (Svalbarðshreppur, Þórshafnarhreppur og Skeggjastaðahreppur) hvað varðar annars vegar nyrsta hluta Grímólfsártungu og hins vegar Kverkártungu,
- nr. 2/2008 (Eyjafjarðarsveit vestan Eyjafjarðarár) hvað varðar fjalllendi vestan Urðarvatna,
- nr. 3/2008 (Hörgárbyggð austan Öxnadalsár) að því er varðar merki Vaskárdals, Almennings og Bakkasels,
- nr. 5/2008 (Húnavatnshreppur austan Blöndu og Skagafjörður vestan Vestari-Jökulsár, ásamt Hofsjökli) hvað varðar annars vegar landsvæði norðan Eyvindarstaðaheiðar og hins vegar Hraunin svonefndu austan Eyvindarstaðaheiðar,
- nr. 1/2013 (Skagi) hvað varðar annars vegar austasta hluta Skálahnjúks og hins vegar mörk Skrapatunguafréttar,
- nr. 2/2013 (Húnavatnshreppur) hvað varðar annars vegar mörk milli Auðkúlu og Auðkúluheiðar og hins vegar hluta af svæðinu milli Kornsár og Kleppukvíslar, og
- nr. 1/2014 (landsvæði milli Hítarvatns og Fossdalsár) hvað varðar annars vegar norðausturmerki Svarfhóls og hins vegar svæði austan Hítardals.

Framsetning athugasemdanna í þessum úrskurðum er mismunandi en í öllum tilvikum er vakið máls á því að gögn málsins kunni að gefa til kynna óvissu um eignarréttarlega stöðu lands utan svæðis þar sem ríkið hafði gert þjóðlendukröfur en jafnframt tekið fram, oftast með vísan til dóma Hæstaréttar í málum nr. 367/2005 og 571/2006, að þar sem óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila geti ekki komið til skoðunar í málinu hvort þar sé um að ræða eignarland eða þjóðlendu.

Ljóst þykir að fyrrgreind talning sé tæmandi miðað við þann tíma þegar frumvarp til laga nr. 34/2020 var lagt fram, þ.e. 1. nóvember 2019. Eftir þann tíma, 21. febrúar 2020, kvað nefndin upp úrskurð í máli nr. 1/2019 sem hefur að geyma sambærilega athugasemd að því er varðar svæði sunnan og austan Drangajökuls, þar sem nefndin vakti máls á því að vafi kynni að vera um eignarréttarlega stöðu þess svæðis. Að mati nefndarinnar verður ekki litið fram hjá framangreindri talningu við mat á því hvað teljist vera athugasemd við kröfugerð ráðherra í skilningi 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 heldur beri að túlka ákvæðið með hliðsjón af henni. Af athugasemdum við frumvarpið er að mati nefndarinnar skýrt að vilji löggjafans var að ákvæðið yrði túlkað með þeim hætti. Þá verður einnig að túlka ákvæðið með hliðsjón af því markmiði þjóðlendulaga að skera úr um mörk þjóðlendna og eignarlanda á landinu öllu og því markmiði með lögfestingu 7. mgr. 10. gr. laganna að niðurstöður ráðist af efnislegu mati á fyrirliggjandi heimildum og öðrum atriðum sem geta haft áhrif á sönnunarmat.

Líkt og segir í bréfi óbyggðanefndar til fjármála- og efnahagsráðherra frá 11. ágúst 2022, er mat nefndarinnar, að teknu tilliti til athugasemda með frumvarpi er varð að lögum nr. 34/2020, að fullnægt sé skilyrðum 7. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998 til að taka til meðferðar þau sautján landsvæði sem eru til umfjöllunar í málum nr. 1–5/2023.

Að þessu gættu er ekki fallist á að vísa kröfum íslenska ríkisins frá óbyggðanefnd á þeim grundvelli að athugasemdir óbyggðanefndar við kröfugerð ráðherra í fyrri úrskurðum nefndarinnar, sem liggja til grundvallar málsmeðferð í málum nr. 1–5/2023, geti ekki talist vera athugasemdir í skilningi 1. málsl. 7. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga.

15.3. Almenn álitaefni um réttmætar væntingar vegna fyrri athafna ríkisins[252]

Gagnaðilar íslenska ríkisins í málum nr. 1–5/2023 byggja á því að kröfugerð ríkisins í málunum sé ósamrýmanleg kröfugerð ríkisins í eldri málum fyrir óbyggðanefnd. Með því að lýsa ekki kröfum til viðkomandi landsvæða í eldri málum hafi ríkið skapað rétt-mætar væntingar til þess að landsvæði sem ekki voru úrskurðuð þjóðlendur á þeim tíma væru eignarlönd. Þar sem flestir gagnaðilar íslenska ríkisins í málum nr. 1–5/2023 byggja á sjónarmiðum af þessu tagi þykir rétt að taka þau til almennrar umfjöllunar. Til stuðnings þessari málsástæðu vísa gagnaðilar ríkisins til dóma Hæstaréttar 10. október 2013 í máli nr. 617/2012 (landsvæði sunnan Ölfusafréttar) og 28. september 2017 í máli nr. 94/2017 (Hvassafellsdalur). Þessir dómar verða teknir til nánari skoðunar í þessu samhengi og einnig dómur Hæstaréttar 11. maí 2006 í máli nr. 496/2005 (Skaftafell II),[253] auk tveggja úrskurða óbyggðanefndar.

Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 496/2005 (Skaftafell II) var um að ræða landsvæði á Skeiðarársandi sem var innan lýstra merkja samkvæmt landamerkjabréfi Skaftafells II en Hæstiréttur taldi þó að eldri heimildir styddu ekki að það hefði verið numið til eignar og þannig orðið hluti jarðarinnar. Aftur á móti taldi rétturinn að með tilteknum gerðum í tengslum við áform um stofnun þjóðgarðs í Skaftafelli hefðu menntamálaráðherra og Náttúruverndarráð „ítrekað í orði og verki lagt til grundvallar í lögskiptum við þá, sem núverandi eigendur Skaftafells II leiða rétt sinn frá, að landið á Skeiðarársandi, sem hér er deilt um, sé eignarland þeirra“. Dómkröfur ríkisins um að svæðið væri þjóðlenda væru þessu alls ósamrýmanlegar. Þau lögskipti sem þar um ræðir fólust m.a. í því að menntamálaráðherra undirritaði árið 1966 afsal fyrir hönd ríkisins sem kaupanda að landinu, þar sem vísað var til framangreinds landamerkjabréfs Skaftafells II, og Náttúruverndarráð gaf út yfirlýsingu árið 1987 um að ágreiningssvæðið utan þjóðgarðsins væri í eigu lögbýlisins.

Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 617/2012 (landsvæði sunnan Ölfusafréttar) var sú staða uppi að íslenska ríkið var meðal þeirra sem seldu hluta ágreiningssvæðisins til Orku-

252 Kafli 7.2.5 í úrskurðum í málum nr. 1–5/2023, dags. 17. október 2024.

253 Sjá einnig umfjöllun um þessa dóma í kafla 11.3 í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* og í úrskurði óbyggðanefndar 15. ágúst 2019 í máli nr. 4/2018 (Fjalllendið milli Elliða og Lágafells auk Baulárvalla).

veitu Reykjavíkur 1999 og við kaupin var gengið út frá því að svæðið væri innan merkja jarða og háð beinum eignarrétti á þeim grundvelli. Jafnframt var þar gengið út frá því að hið sama ætti við um svæði sem Orkuveitan keypti af eigendum nærliggjandi jarða. Réð þetta atriði úrslitum um þá niðurstöðu réttarins að svæðið væri eignarland en ekki þjóðlenda, þrátt fyrir að rétturinn teldi eldri heimildir mæla gegn þeirri lýsingu landamerkjabréfa umræddra jarða að svæðið væri innan merkja þeirra. Talið var að ríkið hefði með þeim gerðum sem um ræddi viðurkennt í lögskiptum sínum við Orkuveituna að svæðið sem deila hennar við ríkið laut að væri háð beinum eignarrétti. Krafa ríkisins um mörk þjóðlendu var talin alls ósamrýmanleg þessu.

Um þessa tvo dóma segir í kafla 11.3 í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*:

> Það vekur athygli að í báðum þeim dómum Hæstaréttar sem hér um ræðir, þ.e. annars vegar um landsvæði sunnan Ölfusafréttar og hins vegar um landsvæði á Skeiðarársandi, ráða fyrri lögskipti handhafa ríkisvalds við eigendur viðkomandi jarða úrslitum um að umrædd landsvæði eru talin innan þeirra, jafnvel þótt viðkomandi handhafar ríkisvalds hafi ekki verið bærir að lögum til að afsala landinu eða breyta eignarréttarlegri stöðu þess. Þau lögskipti sem um ræðir vegna landsvæðisins sunnan Ölfusafréttar áttu sér stað eftir gildistöku þjóðlendulaga og það var landbúnaðarráðherra sem undirritaði umrætt afsal fyrir hönd ríkisins. Framangreind lögskipti menntamálaráðherra og Náttúruverndarráðs við eigendur Skaftafells áttu sér aftur á móti stað fyrir gildistöku þjóðlendulaga. Af forsendum Hæstaréttar má ráða að rétturinn líti svo á að fyrir þann tíma hafi umrætt landsvæði á Skeiðarársandi verið eigendalaust en orðið undirorpið beinum eignarrétti vegna téðra lögskipta þrátt fyrir að þágildandi réttarreglur hafi ekki haft að geyma heimildir til handa menntamálaráðherra eða Náttúruverndarráði til að stofna til beins eignarréttar á eigendalausum svæðum.
> Umræddir dómar Hæstaréttar kunna að leiða til breytts sönnunarmats óbyggðanefndar í tilvikum þar sem athafnir handhafa ríkisvalds í lögskiptum við hagsmunaaðila benda til að litið hafi verið svo á að viðkomandi ágreiningssvæði sé háð beinum eignarrétti. Í slíkum tilvikum þarf að meta sérstaklega hvort þau lögskipti hafi áhrif á niðurstöðu um eignarréttarlega stöðu svæðisins.

Eftir að þetta var ritað féll einn dómur til viðbótar í Hæstarétti þar sem reyndi á sambærilegt álitaefni, þ.e. áðurnefndur dómur Hæstaréttar í máli nr. 94/2017 (Hvassafellsdalur). Þar réðu fyrri lögskipti eiganda Hvassafells við íslenska ríkið úrslitum um þá niðurstöðu að Hvassafellsdalur væri eignarland, þrátt fyrir að rétturinn teldi að fyrirliggjandi heimildir styddu „á engan hátt að land á svæðinu, sem málið varðar, hafi með námi orðið háð beinum eignarrétti“, heldur hnigju þær þvert á móti eindregið að því „að eigendur Hvassafells hafi notið óbeinna eignarréttinda yfir landinu, sem falist hafi í hefðbundnum notum til upprekstrar búfjár og öðru því sem afréttir hafa í aldanna rás almennt verið hafðir til“. Þau lögskipti sem um ræðir fólu í sér að landbúnaðarráðherra samþykkti landskipti á því landi sem deilt var um í málinu og töku þess úr landbúnaðarnotum á þeim grundvelli að um land jarðar væri að ræða. Í forsendum fyrir niðurstöðu dómsins segir:

> Eðli máls samkvæmt var ekki unnt að ræða á þennan hátt um landsvæðið Hvassafellsdal sem spildu innan jarðarinnar Hvassafells, skiptingu þeirrar spildu út úr landi jarðarinnar og skráningu svæðisins sem nýrrar jarðar, svo og að samþykkja að það fengi þá stöðu að lögum, nema á þeim grundvelli að landið á svæðinu væri háð beinum eignarrétti. Krafa fjármálaráðherra, sem barst óbyggðanefnd 14. mars 2008 um mörk

> þjóðlendu og eignarlanda, var að því er varðar Hvassafellsdal alls ósamrýmanleg framangreindri afstöðu landbúnaðarráðherra, hliðsetts handhafa framkvæmdarvalds stefnda. Er því óhjákvæmilegt að taka til greina kröfu áfrýjanda um að felld verði úr gildi ákvæði í úrskurði óbyggðanefndar í máli nr. 2/2008 um að landsvæðið Hvassafellsdalur sé þjóðlenda, sbr. meðal annars dóma Hæstaréttar 11. maí 2006 í máli nr. 496/2005 og 10. október 2013 í máli nr. 617/2012.

Á sambærilegt álitaefni reyndi einnig í úrskurði óbyggðanefndar 3. maí 2018 í máli nr. 3/2016 (Hörðudalshreppur og Miðdalahreppur vestan Miðár), að því er varðar Sauðafellsselland. Þar lá fyrir samningur um fjölnytjaskógrækt, staðfestur af landbúnaðarráðuneytinu fyrir hönd landbúnaðarráðherra, þar sem ótvírætt virtist gert ráð fyrir að svæðið sem samningurinn tók til og var innan ágreiningssvæðis málsins væri hluti af viðkomandi lögbýli og háð beinum eignarrétti. Óbyggðanefnd taldi að krafa fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins um að sama svæði væri þjóðlenda væri ósamrýmanleg framangreindri afstöðu landbúnaðarráðherra, hliðsetts handhafa framkvæmdarvalds, sem girti jafnframt fyrir að unnt væri að fallast á kröfuna, a.m.k. að því er þann hluta ágreiningssvæðisins varðaði.

Einnig má nefna úrskurð óbyggðanefndar 15. ágúst 2019 í máli nr. 4/2018 (Fjalllendið milli Elliða og Lágafells auk Baulárvalla). Þar lá m.a. fyrir að skrifstofustjóri í landbúnaðarráðuneytinu hafði, fyrir hönd ráðherra, undirritað tvær yfirlýsingar 1964 um landamerki tiltekinna jarða sunnan Baulárvallavatns. Þá lá einnig fyrir afsal frá 1992, undirritað af landbúnaðarráðherra, vegna einnar jarðarinnar, þar sem vísað var um landamerki jarðarinnar til annarrar af landamerkjayfirlýsingunum frá 1964. Um þetta segir í úrskurði óbyggðanefndar:

> Landbúnaðarráðherra og starfsmenn ráðuneytisins voru ekki til þess bærir að breyta eignarréttarlegri stöðu hins umdeilda svæðis með því að undirrita umræddar tvær yfirlýsingar um landamerki 1964 og afsala 1992 stærra svæði en áður tilheyrði Ytra-Lágafelli, sbr. þá meginreglu eignarréttar að eigandi fasteignar getur ekki afsalað víðtækari eignarréttindum en hann sjálfur er sannanlega kominn að. Þrátt fyrir það verður að telja að með þessum gerðum hafi íslenska ríkið viðurkennt gagnvart Ársæli Jóhannessyni, sem keypti Ytra-Lágafell 1992, að sameiginleg landamerki Ytra-Lágafells og Hofsstaða væru þau sem greinir í yfirlýsingunni frá 1964. Jafnframt mátti ríkinu vera ljóst að eigendur Hofsstaða og Elliða gætu lagt traust sitt á að í þessu fælist að ríkið viðurkenndi þau landamerki sem lýst er í yfirlýsingunum tveimur frá 1964 sem báðar eru undirritaðar af skrifstofustjóra í landbúnaðarráðuneytinu. Breytir engu um þetta þótt sýslumannsembættið hafi þinglýst skjölunum með athugasemdum um að embættið hefði ekki borið landamerkjalýsingarnar saman við eldri heimildarskjöl um svæðin. Krafa ríkisins um þjóðlendu innan þeirra merkja sem lýst er í umræddum yfirlýsingum er þessu ósamrýmanleg, sbr. áðurnefnda dóma Hæstaréttar í málum nr. 496/2005, 617/2012 og 94/2017, og er henni því hafnað.

Hér hefur verið rakin réttarframkvæmd um áhrif fyrri athafna ríkisins á þjóðlendumál fyrir óbyggðanefnd og dómstólum. Í þeim tilvikum sem slíkt hefur haft áhrif á niðurstöður þjóðlendumála hafa tilteknar *athafnir* ríkisins verið taldar hafa skapað væntingar hjá landeigendum og verið ósamrýmanlegar síðari þjóðlendukröfum, en kröfunum hefur verið hafnað á þeim grundvelli. Allar þær athafnir ríkisins sem í áðurnefndum dómum voru taldar ósamrýmanlegar þjóðlendukröfum ríkisins eiga það sam-

eiginlegt að hafa varðað tiltekin afmörkuð landsvæði og beinst að eigendum tiltekinna jarða. Umræddar athafnir ríkisins fólu þannig í sér viðurkenningu á því að afmörkuð landsvæði væru hlutar tiltekinna jarða og eignarlönd viðkomandi landeigenda á þeim grundvelli. Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 496/2005 (Skaftafell II) var til umfjöllunar land á Skeiðarársandi sem menntamálaráðherra hafði afsalað fyrir hönd ríkisins árið 1966 þar sem um landamerki var vísað til landamerkjabréfs Skaftafells II, sem tók til ágreiningssvæðis málsins, auk þess sem fyrir lá yfirlýsing Náttúruverndarráðs frá 1987 um að ágreiningssvæðið væri í eigu lögbýlisins. Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 617/2012 (landsvæði sunnan Ölfusafréttar) var um það að ræða að íslenska ríkið hafði verið meðal seljenda hluta ágreiningssvæðis málsins til Orkuveitu Reykjavíkur árið 1999 þar sem gengið var út frá því að svæðið væri innan merkja tiltekinna jarða. Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 94/2017 (Hvassafellsdalur) var til umfjöllunar land þar sem landbúnaðarráðherra hafði samþykkt landskipti og töku þess úr landbúnaðarnotum á þeim grundvelli að um land tiltekinnar jarðar væri að ræða. Það sama á við um úrskurði óbyggðanefndar sem hér hafa verið nefndir.

Aðgerðaleysi ríkisins hefur á hinn bóginn almennt ekki verið talið nægja til að skapa slíkar væntingar. Sem dæmi má nefna að aðgerðaleysi eða tómlæti ríkisins — t.d. þegar látið hefur verið hjá líða að gera athugasemdir eða aðhafast vegna skráningar á eignarhaldi lands á grundvelli eignarheimilda eins og landamerkjabréfa eða þinglýsingabóka — hefur ekki haft sérstaka þýðingu í dómaframkvæmd, sbr. t.d. dóma Hæstaréttar 21. október 2004 í málum nr. 47/2004 (Afréttur norðan vatna) og nr. 48/2004 (Framafréttur og efstu jarðir í Biskupstungum). Slíkt aðgerðaleysi ríkisins hefur ekki verið talið nægja til þess að skapa réttmætar væntingar um beinan eignarrétt ef fullnægjandi heimildir skortir um eignarhaldið. Athugasemdalaus þinglýsing landamerkjabréfs eða annarrar eignarheimildar hefur þannig ekki verið talin leiða til réttmætra væntinga eigenda jarðar um að beinn eignarréttur hafi með því unnist að landi sem ekki átti undir jörðina áður, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar 27. september 2012 í máli nr. 350/2011 (Hofsafréttur).

Af framangreindri dómaframkvæmd verður ráðið að til þess að athafnir ríkisins geti skapað eiganda jarðar réttmætar væntingar um að landsvæði sé eignarland hans verði þær athafnir að lágmarki að fela í sér viðurkenningu á því að það tiltekna landsvæði sé hluti þeirrar jarðar. Í slíkum tilvikum virðast réttmætar væntingar geta haft sjálfstæða þýðingu að lögum og umfram þá vernd sem meintur rétthafi gæti reist á hefðbundnum heimildum að landsrétti. Í ljósi þeirrar þýðingarmiklu meginreglu eignaréttar að sá sem kallar til eignarréttinda yfir fasteign verði að færa fram fullnægjandi heimildir fyrir rétti sínum ber að varast að túlka áðurnefnda dóma um sjálfstæða þýðingu réttmætra væntinga rúmt, enda verður beiting slíkra sjónarmiða að teljast undantekning frá fyrrgreindri meginreglu.

Þá hefur einnig þýðingu í þessu sambandi að þegar íslenska ríkið lýsti kröfum í öndverðu á hverju svæði, innan lögbundins kröfulýsingarfrests, lágu ekki öll gögn um svæðið fyrir. Undir rekstri hvers máls komu fram ýmsar heimildir og upplýsingar sem

ekki voru fyrir hendi þegar ríkið lýsti kröfum á svæðunum. Íslenska ríkinu var hins vegar ekki, fyrir gildistöku laga nr. 34/2020, heimilt að aðlaga kröfugerð sína að nýjum heimildum og upplýsingum ef í því fólst að aukið væri við kröfugerð ríkisins. Í athugasemdum við frumvarp til laga nr. 34/2020 segir um þetta atriði:

> Samkvæmt dómum Hæstaréttar í þjóðlendumálum, einkum dómi frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006 (Rangárvallaafréttur), er óbyggðanefnd bundin af kröfugerð aðila við úrlausn mála og getur því ekki úrskurðað um þjóðlendur á öðrum svæðum en þeim sem kröfur ríkisins ná til. Kröfum ríkisins er lýst á því stigi málsmeðferðar þegar gagnaöflun vegna viðkomandi svæðis er einungis lokið að hluta, enda er leit í sumum heimildaflokkum það seinleg að ógerlegt væri að koma henni við án þess að takmarka hana við þau svæði sem þjóðlendukröfur varða nema ætla mun lengri tíma til verksins en hingað til hefur tíðkast. Við gagnaöflun sem á sér stað eftir að kröfum ríkisins er lýst geta komið fram skjöl sem breyta forsendum kröfugerðar og benda í sumum tilvikum til þess að þjóðlendukröfur ríkisins hefðu átt að taka til stærra svæðis eða fleiri svæða. Að óbreyttum lögum eru verulegar skorður reistar við aukningu krafna ríkisins eftir að upphaflegar kröfur hafa hlotið kynningu skv. 2. mgr. 10. gr. og 12. gr. laganna, sbr. t.d. úrskurð óbyggðanefndar í máli nr. 3/2008 (Hörgárbyggð austan Öxnadalsár) og dóma Héraðsdóms Norðurlands eystra frá 11. október 2013 í máli nr. 71/2010 (Vaskárdalur), frá 14. sama mánaðar í máli nr. 75/2010 (Almenningur í Öxnadal) og frá 15. sama mánaðar í máli nr. 74/2010 (syðri hluti Bakkasels). Þar var því hafnað að kröfur ríkisins sem komu fram eftir tiltekið tímamark yrðu teknar til meðferðar og dómarnir standa allir óraskaðir af Hæstarétti. Þessi réttarstaða getur leitt til þess að svæði sem ættu að teljast til þjóðlendna samkvæmt almennum sönnunarreglum verði ekki úrskurðuð þjóðlendur vegna þess hvernig kröfum ríkisins var upphaflega hagað.

Að mati nefndarinnar þarf að hafa þessa réttarstöðu í huga við mat á því hvort réttmætar væntingar kunni eftir atvikum að hafa skapast á grundvelli upphaflegrar kröfugerðar ríkisins sem tók til landsvæða aðliggjandi þeim svæðum sem eru til umfjöllunar í málum nr. 1–5/2023.

Samkvæmt öllu framansögðu er ekki unnt að fallast á að almennar athafnir ríkisins, eins og þær að lýsa ekki kröfum til landsvæða í þjóðlendumálum fyrir óbyggðanefnd, geti verið til þess fallnar að skapa landeigendum réttmætar væntingar um að slík landsvæði séu eignarlönd þeirra. Hafa verður hugfast að í kröfugerð ríkisins fyrir óbyggðanefnd felst almennt ekki afstaða til þess að afmörkuð landsvæði utan þjóðlendukröfusvæða ríkisins séu eignarlönd tiltekinna jarða. Það er enda ekki hlutverk óbyggðanefndar að skera úr um mörk milli eignarlanda og slíkt er því ekki til umfjöllunar í málum fyrir nefndinni eða eftirfarandi dómsmálum í þjóðlendumálum.

Því er ekki fallist á að það eitt að ríkið hafi ekki lýst kröfum til þeirra landsvæða sem eru til umfjöllunar í málum nr. 1–5/2023 í eldri málum fyrir óbyggðanefnd hafi skapað landeigendum réttmætar væntingar til þess að umrædd landsvæði væru eignarlönd þeirra og að hafna beri kröfum ríkisins á þeim grundvelli.

Þrátt fyrir það kunna að vera fyrir hendi tilvik þar sem fyrir liggja athafnir ríkisins sem ganga lengra en það eitt að ríkið hafi ekki lýst kröfum til viðkomandi landsvæða fyrir óbyggðanefnd. Slík tilvik verður að skoða sérstaklega út frá þeim sjónarmiðum sem fram koma í framangreindri dómaframkvæmd. Fjallað verður um slík tilvik eftir

því sem málatilbúnaður aðila og rannsókn óbyggðanefndar gefur tilefni til í tengslum við umfjöllun um eignarréttarlega stöðu hvers ágreiningssvæðis fyrir sig í kafla 7.4.

Sjónarmið um ósamrýmanleika fyrri athafna ríkisins og kröfugerðar ríkisins í þjóðlendumálum hafa einnig tengsl við sjónarmið um réttmætar væntingar í skilningi 1. gr. viðauka nr. 1 við mannréttindasáttmála Evrópu, eins og þau hafa verið túlkuð af Mannréttindadómstól Evrópu. Dómstóllinn hefur byggt á því að réttmætar væntingar einstaklinga eða lögaðila til að njóta tiltekinna eigna heyri undir vernd eignarréttarákvæðis mannréttindasáttmála Evrópu. Í ákvörðun Mannréttindadómstóls Evrópu í máli Þorláks Arnar Bergssonar o.fl. gegn Íslandi, nr. 46461/06, reyndi á gildi þjóðlendulaga, nr. 58/1998, og túlkun Hæstaréttar á þeim í dómi réttarins frá 11. maí 2006 í máli nr. 345/2005 (Breiðármörk og Fjall). Kærendur byggðu m.a. á að þeir hefðu haft réttmætar væntingar til þess að þeir ættu beinan eignarrétt að hinu umþrætta landsvæði, m.a. þar sem íslenska ríkið hefði viðurkennt landamerkjabréf jarða þeirra, sem þeir byggðu rétt sinn á, og aldrei dregið þau í efa fyrr en þjóðlendukröfur voru gerðar árið 2000.

Í ákvörðun Mannréttindadómstóls Evrópu kemur fram að þegar eign er í eðli sínu krafa megi líta svo á að sá sem telji til hennar hafi réttmætar væntingar ef nægilegur grundvöllur er fyrir henni í landslögum, t.d. ef föst dómaframkvæmd innanlands staðfestir að eignin sé til. Hins vegar sé ekki hægt að líta svo á að réttmætar væntingar séu fyrir hendi þegar deilur standi um réttan skilning á landslögum og dómstólar innanlands hafna röksemdum kæranda. Dómstóllinn taldi að beiting Hæstaréttar á reglum eignaréttar í tilviki kærenda hefði verið í samræmi við eigin fordæmi réttarins og að þess væru engin merki að þar hefði gætt geðþótta eða að niðurstaðan hefði verið andstæð þeim reglum landslaga sem við áttu. Að því virtu féllst dómstóllinn ekki á að kærendur hefðu átt eignarrétt sem væri nægilega fastur í sessi til að réttmætar væntingar gætu tengst honum. Því var talið að krafa þeirra til eignarréttar að hinu umdeilda landi hefði ekki verið eign í skilningi 1. gr. viðauka nr. 1 við mannréttindasáttmála Evrópu.

Í þessu sambandi má einnig nefna dóm Mannréttindadómstóls Evrópu í máli Kopecký gegn Slóvakíu, nr. 44912/98. Þar fjallaði dómstóllinn m.a. um að gera þyrfti greinarmun á væntingum sem byggðust aðallega á voninni einni, sem nytu ekki verndar ákvæðisins, hversu skiljanleg sem sú von kynni að vera, og réttmætum væntingum, sem þyrftu að eiga sterkari rætur í öðru, svo sem settum lögum eða dómafordæmum.[254] Þar kom einnig fram að ekki væri unnt að fallast á að réttmætar væntingar væru fyrir hendi þegar ágreiningur væri um túlkun og beitingu landslaga og málatilbúnaði kæranda væri hafnað af innlendum dómstólum.[255]

---

[254] Sjá 49. mgr. í dómnum: „There was a difference […] between a mere hope of restitution, however understandable that hope may be, and a "legitimate expectation", which must be of a nature more concrete than a mere hope and be based on a legal provision or a legal act such as a judicial decision."

[255] Sjá 50. mgr. í dómnum: „Similarly, no legitimate expectation can be said to arise where there is a dispute as to the correct interpretation and application of domestic law and the applicant's submissions are subsequently rejected by the national courts."

Af framangreindu, og annarri dómaframkvæmd Mannréttindadómstóls Evrópu,[256] verður ráðið að við mat á því hvort um réttmætar væntingar í framangreindum skilningi sé að ræða skipti einkum máli hvort nægilegur grundvöllur sé fyrir þeim í landslögum, t.d. samkvæmt fyrirliggjandi dómaframkvæmd. Væntingar sem ekki eiga sér nægilega traustan grundvöll í landslögum eða dómaframkvæmd njóta þannig ekki verndar eignarréttarákvæðis mannréttindasáttmála Evrópu. Í þessu sambandi er einnig rétt að taka fram að eignarréttarákvæði stjórnarskrárinnar og mannréttindasáttmála Evrópu vernda ekki rétt manna til að öðlast eignir.[257]

Hér að framan hefur innlend dómaframkvæmd um áhrif fyrri athafna ríkisins á þjóðlendumál verið tekin til skoðunar og komist að þeirri niðurstöðu að til þess að athafnir ríkisins geti skapað eiganda jarðar réttmætar væntingar um að landsvæði sé eignarland hans verði þær athafnir að lágmarki að fela í sér viðurkenningu á því að það tiltekna landsvæði sé hluti þeirrar jarðar. Telja verður að það sé fyrst og fremst í slíkum tilvikum sem landeigendur geta talist hafa réttmætar væntingar til beins eignarréttar að tilteknum landsvæðum í skilningi 1. gr. viðauka nr. 1 við mannréttindasáttmála Evrópu, enda eiga slíkar væntingar sér stoð í fyrirliggjandi dómaframkvæmd.

[256] Sjá t.d. dóma Mannréttindadómstóls Evrópu í málum Gratzinger og Gratzingerova gegn Tékklandi, nr. 39794/98, Anheuser-Busch Inc. gegn Portúgal, nr. 73049/01, og Béláné Nagy gegn Ungverjalandi, nr. 53080/13.

[257] Sjá t.d. dóm Hæstaréttar 25. október 2023 í máli nr. 9/2023 og dóm Mannréttindadómstóls Evrópu í máli Stummer gegn Austurríki, nr. 37452/02.

VIÐAUKI II: MÁLSKOSTNAÐUR

Á fundi óbyggðanefndar 17. október 2024 úrskurðuðu nefndarmenn í máli nr. 2/2022 gagnaðilum íslenska ríkisins í málinu málskostnað að hluta sem hér segir, sbr. kafla 7.5 í úrskurði málsins:

Málskostnaður gagnaðila íslenska ríkisins vegna þóknunar málflytjenda þeirra greiðist úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998, og ákvarðast svo:

Vegna Jóns Jónssonar lögmanns:

- Fuglaverndarfélag Íslands vegna Njarðvíkur I; Jakob Sigurðsson og Margrét I. Benediktsdóttir vegna Borgar; og Múlaþing vegna Njarðvíkur III: 450.000 kr.
- Stórurð ehf. vegna Hrafnabjarga: 450.000 kr.
- Sigurður Thoroddsen vegna Sandbrekku: 550.000 kr.
- Sigurður Hannes Magnússon, Jökull Magnússon, Jón Már Halldórsson og Árndís Birgitta Georgsdóttir vegna Hólalands; og Jón Sveinsson vegna Hólalandshjáleigu: 450.000 kr.
- Þjóðkirkjan vegna Desjarmýrar: 450.000 kr.
- Múlaþing og db. Jóns Sigurðssonar vegna Brúnavíkur: 450.000 kr.
- Gunnhildur Gunnarsdóttir og Einar Baldursson vegna Ness; og Þórhallur Eyjólfsson vegna Neshjáleigu: 450.000 kr.

Vegna Ólafs Björnssonar lögmanns:

- Vilborg Magnúsdóttir vegna Þórsness: 350.000 kr.

Vegna Sigmars Páls Jónssonar lögmanns:

- Ágústa Sveinsdóttir, Bjarni Sveinsson, Bóthildur Sveinsdóttir, Geirlaug Sveinsdóttir, Guðrún Hvönn Sveinsdóttir, Ingibjörg Sveinsdóttir, Jón Sveinsson og Karl Sveinsson vegna Hvannstóðs; Andrés Björnsson vegna Gilsárvalla 1–3; og Jón Sveinsson vegna Grundar 1 og 2: 700.000 kr.

Vegna Bjarka Más Baxter lögmanns:

- Db. Guðrúnar H. Hallgrímsdóttur vegna Ytri-Álftavíkur (Glaumbæjar): 700.000 kr.

Eins og fram kemur í kafla 7.5 er um hluta málskostnaðar gagnaðila ríkisins að ræða, vegna takmarkaðra fjárheimilda óbyggðanefndar. Málið verður endurupptekið í byrjun árs 2025 í því skyni að úrskurða um það sem eftir stendur af málskostnaðinum.

Áður hafði óbyggðanefnd, á fundi 19. desember 2023, úrskurðað gagnaðilum íslenska ríkisins í málinu málskostnað í tilvikum þar sem ekki var lengur ágreiningur um mörk jarða, sem hér segir:

Vegna Friðbjörns Garðarssonar lögmanns:

— Örn Hrafnsson, Margeir Hrafnsson, Elfar Þór Tryggvason og Þorsteinn Ragnarsson vegna Húsavíkur; Ingibjörn Kristinsson og Skúli Kristinsson vegna Dallands; Elfar Þór Tryggvason vegna Dallandsparts; og db. Guðrúnar H. Hallgrímsdóttur vegna Hólshúsa: 700.000 kr., sem þegar hafa verið greiddar.

Útlagður kostnaður málsaðila, annarra en fjármála- og efnahagsráðherra vegna íslenska ríkisins, utan þóknunar lögmanna, hefur þegar verið eða verður endurgreiddur úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

FYLGISKJAL I: AÐILASKRÁ[1]

Þjóðlendur:	Fjármála- og efnahagsráðherra f.h. íslenska ríkisins
Borg:	Jakob Sigurðsson og Margrét I. Benediktsdóttir
Brúnavík:	Múlaþing og db. Jóns Sigurðssonar
Desjarmýri:	Þjóðkirkjan
Gilsárvellir 1–3:	Andrés Björnsson
Grund 1 og 2:	Jón Sveinsson
Hólaland:	Sigurður Hannes Magnússon, Jökull Magnússon, Jón Már Halldórsson og Árndís Birgitta Georgsdóttir
Hólalandshjáleiga:	Jón Sveinsson
Hrafnabjörg:	Stórurð ehf.
Hvannstóð:	Ágústa Sveinsdóttir, Bjarni Sveinsson, Bóthildur Sveinsdóttir, Geirlaug Sveinsdóttir, Guðrún Hvönn Sveinsdóttir, Ingibjörg Sveinsdóttir, Jón Sveinsson og Karl Sveinsson
Nes:	Gunnhildur Gunnarsdóttir og Einar Baldursson
Neshjáleiga:	Þórhallur Eyjólfsson
Njarðvík I:	Fuglaverndarfélag Íslands
Njarðvík III:	Múlaþing
Sandbrekka:	Sigurður Thoroddsen
Ytri-Álftavík:	Db. Guðrúnar H. Hallgrímsdóttur
Þórsnes:	Vilborg Magnúsdóttir

[1] Auk þeirra sem hér eru nefnd var við meðferð málsins lýst kröfum vegna Húsavíkur í Víkum af hálfu Arnar Hrafnssonar, Margeirs Hrafnssonar, Elfars Þórs Tryggvasonar og Þorsteins Ragnarssonar; Dallands í Víkum af hálfu Ingibjarnar Kristinssonar og Skúla Kristinssonar; Dallandsparts í Víkum af hálfu Elfars Þórs Tryggvasonar; og Hólshúsa í Víkum af hálfu db. Guðrúnar H. Hallgrímsdóttur. Eftir breytingar á kröfugerð íslenska ríkisins í málinu tilkynntu framangreindir aðilar að þeir létu málið ekki frekar til sín taka, fyrir utan kröfur um málskostnað.

FYLGISKJAL II: SKJALASKRÁ[1]

a) Efnisflokkuð skjalaskrá[2]

Skjöl lögð fram í máli nr. 1/2022
(OBN 22120001)

Lagt fram af Eddu Andradóttur og Andra Andrasyni lögmönnum f.h. fjármála- og efnahagsráðherra:

1		Kröfulýsing fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 25.1.2022, leiðrétt 4.2.2022.
	1(1)	Skjalaskrá fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 25.1.2022.
	1(2)	Yfirlitskort, svæði 11. Kröfulínur fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 28.1.2021.
	1(3)	Bréf óbyggðanefndar til fjármála- og efnahagsráðherra um meðferð á svæði 11 og kröfulýsingarfrest, dags. 20.4.2021, ásamt yfirlitskortum og bréfi til lögmanns ríkisins, dags. 20.4.2021. Nr. 24 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(4)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 5.10.2021, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 30.9.2021. Nr. 25 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(5)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 4.11.2021, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 1.11.2021. Nr. 26 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(6)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 3.12.2021, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 2.12.2021. Nr. 27 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(7)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 8.1.2022, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 5.1.2022. Nr. 28 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(8)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 24.1.2022, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 24.1.2022. Nr. 29 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(9)	Listi yfir jarðir og landnúmer þeirra á svæði 11. Nr. 19 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(10)	Uppskriftir úr landamerkjabók Norður-Múlasýslu, ásamt efnisyfirliti. Nr. 20–21 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(11)	Uppskriftir úr landamerkjabók Suður-Múlasýslu, ásamt efnisyfirliti. Nr. 22–23 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(12)	Minnisblöð frá Þjóðskjalasafni Íslands sem varða m.a.: 1) Ósafrétt og Grasdal, Hrafnabjargaafrétt og Sandbrekkuafrétt, 2) Hraundal og Kirkjutungur, 3) Desjarmýrarafrétt, afrétti Hólalands og Hvannstólar, og afréttarland Gilsárvalla, 4) Hvalvík, Herjólfsvík, Ytri-Álftavík og Innri-Álftavík. Dags. 14.12.2021, 19.1.2022 og 21.1.2022. Nr. 4–5 og 7–9 í skjalaskrá, skjali 1(1).

[1] Skjöl undir nr. 2 eru afrakstur kerfisbundinnar gagnaöflunar á Þjóðskjalasafni Íslands. Tilvísanir til merkingar aftast í hverri færslu þar vísa til auðkenningar Þjóðskjalasafnsins, sbr. heildarskilabréf og greinargerð Þjóðskjalasafnsins, skjöl nr. 2 og 3(2), en þar er að finna nánari upplýsingar en skráðar eru hér í skjalaskrána um uppruna viðkomandi skjala.

[2] Skjöl undir nr. 2 og 4 eru ekki í númeraröð heldur efnisflokkuð, sbr. „Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“ en þar eru m.a. upplýsingar um gagnaflokka: https://obyggdanefnd.is/wp-content/uploads/frumgagnayfirlit.pdf

	1(13)	Greinargerð fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins í máli nr. 1/2022, dags. 13.12.2023.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

Skilabréf og söguleg greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands:

2		Heildarskilabréf Þjóðskjalasafns Íslands; yfirlit um heimildaleit í óprentuðum frumgögnum, dags. 26.6.2024.
3	3(1)	Söguleg greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands í máli nr. 1/2022, 1. útg., dags. 14.7.2023.
	3(2)	Söguleg greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands í máli nr. 1/2022, 2. útg., dags. 26.6.2024.
	3(3)	Minnisblað frá Þjóðskjalasafni Íslands um *The Old Icelandic Land Registers* eftir Björn Lárusson og frumrit jarðabóka, dags. 2.2.2024.
	3(4)	Minnisblað frá Þjóðskjalasafni Íslands vegna fyrirspurnar um tilskipun frá 20. febrúar 1754, dags. 16.5.2024

Landamerkjabækur (skjalaflokkur A.1):

	2(1) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit, landamerki, ódagsett, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.7a–b.
	2(2) a–b	Sandbrekka í Útmannasveit, landamerki, dags. 20.6.1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.9a–b.
	2(3) a–b	Þórsnes í Útmannasveit, landamerki, dags. 10.11.1921, þinglýst 19.7.1922. Merkt A.1.116a–b.
	2(4) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit, landamerki, dags. 7.5.1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.10a–b.
	2(5) a–b	Unaós í Útmannasveit ásamt Heyskálum, landamerki, dags. 8.5.1885, þinglýst 2.6.1886. Merkt A.1.24a–b.
	2(6) a–b	Unaós í Útmannasveit, mörk lóðar við Óshöfn, ódagsett, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.143a–b.
	2(7) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, svar við ítakalýsingu Vallaneskirkju, dags. 27.2.1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.13.
	2(8) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, landamerki, dags. 1.7.1885, þinglýst 14.8.1884. Merkt A.1.23a–b.
	2(9) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, landamerki, dags. 8.1.1922, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.117a–b.
	2(10) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, landamerki milli Njarðvíkur I–V, dags. 10.8.1959, þinglýst 1960 [án dags.]. Merkt A.1.138a–b.
	2(11) a–b	Snotrunes í Borgarfirði, landamerki, ódagsett, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.14.
	2(12) a–b	Snotrunes í Borgarfirði, landamerki, ódagsett, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.118a–b.
	2(13) a–b	Snotrunes í Borgarfirði, lýsing jarðarinnar (útdráttur úr yfirlýsingu um ættaróðul), dags. 19.3.1945, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.145a–c.
	2(14) a–b	Framnes í Borgarfirði, landamerki, dags. 5.2.1957, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.144.
	2(15) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, landamerki, dags. 8.2.1884, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.15a–b.
	2(16) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, landamerki, dags. 20.2.1922, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.119a–b.
	2(17) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, landamerki fyrir úrskiptum hluta úr Geitavík I, dags. 1.7.1956, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.137a–b.

	2(18) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, landamerki, dags. 24.5.1884, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.16a–b.
	2(19) a–b	Bakki í Borgarfirði, landamerki, dags. 20.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.120a–b.
	2(20) a–b	Bakkagerði í Borgarfirði, landamerki, dags. 25.8.1922, þinglýst 16.7.1923. Merkt A.1.121a–b.
	2(21) a–b	Jökulsá í Borgarfirði, landamerki, dags. 30.5.1883, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.17a–b.
	2(22) a–b	Jökulsá í Borgarfirði, landamerki, dags. 25.8.1922, þinglýst 16.7.1923. Merkt A.1.122a–c.
	2(23) a–b	Hvoll í Borgarfirði, landamerki, dags. 17.7.1884, þinglýst 14.8.1885. Merkt A.1.22a–b.
	2(24) a–b	Gilsárvellir í Borgarfirði ásamt Gilsárvallahjáleigu, landamerki, ódagsett, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.18.
	2(25) a–b	Gilsárvöllur í Borgarfirði ásamt Gilsárvallahjáleigu/Grund, landamerki, dags. 20.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.123a–b.
	2(26) a–b	Grund í Borgarfirði, landamerki, dags. 8.9.1970, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.147a–b.
	2(27) a–b	Hólaland í Borgarfirði, landamerki, ódagsett, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.19.
	2(28) a–b	Hólaland í Borgarfirði, landamerki, dags. 27.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.124a–b.
	2(29) a–b	Hvannstóð í Borgarfirði, landamerki, dags. 24.11.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.125a–b.
	2(30) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði ásamt Þrándarstöðum og Setbergi, landamerki, dags. 17.5.1890, þinglýst 29.6.1891. Merkt A.1.34a–d.
	2(31) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði ásamt Þrándarstöðum og Setbergi, landamerki, dags. 10.12.1921, þinglýst 16.7.1923. Merkt A.1.126a–d.
	2(32) a–b	Höfn og Hofströnd í Borgarfirði, landamerki, dags. 16.4.1883, þinglýst 29.6.1883. Merkt A.1.2.
	2(33) a–b	Höfn í Borgarfirði, landamerki, dags. 28.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.128.
	2(34) a–b	Hofströnd í Borgarfirði, landamerki, ódagsett, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.20.
	2(35) a–b	Hofströnd í Borgarfirði, landamerki, dags. 25.8.1922, þinglýst 16.7.1923. Merkt A.1.127a–c.
	2(36) a–b	Brúnavík í Víkum, landamerki, dags. 3.7.1884, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.21.
	2(37) a–b	Hvalvík og Brúnavík í Víkum, landamerki, dags. 25.1.1922, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.129.
	2(38) a–b	Glettingsnes í Víkum, landamerki, ódagsett, þinglýst 5.7.1886. Merkt A.1.25.
	2(39) a–b	Kjólsvík í Víkum, landamerki, dags. 31.1.1922, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.130a–b.
	2(40) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum, landamerki, dags. 10.10.1889, þinglýst 31.7.1890. Merkt A.1.27a–b.
	2(41) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum, landamerki, dags. 15.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.131a–b.
	2(42) a–b	Litla-Breiðavík í Víkum, landamerki, dags. 15.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.132a–b.
	2(43) a–b	Húsavík í Víkum (Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Ytri-Álftavík, Innri-Álftavík, Litla-Breiðavík), landamerki, dags. 17.5.1887, þinglýst 2.6.1893 og 24.6.1893. Merkt A.1.36a–b.
	2(44) a–b	Húsavík í Víkum (Húsavík, Hólshús, Dalland og Dallandspartur), landamerki, dags. 26.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.133a–c.

	2(45) a–b	Ytri-Álftavík og Innri-Álftavík í Víkum, landamerki, dags. 30.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.134a–b.
	2(46) a–b	Álftavík í Víkum og Nes í Loðmundarfirði, landamerkjadómur, dags. 29.8.1890, þinglýst 16.6.1892. Merkt A.1.35a–c.
	2(47) a–b	Seljamýri í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 4.3.1890, þinglýst 17.6.1890. Merkt A.1.28a–b.
	2(48) a–b	Stakkahlíð í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 6.3.1890, þinglýst 16.6.1892. Merkt A.1.33a–b.
	2(49) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 4.3.1890, þinglýst 17.6.1890. Merkt A.1.30a–b.
	2(50) a–b	Úlfsstaðir og Árnastaðir í Loðmundarfirði, landamerkjadómur, dags. 14.8.1896, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.37a–b.
	2(51) a–b	Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 3.6.1883, þinglýst 9.6.1883. Merkt A.1.1.
	2(52) a–b	Sævarendi í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 4.3.1890, þinglýst 17.6.1890. Merkt A.1.29a–b.
	2(53) a–b	Brimnes í Seyðisfirði, landamerki, dags. 29.5.1889, þinglýst 1.6.1889. Merkt A.1.26a–b.
	2(54) a–b	Sunnuholt í Seyðisfirði, landamerki (útdráttur úr byggingarbréfi), dags. 13.3.1946, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.146.
	2(55) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði ásamt Selsstöðum, landamerki, dags. 3.6.1884, þinglýst 10.6.1884. Merkt A.1.3a–b.
	2(56) a–b	Vestdalur í Seyðisfirði, landamerki, dags. 5.12.1921, þinglýst 7.7.1922. Merkt A.1.135.
	2(57) a–b	Gilsárteigur í Eiðaþinghá ásamt Gilsárteigshjáleigu, landamerki, dags. 31.5.1883, þinglýst 4.6.1883. Merkt A.1.44a–b.
	2(58) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá ásamt Ormsstöðum, landamerki, dags. 16.6.1883, þinglýst 10.6.1890. Merkt A.1.92a–b.
	2(59) a–b	Brennistaðir í Eiðaþinghá, landamerki, dags. 31.5.1883, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.43a–c.
	2(60) a–b	Gröf í Eiðaþinghá, landamerki, dags. 9.5.1886, þinglýst 10.6.1890. Merkt A.1.93a–b.
	2(61) a–b	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá, landamerki, ódagsett, þinglýst 18.6.1884. Merkt A.1.55a–b.
	2(62) a–b	Hamragerði í Eiðaþinghá, landamerki, ódagsett, þinglýst 6.7.1885. Merkt A.1.73a–b.
	2(63) a–b	Hleinargarður í Eiðaþinghá, landamerki, dags. 13.6.1884, þinglýst 18.6.1884. Merkt A.1.56a–b.
	2(64) a–b	Hrjótur í Útmannasveit, landamerki, dags. 29.4.1890, þinglýst 14.6.1890. Merkt A.1.31a–b.
	2(65) a–b	Hreimsstaðir í Útmannasveit, landamerki, ódagsett, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.6a–b.
	2(66) a–b	Ánastaðir í Útmannasveit, landamerki, dags. 28.2.1890, þinglýst 14.6.1890. Merkt A.1.32a–b.
	2(67) a–b	Grænahlíð í Útmannasveit, landamerki (útdráttur úr byggingarbréfi), dags. 1.5.1937, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.141.
	2(68) a–b	Hjarðarhvoll í Útmannasveit, landamerki (útdráttur úr afsali), dags. 19.11.1957, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.142.
	2(69) a–b	Dalir í Útmannasveit, landamerki, dags. 2.7.1884, þinglýst sama dag. Merkt A.1.8.
	2(70) a–b	Dalir í Útmannasveit, landamerki (útdráttur úr afsali), dags. 20.8.1946, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.140.

	2(71) a–b	Kóreksstaðir í Útmannasveit, landamerki, apríl og maí 1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.11a–b.
	2(72) a–b	Kóreksstaðagerði í Útmannasveit, sölu- og landskiptasamningur, dags. 30.12.1972, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.148a–b.
	2(73) a–b	Jórvík í Útmannasveit, landamerki, dags. 20.6.1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.12a–b.
	2(74) a–b	Jórvík og Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit, landamerki, dags. 9.10.1938, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.136.
	2(858) a–b	Valþjófsstaður í Fljótdal, landamerki, dags. 6.6.1885, þinglýst 8.6.1885. Merkt A.1.153a–b.
	2(859) a–b	Ítök Valþjófsstaðarkirkju, dags. 6.6.1885, þinglýst 8.6.1885. Merkt A.1.154a–b.
	2(873)	Njarðvík við Borgarfjörð, Hafnarhólmi: Afsal, dags. 20.9.1973, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.149a–b.

Jarðabréf á Þjóðskjalasafni (skjalaflokkur A.2):

	2(198) a–b	Dalir í Útmannasveit, Sandbrekka í Útmannasveit: Afrit af vitnisburði Indriða Þorvarðarson árið 1604 um landamerki milli Dala og Sandbrekku. Merkt A.2.1.
	2(199) a–b	Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, Dvergasteinn í Seyðisfirði, Kolsstaðir í Seyðisfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði: Afrit af kaupbréfi þar sem Brynjólfur Sveinsson biskup seldi Bjarna Oddssyni bónda m.a. alla jörðina Dvergastein, 12 hundruð að dýrleika, með Kolsstöðum og Selsstöðum og alla jörðina Bárðarstaði, 12 hundruð að dýrleika. Dags. 14.8.1651. Uppskrift gerð í Skálholti 4.6.1712 og samlesin við þetta eftirrit 30.1.1929. Merkt A.2.2a–e.
	2(200) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Gröf í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá, Þuríðarstaðir í Eyvindarárdal: Kaupbréf fyrir Eiðatorfunni, samtals 60 hundruð að dýrleika, til Jónatans Péturssonar á Arnórsstöðum. Dags. 1.7.1848, þinglesið 14.5.1849. Merkt A.2.3a–c.
	2(201) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Vitnisburður Jónatans Péturssonar um landamerki milli Eiða og Ormsstaða. Dags. 17.3.1849. Merkt A.2.4.
	2(202) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Landamerkjabréf Eiða með hjáleigunni Ormsstöðum. Undirritað af Guttormi Vigfússyni. Dags. 16.6.1883. Fram kemur að þessum landamerkjum var mótmælt af Ármanni Egilssyni vegna Ásgeirsstaða. Sjá skjal nr. 2(58) (A.1.92). Merkt A.2.5a–b.
	2(203)	Eiðar í Eiðaþinghá: Bréf Guttorms Vigfússonar um að sáttanefnd í Hjaltastaðarsáttaumdæmi taki fyrir ágreining um landamerki milli Eiða og Ásgeirsstaða. Dags. 21.9.1883. Merkt A.2.6.
	2(204) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Afrit af sætt í landamerkjamáli milli Eiða og Fljótsbakka fyrir landamerkjadómi Suður-Múlasýslu. Dags. 6.7.1886. Merkt A.2.7.
	2(205) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Skýrsla undirrituð af Ármanni Egilssyni, Halldóri Magnússyni, Haraldi Péturssyni og Jóni Þórsteinssyni vegna landamerkja milli Eiða, Ásgeirsstaða og Snjóholts. Dags. 8.5.1880. Merkt A.2.8a–b.
	2(206) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vitnisburður Th. Guðmundssonar um landamerki Eiða, ódagsettur Merkt A.2.10.
	2(207) a–b	Gröf í Eiðaþinghá: Staðfesting á vitnisburði Guðmundar sáluga Bjarnasonar um landamerki milli Grafar og Tjarnar, ódagsett. Merkt A.2.17.
	2(208) a–b	Gröf í Eiðaþinghá: Vitnisburður Gísla Sigurðssonar um landamerki milli Grafar og Tjarnar. Dags. 1.6.1886. Merkt A.2.18.
	2(209) a–b	Gröf í Eiðaþinghá: Vitnisburður Þorvaldar Stefánssonar um landamerki milli Grafar og Tjarnar. Dags. 2.6.1886. Merkt A.2.19.
	2(210) a–b	Gröf í Eiðaþinghá: Vitnisburður J. Jónssonar um landamerki milli Grafar og Tjarnar. Dags. 30.5.1886. Merkt A.2.20.

	2(211) a–b	Nes í Loðmundarfirði, Húsavík í Víkum, Innri-Álftavík í Víkum: Björn Skúlason gefur vitnisburð að ósk Hallgríms Ólafssonar um nytjar á Innri-Álftavík. Dags. 6.4.1837. Merkt A.2.37.
	2(212) a–b	Njarðvík í Borgarfirði, Unaós í Útmannasveit: Bréf sr. Jóns Stefánssonar í Vallanesi til Sigurðar Hallssonar og Hávarðs Guðmundssonar í Njarðvík um lagnir og reka fyrir Gripdeild og Ósaflesum. Dags. 16.7.1786. Merkt A.2.38a–b.
	2(213) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Tveir kaupgjörningar um fjöruna Gripdeild milli Ólafssands og Selvogsness. Annars vegar um hálfa fjöruna, dags. 24.11.1792, þinglesinn 29.4.1793, og hins vegar um hinn helminginn, dags. 12.5.1796, þinglesinn 12.5.1796. Merkt A.2.39a–b.
	2(214) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta fyrir jörðinni Njarðvík. Dags. 24.6.1821, þinglesin 1.9.1821. Landamerki jarðarinnar eru skráð. Merkt A.2.40a–b.
	2(215) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Afrit af vitnisburði Hávarðar Vigfússonar um Grasdal. Dags. 1.4.1828. Merkt A.2.41.
	2(216) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta jarðarinnar Njarðvíkur í Borgarfirði, 40 hundruð að dýrleika. Dags. 31.5.1833. Helmingur jarðarinnar er eign kirkjunnar. Landamerki jarðarinnar skráð. Merkt A.2.42a–b.
	2(217) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf sr. Guttorms Pálssonar prófasts í Vallanesi til sr. Guttorms Þorsteinssonar prófasts á Hofi í Vopnafirði. Dags. 24.11.1840. Í bréfinu kemur fram að ágreiningur var um hvort Grasdalur tilheyrði Njarðvík eða Ósi. Vísað er í eftirrit af vitnisburði fimm manna frá 1530 um málefnið. Bréfaskriftir undanfarin ár vegna ágreiningsins eru tilgreindar. Eigandi Njarðvíkur telji Grasdal tilheyra jörðinni en sr. Guttormur Pálsson telji dalinn tilheyra Ósi. Merkt A.2.43a–b.
	2(218) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi í Vopnafirði til óþekkts viðtakanda um Grasdal. Dags. 30.12.1840. Bréfið var svar við bréfi frá 11.10.1840. Merkt A.2.44.
	2(219) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Vitnisburður Björns Ólafssonar sem dvaldi í Njarðvík frá 1821 til 1827. Dags. 8.5.1841. Fjallað er um Grasdal. Merkt A.2.45.
	2(220) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumanns, nóvember 1841. Þar kemur fram að sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi hafi byggt Grasdal undir Vallaneskirkjujörðina Ós, en tvímenningarnir héldu því fram að Grasdalur hafi aftur á móti tilheyrt Njarðvík í árhundruð. Sr. Snorri Sæmundsson fékk fullmakt fyrir þeirra hönd til að reyna sættir. Merkt A.2.46.
	2(221) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Útskrift úr sáttabók Þingmúlasvæðis. Dags. 12.11.1841. Tekið var fyrir mál um Grasdal milli sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi annars vegar og Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar hins vegar. Ákveðið var að reyna sáttatilraun síðar eða eftir að útskrift af máldögum Njarðvíkurkirkju kæmi frá biskupi. Merkt A.2.47a–b.
	2(222) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Vitnisburður Guðrúnar Þorsteinsdóttur um að í þau fimm ár sem hún var hjá Guðmundi heitnum Ketilssyni á Ósi leyfði hann hvorki öðrum að brúka Grasdal fyrir afrétt eða notaði hann sjálfur. Dags. 29.12.1841. Merkt A.2.48.
	2(223) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Vitnisburður Gísla Gíslasonar til Sigurðar Jónssonar um Grasdal. Gísli sagði að þeir menn sem voru í Njarðvík á sama tíma og hann og fyrr teldu Grasdal eign Njarðvíkur. Dags. 2.11.1841. Merkt A.2.49.
	2(224) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Vitnisburður Jóns Hallgrímssonar um að Grasdalur hafi ekki verið notaður er hann bjó að Ósi um 17 ára skeið og ekki hafi heldur nokkurn tíma í hann verið rekið. Hann segir Njarðvíkinga hafa haldið Grasdal sem sína eign. Dags. 30.10.1841. Merkt A.2.50.

	2(225) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Tvö bréf undirskrifuð af sr. Snorra Sæmundssyni á Desjarmýri. Dags. 10.5.1842 og 15.5.1842. Efni bréfanna er þrætan um Grasdal og þar kemur fram að beðið er eftir gögnum frá biskupi varðandi eignir Njarðvíkurkirkju. Undanfarnar sáttatilraunir báru ekki árangur og næstu skref í málinu því reifuð. Fyrra bréfinu fylgir lítil teikning af Brimnesi, Kögurtanga og fjalli. Merkt A.2.51a–d.
	2(226) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Eintak eða mögulega uppkast að lögfestu fyrir Njarðvík, 40 hundruð að dýrleika. Ódagsett. Hugsanlega er skjalið frá árinu 1843 þar sem texta þess ber að vissu leyti saman við skjal nr. 2(231) (A.2.57). Merkt A.2.52a–b.
	2(227) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Eintak eða mögulega uppkast að bréfi frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumannsins í Norður-Múlasýslu J.C. Voigt. Segja þeir sýslumanni frá því að prófasturinn í Vallanesi sr. Guttormur Pálsson hafi byggt Grasdal undan Njarðvík og í óþökk ábúenda til ábúanda jarðarinnar Óss Grasdalinn. Þá er kvartað vegna þess að forlíkunarmenn og prófasturinn hafi rofið samning með því að mæta ekki á sáttafund á tilteknum stað og tíma. Að lokum er spurt hvort ekki megi taka málið til dóms án þess að leitað sé frekari sátta. Skjalið er ódagsett en líklega frá árinu 1842 eða 1843. Ódagsett. Merkt A.2.53a–b.
	2(228) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Eintak eða mögulega uppkast að bréfi Sigurðar Gíslasonar og Sigurður Jónssonar til stiftsyfirvalda vegna ágreinings við sr. Guttorm Pálsson vegna tilkalls hans til að byggja undan Njarðvíkurkirkju Grasdal. Þeir segja dalinn hafa tilheyrt Njarðvíkurkirkju og verið brúkaður sem afréttur en vilja frekari upplýsingar frá stiftsyfirvöldum. Dags. 1.12.1842. Merkt A.2.54.
	2(229) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf þar sem sr. Snorri Sæmundsson, sem hefur umboð eigenda Njarðvíkur til að vinna fyrir þeirra hönd í máli um Grasdal, fer fram á að prófastur falli frá kröfu sinni um dalinn. Í bréfinu kemur fram að reynt hafi verið að ná sátt í málinu. Viðtakandi bréfsins er sáttanefndin í landaþrætumálinu um Grasdal. Dags. 24.7.1843. Merkt A.2.55a–b.
	2(230) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf undirritað af Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni eigendum Njarðvíkur. Bréfið er svar við ósk Voigts sýslumanns um að fá skriflegt álit vegna ágreinings milli þeirra og prófastsins sr. Guttorms Pálssonar vegna Grasdals. Dags. 1.3.1845. Merkt A.2.56a–g.
	2(231) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta Njarðvíkur, 40 hundruð að dýrleika. Dags. 12.6.1843, þinglesin á manntalsþingi að Desjamýri 23.6.1843 og birt á kirkjufundi að Hjaltastaða 18.6.1843. Merkt A.2.57a–b.
	2(232) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta Njarðvíkur, 40 hundruð að dýrleika. Dags. 23.5.1845, þinglesin á manntalsþingi að Desjamýri 24.5.1845. Merkt A.2.58a–b.
	2(233) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Vitnisburður Guðmundar Guðmundssonar, sem var þrjú ár vinnumaður á Ormsstöðum, um landnotkun á milli Eiða og Ormsstaða. Einnig tilgreinir Guðmundur staðsetningu merkjagarðs. Dags. 10.7.1880. Merkt A.2.59a–b.
	2(234)	Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Byggingarbréf fyrir hálflendunni Ormsstöðum til Þórarins Bjarnarsonar. Dags. 23.4.1891. Merkt A.2.60a–c.
	2(235) a–b	Snotrunes í Borgarfirði: Afrit af tveimur skjölum um Snotrunes frá árunum 1586 og 1595. Annað er gjafabréf Ingibjargar Sigurðardóttur fyrir allri jörðinni Snotrunesi til Bjarna Jónssonar sonar hennar. Hitt er vitnisburðarbréf um gjöf Ingibjargar á 20 hundruðum í Snotrunesi til Bjarna sonar hennar, níu árum eftir að sú gjöf fóru fram. Afritið er dagsett 30.1.1929 og var tekið eftir afriti frá 1.6.1712. Merkt A.2.61a–e.

	2(236) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum, Litla-Breiðavík í Víkum: Afrit af landamerkjabréfi sem Brynjólfur Sveinsson biskup skráði vegna eignarjarðar sinnar Stóru-Breiðuvíkur, 12 hundruð að dýrleika, og sr. Einar Jónsson fjárhaldsmaður Húsavíkurkirkjujarðeigna vegna kirkjujarðarinnar Litlu-Breiðuvíkur, sex hundruð að dýrleika. Afritið er dagsett 28.11.1785. Dags. 24.8.1681. Merkt A.2.62a–b.
	2(237) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum, Litla-Breiðavík í Víkum: Kaupbréf þar sem Árni Gíslason í Höfn og Gísli Halldórsson á Snotrunesi seldu hvor um sig tvö hundruð í jörðinni Stóru-Breiðuvík til Jóns Vigfússonar. Dags. 19.7.1785, þinglesið 26.7.1787. Merkt A.2.63a–b.

Afsals- og veðmálabækur (skjalaflokkur A.3):

	2(238) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Brigðalýsing hvar Þórunn Jónsdóttir á Rangá lýsir brigðum á sölu Hrafnabjarga í Hjaltastaðahrepp til Guðríðar Þorvarðardóttur á Gilsá í Breiðdal. Dags. 15.5.1820, þinglýst 15.5.1820. Merkt A.3.1.
	2(239) a–b	Jökulsá í Borgarfirði: Kaupbréf hvar Gísli Halldórsson í Njarðvík selur jörðina Jökulsá í Borgarfjarðarhreppi (sex hundruð að dýrleika) til Þorkels Björnssonar í Gagnstöð. Dags. 26.6.1821, þinglýst 1.9.1821. Merkt A.3.2a–b.
	2(240) a–b	Húsavík í Víkum: Gjafabréf hvar Ólafur Hallgrímsson í Húsavík gefur syni sínum Abraham fjórðung eigna sinna, þ.m.t. fjórðung af eign hans í jörðinni Húsavík. Dags. 31.8.1825, þinglýst 5.7.1823. Merkt A.3.5a–b.
	2(241) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Kaupbréf hvar Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum kaupir þrjú hundruð í Bakka í Borgarfirði af séra Þorkeli Árnasyni og Helgu Hjörleifsdóttur í Stöð. Dags. 10.9.1828, þinglýst 10.7.1829. Merkt A.3.6.
	2(242) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Makaskiptabréf hvar Sigurður Jónsson selur tíu hundruð í Hóli í Hjaltastaðhrepp til Gísla Gíslasonar en fær á móti tíu hundruð í Njarðvík í Borgarfjarðarhrepp. Dags. 27.1.1829, þinglýst 10.7.1829. Merkt A.3.7a–b.
	2(243) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Páll Melsted sýslumaður Norður-Múlasýslu, fyrir hönd Þórðar Gunnlaugssonar á Ási að undangengnu uppboði, afsalar þremur hundruðum í Bakka í Borgarfjarðarhrepp til Abrahams Ólafssonar. Dags. 9.10.1832, þinglýst 7.6.1833. Merkt A.3.8.
	2(244) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum afhendir sjö hundruð í Bakka í Borgarfirði til Abrahams Ólafssonar en fær á móti átta og hálft hundrað í Húsavík. Dags. 14.3.1832, þinglýst 7.6.1833. Merkt A.3.9a–b.
	2(245) a–b	Snotrunes í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Stefán Hjörleifsson og Guðrún Þórsteinsdóttir afhenda sex hundruð í Starmýri í Álftafirði til Sveins Snjólfssonar og fá á móti hálft Snotrunes. Dags. 23.4.1834, þinglýst 29.7.1834. Merkt A.3.10.
	2(246) a–b	Húsavík í Víkum: Afsalsbréf hvar Einar Hjörleifsson kapelán selur átta og hálft hundrað úr Húsavík til Hallgríms Ólafssonar á Hólshúsum. Dags. 4.10.1833, þinglýst 29.7.1834. Merkt A.3.11.
	2(247) a–b	Vestdalur í Seyðisfirði: Afsalsbréf hvar Tómas Sveinsson í Fjarðarseli selur þrjú hundruð í Vestdal til Sveins Sveinssonar hreppstjóra. Dags. 16.10.1836, þinglýst 16.6.1837. Merkt A.3.12.
	2(248) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Kaupbréf hvar Margrét Hjörleifsdóttir selur fjögur hundruð í Bakka til Sigurðar Jónssonar. Dags. 10.9.1836, þinglýst 13.5.1839. Merkt A.3.13.
	2(249) a–b	Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Þórsteinn Gunnarsson selur sex hundruð í Hvannstóði til Péturs Péturssonar. Dags. 11.4.1840, þinglýst 13.4.1840. Merkt A.3.14a–b.

	2(250) a–b	Hvoll í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Brynjólfur Evertsson selur átta hundruð í Hvoli til Stefáns Ólafssonar sem lætur á móti tíu hundruð í Hofi í Fellum. Dags. 1.2.1841, þinglýst 6.5.1841. Merkt A.3.15a–b.
	2(251) a–b	Hvoll í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Gísli Þorvarðarson á Höskuldsstöðum í Breiðdal selur sjö hundruð úr Hvoli til Brynjólfs Evertssonar. Dags. 24.8.1840, þinglýst 4.6.1841. Merkt A.3.16.
	2(252) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Sigurður Jónsson selur þrjú hundruð í Bakka til Abrahams Ólafssonar. Dags. 4.4.1840, þinglýst 4.6.1841. Merkt A.3.17.
	2(253) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Eiríkur Einarsson selur tvö hundruð og tvo þriðju hundraðs í Geitavík til Einars Guðmundssonar. Dags. 12.12.1841, þinglýst 24.6.1842. Merkt A.3.18.
	2(254) a–b	Hofströnd í Borgarfirði, Kjólsvík í Víkum: Makaskiptabréf hvar Sveinn Snjólfsson afhendir fjögur hundruð í Hofströnd til Vilborgar Guðmundsdóttur en fær á móti þrjú hundruð í Kjólsvík. Dags. 6.5.1841, þinglýst 24.6.1842. Merkt A.3.19.
	2(255) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Einar Guðmundsson afhendir átta hundruð í Geitavík til bræðranna Eiríks og Jóns Jónssona en fær á móti sex hundruð í Egilsseli. Dags. 8.3.1843, þinglýst 16.5.1843. Merkt A.3.21a–b.
	2(256) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Makaskiptabréf hvar Guðmundur Benediktsson afhendir sex hundruð í Hrafnabjörgum til Finns Guðmundssonar en fær á móti fjögur hundruð í Fremraseli. Dags. 24.4.1843, þinglýst 11.5.1844. Merkt A.3.22.
	2(257) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Lögfesta hvar Jón Guðmundsson lögfestir lönd og reka Hjaltastaðar og land Hraundals fyrir norðan á. Dags. 31.5.1844, þinglýst 1.6.1844. Merkt A.3.23.
	2(258) a–b	Jökulsá í Borgarfirði: Lögfesta. Dags. 1. án mánaðar 1844, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.24.
	2(259) a–b	Glettingsnes í Víkum: Lögfesta. Dags. 6.7.1844, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.25.
	2(260) a–b	Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, Hólaland í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Jón Árnason afhendir ellefu hundruð í Bárðarstöðum til Jóns Thorarenssonar og fær á móti tíu hundruð í Hólalandi. Dags. 24.2.1844, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.26a–b.
	2(261) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Setberg í Borgarfirði: Lögfesta hvar sr. Halldór Gíslason lögfestir land Setbergs, hálfan Skúmhattardal, allan Hrafnsdal og Mosdal auk ítaka Desjarmýrarkirkju. Dags. 31.5.1772, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.27.
	2(262) a–b	Dalland í Víkum, Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Sáttagjörð vegna landamerkja kirkjujarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur við Fremra-Gæsavatn. Dags. 23.7.1842, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.28a–b.
	2(263) a–b	Unaós í Útmannasveit: Lögfesta hvar Guttormur Pálsson lögfestir kirkjujörðina Unaós með rekum og ítökum. Dags. 31.5.1841, þinglýst 2.6.1841. Merkt A.3.29a–b.
	2(264) a–b	Kjólsvík í Víkum: Lögfesta hvar Sveinn Snjólfsson lögfestir land jarðarinnar Kjólsvík með rekum. Dags. 3.6.1844, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.30.
	2(265) a–b	Seljamýri í Loðmundarfirði: Lögfesta hvar Guðmundur Erlendsson lögfestir land kirkjujarðarinnar Seljamýri. Dags. 21.5.1845, þinglýst 22.5.1845. Merkt A.3.31.
	2(266) a–b	Nes í Loðmundarfirði: Lögfesta hvar Sigurður Guðmundsson lögfestir land klausturjarðarinnar Ness. Dags. 19.5.1845, þinglýst 24.5.1845. Merkt A.3.32a–b.
	2(267) a–b	Sandbrekka í Útmannasveit: Mótmæli við lögfestu Guttorms Þorsteinssonar á landi í Hraundal. Dags. 26.5.1845, þinglýst 26.5.1845. Merkt A.3.33a–b.

	2(268) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta hvar Sigurður Jónsson og Sigurður Gíslason lögfesta land jarðarinnar Njarðvíkur ásamt reka og ítökum. Dags. 21.4.1846, þinglýst 11.6.1846 og 20.7.1846. Merkt A.3.34a–b.
	2(269) a–b	Jökulsá í Borgarfirði: Kaupbréf hvar Eiríkur Einarsson selur þrjú hundruð í Jökulsá til Hrólfs Guðmundssonar. Dags. 10.4.1846, þinglýst 10.4.1847. Merkt A.3.35a–b.
	2(270) a–b	Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá: Kaupbréf hvar Pétur Hildibrandsson selur fjögur hundruð í Gilsárteigi til Jóns Einarssonar. Dags. 19.5.1838, þinglýst 28.5.1839. Merkt A.3.37.
	2(271) a–b	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá: Afsalsbréf hvar Vilhjálmur Árnason selur tvö hundruð úr Hjartarstöðum (svokallað Núpsgerði) til Brynjólfs Evertssonar. Dags. 7.12.1840, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.3.46.
	2(272) a–b	Hamragerði í Eiðaþinghá: Lögfesta hvar St. Árnason lögfestir land Hamragerðis. Dags. 17.4.1842, þinglýst 9.5.1842. Merkt A.3.47a–b.
	2(273) a–b	Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá: Makaskipta- og kaupbréf hvar Pétur Hildibrandsson makaskiptir tveimur hundruðum úr Gilsárteigi við Svein Sveinsson og fær á móti Hesteyri í Mjóafirði. Pétur selur svo sex hundruð í Gilsárteigi til Sveins. Dags. 19.4.1843, þinglýst 24.6.1844. Merkt A.3.54a–b.
	2(274) a–b	Vallanes á Völlum: Lögfesta hvar Guttormur Pálsson lögfestir heimaland Vallaness innan tilgreindra landamerkja. Þá er hér einnig fært inn skjal sem þinglesið var 8.7.1840 vegna áðurnefndrar lögfestu. Dags. 14.5.1840, þinglýst 14.5.1840 og 8.7.1844. Merkt A.3.56a–b.
	2(275)	Snotrunes í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Stefán Hjörleifsson, fyrir hönd bróðurdóttur sinnar Bjargar Árnadóttur, afhendir hálft Snotrunes og fær á móti þrjú hundruð og einn þriðja hundraðs í Starmýri. Dags. 2.5.1846, þinglýst 20.6.1846. Dagsetning skjalsins er illlæsileg. Merkt A.3.66.
	2(276)	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá: Afsalsbréf hvar B. Evertsson afhendir eyðibýlið Núpsgerði í landi Hjartastaða, fjögur hundruð að dýrleika, til V. Árnasonar á Hjartarstöðum. Dags. 12.4.1846, þinglýst 26.5.1847. Merkt A.3.67a–b.
	2(277)	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Jarþrúður Eiríksdóttir afhendir fjögur hundruð í Geitavík til tengdasonar síns Halldórs Einarssonar og fær á móti fjögur hundruð í Eyvindará. Dags. 13.5.1847, þinglýst 26.5.1847. Merkt A.3.68.
	2(278)	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Einar Guðmundsson, fyrir hönd Guðlaugar Jónsdóttur, afhendir fjögur hundruð í Egilsstöðum til Halldórs Einarssonar og fær á móti fjögur hundruð í Geitavík. Dags. 19.5.1847, þinglýst 26.5.1847. Merkt A.3.69.
	2(279)	Eiðar í Eiðaþinghá, Gröf í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá, Þuríðarstaðir í Eyvindarárdal: Kaupbréf hvar Þorsteinn Jónsson sýslumaður kunngjörir að hin svokallaða Eiðatorfa (jarðirnar Eiðar, Ormsstaðir, Gröf, Tókastaðir og Þuríðarstaðir í Eiðahreppi og Hóll (með Grenmó) í Hjaltastaðahrepp), samtals 60 hundruð að dýrleika, hafi verið seld í einu lagi á uppboði þann 15.5.1848. Kaupandi var Jónatan Pétursson á Arnórsstöðum. Dags. 1.7.1848, þinglýst 14.5.1849. Merkt A.3.72.
	2(280)	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá: Gjafabréf hvar Vilhjálmur Árnason og Guðný Guðmundsdóttir gefa tengdasyni sínum, Jóhannesi Sveinssyni, tvö hundruð í Hjartarstöðum. Dags. 30.5.1866, þinglýst 18.6.1866. Merkt A.3.104.
	2(281)	Hamragerði í Eiðaþinghá: Makaskiptabréf hvar Hallur Einarsson afhendir fjögur hundruð í Hamragerði til Sigríðar Halldórsdóttur og fær á móti fjögur hundruð og 44 álnir í Rangá. Dags. 25.6.1870, þinglýst 10.6.1871. Merkt A.3.116.

Afsals- og veðmálabækur (skjalaflokkur A.3):

Skjöl frá sýslumanni Austurlands:

	4(58)	Álftavík í Víkum / Glaumbær; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(59)	Brúnavík í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(60)	Dalland í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(61)	Dallandspartur í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(62)	Desjarmýri í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(63)	Dvergasteinn í Seyðisfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(64)	Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(65)	Grund í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(66)	Hjaltastaður í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(67)	Hjálmárströnd í Loðmundarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(68)	Hólaland í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(69)	Hólalandshjáleiga í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(70)	Hólshús í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(71)	Hrafnabjörg í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(72)	Húsavík í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(73)	Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(74)	Nes í Loðmundarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(75)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(76)	Njarðvík við Borgarfjörð; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(77)	Sandbrekka í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(78)	Unaós í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(79)	Vallanes á Völlum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(80)	Valþjófsstaður í Fljótsdal; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(81)	Þórsnes/Hlaupandagerði í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.
	4(104) a–b	Sandbrekka í Útmannasveit ásamt Hlaupandagerði: Lögfesta, dags. 9.4.1852, þinglýst 26.5.1852.
	4(105) a–b	Sandbrekka í Útmannasveit: Lögfesta, dags. 6.6.1872, þinglýst 1.7.1872.

Fasteigna- og jarðamöt (skjalaflokkur A.5):

Jarðamat 1804 (Skjalaflokkur A.5.a):

	2(75) a–b	Jarðamat 1804: Húsavík í Víkum. Merkt A.5.a.1.
	2(76) a–b	Jarðamat 1804: Hólshús í Víkum. Merkt A.5.a.2.
	2(77) a–b	Jarðamat 1804: Litla-Breiðavík í Víkum. Merkt A.5.a.3.
	2(78) a–b	Jarðamat 1804: Stóra-Breiðavík í Víkum. Merkt A.5.a.4.
	2(79) a–b	Jarðamat 1804: Brúnavík í Víkum. Merkt A.5.a.5.
	2(80) a–b	Jarðamat 1804: Höfn í Borgarfirði. Merkt A.5.a.6.
	2(81) a–b	Jarðamat 1804: Hofströnd í Borgarfirði. Merkt A.5.a.7.
	2(82) a–b	Jarðamat 1804: Desjarmýri í Borgarfirði. Merkt A.5.a.8.
	2(83) a–b	Jarðamat 1804: Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði. Merkt A.5.a.9.
	2(84) a–b	Jarðamat 1804: Hólaland í Borgarfirði. Merkt A.5.a.10.
	2(85) a–b	Jarðamat 1804: Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði. Merkt A.5.a.11.
	2(86) a–b	Jarðamat 1804: Gilsárvalla(r)hjáleiga í Borgarfirði. Merkt A.5.a.12.
	2(87) a–b	Jarðamat 1804: Hvoll í Borgarfirði. Merkt A.5.a.13.
	2(88) a–b	Jarðamat 1804: Jökulsá í Borgarfirði. Merkt A.5.a.14.

	2(89) a–b	Jarðamat 1804: Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði. Merkt A.5.a.15.
	2(90) a–b	Jarðamat 1804: Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði. Merkt A.5.a.16.
	2(91) a–b	Jarðamat 1804: Snotrunes í Borgarfirði. Merkt A.5.a.17.
	2(92) a–b	Jarðamat 1804: Njarðvík við Borgarfjörð. Merkt A.5.a.18.
	2(93) a–b	Jarðamat 1804: Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit. Merkt A.5.a.19.
	2(94) a–b	Jarðamat 1804: Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit. Merkt A.5.a.20.
	2(95) a–b	Jarðamat 1804: Heyskálar í Útmannasveit. Merkt A.5.a.21.
	2(96) a–b	Jarðamat 1804: Unaós í Útmannasveit. Merkt A.5.a.22.
	2(97) a–b	Jarðamat 1804: Hrafnabjörg í Útmannasveit. Merkt A.5.a.23.
	2(98) a–b	Jarðamat 1804: Hlaupandagerði í Útmannasveit. Merkt A.5.a.24.
	2(99) a–b	Jarðamat 1804: Sandbrekka í Útmannasveit. Merkt A.5.a.25.
	2(100) a–b	Jarðamat 1804: Dalir í Útmannasveit. Merkt A.5.a.26.
	2(101) a–b	Jarðamat 1804: Kóreksstaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.a.27.
	2(102) a–b	Jarðamat 1804: Kóreksstaðagerði í Útmannasveit. Merkt A.5.a.28.
	2(103) a–b	Jarðamat 1804: Svínafell í Útmannasveit. Merkt A.5.a.29.
	2(104) a–b	Jarðamat 1804: Hjaltastaður í Útmannasveit. Merkt A.5.a.30.
	2(105) a–b	Jarðamat 1804: Rauðholt í Útmannasveit. Merkt A.5.a.31.
	2(106) a–b	Jarðamat 1804: Ánastaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.a.32.
	2(107) a–b	Jarðamat 1804: Hrjótur í Útmannasveit. Merkt A.5.a.33.
	2(108) a–b	Jarðamat 1804: Hreimsstaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.a.34.
	2(109) a–b	Jarðamat 1804: Vestdalur í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.41.
	2(110) a–b	Jarðamat 1804: Dvergasteinn í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.42.
	2(111) a–b	Jarðamat 1804: Selsstaðir í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.43.
	2(112) a–b	Jarðamat 1804: Brimnes í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.44.
	2(113) a–b	Jarðamat 1804: Hjálmárströnd í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.45.
	2(114) a–b	Jarðamat 1804: Sævarendi í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.46.
	2(115) a–b	Jarðamat 1804: Bárðarstaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.47.
	2(116) a–b	Jarðamat 1804: Úlfsstaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.48.
	2(117) a–b	Jarðamat 1804: Klyppstaður í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.49
	2(118) a–b	Jarðamat 1804: Stakkahlíð í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.50.
	2(119) a–b	Jarðamat 1804: Seljamýri í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.51.
	2(120) a–b	Jarðamat 1804: Nes í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.52.
	2(121) a–b	Jarðamat 1804: Brimnes í Seyðisfirði, Neshjáleiga í Loðmundarfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.53.
	2(122) a–b	Jarðamat 1804: Hamragerði í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.73.
	2(123) a–b	Jarðamat 1804: Hjartarstaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.74.
	2(124) a–b	Jarðamat 1804: Hleinargarður í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.75.
	2(125) a–b	Jarðamat 1804: Brennistaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.76.
	2(126) a–b	Jarðamat 1804: Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.77.
	2(127) a–b	Jarðamat 1804: Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.78.
	2(128) a–b	Jarðamat 1804: Eiðar í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.79.
	2(129) a–b	Jarðamat 1804: Gröf í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.80.
	2(130) a–b	Jarðamat 1804: Ormsstaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.81.
	2(851) a–b	Jarðamat 1804: Valþjófsstaður í Fljótsdal. Merkt A.5.a.124.

Jarðamat 1849–1850 (skjalaflokkur A.5.b):

	2(131) a–b	Jarðamat 1849–1850: Hreimsstaðir í Útmannasveit, Hrjótur í Útmannasveit, Ánastaðir í Útmannasveit, Rauðholt í Útmannasveit, Hjaltastaður í Útmannasveit, Kóreksstaðir í Útmannasveit, Dalir í Útmannasveit, Sandbrekka í Útmannasveit, Hrafnabjörg í Útmannasveit, Unaós í Útmannasveit, Heyskálar í Útmannasveit, Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit. Merkt A.5.b.1a–f.
	2(132) a–b	Jarðamat 1849–1850: Njarðvík við Borgarfjörð, Snotrunes í Borgarfirði, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Jökulsá í Borgarfirði, Hvoll í Borgarfirði, Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði, Hólaland í Borgarfirði, Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði, Desjarmýri í Borgarfirði, Hofströnd í Borgarfirði, Höfn í Borgarfirði, Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum, Kjólsvík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum, Litla-Breiðavík í Víkum, Húsavík í Víkum, Ytri-Álftavík í Víkum, Innri-Álftavík í Víkum. Merkt A.5.b.2a–l.
	2(133) a–b	Jarðamat 1849–1850: Nes í Loðmundarfirði, Seljamýri í Loðmundarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Úlfsstaðir í Loðmundarfirði, Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, Árnastaðir í Loðmundarfirði, Sævarendi í Loðmundarfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði. Merkt A.5.b.3a–e.
	2(134) a–b	Jarðamat 1849–1850: Vestdalur í Seyðisfirði, Dvergasteinn í Seyðisfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði, Brimnes í Seyðisfirði. Merkt A.5.b.4a–d.
	2(135) a–b	Jarðamat 1849–1850: Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá, Gröf í Eiðaþinghá, Hleinargarður í Eiðaþinghá, Hjartarstaðir í Eiðaþinghá, Hamragerði í Eiðaþinghá, Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá, Brennistaðir í Eiðaþinghá o.fl. Merkt A.5.b.9a–c.
	2(852) a–b	Jarðamat 1849–1850: Valþjófsstaður í Fljótsdal. Merkt A.5.b.15a–c.
	2(874) a–b	Jarðamat 1849–1850: Vallanes á Völlum o.fl. Merkt A.5.b.10a–h.

Fasteignamat 1916–1918 (skjalaflokkur A.5.c):

	2(136) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hreimsstaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.c.7a–b.
	2(137) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hrjótur í Útmannasveit. Merkt A.5.c.8a–b.
	2(138) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Ánastaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.c.9a–b.
	2(139) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Rauðholt í Útmannasveit. Merkt A.5.c.10a–b.
	2(140) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hjaltastaður í Útmannasveit. Merkt A.5.c.11a–b.
	2(141) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Svínafell í Útmannasveit. Merkt A.5.c.12a–b.
	2(142) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit. Merkt A.5.c.13a–c.
	2(143) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Kóreksstaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.c.14a–b.
	2(144) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Kóreksstaðagerði í Útmannasveit. Merkt A.5.c.15a–b.
	2(145) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Dalir í Útmannasveit. Merkt A.5.c.16a–b.
	2(146) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Sandbrekka í Útmannasveit. Merkt A.5.c.17a–c.
	2(147) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Þórsnes í Útmannasveit. Merkt A.5.c.18a–b.
	2(148) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hrafnabjörg í Útmannasveit. Merkt A.5.c.19a–b.
	2(149) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Unaós í Útmannasveit. Merkt A.5.c.20a–c.
	2(150) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Heyskálar í Útmannasveit. Merkt A.5.c.21a–b.
	2(151) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Njarðvík við Borgarfjörð. Merkt A.5.c.22a–c.
	2(152) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Snotrunes í Borgarfirði. Merkt A.5.c.23a–c.
	2(153) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði. Merkt A.5.c.24a–c.
	2(154) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði. Merkt A.5.c.25a–g.
	2(155) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Jökulsá í Borgarfirði. Merkt A.5.c.26a–b.
	2(156) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hvoll í Borgarfirði. Merkt A.5.c.27a–b.

	2(157) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði. Merkt A.5.c.28a–b.
	2(158) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Grund í Borgarfirði. Merkt A.5.c.29a–b.
	2(159) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hólaland í Borgarfirði. Merkt A.5.c.30a–b.
	2(160) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hólalandshjáleiga í Borgarfirði. Merkt A.5.c.31a–b.
	2(161) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði. Merkt A.5.c.32a–b.
	2(162) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Desjarmýri í Borgarfirði. Merkt A.5.c.33a–c.
	2(163) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Setberg í Borgarfirði. Merkt A.5.c.34a–b.
	2(164) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Þrándarstaðir í Borgarfirði. Merkt A.5.c.35a–b.
	2(165) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hofströnd í Borgarfirði. Merkt A.5.c.36a–c.
	2(166) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Höfn í Borgarfirði. Merkt A.5.c.37a–c.
	2(167) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Brúnavík í Víkum. Merkt A.5.c.38a–c.
	2(168) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Glettingsnes í Víkum. Merkt A.5.c.39a–b.
	2(169) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Kjólsvík í Víkum. Merkt A.5.c.40a–b.
	2(170) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Stóra-Breiðavík í Víkum. Merkt A.5.c.41a–b.
	2(171) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Litla-Breiðavík í Víkum. Merkt A.5.c.42a–b.
	2(172) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Húsavík í Víkum. Merkt A.5.c.43a–b.
	2(173) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Dallandspartur í Víkum. Merkt A.5.c.44a–b.
	2(174) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hólshús í Víkum. Merkt A.5.c.45a–b.
	2(175) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Dalland í Víkum. Merkt A.5.c.46a–b.
	2(176) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Innri-Álftavík og Ytri-Álftavík í Víkum. Merkt A.5.c.47a–b.
	2(177) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hjálmárströnd í Loðmundafirði. Merkt A.5.c.48.
	2(178) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Sævarendi í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.49a–b.
	2(179) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Árnastaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.50a–b.
	2(180) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Bárðarstaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.51a–b.
	2(181) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Úlfsstaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.52a–b.
	2(182) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Klyppstaður í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.53a–b.
	2(183) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Stakkahlíð í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.54a–b.
	2(184) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Seljamýri í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.55a–b.
	2(185) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Nes í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.56a–b.
	2(186) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Neshjáleiga í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.57a–b.
	2(187) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Dvergasteinn í Seyðisfirði. Merkt A.5.c.58a–d.
	2(188) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Selsstaðir í Seyðisfirði. Merkt A.5.c.59a–c.
	2(189) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Brimnes í Seyðisfirði. Merkt A.5.c.60a–d.
	2(190) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Gröf í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.88.
	2(191) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hleinargarður í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.89a–b.
	2(192) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hamragerði í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.90a–b.
	2(193) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hjartarstaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.91a–b.
	2(194) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Brennistaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.92.
	2(195) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.93.
	2(196) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Eiðar í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.94a–c.
	2(197) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Ormsstaðir í Eiðaþingjá. Merkt A.5.c.95a–b.
	2(853) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Valþjófsstaður í Fljótsdal. Merkt A.5.c.144a–c.

Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda (skjalaflokkur A.6):

Yfirlit úr dómabókum sýslumanna (skjalaflokkur A.6.a):

	2(671)	Yfirlit úr dómabókum sýslumanna: Afrétt, Ánastaðir í Útmannasveit, Árnastaðir í Loðmundarfirði, Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, Brennistaðir í Eiðaþinghá, Brimnes í Seyðisfirði, Brúnavík í Víkum, Dalir í Útmannasveit, Dalland í Víkum, Desjarmýri í Borgarfirði, Dvergasteinn í Seyðisfirði, Eiðar í Eiðaþinghá, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá, Gilsárvalla(r)hjáleiga í Borgarfirði, Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði, Glettingsnes í Víkum, Grund í Borgarfirði, Gröf í Eiðaþinghá, Hamragerði í Eiðaþinghá, Heyskálar í Útmannasveit, Hjaltastaður í Útmannasveit, Hjartarstaðir í Eiðaþinghá, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði, Hlaupandagerði í Útmannasveit, Hleinargarður í Eiðaþinghá, Hofströnd í Borgarfirði, Hólaland í Borgarfirði, Hólshús í Víkum, Hrafnabjörg í Útmannasveit, Hraundalur og Kirkjutungur, Hreimsstaðir í Útmannasveit, Hrjótur í Útmannasveit, Húsavík í Víkum, Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði, Hvoll í Borgarfirði, Höfn í Borgarfirði, Innri-Álftavík í Víkum, Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit, Jökulsá í Borgarfirði, Kjólsvík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Kóreksstaðagerði í Útmannasveit, Kóreksstaðir í Útmannasveit, Litla-Breiðavík í Víkum, Nes í Loðmundarfirði, Neshjáleiga í Loðmundarfirði, Njarðvík við Borgarfjörð, Ormsstaðir í Eiðaþinghá, Ós í Borgarfirði, Rauðholt í Útmannasveit, Sandbrekka í Útmannasveit, Sandbrekkuafréttur, Seljamýri í Loðmundarfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði, Setberg í Borgarfirði, Snotrunes í Borgarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum, Svínafell í Útmannasveit, Sævarendi í Loðmundarfirði, Unaós í Útmannasveit, Úlfsstaðir í Loðmundarfirði, Vestdalur í Seyðisfirði, Ytri-Álftavík í Víkum / Glaumbær, Þrándarstaðir í Borgarfirði.

Uppskriftir úr dómabókum sýslumanna (skjalaflokkur A.6.b):

	2(672) a–b	Manntalsþing 29. maí 1846. Þinglesið var skipta- og skilmálabréf um Tunghaga, Grófargerði og Arnkelsgerði. Einnig var þinglesið skjal um skiptagjörning varðandi Hjartarstaði. Merkt A.6.b.1.
	2(673) a–b	Manntalsþing 2. júní 1841. Þinglesin var lögfesta, dagsett 31. maí 1841, fyrir jörðina Ós. Enn fremur var tekin fyrir klaga gegn Pétri Þorlákssyni bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð hans við fjallgöngu síðastliðið haust. Merkt A.6.b.16a–b.
	2(674) a–b	Aukaréttur 23. júlí 1842. Tekið var fyrir mál gegn Pétri Þorlákssyni bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð hans við fjallgöngu síðastliðið haust. Merkt A.6.b.17a–b.
	2(675) a–b	Extraréttur 2. október 1828. Skoðun og virðing á Skriðuklaustursjörðum. Fram koma lýsingar um landamerki. Merkt A.6.b.19a–r.
	2(676) a–b	Manntalsþing 30. maí 1792. Upplesið var kaupbréf hvar Steinunn Guðmundsdóttir seldi sr. Hjörleifi Thorsteinssyni fjögur hundruð úr jörðinni Bakka. Enn fremur var upplesið kaupbréf, dagsett 14. febrúar 1792, hvar Túnis Guðmundsson seldi Gróu Eiríksdóttur átta hundruð í jörðinni Gilsárvallahjáleigu. Merkt A.6.b.34.
	2(677) a–b	Manntalsþing 19. nóvember 1811. Upplesið var kaup- og makaskiptabréf hvar sr. Hjörleifur Thorsteinsson færði Einari Gíslasyni jörðina Bakka fyrir 11 og ¾ hluta úr jörðinni Stóra-Steinsvaði og átta hundraða jörðina Hvol. Merkt A.6.b.35a–b.
	2(678) a–b	Manntalsþing 31. júlí 1813. Framlagt var bréf, dagsett 14. júní 1813, hvar sr. Hjörleifur Thorsteinsson og Einar Gíslason aflýsa kaup- og makaskiptagjörningi þeirra frá 7. janúar 1811. Enn fremur er framlagt kaupbréf hvar Ragnh. og Margrét Halldórsdætur selja Einari Gíslasyni átta hundruð í jörðinni Geitavík. Merkt A.6.b.36.

	2(679) a–b	Manntalsþing 10. júlí 1829. Þinglesið var makaskiptabréf, dagsett 27. janúar 1829, hvar Gísli Gíslason seldi tíu hundruð úr jörðinni Njarðvík til Sigurðar Jónssonar fyrir tíu hundruð úr Hóli á Útmannasveit. Einnig var upplesið forboð sr. Guttorms Pálssonar fyrir skotum frá Ósum innanverðum og þangað sem Njarðvíkurland tekur við. Enn fremur var þinglesið kaupbréf, dagsett 10. september 1828, hvar sr. Þorkell Árnason seldi sr. Einari Hjörleifssyni þrjú hundruð úr jörðinni Bakka. Merkt A.6.b.37a–b.
	2(680) a–b	Manntalsþing 13. maí 1839. Upplesið var afsalsbréf, dagsett 10. september 1836, hvar M. Hjörleifsdóttir seldi Sigurði Jónssyni fjórða part úr jörðinni Bakka. Abraham hreppstjóri, sem ábúandi jarðarinnar, lýsti brigðum á nefnd jarðarhundruð þar sem hann hefði fyrstur kauprétt á þeim. Merkt A.6.b.38.
	2(681) a–b	Manntalsþing 4. júní 1841. Þinglesin var lögfesta fyrir jörðina Ós, dagsett 31. maí 1841. Einnig var þinglýst makaskiptagjörningi, dagsettum 1. febrúar 1841, hvar Brynjúlfur Evertsson makaskipti jörðinni Hvoli til St. Ólafssonar fyrir tíu hundruð í jörðinni Hofi í Fellum. Enn fremur var þinglesið afsalsbréf, dagsett 4. apríl 1840, hvar Sigurður Jónsson seldi Abraham Ólafssyni þrjú hundruð í jörðinni Bakka. Merkt A.6.b.39.
	2(682) a–b	Manntalsþing 31. maí 1856. Friðhelgi var lýst á varpplássum á Hafnarhólma sem lá undir Njarðvík, Æðarskeri eign Brúnavíkur ásamt Vogaskeri og Kríustapa sem tilheyrðu Húsavík. Einnig var friðhelgi lýst á nótlögum út af Kerlingarfjöru við Bakkaland. Merkt A.6.b.40a–b.
	2(683) a–b	Manntalsþing 30. júní 1875. Þinglesið var afsalsbréf, dagsett 24. apríl 1872, hvar Stefán Björnsson seldi Stefáni Hrólfssyni eitt hundrað í jörðinni Bakkagerði. Merkt A.6.b.41.
	2(684) a–b	Manntalsþing 30. júlí 1887. Þinglesið var afsalsbéf, dagsett 6. júlí 1886, hvar Þorvarður Stefánsson seldi Einari Thorlacius og Sigurði Jónssyni hálft hundrað úr jörðinni Njarðvík. Enn fremur var friðlýst fyrir Hafnarlandi, Bakkalandi og í Hafnarhólma sem tilheyrði Njarðvíkurkirkju. Merkt A.6.b.42.
	2(685) a–b	Manntalsþing 10. júní 1815. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 23. janúar 1815, hvar Árni Jónsson og Jón Árnason seldu jörðina Gilsárteig til Péturs Hildibrandssonar fyrir jörðina Bárðarstaði. Merkt A.6.b.43.
	2(686) a–b	Manntalsþing 10. júlí 1844. Þinglesin var lögfesta fyrir jörðina Jökulsá en henni var mótmælt af eiganda jarðarinnar Hvols. Þinglesið var makaskipta- og afsalsbréf, dagsett 24. febrúar 1844, milli Jóns Árnasonar og J. Thorarenssonar fyrir Bárðarstaði og Hólaland. Þinglesin var lögfesta, dagsett 6. júlí 1844, hvar Sigurður Guðmundsson lögfesti jörðina Glettingsnes. Þinglesin var útdráttur úr máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1575 en ekki er skráð fyrir hvaða kirkju. Þinglýst var lóðseðli, dagsettum 14. desember 1843, hvar Guðlaug Jónsdóttir fékk heimild fyrir fjórum hundruðum í jörðinni Geitavík. Þinglesin var lögfesta, dagsett 21. maí 1841, hvar sr. G. Pálsson lögfesti fyrir Óslandi en henni var mótmælt af eiganda Njarðvíkur, staðarhaldara Húsavíkurkirkju og eiganda Geitavíkur. Þinglesin var lögfesta, dagsett 3. júní 1844, fyrir landamerkjum Kjólsvíkur sem var mótmælt vegna réttinda Húsavíkur- og Klyppstaðarkirkna. Enn fremur voru teknar fyrir vitnaleiðslur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörðs á Klyppstað og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi vegna hvalreka. Merkt A.6.b.44a–c.
	2(687) a–b	Manntalsþing 9. júní 1883. Þinglýst var banni Jónasar Samsonsonar gegn því að hestum væri beitt í leyfisleysi í Dvergasteinslandi. Þinglesin voru landamerki fyrir Bárðarstaði, Sörlastaði og Hánefsstaði. Enn fremur var friðlýst æðarvarpi í Stakkahlíð og kærði bóndinn þar, Jón Baldvin Jóhannesson, að æðarfuglar væru drepnir þar af Færeyingum. Merkt A.6.b.45a–b.

	2(688) a–b	Manntalsþing 2. júlí 1923. Þinglesið var skjal hvar Þórarinn Benediktsson afsalaði Þorsteini Jónssyni hálfa jörðina Gilsárteig. Enn fremur var þinglesið skjal hvar Malen Guttormsdóttir gaf Guttormi Sigurðssyni ¼ hlut úr jörðinni Hleinargarði. Merkt A.6.b.52.
	2(689) a–b	Manntalsþing 4. júní 1800. Upplesið var kaupbréf, dagsett 24. mars 1800, hvar Guðmundur Pétursson sýslumaður seldi Árna Jónssyni hreppstjóra jörðina Gilsárteig með eyðihjáleigu. Enn fremur voru upplesnar tvær lögfestur Árna Jónsson fyrir jörðunum Gilsárteig og Brennistöðum. Merkt A.6.b.70a–b.
	2(690) a–b	Manntalsþing 20. júlí 1810. Árni Jónsson þinglýsti, með skjali dagsettu 18. júlí 1810, jörðinni Gilsárteigi sem óðalsjörð. Enn fremur þinglýsti Árni Jónsson lögfestu fyrir jarðirnar Gilsárteig og Brennistaði. Merkt A.6.b.71.
	2(691) a–b	Manntalsþing 23. ágúst 1820. Þinglýst var skjali hvar Magnús Jónsson seldi Pétri Hildibrandssyni jörðina Gilsárteigshjáleigu. Enn fremur var þinglýst tveimur lögfestum, dagsettum 22. og 23. ágúst 1820, fyrir Gilsárteig og Brennistaði. Merkt A.6.b.72a–b.
	2(692) a–b	Manntalsþing 14. maí 1849. Lesið var afsalsbréf, dagsett 15. júlí 1848, fyrir jörðinni Eiðum með hjáleigum til Jonathans Péturssonar. Enn fremur var þinglýst lóðseðlum Árna og Vilborgar uppá eitt hundrað í Gilsárteigi, sem Árni erfði eftir móður sína, og hálft hundrað i Brennistöðum sem féll í lóð Vilborgar. Kenninöfn þeirra koma ekki fram. Merkt A.6.b.73.
	2(693) a–b	Manntalsþing 4. júní 1883. Þinglesið var forboð Jóhanns Péturssonar á Áreyjum. Enn fremur voru þinglesin landamerki Brennistaða og Gilsárteigs. Merkt A.6.b.74a–b.
	2(694) a–b	Manntalsþing 10. júlí 1888. Þinglýst var makaskiptabréfi fyrir hálfri jörðinni Brennistöðum og 3/16 hlutum úr jörðinni Gilsárteigi milli Þórarins Jónssonar og Árna Magnússonar. Merkt A.6.b.75a–b.
	2(695) a–b	Manntalsþing 28. júní 1912. Þinglesinn var kaupsamningur, dagsettur 26. febrúar 1912, hvar Árni Jónsson seldi Magnúsi Þórarinssyni hluta úr jörðinni Brennistöðum. Merkt A.6.b.76a–b.
	2(696) a–b	Manntalsþing 11. júní 1915. Þinglesin var gjöf Magnúsar Jónssonar til Ingibjargar Bergsveinsdóttur á 1,83 hundruðum úr jörðinni Brennistöðum, dagsett 24. maí 1912. Merkt A.6.b.77a–b.
	2(697) a–b	Extraréttur 29. júlí 1807. Tekið var fyrir að halda vitnaleiðslur um ásigkomulag jarðarinnar Brimness. Merkt A.6.b.78a–d.
	2(698) a–b	Manntalsþing 10. júní 1863. Friðlýst var öllu Brimneslandi. Merkt A.6.b.79.
	2(699) a–b	Manntalsþing 24. júní 1842. Þinglesið var afsalsbréf, dagsett 12. desember 1841, hvar Eiríkur Einarsson seldi Einari Guðmundssyni 2 hundruð og 2/3 hluta úr hundraði úr jörðinni Geitavík. Þinglesin var lögfesta, dagsett 31. maí 1842, fyrir ítökum Valþjófsstaðarkirkju í þinglaginu. Einnig var þinglýst tveimur lögfestum fyrir jarðirnar Ós og Brúnavík. Enn fremur mótmælti S. Guðmundsson notkun frá Húsavík svokallaða Syðri-Álftavík. Merkt A.6.b.80.
	2(700) a–b	Manntalsþing 11. apríl 1850. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Merkt A.6.b.81.
	2(701) a–b	Manntalsþing 11. júlí 1851. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Merkt A.6.b.82.
	2(702) a–b	Manntalsþing 28. maí 1852. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Merkt A.6.b.83.

	2(703) a–b	Manntalsþing 13. júlí 1853. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Einnig var þinglýst lóðseðli eftir Guðrúnu Sveinsdóttur hvar Gunnar Frímann Sigbjörnsson fékk eitt hundrað í Snotrunesi og 40 álnir í Kjólsvík. Enn fremur var þinglýst sex lóðseðlum barna Sigfúsar Pálssonar þar sem hvert þeirra fékk 42 álnir og 6/7 hluta úr alin í jörðinni Gilsárvallahjáleigu. Merkt A.6.b.84.
	2(704) a–b	Manntalsþing 8. júlí 1854. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Merkt A.6.b.85a–b.
	2(705) a–b	Manntalsþing 4. júní 1855. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Auglýst var kaupbréf, dagsett 25. apríl 1855, hvar Guðmundur og Stefán Hjörleifssynir seldu Gunnhildi Jónsdóttur hálfa Kjólsvík. Einnig var auglýst lögfesta, dagsett 2. júní 1855, fyrir jörðinni Húsavík. Umboðsmaður Skriðuklausturs mótmælti lögfestunni hvað Innri-Álftavík snerti. Enn fremur mótmælti presturinn á Desjarmýri lögfestunni vegna stefnu línunnar af Húsavíkurheiðarvarpi. Merkt A.6.b.86a–b.
	2(706) a–b	Manntalsþing 23. júní 1855. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík og Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík. Merkt A.6.b.87a–b.
	2(707) a–b	Manntalsþing 26. júní 1861. Friðlýst var eggveri í Hafnarhólma og Æðarskeri fyrir Brúnavíkurlandi. Merkt A.6.b.88a–b.
	2(708) a–b	Manntalsþing 10. júní 1785. Upplesnar voru tvær lögfestur sr. J. Stefánssonar, dagsettar 6. maí 1785, þar sem hann lögfesti með annarri þeirra alla jörðina Ós með býlinu Heyskálum og fjórðung hvalreka á Gripdeild. Einnig var þinglesið kaupbréf, dagsett 6. október 1784, þar sem Vilhjálmur Sæmundsson keypti jörðina Dali, sex hundruð að fornu gildi. Merkt A.6.b.91.
	2(709)	Manntalsþing 9. júní 1788. Upplesið var kaupbréf, dagsett 26. júní 1787, hvar sr. Sigfús Guðmundsson seldi Eiríki Hallssyni hálfa jörðina Dali. Merkt A.6.b.92.
	2(710)	Manntalsþing 27. maí 1791. Upplesið var kaupbréf, dagsett 27. mars 1791, hvar sr. Sigfús Guðmundsson seldi Eiríki Hallssyni eitt og hálft hundrað í jörðinni Dölum. Merkt A.6.b.93a–b.
	2(711) a–b	Manntalsþing 5. júní 1849. Lesin var lögfesta, dagsett 5. júní 1849, fyrir Dvergasteini, Kolsstaði og Selsstaðalandi. Einnig var friðlýst fyrir nótlögum og fleiru í Dalalandi. Merkt A.6.b.94.
	2(712)	Manntalsþing 4. júní 1880. Þinglýst var makaskiptabréf, dagsett 18. apríl 1880, fyrir einu hundraði úr Þorvaldsstöðum gegn einu hundraði úr Dölum. Merkt A.6.b.95a–b.
	2(713) a–b	Manntalsþing 28. júní 1882. Þinglýst var afsalsbréfi, dagsettu 29. maí 1880, hvar Magnús Guðmundsson seldi Magnúsi Vilhjálmssyni Jórvík og Jórvíkurhjáleigu. Enn fremur var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 25. júní 1880, hvar Björn Runólfsson seldi Jóni Einarssyni eitt hundrað úr jörðinni Dölum. Merkt A.6.b.96a–b.
	2(714) a–b	Extraréttur 18. júlí 1843. Tekin var fyrir sökin milli sr. Jóns Austfjörðs á Klyppstað og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi vegna hvalkálfs sem rak upp við Borgarfjörð 4. júlí 1842. Merkt A.6.b.97a–d.
	2(715) a–b	Extraréttur 25. júlí 1844. Tekin var fyrir sökin milli sr. Jóns Austfjörðs og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.99.
	2(716) a–b	Extraréttur 26. september 1844. Tekin var fyrir sökin milli sr. Jóns Austfjörðs og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.100.

	2(717) a–b	Extraréttur 10. október 1844. Tekin var fyrir sökin milli sr. Jóns Austfjörðs og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.101.
	2(718) a–b	Extraréttur 21. nóvember 1844. Dómur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörðs og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.102a–e.
	2(719) a–b	Aukaréttur 16. júlí 1849. Tekin var fyrir sökin milli prófastanna Guttorms Pálssonar og Stefáns Árnasonar öðrum megin og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi hinum megin áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.103.
	2(720) a–b	Aukaréttur 15. ágúst 1849. Tekin var fyrir sökin milli prófastanna Guttorms Pálssonar og Stefáns Árnasonar öðrum megin og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi hinum megin áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.104.
	2(721) a–b	Aukaréttur 21. september 1849. Dómur í sökinni á milli prófastanna Guttorms Pálssonar og Stefáns Árnasonar öðrum megin og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi hinum megin áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.105a–b.
	2(722) a–b	Manntalsþing 13. apríl 1840. Upplesin var lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi. Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum mótmælti lögfestunni vegna Húsavíkurkirkju. Merkt A.6.b.106.
	2(723)	Aukaréttur 16. maí 1881. Menn voru útnefndir til að gera yfirúttekt á prestssetrinu Dvergasteini. Merkt A.6.b.108.
	2(724) a–b	Aukaréttur 10. september 1883. Tekið var fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.110a–b.
	2(725) a–b	Aukaréttur 19. september 1883. Tekið var fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.111a–b.
	2(726) a–b	Aukaréttur 19. september 1883. Tekið var fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.112a–b.
	2(727) a–b	Aukaréttur 26. september 1883. Tekið var fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.113a–b.
	2(728) a–b	Aukaréttur 26. september 1883. Dómur í landamerkjamáli milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.114a–d.
	2(729) a–b	Manntalsþing 10. júní 1884. Þinglesin voru landamerki jarðarinnar Dvergasteins með hjáleigunni Selsstöðum og einnig Hjálmárstrandar sem byggð var úr Dvergasteinslandi. Merkt A.6.b.115a–b.
	2(730) a–b	Extraréttur 16. maí 1809. Teknar voru fyrir vitnaleiðslur um rekamörk milli Eiða- og Hrollaugsstaðasanda. Merkt A.6.b.116a–c.
	2(731) a–b	Manntalsþing 15. september 1825. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 22. september 1822, hvar Þórður Jónsson makaskipti hálfri bóndaeign á Eiðum með tilheyrandi bæjum, Ormsstöðum, Tókastöðum og hálfum Þuríðarstöðum, til Benedikts Vigfússonar á móti hálfum Firði með Fjarðarseli í Seyðisfirði. Einnig var upplesin lögfesta fyrir Hallormsstað, dagsett 4. september 1825. Merkt A.6.b.117.

	2(732)	Aukaréttur 1. mars 1847. Próf um erfðaskrá og síðasta vilja prestsekkjunnar Guðrúnar Eyvindsdóttur á Eiðum, að kröfu Þorsteins Mikaelssonar, en hún hafði ánafnað dóttur Þorsteins, Steinunni, sex hundruðum úr jörðinni Eiðum en Þorsteinn hélt því fram að hún ætti að fá sjö hundruð. Vitni staðfestu kröfu Þorsteins með eiði. Merkt A.6.b.118a–b.
	2(733) a–b	Aukaréttur 20. september 1879. Menn voru útnefndir til að meta til verðs Eiðastólinn í Eiðahreppi. Merkt A.6.b.120.
	2(734) a–b	Manntalsréttur 10. júní 1890. Þinglýst var landamerkjum Eiða með Ormsstöðum. Enn fremur framlagði Gunnar Pálsson landamerkjaskrá milli Ketilsstaða og Vallaness en aðeins annar eigandinn var samþykkur henni. Merkt A.6.b.121.
	2(735) a–b	Manntalsþing 10. júlí 1907. Friðlýst var varpi og skógi í hólmum í Lagarfljóti og í Eiðavatni. Merkt A.6.b.122.
	2(736) a–b	Manntalsþing 16. júní 1908. Þinglesið var kaupbréf, dagsett 30. nóvember 1907, hvar Ragnhildur Einarsdóttir seldi Magnúsi Sigurðssyni jörðina Hjartarstaði. Enn fremur var friðlýst skógi og varpi í hólmum í Lagarfljóti og í Eiðavatni. Merkt A.6.b.123a–b.
	2(737) a–b	Manntals- og skattaþing 8. júlí 1844. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 19. apríl 1843, hvar Pétur Hildibrandsson seldi Sveini Sveinssyni sex hundruð í jörðinni Gilsárteigi. Þinglýst var lögfestu hvar S. Guðmundsson lögfesti jörðina Eyjólfsstaði. Einnig var þinglýst umboði frá Jóni Marteinssyni handa R. Guðmundssyni á Þorvaldsstöðum til að krefjast fjallskila af þeim bændum í Vallnahreppi sem notuðu Geitdalsafrétt. Þá framlagði Þorst. Michaelsson til þinglesturs lögfestu, dagsetta 14. maí 1840, hvar G. Pálsson lögfesti Vallanesheimaland og Vallaneskirkjuítök í Egilsstaða- og Þingmúlaþinglagi. Í framhaldinu var þinglýst skjali Sigv. Magnússonar hvar hann lýsti Tungudal almenningseign. Merkt A.6.b.148.
	2(738) a–b	Manntalsþing 16. maí 1843. Þinglesið var makaskiptabréf, dagsett 24. febrúar 1843, hvar sr. Pétur Jónsson makaskipti jörðinni Egilsseli til bræðranna Jóns og Eiríks Jónssona fyrir jörðina Eyrarteig. Enn fremur var þinglesið makaskiptabréf, dagsett 8. mars 1843, hvar bræðurnir Jón og Eiríkur makaskipta jörðinni Egilsseli til Einars Guðmundssonar fyrir jörðina Geitavík með undirliggjandi hjáleigu. Merkt A.6.b.153.
	2(739) a–b	Manntalsþing 30. maí 1794. Birtar voru þrjár lögfestur G. Pálssonar klausturhaldara fyrir Skriðuklaustur og undirliggjandi jarðir. Einnig var þinglesin lögfesta fyrir Valþjófsstað. Merkt A.6.b.187a–b.
	2(740) a–b	Manntalsþing 9. júlí 1756. Upplesið var kaupbréf, dagsett 17. ágúst 1754, hvar sr. Halldór Gíslason keypti hluta af jörð Geitavíkur af Sveini Péturssyni. Enn fremur uppbauð Pétur Thorsteinsson sýslumaður jörðina Kjólsvík til ábúðar en enginn vildi hana. Merkt A.6.b.190a–c.
	2(741) a–b	Manntalsþing 29. júní 1813. Upplesið var kaupbréf hvar Einar Gíslason keypti jörðina Geitavík, helminginn af Ragnheiði Halldórsdóttur og hinn af systur hennar Margréti Halldórsdóttur. Merkt A.6.b.191a–b.
	2(742) a–b	Manntalsþing 16. júní 1828. Þinglesið var makaskipta- og kaupbréf, dagsett 8. janúar 1828, hvar Guðmundur Þorsteinsson seldi og makaskipti níu og hálfu hundraði í jörðinni Stóra-Steinsvaði til Halldórs stjúpsonar síns fyrir jörðina Geitavík, átta hundruð að dýrleika. Merkt A.6.b.192.
	2(743) a–b	Manntalsþing 14. maí 1836. Upplesin var lögfesta, útgefin 5. maí 1836, fyrir jörðina Geitavík af Jóni Jónssyni hreppstjóra sem fjárhaldsmanni barnanna Einars og Margrétar Guðmundsbarna. Sveinn Snjólfsson á Nesi mótsagði lögfestunni og upplas lögfestu fyrir sinni jörð. Merkt A.6.b.193a–b.

	2(744) a–b	Manntalsþing 23. júní 1843. Upplesin var lögfesta fyrir landamerkjum jarðarinnar Óss sem H. Ólafsson mótmælti vegna Svínavíkur sem máldagar Húsavíkur tileinkuðu henni. Einnig var lesin upp lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni gagnstæð. Enn fremur var upplesið makaskiptabréf, dagsett 8. mars 1843, hvar Einar Guðmundsson makaskipti Geitavík með undirliggjandi hjáleigu til bræðranna Jóns og Eiríks Jónssona. Merkt A.6.b.194.
	2(745) a–b	Manntalsþing 24. maí 1845. Þinglýst var lögfestu, dagsettri 23. maí 1845, fyrir Njarðvíkurlandi af eigendum hennar Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni og mótmælti henni enginn. Einnig var þinglýst lögfestu fyrir jörðina Snotrunes frá eiganda hennar, Sveini Snjólfssyni, og mótmælti Jón Markússon í Geitavík þar sem hún var mótstríðandi byggingarbréfi hans fyrir Geitavík. Enn fremur var þinglýst lögfestu fyrir jörðina Nes í Loðmundarfirði, útgefin 19. maí 1845, af S. Guðmundssyni og mótmælti henni Hallgrímur Ólafsson í Húsavík. Merkt A.6.b.195.
	2(746) a–b	Manntalsþing 26. maí 1847. Þinglesinn var samningur, dagsettur 30. september 1845, og lögfesta, dagsett 20. apríl 1845, um landamerki Höfða og Útnyrðingsstaða. Einnig var þinglesið afsalsbréf, dagsett 12. apríl 1846, fyrir eyðibýlinu Núpsgerði, þ.e. úr Hjartarstöðum, frá Br. Evertssyni Wium til Vilhjálms Árnasonar. Enn fremur voru lesin tvö makaskiptabréf, hið fyrra dagsett 13. maí 1847, hvar Jarðþrúður Eiríksdóttir makaskipti fjórum hundruðum í Geitavík til Halldórs Einarssonar fyrir fjögur hundruð í Eyvindará. Hið seinna dagsett 19. maí 1847, hvar H. Einarsson makaskipti þessum Geitavíkurhundruðum til Guðlaugar Jónsdóttur fyrir fjögur hundruð í Egilsstöðum á Völlum. Merkt A.6.b.196a–b.
	2(747) a–b	Aukaréttur 20. maí 1856. Tekið var fyrir landamerkjamál milli Snotruness og Geitavíkur. Merkt A.6.b.197a–b.
	2(748) a–b	Manntalsþing 19. júní 1788. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 27. nóvember 1787, hvar Sigríður Árnadóttir færði syni sínum Gísla Halldórssyni jörðina Litla-Steinsvað fyrir tólf hundruð í Geithellum í Álftafirði. Einnig innihélt þetta skjal makaskipti hvar Gísli yfirlét Sigurði Hallssyni Litla-Steinsvað fyrir hálfa bóndaeignina í Njarðvík, tíu hundruð að dýrleika. Merkt A.6.b.207a–b.
	2(749) a–b	Manntals- og skattaþing 28. maí 1839. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 19. maí 1838, frá Pétri Hildibrandssyni til Jóns Einarssonar hreppstjóra á fjórum hundruðum í jörðinni Gilsárteigi. Merkt A.6.b.231.
	2(750) a–b	Manntalsþing 9. júní 1873. Þinglýst var bréfi hvar Halldóra Pétursdóttir gaf Þórarni Jónssyni tvö hundruð í jörðinni Gilsárteigi. Merkt A.6.b.233.
	2(751) a–b	Manntalsþing 4. júlí 1876. Þinglýst var afsalsbréfi, dagsettu 15. október 1875, hvar Nikulás Jónsson seldi Árna Magnússyni fjögur hundruð í Gilsárteigshjáleigu. Merkt A.6.b.234a–b.
	2(752) a–b	Manntalsþing 15. júní 1880. Þinglýst var afsalsbréfi, dagsettu 17. mars 1880, hvar Níels Sigurðsson seldi Árna Auðunssyni Úlfsstaði. Þá var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 6. desember 1879, hvar Jón Bjarnason og Eiríkur Jónsson seldu Sigbirni Eyjólfssyni þrjú hundruð í Tunghaga. Einnig var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 18. janúar 1879, hvar Friðrik Guðmundsson seldi Sigurði Jónssyni Eiðatorfuna. Einnig var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 4. október 1879, hvar Nikulás Jónsson seldi Árna Magnússyni níu hundruð og 72 álnir úr Gilsárteigi. Enn fremur voru menn útnefndir til að skipta jörðunum Ketilsstöðum, Útnyrðingsstöðum og Keldhólum. Merkt A.6.b.235.
	2(753) a–b	Manntalsþing 28. júní 1920. Þinglesið var kaupbréf, dagsett 23. júlí 1919, hvar Þórarinn Benediktsson seldi Þorsteini Jónssyni hálfa jörðina Gilsárteig. Enn fremur var þinglesið afsalsbréf, útgefið 12. mars 1919, hvar Ragnhildur Einarsdóttir afsalaði til Magnúsar Sigurðssonar jörðinni Hjartarstöðum. Merkt A.6.b.236a–b.

	2(754) a–b	Manntalsþing 17. júní 1926. Þinglesið var afsal Páls Sigurðssonar til Guttorms Sigurðssonar fyrir fjórða hlut úr jörðinni Hleinargarði. Einnig var þinglesið skjal hvar Gunnar Sigurðsson seldi og afsalaði hinum sama fjórða hlut úr sömu jörð. Enn fremur var þinglesið skjal hvar Þorsteinn Jónsson seldi og afsalaði Sigbirni Snjólfssyni hálfri jörðinni Gilsárteig. Merkt A.6.b.238a–b.
	2(755) a–b	Manntalsþing 5. júlí 1928. Þinglesið var afsal Þorsteins Jónssonar til Sigbjörns Snjólfssonar fyrir hálfri jörðinni Gilsárteig. Merkt A.6.b.239.
	2(756) a–b	Manntalsþing 17. ágúst 1786. Upplesin voru tvö kaupbréf Guðmundar Kolbeinssonar fyrir jörðinni Gilsárvallahjáleigu, dagsett 2. og 11. júlí 1785. Merkt A.6.b.240.
	2(757) a–b	Manntalsþing 27. júní 1883. Þinglýst var gjafabréfi, dagsettu 17. júlí 1882, hvar Ólafur Stefánsson gaf og afhenti Guðnýju dóttur sinni fimm hundruð í jörðinni Gilsárvelli. Enn fremur voru þinglesin landamerki Rauðholts. Merkt A.6.b.242.
	2(758) a–b	Manntalsþing 29. júní 1883. Þinglýst var gjafabréfi, dagsettu 17. júlí 1882, hvar Ólafur Stefánsson gaf og afhenti Guðnýju dóttur sinni fimm hundruð í jörðinni Gilsárvelli. Merkt A.6.b.243a–b.
	2(759) a–b	Manntalsþing 18. júní 1866. Þinglýst var gjafabréfi hvar hjónin á Kóreksstöðum gáfu tengdasyni sínum, Jóh. Sveinssyni hreppstjóra, tvö hundruð í Hjartarstöðum. Merkt A.6.b.250a–b.
	2(760) a–b	Manntalsþing 14. júní 1837. Boðið var upp eyðibýlið Glettingsnes og varð hæstbjóðandi Hallgrímur Ólafsson. Merkt A.6.b.252.
	2(761) a–b	Manntalsþing 20. júlí 1846. Þinglesin var lögfesta fyrir jörðina Njarðvík, dagsett 21. apríl 1846. Enn fremur var eyðibýlið Glettingsnes uppboðið til ábúðar og var Abraham Ólafsson hæstbjóðandi. Merkt A.6.b.253.
	2(762) a–b	Manntalsþing 7. júlí 1891. Þinglýst var gjafabréfi, dagsettu 4. janúar 1891, hvar Jón Marteinsson gaf Benedikt Rafnssyni jörðina Keldhóla. Einnig var þinglýst landamerkjaskrá fyrir eyðijörðina Þuríðarstaði. Enn fremur var friðlýst fyrir æðarvarpi á eyjum frá Eiðum undan Gröf. Merkt A.6.b.256.
	2(763) a–b	Manntalsþing 2. júlí 1819. Þinglýst var landaskiptagjörningi milli Hamragerðis og Hjartarstaða, dagsettum 18. maí 1819. Merkt A.6.b.267a–b.
	2(764) a–b	Manntalsþing 9. maí 1842. Þinglesin var lögfesta, dagsett 17. apríl 1842, frá Arnoddi Jónssyni fyrir landamerkjum Hamragerðis. Merkt A.6.b.268a–b.
	2(765) a–b	Manntalsþing 25. júní 1842. Upplesin voru mótmæli hvar S. Guðmundsson fyrirbauð ábúanda Hamragerðis að nota lengra land út til Hrjótarlands en í fremri merkigarðinn. Merkt A.6.b.269.
	2(766) a–b	Manntalsþing 9. júlí 1851. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 19. apríl 1851, fyrir eignarhólma þeim er liggur á landamerkjum Vestdals og Fjarðar. Merkt A.6.b.287a–b.
	2(767) a–b	Manntalsþing 5. september 1825. Teknar voru fyrir vitnaleiðslur í landamerkjamáli milli Heyskála og Gagnstöðvar. Merkt A.6.b.299.
	2(768)	Manntalsþingréttur 17. maí 1773. Rætt var um drag af útlensku skipi er rak á land í sandbugtinni árið 1768, ástand þess og meðhöndlun ásamt hversu mikið presturinn á Hjaltastað hafði tekið af rekanum. Merkt A.6.b.300a–b.
	2(769) a–b	Manntalsþing 19. ágúst 1786. Þinglýst var lögfestu sr. Sigfúsar Guðmundssonar fyrir Hjaltastaðarkirkjulandi, reka og verstöðu. Merkt A.6.b.301a–b.
	2(770) a–b	Manntalsþing 3. júní 1833. Teknar voru fyrir vitnaleiðslur um skógarteig þann sem Hjaltastaðarkirkja átti í Hreimsstaðalandi eftir máldögum sínum. Merkt A.6.b.302a–b.

	2(771) a–b	Manntals- og skattaþing 24. júní 1836. Upplesið var kaupbréf, dagsett 26. júlí 1835, hvar kammerráð Melsted sýslumaður seldi jörðina Ketilsstaði til Jóns Sigfússonar. Upplesinn var skiptagjörningur hvar sjö hundruð í jörðinni Hjaltastað voru útlögð til Vilhjálms Árnasonar og önnur sjö til Málfríðar Árnadóttur. Einnig var upplesinn samningur þar sem Málfríður afhenti sinn hlut til Vilhjálms. Upplesið var kaupbréf, dagsett 5. ágúst 1831, hvar sr. Benedikt Vigfússon seldi 30 hundruð í Eiðatorfu til sr. Péturs Jónssonar. Enn fremur var upplesið gjafabréf, dagsett 25. maí 1835, hvar Nikulás Brynjúlfsson afhenti tvö hundruð í jörðinni Tunghaga til Ingibjargar Brinjúlfsdóttur. Að lokum var þinglýst afsalsbréfi hvar Ingibjörg afhenti sama jarðarpart til Björgólfs Brynjúlfssonar. Merkt A.6.b.303.
	2(772) a–b	Manntalsþing 1. júní 1844. Þinglýst var makaskiptabréfi, dagsettu 24. apríl 1843, hvar Guðmundur Benediktsson makaskipti jörðinni Hrafnabjörgum til Finns Guðmundssonar fyrir jörðina Fremrasel. Enn fremur var þinglýst lögfestu, dagsettri 31. maí 1844, hvar sr. J. Guðmundsson lögfesti Hjaltastaðarland. Merkt A.6.b.304.
	2(773) a–b	Aukaréttur 19. mars 1917. Menn voru útnefndir til að lýsa og meta til peningaverðs kirkjujörðina Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli og kirkjujörðina Klyppstað í Loðmundarfirði. Merkt A.6.b.305a–b.
	2(774) a–b	Manntalsþing 21. júní 1787. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 27. október 1784, hvar Ásmundur Einarsson keypti af Guðrúnu Marteinsdóttur átta hundruð í jörðinni Hjartarstöðum. Merkt A.6.b.306.
	2(775) a–b	Manntalsþing 5. júní 1817. Þinglýst var makaskiptabréfi, dagsettu 2. maí 1817, hvar Árni Vilhjálmsson afhenti Vilhjálmi Marteinssyni jörðina Ormsstaði í Fellum á móti 14 hundruðum í jörðinni Hjartarstöðum. Merkt A.6.b.307a–b.
	2(776) a–b	Manntalsþing 18. júní 1822. Þinglýst var lögfestu hvar Árni Vilhjálmsson lögfesti jörðina Hjartarstaði. Merkt A.6.b.308a–b.
	2(777) a–b	Manntalsþing 18. júní 1884. Sýslumaðurinn framlagði amtsbréf þar sem uppálagt var að útnefna menn til að leggja mat á hvernig væri hægt að vernda Hallormsstaðaskóg fyrir frekari skemmdum. Einnig var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 1. október 1883, hvar Jóhannes Sveinsson seldi Sigurði Magnússyni jörðina Hjartarstaði. Enn fremur var þinglýst landamerkjaskrám fyrir jarðirnar Hleinargarð, Hjartarstaði, Útnyrðingsstaði, Keldhóla og Tunghaga. Merkt A.6.b.309a–c.
	2(778) a–b	Manntalsþing 16. júní 1837. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 16. október 1836, hvar Tómas Sveinsson seldi Sveini Sveinssyni hreppstjóra þrjú hundruð í jörðinni Vestdal. Merkt A.6.b.310.
	2(779) a–b	Manntalsþing 3. júlí 1922. Þinglesið var skjal hvar Magnús Sigurðsson afsalaði Sigurbirni Sigurðssyni hálfa jörðina Hjartarstaði. Merkt A.6.b.311.
	2(780) a–b	Manntalsþing 12. júní 1797. Þinglýst var lögfestu, dagsettri sama dag, hvar Skúli Skúlason hreppstjóri lögfesti Hjálmárströnd. Merkt A.6.b.312.
	2(781) a–b	Manntalsþing 26. maí 1852. Þinglýst var lóðseðli Guðrúnar Jónsdóttur fyrir einu hundraði og 36 álnum úr jörðinni Hrafnabjörgum. Enn fremur var þinglýst lögfestu, dagsettri 9. apríl 1852, fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði. Merkt A.6.b.313.
	2(782) a–b	Manntalsþing 19. júní 1863. Þinglýst var kaupbréfi frá H. Jónssyni til P. Ásmundssonar fyrir einu hundraði í jörðinni Hrafnabjörgum. Enn fremur var þinglýst kaupbréfi frá B. Guttormsdóttur til H. Magnússonar fyrir jörðinni Sandbrekku og Hlaupandagerði með tilheyrandi rekasandi. Merkt A.6.b.314a–b.
	2(783) a–b	Manntalsþing 24. júní 1905. Þinglýst var kaup- og afsalsbréfi, dagsettu 20. mars og 9. apríl 1905, hvar Hallfríður Einarsdóttir seldi og afsalaði Einari Guttormssyni jörðina Hleiðargarð. Merkt A.6.b.315.

	2(784) a–b	Manntalsþing 10. júní 1913. Þinglýst var afsalsbréfi, dagsettu 24. maí 1913, hvar Einar Guttormsson afsalaði Hleinargarði til Hallfríðar Einarsdóttur. Enn fremur var þinglýst afsali, dagsettu 25. mars 1913, hvar Hallfríður Einarsdóttir afsalaði Málínu Guttormsdóttur og sonum hennar Hleinargarð. Merkt A.6.b.316.
	2(785) a–b	Manntalsþing 16. maí 1754. Upplesið var kaupbréf sr. Halldórs Gíslasonar fyrir fjórum hundruðum í jörðinni Hofströnd af Árna Vigfússyni í umboði Gyríðar Hjörleifsdóttur, dagsett 28. júní 1753. Upplesið var kaupbréf sr. Gísla Gíslasonar vegna sonar síns, Árna Gíslasonar, fyrir fjórum hundruðum og hálfri jörðinni Hofströnd af Þorkeli Þorsteinssyni, dagsett 25. september 1752. Merkt A.6.b.327a–b.
	2(786) a–b	Manntalsþing 15. maí 1795. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 8. maí og 9. október 1790, hvar O. Hallgrímsson keypti Hólshús og Húsavík af Evert Vium. Einnig var birt skjal áhrærandi slæmt ásigkomulag túns, húsa og engja Húsavíkur þegar kaupsamningurinn var gerður, dagsett 16. maí 1791. Enn fremur var þinglýst kaupbréfi bræðranna Hjörleifs og Jóns Árnasona fyrir jörðinni Snotrunesi. Merkt A.6.b.332.
	2(787) a–b	Manntalsþing 15. maí 1820. Þinglýst var brigðalýsingu Þórunnar Jónsdóttur á óðalsjörð sinni Hrafnabjörgum frá hennar núverandi eignarmanni, dagsettri 18. apríl 1820. Merkt A.6.b.333a–b.
	2(788) a–b	Manntalsþing 4. júlí 1878. Þinglýst var lögfestu fyrir Hrafnabjörgum, dagsett 16. júní. Ártal hennar er ekki skráð. Merkt A.6.b.334.
	2(789) a–b	Manntalsþing 26. maí 1845. Þinglýst var lögfestu, dagsettri sama dag, hvar mótmælt var lögfestu sr. Guttorms á Hofi áhrærandi Hraundal. Kjartan Jónsson á Sandbrekku sem leiguliði þeirrar jarðar mótmælti lögfestunni. Merkt A.6.b.343.
	2(790) a–b	Manntalsþingsréttur 27. maí 1797. Upplesið var kaupbréf, dagsett 15. júní 1785, hvar Ásmundar Einarssonar keypti jörðina Hreimsstaði. Auglýst var að lýsistunna hafði rekið á Hólssand sem Eiðakirkju tilheyrði. Einnig vitnaðist um reka á Kóreksstaðasandi og á Jórvíkurreka. Rekinn var uppboðinn og seldur hæstbjóðanda. Merkt A.6.b.344a–b.
	2(791) a–b	Manntalsþing 5. september 1807. Upplesið var kaup- og makaskiptabréf, dagsett 16. júní 1806, hvar bræðurnir Ísleifur og Runólfur Ásmundssynir ásamt systur þeirra, Margréti Ásmundsdóttur, seldu jörðina Hreimsstaði til Halls Jónssonar sem á móti seldi þeim Fögruhlíð með afbýlunum Hnitbjörgum og Hlíðarhúsum. Enn fremur var upplesin lögfesta, dagsett 4. september 1807, fyrir jörðinni Hreimsstaði hvar Hallur Jónsson fyrirbauð öðrum að nota jörðina. Merkt A.6.b.345a–b.
	2(792) a–b	Manntalsþingsréttur 11. júlí 1808. Þinglýst var kaup- og makaskiptabréfi, dagsettu 16. júní 1806, hvar bræðurnir Ísleifur og Runólfur Ásmundsson seldu Halli Jónssyni jörðina Hreimsstaði á móti Fögruhlíð með kotunum Hnitbjörgum og Hlíðarhúsum. Merkt A.6.b.346a–b.
	2(793)	Manntalsþing 20. júní 1864. Þinglýst var fullmakt Snjólaugar Jónsdóttur á Hreimsstöðum til Þorsteins Vilhjálmssonar á Fremraseli að selja Halldóri Magnússyni á Húsey tvö hundruð úr jörðinni Hreimsstöðum og einnig kaupbréf frá Þorsteini til Halldórs. Merkt A.6.b.347a–b.
	2(794) a–b	Aukaréttur 10. júní 1920. Menn voru útnefndir til að skoða og meta jörðina Hrjót. Merkt A.6.b.348.
	2(795) a–b	Manntalsþing 11. maí 1836. Upplesið var afsalsbréf, dagsett 29. ágúst 1835, hvar Snjólfur Einarsson seldi Sveini Sveinssyni eitt og hálft hundrað í jörðinni Vestdal. Merkt A.6.b.349.
	2(796) a–b	Manntalsþing 29. apríl 1790. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 6. nóvember 1789, hvar Guðmundur Guðmundsson yfirlét Pétri Thorsteinssyni jörðina Ekru fyrir jarðirnar Jökulsá og Hvannstöð. Merkt A.6.b.350.

	2(797) a–b	Manntalsþing 23. júlí 1814. Upplesið var kaupbréf, dagsett 13. maí 1814, hvar Hallur Jónsson seldi St. Ólafssyni fyrir hönd Magnúsar Magnússonar jörðina Hvannstöð. Merkt A.6.b.351.
	2(798) a–b	Manntalsþing 6. maí 1841. Þinglýst var makaskiptabréfi hvar Stefán Ólafsson makaskipti til Brynjúlfs Evertssonar hálfri jörðinni Hofi í Fellum fyrir jörðina Hvol í Borgarfirði. Merkt A.6.b.352a–b.
	2(799) a–b	Manntalsþing 28. júlí 1864. Þinglýst var lögfestu fyrir jörðunum Jökulsá og Hvoli. Enn fremur lýstu Óss- og Njarðvíkurmenn friðhelgi yfir selaveiði fyrir löndum sínum. Merkt A.6.b.353.
	2(800) a–b	Manntalsþing 10. september 1804. Upplesið og uppskrifað var kaupbréf Sveins Sveinssonar, dagsett 18. nóvember 1799, fyrir jörðinni Vestdal. Merkt A.6.b.355a–b
	2(801) a–b	Manntalsþing 10. ágúst 1801. Upplesið var kaupbréf, dagsett 18. nóvember 1799, Sveins Sveinssonar fyrir jörðinni Vestal. Merkt A.6.b.358a–b.
	2(802) a–b	Aukaréttur 5. júní 1855. Tekið var fyrir mál á milli Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Eiríks Einarssonar í Álftavík. Sættir komust á hvar Eiríkur lofaði að flytja sig og allt sitt af jörðinni Álftavík á næstkomandi fardögum 1856. Merkt A.6.b.370.
	2(803) a–b	Manntalsþing 28. maí 1800. Upplesið var kaupbréf, dagsett 10. júlí 1799, hvar Gísli Halldórsson keypti jörðina Jökulsá af Vigdísi Björnsdóttur. Merkt A.6.b.373.
	2(804) a–b	Manntalsþing 1. september 1821. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 26. júní 1821, hvar Þorkell Björnsson keypti af Gísla Halldórssyni jörðina Jökulsá. Merkt A.6.b.374.
	2(805) a–b	Manntalsþing 14. júní 1822. Þinglýst var brigðalýsingu Guðmundar Þorsteinssonar vegna stjúpsonar síns, Halldórs Einarssonar, á jörðinni Jökulsá. Merkt A.6.b.375.
	2(806) a–b	Manntalsþing 10. apríl 1847. Þinglesið var afsalsbréf, dagsett 10. apríl 1846, hvar Eiríkur Einarsson afsalaði Hrólfi Guðmundssyni þrjú hundruð í jörðinni Jökulsá. Merkt A.6.b.376a–b.
	2(807) a–b	Manntals- og skattaþing 13. júlí 1844. Þinglýst var lögfestu, dagsettri 14. maí 1840, hvar sr. G. Pálsson lögfesti ítök Vallaneskirkju. Merkt A.6.b.381.
	2(808) a–b	Manntalsþing 14. maí 1840. Þinglesin var lögfesta, dagsett sama dag, fyrir Vallaneskirkjulandi. Enginn mótmælti henni. Merkt A.6.b.382a–b.
	2(809) a–b	Manntalsþing 12. júlí 1824. Upplesin var lögfesta, dagsett 12. júlí 1824, fyrir Vallanesi og undirliggjandi jörðum. Merkt A.6.b.384.
	2(810) a–b	Manntalsþing 22. júní 1842. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 5. september 1841, hvar H. Sigurðssonar fékk jörðinni Úlfsstöðum. Merkt A.6.b.389.
	2(811) a–b	Manntalsþing 26. júní 1860. Friðlýst var nótlögnum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.404.
	2(812)	Gestaréttur 15. október 1902. Tekið var fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Merkt A.6.b.409a–b.
	2(813)	Gestaréttur 12. mars 1903. Tekið var fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Merkt A.6.b.410.
	2(814)	Gestaréttur 20. maí 1903. Tekið var fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Merkt A.6.b.411a–b.
	2(815)	Gestaréttur 20. ágúst 1903. Tekið var fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Merkt A.6.b.412a–c.

	2(816)	Gestaréttur 3. október 1903. Dómur í máli hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Eiða- og Vallahreppir vildu vera viðurkenndir meðeigendur Hjaltastaðarhrepps að jörðinni, að sínum þriðjungi hver hreppur. Dómur féll þannig að Hjaltastaðarhreppur var sýknaður af kröfu hinna hreppanna. Merkt A.6.b.413a–g.
	2(817) a–b	Manntalsþing 17. júní 1859. Friðlýst var nótlögum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.416.
	2(818) a–b	Manntalsþing 29. maí 1856. Friðlýst var nótlögum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.417a–b.
	2(819) a–b	Manntalsþing 2. júní 1855. Friðlýst var nótlögum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.422.
	2(820) a–b	Manntalsþing 27. maí 1854. Friðlýst var nótlögum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.424.
	2(821) a–b	Manntalsþing 22. maí 1854. Þinglesið var afsalsbréf, dagsett 18. júní 1845, hvar N. Brinjúlfsson afsalaði Jóni Jónssyni tvö hundruð úr Tunghaga. Einnig var þinglesin lögfesta fyrir Vallanesi, landi og ítökum, dagsett 14. maí 1840. Merkt A.6.b.427.
	2(822) a–b	Manntalsþing 22. maí 1845. Þinglesin var lögfesta, útgefin 19. maí 1845, fyrir jörðinni Nesi af Sigurði Guðmundssyni og mótmælti henni enginn. Einnig var þinglesin lögfesta, dagsett 21. maí 1845, fyrir jörðinni Seljamýri af sr. Guðmundi Erlendssyni og mótmælti henni enginn. Enn fremur voru jarðirnar hálft Skriðuklaustur og Stakkahlíð uppboðnar til byggingar. Merkt A.6.b.451a–b.
	2(823) a–b	Manntalsþing 30. maí 1791. Auglýst voru tvö uppboðsskjöl. Hið fyrra, dagsett 11. júlí 1789, hvar bóndaeignin í jörðinni Njarðvík, tíu hundruð að dýrleika, var uppboðin og hæstbjóðandi var Gísli Halldórsson. Hið seinna, dagsett 16. maí 1791, hvar jörðin Snotrunes var uppboðin og voru hæstbjóðendur bræðurnir Hjörleifur og Jón Árnasyni. Merkt A.6.b.452a–b.
	2(824) a–b	Manntalsþing 17. maí 1794. Upplesin var lögfesta, dagsett 26. september 1793, hvar Gísli Halldórsson lögfesti fyrir öllu Njarðvíkurlandi með tilheyrandi kirkjuítökum. Merkt A.6.b.453a–b.
	2(825) a–b	Manntalsþing 8. júlí 1829. Upplesið var forboð sr. Guttorms Pálssonar á Vallanesi hvar hann fyrirbauð að skotið yrði yfir frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tekur við. Merkt A.6.b.455.
	2(826) a–b	Manntalsþing 11. júní 1846. Þinglýst var lögfestu, dagsettri 21. apríl 1846, fyrir jörðinni Njarðvík og mótmælti henni enginn. Merkt A.6.b.456a–b.
	2(827) a–b	Manntalsþing 31. maí 1849. Þinglesin var lögfesta, dagsett 28. maí 1849, fyrir jörðinni Njarðvík og mótmælti henni enginn. Merkt A.6.b.458.
	2(828) a–b	Lögregluréttur 29. júní 1883. Tekin var fyrir rannsókn á skotnum æðarfuglum og mögulega rændum eggjum úr hreiðrum á friðlýstum varphólma tilheyrandi Njarðvík. Merkt A.6.b.459a–b.
	2(829) a–b	Aukaréttur 30. apríl 1884. Menn voru útnefndir til að meta þær skemmdir sem enskir fiskimenn, 25. júní 1883, gerðu á friðlýstum varphólma Njarðvíkurkirkju. Merkt A.6.b.460.
	2(830) a–b	Manntalsþing 18. júlí 1839. Þinglesin var sátt um landamerkin milli jarðanna Ormsstaða og Ásgeirsstaða. Merkt A.6.b.462a–b.
	2(831) a–b	Manntalsþing 31. maí 1848. Tilkynnt var um vogrek sem rekið hafði á klausturjörðina Nes um veturinn. Einnig var auglýst skjal, dagsett 26. apríl 1848, hvar sr. J. Austfjörð friðlýsti öllum sellátrum fyrir Sævarenda allt frá landamerkjum milli Stakkahlíðar og téðrar jarðar og allt út að Hjálmá. Enn fremur fyrirbauð hann öll skot og selaslög fyrir Sævarendalandi. Merkt A.6.b.496.

	2(832) a–b	Manntalsþing 26. júní 1787. Upplesið var kaupbréf Jóns Vigfússonar fyrir fjórum hundruðum úr jörðinni Stóru-Breiðuvík, dagsett 19. júlí 1785, sem hann keypti af Árna Gíslasyni og G. Halldórssyni. Merkt A.6.b.500.
	2(833) a–b	Aukaréttur 31. maí 1849. Tekið var fyrir mál prófastanna Guttorms Pálssonar og Stefáns Árnasonar gegn Hallgrími og Kjartani Ólafssonum vegna hvalkálfs sem rak undir Grenmó í Stóru-Breiðuvíkurlandi. Merkt A.6.b.501a–b.
	2(834) a–b	Aukaréttur 27. júní 1889. Tekið var fyrir mál Jóns Þorleifssonar gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni út af ágreiningi um landamerki jarðanna. Skipaðir voru menn í merkjadóm. Merkt A.6.b.517a–b.
	2(835) a–b	Aukaréttur 1. ágúst 1890. Fyrir var tekið landamerkjamálið Jón Þorleifsson eigandi og ábúandi Úlfsstaða gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Meðdómsmenn voru Magnús Bjarnason, Sigurður Stefánsson, Runólfur Þorsteinsson og Halldór Magnússon og unnu þeir eið að starfa sínum. Að lokinni áreið á merki jarðanna og framlagningu skjala var ákveðið að næsta réttarhald í málinu yrði 30. ágúst 1890 á skrifstofu sýslunnar á Seyðisfirði. Merkt A.6.b.518.
	2(836) a–b	Aukaréttur 30. ágúst 1890. Framhaldið landamerkjamáli Jóns Þorleifssonar eiganda og ábúanda Úlfsstaða gegn Páli Ólafssyni sem umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Skjöl lögð fram af varnaraðila, meðal annars þess efnis að Melá, samkvæmt úttektum frá 1828 og 1841, hafi ráðið landamerkjum jarðanna Árnastaða og Úlfsstaða að utan. Þá kom fyrir dóminn vitnið Einar Pálsson (54 ára) á Ósi í Seyðisfirði og vitnaði um að þegar hann hafi alist upp í Loðmundarfirði til 15 ára aldurs hafi þrætustykkið milli Melár og Fjarðarár verið tileinkað Úlfsstöðum. Merkt A.6.b.519a–b.
	2(837) a–b	Aukaréttur 30. ágúst 1890. Dómur uppkveðinn í landamerkjamáli Jóns Þorleifssonar eiganda og ábúanda Úlfsstaða gegn Páli Ólafssyni sem umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Dómurinn vísaði meðal annars í að landamerkjalýsing sóknaraðila hefði aðeins komið fram þremur árum eftir kæru hans til sáttanefndar frá 15. september 1886 og að enginn afstöðuuppdráttur af ágreiningspartinum hefði verið lagður fram. Málinu var svo vísað frá. Merkt A.6.b.520a–b.
	2(838) a–b	Aukaréttur 5. júlí 1894. Tekið var fyrir landamerkjamálið Jón Þorleifsson bóndi á Úlfsstöðum gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Sækjandi lagði fram kæruskjal til sáttanefndar dagsett 20. júní 1894 ásamt landamerkjaskrá Úlfsstaða, dagsett 27. júní 1889. Sýslumaður tilnefndi svo átta menn í landamerkjadóm og ruddu málspartar fjórum þeirra úr dómi. Dómurinn veitti svo verjanda 18 mánaða frest til að afla gagna úr Reykjavík. Merkt A.6.b.521a–b.
	2(839) a–b	Landamerkjadómur 13. ágúst 1896. Framhaldið var landamerkjamáli milli Úlfsstaða og Árnastaða. Dómsmenn unnu eið og riðu svo ásamt málsaðilum á landamerki umþrætts lands. Merkt A.6.b.522.
	2(840) a–b	Landamerkjadómur 13. ágúst 1896. Framhaldið var landamerkjamáli milli Úlfsstaða og Árnastaða. Lögð var fram úttektargjörð frá árinu 1828 til upplýsingar um nýtingu þrætulandsins. Einnig kom fram að fyrrum hafi umboðið átt jarðirnar báðar Árnastaði og Úlfsstaði. Verjandi fór fram á að dómurinn dæmdi að úr Fjarðará réði Melá merkjum fyrir sunnan ána, allt til fjalls. Sækjandi taldi eðlilegast að landamerkin væru bein „eins og ofan fjallið yfir hinar mjóu eyrar frá Melár-Krók í Fjarðará.“ Málið var lagt undir dóm. Merkt A.6.b.523a–c.
	2(841) a–b	Landamerkjadómur 14. ágúst 1896. Dómur var kveðinn upp í landamerkjamáli milli Úlfsstaða og Árnastaða. Fram kom að landið sem um var þrætt væri tangi eða eyrar, sem gangi út í Úlfsstaðaland og myndist af Fjarðará að norðan en Melá að sunnan. Dómurinn dæmdi að Melá réði landamerkjum og að þrætulandið tilheyrði því Árnastöðum. Merkt A.6.b.524a–b.

	2(842) a–b	Aukaréttur 23. júní 1897. Samningur um landamerki milli Bakka og Bakkagerðis. Merkt A.6.b.525.
	2(843)	Manntalsþing 1. júní 1870. Þinglýst var landskiptabréfi milli jarðanna Sandbrekku og Dala í Útmannasveit, dagsett 17. júní 1869. Merkt A.6.b.526a–b.
	2(844)	Aukaréttur 24. október 1892. Tveir menn útnefndir til að virða jörðina Hvannstóð. Merkt A.6.b.527a–b.
	2(845) a–b	Aukaréttur 27. júní 1889. Tekið var fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Álftavíkur og Ness. Merkt A.6.b.513a–b.
	2(846) a–b	Aukaréttur 1. ágúst 1890. Tekið var fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Álftavíkur og Ness. Merkt A.6.b.514a–b.
	2(847) a–b	Aukaréttur 29. ágúst 1890. Tekið var fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Álftavíkur og Ness. Merkt A.6.b.515.
	2(848) a–b	Aukaréttur 29. ágúst 1890. Dæmt var í landamerkjamáli Jónasar P. Hallgrímssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Álftavíkur og Ness. Merkt A.6.b.516a–c.
	2(849)	Manntalsþing 1. júlí 1872. Þinglýst var lögfestu fyrir Sandbrekku dagsettri 6. júní 1872. Merkt A.6.b.528.
	2(850)	Manntalsþing 8. júní 1885. Þinglesin voru landamerki fyrir Valþjófsstað og ítök Valþjófsstaðarkirkju. Merkt A.6.b.531a–b.
	2(875) a–b	Manntalsþing 10. júní 1871. Þinglesið var makaskiptabréf, dagsett 25. júní 1870, hvar Hallur Einarsson makaskipti Sigríði Halldórsdóttur fjórum hundruðum í Hamragerði á móti fjórum hundruðum og 44 álnum í Rangá. Merkt A.6.b.255.

Dómsskjöl (skjalaflokkur A.6.c):

	2(282)	Bakkagerði í Reyðarfirði: Gjafabréf þar sem Sveinn Sigurðsson gefur syni sínum Gísla Sveinssyni eignarjörð sína Bakkagerði, fjögur hundruð að dýrleika, fyrir utan hans erfðahlut. Dags. 4.2.1827, þinglýst 14.6.1824. Merkt A.6.c.4.
	2(283) a–b	Bakkagerði í Reyðarfirði: Úskrift úr afsalsbók Suður-Múlasýslu af afsalsbréfi þar sem Bóas Bóasson í Borgargerði og Gísli Nikulásson bóndi í Bakkagerði selja og afsala kaupmanninum Fr. Wathne á Búðareyri grunn í Bakkagerðislandi með takmörkunum. Dags. 30.11.1898, þinglýst 16.6.1899. Lagt fyrir aukarétt Suður-Múlasýslu 15.4.1914. Merkt A.6.c.40a–c.
	2(284)	Bréf Steingríms Jónssonar þar sem hann útlistar ítak Húsavíkurkirkju í reka við Breiðavík og Svínavík eftir ýmsum máldögum og vísitasíum. Dags. 15.11.1842. Merkt A.6.c.70a–b.
	2(285) a–b	Litla-Breiðavík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Landamerkjalýsing á milli Litlu- og Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 24.8.1672. Afrit frá 31.8.1843. Merkt A.6.c.71a–b.
	2(286) a–b	Brúnavík í Víkum, Hvalvík í Víkum, Kjólsvík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Afrit úr skýrslu sr. Þorsteins Jónssonar á Eiðum. Lýst er landamerkjum og rekamörkum jarða Brynjólfs biskups Sveinssonar sem hann átti í Borgarfirði. Ódagsett. Afrit frá 31.8.1843. Merkt A.6.c.72a–b.
	2(287) a–b	Glettingsnes í Víkum, Kjólsvík í Víkum: Vitnisburður um fjöruna á milli Kjólsvíkur og Glettingsness. Dags. 7.9.1844. Merkt A.6.c.73.
	2(288) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Vitnisburður um tvo Kaldasteina undir fjallinu Grenmó. Dags. 3.10. og 8.10.1844. Merkt A.6.c.74a–b.

	2(289) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Vitnisburður um tvo Kaldasteina undir fjallinu Grenmó. Dags. 4.10.1844. Merkt A.6.c.75.
	2(290)	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Mæling á djúpinu undir klettinum Grenmó milli neðri hvalfjörunnar og bás þess sem hvalinn rak sumarið 1842. Dags. 16.9.1844. Merkt A.6.c.76.
	2(291)	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Einar Þórðarson ábúandi á Bakka afsalar sér í hendur hreppsnefndarinnar í Borgarfjarðarhreppi forkaupsrétti af sjö og hálfu hundraði úr Bakka og hálfu Bakkagerði. Dags. 1.12.1907. Lagt fyrir aukarétt Seyðisfjarðarkaupstaðar 11.3.1908. Merkt A.6.c.77.
	2(292) a–b	Álftavík í Víkum: Hallgrímur Ólafsson biður sáttanefnd Borgarfjarðar að kalla Eirík Einarsson í Álftavík til sætta við hann vegna ábúðar hans á jörðinni. Sættir náðust ekki og málinu vísað til dómara. Dags. 5.10.1854. Merkt A.6.c.78a–b.
	2(293) a–b	Álftavík í Víkum: Bréf Hallgríms Ólafssonar til sýslumanns þar sem hann biður hann um að taka fyrir mál sitt við Eirík í Álftavík og útburð hans. Dags. 14.5.1855. Merkt A.6.c.79a–b.
	2(294)	Álftavík í Víkum: Hallgrímur Ólafsson kærir til sáttanefndar að Eiríkur Einarsson í Álftavík hafi ekki farið af jörðinni þrátt fyrir auglýsta útbyggingu. Eiríki er stefnt fyrir aukarétt. Dags. 8.11.1854. Merkt A.6.c.80a–b.
	2(295) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Afrit af kaupbréfi þar sem Bjarni Oddsson selur Brynjólfi Sveinssyni biskupi jörðina Dvergastein með Selsstöðum og Kolstöðum. Dags. 6.5.1666 og 3.6.1849. Afritið er frá 24.9.1846. Einnig lögfesta E. Hjörleifssonar prests fyrir jörðina Dvergastein með Selstöðum og Kölstöðum frá 3.6.1849, þinglýst 5.6.1849. Bæði skjölin voru lögð fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.9.1883. Merkt A.6.c.92a–d.
	2(296) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vitnisburður Sigurðar Jónssonar. Dags. 19.9.1883. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.9.1883. Merkt A.6.c.93.
	2(297) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vitnisburður Bjargar Magnúsdóttur prestsekkju. Dags. 19.9.1883. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.9.1883. Merkt A.6.c.94.
	2(298)	Gilsárvalla(r)hjáleiga í Borgarifirði: Uppboðsþing þar sem tekið var fyrir að selja fjögur hundruð úr Gilsárvallahjáleigu fremri. Hæstbjóðandi var Sigurður Jónsson kaupmaður. Dags. 30.7.1887. Merkt A.6.c.106a–b.
	2(299)	Gilsárvalla(r)hjáleiga í Borgarifirði: Kaupbréf þar sem Jón Sigurðsson og Magnús Einarsson, f.h. Kristínar Jónsdóttur, selja Eyjólfi Þorkelssyni fjögur hundruð úr jörðinni Gilsárvallahjáleigu. Dags. 19.4.1887. Merkt A.6.c.107a–b.
	2(300) a–b	Brimnes í Seyðisfirði: Leigusamningur þar sem Sigurður Jónsson bóndi á Brimnesi leigir Birni Jónssyni og Andrési Jónssyni hússtæði á Borgarhól í Brimneslandi með takmörkunum. Einnig fá þeir uppsátur í Borgarfjöru og hagagöngu í Brimneslandi. Dags. 28.5.1885. Sigurður afsalar samningnum til Þórarins Guðmundssonar verslunarstjóra á Seyðisfirði eftir sætt 17.11.1888. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 11.12.1888. Merkt A.6.c.108a–b.
	2(301)	Árnastaðir í Loðmundarfirði, Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Vörn í máli Jóns Þorleifssonar eiganda Úlfsstaða gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Dags. 27.8.1890. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 30.8.1890. Merkt A.6.c.111a–d.
	2(302) a–b	Árnastaðir, Nes, Neshjáleiga og Stakkahlíð í Loðmundarfirði: Yfirlit yfir landamerki Árnastaða, Ness og Neshjáleigu ásamt Stakkahlíð. Ódagsett. Lagt fram í aukarétti Norður-Múlasýslu 30.8.1890. Merkt A.6.c.112a–b.
	2(303) a–b	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Vitnisburður Páls Guttormssonar um brúkun lands sem ábúandi Árnastaða. Dags. 29.5.1859. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 30.8.1890. Merkt A.6.c.113a–b.

	2(304)	Selsstaðir í Seyðisfirði: Vitnisburður um að Björn Hermannsson á Selsstöðum hafi verið með fullu ráði þegar hann skrifaði undir samning með Birni Þorlákssyni presti á Dvergasteini um ábúð á Selsstöðum. Dags. 10.9.1893. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 22.9.1893. Merkt A.6.c.116.
	2(305) a–b	Selsstaðir í Seyðisfirði: Byggingarbréf Björns Hermannssonar fyrir hjáleigunni Selsstöðum. Ágúst 1881. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 10.2.1893. Merkt A.6.c.117a–c.
	2(306)	Selsstaðir í Seyðisfirði: Samningur á milli Björns Hermannssonar og Björns Þorlákssonar prests á Dvergasteini þar sem sá fyrrgreindi segir hjáleigunni Selsstöðum lausri frá næstu fardögum. Dags. 4.5.1891. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 10.2.1893. Merkt A.6.c.118a–b.
	2(307)	Selsstaðir í Seyðisfirði: Útdráttur úr fógetabók Norður-Múlasýslu þar sem Björn Þorláksson prestur á Dvergasteini býður Birni Hermannssyni og Rannveigu Stefánsdóttur á Selsstöðum sáttasamkomulag þar sem þau t.d. hafa afnot af hálfu heimatúninu og hálfum engjum að frátöldu Kolstaðatúni. Undir samkomulagið skrifa Björn prestur, Rannveig og Sigurður Stefánsson meðráðamaður hennar. Ódagsett. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 10.2.1893. Merkt A.6.c.119a–b.
	2(308)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Vitnisburður Þorbjargar Pálsdóttur um samning Sigurðar Einarssonar á Sævarenda og Páls Ólafssonar umboðsmanns um afnot á túni í Neshjáleigu. Dags. 21.8.1896. Lagt fyrir aukarétt Seyðisfjarðarkaupstaðar 22.8.1896. Merkt A.6.c.120.
	2(309)	Árnastaðir í Loðmundarfirði, Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Jón Þorleifsson bað sáttanefndina um að kalla sig og Pál Ólafsson umboðsmann á sáttafund vegna ágreinings um landamerki á milli Úlfsstaða og Árnastaða. Sættir náðust ekki og málinu var vísað til landslaga og réttar. Dags. 16.6.1891. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu í Stakkahlíð 5.7.1894. Merkt A.6.c.121a–b.
	2(310) a–b	Árnastaðir og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Landamerki Úlfsstaða, lögð fyrir aukarétt Norður Múlasýslu 27.6.1889. Með samþykktum lögð fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu í Stakkahlíð 5.7.1894. Merkt A.6.c.122a–b.
	2(311) a–b	Árnastaðir og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Jón Þorleifsson færir rök fyrir landamerkjadóm fyrir því að Úlfsstöðum ættu að vera dæmdir Eyrarnar. Dags. 13.8.1896. Lagt fyrir landamerkjadóm Norður-Múlasýslu 13.8.1896. Merkt A.6.c.123.
	2(312) a–b	Árnastaðir og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Vitnisburður Einars Pálssonar um afnot á eyrunum. Dags. 4.7.1896. Lagt fyrir landamerkjadóm Norður-Múlasýslu 13.8.1896. Merkt A.6.c.124.
	2(313)	Sævarendi í Loðmundarfirði: Útskrift af byggingarbréfi Einars Eiríkssonar á Sævarenda. Dags. 4.1.1869. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.2.1898. Merkt A.6.c.125a–b.
	2(314)	Hjálmárströnd og Sævarendi í Loðmundarfirði: Vitnisburður Hallgríms Metúsalemssonar um að þegar faðir hans, Metúsalem Guttormsson, bjó á Hjálmárströnd fékk hann leyfi til að taka árlega svörð í Sævarendalandi eftir að Einar Eiríksson varð ábúandi í Sævarenda án borgunar nema Einar hafi í eitt skiptið rekið lömb í Hjálmárstrandarland. Dags. 8.1.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.2.1898. Merkt A.6.c.126.
	2(315) a–b	Sævarendi í Loðmundarfirði: Skoðunargjörð á varphólmanum á Sævarenda. Dags. 25.1.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.2.1898. Merkt A.6.c.127a–b.
	2(316) a–b	Hjálmárströnd og Sævarendi í Loðmundarfirði: Vottorð Hallgríms Metúsalemssonar ábúanda á Hjálmárströnd um að hann hafi lánað Einar Eiríkssyni á Sævarenda hagagöngu fyrir lömb eitt sumar og rjúpna veiði í landinu í skiptum fyrir mótak tvö sumur. Dags. 27.1.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 5.3.1898. Merkt A.6.c.128a–b.

	2(317) a–b	Sævarendi í Loðmundarfirði: Vottorð um að engin afrétt er fyrir lömb í landi Sævarenda og mótekja langsótt til fjalls. Dags. 1.3.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 5.3.1898. Merkt A.6.c.129a–b.
	2(318)	Sævarendi í Loðmundarfirði: Útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu og Seyðisjarðarkaupstaðar. Tekið er fyrir mál sem varðar ábúð á Sævarenda. Dags. 26.3.1898. Merkt A.6.c.130a–k.
	2(319) a–b	Ákvörðun um afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi og hversu margt fé megi reka á löndin. Dags. 25.6.1894. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 2.4.1898. Merkt A.6.c.131a–b.
	2(320) a–b	Áréttað af þeim sem ákváðu afréttarlönd í Loðmundarfirði að afrétt í Hjálmárdal í Sævarendalandi sé jafnt fyrir lömb sem fullorðið fé. Dags. 1.5.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 3.5.1898. Merkt A.6.c.132.
	2(321)	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Frekari skýringar Einars Þórðarsonar á því máli sem hann höfðaði gegn Þorsteini Jónssyni kaupmanni á Bakkagerði fyrir hönd Egils Árnasonar fyrrum á Bakka. Málið snýr að réttindum í óskiptu landi jarðanna. Dags. 15.5.1905. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu í Bakkagerði 23.5.1905. Merkt A.6.c.133a–d.
	2(322) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Útskrift úr afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu af útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu þar sem gerður er samningur á milli eigenda Bakka og Bakkagerðis um landamerki. Dags. 23.6.1897. Lesið á Borgarfjarðarmanntalsþingi 22.5.1901. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu í Bakkagerði 23.5.1905. Merkt A.6.c.134a–b.
	2(323) a–b	Vallanes á Völlum: Óátalin landamerki staðarins úr vísitasíu Hallgríms Jónssonar prófasts. Dags. 29.6.1847. Afrit frá 23.9.1921. Lagt fyrir landamerkjadóm Suður-Múlasýslu 30.10.1922. Merkt A.6.c.50.
	2(324) a–b	Vallanes á Völlum: Landamerkjaskrá fyrir Vallanes. Dags. 23.9.1921. Lagt fyrir landamerkjadóm Suður-Múlasýslu 30.10.1922. Merkt A.6.c.53a–b.
	2(876)	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Sáttafundur vegna ágreinings um merki milli Dvergasteins og Vestdals. Dags. 8.8.1883. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 10.9.1883. Merkt A.6.c.95a–b.

Hreppaskjöl í sýsluskjalasafni (skjalaflokkur A.6.d):

	2(325)	Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá: Byggingarbréf. Ódagsett. Umboðsmaður þjóðjarða í Eiðahreppi byggði Sigurbirni Snjólfssyni hálflendu jarðarinnar Gilsárteigs, Gilsárteig I, í Eiðahreppi frá fardögum 1949. Landamerki tilgreind. Merkt A.6.d.19a–d.
	2(326)	Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá: Afrit af byggingarbréfi. Dags. 12.4.1939. Umboðsmaður þjóðjarða í Eiðahreppi byggði Sigurbirni Snjólfssyni hálflendu jarðarinnar Gilsárteigs, Gilsárteig I, í Eiðahreppi frá fardögum 1937. Landamerki ekki tilgreind. Merkt A.6.d.20a–d.

Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda (skjalaflokkur A.6.e):

	2(327) a–b	Nes í Loðmundarfirði: Sáttanefnd tók fyrir kæru Hallgríms Ólafssonar bónda á Nesi í Loðmundarfirði gegn Túnis Sigmundssyni á sama stað. Málið var risið af deilum um jarðamál. Sættir náðust. Dags. 26.4.1828. Merkt A.6.e.4.
	2(328) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, Snotrunes í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál Jóns Jónssonar hreppstjóra á Bót gegn Snjólfi Snjólfssyni bónda í Nesi. Var málið risið vegna landstykkis milli Snotruness og Geitavíkur. Dags. 18.9.1837. Merkt A.6.e.10.

	2(329) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál vice-prófasts Stefáns Árnasonar á Valþjófstað gegn Abraham Ólafssyni hreppstjóra á Bakka. Umboðsmaður kæranda: Pétur Jónsson prestur í Stakkahlíð. Var málið risið vegna rekaítaks kirkjunnar á Valþjófstað. Dags. 14.10.1837. Merkt A.6.e.11a–b.
	2(330) a–b	Glettingsnes í Víkum, Hvalvík í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál Hallgríms Ólafssonar proprietaire á Hólshúsum gegn Benóní Guðlaugssyni bónda í Hvalvík. Var málið risið vegna óleyfilegs skipsuppseturs Benónís á Glettingsnesi og gripagöngu. Dags. 24.10.1839. Merkt A.6.e.12a–b.
	2(331) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Skipun frá amtinu þess efnis að sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis skuli taka fyrir landaþrætumál milli Desjarmýrar- og Húsavíkurkirkna. Nefndin tók málið fyrir en sættir náðust ekki og málinu því vísað til dóms. Dags. 2.10.1840. Merkt A.6.e.13.
	2(332) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Kjólsvík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál Jóns Austfjörðs prests og fulltrúa Klyppstaðarkirkjujarða gegn bændunum Hallgrími Ólafssyni í Húsavík og Kjartani Ólafssyni á Dallandi. Var málið risið af því að Hallgrímur og Kjartan höfðu helgað sér hvalbrot sem rekið hafði að landi milli Stóru-Breiðuvíkur og Kjólsvíkur. Dags. 8.7.1842. Merkt A.6.e.15.
	2(333) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Desjarmýrarafrétt, Húsavík í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir landaþrætumál Snorra Sæmundssonar prests og Hallgríms Ólafssonar proprietair. Stóð deilan milli Desjarmýrar- og Húsavíkurkirkna vegna landstykkisins Efrifitja. Dags. 23.7.1842. Merkt A.6.e.16.
	2(334) a–b	Húsavík í Víkum, Snotrunes í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál hjónanna Gunnhildar Jónsdóttur og Sveins Snjólfssonar í Snotrunesi gegn bræðrunum Hallgrími Ólafssyni proprietaire og Kjartani Ólafssyni í Húsavík. Var málið risið vegna töku bræðranna á hval sem rak á plássi sem Sveinn tileinkaði eignarjörð sinni en bræðurnir ítaki Húsavíkurkirkju. Dags. 10.7.1843. Merkt A.6.e.17.
	2(335) a–b	Húsavík í Víkum, Vallanes á Völlum, Dalland í Víkum, Dallandspartur í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál hjónanna Gunnhildar Jónsdóttur og Sveins Snjólfssonar í Snotrunesi gegn bræðrunum Hallgrími Ólafssyni proprietaire og Kjartani Ólafssyni í Húsavík. Var málið risið vegna töku bræðranna á hval sem rak á plássi sem Sveinn tileinkaði eignarjörð sinni en bræðurnir ítaki Húsavíkurkirkju. Dags. 23.9.1848. Merkt A.6.e.18a–b.
	2(336) a–b	Snotrunes í Borgarfirði, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál Jóns Jónssonar bónda á Bót gegn Gunnhildi Jónsdóttur ekkju, Snjólfi Sveinssyni bónda og Einari Guðmundssyni ráðsmanni og fjárhaldsmanni ómyndugra barna Gunnhildar, öllum á Snotrunesi. Var málið risið af þrætulandi milli Snotruness og Geitavíkur. Dags. 12.5.1855. Merkt A.6.e.19a–b.
	2(337) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir kæru Abrahams Ólafssonar á Bakka gegn Jóni Magnússyni í Geitavík. Var málið risið af því að Jón hafði tekið rekavið úr landi Abrahams. Sættir náðust um að fá tvo menn til að meta hvort spýtuna hafi rekið í land Abrahams. Dags. 20.8.1856. Merkt A.6.e.20.
	2(338) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, Hólaland í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál Abrahams Ólafssonar hreppstjóra á Hólalandi gegn Jóni Magnússyni í Geitavík til að tala út um spýtuna sem deilt var um 20.8.1856. Málinu vísað til yfirvaldsins aðgerða. Dags. 17.3.1858. Merkt A.6.e.21.
	2(339)	Húsavík í Víkum, Dalland í Víkum, Dallandspartur í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál Hallgríms Ólafssonar bónda gegn Kjartani Ólafssyni á Dallandi og sonum hans Ólafi og Þorgrími. Var málið risið af því að Kjartan hafði sagt sér of seint upp ábúð á parti úr Húsavík. Sættir náðust ekki og málinu vísað til laga. Dags. 2.6.1858. Merkt A.6.e.22.

	2(340)	Innri-Álftavík í Víkum, Ytri-Álftavík í Víkum, Húsavík í Víkum, Dalland í Víkum, Dallandspartur í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál Hallgríms Ólafssonar óðalsbónda í Húsavík gegn Ólafi Péturssyni bónda á Byrgi (Dallandi) í Húsavík. Var málið risið vegna vangoldinna skulda meðan Ólafur bjó í Álftavík og ýmsum ónotum í nágrenninu. Sættir náðust. Dags. 1.6.1859. Merkt A.6.e.23a–b.
	2(341)	Hólshús í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál ekkjunnar Önnu Jónsdóttur gegn ónefndum aðila. Ákærði mætti ekki á fundinn og bað um að honum yrði frestað og hann haldinn í Húsavík. Kærandi féllst á frestunina en ekki tilfærslu fundarstaðar. Var málið risið vegna þess að hinn kærði hafði svikið Önnu um ábúð á Hólshúsum. Dags. 21.5.1859. Merkt A.6.e.24.
	2(342) a–b	Innri-Álftavík í Víkum, Ytri-Álftavík í Víkum, Húsavík í Víkum, Dalland í Víkum, Dallandspartur í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir tvö mál feðganna Kjartans Ólafssonar á Dallandi og Ólafs og Þorgríms Kjartanssona. Annars vegar mál Ólafs Péturssonar frá Álftavík gegn þeim og hins vegar mál Hallgríms Ólafssonar í Húsavík gegn þeim. Voru bæði málin risin af því að feðgarnir höfðu sagt Ólafi og Hallgrími upp ábúð á eignarparti sínum í túninu í Húsavík (sjá skjöl A.6.e.21 og A.6.e.22). Dags. 3.6.1859. Merkt A.6.e.25a–c.
	2(343)	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Hólaland í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál Abrahams Ólafssonar bónda á Bakka gegn leiguliða hans Sigurði Árnasyni bónda á Hólalandi. Var málið risið vegna þess að Sigurður neitaði að segja lausri ábúð sinni á Hólalandi og hlýtti ekki útbyggingarbréfi Abrahams. Kæra Abrahams var í fjórum liðum: 1. Sigurður hefur neitað að borga landskuld. 2. Sigurður hefur tekið húsmennskufólk án leyfis. 3. Sigurður hefur illa haldið við húsum. 4. Sigurður hefur ekki haldið við túnum jarðarinnar. Sættir náðust. Dags. 22.1.1864. Merkt A.6.e.27a–b.
	2(344) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit, Borg í Njarðvík,Vallanes á Völlum: Sáttanefnd tók fyrir landamerkjadeilu séra Bergs Jónssonar prófasts á Vallanesi og ábúandanna í Njarðvík um merki milli jarðanna Unaóss og Njarðvíkur. Hinir stefndu: bændurnir Sigurður Jónsson, Helgi Jónsson, Þorkell Jónsson, Björn Sigurðsson (allir í Njarðvík) og Jónatan Jónatansson á Borg. Dags. 11.3.1884. Merkt A.6.e.31.
	2(670) a–b	Bréf amtmanns til sýslumanns um reglugerðir um eyðingu refa, fjallskil og fjárheimtur. Dags. 30.6.1890. Merkt A.6.e.42.

Kirknaskjöl (skjalaflokkur A.7):

	2(345) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Bréf Kristjáns Mullers amtmanns til Björns Péturssonar sýslumanns um mælingu Héraðssanda. Dags. 6.7.1699. Merkt A.7.3.
	2(346) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Setberg í Borgarfirði: Lögfesta. Dags. 31.5.1772. Tvö afrit, líklega frá um 1839, annað staðfest af presti og hitt af sýslumanni. Merkt A.7.4a–b og A.7.5a–b.
	2(347) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf G. Þorsteinssonar prófasts um þrætulandið Efrifitjar. Dags. 3.9.1841. Merkt A.7.6a–b.
	2(348) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Vitnisburður Páls Ólafssonar um Efrifitjar. Dags. 8.10.1841. Merkt A.7.7.
	2(349) a–b	Húsavík í Víkum, Desjarmýri í Borgarfirði: Vitnisburður Jóns Ögmundssonar um Efrifitjar. Dags. 8.10.1841. Merkt A.7.8a–b.
	2(350) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf Jóns Árnasonar Skálholtsbiskups til Gísla Gíslasonar prests að Desjarmýri um ítök í hvalreka í Kjólsvík. Dags. 1.4.1724. Merkt A.7.9a–c.
	2(351) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf Steingríms Jónssonar um rekaítök Desjarmýrar, sér í lagi í Maríubási. Dags. 11.3.1836. Merkt A.7.10a–b.
	2(352) a–b	Þrándarstaðir í Borgarfirði: Byggingarbréf Einars Einarssonar fyrir Þrándarstöðum. Dags. 7.6.1843. Merkt A.7.11.

	2(353) a–b	Setberg í Borgarfirði: Byggingarbréf Sigurðar Gunnarssonar fyrir Setbergi til Ásmundar Ásmundssonar. Dags. 2.4.1855. Merkt A.7.12.
	2(354) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Desjarmýri í Borgarfirði: Eigna- og ítakaskrá Njarðvíkurkirkju. Dags. 4.2.1743. Merkt A.7.13.
	2(355) a–b	Húsavík í Víkum: Úttekt jarðarinnar Húsavíkur, gerð við ábúendaskipti. Frávíkjandi var Ingibjög Bjarnardóttir og viðtakandi Einar Jónsson. Ingibjörg fékk leyfi til að nota fjárborgir þær sem Einar tók í álag fyrir sínar kindur eftir þörfum. Landamerkja ekki getið. Dags. 5.6.1861. Merkt A.7.14a–f.
	2(356) a–b	Húsavík í Víkum: Virðing ¾ jarðarinnar Húsavíkur, að ósk eigandans Jónasar Hallgrímssonar. Dags. 19.7.1902. Merkt A.7.15a–d.
	2(357) a–b	Húsavík í Víkum: Brot af lögfestu Húsavíkur. Dags. 2.8.1705. Merkt A.7.16a–b.
	2(358) a–b	Húsavík í Víkum: Afrit af lögfestu. Dags. 2.8.1705. Afritið er dagsett 1.5.1798 og 29.5.1843. Merkt A.7.17a–c.
	2(359) a–b	Hólshús í Víkum, Húsavík í Víkum: Kaupbréf, dags. 8.5.1790, þar sem Evert Wium selur Ólafi Hallgrímssyni jörðina Hólshús árið 1790. Einnig kaupbréf, dags. 9.5.1790, þar sem Evert Wium selur Ólafi Hallgrímssyni bóndaeignina í Húsavík, 14 hundruð að dýrleika, ásamt kvittun fyrir borguninni árið 1793. Þinglýst 15.5.1795. Merkt A.7.18a–d.
	2(360) a–b	Húsavík í Víkum: Lögfesta. Dags. 1.11.1829. Merkt A.7.19.
	2(361) a–b	Húsavík í Víkum: Lögfesta. Dags. 20.5.1835. Merkt A.7.20.
	2(362) a–b	Húsavík í Víkum: Uppkast að greinargerð um skiptingu Húsavíkur milli eigenda. Ódagsett. Merkt A.7.21.
	2(363) a–b	Húsavík í Víkum: Lögfesta Hallgríms Ólafssonar fyrir kirkjustaðnum Húsavík. Dags. 2.6.1855. Merkt A.7.22a–b.
	2(364) a–b	Innri-Álftavík í Víkum, Nes í Loðmundarfirði, Neshjáleiga í Loðmundarfirði, Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær: Lýsing á landamerkjum milli Álftavíkur og Ness í Loðmundarfirði. Einnig eru skráðar á skjalið upplýsingar um arf til Óla C.F. Arnesens skv. arfleiðsluskrá frá 2.6.1855. Dags. 14. og 27.12.1884. Merkt A.7.23a–b.
	2(365) a–b	Húsavík í Víkum: Gjafabréf Ole Carl Ferdinand þar sem hann gefur systur sinni Guðrúnu Sigríði 33 hundruð í jörðinni Húsavík. Dags. 31.8.1885. Merkt A.7.24.
	2(366) a–b	Húsavík í Víkum: Kaupsamningur þar sem Jónas P. Hallgrímsson selur Gunnari Jónsyni jörðina Húsavík. Dags. 8.11.1908. Merkt A.7.25a–b.
	2(367) a–b	Húsavík í Víkum: Afsalsbréf þar sem Jónas P. Hallgrímsson afsalar Gunnari Jónssyni jörðinni Húsavík. Dags. 1.7.1909. Merkt A.7.26.
	2(368) a–b	Dalland í Víkum, Hólshús í Víkum, Húsavík í Víkum: Bréf Bjarna prests Einarssonar í Ási í Fellum um Skálanes við Húsavík og ómaga sem þar hefur fylgt. Fram kemur að Skálanes sé eign Húsavíkurkirkju en ekki kristsfé. Dags. 17.6.1722. Merkt A.7.27a–b.
	2(369) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Afrit bréfs séra Einars Hjörleifssonar á Ketilsstöðum í Útmannasveit til biskups varðandi eignarréttindi til jarðarinnar Húsavíkur. Dags. 21.4.1832. Merkt A.7.28a–b.
	2(370) a–b	Húsavík í Víkum: Bréf sýslumanns til Hallgríms Ólafssonar þar sem hann tilkynnir honum að hann hafi samið og sent til prófasts undir nafni Hallgríms tilkynningu eftir bréf séra Einars. Dags. 28.12.1832. Merkt A.7.29.
	2(371) a–b	Kjólsvík í Víkum, Húsavík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Vitnisburður Árna Þórðarsonar um Svínavík og Kaldasteinsfjörur. Dags. 30.7.1843. Merkt A.7.30.
	2(372) a–b	Kjólsvík í Víkum, Húsavík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Bréf Hallgríms Ólafssonar í Húsavík til Stefáns Jónssonar á Úlfsstöðum varðandi vitnisburði, þar á meðal Árna Þórðarsonar, sjá skjal A.7.30. Dags. 5.8.1843. Merkt A.7.31a–b.
	2(373) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Ólafs Péturssonar fyrir hjáleigunni Álftavík. Dags. 31.12.1856. Merkt A.7.32a–b.

	2(374) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Magnúsar Sæbjörnssonar fyrir jörðinni Álftavík. Apríl 1858. Merkt A.7.33a–b.
	2(375) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Jóns Guðmundssonar fyrir hálflendu af Álftavík á móti Magnúsi Sæbjörnssyni. Dags. 16.3.1861. Merkt A.7.34a–b.
	2(376) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Magnúsar Sæbjörnssonar fyrir jörðinni Álftavík. Dags. 6.6.1867. Merkt A.7.35a–b.
	2(377) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Jóels Steinssonar fyrir jörðinni Álftavík. Dags. 29.12.1881. Merkt A.7.36a–c.
	2(378) a–b	Hólshús í Víkum: Byggingarbréf Guðmundar Andréssonar og Sigurðar Guðmundssonar fyrir jörðinni. Dags. 1.6.1841. Merkt A.7.37a–b.
	2(379) a–b	Hólshús í Víkum: Byggingarbréf Stefáns Pálssonar fyrir hálfri jörðinni. Dags. 16.7.1844. Merkt A.7.38a–b.
	2(380) a–b	Húsavík í Víkum: Byggingarbréf Jóns Árnasonar fyrir jarðarparti í Húsavíkurheimalandi. Dags. 3.6.1859. Merkt A.7.39a–b.
	2(381) a–b	Húsavík í Víkum: Byggingarbréf Runólfs Þorsteinssonar fyrir jörðinni. Dags. 1877. Merkt A.7.40a–b.
	2(382) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Gjafabréf Torfa Jónssonar í Gaulverjabæ fyrir kaupahlutanum í Dvergasteini, Selsstöðum og Kolsstöðum til uppheldis fyrir prest í Seyðisfjarðar- og Mjóafjarðarþingum. Dags. 11.4.1678. Merkt A.7.45a–c.
	2(383) a–b	Afrit af vitnisburði Þorvarðar Gíslasonar um land Njarðvíkur og reka. Dags. 16.3.1841. Merkt A.7.46.
	2(384) a–b	Vitnisburður Björns Sigurðssonar um Grasdal og Gripdeild. Dags. 10.7.1841. Merkt A.7.47.
	2(385) a–b	Vitnisburður Þorkels Björnssonar um Grasdal. Dags. 2.11.1841. Merkt A.7.48.
	2(386) a–b	Vitnisburður Gísla Gíslasonar um Grasdal. Dags. 2.11.1841. Merkt A.7.49.
	2(387) a–b	Vitnisburðir fimm einstaklinga um Grasdal. Dags. 4.1.1845. Merkt A.7.50a–c.

Vísitasíubækur biskupa (skjalaflokkur A.8):

	2(388) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 6.8.1645. Merkt A.8.6.
	2(389) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 1.7.1727. Merkt A.8.7a–c.
	2(390) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 3.8.1748. Merkt A.8.8a–c.
	2(391) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 26.2.1780. Merkt A.8.9a–d.
	2(392)	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 27.7.1890. Merkt A.8.10.
	2(393) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 9.8.1645. Merkt A.8.21.
	2(394) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, 1666. Merkt A.8.22a–b.
	2(395) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 12.9.1697. Merkt A.8.23a–c.
	2(396) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 18.2.1780. Merkt A.8.24a–d.
	2(397) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 16.8.1645. Merkt A.8.25a–b.
	2(398) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 3.9.1697. Merkt A.8.26a–d.
	2(399) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 3.9.1706. Merkt A.8.27a–c.
	2(400) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 4.8.1850. Merkt A.8.28a–c.
	2(401) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 24.7.1890. Merkt A.8.29.
	2(402) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 5.8.1645. Merkt A.8.30a–b.
	2(403) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 23.8.1779. Merkt A.8.31a–b.
	2(404) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 5.8.1850. Merkt A.8.32a–b.
	2(405)	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 25.7.1890. Kirkjan heldur eignum sínum og ítökum eftir vísitasíunni árið 1850. Landamerkjalýsing fyrir eignir kirkjunnar er samin, samþykkt og þinglesin. Merkt A.8.33.

	2(406) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 8.8.1645. Merkt A.8.11.
	2(407)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 1.7.1727. Merkt A.8.12a–b.
	2(408)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 4.8.1748. Merkt A.8.13a–b.
	2(409)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 28.7.1890. Merkt A.8.14.
	2(410) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 8.8.1645. Merkt A.8.15a–b.
	2(411)	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 8.8.1645. Merkt A.8.16a–c.
	2(412) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 30.6.1727. Merkt A.8.17a–b.
	2(413) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 23.9.1763. Merkt A.8.18a–b.
	2(414) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 22.2.1780. Merkt A.8.19a–c.
	2(415) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 29.7.1890. Merkt A.8.20a–b.
	2(416) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 6.8.1645. Merkt A.8.1a–b.
	2(417) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 5.9.1697. Merkt A.8.2a–c.
	2(418) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 3.7.1727. Merkt A.8.3a–b.
	2(419) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 2.8.1748. Merkt A.8.4.
	2(420)	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 26.7.1890. Merkt A.8.5.
	2(421) a–b	Skriðuklaustur: Vísitasía, dags. 5.8.1641. Merkt A.8.92a–e.
	2(422) a–b	Skriðuklaustur: Vísitasía, dags. 28.8.1706. Merkt A.8.93a–c.
	2(423) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 9.8.1641. Merkt A.8.46a–f.
	2(424) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 7.9.1657. Merkt A.8.47.
	2(425) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 3.9.1663. Merkt A.8.48.
	2(426) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 8.9.1682. Merkt A.8.49.
	2(427) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 1.9.1706. Merkt A.8.50a–f.
	2(428)	Vallanes: Vísitasía, dags. 28.5.1727. Merkt A.8.51a–b.
	2(429) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 20.8.1763. Merkt A.8.52a–c.
	2(430) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 20.8.1779. Merkt A.8.53a–d.
	2(431) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 29.7.1850. Merkt A.8.54a–c.
	2(432)	Vallanes: Vísitasía, dags. 23.7.1890. Merkt A.8.55.
	2(854) a–b	Valþjófsstaður í Fljótsdal: Vísitasía, árið 1641. Merkt A.8.95a–e.
	2(855) a–b	Valþjófsstaður í Fljótsdal. Vísitasía, dags. 23.7.1748. Merkt A.8.96a–e.
	2(856) a–b	Valþjófsstaður í Fljótsdal. Vísitasía, dags. 31.7.1850. Merkt A.8.97a–f.
	2(857) a–b	Valþjófsstaður í Fljótsdal. Vísitasía, dags. 20.7.1890. Merkt A.8.98a–b.

Skjalasöfn presta og prófasta (skjalaflokkur A.9):

	2(433)	Njarðvík við Borgarfjörð: Álit, dags. 28.5.1774. Merkt A.9.99a–e.
	2(434) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 31.7.1842. Merkt A.9.1a–b.
	2(435) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 12.7.1968. Merkt A.9.100a–b.
	2(436) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 15.8.1841. Merkt A.9.2a–c.
	2(437) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Yfirlit yfir eignir og ítök kirkjunnar, dags. 9.12.1843. Merkt A.9.3a–b.
	2(438) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 12.8.1844. Merkt A.9.4a–b.
	2(439) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 9.9.1852. Merkt A.9.5.
	2(440) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 19.8.1973. Merkt A.9.102a–b.
	2(441)	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Yfirlit yfir máldaga frá 9.8.1645 og vísitasíu Brynjólfs Sveinssonar frá 1666. Dags. 28.7.1666. Merkt A.9.108a–d.
	2(442) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Afrit af makaskiptabréfi Brynjólfs Sveinssonar biskups og Bjarna Oddssonar á jörðunum Dvergasteini, Fremri-Hlíð og Gröf í Vopnafirði. Vitnisburður um makaskiptin er dagsettur 7.7.1666 en makaskiptin fóru fram 6.5.1666. Afritið er dagsett 24.9.1846. Merkt A.9.111a–c.
	2(443) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Úttekt, dags. 20.8.1802. Merkt A.9.23a–d.

	2(444) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 19.8.1818. Merkt A.9.24a–c.
	2(445) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 11.7.1845. Merkt A.9.25a–b.
	2(446) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 3.8.1850. Merkt A.9.110a–d.
	2(447)	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Úttekt fyrir Seyðisfjarðarkirkju, dags. 6.1.1943. Fram kemur fram að óupplýst er um afnot sóknarprestsins af landsspildu úr Dvergasteinslandi. Merkt A.9.112a–c.
	2(448)	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 18.7.1842. Merkt A.9.26a–b.
	2(449) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 8.8.1844. Merkt A.9.27a–b.
	2(450)	Eiðar í Eiðaþinghá: Úthlutun lands til prestsseturs á Eiðum, dags. 13.6.1960. Merkt A.9.28a–b.
	2(451) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 2.6.1749. Merkt A.9.113a–b.
	2(452) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 30.5.1763. Merkt A.9.29a–b.
	2(453) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 1.6.1774. Merkt A.9.30a–c.
	2(454) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 14.7.1790. Merkt A.9.31a–b.
	2(455) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 4.5.1823. Merkt A.9.32a–b.
	2(456) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 25.6.1832. Merkt A.9.33a–b.
	2(457)	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 17.7.1842. Merkt A.9.34a–c.
	2(458) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Yfirlit yfir eignir og ítök kirkjunnar, dags. 31.12.1843. Merkt A.9.35a–b.
	2(459) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 14.8.1844. Merkt A.9.36a–b.
	2(460) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 6.9.1845. Merkt A.9.116a–b.
	2(461) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 11.9.1851. Merkt A.9.37a–b.
	2(462) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Úttekt, dags. 12.6.1875. Merkt A.9.117a–c.
	2(463) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 25.9.1778. Merkt A.9.6a–b.
	2(464) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 12.8.1784. Merkt A.9.7a–b.
	2(465)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 8.9.1790. Merkt A.9.8a–c.
	2(466) a–b	Húsavík í Víkum: Úttekt, dags. 26.8.1791. Merkt A.9.9a–f.
	2(467) a–b	Húsavík í Víkum: Úttekt, dags. 29.10.1832. Merkt A.9.10a–d.
	2(468) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 16.8.1837. Merkt A.9.11a–b.
	2(469)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 14.8.1841. Merkt A.9.103a–b.
	2(470) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 14.7.1842. Merkt A.9.12a–b.
	2(471) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 21.8.1847. Merkt A.9.13a–b.
	2(472)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 28.7.1890. Merkt A.9.104a–b.
	2(473) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 6.8.1748. Merkt A.9.105a–d.
	2(474) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 9.9.1790. Merkt A.9.14a–e.
	2(475) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 21.8.1805. Merkt A.9.15a–c.
	2(476) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 28.9.1813. Merkt A.9.16a–b.
	2(477)	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 28.8.1824. Merkt A.9.106a–b.
	2(478) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 13.8.1841. Merkt A.9.17a–b.
	2(479) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 13.7.1842. Merkt A.9.18a–b.
	2(480) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Uppteiknan yfir eignir og ítök kirkjunnar, dags. 23.12.1843. Merkt A.9.19a–b.
	2(481) a–b	Klyppstaður í Loðmundafirði: Vísitasía, dags. 10.8.1844. Merkt A.9.20a–b.
	2(482) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 19.6.1845. Merkt A.9.107a–c.
	2(483) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 20.8.1847. Merkt A.9.21a–b.
	2(484) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 7.9.1852. Merkt A.9.22a–b.
	2(485) a–b	Vallanes: Skoðun, dags. 28.5.1752. Merkt A.9.131a–c.
	2(486) a–b	Vallanes: Yfirlit um tekjur kirkjunnar, dags. 29.12.1789. Merkt A.9.132a–e.
	2(487) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 31.5.1806. Merkt A.9.49a–c.

	2(488)	Vallanes: Vísitasía, dags. 29.6.1818. Merkt A.9.50a–d.
	2(489) a–b	Vallanes: Vitjun, dags. 29.6.1847. Merkt A.9.51a–c.
	2(490) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 24.5.1850. Merkt A.9.52a–b.
	2(491) a–b	Vallanes: Skoðun, dags. 23.8.1904. Merkt A.9.53a–b.
	2(492) a–b	Vallanes: Úttekt, dags. 21.10.1970. Merkt A.9.55a–e.
	2(493) a–b	Vallanes: Afhending, dags. 27.6.1977. Merkt A.9.56a–b.
	2(494) a–b	Hallormsstaður: Yfirlit yfir sanda í Héraðsflóa, dags. Ódagsett en varðveitt í bók um úttektir og vísitasíur 1704–1743. Merkt A.9.133.

Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanna og landshöfðingja (skjalaflokkur A.10.):

	2(495) a–b	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Álitsgerð amtmanns norður- og austuramts, byggð á skýrslu umboðsmanns Skriðuklaustursjarða, um landamerkjadeilur er snerta fyrrgreindar jarðir. Dags. 24.2.1887. Nefnd skýrsla umboðsmanns og tólf fylgiskjöl sem eru sögð fylgja bréfinu til landshöfðingja eru ekki varðveitt með því. Merkt A.10.3a–c.
	2(496)	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Afrit af tveimur bréfum landshöfðinga, dags. 7.5.1887. Annað er svar landshöfðingja við álitsgerð amtmanns norður- og austuramts vegna landamerkjadeilna, dags. 24.2.1887. Landshöfðingi staðfestir móttöku bréfs og fylgiskjala og samþykkir tillögur amtmanns um málsframvindu. Hitt er bréf til stiftsyfirvalda þar sem skýrt er frá efni áðurnefndrar álitsgerðar amtmanns. Óskað var eftir að stiftsyfirvöld kölluðu eftir málsgögnum frá prestinum á Klyppstað. Merkt A.10.4a–c.
	2(497)	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Amtmaður staðfestir 8.6.1887 móttöku bréfs landshöfðinga, dags. 7.5.1887, og biður hann að endursenda sér málsskjöl er fylgdu fyrra bréfi, dags. 24.2.1887. Merkt A.10.5.
	2(498)	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Landshöfðingi endursendir amtmanni norður- og austuramts umbeðin málsskjöl. Dags. 29.6.1887. Merkt A.10.6.
	2(499)	Stakkahlíð, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði: Stiftsyfirvöld senda landshöfðingja málsgögn prestsins á Klyppstað. Dags. 5.1.1888. Þrjú tilgreind fylgiskjöl eru ekki varðveitt með bréfinu. Merkt A.10.7.
	2(500)	Stakkahlíð, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði: Landshöfðingi endursendir stiftsyfirvöldum málsskjöl prestsins á Klyppstað og krefst frekari gagna. Dags. 14.1.1888. Merkt A.10.8a–b.
	2(501)	Stakkahlíð, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði: Stiftsyfirvöld tilkynna landshöfðingja að þau sjái ekki tilefni til málsóknar vegna landamerkja- og rekaítakakröfu prestsins á Klyppstað og að þau hafi tilkynnt prófasti Norður-Múlaprófastsdæmis þá ákvörðun. Dags. 21.12.1888. Merkt A.10.9.
	2(502)	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Amtmaður norður- og austuramts óskar 22.11.1889 upplýsinga frá landshöfðingja um framvindu málanna sem tilgreind eru í álitsgerð hans frá 24.2.1887. Merkt A.10.10a–b.
	2(503)	Stakkahlíð, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði: Landshöfðingi tilkynnir amtmanni í norður- og austuramti þá ákvörðun stiftsyfirvalda að falla frá málsókn vegna landamerkja- og rekakrafna prestsins á Klyppstað. Dags. 6.1.1890. Merkt A.10.11.

	2(504) a–b	Árnastaðir, Nes og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Amtmaður norður- og austuramts sendir landshöfðingja útskrift af tveimur landamerkjadómum. Dags. 9.4.1891. Útskriftirnar eru ekki varðveittar með bréfinu. Merkt A.10.12a–b.
	2(505)	Árnastaðir, Nes og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Landshöfðingi samþykkir tillögur amtmanns norður- og austuramts um viðbrögð við landamerkjadómum og endursendir honum útskriftir þeirra. Dags. 6.5.1891. Merkt A.10.13a–b.
	2(506)	Glettingsnes í Víkum: Matsgjörð skoðunarmanna Borgarfjarðarhrepps á skemmdum sem urðu á Glettingsnesi vegna skriðuhlaupa vorið 1892, send Páli Ólafssyni umboðsmanni Múlasýslujarða. Dags. 12.4.1893. Merkt A.10.14a–b.
	2(507)	Glettingsnes í Víkum: Beiðni Páls Ólafssonar, umboðsmanns Múlasýslujarða, um niðurfellingu 2/3 landskuldar Glettingsness vegna skemmda á jörðinni vegna skriðuhlaupa, send amtmanni norður- og austuramts. Dags. 23.9.1893. Merkt A.10.15a–b.
	2(508)	Glettingsnes í Víkum: Beiðni amtmanns norður- og austuramts um niðurfellingu 2/3 landskuldar Glettingsness vegna skemmda á jörðinni vegna skriðuhlaupa, send landshöfðingja. Dags. 26.10.1893. Merkt A.10.16a–b.
	2(509)	Glettingsnes í Víkum: Svar landshöfðingja við beiðni amtmanns norður- og austuramts um niðurfellingu landskuldar Glettingsness vegna skemmda á jörðinni vegna skriðuhlaupa. Dags. 29.11.1893. Samþykkt er að lækka landskuld um helming. Merkt A.10.17.
	2(510)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Axel Tulinius, settur sýslumaður Norður-Múlasýslu, sendir landshöfðingja þrjú skjöl varðandi beiðni ábúanda Ness um kaup á jörðinni. Dags. 7.5.1895. Merkt A.10.18.
	2(511)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Páll Ólafsson, ábúandi Ness, sendir sýslumanni Norður-Múlasýslu beiðni um að fá að kaupa ábýlisjörð sína. Dags. 18.2.1895. Merkt A.10.19.
	2(512) a–b	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Lýsing á jörðinni Nesi með Neshjáleigu, gerð af J. Baldvini Jóhannessyni hreppstjóra Loðmundarfjarðarhrepps. Dags. 28.2.1895. Merkt A.10.20.
	2(513)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Útdráttur úr gjörðabók sýslunefndar Norður-Múlasýslu. Dags. 7.5.1895. Sýslunefnd samþykkir hæfilegt söluverð jarðanna. Merkt A.10.21.
	2(514)	Stakkahlíð í Loðmundarfirði: Afsalsbréf landshöfðingja fyrir þjóðjörðinni Stakkahlíð til J. Baldvins Jóhannessonar. Dags. 5.9.1896. Merkt A.10.22a–d.
	2(515)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Bréf landshöfðingja til ráðgjafans þar sem hann leggur til að þjóðjarðirnar Nes og Neshjáleiga verði seldar. Dags. 1.9.1896. Merkt A.10.23.
	2(516)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Ó. Runólfsson tilkynnir landshöfðingja að Páll Ólafsson hafi veitt sér umboð til að annast fyrir sína hönd kaup hans á þjóðjörðinni Nesi með Neshjáleigu. Dags. 29.8.1896. Merkt A.10.24.
	2(517)	Stakkahlíð í Loðmundarfirði: J. Baldvin Jóhannesson óskar eftir því við landshöfðingja að fá ábýlisjörð sína Stakkahlíð keypta og veitir Tryggva Gunnarssyni bankastjóra umboð til að ganga frá kaupunum fyrir sína hönd. Dags. 10.6.1896. Merkt A.10.25.
	2(518)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Afsalsbréf hvar landshöfðingi afsalar þjóðjörðinni Árnastöðum til ábúanda jarðarinnar, Þórarins Jónssonar. Dags. 25.6.1897. Merkt A.10.28a–b.
	2(519)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Sýslumaður Norður-Múlasýslu óskar eftir því við landshöfðingja, fyrir hönd Þórarins Jónssonar, að gengið verði frá kaupum hans á Árnastöðum. Dags. 7.5.1895. Með fylgir útdráttur úr gjörðabók sýslunefndar þar sem beiðni Þórarins er samþykkt. Merkt A.10.29.

	2(520)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Þórarinn Jónsson óskar eftir því við sýslumann Norður-Múlasýslu að hann hlutist til um að afla nauðsynlegra gagna og fá samþykki sýslunefndar fyrir kaupum hans á Árnastöðum. Dags. 10.2.1895. Með fylgir vottorð hreppstjóra Loðmundarfjarðarhrepps um löglega ábúð Þórarins á jörðinni. Merkt A.10.30a–b.
	2(521) a–b	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Álitsgerð Páls Ólafssonar umboðsmanns Múlasýslujarða um Árnastaði, send sýslumanni Norður-Múlasýslu. Dags. 28.2.1895. Merkt A.10.31a–b.
	2(522)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Þórarinn Jónsson óskar eftir því við landshöfðingja að fá keypta ábýlisjörð sína Árnastaði. Dags. 14.9.1896. Merkt A.10.32a–b.
	2(523)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Landshöfðingi sendir landfógeta afsal til Páls Ólafssonar fyrrum umboðsmanns fyrir Nesi og Neshjáleigu og biður hann að afhenda það Ólafi Runólfssyni þegar hann hafi fyrir hönd Páls greitt fjórðung kaupverðsins. Dags. 12.5.1898. Merkt A.10.37a–c.
	2(524)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Ólafur Runólfsson biður landshöfðingja um að gefa út afsal fyrir kaupum Páls Ólafssonar á Nesi og Neshjáleigu. Dags. 10.5.1898. Merkt A.10.40.
	2(525)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Amtmaður Norður- og austuramts greinir landshöfðinga frá athugun sýslumanns á meðferð og eignarhaldi Ness og Neshjáleigu vegna áhvílandi láns. Dags. 26.6.1901. Meðfylgjandi er bréf sýslumanns Norður-Múlasýslu um efnið, dags. 17.6.1901. Merkt A.10.43a–c.
	2(526)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Jón Baldvin Jóhannesson hreppstjóri og Jón Þorsteinsson hreppsnefndarmaður í Loðmundarfirði greina landshöfðingja frá áhyggjum sínum af meðferð jarðanna Ness og Neshjáleigu vegna langvarandi fjarveru ábúanda. Dags. 8.3.1901. Merkt A.10.44a–b.
	2(527) a–b	Nes, Neshjáleiga, Stakkahlíð og Árnastaðir í Loðmundarfirði: Landfógeti sendir landshöfðingja bréf með umbeðinni skýrslu um sölu þjóðjarða frá árslokum 1883 til ársloka 1898. Dags. 12.12.1900. Skýrslan fylgir. Merkt A.10.45a–d.
	2(528) a–b	Álftavík í Víkum og Nes í Loðmundarfirði: Eftirrit af dómsorðum aukaréttardóms Norður-Múlasýslu í landamerkjamáli milli Álftavíkur og Ness. Dags. 29.8.1890. Eftirritið er dagsett 22.5.1891. Merkt A.10.49.
	2(529)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Eftirrit af dómsorðum aukaréttardóms Norður-Múlasýslu í landamerkjamáli milli Árnastaða og Úlfsstaða. Dags. 30.8.1890. Málinu var vísað frá. Merkt A.10.50.
	2(530)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Jón Ögmundsson á Bárðarstöðum óskar eftir því við amtmann að fá keypta jörðina Árnastaði. Dags. 22.3.1889. Merkt A.10.51a–b.
	2(531)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Þórarinn Jónsson á Bárðarstöðum óskar eftir því við amtmann að fá keypta jörðina Árnastaði. Dags. 31.12.1888. Merkt A.10.52.

Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands og dansk-íslenskrar stjórnsýslu (skjalaflokkur A.11):

	2(532) a–b	Setberg í Borgarfirði: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 15.7.1915. Merkt A.11.34.
	2(533) a–b	Þrándarstaðir í Borgarfirði: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 15.7.1915. Merkt A.11.35.
	2(534) a–b	Glettingsnes í Víkum: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 4.6.1912. Merkt A.11.7.
	2(535)	Glettingsnes í Víkum: Greinargerð umboðsmanns Múlasýsluumboðs um jörðina vegna beiðni ábúenda um kaup á henni. Dags. 12.8.1912. Merkt A.11.6a–b.
	2(536) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 15.7.1915. Merkt A.11.33.
	2(537) a–b	Sævarendi í Loðmundarfirði: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 2.6.1932. Merkt A.11.36a–d.

	2(538) a–b	Hrjótur í Útmannasveit: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 26.6.1920. Merkt A.11.19a–b.
	2(539)	Hrjótur í Útmannasveit: Greinargerð umboðsmanns Múlasýsluumboðs um jörðina vegna beiðni ábúenda um kaup á henni. Dags. 28.10.1920. Merkt A.11.18a–b.
	2(540) a–b	Ánastaðir í Útmannasveit: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 17.7.1923. Merkt A.11.17.
	2(541)	Ánastaðir í Útmannasveit: Greinargerð umboðsmanns Múlasýsluumboðs um jörðina vegna beiðni ábúenda um kaup á henni. Dags. 1.12.1923. Merkt A.11.16a–c.
	2(542) a–b	Rauðholt í Útmannasveit: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 26.6.1920. Merkt A.11.37a–b.
	2(543)	Hjaltastaður og Svínafell í Útmannasveit: Bréf Sigfúsar Jónssonar á Svínafelli til Stjórnarráðs Íslands. Dags. 15.5.1917. Sigfús greinir frá beiðni sr. Vigfúsar Þórðarsonar um kaup á Hjaltastað og Svínafelli. Sigfús óskar úrskurðar Stjórnarráðsins um hvort hann eigi forkaupsrétt að ábúðarjörð sinni Svínafelli. Merkt A.11.41a–c.
	2(544) a–b	Hjaltastaður og Svínafell í Útmannasveit: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um prestsetrið Hjaltastað og kirkjuhjáleiguna Svínafell. Dags. 30.6.1917. Merkt A.11.39a–d.
	2(545)	Hjaltastaður og Svínafell í Útmannasveit: Afrit af bréfi Stjórnarráðsins til biskups um að Stjórnarráðið hafi ákveðið að selja ekki prestssetrið Hjaltastað eða hjáleiguna Svínafell. Dags. 29.1.1918. Merkt A.11.40a–b.
	2(546)	Svarbréf Hjaltastaðarhrepps til sýslumanns vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands frá 29.12.1919 um almenninga. Dags. 14.5.1920. Fram kemur að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Merkt A.11.49.
	2(547)	Svarbréf Borgarfjarðarhrepps til sýslumanns vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands frá 29.12.1919 um almenninga. Dags. 23.6.1920. Fram kemur að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Merkt A.11.50.
	2(548)	Svarbréf Loðmundarfjarðarhrepps til sýslumanns vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands frá 29.12.1919 um almenninga. Dags. 10.5.1920. Fram kemur að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Merkt A.11.51.
	2(549)	Svarbréf Seyðisfjarðarhrepps til sýslumanns vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands frá 29.12.1919 um almenninga. Dags. 25.9.1920. Fram kemur að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Merkt A.11.52.
	2(860) a–b	Selsstaðir í Seyðisfirði: Byggingarbréf, dags. 6.11.1828. Landamerkjum er lýst. Merkt A.11.71a–c.
	2(861) a–b	Selsstaðir í Seyðisfirði: Matsgjörð, dags. 16.11.1910. Landamerkjum er lýst. Merkt A.11.72.
	2(862)	Selsstaðir í Seyðisfirði: Afsalsbréf ráðherra Íslands til sr. Björns Þorlákssonar, dags. 31.7.1913. Merkt A.11.70a–b.
	2(863) a–b	Seljamýri í Loðmundarfirði: Matsgjörð, dags. 9.7.1911. Merkt A.11.74a–b.
	2(864)	Seljamýri í Loðmundarfirði: Afsalsbréf ráðherra Íslands til Jóns Þorsteinssonar, dags. 29.6.1914. Merkt A.11.73a–b.
	2(865) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum: Matsgjörð, dags. 12.7.1911. Merkt A.11.75.
	2(866) a–b	Höfn í Borgarfirði: Matsgjörð, dags. 29.8.1908. Merkt A.11.77a–b.
	2(867)	Höfn í Borgarfirði: Uppkast að afsalsbréfi ráðherra Íslands til Magnúsar Þorsteinssonar, dags. 30.9.1909. Merkt A.11.76a–b.

	2(868)	Hjaltastaður í Útmannasveit: Beiðni sr. Vigfúsar Þórðarsonar um kaup á jörðinni, dags. 10.8.1909. Fram kemur að jörðin hafi verið vel til fallin fyrir sauðfjárrækt, landrými talsvert og engjar allgóðar, en langt frá bæ, og í votviðrasumrum mjög erfiðar til heyskapar. Þá segir að jörðinni fylgi engin hlunnindi önnur en afréttarland sem sjaldan væri hægt að nota til upprekstrs sökum þess að þar leysi vanalega seint snjó á vorin. Merkt A.11.78.

Bréfasöfn og bréfabækur biskupa (skjalaflokkur A.12):

	2(550) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Afrit af kaupbréfi fyrir Eiðum. Dags. 4.11.1778. Merkt A.12.2a–b.
	2(551) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit, Hreimsstaðir í Útmannasveit: Bréf sr. Hjörleifs Þorsteinssonar á Hjaltastað til biskups um skógarteig Hjaltastaðarkirkju í landi Hreimsstaða. Dags. 22.2.1826. Bréfinu var svarað 6.6.1826. Merkt A.12.3a–b.
	2(552) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf sr. Engilberts Þórðarsonar á Desjarmýri til biskups um búsetu sína þar og ósk um að fá að búa að Þingmúla. Dags. 4.6.1820. Merkt A.12.4a–b.
	2(553) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Bréf sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi til biskups um Húsavíkurkirkjueign, ágreining um hana og um Hólshús. Dags. 21.1.1833. Bréfinu var svarað 7.3.1833 og 12.11.1833. Merkt A.12.5.
	2(554) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Bréf Abrahams Ólafssonar til sr. Guttorms Þorsteinssonar prófasts um Húsavíkurkirkjueign og Hólshús. Dags. 10.12.1832. Merkt A.12.6.
	2(555) a–b	Húsavík í Víkum: Yfirlýsing Kjartans Ólafssonar á Dallandi um jörðina Húsavík. Dags. 24.12.1832. Merkt A.12.7.
	2(556) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Bréf Hallgríms Ólafssonar á Hólshúsum til biskups um Húsavíkurtorfuna. Dags. 28.12.1832. Fjallað er um Húsavík, Hólshús, Dalland, Álftavík, afmörkun og hlunnindi. Merkt A.12.8a–d.
	2(557) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Bréf sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi til biskups um ágreining sr. Einars Hjörleifssonar og bóndans Hallgríms Ólafssonar um jörðina Húsavík. Dags. 14.7.1833. Fjallað er um Hólshús og Dalland. Merkt A.12.9a–c.
	2(558) a–b	Húsavík í Víkum: Bréf Páls Melsteð sýslumanns til biskups um jörðina Húsavík. Dags. 16.1.1833. Bréfinu var svarað 7.3.1833. Merkt A.12.10a–f.
	2(559) a–b	Húsavík í Víkum: Bréf sr. Einars Hjörleifssonar til biskups um jörðina Húsavík. Dags. 21.4.1832. Bréfinu var svarað 7.3.1833 og 12.11.1833. Merkt A.12.11a–b.
	2(560) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit, Hreimsstaðir í Útmannasveit: Samningur sr. Jóns Guðmundssonar á Hjaltastað og Þorsteins Gunnarssonar á Hreimsstöðum um skógaryrkingu í teig í landi Hreimsstaða. Dags. 14.1.1835. Merkt A.12.12.
	2(561) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf sr. Benedikts Þórarinssonar á Desjarmýri til biskups um rekaréttindi Desjarmýrarkirkju. Dags. 16.12.1835. Bréfinu var svarað 11.3.1836. Merkt A.12.13a–b.
	2(562) a–b	Húsavík í Víkum, Unaós í Útmannasveit: Bréf Hallgríms Ólafssonar til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um rekaréttindi Húsavíkurkirkju. Dags. 23.5.1839. Meðal annars er fjallað um Unaós. Bréfinu var svarað 11.3.1836. Merkt A.12.14a–b.
	2(563) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Skýrsla sr. Jóns Austfjörð yfir prestsinntekt í Loðmundarfjarðarsókn. Dags. 30.8.1839. Fjallað er um jörðina Klyppstað. Merkt A.12.15a–c.

	2(564) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði: Bréf sr. Jóns Austfjörð til biskups um að ágreiningur hafi verið uppi um rekamörk milli Klyppstaðarkirkju og ábúanda klausturjarðarinnar Stakkahlíðar. Dags. 4.1.1840. Sr. Jón óskaði eftir afriti af máldögum kirkjunnar. Bréfinu var svarað 5.3.1840. Merkt A.12.16.
	2(565) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Bréf sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað um að sr. Snorri Sæmundsson á Desjarmýri hafi sent sér gögn varðandi ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar um Efrifitjar. Dags. 12.11.1841. Merkt A.12.17.
	2(566) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Bréf sr. Snorra Sæmundssonar á Desjarmýri til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um ágreining um Efrifitjar. Dags. 28.10.1841. Inni í bréfinu er teiknað kort með afmörkun Desjarmýrar, Setbergs og Breiðuvíkur og þá er merkt inn áin Krossá og þar í framhaldinu Setbergsupsir. Merkt er inn afstaða Þrándarstaða, Stóru-Breiðuvíkur, Litlu-Breiðuvíkur, Desjarmýrar og Setbergs auk sels í landi Setbergs. Meðal örnefna sem merkt eru inn eru: Svartafell, Hrafndalur, Staðarfjall, Mosdalur, Breiðuvíkurlágheiði, Neðri-Selshúsalækur, Efri-Selshúsalækur, Efrifitjar, Húsavíkurheiðarvarp, Krossá, Fjarðará og loks Skúmhattardalsá í dalnum „sem nær uppí Fjallgarðin“ eins og segir á kortinu. Merkt A.12.18a–c.
	2(567) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Klögun sr. Snorra Sæmundssonar á Desjarmýri til sáttanefndar vegna þrætulandsins Efrifitja. Dags. 14.7.1840. Merkt A.12.19a–b.
	2(568) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit fjögurra vitnisburða ábúenda á Hólalandi, Gilsárvelli, Gilsárvallahjáleigu og Brúnavíkur um Efrifitjar. Dags. 8.10.1841, 26.10.1841. Merkt A.12.20a–c.
	2(569) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af sáttagjörð um landstykkið Efrifitjar. Dags. 23.7.1842, 12.8.1843. Merkt A.12.21.
	2(570) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Bréf sr. Snorra Sæmundssonar til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um landamerki milli Desjarmýrar og Húsavíkur og landstykkið Efrifitjar. Dags. 15.5.1843. Merkt A.12.22a–b.
	2(571) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Bréf sr. Stefáns Árnasonar til biskups um Efrifitjar. Dags. 14.5.1843, 29.6.1843. Meðfylgjandi er eintak af bréfi sr. Snorra Sæmundssonar til sr. Stefáns um sama efni. Merkt A.12.23a–b.
	2(572) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Vallanes á Völlum: Bréf Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um Grasdal. Bréfinu var svarað 27.3.1843. Dags. 7.12.1842. Merkt A.12.24.
	2(573) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Bréf sr. Jóns Austfjörð til biskups um ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um ítök Húsavíkurkirkju í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 18.9.1842. Bréfinu var svarað 15.11.1842. Merkt A.12.25.
	2(574) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Bréf sr. Jóns Austfjörð til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um reka í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 22.5.1843. Bréfinu var svarað 12.8.1843. Merkt A.12.26.
	2(575) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Bréf sr. Jóns Austfjörð til biskups um ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um reka í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 25.5.1843. Merkt A.12.27a–b.
	2(576) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Skýrsla sr. Jóns Austfjörð um skóga og skógarítök Klyppstaðarkirkju í Klyppstaðarprestakalli. Dags. 26.8.1848. Einnig yfirlýsing hans um skógarítök Húsavíkurkirkju. Merkt A.12.28a–b.
	2(577) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Skýrsla sr. Jóns Guðmundssonar á Hjaltastað um skóga og skógarítök Hjaltastaðarkirkju í Hjaltastaðarprestakalli. Dags. 20.8.1848. Merkt A.12.29.

	2(578) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Skýrsla sr. Bergvins Þorbergssonar á Eiðum um skóga og skógarítök Eiðakirkju. Dags. 29.9.1848. Merkt A.12.30.
	2(579) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum, Vallanes á Völlum: Bréf sr. Stefáns Árnasonar og sr. Guttorms Pálssonar til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um ágreining um reka í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 10.1.1850. Merkt A.12.31a–c.
	2(580) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum, Vallanes á Völlum: Bréf sr. Stefáns Árnasonar og sr. Guttorms Pálssonar til konungs um að landsyfirréttur taki fyrir mál um reka í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 9.1.1850. Merkt A.12.32.
	2(581) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Skýrsla um tekjur Desjarmýrarprestakalls yfir fimm ára meðaltali frá 1849–1953. Dags. 7.8.1854. Merkt A.12.33a–c.
	2(582) a–b	Kóreksstaðir í Útmannasveit, Kóreksstaðagerði í Útmannasveit: Bréf sr. Stefáns Árnasonar til biskups um Kóreksstaði og Kóreksstaðagerði þar sem Sveinn Jónsson á Kóreksstöðum hafði óskað eftir að fá gerðið til ábýlis. Dags. 1.9.1856. Merkt A.12.34a–b.
	2(583) a–b	Kóreksstaðir í Útmannasveit: Byggingarskilmálar sr. Stefáns Árnasonar til Sveins Jónssonar fyrir jörðinni Kóreksstöðum. Dags. 18.5.1854. Merkt A.12.35a–b.
	2(584) a–b	Kóreksstaðir í Útmannasveit: Byggingarskilmálar sr. Halldórs Jónssonar á Hofi í Vopnafirði til Jóhannesar Sveinssonar fyrir jörðinni Kóreksstöðum. Dags. 24.11.1862. Merkt A.12.36a–b.
	2(585) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit, Hraundalur og Kirkjutungur: Skýrsla um tekjur og útgjöld Hjaltastaðarhrepstakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1893 til fardaga 1898. Dags. 26.2.1899. Merkt A.12.37a–b.
	2(586) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Skýrsla um tekjur og útgjöld Klyppstaðarprestakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1893 til fardaga 1898. Dags. 20.12.1899. Merkt A.12.38a–c.
	2(587) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf sr. Einars Jónssonar á Kirkjubæ til biskups um að meðfylgjandi séu skýrslur og möt fyrir Desjarmýri, Valþjófsstað og Hof. Dags. 20. og 29.4.1899. Merkt A.12.39a–d.
	2(588) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði: Bréf sr. Ólafs Indriðasonar til biskups um Hjálmárströnd. Dags. 19.1.1833. Merkt A.12.50a–b.
	2(589) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði: Bréf sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi til biskups um Hjálmárströnd. Dags. 29.8.1833. Bréfinu var svarað 10.10.1833. Merkt A.12.51a–b.
	2(590) a–b	Húsavík í Víkum, Unaós í Útmannasveit, Vallanes á Völlum: Bréf sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi til stiftamtmanns og biskups um réttindi í Ósrekum. Dags. 1.7.1837. Bréfinu var svarað 24.8.1837. Merkt A.12.52a–b.
	2(591) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Kolsstaðir í Seyðisfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði: Bréf sr. Einars Hjörleifssonar á Dvergasteini til biskups um tíundir af Kolsstöðum og Selsstöðum og einnig um ýmis ítök. Dags. 30.5.1847. Þá er vísað í vísitasíur og önnur gögn og loks landamerki. Bréfinu var svarað 1. ágúst, ártal er ekki skráð en hefur líklega verið 1847. Merkt A.12.70a–b.
	2(592) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði: Skýrsla um tekjur og útgjöld Dvergasteinsprestakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1849 til fardaga 1854. Dags. 30.9.1854. Merkt A.12.72a–b.
	2(593) a–b	Vallanes á Völlum: Skýrsla yfir inntektir Vallanesprestakalls samkvæmt lögum frá 18.12.1838. Dags. 18.6.1839. Merkt A.12.53a–c.
	2(594) a–b	Vallanes á Völlum: Skýrsla um tekjur og útgjöld Vallanesprestakalls eftir fimm ára meðaltali 1849–1853. Október 1854. Merkt A.12.73a–e.
	2(595) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Fjörður í Mjóafirði: Skýrsla yfir inntektir og útgjöld Dvergasteins- og Fjarðarprestakalls. Dags. 12.6.1839. Merkt A.12.57a–d.

	2(596) a–b	Afrit af skjali sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi og Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað um jarðir í Múlasýslu, eignarrétti, landamerki, ítök, hlunnindi o.fl. Dags. 12.5.1843. Bréfið virðist vera svar við mögulegri breytingu á lögum með því að fella niður 26. kapítula landsleigubálks og 16. grein tilskipunar um biskupa frá 1.7.1746. Merkt A.12.67a–d.
	2(597) a–b	Bréf sr. Hallgríms Jónssonar á Hólmum til biskups um skóga sem tilheyra kirkjum í Suður-Múlaprófastsdæmi. Dags. 16.10.1848. Merkt A.12.71a–h.
	2(598)	Hjaltastaður í Útmannasveit, Hreimsstaðir í Útmannasveit: Afrit af bréfi biskups til sr. Hjörleifs Þorsteinssonar á Hjaltastað um skógarteig Hjaltastaðarkirkju í landi Hreimsstaða. Dags. 6.6.1826. Merkt A.12.84a–c.
	2(599) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Guttorms Þorsteinssonar prófasts um Húsavíkurkirkjueign og Hólshús. Dags. 7.3.1833. Biskup sendi með afrit af máldögum og vísitasíum (svarbréf við A.12.5). Merkt A.12.85a–b.
	2(600)	Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til Páls Melsteð sýslumanns varðandi jörðina Húsavík. Dags. 7.3.1833. Merkt A.12.86a–b.
	2(601) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi varðandi ágreining sr. Einars Hjörleifssonar og bóndans Hallgríms Ólafssonar um jörðina Húsavík. Dags. 12.11.1833. Biskup telur að Hólshús séu óneitanlega hluti af bændaeign Húsavíkur (svarbréf við A.12.5). Merkt A.12.87.
	2(602)	Desjarmýri í Borgarfirði: Afrit af bréfi biskups til sr. Benedikts Þórarinssonar á Desjarmýri um rekaréttindi Desjarmýrarkirkju. Dags. 11.3.1836. Merkt A.12.88.
	2(603)	Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði: Afrit af bréfi biskups til sr. Jóns Austfjörð vegna ágreinings um rekamörk milli Klyppstaðarkirkju og ábúanda klausturjarðarinnar Stakkahlíðar. Dags. 5.3.1840. Biskup sendir afrit af máldaga. Merkt A.12.89.
	2(604) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra–Breiðavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til Jóns Austfjörð varðandi ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um reka í landi Stóru–Breiðuvíkur (svarbréf við A.12.25). Dags. 15.11.1842. Merkt A.12.90.
	2(605) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Ósafréttur og Grasdalur, Vallanes á Völlum: Afrit af bréfi biskups til Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar vegna Grasdals. Dags. 27.3.1843. Fram kemur að ekkert erindi hafi borist biskupi frá prófastinum í Vallanesi vegna þessa. Merkt A.12.91.
	2(606)	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra–Breiðavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til amtmanns varðandi ágreining Jóns Austfjörð og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um reka í landi Stóru–Breiðuvíkur, Kallasteinsfjöru og Svínavík (svarbréf við A.12.26). Dags. 12.8.1843. Merkt A.12.92.
	2(607)	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Kolsstaðir í Seyðisfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði: Afrit af bréfi biskups til sr. Einars Hjörleifssonar á Dvergasteini vegna tíunda af Kolsstöðum og Selsstöðum og um ýmis ítök. Dags. 1.8.1847. Biskup sendir afrit af gjafabréfi fyrir Dvergasteini. Merkt A.12.93.
	2(608) a–b	Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til amtmanns varðandi Húsavík. Dags. 8.9.1843. Biskup játar að hafa sent amtmanni þann 20.6.1843 rangan útdrátt, sá sem hann hafi sent hafi verið fyrir Húsavík á Tjörnesi. Sendir nú útdrætti úr máldögum Vilchins og Gísla biskups Jónssonar fyrir Húsavíkurkirkju í Víkum. Merkt A.12.95.
	2(609)	Húsavík í Víkum, Unaós í Útmannasveit: Afrit af bréfi biskups til Hallgríms Ólafssonar um rekaréttindi Húsavíkurkirkju. Dags. 15.8.1839. Merkt A.12.96.

	2(610) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað varðandi bréf sr. Snorra Sæmundssonar á Desjarmýri um ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar um Efrifitjar. Dags. 14.4.1842. Biskup segir að sér virðist af gögnum að landið tilheyri Desjarmýri. Merkt A.12.97.
	2(611) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Guttorms Þorsteinssonar varðandi ágreining um Efrifitjar. Dags. 18.6.1841. Þar er vísað í bréf sr. Snorra Sæmundssonar frá 24.11.1840. Einnig er vísað í lögfestu sr. Halldórs Gíslasonar á Desjamýri frá 31.5.1772, vitnisburð frá 1684, biskupavisitasíur frá 1645, 1727, 1734, 1748, 1763 og 1780 og máldaga Vilchins og Gísla biskups Jónssonar. Biskup kallar eftir frekari upplýsingum varðandi not á þessu landi en sendir útdrættir úr Vilchins- og Gíslamáldögum. Merkt A.12.98a–b.
	2(612) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað um bréfaskrif vegna þrætustykkisins Efrifitja. Dags. 24.10.1842. Biskup biður um skjöl sem eigandi Húsavíkur hefur látið þinglýsa og hversu mikið hey stykkið gefur af sér árlega. Merkt A.12.100.
	2(613)	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af samþykki biskups varðandi forlíkunagjörð tengdri Efrifitjum. Dags. 12.8.1843. Merkt A.12.101.
	2(614) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Ósafréttur og Grasdalur, Unaós í Útmannasveit, Vallanes á Völlum: Afrit af bréfi biskups til sr. Stefáns Árnasonar varðandi Grasdal. Dags. 25.3.1844. Merkt A.12.102.
	2(615)	Húsavík í Víkum, Stóra–Breiðavík í Víkum, Vallanes á Völlum: Afrit af bréfi biskups til sr. Stefáns Árnasonar og sr. Guttorms Pálssonar við bréfi þeirra frá 10.1.1850 varðandi ágreining um reka í svokölluðum Ófærum í landi Stóru–Breiðuvíkur. Dags. 22.3.1850. Merkt A.12.103.
	2(616) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði: Afrit af bréfi biskups til sr. Guttorms Pálssonar varðandi Hjálmárströnd (svarbréf við A.12.51a–b). Dags. 10.10.1833. Merkt A.12.108.
	2(617) a–b	Húsavík í Víkum, Unaós í Útmannasveit, Vallanes á Völlum: Afrit af bréfi biskups til Guttorms Pálssonar í Vallanesi um réttindi í Ósrekum (svarbréf við A.12.52a–b). Dags. 24.8.1837. Merkt A.12.109.
	2(618)	Hallormsstaður í Skógum: Afskriftir sr. Hjálmars Guðmundssonar á Hallormsstað úr kirkjubók frá 1747. Dags. 21.6.1834. Í fyrsta lagi er afskrift af eignum og ítökum Hallormsstaðarkirkju. Í öðru lagi af bréfi sem kemur fram í vísitasíu frá árinu 1706 (sjá A.8.58a–d). Í þriðja lagi afskrift af pósti úr vísitasíu frá árinu 1778. Loks er í fjórða lagi útlistun á sandaheitum fyrir öllum Héraðsflóa. Merkt A.12.62a–d.

Bréfasöfn og bréfabækur biskupa (skjalaflokkur A.12):

Gögn frá Árnastofnun:

	4(109) a–b	Brúnavík í Víkum. Inntak úr sendibréfi séra Hávarðs Sigurðssonar um jörðina, dags. 27.5.1659. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XI (1658–1660), AM 272 fol., bls. 101r–102r.)
	4(110) a–b	Hvalvík í Víkum: Sendibréf Brynjólfs biskups Sveinssonar til Gísla Finnssonar um undirtal og kaupskap á hálfi Hvalvík, dags. 7.4.1670. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XVIII (1669–1671), AM 279 fol., bls. 14v.)
	4(111) a–b	Jökulsá í Borgarfirði: Vitnisburður um landamerki, dags. 6.9.1622. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XIII (1662–1663), AM 274 fol. bls. 96r–96v.)
	4(112) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Tveir vitnisburðir, dags. 22.8.1602 og 2.7.1598. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar VIII (1654–1656), AM 269 fol., bls. 36v.)

	4(113) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Kaupbréf, dags. 23.2.1649. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XII (1660–1662), AM 273 fol., bls. 17v–18r.)
	4(114) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Kaupbréf, dags. 29.1.1659. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XI (1658–1660), AM 272 fol., bls. 52v–53r.)
	4(115) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Byggingarbréf, dags. 2.9.1660. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XII (1660–1662), AM 273 fol., bls. 44v–45r.)
	4(116) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Kaupbréf, dags. 28.11.1662. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XVII (1667–1669), AM 278 fol., bls. 13v–14v.)

Klausturumboð (skjalaflokkur A.13):

	2(619) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsingar á landamerkjum. Dags. 5.5.1846. Útdráttur Jóns Jónssonar Austfjörð af riti Finns Magnússonar tekinn úr bréfabók Brynjólfs Sveinssonar biskups 1672–1673. Merkt A.13.7a–b.
	2(620) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Bréf um ábúð á Glettingsnesi og þrætuland gagnvart Brúnavík. Ódagsett. Höfundur ókunnur. Merkt A.13.9.
	2(621)	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness, ódagsettur. Þar má meðal annars sjá þrætuland milli jarðanna. Uppdrátturinn var dreginn upp af Benóný Guðlaugssyni. Á honum koma fyrir örnefnin Kjólsvíkurá, Kjósvíkursandur, Fálkatindur, Glettingskollur syðri, Glettingskollur nyrðri, Nónfjall, Súlutindur, Geldingaskörð, Eiturtindur, Bæjartindur o.fl. Merkt A.13.10.
	2(622) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness og má þar meðal annars sjá þrætuland milli jarðanna. Dags. 5.7.1855. Uppdrátturinn var dreginn upp af Benóný Guðlaugssyni. Á hann kvitta Einar Einarsson og Egill Árnason. Á bakhlið hefur Björn Björnsson á Bóndastöðum staðfest uppdráttinn sem rétt gerðan. Uppdrættinum má skipta í fjóra hluta: a) texti til skýringa ofan við sjálft afstöðukortið, b) texti hægra megin og fyrir miðju á afstöðukortinu sem lýsir örnefnum og svæðum í landi Kjólsvíkur annars vegar og Glettingsness hins vegar, en megnið af textanum lýsir þrætulandinu milli Glettingsness og Brúnavíkur, c) texti vinstra megin á afstöðukortinu sem lýsir örnefnum og svæðum í landi Brúnavíkur og d) texti neðan við afstöðukort sem lýsir mælingaraðferð með vaturpassa og almennri stærð svæðisins. Merkt A.13.11a–b.
	2(623) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing Magnúsar Jónssonar á landamerkjum milli Hvalvíkur og Glettingsness. Dags. 6.4.1855. Merkt A.13.3.
	2(624) a–b	Brúnavík í Víkum, Hvalvík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing Einars Einarssonar á landamerkjum milli Hvalvíkur og Glettingsness. Dags. 6.4.1855. Merkt A.13.4.
	2(625) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing Einars Einarssonar á landamerkjum milli Brúnavíkur og Glettingsness. Dags. 9.2; ártal vantar en skjalið er líklega frá 1856. Merkt A.13.6.
	2(626) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing á landamerkjum, rituð og staðfest af Bjarna Jónssyni og Guðmundi Eiríkssyni. Dags. 5.3.1856. Merkt A.13.5.
	2(627) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing á landamerkjum, rituð og staðfest af Bjarna Jónssyni og Guðmundi Eiríkssyni. Dags. 9.3.1856. Merkt A.13.2.
	2(628) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing Björns Björnssonar á landamerkjum og öðru. Dags. 9.3.1856. Merkt A.13.8a–b.

	2(629)	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Bréf frá Pétri Havsteen amtmanni til umboðsmanns Skriðuklausturs, Björns Skúlasonar, vegna landaþrætu milli Glettingsness og Brúnavíkur. Dags. 11.7.1856. Meðfylgjandi séu 10 skjöl frá Benóný Guðlaungssyni, þar á meðal tveir uppdrættir yfir land Glettingsness. Merkt A.13.37.
	2(630) a–b	Ánastaðir í Útmannasveit: Byggingarbréf handa Stefáni Sigurðarsyni fyrir Ánastöðum í Hjaltastaðarhreppi. Dags. 28.2.1890 og 22.3.1890. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.13a–d.
	2(631) a–b	Hrjótur í Útmannasveit: Byggingarbréf handa Árna Ísakssyni fyrir jörðinni Hrjóti. Dags. 10.5.1898 og 23.6.1898. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.14a–d.
	2(632) a–b	Hrjótur í Útmannasveit: Byggingarbréf til Óla Hallgrímssonar. Dags. 30.4.1890 og 16.5.1890. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.18a–d.
	2(633) a–b	Hrjótur í Útmannasveit: Byggingarbréf til Eiríks Hallssonar. Dags. 22.4.1896, 27.4.1896 og 26.5.1896. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.19a–d.
	2(634) a–b	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Hallgríms Ólafssonar. Dags. 1.8.1825. Merkt A.13.20a–d.
	2(635)	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Magnúsar Einarssonar. Dags. 2.9.1832 og 8.12.1832. Merkt A.13.21a–d.
	2(636)	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Bergsveins Sveinbjörnssonar. Dags. 3.6.1842 og 27.7.1842. Merkt A.13.22a–d.
	2(637)	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Rustikusar Jónssonar. Dags. 12.5.1868 og 13.7.1868. Merkt A.13.23a–d.
	2(638)	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Valtýs Valtýssonar. Dags. 12.6.1888 og 27.6.1888. Merkt A.13.24a–d.
	2(639) a–b	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Páls Ólafssonar umboðsmanns Skriðuklaustursjarða. Dags. 18.5.1894 og 20.8.1894. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.25a–d.
	2(640) a–b	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Odds Bjarnasonar. Dags. 29.8.1822. Merkt A.13.26a–b.
	2(641) a–b	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Ögmundar Oddssonar. Dags. 22.4.1829 og 20.5.1829. Merkt A.13.27a–d.
	2(642)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Ólafs Péturssonar. Dags. 12.6.1873 og 11.12.1874. Merkt A.13.28a–d.
	2(643)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Jóhanns Þorbergssonar. Dags. 29.4.1886 og 29.5.1886. Merkt A.13.29a–d.
	2(644)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Ólafs Péturssonar. Dags. 1.6.1887 og 24.9.1887. Merkt A.13.30a–d.
	2(645)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Ólafs Ásgeirssonar. Dags. 4.2.1890 og 22.3.1890. Merkt A.13.31a–d.
	2(646)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Páls Ólafssonar umboðsmanns Skriðuklaustursjarða. Dags. 18.5.1894 og 20.8.1894. Landamerkjum er ekki lýst en vísað er í byggingarbréf fyrir Nesi í Loðmundarfirði. Merkt A.13.32a–d.
	2(647) a–b	Úttektir á jörðum Skriðuklausturs. Dags. 14.–18.4.1841 og 26.–28.4.1841. (M.a. Ánastaðir í Útmannasveit, Árnastaðir í Loðmundarfirði, Hrjótur í Útmannasveit, Nes í Loðmundarfirði, Neshjáleiga í Loðmundarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði.) Landamerkjalýsingar nokkurra jarða koma fram. Skjalið var lagt fram í aukarétti Norður-Múlasýslu 30.8.1890. Merkt A.13.34a–o.

Örnefnaskráning (skjalaflokkur A.15):

	4(82)	Borgarfjörður og Víkur; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

	4(83)	Brúnavík í Víkum; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(84)	Desjarmýri í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(85)	Dvergasteinn í Seyðisfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(86)	Gilsárvellir og Grund í Borgarfirði, afréttarland; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(87)	Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(88)	Grund í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(89)	Hjaltastaður í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(90)	Hjálmárströnd í Loðmundarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(91)	Hólaland í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(92)	Hrafnabjörg í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(93)	Hraundalur í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(94)	Húsavík, Dalland, Dallandspartur og Hólshús í Víkum; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(95)	Hvalvík í Víkum; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(96)	Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(97)	Loðmundarfjörður; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(98)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(99)	Njarðvík við Borgarfjörð; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(100)	Sandbrekka í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(101)	Unaós í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(102)	Ytri-Álftavík í Víkum; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
	4(103)	Þórsnes í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Önnur óprentuð frumgögn (skjalaflokkur A.16):

Gögn frá Þjóðskjalasafni:

	2(648)	Jórvík í Útmannasveit, Hrjótur í Útmannasveit, Glettingsnes í Víkum, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði, Klyppstaður í Loðmundarfirði: Stjórnarráð Íslands sendir sýslumanni Norður-Múlasýslu sýsluvegagjöld vegna nefndra ríkisjarða. Dags. 16.10.1964. Merkt A.16.1.

	2(649)	Jórvík í Útmannasveit, Hrjótur í Útmannasveit, Glettingsnes í Víkum, Hjaltastaður í Útmannasveit, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Svínafell í Útmannasveit: Stjórnarráð Íslands sendir sýslumanni Norður-Múlasýslu sýsluvegagjöld vegna nefndra ríkis- og kirkjujarða. Dags. 10.9.1965. Merkt A.16.2.
	2(650)	Seljamýri í Loðmundarfirði: Bréf dóms- og kirkjumálaráðuneytisins til Gunnlaugs Sigurbjörnssonar á Seljamýri hvar ráðuneytið lofar að kaupa Seljamýri af Gunnlaugi að uppfylltum tilgreindum skilyrðum. Dags. 5.5.1942. Merkt A.16.3a–b.
	2(651)	Kóreksstaðagerði í Útmannasveit: Sölu- og afsalsbréf hvar Ingvar Guðjónsson selur Sigurjóni Sævari Ingvarssyni eignarjörð sína Kóreksstaðagerði. Landamerki eru tilgreind í afsalinu. Dags. 17.12.1974. Merkt A.16.4.
	2(652)	Dalir í Útmannasveit: Bréf dóms- og kirkjumálaráðuneytisins til Þorsteins Jónsson, fyrir hönd Ingvars Guðjónssonar, þar sem beiðni Þorsteins um að jarðakaupasjóður ríkisins neyti forkaupsréttar á Dölum, er hafnað. Dags. 11.8.1939. Merkt A.16.5.
	2(653)	Glettingsnes í Víkum: Byggingabréf hvar Sveinn Ólafsson umboðsmaður Múlasýsluumboðs byggir Gunnlaugi Jóhannessyni jörðina. Landamerki eru tilgreind. Dags. 18.3.1930. Merkt A.16.6a–d.
	2(654)	Snotrunes í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar landbúnaðarráðherra selur Snotrunes II til Halldórs Ármannssonar. Dags. 17.3.1945. Merkt A.16.7.
	2(655)	Grænahlíð í Útmannasveit: Kaupsamningur/afsal hvar landbúnaðarráðuneytið selur Jóni Þórðarsyni eignarhlut ríkisins í jörðinni. Dags. 13.2.2008. Merkt A.16.8a–c.
	2(656)	Njarðvík við Borgarfjörð: Gjafabréf hvar Þorvarður Bjarnason gaf syni sínum Magnúsi allar sínar löggjafir. Tilgreindur var hálf Njarðvík á Austfjörðum. Dags. 8.6.1579. Merkt A.16.46a–b.
	2(657)	Njarðvík við Borgarfjörð: Kaupmáli milli Magnúsar Þorvarðssonar og Herborgar Gottskálksdóttur hvar Gottskálk gifti dóttur sína Herborgu fyrrnefndum Magnúsi með svo greindu fiskkaupi að Magnús skyldi hafa til kaups með henni hundrað hundraða, meðal annars í tilgreindum kaupahlutanum í staðnum Njarðvík í Borgarfirði. Dags. 21.7.1579. Merkt A.16.47a–c.
	2(658)	Svokallað Vilborgarbréf þar sem skipt var peningum, föstum og lausum, milli Vilborgar og Málfríðar Bjarnardætra til erfða eftir móður þeirra Guðríði Þorsteinsdóttur. Skiptist þeir þannig að Vilborg fékk meðal annars jarðirnar Sandfell, Þorvaldsstaði, Geitdal, Sandbrekku, Eskifjörð, hálfa Ketilsstaði og Tunghaga. Málfríður fékk meðal annars hálfan Mjóafjörð, hálfa Ketilsstaði og Útnyrðingsstaði. Vilborg fékk einnig jörðina Dali en ekki er ljóst hvort það hafi verið Dalir í Útmannasveit eða annars staðar. Dags. 17.5.1580. Merkt A.16.48a–c.
	2(659)	Vallanes á Völlum: Gísli Jónsson, með samþykki sr. Einars Árnasonar og Eiríks Árnasonar sýslumanns, lofaði Þorvarði Magnússyni Vallanesstað og öllu því sem staðnum fylgdi næstu fardaga. Dags. 10.8.1573. Merkt A.16.49a–b.
	2(660)	Desjarmýri í Borgarfirði: Máldagi Desjarmýrarkirkju, árið 1574. Fram kemur að kirkjan átti heimalandið allt á móti Húsvíkingum eins og að fornu hafi verið. Merkt A.16.50a–c.
	2(661)	Árnastaðir, Hjálmárströnd, Klyppstaður, Sævarendi, Stakkahlíð og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Meðkenning sr. Þórðar Jónssonar á þeim eignum og ítökum sem hann tók við með Klyppstaðarkirkju. Dags. 28.6.1574. Merkt A.16.51.
	2(662)	Gilsárvellir í Borgarfirði: Kaupsamningur hvar Jón Arnfinnsson seldi Þorvarði Björnssyni tíu hundruð í jörðinni. Dags. 31.5.1574. Merkt A.16.52.

	2(663)	Ketilsstaðir á Völlum, Sandbrekka í Útmannasveit, Útnyrðingsstaðir á Völlum: Gjörningur hvar hjónin Einar Ásmundsson og Málfríður Bjarnadóttir létu til sonar síns Jóns Einarssonar í arfskipti meðal annars jarðirnar Ketilsstaði á Völlum og Útnyrðingsstaði. Einnig sögðust hjónin hafa selt Jóni jörðina Sandbrekku. Ársett 1589. Merkt A.16.53a–f.
	2(664)	Fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins til sveitarfélaga um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 20.2.1989. Merkt A.16.34.
	2(665)	Svar oddvita Borgarfjarðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 8.11.1989. Merkt A.16.35.
	2(666)	Svar oddvita Seyðisfjarðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 5.11.1989. Merkt A.16.36.
	2(667)	Svar bæjarstjóra Seyðisfjarðarkaupstaðar við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 8.11.1989. Merkt A.16.37.
	2(668)	Svar oddvita Eiðahrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 24.11.1989. Merkt A.16.38a–b.
	2(669) a–b	Svar oddvita Hjaltastaðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 2.5.1989. Merkt A.16.39.
	2(869)	Vallanes á Völlum: Afrit af yfirlýsingu um eignarrétt íslenska ríkisins að jörðinni, dags. 24.6.2008, þinglýst í júlí 2008. Merkt A.16.60.
	2(870)	Vallanes á Völlum: Byggingarbréf, dags. 1.6.1982. Merkt A.16.66a–d.
	2(871)	Vallanes á Völlum: Afrit af skjali Búnaðarfélags Íslands um tillögur meirihluta landskiptanefndar um ráðstöfun Vallanestorfunnar, þ.e. Vallaneshjáleigu, Vallanesprestsseturs, nýbýlis og Jaðars, dags. 26.1.1942. Einkum er fjallað um tún, engjar og beitar í sameiginlegu landi. Merkt A.16.65.
	2(872)	Vallanes á Völlum: Afrit af umsögn Fljótsdalshéraðs um sölu jarðarinnar, dags. 12.7.2007. Merkt A.16.67.

Önnur óprentuð frumgögn (skjalaflokkur A.16):

Gögn frá Héraðsskjalasafni Austurlands:

	4(106) a–b	Brúnavík í Víkum ásamt Hvalvík: Lögfesta, dags. 24.10.1811.
	4(107) a–b	Brúnavík í Víkum ásamt Hvalvík: Lögfesta, dags. 26.3.1842.
	4(108) a–b	Samþykkt um melrakkaveiðar í Hjaltastaðahreppi, dags. 1.4.1833. (Úr bréfabók Hjaltastaðahrepps 1839–1889.)

Jarðabréf og máldagar og fleira úr Íslenzku fornbréfasafni (skjalaflokkur B.1):

	4(21)	Skrá Páls Jónssonar biskups um kirkjur og staði Skálholtsbiskupsdæmis, um 1200. Ísl. fornbr. XII, bls. 1–15.
	4(22)	Bakki í Borgarfirði, kaupbréf, dags. 12.9.1569. Ísl. fornbr. XV, bls. 310–311.
	4(23)	Desjarmýrarkirkja, máldagi, 1354. Ísl. fornbr. III, bls. 96–98.
	4(24)	Desjarmýrarkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 222–223.
	4(25)	Desjarmýrarkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 687–688.
	4(26)	Dvergasteinn, kaupbréf, dags. 1.7.1549 og 24.1.1550. Ísl. fornbr. XI, bls. 717–718.
	4(27)	Dvergasteinskirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 224–225.
	4(28)	Dvergasteinskirkja, máldagi, 1549 og fyrr. Ísl. fornbr. XI, bls. 718–719.
	4(29)	Dvergasteinskirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 689–690.
	4(30)	Eiðakirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 220–221.

	4(31)	Eiðakirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 686.
	4(32)	Gilsárvellir, kaupbréf, dags. 26.5.1485 og 10.1.1486. Ísl. fornbr. XII, bls. 61–62.
	4(33)	Gripdeildarreki, kaupbréf, dags. 31.1.1539. Ísl. fornbr. X, bls. 405–406.
	4(34)	Hjaltastaðarkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 221.
	4(35)	Hjaltastaðarkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 686–687.
	4(36)	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá o.fl., kaupbréf, dags. 25.6.1546. Ísl. fornbr. XI, bls. 471–472.
	4(37)	Hólaland í Borgarfirði, kaupbréf, dags. 18.3.1540. Ísl. fornbr. X, bls. 514–515.
	4(38)	Húsavíkurkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 223.
	4(39)	Húsavíkurkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 688.
	4(40)	Klyppstaðarkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 223–224.
	4(41)	Klyppstaðarkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 688–689.
	4(42)	Kóreksstaðir, kristfé, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 221.
	4(43)	Njarðvík, kaupbréf, dags. 17.8.1509. Ísl. fornbr. VIII, bls. 289.
	4(44)	Njarðvík, kaupbréf, dags. 1524 og 26.3.1530. Ísl. fornbr. IX, bls. 253–254.
	4(45)	Njarðvík, vitnisburður, dags. 1.4.1530. Ísl. fornbr. IX, bls. 523–524.
	4(46)	Njarðvík, vitnisburður, dags. 2.6.1548. Ísl. fornbr. XI, bls. 643.
	4(47)	Njarðvík, kaupbréf, dags. 30.7.1559 og 21.1.1560. Ísl. fornbr. XIII, bls. 434.
	4(48)	Njarðvíkurkirkja, máldagi, 1269. Ísl. fornbr. II, bls. 65–66.
	4(49)	Njarðvíkurkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 222.
	4(50)	Njarðvíkurkirkja, vitnisburður um hólma í Borgarfirði, dags. 26.5.1537. Ísl. fornbr. X, bls. 104.
	4(51)	Njarðvíkurkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 687.
	4(52)	Vallaneskirkja, máldagi, 1270. Ísl. fornbr. II, bls. 83–84.
	4(53)	Vallaneskirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 204–207.
	4(54)	Vallaneskirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 683–685.
	4(55)	Valþjófsstaðarkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 209–212.
	4(56)	Valþjófsstaður, vitnisburður um lögfestu, dags. 20.8.1484. Sagt falsbréf í Íslenzku fornbréfasafni. Ísl. fornbr. VI, bls. 519–520.
	4(57)	Valþjófsstaðarkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 681–682.
	4(117)	Eiðakirkja, Njarðvíkurkirkja og Húsavíkurkirkja, máldagar, dags. 1523 og 29.12.1515. Ísl. fornbr. IX, bls. 185–187.
	4(118)	Tíundarreikningar úr Múlaþingi, 1564. Ísl. fornbr. XIV, bls. 324–325.
	4(119)	Desjarmýrarkirkja, máldagi, dags. 1554, 1574 og 13.5.1599. Ísl. fornbr. XII, bls. 787–788.
	4(120)	Hjaltastaðarkirkja, máldagi Oddgeirs biskups, 1367. Ísl. fornbr. III, bls. 239.
	4(121)	Klyppstaðarkirkja, máldagi Oddgeirs biskups, 1367. Ísl. fornbr. III, bls. 239–240.
	4(122)	Njarðvíkurkirkja, afrit máldaga frá um 1397, dags. 8.9.1421. Ísl. fornbr. IV, bls. 296.
	4(123)	Vallaneskirkja, máldagi Oddgeirs biskups, 1367. Ísl. fornbr. III, bls. 237–238.
	4(124)	Vallaneskirkja, máldagi, 1419. Ísl. fornbr. IV, bls. 270–271.

	4(125)	Vallaneskirkja, máldagi, dags. 4.9.1471. Ísl. fornbr. V, bls. 629–632.
	4(126)	Vallaneskirkja, máldagi, 1541 og síðar. Ísl. fornbr. X, bls. 696–698.
	4(127)	Dvergasteinn í Seyðisfirði, dómur um að jörðin sé eign kirkju og biskups, dags. 3.8.1526. Ísl. fornbr. IX, bls. 370–371.
	4(128)	Gripdeildarreki, gjafabréf, dags. 5.8.1560 og 24.3.1562. Ísl. fornbr. XIII, bls. 508–509.
	4(129)	Hjartarstaðir o.fl., kaupbréf, dags. 14.1.1552. Ísl. fornbr. XII, bls. 342–344.
	4(130)	Hrjótur og Hamragarður, gjafabréf, dags. 22.10.1500. Ísl. fornbr. VII, bls. 525–526.
	4(131)	Sandbrekka og Ánastaðir, bréfságrip, 1470. Ísl. fornbr. IX, bls. 38.
	4(132)	Snotrunes í Borgarfirði, vitnisburður, dags. 16.5.1527. Ísl. fornbr. IX, bls. 408–409.
	4(133)	Bréf um jarðaskipti Björns Guðnasonar og Ragnhildar Bjarnadóttur, dags. 29.7.1497. Ísl. fornbr. VII, bls. 368–370.
	4(134)	Jarðaskiptabréf Narfa príors á Skriðu og Gríms Pálssonar, dags. 1. og 2.7.1498. Ísl. fornbr. VII, bls. 393–394.
	4(135)	Kaupbréf Þorvarðar príors á Skriðuklaustri og Þorvarðar Bjarnasonar um ýmsar jarðir, dags. 30.8.1506 og 29.3.1507. Ísl. fornbr. VIII, bls. 119–120.
	4(136)	Kaupmáli Einars Eyjólfssonar og Vilborgar Bjarnadóttur, dags. 26.7.1562 og 12.1.1563. Ísl. fornbr. XIII, bls. 758–759.
	4(137)	Kaupmáli Þorvarðar Björnssonar og Guðrúnar Halldórsdóttur, dags. 11.9.1552 og 11.1.1558. Ísl. fornbr. XII, bls. 467–468.
	4(138)	Máldagar kirkna í Austfirðingafjórðungi úr Hítardalsbók frá um 1367. Ísl. fornbr. III, bls. 232–235.
	4(139)	Máldagar ýmissa kirkna 1491–1518 (Stefánsmáldagar) o.fl. Ísl. fornbr. VII, bls. 22–34.

Prentuð fasteigna- og jarðamöt (skjalaflokkur B.2):

4	4(1)	Jarðatal J. Johnsens 1847, bls. 350–388 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).
	4(2)	Ný jarðabók 1861, bls. 132–146 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).
	4(3)	Fasteignabók 1921, bls. 174–200 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).
	4(4)	Fasteignabók 1932, bls. 93–104 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).
	4(5)	Fasteignabók 1942–1944, opnur 50–59 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).
	4(6)	Björn Lárusson: *The Old Icelandic Land Registers* (1967), 1.–5. kafli og sá hluti 6. kafla sem geymir efni úr jarðabókum 1686 og 1695–97 um Múlasýslur.

Fjallskilareglugerðir (skjalaflokkur B.4):

	4(9)	Reglugerð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, nr. 102/1893.
	4(10)	Reglugerð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 74/1902.
	4(11)	Reglugerð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 107/1918.
	4(12)	Reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 48/1934, og reglugerðir nr. 161/1944 og 92/1950 um breytingu á henni.
	4(13)	Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 229/1975.
	4(14)	Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 366/1989.
	4(15)	Fjallskilasamþykkt fyrir Múlasýslur, nr. 9/2006.

	4(16)	Fjallskilasamþykkt fyrir sveitarfélög á starfssvæði Sambands sveitarfélaga á Austurlandi, nr. 340/2023.
	4(17)	Reglugerð fyrir Suður-Múlasýslu um refaveiðar, notkun afrétta, fjallskil m.fl., nr. 105/1892, og reglugerð nr. 109/1904 um breytingar á henni.
	4(18)	Reglugerð fyrir Suður-Múlasýslu um refaveiðar, notkun afrétta, fjallskil m.fl., nr. 156/1919.
	4(19)	Reglugerð fyrir Suður-Múlasýslu og Neskaupstað um refaveiðar, notkun afrétta, fjallskil o.fl., nr. 81/1936, og reglugerðir nr. 218/1939 og 83/1944 um breytingar á henni.
	4(20)	Fjallskilareglugerð fyrir Suður-Múlasýslu, Neskaupstað og Eskifjarðarkaupstað, nr. 373/1977.

Landnáma (skjalaflokkur B.7):

	4(7)	Úr Landnámabók. *Íslenzk fornrit* I (1968), bls. 294–311 og kort.
	4(8)	Úr *Landið og Landnáma* eftir Harald Matthíasson (1982), bls. 356–373 og kort.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Njarðvíkur:

5		Njarðvík, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	5(1)	Njarðvík I, Borg (Njarðvík II) og Njarðvík III, fasteignayfirlit; dags. 9.6.2022.
	5(2)	Uppdráttur vegna landskipta milli Njarðvíkurjarða, dags. 5.12.2020.
	5(3)	Grasdalur, vitnisburður, dags. 10.7.1841.
	5(4)	Njarðvík, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.
	5(5)	Sandar fyrir Héraðsflóa. Kort skv. sandaskrá frá 1674. *Íslenzkir sjávarhættir*, I. bindi (1980), bls. 217.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Hrafnabjarga í Útmannasveit:

6		Hrafnabjörg í Útmannasveit, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	6(1)	Hrafnabjörg, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	6(2)	Beiðni frá Umhverfisstofnun til Stórurðar ehf. um tilnefningu í samstarfshóp um undirbúning friðlýsingar, dags. 22.5.2019.
	6(3)	Auglýsing nr. 850/2021 um landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð.
	6(4)	Hrafnabjörg í Útmannasveit, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni lögmanni vegna Þórsness í Útmannasveit:

7		Þórsnes í Útmannasveit, kröfulýsing, dags. 20.6.2022.
	7(1)	Þórsnes, hornpunktaskrá.
	7(2)	Þórsnes, fasteignayfirlit, dags. 13.4.2022.
	7(3)	Þórsnes, veðbandayfirlit, dags. 13.4.2022.
	7(4)	Úrskurður fógetaréttar um eignarhald á Þórsnesi, dags. 6.3.1937, útskrift dags. 9.3.1937, þinglýst sama ár.
	7(5)	Skýrsla Fornleifastofnunar Íslands um fornleifaskráningu í Hjaltastaðaþinghá II árið 1988.
	7(6)	Þórsnes, örnefnaskrár.
	7(7)	Þórsnes í Útmannasveit, greinargerð, dags. 12.2.2024.
	7(8)	Loftmynd af Álfasteinum.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Sandbrekku í Útmannasveit:

8		Sandbrekka í Útmannasveit, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	8(1)	Sandbrekka, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	8(2)	Auglýsing nr. 850/2021 um landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð.
	8(3)	Sandbrekka í Útmannasveit, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Hólalands og Hólalandshjáleigu í Borgarfirði:

9		Hólaland og Hólalandshjáleiga í Borgarfirði, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	9(1)	Hólaland og Hólalandshjáleiga, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	9(2)	Hólaland, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.

Lagt fram af Sigmari Páli Jónssyni lögmanni vegna Hvannstóðs í Borgarfirði:

10		Hvannstóð í Borgarfirði, kröfulýsing, dags. 14.6.2022.
	10(1)	Hvannstóð, veðbandayfirlit, dags. 10.6.2022.
	10(2)	Hvannstóð, landamerkjabréf, dags. 24.11.1921, þinglýst 17.7.1922. Afrit dags. 26.4.1938.
	10(3)	Hvannstóð í Borgarfirði, greinargerð, dags. 25.1.2024, móttekin 13.2.2024.

Lagt fram af Sigmari Páli Jónssyni lögmanni vegna Gilsárvalla og Grundar í Borgarfirði:

11		Gilsárvellir og Grund í Borgarfirði, kröfulýsing, dags. 14.6.2022.
	11(1)	Gilsárvellir og Grund í Borgarfirði, greinargerð, dags. 25.1.2024, móttekin 13.2.2024.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Desjarmýrar í Borgarfirði:

12		Desjarmýri í Borgarfirði, kröfulýsing, dags. 15.6.2022.
	12(1)	Desjarmýri, veðbandayfirlit, dags. 9.6.2022.
	12(2)	Uppdráttur um afmörkun hjáleigunnar Setbergs 1855.
	12(3)	Desjarmýri í Borgarfirði, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Brúnavíkur og Hvalvíkur:

13		Brúnavík og Hvalvík, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	13(1)	Brúnavík, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	13(2)	Brúnavík og Hvalvík, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.
	13(3)	Síða úr Jarðabók fyrir Ísland 1693–1697. AM 463 fol., 13v.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni lögmanni vegna Húsavíkurtorfu (Húsavíkur, Dallands, Dallandsparts og Hólshúsa):

14		Húsavíkurtorfa (Húsavík, Dalland, Dallandspartur og Hólshús), kröfulýsing, dags. 20.6.2022.
	14(1)	Húsavík; fasteignayfirlit, dags. 21.2.2022.
	14(2)	Dalland, Dallandspartur og Hólshús; fasteignayfirlit, dags. 2.5.2022.

Lagt fram af Bjarka Má Baxter lögmanni vegna Ytri-Álftavíkur (Glaumbæjar):

15		Ytri-Álftavík (Glaumbær), kröfulýsing, dags. 20.6.2022.
	15(1)	Álftavík, landamerkjabréf, dags. 30.12.1921, þinglýst 17.7.1922.

	15(2)	Húsavík, landamerkjabréf, dags. 26.12.1921, þinglýst 17.7.1922.
	15(3)	Álftavík og Hólshús, afrit af tveimur umboðum þar sem eigandi jarðanna veitir bóndanum á Nesi í Loðmundarfirði umboð til að sjá um þær, dags. 27.7.1912 og 5.6.1914.
	15(4)	Færslur úr skiptabók Norður-Múlasýslu, dags. 15.2.1863–11.3.1963.
	15(5)	Álftavík, skiptayfirlýsing, dags. 29.12.1943, þinglýst 8.2.1944.
	15(6)	Álftavík og Hólshús, skiptayfirlýsing, dags. 5.10.1967, þinglýst 1968.
	15(7)	Ytri-Álftavík (Glaumbær), greinargerð, dags. 11.2.2024.
	15(8)	Erfðaskrá Kristrúnar Jónsdóttur, dags. 14.6.1951.
	15(9)	Áskell Heiðar Ásgeirsson: Byggðin á Víkum við Borgarfjörð eystri og endalok hennar. BS-ritgerð í landfræði, HÍ 1999. Bls. 1–2, 26–31 og 35.
	15(10)	Ármann Halldórsson: „Álftavíkurfjall og Álftavík.“ Múlaþing, 24. tbl. 1994, bls. 33–51.
	15(11)	„Tveir á tali.“ Viðtal við Þórarin Björnsson. *Tíminn*, 6. september 1970.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Ness og Neshjáleigu í Loðmundarfirði:

16		Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði, kröfulýsing, dags. 9.5.2022.
	16(1)	Nes og Neshjáleiga, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	16(2)	Um eignaskiptingu Ness og Neshjáleigu 1929.
	16(3)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.
	16(4)	Loftmynd af Innri-Álftavík e. Skarphéðin Þórisson.
	16(5)	Kaupbréf fyrir Dvergasteini ásamt Hjálmárströnd o.fl., dags. 6.5.1666, ásamt ódagsettri lýsingu á merkjum annars vegar Dvergasteins og hins vegar Hjálmárstrandar. Afrit í eftirriti XVI. bindi bréfabókar Brynjólfs Sveinssonar biskups í Lbs. 1086, 4to, bls. 484–489.
	16(6)	Austfjarða jarðabréfa registur Sigurðar Árnasonar að Litlu-Leirárgörðum, árið 1667. Afrit í eftirriti XVI. bindi bréfabókar Brynjólfs Sveinssonar biskups í Lbs. 1086, 4to, bls. 701–702.

Lagt fram af lögmönnum málsaðila og óbyggðanefnd:

17	17(1)	Yfirlitskort, mál nr. 1/2022. Kröfulínur málsaðila, dags. 14.7.2022.
	17(2)	Yfirlitskort, mál nr. 1/2022. Kröfulínur málsaðila, dags. 15.9.2023.
	17(3)	Yfirlitskort, mál nr. 1/2022. Kröfulínur málsaðila, dags. 15.12.2023.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

18		Athugasemdir frá sveitarstjórn Múlaþings við kröfugerð íslenska ríkisins, dags. 19.12.2022.
19	19(1)	Fundargerð 1. fyrirtöku í málum nr. 1–4/2022, dags. 29.3.2023.
	19(2)	Fundargerð 2. fyrirtöku í málum nr. 1–4/2022, dags. 18.9.2023.
	19(3)	Fundargerð vettvangsferðar í máli nr. 1/2022, dags. 21.9.2023.
	19(4)	Fundargerð aðalmeðferðar í málum nr. 1/2022 og 3/2022, dags. 19.3.2024.
	19(5)	Fundargerð 4. fyrirtöku í málum nr. 1–4/2022, dags. 4.10.2024.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Njarðvíkur, Hrafnabjarga, Sandbrekku, Hólalands, Desjarmýrar, Brúnavíkur og Hvalvíkur, og Ness og Neshjáleigu:

20		Jón Jónsson: „Fráfærubúskapur, landskipta- og afréttarreglur Grágásar og Jónsbókar og afréttarnotkun á Austurlandi.“ Dags. 8.2.2024. Fylgiskjal með greinargerðum v. Njarðvíkur, Hrafnabjarga, Sandbrekku, Hólalands, Desjarmýrar, Brúnavíkur og Hvalvíkur, og Ness og Neshjáleigu.

Hliðsjónargögn

Lagt fram til hliðsjónar af Eddu Andradóttur lögmanni f.h. fjármála- og efnahagsráðherra:

H-1	*Íslenzk fornrit* I (1968), bls. 294–336 (úr Landnámabók). Nr. 1 í skjalaskrá, skjali 1(1).
H-2	*Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839–1874* (2000), bls. 185–579. Nr. 2 í skjalaskrá, skjali 1(1).
H-3	*Göngur og réttir* V. *Þingeyjarsýslur – Múlasýslur* (2. prentun aukin og endurbætt), bls. 401–511. Nr. 3 í skjalaskrá, skjali 1(1).

Lagt fram til hliðsjónar af óbyggðanefnd

H-4	Almennar niðurstöður óbyggðanefndar með viðaukum, svæði 1–9B, dags. 21.2.2020.
H-5	Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998, með síðari breytingum, dags. 10.4.2015.
H-6	Jarðalisti sem notaður er við leit að gögnum um svæði 11 á Þjóðskjalasafni Íslands, 7. útg. dags. 8.6.2023.
H-7	Minnisblað um leit óbyggðanefndar í skjalaflokki B.3 Dómar fyrir mál nr. 1–4/2022 á svæði 11, dags. 15.9.2023.
H-8	Minnisblað um leit óbyggðanefndar í skjalaflokki B.6 Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja ásamt Stjórnartíðindum fyrir mál nr. 1–4/2022 á svæði 11, dags. 17.9.2023.
H-9	Minnisblað um leit óbyggðanefndar í skjalaflokki B.9 Alþingisbækur Íslands fyrir 1–4/2022 á svæði 11, dags. 12.9.2023, uppfært 3.1.2024.
H-10	*Jarðabréf frá 16. og 17. öld* (1993), bls. 265–283.
H-11	*Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 13. bindi, Fylgiskjöl (1990), bls. 402–413.
H-12	Skýrslutökur í máli nr. 1/2023 hjá óbyggðanefnd við aðalmeðferð 19. mars 2024 (skrifaðar upp eftir hljóðupptöku).

b) Skjalaskrá í númeraröð

Skjöl lögð fram í máli nr. 1/2022
(OBN 22120001)

Lagt fram af Eddu Andradóttur og Andra Andrasyni lögmönnum f.h. fjármála- og efnahagsráðherra:

1		Kröfulýsing fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 25.1.2022, leiðrétt 4.2.2022.
	1(1)	Skjalaskrá fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 25.1.2022.
	1(2)	Yfirlitskort, svæði 11. Kröfulínur fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 28.1.2021.
	1(3)	Bréf óbyggðanefndar til fjármála- og efnahagsráðherra um meðferð á svæði 11 og kröfulýsingarfrest, dags. 20.4.2021, ásamt yfirlitskortum og bréfi til lögmanns ríkisins, dags. 20.4.2021. Nr. 24 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(4)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 5.10.2021, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 30.9.2021. Nr. 25 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(5)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 4.11.2021, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 1.11.2021. Nr. 26 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(6)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 3.12.2021, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 2.12.2021. Nr. 27 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(7)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 8.1.2022, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 5.1.2022. Nr. 28 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(8)	Bréf óbyggðanefndar um framlengdan kröfulýsingarfrest, dags. 24.1.2022, ásamt beiðni um viðbótarfrest frá lögmanni ríkisins, dags. 24.1.2022. Nr. 29 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(9)	Listi yfir jarðir og landnúmer þeirra á svæði 11. Nr. 19 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(10)	Uppskriftir úr landamerkjabók Norður-Múlasýslu, ásamt efnisyfirliti. Nr. 20–21 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(11)	Uppskriftir úr landamerkjabók Suður-Múlasýslu, ásamt efnisyfirliti. Nr. 22–23 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(12)	Minnisblöð frá Þjóðskjalasafni Íslands sem varða m.a.: 1) Ósafrétt og Grasdal, Hrafnabjargaafrétt og Sandbrekkuafrétt, 2) Hraundal og Kirkjutungur, 3) Desjarmýrarafrétt, afrétti Hólalands og Hvannstólar, og afréttarland Gilsárvalla, 4) Hvalvík, Herjólfsvík, Ytri-Álftavík og Innri-Álftavík. Dags. 14.12.2021, 19.1.2022 og 21.1.2022. Nr. 4–5 og 7–9 í skjalaskrá, skjali 1(1).
	1(13)	Greinargerð fjármála- og efnahagsráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins í máli nr. 1/2022, dags. 13.12.2023.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

			Skjala-flokkur[1]
2		Heildarskilabréf Þjóðskjalasafns Íslands; yfirlit um heimildaleit í óprentuðum frumgögnum, dags. 26.6.2024.	
	2(1) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit, landamerki, ódagsett, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.7a–b.	A.1
	2(2) a–b	Sandbrekka í Útmannasveit, landamerki, dags. 20.6.1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.9a–b.	A.1
	2(3) a–b	Þórsnes í Útmannasveit, landamerki, dags. 10.11.1921, þinglýst 19.7.1922. Merkt A.1.116a–b.	A.1
	2(4) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit, landamerki, dags. 7.5.1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.10a–b.	A.1
	2(5) a–b	Unaós í Útmannasveit ásamt Heyskálum, landamerki, dags. 8.5.1885, þinglýst 2.6.1886. Merkt A.1.24a–b.	A.1
	2(6) a–b	Unaós í Útmannasveit, mörk lóðar við Óshöfn, ódagsett, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.143a–b.	A.1
	2(7) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, svar við ítakalýsingu Vallaneskirkju, dags. 27.2.1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.13.	A.1
	2(8) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, landamerki, dags. 1.7.1885, þinglýst 14.8.1884. Merkt A.1.23a–b.	A.1
	2(9) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, landamerki, dags. 8.1.1922, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.117a–b.	A.1
	2(10) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, landamerki milli Njarðvíkur I–V, dags. 10.8.1959, þinglýst 1960 [án dags.]. Merkt A.1.138a–b.	A.1
	2(11) a–b	Snotrunes í Borgarfirði, landamerki, ódagsett, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.14.	A.1
	2(12) a–b	Snotrunes í Borgarfirði, landamerki, ódagsett, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.118a–b.	A.1
	2(13) a–b	Snotrunes í Borgarfirði, lýsing jarðarinnar (útdráttur úr yfirlýsingu um ættaróðul), dags. 19.3.1945, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.145a–c.	A.1
	2(14) a–b	Framnes í Borgarfirði, landamerki, dags. 5.2.1957, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.144.	A.1
	2(15) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, landamerki, dags. 8.2.1884, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.15a–b.	A.1
	2(16) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, landamerki, dags. 20.2.1922, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.119a–b.	A.1
	2(17) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, landamerki fyrir úrskiptum hluta úr Geitavík I, dags. 1.7.1956, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.137a–b.	A.1
	2(18) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, landamerki, dags. 24.5.1884, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.16a–b.	A.1
	2(19) a–b	Bakki í Borgarfirði, landamerki, dags. 20.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.120a–b.	A.1
	2(20) a–b	Bakkagerði í Borgarfirði, landamerki, dags. 25.8.1922, þinglýst 16.7.1923. Merkt A.1.121a–b.	A.1
	2(21) a–b	Jökulsá í Borgarfirði, landamerki, dags. 30.5.1883, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.17a–b.	A.1
	2(22) a–b	Jökulsá í Borgarfirði, landamerki, dags. 25.8.1922, þinglýst 16.7.1923. Merkt A.1.122a–c.	A.1

[1] Sbr. „Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“: https://obyggdanefnd.is/wp-content/uploads/frumgagnayfirlit.pdf

	2(23) a–b	Hvoll í Borgarfirði, landamerki, dags. 17.7.1884, þinglýst 14.8.1884. Merkt A.1.22a–b.	A.1
	2(24) a–b	Gilsárvellir í Borgarfirði ásamt Gilsárvallahjáleigu, landamerki, ódagsett, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.18.	A.1
	2(25) a–b	Gilsárvöllur í Borgarfirði ásamt Gilsárvallahjáleigu/Grund, landamerki, dags. 20.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.123a–b.	A.1
	2(26) a–b	Grund í Borgarfirði, landamerki, dags. 8.9.1970, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.147a–b.	A.1
	2(27) a–b	Hólaland í Borgarfirði, landamerki, ódagsett, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.19.	A.1
	2(28) a–b	Hólaland í Borgarfirði, landamerki, dags. 27.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.124a–b.	A.1
	2(29) a–b	Hvannstóð í Borgarfirði, landamerki, dags. 24.11.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.125a–b.	A.1
	2(30) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði ásamt Þrándarstöðum og Setbergi, landamerki, dags. 17.5.1890, þinglýst 29.6.1891. Merkt A.1.34a–d.	A.1
	2(31) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði ásamt Þrándarstöðum og Setbergi, landamerki, dags. 10.12.1921, þinglýst 16.7.1923. Merkt A.1.126a–d.	A.1
	2(32) a–b	Höfn og Hofströnd í Borgarfirði, landamerki, dags. 16.4.1883, þinglýst 29.6.1883. Merkt A.1.2.	A.1
	2(33) a–b	Höfn í Borgarfirði, landamerki, dags. 28.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.128.	A.1
	2(34) a–b	Hofströnd í Borgarfirði, landamerki, ódagsett, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.20.	A.1
	2(35) a–b	Hofströnd í Borgarfirði, landamerki, dags. 25.8.1922, þinglýst 16.7.1923. Merkt A.1.127a–c.	A.1
	2(36) a–b	Brúnavík í Víkum, landamerki, dags. 3.7.1884, þinglýst 4.7.1884. Merkt A.1.21.	A.1
	2(37) a–b	Hvalvík og Brúnavík í Víkum, landamerki, dags. 25.1.1922, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.129.	A.1
	2(38) a–b	Glettingsnes í Víkum, landamerki, ódagsett, þinglýst 5.7.1886. Merkt A.1.25.	A.1
	2(39) a–b	Kjólsvík í Víkum, landamerki, dags. 31.1.1922, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.130a–b.	A.1
	2(40) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum, landamerki, dags. 10.10.1889, þinglýst 31.7.1890. Merkt A.1.27a–b.	A.1
	2(41) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum, landamerki, dags. 15.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.131a–b.	A.1
	2(42) a–b	Litla-Breiðavík í Víkum, landamerki, dags. 15.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.132a–b.	A.1
	2(43) a–b	Húsavík í Víkum (Húsavík, Hólshús, Dalland, Dallandspartur, Ytri-Álftavík, Innri-Álftavík, Litla-Breiðavík), landamerki, dags. 17.5.1887, þinglýst 2.6.1893 og 24.6.1893. Merkt A.1.36a–b.	A.1
	2(44) a–b	Húsavík í Víkum (Húsavík, Hólshús, Dalland og Dallandspartur), landamerki, dags. 26.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.133a–c.	A.1
	2(45) a–b	Ytri-Álftavík og Innri-Álftavík í Víkum, landamerki, dags. 30.12.1921, þinglýst 17.7.1922. Merkt A.1.134a–b.	A.1
	2(46) a–b	Álftavík í Víkum og Nes í Loðmundarfirði, landamerkjadómur, dags. 29.8.1890, þinglýst 16.6.1892. Merkt A.1.35a–c.	A.1
	2(47) a–b	Seljamýri í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 4.3.1890, þinglýst 17.6.1890. Merkt A.1.28a–b.	A.1
	2(48) a–b	Stakkahlíð í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 6.3.1890, þinglýst 16.6.1892. Merkt A.1.33a–b.	A.1

	2(49) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 4.3.1890, þinglýst 17.6.1890. Merkt A.1.30a–b.	A.1
	2(50) a–b	Úlfsstaðir og Árnastaðir í Loðmundarfirði, landamerkjadómur, dags. 14.8.1896, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.37a–b.	A.1
	2(51) a–b	Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 3.6.1883, þinglýst 9.6.1883. Merkt A.1.1.	A.1
	2(52) a–b	Sævarendi í Loðmundarfirði, landamerki, dags. 4.3.1890, þinglýst 17.6.1890. Merkt A.1.29a–b.	A.1
	2(53) a–b	Brimnes í Seyðisfirði, landamerki, dags. 29.5.1889, þinglýst 1.6.1889. Merkt A.1.26a–b.	A.1
	2(54) a–b	Sunnuholt í Seyðisfirði, landamerki (útdráttur úr byggingarbréfi), dags. 13.3.1946, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.146.	A.1
	2(55) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði ásamt Selsstöðum, landamerki, dags. 3.6.1884, þinglýst 10.6.1884. Merkt A.1.3a–b.	A.1
	2(56) a–b	Vestdalur í Seyðisfirði, landamerki, dags. 5.12.1921, þinglýst 7.7.1922. Merkt A.1.135.	A.1
	2(57) a–b	Gilsárteigur í Eiðaþinghá ásamt Gilsárteigshjáleigu, landamerki, dags. 31.5.1883, þinglýst 4.6.1883. Merkt A.1.44a–b.	A.1
	2(58) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá ásamt Ormsstöðum, landamerki, dags. 16.6.1883, þinglýst 10.6.1890. Merkt A.1.92a–b.	A.1
	2(59) a–b	Brennistaðir í Eiðaþinghá, landamerki, dags. 31.5.1883, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.43a–c.	A.1
	2(60) a–b	Gröf í Eiðaþinghá, landamerki, dags. 9.5.1886, þinglýst 10.6.1890. Merkt A.1.93a–b.	A.1
	2(61) a–b	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá, landamerki, ódagsett, þinglýst 18.6.1884. Merkt A.1.55a–b.	A.1
	2(62) a–b	Hamragerði í Eiðaþinghá, landamerki, ódagsett, þinglýst 6.7.1885. Merkt A.1.73a–b.	A.1
	2(63) a–b	Hleinargarður í Eiðaþinghá, landamerki, dags. 13.6.1884, þinglýst 18.6.1884. Merkt A.1.56a–b.	A.1
	2(64) a–b	Hrjótur í Útmannasveit, landamerki, dags. 29.4.1890, þinglýst 14.6.1890. Merkt A.1.31a–b.	A.1
	2(65) a–b	Hreimsstaðir í Útmannasveit, landamerki, ódagsett, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.6a–b.	A.1
	2(66) a–b	Ánastaðir í Útmannasveit, landamerki, dags. 28.2.1890, þinglýst 14.6.1890. Merkt A.1.32a–b.	A.1
	2(67) a–b	Grænahlíð í Útmannasveit, landamerki (útdráttur úr byggingarbréfi), dags. 1.5.1937, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.141.	A.1
	2(68) a–b	Hjarðarhvoll í Útmannasveit, landamerki (útdráttur úr afsali), dags. 19.11.1957, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.142.	A.1
	2(69) a–b	Dalir í Útmannasveit, landamerki, dags. 2.7.1884, þinglýst sama dag. Merkt A.1.8.	A.1
	2(70) a–b	Dalir í Útmannasveit, landamerki (útdráttur úr afsali), dags. 20.8.1946, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.140.	A.1
	2(71) a–b	Kóreksstaðir í Útmannasveit, landamerki, apríl og maí 1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.11a–b.	A.1
	2(72) a–b	Kóreksstaðagerði í Útmannasveit, sölu- og landskiptasamningur, dags. 30.12.1972, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.148a–b.	A.1
	2(73) a–b	Jórvík í Útmannasveit, landamerki, dags. 20.6.1884, þinglýst 2.7.1884. Merkt A.1.12a–b.	A.1
	2(74) a–b	Jórvík og Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit, landamerki, dags. 9.10.1938, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.136.	A.1
	2(75) a–b	Jarðamat 1804: Húsavík í Víkum. Merkt A.5.a.1.	A.5.a
	2(76) a–b	Jarðamat 1804: Hólshús í Víkum. Merkt A.5.a.2.	A.5.a

	2(77) a–b	Jarðamat 1804: Litla-Breiðavík í Víkum. Merkt A.5.a.3.	A.5.a
	2(78) a–b	Jarðamat 1804: Stóra-Breiðavík í Víkum. Merkt A.5.a.4.	A.5.a
	2(79) a–b	Jarðamat 1804: Brúnavík í Víkum. Merkt A.5.a.5.	A.5.a
	2(80) a–b	Jarðamat 1804: Höfn í Borgarfirði. Merkt A.5.a.6.	A.5.a
	2(81) a–b	Jarðamat 1804: Hofströnd í Borgarfirði. Merkt A.5.a.7.	A.5.a
	2(82) a–b	Jarðamat 1804: Desjarmýri í Borgarfirði. Merkt A.5.a.8.	A.5.a
	2(83) a–b	Jarðamat 1804: Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði. Merkt A.5.a.9.	A.5.a
	2(84) a–b	Jarðamat 1804: Hólaland í Borgarfirði. Merkt A.5.a.10.	A.5.a
	2(85) a–b	Jarðamat 1804: Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði. Merkt A.5.a.11.	A.5.a
	2(86) a–b	Jarðamat 1804: Gilsárvalla(r)hjáleiga í Borgarfirði. Merkt A.5.a.12.	A.5.a
	2(87) a–b	Jarðamat 1804: Hvoll í Borgarfirði. Merkt A.5.a.13.	A.5.a
	2(88) a–b	Jarðamat 1804: Jökulsá í Borgarfirði. Merkt A.5.a.14.	A.5.a
	2(89) a–b	Jarðamat 1804: Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði. Merkt A.5.a.15.	A.5.a
	2(90) a–b	Jarðamat 1804: Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði. Merkt A.5.a.16.	A.5.a
	2(91) a–b	Jarðamat 1804: Snotrunes í Borgarfirði. Merkt A.5.a.17.	A.5.a
	2(92) a–b	Jarðamat 1804: Njarðvík við Borgarfjörð. Merkt A.5.a.18.	A.5.a
	2(93) a–b	Jarðamat 1804: Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit. Merkt A.5.a.19.	A.5.a
	2(94) a–b	Jarðamat 1804: Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit. Merkt A.5.a.20.	A.5.a
	2(95) a–b	Jarðamat 1804: Heyskálar í Útmannasveit. Merkt A.5.a.21.	A.5.a
	2(96) a–b	Jarðamat 1804: Unaós í Útmannasveit. Merkt A.5.a.22.	A.5.a
	2(97) a–b	Jarðamat 1804: Hrafnabjörg í Útmannasveit. Merkt A.5.a.23.	A.5.a
	2(98) a–b	Jarðamat 1804: Hlaupandagerði í Útmannasveit. Merkt A.5.a.24.	A.5.a
	2(99) a–b	Jarðamat 1804: Sandbrekka í Útmannasveit. Merkt A.5.a.25.	A.5.a
	2(100) a–b	Jarðamat 1804: Dalir í Útmannasveit. Merkt A.5.a.26.	A.5.a
	2(101) a–b	Jarðamat 1804: Kóreksstaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.a.27.	A.5.a
	2(102) a–b	Jarðamat 1804: Kóreksstaðagerði í Útmannasveit. Merkt A.5.a.28.	A.5.a
	2(103) a–b	Jarðamat 1804: Svínafell í Útmannasveit. Merkt A.5.a.29.	A.5.a
	2(104) a–b	Jarðamat 1804: Hjaltastaður í Útmannasveit. Merkt A.5.a.30.	A.5.a
	2(105) a–b	Jarðamat 1804: Rauðholt í Útmannasveit. Merkt A.5.a.31.	A.5.a
	2(106) a–b	Jarðamat 1804: Ánastaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.a.32.	A.5.a
	2(107) a–b	Jarðamat 1804: Hrjótur í Útmannasveit. Merkt A.5.a.33.	A.5.a
	2(108) a–b	Jarðamat 1804: Hreimsstaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.a.34.	A.5.a
	2(109) a–b	Jarðamat 1804: Vestdalur í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.41.	A.5.a
	2(110) a–b	Jarðamat 1804: Dvergasteinn í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.42.	A.5.a
	2(111) a–b	Jarðamat 1804: Selsstaðir í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.43.	A.5.a
	2(112) a–b	Jarðamat 1804: Brimnes í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.44.	A.5.a
	2(113) a–b	Jarðamat 1804: Hjálmárströnd í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.45.	A.5.a
	2(114) a–b	Jarðamat 1804: Sævarendi í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.46.	A.5.a
	2(115) a–b	Jarðamat 1804: Bárðarstaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.47.	A.5.a
	2(116) a–b	Jarðamat 1804: Úlfsstaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.48.	A.5.a
	2(117) a–b	Jarðamat 1804: Klyppstaður í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.49	A.5.a
	2(118) a–b	Jarðamat 1804: Stakkahlíð í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.50.	A.5.a
	2(119) a–b	Jarðamat 1804: Seljamýri í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.51.	A.5.a
	2(120) a–b	Jarðamat 1804: Nes í Loðmundarfirði. Merkt A.5.a.52.	A.5.a
	2(121) a–b	Jarðamat 1804: Brimnes í Seyðisfirði, Neshjáleiga í Loðmundarfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði. Merkt A.5.a.53.	A.5.a
	2(122) a–b	Jarðamat 1804: Hamragerði í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.73.	A.5.a
	2(123) a–b	Jarðamat 1804: Hjartarstaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.74.	A.5.a
	2(124) a–b	Jarðamat 1804: Hleinargarður í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.75.	A.5.a
	2(125) a–b	Jarðamat 1804: Brennistaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.76.	A.5.a
	2(126) a–b	Jarðamat 1804: Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.77.	A.5.a

	2(127) a–b	Jarðamat 1804: Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.78.	A.5.a
	2(128) a–b	Jarðamat 1804: Eiðar í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.79.	A.5.a
	2(129) a–b	Jarðamat 1804: Gröf í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.80.	A.5.a
	2(130) a–b	Jarðamat 1804: Ormsstaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.a.81.	A.5.a
	2(131) a–b	Jarðamat 1849–1850: Hreimsstaðir í Útmannasveit, Hrjótur í Útmannasveit, Ánastaðir í Útmannasveit, Rauðholt í Útmannasveit, Hjaltastaður í Útmannasveit, Kóreksstaðir í Útmannasveit, Dalir í Útmannasveit, Sandbrekka í Útmannasveit, Hrafnabjörg í Útmannasveit, Unaós í Útmannasveit, Heyskálar í Útmannasveit, Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit. Merkt A.5.b.1a–f.	A.5.b
	2(132) a–b	Jarðamat 1849–1850: Njarðvík við Borgarfjörð, Snotrunes í Borgarfirði, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Jökulsá í Borgarfirði, Hvoll í Borgarfirði, Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði, Hólaland í Borgarfirði, Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði, Desjarmýri í Borgarfirði, Hofströnd í Borgarfirði, Höfn í Borgarfirði, Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum, Kjólsvík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum, Litla-Breiðavík í Víkum, Húsavík í Víkum, Ytri-Álftavík í Víkum, Innri-Álftavík í Víkum. Merkt A.5.b.2a–l.	A.5.b
	2(133) a–b	Jarðamat 1849–1850: Nes í Loðmundarfirði, Seljamýri í Loðmundarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Úlfsstaðir í Loðmundarfirði, Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, Árnastaðir í Loðmundarfirði, Sævarendi í Loðmundarfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði. Merkt A.5.b.3a–e.	A.5.b
	2(134) a–b	Jarðamat 1849–1850: Vestdalur í Seyðisfirði, Dvergasteinn í Seyðisfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði, Brimnes í Seyðisfirði. Merkt A.5.b.4a–d.	A.5.b
	2(135) a–b	Jarðamat 1849–1850: Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá, Gröf í Eiðaþinghá, Hleinargarður í Eiðaþinghá, Hjartarstaðir í Eiðaþinghá, Hamragerði í Eiðaþinghá, Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá, Brennistaðir í Eiðaþinghá o.fl. Merkt A.5.b.9a–c.	A.5.b
	2(136) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hreimsstaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.c.7a–b.	A.5.c
	2(137) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hrjótur í Útmannasveit. Merkt A.5.c.8a–b.	A.5.c
	2(138) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Ánastaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.c.9a–b.	A.5.c
	2(139) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Rauðholt í Útmannasveit. Merkt A.5.c.10a–b.	A.5.c
	2(140) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hjaltastaður í Útmannasveit. Merkt A.5.c.11a–b.	A.5.c
	2(141) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Svínafell í Útmannasveit. Merkt A.5.c.12a–b.	A.5.c
	2(142) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit. Merkt A.5.c.13a–c.	A.5.c
	2(143) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Kóreksstaðir í Útmannasveit. Merkt A.5.c.14a–b.	A.5.c
	2(144) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Kóreksstaðagerði í Útmannasveit. Merkt A.5.c.15a–b.	A.5.c
	2(145) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Dalir í Útmannasveit. Merkt A.5.c.16a–b.	A.5.c
	2(146) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Sandbrekka í Útmannasveit. Merkt A.5.c.17a–c.	A.5.c
	2(147) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Þórsnes í Útmannasveit. Merkt A.5.c.18a–b.	A.5.c
	2(148) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hrafnabjörg í Útmannasveit. Merkt A.5.c.19a–b.	A.5.c
	2(149) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Unaós í Útmannasveit. Merkt A.5.c.20a–c.	A.5.c
	2(150) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Heyskálar í Útmannasveit. Merkt A.5.c.21a–b.	A.5.c
	2(151) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Njarðvík við Borgarfjörð. Merkt A.5.c.22a–c.	A.5.c
	2(152) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Snotrunes í Borgarfirði. Merkt A.5.c.23a–c.	A.5.c

	2(153) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði. Merkt A.5.c.24a–c.	A.5.c
	2(154) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði. Merkt A.5.c.25a–g.	A.5.c
	2(155) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Jökulsá í Borgarfirði. Merkt A.5.c.26a–b.	A.5.c
	2(156) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hvoll í Borgarfirði. Merkt A.5.c.27a–b.	A.5.c
	2(157) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði. Merkt A.5.c.28a–b.	A.5.c
	2(158) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Grund í Borgarfirði. Merkt A.5.c.29a–b.	A.5.c
	2(159) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hólaland í Borgarfirði. Merkt A.5.c.30a–b.	A.5.c
	2(160) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hólalandshjáleiga í Borgarfirði. Merkt A.5.c.31a–b.	A.5.c
	2(161) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði. Merkt A.5.c.32a–b.	A.5.c
	2(162) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Desjarmýri í Borgarfirði. Merkt A.5.c.33a–c.	A.5.c
	2(163) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Setberg í Borgarfirði. Merkt A.5.c.34a–b.	A.5.c
	2(164) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Þrándarstaðir í Borgarfirði. Merkt A.5.c.35a–b.	A.5.c
	2(165) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hofströnd í Borgarfirði. Merkt A.5.c.36a–c.	A.5.c
	2(166) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Höfn í Borgarfirði. Merkt A.5.c.37a–c.	A.5.c
	2(167) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Brúnavík í Víkum. Merkt A.5.c.38a–c.	A.5.c
	2(168) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Glettingsnes í Víkum. Merkt A.5.c.39a–b.	A.5.c
	2(169) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Kjólsvík í Víkum. Merkt A.5.c.40a–b.	A.5.c
	2(170) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Stóra-Breiðavík í Víkum. Merkt A.5.c.41a–b.	A.5.c
	2(171) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Litla-Breiðavík í Víkum. Merkt A.5.c.42a–b.	A.5.c
	2(172) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Húsavík í Víkum. Merkt A.5.c.43a–b.	A.5.c
	2(173) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Dallandspartur í Víkum. Merkt A.5.c.44a–b.	A.5.c
	2(174) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hólshús í Víkum. Merkt A.5.c.45a–b.	A.5.c
	2(175) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Dalland í Víkum. Merkt A.5.c.46a–b.	A.5.c
	2(176) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Innri-Álftavík og Ytri-Álftavík í Víkum. Merkt A.5.c.47a–b.	A.5.c
	2(177) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hjálmárströnd í Loðmundafirði. Merkt A.5.c.48.	A.5.c
	2(178) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Sævarendi í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.49a–b.	A.5.c
	2(179) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Árnastaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.50a–b.	A.5.c
	2(180) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Bárðarstaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.51a–b.	A.5.c
	2(181) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Úlfsstaðir í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.52a–b.	A.5.c
	2(182) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Klyppstaður í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.53a–b.	A.5.c
	2(183) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Stakkahlíð í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.54a–b.	A.5.c
	2(184) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Seljamýri í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.55a–b.	A.5.c
	2(185) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Nes í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.56a–b.	A.5.c
	2(186) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Neshjáleiga í Loðmundarfirði. Merkt A.5.c.57a–b.	A.5.c
	2(187) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Dvergasteinn í Seyðisfirði. Merkt A.5.c.58a–d.	A.5.c
	2(188) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Selsstaðir í Seyðisfirði. Merkt A.5.c.59a–c.	A.5.c

	2(189) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Brimnes í Seyðisfirði. Merkt A.5.c.60a–d.	A.5.c
	2(190) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Gröf í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.88.	A.5.c
	2(191) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hleinargarður í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.89a–b.	A.5.c
	2(192) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hamragerði í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.90a–b.	A.5.c
	2(193) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Hjartarstaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.91a–b.	A.5.c
	2(194) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Brennistaðir í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.92.	A.5.c
	2(195) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.93.	A.5.c
	2(196) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Eiðar í Eiðaþinghá. Merkt A.5.c.94a–c.	A.5.c
	2(197) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Ormsstaðir í Eiðaþingjá. Merkt A.5.c.95a–b.	A.5.c
	2(198) a–b	Dalir í Útmannasveit, Sandbrekka í Útmannasveit: Afrit af vitnisburði Indriða Þorvarðarson árið 1604 um landamerki milli Dala og Sandbrekku. Merkt A.2.1.	A.2
	2(199) a–b	Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, Dvergasteinn í Seyðisfirði, Kolsstaðir í Seyðisfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði: Afrit af kaupbréfi þar sem Brynjólfur Sveinsson biskup seldi Bjarna Oddssyni bónda m.a. alla jörðina Dvergastein, 12 hundruð að dýrleika, með Kolsstöðum og Selsstöðum og alla jörðina Bárðarstaði, 12 hundruð að dýrleika. Dags. 14.8.1651. Uppskrift gerð í Skálholti 4.6.1712 og samlesin við þetta eftirrit 30.1.1929. Merkt A.2.2a–e.	A.2
	2(200) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Gröf í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá, Þuríðarstaðir í Eyvindarárdal: Kaupbréf fyrir Eiðatorfunni, samtals 60 hundruð að dýrleika, til Jónatans Péturssonar á Arnórsstöðum. Dags. 1.7.1848, þinglesið 14.5.1849. Merkt A.2.3a–c.	A.2
	2(201) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Vitnisburður Jónatans Péturssonar um landamerki milli Eiða og Ormsstaða. Dags. 17.3.1849. Merkt A.2.4.	A.2
	2(202) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Landamerkjabréf Eiða með hjáleigunni Ormsstöðum. Undirritað af Guttormi Vigfússyni. Dags. 16.6.1883. Fram kemur að þessum landamerkjum var mótmælt af Ármanni Egilssyni vegna Ásgeirsstaða. Sjá skjal nr. 2(58) (A.1.92). Merkt A.2.5a–b.	A.2
	2(203)	Eiðar í Eiðaþinghá: Bréf Guttorms Vigfússonar um að sáttanefnd í Hjaltastaðarsáttaumdæmi taki fyrir ágreining um landamerki milli Eiða og Ásgeirsstaða. Dags. 21.9.1883. Merkt A.2.6.	A.2
	2(204) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Afrit af sætt í landamerkjamáli milli Eiða og Fljótsbakka fyrir landamerkjadómi Suður-Múlasýslu. Dags. 6.7.1886. Merkt A.2.7.	A.2
	2(205) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Skýrsla undirrituð af Ármanni Egilssyni, Halldóri Magnússyni, Haraldi Péturssyni og Jóni Þórsteinssyni vegna landamerkja milli Eiða, Ásgeirsstaða og Snjóholts. Dags. 8.5.1880. Merkt A.2.8a–b.	A.2
	2(206) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vitnisburður Th. Guðmundssonar um landamerki Eiða, ódagsettur Merkt A.2.10.	A.2
	2(207) a–b	Gröf í Eiðaþinghá: Staðfesting á vitnisburði Guðmundar sáluga Bjarnasonar um landamerki milli Grafar og Tjarnar, ódagsett. Merkt A.2.17.	A.2
	2(208) a–b	Gröf í Eiðaþinghá: Vitnisburður Gísla Sigurðssonar um landamerki milli Grafar og Tjarnar. Dags. 1.6.1886. Merkt A.2.18.	A.2
	2(209) a–b	Gröf í Eiðaþinghá: Vitnisburður Þorvaldar Stefánssonar um landamerki milli Grafar og Tjarnar. Dags. 2.6.1886. Merkt A.2.19.	A.2
	2(210) a–b	Gröf í Eiðaþinghá: Vitnisburður J. Jónssonar um landamerki milli Grafar og Tjarnar. Dags. 30.5.1886. Merkt A.2.20.	A.2

	2(211) a–b	Nes í Loðmundarfirði, Húsavík í Víkum, Innri-Álftavík í Víkum: Björn Skúlason gefur vitnisburð að ósk Hallgríms Ólafssonar um nytjar á Innri-Álftavík. Dags. 6.4.1837. Merkt A.2.37.	A.2
	2(212) a–b	Njarðvík í Borgarfirði, Unaós í Útmannasveit: Bréf sr. Jóns Stefánssonar í Vallanesi til Sigurðar Hallssonar og Hávarðs Guðmundssonar í Njarðvík um lagnir og reka fyrir Gripdeild og Ósaflesum. Dags. 16.7.1786. Merkt A.2.38a–b.	A.2
	2(213) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Tveir kaupgjörningar um fjöruna Gripdeild milli Ólafssands og Selvogsness. Annars vegar um hálfa fjöruna, dags. 24.11.1792, þinglesinn 29.4.1793, og hins vegar um hinn helminginn, dags. 12.5.1796, þinglesinn 12.5.1796. Merkt A.2.39a–b.	A.2
	2(214) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta fyrir jörðinni Njarðvík. Dags. 24.6.1821, þinglesin 1.9.1821. Landamerki jarðarinnar eru skráð. Merkt A.2.40a–b.	A.2
	2(215) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Afrit af vitnisburði Hávarðar Vigfússonar um Grasdal. Dags. 1.4.1828. Merkt A.2.41.	A.2
	2(216) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta jarðarinnar Njarðvíkur í Borgarfirði, 40 hundruð að dýrleika. Dags. 31.5.1833. Helmingur jarðarinnar er eign kirkjunnar. Landamerki jarðarinnar skráð. Merkt A.2.42a–b.	A.2
	2(217) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf sr. Guttorms Pálssonar prófasts í Vallanesi til sr. Guttorms Þorsteinssonar prófasts á Hofi í Vopnafirði. Dags. 24.11.1840. Í bréfinu kemur fram að ágreiningur var um hvort Grasdalur tilheyrði Njarðvík eða Ósi. Vísað er í eftirrit af vitnisburði fimm manna frá 1530 um málefnið. Bréfaskriftir undanfarin ár vegna ágreiningsins eru tilgreindar. Eigandi Njarðvíkur telji Grasdal tilheyra jörðinni en sr. Guttormur Pálsson telji dalinn tilheyra Ósi. Merkt A.2.43a–b.	A.2
	2(218) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi í Vopnafirði til óþekkts viðtakanda um Grasdal. Dags. 30.12.1840. Bréfið var svar við bréfi frá 11.10.1840. Merkt A.2.44.	A.2
	2(219) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Vitnisburður Björns Ólafssonar sem dvaldi í Njarðvík frá 1821 til 1827. Dags. 8.5.1841. Fjallað er um Grasdal. Merkt A.2.45.	A.2
	2(220) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumanns, nóvember 1841. Þar kemur fram að sr. Guttormur Pálsson í Vallanesi hafi byggt Grasdal undir Vallaneskirkjujörðina Ós, en tvímenningarnir héldu því fram að Grasdalur hafi aftur á móti tilheyrt Njarðvík í árhundruð. Sr. Snorri Sæmundsson fékk fullmakt fyrir þeirra hönd til að reyna sættir. Merkt A.2.46.	A.2
	2(221) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Útskrift úr sáttabók Þingmúlasvæðis. Dags. 12.11.1841. Tekið var fyrir mál um Grasdal milli sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi annars vegar og Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar hins vegar. Ákveðið var að reyna sáttatilraun síðar eða eftir að útskrift af máldögum Njarðvíkurkirkju kæmi frá biskupi. Merkt A.2.47a–b.	A.2
	2(222) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Vitnisburður Guðrúnar Þorsteinsdóttur um að í þau fimm ár sem hún var hjá Guðmundi heitnum Ketilssyni á Ósi leyfði hann hvorki öðrum að brúka Grasdal fyrir afrétt eða notaði hann sjálfur. Dags. 29.12.1841. Merkt A.2.48.	A.2

	2(223) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Vitnisburður Gísla Gíslasonar til Sigurðar Jónssonar um Grasdal. Gísli sagði að þeir menn sem voru í Njarðvík á sama tíma og hann og fyrr teldu Grasdal eign Njarðvíkur. Dags. 2.11.1841. Merkt A.2.49.	A.2
	2(224) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Vitnisburður Jóns Hallgrímssonar um að Grasdalur hafi ekki verið notaður er hann bjó að Ósi um 17 ára skeið og ekki hafi heldur nokkurn tíma í hann verið rekið. Hann segir Njarðvíkinga hafa haldið Grasdal sem sína eign. Dags. 30.10.1841. Merkt A.2.50.	A.2
	2(225) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Tvö bréf undirskrifuð af sr. Snorra Sæmundssyni á Desjarmýri. Dags. 10.5.1842 og 15.5.1842. Efni bréfanna er þrætan um Grasdal og þar kemur fram að beðið er eftir gögnum frá biskupi varðandi eignir Njarðvíkurkirkju. Undanfarnar sáttatilraunir báru ekki árangur og næstu skref í málinu því reifuð. Fyrra bréfinu fylgir lítil teikning af Brimnesi, Kögurtanga og fjalli. Merkt A.2.51a–d.	A.2
	2(226) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Eintak eða mögulega uppkast að lögfestu fyrir Njarðvík, 40 hundruð að dýrleika. Ódagsett. Hugsanlega er skjalið frá árinu 1843 þar sem texta þess ber að vissu leyti saman við skjal nr. 2(231) (A.2.57). Merkt A.2.52a–b.	A.2
	2(227) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Eintak eða mögulega uppkast að bréfi frá Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni til sýslumannsins í Norður-Múlasýslu J.C. Voigt. Segja þeir sýslumanni frá því að prófasturinn í Vallanesi sr. Guttormur Pálsson hafi byggt Grasdal undan Njarðvík og í óþökk ábúenda til ábúanda jarðarinnar Óss Grasdalinn. Þá er kvartað vegna þess að forlíkunarmenn og prófasturinn hafi rofið samning með því að mæta ekki á sáttafund á tilteknum stað og tíma. Að lokum er spurt hvort ekki megi taka málið til dóms án þess að leitað sé frekari sátta. Skjalið er ódagsett en líklega frá árinu 1842 eða 1843. Ódagsett. Merkt A.2.53a–b.	A.2
	2(228) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Eintak eða mögulega uppkast að bréfi Sigurðar Gíslasonar og Sigurður Jónssonar til stiftsyfirvalda vegna ágreinings við sr. Guttorm Pálsson vegna tilkalls hans til að byggja undan Njarðvíkurkirkju Grasdal. Þeir segja dalinn hafa tilheyrt Njarðvíkurkirkju og verið brúkaður sem afréttur en vilja frekari upplýsingar frá stiftsyfirvöldum. Dags. 1.12.1842. Merkt A.2.54.	A.2
	2(229) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf þar sem sr. Snorri Sæmundsson, sem hefur umboð eigenda Njarðvíkur til að vinna fyrir þeirra hönd í máli um Grasdal, fer fram á að prófastur falli frá kröfu sinni um dalinn. Í bréfinu kemur fram að reynt hafi verið að ná sátt í málinu. Viðtakandi bréfsins er sáttanefndin í landaþrætumálinu um Grasdal. Dags. 24.7.1843. Merkt A.2.55a–b.	A.2
	2(230) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit: Bréf undirritað af Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni eigendum Njarðvíkur. Bréfið er svar við ósk Voigts sýslumanns um að fá skriflegt álit vegna ágreinings milli þeirra og prófastsins sr. Guttorms Pálssonar vegna Grasdals. Dags. 1.3.1845. Merkt A.2.56a–g.	A.2
	2(231) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta Njarðvíkur, 40 hundruð að dýrleika. Dags. 12.6.1843, þinglesin á manntalsþingi að Desjamýri 23.6.1843 og birt á kirkjufundi að Hjaltastaða 18.6.1843. Merkt A.2.57a–b.	A.2
	2(232) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta Njarðvíkur, 40 hundruð að dýrleika. Dags. 23.5.1845, þinglesin á manntalsþingi að Desjamýri 24.5.1845. Merkt A.2.58a–b.	A.2

	2(233) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Vitnisburður Guðmundar Guðmundssonar, sem var þrjú ár vinnumaður á Ormsstöðum, um landnotkun á milli Eiða og Ormsstaða. Einnig tilgreinir Guðmundur staðsetningu merkjagarðs. Dags. 10.7.1880. Merkt A.2.59a–b.	A.2
	2(234)	Ormsstaðir í Eiðaþinghá: Byggingarbréf fyrir hálflendunni Ormsstöðum til Þórarins Bjarnarsonar. Dags. 23.4.1891. Merkt A.2.60a–c.	A.2
	2(235) a–b	Snotrunes í Borgarfirði: Afrit af tveimur skjölum um Snotrunes frá árunum 1586 og 1595. Annað er gjafabréf Ingibjargar Sigurðardóttur fyrir allri jörðinni Snotrunesi til Bjarna Jónssonar sonar hennar. Hitt er vitnisburðarbréf um gjöf Ingibjargar á 20 hundruðum í Snotrunesi til Bjarna sonar hennar, níu árum eftir að sú gjöf fóru fram. Afritið er dagsett 30.1.1929 og var tekið eftir afriti frá 1.6.1712. Merkt A.2.61a–e.	A.2
	2(236) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum, Litla-Breiðavík í Víkum: Afrit af landamerkjabréfi sem Brynjólfur Sveinsson biskup skráði vegna eignarjarðar sinnar Stóru-Breiðuvíkur, 12 hundruð að dýrleika, og sr. Einar Jónsson fjárhaldsmaður Húsavíkurkirkjujarðeigna vegna kirkjujarðarinnar Litlu-Breiðuvíkur, sex hundruð að dýrleika. Afritið er dagsett 28.11.1785. Dags. 24.8.1681. Merkt A.2.62a–b.	A.2
	2(237) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum, Litla-Breiðavík í Víkum: Kaupbréf þar sem Árni Gíslason í Höfn og Gísli Halldórsson á Snotrunesi seldu hvor um sig tvö hundruð í jörðinni Stóru-Breiðuvík til Jóns Vigfússonar. Dags. 19.7.1785, þinglesið 26.7.1787. Merkt A.2.63a–b.	A.2
	2(238) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Brigðalýsing hvar Þórunn Jónsdóttir á Rangá lýsir brigðum á sölu Hrafnabjarga í Hjaltastaðahrepp til Guðríðar Þorvarðardóttur á Gilsá í Breiðdal. Dags. 15.5.1820, þinglýst 15.5.1820. Merkt A.3.1.	A.3
	2(239) a–b	Jökulsá í Borgarfirði: Kaupbréf hvar Gísli Halldórsson í Njarðvík selur jörðina Jökulsá í Borgarfjarðarhreppi (sex hundruð að dýrleika) til Þorkels Björnssonar í Gagnstöð. Dags. 26.6.1821, þinglýst 1.9.1821. Merkt A.3.2a–b.	A.3
	2(240) a–b	Húsavík í Víkum: Gjafabréf hvar Ólafur Hallgrímsson í Húsavík gefur syni sínum Abraham fjórðung eigna sinna, þ.m.t. fjórðung af eign hans í jörðinni Húsavík. Dags. 31.8.1825, þinglýst 5.7.1823. Merkt A.3.5a–b.	A.3
	2(241) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Kaupbréf hvar Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum kaupir þrjú hundruð í Bakka í Borgarfirði af séra Þorkeli Árnasyni og Helgu Hjörleifsdóttur í Stöð. Dags. 10.9.1828, þinglýst 10.7.1829. Merkt A.3.6.	A.3
	2(242) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Makaskiptabréf hvar Sigurður Jónsson selur tíu hundruð í Hóli í Hjaltastaðhrepp til Gísla Gíslasonar en fær á móti tíu hundruð í Njarðvík í Borgarfjarðarhrepp. Dags. 27.1.1829, þinglýst 10.7.1829. Merkt A.3.7a–b.	A.3
	2(243) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Páll Melsted sýslumaður Norður-Múlasýslu, fyrir hönd Þórðar Gunnlaugssonar á Ási að undangengnu uppboði, afsalar þremur hundruðum í Bakka í Borgarfjarðarhrepp til Abrahams Ólafssonar. Dags. 9.10.1832, þinglýst 7.6.1833. Merkt A.3.8.	A.3
	2(244) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Einar Hjörleifsson á Ketilsstöðum afhendir sjö hundruð í Bakka í Borgarfirði til Abrahams Ólafssonar en fær á móti átta og hálft hundrað í Húsavík. Dags. 14.3.1832, þinglýst 7.6.1833. Merkt A.3.9a–b.	A.3
	2(245) a–b	Snotrunes í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Stefán Hjörleifsson og Guðrún Þórsteinsdóttir afhenda sex hundruð í Starmýri í Álftafirði til Sveins Snjólfssonar og fá á móti hálft Snotrunes. Dags. 23.4.1834, þinglýst 29.7.1834. Merkt A.3.10.	A.3

	2(246) a–b	Húsavík í Víkum: Afsalsbréf hvar Einar Hjörleifsson kapelán selur átta og hálft hundrað úr Húsavík til Hallgríms Ólafssonar á Hólshúsum. Dags. 4.10.1833, þinglýst 29.7.1834. Merkt A.3.11.	A.3
	2(247) a–b	Vestdalur í Seyðisfirði: Afsalsbréf hvar Tómas Sveinsson í Fjarðarseli selur þrjú hundruð í Vestdal til Sveins Sveinssonar hreppstjóra. Dags. 16.10.1836, þinglýst 16.6.1837. Merkt A.3.12.	A.3
	2(248) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Kaupbréf hvar Margrét Hjörleifsdóttir selur fjögur hundruð í Bakka til Sigurðar Jónssonar. Dags. 10.9.1836, þinglýst 13.5.1839. Merkt A.3.13.	A.3
	2(249) a–b	Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Þórsteinn Gunnarsson selur sex hundruð í Hvannstóði til Péturs Péturssonar. Dags. 11.4.1840, þinglýst 13.4.1840. Merkt A.3.14a–b.	A.3
	2(250) a–b	Hvoll í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Brynjólfur Evertsson selur átta hundruð í Hvoli til Stefáns Ólafssonar sem lætur á móti tíu hundruð í Hofi í Fellum. Dags. 1.2.1841, þinglýst 6.5.1841. Merkt A.3.15a–b.	A.3
	2(251) a–b	Hvoll í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Gísli Þorvarðarson á Höskuldsstöðum í Breiðdal selur sjö hundruð úr Hvoli til Brynjólfs Evertssonar. Dags. 24.8.1840, þinglýst 4.6.1841. Merkt A.3.16.	A.3
	2(252) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Sigurður Jónsson selur þrjú hundruð í Bakka til Abrahams Ólafssonar. Dags. 4.4.1840, þinglýst 4.6.1841. Merkt A.3.17.	A.3
	2(253) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar Eiríkur Einarsson selur tvö hundruð og tvo þriðju hundraðs í Geitavík til Einars Guðmundssonar. Dags. 12.12.1841, þinglýst 24.6.1842. Merkt A.3.18.	A.3
	2(254) a–b	Hofströnd í Borgarfirði, Kjólsvík í Víkum: Makaskiptabréf hvar Sveinn Snjólfsson afhendir fjögur hundruð í Hofströnd til Vilborgar Guðmundsdóttur en fær á móti þrjú hundruð í Kjólsvík. Dags. 6.5.1841, þinglýst 24.6.1842. Merkt A.3.19.	A.3
	2(255) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Einar Guðmundsson afhendir átta hundruð í Geitavík til bræðranna Eiríks og Jóns Jónssona en fær á móti sex hundruð í Egilsseli. Dags. 8.3.1843, þinglýst 16.5.1843. Merkt A.3.21a–b.	A.3
	2(256) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Makaskiptabréf hvar Guðmundur Benediktsson afhendir sex hundruð í Hrafnabjörgum til Finns Guðmundssonar en fær á móti fjögur hundruð í Fremraseli. Dags. 24.4.1843, þinglýst 11.5.1844. Merkt A.3.22.	A.3
	2(257) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Lögfesta hvar Jón Guðmundsson lögfestir lönd og reka Hjaltastaðar og land Hraundals fyrir norðan á. Dags. 31.5.1844, þinglýst 1.6.1844. Merkt A.3.23.	A.3
	2(258) a–b	Jökulsá í Borgarfirði: Lögfesta. Dags. 1. án mánaðar 1844, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.24.	A.3
	2(259) a–b	Glettingsnes í Víkum: Lögfesta. Dags. 6.7.1844, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.25.	A.3
	2(260) a–b	Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, Hólaland í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Jón Árnason afhendir ellefu hundruð í Bárðarstöðum til Jóns Thorarenssonar og fær á móti tíu hundruð í Hólalandi. Dags. 24.2.1844, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.26a–b.	A.3
	2(261) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Setberg í Borgarfirði: Lögfesta hvar sr. Halldór Gíslason lögfestir land Setbergs, hálfan Skúmhattardal, allan Hrafnsdal og Mosdal auk ítaka Desjarmýrarkirkju. Dags. 31.5.1772, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.27.	A.3
	2(262) a–b	Dalland í Víkum, Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Sáttagjörð vegna landamerkja kirkjujarðanna Desjarmýrar og Húsavíkur við Fremra-Gæsavatn. Dags. 23.7.1842, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.28a–b.	A.3

	2(263) a–b	Unaós í Útmannasveit: Lögfesta hvar Guttormur Pálsson lögfestir kirkjujörðina Unaós með rekum og ítökum. Dags. 31.5.1841, þinglýst 2.6.1841. Merkt A.3.29a–b.	A.3
	2(264) a–b	Kjólsvík í Víkum: Lögfesta hvar Sveinn Snjólfsson lögfestir land jarðarinnar Kjólsvík með rekum. Dags. 3.6.1844, þinglýst 10.7.1844. Merkt A.3.30.	A.3
	2(265) a–b	Seljamýri í Loðmundarfirði: Lögfesta hvar Guðmundur Erlendsson lögfestir land kirkjujarðarinnar Seljamýri. Dags. 21.5.1845, þinglýst 22.5.1845. Merkt A.3.31.	A.3
	2(266) a–b	Nes í Loðmundarfirði: Lögfesta hvar Sigurður Guðmundsson lögfestir land klausturjarðarinnar Ness. Dags. 19.5.1845, þinglýst 24.5.1845. Merkt A.3.32a–b.	A.3
	2(267) a–b	Sandbrekka í Útmannasveit: Mótmæli við lögfestu Guttorms Þorsteinssonar á landi í Hraundal. Dags. 26.5.1845, þinglýst 26.5.1845. Merkt A.3.33a–b.	A.3
	2(268) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Lögfesta hvar Sigurður Jónsson og Sigurður Gíslason lögfesta land jarðarinnar Njarðvíkur ásamt reka og ítökum. Dags. 21.4.1846, þinglýst 11.6.1846 og 20.7.1846. Merkt A.3.34a–b.	A.3
	2(269) a–b	Jökulsá í Borgarfirði: Kaupbréf hvar Eiríkur Einarsson selur þrjú hundruð í Jökulsá til Hrólfs Guðmundssonar. Dags. 10.4.1846, þinglýst 10.4.1847. Merkt A.3.35a–b.	A.3
	2(270) a–b	Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá: Kaupbréf hvar Pétur Hildibrandsson selur fjögur hundruð í Gilsárteigi til Jóns Einarssonar. Dags. 19.5.1838, þinglýst 28.5.1839. Merkt A.3.37.	A.3
	2(271) a–b	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá: Afsalsbréf hvar Vilhjálmur Árnason selur tvö hundruð úr Hjartarstöðum (svokallað Núpsgerði) til Brynjólfs Evertssonar. Dags. 7.12.1840, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.3.46.	A.3
	2(272) a–b	Hamragerði í Eiðaþinghá: Lögfesta hvar St. Árnason lögfestir land Hamragerðis. Dags. 17.4.1842, þinglýst 9.5.1842. Merkt A.3.47a–b.	A.3
	2(273) a–b	Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá: Makaskipta- og kaupbréf hvar Pétur Hildibrandsson makaskiptir tveimur hundruðum úr Gilsárteigi við Svein Sveinsson og fær á móti Hesteyri í Mjóafirði. Pétur selur svo sex hundruð í Gilsárteigi til Sveins. Dags. 19.4.1843, þinglýst 24.6.1844. Merkt A.3.54a–b.	A.3
	2(274) a–b	Vallanes á Völlum: Lögfesta hvar Guttormur Pálsson lögfestir heimaland Vallaness innan tilgreindra landamerkja. Þá er hér einnig fært inn skjal sem þinglesið var 8.7.1840 vegna áðurnefndrar lögfestu. Dags. 14.5.1840, þinglýst 14.5.1840 og 8.7.1844. Merkt A.3.56a–b.	A.3
	2(275)	Snotrunes í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Stefán Hjörleifsson, fyrir hönd bróðurdóttur sinnar Bjargar Árnadóttur, afhendir hálft Snotrunes og fær á móti þrjú hundruð og einn þriðja hundraðs í Starmýri. Dags. 2.5.1846, þinglýst 20.6.1846. Dagsetning skjalsins er illlæsileg. Merkt A.3.66.	A.3
	2(276)	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá: Afsalsbréf hvar B. Evertsson afhendir eyðibýlið Núpsgerði í landi Hjartastaða, fjögur hundruð að dýrleika, til V. Árnasonar á Hjartarstöðum. Dags. 12.4.1846, þinglýst 26.5.1847. Merkt A.3.67a–b.	A.3
	2(277)	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Jarþrúður Eiríksdóttir afhendir fjögur hundruð í Geitavík til tengdasonar síns Halldórs Einarssonar og fær á móti fjögur hundruð í Eyvindará. Dags. 13.5.1847, þinglýst 26.5.1847. Merkt A.3.68.	A.3

	2(278)	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Makaskiptabréf hvar Einar Guðmundsson, fyrir hönd Guðlaugar Jónsdóttur, afhendir fjögur hundruð í Egilsstöðum til Halldórs Einarssonar og fær á móti fjögur hundruð í Geitavík. Dags. 19.5.1847, þinglýst 26.5.1847. Merkt A.3.69.	A.3
	2(279)	Eiðar í Eiðaþinghá, Gröf í Eiðaþinghá, Ormsstaðir í Eiðaþinghá, Þuríðarstaðir í Eyvindarárdal: Kaupbréf hvar Þorsteinn Jónsson sýslumaður kunngjörir að hin svokallaða Eiðatorfa (jarðirnar Eiðar, Ormsstaðir, Gröf, Tókastaðir og Þuríðarstaðir í Eiðahreppi og Hóll (með Grenmó) í Hjaltastaðahrepp), samtals 60 hundruð að dýrleika, hafi verið seld í einu lagi á uppboði þann 15.5.1848. Kaupandi var Jónatan Pétursson á Arnórsstöðum. Dags. 1.7.1848, þinglýst 14.5.1849. Merkt A.3.72.	A.3
	2(280)	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá: Gjafabréf hvar Vilhjálmur Árnason og Guðný Guðmundsdóttir gefa tengdasyni sínum, Jóhannesi Sveinssyni, tvö hundruð í Hjartarstöðum. Dags. 30.5.1866, þinglýst 18.6.1866. Merkt A.3.104.	A.3
	2(281)	Hamragerði í Eiðaþinghá: Makaskiptabréf hvar Hallur Einarsson afhendir fjögur hundruð í Hamragerði til Sigríðar Halldórsdóttur og fær á móti fjögur hundruð og 44 álnir í Rangá. Dags. 25.6.1870, þinglýst 10.6.1871. Merkt A.3.116.	A.3
	2(282)	Bakkagerði í Reyðarfirði: Gjafabréf þar sem Sveinn Sigurðsson gefur syni sínum Gísla Sveinssyni eignarjörð sína Bakkagerði, fjögur hundruð að dýrleika, fyrir utan hans erfðahlut. Dags. 4.2.1827, þinglýst 14.6.1824. Merkt A.6.c.4.	A.6.c
	2(283) a–b	Bakkagerði í Reyðarfirði: Úskrift úr afsalsbók Suður-Múlasýslu af afsalsbréfi þar sem Bóas Bóasson í Borgargerði og Gísli Nikulásson bóndi í Bakkagerði selja og afsala kaupmanninum Fr. Wathne á Búðareyri grunn í Bakkagerðislandi með takmörkunum. Dags. 30.11.1898, þinglýst 16.6.1899. Lagt fyrir aukarétt Suður-Múlasýslu 15.4.1914. Merkt A.6.c.40a–c.	A.6.c
	2(284)	Bréf Steingríms Jónssonar þar sem hann útlistar ítak Húsavíkurkirkju í reka við Breiðavík og Svínavík eftir ýmsum máldögum og vísitasíum. Dags. 15.11.1842. Merkt A.6.c.70a–b.	A.6.c
	2(285) a–b	Litla-Breiðavík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Landamerkjalýsing á milli Litlu- og Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 24.8.1672. Afrit frá 31.8.1843. Merkt A.6.c.71a–b.	A.6.c
	2(286) a–b	Brúnavík í Víkum, Hvalvík í Víkum, Kjólsvík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Afrit úr skýrslu sr. Þorsteins Jónssonar á Eiðum. Lýst er landamerkjum og rekamörkum jarða Brynjólfs biskups Sveinssonar sem hann átti í Borgarfirði. Ódagsett. Afrit frá 31.8.1843. Merkt A.6.c.72a–b.	A.6.c
	2(287) a–b	Glettingsnes í Víkum, Kjólsvík í Víkum: Vitnisburður um fjöruna á milli Kjólsvíkur og Glettingsness. Dags. 7.9.1844. Merkt A.6.c.73.	A.6.c
	2(288) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Vitnisburður um tvo Kaldasteina undir fjallinu Grenmó. Dags. 3.10. og 8.10.1844. Merkt A.6.c.74a–b.	A.6.c
	2(289) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Vitnisburður um tvo Kaldasteina undir fjallinu Grenmó. Dags. 4.10.1844. Merkt A.6.c.75.	A.6.c
	2(290)	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Mæling á djúpinu undir klettinum Grenmó milli neðri hvalfjörunnar og bás þess sem hvalinn rak sumarið 1842. Dags. 16.9.1844. Merkt A.6.c.76.	A.6.c

	2(291)	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Einar Þórðarson ábúandi á Bakka afsalar sér í hendur hreppsnefndarinnar í Borgarfjarðarhreppi forkaupsrétti af sjö og hálfu hundraði úr Bakka og hálfu Bakkagerði. Dags. 1.12.1907. Lagt fyrir aukarétt Seyðisfjarðarkaupstaðar 11.3.1908. Merkt A.6.c.77.	A.6.c
	2(292) a–b	Álftavík í Víkum: Hallgrímur Ólafsson biður sáttanefnd Borgarfjarðar að kalla Eirík Einarsson í Álftavík til sætta við hann vegna ábúðar hans á jörðinni. Sættir náðust ekki og málinu vísað til dómara. Dags. 5.10.1854. Merkt A.6.c.78a–b.	A.6.c
	2(293) a–b	Álftavík í Víkum: Bréf Hallgríms Ólafssonar til sýslumanns þar sem hann biður hann um að taka fyrir mál sitt við Eirík í Álftavík og útburð hans. Dags. 14.5.1855. Merkt A.6.c.79a–b.	A.6.c
	2(294)	Álftavík í Víkum: Hallgrímur Ólafsson kærir til sáttanefndar að Eiríkur Einarsson í Álftavík hafi ekki farið af jörðinni þrátt fyrir auglýsta útbyggingu. Eiríki er stefnt fyrir aukarétt. Dags. 8.11.1854. Merkt A.6.c.80a–b.	A.6.c
	2(295) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Afrit af kaupbréfi þar sem Bjarni Oddsson selur Brynjólfi Sveinssyni biskupi jörðina Dvergastein með Selsstöðum og Kolstöðum. Dags. 6.5.1666 og 3.6.1849. Afritið er frá 24.9.1846. Einnig lögfesta E. Hjörleifssonar prests fyrir jörðina Dvergastein með Selstöðum og Kölstöðum frá 3.6.1849, þinglýst 5.6.1849. Bæði skjölin voru lögð fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.9.1883. Merkt A.6.c.92a–d.	A.6.c
	2(296) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vitnisburður Sigurðar Jónssonar. Dags. 19.9.1883. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.9.1883. Merkt A.6.c.93.	A.6.c
	2(297) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vitnisburður Bjargar Magnúsdóttur prestsekkju. Dags. 19.9.1883. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.9.1883. Merkt A.6.c.94.	A.6.c
	2(298)	Gilsárvalla(r)hjáleiga í Borgarifirði: Uppboðsþing þar sem tekið var fyrir að selja fjögur hundruð úr Gilsárvallahjáleigu fremri. Hæstbjóðandi var Sigurður Jónsson kaupmaður. Dags. 30.7.1887. Merkt A.6.c.106a–b.	A.6.c
	2(299)	Gilsárvalla(r)hjáleiga í Borgarifirði: Kaupbréf þar sem Jón Sigurðsson og Magnús Einarsson, f.h. Kristínar Jónsdóttur, selja Eyjólfi Þorkelssyni fjögur hundruð úr jörðinni Gilsárvallahjáleigu. Dags. 19.4.1887. Merkt A.6.c.107a–b.	A.6.c
	2(300) a–b	Brimnes í Seyðisfirði: Leigusamningur þar sem Sigurður Jónsson bóndi á Brimnesi leigir Birni Jónssyni og Andrési Jónssyni hússtæði á Borgarhól í Brimneslandi með takmörkunum. Einnig fá þeir uppsátur í Borgarfjöru og hagagöngu í Brimneslandi. Dags. 28.5.1885. Sigurður afsalar samningnum til Þórarins Guðmundssonar verslunarstjóra á Seyðisfirði eftir sætt 17.11.1888. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 11.12.1888. Merkt A.6.c.108a–b.	A.6.c
	2(301)	Árnastaðir í Loðmundarfirði, Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Vörn í máli Jóns Þorleifssonar eiganda Úlfsstaða gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Dags. 27.8.1890. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 30.8.1890. Merkt A.6.c.111a–d.	A.6.c
	2(302) a–b	Árnastaðir, Nes, Neshjáleiga og Stakkahlíð í Loðmundarfirði: Yfirlit yfir landamerki Árnastaða, Ness og Neshjáleigu ásamt Stakkahlíð. Ódagsett. Lagt fram í aukarétti Norður-Múlasýslu 30.8.1890. Merkt A.6.c.112a–b.	A.6.c
	2(303) a–b	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Vitnisburður Páls Guttormssonar um brúkun lands sem ábúandi Árnastaða. Dags. 29.5.1859. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 30.8.1890. Merkt A.6.c.113a–b.	A.6.c

	2(304)	Selsstaðir í Seyðisfirði: Vitnisburður um að Björn Hermannsson á Selsstöðum hafi verið með fullu ráði þegar hann skrifaði undir samning með Birni Þorlákssyni presti á Dvergasteini um ábúð á Selsstöðum. Dags. 10.9.1893. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 22.9.1893. Merkt A.6.c.116.	A.6.c
	2(305) a–b	Selsstaðir í Seyðisfirði: Byggingarbréf Björns Hermannssonar fyrir hjáleigunni Selsstöðum. Ágúst 1881. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 10.2.1893. Merkt A.6.c.117a–c.	A.6.c
	2(306)	Selsstaðir í Seyðisfirði: Samningur á milli Björns Hermannssonar og Björns Þorlákssonar prests á Dvergasteini þar sem sá fyrrgreindi segir hjáleigunni Selsstöðum lausri frá næstu fardögum. Dags. 4.5.1891. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 10.2.1893. Merkt A.6.c.118a–b.	A.6.c
	2(307)	Selsstaðir í Seyðisfirði: Útdráttur úr fógetabók Norður-Múlasýslu þar sem Björn Þorláksson prestur á Dvergasteini býður Birni Hermannssyni og Rannveigu Stefánsdóttur á Selsstöðum sáttasamkomulag þar sem þau t.d. hafa afnot af hálfu heimatúninu og hálfum engjum að frátöldu Kolstaðatúni. Undir samkomulagið skrifa Björn prestur, Rannveig og Sigurður Stefánsson meðráðamaður hennar. Ódagsett. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 10.2.1893. Merkt A.6.c.119a–b.	A.6.c
	2(308)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Vitnisburður Þorbjargar Pálsdóttur um samning Sigurðar Einarssonar á Sævarenda og Páls Ólafssonar umboðsmanns um afnot á túni í Neshjáleigu. Dags. 21.8.1896. Lagt fyrir aukarétt Seyðisfjarðarkaupstaðar 22.8.1896. Merkt A.6.c.120.	A.6.c
	2(309)	Árnastaðir í Loðmundarfirði, Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Jón Þorleifsson bað sáttanefndina um að kalla sig og Pál Ólafsson umboðsmann á sáttafund vegna ágreinings um landamerki á milli Úlfsstaða og Árnastaða. Sættir náðust ekki og málinu var vísað til landslaga og réttar. Dags. 16.6.1891. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu í Stakkahlíð 5.7.1894. Merkt A.6.c.121a–b.	A.6.c
	2(310) a–b	Árnastaðir og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Landamerki Úlfsstaða, lögð fyrir aukarétt Norður Múlasýslu 27.6.1889. Með samþykktum lögð fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu í Stakkahlíð 5.7.1894. Merkt A.6.c.122a–b.	A.6.c
	2(311) a–b	Árnastaðir og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Jón Þorleifsson færir rök fyrir landamerkjadóm fyrir því að Úlfsstöðum ættu að vera dæmdir Eyrarnar. Dags. 13.8.1896. Lagt fyrir landamerkjadóm Norður-Múlasýslu 13.8.1896. Merkt A.6.c.123.	A.6.c
	2(312) a–b	Árnastaðir og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Vitnisburður Einars Pálssonar um afnot á eyrunum. Dags. 4.7.1896. Lagt fyrir landamerkjadóm Norður-Múlasýslu 13.8.1896. Merkt A.6.c.124.	A.6.c
	2(313)	Sævarendi í Loðmundarfirði: Útskrift af byggingarbréfi Einars Eiríkssonar á Sævarenda. Dags. 4.1.1869. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.2.1898. Merkt A.6.c.125a–b.	A.6.c
	2(314)	Hjálmárströnd og Sævarendi í Loðmundarfirði: Vitnisburður Hallgríms Metúsalemssonar um að þegar faðir hans, Metúsalem Guttormsson, bjó á Hjálmárströnd fékk hann leyfi til að taka árlega svörð í Sævarendalandi eftir að Einar Eiríksson varð ábúandi í Sævarenda án borgunar nema Einar hafi í eitt skiptið rekið lömb í Hjálmárstrandarland. Dags. 8.1.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.2.1898. Merkt A.6.c.126.	A.6.c
	2(315) a–b	Sævarendi í Loðmundarfirði: Skoðunargjörð á varphólmanum á Sævarenda. Dags. 25.1.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 19.2.1898. Merkt A.6.c.127a–b.	A.6.c

	2(316) a–b	Hjálmárströnd og Sævarendi í Loðmundarfirði: Vottorð Hallgríms Metúsalemssonar ábúanda á Hjálmárströnd um að hann hafi lánað Einar Eiríkssyni á Sævarenda hagagöngu fyrir lömb eitt sumar og rjúpna veiði í landinu í skiptum fyrir mótak tvö sumur. Dags. 27.1.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 5.3.1898. Merkt A.6.c.128a–b.	A.6.c
	2(317) a–b	Sævarendi í Loðmundarfirði: Vottorð um að engin afrétt er fyrir lömb í landi Sævarenda og mótekja langsótt til fjalls. Dags. 1.3.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 5.3.1898. Merkt A.6.c.129a–b.	A.6.c
	2(318)	Sævarendi í Loðmundarfirði: Útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu og Seyðisjarðarkaupstaðar. Tekið er fyrir mál sem varðar ábúð á Sævarenda. Dags. 26.3.1898. Merkt A.6.c.130a–k.	A.6.c
	2(319) a–b	Ákvörðun um afréttarlönd í Loðmundarfjarðarhreppi og hversu margt fé megi reka á löndin. Dags. 25.6.1894. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 2.4.1898. Merkt A.6.c.131a–b.	A.6.c
	2(320) a–b	Áréttað af þeim sem ákváðu afréttarlönd í Loðmundarfirði að afrétt í Hjálmárdal í Sævarendalandi sé jafnt fyrir lömb sem fullorðið fé. Dags. 1.5.1898. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 3.5.1898. Merkt A.6.c.132.	A.6.c
	2(321)	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Frekari skýringar Einars Þórðarsonar á því máli sem hann höfðaði gegn Þorsteini Jónssyni kaupmanni á Bakkagerði fyrir hönd Egils Árnasonar fyrrum á Bakka. Málið snýr að réttindum í óskiptu landi jarðanna. Dags. 15.5.1905. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu í Bakkagerði 23.5.1905. Merkt A.6.c.133a–d.	A.6.c
	2(322) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Útskrift úr afsals- og veðmálabók Norður-Múlasýslu af útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu þar sem gerður er samningur á milli eigenda Bakka og Bakkagerðis um landamerki. Dags. 23.6.1897. Lesið á Borgarfjarðarmanntalsþingi 22.5.1901. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu í Bakkagerði 23.5.1905. Merkt A.6.c.134a–b.	A.6.c
	2(323) a–b	Vallanes á Völlum: Óátalin landamerki staðarins úr vísitasíu Hallgríms Jónssonar prófasts. Dags. 29.6.1847. Afrit frá 23.9.1921. Lagt fyrir landamerkjadóm Suður-Múlasýslu 30.10.1922. Merkt A.6.c.50.	A.6.c
	2(324) a–b	Vallanes á Völlum: Landamerkjaskrá fyrir Vallanes. Dags. 23.9.1921. Lagt fyrir landamerkjadóm Suður-Múlasýslu 30.10.1922. Merkt A.6.c.53a–b.	A.6.c
	2(325)	Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá: Byggingarbréf. Ódagsett. Umboðsmaður þjóðjarða í Eiðahreppi byggði Sigurbirni Snjólfssyni hálflendu jarðarinnar Gilsárteigs, Gilsárteig I, í Eiðahreppi frá fardögum 1949. Landamerki tilgreind. Merkt A.6.d.19a–d.	A.6.d
	2(326)	Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá: Afrit af byggingarbréfi. Dags. 12.4.1939. Umboðsmaður þjóðjarða í Eiðahreppi byggði Sigurbirni Snjólfssyni hálflendu jarðarinnar Gilsárteigs, Gilsárteig I, í Eiðahreppi frá fardögum 1937. Landamerki ekki tilgreind. Merkt A.6.d.20a–d.	A.6.d
	2(327) a–b	Nes í Loðmundarfirði: Sáttanefnd tók fyrir kæru Hallgríms Ólafssonar bónda á Nesi í Loðmundarfirði gegn Túnis Sigmundssyni á sama stað. Málið var risið af deilum um jarðamál. Sættir náðust. Dags. 26.4.1828. Merkt A.6.e.4.	A.6.e
	2(328) a–b	Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, Snotrunes í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál Jóns Jónssonar hreppstjóra á Bót gegn Snjólfi Snjólfssyni bónda í Nesi. Var málið risið vegna landstykkis milli Snotruness og Geitavíkur. Dags. 18.9.1837. Merkt A.6.e.10.	A.6.e

	2(329) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál vice-prófasts Stefáns Árnasonar á Valþjófstað gegn Abraham Ólafssyni hreppstjóra á Bakka. Umboðsmaður kæranda: Pétur Jónsson prestur í Stakkahlíð. Var málið risið vegna rekaítaks kirkjunnar á Valþjófstað. Dags. 14.10.1837. Merkt A.6.e.11a–b.	A.6.e
	2(330) a–b	Glettingsnes í Víkum, Hvalvík í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál Hallgríms Ólafssonar proprietaire á Hólshúsum gegn Benóní Guðlaugssyni bónda í Hvalvík. Var málið risið vegna óleyfilegs skipsuppseturs Benónís á Glettingsnesi og gripagöngu. Dags. 24.10.1839. Merkt A.6.e.12a–b.	A.6.e
	2(331) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Skipun frá amtinu þess efnis að sáttanefnd Borgarfjarðarumdæmis skuli taka fyrir landaþrætumál milli Desjarmýrar- og Húsavíkurkirkna. Nefndin tók málið fyrir en sættir náðust ekki og málinu því vísað til dóms. Dags. 2.10.1840. Merkt A.6.e.13.	A.6.e
	2(332) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Kjólsvík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál Jóns Austfjörðs prests og fulltrúa Klyppstaðarkirkjujarða gegn bændunum Hallgrími Ólafssyni í Húsavík og Kjartani Ólafssyni á Dallandi. Var málið risið af því að Hallgrímur og Kjartan höfðu helgað sér hvalbrot sem rekið hafði að landi milli Stóru-Breiðuvíkur og Kjólsvíkur. Dags. 8.7.1842. Merkt A.6.e.15.	A.6.e
	2(333) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Desjarmýrarafrétt, Húsavík í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir landaþrætumál Snorra Sæmundssonar prests og Hallgríms Ólafssonar proprietair. Stóð deilan milli Desjarmýrar- og Húsavíkurkirkna vegna landstykkisins Efrifitja. Dags. 23.7.1842. Merkt A.6.e.16.	A.6.e
	2(334) a–b	Húsavík í Víkum, Snotrunes í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál hjónanna Gunnhildar Jónsdóttur og Sveins Snjólfssonar í Snotrunesi gegn bræðrunum Hallgrími Ólafssyni proprietaire og Kjartani Ólafssyni í Húsavík. Var málið risið vegna töku bræðranna á hval sem rak á plássi sem Sveinn tileinkaði eignarjörð sinni en bræðurnir ítaki Húsavíkurkirkju. Dags. 10.7.1843. Merkt A.6.e.17.	A.6.e
	2(335) a–b	Húsavík í Víkum, Vallanes á Völlum, Dalland í Víkum, Dallandspartur í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál hjónanna Gunnhildar Jónsdóttur og Sveins Snjólfssonar í Snotrunesi gegn bræðrunum Hallgrími Ólafssyni proprietaire og Kjartani Ólafssyni í Húsavík. Var málið risið vegna töku bræðranna á hval sem rak á plássi sem Sveinn tileinkaði eignarjörð sinni en bræðurnir ítaki Húsavíkurkirkju. Dags. 23.9.1848. Merkt A.6.e.18a–b.	A.6.e
	2(336) a–b	Snotrunes í Borgarfirði, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál Jóns Jónssonar bónda á Bót gegn Gunnhildi Jónsdóttur ekkju, Snjólfi Sveinssyni bónda og Einari Guðmundssyni ráðsmanni og fjárhaldsmanni ómyndugra barna Gunnhildar, öllum á Snotrunesi. Var málið risið af þrætulandi milli Snotruness og Geitavíkur. Dags. 12.5.1855. Merkt A.6.e.19a–b.	A.6.e
	2(337) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir kæru Abrahams Ólafssonar á Bakka gegn Jóni Magnússyni í Geitavík. Var málið risið af því að Jón hafði tekið rekavið úr landi Abrahams. Sættir náðust um að fá tvo menn til að meta hvort spýtuna hafi rekið í land Abrahams. Dags. 20.8.1856. Merkt A.6.e.20.	A.6.e

	2(338) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, Hólaland í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál Abrahams Ólafssonar hreppstjóra á Hólalandi gegn Jóni Magnússyni í Geitavík til að tala út um spýtuna sem deilt var um 20.8.1856. Málinu vísað til yfirvaldsins aðgerða. Dags. 17.3.1858. Merkt A.6.e.21.	A.6.e
	2(339)	Húsavík í Víkum, Dalland í Víkum, Dallandspartur í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál Hallgríms Ólafssonar bónda gegn Kjartani Ólafssyni á Dallandi og sonum hans Ólafi og Þorgrími. Var málið risið af því að Kjartan hafði sagt sér of seint upp ábúð á parti úr Húsavík. Sættir náðust ekki og málinu vísað til laga. Dags. 2.6.1858. Merkt A.6.e.22.	A.6.e
	2(340)	Innri-Álftavík í Víkum, Ytri-Álftavík í Víkum, Húsavík í Víkum, Dalland í Víkum, Dallandspartur í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál Hallgríms Ólafssonar óðalsbónda í Húsavík gegn Ólafi Péturssyni bónda á Byrgi (Dallandi) í Húsavík. Var málið risið vegna vangoldinna skulda meðan Ólafur bjó í Álftavík og ýmsum ónotum í nágrenninu. Sættir náðust. Dags. 1.6.1859. Merkt A.6.e.23a–b.	A.6.e
	2(341)	Hólshús í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir mál ekkjunnar Önnu Jónsdóttur gegn ónefndum aðila. Ákærði mætti ekki á fundinn og bað um að honum yrði frestað og hann haldinn í Húsavík. Kærandi féllst á frestunina en ekki tilfærslu fundarstaðar. Var málið risið vegna þess að hinn kærði hafði svikið Önnu um ábúð á Hólshúsum. Dags. 21.5.1859. Merkt A.6.e.24.	A.6.e
	2(342) a–b	Innri-Álftavík í Víkum, Ytri-Álftavík í Víkum, Húsavík í Víkum, Dalland í Víkum, Dallandspartur í Víkum: Sáttanefnd tók fyrir tvö mál feðganna Kjartans Ólafssonar á Dallandi og Ólafs og Þorgríms Kjartanssona. Annars vegar mál Ólafs Péturssonar frá Álftavík gegn þeim og hins vegar mál Hallgríms Ólafssonar í Húsavík gegn þeim. Voru bæði málin risin af því að feðgarnir höfðu sagt Ólafi og Hallgrími upp ábúð á eignarparti sínum í túninu í Húsavík (sjá skjöl A.6.e.21 og A.6.e.22). Dags. 3.6.1859. Merkt A.6.e.25a–c.	A.6.e
	2(343)	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Hólaland í Borgarfirði: Sáttanefnd tók fyrir mál Abrahams Ólafssonar bónda á Bakka gegn leiguliða hans Sigurði Árnasyni bónda á Hólalandi. Var málið risið vegna þess að Sigurður neitaði að segja lausri ábúð sinni á Hólalandi og hlýtti ekki útbyggingarbréfi Abrahams. Kæra Abrahams var í fjórum liðum: 1. Sigurður hefur neitað að borga landskuld. 2. Sigurður hefur tekið húsmennskufólk án leyfis. 3. Sigurður hefur illa haldið við húsum. 4. Sigurður hefur ekki haldið við túnum jarðarinnar. Sættir náðust. Dags. 22.1.1864. Merkt A.6.e.27a–b.	A.6.e
	2(344) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Unaós í Útmannasveit, Borg í Njarðvík,Vallanes á Völlum: Sáttanefnd tók fyrir landamerkjadeilu séra Bergs Jónssonar prófasts á Vallanesi og ábúandanna í Njarðvík um merki milli jarðanna Unaóss og Njarðvíkur. Hinir stefndu: bændurnir Sigurður Jónsson, Helgi Jónsson, Þorkell Jónsson, Björn Sigurðsson (allir í Njarðvík) og Jónatan Jónatansson á Borg. Dags. 11.3.1884. Merkt A.6.e.31.	A.6.e
	2(345) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Bréf Kristjáns Mullers amtmanns til Björns Péturssonar sýslumanns um mælingu Héraðssanda. Dags. 6.7.1699. Merkt A.7.3.	A.7
	2(346) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Setberg í Borgarfirði: Lögfesta. Dags. 31.5.1772. Tvö afrit, líklega frá um 1839, annað staðfest af presti og hitt af sýslumanni. Merkt A.7.4a–b og A.7.5a–b.	A.7
	2(347) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf G. Þorsteinssonar prófasts um þrætulandið Efrifitjar. Dags. 3.9.1841. Merkt A.7.6a–b.	A.7

	2(348) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Vitnisburður Páls Ólafssonar um Efrifitjar. Dags. 8.10.1841. Merkt A.7.7.	A.7
	2(349) a–b	Húsavík í Víkum, Desjarmýri í Borgarfirði: Vitnisburður Jóns Ögmundssonar um Efrifitjar. Dags. 8.10.1841. Merkt A.7.8a–b.	A.7
	2(350) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf Jóns Árnasonar Skálholtsbiskups til Gísla Gíslasonar prests að Desjarmýri um ítök í hvalreka í Kjólsvík. Dags. 1.4.1724. Merkt A.7.9a–c.	A.7
	2(351) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf Steingríms Jónssonar um rekaítök Desjarmýrar, sér í lagi í Maríubási. Dags. 11.3.1836. Merkt A.7.10a–b.	A.7
	2(352) a–b	Þrándarstaðir í Borgarfirði: Byggingarbréf Einars Einarssonar fyrir Þrándarstöðum. Dags. 7.6.1843. Merkt A.7.11.	A.7
	2(353) a–b	Setberg í Borgarfirði: Byggingarbréf Sigurðar Gunnarssonar fyrir Setbergi til Ásmundar Ásmundssonar. Dags. 2.4.1855. Merkt A.7.12.	A.7
	2(354) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Desjarmýri í Borgarfirði: Eigna- og ítakaskrá Njarðvíkurkirkju. Dags. 4.2.1743. Merkt A.7.13.	A.7
	2(355) a–b	Húsavík í Víkum: Úttekt jarðarinnar Húsavíkur, gerð við ábúendaskipti. Frávíkjandi var Ingibjög Bjarnardóttir og viðtakandi Einar Jónsson. Ingibjörg fékk leyfi til að nota fjárborgir þær sem Einar tók í álag fyrir sínar kindur eftir þörfum. Landamerkja ekki getið. Dags. 5.6.1861. Merkt A.7.14a–f.	A.7
	2(356) a–b	Húsavík í Víkum: Virðing ¾ jarðarinnar Húsavíkur, að ósk eigandans Jónasar Hallgrímssonar. Dags. 19.7.1902. Merkt A.7.15a–d.	A.7
	2(357) a–b	Húsavík í Víkum: Brot af lögfestu Húsavíkur. Dags. 2.8.1705. Merkt A.7.16a–b.	A.7
	2(358) a–b	Húsavík í Víkum: Afrit af lögfestu. Dags. 2.8.1705. Afritið er dagsett 1.5.1798 og 29.5.1843. Merkt A.7.17a–c.	A.7
	2(359) a–b	Hólshús í Víkum, Húsavík í Víkum: Kaupbréf, dags. 8.5.1790, þar sem Evert Wium selur Ólafi Hallgrímssyni jörðina Hólshús árið 1790. Einnig kaupbréf, dags. 9.5.1790, þar sem Evert Wium selur Ólafi Hallgrímssyni bóndaeignina í Húsavík, 14 hundruð að dýrleika, ásamt kvittun fyrir borguninni árið 1793. Þinglýst 15.5.1795. Merkt A.7.18a–d.	A.7
	2(360) a–b	Húsavík í Víkum: Lögfesta. Dags. 1.11.1829. Merkt A.7.19.	A.7
	2(361) a–b	Húsavík í Víkum: Lögfesta. Dags. 20.5.1835. Merkt A.7.20.	A.7
	2(362) a–b	Húsavík í Víkum: Uppkast að greinargerð um skiptingu Húsavíkur milli eigenda. Ódagsett. Merkt A.7.21.	A.7
	2(363) a–b	Húsavík í Víkum: Lögfesta Hallgríms Ólafssonar fyrir kirkjustaðnum Húsavík. Dags. 2.6.1855. Merkt A.7.22a–b.	A.7
	2(364) a–b	Innri-Álftavík í Víkum, Nes í Loðmundarfirði, Neshjáleiga í Loðmundarfirði, Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær: Lýsing á landamerkjum milli Álftavíkur og Ness í Loðmundarfirði. Einnig eru skráðar á skjalið upplýsingar um arf til Óla C.F. Arnesens skv. arfleiðsluskrá frá 2.6.1855. Dags. 14. og 27.12.1884. Merkt A.7.23a–b.	A.7
	2(365) a–b	Húsavík í Víkum: Gjafabréf Ole Carl Ferdinand þar sem hann gefur systur sinni Guðrúnu Sigríði 33 hundruð í jörðinni Húsavík. Dags. 31.8.1885. Merkt A.7.24.	A.7
	2(366) a–b	Húsavík í Víkum: Kaupsamningur þar sem Jónas P. Hallgrímsson selur Gunnari Jónsyni jörðina Húsavík. Dags. 8.11.1908. Merkt A.7.25a–b.	A.7
	2(367) a–b	Húsavík í Víkum: Afsalsbréf þar sem Jónas P. Hallgrímsson afsalar Gunnari Jónssyni jörðinni Húsavík. Dags. 1.7.1909. Merkt A.7.26.	A.7
	2(368) a–b	Dalland í Víkum, Hólshús í Víkum, Húsavík í Víkum: Bréf Bjarna prests Einarssonar í Ási í Fellum um Skálanes við Húsavík og ómaga sem þar hefur fylgt. Fram kemur að Skálanes sé eign Húsavíkurkirkju en ekki kristsfé. Dags. 17.6.1722. Merkt A.7.27a–b.	A.7

	2(369) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Afrit bréfs séra Einars Hjörleifssonar á Ketilsstöðum í Útmannasveit til biskups varðandi eignarréttindi til jarðarinnar Húsavíkur. Dags. 21.4.1832. Merkt A.7.28a–b.	A.7
	2(370) a–b	Húsavík í Víkum: Bréf sýslumanns til Hallgríms Ólafssonar þar sem hann tilkynnir honum að hann hafi samið og sent til prófasts undir nafni Hallgríms tilkynningu eftir bréf séra Einars. Dags. 28.12.1832. Merkt A.7.29.	A.7
	2(371) a–b	Kjólsvík í Víkum, Húsavík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Vitnisburður Árna Þórðarsonar um Svínavík og Kaldasteinsfjörur. Dags. 30.7.1843. Merkt A.7.30.	A.7
	2(372) a–b	Kjólsvík í Víkum, Húsavík í Víkum, Stóra-Breiðavík í Víkum: Bréf Hallgríms Ólafssonar í Húsavík til Stefáns Jónssonar á Úlfsstöðum varðandi vitnisburði, þar á meðal Árna Þórðarsonar, sjá skjal A.7.30. Dags. 5.8.1843. Merkt A.7.31a–b.	A.7
	2(373) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Ólafs Péturssonar fyrir hjáleigunni Álftavík. Dags. 31.12.1856. Merkt A.7.32a–b.	A.7
	2(374) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Magnúsar Sæbjörnssonar fyrir jörðinni Álftavík. Apríl 1858. Merkt A.7.33a–b.	A.7
	2(375) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Jóns Guðmundssonar fyrir hálflendu af Álftavík á móti Magnúsi Sæbjörnssyni. Dags. 16.3.1861. Merkt A.7.34a–b.	A.7
	2(376) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Magnúsar Sæbjörnssonar fyrir jörðinni Álftavík. Dags. 6.6.1867. Merkt A.7.35a–b.	A.7
	2(377) a–b	Ytri-Álftavík í Víkum/Glaumbær, Innri-Álftavík í Víkum: Byggingarbréf Jóels Steinssonar fyrir jörðinni Álftavík. Dags. 29.12.1881. Merkt A.7.36a–c.	A.7
	2(378) a–b	Hólshús í Víkum: Byggingarbréf Guðmundar Andréssonar og Sigurðar Guðmundssonar fyrir jörðinni. Dags. 1.6.1841. Merkt A.7.37a–b.	A.7
	2(379) a–b	Hólshús í Víkum: Byggingarbréf Stefáns Pálssonar fyrir hálfri jörðinni. Dags. 16.7.1844. Merkt A.7.38a–b.	A.7
	2(380) a–b	Húsavík í Víkum: Byggingarbréf Jóns Árnasonar fyrir jarðarparti í Húsavíkurheimalandi. Dags. 3.6.1859. Merkt A.7.39a–b.	A.7
	2(381) a–b	Húsavík í Víkum: Byggingarbréf Runólfs Þorsteinssonar fyrir jörðinni. Dags. 1877. Merkt A.7.40a–b.	A.7
	2(382) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Gjafabréf Torfa Jónssonar í Gaulverjabæ fyrir kaupahlutanum í Dvergasteini, Selsstöðum og Kolsstöðum til uppheldis fyrir prest í Seyðisfjarðar- og Mjóafjarðarþingum. Dags. 11.4.1678. Merkt A.7.45a–c.	A.7
	2(383) a–b	Afrit af vitnisburði Þorvarðar Gíslasonar um land Njarðvíkur og reka. Dags. 16.3.1841. Merkt A.7.46.	A.7
	2(384) a–b	Vitnisburður Björns Sigurðssonar um Grasdal og Gripdeild. Dags. 10.7.1841. Merkt A.7.47.	A.7
	2(385) a–b	Vitnisburður Þorkels Björnssonar um Grasdal. Dags. 2.11.1841. Merkt A.7.48.	A.7
	2(386) a–b	Vitnisburður Gísla Gíslasonar um Grasdal. Dags. 2.11.1841. Merkt A.7.49.	A.7
	2(387) a–b	Vitnisburðir fimm einstaklinga um Grasdal. Dags. 4.1.1845. Merkt A.7.50a–c.	A.7
	2(388) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 6.8.1645. Merkt A.8.6.	A.8
	2(389) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 1.7.1727. Merkt A.8.7a–c.	A.8

	2(390) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 3.8.1748. Merkt A.8.8a–c.	A.8
	2(391) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 26.2.1780. Merkt A.8.9a–d.	A.8
	2(392)	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 27.7.1890. Merkt A.8.10.	A.8
	2(393) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 9.8.1645. Merkt A.8.21.	A.8
	2(394) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, 1666. Merkt A.8.22a–b.	A.8
	2(395) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 12.9.1697. Merkt A.8.23a–c.	A.8
	2(396) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 18.2.1780. Merkt A.8.24a–d.	A.8
	2(397) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 16.8.1645. Merkt A.8.25a–b.	A.8
	2(398) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 3.9.1697. Merkt A.8.26a–d.	A.8
	2(399) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 3.9.1706. Merkt A.8.27a–c.	A.8
	2(400) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 4.8.1850. Merkt A.8.28a–c.	A.8
	2(401) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 24.7.1890. Merkt A.8.29.	A.8
	2(402) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 5.8.1645. Merkt A.8.30a–b.	A.8
	2(403) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 23.8.1779. Merkt A.8.31a–b.	A.8
	2(404) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 5.8.1850. Merkt A.8.32a–b.	A.8
	2(405)	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 25.7.1890. Kirkjan heldur eignum sínum og ítökum eftir vísitasíunni árið 1850. Landamerkjalýsing fyrir eignir kirkjunnar er samin, samþykkt og þinglesin. Merkt A.8.33.	A.8
	2(406) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 8.8.1645. Merkt A.8.11.	A.8
	2(407)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 1.7.1727. Merkt A.8.12a–b.	A.8
	2(408)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 4.8.1748. Merkt A.8.13a–b.	A.8
	2(409)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 28.7.1890. Merkt A.8.14.	A.8
	2(410) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 8.8.1645. Merkt A.8.15a–b.	A.8
	2(411)	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 8.8.1645. Merkt A.8.16a–c.	A.8
	2(412) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 30.6.1727. Merkt A.8.17a–b.	A.8
	2(413) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 23.9.1763. Merkt A.8.18a–b.	A.8
	2(414) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 22.2.1780. Merkt A.8.19a–c.	A.8
	2(415) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 29.7.1890. Merkt A.8.20a–b.	A.8
	2(416) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 6.8.1645. Merkt A.8.1a–b.	A.8
	2(417) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 5.9.1697. Merkt A.8.2a–c.	A.8
	2(418) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 3.7.1727. Merkt A.8.3a–b.	A.8
	2(419) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 2.8.1748. Merkt A.8.4.	A.8
	2(420)	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 26.7.1890. Merkt A.8.5.	A.8
	2(421) a–b	Skriðuklaustur: Vísitasía, dags. 5.8.1641. Merkt A.8.92a–e.	A.8
	2(422) a–b	Skriðuklaustur: Vísitasía, dags. 28.8.1706. Merkt A.8.93a–c.	A.8
	2(423) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 9.8.1641. Merkt A.8.46a–f.	A.8
	2(424) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 7.9.1657. Merkt A.8.47.	A.8
	2(425) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 3.9.1663. Merkt A.8.48.	A.8
	2(426) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 8.9.1682. Merkt A.8.49.	A.8
	2(427) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 1.9.1706. Merkt A.8.50a–f.	A.8
	2(428)	Vallanes: Vísitasía, dags. 28.5.1727. Merkt A.8.51a–b.	A.8
	2(429) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 20.8.1763. Merkt A.8.52a–c.	A.8
	2(430) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 20.8.1779. Merkt A.8.53a–d.	A.8
	2(431) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 29.7.1850. Merkt A.8.54a–c.	A.8
	2(432)	Vallanes: Vísitasía, dags. 23.7.1890. Merkt A.8.55.	A.8
	2(433)	Njarðvík við Borgarfjörð: Álit, dags. 28.5.1774. Merkt A.9.99a–e.	A.9

	2(434) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 31.7.1842. Merkt A.9.1a–b.	A.9
	2(435) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð: Vísitasía, dags. 12.7.1968. Merkt A.9.100a–b.	A.9
	2(436) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 15.8.1841. Merkt A.9.2a–c.	A.9
	2(437) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Yfirlit yfir eignir og ítök kirkjunnar, dags. 9.12.1843. Merkt A.9.3a–b.	A.9
	2(438) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 12.8.1844. Merkt A.9.4a–b.	A.9
	2(439) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 9.9.1852. Merkt A.9.5.	A.9
	2(440) a–b	Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði: Vísitasía, dags. 19.8.1973. Merkt A.9.102a–b.	A.9
	2(441)	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Yfirlit yfir máldaga frá 9.8.1645 og vísitasíu Brynjólfs Sveinssonar frá 1666. Dags. 28.7.1666. Merkt A.9.108a–d.	A.9
	2(442) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Afrit af makaskiptabréfi Brynjólfs Sveinssonar biskups og Bjarna Oddssonar á jörðunum Dvergasteini, Fremri-Hlíð og Gröf í Vopnafirði. Vitnisburður um makaskiptin er dagsettur 7.7.1666 en makaskiptin fóru fram 6.5.1666. Afritið er dagsett 24.9.1846. Merkt A.9.111a–c.	A.9
	2(443) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Úttekt, dags. 20.8.1802. Merkt A.9.23a–d.	A.9
	2(444) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 19.8.1818. Merkt A.9.24a–c.	A.9
	2(445) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 11.7.1845. Merkt A.9.25a–b.	A.9
	2(446) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Vísitasía, dags. 3.8.1850. Merkt A.9.110a–d.	A.9
	2(447)	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Úttekt fyrir Seyðisfjarðarkirkju, dags. 6.1.1943. Fram kemur fram að óupplýst er um afnot sóknarprestsins af landsspildu úr Dvergasteinslandi. Merkt A.9.112a–c.	A.9
	2(448)	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 18.7.1842. Merkt A.9.26a–b.	A.9
	2(449) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Vísitasía, dags. 8.8.1844. Merkt A.9.27a–b.	A.9
	2(450)	Eiðar í Eiðaþinghá: Úthlutun lands til prestsseturs á Eiðum, dags. 13.6.1960. Merkt A.9.28a–b.	A.9
	2(451) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 2.6.1749. Merkt A.9.113a–b.	A.9
	2(452) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 30.5.1763. Merkt A.9.29a–b.	A.9
	2(453) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 1.6.1774. Merkt A.9.30a–c.	A.9
	2(454) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 14.7.1790. Merkt A.9.31a–b.	A.9
	2(455) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 4.5.1823. Merkt A.9.32a–b.	A.9
	2(456) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 25.6.1832. Merkt A.9.33a–b.	A.9
	2(457)	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 17.7.1842. Merkt A.9.34a–c.	A.9
	2(458) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Yfirlit yfir eignir og ítök kirkjunnar, dags. 31.12.1843. Merkt A.9.35a–b.	A.9
	2(459) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 14.8.1844. Merkt A.9.36a–b.	A.9
	2(460) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 6.9.1845. Merkt A.9.116a–b.	A.9
	2(461) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Vísitasía, dags. 11.9.1851. Merkt A.9.37a–b.	A.9
	2(462) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Úttekt, dags. 12.6.1875. Merkt A.9.117a–c.	A.9
	2(463) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 25.9.1778. Merkt A.9.6a–b.	A.9
	2(464) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 12.8.1784. Merkt A.9.7a–b.	A.9
	2(465)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 8.9.1790. Merkt A.9.8a–c.	A.9
	2(466) a–b	Húsavík í Víkum: Úttekt, dags. 26.8.1791. Merkt A.9.9a–f.	A.9
	2(467) a–b	Húsavík í Víkum: Úttekt, dags. 29.10.1832. Merkt A.9.10a–d.	A.9
	2(468) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 16.8.1837. Merkt A.9.11a–b.	A.9

	2(469)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 14.8.1841. Merkt A.9.103a–b.	A.9
	2(470) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 14.7.1842. Merkt A.9.12a–b.	A.9
	2(471) a–b	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 21.8.1847. Merkt A.9.13a–b.	A.9
	2(472)	Húsavík í Víkum: Vísitasía, dags. 28.7.1890. Merkt A.9.104a–b.	A.9
	2(473) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 6.8.1748. Merkt A.9.105a–d.	A.9
	2(474) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 9.9.1790. Merkt A.9.14a–e.	A.9
	2(475) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 21.8.1805. Merkt A.9.15a–c.	A.9
	2(476) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 28.9.1813. Merkt A.9.16a–b.	A.9
	2(477)	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 28.8.1824. Merkt A.9.106a–b.	A.9
	2(478) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 13.8.1841. Merkt A.9.17a–b.	A.9
	2(479) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 13.7.1842. Merkt A.9.18a–b.	A.9
	2(480) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Uppteiknan yfir eignir og ítök kirkjunnar, dags. 23.12.1843. Merkt A.9.19a–b.	A.9
	2(481) a–b	Klyppstaður í Loðmundafirði: Vísitasía, dags. 10.8.1844. Merkt A.9.20a–b.	A.9
	2(482) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 19.6.1845. Merkt A.9.107a–c.	A.9
	2(483) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 20.8.1847. Merkt A.9.21a–b.	A.9
	2(484) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Vísitasía, dags. 7.9.1852. Merkt A.9.22a–b.	A.9
	2(485) a–b	Vallanes: Skoðun, dags. 28.5.1752. Merkt A.9.131a–c.	A.9
	2(486) a–b	Vallanes: Yfirlit um tekjur kirkjunnar, dags. 29.12.1789. Merkt A.9.132a–e.	A.9
	2(487) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 31.5.1806. Merkt A.9.49a–c.	A.9
	2(488)	Vallanes: Vísitasía, dags. 29.6.1818. Merkt A.9.50a–d.	A.9
	2(489) a–b	Vallanes: Vitjun, dags. 29.6.1847. Merkt A.9.51a–c.	A.9
	2(490) a–b	Vallanes: Vísitasía, dags. 24.5.1850. Merkt A.9.52a–b.	A.9
	2(491) a–b	Vallanes: Skoðun, dags. 23.8.1904. Merkt A.9.53a–b.	A.9
	2(492) a–b	Vallanes: Úttekt, dags. 21.10.1970. Merkt A.9.55a–e.	A.9
	2(493) a–b	Vallanes: Afhending, dags. 27.6.1977. Merkt A.9.56a–b.	A.9
	2(494) a–b	Hallormsstaður: Yfirlit yfir sanda í Héraðsflóa, dags. Ódagsett en varðveitt í bók um úttektir og vísitasíur 1704–1743. Merkt A.9.133.	A.9
	2(495) a–b	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Álitsgerð amtmanns norður- og austuramts, byggð á skýrslu umboðsmanns Skriðuklaustursjarða, um landamerkjadeilur er snerta fyrrgreindar jarðir. Dags. 24.2.1887. Nefnd skýrsla umboðsmanns og tólf fylgiskjöl sem eru sögð fylgja bréfinu til landshöfðingja eru ekki varðveitt með því. Merkt A.10.3a–c.	A.10

	2(496)	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Afrit af tveimur bréfum landshöfðinga, dags. 7.5.1887. Annað er svar landshöfðingja við álitsgerð amtmanns norður- og austuramts vegna landamerkjadeilna, dags. 24.2.1887. Landshöfðingi staðfestir móttöku bréfs og fylgiskjala og samþykkir tillögur amtmanns um málsframvindu. Hitt er bréf til stiftsyfirvalda þar sem skýrt er frá efni áðurnefndrar álitsgerðar amtmanns. Óskað var eftir að stiftsyfirvöld kölluðu eftir málsgögnum frá prestinum á Klyppstað. Merkt A.10.4a–c.	A.10
	2(497)	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Amtmaður staðfestir 8.6.1887 móttöku bréfs landshöfðinga, dags. 7.5.1887, og biður hann að endursenda sér málsskjöl er fylgdu fyrra bréfi, dags. 24.2.1887. Merkt A.10.5.	A.10
	2(498)	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Landshöfðingi endursendir amtmanni norður- og austuramts umbeðin málsskjöl. Dags. 29.6.1887. Merkt A.10.6.	A.10
	2(499)	Stakkahlíð, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði: Stiftsyfirvöld senda landshöfðingja málsgögn prestsins á Klyppstað. Dags. 5.1.1888. Þrjú tilgreind fylgiskjöl eru ekki varðveitt með bréfinu. Merkt A.10.7.	A.10
	2(500)	Stakkahlíð, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði: Landshöfðingi endursendir stiftsyfirvöldum málsskjöl prestsins á Klyppstað og krefst frekari gagna. Dags. 14.1.1888. Merkt A.10.8a–b.	A.10
	2(501)	Stakkahlíð, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði: Stiftsyfirvöld tilkynna landshöfðingja að þau sjái ekki tilefni til málsóknar vegna landamerkja- og rekaítakakröfu prestsins á Klyppstað og að þau hafi tilkynnt prófasti Norður-Múlaprófastsdæmis þá ákvörðun. Dags. 21.12.1888. Merkt A.10.9.	A.10
	2(502)	Árnastaðir, Stakkahlíð, Nes, Úlfsstaðir, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Amtmaður norður- og austuramts óskar 22.11.1889 upplýsinga frá landshöfðingja um framvindu málanna sem tilgreind eru í álitsgerð hans frá 24.2.1887. Merkt A.10.10a–b.	A.10
	2(503)	Stakkahlíð, Seljamýri og Klyppstaður í Loðmundarfirði: Landshöfðingi tilkynnir amtmanni í norður- og austuramti þá ákvörðun stiftsyfirvalda að falla frá málsókn vegna landamerkja- og rekakrafna prestsins á Klyppstað. Dags. 6.1.1890. Merkt A.10.11.	A.10
	2(504) a–b	Árnastaðir, Nes og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Amtmaður norður- og austuramts sendir landshöfðingja útskrift af tveimur landamerkjadómum. Dags. 9.4.1891. Útskriftirnar eru ekki varðveittar með bréfinu. Merkt A.10.12a–b.	A.10
	2(505)	Árnastaðir, Nes og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði; Álftavík og Húsavík í Víkum: Landshöfðingi samþykkir tillögur amtmanns norður- og austuramts um viðbrögð við landamerkjadómum og endursendir honum útskriftir þeirra. Dags. 6.5.1891. Merkt A.10.13a–b.	A.10
	2(506)	Glettingsnes í Víkum: Matsgjörð skoðunarmanna Borgarfjarðarhrepps á skemmdum sem urðu á Glettingsnesi vegna skriðuhlaupa vorið 1892, send Páli Ólafssyni umboðsmanni Múlasýslujarða. Dags. 12.4.1893. Merkt A.10.14a–b.	A.10
	2(507)	Glettingsnes í Víkum: Beiðni Páls Ólafssonar, umboðsmanns Múlasýslujarða, um niðurfellingu 2/3 landskuldar Glettingsness vegna skemmda á jörðinni vegna skriðuhlaupa, send amtmanni norður- og austuramts. Dags. 23.9.1893. Merkt A.10.15a–b.	A.10

	2(508)	Glettingsnes í Víkum: Beiðni amtmanns norður- og austuramts um niðurfellingu 2/3 landskuldar Glettingsness vegna skemmda á jörðinni vegna skriðuhlaupa, send landshöfðingja. Dags. 26.10.1893. Merkt A.10.16a–b.	A.10
	2(509)	Glettingsnes í Víkum: Svar landshöfðingja við beiðni amtmanns norður- og austuramts um niðurfellingu landskuldar Glettingsness vegna skemmda á jörðinni vegna skriðuhlaupa. Dags. 29.11.1893. Samþykkt er að lækka landskuld um helming. Merkt A.10.17.	A.10
	2(510)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Axel Tulinius, settur sýslumaður Norður-Múlasýslu, sendir landshöfðingja þrjú skjöl varðandi beiðni ábúanda Ness um kaup á jörðinni. Dags. 7.5.1895. Merkt A.10.18.	A.10
	2(511)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Páll Ólafsson, ábúandi Ness, sendir sýslumanni Norður-Múlasýslu beiðni um að fá að kaupa ábýlisjörð sína. Dags. 18.2.1895. Merkt A.10.19.	A.10
	2(512) a–b	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Lýsing á jörðinni Nesi með Neshjáleigu, gerð af J. Baldvini Jóhannessyni hreppstjóra Loðmundarfjarðarhrepps. Dags. 28.2.1895. Merkt A.10.20.	A.10
	2(513)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Útdráttur úr gjörðabók sýslunefndar Norður-Múlasýslu. Dags. 7.5.1895. Sýslunefnd samþykkir hæfilegt söluverð jarðanna. Merkt A.10.21.	A.10
	2(514)	Stakkahlíð í Loðmundarfirði: Afsalsbréf landshöfðingja fyrir þjóðjörðinni Stakkahlíð til J. Baldvins Jóhannessonar. Dags. 5.9.1896. Merkt A.10.22a–d.	A.10
	2(515)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Bréf landshöfðingja til ráðgjafans þar sem hann leggur til að þjóðjarðirnar Nes og Neshjáleiga verði seldar. Dags. 1.9.1896. Merkt A.10.23.	A.10
	2(516)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Ó. Runólfsson tilkynnir landshöfðingja að Páll Ólafsson hafi veitt sér umboð til að annast fyrir sína hönd kaup hans á þjóðjörðinni Nesi með Neshjáleigu. Dags. 29.8.1896. Merkt A.10.24.	A.10
	2(517)	Stakkahlíð í Loðmundarfirði: J. Baldvin Jóhannesson óskar eftir því við landshöfðingja að fá ábýlisjörð sína Stakkahlíð keypta og veitir Tryggva Gunnarssyni bankastjóra umboð til að ganga frá kaupunum fyrir sína hönd. Dags. 10.6.1896. Merkt A.10.25.	A.10
	2(518)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Afsalsbréf hvar landshöfðingi afsalar þjóðjörðinni Árnastöðum til ábúanda jarðarinnar, Þórarins Jónssonar. Dags. 25.6.1897. Merkt A.10.28a–b.	A.10
	2(519)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Sýslumaður Norður-Múlasýslu óskar eftir því við landshöfðingja, fyrir hönd Þórarins Jónssonar, að gengið verði frá kaupum hans á Árnastöðum. Dags. 7.5.1895. Með fylgir útdráttur úr gjörðabók sýslunefndar þar sem beiðni Þórarins er samþykkt. Merkt A.10.29.	A.10
	2(520)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Þórarinn Jónsson óskar eftir því við sýslumann Norður-Múlasýslu að hann hlutist til um að afla nauðsynlegra gagna og fá samþykki sýslunefndar fyrir kaupum hans á Árnastöðum. Dags. 10.2.1895. Með fylgir vottorð hreppstjóra Loðmundarfjarðarhrepps um löglega ábúð Þórarins á jörðinni. Merkt A.10.30a–b.	A.10
	2(521) a–b	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Álitsgerð Páls Ólafssonar umboðsmanns Múlasýslujarða um Árnastaði, send sýslumanni Norður-Múlasýslu. Dags. 28.2.1895. Merkt A.10.31a–b.	A.10
	2(522)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Þórarinn Jónsson óskar eftir því við landshöfðingja að fá keypta ábýlisjörð sína Árnastaði. Dags. 14.9.1896. Merkt A.10.32a–b.	A.10

	2(523)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Landshöfðingi sendir landfógeta afsal til Páls Ólafssonar fyrrum umboðsmanns fyrir Nesi og Neshjáleigu og biður hann að afhenda það Ólafi Runólfssyni þegar hann hafi fyrir hönd Páls greitt fjórðung kaupverðsins. Dags. 12.5.1898. Merkt A.10.37a–c.	A.10
	2(524)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Ólafur Runólfsson biður landshöfðingja um að gefa út afsal fyrir kaupum Páls Ólafssonar á Nesi og Neshjáleigu. Dags. 10.5.1898. Merkt A.10.40.	A.10
	2(525)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Amtmaður Norður- og austuramts greinir landshöfðinga frá athugun sýslumanns á meðferð og eignarhaldi Ness og Neshjáleigu vegna áhvílandi láns. Dags. 26.6.1901. Meðfylgjandi er bréf sýslumanns Norður-Múlasýslu um efnið, dags. 17.6.1901. Merkt A.10.43a–c.	A.10
	2(526)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Jón Baldvin Jóhannesson hreppstjóri og Jón Þorsteinsson hreppsnefndarmaður í Loðmundarfirði greina landshöfðingja frá áhyggjum sínum af meðferð jarðanna Ness og Neshjáleigu vegna langvarandi fjarveru ábúanda. Dags. 8.3.1901. Merkt A.10.44a–b.	A.10
	2(527) a–b	Nes, Neshjáleiga, Stakkahlíð og Árnastaðir í Loðmundarfirði: Landfógeti sendir landshöfðingja bréf með umbeðinni skýrslu um sölu þjóðjarða frá árslokum 1883 til ársloka 1898. Dags. 12.12.1900. Skýrslan fylgir. Merkt A.10.45a–d.	A.10
	2(528) a–b	Álftavík í Víkum og Nes í Loðmundarfirði: Eftirrit af dómsorðum aukaréttardóms Norður-Múlasýslu í landamerkjamáli milli Álftavíkur og Ness. Dags. 29.8.1890. Eftirritið er dagsett 22.5.1891. Merkt A.10.49.	A.10
	2(529)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Eftirrit af dómsorðum aukaréttardóms Norður-Múlasýslu í landamerkjamáli milli Árnastaða og Úlfsstaða. Dags. 30.8.1890. Málinu var vísað frá. Merkt A.10.50.	A.10
	2(530)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Jón Ögmundsson á Bárðarstöðum óskar eftir því við amtmann að fá keypta jörðina Árnastaði. Dags. 22.3.1889. Merkt A.10.51a–b.	A.10
	2(531)	Árnastaðir í Loðmundarfirði: Þórarinn Jónsson á Bárðarstöðum óskar eftir því við amtmann að fá keypta jörðina Árnastaði. Dags. 31.12.1888. Merkt A.10.52.	A.10
	2(532) a–b	Setberg í Borgarfirði: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 15.7.1915. Merkt A.11.34.	A.11
	2(533) a–b	Þrándarstaðir í Borgarfirði: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 15.7.1915. Merkt A.11.35.	A.11
	2(534) a–b	Glettingsnes í Víkum: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 4.6.1912. Merkt A.11.7.	A.11
	2(535)	Glettingsnes í Víkum: Greinargerð umboðsmanns Múlasýsluumboðs um jörðina vegna beiðni ábúenda um kaup á henni. Dags. 12.8.1912. Merkt A.11.6a–b.	A.11
	2(536) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 15.7.1915. Merkt A.11.33.	A.11
	2(537) a–b	Sævarendi í Loðmundarfirði: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 2.6.1932. Merkt A.11.36a–d.	A.11
	2(538) a–b	Hrjótur í Útmannasveit: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 26.6.1920. Merkt A.11.19a–b.	A.11
	2(539)	Hrjótur í Útmannasveit: Greinargerð umboðsmanns Múlasýsluumboðs um jörðina vegna beiðni ábúenda um kaup á henni. Dags. 28.10.1920. Merkt A.11.18a–b.	A.11
	2(540) a–b	Ánastaðir í Útmannasveit: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 17.7.1923. Merkt A.11.17.	A.11

	2(541)	Ánastaðir í Útmannasveit: Greinargerð umboðsmanns Múlasýsluumboðs um jörðina vegna beiðni ábúenda um kaup á henni. Dags. 1.12.1923. Merkt A.11.16a–c.	A.11
	2(542) a–b	Rauðholt í Útmannasveit: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um jörðina. Dags. 26.6.1920. Merkt A.11.37a–b.	A.11
	2(543)	Hjaltastaður og Svínafell í Útmannasveit: Bréf Sigfúsar Jónssonar á Svínafelli til Stjórnarráðs Íslands. Dags. 15.5.1917. Sigfús greinir frá beiðni sr. Vigfúsar Þórðarsonar um kaup á Hjaltastað og Svínafelli. Sigfús óskar úrskurðar Stjórnarráðsins um hvort hann eigi forkaupsrétt að ábúðarjörð sinni Svínafelli. Merkt A.11.41a–c.	A.11
	2(544) a–b	Hjaltastaður og Svínafell í Útmannasveit: Matsgerð dómkvaddra matsmanna um prestsetrið Hjaltastað og kirkjuhjáleiguna Svínafell. Dags. 30.6.1917. Merkt A.11.39a–d.	A.11
	2(545)	Hjaltastaður og Svínafell í Útmannasveit: Afrit af bréfi Stjórnarráðsins til biskups um að Stjórnarráðið hafi ákveðið að selja ekki prestssetrið Hjaltastað eða hjáleiguna Svínafell. Dags. 29.1.1918. Merkt A.11.40a–b.	A.11
	2(546)	Svarbréf Hjaltastaðarhrepps til sýslumanns vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands frá 29.12.1919 um almenninga. Dags. 14.5.1920. Fram kemur að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Merkt A.11.49.	A.11
	2(547)	Svarbréf Borgarfjarðarhrepps til sýslumanns vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands frá 29.12.1919 um almenninga. Dags. 23.6.1920. Fram kemur að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Merkt A.11.50.	A.11
	2(548)	Svarbréf Loðmundarfjarðarhrepps til sýslumanns vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands frá 29.12.1919 um almenninga. Dags. 10.5.1920. Fram kemur að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Merkt A.11.51.	A.11
	2(549)	Svarbréf Seyðisfjarðarhrepps til sýslumanns vegna fyrirspurnar Stjórnarráðs Íslands frá 29.12.1919 um almenninga. Dags. 25.9.1920. Fram kemur að enginn almenningur og ekkert afréttarland sé í hreppnum sem ekki tilheyri einhverju lögbýli. Merkt A.11.52.	A.11
	2(550) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Afrit af kaupbréfi fyrir Eiðum. Dags. 4.11.1778. Merkt A.12.2a–b.	A.12
	2(551) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit, Hreimsstaðir í Útmannasveit: Bréf sr. Hjörleifs Þorsteinssonar á Hjaltastað til biskups um skógarteig Hjaltastaðarkirkju í landi Hreimsstaða. Dags. 22.2.1826. Bréfinu var svarað 6.6.1826. Merkt A.12.3a–b.	A.12
	2(552) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf sr. Engilberts Þórðarsonar á Desjarmýri til biskups um búsetu sína þar og ósk um að fá að búa að Þingmúla. Dags. 4.6.1820. Merkt A.12.4a–b.	A.12
	2(553) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Bréf sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi til biskups um Húsavíkurkirkjueign, ágreining um hana og um Hólshús. Dags. 21.1.1833. Bréfinu var svarað 7.3.1833 og 12.11.1833. Merkt A.12.5.	A.12
	2(554) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Bréf Abrahams Ólafssonar til sr. Guttorms Þorsteinssonar prófasts um Húsavíkurkirkjueign og Hólshús. Dags. 10.12.1832. Merkt A.12.6.	A.12
	2(555) a–b	Húsavík í Víkum: Yfirlýsing Kjartans Ólafssonar á Dallandi um jörðina Húsavík. Dags. 24.12.1832. Merkt A.12.7.	A.12
	2(556) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Bréf Hallgríms Ólafssonar á Hólshúsum til biskups um Húsavíkurtorfuna. Dags. 28.12.1832. Fjallað er um Húsavík, Hólshús, Dalland, Álftavík, afmörkun og hlunnindi. Merkt A.12.8a–d.	A.12

	2(557) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Bréf sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi til biskups um ágreining sr. Einars Hjörleifssonar og bóndans Hallgríms Ólafssonar um jörðina Húsavík. Dags. 14.7.1833. Fjallað er um Hólshús og Dalland. Merkt A.12.9a–c.	A.12
	2(558) a–b	Húsavík í Víkum: Bréf Páls Melsteð sýslumanns til biskups um jörðina Húsavík. Dags. 16.1.1833. Bréfinu var svarað 7.3.1833. Merkt A.12.10a–f.	A.12
	2(559) a–b	Húsavík í Víkum: Bréf sr. Einars Hjörleifssonar til biskups um jörðina Húsavík. Dags. 21.4.1832. Bréfinu var svarað 7.3.1833 og 12.11.1833. Merkt A.12.11a–b.	A.12
	2(560) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit, Hreimsstaðir í Útmannasveit: Samningur sr. Jóns Guðmundssonar á Hjaltastað og Þorsteins Gunnarssonar á Hreimsstöðum um skógaryrkingu í teig í landi Hreimsstaða. Dags. 14.1.1835. Merkt A.12.12.	A.12
	2(561) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf sr. Benedikts Þórarinssonar á Desjarmýri til biskups um rekaréttindi Desjarmýrarkirkju. Dags. 16.12.1835. Bréfinu var svarað 11.3.1836. Merkt A.12.13a–b.	A.12
	2(562) a–b	Húsavík í Víkum, Unaós í Útmannasveit: Bréf Hallgríms Ólafssonar til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um rekaréttindi Húsavíkurkirkju. Dags. 23.5.1839. Meðal annars er fjallað um Unaós. Bréfinu var svarað 11.3.1836. Merkt A.12.14a–b.	A.12
	2(563) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Skýrsla sr. Jóns Austfjörð yfir prestsinntekt í Loðmundarfjarðarsókn. Dags. 30.8.1839. Fjallað er um jörðina Klyppstað. Merkt A.12.15a–c.	A.12
	2(564) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði: Bréf sr. Jóns Austfjörð til biskups um að ágreiningur hafi verið uppi um rekamörk milli Klyppstaðarkirkju og ábúanda klausturjarðarinnar Stakkahlíðar. Dags. 4.1.1840. Sr. Jón óskaði eftir afriti af máldögum kirkjunnar. Bréfinu var svarað 5.3.1840. Merkt A.12.16.	A.12
	2(565) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Bréf sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað um að sr. Snorri Sæmundsson á Desjarmýri hafi sent sér gögn varðandi ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar um Efrifitjar. Dags. 12.11.1841. Merkt A.12.17.	A.12
	2(566) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Bréf sr. Snorra Sæmundssonar á Desjarmýri til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um ágreining um Efrifitjar. Dags. 28.10.1841. Inni í bréfinu er teiknað kort með afmörkun Desjarmýrar, Setbergs og Breiðuvíkur og þá er merkt inn áin Krossá og þar í framhaldinu Setbergsupsir. Merkt er inn afstaða Þrándarstaða, Stóru-Breiðuvíkur, Litlu-Breiðuvíkur, Desjarmýrar og Setbergs auk sels í landi Setbergs. Meðal örnefna sem merkt eru inn eru: Svartafell, Hrafndalur, Staðarfjall, Mosdalur, Breiðuvíkurlágheiði, Neðri-Selshúsalækur, Efri-Selshúsalækur, Efrifitjar, Húsavíkurheiðarvarp, Krossá, Fjarðará og loks Skúmhattardalsá í dalnum „sem nær uppí Fjallgarðin“ eins og segir á kortinu. Merkt A.12.18a–c.	A.12
	2(567) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Klögun sr. Snorra Sæmundssonar á Desjarmýri til sáttanefndar vegna þrætulandsins Efrifitja. Dags. 14.7.1840. Merkt A.12.19a–b.	A.12
	2(568) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit fjögurra vitnisburða ábúenda á Hólalandi, Gilsárvelli, Gilsárvallahjáleigu og Brúnavíkur um Efrifitjar. Dags. 8.10.1841, 26.10.1841. Merkt A.12.20a–c.	A.12
	2(569) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af sáttagjörð um landstykkið Efrifitjar. Dags. 23.7.1842, 12.8.1843. Merkt A.12.21.	A.12

	2(570) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Bréf sr. Snorra Sæmundssonar til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um landamerki milli Desjarmýrar og Húsavíkur og landstykkið Efrifitjar. Dags. 15.5.1843. Merkt A.12.22a–b.	A.12
	2(571) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Bréf sr. Stefáns Árnasonar til biskups um Efrifitjar. Dags. 14.5.1843, 29.6.1843. Meðfylgjandi er eintak af bréfi sr. Snorra Sæmundssonar til sr. Stefáns um sama efni. Merkt A.12.23a–b.	A.12
	2(572) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Vallanes á Völlum: Bréf Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um Grasdal. Bréfinu var svarað 27.3.1843. Dags. 7.12.1842. Merkt A.12.24.	A.12
	2(573) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Bréf sr. Jóns Austfjörð til biskups um ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um ítök Húsavíkurkirkju í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 18.9.1842. Bréfinu var svarað 15.11.1842. Merkt A.12.25.	A.12
	2(574) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Bréf sr. Jóns Austfjörð til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um reka í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 22.5.1843. Bréfinu var svarað 12.8.1843. Merkt A.12.26.	A.12
	2(575) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum: Bréf sr. Jóns Austfjörð til biskups um ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um reka í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 25.5.1843. Merkt A.12.27a–b.	A.12
	2(576) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Skýrsla sr. Jóns Austfjörð um skóga og skógarítök Klyppstaðarkirkju í Klyppstaðarprestakalli. Dags. 26.8.1848. Einnig yfirlýsing hans um skógarítök Húsavíkurkirkju. Merkt A.12.28a–b.	A.12
	2(577) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit: Skýrsla sr. Jóns Guðmundssonar á Hjaltastað um skóga og skógarítök Hjaltastaðarkirkju í Hjaltastaðarprestakalli. Dags. 20.8.1848. Merkt A.12.29.	A.12
	2(578) a–b	Eiðar í Eiðaþinghá: Skýrsla sr. Bergvins Þorbergssonar á Eiðum um skóga og skógarítök Eiðakirkju. Dags. 29.9.1848. Merkt A.12.30.	A.12
	2(579) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum, Vallanes á Völlum: Bréf sr. Stefáns Árnasonar og sr. Guttorms Pálssonar til stiftsyfirvaldanna yfir Íslandi um ágreining um reka í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 10.1.1850. Merkt A.12.31a–c.	A.12
	2(580) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum, Vallanes á Völlum: Bréf sr. Stefáns Árnasonar og sr. Guttorms Pálssonar til konungs um að landsyfirréttur taki fyrir mál um reka í landi Stóru-Breiðuvíkur. Dags. 9.1.1850. Merkt A.12.32.	A.12
	2(581) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Skýrsla um tekjur Desjarmýrarprestakalls yfir fimm ára meðaltali frá 1849–1953. Dags. 7.8.1854. Merkt A.12.33a–c.	A.12
	2(582) a–b	Kóreksstaðir í Útmannasveit, Kóreksstaðagerði í Útmannasveit: Bréf sr. Stefáns Árnasonar til biskups um Kóreksstaði og Kóreksstaðagerði þar sem Sveinn Jónsson á Kóreksstöðum hafði óskað eftir að fá gerðið til ábýlis. Dags. 1.9.1856. Merkt A.12.34a–b.	A.12
	2(583) a–b	Kóreksstaðir í Útmannasveit: Byggingarskilmálar sr. Stefáns Árnasonar til Sveins Jónssonar fyrir jörðinni Kóreksstöðum. Dags. 18.5.1854. Merkt A.12.35a–b.	A.12
	2(584) a–b	Kóreksstaðir í Útmannasveit: Byggingarskilmálar sr. Halldórs Jónssonar á Hofi í Vopnafirði til Jóhannesar Sveinssonar fyrir jörðinni Kóreksstöðum. Dags. 24.11.1862. Merkt A.12.36a–b.	A.12

	2(585) a–b	Hjaltastaður í Útmannasveit, Hraundalur og Kirkjutungur: Skýrsla um tekjur og útgjöld Hjaltastaðarhrepstakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1893 til fardaga 1898. Dags. 26.2.1899. Merkt A.12.37a–b.	A.12
	2(586) a–b	Klyppstaður í Loðmundarfirði: Skýrsla um tekjur og útgjöld Klyppstaðarprestakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1893 til fardaga 1898. Dags. 20.12.1899. Merkt A.12.38a–c.	A.12
	2(587) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði: Bréf sr. Einars Jónssonar á Kirkjubæ til biskups um að meðfylgjandi séu skýrslur og möt fyrir Desjarmýri, Valþjófsstað og Hof. Dags. 20. og 29.4.1899. Merkt A.12.39a–d.	A.12
	2(588) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði: Bréf sr. Ólafs Indriðasonar til biskups um Hjálmárströnd. Dags. 19.1.1833. Merkt A.12.50a–b.	A.12
	2(589) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði: Bréf sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi til biskups um Hjálmárströnd. Dags. 29.8.1833. Bréfinu var svarað 10.10.1833. Merkt A.12.51a–b.	A.12
	2(590) a–b	Húsavík í Víkum, Unaós í Útmannasveit, Vallanes á Völlum: Bréf sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi til stiftamtmanns og biskups um réttindi í Ósrekum. Dags. 1.7.1837. Bréfinu var svarað 24.8.1837. Merkt A.12.52a–b.	A.12
	2(591) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Kolsstaðir í Seyðisfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði: Bréf sr. Einars Hjörleifssonar á Dvergasteini til biskups um tíundir af Kolsstöðum og Selsstöðum og einnig um ýmis ítök. Dags. 30.5.1847. Þá er vísað í vísitasíur og önnur gögn og loks landamerki. Bréfinu var svarað 1. ágúst, ártal er ekki skráð en hefur líklega verið 1847. Merkt A.12.70a–b.	A.12
	2(592) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði: Skýrsla um tekjur og útgjöld Dvergasteinsprestakalls eftir fimm ára meðaltali frá fardögum 1849 til fardaga 1854. Dags. 30.9.1854. Merkt A.12.72a–b.	A.12
	2(593) a–b	Vallanes á Völlum: Skýrsla yfir inntektir Vallanesprestakalls samkvæmt lögum frá 18.12.1838. Dags. 18.6.1839. Merkt A.12.53a–c.	A.12
	2(594) a–b	Vallanes á Völlum: Skýrsla um tekjur og útgjöld Vallanesprestakalls eftir fimm ára meðaltali 1849–1853. Október 1854. Merkt A.12.73a–e.	A.12
	2(595) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Fjörður í Mjóafirði: Skýrsla yfir inntektir og útgjöld Dvergasteins- og Fjarðarprestakalls. Dags. 12.6.1839. Merkt A.12.57a–d.	A.12
	2(596) a–b	Afrit af skjali sr. Guttorms Pálssonar í Vallanesi og Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað um jarðir í Múlasýslu, eignarrétti, landamerki, ítök, hlunnindi o.fl. Dags. 12.5.1843. Bréfið virðist vera svar við mögulegri breytingu á lögum með því að fella niður 26. kapítula landsleigubálks og 16. grein tilskipunar um biskupa frá 1.7.1746. Merkt A.12.67a–d.	A.12
	2(597) a–b	Bréf sr. Hallgríms Jónssonar á Hólmum til biskups um skóga sem tilheyra kirkjum í Suður-Múlaprófastsdæmi. Dags. 16.10.1848. Merkt A.12.71a–h.	A.12
	2(598)	Hjaltastaður í Útmannasveit, Hreimsstaðir í Útmannasveit: Afrit af bréfi biskups til sr. Hjörleifs Þorsteinssonar á Hjaltastað um skógarteig Hjaltastaðarkirkju í landi Hreimsstaða. Dags. 6.6.1826. Merkt A.12.84a–c.	A.12
	2(599) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Guttorms Þorsteinssonar prófasts um Húsavíkurkirkjueign og Hólshús. Dags. 7.3.1833. Biskup sendi með afrit af máldögum og vísitasíum (svarbréf við A.12.5). Merkt A.12.85a–b.	A.12
	2(600)	Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til Páls Melsteð sýslumanns varðandi jörðina Húsavík. Dags. 7.3.1833. Merkt A.12.86a–b.	A.12

	2(601) a–b	Húsavík í Víkum, Hólshús í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Guttorms Þorsteinssonar á Hofi varðandi ágreining sr. Einars Hjörleifssonar og bóndans Hallgríms Ólafssonar um jörðina Húsavík. Dags. 12.11.1833. Biskup telur að Hólshús séu óneitanlega hluti af bændaeign Húsavíkur (svarbréf við A.12.5). Merkt A.12.87.	A.12
	2(602)	Desjarmýri í Borgarfirði: Afrit af bréfi biskups til sr. Benedikts Þórarinssonar á Desjarmýri um rekaréttindi Desjarmýrarkirkju. Dags. 11.3.1836. Merkt A.12.88.	A.12
	2(603)	Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði: Afrit af bréfi biskups til sr. Jóns Austfjörð vegna ágreinings um rekamörk milli Klyppstaðarkirkju og ábúanda klausturjarðarinnar Stakkahlíðar. Dags. 5.3.1840. Biskup sendir afrit af máldaga. Merkt A.12.89.	A.12
	2(604) a–b	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra–Breiðavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til Jóns Austfjörð varðandi ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um reka í landi Stóru–Breiðuvíkur (svarbréf við A.12.25). Dags. 15.11.1842. Merkt A.12.90.	A.12
	2(605) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Ósafréttur og Grasdalur, Vallanes á Völlum: Afrit af bréfi biskups til Sigurðar Jónssonar og Sigurðar Gíslasonar vegna Grasdals. Dags. 27.3.1843. Fram kemur að ekkert erindi hafi borist biskupi frá prófastinum í Vallanesi vegna þessa. Merkt A.12.91.	A.12
	2(606)	Húsavík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Stóra–Breiðavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til amtmanns varðandi ágreining Jóns Austfjörð og Hallgríms Ólafssonar í Húsavík um reka í landi Stóru–Breiðuvíkur, Kallasteinsfjöru og Svínavík (svarbréf við A.12.26). Dags. 12.8.1843. Merkt A.12.92.	A.12
	2(607)	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Kolsstaðir í Seyðisfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði: Afrit af bréfi biskups til sr. Einars Hjörleifssonar á Dvergasteini vegna tíunda af Kolsstöðum og Selsstöðum og um ýmis ítök. Dags. 1.8.1847. Biskup sendir afrit af gjafabréfi fyrir Dvergasteini. Merkt A.12.93.	A.12
	2(608) a–b	Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til amtmanns varðandi Húsavík. Dags. 8.9.1843. Biskup játar að hafa sent amtmanni þann 20.6.1843 rangan útdrátt, sá sem hann hafi sent hafi verið fyrir Húsavík á Tjörnesi. Sendir nú útdrætti úr máldögum Vilchins og Gísla biskups Jónssonar fyrir Húsavíkurkirkju í Víkum. Merkt A.12.95.	A.12
	2(609)	Húsavík í Víkum, Unaós í Útmannasveit: Afrit af bréfi biskups til Hallgríms Ólafssonar um rekaréttindi Húsavíkurkirkju. Dags. 15.8.1839. Merkt A.12.96.	A.12
	2(610) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað varðandi bréf sr. Snorra Sæmundssonar á Desjarmýri um ágreining hans og Hallgríms Ólafssonar um Efrifitjar. Dags. 14.4.1842. Biskup segir að sér virðist af gögnum að landið tilheyri Desjarmýri. Merkt A.12.97.	A.12
	2(611) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Guttorms Þorsteinssonar varðandi ágreining um Efrifitjar. Dags. 18.6.1841. Þar er vísað í bréf sr. Snorra Sæmundssonar frá 24.11.1840. Einnig er vísað í lögfestu sr. Halldórs Gíslasonar á Desjamýri frá 31.5.1772, vitnisburð frá 1684, biskupavisitasíur frá 1645, 1727, 1734, 1748, 1763 og 1780 og máldaga Vilchins og Gísla biskups Jónssonar. Biskup kallar eftir frekari upplýsingum varðandi not á þessu landi en sendir útdrættir úr Vilchins- og Gíslamáldögum. Merkt A.12.98a–b.	A.12

	2(612) a–b	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af bréfi biskups til sr. Stefáns Árnasonar á Valþjófsstað um bréfaskrif vegna þrætustykkisins Efrifitja. Dags. 24.10.1842. Biskup biður um skjöl sem eigandi Húsavíkur hefur látið þinglýsa og hversu mikið hey stykkið gefur af sér árlega. Merkt A.12.100.	A.12
	2(613)	Desjarmýri í Borgarfirði, Húsavík í Víkum: Afrit af samþykki biskups varðandi forlíkunagjörð tengdri Efrifitjum. Dags. 12.8.1843. Merkt A.12.101.	A.12
	2(614) a–b	Njarðvík við Borgarfjörð, Ósafréttur og Grasdalur, Unaós í Útmannasveit, Vallanes á Völlum: Afrit af bréfi biskups til sr. Stefáns Árnasonar varðandi Grasdal. Dags. 25.3.1844. Merkt A.12.102.	A.12
	2(615)	Húsavík í Víkum, Stóra–Breiðavík í Víkum, Vallanes á Völlum: Afrit af bréfi biskups til sr. Stefáns Árnasonar og sr. Guttorms Pálssonar við bréfi þeirra frá 10.1.1850 varðandi ágreining um reka í svokölluðum Ófærum í landi Stóru–Breiðuvíkur. Dags. 22.3.1850. Merkt A.12.103.	A.12
	2(616) a–b	Dvergasteinn í Seyðisfirði, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði: Afrit af bréfi biskups til sr. Guttorms Pálssonar varðandi Hjálmárströnd (svarbréf við A.12.51a–b). Dags. 10.10.1833. Merkt A.12.108.	A.12
	2(617) a–b	Húsavík í Víkum, Unaós í Útmannasveit, Vallanes á Völlum: Afrit af bréfi biskups til Guttorms Pálssonar í Vallanesi um réttindi í Ósrekum (svarbréf við A.12.52a–b). Dags. 24.8.1837. Merkt A.12.109.	A.12
	2(618)	Hallormsstaður í Skógum: Afskriftir sr. Hjálmars Guðmundssonar á Hallormsstað úr kirkjubók frá 1747. Dags. 21.6.1834. Í fyrsta lagi er afskrift af eignum og ítökum Hallormsstaðarkirkju. Í öðru lagi af bréfi sem kemur fram í vísitasíu frá árinu 1706 (sjá A.8.58a–d). Í þriðja lagi afskrift af pósti úr vísitasíu frá árinu 1778. Loks er í fjórða lagi útlistun á sandaheitum fyrir öllum Héraðsflóa. Merkt A.12.62a–d.	A.12
	2(619) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsingar á landamerkjum. Dags. 5.5.1846. Útdráttur Jóns Jónssonar Austfjörð af riti Finns Magnússonar tekinn úr bréfabók Brynjólfs Sveinssonar biskups 1672–1673. Merkt A.13.7a–b.	A.13
	2(620) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Bréf um ábúð á Glettingsnesi og þrætuland gagnvart Brúnavík. Ódagsett. Höfundur ókunnur. Merkt A.13.9.	A.13
	2(621)	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness, ódagsettur. Þar má meðal annars sjá þrætuland milli jarðanna. Uppdrátturinn var dreginn upp af Benóný Guðlaugssyni. Á honum koma fyrir örnefnin Kjólsvíkurá, Kjósvíkursandur, Fálkatindur, Glettingskollur syðri, Glettingskollur nyrðri, Nónfjall, Súlutindur, Geldingaskörð, Eiturtindur, Bæjartindur o.fl. Merkt A.13.10.	A.13
	2(622) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Uppdráttur af svæðinu milli Brúnavíkur og Glettingsness og má þar meðal annars sjá þrætuland milli jarðanna. Dags. 5.7.1855. Uppdrátturinn var dreginn upp af Benóný Guðlaugssyni. Á hann kvitta Einar Einarsson og Egill Árnason. Á bakhlið hefur Björn Björnsson á Bóndastöðum staðfest uppdráttinn sem rétt gerðan. Uppdrættinum má skipta í fjóra hluta: a) texti til skýringa ofan við sjálft afstöðukortið, b) texti hægra megin og fyrir miðju á afstöðukortinu sem lýsir örnefnum og svæðum í landi Kjólsvíkur annars vegar og Glettingsness hins vegar, en megnið af textanum lýsir þrætulandinu milli Glettingsness og Brúnavíkur, c) texti vinstra megin á afstöðukortinu sem lýsir örnefnum og svæðum í landi Brúnavíkur og d) texti neðan við afstöðukort sem lýsir mælingaraðferð með vaturpassa og almennri stærð svæðisins. Merkt A.13.11a–b.	A.13

	2(623) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing Magnúsar Jónssonar á landamerkjum milli Hvalvíkur og Glettingsness. Dags. 6.4.1855. Merkt A.13.3.	A.13
	2(624) a–b	Brúnavík í Víkum, Hvalvík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing Einars Einarssonar á landamerkjum milli Hvalvíkur og Glettingsness. Dags. 6.4.1855. Merkt A.13.4.	A.13
	2(625) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing Einars Einarssonar á landamerkjum milli Brúnavíkur og Glettingsness. Dags. 9.2; ártal vantar en skjalið er líklega frá 1856. Merkt A.13.6.	A.13
	2(626) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing á landamerkjum, rituð og staðfest af Bjarna Jónssyni og Guðmundi Eiríkssyni. Dags. 5.3.1856. Merkt A.13.5.	A.13
	2(627) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing á landamerkjum, rituð og staðfest af Bjarna Jónssyni og Guðmundi Eiríkssyni. Dags. 9.3.1856. Merkt A.13.2.	A.13
	2(628) a–b	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Lýsing Björns Björnssonar á landamerkjum og öðru. Dags. 9.3.1856. Merkt A.13.8a–b.	A.13
	2(629)	Brúnavík í Víkum, Glettingsnes í Víkum: Bréf frá Pétri Havsteen amtmanni til umboðsmanns Skriðuklausturs, Björns Skúlasonar, vegna landaþrætu milli Glettingsness og Brúnavíkur. Dags. 11.7.1856. Meðfylgjandi séu 10 skjöl frá Benóný Guðlaungssyni, þar á meðal tveir uppdrættir yfir land Glettingsness. Merkt A.13.37.	A.13
	2(630) a–b	Ánastaðir í Útmannasveit: Byggingarbréf handa Stefáni Sigurðarsyni fyrir Ánastöðum í Hjaltastaðarhreppi. Dags. 28.2.1890 og 22.3.1890. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.13a–d.	A.13
	2(631) a–b	Hrjótur í Útmannasveit: Byggingarbréf handa Árna Ísakssyni fyrir jörðinni Hrjóti. Dags. 10.5.1898 og 23.6.1898. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.14a–d.	A.13
	2(632) a–b	Hrjótur í Útmannasveit: Byggingarbréf til Óla Hallgrímssonar. Dags. 30.4.1890 og 16.5.1890. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.18a–d.	A.13
	2(633) a–b	Hrjótur í Útmannasveit: Byggingarbréf til Eiríks Hallssonar. Dags. 22.4.1896, 27.4.1896 og 26.5.1896. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.19a–d.	A.13
	2(634) a–b	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Hallgríms Ólafssonar. Dags. 1.8.1825. Merkt A.13.20a–d.	A.13
	2(635)	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Magnúsar Einarssonar. Dags. 2.9.1832 og 8.12.1832. Merkt A.13.21a–d.	A.13
	2(636)	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Bergsveins Sveinbjörnssonar. Dags. 3.6.1842 og 27.7.1842. Merkt A.13.22a–d.	A.13
	2(637)	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Rustikusar Jónssonar. Dags. 12.5.1868 og 13.7.1868. Merkt A.13.23a–d.	A.13
	2(638)	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Valtýs Valtýssonar. Dags. 12.6.1888 og 27.6.1888. Merkt A.13.24a–d.	A.13
	2(639) a–b	Nes í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Páls Ólafssonar umboðsmanns Skriðuklaustursjarða. Dags. 18.5.1894 og 20.8.1894. Landamerkjum er lýst. Merkt A.13.25a–d.	A.13
	2(640) a–b	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Odds Bjarnasonar. Dags. 29.8.1822. Merkt A.13.26a–b.	A.13
	2(641) a–b	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Ögmundar Oddssonar. Dags. 22.4.1829 og 20.5.1829. Merkt A.13.27a–d.	A.13
	2(642)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Ólafs Péturssonar. Dags. 12.6.1873 og 11.12.1874. Merkt A.13.28a–d.	A.13
	2(643)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Jóhanns Þorbergssonar. Dags. 29.4.1886 og 29.5.1886. Merkt A.13.29a–d.	A.13

	2(644)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Ólafs Péturssonar. Dags. 1.6.1887 og 24.9.1887. Merkt A.13.30a–d.	A.13
	2(645)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Ólafs Ásgeirssonar. Dags. 4.2.1890 og 22.3.1890. Merkt A.13.31a–d.	A.13
	2(646)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði: Byggingarbréf til Páls Ólafssonar umboðsmanns Skriðuklaustursjarða. Dags. 18.5.1894 og 20.8.1894. Landamerkjum er ekki lýst en vísað er í byggingarbréf fyrir Nesi í Loðmundarfirði. Merkt A.13.32a–d.	A.13
	2(647) a–b	Úttektir á jörðum Skriðuklausturs. Dags. 14.–18.4.1841 og 26.–28.4.1841. (M.a. Ánastaðir í Útmannasveit, Árnastaðir í Loðmundarfirði, Hrjótur í Útmannasveit, Nes í Loðmundarfirði, Neshjáleiga í Loðmundarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði.) Landamerkjalýsingar nokkurra jarða koma fram. Skjalið var lagt fram í aukarétti Norður-Múlasýslu 30.8.1890. Merkt A.13.34a–o.	A.13
	2(648)	Jórvík í Útmannasveit, Hrjótur í Útmannasveit, Glettingsnes í Víkum, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði, Klyppstaður í Loðmundarfirði: Stjórnarráð Íslands sendir sýslumanni Norður-Múlasýslu sýsluvegagjöld vegna nefndra ríkisjarða. Dags. 16.10.1964. Merkt A.16.1.	A.16
	2(649)	Jórvík í Útmannasveit, Hrjótur í Útmannasveit, Glettingsnes í Víkum, Hjaltastaður í Útmannasveit, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Svínafell í Útmannasveit: Stjórnarráð Íslands sendir sýslumanni Norður-Múlasýslu sýsluvegagjöld vegna nefndra ríkis- og kirkjujarða. Dags. 10.9.1965. Merkt A.16.2.	A.16
	2(650)	Seljamýri í Loðmundarfirði: Bréf dóms- og kirkjumálaráðuneytisins til Gunnlaugs Sigurbjörnssonar á Seljamýri hvar ráðuneytið lofar að kaupa Seljamýri af Gunnlaugi að uppfylltum tilgreindum skilyrðum. Dags. 5.5.1942. Merkt A.16.3a–b.	A.16
	2(651)	Kóreksstaðagerði í Útmannasveit: Sölu- og afsalsbréf hvar Ingvar Guðjónsson selur Sigurjóni Sævari Ingvarssyni eignarjörð sína Kóreksstaðagerði. Landamerki eru tilgreind í afsalinu. Dags. 17.12.1974. Merkt A.16.4.	A.16
	2(652)	Dalir í Útmannasveit: Bréf dóms- og kirkjumálaráðuneytisins til Þorsteins Jónsson, fyrir hönd Ingvars Guðjónssonar, þar sem beiðni Þorsteins um að jarðakaupasjóður ríkisins neyti forkaupsréttar á Dölum, er hafnað. Dags. 11.8.1939. Merkt A.16.5.	A.16
	2(653)	Glettingsnes í Víkum: Byggingabréf hvar Sveinn Ólafsson umboðsmaður Múlasýsluumboðs byggir Gunnlaugi Jóhannessyni jörðina. Landamerki eru tilgreind. Dags. 18.3.1930. Merkt A.16.6a–d.	A.16
	2(654)	Snotrunes í Borgarfirði: Afsalsbréf hvar landbúnaðarráðherra selur Snotrunes II til Halldórs Ármannssonar. Dags. 17.3.1945. Merkt A.16.7.	A.16
	2(655)	Grænahlíð í Útmannasveit: Kaupsamningur/afsal hvar landbúnaðarráðuneytið selur Jóni Þórðarsyni eignarhlut ríkisins í jörðinni. Dags. 13.2.2008. Merkt A.16.8a–c.	A.16
	2(656)	Njarðvík við Borgarfjörð: Gjafabréf hvar Þorvarður Bjarnason gaf syni sínum Magnúsi allar sínar löggjafir. Tilgreindur var hálf Njarðvík á Austfjörðum. Dags. 8.6.1579. Merkt A.16.46a–b.	A.16
	2(657)	Njarðvík við Borgarfjörð: Kaupmáli milli Magnúsar Þorvarðssonar og Herborgar Gottskálksdóttur hvar Gottskálk gifti dóttur sína Herborgu fyrrnefndum Magnúsi með svo greindu fiskkaupi að Magnús skyldi hafa til kaups með henni hundrað hundraða, meðal annars í tilgreindum kaupahlutanum í staðnum Njarðvík í Borgarfirði. Dags. 21.7.1579. Merkt A.16.47a–c.	A.16

	2(658)	Svokallað Vilborgarbréf þar sem skipt var peningum, föstum og lausum, milli Vilborgar og Málfríðar Bjarnardætra til erfða eftir móður þeirra Guðríði Þorsteinsdóttur. Skiptist þeir þannig að Vilborg fékk meðal annars jarðirnar Sandfell, Þorvaldsstaði, Geitdal, Sandbrekku, Eskifjörð, hálfa Ketilsstaði og Tunghaga. Málfríður fékk meðal annars hálfan Mjóafjörð, hálfa Ketilsstaði og Útnyrðingsstaði. Vilborg fékk einnig jörðina Dali en ekki er ljóst hvort það hafi verið Dalir í Útmannasveit eða annars staðar. Dags. 17.5.1580. Merkt A.16.48a–c.	A.16
	2(659)	Vallanes á Völlum: Gísli Jónsson, með samþykki sr. Einars Árnasonar og Eiríks Árnasonar sýslumanns, lofaði Þorvarði Magnússyni Vallanesstað og öllu því sem staðnum fylgdi næstu fardaga. Dags. 10.8.1573. Merkt A.16.49a–b.	A.16
	2(660)	Desjarmýri í Borgarfirði: Máldagi Desjarmýrarkirkju, árið 1574. Fram kemur að kirkjan átti heimalandið allt á móti Húsvíkingum eins og að fornu hafi verið. Merkt A.16.50a–c.	A.16
	2(661)	Árnastaðir, Hjálmárströnd, Klyppstaður, Sævarendi, Stakkahlíð og Úlfsstaðir í Loðmundarfirði: Meðkenning sr. Þórðar Jónssonar á þeim eignum og ítökum sem hann tók við með Klyppstaðarkirkju. Dags. 28.6.1574. Merkt A.16.51.	A.16
	2(662)	Gilsárvellir í Borgarfirði: Kaupsamningur hvar Jón Arnfinnsson seldi Þorvarði Björnssyni tíu hundruð í jörðinni. Dags. 31.5.1574. Merkt A.16.52.	A.16
	2(663)	Ketilsstaðir á Völlum, Sandbrekka í Útmannasveit, Útnyrðingsstaðir á Völlum: Gjörningur hvar hjónin Einar Ásmundsson og Málfríður Bjarnadóttir létu til sonar síns Jóns Einarssonar í arfskipti meðal annars jarðirnar Ketilsstaði á Völlum og Útnyrðingsstaði. Einnig sögðust hjónin hafa selt Jóni jörðina Sandbrekku. Ársett 1589. Merkt A.16.53a–f.	A.16
	2(664)	Fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins til sveitarfélaga um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 20.2.1989. Merkt A.16.34.	A.16
	2(665)	Svar oddvita Borgarfjarðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 8.11.1989. Merkt A.16.35.	A.16
	2(666)	Svar oddvita Seyðisfjarðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 5.11.1989. Merkt A.16.36.	A.16
	2(667)	Svar bæjarstjóra Seyðisfjarðarkaupstaðar við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 8.11.1989. Merkt A.16.37.	A.16
	2(668)	Svar oddvita Eiðahrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 24.11.1989. Merkt A.16.38a–b.	A.16
	2(669) a–b	Svar oddvita Hjaltastaðarhrepps við fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins um afrétti og upprekstrarrétt. Dags. 2.5.1989. Merkt A.16.39.	A.16
	2(670) a–b	Bréf amtmanns til sýslumanns um reglugerðir um eyðingu refa, fjallskil og fjárheimtur. Dags. 30.6.1890. Merkt A.6.e.42.	A.6.e

	2(671)	Yfirlit úr dómabókum sýslumanna: Afrétt, Ánastaðir í Útmannasveit, Árnastaðir í Loðmundarfirði, Bakki/Bakkagerði í Borgarfirði, Bárðarstaðir í Loðmundarfirði, Brennistaðir í Eiðaþinghá, Brimnes í Seyðisfirði, Brúnavík í Víkum, Dalir í Útmannasveit, Dalland í Víkum, Desjarmýri í Borgarfirði, Dvergasteinn í Seyðisfirði, Eiðar í Eiðaþinghá, Geitavík/Skriðuból í Borgarfirði, Gilsárteigur og Gilsárteigshjáleiga í Eiðaþinghá, Gilsárvalla(r)hjáleiga í Borgarfirði, Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði, Glettingsnes í Víkum, Grund í Borgarfirði, Gröf í Eiðaþinghá, Hamragerði í Eiðaþinghá, Heyskálar í Útmannasveit, Hjaltastaður í Útmannasveit, Hjartarstaðir í Eiðaþinghá, Hjálmárströnd í Loðmundarfirði, Hlaupandagerði í Útmannasveit, Hleinargarður í Eiðaþinghá, Hofströnd í Borgarfirði, Hólaland í Borgarfirði, Hólshús í Víkum, Hrafnabjörg í Útmannasveit, Hraundalur og Kirkjutungur, Hreimsstaðir í Útmannasveit, Hrjótur í Útmannasveit, Húsavík í Víkum, Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði, Hvoll í Borgarfirði, Höfn í Borgarfirði, Innri-Álftavík í Víkum, Jórvík/Jórvíkurhjáleiga í Útmannasveit, Jökulsá í Borgarfirði, Kjólsvík í Víkum, Klyppstaður í Loðmundarfirði, Kóreksstaðagerði í Útmannasveit, Kóreksstaðir í Útmannasveit, Litla-Breiðavík í Víkum, Nes í Loðmundarfirði, Neshjáleiga í Loðmundarfirði, Njarðvík við Borgarfjörð, Ormsstaðir í Eiðaþinghá, Ós í Borgarfirði, Rauðholt í Útmannasveit, Sandbrekka í Útmannasveit, Sandbrekkuafréttur, Seljamýri í Loðmundarfirði, Selsstaðir í Seyðisfirði, Setberg í Borgarfirði, Snotrunes í Borgarfirði, Stakkahlíð í Loðmundarfirði, Stóra-Breiðavík í Víkum, Svínafell í Útmannasveit, Sævarendi í Loðmundarfirði, Unaós í Útmannasveit, Úlfsstaðir í Loðmundarfirði, Vestdalur í Seyðisfirði, Ytri-Álftavík í Víkum / Glaumbær, Þrándarstaðir í Borgarfirði.	A.6.a
	2(672) a–b	Manntalsþing 29. maí 1846. Þinglesið var skipta- og skilmálabréf um Tunghaga, Grófargerði og Arnkelsgerði. Einnig var þinglesið skjal um skiptagjörning varðandi Hjartarstaði. Merkt A.6.b.1.	A.6.b
	2(673) a–b	Manntalsþing 2. júní 1841. Þinglesin var lögfesta, dagsett 31. maí 1841, fyrir jörðina Ós. Enn fremur var tekin fyrir klaga gegn Pétri Þorlákssyni bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð hans við fjallgöngu síðastliðið haust. Merkt A.6.b.16a–b.	A.6.b
	2(674) a–b	Aukaréttur 23. júlí 1842. Tekið var fyrir mál gegn Pétri Þorlákssyni bónda á Ánastöðum fyrir ólöglega aðferð hans við fjallgöngu síðastliðið haust. Merkt A.6.b.17a–b.	A.6.b
	2(675) a–b	Extraréttur 2. október 1828. Skoðun og virðing á Skriðuklaustursjörðum. Fram koma lýsingar um landamerki. Merkt A.6.b.19a–r.	A.6.b
	2(676) a–b	Manntalsþing 30. maí 1792. Upplesið var kaupbréf hvar Steinunn Guðmundsdóttir seldi sr. Hjörleifi Thorsteinssyni fjögur hundruð úr jörðinni Bakka. Enn fremur var upplesið kaupbréf, dagsett 14. febrúar 1792, hvar Túnis Guðmundsson seldi Gróu Eiríksdóttur átta hundruð í jörðinni Gilsárvallahjáleigu. Merkt A.6.b.34.	A.6.b
	2(677) a–b	Manntalsþing 19. nóvember 1811. Upplesið var kaup- og makaskiptabréf hvar sr. Hjörleifur Thorsteinsson færði Einari Gíslasyni jörðina Bakka fyrir 11 og ¾ hluta úr jörðinni Stóra-Steinsvaði og átta hundraða jörðina Hvol. Merkt A.6.b.35a–b.	A.6.b
	2(678) a–b	Manntalsþing 31. júlí 1813. Framlagt var bréf, dagsett 14. júní 1813, hvar sr. Hjörleifur Thorsteinsson og Einar Gíslason aflýsa kaup- og makaskiptagjörningi þeirra frá 7. janúar 1811. Enn fremur er framlagt kaupbréf hvar Ragnh. og Margrét Halldórsdætur selja Einari Gíslasyni átta hundruð í jörðinni Geitavík. Merkt A.6.b.36.	A.6.b

	2(679) a–b	Manntalsþing 10. júlí 1829. Þinglesið var makaskiptabréf, dagsett 27. janúar 1829, hvar Gísli Gíslason seldi tíu hundruð úr jörðinni Njarðvík til Sigurðar Jónssonar fyrir tíu hundruð úr Hóli á Útmannasveit. Einnig var upplesið forboð sr. Guttorms Pálssonar fyrir skotum frá Ósum innanverðum og þangað sem Njarðvíkurland tekur við. Enn fremur var þinglesið kaupbréf, dagsett 10. september 1828, hvar sr. Þorkell Árnason seldi sr. Einari Hjörleifssyni þrjú hundruð úr jörðinni Bakka. Merkt A.6.b.37a–b.	A.6.b
	2(680) a–b	Manntalsþing 13. maí 1839. Upplesið var afsalsbréf, dagsett 10. september 1836, hvar M. Hjörleifsdóttir seldi Sigurði Jónssyni fjórða part úr jörðinni Bakka. Abraham hreppstjóri, sem ábúandi jarðarinnar, lýsti brigðum á nefnd jarðarhundruð þar sem hann hefði fyrstur kauprétt á þeim. Merkt A.6.b.38.	A.6.b
	2(681) a–b	Manntalsþing 4. júní 1841. Þinglesin var lögfesta fyrir jörðina Ós, dagsett 31. maí 1841. Einnig var þinglýst makaskiptagjörningi, dagsettum 1. febrúar 1841, hvar Brynjúlfur Evertsson makaskipti jörðinni Hvoli til St. Ólafssonar fyrir tíu hundruð í jörðinni Hofi í Fellum. Enn fremur var þinglesið afsalsbréf, dagsett 4. apríl 1840, hvar Sigurður Jónsson seldi Abraham Ólafssyni þrjú hundruð í jörðinni Bakka. Merkt A.6.b.39.	A.6.b
	2(682) a–b	Manntalsþing 31. maí 1856. Friðhelgi var lýst á varpplássum á Hafnarhólma sem lá undir Njarðvík, Æðarskeri eign Brúnavíkur ásamt Vogaskeri og Kríustapa sem tilheyrðu Húsavík. Einnig var friðhelgi lýst á nótlögum út af Kerlingarfjöru við Bakkaland. Merkt A.6.b.40a–b.	A.6.b
	2(683) a–b	Manntalsþing 30. júní 1875. Þinglesið var afsalsbréf, dagsett 24. apríl 1872, hvar Stefán Björnsson seldi Stefáni Hrólfssyni eitt hundrað í jörðinni Bakkagerði. Merkt A.6.b.41.	A.6.b
	2(684) a–b	Manntalsþing 30. júlí 1887. Þinglesið var afsalsbéf, dagsett 6. júlí 1886, hvar Þorvarður Stefánsson seldi Einari Thorlacius og Sigurði Jónssyni hálft hundrað úr jörðinni Njarðvík. Enn fremur var friðlýst fyrir Hafnarlandi, Bakkalandi og í Hafnarhólma sem tilheyrði Njarðvíkurkirkju. Merkt A.6.b.42.	A.6.b
	2(685) a–b	Manntalsþing 10. júní 1815. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 23. janúar 1815, hvar Árni Jónsson og Jón Árnason seldu jörðina Gilsárteig til Péturs Hildibrandssonar fyrir jörðina Bárðarstaði. Merkt A.6.b.43.	A.6.b
	2(686) a–b	Manntalsþing 10. júlí 1844. Þinglesin var lögfesta fyrir jörðina Jökulsá en henni var mótmælt af eiganda jarðarinnar Hvols. Þinglesið var makaskipta- og afsalsbréf, dagsett 24. febrúar 1844, milli Jóns Árnasonar og J. Thorarenssonar fyrir Bárðarstaði og Hólaland. Þinglesin var lögfesta, dagsett 6. júlí 1844, hvar Sigurður Guðmundsson lögfesti jörðina Glettingsnes. Þinglesin var útdráttur úr máldaga Gísla Jónssonar biskups frá 1575 en ekki er skráð fyrir hvaða kirkju. Þinglýst var lóðseðli, dagsettum 14. desember 1843, hvar Guðlaug Jónsdóttir fékk heimild fyrir fjórum hundruðum í jörðinni Geitavík. Þinglesin var lögfesta, dagsett 21. maí 1841, hvar sr. G. Pálsson lögfesti fyrir Óslandi en henni var mótmælt af eiganda Njarðvíkur, staðarhaldara Húsavíkurkirkju og eiganda Geitavíkur. Þinglesin var lögfesta, dagsett 3. júní 1844, fyrir landamerkjum Kjólsvíkur sem var mótmælt vegna réttinda Húsavíkur- og Klyppstaðarkirkna. Enn fremur voru teknar fyrir vitnaleiðslur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörðs á Klyppstað og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi vegna hvalreka. Merkt A.6.b.44a–c.	A.6.b

	2(687) a–b	Manntalsþing 9. júní 1883. Þinglýst var banni Jónasar Samsonsonar gegn því að hestum væri beitt í leyfisleysi í Dvergasteinslandi. Þinglesin voru landamerki fyrir Bárðarstaði, Sörlastaði og Hánefsstaði. Enn fremur var friðlýst æðarvarpi í Stakkahlíð og kærði bóndinn þar, Jón Baldvin Jóhannesson, að æðarfuglar væru drepnir þar af Færeyingum. Merkt A.6.b.45a–b.	A.6.b
	2(688) a–b	Manntalsþing 2. júlí 1923. Þinglesið var skjal hvar Þórarinn Benediktsson afsalaði Þorsteini Jónssyni hálfa jörðina Gilsárteig. Enn fremur var þinglesið skjal hvar Malen Guttormsdóttir gaf Guttormi Sigurðssyni ¼ hlut úr jörðinni Hleinargarði. Merkt A.6.b.52.	A.6.b
	2(689) a–b	Manntalsþing 4. júní 1800. Upplesið var kaupbréf, dagsett 24. mars 1800, hvar Guðmundur Pétursson sýslumaður seldi Árna Jónssyni hreppstjóra jörðina Gilsárteig með eyðihjáleigu. Enn fremur voru upplesnar tvær lögfestur Árna Jónsson fyrir jörðunum Gilsárteig og Brennistöðum. Merkt A.6.b.70a–b.	A.6.b
	2(690) a–b	Manntalsþing 20. júlí 1810. Árni Jónsson þinglýsti, með skjali dagsettu 18. júlí 1810, jörðinni Gilsárteigi sem óðalsjörð. Enn fremur þinglýsti Árni Jónsson lögfestu fyrir jarðirnar Gilsárteig og Brennistaði. Merkt A.6.b.71.	A.6.b
	2(691) a–b	Manntalsþing 23. ágúst 1820. Þinglýst var skjali hvar Magnús Jónsson seldi Pétri Hildibrandssyni jörðina Gilsárteigshjáleigu. Enn fremur var þinglýst tveimur lögfestum, dagsettum 22. og 23. ágúst 1820, fyrir Gilsárteig og Brennistaði. Merkt A.6.b.72a–b.	A.6.b
	2(692) a–b	Manntalsþing 14. maí 1849. Lesið var afsalsbréf, dagsett 15. júlí 1848, fyrir jörðinni Eiðum með hjáleigum til Jonathans Péturssonar. Enn fremur var þinglýst lóðseðlum Árna og Vilborgar uppá eitt hundrað í Gilsárteigi, sem Árni erfði eftir móður sína, og hálft hundrað i Brennistöðum sem féll í lóð Vilborgar. Kenninöfn þeirra koma ekki fram. Merkt A.6.b.73.	A.6.b
	2(693) a–b	Manntalsþing 4. júní 1883. Þinglesið var forboð Jóhanns Péturssonar á Áreyjum. Enn fremur voru þinglesin landamerki Brennistaða og Gilsárteigs. Merkt A.6.b.74a–b.	A.6.b
	2(694) a–b	Manntalsþing 10. júlí 1888. Þinglýst var makaskiptabréfi fyrir hálfri jörðinni Brennistöðum og 3/16 hlutum úr jörðinni Gilsárteigi milli Þórarins Jónssonar og Árna Magnússonar. Merkt A.6.b.75a–b.	A.6.b
	2(695) a–b	Manntalsþing 28. júní 1912. Þinglesinn var kaupsamningur, dagsettur 26. febrúar 1912, hvar Árni Jónsson seldi Magnúsi Þórarinssyni hluta úr jörðinni Brennistöðum. Merkt A.6.b.76a–b.	A.6.b
	2(696) a–b	Manntalsþing 11. júní 1915. Þinglesin var gjöf Magnúsar Jónssonar til Ingibjargar Bergsveinsdóttur á 1,83 hundruðum úr jörðinni Brennistöðum, dagsett 24. maí 1912. Merkt A.6.b.77a–b.	A.6.b
	2(697) a–b	Extraréttur 29. júlí 1807. Tekið var fyrir að halda vitnaleiðslur um ásigkomulag jarðarinnar Brimness. Merkt A.6.b.78a–d.	A.6.b
	2(698) a–b	Manntalsþing 10. júní 1863. Friðlýst var öllu Brimneslandi. Merkt A.6.b.79.	A.6.b
	2(699) a–b	Manntalsþing 24. júní 1842. Þinglesið var afsalsbréf, dagsett 12. desember 1841, hvar Eiríkur Einarsson seldi Einari Guðmundssyni 2 hundruð og 2/3 hluta úr hundraði úr jörðinni Geitavík. Þinglesin var lögfesta, dagsett 31. maí 1842, fyrir ítökum Valþjófsstaðarkirkju í þinglaginu. Einnig var þinglýst tveimur lögfestum fyrir jarðirnar Ós og Brúnavík. Enn fremur mótmælti S. Guðmundsson notkun frá Húsavík svokallaða Syðri-Álftavík. Merkt A.6.b.80.	A.6.b

	2(700) a–b	Manntalsþing 11. apríl 1850. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Merkt A.6.b.81.	A.6.b
	2(701) a–b	Manntalsþing 11. júlí 1851. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Merkt A.6.b.82.	A.6.b
	2(702) a–b	Manntalsþing 28. maí 1852. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Merkt A.6.b.83.	A.6.b
	2(703) a–b	Manntalsþing 13. júlí 1853. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Einnig var þinglýst lóðseðli eftir Guðrúnu Sveinsdóttur hvar Gunnar Frímann Sigbjörnsson fékk eitt hundrað í Snotrunesi og 40 álnir í Kjólsvík. Enn fremur var þinglýst sex lóðseðlum barna Sigfúsar Pálssonar þar sem hvert þeirra fékk 42 álnir og 6/7 hluta úr alin í jörðinni Gilsárvallahjáleigu. Merkt A.6.b.84.	A.6.b
	2(704) a–b	Manntalsþing 8. júlí 1854. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Merkt A.6.b.85a–b.	A.6.b
	2(705) a–b	Manntalsþing 4. júní 1855. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík, Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík ásamt Vogaskeri og Kríustapa tilheyrandi Húsavík. Auglýst var kaupbréf, dagsett 25. apríl 1855, hvar Guðmundur og Stefán Hjörleifssynir seldu Gunnhildi Jónsdóttur hálfa Kjólsvík. Einnig var auglýst lögfesta, dagsett 2. júní 1855, fyrir jörðinni Húsavík. Umboðsmaður Skriðuklausturs mótmælti lögfestunni hvað Innri-Álftavík snerti. Enn fremur mótmælti presturinn á Desjarmýri lögfestunni vegna stefnu línunnar af Húsavíkurheiðarvarpi. Merkt A.6.b.86a–b.	A.6.b
	2(706) a–b	Manntalsþing 23. júní 1855. Lýst var friðhelgi á æðarvarpplássum á Hafnarhólma tilheyrandi Njarðvík og Æðarskeri tilheyrandi Brúnavík. Merkt A.6.b.87a–b.	A.6.b
	2(707) a–b	Manntalsþing 26. júní 1861. Friðlýst var eggveri í Hafnarhólma og Æðarskeri fyrir Brúnavíkurlandi. Merkt A.6.b.88a–b.	A.6.b
	2(708) a–b	Manntalsþing 10. júní 1785. Upplesnar voru tvær lögfestur sr. J. Stefánssonar, dagsettar 6. maí 1785, þar sem hann lögfesti með annarri þeirra alla jörðina Ós með býlinu Heyskálum og fjórðung hvalreka á Gripdeild. Einnig var þinglesið kaupbréf, dagsett 6. október 1784, þar sem Vilhjálmur Sæmundsson keypti jörðina Dali, sex hundruð að fornu gildi. Merkt A.6.b.91.	A.6.b
	2(709)	Manntalsþing 9. júní 1788. Upplesið var kaupbréf, dagsett 26. júní 1787, hvar sr. Sigfús Guðmundsson seldi Eiríki Hallssyni hálfa jörðina Dali. Merkt A.6.b.92.	A.6.b
	2(710)	Manntalsþing 27. maí 1791. Upplesið var kaupbréf, dagsett 27. mars 1791, hvar sr. Sigfús Guðmundsson seldi Eiríki Hallssyni eitt og hálft hundrað í jörðinni Dölum. Merkt A.6.b.93a–b.	A.6.b
	2(711) a–b	Manntalsþing 5. júní 1849. Lesin var lögfesta, dagsett 5. júní 1849, fyrir Dvergasteini, Kolsstaði og Selsstaðalandi. Einnig var friðlýst fyrir nótlögum og fleiru í Dalalandi. Merkt A.6.b.94.	A.6.b
	2(712)	Manntalsþing 4. júní 1880. Þinglýst var makaskiptabréf, dagsett 18. apríl 1880, fyrir einu hundraði úr Þorvaldsstöðum gegn einu hundraði úr Dölum. Merkt A.6.b.95a–b.	A.6.b

	2(713) a–b	Manntalsþing 28. júní 1882. Þinglýst var afsalsbréfi, dagsettu 29. maí 1880, hvar Magnús Guðmundsson seldi Magnúsi Vilhjálmssyni Jórvík og Jórvíkurhjáleigu. Enn fremur var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 25. júní 1880, hvar Björn Runólfsson seldi Jóni Einarssyni eitt hundrað úr jörðinni Dölum. Merkt A.6.b.96a–b.	A.6.b
	2(714) a–b	Extraréttur 18. júlí 1843. Tekin var fyrir sökin milli sr. Jóns Austfjörðs á Klyppstað og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi vegna hvalkálfs sem rak upp við Borgarfjörð 4. júlí 1842. Merkt A.6.b.97a–d.	A.6.b
	2(715) a–b	Extraréttur 25. júlí 1844. Tekin var fyrir sökin milli sr. Jóns Austfjörðs og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.99.	A.6.b
	2(716) a–b	Extraréttur 26. september 1844. Tekin var fyrir sökin milli sr. Jóns Austfjörðs og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.100.	A.6.b
	2(717) a–b	Extraréttur 10. október 1844. Tekin var fyrir sökin milli sr. Jóns Austfjörðs og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.101.	A.6.b
	2(718) a–b	Extraréttur 21. nóvember 1844. Dómur í sökinni milli sr. Jóns Austfjörðs og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.102a–e.	A.6.b
	2(719) a–b	Aukaréttur 16. júlí 1849. Tekin var fyrir sökin milli prófastanna Guttorms Pálssonar og Stefáns Árnasonar öðrum megin og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi hinum megin áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.103.	A.6.b
	2(720) a–b	Aukaréttur 15. ágúst 1849. Tekin var fyrir sökin milli prófastanna Guttorms Pálssonar og Stefáns Árnasonar öðrum megin og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi hinum megin áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.104.	A.6.b
	2(721) a–b	Aukaréttur 21. september 1849. Dómur í sökinni á milli prófastanna Guttorms Pálssonar og Stefáns Árnasonar öðrum megin og bræðranna Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Kjartans Ólafssonar á Dallandi hinum megin áhrærandi hvalreka. Merkt A.6.b.105a–b.	A.6.b
	2(722) a–b	Manntalsþing 13. apríl 1840. Upplesin var lögfesta fyrir Desjarmýrarkirkjulandi. Hallgrímur Ólafsson á Hólshúsum mótmælti lögfestunni vegna Húsavíkurkirkju. Merkt A.6.b.106.	A.6.b
	2(723)	Aukaréttur 16. maí 1881. Menn voru útnefndir til að gera yfirúttekt á prestssetrinu Dvergasteini. Merkt A.6.b.108.	A.6.b
	2(724) a–b	Aukaréttur 10. september 1883. Tekið var fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.110a–b.	A.6.b
	2(725) a–b	Aukaréttur 19. september 1883. Tekið var fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.111a–b.	A.6.b
	2(726) a–b	Aukaréttur 19. september 1883. Tekið var fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.112a–b.	A.6.b
	2(727) a–b	Aukaréttur 26. september 1883. Tekið var fyrir landamerkjamál milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.113a–b.	A.6.b
	2(728) a–b	Aukaréttur 26. september 1883. Dómur í landamerkjamáli milli sr. Jóns Bjarnasonar fyrir hönd Dvergasteinskirkju og Einars Hinrikssonar í Vestdal. Merkt A.6.b.114a–d.	A.6.b

	2(729) a–b	Manntalsþing 10. júní 1884. Þinglesin voru landamerki jarðarinnar Dvergasteins með hjáleigunni Selsstöðum og einnig Hjálmárstrandar sem byggð var úr Dvergasteinslandi. Merkt A.6.b.115a–b.	A.6.b
	2(730) a–b	Extraréttur 16. maí 1809. Teknar voru fyrir vitnaleiðslur um rekamörk milli Eiða- og Hrollaugsstaðasanda. Merkt A.6.b.116a–c.	A.6.b
	2(731) a–b	Manntalsþing 15. september 1825. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 22. september 1822, hvar Þórður Jónsson makaskipti hálfri bóndaeign á Eiðum með tilheyrandi bæjum, Ormsstöðum, Tókastöðum og hálfum Þuríðarstöðum, til Benedikts Vigfússonar á móti hálfum Firði með Fjarðarseli í Seyðisfirði. Einnig var upplesin lögfesta fyrir Hallormsstað, dagsett 4. september 1825. Merkt A.6.b.117.	A.6.b
	2(732)	Aukaréttur 1. mars 1847. Próf um erfðaskrá og síðasta vilja prestsekkjunnar Guðrúnar Eyvindsdóttur á Eiðum, að kröfu Þorsteins Mikaelssonar, en hún hafði ánafnað dóttur Þorsteins, Steinunni, sex hundruðum úr jörðinni Eiðum en Þorsteinn hélt því fram að hún ætti að fá sjö hundruð. Vitni staðfestu kröfu Þorsteins með eiði. Merkt A.6.b.118a–b.	A.6.b
	2(733) a–b	Aukaréttur 20. september 1879. Menn voru útnefndir til að meta til verðs Eiðastólinn í Eiðahreppi. Merkt A.6.b.120.	A.6.b
	2(734) a–b	Manntalsréttur 10. júní 1890. Þinglýst var landamerkjum Eiða með Ormsstöðum. Enn fremur framlagði Gunnar Pálsson landamerkjaskrá milli Ketilsstaða og Vallaness en aðeins annar eigandinn var samþykkur henni. Merkt A.6.b.121.	A.6.b
	2(735) a–b	Manntalsþing 10. júlí 1907. Friðlýst var varpi og skógi í hólmum í Lagarfljóti og í Eiðavatni. Merkt A.6.b.122.	A.6.b
	2(736) a–b	Manntalsþing 16. júní 1908. Þinglesið var kaupbréf, dagsett 30. nóvember 1907, hvar Ragnhildur Einarsdóttir seldi Magnúsi Sigurðssyni jörðina Hjartarstaði. Enn fremur var friðlýst skógi og varpi í hólmum í Lagarfljóti og í Eiðavatni. Merkt A.6.b.123a–b.	A.6.b
	2(737) a–b	Manntals- og skattaþing 8. júlí 1844. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 19. apríl 1843, hvar Pétur Hildibrandsson seldi Sveini Sveinssyni sex hundruð í jörðinni Gilsárteigi. Þinglýst var lögfestu hvar S. Guðmundsson lögfesti jörðina Eyjólfsstaði. Einnig var þinglýst umboði frá Jóni Marteinssyni handa R. Guðmundssyni á Þorvaldsstöðum til að krefjast fjallskila af þeim bændum í Vallnahreppi sem notuðu Geitdalsafrétt. Þá framlagði Þorst. Michaelsson til þinglesturs lögfestu, dagsetta 14. maí 1840, hvar G. Pálsson lögfesti Vallanesheimaland og Vallaneskirkjuítök í Egilsstaða- og Þingmúlaþinglagi. Í framhaldinu var þinglýst skjali Sigv. Magnússonar hvar hann lýsti Tungudal almenningseign. Merkt A.6.b.148.	A.6.b
	2(738) a–b	Manntalsþing 16. maí 1843. Þinglesið var makaskiptabréf, dagsett 24. febrúar 1843, hvar sr. Pétur Jónsson makaskipti jörðinni Egilsseli til bræðranna Jóns og Eiríks Jónssona fyrir jörðina Eyrarteig. Enn fremur var þinglesið makaskiptabréf, dagsett 8. mars 1843, hvar bræðurnir Jón og Eiríkur makaskipta jörðinni Egilsseli til Einars Guðmundssonar fyrir jörðina Geitavík með undirliggjandi hjáleigu. Merkt A.6.b.153.	A.6.b
	2(739) a–b	Manntalsþing 30. maí 1794. Birtar voru þrjár lögfestur G. Pálssonar klausturhaldara fyrir Skriðuklaustur og undirliggjandi jarðir. Einnig var þinglesin lögfesta fyrir Valþjófsstað. Merkt A.6.b.187a–b.	A.6.b
	2(740) a–b	Manntalsþing 9. júlí 1756. Upplesið var kaupbréf, dagsett 17. ágúst 1754, hvar sr. Halldór Gíslason keypti hluta af jörð Geitavíkur af Sveini Péturssyni. Enn fremur uppbauð Pétur Thorsteinsson sýslumaður jörðina Kjólsvík til ábúðar en enginn vildi hana. Merkt A.6.b.190a–c.	A.6.b

	2(741) a–b	Manntalsþing 29. júní 1813. Upplesið var kaupbréf hvar Einar Gíslason keypti jörðina Geitavík, helminginn af Ragnheiði Halldórsdóttur og hinn af systur hennar Margréti Halldórsdóttur. Merkt A.6.b.191a–b.	A.6.b
	2(742) a–b	Manntalsþing 16. júní 1828. Þinglesið var makaskipta- og kaupbréf, dagsett 8. janúar 1828, hvar Guðmundur Þorsteinsson seldi og makaskipti níu og hálfu hundraði í jörðinni Stóra-Steinsvaði til Halldórs stjúpsonar síns fyrir jörðina Geitavík, átta hundruð að dýrleika. Merkt A.6.b.192.	A.6.b
	2(743) a–b	Manntalsþing 14. maí 1836. Upplesin var lögfesta, útgefin 5. maí 1836, fyrir jörðina Geitavík af Jóni Jónssyni hreppstjóra sem fjárhaldsmanni barnanna Einars og Margrétar Guðmundsbarna. Sveinn Snjólfsson á Nesi mótsagði lögfestunni og upplas lögfestu fyrir sinni jörð. Merkt A.6.b.193a–b.	A.6.b
	2(744) a–b	Manntalsþing 23. júní 1843. Upplesin var lögfesta fyrir landamerkjum jarðarinnar Óss sem H. Ólafsson mótmælti vegna Svínavíkur sem máldagar Húsavíkur tileinkuðu henni. Einnig var lesin upp lögfesta fyrir Njarðvíkurlandi sem var hinni gagnstæð. Enn fremur var upplesið makaskiptabréf, dagsett 8. mars 1843, hvar Einar Guðmundsson makaskipti Geitavík með undirliggjandi hjáleigu til bræðranna Jóns og Eiríks Jónssona. Merkt A.6.b.194.	A.6.b
	2(745) a–b	Manntalsþing 24. maí 1845. Þinglýst var lögfestu, dagsettri 23. maí 1845, fyrir Njarðvíkurlandi af eigendum hennar Sigurði Jónssyni og Sigurði Gíslasyni og mótmælti henni enginn. Einnig var þinglýst lögfestu fyrir jörðina Snotrunes frá eiganda hennar, Sveini Snjólfssyni, og mótmælti Jón Markússon í Geitavík þar sem hún var mótstríðandi byggingarbréfi hans fyrir Geitavík. Enn fremur var þinglýst lögfestu fyrir jörðina Nes í Loðmundarfirði, útgefin 19. maí 1845, af S. Guðmundssyni og mótmælti henni Hallgrímur Ólafsson í Húsavík. Merkt A.6.b.195.	A.6.b
	2(746) a–b	Manntalsþing 26. maí 1847. Þinglesinn var samningur, dagsettur 30. september 1845, og lögfesta, dagsett 20. apríl 1845, um landamerki Höfða og Útnyrðingsstaða. Einnig var þinglesið afsalsbréf, dagsett 12. apríl 1846, fyrir eyðibýlinu Núpsgerði, þ.e. úr Hjartarstöðum, frá Br. Evertssyni Wium til Vilhjálms Árnasonar. Enn fremur voru lesin tvö makaskiptabréf, hið fyrra dagsett 13. maí 1847, hvar Jarðþrúður Eiríksdóttir makaskipti fjórum hundruðum í Geitavík til Halldórs Einarssonar fyrir fjögur hundruð í Eyvindará. Hið seinna dagsett 19. maí 1847, hvar H. Einarsson makaskipti þessum Geitavíkurhundruðum til Guðlaugar Jónsdóttur fyrir fjögur hundruð í Egilsstöðum á Völlum. Merkt A.6.b.196a–b.	A.6.b
	2(747) a–b	Aukaréttur 20. maí 1856. Tekið var fyrir landamerkjamál milli Snotruness og Geitavíkur. Merkt A.6.b.197a–b.	A.6.b
	2(748) a–b	Manntalsþing 19. júní 1788. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 27. nóvember 1787, hvar Sigríður Árnadóttir færði syni sínum Gísla Halldórssyni jörðina Litla-Steinsvað fyrir tólf hundruð í Geithellum í Álftafirði. Einnig innihélt þetta skjal makaskipti hvar Gísli yfirlét Sigurði Hallssyni Litla-Steinsvað fyrir hálfa bóndaeignina í Njarðvík, tíu hundruð að dýrleika. Merkt A.6.b.207a–b.	A.6.b
	2(749) a–b	Manntals- og skattaþing 28. maí 1839. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 19. maí 1838, frá Pétri Hildibrandssyni til Jóns Einarssonar hreppstjóra á fjórum hundruðum í jörðinni Gilsárteigi. Merkt A.6.b.231.	A.6.b
	2(750) a–b	Manntalsþing 9. júní 1873. Þinglýst var bréfi hvar Halldóra Pétursdóttir gaf Þórarni Jónssyni tvö hundruð í jörðinni Gilsárteigi. Merkt A.6.b.233.	A.6.b

	2(751) a–b	Manntalsþing 4. júlí 1876. Þinglýst var afsalsbréfi, dagsettu 15. október 1875, hvar Nikulás Jónsson seldi Árna Magnússyni fjögur hundruð í Gilsárteigshjáleigu. Merkt A.6.b.234a–b.	A.6.b
	2(752) a–b	Manntalsþing 15. júní 1880. Þinglýst var afsalsbréfi, dagsettu 17. mars 1880, hvar Níels Sigurðsson seldi Árna Auðunssyni Úlfsstaði. Þá var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 6. desember 1879, hvar Jón Bjarnason og Eiríkur Jónsson seldu Sigbirni Eyjólfssyni þrjú hundruð í Tunghaga. Einnig var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 18. janúar 1879, hvar Friðrik Guðmundsson seldi Sigurði Jónssyni Eiðatorfuna. Einnig var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 4. október 1879, hvar Nikulás Jónsson seldi Árna Magnússyni níu hundruð og 72 álnir úr Gilsárteigi. Enn fremur voru menn útnefndir til að skipta jörðunum Ketilsstöðum, Útnyrðingsstöðum og Keldhólum. Merkt A.6.b.235.	A.6.b
	2(753) a–b	Manntalsþing 28. júní 1920. Þinglesið var kaupbréf, dagsett 23. júlí 1919, hvar Þórarinn Benediktsson seldi Þorsteini Jónssyni hálfa jörðina Gilsárteig. Enn fremur var þinglesið afsalsbréf, útgefið 12. mars 1919, hvar Ragnhildur Einarsdóttir afsalaði til Magnúsar Sigurðssonar jörðinni Hjartarstöðum. Merkt A.6.b.236a–b.	A.6.b
	2(754) a–b	Manntalsþing 17. júní 1926. Þinglesið var afsal Páls Sigurðssonar til Guttorms Sigurðssonar fyrir fjórða hlut úr jörðinni Hleinargarði. Einnig var þinglesið skjal hvar Gunnar Sigurðsson seldi og afsalaði hinum sama fjórða hlut úr sömu jörð. Enn fremur var þinglesið skjal hvar Þorsteinn Jónsson seldi og afsalaði Sigbirni Snjólfssyni hálfri jörðinni Gilsárteig. Merkt A.6.b.238a–b.	A.6.b
	2(755) a–b	Manntalsþing 5. júlí 1928. Þinglesið var afsal Þorsteins Jónssonar til Sigbjörns Snjólfssonar fyrir hálfri jörðinni Gilsárteig. Merkt A.6.b.239.	A.6.b
	2(756) a–b	Manntalsþing 17. ágúst 1786. Upplesin voru tvö kaupbréf Guðmundar Kolbeinssonar fyrir jörðinni Gilsárvallahjáleigu, dagsett 2. og 11. júlí 1785. Merkt A.6.b.240.	A.6.b
	2(757) a–b	Manntalsþing 27. júní 1883. Þinglýst var gjafabréfi, dagsettu 17. júlí 1882, hvar Ólafur Stefánsson gaf og afhenti Guðnýju dóttur sinni fimm hundruð í jörðinni Gilsárvelli. Enn fremur voru þinglesin landamerki Rauðholts. Merkt A.6.b.242.	A.6.b
	2(758) a–b	Manntalsþing 29. júní 1883. Þinglýst var gjafabréfi, dagsettu 17. júlí 1882, hvar Ólafur Stefánsson gaf og afhenti Guðnýju dóttur sinni fimm hundruð í jörðinni Gilsárvelli. Merkt A.6.b.243a–b.	A.6.b
	2(759) a–b	Manntalsþing 18. júní 1866. Þinglýst var gjafabréfi hvar hjónin á Kóreksstöðum gáfu tengdasyni sínum, Jóh. Sveinssyni hreppstjóra, tvö hundruð í Hjartarstöðum. Merkt A.6.b.250a–b.	A.6.b
	2(760) a–b	Manntalsþing 14. júní 1837. Boðið var upp eyðibýlið Glettingsnes og varð hæstbjóðandi Hallgrímur Ólafsson. Merkt A.6.b.252.	A.6.b
	2(761) a–b	Manntalsþing 20. júlí 1846. Þinglesin var lögfesta fyrir jörðina Njarðvík, dagsett 21. apríl 1846. Enn fremur var eyðibýlið Glettingsnes uppboðið til ábúðar og var Abraham Ólafsson hæstbjóðandi. Merkt A.6.b.253.	A.6.b
	2(762) a–b	Manntalsþing 7. júlí 1891. Þinglýst var gjafabréfi, dagsettu 4. janúar 1891, hvar Jón Marteinsson gaf Benedikt Rafnssyni jörðina Keldhóla. Einnig var þinglýst landamerkjaskrá fyrir eyðijörðina Þuríðarstaði. Enn fremur var friðlýst fyrir æðarvarpi á eyjum frá Eiðum undan Gröf. Merkt A.6.b.256.	A.6.b
	2(763) a–b	Manntalsþing 2. júlí 1819. Þinglýst var landaskiptagjörningi milli Hamragerðis og Hjartarstaða, dagsettum 18. maí 1819. Merkt A.6.b.267a–b.	A.6.b

	2(764) a–b	Manntalsþing 9. maí 1842. Þinglesin var lögfesta, dagsett 17. apríl 1842, frá Arnoddi Jónssyni fyrir landamerkjum Hamragerðis. Merkt A.6.b.268a–b.	A.6.b
	2(765) a–b	Manntalsþing 25. júní 1842. Upplesin voru mótmæli hvar S. Guðmundsson fyrirbauð ábúanda Hamragerðis að nota lengra land út til Hrjótarlands en í fremri merkigarðinn. Merkt A.6.b.269.	A.6.b
	2(766) a–b	Manntalsþing 9. júlí 1851. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 19. apríl 1851, fyrir eignarhólma þeim er liggur á landamerkjum Vestdals og Fjarðar. Merkt A.6.b.287a–b.	A.6.b
	2(767) a–b	Manntalsþing 5. september 1825. Teknar voru fyrir vitnaleiðslur í landamerkjamáli milli Heyskála og Gagnstöðvar. Merkt A.6.b.299.	A.6.b
	2(768)	Manntalsþingréttur 17. maí 1773. Rætt var um drag af útlensku skipi er rak á land í sandbugtinni árið 1768, ástand þess og meðhöndlun ásamt hversu mikið presturinn á Hjaltastað hafði tekið af rekanum. Merkt A.6.b.300a–b.	A.6.b
	2(769) a–b	Manntalsþing 19. ágúst 1786. Þinglýst var lögfestu sr. Sigfúsar Guðmundssonar fyrir Hjaltastaðarkirkjulandi, reka og verstöðu. Merkt A.6.b.301a–b.	A.6.b
	2(770) a–b	Manntalsþing 3. júní 1833. Teknar voru fyrir vitnaleiðslur um skógarteig þann sem Hjaltastaðarkirkja átti í Hreimsstaðalandi eftir máldögum sínum. Merkt A.6.b.302a–b.	A.6.b
	2(771) a–b	Manntals- og skattaþing 24. júní 1836. Upplesið var kaupbréf, dagsett 26. júlí 1835, hvar kammerráð Melsted sýslumaður seldi jörðina Ketilsstaði til Jóns Sigfússonar. Upplesinn var skiptagjörningur hvar sjö hundruð í jörðinni Hjaltastað voru útlögð til Vilhjálms Árnasonar og önnur sjö til Málfríðar Árnadóttur. Einnig var upplesinn samningur þar sem Málfríður afhenti sinn hlut til Vilhjálms. Upplesið var kaupbréf, dagsett 5. ágúst 1831, hvar sr. Benedikt Vigfússon seldi 30 hundruð í Eiðatorfu til sr. Péturs Jónssonar. Enn fremur var upplesið gjafabréf, dagsett 25. maí 1835, hvar Nikulás Brynjúlfsson afhenti tvö hundruð í jörðinni Tunghaga til Ingibjargar Brinjúlfsdóttur. Að lokum var þinglýst afsalsbréfi hvar Ingibjörg afhenti sama jarðarpart til Björgólfs Brynjúlfssonar. Merkt A.6.b.303.	A.6.b
	2(772) a–b	Manntalsþing 1. júní 1844. Þinglýst var makaskiptabréfi, dagsettu 24. apríl 1843, hvar Guðmundur Benediktsson makaskipti jörðinni Hrafnabjörgum til Finns Guðmundssonar fyrir jörðina Fremrasel. Enn fremur var þinglýst lögfestu, dagsettri 31. maí 1844, hvar sr. J. Guðmundsson lögfesti Hjaltastaðarland. Merkt A.6.b.304.	A.6.b
	2(773) a–b	Aukaréttur 19. mars 1917. Menn voru útnefndir til að lýsa og meta til peningaverðs kirkjujörðina Hjaltastað með hjáleigunni Svínafelli og kirkjujörðina Klyppstað í Loðmundarfirði. Merkt A.6.b.305a–b.	A.6.b
	2(774) a–b	Manntalsþing 21. júní 1787. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 27. október 1784, hvar Ásmundur Einarsson keypti af Guðrúnu Marteinsdóttur átta hundruð í jörðinni Hjartarstöðum. Merkt A.6.b.306.	A.6.b
	2(775) a–b	Manntalsþing 5. júní 1817. Þinglýst var makaskiptabréfi, dagsettu 2. maí 1817, hvar Árni Vilhjálmsson afhenti Vilhjálmi Marteinssyni jörðina Ormsstaði í Fellum á móti 14 hundruðum í jörðinni Hjartarstöðum. Merkt A.6.b.307a–b.	A.6.b
	2(776) a–b	Manntalsþing 18. júní 1822. Þinglýst var lögfestu hvar Árni Vilhjálmsson lögfesti jörðina Hjartarstaði. Merkt A.6.b.308a–b.	A.6.b

	2(777) a–b	Manntalsþing 18. júní 1884. Sýslumaðurinn framlagði amtsbréf þar sem uppálagt var að útnefna menn til að leggja mat á hvernig væri hægt að vernda Hallormsstaðaskóg fyrir frekari skemmdum. Einnig var þinglýst afsalsbréfi, dagsettu 1. október 1883, hvar Jóhannes Sveinsson seldi Sigurði Magnússyni jörðina Hjartarstaði. Enn fremur var þinglýst landamerkjaskrám fyrir jarðirnar Hleinargarð, Hjartarstaði, Útnyrðingsstaði, Keldhóla og Tunghaga. Merkt A.6.b.309a–c.	A.6.b
	2(778) a–b	Manntalsþing 16. júní 1837. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 16. október 1836, hvar Tómas Sveinsson seldi Sveini Sveinssyni hreppstjóra þrjú hundruð í jörðinni Vestdal. Merkt A.6.b.310.	A.6.b
	2(779) a–b	Manntalsþing 3. júlí 1922. Þinglesið var skjal hvar Magnús Sigurðsson afsalaði Sigurbirni Sigurðssyni hálfa jörðina Hjartarstaði. Merkt A.6.b.311.	A.6.b
	2(780) a–b	Manntalsþing 12. júní 1797. Þinglýst var lögfestu, dagsettri sama dag, hvar Skúli Skúlason hreppstjóri lögfesti Hjálmárströnd. Merkt A.6.b.312.	A.6.b
	2(781) a–b	Manntalsþing 26. maí 1852. Þinglýst var lóðseðli Guðrúnar Jónsdóttur fyrir einu hundraði og 36 álnum úr jörðinni Hrafnabjörgum. Enn fremur var þinglýst lögfestu, dagsettri 9. apríl 1852, fyrir Sandbrekku og Hlaupandagerði. Merkt A.6.b.313.	A.6.b
	2(782) a–b	Manntalsþing 19. júní 1863. Þinglýst var kaupbréfi frá H. Jónssyni til P. Ásmundssonar fyrir einu hundraði í jörðinni Hrafnabjörgum. Enn fremur var þinglýst kaupbréfi frá B. Guttormsdóttur til H. Magnússonar fyrir jörðinni Sandbrekku og Hlaupandagerði með tilheyrandi rekasandi. Merkt A.6.b.314a–b.	A.6.b
	2(783) a–b	Manntalsþing 24. júní 1905. Þinglýst var kaup- og afsalsbréfi, dagsettu 20. mars og 9. apríl 1905, hvar Hallfríður Einarsdóttir seldi og afsalaði Einari Guttormssyni jörðina Hleiðargarð. Merkt A.6.b.315.	A.6.b
	2(784) a–b	Manntalsþing 10. júní 1913. Þinglýst var afsalsbréfi, dagsettu 24. maí 1913, hvar Einar Guttormsson afsalaði Hleinargarði til Hallfríðar Einarsdóttur. Enn fremur var þinglýst afsali, dagsettu 25. mars 1913, hvar Hallfríður Einarsdóttir afsalaði Málínu Guttormsdóttur og sonum hennar Hleinargarð. Merkt A.6.b.316.	A.6.b
	2(785) a–b	Manntalsþing 16. maí 1754. Upplesið var kaupbréf sr. Halldórs Gíslasonar fyrir fjórum hundruðum í jörðinni Hofströnd af Árna Vigfússyni í umboði Gyríðar Hjörleifsdóttur, dagsett 28. júní 1753. Upplesið var kaupbréf sr. Gísla Gíslasonar vegna sonar síns, Árna Gíslasonar, fyrir fjórum hundruðum og hálfri jörðinni Hofströnd af Þorkeli Þorsteinssyni, dagsett 25. september 1752. Merkt A.6.b.327a–b.	A.6.b
	2(786) a–b	Manntalsþing 15. maí 1795. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 8. maí og 9. október 1790, hvar O. Hallgrímsson keypti Hólshús og Húsavík af Evert Vium. Einnig var birt skjal áhrærandi slæmt ásigkomulag túns, húsa og engja Húsavíkur þegar kaupsamningurinn var gerður, dagsett 16. maí 1791. Enn fremur var þinglýst kaupbréfi bræðranna Hjörleifs og Jóns Árnasona fyrir jörðinni Snotrunesi. Merkt A.6.b.332.	A.6.b
	2(787) a–b	Manntalsþing 15. maí 1820. Þinglýst var brigðalýsingu Þórunnar Jónsdóttur á óðalsjörð sinni Hrafnabjörgum frá hennar núverandi eignarmanni, dagsettri 18. apríl 1820. Merkt A.6.b.333a–b.	A.6.b
	2(788) a–b	Manntalsþing 4. júlí 1878. Þinglýst var lögfestu fyrir Hrafnabjörgum, dagsett 16. júní. Ártal hennar er ekki skráð. Merkt A.6.b.334.	A.6.b
	2(789) a–b	Manntalsþing 26. maí 1845. Þinglýst var lögfestu, dagsettri sama dag, hvar mótmælt var lögfestu sr. Guttorms á Hofi áhrærandi Hraundal. Kjartan Jónsson á Sandbrekku sem leiguliði þeirrar jarðar mótmælti lögfestunni. Merkt A.6.b.343.	A.6.b

	2(790) a–b	Manntalsþingsréttur 27. maí 1797. Upplesið var kaupbréf, dagsett 15. júní 1785, hvar Ásmundar Einarssonar keypti jörðina Hreimsstaði. Auglýst var að lýsistunna hafði rekið á Hólssand sem Eiðakirkju tilheyrði. Einnig vitnaðist um reka á Kóreksstaðasandi og á Jórvíkurreka. Rekinn var uppboðinn og seldur hæstbjóðanda. Merkt A.6.b.344a–b.	A.6.b
	2(791) a–b	Manntalsþing 5. september 1807. Upplesið var kaup- og makaskiptabréf, dagsett 16. júní 1806, hvar bræðurnir Ísleifur og Runólfur Ásmundssynir ásamt systur þeirra, Margréti Ásmundsdóttur, seldu jörðina Hreimsstaði til Halls Jónssonar sem á móti seldi þeim Fögruhlíð með afbýlunum Hnitbjörgum og Hlíðarhúsum. Enn fremur var upplesin lögfesta, dagsett 4. september 1807, fyrir jörðinni Hreimsstaði hvar Hallur Jónsson fyrirbauð öðrum að nota jörðina. Merkt A.6.b.345a–b.	A.6.b
	2(792) a–b	Manntalsþingsréttur 11. júlí 1808. Þinglýst var kaup- og makaskiptabréfi, dagsettu 16. júní 1806, hvar bræðurnir Ísleifur og Runólfur Ásmundsson seldu Halli Jónssyni jörðina Hreimsstaði á móti Fögruhlíð með kotunum Hnitbjörgum og Hlíðarhúsum. Merkt A.6.b.346a–b.	A.6.b
	2(793)	Manntalsþing 20. júní 1864. Þinglýst var fullmakt Snjólaugar Jónsdóttur á Hreimsstöðum til Þorsteins Vilhjálmssonar á Fremraseli að selja Halldóri Magnússyni á Húsey tvö hundruð úr jörðinni Hreimsstöðum og einnig kaupbréf frá Þorsteini til Halldórs. Merkt A.6.b.347a–b.	A.6.b
	2(794) a–b	Aukaréttur 10. júní 1920. Menn voru útnefndir til að skoða og meta jörðina Hrjót. Merkt A.6.b.348.	A.6.b
	2(795) a–b	Manntalsþing 11. maí 1836. Upplesið var afsalsbréf, dagsett 29. ágúst 1835, hvar Snjólfur Einarsson seldi Sveini Sveinssyni eitt og hálft hundrað í jörðinni Vestdal. Merkt A.6.b.349.	A.6.b
	2(796) a–b	Manntalsþing 29. apríl 1790. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 6. nóvember 1789, hvar Guðmundur Guðmundsson yfirlét Pétri Thorsteinssyni jörðina Ekru fyrir jarðirnar Jökulsá og Hvannstöð. Merkt A.6.b.350.	A.6.b
	2(797) a–b	Manntalsþing 23. júlí 1814. Upplesið var kaupbréf, dagsett 13. maí 1814, hvar Hallur Jónsson seldi St. Ólafssyni fyrir hönd Magnúsar Magnússonar jörðina Hvannstöð. Merkt A.6.b.351.	A.6.b
	2(798) a–b	Manntalsþing 6. maí 1841. Þinglýst var makaskiptabréfi hvar Stefán Ólafsson makaskipti til Brynjúlfs Evertssonar hálfri jörðinni Hofi í Fellum fyrir jörðina Hvol í Borgarfirði. Merkt A.6.b.352a–b.	A.6.b
	2(799) a–b	Manntalsþing 28. júlí 1864. Þinglýst var lögfestu fyrir jörðunum Jökulsá og Hvoli. Enn fremur lýstu Óss- og Njarðvíkurmenn friðhelgi yfir selaveiði fyrir löndum sínum. Merkt A.6.b.353.	A.6.b
	2(800) a–b	Manntalsþing 10. september 1804. Upplesið og uppskrifað var kaupbréf Sveins Sveinssonar, dagsett 18. nóvember 1799, fyrir jörðinni Vestdal. Merkt A.6.b.355a–b	A.6.b
	2(801) a–b	Manntalsþing 10. ágúst 1801. Upplesið var kaupbréf, dagsett 18. nóvember 1799, Sveins Sveinssonar fyrir jörðinni Vestal. Merkt A.6.b.358a–b.	A.6.b
	2(802) a–b	Aukaréttur 5. júní 1855. Tekið var fyrir mál á milli Hallgríms Ólafssonar í Húsavík og Eiríks Einarssonar í Álftavík. Sættir komust á hvar Eiríkur lofaði að flytja sig og allt sitt af jörðinni Álftavík á næstkomandi fardögum 1856. Merkt A.6.b.370.	A.6.b

	2(803) a–b	Manntalsþing 28. maí 1800. Upplesið var kaupbréf, dagsett 10. júlí 1799, hvar Gísli Halldórsson keypti jörðina Jökulsá af Vigdísi Björnsdóttur. Merkt A.6.b.373.	A.6.b
	2(804) a–b	Manntalsþing 1. september 1821. Þinglýst var kaupbréfi, dagsettu 26. júní 1821, hvar Þorkell Björnsson keypti af Gísla Halldórssyni jörðina Jökulsá. Merkt A.6.b.374.	A.6.b
	2(805) a–b	Manntalsþing 14. júní 1822. Þinglýst var brigðalýsingu Guðmundar Þorsteinssonar vegna stjúpsonar síns, Halldórs Einarssonar, á jörðinni Jökulsá. Merkt A.6.b.375.	A.6.b
	2(806) a–b	Manntalsþing 10. apríl 1847. Þinglesið var afsalsbréf, dagsett 10. apríl 1846, hvar Eiríkur Einarsson afsalaði Hrólfi Guðmundssyni þrjú hundruð í jörðinni Jökulsá. Merkt A.6.b.376a–b.	A.6.b
	2(807) a–b	Manntals- og skattaþing 13. júlí 1844. Þinglýst var lögfestu, dagsettri 14. maí 1840, hvar sr. G. Pálsson lögfesti ítök Vallaneskirkju. Merkt A.6.b.381.	A.6.b
	2(808) a–b	Manntalsþing 14. maí 1840. Þinglesin var lögfesta, dagsett sama dag, fyrir Vallaneskirkjulandi. Enginn mótmælti henni. Merkt A.6.b.382a–b.	A.6.b
	2(809) a–b	Manntalsþing 12. júlí 1824. Upplesin var lögfesta, dagsett 12. júlí 1824, fyrir Vallanesi og undirliggjandi jörðum. Merkt A.6.b.384.	A.6.b
	2(810) a–b	Manntalsþing 22. júní 1842. Upplesið var makaskiptabréf, dagsett 5. september 1841, hvar H. Sigurðssonar fékk jörðinni Úlfsstöðum. Merkt A.6.b.389.	A.6.b
	2(811) a–b	Manntalsþing 26. júní 1860. Friðlýst var nótlögnum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.404.	A.6.b
	2(812)	Gestaréttur 15. október 1902. Tekið var fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Merkt A.6.b.409a–b.	A.6.b
	2(813)	Gestaréttur 12. mars 1903. Tekið var fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Merkt A.6.b.410.	A.6.b
	2(814)	Gestaréttur 20. maí 1903. Tekið var fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Merkt A.6.b.411a–b.	A.6.b
	2(815)	Gestaréttur 20. ágúst 1903. Tekið var fyrir mál hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Merkt A.6.b.412a–c.	A.6.b
	2(816)	Gestaréttur 3. október 1903. Dómur í máli hreppsnefndar Eiða- og Vallahrepps gegn hreppsnefnd Hjaltastaðarhrepps, út af ágreiningi um eignarrétt á kristfjárjörðinni Kóreksstöðum með Kóreksstaðagerði. Eiða- og Vallahreppir vildu vera viðurkenndir meðeigendur Hjaltastaðarhrepps að jörðinni, að sínum þriðjungi hver hreppur. Dómur féll þannig að Hjaltastaðarhreppur var sýknaður af kröfu hinna hreppanna. Merkt A.6.b.413a–g.	A.6.b
	2(817) a–b	Manntalsþing 17. júní 1859. Friðlýst var nótlögum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.416.	A.6.b
	2(818) a–b	Manntalsþing 29. maí 1856. Friðlýst var nótlögum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.417a–b.	A.6.b
	2(819) a–b	Manntalsþing 2. júní 1855. Friðlýst var nótlögum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.422.	A.6.b

	2(820) a–b	Manntalsþing 27. maí 1854. Friðlýst var nótlögum fyrir Óslandi. Merkt A.6.b.424.	A.6.b
	2(821) a–b	Manntalsþing 22. maí 1854. Þinglesið var afsalsbréf, dagsett 18. júní 1845, hvar N. Brinjúlfsson afsalaði Jóni Jónssyni tvö hundruð úr Tunghaga. Einnig var þinglesin lögfesta fyrir Vallanesi, landi og ítökum, dagsett 14. maí 1840. Merkt A.6.b.427.	A.6.b
	2(822) a–b	Manntalsþing 22. maí 1845. Þinglesin var lögfesta, útgefin 19. maí 1845, fyrir jörðinni Nesi af Sigurði Guðmundssyni og mótmælti henni enginn. Einnig var þinglesin lögfesta, dagsett 21. maí 1845, fyrir jörðinni Seljamýri af sr. Guðmundi Erlendssyni og mótmælti henni enginn. Enn fremur voru jarðirnar hálft Skriðuklaustur og Stakkahlíð uppboðnar til byggingar. Merkt A.6.b.451a–b.	A.6.b
	2(823) a–b	Manntalsþing 30. maí 1791. Auglýst voru tvö uppboðsskjöl. Hið fyrra, dagsett 11. júlí 1789, hvar bóndaeignin í jörðinni Njarðvík, tíu hundruð að dýrleika, var uppboðin og hæstbjóðandi var Gísli Halldórsson. Hið seinna, dagsett 16. maí 1791, hvar jörðin Snotrunes var uppboðin og voru hæstbjóðendur bræðurnir Hjörleifur og Jón Árnasyni. Merkt A.6.b.452a–b.	A.6.b
	2(824) a–b	Manntalsþing 17. maí 1794. Upplesin var lögfesta, dagsett 26. september 1793, hvar Gísli Halldórsson lögfesti fyrir öllu Njarðvíkurlandi með tilheyrandi kirkjuítökum. Merkt A.6.b.453a–b.	A.6.b
	2(825) a–b	Manntalsþing 8. júlí 1829. Upplesið var forboð sr. Guttorms Pálssonar á Vallanesi hvar hann fyrirbauð að skotið yrði yfir frá Ósum innanverðum og allt út þangað sem Njarðvíkurland tekur við. Merkt A.6.b.455.	A.6.b
	2(826) a–b	Manntalsþing 11. júní 1846. Þinglýst var lögfestu, dagsettri 21. apríl 1846, fyrir jörðinni Njarðvík og mótmælti henni enginn. Merkt A.6.b.456a–b.	A.6.b
	2(827) a–b	Manntalsþing 31. maí 1849. Þinglesin var lögfesta, dagsett 28. maí 1849, fyrir jörðinni Njarðvík og mótmælti henni enginn. Merkt A.6.b.458.	A.6.b
	2(828) a–b	Lögregluréttur 29. júní 1883. Tekin var fyrir rannsókn á skotnum æðarfuglum og mögulega rændum eggjum úr hreiðrum á friðlýstum varphólma tilheyrandi Njarðvík. Merkt A.6.b.459a–b.	A.6.b
	2(829) a–b	Aukaréttur 30. apríl 1884. Menn voru útnefndir til að meta þær skemmdir sem enskir fiskimenn, 25. júní 1883, gerðu á friðlýstum varphólma Njarðvíkurkirkju. Merkt A.6.b.460.	A.6.b
	2(830) a–b	Manntalsþing 18. júlí 1839. Þinglesin var sátt um landamerkin milli jarðanna Ormsstaða og Ásgeirsstaða. Merkt A.6.b.462a–b.	A.6.b
	2(831) a–b	Manntalsþing 31. maí 1848. Tilkynnt var um vogrek sem rekið hafði á klausturjörðina Nes um veturinn. Einnig var auglýst skjal, dagsett 26. apríl 1848, hvar sr. J. Austfjörð friðlýsti öllum sellátrum fyrir Sævarenda allt frá landamerkjum milli Stakkahlíðar og téðrar jarðar og allt út að Hjálmá. Enn fremur fyrirbauð hann öll skot og selaslög fyrir Sævarendalandi. Merkt A.6.b.496.	A.6.b
	2(832) a–b	Manntalsþing 26. júní 1787. Upplesið var kaupbréf Jóns Vigfússonar fyrir fjórum hundruðum úr jörðinni Stóru-Breiðuvík, dagsett 19. júlí 1785, sem hann keypti af Árna Gíslasyni og G. Halldórssyni. Merkt A.6.b.500.	A.6.b
	2(833) a–b	Aukaréttur 31. maí 1849. Tekið var fyrir mál prófastanna Guttorms Pálssonar og Stefáns Árnasonar gegn Hallgrími og Kjartani Ólafssonum vegna hvalkálfs sem rak undir Grenmó í Stóru-Breiðuvíkurlandi. Merkt A.6.b.501a–b.	A.6.b
	2(834) a–b	Aukaréttur 27. júní 1889. Tekið var fyrir mál Jóns Þorleifssonar gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni út af ágreiningi um landamerki jarðanna. Skipaðir voru menn í merkjadóm. Merkt A.6.b.517a–b.	A.6.b

	2(835) a–b	Aukaréttur 1. ágúst 1890. Fyrir var tekið landamerkjamálið Jón Þorleifsson eigandi og ábúandi Úlfsstaða gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Meðdómsmenn voru Magnús Bjarnason, Sigurður Stefánsson, Runólfur Þorsteinsson og Halldór Magnússon og unnu þeir eið að starfa sínum. Að lokinni áreið á merki jarðanna og framlagningu skjala var ákveðið að næsta réttarhald í málinu yrði 30. ágúst 1890 á skrifstofu sýslunnar á Seyðisfirði. Merkt A.6.b.518.	A.6.b
	2(836) a–b	Aukaréttur 30. ágúst 1890. Framhaldið landamerkjamáli Jóns Þorleifssonar eiganda og ábúanda Úlfsstaða gegn Páli Ólafssyni sem umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Skjöl lögð fram af varnaraðila, meðal annars þess efnis að Melá, samkvæmt úttektum frá 1828 og 1841, hafi ráðið landamerkjum jarðanna Árnastaða og Úlfsstaða að utan. Þá kom fyrir dóminn vitnið Einar Pálsson (54 ára) á Ósi í Seyðisfirði og vitnaði um að þegar hann hafi alist upp í Loðmundarfirði til 15 ára aldurs hafi þrætustykkið milli Melár og Fjarðarár verið tileinkað Úlfsstöðum. Merkt A.6.b.519a–b.	A.6.b
	2(837) a–b	Aukaréttur 30. ágúst 1890. Dómur uppkveðinn í landamerkjamáli Jóns Þorleifssonar eiganda og ábúanda Úlfsstaða gegn Páli Ólafssyni sem umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Dómurinn vísaði meðal annars í að landamerkjalýsing sóknaraðila hefði aðeins komið fram þremur árum eftir kæru hans til sáttanefndar frá 15. september 1886 og að enginn afstöðuuppdráttur af ágreiningspartinum hefði verið lagður fram. Málinu var svo vísað frá. Merkt A.6.b.520a–b.	A.6.b
	2(838) a–b	Aukaréttur 5. júlí 1894. Tekið var fyrir landamerkjamálið Jón Þorleifsson bóndi á Úlfsstöðum gegn Páli Ólafssyni umboðsmanni þjóðjarðarinnar Árnastaða. Sækjandi lagði fram kæruskjal til sáttanefndar dagsett 20. júní 1894 ásamt landamerkjaskrá Úlfsstaða, dagsett 27. júní 1889. Sýslumaður tilnefndi svo átta menn í landamerkjadóm og ruddu málspartar fjórum þeirra úr dómi. Dómurinn veitti svo verjanda 18 mánaða frest til að afla gagna úr Reykjavík. Merkt A.6.b.521a–b.	A.6.b
	2(839) a–b	Landamerkjadómur 13. ágúst 1896. Framhaldið var landamerkjamáli milli Úlfsstaða og Árnastaða. Dómsmenn unnu eið og riðu svo ásamt málsaðilum á landamerki umþrætts lands. Merkt A.6.b.522.	A.6.b
	2(840) a–b	Landamerkjadómur 13. ágúst 1896. Framhaldið var landamerkjamáli milli Úlfsstaða og Árnastaða. Lögð var fram úttektargjörð frá árinu 1828 til upplýsingar um nýtingu þrætulandsins. Einnig kom fram að fyrrum hafi umboðið átt jarðirnar báðar Árnastaði og Úlfsstaði. Verjandi fór fram á að dómurinn dæmdi að úr Fjarðará réði Melá merkjum fyrir sunnan ána, allt til fjalls. Sækjandi taldi eðlilegast að landamerkin væru bein „eins og ofan fjallið yfir hinar mjóu eyrar frá Melár-Krók í Fjarðará.“ Málið var lagt undir dóm. Merkt A.6.b.523a–c.	A.6.b
	2(841) a–b	Landamerkjadómur 14. ágúst 1896. Dómur var kveðinn upp í landamerkjamáli milli Úlfsstaða og Árnastaða. Fram kom að landið sem um var þrætt væri tangi eða eyrar, sem gangi út í Úlfsstaðaland og myndist af Fjarðará að norðan en Melá að sunnan. Dómurinn dæmdi að Melá ráði landamerkjum og að þrætulandið tilheyrði því Árnastöðum. Merkt A.6.b.524a–b.	A.6.b
	2(842) a–b	Aukaréttur 23. júní 1897. Samningur um landamerki milli Bakka og Bakkagerðis. Merkt A.6.b.525.	A.6.b
	2(843)	Manntalsþing 1. júní 1870. Þinglýst var landskiptabréfi milli jarðanna Sandbrekku og Dala í Útmannasveit, dagsett 17. júní 1869. Merkt A.6.b.526a–b.	A.6.b

	2(844)	Aukaréttur 24. október 1892. Tveir menn útnefndir til að virða jörðina Hvannstóð. Merkt A.6.b.527a–b.	A.6.b
	2(845) a–b	Aukaréttur 27. júní 1889. Tekið var fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Álftavíkur og Ness. Merkt A.6.b.513a–b.	A.6.b
	2(846) a–b	Aukaréttur 1. ágúst 1890. Tekið var fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Álftavíkur og Ness. Merkt A.6.b.514a–b.	A.6.b
	2(847) a–b	Aukaréttur 29. ágúst 1890. Tekið var fyrir landamerkjamál Jónasar P. Hallgrímssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Álftavíkur og Ness. Merkt A.6.b.515.	A.6.b
	2(848) a–b	Aukaréttur 29. ágúst 1890. Dæmt var í landamerkjamáli Jónasar P. Hallgrímssonar gegn Páli Ólafssyni um landamerki Álftavíkur og Ness. Merkt A.6.b.516a–c.	A.6.b
	2(849)	Manntalsþing 1. júlí 1872. Þinglýst var lögfestu fyrir Sandbrekku dagsettri 6. júní 1872. Merkt A.6.b.528.	A.6.b
	2(850)	Manntalsþing 8. júní 1885. Þinglesin voru landamerki fyrir Valþjófsstað og ítök Valþjófsstaðarkirkju. Merkt A.6.b.531a–b.	A.6.b
	2(851) a–b	Jarðamat 1804: Valþjófsstaður í Fljótsdal. Merkt A.5.a.124.	A.5.a
	2(852) a–b	Jarðamat 1849–1850: Valþjófsstaður í Fljótsdal. Merkt A.5.b.15a–c.	A.5.b
	2(853) a–b	Fasteignamat 1916–1918: Valþjófsstaður í Fljótsdal. Merkt A.5.c.144a–c.	A.5.c
	2(854) a–b	Valþjófsstaður í Fljótsdal: Vísitasía, árið 1641. Merkt A.8.95a–e.	A.8
	2(855) a–b	Valþjófsstaður í Fljótsdal. Vísitasía, dags. 23.7.1748. Merkt A.8.96a–e.	A.8
	2(856) a–b	Valþjófsstaður í Fljótsdal. Vísitasía, dags. 31.7.1850. Merkt A.8.97a–f.	A.8
	2(857) a–b	Valþjófsstaður í Fljótsdal. Vísitasía, dags. 20.7.1890. Merkt A.8.98a–b.	A.8
	2(858) a–b	Valþjófsstaður í Fljótdal, landamerki, dags. 6.6.1885, þinglýst 8.6.1885. Merkt A.1.153a–b.	A.1
	2(859) a–b	Ítök Valþjófsstaðarkirkju, dags. 6.6.1885, þinglýst 8.6.1885. Merkt A.1.154a–b.	A.1
	2(860) a–b	Selsstaðir í Seyðisfirði: Byggingarbréf, dags. 6.11.1828. Landamerkjum er lýst. Merkt A.11.71a–c.	A.11
	2(861) a–b	Selsstaðir í Seyðisfirði: Matsgjörð, dags. 16.11.1910. Landamerkjum er lýst. Merkt A.11.72.	A.11
	2(862)	Selsstaðir í Seyðisfirði: Afsalsbréf ráðherra Íslands til sr. Björns Þorlákssonar, dags. 31.7.1913. Merkt A.11.70a–b.	A.11
	2(863) a–b	Seljamýri í Loðmundarfirði: Matsgjörð, dags. 9.7.1911. Merkt A.11.74a–b.	A.11
	2(864)	Seljamýri í Loðmundarfirði: Afsalsbréf ráðherra Íslands til Jóns Þorsteinssonar, dags. 29.6.1914. Merkt A.11.73a–b.	A.11
	2(865) a–b	Stóra-Breiðavík í Víkum: Matsgjörð, dags. 12.7.1911. Merkt A.11.75.	A.11
	2(866) a–b	Höfn í Borgarfirði: Matsgjörð, dags. 29.8.1908. Merkt A.11.77a–b.	A.11
	2(867)	Höfn í Borgarfirði: Uppkast að afsalsbréfi ráðherra Íslands til Magnúsar Þorsteinssonar, dags. 30.9.1909. Merkt A.11.76a–b.	A.11
	2(868)	Hjaltastaður í Útmannasveit: Beiðni sr. Vigfúsar Þórðarsonar um kaup á jörðinni, dags. 10.8.1909. Fram kemur að jörðin hafi verið vel til fallin fyrir sauðfjárrækt, landrými talsvert og engjar allgóðar, en langt frá bæ, og í votviðrasumrum mjög erfiðar til heyskapar. Þá segir að jörðinni fylgi engin hlunnindi önnur en afréttarland sem sjaldan væri hægt að nota til upprekstur sökum þess að þar leysi vanalega seint snjó á vorin. Merkt A.11.78.	A.11

	2(869)	Vallanes á Völlum: Afrit af yfirlýsingu um eignarrétt íslenska ríkisins að jörðinni, dags. 24.6.2008, þinglýst í júlí 2008. Merkt A.16.60.	A.16
	2(870)	Vallanes á Völlum: Byggingarbréf, dags. 1.6.1982. Merkt A.16.66a–d.	A.16
	2(871)	Vallanes á Völlum: Afrit af skjali Búnaðarfélags Íslands um tillögur meirihluta landskiptanefndar um ráðstöfun Vallanestorfunnar, þ.e. Vallaneshjáleigu, Vallanesprestsseturs, nýbýlis og Jaðars, dags. 26.1.1942. Einkum er fjallað um tún, engjar og beitar í sameiginlegu landi. Merkt A.16.65.	A.16
	2(872)	Vallanes á Völlum: Afrit af umsögn Fljótsdalshéraðs um sölu jarðarinnar, dags. 12.7.2007. Merkt A.16.67.	A.16
	2(873)	Njarðvík við Borgarfjörð, Hafnarhólmi: Afsal, dags. 20.9.1973, þinglýsingardags ekki getið. Merkt A.1.149a–b.	A.1
	2(874) a–b	Jarðamat 1849–1850: Vallanes á Völlum o.fl. Merkt A.5.b.10a–h.	A.5.b
	2(875) a–b	Manntalsþing 10. júní 1871. Þinglesið var makaskiptabréf, dagsett 25. júní 1870, hvar Hallur Einarsson makaskipti Sigríði Halldórsdóttur fjórum hundruðum í Hamragerði á móti fjórum hundruðum og 44 álnum í Rangá. Merkt A.6.b.255.	A.6.b
	2(876)	Dvergasteinn í Seyðisfirði: Sáttafundur vegna ágreinings um merki milli Dvergasteins og Vestdals. Dags. 8.8.1883. Lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 10.9.1883. Merkt A.6.c.95a–b.	A.6.c
3	3(1)	Söguleg greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands í máli nr. 1/2022, 1. útg., dags. 14.7.2023.	
	3(2)	Söguleg greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands í máli nr. 1/2022, 2. útg., dags. 26.6.2024.	
	3(3)	Minnisblað frá Þjóðskjalasafni Íslands um *The Old Icelandic Land Registers* eftir Björn Lárusson og frumrit jarðabóka, dags. 2.2.2024.	
	3(4)	Minnisblað frá Þjóðskjalasafni Íslands vegna fyrirspurnar um tilskipun frá 20. febrúar 1754, dags. 16.5.2024	
4	4(1)	Jarðatal J. Johnsens 1847, bls. 350–388 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).	B.2
	4(2)	Ný jarðabók 1861, bls. 132–146 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).	B.2
	4(3)	Fasteignabók 1921, bls. 174–200 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).	B.2
	4(4)	Fasteignabók 1932, bls. 93–104 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).	B.2
	4(5)	Fasteignabók 1942–1944, opnur 50–59 (Norður-Múlasýsla og Suður-Múlasýsla).	B.2
	4(6)	Björn Lárusson: *The Old Icelandic Land Registers* (1967), 1.–5. kafli og sá hluti 6. kafla sem geymir efni úr jarðabókum 1686 og 1695–97 um Múlasýslur.	B.2
	4(7)	Úr Landnámabók. *Íslenzk fornrit* I (1968), bls. 294–311 og kort.	B.7
	4(8)	Úr *Landið og Landnáma* eftir Harald Matthíasson (1982), bls. 356–373 og kort.	B.7
	4(9)	Reglugerð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, nr. 102/1893.	B.4
	4(10)	Reglugerð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 74/1902.	B.4
	4(11)	Reglugerð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 107/1918.	B.4
	4(12)	Reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 48/1934, og reglugerðir nr. 161/1944 og 92/1950 um breytingu á henni.	B.4
	4(13)	Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 229/1975.	B.4

	4(14)	Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 366/1989.	B.4
	4(15)	Fjallskilasamþykkt fyrir Múlasýslur, nr. 9/2006.	B.4
	4(16)	Fjallskilasamþykkt fyrir sveitarfélög á starfssvæði Sambands sveitarfélaga á Austurlandi, nr. 340/2023.	B.4
	4(17)	Reglugerð fyrir Suður-Múlasýslu um refaveiðar, notkun afrétta, fjallskil m.fl., nr. 105/1892, og reglugerð nr. 109/1904 um breytingar á henni.	B.4
	4(18)	Reglugerð fyrir Suður-Múlasýslu um refaveiðar, notkun afrétta, fjallskil m.fl., nr. 156/1919.	B.4
	4(19)	Reglugerð fyrir Suður-Múlasýslu og Neskaupstað um refaveiðar, notkun afrétta, fjallskil o.fl., nr. 81/1936, og reglugerðir nr. 218/1939 og 83/1944 um breytingar á henni.	B.4
	4(20)	Fjallskilareglugerð fyrir Suður-Múlasýslu, Neskaupstað og Eskifjarðarkaupstað, nr. 373/1977.	B.4
	4(21)	Skrá Páls Jónssonar biskups um kirkjur og staði Skálholtsbiskupsdæmis, um 1200. Ísl. fornbr. XII, bls. 1–15.	B.1
	4(22)	Bakki í Borgarfirði, kaupbréf, dags. 12.9.1569. Ísl. fornbr. XV, bls. 310–311.	B.1
	4(23)	Desjarmýrarkirkja, máldagi, 1354. Ísl. fornbr. III, bls. 96–98.	B.1
	4(24)	Desjarmýrarkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 222–223.	B.1
	4(25)	Desjarmýrarkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 687–688.	B.1
	4(26)	Dvergasteinn, kaupbréf, dags. 1.7.1549 og 24.1.1550. Ísl. fornbr. XI, bls. 717–718.	B.1
	4(27)	Dvergasteinskirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 224–225.	B.1
	4(28)	Dvergasteinskirkja, máldagi, 1549 og fyrr. Ísl. fornbr. XI, bls. 718–719.	B.1
	4(29)	Dvergasteinskirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 689–690.	B.1
	4(30)	Eiðakirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 220–221.	B.1
	4(31)	Eiðakirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 686.	B.1
	4(32)	Gilsárvellir, kaupbréf, dags. 26.5.1485 og 10.1.1486. Ísl. fornbr. XII, bls. 61–62.	B.1
	4(33)	Gripdeildarreki, kaupbréf, dags. 31.1.1539. Ísl. fornbr. X, bls. 405–406.	B.1
	4(34)	Hjaltastaðarkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 221.	B.1
	4(35)	Hjaltastaðarkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 686–687.	B.1
	4(36)	Hjartarstaðir í Eiðaþinghá o.fl., kaupbréf, dags. 25.6.1546. Ísl. fornbr. XI, bls. 471–472.	B.1
	4(37)	Hólaland í Borgarfirði, kaupbréf, dags. 18.3.1540. Ísl. fornbr. X, bls. 514–515.	B.1
	4(38)	Húsavíkurkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 223.	B.1
	4(39)	Húsavíkurkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 688.	B.1
	4(40)	Klyppstaðarkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 223–224.	B.1
	4(41)	Klyppstaðarkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 688–689.	B.1

	4(42)	Kóreksstaðir, kristfé, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 221.	B.1
	4(43)	Njarðvík, kaupbréf, dags. 17.8.1509. Ísl. fornbr. VIII, bls. 289.	B.1
	4(44)	Njarðvík, kaupbréf, dags. 1524 og 26.3.1530. Ísl. fornbr. IX, bls. 253–254.	B.1
	4(45)	Njarðvík, vitnisburður, dags. 1.4.1530. Ísl. fornbr. IX, bls. 523–524.	B.1
	4(46)	Njarðvík, vitnisburður, dags. 2.6.1548. Ísl. fornbr. XI, bls. 643.	B.1
	4(47)	Njarðvík, kaupbréf, dags. 30.7.1559 og 21.1.1560. Ísl. fornbr. XIII, bls. 434.	B.1
	4(48)	Njarðvíkurkirkja, máldagi, 1269. Ísl. fornbr. II, bls. 65–66.	B.1
	4(49)	Njarðvíkurkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 222.	B.1
	4(50)	Njarðvíkurkirkja, vitnisburður um hólma í Borgarfirði, dags. 26.5.1537. Ísl. fornbr. X, bls. 104.	B.1
	4(51)	Njarðvíkurkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 687.	B.1
	4(52)	Vallaneskirkja, máldagi, 1270. Ísl. fornbr. II, bls. 83–84.	B.1
	4(53)	Vallaneskirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 204–207.	B.1
	4(54)	Vallaneskirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 683–685.	B.1
	4(55)	Valþjófsstaðarkirkja, máldagi, um 1397 (Vilchinsmáldagi). Ísl. fornbr. IV, bls. 209–212.	B.1
	4(56)	Valþjófsstaður, vitnisburður um lögfestu, dags. 20.8.1484. Sagt falsbréf í Íslenzku fornbréfasafni. Ísl. fornbr. VI, bls. 519–520.	B.1
	4(57)	Valþjófsstaðarkirkja, máldagi, 1570 eða síðar (Gíslamáldagi). Ísl. fornbr. XV, bls. 681–682.	B.1
	4(58)	Álftavík í Víkum / Glaumbær; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(59)	Brúnavík í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(60)	Dalland í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(61)	Dallandspartur í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(62)	Desjarmýri í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(63)	Dvergasteinn í Seyðisfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(64)	Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(65)	Grund í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(66)	Hjaltastaður í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(67)	Hjálmárströnd í Loðmundarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(68)	Hólaland í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(69)	Hólalandshjáleiga í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(70)	Hólshús í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(71)	Hrafnabjörg í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(72)	Húsavík í Víkum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(73)	Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(74)	Nes í Loðmundarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(75)	Neshjáleiga í Loðmundarfirði; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3

	4(76)	Njarðvík við Borgarfjörð; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(77)	Sandbrekka í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(78)	Unaós í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(79)	Vallanes á Völlum; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(80)	Valþjófsstaður í Fljótsdal; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(81)	Þórsnes/Hlaupandagerði í Útmannasveit; registur veðbóka frá sýslumanni Austurlands.	A.3
	4(82)	Borgarfjörður og Víkur; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(83)	Brúnavík í Víkum; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(84)	Desjarmýri í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(85)	Dvergasteinn í Seyðisfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(86)	Gilsárvellir og Grund í Borgarfirði, afréttarland; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(87)	Gilsárvöllur/Gilsárvellir í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(88)	Grund í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(89)	Hjaltastaður í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(90)	Hjálmárströnd í Loðmundarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(91)	Hólaland í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(92)	Hrafnabjörg í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(93)	Hraundalur í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(94)	Húsavík, Dalland, Dallandspartur og Hólshús í Víkum; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(95)	Hvalvík í Víkum; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(96)	Hvannstóð/Hvannstöð í Borgarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(97)	Loðmundarfjörður; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(98)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(99)	Njarðvík við Borgarfjörð; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(100)	Sandbrekka í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(101)	Unaós í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(102)	Ytri-Álftavík í Víkum; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15
	4(103)	Þórsnes í Útmannasveit; örnefnaskrár frá Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.	A.15

	4(104) a–b	Sandbrekka í Útmannasveit ásamt Hlaupandagerði: Lögfesta, dags. 9.4.1852.	A.3
	4(105) a–b	Sandbrekka í Útmannasveit: Lögfesta, dags. 6.6.1872, þinglýst 1.7.1872.	A.3
	4(106) a–b	Brúnavík í Víkum ásamt Hvalvík: Lögfesta, dags. 24.10.1811.	A.16
	4(107) a–b	Brúnavík í Víkum ásamt Hvalvík: Lögfesta, dags. 26.3.1842.	A.16
	4(108) a–b	Samþykkt um melrakkaveiðar í Hjaltastaðahreppi, dags. 1.4.1833. (Úr bréfabók Hjaltastaðahrepps 1839–1889.)	A.16
	4(109) a–b	Brúnavík í Víkum. Inntak úr sendibréfi séra Hávarðs Sigurðssonar um jörðina, dags. 27.5.1659. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XI (1658–1660), AM 272 fol., bls. 101r–102r.)	A.12
	4(110) a–b	Hvalvík í Víkum: Sendibréf Brynjólfs biskups Sveinssonar til Gísla Finnssonar um undirtal og kaupskap á hálfi Hvalvík, dags. 7.4.1670. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XVIII (1669–1671), AM 279 fol., bls. 14v.)	A.12
	4(111) a–b	Jökulsá í Borgarfirði: Vitnisburður um landamerki, dags. 6.9.1622. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XIII (1662–1663), AM 274 fol. bls. 96r–96v.)	A.12
	4(112) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Tveir vitnisburðir, dags. 22.8.1602 og 2.7.1598. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar VIII (1654–1656), AM 269 fol., bls. 36v.)	A.12
	4(113) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Kaupbréf, dags. 23.2.1649. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XII (1660–1662), AM 273 fol., bls. 17v–18r.)	A.12
	4(114) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Kaupbréf, dags. 29.1.1659. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XI (1658–1660), AM 272 fol., bls. 52v–53r.)	A.12
	4(115) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Byggingarbréf, dags. 2.9.1660. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XII (1660–1662), AM 273 fol., bls. 44v–45r.)	A.12
	4(116) a–b	Hrafnabjörg í Útmannasveit: Kaupbréf, dags. 28.11.1662. (Bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar XVII (1667–1669), AM 278 fol., bls. 13v–14v.)	A.12
	4(117)	Eiðakirkja, Njarðvíkurkirkja og Húsavíkurkirkja, máldagar, dags. 1523 og 29.12.1515. Ísl. fornbr. IX, bls. 185–187.	B.1
	4(118)	Tíundarreikningar úr Múlaþingi, 1564. Ísl. fornbr. XIV, bls. 324–325.	B.1
	4(119)	Desjarmýrarkirkja, máldagi, dags. 1554, 1574 og 13.5.1599. Ísl. fornbr. XII, bls. 787–788.	B.1
	4(120)	Hjaltastaðarkirkja, máldagi Oddgeirs biskups, 1367. Ísl. fornbr. III, bls. 239.	B.1
	4(121)	Klyppstaðarkirkja, máldagi Oddgeirs biskups, 1367. Ísl. fornbr. III, bls. 239–240.	B.1
	4(122)	Njarðvíkurkirkja, afrit máldaga frá um 1397, dags. 8.9.1421. Ísl. fornbr. IV, bls. 296.	B.1
	4(123)	Vallaneskirkja, máldagi Oddgeirs biskups, 1367. Ísl. fornbr. III, bls. 237–238.	B.1
	4(124)	Vallaneskirkja, máldagi, 1419. Ísl. fornbr. IV, bls. 270–271.	B.1
	4(125)	Vallaneskirkja, máldagi, dags. 4.9.1471. Ísl. fornbr. V, bls. 629–632.	B.1
	4(126)	Vallaneskirkja, máldagi, 1541 og síðar. Ísl. fornbr. X, bls. 696–698.	B.1
	4(127)	Dvergasteinn í Seyðisfirði, dómur um að jörðin sé eign kirkju og biskups, dags. 3.8.1526. Ísl. fornbr. IX, bls. 370–371.	B.1
	4(128)	Gripdeildarreki, gjafabréf, dags. 5.8.1560 og 24.3.1562. Ísl. fornbr. XIII, bls. 508–509.	B.1
	4(129)	Hjartarstaðir o.fl., kaupbréf, dags. 14.1.1552. Ísl. fornbr. XII, bls. 342–344.	B.1

	4(130)	Hrjótur og Hamragarður, gjafabréf, dags. 22.10.1500. Ísl. fornbr. VII, bls. 525–526.	B.1
	4(131)	Sandbrekka og Ánastaðir, bréfságrip, 1470. Ísl. fornbr. IX, bls. 38.	B.1
	4(132)	Snotrunes í Borgarfirði, vitnisburður, dags. 16.5.1527. Ísl. fornbr. IX, bls. 408–409.	B.1
	4(133)	Bréf um jarðaskipti Björns Guðnasonar og Ragnhildar Bjarnadóttur, dags. 29.7.1497. Ísl. fornbr. VII, bls. 368–370.	B.1
	4(134)	Jarðaskiptabréf Narfa príors á Skriðu og Gríms Pálssonar, dags. 1. og 2.7.1498. Ísl. fornbr. VII, bls. 393–394.	B.1
	4(135)	Kaupbréf Þorvarðar príors á Skriðuklaustri og Þorvarðar Bjarnasonar um ýmsar jarðir, dags. 30.8.1506 og 29.3.1507. Ísl. fornbr. VIII, bls. 119–120.	B.1
	4(136)	Kaupmáli Einars Eyjólfssonar og Vilborgar Bjarnadóttur, dags. 26.7.1562 og 12.1.1563. Ísl. fornbr. XIII, bls. 758–759.	B.1
	4(137)	Kaupmáli Þorvarðar Björnssonar og Guðrúnar Halldórsdóttur, dags. 11.9.1552 og 11.1.1558. Ísl. fornbr. XII, bls. 467–468.	B.1
	4(138)	Máldagar kirkna í Austfirðingafjórðungi úr Hítardalsbók frá um 1367. Ísl. fornbr. III, bls. 232–235.	B.1
	4(139)	Máldagar ýmissa kirkna 1491–1518 (Stefánsmáldagar) o.fl. Ísl. fornbr. VII, bls. 22–34.	B.1

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Njarðvíkur:

5		Njarðvík, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	5(1)	Njarðvík I, Borg (Njarðvík II) og Njarðvík III, fasteignayfirlit; dags. 9.6.2022.
	5(2)	Uppdráttur vegna landskipta milli Njarðvíkurjarða, dags. 5.12.2020.
	5(3)	Grasdalur, vitnisburður, dags. 10.7.1841.
	5(4)	Njarðvík, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.
	5(5)	Sandar fyrir Héraðsflóa. Kort skv. sandaskrá frá 1674. *Íslenzkir sjávarhættir*, I. bindi (1980), bls. 217.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Hrafnabjarga í Útmannasveit:

6		Hrafnabjörg í Útmannasveit, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	6(1)	Hrafnabjörg, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	6(2)	Beiðni frá Umhverfisstofnun til Stórurðar ehf. um tilnefningu í samstarfshóp um undirbúning friðlýsingar, dags. 22.5.2019.
	6(3)	Auglýsing nr. 850/2021 um landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð.
	6(4)	Hrafnabjörg í Útmannasveit, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni lögmanni vegna Þórsness í Útmannasveit:

7		Þórsnes í Útmannasveit, kröfulýsing, dags. 20.6.2022.
	7(1)	Þórsnes, hornpunktaskrá.
	7(2)	Þórsnes, fasteignayfirlit, dags. 13.4.2022.
	7(3)	Þórsnes, veðbandayfirlit, dags. 13.4.2022.
	7(4)	Úrskurður fógetaréttar um eignarhald á Þórsnesi, dags. 6.3.1937, útskrift dags. 9.3.1937, þinglýst sama ár.
	7(5)	Skýrsla Fornleifastofnunar Íslands um fornleifaskráningu í Hjaltastaðaþinghá II árið 1988.
	7(6)	Þórsnes, örnefnaskrár.

	7(7)	Þórsnes í Útmannasveit, greinargerð, dags. 12.2.2024.
	7(8)	Loftmynd af Álfasteinum.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Sandbrekku í Útmannasveit:

8		Sandbrekka í Útmannasveit, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	8(1)	Sandbrekka, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	8(2)	Auglýsing nr. 850/2021 um landslagsverndarsvæði norðan Dyrfjalla og náttúruvættið Stórurð.
	8(3)	Sandbrekka í Útmannasveit, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Hólalands og Hólalandshjáleigu í Borgarfirði:

9		Hólaland og Hólalandshjáleiga í Borgarfirði, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	9(1)	Hólaland og Hólalandshjáleiga, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	9(2)	Hólaland, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.

Lagt fram af Sigmari Páli Jónssyni lögmanni vegna Hvannstóðs í Borgarfirði:

10		Hvannstóð í Borgarfirði, kröfulýsing, dags. 14.6.2022.
	10(1)	Hvannstóð, veðbandayfirlit, dags. 10.6.2022.
	10(2)	Hvannstóð, landamerkjabréf, dags. 24.11.1921, þinglýst 17.7.1922. Afrit dags. 26.4.1938.
	10(3)	Hvannstóð í Borgarfirði, greinargerð, dags. 25.1.2024, móttekin 13.2.2024.

Lagt fram af Sigmari Páli Jónssyni lögmanni vegna Gilsárvalla og Grundar í Borgarfirði:

11		Gilsárvellir og Grund í Borgarfirði, kröfulýsing, dags. 14.6.2022.
	11(1)	Gilsárvellir og Grund í Borgarfirði, greinargerð, dags. 25.1.2024, móttekin 13.2.2024.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Desjarmýrar í Borgarfirði:

12		Desjarmýri í Borgarfirði, kröfulýsing, dags. 15.6.2022.
	12(1)	Desjarmýri, veðbandayfirlit, dags. 9.6.2022.
	12(2)	Uppdráttur um afmörkun hjáleigunnar Setbergs 1855.
	12(3)	Desjarmýri í Borgarfirði, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Brúnavíkur og Hvalvíkur:

13		Brúnavík og Hvalvík, kröfulýsing, dags. 9.6.2022.
	13(1)	Brúnavík, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	13(2)	Brúnavík og Hvalvík, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.
	13(3)	Síða úr Jarðabók fyrir Ísland 1693–1697. AM 463 fol., 13v.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni lögmanni vegna Húsavíkurtorfu (Húsavíkur, Dallands, Dallandsparts og Hólshúsa):

14		Húsavíkurtorfa (Húsavík, Dalland, Dallandspartur og Hólshús), kröfulýsing, dags. 20.6.2022.
	14(1)	Húsavík; fasteignayfirlit, dags. 21.2.2022.
	14(2)	Dalland, Dallandspartur og Hólshús; fasteignayfirlit, dags. 2.5.2022.

Lagt fram af Bjarka Má Baxter lögmanni vegna Ytri-Álftavíkur (Glaumbæjar):

15		Ytri-Álftavík (Glaumbær), kröfulýsing, dags. 20.6.2022.
	15(1)	Álftavík, landamerkjabréf, dags. 30.12.1921, þinglýst 17.7.1922.
	15(2)	Húsavík, landamerkjabréf, dags. 26.12.1921, þinglýst 17.7.1922.
	15(3)	Álftavík og Hólshús, afrit af tveimur umboðum þar sem eigandi jarðanna veitir bóndanum á Nesi í Loðmundarfirði umboð til að sjá um þær, dags. 27.7.1912 og 5.6.1914.
	15(4)	Færslur úr skiptabók Norður-Múlasýslu, dags. 15.2.1863–11.3.1963.
	15(5)	Álftavík, skiptayfirlýsing, dags. 29.12.1943, þinglýst 8.2.1944.
	15(6)	Álftavík og Hólshús, skiptayfirlýsing, dags. 5.10.1967, þinglýst 1968.
	15(7)	Ytri-Álftavík (Glaumbær), greinargerð, dags. 11.2.2024.
	15(8)	Erfðaskrá Kristrúnar Jónsdóttur, dags. 14.6.1951.
	15(9)	Áskell Heiðar Ásgeirsson: Byggðin á Víkum við Borgarfjörð eystri og endalok hennar. BS-ritgerð í landfræði, HÍ 1999. Bls. 1–2, 26–31 og 35.
	15(10)	Ármann Halldórsson: „Álftavíkurfjall og Álftavík.“ Múlaþing, 24. tbl. 1994, bls. 33–51.
	15(11)	„Tveir á tali.“ Viðtal við Þórarin Björnsson. *Tíminn*, 6. september 1970.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Ness og Neshjáleigu í Loðmundarfirði:

16		Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði, kröfulýsing, dags. 9.5.2022.
	16(1)	Nes og Neshjáleiga, fasteignayfirlit, dags. 9.6.2022.
	16(2)	Um eignaskiptingu Ness og Neshjáleigu 1929.
	16(3)	Nes og Neshjáleiga í Loðmundarfirði, greinargerð, dags. 8.2.2024. Sjá einnig skjal nr. 20 sem er fylgiskjal með greinargerðinni.
	16(4)	Loftmynd af Innri-Álftavík e. Skarphéðin Þórisson.
	16(5)	Kaupbréf fyrir Dvergasteini ásamt Hjálmárströnd o.fl., dags. 6.5.1666, ásamt ódagsettri lýsingu á merkjum annars vegar Dvergasteins og hins vegar Hjálmárstrandar. Afrit í eftirriti XVI. bindi bréfabókar Brynjólfs Sveinssonar biskups í Lbs. 1086, 4to, bls. 484–489.
	16(6)	Austfjarða jarðabréfa registur Sigurðar Árnasonar að Litlu-Leirárgörðum, árið 1667. Afrit í eftirriti XVI. bindi bréfabókar Brynjólfs Sveinssonar biskups í Lbs. 1086, 4to, bls. 701–702.

Lagt fram af lögmönnum málsaðila og óbyggðanefnd:

17	17(1)	Yfirlitskort, mál nr. 1/2022. Kröfulínur málsaðila, dags. 14.7.2022.
	17(2)	Yfirlitskort, mál nr. 1/2022. Kröfulínur málsaðila, dags. 15.9.2023.
	17(3)	Yfirlitskort, mál nr. 1/2022. Kröfulínur málsaðila, dags. 15.12.2023.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

18		Athugasemdir frá sveitarstjórn Múlaþings við kröfugerð íslenska ríkisins, dags. 19.12.2022.
19	19(1)	Fundargerð 1. fyrirtöku í málum nr. 1–4/2022, dags. 29.3.2023.
	19(2)	Fundargerð 2. fyrirtöku í málum nr. 1–4/2022, dags. 18.9.2023.
	19(3)	Fundargerð vettvangsferðar í máli nr. 1/2022, dags. 21.9.2023.
	19(4)	Fundargerð aðalmeðferðar í málum nr. 1/2022 og 3/2022, dags. 19.3.2024.
	19(5)	Fundargerð 4. fyrirtöku í málum nr. 1–4/2022, dags. 4.10.2024.

Lagt fram af Jóni Jónssyni lögmanni vegna Njarðvíkur, Hrafnabjarga, Sandbrekku, Hólalands, Desjarmýrar, Brúnavíkur og Hvalvíkur, og Ness og Neshjáleigu:

20		Jón Jónsson: „Fráfærubúskapur, landskipta- og afréttarreglur Grágásar og Jónsbókar og afréttarnotkun á Austurlandi.“ Dags. 8.2.2024. Fylgiskjal með greinargerðum v. Njarðvíkur, Hrafnabjarga, Sandbrekku, Hólalands, Desjarmýrar, Brúnavíkur og Hvalvíkur, og Ness og Neshjáleigu.

Hliðsjónargögn

Lagt fram til hliðsjónar af Eddu Andradóttur lögmanni f.h. fjármála- og efnahagsráðherra:

H-1	*Íslenzk fornrit* I (1968), bls. 294–336 (úr Landnámabók). Nr. 1 í skjalaskrá, skjali 1(1).
H-2	*Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839–1874* (2000), bls. 185–579. Nr. 2 í skjalaskrá, skjali 1(1).
H-3	*Göngur og réttir* V. *Þingeyjarsýslur – Múlasýslur* (2. prentun aukin og endurbætt), bls. 401–511. Nr. 3 í skjalaskrá, skjali 1(1).

Lagt fram til hliðsjónar af óbyggðanefnd

H-4	Almennar niðurstöður óbyggðanefndar með viðaukum, svæði 1–9B, dags. 21.2.2020.
H-5	Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðlendulaga nr. 58/1998, með síðari breytingum, dags. 10.4.2015.
H-6	Jarðalisti sem notaður er við leit að gögnum um svæði 11 á Þjóðskjalasafni Íslands, 7. útg. dags. 8.6.2023.
H-7	Minnisblað um leit óbyggðanefndar í skjalaflokki B.3 Dómar fyrir mál nr. 1–4/2022 á svæði 11, dags. 15.9.2023.
H-8	Minnisblað um leit óbyggðanefndar í skjalaflokki B.6 Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja ásamt Stjórnartíðindum fyrir mál nr. 1–4/2022 á svæði 11, dags. 17.9.2023.
H-9	Minnisblað um leit óbyggðanefndar í skjalaflokki B.9 Alþingisbækur Íslands fyrir 1–4/2022 á svæði 11, dags. 12.9.2023, uppfært 3.1.2024.
H-10	*Jarðabréf frá 16. og 17. öld* (1993), bls. 265–283.
H-11	*Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns*, 13. bindi, Fylgiskjöl (1990), bls. 402–413.
H-12	Skýrslutökur í máli nr. 1/2023 hjá óbyggðanefnd við aðalmeðferð 19. mars 2024 (skrifaðar upp eftir hljóðupptöku).

FYLGISKJAL III: KORT

a) Úrskurðarkort í máli nr. 1/2022

b) Yfirlitskort um svæði 11